వేమూరీ దుర్గానాగేశ్వర రావుగారు స్మృతి గ్రన్థావలీ

వేమూరీ దుర్గానాగేశ్వర రావుగారు స్మృతి గ్రన్థావలీ

శాస్త్ర శృఙ్ఖలా

పాద్మసంహితా

పద్మసంహితా

శ్రీరస్తు

శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది

పాద్మసంహితాయాం

చతుర్థః చర్యాపాదః

ప్రథమోధ్యాయః

|| బ్రహ్మణా భగవదారాధన విధానప్రశ్నః ||

బ్రహ్మా:---

కర్షణాది ప్రతిష్ఠాన్తం కర్మ యస్య (1) ప్రసిద్ధయే ।
తం సమారాధనవిధిం శ్రోతుమిచ్చామి సామ్ప్రతమ్ ।। 1.1 ।।
(1.ప్రసిధ్యతే.)

ఆరాధనవిధిః కీదృగధికారీ చ కీదృశః ।
భగవంస్తదశేషేణ బ్రూహి మే భక్తవత్సల ।। 1.2 ।।
|| భగవతా స్వారాధనాధికారి నిరూపణమ్.||

శ్రీభగవాన్ :---

శ్రూయతామభిధాస్యామి పృష్టం నిరవశేషతః ।
చతుర్ణాం బ్రాహ్మణాదీనాం వర్ణానాం (2) కమలాసన ।। 1.3 ।।
(2.దీక్షయా క్రమాత్.)

అధికారోఽనులోమానామపి నాన్యస్య కస్య చిత్ ।
పూజావిధౌ భగవతః పరస్య పరమాత్మనః ।। 1.4 ।।
ప్రతిలోమభువాం సూతః ప్రథమస్తత్ర శస్యతే ।
|| ఏకాయనశాఖాధ్యాయినాం ముఖ్యోఽధికారః ||

ఆద్యమేకాయనం వేదం సద్బ్రహ్మ ప్రతిపాదకమ్ ।। 1.5 ।।
తేనైవ సంస్కృతా విప్రా ముఖ్య కల్పాధికారిణః ।
|| అన్యేషాం బ్రాహ్మణాదీనాం దీక్షయానుకల్పాధికారః ||

అన్యేషాం బ్రహ్మణాదీనాం వర్ణానాం దీక్షయా క్రమాత్ ।। 1.6 ।।
త్రయాణాం క్షత్రియాదీనా మనులోమభువామపి ।

|| సూతస్య స్వార్థమాత్ర యజనేఽధికారః ||

సూతస్య చ విశేషేణ దీక్షా చాత్మపరాఽనిశమ్ ।। 1.7 ।।

|| విప్రాణాం ముఖ్యానుకల్పయోరపి పరార్థయజనేఽధికారః ||

పరార్థయజనం కుర్యుర్విప్రా ముఖ్యానుకల్పయోః ।

|| దీక్షా హీనానా మనధికారః ||

నైవాధికారిణ స్తేచ (3) దీక్షా సంస్కారవర్జితాః ।। 1.8 ।।
(3.నైవాధికారిణో గౌణా)

|| దీక్షయా అధికారలాభః ||

యథైవ దీక్షణీయేష్ట్యా జాయన్తే బ్రాహ్మణాదయః ।
తథైవ దీక్షావిధినా జాయామానా యథోదితాః ।। 1.9 ।।
పూజావిదౌ భగవతః ప్రకల్పన్తేఽధికారిణః ।
బ్రహ్మో:---

|| బ్రాహ్మణాదీనాం జన్మకర్మణోర్నిరూపణప్రశ్నః ||

భగవన్ బ్రాహ్మణాదీనాం జన్మ కర్మ చ భావుకమ్ ।। 1.10 ।।
విహితం చ వివాహం చ యచ్చ యావచ్చ యాదృశ్యమ్ ।
మహ్యం జిజ్ఞాసమానాయ భక్తాయ పరమేశ్వర ।। 1.11 ।।

తదశేషం యథాతత్వముపదేష్టుం త్వమర్హసి ।

|| భగవతా తన్ని రూపణమ్.||

శ్రీభగవాన్ :---

సత్వం కజస్తమశ్చేతి త్రైగుణ్యం కమలాసన ।। 1.12 ।।

తన్మయీం తనుమాస్థాయ ససర్జాహం పురా ప్రజాః ।

|| సత్వప్రధానా విప్రసర్గః ||

సత్వేఽధికే ముఖే విప్రానసృజం విధునాత్మకాన్ ।। 1.13 ।।

|| రజః ప్రధానః క్షత్రియసర్గః ||

రజోగుణేఽతిశయితే బాహుభ్యాం క్షత్రియాం స్తథా ।

|| గుణసామ్యే వైశ్యసర్గః ||

ఊరుభ్యాం గుణసామ్యేతు అసృజం మిధునం విశామ్ ।। 1.14 ।।

|| తమః ప్రాచుర్యే శూద్రసర్గః ||

ఆధిక్యే తమసః పద్భ్యాం శూత్రాన్ మిథునరూపిణః ।

|| వర్ణేషు పూర్వపూర్వశ్రైయాన్ ||

ఏతేచ వర్ణాశ్శ్రేయాంసః పూర్వేపూర్వే యథోదితాః ।। 1.15 ।।

|| శ్రేయస్త్వే జన్మకర్మణోర్హేతుభావః ||

హేతుభ్యాం జన్మకర్మభ్యాం శ్రేష్ఠ్యమేషు ప్రకల్పతే ।

|| ద్విజానామాశ్రయ చతుష్టయమ్. ||

త్రయస్తేషు ద్విజాః పూర్వే మౌఞ్జీబన్ధనకర్మణా ।। 1.16 ।।
చత్వారశ్చాశ్రమా బ్రహ్మన్ సర్వఏవ ద్విజన్మనామ్ ।

|| ప్రథమః బ్రహ్మచర్యాశ్రమః ||

ఉపనీయ గురోః పార్శ్వే వ్రతానుష్ఠాన పూర్వకమ్ ।। 1.17 ।।
వేదాధ్యయనమాదౌయత్స శ్రేయాన్ ప్రథమాశ్రమః ।

|| ద్వితీయః గృహస్థాశ్రమః ||

భార్యాసఙ్గ్రహణం స్నాత్వా ప్రజార్థై తదన న్తరమ్ ।। 1.18 ।।
తయా చ ధర్మచరణం ద్వితీయశ్చాశ్రమస్మృతః ।

|| తృతీయః వానప్రస్థాశ్రమః ||

గత్వా సభార్యోవిపినం యథోక్తేనైవ వర్త్మనా ।। 1.19 ।।
వనే వన్య ఫలహారో విహితేన్ద్రియ నిగ్రహః ।
వసేత్తృతీయో విజ్ఞేయశ్చాశ్రమః కమలాసన ।। 1.20 ।।

|| తురీయస్సన్న్యాసాశ్రమః ||

పుత్రే దారాన్వినిక్షిప్య శిఖీ ముణ్డీ త్రివణ్డవాన్ ।
యద్వైకదణ్డనియతో బ్రహ్మధ్యానపరాయణః ।। 1.21 ।।
నివృత్తసర్వకామస్తు వసేత్తుర్యాశ్రమే ద్విజః ।

|| క్షత్రియస్య పూర్వేత్రయ ఆశ్రమాః ||

క్షత్రియస్యాశ్రమాః పూర్వే సన్న్యాసాశ్రమవర్జితాః ।। 1.22 ।।

|| విశః ఆద్ర్యేద్వా ||

విహితా విశ ఏకస్య ద్వావన్యేనతు పశ్చిమౌ ।

|| శూద్రస్య ద్వితీయ ఏకః ||

ఏక ఏవ చతుర్థస్య దారసఙ్గ్రహణాత్మకః ।। 1.23 ।।

|| బ్రాహ్మణస్య షట్కర్మాణి.||

షష్కర్మా బ్రాహ్మణో జ్ఞేయః కర్మణాధ్యాపనాదినా ।

అధ్యాపనం చాధ్యయనం యజనం యాజనం తథా ।। 1.24 ।।

దానం ప్రతిగ్రహశ్చేతి షట్కర్మాణ్యగ్రజన్మనః ।

|| క్షత్రియస్య త్రీణికర్మాణి.||

దానమధ్యయనం యజ్ఞోవృత్తిస్త్రయ్యేవ భూభుజామ్ ।। 1.25 ।।

|| విశామపి త్రీణి శూద్రస్యైకమ్.||

విశాం చ సైవ శూద్రస్య శుశ్రూషైకైవ వర్తనా ।

|| విప్రస్య సహజా గుణాః ||

ఆస్తిక్యమార్జవం శౌచం (4) తపశ్శాన్తిర్దమః క్షమా ।। 1.26 ।।

(4.దమశ్శాన్తిః)

జ్ఞానం విజ్ఞానమిత్యేతే విప్రస్య సహజా గుణాః ।

||క్షత్రియస్య సహజా గుణాః ||

శౌర్యం తేజో ధృతిర్దాక్ష్యం యుద్ధే చాప్యపలాయనమ్ ।। 1.27 ।।
దానమిశ్వరభావశ్చ క్షాత్రం కర్మ స్వభావజమ్ ।

|| విశస్సహజా గుణాః ||

కర్షణం చైవ వాణిజ్యం గవాం రక్షణమేవ చ ।। 1.28 ।।
స్వాభావికం విశాం కర్మ

|| శూద్రస్య సహజో గుణః ||

శుశ్రూషా పాదజన్మనః ।

|| చతుర్ణాం వర్ణానాం దారసఙ్గ్రహతారతమ్యమ్.||

శుద్రా శూద్రస్య భార్యైకాసా చ స్వాచ విశస్మృతా ।। 1.29 ।।
తేచ స్వా చ క్షితీశస్య తాశ్చ స్వా చాగ్రజన్మనః ।

|| సజాతీయ విజాతీయ ప్రజాస్వరూపమ్.||

స్వాసు ప్రజాస్సజాతీయా శ్చాతుర్వర్ణ్యమితీరితమ్ ।। 1.30 ।।
(5) అపరే జారజాతీ చ కుణ్డగోలకసంజ్ఞితే ।
(5.తే చ స్వజాతిజాతశ్చ కుణ్డగోలకసంజ్ఞితాః.)

|| గుణ్డగోలక నిరూపణమ్.||

జారై రుత్పాదితా వర్ణాస్సవర్ణాస్వేవ భీరుషు ।। 1.31 ।।
సభర్తృకాసు కుణ్డోసౌ గోలకో విధవాసుతః ।

|| కుణ్డగోలకయోరధ్యాపనాదిత్రికే అనధికారః.||

తయోర్విప్రజయోర్నేష్టం త్రయమధ్యాపనాదికమ్ ।। 1.32 ।।

||ప్రసఙ్గాదనులోమవిలోమ జాతివృత్తినిరూపణమ్.||

|| తత్రానులోమః ||

(6)సవర్ణః క్షత్రియాయాం తు విప్రేణోఢశ్చికిత్సకః ।
ఆయుర్వేదమధీయీత మన్త్రవచ్చోపనీయ సః ।। 1.33 ।।
(6.సవర్ణా క్షత్రియా యత్తేవిప్రేణోఢాశ్చికిత్సకః. అత్ర అశుద్ధం సమీకార్యమ్.)

తత్ర చౌర్యేణ సమ్భూతో జ్యోతిర్వేదాభిజీవికః ।
జ్యోతిర్విద్యాం సమభ్యస్యే దుపనీయ సమన్త్రకమ్ ।। 1.34 ।।
బ్రాహ్మణాధ్యూఢ వైశ్యాయామమ్బష్ఠశ్శల్య(7)కృన్తకః ।
చౌర్యాత్కులాలః కుమ్భాది నిర్మాణం తస్య జీవికా ।। 1.35 ।।
(7. కృత్తమః.)

మృణ్మయీ ప్రతిమా చాపి కార్యా శోస్త్రేక్తవర్త్మనా ।
నాభేరూర్ధ్వం తు వపవనం వృత్తిరస్య విధీయతే ।। 1.36 ।।
బ్రాహ్మణాధ్యూఢశూద్రాయాం జాతఃపారశవస్మృతః ।
అర్చనం సప్తమాత్రూణఆం పాద్యపాదనమేవ చ ।। 1.37 ।।
తస్య వృత్తిర్నిషాదస్తు చౌర్యాత్స్యాన్మృగఘౌతుకః ।
పట్టబన్ధోచితౌ చోభౌ నృపజౌ గుణ్డగోలకౌ ।। 1.38 ।।
క్షత్రియాద్విన్న వైశ్యాయాం గోష్ఠీ (8) పణ్యోప జీవనః ।
చౌర్యేణ జాతో మాహిష్యస్తురఙ్గమవణిగ్భవేత్ ।। 1.39 ।।

(8.గోస్త్రీ.)

శూద్రాయాం క్షత్రియాదుగ్రో విన్నాయాం కరిబన్ధకః ।
చౌర్యేణ శూలికో జ్ఞేయశ్శూలారోపణవృత్తికః ।। 1.40 ।।
మణికారశ్శఙ్ఖకారో వణిజౌ గుణ్డగోలకౌ ।
కరణో విన్నశూద్రాయాం వైశ్యాద్ద్యూతాదిజీవనః ।। 1.41 ।।
యౌర్యా (9) త్కటజ్కరస్తస్య వృత్తిరేవ కటక్రియా ।
మాలవశ్చాశ్వపాలశ్చ శూద్రజావశ్వపౌ సదా ।। 1.42 ।।
(9. కటకరస్తస్య.)

గవాదిపాలకోఽమ్బష్ఠ్యామాభీరో బ్రాహ్మణాద్భవేత్ ।
విలోకో వధకృత్ క్షత్తా విప్రాత్పార శవస్త్రియామ్ ।। 1.43 ।।
మాహిష్యేణ కరణ్యాం తు రథకారో రథాదికృత్ ।
శిల్పవిత్సర్వ (10) శిల్పానామాచార్యస్స చ ఉచ్యతే ।। 1.44 ।।
(10. శిల్పినామ్.)

|| ప్రాత్యానాం బ్రాహ్మణాదీనాం వృత్తిః .||

ప్రాత్యానాం బ్రాహ్మణాదీనాం త్రయాణాం వృత్తిరుచ్యతే ।
మారణం మణ్డనం క్షేమం సముద్రతరణం తథా ।। 1.45 ।।

|| విలోమనిరూపణమ్.||

బ్రాహ్మణ్యాం క్షత్రియాత్సూతో వివాహాత్సతిలోమజః ।
సారథ్యం వృత్తిరేతస్య ధర్మాణాం చైవ బోధనమ్ ।। 1.46 ।।

ఉపవీతోపనయనే ప్రాప్నోత్యేవ సమన్త్రకమ్ ।
చౌర్యా త్తత్రైవ సూతోఽన్యస్సోన్యసంస్కార కారకః ।। 1.47 ।।
తస్యాం వైదేహకో వైశ్యా ద్వివాహాద్వ్రస్తశుద్ధికృత్ ।
మాగధస్తద్ర చౌర్యేణ జఙ్ఘాకరిక వృత్తికః ।। 1.48 ।।
శూద్రాద్బ్రాహ్మణ యేషాయాం వివాహాచ్చౌర్యతోఽపివా ।
చణ్డాలో ఝుల్లరీకాక్షో మలనిర్హ రణాదికృత్ ।। 1.49 ।।
ఆయోగవస్తన్తువాయో వైశ్యాదూఢ నృపస్త్రియామ్ ।
తత్రైవ చౌర్యా దారణ్యపులిన్దో మృగఘాతుకః ।। 1.50 ।।
శూద్రాన్నృపాయాం విన్నాయాం పుల్కనో లాక్షమద్యకృత్ ।
(11)వైశ్యేన తత్ర చౌర్యేణ జృమ్భనృత్తాదివర్తనః ।। 1.51 ।।
(11. శూద్రాత్తత్రచ.)

వైశ్యాయాం శూద్రవిన్నాయాం తక్షా స్యాత్తక్షణాదికృత్ ।
సోఽయం కాంస్య స్వర్ణకృత్స్యాత్ త్వష్టా చ భ్రమిజీవనః ।। 1.52 ।।
నైల్యకృచ్చ స విజ్ఞేయో నీలవస్త్రాది చత్రకృత్ ।
(12) ఏవం చ జాతిపాలస్స్యా చ్చౌర్యాచ్చక్రీతు తైలికః ।। 1.53 ।।
(12.ఏనఙ్గాతిః పలాశస్స్యాత్.)

శూద్రాత్కరణ్యాం వై జాతః కూటకృచ్చన దాహకః ।
బ్రాహ్మణాన్నాపితోఽమ్బష్ఠ్యామధోమ పనవృత్తికః ।। 1.54 ।।
ప్రతిలోమానులోమాభ్యాం ప్రతిలోమానులోమతః ।
బహవస్సఙ్కరా జాతా యథాభీరాది జాతయః ।। 1.55 ।।
ప్రకృతానుపయోగాత్తే వర్ణ్యన్తేన స్వరూపతః ।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది

పాద్మ సంహితాయాం చర్యాపాదే

జాతినిర్ణయో నామ ప్రథమోఽధ్యాయః.

-------***********-------

పాద్మసంహితాయామ్

ద్వితీయోఽధ్యాయః

----

* ద్విక్షాస్వరూపప్రశ్నః.*

బ్రహ్మా :--

యే దీక్షాయామధికృతా యే చ తత్ర బహిష్కృతాః ।
తే యథావదశేషేణ కథితాః పురుషోత్తమ ।। 2.1 ।।
దీక్షా స్వరూపవిషయే బుభుత్సా మమ సమ్ప్రతి ।
విజృమ్భతే తత్స్వరూపముపదేష్టుం త్వమర్హసి ।। 2.2 ।।

* దీక్షావిధి నిరూపణమ్.*

* తత్ర స్థానోపకరణాది. *

శ్రీభగవాన్ :---

ప్రతిష్ఠావిధివత్సర్వం దీక్షామణ్డపమాదితః ।
కారయిత్వా శుచౌ దేశే తద్వదేవ చతుర్ముఖ ।। 2.3 ।।
దేశే చ పశ్చిమే వేద్యాః గుణ్డం తాలత్రయాద్బహిః।
కారయిత్వాద్విజేన్ద్రాది వర్ణానామనుపూర్వశః ।। 2.4 ।।
అనుకూలం చతుష్కోణం తాలద్వయమితాన్తరమ్ ।
వృత్తం గోకర్ణయుగ్మేన విస్తీర్ణం తదనన్తరమ్ ।। 2.5 ।।
చాపాకారం వితస్తిభ్యాం విస్తారాయామ సమ్మితమ్ ।।
త్రికోణమితరత్కుణ్డం ప్రాదేశద్వయవిస్తృతమ్ ।। 2.6 ।।
ఆయామస్స్రుక్స్రువాదీనామీదృశో బ్రాహ్మణాదిషు ।

* యజనకాలః.*

దశమ్యాం యాగసమ్భారాస్సమ్భార్యాన్సమిధాదయః ।। 2.7 ।।
ఏకాదశ్యాం తు సాయాహ్నే తిథౌ స్యాదధివాసనమ్ ।

* చక్రాబ్జమణ్డలే కుమ్భన్యాసః.*

మణ్డపే యజనే స్థాప్యం ద్వారకుమ్భాది పూర్వవత్ ।। 2.8 ।।
ధారణాశోధితతనుశ్చక్రాబ్జం వర్తయేద్గురుః ।
కుమ్భం చ హేమాదిమయం కరకం చాపి తాదృశమ్ ।। 2.9 ।।

గాలితోదకసమ్పూర్ణం న్యస్తరత్నసువర్ణకమ్ ।
సూత్రవేష్టితసర్వాఙ్గం ప్రకచ్ఛన్దన పరిష్కృతమ్ ।। 2.10 ।।
అహతాభ్యాం చ పాసోభ్యాం చ్ఛాదితం దోషవర్జితమ్ ।
అస్త్రేణ శతవారం తు కరకం చాభిమన్త్రయేత్ ।। 2.11 ।।
అచ్ఛిన్నధారయా సిఞ్చే ద్వేదికాం పరితో గురుః ।
ప్రాదక్షిణ్యేన కరకం నీత్వా కుమ్భం చ పృష్ఠతః ।। 2.12 ।।
ఐశానే చక్రపద్మస్య భాగే ధాన్యే నివేశయేత్ ।
దక్షిణే కలశం వామే కరకం మూలవిద్యయా ।। 2.13 ।।
కుమ్భే చ హరిమావాహ్య పూజయేచ్చాస్త్రవర్త్మనా ।
యజేత దేవం చక్రాబ్జమణ్డలే కమలాసన ।। 2.14 ।।
సాఙ్గం సపరివారం చ యథావిధి యథాక్రమమ్ ।
మథిత్వాఽష్టాక్షరేణాగ్నిం గుణ్డే తం వినివేశయేత్ ।। 2.15 ।।

* చరోశ్చాతుర్విధ్యమ్.*

తత్ర సిద్ధం చరుం కృత్వా చతుర్ధైకం నివేదయేత్ ।
మణ్డలస్థాయ హరయే కుమ్భే భాగమథేతరమ్ ।। 2.16 ।।
అగ్నౌ చైకం స్వయం చైకముప యుఞ్జీత దేశికః ।।
సమిధశ్శతమష్టౌ చ జుహుయాద్దేశికోత్తమః ।। 2.17 ।।
ఆజ్యహోమోఽపి తద్వత్స్యాన్మూలమన్త్రేణ మన్త్రవిత్ ।
చరుం నృసూక్తేన తథా పూర్ణాహుత్యన్త మన్యతః ।। 2.18 ।।

* సిష్యలక్షణం తత్సంస్కారాశ్చ.*

శిష్యం స్నాతం జితక్రోధం మదాద్యైర్వర్జితం శుచిమ్ ।
(1) అహతక్షౌమవసనం సోత్తరీయమలఙ్కృతమ్ ।। 2.19 ।।

(1.దధతం క్షౌమవసనమ్.)

ఆహూయ పాససా బధ్వా గురుర్నేత్రే స్వ విద్యయా ।
ఆత్మనో దక్షిణేపార్శ్వే నివేశ్య ప్రాఙ్ముఖం యథా ।। 2.20 ।।
తేన దర్భైశ్చ సంస్పృష్టః పుణ్డరీకాక్ష విద్యయా ।
ద్వాదశాహుతిమాజ్యేన జుహుయాచ్చరుణా తథా ।। 2.21 ।।
సమిత్పుష్పతిలైశ్చాపి తతః ప్రసృతి ముద్రయా ।
త్రిర్మూర్ధ్ని శిష్యమాలభ్య ప్రాదక్షిణ్యేన దేశికః ।। 2.22 ।।
అష్టాక్షరేణ మన్త్రేణ తతో భస్మ (2) సమిద్భవమ్ ।
(2.సముద్భవమ్.)

పాణ్డరం మూర్ధ్ని శిష్యస్య వినివేశ్యోర్ధ్వ పుణ్డ్రకమ్ ।। 2.23 ।।
అస్త్రమన్త్రేణ భధ్నీయా త్సూత్రం ప్రతిసరం కరే ।
పీత్వా శిష్యః పఞ్చ గవ్యం ప్రణవేన చరుం తతః ।। 2.24 ।।
భుఞ్జీత కాయశుద్ధ్యర్థం దర్భా కాష్ఠేన ధావయేత్ ।

* దన్తకాష్ఠాగ్ర నిమిత్తపరీక్షా.*

దన్తకాష్ఠం చ భూభాగే నిపాత్యాగ్రం విలోకయేత్ ।। 2.25 ।।
నైరృతే మారుతే యామ్యే యద్యగ్రమశుభం భవేత్ ।
శుభమన్యత్ర దిగ్భాగే కాష్ఠాగ్రే ప్రతితే భవేత్ ।। 2.26 ।।
అశుభం శాన్తిహోమేన శామ్యేచ్ఛు భకరశ్చసః ।
నారసింహేన మన్త్రేణ తిలైరకష్టోత్తరం శతమ్ ।। 2.27 ।।
హోమః కార్యస్తతశ్శిష్యమాచాన్తం దేపవన్నిదౌ ।
కరే గృహీత్వా దే వేశం ప్రణమ్య గురురాత్మవాన్ ।। 2.28 ।।

విజ్ఞాపయేదిమాం గాధాముచ్చార్య కమలాసన ।

* గురుణా భగవతే శిష్యసమర్పణమ్.*

సంసారపాశబద్ధానాం పశూనాం పాశమోక్షణే ।। 2.29 ।।

త్వమేవ శరణం దేవ గతికన్యా న విద్యతే ।

వాశమోక్షణ హేతుర్యస్త్వత్సమారాధనాత్మకః ।। 2.30 ।।

తేనేమాన్ జన్మపాశేన పాశితాన్ పశుజన్మనః ।

విపాశయాదిదేవేశ తదనుజ్ఞాతుమర్హసి ।। 2.31 ।।

ఇతి విజ్ఞాప్య శిష్యం తం మాయాసూత్రేణవేష్టయేత్ ।

* మాయాసూత్ర స్వరూపమ్.*

శుక్లం కక్తం చ కృష్ణం చ త్రివర్ణం త్రిగుణీకృతమ్ ।। 2.32 ।।

సూత్రం పునశ్చత్రిగుణం కృత్వా సూత్రేణ తాదృశా ।

* మాయాసూత్రేణ శిష్య కాయవేష్టనమ్.*

శిఖాం ప్రక్రమ్య పాదాన్తం పఞ్చవింశతి సఙ్ఖ్యయా ।। 2.33 ।।

వేష్టయేన్మూలమన్త్రేణ కాయం శిష్యస్య సర్వతః ।

జుహుయాత్తేన మన్త్రేణ శిష్యం సంస్పృశ్య దేశికః ।। 2.34 ।।

సర్పిషాష్టోత్తరశతం పారాన్ పూర్ణాహుతిం తతః ।

* స్వప్నార్థం హెూమః.*

స్వప్నాధిపతిమన్త్రేణ సర్పిషాష్టోత్తరం శతమ్ ।। 2.35 ।।

స్వప్నదర్శనసిద్ధ్యర్థం జుహుయాద్దేశికోత్తమః ।

మాషోదనేన భూతేభ్యో బలిం దద్యాత్సమాహితః ।। 2.36 ।।

* మాయాసూత్రమోక్షణమ్.*

విముక్తనేత్రబన్ధస్య శిష్యస్య తనుబన్ధనమ్ ।
మాయాసూత్రం సమాదాయ శరావేన్యస్య నిక్షిపేత్ ।। 2.37 ।।
కుమ్భపార్శ్వేశరావేణ పిధాయాన్యేస దేశికః ।

* శిష్యస్వాపనమ్.*

దర్భానాస్తీర్య తత్తల్పే శిష్యస్వాపనమాచరేత్ ।। 2.38 ।।
మణ్డలస్థం చ కుమ్భస్థం దేవం నూద్వాస యేత్తదా ।

* శుభస్వప్నే దీక్షానుజ్ఞా.*

తతః ప్రభాతే శిష్యస్య శుభం చేత్స్వప్న దర్శనమ్ ।। 2.39 ।।

* అశుభస్వప్నే శాన్తిహోమః.*

దీక్షేత నూచేదశుభం శాన్తిహోమం సమాచరేత్ ।

* దీక్షావిధిః.*

స్నాత్వా శిష్యేణ సహితః ప్రవిసేద్యాగ మణ్డపమ్ ।। 2.40 ।।
ధ్వాజతోరణ కుమ్భాదిపూజా పూర్వవదిష్యతే ।
చతుర్విధం నివేద్యాన్నం సమస్కృత్య ప్రదక్షిణమ్ ।। 2.41 ।।
శిష్యం తు పూర్వవన్నేత్రే బధ్వా నూతనవాససా ।
నివేశ్య పూర్వవత్పార్శ్వే జుహుయాత్సమిధాదిభిః ।। 2.42 ।।
ప్రత్యేకమష్టోత్తర శతం మూలమన్త్రేణ దేశికః ।
మాయాసూత్రం తతశ్చిత్వా సంహారక్రమ మాస్థితః ।। 2.43 ।।

తత్త్వాన్యాదిశ్య జుహుయాత్రత్ప్రకృత్యన్తాని దేశికః ।
ప్రత్యేకమష్టోత్తర శత మష్టకృత్వోఽథవాగురుః ।। 2.44 ।।
(3) హృత్పద్మే పరమం జ్యోతి ర్ధ్యాత్వా పరమపూరుషమ్ ।
తస్మిన్ జీవం చ శిష్యస్య సంహరేన్మన్త్రవిత్తమః ।। 2.45 ।।
(3.స్వహృత్పద్మే పరంజ్యోతిఽ.)

శోషణాదీని దేహస్య శిష్యసమ్బన్ధిన స్తథా ।
కృత్వా తత్ర స్మరేదణ్డం తతస్స్వ హృదయామ్బుజాత్ ।। 2.46 ।।
సఙ్క్రమయ్య పునర్జీవం ప్రకృత్యాది క్రమాత్సృజేత్ ।
సర్గకాలే చ జుహుయాత్తత్త్వాని క్రమ (4) మూస్థితః ।। 2.47 ।।
(4.మాశ్రితః)

సృష్ట్వా స్థూలశరీరాన్త మణ్డభేదం విచిన్తయేత్ ।
తన్మధ్యే పురుషం ధ్యాత్వా జాతమాత్మాన మాత్మనా ।। 2.48 ।।
ప్రోక్షయేన్మూలమన్త్రేణ నేత్రబన్ధం చ మోచయేత్ ।
శిష్యస్తు పరిధాయాన్యద్వాసఃపాదౌ ప్రసాద్య చ ।। 2.49 ।।
అచమ్య పాససాఽన్యేన బద్ధనేత్రో (5) న్తికే గురోః ।
అసీత ప్రాఙ్మఖస్తస్మిన్ (6) శోధయేచ్ఛ షడధ్వానా ।। 2.50 ।।
(5.నిజే గురౌ.)

(6.చ్ఛాదయేత్.)

* అధ్వషట్కమ్.*

కలాధ్వా చ పదాధ్వా చ భువనాధ్వాతథైవ చ ।
మన్త్రాధ్వా మన్త్రవర్ణాధ్వాషడధ్వానః ప్రకీర్తితాః (7) ।। 2.51 ।।
(7. అత్ర తత్వాధ్వనః నామ నిర్దేశః అభ్యూహ్యః.)

పూర్వవిధి శేషః.

పూర్ణమాజ్యాహుతిం హుత్వా మహావ్యాహృతివిద్యయా ।
హుతశేషేణ శిష్యస్య పాదౌస్పృష్ట్వా తతస్తిలైః ।। 2.52 ।।
హుత్వా నాభిం సమాలభ్యతతో హుత్వాకుశేశయైః ।
స్పృష్ట్వా చ హృదయం హుత్వా చరుణా మూర్ధనిస్పృశేత్ ।। 2.53 ।।
అష్టోత్తర శతం హోమః ప్రత్యేకం మూలవిద్యయా ।
హోమన్తేచ గురుశ్శిష్యం గృహీత్వా దక్షిణే కరే ।। 2.54 ।।
నీత్వా ప్రదక్షిణం కుమ్భం మణ్డలం చ యథోదితమ్ ।
ద్వారే తిష్ఠంశ్చతుర్ణాం తు ద్వారాణాం కమలాసన ।। 2.55 ।।
మణిముక్తాప్రవాలైర్వా (8) పుష్పైర్వాకేవలైర్గురుః ।
అఞ్జలిం పూరయేదన్తే తతస్తస్య వికస్వరైః ।। 2.56 ।।
(8.కేసలైర్గురు రాత్మవాన్.)

* దీక్షితస్య నామనిర్దేశః *

పుష్పాది వికి రేత్తస్మిన్ మణ్డలే గురుచోదితః ।
యస్మిన్ పతతి భూభాగే పుష్పాణాముత్కరస్స్వయమ్ ।। 2.57 ।।
తద్భాగాధిపమూర్తీనాం నామాన్యస్య వినిర్దిశేత్ ।
శిష్యస్య కేశవాదీని పదం భాగవతేతి చ ।। 2.58 ।।

నామ్నామన్తే ప్రయోక్తవ్యం యద్వా భట్టారకేతి చ ।
బ్రాహ్మణచ్చేత్ క్షత్రియస్య దేహ నం నామనిర్దిశేత్ ।। 2.59 ।।
వైశ్యస్య (9) పాలశబ్దాన్తం దాసాన్తం పాదజన్మనః ।
తతో విముచ్య దృగ్బన్ధం దర్శయేచ్చక్రమణ్డలమ్ ।। 2.60 ।।
(9.బాలశబ్దాన్తమ్.)

శిష్యేణ సహితో వేద్యాం ధ్యాయేన్నా రాయణం గురుః ।

* మన్త్రోపదేశః.*

ధ్యాత్వాచ దక్షిణే కర్ణే శిష్యస్య ప్రణవాన్వితమ్ ।। 2.61 ।।
మన్త్రం దద్యాదృషిచ్ఛన్దో దైవతం చాఙ్గమేవ చ ।
ద్వాదశాక్షరమాదౌ తు పశ్చాదష్టాక్షరాత్మకమ్ ।। 2.62 ।।
మూర్తిమన్త్రాంశ్చ తదను సమధ్యాప్య యథావిధి ।

* స్త్రీశూద్రాణాం మన్త్రోపదేసే విశేషః.*

కేవలం వైష్ణవం నామ నమః ప్రణవవర్జితమ్ ।। 2.63 ।।
హుం ఫఢాదివషట్ స్వాహావర్జితం కేశవాదికమ్ ।
అధ్యాప్యం స్త్రీషు శూద్రేషు తద్వదేవానులోమజే ।। 2.64 ।।

* శిష్యేణ కుమ్భమణ్డలస్థదేవతార్చనమ్.*

కుమ్భస్థం మణ్డలస్థం చ హరిం శిష్యస్సమర్చయేత్ ।। 2.65 ।।

గుహుణా శిష్యనియమోపదేశాయ సంవిధానమ్.

ఆరాధ్య హరిముత్థాయ తస్థుషః ప్రఞ్జలే స్తథా ।

మూర్ధ్ని శిష్యస్యస గురు (10) ర్వస్తేధ్యాత్వాబ్జమణ్డలమ్ ।। 2.66 ।।

(10. స్తతో.)

హస్తం న్యసే ద్విష్ణుహస్తే తతశ్శిష్యస్య దేశికః ।

(11) ఆచారాన్ని యమాన్ సర్వాన్ బోధయేదగ్ని సన్నిధౌ ।। 2.67 ।।

(11.ఆచారం నియమాన్.)

* శిష్యానుష్ఠేయా బాహ్యనియమాః.*

మన్త్రః పరస్య నాఖ్యేయో నాక్షసూత్రం ప్రదర్శయేత్ ।

న చ ముద్రాం నాపి సిద్ధిం మన్త్రస్య కథయేత్ (12) స్వయమ్ ।। 2.68 ।।

(12. స్వరమ్.)

ఆచార్యనామ నవదే (13) న్ని యోగాన్నాస్య లఙ్ఘయేత్ ।

(13.న్నియైగమ్.)

శయనాదీంశ్చన గురోరాక్రమేన్న చ లఙ్ఘయేత్ ।। 2.69 ।।

న గురుం దూషయేద్వాచా నాచరేత్తస్య విప్రియమ్ ।

గురువద్గురుదారేషు వర్తితవ్యమసన్నిధౌ ।। 2.70 ।।

ఆచార్యమచ్యుతం శాస్త్రం త్రయం సమ్మాన యేత్సదా ।

* నాస్తికాది సహవాస నిషేధః.*

నాస్తికాన్ భిన్నమర్యాదాన్ దేవ బ్రహ్మణదూషకాన్ ।। 2.71 ।।

నస్పృశేన్నైవ తైస్సార్ధం సంవసేద్దుర్దశాన్వపి ।

* గురుదేవాదిసన్నిధౌ వృత్తిః.*

ప్రసారయేన్నైవ పాదౌ గురుదేవాగ్ని సన్నిధౌ ।। 2.72 ।।

* నియమవిశేషాః.*

వేదితవ్యం జగత్సర్వం వాసుదేవమయం సదా ।
అనర్చయిత్వా దేవేశం నాత్మపోషణ మాచరేత్ ।। 2.73 ।।
జపస్తోత్రప్రణామాదీన్ సన్ధ్యాకాలే సమాచరేత్ ।
భగవద్ధ్యానతత్కర్మ (14) కీర్తనేషు సదా కమేత్ ।। 2.74 ।।
(14. కర్తన్యేషు)

వైష్ణవం చ యతిం చైవ దృష్ట్వాతం ప్రణమేత్ క్షితౌ ।
పుత్రదారగృహక్షేత్ర పశ్వాది ధనమాత్మనః ।। 2.75 ।।
వ్యపదేశ్యమశేషేణ నామ్నా భగవతో భవేత్ ।
సమస్సర్వేషు భూతేషు కామక్రోధౌ విపర్జయేత్ ।। 2.76 ।।
శనైశ్శనైరిన్ద్రియాణి విషయేభ్యో నివారయేత్ ।
సంసారవిముక్త్యైస్సార్థం శాస్త్రాభ్యాసం సమాచరేత్ ।। 2.77 ।।
శ్రౌతస్మార్తాదికర్మాణి సది సేవేత నేతరత్ ।
స్వసూత్రోక్తేన విధినా నిషేకాదిక్రియా భవేత్ ।। 2.78 ।।
కుర్యాత్సర్వాణి కర్మాణి భగవద్ధ్యానతత్పరః ।
గుహ్యం నామ చ గోత్రం చ ప్రకృతం నాన్యదిష్యతే ।। 2.79 ।।
ఆసీనో వా శయానో వా గచ్ఛన్ భుఞ్జాన ఏవ వా ।
సఙ్కీర్తయేత్ స్మరేద్వాపి వాసుదేవం సనాతనమ్ ।। 2.80 ।।

* శాన్తిహోమాన్తే అగ్నికుమ్భాదీనాముద్వాసః.*

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే-తృతీయోఽధ్యాయః

తృతీయోఽధ్యాయః.

------

* భగవదారాధనవిధిః.*

శ్రీభహవాన్ :---

శ్రూయతామభిధాస్యామి బ్రహ్మన్నారాధనం హరేః ।
యేన విష్ణోః పదం మర్త్యః ప్రోప్నోత్యమరదుర్లభమ్ ॥ 3.1 ॥

* స్నానభేదాః.*

స్నానమూలాః క్రియాస్సర్వాః స్నానం చ బహుధా శ్రుతమ్ ।
వారుణం దివ్యమాగ్నేయం వాయవ్యం పార్థివం తథా ॥ 3.2 ॥
మాన్త్రం మానసమిత్యేవం స్నానం సప్తవిధం స్మృతమ్ ।
నిరీక్ష్య చాత్మనశ్శక్తిం సమయం దేశమేవ చ ॥ 3.3 ॥
ఏత ష్వేకతరం కుర్యాత్సమారాధనతత్పరః ।

* వారుణాస్నానస్వరూపమ్.*

అవగాహన మప్స్వన్తర్వారుణం స్నానమిష్యతే ।। 3.4 ।।
సహోత పేన వర్షేణ స్నానం దివ్యమనన్తరమ్ ।
సమిధాం దీపితానాం చ గోమయస్య హుతస్య చ ।। 3.5 ।।
సితేన భస్మనాఽఙ్గేషు లలాటాదిషు చక్రమాత్ ।
యదూర్ధ్వపుణ్డ్రకరణం మన్త్రోచ్చారణపూర్వకమ్ ।। 3.6 ।।
తదాగ్నేయం భవేత్ స్నానం శోధనం పరమం స్మృతమ్ ।
గచ్ఛతృ్సు గోషు (1) పాదోత్థైరజోభిర్భూమిసమ్భవైః ।। 3.7 ।।
(1. వాతోత్థైః.)

స్పర్శనం వపుషస్స్నానం వాయవ్యం తదుదాహృతమ్ ।
ప్రశస్తే పర్వతాగ్రాదౌ జాతయా శ్వేతమృత్స్నయా ।। 3.8 ।।
ఉచ్చార్య కేశవాదీనా నామాన్యఙ్గే యథాక్రమమ్ ।
లలాటాదౌ యద్విధాన మూర్ధ్వపుణ్డ్రస్య తద్భవేత్ ।। 3.9 ।।
(2)పార్థివం స్నానమబ్లిఙ్గైర్మన్త్రైర్విప్రకరేరితైః ।
(2. అత్ర "ఊర్ధ్వపుణ్డ్రం మృదా ధార్యం సాన్తరాలం త్రియఙ్గులమ్ । లక్ష్మ్యాసార్ధం సుఖాసీనో కమేZహం తత్ర నిర్వృతః ।।" ఇతి పద్యం క్వచిద్దృశ్యతే.)

అమ్భోభిః ప్రోక్షణం బ్రహ్మం స్తన్మాన్త్రం స్నానమిష్యతే ।। 3.10 ।।

* మానసస్నానమ్ *

త్రిరాచమ్యాఽహతం వాసః పరిధాయ సుఖానసః ।
ప్రాణాన యమ్య మాం ధ్యాయే ద్ధృదయామ్భోరుహే స్థితమ్ ।। 3.11 ।।
ధ్యానేనానేన నిర్ధూతకల్మషో జాయతే పుమాన్ ।

స్నానం మానసమేతత్స్యాత్ స్నతశ్చ హరిమర్చయేత్ ।। 3.12 ।।

ఆజాను పాదౌ ప్రక్షాల్య హస్తౌ చామణి బన్ధనాత్ ।

ఆచమ్య చ ద్వారపార్శ్వం గత్వాఝన్యాసపూర్వకమ్ ।। 3.13 ।।

* భగవన్మన్దిరకవాటోద్ఘాటనమ్ *

తాలత్రయం చ హస్తాభ్యాం కృత్వాఽభివలజం స్థితః ।

(3)కవాట ముద్ఘాట్య తతో వాయమన్త్రేణ (4) మన్త్రవిత్ ।। 3.14 ।।

(3."ఘణ్టాయాశ్చాలనం కుర్యాత్కపాటోద్ఘాటనాదిషు" ఇదమర్థం క్వచిదధిక మస్తి.)

(4.పద్మజ.)

సామ్నా దేవవ్రతేనాన్తః ప్రవిశేద్దక్షిణాఙ్ఘ్రిణా ।

ప్రణమేచ్ఛిరసా దేవం పుణ్డరీకాక్ష విద్యయా ।। 3.15 ।।

ఆరోపితేషు దీపేషు మాల్యే చాపి నిరాసితే ।

వేద్యాం పాత్రేషు బిమ్బేషు శోధితేషు యథాతథమ్ ।। 3.16 ।।

ద్వారపూజాముఖే సర్వపరివారసమర్చనే ।

కృతే శిష్యేణ వాఽన్యేన పరిచారపరేణ వా ।। 3.17 ।। (9)

(9. "పరివారాననభ్యర్చ్య తథైవాగ్ని సమీడనమ్ । భోగైరకృత్వా దేవస్య పూజాస్యాన్నిష్ప్రయోజనా । తస్మాద్యథోక్తమార్గేణ పూజనం స్థాన వృద్ధిదమ్ ।" ఇతి క్వచి దధికం దృశ్యతే.)

* పూజకపరికర్మ.*

పూజకోఽలఙ్కృతస్స్రగ్వీశుక్లామ్బరధం శ్శుచిః ।

శుక్లోపవీతోత్తరీయశ్చ స్థనాద్య నులేపనః ।। 3.18 ।।

(6) చన్దనశ్వేతమృత్స్నామ్బు తల్పితా గ్రోర్ధ్వపుణ్డ్రకః ।

(7) ఆరభ్య నాసికామూలం లలాటాన్తం లిఖేత్క్రమాత్ ।। 3.19 ।।

(6.శ్వేతమృత్స్నామ్బుకల్కేన ధారయేదూర్ధ్వ పుణ్డ్రకమ్. ఇదమర్ధం చన్దనేత్య ర్ధస్థానేక్వచిద్ధృశ్యతే.)

(7.ఇదమర్ధం క్వచిన్నాస్తి.)

* ఆత్మశుద్ధిః.*

దేవపార్శ్వం సమాసాద్య పార్శ్వే (8) సవ్యేతరే స్వయమ్ ।

(9) ఆసీనో విష్టగే శుద్ధే ఋూస్యాదౌ స్వస్తి కాసనే ।। 3.20 ।।

(8.సవ్యోత్తరే.)

(9.ఆసీత.)

బధ్వా పద్మాసనం వాపి దూర్యాఘోషే ప్రవర్తితే ।

తిరస్కరిణ్యాచ ద్వారే నిశ్చిద్రం చ్ఛాదితే తతః ।। 3.21 ।।

అస్త్రమన్త్రేణ కకుభో బధ్వా ధూమధ్వజం బహిః ।

ప్రాకారవత్ స్థితం ధ్యాయేత్తేజో మన్త్రేణ మన్త్రవిత్ ।। 3.22 ।।

చక్రముద్రాం చ ఖే న్యస్య చక్రమన్త్రేణ సాధకః ।

గోపయన్నిత్థమాత్మానం ప్రాణాయామైస్త్రిభిః క్రమాత్ ।। 3.23 ।।

యుక్తః కృత్వా యోగముద్రాం నాభికన్దే స్థితం పునః ।

వేద్యాకారం వాయుబీజం ధ్యాత్వా తజ్జేన వాయునా ।। 3.24 ।।

ధూమ్రేణ దేహపాప్మానం శోషయిత్వా నిరన్వయమ్ ।

త్రికోణమగ్నిభీజం చ రక్తవర్ణం హృదమ్బుజే ।। 3.25 ।।
ధ్యాత్వా తదుత్థసప్తార్చిశ్శిఖాభిః కల్మషం దహేత్ ।
మాహేన్ద్ర బీజం విన్యస్య పీతాభం చతురశ్రకమ్ ।। 3.26 ।।
కణ్ఠే సహస్పర్శనేన స్తమ్భయేదగ్నిముత్థితమ్ ।
వాయునా కుమ్భకేనైవ వృత్తం స్పటికసన్నిభమ్ ।। 3.27 ।।
విన్యస్య వారుణం బీజం మూర్ధ్ని తజ్జామృతామ్బసా ।
క్షాలయేత్సర్వతో దేహమాపాదతలమస్తకమ్ ।। 3.28 ।।
పృథివ్యాదీని తత్వాని సమాధిపరయా ధియా ।
పరమాత్మని సంహృత్య ప్రలయక్రమమాస్థితః ।। 3.29 ।।
పృథివీం పఞ్చగుణకాం పీతాభాం చతురశ్రకామ్ ।
ఘ్రాణోపస్థేన్ద్రియయుతాం తన్మాత్రాలక్షణే తతః ।। 3.30 ।।
గన్ధే సంహృత్య యోగేన (10) గగనేన విచక్షణః ।
కసనా పాయ్విన్ద్రియాభ్యాం సహాపశ్చ (11) చతుర్గుణాః ।। 3.31 ।।
(10.గహనేన.)

(11.సహ పశ్చాచ్చతు.)

అర్ధచన్ద్రాకృతి (12) శ్చైతా స్తన్మాత్రాలక్షణే కసే ।
(12. శ్శ్వేతా.)

గన్ధం చ తన్మాత్రాత్మానం తతోగ్నింత్ర్యశ్రపాటలమ్ ।। 3.32 ।।
త్రిగుణం దృష్టిచరణస్త్రోతోభ్యాం సుసమాహితః ।
తన్మాత్రాలక్షణే రూపే రసం తన్మాత్రయా సహ ।। 3.33 ।।
సంహరేద్ద్విగుణం వాయుం స్పర్శేతన్మాత్రలక్షణే ।

ధూమ్రం వృత్తం తత్కరాభ్యాం రూపం తన్మాత్రయా సహ ।। 3.34 ।।

(13) వాయునా సంహరేద్యోగీ ఖం చ శబ్దగుణం పునః ।

తన్మాత్రాలక్షణే శబ్దే నీలోత్పల దలప్రభమ్ ।। 3.35 ।।

(13.యుఞ్జానః.)

స్పర్శం చ తన్మాత్రాత్మానం శ్రుతిపాక్సహితం తతః ।

సంహృత్య శబ్దతన్మాత్రాం స్వాన్తే స్వాన్తమహఙ్కృతౌ ।। 3.36 ।।

అహఙ్కృతిం బుద్ధితత్త్వే బుద్ధిం చ ప్రకృతౌ పునః ।

జీవే చ ప్రకృతిం జీవం వాసనావివశం తతః ।। 3.37 ।।

సుసూక్ష్మం నాభిచక్రే స్వే భాస్కరాభమవస్థితమ్ ।

సుషుమ్నయా నాడికయా పద్మసూత్రసుసూక్ష్మయా ।। 3.38 ।।

ఉపర్యారోహయేద్దేహే కుమ్భకేన సభస్వతా ।

భిత్వా చ బ్రహ్మణో రన్ధ్రం బహిర్దేహాద్వినిర్గతమ్ ।। 3.39 ।।

ప్రవిశ్య భాస్కరస్యాపి మణ్డలాన్నిర్గతం బహిః ।

అశరీరం తథా జీవం పరస్మిన్ బ్రహ్మణి ధ్రువే ।। 3.40 ।।

స్థితం ధ్యాయేత్ స్థితం తత్ర స్వదేహం యోనిజం దహేత్ ।

న్యస్తేన శిఖిభీజేన పాదాగ్రేజ్వలనం ద్విషా ।। 3.41 ।।

పాదాదిమూర్ధపర్యన్తం దగ్ధే దేహే నిజే తతః ।

నివృత్తిబీజం ఖే ధ్యాయే త్పూర్ణ చన్ద్రాయుతో పమమ్ ।। 3.42 ।।

తదుత్థపీయూషనిధౌ జా తే పాణ్డర పఙ్కజే ।

స్మరేజ్జీవం సముత్పన్నం సకాశాద్బ్రహ్మణ స్తదా ।। 3.43 ।।

జీవాత్ప్రధానం తస్మాచ్చ బుద్ధిం బుద్ధేరహఙ్కృతిమ్ ।

తతో మనస్తతశ్శబ్దం తన్మాత్రాం ఖం తతస్సహ ।। 3.44 ।।

పాక్ర్శ్రుతిభ్యాం శబ్దగుణం తన్మాత్రాం స్పర్శలక్షణామ్ ।

వాయుం స్పర్శగుణం సార్ధం త్వచా హస్తేన చస్మరేత్ ।। 3.45 ।।

(14)తన్మాత్రాం స్పర్శరూపాం తాం తతోగ్నిం సహ చక్షుషా ।

పద్భ్యాం రూపగుణం (15) రూపతన్మాత్రాం చ రసం (16) తతః ।। 3.46 ।।

(14.తన్మాత్రాం చ స్పర్శనామ్నామ్. తతశ్చ స్పర్శతన్మాత్రామ్. తన్మాత్రాం చ తతోరూపామ్. ఇతి చ పాఠాన్తరమ్.)

(15.తస్మాత్తన్మాత్రామ్.)

(16.పునః.)

అపో రసగుణాః పాయురసనాభ్యాం సహోబ్జజ ।

గన్ధం చ తన్మాత్రాత్మానం సహగన్ధగుణాం భువమ్ ।। 3.47 ।।

సముత్పన్నం స్మరేద్విద్వాన్ ఘ్రాణోపస్థయుతం తథా ।

ఇత్థం శరీరమాత్మీయం సృష్టం మహ్యాదిభూతజమ్ ।। 3.48 ।।

విచిన్త్య పఙ్కజం బుధ్యా ప్రబుద్ధం తద్వినిస్సృతైః ।

శాతకుమ్భమయైఃకుమ్భైః పూర్ణైరమృతవారిభిః ।। 3.49 ।।

స్నాపితం శుద్ధమనఘం చిన్తయిత్వా నిజం వపుః ।

ఆరాధనే హరే ర్యోగ్యం పరస్య పరమాత్మనః ।। 3.50 ।।

* మన్త్రన్యాసవిధిః.*

ధ్యాయన్నష్టాక్షరం మన్త్రం ద్వాదశాక్షరమేవ వా ।

సృష్టిస్థితిలయవ్యాసై ర్హస్తన్యాస పురస్సరమ్ ।। 3.51 ।।

న్యస్యేదఙ్గేషు మూర్ధాది పాదాన్తేషు యథా తథమ్ ।

* ప్రణవన్యాసః.*

తలం పృష్ఠం చకరయో శ్శోధయిత్వాస్త్ర విద్యయా ।। 3.52 ।।

అఙ్గులీనాం చ సర్వాసాం పర్వస్వాద్యన్తవర్తిషు ।

ఇష్యతే ప్రణవన్యాసో మధ్యమేషు చ పర్వసు ।। 3.53 ।।

* అష్టాక్షరస్య సృష్టిలయస్థితీనాం న్యాసః.*

(17)మన్త్రాక్షరాణి విన్యస్యే న్న్యాస ఏష సనాతనః ।

పర్వదక్షిణ తర్జన్యాః (18) ప్రక్రమ్యాఙ్గులిపర్వసు ।। 3.54 ।।

(17.మన్త్రాక్షరాణాం విన్యాసో.)

(18.ప్రక్రమ్యాఙ్గుష్ఠ.)

దక్షిణేతరతర్జన్యాః పర్వాన్తం సాధకోత్తమః ।

సృష్టిన్యాసమిమం కుర్యా (19) ద్వ్యత్యాసేన తు సంహృతౌ ।। 3.55 ।।

(19.ద్విన్యాసేన)

ప్రక్రమ్య తర్జనీపర్వ కనిష్ఠాపర్వ విశ్రమః ।

స్థితావష్టాక్షరస్యేష మన్త్రస్య న్యాస ఈరితః ।। 3.56 ।।

* ద్వాదశాక్షరమన్త్రస్య సృష్టిలయస్థితీనాం నాసః *

ద్వాదశాక్షర మన్త్రస్య న్యాసస్సమ్ప్రతి కథ్యతే ।

న్యాసస్తవలే మధ్యమయా తర్జన్యాఽఙ్గుపర్వణి ।। 3.57 ।।

కృత్వా ప్రదక్షిణం పర్నస్వఙ్గుష్ఠేనేతరేషు తు ।

సవ్యే తలే తు విశ్రాన్తి స్సృష్టానపరధా లయే ।। 3.58 ।।

తలయోఃప్రక్రమస్థానే దక్షిణేతరయోర్ద్వమయోః ।

కనిష్ఠయోశ్చ విశ్రాన్తిః పర్వణో రుభయోరపి ।। 3.59 ।।

ద్వాదశాక్షర మన్త్రస్య న్యాసోఽయం కమలాసన ।

* అష్టాక్షర స్థానాని.*

హృదయాదీని చాఙ్గాని ధ్యాత్వాఽఙ్గుష్ఠాది పఞ్చసు ।। 3.60 ।।

న్యస్యేన్నఖముఖే నేత్రే తలే సవ్యే గదా (20) ధరౌ ।

సవ్యేతరే పద్మచక్రేన్యస్యేస్న్యాసః కరద్వయే ।। 3.61 ।।

(20. దరౌ ఇతిక్వచిత్.)

ఈరితస్తలయోర్మన్త్రం ధ్యాత్వా తేజోభిరు జ్వలమ్ ।

తాభ్యాం మూర్ధ్వాదిపాదాన్తం దేహే న్యస్యే (21) త్సమాహితః ।। 3.62 ।।

(21.త్సమన్తః.)

వ్యాపకం కఞ్చుకం యద్వా (22) మన్త్రమక్షరశస్తతః ।

మూర్ధ్ని నేత్రే ముఖే చిత్తే నాభ్యాం గుహ్యే చ జానుని ।। 3.63 ।।

(22. మన్త్రస్త్వక్షరశ)

చరణౌ క్రమశస్స్పృష్టో న్యాసో మన్త్రస్య ఇష్యతే ।

విపరీతక్రమోజ్ఞేయ స్సంహృతౌ పాలనే పునః ।। 3.64 ।।

నాభ్యాది పృదయాన్తేషు న్యాసోజ్ఞేషు ప్రకీర్తితః ।

అష్టాక్షరస్య మన్త్రస్య స్థానాన్యేతాని తాని చ ।। 3.65 ।।

* ద్వాదశాక్షర స్థానాని.*

శిరసః పశ్చిమం పూర్వం దక్షిణం చోత్తరం తతః ।

చత్వారి చ చతుర్వ్యక్త్రస్థానాని ద్వాదశాక్షరే ।। 3.66 ।।

* అష్టాక్షర న్యాసభూమయః.*

మూర్ధ్ని మధ్యమయాఽఙ్గుల్యా తర్జన్యా సహ చక్షుషోః ।
న్యస్యేన్ముఖేఽనామికయా సాఙ్గుష్ఠేన చ మన్త్రవిత్ ।। 3.67 ।।
అఙ్గుష్ఠ తర్జనీభ్యాం తు హృదయే న్యసనం భవేత్ ।
తథాఙ్గుష్ఠ కనిష్ఠాభ్యాం నాభౌ న్యాసః ప్రశస్యతే ।। 3.68 ।।
వినాఙ్గుష్ఠేన శేషాభిర్గుహ్యే జానుని చోభయోః ।
సమస్తాభిశ్చరణయో రిత్యష్టాక్షరభూమయః ।। 3.69 ।।

* ద్వాదశాక్షర న్యాసభూమయః.*

ప్రాగ్భాగే శిరసోఙ్గుల్యా న్యాసోఽఙ్గుష్ఠేన దక్షిణే ।
తర్జన్యా పశ్చిమే భాగే న్యాసోఽనామిక యోత్తరే ।। 3.70 ।।
కనిష్ఠయాతద్వైతాస్స్యుర్ద్వాదశాక్షరభూమయః ।

* మన్త్రాక్షరాణాం వర్ణాః *

రూపం క్రమ్ణాక్షరాణాం న్యాసకాలే విచిన్తయేత్ ।। 3.71 ।।
శుక్లం హిరణ్యయం కృష్ణం రక్తం కుఙ్కుమ సన్నిభమ్ ।
(23) పద్మకిఞ్జల్క సదృశం సర్వవర్ణ కమష్టకమ్ ।। 3.72 ।।
(23. పద్మకిఞ్జల్కనీలం చ.)

సితం కృష్ణం చ ధూమ్రాభం శ్యామం తారానిభం తతః ।
స్ఫటికాభం చ శఙ్ఖాభం కక్తం శుక్లం చ లోహితమ్ ।। 3.73 ।।
తమోరూపం పీతవర్ణం ధ్యాత్వామన్త్రద్వయాక్షరమ్ ।

* షడఙ్గన్యాసః *

స్థానే యథోక్తే విన్యస్య షడఙ్గన్యాసమాచరేత్ ।। 3.74 ।।
హృదయం చ శిరశ్చైవ శిఖా కవచ మేవ చ ।
నేత్రమస్త్రం షడేతాని హృదయే మస్తకే తథా ।। 3.75 ।।
శిఖాయామానుపూర్వ్యేణ స్కన్ధస్యోభయ పార్శ్వయోః ।
నేత్రయోర్దిక్షు సర్వాసు న్యసనీయాని భూమిషు ।। 3.76 ।।

* షణ్ణాం రూపాణి.*

రూపాణి షణ్ణాం కుముదం బన్ధూక మసితోత్పలమ్ ।
అబ్జకేసర మమ్భోజ మతసీ (24) సూన సన్నిభమ్ ।। 3.77 ।।
(24. రూపసమ్పదమ్.)

దివ్యాయుధధరం దివ్యవస్త్రమాల్యాను తేపనమ్ ।
కౌస్తుభం వనమాలాం చ శ్రీవత్సం దివ్యలక్షణమ్ ।। 3.78 ।।
బిభ్రాణం భావయేత్సాక్షాదాత్మానం పరమేశ్వరమ్ ।
అర్చయేన్న్యాసబీజాని గన్ధపుష్పాదిభిః క్రమాత్ ।। 3.79 ।।
మానసైరూప చారైశ్చ హృదయామ్భోరుహే స్థితమ్ ।
(25) హోమాన్తమర్చ యేత్పూర్వం పాసుదేవం సనాతనమ్ ।। 3.80 ।।
(25. హోమన్తైర.)

* మన్త్రశుద్ధిః *

ఆత్మ శుద్ధిరియం ప్రోక్తా మన్త్రశుద్ధిస్తు కథ్యతే ।

షద్వింశే (26) నార్ణబీజేన మన్త్రబీజాని (27) శోషయేత్ ।। 3.81 ।।
(26.నాస్త్రభీజేన.)

(27.తోషయేత్.)

సప్తవింశేన బీజేన దహేదేతాని వర్ణశః ।
అష్టావింశేన బీజేన (28) ఖే చ స్తమ్భ నమాచరేత్ ।। 3.82 ।।
(28. తేషు.)

ఏకోనత్రింశబీజేన తాన్యేవ క్షా లయేత్సునః ।
హుఙ్కారేణ ప్రబుద్ధాని ఫట్కారేణ విచక్షణః ।। 3.83 ।।
కుర్యాదభిముఖాన్య (29) న్వక్రృణవేన విశోధయేత్ ।
తమక్షమాలయా శుద్ధం జపేన్మన్త్రం సమాహితః ।। 3.84 ।।
(29.ద్వా ప్రణవేన.)

అష్టోత్తర శతం వారా నష్టావింశతి మేవ వా ।
అష్టౌ వామన్త్రవిన్మన్త్రం బీజాద్యన్త పుటీకృతమ్ ।। 3.85 ।।
పూజాద్రవ్యాణి సర్వాణి క్షాలయేచ్చామ్బు పూరితామ్ ।
(30) దక్షిణే వామపార్శ్వేవా వినివేశ్య గల న్తికామ్ ।। 3.86 ।।
(30.దక్షిణ స్థాపయిాత్వాతు వామే పార్శ్వే.)

అర్ఘ్యాది పాత్రాణ్యాదాయ గాయత్ర్యా విష్ణుపూర్వయా ।
ప్రక్షాల్య పాదేష్వాదధ్యాద్దేవస్యాగ్రేఽథ (31) పద్మజ ।। 3.87 ।।
(31.పాత్మనః.)

పాద్యం మధ్యే దక్షిణేఽర్ఘ్యం పామే చాచమనీయకమ్ ।
తస్య (32) పార్శ్వస్య పార్శ్వేతు వామే స్నానీయపాత్రకమ్ ।। 3.88 ।।
(32. తత్పార్శ్వయోశ్చ శుద్ధాపా పాత్రమ్.)

పూర్ణాని గాలితామ్భోభిః పాత్రాణి నిగమాదినా ।
* అర్ఘ్యాదిషు క్షేవణీయద్రవ్యాణి.*

సంస్పృశ్యార్ఘ్యాది పాత్రేషు ద్రవ్యాణి వినివేశయేత్ ।। 3.89 ।।
కుశాగ్రమక్షతం పుష్పం ఫలం మలయజం తథా ।
తిర్లా సిద్ధార్థసహితాన్ యవా (33) న ర్ఘ్యస్య భాజనే ।। 3.90 ।।
(33. నర్ఘ్యే వినిక్షిపేత్)

తిలాన్ దూర్వాం విష్ణుపర్ణీం శ్యామాకం పద్మమక్షతమ్ ।
ప్రాద్యపాత్రే షడేతాని ద్రవ్యాణి వినివేశయేత్ ।। 3.91 ।।
ఏలాలవఙ్గకర్పూరం జాతీతక్కోల చన్దనమ్ ।
పుష్పాణ్యాచమనీయే తు పాత్రే ద్రవ్యాణి కల్పయేత్ ।। 3.92 ।।
(34) సన్ధం సర్వౌషధీ రత్నఫలబీజ కుశాని చ ।
తిలాని చాక్షతం చైవ దధిక్షీరఘృతాని చ ।। 3.93 ।।
(34. `గన్ధమ్' ఇత్యాది `ద్వాదశారమ్' ఇత్యన్తం క్వచిన్న.)

రజనీ ద్వాదశాఙ్గాని (35) స్నానీయే చ వినిక్షిపేత్ ।
కోష్ఠం మాంసీహిరిద్రే ద్వే మురాశైలేయచమ్పకాః ।। 3.94 ।।
(35. స్నానీయద్రవ్యముచ్యతే.)

వచాకచోరముస్తాశ్చ సర్వౌషధ్యః ప్రకీర్తితాః ।
(36) తిలాని తులసీ చైవ నిక్షి పేచ్చాన్తి వారిణి ।। 3.95 ।।
(36. తిలైశ్చ తులసీభిశ్చ భవేచ్చాన్త్యుదరం తథా. ఇతిక్వచిత్)

* ద్రవ్యాణాం దహనశోషణప్లావనాది *

ద్వాదశారం భాసమానం చక్రం (37) మధ్యేతు భాస్కరమ్ ।
హస్తే పామేతరే ధ్యాత్వాదీప్తౌస్తద్రశ్మిభిః పునః ।। 3.96 ।।
(37.మధ్యగ.)

ద్రవ్యాణి దగ్ధ్వానిశ్శేషం భస్మీభూతాని తాని చ ।
దక్షిణేతరహస్తస్థేసితే పద్మే వికస్వరే । 3.97 ।।
దలైష్షోడశభిర్యుక్తే చన్ద్రం పీయూషకశ్మిభిః ।
ప్లౌదయన్తం స్థితం ధ్యాత్వా తదుత్థైరమృతామ్బుభిః ।। 3.98 ।।
సిక్తాని జాతాని పున ర్యాగయోగ్యాని భావయేత్ ।
హస్తయోరుభయోర్దేవం ధ్యాయేన్నా రాయణం ప్రభుమ్ ।। 3.99 ।।
తాభ్యామర్ఘ్యాదిపా త్రేషు స్పృష్ట్వా ద్రవ్యాణి విశ్వతః ।
సకృత్సకృత్సమ్భృతాని గాయత్ర్యా విష్ణుపూర్వయా ।। 3.100 ।।
అభిమన్త్ర్య తతో ముద్రాం సౌరభేయీం ప్రదర్శయేత్ ।
తద్గన్ధేన చ పాత్రాణి పూరితాని విచిన్తయేత్ ।। 3.101 ।।
ఓమర్ఘ్యమిత్యాది పూర్వం కల్పయామీతి (38) చోచ్చరన్ ।
స్పృశేత్పాత్రాణి హస్తేన పాత్రేఽన్యస్మిన్నన న్తరమ్ ।। 3.102 ।।
(38. చోచ్చరేత్)

అర్ఘ్యపాత్రాజ్జలం కిఞ్చిద్గృహీత్వా వినివేశయేత్ ।
(39) దక్షిణఏతరహస్తే తత్ పాత్రం సంస్థాప్య మన్త్రయేత్ ।। 3.103 ।।
(39. "శ్రీరర్ఘ్యస్య భవద్దేవీ వాగీశాచమనీయకే । పాద్యస్య పితరో దేవా స్నానీయే వరుణస్తథా...కస్య శాన్తిస్స్యాత్పాత్రే ష్వేతాస్సమర్చయేత్ ।।" ఇత్యధికమేకత్ర దృశ్యతే.)

మన్త్రైణ మూలభూతేన వారాన్ సప్తతదమ్బునా ।
పఠంస్తైనాస్త్ర మన్త్రేణ ద్రవ్యాణ్యాత్మానమేవ చ ।। 3.104 ।।

* యోగపీఠకల్పనమ్.*

ప్రోక్ష్య కూర్చేన దేవస్య యోగపీఠం ప్రకల్పయేత్ ।
అభిన్నే సహజే పీఠే ప్రతిమాయాశ్చతుర్ముఖ ।। 3.105 ।।
ఆధారం ప్రథమం రూర్మం కాలాగ్నిం తదనన్తరమ్ ।
ఉపరిష్టాచ్చ భోగీన్ద్రం పణాభిర్భూమిమణ్డలమ్ ।। 3.106 ।।
చతురశ్రం సహస్రేణ బిభ్రాణం బలవత్తరమ్ ।
భువశ్చోపరి ధర్మాద్యాః కల్ప్యా యోగాసనాఙ్ఘ్రయః ।। 3.107 ।।
ఆగ్నేయాదిషు చత్వారశ్చతసృష్వేవ పద్మజ ।
అధర్మాద్యాశ్చ తావన్తః (40) ప్రాగాద్యాసు యథాక్రమ్ ।। 3.108 ।।
(40. ప్రాగాదిషు.)

ఆశాసు తావతీ ష్వేవ పురుషాకృతయస్థ్సితాః ।
చతుర్భుజాస్సింహవక్త్రాస్సితాః పూర్వేఽరుణాః పరే ।। 3.109 ।।
హస్తాభ్యామపి ముఖ్యాభ్యాం రచితాఞ్జలి సమ్పుటాః ।
అవరాభ్యాం చ బిభ్రాణా హస్తాభ్యాం యోగపీఠికామ్ ।। 3.110 ।।
మధ్యే సదా శివో దేవ స్తద్వదేవ ప్రతిష్ఠితః ।
అథవా పురుహూతాద్యా దిక్షు ప్రాగాదిషు క్రమాత్ ।। 3.111 ।।

అష్టావష్టను పీఠస్య పాదరూపేణ ధారకాః ।
ఈషాశ్చతస్రః పూర్వాద్యాః (41) తస్య వేద చతుష్టయమ్ ।। 3.112 ।।
(41. తాసు దేవ చతుష్టయమ్.)

అహఙ్కారాస్త్రయః పాశా గుణాస్సత్త్వాదయో గుణాః ।
తూలికా పఞ్చభూతాత్మా జీవాత్మాస్తరణం తథా ।। 3.113 ।।
అగ్నే స్సోమస్య సూర్యస్య మణ్డలాన్య పరిక్రమాత్ ।
అమ్భోజముపరిష్టాచ్చ వలర్ణంద్వాదశచ్ఛదమ్ ।। 3.114 ।।
(42) స్మేరకేసరసమ్పూర్ణం మధ్యే విపులకర్ణికమ్ ।
భద్రాసనం కల్పయిత్వా యథో క్తేనైవ వర్త్మనా ।। 3.115 ।।
(42. స్మరేత్కేసర.)

* పీఠపార్శ్వదేవతాః.*

అర్చయేద్గన్ధపుష్పాద్యైః పీఠపార్శ్వేతు దక్షిణే ।
బ్రహ్మణం విష్ణు (43) మీశానం సమారాధ్య తథోత్తరే ।। 3.116 ।।
(43. మీశాం చ.)

సనత్కుమారం సనకం సనన్దం చ సభాజయేత్ ।
పార్శ్వేచ పశ్చిమే దుర్గాం విఘ్నేశం నారదం తథా ।। 3.117 ।।
ఆత్మనశ్చ గురూన్ ధ్యాత్వా ప్రారభేతాచ్యుతార్చనమ్ ।

* భగవదారాధనామ్బుః.*

ఆవాహనపదం పాత్రం ప్రక్షాలితమథామ్బుభిః ।। 3.118 ।।

పూరమేస్మూలమన్త్రేణ హస్తాభ్యాం చ సముద్ధరేత్ ।
లలాటసమమేతస్మిన్నన్తరావాహ్య కేశవమ్ ।। 3.119 ।।
మూలబిమ్బా ద్యథాదీపం దీపాదవికృతం తథా ।
యతురుచ్చారయేన్మన్త్రమాగచ్ఛ పదసం యుతమ్ ।। 3.120 ।।
తేనతోయేన కర్మార్చాంసిఞ్చేత్కూర్చేన మూర్ధని ।
తత్ర సన్నిహితం దేవం కర్మార్చాయాం విచిన్తయేత్ ।। 3.121 ।।
ప్రణమ్యకిఞ్చిదుత్థాయ స్వాగతో కైరనన్తరమ్ ।

* ముద్రాప్రదర్శనమ్.*

దర్శయేత్ప్రతిమాముద్రాం కల్పయిత్వా చ సన్నిధిమ్ ।। 3.122 ।।

* యావద్యాగం స్థితి ప్రార్థనా.*

యాగావసానికీం తత్ర ప్రార్థయేత హరేః స్థితమ్ ।

* సమ్ముఖీకరణమ్.*

సమ్ముఖీకరణం కుర్యాత్పుణ్డరీకాక్షవిద్యయా ।। 3.123 ।।

* సపర్యాసనమ్.*

దద్యాచ్చ మూలమన్త్రేణ సపర్యాసనమాదితః ।

* దేహవదర్చాయాం మన్త్రేన్యాసః.*

యథా దేహే (44) తథార్చాయాం మన్త్రన్యాసం సమాచరేత్ ।। 3.124 ।।
(44. తథా దేవే.)

* హస్తన్యాసం వినా ముద్రాప్రదర్శనమ్.*

హస్తన్యాసం వినా శఙ్ఖచక్రముద్రాం ప్రదర్శయేత్ ।

* సురసిద్ధాద్యవతారితభిరే ఆవాహననిషేధః.*

(45) నావాహయేదేకబేరే సురసిద్ధావతారితే ।। 3.125 ।।

(45. ఆవాహయేత్.)

ఋషిభిర్మనుజైర్వాపి స్థాపితే నిశ్చలే (46) హరై ।

* సుస్థితేఽభిముఖీభావ ఏవావాహనం.*

సుస్థతేఽభిముఖీభావస్త దేవావాహనం హరేః ।। 3.126 ।।

(46. నిశ్చితే.)

యథాగ్నిమాహితం కుణ్డే యథా వా పురుషం స్థితమ్ ।

కాలే ప్రబోధయేదేవమర్చనే బోధయేద్ధరిమ్ ।। 3.127 ।।

* పూజారమ్భే స్థిరబిమ్బే యోగపీఠాదీనాం అవశ్యకర్తవ్యతా.*

కల్పనం యోగపీఠస్య మన్త్రన్యసనమేవ చ ।

బిమ్బే స్థిరే సదా కార్యం పూజారమ్భే చతుర్ముఖ ।। 3.128 ।।

* పాద్యాచమనయోః స్థితం హరింధ్యాయేత్ *

అర్ఘ్యవస్త్రామ్బరాకల్ప పుష్పగన్ధానులేపనైః ।

(47) ప్రత్యర్చితం స్థితం ధ్యాయేత్పాద్యచమనయోఃపునః ।। 3.129 ।।

(47. ప్రదిక్ స్థితే.)

* స్నానసై వేద్యకాలయో స్సుఖాసీనం ధ్యాయేత్.*

ఆసీనం స్నానకాలే చ పద్మాసనసుఖాసనే ।
నైవేద్యధూపదీపాదాపాసీనం స్వస్తికాసనే ।। 3.130 ।।

* అన్యతోప్రచారే స్థితమాసీనం వా ధ్యాయేత్ *

ఉపచారేషు చాన్యత్ర తత్తత్కర్మానుసారతః ।
స్థితమాసీనమథవా దేవం ధ్యాయేత పూజకః ।। 3.131 ।।

* పుష్పాఞ్జలిః *

అర్చయామీతి సామ్నాతు క్షిపేత్పుష్పాఞ్జలిం హరేః ।
విభో సకలలోకేశ విష్ణో జిష్ణో ప్రభో హరే ।। 3.132 ।।
త్వాం భక్త్యా పూజయామ్యద్య భోగై రర్ఘ్యాదిభిః క్రమాత్ ।
(48) దివ్యేనార్ఘ్యోపచారేణ యథాశక్తి యథావిధి ।। 3.133 ।।
(48. దివ్యేనేత్యేకః శ్లోకః క్వచిదేవాస్తి.)

అర్చయిష్యామి సమయే భగవన్తం జనార్దనమ్ ।
ఇతి విజ్ఞావ్య దేవేశం యజేదర్ఘ్యాదిభిఃక్రమాత్ ।। 3.134 ।।

* అర్ఘ్యాదిదానకాలే ధ్యానప్రకారః *

భక్తినమ్రేణ శిరసా దద్యాదర్ఘ్యంచ మూర్ధని ।
పాదారవిన్దయోర్దద్యాత్పాద్యం పాద్యప్రతిగ్రహే ।। 3.135 ।।
ధ్యాయేదాచమనీయస్య దానకాలే జగద్గురుమ్ ।
ఆచామన్తమివామ్భోభి స్సాక్షాదమ్బుః ప్రతిగ్రహే ।। 3.136 ।।

ఉపచర్యోపచారేణ మధుపర్కాదినా హరిమ్ ।

* ప్రణామః *

హస్తాభ్యాం శిరసా పద్భ్యాం మనసా చధియా తథా ।। 3.137 ।।
అహఙ్కారేణ చాత్మానం నిపాత్య ధరణీ తలే ।
అనేన ప్రణిపాతేన ప్రణిపత్య జనార్దనమ్ ।। 3.138 ।।

* ప్రార్థనా *

దసోఽహం తే జగన్నాథసవుత్రాదిపరిగ్రహః ।
ప్రేష్యం ప్రశాధి కర్తవ్యే మాం నియుఙ్క్ష్వహితే సదా ।। 3.139 ।।
ఇతి విజ్ఞాప్య దేవేశం పరివారామ్ ప్రకల్పయేత్ ।

* యోగాసనాబ్జపత్రేషు శక్తయః *

యోగాసనాబ్జపత్రేషు పూర్వాదిషు యథాక్రమమ్ ।। 3.140 ।।
ద్వాదశ ద్వాదశస్త్వేవ శక్తీశ్శ్రీవత్సపూర్వికాః ।
శ్రీవత్సం వనమాలాం చమాయాం యోగాత్మికాం తథా ।। 3.141 ।।
వైష్ణవీం విమలాం సృష్టిం (49) శక్తిముత్కర్షిణీమపి ।
ప్రజ్ఞాం సత్యాం తథేశానామనుకమ్పాంపితామహీం ।। 3.142 ।।

(49.పుష్టి.)

* ప్రథమావరణే శక్తయః *

ప్రథమావరణే చాపి దక్షు ప్రాగాదిషు క్రమాత్ ।
వ్యాప్తిం కాన్తించతృప్తించశ్రద్ధాం విద్యాం జయాం క్షమామ్ ।। 3.143 ।।

శాన్తించ శక్తీరష్టైతాః కృత్వా చామరధారిణీః ।

* ద్వితీయావరణస్థాః *

తతో ద్వితీయావరణే సఙ్ఖద్యాయుధధారిణః ।। 3.144 ।।

పురుషానష్ట పూర్వాదిష్వాను (50) పూర్వ్యేణ కల్పయేత్ ।

(50. రూప్యేణ.)

* తృతీయావరణస్థాః *

తృతీయావరణే స్వాసు దిక్ష్విన్ద్రాదీన్ ప్రకల్పయేత్ ।। 3.145 ।।

* బహిరావరణస్థాః *

బహిరావరణే తార్క్ష్యం భగవత్ప్రముఖం తథా ।

విష్వక్సేనం తథైశాన్యాం (51) ద్వితీయావరణాద్బహిః ।। 3.146 ।।

(51.తృతీయావరణే.)

* పరిపారాణాం భగవదభిముఖం స్థితిః *

పరివారా నిరీక్షేరన్ సర్వే ప్రాఞ్జలయో హరిమ్ ।

* స్నానాసనమ్ *

దద్యాచ్చ పాదుకే స్నాతుముత్థానసమయే హరేః ।। 3.147 ।।

ఇదంవిష్ణురితి ద్వాభ్యాం పాదుకారోహణం (52) హరేః ।

ఉద్ధరేచ్చ హరిం స్నాతుముత్తిష్ఠ బ్రహ్మణస్పతే ।। 3.148 ।।

(52. స్మరేత్.)

ఇతిమన్త్రేణ దేవేశం ప్రాపయేత్ స్నానపీఠికామ్ ।
మన్త్రస్తు భద్రంకర్ణేభిరితి స్నానాసనాసనే ।। 3.149 ।।
సావిత్ర్యా వితరేదర్ఘ్యం పాద్యం త్రీణిపదేతి చ ।
ఆపః పునన్త్విత్యేతేన మన్త్రేణాచమనక్రియా ।। 3.150 ।।
(53) దన్తధావన కాష్ఠం చ తద్విష్ణోరితి నిర్వపేత్ ।
అభ్యఙ్గం పామద్రైవ్యేన కుర్యాదుద్వర్తనం పునః ।। 3.151 ।।
(53. జిహ్వానిర్లేఖనం చైన విష్ణు గాయత్రి విద్యయా. ఇతీదమర్ధంక్వచిదధికమస్తి.)

కార్యం విష్ణోర్నుకమితి మన్త్రేణామలకాదికం ।
(54) ప్రతద్విష్ణురితి క్షాల్యమభిషేక విధిస్తతః ।। 3.152 ।।
(54. నతేవిష్ణురితి.)

అపాహిష్ఠేతి తిసృభిరతోదేవా అవన్త్వితి ।
కఙ్కతేన మృజేత్కేశాన్ కలశైస్స్నపనం తతః ।। 3.153 ।।
హిరణ్యవర్ణాం హరిణీమితి లేపో హరిద్రయా ।
హిరణ్యవర్ణాం శ్శుచయఃపావకేతి చతసృభిః ।। 3.154 ।।
క్షాల్యో సన్ధామ్నునా దేహః పునస్తం కుఙ్కుమేనతు ।
ఆలిప్య విష్ణుగాయత్ర్యా క్షాలమేత్పావమానీభిః ।। 3.155 ।।
బ్రహ్మజిజ్ఞానమితి చ కయానశ్చిత్ర అభువత్ ।
ఇత్యేవ మర్ఘ్యపాద్యాద్యై (55) ర్యజేదాద్యం మహేశ్వరమ్ ।। 3.156 ।।
(55.ర్ధూపదీపాన్తమర్చయేత్)

పరిషిచ్య తు సావిత్ర్యా సూక్తేన పురుషాత్మనా ।

సహస్రధారయా స్నానం యద్వాకుమ్భేన తద్భవేత్ ।। 3.157 ।।
అగ్నిర్మూర్ద్ధేతిమన్త్రేణ ప్లోతేనాఙ్గామ్బు నిర్వృతిః ।
విష్ణుగాయత్రియా దద్యా ద్వస్త్రే ద్వే ధౌతనిర్మలే ।। 3.158 ।।

* అలఙ్కారాసనమ్.*

ప్రణవేన బ్రహ్మసూత్రముత్తరీయం చ కల్పయేత్ ।
అచాన్తమన్వధిష్ఠాయ పాదుకే మణ్డనాసనే ।। 3.159 ।।
సుఖాసీనాయ దేవాయ ప్రాగ్వదర్ఘ్యాది నర్వపేత్ ।
ధూపేనాగురుజే (56) నార్ద్రామూర్ధానం దివఇత్యృచా ।। 3.160 ।।

(56. నార్ద్రాం.)

కేశాన్ సంశోష్య శుచినా చన్దనేన సుగన్ధినా ।
ఇదం విష్ణురితి శ్రుత్యా లేపనం వపుషిస్మృతమ్ ।। 3.161 ।।
జితం త ఇతిమన్త్రేణ మణ్డనైరపి మణ్డయేత్ ।
పుష్పాణి దద్యాత్త ద్విష్ణో రితిమన్త్రేణ మన్త్రవిత్ ।। 3.162 ।।
ఇరావతీతి మన్త్రేణ పాదయోరక్షతాన్ క్షిపేత్ ।
అఞ్జనం విష్ణుగాయత్ర్యావ్యాహృత్యాదర్వణేక్షణమ్ ।। 3.163 ।।
జితం త ఇతి ధూపైశ్చ ధూపయేదగురూత్థితైః ।
ఉద్దీప్యస్వేతి మన్త్రేణ దీపారోపణ మిష్యతే ।। 3.164 ।।
తిలాన్ వస్త్రం తథా హేమ తామ్బులం తణ్డులానపి ।
ఫలాని గవ్యమాఘారం గాశ్చధ్యానం యథావసు ।। 3.165 ।।
గోగ్రాసం దేశికాయైవ దద్యాద్దేవస్య సన్నిధౌ ।
అధిపస్య తథా రాజ్ఞో రాష్ట్రస్య సకలస్య చ ।। 3.166 ।।
ప్రజానాం బ్రాహ్మణాదీనాం దానమభ్యుదయావహమ్ ।

అపనీతే యవనికాపటే భక్తానుకమ్పయా ।। 3.167 ।।
ఘోషయేత్తూర్యఘోషేణ నృత్తం గీతం తథాచరేత్ ।
స్తోత్రాణి చ కథాశ్చిత్రా వేదనాఙ్గాని షటే తథా ।। 3.168 ।।
పఠేయురగ్రే దేవస్య సర్వమన్యచ్చ మఙ్గలమ్ ।

* భోజ్యాసనమ్ *

ఆచరే త్పాదుకే దత్వా గమయేద్భోజనాసనమ్ ।। 3.169 ।।
దత్వార్ఘ్యం పాద్యమాచామం మధుపర్కం నివేదయేత్ ।
ప్రణవేన తతో దద్యా త్తామ్బూలీమాస్య శోధనీమ్ ।। 3.170 ।।
(57) హ విర్న వేదయేత్సిద్ధం భోజ్యభక్ష్యాదికం తథా ।
మధురాతి కసోపేతం విధ్యుక్తం సుసమాహితేః ।। 3.171 ।।
(57. హవిర్ని వేదయేత్పశ్చాద్భోజ్య భక్ష్యాది సంయుతమ్. ఇతిపాఠః)

సుసంస్కృతైశ్చ (58) నిష్పన్నైర్యక్తమన్యైఃఫలాదిభిః ।
అపక్తైరపతిపక్వైశ్చ యథా యోగం ప్రకల్పయేత్ ।। 3.172 ।।
(58. మృష్టాన్నైః)

రాజోపచార (59)వత్సర్వముప చారే ప్రకల్పయేత్ ।
ప్రోక్షితం చాస్త్రమన్త్రేణ పరిషిచ్య చ మర్మణా ।। 3.173 ।।
(59. త్పూర్వముపచారైః ప్రకల్పితే.)

ప్రణవేనార్ఘణే దత్తే దహనాప్లావనాదికే ।
కృతే చ సురభీముద్రాం దర్శయిత్వాచ దేశికః ।। 3.174 ।।
న్యస్తేఽర్ఘ్యపుష్టే సంస్పృష్టే విష్ణుహస్తే సమాధినా ।

(60) అన్వారబ్ధేన సవ్యేన పాణినా దక్షిణేన తు (61) ।। 3.175 ।।

(60. విధాయ దక్షిణం జానుం భూమిసంస్పర్శగం పునః. ఇతి క్వచిదధికమస్తి.)

(61. అన్నమ్య పామపృష్ఠేన దక్షిణేన కరేణ తు. ఇద మర్థమన్వారబ్ధేత్యస్య ప్రతినిధితయా క్వచిద్దృశ్యతే.)

ప్రగృహీ తార్ఘ్యపుష్పేణ దర్శితగ్రాసముద్రయా ।

దేవస్య త్వేతి మన్త్రేణ నై వేద్యం తద్యథోదిశమ్ ।। 3.176 ।।

దేవస్య దక్షిణే హస్తే నిర్వపేత్సాధరస్స్వయమ్ ।

* తామ్బూలసమర్పణమ్.*

దత్తేఽన్నపానకే హస్తే పానీయే చ సుసంస్కృతే ।। 3.177 ।।

కృతే చాచమనే దద్యాత్తామ్బూలీ మాస్యశోధినీమ్ ।

క్రియాకలాపం పూజాద్యై కర్మార్చాయాం యదీరితమ్ ।। 3.178 ।।

తత్సర్వం ధ్రువబేరాదౌ యథాసమ్భవమాచరేత్ ।

అర్ఘ్యాదిషూపచారేషు కర్తవ్యేషు యథాతథమ్ ।। 3.179 ।।

మన్త్రపూర్వేషు సర్వేషు వాచమేనాముదీరయేత్ ।

దివ్యేనార్ఘ్యోపచారేణ యథాశక్తి యథావిధి ।। 3.180 ।।

అర్చయిష్యామి సమయే భగవన్తం జనార్దనమ్ ।

ఇత్యాదికామవితథాం పూజకస్సుసమాహితః ।। 3.181 ।।

చతుర్భిరేవగన్ధాద్యైః పరిపారార్చనం మతమ్ ।

సర్వస్మిన్నుపచారే చ స్తుత్యన్తేఽపుష్పితే పునః ।। 3.182 ।।

జపేచ్చ పూజకో మన్త్రం యథోదీరితసఙ్ఖ్యయా ।

ద్వాదశాక్షరమన్యం వా తదన్తే హుహుయాద్బుహిః ।। 3.183 ।।

భూతేభ్యో బలిదానం చ కుర్యాన్నిత్యం మహోత్సవమ్ ।

విజ్ఞాప్య దేవదేవేశం పూజకః (62) ప్రణమేత్స్వయమ్ ।। 3.184 ।।

(62. ప్రణతః.)

ఆదదీతావశిష్టాని పూజావస్తూని కృత్స్నశః ।

త్రైరాత్మపూజనం కుర్యాత్తుష్యేత్తేనాపి కేశవః ।। 3.185 ।।

మన్త్రైర్యథోక్తైరారాధ్య సూక్తేన పురుషేణ వా ।

అథవాద్వాదశార్ణాద్యైర్మన్త్రైర్బిమ్బముఖే హరిమ్ ।। 3.186 ।।

ప్రపద్యతే పరం శ్రేయా నిష్కామో యది పూజకః ।

(63) కామనాయాస్తు కామ్యాని ఫలాని ప్రతి పద్యతే ।। 3.187 ।।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మేతన్త్రేచర్యాపాదే నిత్యయాగవిధిర్నమా తృతీయోఽధ్యాయః ।।

(63. కామానవాప్నుయాత్కామి.)

-------******-------

పాద్మసంహితాయామ్

చతుర్థోఽధ్యాయః

------

* నిత్యోత్సవ హోమః.*

బ్రహ్మా :---

భగవన్నుత్సవో నిత్యో హోమశ్చాగ్నౌ పురోదితః ।
స కథం పూజకైఃకార్యః కథయస్వ యథాతథమ్ ।। 4.1 ।।
శ్రీభగవాన్ :---

ద్వారస్థానగ్న్యగారస్య చణ్డాదీన ర్చయేత్క్రమాత్ ।
అన్తః ప్రవిశ్య శకృదాలిప్తే కుణ్డేఽక్షతార్చితే ।। 4.2 ।।

* పాత్రాసాదనమ్.*

ఉపవిశ్యాత్మనః పార్శ్వే దక్షిణే పుష్పభాజనమ్ ।
అన్యాని హోమద్రవ్యాణి వామపార్శ్వేతు నిక్షిపేత్ ।। 4.3 ।।
(1) కుణ్డస్యోత్తరపార్శ్వేతు ప్రాగగ్రేషు కుశేషు చ ।
ఆజ్యపాత్రం చరుస్థాలీం ప్రోక్షణిం సమిధఃకుకాన్ ।। 4.4 ।।
(1.` కుణ్డస్య' ఇత్యర్థం క్వచిన్న.)

ప్రణీతాం తణ్డులాన్ తోయం పరిధీన్ స్రుక్స్రువై తథా ।
దర్వీమగ్నే ర్విహరణం వ్యజనాని చ మేక్షణమ్ ।। 4.5 ।।
శుష్కం చ కాష్ఠం ఘణ్టాం చ గన్ధద్రవ్యం చ సాక్షతమ్ ।
ద్వన్ద్వాని చ ప్రయోజ్యాని న్యఞ్చి సత్యేవ సమ్పువే ।। 4.6 ।।
కుణ్డమధ్యే తతస్తిస్రోరేఖాఃప్రాగాయతాః పృథక్ ।
తథోదగాయతాస్తిస్రోలిఖిత్వా మూలవిద్యయా ।। 4.7 ।।

దర్భస్తమ్బద్వయేనాద్భి రుభ్యుక్ష్యాదాయ పావకమ్ ।
మథితం లౌకికం యద్వా నిధాయ చ విహృత్య చ ।। 4.8 ।।
(2) అద్భిః పరిసమూహ్యాగ్నిం పరిస్తీర్య త్రిభిస్త్రిభిః ।
ప్రాగగ్రైరుదగగ్రైశ్చ దర్భైః పఞ్చభిరేవ వా ।। 4.9 ।।
(2. వాసుదేవాదిభిర్మన్త్రైః)

(3) సప్తభిర్నవ భిర్వాపి యద్వైకాదశసమ్మితైః ।
గ్రన్థీకృతాగ్రైరద్వన్ద్వైఃపఞ్చవింశతినిష్ఠితైః ।। 4.10 ।।
(3. పఞ్చభిర్నవభిః.)

(4) తత్రాగ్నిమధ్యేఽపాం పూర్ణాం ప్రణీతామక్షతార్చితామ్ ।
నిధాయ దర్భయుగ్మేన కూర్చం ప్రాదేశసమ్మితమ్ ।। 4.11 ।।
(4. ద్రవ్యాగ్ని మధ్యే.)

నిర్మాయాచ్ఛాదనం తస్య త్రిభిర్దర్భైః పవిత్రితైః ।
కూ ర్చేన తేన ప్రోక్షణ్యాం ప్రణీతాజలమావపేత్ ।। 4.12 ।।
ప్రోక్షణీ మాత్మనశ్చాగ్రే సరూర్చాం న్యస్య మన్త్రవిత్ ।
అఙ్గుష్ఠానామికాభ్యాంతుకూర్చంతత్కరయోర్ద్వయోః ।। 4.13 ।।
పునరాఘారముత్పూయ త్రిఃప్రోక్ష్య ప్రోక్షణీం పునః ।
హోమద్రవ్యాణి సర్వాణి ప్రోక్షయేత్తేన వారిణా ।। 4.14 ।।
స్పృశేచ్చ తాని ద్రవ్యాణి నామాదేశం యథా తథమ్ ।
స్రవాపయేత్ప్రోక్షణీవారి ప్రాదక్షిణ్యేన తాం పునః ।। 4.15 ।।
కృత్వామ్బుః పూరితాం దేవం ప్రణీతాయాం సభాజయేత్ ।
అగ్నేర్దక్షిణతో దర్భకూర్చ తన్మయవిష్టరే ।। 4.16 ।।

ఆవాహ్య బుద్ధ్యా బ్రహ్మాణమిష్ట్వా ప్రక్షాల్య వారిణా ।
విష్ణుగాయత్రియా స్థాలీమాఢకం తత్ర తణ్డులాన్ ।। 4.17 ।।
ప్రక్షిప్య హృదయాద్యక్షైః ప్రక్షాల్యాగ్నావధిశ్రపేత్ ।
ఆజ్యస్థాల్యాం నిరూప్యాజ్యం ద్రావితం గాలితం తథా ।। 4.18 ।।
తత్ర ప్రత్యస్య దర్భాగ్రద్వయం మన్త్రేణ మన్త్రవిత్ ।
అఙ్గారేషు నిధాయాగ్నౌ తాం దీప్తేనాథ బర్హిషా ।। 4.19 ।।
పర్యగ్నికుర్యాదుత్తార్య యథాస్థానం నివేశయేత్ ।
ఉత్పూయోత్ప్లవనం కూర్చమద్భిస్సృష్ట్వా హ్యుపర్యుధే ।। 4.20 ।।
ప్రహృత్య చామృతీకృత్య ఘృతం సురభిముద్రయా ।
అవకుణ్ఠ్య చ దిక్పాలా నిన్ద్రాదీన్ పూజయేత్క్రమాత్ ।। 4.21 ।।
ఉష్ణోదకేన ప్రక్షాల్య స్రుక్స్రువై కుశపఞ్చకమ్ ।
కూర్చమాదాయ తౌ తేన మూలే మధ్యే చ మూర్ధని ।। 4.22 ।।
సమ్మృజ్య కూర్చమూలేన మధ్యేనాగ్రేణ చక్రమాత్ ।
నిష్టప్యాగ్నౌ నిధాతవ్యౌ తావుదీచ్యా మథాత్మనః ।। 4.23 ।।
స్రువేణాజ్యం సమాదాయ హోమవస్తూని సేచయేత్ ।
చరుం చాజ్యేన సంసిచ్య పార్శ్వేతమవరోపయేత్ ।। 4.24 ।।

* చరోశ్చాతుర్విధ్యమ్.*

కేవలాన్నం తథా మౌద్గం పాయసాన్నం గులోదనమ్ ।
చతుర్విధశ్చరుర్జ్ఞేయః పాకశ్చుల్యామపీష్యతే ।। 4.25 ।।
యాదృజ్ని వేద్యతే బిమ్బే హోతవ్యశ్చాపి తాదృశః ।
ఉదక్ సంస్థాః పరిధయః ప్రత్యాగారమ్భణా స్తథా ।। 4.26 ।।
నిధాతవ్యాశ్శిఖీశానకోణయో స్సమిధౌ తథా ।
ఊర్ధ్వే నిధాయ మనసా ధ్యాయన్నిధ్మాన్ ప్రజాపతిమ్ ।। 4.27 ।।

ఏకతోగ్రాన్ (5) సకృత్సఙ్ఛదశోక్తాన్ ముష్టిముద్రయా ।
ఆదధ్యాదాజ్యపాత్రం చ కుశమార్చేన వేష్టితే ।। 4.28 ।।
(5. సమిత్సఙ్ఛ.)

వామే కరే నిధాయాగ్నావాఘారాహుతిమాచరేత్ ।
ప్రాజాపత్యం తథాచైన్ద్రమాజ్య భాగమథాచరేత్ ।। 4.29 ।।
ఆగ్నేయం దక్షిణే భాగే సౌమ్యం భాగమథోత్తరే ।
మధ్యేవ్యాహృతిభిర్హుత్వాస్మరేదగ్ని మనన్తరమ్ ।। 4.30 ।।

* అగ్నిధ్యానమ్.*

ద్విశీర్షకం సప్తహస్తం త్రిపాదం సప్తజిహ్వకమ్ ।
వరదం శక్తిపాణిం చ బిభ్రాణం స్రుక్స్రువై తథా ।। 4.31 ।।
అభీతిదం చర్మధరం వామే చాజ్యధరం కరే ।

* జిహ్వాభేదేన హోమఫలభేదః.*

జిహ్వాయాం దక్షిణే వక్త్రేధూమ్రాయాం మారణాదికమ్ ।। 4.32 ।।
లోహిన్యాం తు వశీకారః కాల్యాం కర్మ చ శాన్తికమ్ ।
సర్వసిద్ధి స్స్ఫులిఙ్గిన్యా మాననే దక్షిణేతరే ।। 4.33 ।।
విశ్వరూపరసజ్ఞాయా మణిమాది మహాఫలమ్ ।
కరాలికా విజయదా పుష్టిదా చ మనూజవా ।। 4.34 ।।
కార్ష్ణ్యం లౌహిత్యమేతాసాం వర్ణశ్యామత్వమేవ చ ।
స్ఫులిఙ్గరూపం చతతో వర్ణస్స్ఫటిక సన్నిభః ।। 4.35 ।।
తపనీయనిభః (6) ప్రోక్తో జిహ్వానామాను పూర్వశః ।
తిలానాఘార (7) సమిధో జుహుయా (8) జ్జాతశాన్తయే ।। 4.36 ।।

(6.నిభా.)

(7.సమ్మిశ్రాన్.)

(8.జ్వడ.)

అష్టోత్తరశతం వారాన్ ద్వాదశాక్షరవిద్యయా ।
పూర్ణాహుత్యవసానే తు ధ్యాత్వా జ్వలసమర్చయేత్ ।। 4.37 ।।
గన్ధాద్యైరాత్మనూ దద్యాదక్షతాని చ వర్మణా ।
పరిషిఞ్చేజ్జలేనాగ్నిం తన్మధ్యే యోగపీఠికామ్ ।। 4.38 ।।
కల్పయిత్వా చ తన్మన్త్రైర్జుహుయాత్సర్పిషా సకృత్ ।
అత్రావతార్య హృదయాచ్చిద్రూపం పరమేశ్వరమ్ ।। 4.39 ।।
సకలీకృత్య మన్త్రస్య న్యాసం కుర్యాద్యథావిధి ।
అర్ఘ్యపూర్వం (9) నివేద్యాన్నం నర్పిషా జుహుయాత్సకృత్ ।। 4.40 ।।
(9.నివేద్యాన్తమ్.)

జపార్థం చ సకృన్మన్త్రైర్జుహుయాత్సర్పిషా తతః ।
సమిద్భిర్వా (10) దలైః పుష్పైర్బీజైర్వాప్యథ వాఫలైః ।। 4.41 ।।
(10. తిలైః పుష్పైః.)

పరివారార్థమప్యేవం సర్పిషా జుహుయాత్సకృత్ ।
ఆరాధనం హరేరేతత్సప్తార్చిషి చతుర్ముఖ ।। 4.42 ।।
ఆరాధనం చేదన్యత్ర ప్రతిమాదావనన్తరమ్ ।
జుహుయాత్సమిదాద్యైస్తైర్వక్ష్యమాణేన వర్త్మనా ।। 4.43 ।।

* సమిధామాయామనహనాది స్వరూపవిపర్యాసే ఫలమ్.*

ఆయామస్సమిధాం తాలం కనిష్ఠా నహనం క్రమాత్ ।
చర్మహీనే వినాశస్స్యాద్భేదే క్షీణం కులం భవేత్ ।। 4.44 ।।
ఆర్ద్రాసు బన్ధునాశస్స్యాత్పుత్రనాశః పురాతనే ।
క్షతాసు భార్యామరణం కలహాయ చ శాఖినీ ।। 4.45 ।।
ఉద్వేగాయ భవేత్ స్థూలా హ్రస్వాఽవగ్రహకారిణీ ।
దీర్ఘాతి (11) వృష్టి జననీ త్యాజ్యా దోషయుతా సమిత్ ।। 4.46 ।।
(11. పుష్టికరణీ.)

* సమిధాం సఙ్ఖ్యా.*

శతం తదర్ధం పాదం పా సమిధోఽష్టౌ యథోదితాః ।
తదర్ధం వా ఘృతాక్తాస్తా జుహుయాన్మూలవిద్యయా ।। 4.47 ।।
ఆజ్యావసిక్తాశ్చత్వారః ప్రత్యృచం గ్రాసముద్రయా ।
నృసూక్తేన చ హోతవ్యా మూలమన్త్రేణ సర్పిషా ।। 4.48 ।।
శతాదిసఙ్ఖ్యయా హోమో ధ్యాత్వా పరమపురుషమ్ ।
స్రువేణ జుహుయాదాజ్యం హస్తేవ సమిధం పునః ।। 4.49 ।।
చరుం పలాశపాత్రేణ యద్వా హస్తాదినా భవేత్ ।
హుత్వా పుర్ణాహుతిం పూర్వం తతశ్శాన్తిం ప్రకల్పయేత్ ।। 4.50 ।।

* హోమద్రవ్యాణాం ఫలమ్.*

యజ్ఞవృక్షోద్భవైశ్శాన్తిస్సౌభాగ్యం కుసుమైశ్శుభైః ।
ధూపద్రవ్యేస్సదారోగ్యం పుష్టిం దధ్నా పయశ్శుచి ।। 4.51 ।।

అన్నేన వివిధాన్ కామానాజ్యేనాయుష్మతీః ప్రజాః ।
శ్వేతపద్మైస్తు జుహుయాదిచ్ఛన్ బ్రహ్మశ్రియం నరః ।। 4.52 ।।
లక్ష్మీపుష్పైస్తు జుహుయా ల్లక్ష్మీకామోఽథ వారుణైః ।
పద్మైర్బిల్వ సమిద్భిర్వా జ్ఞానకామస్తు సర్పిషా ।। 4.53 ।।
కన్యాకామః కాలపుష్పై ర్గోకామో గోమయైః పునః ।
ఆయుష్కామస్తు దూర్వాభిర్భూతికామస్తు మృత్స్నయా ।। 4.54 ।।
యవాగ్వేన్ద్రియకామస్తు తిలైస్సర్వజనప్రియః ।
బ్రహ్మవర్చకామస్తు బ్రహ్మవృక్షసముద్భవైః ।। 4.55 ।।
వేణుభిశ్చ యవైశ్చైవ నీవారైశ్శాలిభి స్తథా ।
సర్వే కామాఃప్రసిద్ధ్యన్తి హోతుర్బీజైర్యథోదితైః ।। 4.56 ।।
లాజహోమేన సిధ్యన్తి సర్వే కామా న సంశయః ।
అన్తేకన్యాదికామస్తు పుత్రకామస్తు పాయసైః ।। 4.57 ।।
నిమ్బపుష్పై ర్హిరణ్యార్థీ సర్వం సిధ్యతి సర్పిషా ।

* హోమార్థద్రవ్యపరిమాణమ్.*

హోమే సర్పర్మధుక్షీరధారా స్యాచ్చతురఙ్గులా ।। 4.58 ।।
శుక్తిర్దధ్యాహుతిర్గ్రాసం పాయసాజ్యాహుతిర్భవేత్ ।
(12) భక్ష్యాహుతి స్తదర్ధం స్యాత్ఫలైః పుష్పైరఖణ్డితైః ।। 4.59 ।।

(12. భక్తాహుతి.)

నిష్పావబీజమానా తు ధూపద్రవ్యాహుతిర్భవేత్ ।
తిలవ్రీహి యవాద్యేస్తు ముష్ట్యర్ధార్ధాహుతిః క్రమాత్ ।। 4.60 ।।
అష్టాఙ్గులా తదర్ధావా సమిద్దూర్వా షడఙ్గులా ।
మృద్వీకాఽక్షప్రమాణా తు గోమయాహుతిరిష్యతే ।। 4.61 ।।

పూర్ణాహుతిర్ఘృతస్య స్యాత్కుడుబేన చతుర్ముఖ ।
న్యూనాధికప్రమాణాం తు హవ్యకవ్యాహుతిం కృతామ్ ।। 4.62 ।।
భుఞ్జన్తి దానవా దైత్యా న ఫలాయ చ కల్పతే ।
కుక్కుటాణ్డ ప్రమాణం తు చరోః పిణ్డం ఘృతాప్లుతమ్ ।। 4.63 ।।
నిక్షిప్య చస్రుచోర్గతే అభిఘార్య స్రువేణ చ ।
ససమిద్ధర్భకుసుమం జుహుయాన్మూల విద్యయా ।। 4.64 ।।
ప్రాయశ్చిత్తార్థమాజ్యేనపఢఞ్చోపనిషదా పునః ।
స్రుచమాజ్యేన సమ్పూర్య సదర్భం సమిధాన్వితమ్ ।। 4.65 ।।
ఉద్ధృత్య నాసికాగ్రాన్తమభిఘార్య స్రువేణ చ ।
జాహుయాన్మూలమన్త్రేణ పూర్ణాహుత్యాతు సాధకః ।। 4.66 ।।
స్రుచం జలేన సమ్పూర్య బహిః కుణ్డాత్ప్రదక్షిణమ్ ।
సేచయేద్వా విశేషం తు నినయేచ్ఛిరసి స్వయమ్ ।। 4.67 ।।
భస్మనా తిలకం కృత్వా హరిమగ్నే స్సముత్సృజేత్ ।
గృహిత్వార్ఘ్యం ప్రదద్యాచ్ఛ ధామ్ని దేవాయ పూజకః ।। 4.68 ।।
భక్త్యా యదగ్నౌ విహితం యథాశక్తి యథావిధి ।
ఆరాధనం తదేవతి గృహాణ వరమేశ్వర ।। 4.69 ।।
అగ్ని కార్యవిధిర్హ్యేష సఙ్క్షేపాత్కథితోమయా ।
విధినానేన యఃకుర్యా దగ్నికార్యం దినే దినే ।। 4.70 ।।
సయాతి బ్రహ్మణ స్థానం భుక్త్వా భోగాన్యథేప్సితాన్ ।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మే తన్త్రే చర్యాపాదే అగ్ని కార్యవిధిర్నామ చతుర్థోఽధ్యాయః.

------******------

పాద్మసంహితాయామ్

పఞ్చమోఽధ్యాయః.

----

* నిత్యోత్సవ విధిః.*

శ్రీభగవాన్ :---

అథ నిత్యోత్సవవిధిం కథయామి చతుర్ముఖ ।
సర్వదుఃఖహరం పుంసాం సర్వభూత ప్రహర్షణమ్ ।। 5.1 ।।
రాష్ట్రస్య రాజ్ఞో గ్రమస్య యజమానస్య సద్మనః ।
సుఖావహం శాన్తికరం పుణ్యమాయుర్వివర్ధనమ్ ।। 5.2 ।।
ఆవాహ్య తణ్డులే శుద్ధే పార్శ్వస్థే పరమేశ్వరమ్ ।
శక్తిభిర్దశభిర్ద్వాభ్యాం సహ ప్రాతర్దినే దినే ।। 5.3 ।।
పరిక్రమేదాయతనం మధ్యాహ్నే త్వన్న కల్పితే ।
సాయం కుసుమసఞ్జాతే త్రిసన్ధ్యం త్రిషు కల్పయేత్ ।। 5.4 ।।
బిమ్బేన (1) వా పరీయాయాత్రి సన్ధ్య మనువాసరమ్ ।
అథవాన్నేన మధ్యాహ్నే కాలేఽన్యత ద్వయే ర్చనా ।। 5.5 ।।
(1. వాథ పర్యాయాత్రిసన్ధ్యమనుసారతః.)

త్రిసన్ధ్య మథవాన్నేన కుర్యాన్నిత్యోత్సవం హరేః ।
మధ్యన్దినే వా సర్వార్థం పరిక్రమ్య బలిం క్షిపేత్ ।। 5.6 ।।

యద్వోత్సవప్రతికృతే రన్వగగ్రేఽథవా (2) భవేత్ ।
త్రిసన్ధ్యం చామరం ఛత్రం వి తానధ్వజ సంయుతమ్ ।। 5.7 ।।
(2. హరేత్.)

* పఞ్చావరణ బలిదానమ్.*

తణ్డులాదికమన్నం వా కేవలం కమలాసన ।
పఞ్చావరణకే ధామ్ని పఞ్చస్వావరణే ష్వపి ।। 5.8 ।।
బలిం దత్వా పర్యటనం గేయవాద్య పురస్సరమ్ ।

* ఆవరణభేదేన ఉత్సవతారతమ్యమ్.*

ఉత్సవం ప్రాహురుత్కృష్టమేకోనం మధ్యమం విదుః ।। 5.9 ।।
ద్వ్యూనేఽధమం జఘన్యం త్రిన్యూనే క్షుద్రమథేతరే ।
బలిప్రదానేన వినా నోత్సవోఽభ్యుదయావహః ।। 5.10 ।।

* పరిచారక లక్షణమ్.*

శుక్లామ్బరధరం సౌమ్యం శుక్లయజ్ఞోపవీతినమ్ ।
సోత్తరీయం చ సోష్ణీషం స్వనులిప్తమలఙ్కృతమ్ ।। 5.11 ।।
పరిచారకమాహూయ భావితం గరుడాత్మనా ।
తన్మూర్ధని చ పాత్రస్థే తణ్డులేఽన్నే ప్రసూనకే ।। 5.12 ।।
దేవమావాహయేన్మూల బేరాదారాధక స్స్వయమ్ ।
ఇష్ట్వాచ గన్ధపుష్పాద్యైస్తత్ర దేవం యథావిధి ।। 5.13 ।।
విష్ణ్వాదిమూర్తీశ్చపునః పూజయిత్వా ప్రదక్షిణమ్ ।
ప్రాగాద్యేషు ద్వాదశను పాత్రస్థేషు దలేషు చ ।। 5.14 ।।

సూక్తం సర్వం స్వస్త్యయనం తథాన్యచ్చాపి మఙ్గలమ్ ।
పఠన్ పాత్రం చబిభ్రాణో వ్రజేచ్ఛ పరిచారకః ।। 5.15 ।।
చణ్డప్రచణ్డప్రముఖాన్ ద్వారపాలాన్ ప్రపూజయేత్ ।

* బలిదానే తాలనృత్తాది వ్యవస్థా *

ఘోషయేన్మల్లతాలాద్త్యైర్బలిదాన పురస్సరమ్ ।। 5.16 ।।
నృత్తం తు వైజయన్తీ స్యాదృషభం గేయమిష్యతే ।
వితాన ధవలచ్ఛత్ర చామర వ్యజనాది భిః ।। 5.17 ।।
పరిక్రమేత బల్యర్థం సర్వానావరణాన్ క్రమాత్ ।
పీఠం ప్రదక్షిణీకృత్య ప్రవిశేదాలయం పునః ।। 5.18 ।।
(3) తంతు ప్రదక్షిణీకృత్య ప్రవిశేధ్గర్భమన్దిరమ్ ।
దత్వార్ఘ్యం (4) మూలమన్త్రేణ మూలబేరే సముత్సృజేత్ ।। 5.19 ।।
(3.తద్వత్.)

(4.పాద్యమాచామం మూలబేరే నియోజయేత్.)

బలిశేషం క్షి పేత్కిఞ్చి ద్విష్వక్సేనస్య మూర్ధని ।
పరిశిష్టం మహాపీఠే నిక్షి పేదక్షతాదికమ్ ।। 5.20 ।।

* నిత్యోత్సవే బలిబేరం యానే శిరసి వా ఆరోప్య పరిబ్రణమ్.*

నిత్యోత్సవశ్చే (5) దారోప్య తద్బిమ్బం శిబికాదిషు ।
ఆరోప్య యద్వా శిరసి పరిభ్రమణమిష్యతే ।। 5.21 ।।
(5.ద్బిమ్బేన.)

* బలిబేరభ్రమణే నృత్తాతో ద్యాదిభేదః.*

ఆతోద్యనృత్తైర్బహుధా భిద్యమానే స్సమధితమ్ ।
తత్ర నృత్తం బహువిధం తాని వక్ష్యే సమాసతః ।। 5.22 ।।
విలాసం కర్తరీ విష్ణుక్రాన్తమాలీఢమఙ్గలమ్ ।
భద్రమాలీ తార్క్ష్యపక్షౌకరణం స్వస్తికాహ్వాయమ్ ।। 5.23 ।।
చారీ ప్రచారీ సూచీ చ (6) సావర్తం పారిభద్రకమ్ ।
సౌమ్యం (7) విషమసూచీ చ ఖేటకం చావకుఞ్చితమ్ ।। 5.24 ।।
(6.సంవర్తం.)

(7. విషమసూరీ.)

కటిబన్ధమలఙ్కార మశ్మరీ (8) పృష్ఠకుట్టిమమ్ ।
ఉల్లఙ్ఘివామజాన్వాఖ్య (9) మాసూరీ చాపవేష్టితమ్ ।। 5.25 ।।
(8.పృష్ఠాకుట్టకమ్.)

(9.మాధురీ.)

వాసరేశ్వరసఞ్చారీభావై స్యాతాం నికుట్టిమౌ ।
కుట్టిమం ఘటితం స్థాయీభావో యచ్చ విజృమ్భితమ్ ।। 5.26 ।।
మణ్డలం కుఞ్చితార్ధాది పతాకా సర్వమఙ్గలమ్ ।
కాన్తారకుట్టిమాహ్వానం ప్రపూర్వం ఘటితం తథా ।। 5.27 ।।
(10) విలాసం సర్వతో భద్రం శుద్ధం కుఞ్చిత మిష్యతే ।
మార్గచారీ కరాధీన (11) మావభాస మనన్తరమ్ ।। 5.28 ।।

(10.విగాత్రం.)

(11.మానభాల.)

ఆవేష్టితం పరీవర్తం నిర్ధూతం దేశిమణ్డలమ్ ।
సమపూర్వంచ (12) ఘటితం పదం విషమపూర్వకమ్ ।। 5.29 ।।
(12. గదితమ్.)

కర్కరీకవిలాసశ్చ భవేద్విగలితం తథా ।
నృత్తభేదాః పృథగ్భావా గాత్రావయవ చేష్టితైః ।। 5.30 ।।
ఆతోద్య గీతిభేదానా మానన్త్యాన్నేహ (13) తన్యతే ।

* ఖగేశ ప్రియం నృత్తమ్.*

పుష్పప్రభాసమోపేతం (14) ధ్వజచ్ఛత్రాది సంయుతమ్ ।। 5.31 ।।
(13.గీయతే.)

(14.నృత్తం గేయం చ మధ్యమమ్.)

సర్వవాదిత్రసుభగం సర్వగేయ సమేధితమ్ ।
బ్రహ్మవిద్భహ్మఘోషేణ సహితం దీపసఙ్కులమ్ ।। 5.32 ।।
విష్ణుక్రాన్తం ఖగేశస్య నృత్తం గేయం చ మధ్యమమ్ ।

* పురుహూతాది ప్రియం నృత్తమ్.*

విలాసం సర్వతోభద్రం ఖేటకం చక్రమణ్డలమ్ ।। 5.33 ।।
కాన్తారం కుట్టిమం పృష్ఠకుట్టిమం కటిబన్ధనమ్ ।

సామజానూర్ధ్వనృత్తం చ పురుహూతాదిషుస్మృతమ్ ।। 5.34 ।।

* పురుహూతాదీనాం ప్రియస్స్వరః.*

షడ్జర్షభౌచ గాన్ధారో మధ్యమః పఞ్చమస్తథా ।
ధ్త్రైవతశ్చైవ నిషధః పురుహూతాదిషు స్వరః ।। 5.35 ।।

* భవస్య ప్రియస్స్వరః.*

సప్తజ్ఞేయా ధైవతస్తు భవస్య స్వర ఇష్యతే ।

* విష్వక్సేనస్య ప్రియౌ నృత్తస్వరౌ.*

నృత్తం తు విష్వక్సేనస్య స్వస్తికం వృషభస్స్వరః ।। 5.36 ।।

* గణేశ ప్రియనృత్తస్వరౌ.*

హస్తినృత్తం గణేశస్య స్వరఃపఞ్చమ ఇష్యతే ।
ధైవతస్స్యాత్స్వరో నృత్తం దుర్గాయాస్సర్వ మఙ్గలమ్ ।। 5.37 ।।

* అన్యేషాం దేవానాం ప్రియనృత్తస్వరాః.*

అన్యేషామపి దేవానాం నృత్తం స్యాత్సర్వమఙ్గలమ్ ।
గానం చ ధైవతం ప్రోక్తం గాన్ధారం పఙ్చమం తథా ।। 5.38 ।।
తదవాన్తరభేదా వా గేయా గేయవిచక్షణైః ।

* దిగ్భేదేన తాలభేదః.*

సమతాలాహ్వయం పాద్యమైన్ద్ర్యం దిశి హవిర్భుజః ।। 5.39 ।।
బద్ధావతాలాభిధానం యమస్య దిశి శృఙ్గిణీ ।
నైరృత్యాం మల్లతాలం స్యాద్వారుణ్యాం మఙ్గలాహ్వయమ్ ।। 5.40 ।।

వాయవ్యాం జయతాలాఖ్యం కౌబేర్యాం భద్రసంజ్ఞితమ్ ।
ఐశాన్యాం కర్కరీతాలం ।

* తార్క్ష్యస్య ప్రియం తాలమ్ *

తార్క్ష్యస్య గరుడాహ్వయమ్ ।। 5.41 ।।

* భూతానాం ప్రియం తాలమ్.*

భూతానాం బలితాలాఖ్యమ్ ।

* సేనేశస్య ప్రియం తాలమ్.*

సేనేశస్యాపి తాదృశమ్ ।

* అన్యేషాం దేవానాం ప్రియం తాలమ్.*

అన్యేషామపి దేవనాం తాలం భద్రం ప్రశస్యతే ।। 5.42 ।।
దిక్షు సర్వాసు సర్వేషు మన్దిరావరణేషు చ ।
నృత్తం గేయం చ వాద్యం చ సాకల్యేన సమీరితమ్ ।। 5.43 ।।

* ధ్వజదర్శన మఙ్గలాష్టక బలిదాన భక్ష్యాదినివేదనమ్.*

ఖగధ్వజం దర్శయిత్వా మఙ్గలాష్టకమేవ చ ।
సన్నిధానే చ దేవస్య సర్వత్ర బలిరిష్యతే ।। 5.44 ।।
(16) నివేద్యం తత్ర తామ్బూలం భక్ష్యం చ పృథుకాదికమ్ ।
నర్వేష్వా వరణేష్వేవం స్థానం ప్రతి సమాచరేత్ ।। 5.45 ।।
(16. నైవేద్యమ్)

* శఙ్ఖనాదమాత్రేణ ప్రాకారద్వారనిర్గమః.*

కేవలామ్బుజనాదేన ప్రాకారద్వారనిర్గమః ।

* మహాపీఠే బలిప్రదానమ్.*

నిర్గమ్య చ మహాపీఠే మన్దిరాభిముఖం స్థితః ।। 5.46 ।।
దీక్షు సర్వాసు పీఠస్య పాదిత్రే ఘోషి తే భృశమ్ ।
క్షాలితే పీఠికామూర్ధ్ని పూజయేద్విష్ణు పార్షదాన్ ।। 5.47 ।।
బలిం నిరవశేషేణ దత్వా పీఠస్య మూర్ధని ।
పీఠం పరీత్య ధామాన్తః ప్రవిశ్య ముఖమణ్డపే ।। 5.48 ।।

* దేవస్య యానాదితోఽపరోపణమ్.*

ప్రదాయ పాదుకే పీఠే యానాదేరవరోప్యచ ।
ప్రఙ్ముఖం విష్టరే దేవమవస్థాప్య సభాజయేత్ ।। 5.49 ।।

* దేవస్య గర్భగేహప్రవేశనమ్.*

ఉపహార మశేషేణ ప్రదాయావసరోచితమ్ ।
ప్రవేశయేద్గర్భగేహం దేవమారాధక స్స్వయమ్ ।। 5.50 ।।

* వాద్యాదిన్యూనతా సమాధానర్థం తాణ్డవమ్.*

వాద్యే గేయే తథా నృత్తే బహిరఙ్గణ భూమిషు ।
న్యూనీభావం సమాధాతుం శుద్ధే తాణ్డవమాచరేత్ ।। 5.51 ।।

* మహావాతాదిసంక్షోభేనిత్యోత్సవప్రతి షేధః.*

మహావాతాది సంక్షోభేన నిత్యోత్సవమాచారేత్ ।
బలిప్రదానమాత్రం తు కుర్యాచ్చ సతి సమ్భవే ।। 5.52 ।।

నబిం చణ్డే ప్రచణ్డే తు కేవలం వా వినిక్షి పేత్ ।

తయోర్మధ్యేతు పురతో మూలమన్త్రేణ సాధకః ।। 5.53 ।।

భూతేభ్యో నమ ఇత్యేవం పక్షి పేత్సోదకం బలిమ్ ।

* ఆరాధన కాలభేదః.*

ఆరాధన విధిర్వ్యేషు కాలభేదేషు శస్యతే ।। 5.54 ।।

అహ్ని కాత్రౌ చ తాన్ బ్రహ్మన్నధునా కథయామి తే ।

ఏకస్త్రయో వా షడ్వాపి కాలి ద్వాదశ ఏవవా ।। 5.55 ।।

పఞ్చ కాలశ్చతుష్కాల స్తత్కాలో బహుధా మతః ।

యథావిభవముద్దిష్టం సమారాధన కర్మణి ।। 5.56 ।।

ఏకో మధ్యాహ్నసమయః ప్రాతర్మధ్యన్దినం నిశా ।

(17) త్రయశ్చేత్ షట్సుపూర్వోక్తాః కాలభేదాః పునస్త్రయః ।। 5.57 ।।

(17. త్రయం చ. క. త్రయశ్చేత్ షట్సు పూర్వోక్త స్తతః కాలచతుష్టయే । పఞ్చ కాలా ఇమే ప్రోక్తాః కాలభేదాః పునస్త్రయః. ఇతి కోశాన్తరమ్.)

మధ్యరాత్రోఽప రాహ్ణశ్చ తథా ప్రత్యూష ఈరితః ।

ప్రత్యూష శ్చార్ధరాత్రం చ ప్రాతర్మధ్యన్దినం నిశా ।। 5.58 ।।

పఞ్చకాలా ఇమే ప్రోక్తాస్సతఃకాలచతుష్టయం ।

ఏకేన హీనః ప్రత్యూషో విజ్ఞేయశ్చతురాసన ।। 5.59 ।।

* కాలానాం నాడికామానమ్.*

కాలా ద్వాదశ విజ్ఞేయాః పఞ్చ పఞ్చ చ నాడికాః ।

ఇతరే కాలభేదాస్తు ప్రత్యేకం యామ సమ్మితాః ।। 5.60 ।।

* ఆరాధనభేదాః.*

ఉత్సవావసితం శ్రేష్ఠమారాధన ముదాహృతమ్ ।
హెూమాన్తం మధ్యమం ప్రోక్తం ప్రాపణాన్త మథాధమమ్ ।। 5.61 ।।
క్షుద్రం తు ధూపదీపాన్త మధమారధనం భవేత్ ।

* స్నానార్చన నృత్తగేయాదీనాం ఘటికామానమ్.*

ఘటికే ద్వే భవత్ స్నానే ఘటికైకార్చనే భవేత్ ।। 5.62 ।।
నృత్తగేయే తథా చైకా తదర్ధేన నివేదనమ్ ।
హెూమే చైకా చోత్సవే ద్వే శుద్ధనృత్తావసానికే ।। 5.63 ।।
(18) ప్రభాతకాల పూజాయాం స్నానాది విధిరీదృశః ।
ఘటికా స్నానసమయస్తథార్ధ ఘటికార్చనమ్ ।। 5.64 ।।
(18. ప్రకారకాలభేదోయం.)

గేయనృత్తస్య ఘటికా తదర్ధేన నివేదనమ్ ।
(19) హెూమార్ధే పరిశిష్టస్తు భవేన్నిత్యోత్సవేక్షణః ।। 5.65 ।।
(19. హెూమార్ధే పరిశిష్టార్ధం భవేన్నిత్యోత్సవక్రియా.)

* కాలభేదేషు కాలత్రయం శ్రేష్ఠమ్.*

కాలభేదేషు సర్వేషు శ్రేష్ఠం కాలత్రయం విదుః ।
ప్రాతర్మధ్యన్దినం రాత్రి ర్ముఖ్యం చ కమలాసన ।। 5.66 ।।

* ఉక్తకాలత్రయే బలినిత్యోత్సవ యోరవశ్యంభావితా.*

ఆవశ్యం భావినౌ తేషు బలినిత్యోత్సవావుభౌ ।
హెూమపర్యన్తమన్యత్ర కారభేదేషు శస్యతే ।। 5.67 ।।

* ఉత్సవాద్యఙ్గబిమ్బానాం సర్వకాలేషు పూజనమ్.*

ఉత్సవాద్యఙ్గలిమ్బాని సేనాన్యం విహగేశ్వరమ్ ।
చణ్డప్రచణ్డౌ ద్వారస్థౌసర్వకాలేషు పూజయేత్ ।। 5.68 ।।

* వాద్యపాదనకాలః.*

మధ్యన్దినే ప్రదేషే చ పురస్తాద్వాద్య వాదనమ్ ।

* నీరాజనకాలః.*

నీరాజయేత్త్రిప్రదోషేషు దేవం

* నీరాజనపాత్రాది నిరూపణమ్.*

తదపి కథ్యతే ।। 5.69 ।।
స్వర్ణపాత్రాణి యుగ్మాని విపులాని తథావసు ।
తన్మధ్యే సాలిపృష్ఠేషు పర్తిదీపాన్ (20) తత్ప్రదీపయేత్ ।। 5.70 ।।
(20. ప్రకల్పయేత్.)

స్త్రీభిశ్శ్రేణీనద్ధేన దీపధారణన్యాసౌ.

తథావిధాని పాత్రాణి కరైరుద్ధృత్య యోషితః ।
కల్యాణవస్త్రాభరణా నిర్గతాశ్చ మహానసాత్ ।। 5.71 ।।
శ్రేణీబన్ధాః పురోగీత నృత్త (21) వాద్యసమన్వితాః ।
అన్తికే దేవదేవస్య విన్యసేయు ర్మహీతలే ।। 5.72 ।।
(21. వాద్యాదిభిస్సహ.)

* దీపపాత్రార్చనమ్.*

ఆధారేషు తతః పాత్రాణ్యర్చయే ద్విశ్వవిద్యయా ।

* దీపప్రాపణవిధిః.*

ఆచార్యో ధ్రువభేరాద్రై షడఙ్గన్యాసమాచరేత్ ।। 5.73 ।।
ఇష్ట్వా చ దేవమర్ఘ్యాద్యైర్దీపపాత్రాణి పూజకః ।
ఉద్ధృత్య భ్రామయేద్దేవ మాపాదతలమస్తకమ్ ।। 5.74 ।।
గుణైస్త్రిభిః పాత్రాణ్యనుయోషిత్సు నిక్షిపేత్ ।
అర్చానామే

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే-షష్ఠోఽధ్యాయః

షష్ఠోఽధ్యాయః

-----

* పురుషసూక్తన్యాసః.*

బ్రహ్మా :---

సూక్తస్యాఙ్గేషు భగవన్ పౌరుషస్య కథం భవేత్ ।

న్యాసః కథం వా తేన త్వామర్చయామి యథా మమ ll 6.1 ll
పృచ్ఛత స్సంశయానస్య గృహార్చన (1) విధిక్రమః l
యాథాతథ్యేన వక్తవ్యోమయి చేదస్త్యనుగ్రహః ll 6.2 ll
(1.విధిఃకథమ్ l త్వయా తథ్యేన.)

శ్రీభగవాన్ :---

ఛన్దో౽నుష్టు బృషి స్తస్య వాసుదేవస్స దేవతా l
మూర్ధ్ని ఫాలే నయనయో ర్నాసికాయాం తథా ముఖే ll 6.3 ll
గలే భా హ్వోశ్చ హృదయే నాభావఙ్గే చ మేహనే l
ఊర్వోశ్చరణయోర్న్యాసః ప్రథమాది ఋచాం క్రమాత్ ll 6.4 ll

* ఋచామావాహనాదౌ వినియోగః.*

ఆద్యయా౽వాహయేద్దేవ మాసనం చ ద్వితీయయా l
పాద్యం తృతీయయా చార్ఘ్యం చతుర్థ్యా వితరేదృచా ll 6.5 ll
పఞ్చమ్యాచమనం స్నానం షష్ఠ్యా సప్తఋచామ్బరమ్ l
ఉపవీత మృచాష్టమ్యా నవమ్యాగన్ధలేపనమ్ ll 6.6 ll
పుష్పం దశమ్యేకాదశ్యా ద్వాదశ్యా ధూపదీపకౌ l
నివేదనం త్రయోదశ్యా చతుర్దశ్యా నమస్కృతిః ll 6.7 ll
ప్రదక్షిణం పఞ్చదశ్యా షోడశ్యోద్వాసనం హరేః l

* హోమద్రవ్యాణి.*

సమిధన్నాజ్య హోమశ్చ ప్రత్యృచం జాతవేదసి ll 6.8 ll
స్వగృహే పూజయేద్విష్ణు శుచౌ దేసే గృహే క్వచిత్ l

* ఆవాహనాధార వస్తూని.*

స్థలే (2) రత్నమయస్థానే విమానే చ తథావిధే ।। 6.9 ।।
(2. రత్నమయే ధ్యాతే. ధ్యాత్వా.)

అప్స్వగ్నౌ హృదయే సూర్యే స్థణ్డిలే ప్రతిమాసు చ ।
* ఆవాహన ప్రకారోపచారౌ.*

పుష్పోదపాత్రమాదాయ తిష్ఠన్నావాహయేద్ధరిమ్ ।। 6.10 ।।
(3) ఓంభూరాది వ్యాహృతిభిః ప్రత్యేకం పురుషోత్తమమ్ ।
వ్యస్తాభిశ్చ సమస్తాభిః వేదాద్యేనాసనం తతః ।। 6.11 ।।
(3. ఓంపూర్వాది)

పాత్రస్థమమ్బుసావిత్ర్యా అభిమన్త్ర్య పవిత్రకమ్ ।
తదర్ఘ్యం విష్ణుగాయత్ర్యా దద్యాత్త్రీణిపదేత్యృచా ।। 6.12 ।।
పాద్యమాచమనీయం చ ప్రణవేన ప్రకల్పయేత్ ।
మన్త్రైస్స్నపనమబ్లిఙ్గైరఙ్గం చ విమృజేత్తతః ।। 6.13 ।।
వ్యాహృత్యాప్లోతవస్త్రేణ జితన్త ఇతి విద్యయా ।
వాసో (4) విద్యాదినా దద్యాదుపవీతం చ లేపనమ్ ।। 6.14 ।।
(4. వేదాదినా.)

ఇదం విష్ణురితి ప్రోచ్యప్రణవేన ప్రసాధనమ్ ।
తద్విష్ణోరితి పుష్పాణి జితన్త ఇతి ధూపకమ్ ।। 6.15 ।।
ఉద్దీప్యస్వేతి దీపం చ దేవస్య త్వేతి వై హవిః ।

వాసుదేదాదిమన్త్రైశ్చ మత్స్యాద్యైః కేశవాదిభిః ।। 6.16 ।।

పుష్పాణి (5) దద్యాద్ధ్యాత్వాచతాంతాం మూర్తిం యథాయథమ్ ।

* చతుర్ముఖాదీనాం గృహేన స్వాతన్త్ర్యేణార్చనమ్.*

చతుర్ముఖాది దేవానాం పరివారతయార్చనమ్ ।। 6.17 ।।

(5. దత్వా.)

న స్వాతన్త్ర్యేణ యష్టవ్యః వైష్ణవేన గృహార్చనే ।

* జప్తవ్యసూక్తాని.*

జపకాలే నృసూక్తం వా ద్వాదశాక్షరమేవ వా ।। 6.18 ।।

అష్టాక్షరం వా యద్వాన్యం మన్త్రం ప్రణవమేవ వా ।

జపేత్సమాహితమనా యద్వా త్రయ్యన్త గోచరాన్ ।। 6.19 ।।

* గృహార్చనే ఫలమ్.*

యో నిత్యం పూజయేద్విష్ణుం గృహస్థో వేశ్మని స్వయమ్ ।

స నయేత్స్వ కులోద్భూతాన్ పురుషానేకవింశతిమ్ ।। 6.20 ।।

విష్ణోః పదం వా సాలోక్యం యద్వాన్య దభివాఞ్ఛితమ్ ।

* 128 ఉపచారాణాం నామాని.*

ఉపచారా హరేదద్య సపర్యా విధిగోచరాః ।। 6.21 ।।

అష్టోత్తరశతం వింశచ్ఛ్రుతా యే మన్ముఖోద్గతాః ।

* ఆవహనాసనోపచారాః.*

అవహన నమస్కారౌ ప్రత్యుత్థాన మనన్తరమ్ ।। 6.22 ।।

పుష్పాఞ్జలి స్స్వాగతోక్తి రాసనం పాదపీఠికా ।
అర్ఘ్యం పాద్యం ప్రతిగ్రాహః పాద్యప్లోతాభి మర్శనమ్ ।। 6.23 ।।
ఆలేపనం చరణయోశ్చ న్దనక్షోదవారిణా ।
అపామాచమనీయం తు ప్రతిగ్రహణ దర్శనమ్ ।। 6.24 ।।
ఉపస్పర్శన మాలేపశ్చన్ద నాద్యమ్బుచర్చయా ।
పుష్పమాలా ధూపదానం మధుపర్క నివేదనమ్ ।। 6.25 ।।
ఘనసారో నాగవల్లీ

* స్నానాసనోపచారాః.*

స్నానవిష్టర గోచరాః ।
పాదురే స్నానపీఠం చ స్నానశాటక మన్వతః ।। 6.26 ।।
దన్తకాష్ఠ మథాదర్శో జిహ్వానిర్లేఖపట్టికా ।
తామ్బూలవిటికా వస్త్రమపరార్ధప్రసారితమ్ ।। 6.27 ।।
అభ్యఙ్గో మౌలిమాలా చ తాలవృన్తమనన్తరమ్ ।
చన్దనోద్వర్తనం తన్వా గన్ధామలకవారి చ ।। 6.28 ।।
కఙ్కతం కజనీస్నానం వస్త్రం గన్ధానులేపనమ్ ।
ఉత్తరీయం పవిత్రం చ నృత్తంగేయ మనన్తరమ్ ।। 6.29 ।।
వాద్యం దశశతైశ్ఛిద్రైస్స్నానం ధారాభి (6) రర్ణసామ్ ।
నీరాజనం శిరఃప్లోత ముష్ణీషం ప్లోతపాససా ।। 6.30 ।।
(6. రేవ చ.)

అఙ్గాభిమర్శనం వస్త్ర ముపవీత మనన్తరమ్ ।
ఉత్తరీయం త్రింశదేతే కథితాః కమలాసన ।। 6.31 ।।

* అలఙ్కారాసనోపచారాః.*

అలఙ్కారాసనస్థస్య హరేస్తత్కాల గోచరాః ।
ఉపచారా శ్శిరస్త్రాణం పీతకౌశేయ (7) వాససా ।। 6.32 ।।
(7. ధారణమ్.)

కర్పూర రజసా (8) ఽఽమౌలి చాపాదాన్త మనన్తరమ్ ।
కస్తూరికా మృగమదం చన్దనేనానులేపనమ్ ।। 6.33 ।।
(8.లేపమాపాద తలమస్తకమ్.)

వ్యజనం చామరప్యూహౌఃకుఙ్కు మేనానులేపనమ్ ।
గన్ధం చ కృత్రిమా భూషా బ్రహ్మసూత్ర (9) మనన్తరమ్ ।। 6.34 ।।
(9. ప్రకల్పనమ్.)

ఉత్తరీయం మౌలిమాలా భాహుమాలావిలమ్బనమ్ ।
మృత్స్నయా (10) తిలకం కుర్యాదఞ్జనం చ శలాకయా ।। 6.35 ।।
(10. తూర్ధ్వపుణ్డ్రాఙ్కమఞ్జనమ్. తిలకం చోర్ధ్వమఞ్జనమ్. ఇతి చ పాఠౌ)

పుష్పావకిరణం బ్రహ్మన్ మహాదర్శప్రదర్శనమ్ ।
తామ్బూలికా ధూపదీపౌ శాలితణ్డుల (11) మాత్రికా ।। 6.36 ।।
(11. మాత్రయా)

స్వాధ్యాయాధ్యయనం దానం నాట్యం వేణు నినాదనమ్ ।
వీణాదివాదనం పాఠో మఙ్గలానా మనన్తరమ్ ।। 6.37 ।।
నీరాజనం చ పిణ్డానాం పఞ్చానాం క్షేపణం (12) దిశి ।

* యాత్రాసనోపచారాః.*

యాత్రాసనోపచారాస్తు హరేసత్కాల గోచరాః ।। 6.38 ।।

(12. నిశి.)

ఉపానహౌ చామరాణి ముక్తాతప నివారణమ్ ।

మయూరపిఞ్ఛవ్యజనం తాలవృన్తం రథో గజః ।। 6.39 ।।

అశ్వశ్చ శిబికాయానం వైనతే యధ్వజోన్నతిః ।

క్రీడాయష్టిశ్చ తామ్బూలీ క్రిడాఫలసమృద్ధయః ।। 6.40 ।।

ఏవం పఞ్చదశ ప్రోక్తా యాత్రాసనగతాః (13) పరమ్ ।

* భోజనాసనమ్.*

భోజనాసనమారూఢే హరౌ తత్కాలగోచరాః ।। 6.41 ।।

(13. పరే.)

మధుపర్కం చ తామ్బూలం వీటికా ముఖశాటికా ।

అర్ఘణామ్బుః పాయసాన్నం ముద్గాన్నం చ గులోదనమ్ ।। 6.42 ।।

దధ్యోదనం పానకం చ పానీయం హస్తశాటకమ్ ।

శుద్ధిక్చ కరయో (14) రేలాచన్దనక్షోదవారిణా ।। 6.43 ।।

(14. రేనమ్.)

సుఖాసీనే చ దాశార్హే చన్దనోదకచర్చయా ।

అఙ్గేష్వాలేపనం మాల్యమపూవ పృథుకాస్తథా ।। 6.44 ।।

సక్తనస్తిలపిణ్డాశ్చ ఫలాని క్వథితం జలమ్ ।

నాలికేరామ్బుదానం చ తామ్బూలీదలవీటికా ।। 6.45 ।।
ప్రదక్షిణ నమస్కారస్తు తిరాత్మ నివేదనమ్ ।
అర్ఘ్యముద్వాసనం చైతే శతమష్టౌ చ వింశతిః ।। 6.46 ।।
ఉపచారా హరేర్బ్రహ్మ విస్తరేణ ప్రదర్శితాః ।

* చతుష్షష్టి రుపచారాః.*

ఆవాహన నమస్కారౌ సపర్యాసన మన్వతః ।। 6.47 ।।
పాదపీఠం తథైవార్ఘ్యం పాద్యనీర ప్రతిగ్రహః ।
పాద్యమాచమనీయామ్బుః ప్రతిగ్రహణమేవ చ ।। 6.48 ।।
అచామో ముఖవాసశ్చ పాదుకే స్నానవిష్టరమ్ ।
స్నానశాటీ దన్తకాష్ఠం జిహ్వానిర్లేఖనం తథా ।। 6.49 ।।
తామ్బూలాభ్యఞ్జనం చైవ వ్యజనం చాఙ్గపేషణమ్ ।
గన్ధామలకజం స్నానం కఙ్కతేన విశోధనమ్ ।। 6.50 ।।
రజనీచర్చయా స్నానముత్తరీయ పరిష్కృతిః ।
వారిధారా సహస్రేణ స్నానం నీరాజనం తథా ।। 6.51 ।।
ప్లోతాభిమర్శనం వాసో బ్రహ్మసూత్ర (15) మనన్తరమ్ ।
ఉత్తరీయ మలఙ్కారవిష్టరం కేశశోషణమ్ ।। 6.52 ।।
(15. ప్రకల్పనమ్.)

పరిధానం దుకూలేన గన్ధద్రవ్యాను లేపనమ్ ।
వ్యజనం భూషణం మాలా పుష్పాణాం సయనాఞ్జనమ్ ।। 6.53 ।।
తామ్బూలం దర్పణం ధూపదీపౌ మాత్రా (16) పరివ్యయః ।
దానం నీరాజనం చ్ఛత్రముపానట్ చామరధ్వజాః ।। 6.54 ।।
(16. పరివ్యథా.)

వాహనం శిబికాయానం త్రయం క్రీడా ఫలం తథా ।
(17) భోజన స్యాసనప్రాప్తి ర్మధుపర్క నివేదనమ్ ।। 6.55 ।।
(17. భోజనాసన సమ్ప్రాప్తిః.)

అర్పణం ప్రాపణం (18) పానం పానీయం సుఖవిష్టరమ్ ।
నివేదన మపూపాదే స్తామ్బూలీ స్తోత్ర శంసనమ్ ।। 6.56 ।।
(18. ధానా.)

విసర్జనమితి బ్రహ్మన్ షష్టిశ్చ చతురుత్తరా ।
* ద్వాత్రింశదుపచారాః.*

ఉపచారానథో వక్ష్యే ద్వాత్రిం శత్తుయథాతథమ్ ।। 6.57 ।।
ఆవహనాసనే పశ్చాదర్ఘ్యం పాద్య మన న్తరమ్ ।
ఆచామో ముఖవాసశ్చ పాదుకే దన్తధావనమ్ ।। 6.58 ।।
జిహ్వానిర్లేఖనం తేలం ధాత్ర్యాస్స్నానం హరిద్రయా ।
(19) పాసశ్చైపూపవీతం చ గన్ధాలేపశ్చ భూషణమ్ ।। 6.59 ।।
(19. వాసశ్చైవోత్తరీయం చ గన్ధాలేపన భూషణమ్.)

మాలాఽఞ్చనం తథాదర్శదానాం ధూపశ్చదీపికా ।
మాత్రాదానం తతశ్ఛత్రం చామరం తూర్యఘోషణమ్ ।। 6.60 ।।
మధుపర్కార్పణం చైవ నివేదన మనన్తరమ్ ।
భక్ష్యం తథా నాగవల్లీ విసర్జన (20) మథాన్తిమమ్ ।। 6.61 ।।
(20. మథాబ్జజ.)

* షోడశోపచారాః.*

ఉపచారాష్షోడశ న్యురాత్మనశ్శక్త్యపేక్షయా ।
ఆవహనాసనే పూర్వమర్ఘ్యం పాద్య మనన్తరమ్ ।। 6.62 ।।
ఉపస్పర్శస్తథా స్నానం వస్త్రం యజ్ఞోప వీతకమ్ ।
గన్ధాలేపస్తథా భూషా మాలా ధూపః ప్రదీపికా ।। 6.63 ।।
మధుపర్కం ప్రాపణం చ విసర్జన మథాన్తిమమ్ ।

* ఆసన సామాన్యోపచారాః.*

ఆసనేషు చ సర్వేషు పాద్యం పాద్య ప్రతిగ్రహః ।। 6.64 ।।
పాదప్లోత శ్చరణయోర్గన్ధా లేపశ్చతుర్ముఖ ।
ఆచామశ్చ తదమ్బూనాం ప్రతిగ్రహణ మిష్యతే ।। 6.65 ।।

* పాదవిష్టర నిషేదస్థానమ్.*

భోజ్యయాత్రాసనే త్యక్త్వా కర్తవ్యం పాదవిష్టరమ్ ।

* మధుపర్కనివేదనమ్.*

ఉపక్రమోప రమయో ర్మధుపర్క నివేదనమ్ ।। 6.66 ।।

* ఆచమన స్థానాని.*

భోజనాన్తేచ వస్త్రస్య పరిధానే తథా ప్లవే ।
జిహ్వానిర్లేఖనాన్తే చ సర్వత్రా చమనక్రియా ।। 6.67 ।।

* ఘణ్టానాదం వినా నివేదనీయోపచారాః.*

నివేదని చ వస్త్రాణాం కేశానామపి శోషణే ।

ఘణ్టానాదం వినా ధూపో

* ఉపచారాన్తరేషు ఘణ్టాయా అవశ్యకతా.*

న వినాన్యత్ర ఘణ్టయా ।। 6.68 ।।
దీపోపచారే నై వేష్టం ఘణ్టాస్వనన మన్యథా ।
విభవానాం క్షయే స్థానే (21) స్యాచ్ఛ పూజాఽసురీకృతా ।। 6.69 ।।
(21. సార్చా పూజాZZసురీకృతా.)

నిర్లేఖనం రసజ్ఞాయా దన్తకాష్ఠం చ నిక్షి పేత్ ।
ఉపస్పర్శన వారీణాం ప్రతిగ్రహణ భాజనే ।। 6.70 ।।
భక్షణాద్యన్న పానాన్తే పాససా హస్తమార్జనమ్ ।
తథాఞ్జనే నయనయో ర్మార్జనం పాససా భవేత్ ।। 6.71 ।।
అర్పణం భోజనే దద్యాన్న పానాదౌ కదా చన ।

* అష్టాఙ్గావాహనమ్.*

పరస్య సూక్ష్మస్య తథా స్థూలస్య తదనన్తరమ్ ।। 6.72 ।।
చిన్తా సఙ్క్రమణం తస్య బిమ్బే ప్రత్యుథ్థమ స్తథా ।
స్వాగతోక్తిర్నమస్కారస్సాన్నిధ్య ప్రార్థనా తథా ।। 6.73 ।।
ఇత్యావాహన మష్టాఙ్గం పరస్య పరమాత్మనః ।

* రత్నాదిక్షణికాన్తాని ఆవాహన యోగ్యద్రవ్యాణి.*

రత్నేషు స్ఫటికే స్వర్ణే (22) రజతే తామ్రకేఽపివా ।। 6.74 ।।
(22. రాజతే తామ్రజే.)

క్షణికే వార్చయేద్దేవ మావాహ్య విధిపూర్వకమ్ ।

* క్షణిక ద్రవ్య నిరూపణమ్.*

చక్రాబ్జమణ్డలం కుమ్భ స్సోదక స్సూత్రవేష్టనమ్ ।। 6.75 ।।

బీజం పిష్టం తథైవాన్నం ఫలం పుష్పం జలం తథా ।

గన్ధం వేదిశ్శకృత్కూర్చమిత్యాది క్షణికం మతమ్ ।। 6.76 ।।

* కుమ్భనీరాజనమ్.*

ఆలయే స్థాపితం దేవం సదా నీరాజయేద్ధరిమ్ ।

సమ్పూర్ణ మమ్భసా కుమ్భం హేమాదిద్రవ్య నిర్మితమ్ ।। 6.77 ।।

స్రగ్విణం సాపిధానం చ ముఖేఽశ్వత్థ దలై ర్యుతమ్ ।

అక్షతైరర్చితం గన్ధవారిణాభ్యుక్షితం తథా ।। 6.78 ।।

చతుష్టయా ఙ్గులోత్సేధం దీపవర్తి విరాజితమ్ ।

ఉచ్చైరాదాయ హస్తాభ్యామాపాద తలమస్తకమ్ ।। 6.79 ।।

త్రిః పరిభ్రమ్య దేవేశం బలిపీఠే వినిక్షిపేత్ ।

ఏవం నీరాజనం ఘోరశాన్త్యర్థం పుష్టివర్ధనమ్ ।। 6.80 ।।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మే తన్త్రే చర్యాపాదే నృసూక్తోపచార నీరాజన విధిర్నామ షష్ఠోఽధ్యాయః.

-----*****------

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే-సప్తమోఽధ్యాయః

సప్తమోఽధ్యాయః

------

* చక్రాబ్జమణ్డలన్యాసః.*

బ్రహ్మా :---

భగవన్ కథ్యతాం కీదృక్ చక్రాబ్జం నామ మణ్డలమ్ ।
యదారాధ్యం సమారాధ్య తరన్తి భవవారిధిమ్ ।। 7.1 ।।
శ్రీభగవాన్ :---

చతుర్భిర్యాజ్ఞికైః కాష్ఠైష్షడఙ్గుల ఘనైశ్శుభైః ।
ద్వాదశాఙ్గుల విస్తారై రాకారం చతురశ్రకమ్ ।। 7.2 ।।
మణ్డలానుగుణాయామవిస్తారం పరికల్పయేత్ ।
అష్టతాలాయతాన్ స్తమ్భాన్ సువృత్తాం శ్చతురస్తథా ।। 7.3 ।।
(1) సన్నికృష్టస్య కోణేషు చతుర్వేతస్య మఙ్గలాన్ ।
స్థాపయేదుపరిష్టాచ్చ (2) స్తమ్భానాం సన్ని (3) వేశయేత్ ।। 7.4 ।।
(1. సన్నివిష్టస్య.)

(2. స్తమ్భాగ్రే సన్నివేశనమ్.)

(3. సన్ని వేశనమ్.)

(4) చత్వారి చైవ దారూణి యథాపూర్వోక్త లక్షణమ్ ।
(5) తచ్చతుష్కం చ దారూణాం వితానధ్వజమాలయా ।। 7.5 ।।
(4. చత్వారి దా రూణి తథా.)

(5. చతురశ్రం చ దారూణాం వితానమ్.)

భూషయే త్పరితో ముక్తాదామాని చ విలమ్బయేత్ ।
శుద్ధయా చ మృదాధస్తాచ్చతుష్కోష్ఠస్య చాన్తరమ్ ।। 7.6 ।।
పూరయే (6) దన్తరం తస్య గోమయేనోపలేపయేత్ ।
చక్రాబ్జాదీని బిమ్బాని కుర్యాత్తత్ర మహీతలే ।। 7.7 ।।
(6. దున్నతం తచ్చ. దన్తదస్తస్య.)

తేషామా యామవిస్తారా వి ష్యేతే హస్తసమ్మితౌ ।
ద్విగుణౌ త్రిగుణౌ వాపి స్యాతా మథ చతుర్గుణౌ ।। 7.8 ।।
యద్వాపఞ్చ గుణౌ బ్రహ్మన్నవకాశాను (7) సారతః ।
చన్దనార్ద్రాణి సూత్రాణి ప్రఞ్చి సప్తదశక్షితౌ ।। 7.9 ।।
(7. రూపతః.)

నిపాత యేత్తథోదఞ్చితావన్తి కమలాసన ।
షట్పఞ్చాశత్సమధికే సన్త్యేవ ద్వేశతే పునః ।। 7.10 ।।
కోష్ఠాని సన్తి తత్రాన్తష్షట్త్రింశత్కోష్ఠ మధ్యతః ।

స్థాపయిత్వాతతశ్శఙ్కుం భ్రామయే త్సూత్రవర్త్మనా ॥ 7.11 ॥
పఞ్చవృత్తాని బిమ్బాని సమాన్యేకం తు మధ్యమమ్ ।
కర్ణికాక్షేత్రమేతస్మాద్బహిర్బిమ్బం త్రిధా పునః ॥ 7.12 ॥
విభజ్య సూత్రమార్గేణ ప్రథమా కేసరావనిః ।
దలభూమిర్ద్వితీయా తు తృతీయా నాభిమణ్డలమ్ ॥ 7.13 ॥
తదేకం ద్వివిధం వాపి త్రివిధం సూత్రవర్త్మనా ।
విభజేన్నాభి భూభాగాద్బహిర్ద్వే మణ్డలే భత్ ॥ 7.14 ॥
అరక్షేత్రం బహిర్నేమిభూరేకం మణ్డలం భవేత్ ।
కోష్ఠైరథాష్టవింశత్యాపరితో బహిరాసనమ్ ॥ 7.15 ॥
చతురశ్రం భవేత్కోష్ఠైరశీత్యావీధికా బహిః ।
పఙ్క్తిద్వయేన (8) విశ్వాత్మన్ చతురశ్రాద్బహిఃపునః ॥ 7.16 ॥
(8. బిమ్బాత్మన్ చతురశ్రాన్ బహిఃపునః.)

కోష్ఠాని ద్వాదశాధిక్యం శతం పఙ్క్తిద్వయే భవేత్ ।
ప్రత్యాశం తేషు కోష్ఠేషు చతుర్ద్వారం ప్రకల్పయేత్ ॥ 7.17 ॥
కోష్ఠేశ్చతుర్భిఃప్రత్యేకం ద్వయోః పఙ్క్త్యోశ్చతుర్ముఖ ।
చతుర్షు కోణేషు తథా ప్రత్యేకం శఙ్ఖసిద్ధయే ॥ 7.18 ॥
కోష్ఠద్వయం తు సమ్మార్జ్యం ద్వయోఃపఙ్క్త్యోశ్చతుర్ముఖ ।
ప్రతిద్వారం తదభ్యర్ణే పార్శ్వయో రుభయోరపి ॥ 7.19 ॥
అర్ధ (9) శోభా ప్రసిద్యర్థం బాహ్యానన్తర రథ్యయోః ।
ద్వే ద్వే కోష్ఠే బహిఃపఙ్క్త్యా (10) మైకైకం తదనన్తరమ్ ॥ 7.20 ॥
(9. అర్ధశోభా ప్రక్లుప్త్యర్థం.)

(10. పఙ్క్త్యా ఏకైకమ్.)

సమ్మార్జ్య మేవం శోభార్థమేకైకం బహిరన్యతః ।
త్రీణి త్రీణి చ కోష్ఠాని మార్జనీయాని పద్మజ ।। 7.21 ।।
ఉపశోభార్థమప్యేవం వ్యత్యాసేన చతుష్టయమ్ ।
సమ్మార్జనీయం కోష్ఠానాం వినియోగః (11) ప్రదర్శితః ।। 7.22 ।।
(11. ప్రశిక్షితః.)

యద్వాపీఠాదినిర్మాణం వినా కోష్ఠాని వింశతిః ।
శతద్వయం చ పరితః (12) పరిమృజ్య చతుర్ముఖ ।। 7.23 ।।
(12. పరిగృహ్య.)

ఆదిపద్మ ప్రమాణేన కుర్యాదావరణత్రయమ్ ।
చతుర్దిశం చతుర్ద్వార కల్పనం పద్మమానతః ।। 7.24 ।।
యద్వైక (13) వలజం కుర్యాదభీష్టదశ పద్మజ ।
ద్వాదశాబ్జాని కల్ప్యాని ప్రత్యావరణకల్పనమ్ ।। 7.25 ।।
(13. వలయం.)

చతుర్షు కోణేష్వేకైకం ద్వే ద్వే (14) వలజ పార్శ్వయోః ।
దలైర్ద్వాదశభిర్యుక్తం కర్ణికాకే సరాన్వితమ్ ।। 7.26 ।।
(14. వలయం.)

ఆదిపద్మార్ధమానేన పద్మజాతం ప్రకల్పయేత్ ।
మధ్యమే పఙ్కజే బిన్దూన్ కర్ణికాయాం ప్రకల్పయేత్ ।। 7.27 ।।
ద్వాదశా (15) బ్జరేఖాశ్చ శతం చ నవతిం తథా ।

కేసరోర్ధ్వం పిధాయాన్వ్యగ్దలక్షేత్రే ప్రకల్పయేత్ ।। 7.28 ।।

(15. ఙ్గార.)

విదిక్షు దిక్షు చ తథా చతస్రో వింశతిం తథా ।

రేఖే ద్వే ద్వే దలాని స్యుస్సూచ్య (16) గ్రవదనన్తరే ।। 7.29 ।।

(16. గ్రాణి తదన్తరే.)

ప్రదర్శయేదుపదలాన్న్యరక్షేత్రే దిశఃప్రతి ।

అరే ద్వే ద్వే విహిక్షు స్యాదేకైకం ద్వాశశారతా ।। 7.30 ।।

అరాణీన్దీవరదలైస్తుల్యాన్యబ్జపలాశవత్ ।

యద్వా యవోదరాభాని మాతులుఙ్గ (17) సమాని చ ।। 7.31 ।।

(17. సదృంశి.)

పిపీలికోదరాభాని పరస్పరమాని చ ।

అన్తరాలాని చై తేషాం తుల్యమానాని పద్మజ ।। 7.32 ।।

ఈదృశం మణ్డలం శస్తం వాసుదేవ సమర్చనే ।

నారాయణే తు యష్టవ్యే (18) బిన్ద్వాద్యాః పూర్వమీరితాః ।। 7.33 ।।

(18. బిమ్బాద్యాః.)

అష్టావష్టౌ విధాతవ్యాః కేసరా నవతిస్సషట్ ।

పూర్వేరితాని కోష్ఠాని మార్జయిత్వాషడుత్తరమ్ ।। 7.34 ।।

త్రింశశ్చ (19) తత్ర నాభ్యాది వినాపద్మం ప్రకల్పయేత్ ।

శఙ్కుమాహృత్య సూత్రేణ తత్సమం విభజేద్ద్విధా ।। 7.35 ।।

(19. త్రింశతం.)

ప్రథమం కర్ణికాక్షేత్రం ద్వితీయం విభజేత్త్రిధా ।
త్రిష్వాద్యం కేసరక్షేత్రం దలక్షేత్ర మనన్తరమ్ ।। 7.36 ।।
తృతీయమన్తరాలం స్యా (20) ద్దలపీఠికయోర్ద్వయోః ।
అష్టౌ ద్వాదశ వా కుర్యా (21) ద్విన్ద్వాదీన్ కమలాసన ।। 7.37 ।।
(20. దలమ్.)

(21. ద్విమ్బాదీన్.)

మణ్డలం భద్రకం నామ తదిదం సర్వకామదమ్ ।
చికీషన్ స్వస్తికం బిమ్బం క్షేత్రం షట్త్రింశతాయుమ్ ।। 7.38 ।।
సంమృజ్య తత్ర కోష్ఠాని (22) ఏకం దశ చ పాతయేత్ ।
ప్రాగాయతాని సూత్రాణి ఉదిచీనాయతానిచ ।। 7.39 ।।
(22. ఏకాదశ.)

సంమృజ్య మధ్యతో ద్వే ద్వే (23) వీధీం ప్రాగాయతామపి ।
తథోదగాయతామేకాం కుర్యాన్నిర్గ మనం పునః ।। 7.40 ।।
(23. ద్వౌ ద్వౌ.)

ప్రాగాయతాభ్యాం కోష్ఠాభ్యాం బహిఃపఙ్క్త (24) ఉదఙ్ముఖమ్ ।
ప్రాచీనం పశ్చిమం చాపి దక్షిణాముఖ మిష్యతే ।। 7.41 ।।
(24. పఙ్క్త్య ఉ.)

తథోదగా యతాభ్యాం స్యా (25) దుదక్పఙ్త్యఙ్ముఖం శుభమ్ ।

దక్షిణాగ్రం భవేత్రాచ్యా మితిస్వస్తిక మీరితమ్ ॥ 7.42 ॥

(25. దుదక్ప్రఙ్క్త్యముదఙ్ముఖమ్.)

ద్విధా విభజ్య పూర్వోక్తం షట్త్రింశత్కోష్ఠమణ్డలమ్ ।

మధ్యతః పద్మకరణ మవశిష్టే త్రిధాకృతే ॥ 7.43 ॥

ద్వాభ్యాం సువృత్తం భాగభ్యాం భ్రాన్తం వృత్త్యస్య మణ్డలమ్ ।

అవశిష్టేన భాగేన (26) త్వన్తరాలం భవేద్బహిః ॥ 7.44 ॥

(26. చాన్తరాలం.)

సౌరమణ్డల మేతత్స్యాదే తదేవేన్దు మణ్డలమ్ ।

సర్వేషామేవ బిమ్బానాం పీఠాద్బాహ్యం యథాపురమ్ ॥ 7.45 ॥

వినా విదధ్యాత్పీఠాదీన్ కేవలం (27) చక్రపఙ్కజమ్ ।

* కర్తుశ్శక్త్యపేక్షయా చక్రం వినా పద్మమణ్డలమ్.*

చక్రం (28) వినా వా పద్మం స్యా త్కర్తుశ్శక్తి సమీక్షయా ॥ 7.46 ॥

(27. పద్మచక్రజమ్.)

(28. వినాపి.)

* సితాదిపఞ్చవర్ణై ర్మణ్డల శోభా.*

మణ్డలం శోభయేద్రత్నైః పఞ్చవర్ణైస్సితాదిభిః ।

* తత్ర ద్రవ్య వికల్పః.*

(29) తచ్చూర్ణై రథవా చూర్ణై ర్లోహజై ర్వాథ ధాతుజైః ॥ 7.47 ॥

(29. తచ్చూర్ణైరథపారత్నైః. అథవా చూర్ణితైరత్నైః.)

చన్దనాగురుకుష్ఠాది గన్ధచూర్ణై రథాపి వా ।
శాల్యాది తణ్డులైః పిష్టైస్స్రత్రేర్వ్రీహి భిరప్యృత ।। 7.48 ।।
పుటదగ్దై రవక్షుణ్ణై రసితై ర్యాజ్ఞికైశ్చద్రైః ।
శ్యామై శ్శుక్లైరవక్షుణ్ణౌః కౌసుమ్భై (30) రపి పాటలైః ।। 7.49 ।।
(30. రథ.)

నిశా చూర్ణైః ప్రసూనైర్వాపఙ్చవర్ణైశ్చ కాలజైః ।
శోభయేత్కర్ణికాదీని యద్వర్ణాని చతుర్ముఖ ।। 7.50 ।।
తద్వర్ణైరేవ రత్నాది ద్రవ్యైరాకారశోభనమ్ ।
అన్తరాలాని సర్వత్ర కృష్ణైశ్శ్యామైరథాపి వా ।। 7.51 ।।
శోభ యేత్కర్ణి కాం పీతై శ్శుక్లైర్బిన్దూన్వి శోభయేత్ ।
పాటలైః కర్ణికారేఖాం కృష్ణైర్వా కేసరావనిమ్ ।। 7.52 ।।
ద్విధా కృత్వా పూర్వభాగం శ్వేతైర్భాగ మథోత్తరమ్ ।
పీతైరక్తైర్విరామేషు ప్రతికేసరమర్జునైః ।। 7.53 ।।
బిన్దూన్విదధ్యాద్రద్నైస్తు దలకోటిషు రేఖయేత్ ।
ఆద్యన్తాని చ బర్హాణాం (31) సితర క్తైర్విశోభయేత్ ।। 7.54 ।।
(31. సితైరక్తైః)

బర్హాన్త వలయం రక్తైస్సితైర్వా ర్భూషయే త్పృథక్ ।
శ్యామైః పీతైశ్చ రక్తైశ్చ నాభిరేఖాత్రయం క్రమాత్ ।। 7.55 ।।
ద్వినాభిత్వే శ్యామపీతై శ్శ్యామైరేవైకనాభికే ।
రేఖయేదసితై రేవ త్వరకోటీ రరాణి తు ।। 7.56 ।।

రక్తైరరాన్తవలయం కృష్ణైర్నేమ్యన్తమేదినీమ్ ।
సితైర్నేమి (32) మహీభాగం ద్విధా (33) కృత్వైక మాదితః ।। 7.57 ।।
(32. మహాభాగం)

(33. కృత్వైవ.)

భాగం కృష్ణైస్సితైరన్యన్నేమిభాగం విశేషయేత్ ।
పీఠం పీతైః పాటలైర్వా సితైర్వా వీధికాం పునః ।। 7.58 ।।
లతావితాన (34) పత్రాదియుక్తాం చూర్ణైశ్చ చిత్రయేత్ ।
రక్తైశ్శోభాం తథా పీతై (35) రూపశోభాం చ శోభయేత్ ।। 7.59 ।।
(34. పత్రాణి. యుక్తైశ్చూర్ణైర్విచిత్రయేత్.)

(35. రూపశోభాం.)

ద్వారం శుక్లైశ్చ రక్తైశ్చ పీతైః కృష్ణై ర్యథాక్రమమ్ ।
శోభయే దుత్తరాదీంశ్చ కోణాన్ కృష్ణైరథార్జునైః ।। 7.60 ।।
(36) శఙ్ఖం చ కుర్యాత్తైరేవ స్వస్తికం పాటలప్రభమ్ ।
యద్వా పీతనిభం సౌరం మణ్డలం పాటలప్రభమ్ ।। 7.61 ।।
(36. శఙ్ఖంశ్చకుర్యాత్తేనైవ)

మణ్డలం చైన్దవం శుక్లమన్తరాలం తు (37) సర్వశః ।

* మణ్డలవిస్తారానుసారేణ పూరణీయ చూర్ణోత్సేధః.*

యథేష్టవర్ణ సుభగం మణ్డలే హస్తసమ్మితే ।। 7.62 ।।

(37. సర్వతః.)

రేఖాను (38) చూర్ణైరుత్సేధః కనిష్ఠాఙ్గులి సమ్మితః ।
ద్విహస్తేఽనామి కా (39) మానస్త్రిహస్తే (40) మధ్యమాసమః ।। 7.63 ।।
(38.పూర్ణైః.)

(39. నాహః.)

(40. అనామికాసమః.)

చతుర్హస్తే మణ్డలే తు తర్జన్య ఙ్గులిసమ్మితః ।
పఞ్చహస్తే (41) సమోఽఙ్గుష్ఠేనేత్యుత్సేధః ప్రదర్శితః ।। 7.64 ।।
(41. సమాఙ్గుష్ఠై రిత్యుత్సేధః.)

మణ్డలం చిత్రయిత్త్వైవ మారభేత సమర్చనమ్ ।
* మన్త్రాధ్వాది షడధ్వార్చనమ్.*

ఆరాధ యేత్కర్ణికాయాం మన్త్రాధ్వానమనన్తరమ్ ।। 7.65 ।।
తత్త్వాధ్వానం కేసరేషు వర్ణాధ్వానం దలేషు చ ।
పదాధ్యానం నాభిభాగి కలాధ్వాన మరేషు చ ।। 7.66 ।।
షష్ఠం తు భువనాధ్వానం నేమిభాగే చతుర్ముఖ ।
* బిన్దుషు ద్వాదశాక్షరావాహనమ్.*

కర్ణికాయాం ద్వాదశసు బిన్దుషు ద్వాదశార్చయేత్ ।। 7.67 ।।
అక్షరాణి సమావాహ్య కర్ణికాయాం సమాహితః ।

యజేత పరమాత్మానం సకలీకృత్య (42) తత్త్వవిత్ ।। 7.68 ।।

(42. కృత్య.)

* కేసరేషు శ్రియాదీనామర్చనమ్.*

కేసరేషు శ్రియాదీంశ్చ యజేత దలభూమిషు ।
శక్తీస్తదీయా దశ చ ద్వే చ పూజ్యా యథావిధి ।। 7.69 ।।
శ్రీవత్సా ద్యాశ్శక్తయశ్చ (43) వ్యాప్త్యాద్యాః పరితస్థ్సితాః ।

* నాభిక్రమేణ విష్ణ్వాదీనాం పూజా.*

దలా న్తవలయే పూజ్యో విష్ణుః ప్రథమనాభిగః ।। 7.70 ।।

(43. మాసాద్యా.)

బ్రహ్మ ద్వితీయనాభిస్థస్తృణేత్రస్తు తృతీయగః ।

* ద్వాదశస్వరేషు విష్ణ్వాదిద్వాదశ మూర్తిపూజా.*

ద్వాదశారేషు విష్ణ్వాద్వాః పూజ్యా ద్వాదశమూర్తయః ।। 7.71 ।।

* అరాన్తవలయే మీనాదిదశమూర్తీనామర్చనమ్.*

అరాన్తవలయే పూజ్యా మీనాద్యా దశ మూర్తయః ।

* ప్రథమనేమివలయే శఙ్ఖాద్యాయుధపూజా.*

ప్రథమే నేమివలయే శఙ్ఖాద్యాయుధ పూజనమ్ ।। 7.72 ।।

* పీఠరోణేషు నరాహాదీనాం పూజా.*

పీఠకోణ చతుష్కేషు వరాహో నరకేసరీ ।
అనన్తశ్చ హయగ్రీవస్తదాగ్నేయాదిషు క్రమాత్ ।। 7.73 ।।

* వీథికాయాం లోకపాలపూజా.*

(44) వీథికాయాం లోకపాలాః పురుహూతా దయః క్రమాత్ ।

* ద్వారేషు చణ్డాదీనాం పూజా.*

పూజ్యా ద్వారేషు చణ్డాద్యా ద్వౌ ద్వౌ ప్రతి చతుర్ష్వపి ।। 7.74 ।।
(44. వేదికాయాంద్వారపాలాః.)

* ఈశానకోణే విష్వక్సేనపూజా.*

ఈశాన కోణే రథ్యాయాం విష్వక్సేనం సమర్చయేత్ ।

* పూర్వద్వారే అభిముఖ్యేన గరుడస్య పూజా.*

గరుడోఽభి ముఖస్తిష్ఠన్ పూర్వద్వారా ద్బహిః క్షితౌ ।। 7.75 ।।

* చక్రగదాశఙ్ఖానాం దక్షిణాదిద్వారేషు పూజా.*

చక్రం చ దక్షిణద్వారి గదాం చ ద్వారి పశ్చిమే ।
వలజే చోత్తరే శఙ్ఖం ప్రథమా వరణే తతః ।। 7.76 ।।

* ద్వితీయావరణపద్మేషు విష్ణ్వాదిద్వాదశమూర్తిపూజా.*

విష్ణ్వాది మూర్తయః పూజ్యా ద్వాదశా బ్జేషు పద్మజ ।
అనన్తరే చావరణే పద్మేషు ద్వాదశస్వపి ।। 7.77 ।।
వాసుదేవాది కృష్ణాన్తా మూర్తయో ద్వాదశైవ తే ।

* తృతీయావరణ పద్మేషు ద్వాదశాదిత్యపూజా.*

పద్మేష్వావరణే చాన్తే ద్వాదశా దిత్య పూజనమ్ ।। 7.78 ।।

* మణ్డలే వాసుదేవార్చనమ్.*

ఏతస్మిన్ మణ్డలే దేవం పాసుదేవం సమర్చయేత్ ।

* బిన్దుషు అష్టాక్షరన్యాసః.*

బిమ్బే నారాయణాఖ్యే తు బిన్దుష్వష్టసు తావతామ్ ।। 7.79 ।।
అష్టాక్షరాణాం (45) న్యసనమ్

* కేసరేషు అష్టౌ శక్తయః పూజ్యాః.*

వ్యాప్త్యాద్యాశ్శక్తయోఽష్ట చ ।
కేసరేషు సమారాధ్యా

* దలేషు శ్రియాదయః పూజ్యాః.*

దలేష్వష్టౌ శ్రియాదయః ।। 7.80 ।।
(45. సన్యాసమ్.)

* అరేషు శఙ్ఖాద్యష్టాయుధపూజా.*

అరేష్వష్టను శఙ్ఖాదీన్యాయుధాన్యష్ట పూజయేత్ ।

* చతుర్వింశతిపద్మేషు తావన్మూర్తి పూజనమ్.*

చతుర్వింశతిపద్మేషు చతుర్విం శతిమూర్తయః ll 7.81 ll
త్రిషు చావరణేష్వేషు పూజ్యాః

* అస్మిన్ చక్రాబ్జమణ్డలే నారాయణస్య యజనమ్.*

తన్మణ్డలే హరిమ్ l
నారాయణం సమావాహ్య యజేత పరమేశ్వరమ్ ll 7.82 ll
* భగవతో యజనే ముఖ్యఃకాలః.*

దర్శేచ పౌర్ణమాస్యాం చ సఙ్క్రాన్తౌ శ్రావణేషు చ l
ద్వాదశ్యాం విషువే చైవ గ్రహణేష్వ యనేషు చ ll 7.83 ll
జన్మఋక్షే (46) విశేషేణ మణ్డలే హరిమర్చయేత్ l
మణ్డలారాధనమిదం ధర్మకా మార్థమోక్షదమ్ ll 7.84 ll
(46. జన్మర్క్షేతు.)

* దీక్షాయాశ్చక్రాబ్జమణ్డలం ప్రశస్తమ్.*

చక్రాబ్జమణ్డలే శస్తా దీక్షా తస్యాశ్చ మణ్డలమ్ l
* బ్రాహ్మణాదిభేదేన మణ్డలక్షేత్రవర్ణభేదః.*

ఏకద్వారం భవేత్తచ్చ సౌమ్యం స్యాదగ్రజన్మనామ్ ll 7.85 ll
చిత్రితం శ్వేతవర్ణేన ప్రాగ్ద్వారం పృథివీ భుజామ్ l
రక్తేన చిత్రితం ద్వారం పాశ్చాత్యం పీతవర్ణకమ్ ll 7.86 ll
విశాం భవేద్దాక్షిణాత్య మసితం పాదజన్మనామ్ l

* అనులోమానాముత్పాదకవత్ ద్వారాణి.*

ద్వారాణి చానులోమానా ముత్పాదకవదిష్యతే ।। 7.87 ।।

* సూతస్య విశేషః.*

సూతస్య వలజం ప్రాచ్యాం

* స్త్రీణాం ద్వారనిరూపణమ్.*

శూద్రాణామివ యోషితామ్ ।

* కర్షణాదిక్రియా యోగ్యాధికారీ.*

శిష్యం సుతం వా సర్వజ్ఞ మనసూయం జితేన్ద్రియమ్ ।। 7.88 ।।
ఆచార్యవంశజన్మానం నిగ్రహాను గ్రహే క్షమమ్ ।
శాన్తికే పౌష్టికే చైవ కర్మణి క్షమమర్థినామ్ ।। 7.89 ।।
వేద (47) వేదాన్త తత్త్వజ్ఞ మాచార్య (48) పదకాఙ్క్షిణమ్ ।
దేశికేన్ద్రో విధానేన వక్ష్యమాణేన తత్త్వవిత్ ।। 7.90 ।।
(47. వేదజ్ఞ.)

(48.వరకాఙ్క్షిణమ్.)

కర్షణాదిషు సర్వేషు విధానేష్వధికారిణమ్ ।
కుర్యాన్మణ్డల పూజాది కుమ్భయాగావసానికమ్ ।। 7.91 ।।

* అధికారసమ్పాదకా స్సంస్కారాః.*

దీక్షాయామివ తత్సర్వం కృత్వా శిష్యస్య సన్నిదౌ ।
ఆజ్యేన చరుణా చైవ సమిద్భిః కుసుమై స్తిలైః ।। 7.92 ।।
జుహుయాన్మూలమన్త్రాభ్యా మష్టోత్తరసహస్రకమ్ ।
శిష్యస్య దక్షిణే హస్తే బధ్వాప్రతి సరం గురుః ।। 7.93 ।।
నృత్తైర్గేయైస్తథా పాద్యై ర్వేదఘోషైర్నయేన్ని శామ్ ।
తతఃప్రభాతే శిష్యం తం స్నాతం నూతన వాసనమ్ ।। 7.94 ।।
(49) సమాహెూయా సమారాధ్య మణ్డలం కుమ్భమేవ చ ।
చతుర్విధం నివేద్యాన్నం హెూమం కుర్యాద్యథా నిశి ।। 7.95 ।।
(49. సమాలభ్య.)

కలశాం శ్చతురో ద్రోణ పూర్ణాన్ హెూమాది నిర్మితాన్ ।
మృణ్మయాన్వా యథావిత్తం సూత్ర వస్త్రాదివేష్టితాన్ ।। 7.96 ।।
సంస్థాప్య ధాన్యరాశౌ తు రత్నాదీని వినిక్షి పేత్ ।
అగ్నేయకుమ్భే రత్నాని సర్వాణి వినివేశయేత్ ।। 7.97 ।।
నైరృతే సర్వలోహాని గన్ధద్రవ్యాణి మారుతే ।
ఐశానే తీర్థవారీణి తతో దేవం సమర్చయేత్ ।। 7.98 ।।
(50) అగ్నికోణే వాసుదేవం సఙ్కర్షణ మనన్తరే ।
ప్రద్యుమ్నం వాయుకోణే తు కోణే రౌద్రేఽనిరుద్ధకమ్ ।। 7.99 ।।
(50. అగ్నికుమ్భే.)

తతోఽను శిష్యం సంస్థాప్య పీఠే భద్రాదివిద్యయా ।
శిష్యం ప్రాఙ్ముఖమాసీనం షడఙ్గ న్యాసపూర్వకమ్ ।। 7.100 ।।
అర్చయిత్వాఘృతారోప మాచరే దవిలమ్బయన్ ।
తూర్య ఘోషేణ గేయేన బ్రహ్మఘోషేణ ఘోషయేత్ ।। 7.101 ।।

చతుర్దిక్షు తతోగన్దైః పుష్పైస్తామ్బూలవిటిభిః ।
ధనైర్బహు విధైరిష్టైస్సదస్యాన్ తోషయేద్ద్విజాన్ ।। 7.102 ।।
తోషయేచ్చ విశేషణ భగవద్భక్తిమా శ్రితాన్ ।
మన్త్రిత కుమ్భజలై శ్శిష్యాభిషేకః.

ముహూర్తే శోభనే ప్రాప్తే బ్రాహ్మణానామనుజ్ఞయా ।। 7.103 ।।
ఋగ్వేద మన్త్రితం కుమ్భ మాగ్నేయదిశి నిక్షితమ్ ।
తముపాదాయ పాణిభ్యాం సూక్తేన పురుషాత్మనా ।। 7.104 ।।
ద్వాదశాక్ష రమన్త్రేణ (51) సమ్పుటీకృతమూర్తినా ।
అభిషిఞ్చేద్గురుశ్శిష్యం కుమ్భేవ తదనన్తరమ్ ।। 7.105 ।।
(51. కేషు చిత్కోశేషు "సమ్పుటీకృత్యమూర్తినా" ఇతి పాఠోZస్తి.)

నైరృతస్థేన యజుషా మన్త్రితేన సమాహితః ।
వైష్ణవేన చ సూ క్తేన బ్రహ్మన్నాద్యవసానయోః ।। 7.106 ।।
సఙ్కర్షణాఖ్య మన్త్రేణ సమ్మ్పటీకృతమూర్తినా ।
కుమ్భేన మారుతస్థేన (52) సామాఘోషితవారిణా ।। 7.107 ।।
(52. సామస్థాపిత.)

ప్రద్యుమ్నసమ్పుటేనాథ బ్రహ్మన్ వారుణసామభిః ।
కుమ్భేనాథర్వవేదేన పవిత్రీ కృతవారిణా ।। 7.108 ।।
ఈశాన కోణసంస్థేన సమ్పుటీకృతమూర్తినా ।
అనిరుద్ధాఖ్య మన్త్రేణ నారాయణ సమాహ్వయా ।। 7.109 ।।
విద్యయా కలశైస్సర్వై రభిషిఞ్చేద్యథోదితమ్ ।
ఏవమభిషిక్తస్య అధికారలాభః.

అభిషిక్తస్తతశ్శిష్యో నవామ్బరధంశ్శుచిః ।। 7.110 ।।
ఆచాన్తశ్చన్దనక్షోద్రై (53) ర్లిప్తమాతి రలఙ్కృతః ।
స్రగ్వీ పాసోభి రుష్ణీషం బద్ధ్వా ముకుట సన్నిభమ్ ।। 7.111 ।।
(53. లిప్తాఙ్గస్సమలఙ్కృతః.)

ఉత్తరీయం చ బిభ్రాణో బిభ్రాణో యోగపట్టికామ్ ।
అఙ్గనాక్షేక్షణద్వన్ద్వో బాహుమాలా పరిష్కృతః ।। 7.112 ।।
నిరీక్షితాదర్శతలో బ్రాహ్మణైస్స్వస్తి (54) పాచకైః ।
దత్తప్రసవ వృష్టిశ్చ శ్వేతవ్యజనవీజితః ।। 7.113 ।।
(54. వాచితైః.)

(55) దత్తోపానట్ సితచ్ఛత్రో దత్తాశ్వ గజవాహనః ।
నీరాజితశ్చ కల్యాణో జాయతే గుర్వనుగ్రహాత్ ।। 7.114 ।।
(55. దత్తప్రసన్యయష్టిః.) (56.సితోపానట్.)

అనేనైవాభిషేకేణ లబ్ధ్వాచార్య పదం స్వయమ్ ।
ఆచార్య కృత్యమఖిలం కర్తుమిచ్ఛే చ్చతుర్ముఖ ।। 7.115 ।।
గురువే దక్షిణాం దద్యా ద్గోభూహేమాదికం తథా ।
యథావిభవవిస్తారం తతో హస్త్యాది వాహనమ్ ।। 7.116 ।।
ఆరుహ్య ధవలచ్ఛత్ర శ్వేత చామర వీజితః ।
ఆచార్యచిహ్నైరఖిలై ర్లక్షితో బ్రాహ్మణై స్సహ ।। 7.117 ।।
రథయానేనాగ్రహారం ప్రాదక్షిణ్యేన రథ్యయా ।
గత్వా దేవస్య సదనం ప్రవిశేత్స్వస్య ధామ వా ।। 7.118 ।।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మే తన్త్రే చార్యాపాదే మణ్డలారాధనచార్యాభిషేకవిధిర్నామ సప్తమోఽధ్యాయః.

------******-------

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే-అష్టమోఽధ్యాయః

అష్టమోఽధ్యాయః.

-----

* మహాభిషేకాఖ్య స్నపనమ్.*

బ్రహ్మా :---

రాజ్ఞోరాష్ట్రస్య మర్త్యానాం యదభ్యుదయసాధనమ్ ।
యచ్చోత్పాత ప్రశమనం వ్యాధీనం చాపనోదనమ్ ।। 8.1 ।।
యదభిప్రేతమఖిలం సాధయత్య విలమ్బితమ్ ।
కుర్వతాం భగవన్ తన్మే తదర్చన మనుత్తమమ్ ।। 8.2 ।।
కథ్యతాం మయి చేదస్తి దయా పరమ పూరుష ।
రహస్యమపి తన్మహ్యా మాఖ్యేయం జగతో హితమ్ ।। 8.3 ।।

శ్రీభగవాన్ :---

మహాభిషేకో నామాగ్ర్యం స్నపనం (1) కమలాసన ।
విషువే సఙ్క్రమే చైవ గ్రహణే చాయనద్వయే ।। 8.4 ।।
(1. మమ సంమతమ్.)

ద్వాదశ్యాం శ్రవణే చైవ తథా కర్తు స్త్రిజన్మసు ।
దినత్రయే వ్యతీపాతే రోహిణ్యాం చ తిథిత్రయే ।। 8.5 ।।
దర్శేచ పౌర్ణమాస్యాం చ పునర్వస్వోర్విశేషతః ।
పఞ్చమ్యాం శుభనక్షత్ర తిథివా రేషు చాబ్జజ ।। 8.6 ।।
ప్రయుజ్యమానం సర్వార్థ సాధనం సర్వశాన్తిదమ్ ।

* స్నపనత్రై విధ్యమ్ *

కర్తవ్యం తత్త్రిధా బ్రహ్మన్నుత్తమాధమమధ్యమమ్ ।। 8.7 ।।
జాత్యుత్కర్షం ధనోత్కర్ష మథవావేక్ష్యతత్త్వవిత్ ।
ప్రయుఞ్జీతూత్తమం స్నాన మితరేష్వితరద్భవేత్ ।। 8.8 ।।

* అఙ్కురన్యాసకౌతుక బన్ధాధివాసాః పూర్వేద్యుస్సద్యోవా.*

పూర్వేద్యు రఙ్కురన్యాసో బధ్వా కౌతుకమఙ్గలమ్ ।
అధివాసశ్చ బిమ్బస్య సద్యో వా సకలం భవేత్ ।। 8.9 ।।

* స్నపన ప్రతిమావికల్పః.*

స్నపనం (2) ప్రతిమాయాస్స్యాదధివాసశ్చ తుర్ముఖ ।
తీర్థప్రతికృతౌ వాపి పూర్వాలాభేఽధివాసయేత్ ।। 8.10 ।।

(2.స్నపనం ప్రతిమాయాం.)

యద్వోత్స వార్థప్రతిమాం బలిబిమ్బ మథాపివా ।
బిమ్బం కర్మార్థమథవా

* ఉక్తబిమ్బాభావే కుశకూర్చకమ్.*

అసత్స్వకుశకూర్చకమ్ ।। 8.11 ।।

* లేపమృణ్మయాది ప్రతిమాధిపాసే విశేషః.*

లేపమృణ్మయభిత్తిస్థ పటస్థేషు చ దర్పణమ్ ।
కూర్చం మూర్త్యన్తరాభావేక్లుప్తిరేషా సనాతనీ ।। 8.12 ।।

* స్నపనమణ్డప లక్షణమ్.*

ప్రాసాదస్యా గ్రతఃకుర్యాత్తతస్స్నపన మణ్డపమ్ ।
దశహస్త ప్రవిస్తారం ద్విగుణేనాయతం శుభమ్ ।। 8.13 ।।
చతుర్ద్వారం చతుర్దిక్షు చతుస్తోరణ భూషితమ్ ।
సర్వావరణ భూష్వేవ దిక్షు సర్వాసు వా భవేత్ ।। 8.14 ।।
క్లుప్తే వా మణ్డపే కుర్యా దవకాశాను సారతః ।
విభజ్య తత్రిధా కుర్యా త్తృతీయేఽంశేఽథ పశ్చిమే ।। 8.15 ।।
అవలమ్బ్య బ్రహ్మసూత్రం చతురశ్రం సమన్తతః ।
చతుర్హస్తాం స్నానవేదీం హస్తోత్సేధాం శిలాదిభిః ।। 8.16 ।।
ఉపానహాదిసంయుక్తాం దర్శనీయాం సలక్షణామ్ ।
ఉపరిష్టాచ్చ వలయం వృత్తం వా చతురశ్రకమ్ ।। 8.17 ।।

ప్రాదేశేన ప్రవిస్తీర్ణం తతమష్టాఙ్గులేన వా ।
షడఙ్గులేన వా బ్రహ్మన్ చతురఙ్గుల మున్నతమ్ ।। 8.18 ।।
(3) వేదికోపరి తద్ధారి కుల్యామాశ్వభ్ర మేదినీమ్ ।
మృణ్మయాదిషు బిమ్బేషు బహిర్వేదీ ప్రకల్పనమ్ ।। 8.19 ।।
(3. వేదిరో పరి చాధారా కుల్యామా.)

(4) ఏకబేరే తు న బహిస్స్నా నవేదీ ప్రకల్పనమ్ ।

* మణ్డపాలఙ్కారః.*

దుకూలక్షౌమవసనై ర్మణ్డపం సర్వతోదిశమ్ ।। 8.20 ।।
(4. "ఏకబేరే" ఇతీదమర్ధం క్వచిన్న)

శోభయేత్పూర్ణ కుమ్భాద్యైస్తో (5) రణైశ్చ విభూషయేత్ ।
వేష్టయేద్దర్భ మాలాభి ర్ముక్తాదామాని లమ్బయేత్ ।। 8.21 ।।
(5. తోరణాని.)

ఆస్థానమణ్డపే (6) స్థానే తథాచైవార్ధ మణ్డపే ।

* గృహార్చాయాం విశేషః.*

తోరణాది న కర్తవ్యం గృహార్చాయాం తథైవ చ ।। 8.22 ।।
(6. మణ్డపస్థానే.)

* నిత్యస్నపనే అఙ్కురకౌతుక చూర్ణస్నపనాదినిషేధః.*

నిత్యే చ స్నపనే నాపి కౌతుకం నాఙ్కురార్పణమ్ ।

నిశాచూర్ణైర్న స్నపనమిష్యతే

* అర్ఘ్యాది దీపాన్తపూజాసు ఉపకరణోపకల్పనమ్.*

మణ్డప (7) స్థలమ్ ।। 8.23 ।।
(7.స్థలే.)

గోమయామ్భోభి (8) రాలిప్య సుధాచూర్ణైశ్చ శోభయేత్ ।
దీపానా కోపయేత్తత్రన్యస్యేద ఝ్కరపాలికాః ।। 8.24 ।।
(8. రాలిప్తై.)

కోణే రౌద్రే మణ్డపస్య జలద్రోణ్యాదిభాజనమ్ ।
కల్పయేద్ధాలి తస్వాదు సుగన్ధి జలపూరితమ్ ।। 8.25 ।।
పవమానాది భిసూన్నక్తైర్మన్త్రితం సాపిధానకమ్ ।
వేదిదక్షిణతో భూమా వుపస్నానామ్బు కల్పనమ్ ।। 8.26 ।।
అర్ఘ్యాది దీపపర్యన్తం పూజాద్రవ్యాణి కల్పయేత్ ।
చన్దనార్ద్రాణి సూత్రాణి చతుర్దశ నిపాతయేత్ ।। 8.27 ।।
ప్రాగాయతాని తావన్తి సూత్రాణ్యేవ చతుర్ముఖ ।
ఉదగాయతాని సన్త్యేవం కోష్ఠాన్యే కోనసప్తతిః ।। 8.28 ।।
శతం చ తేషామా (9) యామ విస్తారం షోడశాఙ్గులమ్ ।
ధాన్యపీఠా నురూపం వా కలశానాం చతుర్ముఖ ।। 8.29 ।।
(9. యామం విస్తారం.)

దిక్ష్వష్టాను తథా మధ్యే ప్రత్యేకం నవ భూమిషు ।

నవ కోష్ఠాని కుమ్భానాం పదాని కమలాసన ।। 8.30 ।।

ఏకమేకాధికాశీతి కోష్ఠాని కలశాస్పదమ్ ।

అన్యాన్యష్టోత్తరాశీతీ రథ్యాం సమ్మృజ్య కల్పయేత్ ।। 8.31 ।।

* పీఠికోచితధాన్య పరిమాణమ్.*

వ్రీహిభిఃపీఠికాం కుర్యాత్కోష్ఠభూషు పృథక్పృథక్ ।

ఆఢకేన తదర్ధేన తదర్ధార్ధేన (10) వా భవేత్ ।। 8.32 ।।

(10. భావయేత్.)

పీఠికా ధాన్యతుర్యాంశాస్తణ్డులాః పీఠికోపరి ।

తత్తుర్యాం శాస్తిలా స్తేషాం భవేయురుపరి స్థితాః ।। 8.33 ।।

ద్వౌ ద్వౌ కు శాగ్రౌ (11) ప్రత్య స్యేత్ పీఠికాసుచతుర్ముఖ ।

* కలశస్వరూపమ్.*

సౌవర్ణా రాజతాస్తామ్రా మృణ్మయా వా యథావసు ।। 8.34 ।।

(11. ప్రత్యస్య వీధికాసు.)

కలశా లక్షణోపేతాః పక్వబిమ్బఫలోపమాః ।

అచ్ఛిద్రా స్స్వనవ నశ్చ కాలమణ్డల వర్జితాః ।। 8.35 ।।

అభిన్నా మృణ్మయాఃకుమ్భాఃపాషాణ స్ఫోటవర్జితాః ।

* కలశేషు పూరణీయద్రవ్యమానమ్.*

ద్రవ్యకుమ్భా ద్రోణపూర్ణాస్తదర్ధేనాథవాఽథవా ।। 8.36 ।।

పాదేన కలశాశ్శిష్టాః పూర్యావార్యాఢకేన తు ।

* కుమ్భానాం సూత్రవిష్టనమ్.*

ప్రక్షాల్య విష్ణుగాయత్ర్యా ద్రవ్యకుమ్భాంస్తథేతరాన్ ।। 8.37 ।।
స్థాపయిత్వా కరతలే సవ్యేఽసవ్యేన పాణినా ।
(12) ఇన్ద్రమరుద్వమన్త్రేణ తన్తునా పరివేష్టయేత్ ।। 8.38 ।।
(12. ఇన్ద్రంనత్వేతిమన్త్రేణ.)

* కుమ్భవేష్టనే తన్తూనామన్తరాలమానమ్.*

తన్తూనాం విష్టితానాం స్యా దన్తరాలం యవా న్తరమ్ ।
అర్ధాఙ్గులాన్తరాలం స్యా ద్యద్వ్యేకాఙ్గుల మన్తరమ్ ।। 8.39 ।।
కలశాస్పదమేదన్యాఃపశ్చిమే ధరణీతలే ।
ధాన్యపీఠం విధాయాస్మిన్ కలశానధివాసయేత్ ।। 8.40 ।।
(13) ధాన్యపీఠే తతస్తస్మిన్ కుశానా స్తీర్య విశ్వతః ।
ప్రాగగ్రాను దగగ్రాంశ్చ తేషు కుమ్భానధోముఖాన్ ।। 8.41 ।।
(13. ధాన్యపీఠే.)

ఓమిత్యుచ్చార్య విన్యస్యేన్నవ భూషు యథోత్తరమ్ ।
(14)న్యస్తానా మపి కుమ్భానా ముపరిష్టాద్యథాపురమ్ ।। 8.42 ।।
(14. నవానామపి.)

దర్భాంస్తృణీ యాదాచార్యోమన్త్రేణ పరమేష్ఠినా ।
ప్రోక్షయేదర్ఘ్యతోయేన ప్రాఙ్ముఖః పురుషాత్మనా ।। 8.43 ।।
విశ్వమన్త్రేణ విరిరే దక్షతా (15) న ధిపాసితే ।

ఉత్తాని తేషు కుమ్భేషు నివృత్యా (16) హ్వానవిద్యయా ।। 8.44 ।।

(15.న్యధిపాసయేత్.)

(16.హ్వాయ.)

(17)సర్పిషా ష్టోత్తరశతం విష్ణుగాయ త్రియాకృతే ।

హోమే హుతాజ్య శేషేణ స్నపనద్రవ్య సేచనమ్ ।। 8.45 ।।

(17. "సర్పిషా" ఇత్యతః పూర్వం. "ఆహ్వానవిద్యయా" ఇత్యతః అనన్తరం కేషు చిత్కోశేషు అధికపాఠతయా శ్లోకద్వయం దృశ్యతే. తత్ర తస్య సఙ్గతిం ప్రామాణికా విభానయస్తు. యథా--- అస్థిరత్నం సిరా తన్తుర్మాంసం మృత్స్నా ప్రకీర్తితమ్ । శోణఇతం కర్తమృద్భస్తు జలం మేదస్తథైన చ ।। కూర్చం వై శుక్లమిత్యుక్తం చర్మణామ్బరవేష్టనమ్ . తత్తత్ప్రతికృతిర్జీనః క్రమాదేనం స్మరేద్బుధః ।।---ఇతి,)

ఘృతాదిస్నపనద్రవ్యై (18) ర్వస్త్రపూతైః పరిష్కృతైః ।

పూరయేత్క లశాంస్తత్తన్మన్త్రైఃపూర్ణాన్ సముద్ధరేత్ ।। 8.46 ।।

(18. రస్త్ర.)

సర్వమన్త్రేణ విశ్వాత్మన్ కుమ్భాన్ సప్తదదశ్తోతాన్ ।

ద్రవ్యకుమ్భాన్ ధాన్యపీఠే స్థాపయే ద్విష్ణుపూర్వయా ।। 8.47 ।।

గాయత్ర్యా చ చతుష్షష్టి ద్వాదశాక్షరవిద్యయా ।

ఉదకుమ్భాన్ క్రమేణాన్యాన్ ప్రఙ్ముఖో వాప్యుదఙ్ముఖః ।। 8.48 ।।

* కుమ్భానాం న్యాసక్రమః.*

నవకే మధ్యమే స్థానే స్థావనీ (19) యాస్తు మధ్యమే ।

ఘృతకుమ్భం స్థాపయిత్వా పదేపాత్రామణే తతః ।। 8.49 ।।

(19. యే తు.)

ఉష్ణోదకుమ్భం విన్యస్యే ద్రత్న కుమ్భ మనన్తరమ్ ।
ఫలకుమ్భం యమపదే లోహకుమ్భం తు నైరృతే ।। 8.50 ।।
ప్రాచేతసే మార్జనామ్భః కుమ్భం గన్ధామ్బుమారుతే ।
అక్షతామ్బు చ కౌ బేరే పదే శార్వే యపోదకమ్ ।। 8.51 ।।
ప్రాచ్యాం తు కుమ్భనవకే మధ్యే పాద్య ఘటం (20) న్యసేత్ ।
అర్ఘ్య కుమ్భం పదే యామ్యే పదే ప్రాచేతసే పునః ।। 8.52 ।।
(20. పదే.)

ఉపస్పర్శన పానీయం పఞ్చగవ్య ముదక్పదే ।
అగ్నేయ కుమ్భనవకే మధ్యే దధి ఘటం న్యసేత్ ।। 8.53 ।।
నైరృతే మధ్యతఃక్షీరం వాయవీయే ఘటం మధోః ।
కషాయ కుమ్భమైశానే సర్వత్ర పరితో ఘటాన్ ।। 8.54 ।।
శుద్ధోదకాంశ్చతుష్షష్టి మష్టావష్టౌ నివేశయేత్ ।
సప్తభిః పఞ్చభిర్వాపి యద్వా దర్భైస్త్రిభిఃకృతాన్ ।। 8.55 ।।
కూర్చాన్ కుమ్భేష్వపాగ్రాన్ నిక్షిపేల్ల క్షణాన్వితాన్ ।
మహా కుమ్భే కుశైఃకూర్చం చతుర్వింశతిభిః కృతమ్ ।। 8.56 ।।
చక్రమన్త్రేణ తాన్ (21) కుమ్భాన్ శరావైరపిధాన యేత్ ।
వాసోభి ర్ద్రవ్యకలశా న్యుపాసుపాస ఇత్యృచా ।। 8.57 ।।
(21. సర్వాన్ శరావేణాపి.)

కణ్ఠేషు వేష్టయేదన్యాన్ వాసోభి స్ఛాదయేన్నవైః ।
* అధిపాసితస్య దేవస్యోత్థాపనమ్.*

అధీయానైస్త్రయీవిద్యాం విద్వద్భి ర్బ్రాహ్మణైస్సహ ।। 8.58 ।।
ఋత్విగ్భి స్సహదేవస్య యాయాన్మన్త్ర విదన్తికమ్ ।
ఋత్విజో దేవముత్థాప్య గురుశ్చోత్తిష్ఠ విద్యయా ।। 8.59 ।।
సామ్నా రథన్త రాఖ్యేన బ్రహ్మయానే గురుస్స్వయమ్ ।
స్థాపయేదృత్విజైస్సార్ధం బ్రాహ్మణై ర్వేదపారగైః ।। 8.60 ।।

* స్నానాసనే నివేశనమ్.*

శిభికాయాం స్థాపయిత్వా మృద్వాస్తరణ కల్పితే ।
నివేశమేయుః ప్రతిమాం స్నాన వేదితలే (22) శుచౌ ।। 8.61 ।।
(22. శుభే)

* స్నానోపచారాః.*

పుణ్యాహం వా చయేత్పశ్చాత్పఞ్చకాల పరాయణైః ।
అయుగ్మైస్థాపయేద్విత్రైస్తాన్విభూత్యనుసారతః ।। 8.62 ।।
ద్వారతోరణ కుమ్భాదీన్ సమభ్యర్చ్య యథాపురమ్ ।
ద్వారేష్వ ధ్యయనం నృత్తం వాద్యం గేయం ప్రవర్తయేత్ ।। 8.63 ।।
సర్పిషా జుహుయాదగనౌ యావత్కలశసఙ్ఖ్యయా ।
మూలమన్త్రేణ జుహుయా చ్చరుం పుర్వోక్తసఙ్ఖ్యయా ।। 8.64 ।।
నృ సూక్తేన సమభ్యర్చ్య కలశాన్ స్థాపితాన్ గురుః ।
అర్ఘ్యాది భిస్తథా దేవం

* ఘృతారోపణమ్.*

ఘృతారోపణ మాచరేత్ ।। (23) 8.65 ।।

(23. "ఆచరేత్" ।। ఇత్యనన్తరం. "సప్తధాతూని దేహానాం కుమ్భేషు కల శేషుచ ।
సర్వతస్సంస్మరేద్బ్రహ్మన్నాచార్యస్తదను ప్రభోః" ఇతీదంపద్యంక్వచిత్. కోశే పరం వర్తతే ।।)

దన్తకాష్ఠం గన్ధతైలం తథామలకవారి చ ।

వస్త్రం దత్వాచోత్తరీయ మర్ఘ్యాద్యై (24) రర్చయేత్పునః ।। 8.66 ।।

(24. ధూపయేత్పునః.)

దీపాన్తమర్చనం కృత్వా పాద్యకుమ్భ ముఖై ర్ఘటైః ।

ఘృతకుమ్భాన సానైశ్చ స్నాపయే (25) ద్దే శికోత్తమః ।। 8.67 ।।

(25. దేశికఃక్రమాత్)

ఛిన్నైకతన్తు ముద్ధృత్య పాద్యకుమ్భం సమర్చితమ్ ।

పుష్పైర్దద్యాత్కరతలే దేశికేన్ద్రస్య మూర్తిపః ।। 8.68 ।।

కూర్చమాదాయ కుమ్భస్థం (26) స్వహస్తే దేశికోత్తమః ।

అవాగగ్రేణ కూర్చన తీర్థై ర్బ్రహ్మాది భిస్తతః ।। 8.69 ।।

(26. తద్ధస్తే.)

* స్నపనమన్త్రాణాం నిర్దేశః.*

(27)శుభ్రైర్వైష్ణవ గాయత్ర్యాస్నాపయేత్పాద్య వారిభిః ।

తద్విష్ణురితిమన్త్రేణ స్నాపయేదర్ఘ్యపారిభిః ।। 8.70 ।।

(27. శుద్ధైః.)

న తేవిష్ణు రితిశ్రుత్యాకుమ్భేనాచమనామ్బునా ।

విష్ణోః క్రమేతి మన్త్రేణ పఞ్చగవ్యాభిషేచనమ్ ।। 8.71 ।।
దధిక్రా విణ్ణయజుషా దధ్నా దేవభిషేచనమ్ ।
సామ్నా పయో ఘృతేనైవ పయసా మధునా పునః ।। 8.72 ।।
మధువాతేతి మన్త్రేణ స్నపనం మధువిద్విషః ।
ఓషధ్య ఇతిమన్త్రేణ (28) కషాయామ్భోభిషేచనమ్ ।। 8.73 ।।
(28. కషాయైరభిషేచయేత్.)

(29) తద్విష్ణో రితి మన్త్రేణ స్నానంముష్ణామ్బుధారయా ।
ఫలినీత్యనువాకేన స్నపనం ఫలవారిభిః ।। 8.74 ।।
(29. త్వం విష్ణురితి.)

శం నోదేవీరితి స్నానం మన్త్రిద్వైర్మార్జనామ్బుభిః ।
సావిత్ర్యాక్షతపాథోభిస్త్రాతార మితి సామభిః ।। 8.75 ।।
రత్నోదకైర్లోహతోయైర్మహావ్యాహృతివిద్యయా ।
గన్ధద్వారేతి మన్త్రేణ స్నపనం గన్ధవారిణా ।। 8.76 ।।
శతధారేతి మన్త్రేణ స్నానం స్యాద్యవవారిభిః ।
(30)ఘృత స్నాతేతి మన్త్రేణ ఘృతేన స్నపనం హరేః ।। 8.77 ।।
(30. ఘృతనత్యేతి.)

అథవా పౌరుషై సూక్తైఃక్రమాత్పా ద్యాదిపారిభిః ।
ఋగ్భిష్షోడ శభిస్స్నాన మృచేదం విష్ణురిత్యపి ।। 8.78 ।।
అష్టాక్షరేణ వా యద్వా ద్వాదశాక్షరవిద్యయా ।
విష్ణుగాయత్రియా వాపి స్నానం యద్వా చతుర్ముఖ ।। 8.79 ।।
స్వమూర్తి విద్యయా వాపి స్నపనం మధువిద్విషః ।

క్షాలనం చ ఘృత (31) స్నానే సామాన్యై కుష్ఠవారిభిః ।। 8.80 ।।

(31. స్నానైః.)

పాద్యాది ద్రవ్య కుమ్భానా (32) ముద్ధారేష్వన్తరా న్తరా ।

శుద్ధోద కుమ్భైరన్యైశ్చ స్నానమష్టభి రష్టభిః ।। 8.81 ।।

(32. ముత్తరేషు.)

అష్టాక్షరేణ మన్త్రేణ భవేద్దేవస్య పద్మజ ।

ఉపస్నానం తథా ప్లోతం వస్త్రం చైవోత్తరీయకమ్ ।। 8.82 ।।

అర్ఘ్యం పాద్యం తథాచామం (33) గన్ధం పుష్పం చ ధూపకమ్ ।

దీపం చైతాని దేయాని ప్రతిద్రవ్య (34) ఘటాప్లవమ్ ।। 8.83 ।।

(33. ఫలం పుష్పం చ.)

(34. ఘటాప్లవే.)

ఉద్ధరేద్ధన్వ కలశాన్ విష్ణుగాయత్రివిద్యయా ।

(35)శుద్ధోదకాంశ్చ కలశాన్ ద్వాదశాక్షర విద్యయా ।। 8.84 ।।

(35. `శుద్ధోదక' ఇత్యర్ధక్వచిన్నాస్తి.)

హరిద్రా తణ్డులై స్స్వర్ణ చూర్ణైః కుమ్భాన్ ససూత్రకాన్ ।

పూరయేన్నవ నిర్దోషాన్ సప్తవా పఞ్చ వాథవా ।। 8.85 ।।

త్రీణ్యేకం (36) కుమ్భమథవా తే చ స్థాప్యాః పరివ్యయే ।

(36. త్రీణ్యేన.)

సాపిధానేషు కుమ్భేషు సకూర్చేషు సమర్చయేత్ ।। 8.86 ।।

శ్రియం కుమ్భాన్ సముద్ధృత్య శ్రీసూ క్తేనాభిషేచయేత్ ।

* చూర్ణస్నానమ్.*

పూర్ణాహుతిర్యథా హోమేచూర్ణైస్స్నానం తథాభవేత్ ।। 8.87 ।।

* తచ్చూర్ణధారణే ఫలమ్.*

వాసుదేవతనుభ్రష్టాన్ చూర్ణాన్ పరమపావనాన్ ।

యేవహన్తి శిరోభిస్తైర్నరా నిర్ధూతకల్మషాః ।। 8.88 ।।

తేయాన్తి (37) వైష్ణవం స్థానం పునరావృత్తివర్జితమ్ ।

* అభిషేకజలపానే ఫలమ్ *

అభిషేక జలం విష్ణో ర్యే పిబన్తి వహన్తి (38) వా ।। 8.89 ।।

(37. పరమం.)

(38. చ.)

తే సర్వతీర్థాభిశేక ఫలమశ్నువతే మహత్ ।

కృత్వా ప్రదక్షిణం నత్వాస్తుత్వా స్తోత్రేణ దేశికః ।। 8.90 ।।

తత స్సహస్ర ధారాభి స్స్నపయిత్వా జనర్దనమ్ ।

నీరాజనాన్తమిష్ట్వైవం

* అలఙ్కారాసనమ్.*

తతోఽలఙ్కార విష్టరే ।। 8.91 ।।

యజేత మాత్రాదానాన్తం మాత్రాసఙ్ఖ్యా పరివ్యయః ।

* మాత్రాద్రవ్య పరిమాణమ్.*

ఖారిద్రోణం తదర్ధం వా దేయాస్స్యుర్దేశికాయ తే ।। 8.92 ।।

* భోజ్యాసనే భోజ్యభేదః.*

చతుర్విధాని చాన్నాని భోజయేద్భో జనాసనే ।
హోమాన్త మర్చయేద్దేవం దేశికేన్ద్రో యథావిధి ।। 8.93 ।।
స్నపనాన్తే తతో దేవం సుఖమాసీన మాసనే ।
యాచేత యాజమానోపి సర్వమిష్టం జనార్దనమ్ ।। 8.94 ।।
దక్షిణాం దేశికేన్ద్రాయ సువర్ణశతనిష్కకామ్ ।
తదర్ధం పాదమథవా దద్యాద్వి (39) త్తాను సారతః ।। 8.95 ।।
(39. ద్యాను.)

కుర్యాదా చార్యసాత్సర్వం ద్రవ్యం పూజాఙ్గ మాహృతమ్ ।
వస్త్రాదికం తథాన్యేషాం ఋుద్విజాం తుష్టిమావహేత్ ।। 8.96 ।।
నృత్తగేయరతానాం చ తథా స్వాధ్యాయశాలినామ్ ।
బ్రాహ్మణానాం యథా తుష్టి స్తథా (40) విత్తం విసర్జయేత్ ।। 8.97 ।।
(40. విత్తవిసర్జనమ్.)

* స్నపనభేదనిరూపణమ్.*

అథమోత్తమమేతత్తుస్నపనం పరిరీర్తితమ్ ।
కోణేషు కుమ్భైర్ద్వాత్రింశత్కేవలోదకపూరితైః ।। 8.98 ।।

త్రైర్విహీనం హరేస్స్నానం జ్ఞేయన్త్వధమమధ్యమమ్ ।
శుద్ధోద కుమ్భైర్యద్ధీనం సర్వేస్తదధమాధమమ్ ।। 8.99 ।।
* కుమ్భేషు క్షేపణీయద్రవ్యాణి తన్మాత్రా చ.*

పాద్యకుమ్భే తథా చార్ఘ్యే తథోపస్పర్శనామ్బుసి ।
కుమ్భే కషాయఫలయోః కుమ్భే చాక్షతగన్ధయోః ।। 8.100 ।।
ఏకైకస్మిన్ ఘటేష్వేషు ద్రవ్యాణామష్టకం క్షి పేత్ ।
పాద్యాదిషు క్రమాద్ద్రవ్యం తత్ప్రమాణం చ కథ్యతే ।। 8.101 ।।
తులసీ చ తథా పద్మం దూర్వ చ స్యాత్తథాఽక్షతమ్ ।
శ్యామూకం విష్ణు (41) పర్ణీం చ భిల్వపత్రాణి చన్దనమ్ ।। 8.102 ।।
(41. పర్ణంచ.)

ద్రవ్యాణి చన్దనం ముక్త్వా ముష్టిమాత్రాణి తత్ఫలమ్ ।
సిద్ధార్థం చాక్షతం చైవ కుశాగ్రం చ తథా ఫలమ్ ।। 8.103 ।।
యవాస్తిలాశ్చన్దనం చ ప్రసవాశ్చ సుగన్ధయః ।
(42)ఫలం సుపక్వ మేతేషు చన్దనం చ త్రినిష్కకమ్ ।। 8.104 ।।
(42. ఫలేషు పక్వమేష్వేమ్.)

శిష్టాని ముష్టిమాత్రాణి తక్కోలం (43) చమ్పకస్య చ ।
ముకులం ఘనసారం చ జాతిరేలాఫలాని చ ।। 8.105 ।।
(43. చన్దనస్య చ.)

లవఙ్గత్వక్చన్దనం చ పుష్పాణి సురభీణి చ ।
పలార్ధపరిమాణాని ప్రత్యేకం కమలాసన ।। 8.106 ।।

శమీపలాశఖదిరబిల్వాశ్వత్థ (44) వికఙ్కతమ్ ।
ఔదుమ్బరం చన్యగ్రోధశ్శమ్యాదీనాం త్వచః స్మృతాః ।। 8.107 ।।
(44. వికఙ్కతాః)

ప్రత్యేకం పలమానాస్స్యుః కదలీ భేజపూరకమ్ ।
అమ్రమామలకం భిల్వం నాలికేర (45) ఫలాని చ ।। 8.108 ।।
(45. ఫలం తథా.)

పనసం మాతులఙ్గం చ భిన్నాన్యేతాని నిక్షిపేత్ ।
నీవారవేణుశాలీనాం ప్రియఙ్గుయువయోరపి ।। 8.109 ।।
కఙ్గుషాష్టికయోశ్చైవ గోధూమస్య చ తణ్డులాః ।
ముష్టిప్రమాణా విజ్ఞేయాః (46) కుఙ్కుమం కోష్ఠచన్దనే ।। 8.110 ।।
(46. చన్దనం కుష్ఠకుఙ్కునుమ్. కుఙ్కుమౌ.)

అగరూశీరమాలాని హ్రిబేరం గిరిసమ్భవమ్ ।
మాంసీ మురం చ ప్రత్యేకం పలమాత్రాణి పద్మజ ।। 8.111 ।।
మాణిక్యం పద్మరాగం చ నీలం వజ్రం చ పుష్యకమ్ ।
ప్రవాలం మౌక్తకం చైవ తథా మరతకం క్షిపేత్ ।। 8.112 ।।
వైడూర్యం నవరత్నాని తాని రత్న ఘటో దకే ।
* రత్నకుమ్భే నిధాతవ్యవస్తూని.*

సువర్ణం రజతం తామ్రం సీసకం త్రపుకం తథా ।। 8.113 ।।
కాంస్యమాయససారం చ సప్తలోహఘటో దకే ।
* యపూదకకుమ్భే నిధాతవ్యవస్తూని తన్మాత్రా చ.*

ప్రత్యేకం నిష్ఠమానాని రజనీ సూర్యవర్తినీ ॥ 8.114 ॥
సహదేవీ శిరీషం చ సదా భద్రం కుశాగ్రకమ్ ।
మార్జనాని షడేతాని ముష్టిమాత్రాణి నిక్షిపేత్ ॥ 8.115 ॥
యవా వేణుయవాశ్చైవ వ్రీహయశ్చేతి తత్త్రికమ్ ।
యపూదకే నిధాతవ్యం ప్రత్యేకం కుడుపం భవేత్ ॥ 8.116 ॥

* పఞ్చగవ్యం తదుపయోగి పాత్రం చ.*

పఞ్చగవ్యాని గ్రహ్ణీయాస్మృత్పాత్రే నూతనే శుభే ।
గోమూత్రం గోమయం క్షీరం దధి సర్పిశ్చ పఞ్చమమ్ ॥ 8.117 ॥

* గోవిశేషః.*

కపిలాయా జరాయా ? వా పఞ్చగవ్యం ప్రశస్యతే ।
తయోరభావే త్వన్యాసాం గవాం గవ్యం విధీయతే ॥ 8.118 ॥
నార్తాయా న చ గర్భిణ్యా న వృద్ధాయాః కదా చన ।
నావత్సాయా ఉపాదేయం ధేనోర్మూత్రం శకృద్ద్వయమ్ ॥ 8.119 ॥

* పఞ్చగవ్యస్య శుద్ధిః.*

భూమిష్ఠం గోమయం గ్రాహ్యం సోష్ణం క్రిమ్యాద్యదూషితమ్ ।
నిష్పీడ్య సమ్యగ్గృహ్ణీయాద్గోమయస్య రసం పునః ॥ 8.120 ॥
సద్యస్తప్తం ఘృతం శుద్ధ మహోరాత్రోషితం దధి ।
క్షీరం గ్రాహ్యమతప్తం చ దశాహ్యాన్మనః పరమ్ ॥ 8.121 ॥

* పఞ్చగవ్యస్య యోజనే ప్రత్యేకం మన్త్రః *

గో మూత్రం విష్ణుగాయత్ర్యా గన్ధద్వారేతి గోమయమ్ ।
ఆప్యాయ స్వేతి చ క్షీరం దధిక్రా ష్ణేతి వై దధి ।। 8.122 ।।
ఘృతం శుక్రమసీత్యేవం గవ్యాని సహ యోజయేత్ ।
విష్ణుగాయత్రియా యద్వా పఞ్చోపనిషద్రై (47) స్తువా ।। 8.123 ।।
(47. స్సమమ్.)

* పఞ్చగవ్యస్యాధి దేవతాః.*

పరమేష్ఠీ శకృన్మన్త్రో గోమూత్రస్యతు పూరుషః ।
(48) విశ్వమన్త్రో భవేద్దధ్నో నివృత్తిస్సర్పిషో భవేత్ ।। 8.124 ।।
(48. బిమ్బమన్త్రో.)

పయసస్సర్వమన్త్రస్స్యాత్సర్వేషా మష్టవర్ణకమ్ ।
* స్నపనే పఞ్చగవ్యద్రవ్యమానమ్.*

దధ్ని (49) ద్విగుణ మాఘారా త్త్రియూషం త్రిగుణం తతః ।। 8.125 ।।
(49. దధ్నో.)

షడ్గుణం మూత్రమేతస్మాచ్ఛకృద్వారి చతుర్గుణమ్ ।
స్నవనే కథితం మానమ్

* ప్రోక్షణేపఞ్చగవ్యద్రవ్యమానమ్ *

ప్రోక్షణే పఞ్చకం సమమ్ ।। 8.126 ।।
* ప్రాశనే పఞ్చగవ్యద్రవ్యమానమ్.*

గోమయేన సమం మాత్రం దధిస్యాద్ద్విగుణం తతః ।
తతశ్చతుగుర్ణణం సర్పిస్సర్పిషోఽష్ట గుణం పయః ।। 8.127 ।।
ప్రశనే పఞ్చగవ్యానాం ప్రమాణ మిదమీరితమ్ ।
* పఞ్చగవ్యమానన్యూనీభావే దోషః.*

ద్రోణమానం పఞ్చగవ్యం ఘృతమానం చ (50) తా దృశమ్ ।। 8.128 ।।
(50. తత్సమం.)

తాదృగేవ దధి క్షీరం (51) తావదేవ చ మాక్షికమ్ ।
అర్ధం పాస్యాదాఢకం వాన్యూనం చేదాసురం భవేత్ ।। 8.129 ।।
(51. తాదృగేవ.)

* గృహార్చాయాం పఞ్చగవ్యమానభేదః.*

గృహార్చాస్నపనే న్యూనం (52) ప్రస్థేనైవ ప్రకల్పయేత్ ।
పాద్యాదీనాముక్తద్రవ్యాలాభే ప్రతివాపద్రవ్యాణి.

పాద్యే ద్రవ్యాన్తరాలాభే దూర్వైవా ర్ఘ్యే చ సర్షపాః ।। 8.130 ।।
(52. ప్రస్థమానేన.)

శస్తమాచమనీయే తు తక్కోలం మార్జనామ్బుసి ।
సహదేవీ గన్ధతోయే చన్దనక్షోద ఇష్యతే ।। 8.131 ।।
కషాయతోయే చాశ్వత్థ శ్శీతముష్ణోదరే సతి ।
రత్నోదరే వజ్రమేకం కదల్యేకా ఫలామ్బుసి ।। 8.132 ।।

సువర్ణం లోహపానీయే శాలి దణ్డులమక్షతే ।
యపూదకఘటేవ్రీహిశ్శస్యతే కమలాసన ।। 8.133 ।।

* పఞ్చగవ్యద్రవ్యాలాభే ప్రతివాదద్రవ్యాణి.*

అలబ్ధే దధిని క్షీరం క్షీరా భావే తు తద్దధి ।
మధున్యలబ్ధే సర్పింషి తదలాభే భవేన్మధు ।। 8.134 ।।
అలాభే పఞ్చగవ్యానాం ఘృతమేవైకమిష్యతే ।
పఞ్చగవ్యేషు యస్యస్యాదలాభ (53) స్తత్పదే ఘృతమ్ ।। 8.135 ।।
(53. స్తత్కృతే.)

* మధ్యమస్నపనమ్.*

స్నపనం మధ్యమం వక్ష్యే యథా తదవ (54) ధారయ ।
మధ్యే పూర్వోక్తకలశ స్థాపనే విహితే సతి ।। 8.136 ।।
(54. ధార్యతామ్.)

ద్వౌ ద్వౌ బహిస్తతః పజ్క్తీస్సమ్మృజ్య కమలాసన ।
పరితో (55) వీదికాః కుర్యా ద్బహిస్తా భ్యో ఘటాస్పదమ్ ।। 8.137 ।।
(55. వేదికాః.)

(56) పఞ్చాశత మధైకోన కలశాన్ దిక్షు నిక్షిపేత్ ।
పూర్వాదిషు ప్రతిదిశం చ తసృష్వమ్బుజాసన ।। 8.138 ।।
(56. పఞ్చాశతమధైకేన కలశానాం వినిక్షిపేత్.)

చత్వారో ద్రవ్యకలశాస్తేషు శుద్ధోదకాః పరే ।

(57) గుళోదకం చేక్షురసం నాలికేరజలం తథా ।। 8.139 ।।

(57. గుడశబ్దే డకారస్థానే. `ళ' ఇతి ప్రతివాపః ప్రాచీనకోశేషు దృశ్యతే.)

శాన్తివారి చ పూర్వాదౌ క్రమాన్న్యస్యేచ్చతుష్టయమ్ ।

గుళాభావే చేక్షురసస్తస్యాభావే గుళోదకమ్ ।। 8.140 ।।

గుళమానం పలాశీతి రర్ధమర్ధార్ధ మేవ వా ।

నాలికేర జలాభావే తత్థ్సానే క్షీరమిష్యతే ।। 8.141 ।।

తులసీవేణునీవరయవాశ్చ శ్వేతసర్షపాః ।

తిలాశ్చ షట్ శాన్తికుమ్భే ద్రవ్యాణి తులసీ భవేత్ ।। 8.142 ।।

ముష్టిమాత్రం ద్రవ్యమన్యత్పృథ (58) కుక్కడుబసమ్మితమ్ ।

తులసీదలమన్యేషామలాభే గ్రాహ్యమిష్యతే ।। 8.143 ।।

(58. కుక్కణ్డామ్బు. కుసుమ.)

గుళోదకాది భిర్ద్రవ్యైస్స్నపనే విహితే సతి ।

* కలశభేధేన స్నపనమన్త్రభేదః.*

పాద్యాది ద్రవ్యకలశై ర్ధృతాన్తై స్స్నాపయేద్ధరిమ్ ।। 8.144 ।।

మధువాతేతి మన్త్రేణ స్నపనం గుళవారిణా ।

మధునక్తమితిస్నాన మైక్షవేన రసేన చ ।। 8.145 ।।

మధుమాన్న ఇతిస్నానం నాలికేరామ్బసా పునః ।

వేదాహమితిమన్త్రేణ శాన్తిద్రవ్య ఘటామ్బుభిః ।। 8.146 ।।

జితం త ఇతి శుద్ధేన వారిణా స్నపనం హరేః ।

మధ్యమోత్తమముద్దిష్టం మధ్యమే మధ్యమం పునః ।। 8.147 ।।

చతుర్భిర్ద్రవ్యకలశై స్స్నానం శుద్ధోదకైర్వినా ।

బహిష్ఠైర్దేవదేవస్య మధ్యమాధమ ఆప్లవః ।। 8.148 ।।
సర్వైరేవ ద్రవ్యకుమ్భైస్సర్వైశ్శుద్ధోదకైర్వినా ।

* ఉత్తమం స్నపనమ్.*

ఉత్తమం స్నపనం వక్ష్యే యథావదవ (59) ధారయ ।। 8.149 ।।
(59. ధార్యతామ్.)

విదిక్షు దిక్షువత్కుమ్భాస్థాప్యాః పూర్వోక్తసఙ్ఖ్యయా ।
తేషు చ ద్రవ్యకలశాశ్చత్వారోఽన్యే చతుర్ముఖ ।। 8.150 ।।
శుద్ధోదకా విదిశ్యగ్నే ర్విన్యస్యేన్మఙ్గలోదకమ్ ।
ఇన్ద్రవల్యఙ్కు రాశ్వత్థపల్లవాశ్చ కుశేశయమ్ ।। 8.151 ।।
ఏకపత్రామ్బుజం కుష్ఠం కుఙ్కుమం రోహిణ ద్రుమమ్ ।
పుణ్యాస్సు మనసశ్చాష్టౌ యూధికా మల్లికాపి చ ।। 8.152 ।।
త్రీణ్యుత్పలాని జాతిశ్చ చమ్పకం కేతకీ తథా ।
ద్రవ్యాణి మఙ్గలానీతి ప్రస్యేన్మఙ్గలపాథసి ।। 8.153 ।।
అఙ్కురద్వయమేకైర్ మేకపత్రం చ పఙ్కజమ్ ।
ముష్టిమాత్రం సుమనసశ్చైకైకం చన్దనాదికమ్ ।। 8.154 ।।
పలం పృథక్పృథక్కుమ్భే నైరృతే సకలౌషధీః ।
మాంసీ కుష్ఠం హరిద్రే ద్వేమురా శైలేయచమ్పకే ।। 8.155 ।।
ముస్తా వచా చ కర్పూరం ప్రత్యేకం పలసమ్మితమ్ ।
పిష్ట్వా సర్వౌషధిఘటే నిక్షిపేత్కమలాసన ।। 8.156 ।।
వాయవీయే సర్వగన్ధ ద్రవ్యాణాం క్షేపణం ఘటే ।
కర్పూరం కుఙ్కుమం కుష్ఠం మాంసీ మలయజం మురమ్ ।। 8.157 ।।
ప్రియఙ్గు కేసరం ముస్తా తమాలం నాగకేసరమ్ ।

మాలద్వయం చకచ్చోరం సురపర్ణికరేసరమ్ ।। 8.158 ।।

ఉశీరం తగరం లోధ్రం తథైవ హరిచన్దనమ్ ।

అగురుద్వయం సితం కుష్ఠం కాలేయం గ్రన్థిపల్లవమ్ ।। 8.159 ।।

ముకులం (60) చమ్పకస్యేతి ప్రత్యేకం పలసమ్మితమ్ ।

చూర్ణీకృతం సమస్తం చ న్య స్యేద్గన్ధోదకే ఘటే ।। 8.160 ।।

(60. చమ్పకం చేతి.)

మాలౌషధిఘటే శార్వే మాలౌషధిసమర్పణమ్ ।

వ్యాఘ్రీసింహీ బలా చాగ్నిశ్శరపుఙ్ఖా శతావరీ ।। 8.161 ।।

బిల్వమూలం వచా శుణ్ఠీ కోరణ్డం శతమూలికా ।

ప్రత్యేకం పలమానాన్వ్యః (61) పిష్ట్వా కుమ్భే వినిక్షిపేత్ ।। 8.162 ।।

(61. పుష్పకుమ్భే.)

మఙ్గలోదకవస్తూనామలాభే చన్దనం వరమ్ ।

సర్వౌషధీనామేతాసామలాభే కుష్ఠమిష్యతే ।। 8.163 ।।

అలాభే సర్వగన్ధానాం శస్యతే చన్దనం వరమ్ ।

మాలౌషధీనాం సర్వాసామలాభే శస్యతే బలా ।। 8.164 ।।

అధిదైవం సమభ్యర్చ్య ఉద్ధృత్య స్నాపయేత్క్రమాత్ ।

పూర్వాదిదిక్షు ప్రథమమాగ్నేయాది తతఃపరమ్ ।। 8.165 ।।

విష్ణోర్నుకమితి ప్రోచ్యస్నాపయేన్మఙ్గలామ్భసా ।

ఓషధ్య ఇతి మన్త్రేణ సర్వౌషధిజలేన చ ।। 8.166 ।।

నారాయణానువాకేన సర్వగన్ధామ్బుభిర్హరిమ్ ।

యా ఓషధీతిమన్త్రేణ మాలౌషధిజలై స్తతః ।। 8.167 ।।

(62) అస్త్రశుద్ధోదకైస్స్నాయాద్ద్వివిద్యయాష్టాక్షరాత్మనా ।

పాద్యపూర్వంఘృతాన్తంచ (63) స్నానం దేవే యథాపురమ్ ।। 8.168 ।।

(62. అత్ర.)

(63. స్నాయాద్దేవమ్.)

ఉత్తమోత్తమమేతత్తుస్నపనం పరికీర్తితమ్ ।

* ఉత్తమమధ్యమస్య ఉత్తమాధమస్య చ స్నపనస్యవిధిః.*

అర్ధశుద్ధోదకైర్హీనం భవేదుత్తమమధ్యమమ్ ।। 8.169 ।।

సర్వశుద్ధోదకైర్హీన ముత్తమాధమ మిష్యతే ।

* స్నపనభేదే కలశసఙ్ఖ్యాభేదః.*

వింశతిః పఞ్చ చ బ్రహ్మన్ సఙ్క్షేపే కలశా మతాః ।। 8.170 ।।

చతుశ్శతం చ విస్తారే సప్తతిశ్చ త్రి రుత్తరమ్ ।

* కుమ్భద్రవ్యాణా మధిదేవతాః.*

ద్రవ్యాణా మథ సర్వేషాం కథయామ్యధిదేవతాః ।। 8.171 ।।

ఘృతస్య పరమాత్మా చ వాసుదేవోఽధిదేవతా ।

ఉష్ణోదకుమ్భే పురుష స్సత్యస్స్యాత్తు ఫలోదకే ।। 8.172 ।।

అచ్యుతో మార్జనే దేవస్త్వనన్తశ్చాక్షతోదకే ।

రత్నోదకే కేశవస్స్యాల్లోహే నారాయణస్స్మృతః ।। 8.173 ।।

గన్ధోదకే మాధవస్స్యాద్గోవిన్దస్స్యాద్యవోదకే ।

పాద్యోదకే భవేద్విష్ణు రర్ఘ్యే చ మధుసూదనః ।। 8.174 ।।

త్రివిక్ర మస్తథా చామే పఞ్చగవ్యేషు వామనః ।

దధిని శ్రీధరో దేవో హృషీకేశః పయస్యపి ॥ 8.175 ॥

మధునః పద్మనాభస్స్యాద్దామోదరః కషాయకే ।

గుళోదకే వరాహస్స్యాత్ నృసింహశ్చైక్షవోదకే ॥ 8.176 ॥

శ్రీధరో నాలికేరస్య హయాస్య శ్శాన్తివారిణః ।

వాసుదేవో మఙ్గలస్య కుమ్భస్య కమలాసన ॥ 8.177 ॥

సర్వైషధ్యమ్బుకలశే దేవస్సఙ్కర్షణస్స్మృతః ।

ప్రద్యుమ్న స్సర్వ గన్ధస్య మాలౌషధ్యేఽనిరుద్ధకః ॥ 8.178 ॥

మూర్తిరేతేషు కుమ్భేషు సాఙ్గపీఠం సమర్చయేత్ ।

(64) శుద్ధోదకేషు సర్వేషు నారాయణసమర్చనమ్ ॥ 8.179 ॥

(64. గన్ధోదకేషు సర్వత్ర.)

ధాన్యానాం కలశానాం చ దేవతా స్యాద్వసున్ధరా ।

కుర్చానాం దైవతం చాస్త్రం చక్రకాణాం సుదర్శనమ్ ॥ 8.180 ॥

పాసనో దైవతం విష్ణు స్సర్వేషాం వా జనార్దనః ।

* నవసు స్నపనేషు శక్త్యనుసారతః కరణేఽనుజ్ఞా.*

ఇత్యేవం స్నపనం ప్రోక్తం నవధా తవ పద్మజ ॥ 8.181 ॥

ఏషామన్య (65) తమేన స్యాత్స్నానం విత్తానుసారతః ।

* తిథ్యాదిబేదేన స్నపనభేదః.*

పఞ్చమ్యాం స్నపనం విష్ణో ర్యథోక్త ఫలమశ్నుతే ॥ 8.182 ॥

(65. తమం తు.)

త్రిజన్మర్క్షే దశగుణం శ్రవణే ద్విగుణం భవేత్ ।

త్రిగుణం శశినః (66) పూర్ణౌ క్షయే శతగుణం భవేత్ ।। 8.183 ।।

(66. ప్రోక్తమ్.)

చతుర్గుణం స్యాద్ద్వాదశ్యాం త్రిగుణం తారకాత్రయే ।

సఙ్క్రాన్త్యాం షడ్గుణం (67) చైవ విషువే త్రిగుణం భవేత్ ।। 8.184 ।।

(67. విద్ధి.)

అయనే దక్షిణే స్నాన మేకం శతగుణం భవేత్ ।

అయనేఽన్యత్ర విహితే సహస్రగుణ ఆప్లవః ।। 8.185 ।।

విదౌ విధున్తుదగ్రస్తే స్నానం త్రింశద్గుణం హరేః ।

సూర్యే శతసహస్రం తు యుగాన్తే కోటిసమ్మితమ్ ।। 8.186 ।।

అనన్తం స్యాద్వ్యతీపాతే కాలేష్వేతేషు పూజనమ్ ।

అనన్తరోక్తఫలదం కల్ప్యతే చతురాసన ।। 8.187 ।।

* అష్టోత్తరశతకుమ్భస్నపనమ్.*

అష్టోత్తరేణ కుమ్భానాం శతేన కమలాసన ।

స్నపనం కథ్యతే విష్ణో ర్యథావదవధార్యతామ్ ।। 8.188 ।।

బ్రాహ్మదివ్య (68) మానుషేషు భాగేషు త్రిషు భాగయోః ।

ఆద్యయోః స్థాలయేత్సూత్రాణ్యేకాదశ పృథక్ క్షితౌ ।। 8.189 ।।

(68. మనుష్యేషు.)

ప్రాగాయతాని తిర్యక్చ తత్ర మధ్యే చ దిక్షు చ ।

చత్వారి చత్వార్యష్టాసు కుమ్భస్థానాని వీధికాః ।। 8.190 ।।

అన్యాని కుర్యాదేవం చషట్త్రింశత్కోష్ఠకం భవేత్ ।

తత్ర కుమ్భాం స్తోయపూర్ణాన్ విన్యసేన్మానుషే (69) పదే ll 8.191 ll

(69. పునః.)

భాగే నవ నవాశాసు కుమ్భానష్టసు కల్పయేత్ l
అష్టోత్తరశతం కుమ్భాస్సంపద్యన్తైతథా సతి ll 8.192 ll
బ్రాహ్మే తు మధ్యమే స్థానే కలశానాం చతుష్టయే l
ఏకస్మిన్ ద్రవ్యమాఘారం శిష్టం శుద్ధోదకం త్రికమ్ ll 8.193 ll
దివ్యే తు భాగే ప్రాచీనే కలశానాం చతుష్టయే l
ఏకస్మిన్నుష్ణము దకం దిశ్యగ్నే రత్నశమ్బరమ్ ll 8.194 ll
యామ్యేఫలోదకం లౌహం నైరృత్యామథ వారుణే l
మార్జనం వాయుభాగేతు గన్ధతోయ (70) ముదగ్దిశి ll 8.195 ll

(70. ముదక్పునః.)

అక్షతోదకమీశానే యవమ్బుఃకథితా నవ l
ద్రవ్యకుమ్భా బహిర్భాగే మానుషే (71) పూర్వవత్పదే ll 8.196 ll

(71. పూర్వసద్భవేత్.)

పాద్యాది ద్రవ్యకలశాః పూర్వాదిషు యథోదితాః l
కల్పనీయా యథాపూర్వముద్ధృత్య స్నాపయేత్క్రమాత్ ll 8.197 ll

* ఏకోనపఞ్చాశత్కుమ్భస్నపనమ్.*

కుమ్భైరేకోనపఞ్చాశ (72) త్సఙ్ఖ్యైరన్యదుదీర్యతే l
చన్దనార్ద్రాణి సూత్రాణి దశ ప్రాగాయతాని చ ll 8.198 ll

(72. త్కలశైరన్యదీర్యతే.)

తథోదగాయతాని న్యస్థాన్యాని కమలాసన ।
మధ్యే నవసు కోష్ఠేషు విన్యసేత్కలశాన్నవ ।। 8.199 ।।
దిక్షు ప్రతిదిశం కుమ్భాన్ షట్సు కోష్ఠేషు తావతః ।
విన్యసేచ్చ తురః కుమ్భాన్ విదిక్ష్వపి పృథక్పృథక్ ।। 8.200 ।।
వీథయోఽన్యాని కోష్ఠాని ద్రవ్యాణి చ యథాపురమ్ ।

* పఞ్చవింశతికుమ్భస్నపనమ్.*

కుమ్భానాం పఞ్చవింశత్యా స్నానమన్యదుదీర్యతే ।। 8.201 ।।
పూర్వవద్దశ సూత్రాణి స్ఫాలయిత్వా భువస్థలే ।
మధ్యే నవసు కోష్ఠేషు నవకుమ్భాన్ ప్రకల్పయేత్ ।। 8.202 ।।
ప్రాగాదిదిక్షు ప్రత్యేకం కలశాం స్త్రీన్ప కల్పయేత్ ।
ఆగ్నేయాదిషు కుమ్భానాం కోణేష్వేకైకల్పనమ్ ।। 8.203 ।।
ద్వౌ ద్వౌ పుర్వాదిషు ఘటౌ పార్శ్వతః కేవలోదకౌ ।
అష్టౌ తాన్వర్జయిత్వాన్యే ద్రవ్యకుమ్భా యథోదితాః ।। 8.204 ।।
మధ్యమే కుమ్భనవకే యథోక్తద్రవ్యపూరణం ।
గన్ధద్రవ్యైః పూరయేద్వాకలశాన్వఞ్చవింశతిమ్ ।। 8.205 ।।
చన్దనాగురు కాశ్మీర కుష్ఠ తగర వీరణైః ।
అసితాగురుణా చాపి హరిచన్దనవారిణా ।। 8.206 ।।
హ్రీభేరకర్దమేనాపి నవమేన ఘటాన్నవ ।
మధ్యాదీశానపర్యన్తం పూరయేత్కమలాసన ।। 8.207 ।।
తమాలసితకుష్ఠాభ్యాం సురపర్ణీరజః కణైః ।
కర్పూరనాగసుమనోముస్తాచమ్పకకుట్మలైః ।। 8.208 ।।
ప్రిఙ్గుపుష్పకాలేయగ్రన్థివల్లవభీజకైః ।

మాంసీఖర్జూరశైలేయ హ్రీబేరైశ్చ సురద్రుమైః ।। 8.209 ।।

మురేణ త్రైర్యథా యోగం బహిష్ఠానపి షోడశ ।

హిత్వా బహిర్వి దిక్కుమ్భాన్ యద్వాన్యైస్స్నపయేద్ధరిమ్ ।। 8.210 ।।

స్థాలయేన్నవ సూత్రాణి యథా పూర్వం భువస్థ్సలే ।

బ్రహ్మస్థానే చతుష్కోష్ఠే విన్యసేచ్చతురో ఘటా ।। 8.211 ।।

ద్వౌ ద్వౌ స్యాతాం చ పూర్వాది (73) దిక్ష్వేకైకం విదిక్షు చ ।

రత్నం లోహం తథా గన్ధమాఘారం చ యథా క్రమమ్ ।। 8.212 ।।

(73. దిక్షుచైకో దిక్షుచైవ.)

ద్రవ్యాణి కుమ్భేష్వాగ్నేయ కోణాది ష్వేష్వను క్రమాత్ ।

బహిరైన్ద్ర పదే కోష్ఠే ద్వయోఃకలశయోర్యథా ।। 8.213 ।।

పాద్యమర్ఘ్యం తథాగ్నేయ కోణే దధిఘటో భవేత్ ।

యామ్యే చాచమనీయం ప్రాక్పఞ్చగవ్యం (74) చ పశ్చిమే ।। 8.214 ।।

(74. తు.)

కోణే తు నైరృతే క్షీరం పశ్చిమే తు ఘటద్వయే ।

దక్షిణేఽక్షతమన్యత్ర మార్జనామ్బుస్తథానిలే ।। 8.215 ।।

కోణే మధు తథా సౌమ్యే కషాయాం చ కుశోదకమ్ ।

యపోదకం శార్వకోణే (75) ద్రవ్యైః పద్యాదిభిః క్రమాత్ ।। 8.216 ।।

(75. పాద్యద్రవ్యాదిభిః.)

యుగ్భిష్షోడశభిస్సూక్తైః పౌరుషై స్స్నపయేద్ధరిమ్ ।

కుమ్భైర్ద్వాదశభిర్వాపి చతుర్భిర్మధ్యమస్థితైః ।। 8.217 ।।

కత్నేన లోహేన తథా సర్వగన్ధేన సర్పిషా ।

పూర్ణైర్బహిరిన్ద్రాది కోష్ఠస్థైరష్టభిర్ఘటైః ।। 8.218 ।।

ప్రాచీమారభ్య పాద్యేన దధ్యర్ఘ్యక్షీరపూరితైః ।

తద్వైపాచమనీయేన మధునా పఞ్చగవ్యకైః ।। 8.219 ।।

ఫలోదకేన యద్వాన్యైర్ద్రవ్యైర్ద్వాదశసమ్మితైః ।

మధ్యేఽగ్ని కోణే కోష్ఠేన నైరుతేఽగురుణాఽనిలే ।। 8.220 ।।

గ్రన్థిపల్లవభీజేన శార్వే మలయజామ్బుసా ।

బహిఃక్రమేణ పూర్వాది దిక్ష్వష్టాసు చతుర్ముఖ ।। 8.221 ।।

కాశ్మీరజేన మాంస్యా చ తమాలేన మురేణ చ ।

మూలేన పర్వతోత్థేన సురవర్ణీరజఃకణైః ।। 8.222 ।।

చమ్పకప్రసనక్షోద్రైః శర్జూరేణ ప్రపూరితైః ।

కలశైస్స్నాపయేద్దేవం నవభిర్వా విధేఃపదే ।। 8.223 ।।

(76) ప్రాగాదిదిక్షు చాష్టాను క్రమేణాజ్యేన వస్తునా ।

పాద్యేన దధ్నా చార్ఘ్యేణ క్షీరేణాచమనామ్బునా ।। 8.224 ।।

(76.`ప్రాగాది' ఇత్యర్థం క్వచిన్న.)

మధునా పఞ్చగవ్యేన ఫలేనాపి చ పూరితైః ।

రత్నైర్వా నవభిపూర్ణైః కుమ్భైర్నవభిర్ల్గావః ।। 8.225 ।।

పఞ్చభిర్వా ఘటైర్మధ్యే దిక్షు (77) ప్రాగాదిషు స్థితైః ।

మణిభిశ్చ ప్రవాలైశ్చ ముక్తాభిఃపూరితైఃక్రమాత్ ।। 8.226 ।।

(77. పూర్వాదిషు.)

వజ్రవైడూర్య (78) శకలైర్లోహైర్వా పఞ్చభిశ్శుభైః ।

పఞ్చామృతైర్వా మధునా గుళేనాజ్యేన (79) పూరయేత్ ।। 8.227 ।।

(78.కలశైః.)

(79.పూరితైః.)

దధ్నా చ పయసా యద్వా పఞ్చగవ్యైఃక్రమాద్భవేత్ ।
ఏకేన వాహరేస్స్నానం ద్రవ్యైః పూర్వోదితైర్భవేత్ ।। 8.228 ।।
వ్యస్తైస్సమస్తైర్వా విత్తం దేశకాలానుసారతః ।
దేయా చ దక్షిణా స్వర్ణనిష్కైఃకలశమ్మితాః ।। 8.229 ।।
అర్ధం పాదం తదర్ధం వా యథావిత్తానుసారతః ।
స్నపనం దక్షిణాహీనం నిష్ఫలం ఫలకామినః ।। 8.230 ।।
కర్తుస్తస్మాద్దక్షిణా చ దేయాఽల్పాపి ఫలార్థిభిః ।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే మహాభిషేకోనామాష్టమోఽధ్యాయః.

-------******--------

పాద్మసంహితాయామ్

నవమోఽధ్యాయః.

----

* బ్రహ్మణా భగవన్తం ప్రతిప్రజాసర్గ శక్తి ప్రార్థనా.*

బ్రహ్మ :---

నియక్తోఽహం ప్రజాస్స్రష్టు త్వయా కైటభసూదన ।
ముహ్యామి చ ప్రజాస్స్రష్టుం కథం కర్తవ్య మిత్యహమ్ ।। 9.1 ।।

* భగవతా సహస్రకలశాభి షేకకరణానుజ్ఞా *

శ్రీభగవాన్ :---

దేవరాజ్యాత్పరిభ్రష్టో దేవేన్ద్రో బ్రహ్మహత్యయా ।
మాం సమారాధ్య విధినా ప్రాప్తవానాత్మనఃపదమ్ ।। 9.2 ।।
ఏవమన్యే చ రాజానో మమారాధనముత్తమమ్ ।
కృత్వా నిర్ధూయ పాపాని పాతకాని మహాన్త్యపి ।। 9.3 ।।
ప్రాపుర్లోకాన్ సుదుష్ప్రా పానిష్టానత్యయవర్జితాన్ ।
ఏకోత్తరేణ కలశైస్సహ స్రేణాభి షేచనమ్ ।। 9.4 ।।
పవిత్రవస్తుసహితైః పవిత్రజలపూరితైః ।
ఆరాధనం మమ బ్రహ్మన్ ప్రీణనం పరమం మతమ్ ।। 9.5 ।।
పాపాపనోదనైకాన్తం సర్వాభ్యుదయసాధనమ్ ।
ప్రజానామపి రాష్ట్రస్య రాజ్ఞశ్చాయుర్వివర్ధనమ్ ।। 9.6 ।।
అనుష్ఠితం పుత్రకామైస్తథా విజయకాఙ్క్షిభిః ।
దుర్భిక్షదుర్నిమిత్తాది ఘోరాణాం శమనం పరమ్ ।। 9.7 ।।
సర్వసంపత్కరం సర్వ పురుషార్థైకసాధనమ్ ।
ఆరాధనేన తేన త్వం మామారాధ్య యథావిధి ।। 9.8 ।।
నిర్ముక్తమోహో నిష్పాపః ప్రజాస్స్రష్టుమపీశిషే ।

బ్రహ్మ :---

(1) సహస్రకలశస్నానవిధిఃకీదృక్కథం భవేత్ ।। 9.9 ।।
(1. సహస్రకలశానాం చ .)

పవిత్రాణి చ వస్తూని కాని కో వా విధేఃక్రమః ।
స్థాపనం కలశానాం చ కో వా స్థాపక ఇష్యతే ।। 9.10 ।।
శ్రీభగవాన్ :---

* సహస్రకలశాభిషేక విధానమ్ *

ద్వాత్రింశద్ధస్త (2) విస్తారం ద్విగుణేనాయతం శుభమ్ ।
కలశాస్పదభూ (3) భాగవైపుల్యానుగుణం మహత్ ।। 9.11 ।।
(2. విస్తీర్ణమ్.)

(3. భాగే.)

మణ్డపం కల్పయిత్వాన్యద్ద్వారాణి చ యథావిధి ।
కలశస్థాపనాభూమిం పఞ్చవింశతిధా సమమ్ ।। 9.12 ।।
* స్థానభేదేన కలశానాం సఙ్ఖ్యా.*

విభజ్య (4) సూత్రమార్గేణ మధ్యమే బ్రహ్మణఃపదే ।
ఏకాశీతిఘటా స్థాప్యాదివ్యే తు తదనన్తరే ।। 9.13 ।।
(4. సూత్రపాతేన.)

భాగే ప్రత్యేకమాశాసు పూర్వాదిచతసృష్వపి ।

ఏకాశీతిఘటాః స్థాప్యాః కోణేఽపి చ చతుష్టయే ।। 9.14 ।।
(5) స్థాప్యాశ్చై కోనపఞ్చాశత్ప్రత్యేకం మానుషే పునః ।
భాగే షోడశ దిక్షు స్యాత్ప్రత్యేకం పఞ్చవింశతిః ।। 9.15 ।।
(5. ఊనా చైకోనపఞ్చాశ.)

విధికాశ్చ యథాయోగం కల్పనీయాః పదే పదే ।
బ్రాహ్మే భాగే తు నవకే మధ్యమే (6) చ మహాఘటే ।। 9.16 ।।
(6. మధ్యమే మధ్యమే.)

సర్వలోహాని రత్నాని సర్వాణి చ ఫలానిచ ।
సర్వౌషధీంశ్చ సర్వాంశ్చ గన్ధపూర్ణాంశ్చ నిక్షిపేత్ ।। 9.17 ।।
శ్రీవత్సాద్యాః ప్రతికృతీః కృత్వా నిష్కప్రమాణికాః ।
స్వర్ణం తామ్రం చ రజయం (7) కేవలం చైవ నిక్షిపేత్ ।। 9.18 ।।
(7. కేనలేనైవ.)

* భగవతోష్టౌ చిహ్నాని.*

శ్రీవత్సం వనమాలాం చ శఙ్ఖం చక్రం గదాం తథా ।
పద్మం శార్ఙ్గం తథా ఖడ్గ మష్టౌ చిహ్నాని శార్ఙ్గిణః ।। 9.19 ।।
వాసోభ్యాం వేష్టితే కుమ్భే వాసుదేవం సమర్చయేత్ ।
బ్రాహ్మ ఏవ చ భూభాగే పరితో నవకాష్టకే ।। 9.20 ।।
ప్రాచీన కుమ్భనవకే మధ్యమే కలశే క్షిపేత్ ।
సూర్యాకాన్తం పద్మరాగం పురుషస్తస్య దేవతా ।। 9.21 ।।

* కుమ్భానాం దేవతాః ద్రవ్యాణి చ .*

(8) నవకానాం తథాన్యేషాం క్రమాద్ద్రవ్యం చ దేవతాః ।
కుమ్భస్య వక్ష్యతే బ్రహ్మన్ మధ్యమస్య పృథక్ పృథక్ ।। 9.22 ।।
(8. నవానాం చ.)

వైడూర్య (9) మిన్ద్రకాన్తం చ ద్వయం (10) ద్రవ్యం తు దేవతా ।
వాసుదేవశ్చేన్ద్ర నీలోఽప్యయస్కాన్తశ్చ తద్ద్వయమ్ ।। 9.23 ।।
(9. మిన్దుకాన్తం చ ద్వయం)

(10. ద్రవ్యస్య.)

దేవతా సత్యమూర్తిస్స్యాత్ప్రవాలో వస్తు గారుడమ్ ।
సఙ్కర్షణో దేవతా స్యాత్పుష్యకం స్ఫటికద్వయమ్ ।। 9.24 ।।
ద్రవ్యం దేవోఽచ్యుతః పద్మరాగః కనకమేవ చ ।
ప్రద్యుమ్నో దేవతా తస్య వజ్రం రజతమేవ చ ।। 9.25 ।।
అనన్తో దేవతా తస్య తామ్రం ముక్తా చ వస్తుని ।
దేవతా చానిరుద్ధస్స్యా త్సర్వకుమ్భేషు మౌక్తికమ్ ।। 9.26 ।।
దివ్యే భాగే దిశి ప్రాచ్యామేకాశీతిఘటాస్పదే ।
నవకే మధ్యమే మధ్యకలశే కదలీఫలమ్ ।। 9.27 ।।
పనసామ్రం మాతులఙ్గం (11) హవ్యజమ్బూకకేసరాః ।
బదరాణి చ తత్స్వాత్మా దేవతా తస్య కథ్యతే ।। 9.28 ।।
(11. భవ్య.)

దేవతాఽద్రవ్యమన్యత్ర నవకేష్వష్టసూచ్యతే ।

క్రమాన్మధ్యే ఘటే ద్రవ్యం మాతులఙ్గం సదాడిమమ్ ।। 9.29 ।।

పృథివీ దేవతా తస్య జమ్బ్వా నారఙ్గమేవ చ ।

దేవతాఽపామదిష్టాత్రీ తక్కోలైలా ఫలద్వయమ్ ।। 9.30 ।।

తేజస్వీ పురుషో దేవః క్షీరికామలకద్వయమ్ ।

ద్రవ్యం దేవో జగత్ప్రాణో ద్రాక్షా ఖర్జూరజం ఫలమ్ ।। 9.31 ।।

ద్రవ్యం విష్ణుపదం దేవచూతం (12) పారా చ దాడిమమ్ ।

దేవో మనఃఫలం క్షుద్రపనసం వస్తు దేవతా ।। 9.32 ।।

(12. పారావ తాన్వితమ్, వాసుదేవో మనః క్షుద్రపనసస్తు స దేవతా.)

అహఙ్కారఃఫలం బిల్వకదల్యోర్వస్తు దేవతా ।

బుద్ధిస్సర్వేషు కుమ్భేషు బదరాణి చ నిక్షిపేత్ ।। 9.33 ।।

అష్టాక్షరేణ మన్త్రేణ పఞ్చోపనిషదా పునః ।

కుమ్భానామపి సర్వేషా మభిమన్త్రణమిష్యతే ।। 9.34 ।।

ఉశీరం కుఙ్కుమం కుష్ఠం మాంసీ మలయజం మురమ్ ।

హ్రీబేరమగురుం పిష్ట్వా కుమ్భే తత్ర వినిక్షిపేత్ ।। 9.35 ।।

త్రైలోక్యమోహనం దేవ (13) మర్చయేన్మన్త్రవిత్తమః ।

నవకేషు తథా న్యేషు ప్రాచ్యాదిషు యథాక్రమమ్ ।। 9.36 ।।

(13. మచ్యుతమ్.)

(14) జలతో వీరణీమూలం బభ్రుర్దేవస్స (15) భాజ్యతే ।

కర్పూరకాశ్మీరముభౌ ద్రవ్యం శౌరిశ్చ దేవతా ।। 9.37 ।।

(14. జలదో వీరణీ, జలజో విదారిణీ, తతో విదిరణీ.)

(15. భాష్యతే.)

చమ్పకం ముకులం మాంసీ దాసార్హశ్చాధిదేవతా ।
చన్దనం చన్దనం రక్త మన్నాధిపతిరచ్యుతః ।। 9.38 ।।
నురపర్ణీ (16) రజో మౌరం కర్దమో వస్తు దేవతా ।
(17) వైకుణ్ఠో గిరిజం మూలం ప్రియఙ్గ్వాశ్చ రజఃకణాః ।। 9.39 ।।
(16. రజో మూరం.)

(17. వైకుంఠగిరిజం మూలమ్.)

పురుషోత్తమదైవత్యం కుష్ఠే ద్వే ద్రవ్యముచ్యతే ।
(18) ముకున్దఃకృష్ణధవలో వక్రరూపీ వృషాకపిః ।। 9.40 ।।
(18. ముకున్దకృష్ణధవలానగురుశ్చ.)

తమాలపత్రం సర్వేషు నిక్షిపేత్పురుషాత్మనా ।
పవమానాదిభిర్మన్త్రైర్మన్త్రేయేత్తాన్ సకృత్సకృత్ ।। 9.41 ।।
ప్రత్యేకం గన్ధ (19) వస్తూని ఫలన్యష్టై యథోదితమ్ ।
ఏకాశీతి (20) ఘటగ్రామే వారుణే బ్రహ్మణః పదే ।। 9.42 ।।
(19.వస్త్రాణి.)

(20.ఘటాగ్రామే.)

కుమ్భేషు పూరణీయా ఆపః.

ఘటే వాపీసరిత్కూప హ్రదవృష్టి హిమాపగాః ।
పత్యుః పాథాంసి చాహృత్య (21) తటాకస్య చ నిక్షిపేత్ ।। 9.43 ।।

(21. తారకేషు చ నిక్షిపేత్.)

నవకానామథాన్యేషా మష్టానాం మధ్యమే ఘటే ।
పూర్వోక్తాన్యేవ వాప్యాది నీరాణి (22) క్రమశఃక్షిపేత్ ।। 9.44 ।।
(22. కలశే క్షిపేత్.)

(23) మధ్యమార్న ద్రవ్యకలశాన్ సర్వానేవ ప్రపూరయేత్ ।
నలినీనిర్ఝరామ్భోభిః మత్స్యకూర్మావపి ద్వయమ్ ।। 9.45 ।।
(23. మధ్యమాన్, ఇత్యాది శ్లోకద్వయం క్వచిన్నదృశ్యతే.)

నిష్కద్వయపరిచ్ఛిన్న కాఞ్చనేన వినిర్మితమ్ ।
కలశేష్వేవ నవసు మధ్యమేషు వినిక్షిపేత్ ।। 9.46 ।।
మత్స్యాది రూపిణం (24) దేవం వర్జయిత్వాచ భార్గవమ్ ।
యథోక్తకుమ్భనవకే క్రమేణైవ సభాజయేత్ ।। 9.47 ।।
(24. దేవమర్చయిత్వా చ భార్గపమ్. భాజనమితి చ.)

* మధ్యమ నవకకుమ్భేషు నవ ధాన్యాని.*

ఏకాశీతి పదే సౌమ్యే మద్యే నవకమధ్యమే ।
యమగోధూమకవ్రీహి శాలిముద్గప్రియఙ్గుకాన్ ।। 9.48 ।।
మాషశ్యామాకనీవారాన్ క్షిపేత్తత్ర చ పూజయేత్ ।
దేవేశం గరుడారూఢం పద్మనాభం యథావిధి ।। 9.49 ।।
ధాన్యాని తాని చైకైక మన్యేష్వష్టసు నిక్షిపేత్ ।
ఘటేషు మధ్యభూతేషు క్రమాత్సర్వత్ర శాలయః ।। 9.50 ।।

పూజయేద్వనమాలాం చ శఙ్ఖం చక్రం చ కౌస్తుభమ్ ।
పద్మం శార్ఙ్గం గదాం ఖడ్గం క్రమాదుక్తం ఘటాష్టకే ।। 9.51 ।।
* ఆగ్నేయాదిదిక్కుమ్భేషు పూరణీయద్రవ్యాణి.*

పఞ్చ(25) శత్సుఘటేష్వగ్నేరేకోనేషు తథా దిశి ।
మధ్యమం కుమ్భనవకమాఘారేణ ప్రపూరయేత్ ।। 9.52 ।।
(25. శీతిఘటే.)

షట్స్వైన్ద్రేషు చ గోమూత్రం క్షీరం యామ్యేషు పురుణే ।
దధి షట్సు తథా సౌమ్యే గోమయం షట్సు నిక్షిపేత్ ।। 9.53 ।।
చతుర్షు కుమ్భేష్వాగ్నేయే కోణే వాప్యుష్ణముచ్యతే ।
నైరుతే పఞ్చగవ్యాని పఞ్చామృతమథానిలే ।। 9.54 ।।
ఐశానే సక్తుభిస్తేషు నారాయణసభాజనమ్ ।
నైరృత్యైకోనపఞ్చాశద్ఘటేషు బ్రహ్మణఃపదే ।। 9.55 ।।
తైలేన నవకం పూర్య (26) గన్ధాద్భిష్షట్సుప్రస్థితాః ।
ఘటసారద్రవైర్యామ్యే లాజైఃకుమ్భేషు వారుణే ।। 9.56 ।।
(26. మాంస్యాద్భిః, ప్రాచ్యాం స్యాత్ ఇత్యపి పాఠః.)

సౌమ్యే భిమన్త్రితామ్భోభిః కోణేషు గుళవారిభిః ।
యజేత తేషు కుమ్భేషు వాసుదేవం జగద్గురమ్ ।। 9.57 ।।
మారుద్రైకోనపంచాఞ్చాశద్ఘటేషు నవకం పునః ।
పూర్య సర్షపతైలేన ప్రాచ్యాం షట్స్వద్యపారిభిః ।। 9.58 ।।
యామ్యేషడర్ఘ్యైష్షట్సుకమ్భాః ప్రతీచ్యాచమనామ్బుభిః ।
షట్సుసౌమ్యే (27) మఙ్గలామ్భోభిః పూరయేత్కమలాసన ।। 9.59 ।।

(27. మజ్జనామ్బోభిః.)

కోణేష్విక్షురస్తేస్త్రత్ర సమారాధ్యోఽనిరుద్ధకః ।
ఏశానైకోనపంచాశద్ఘటేషు బ్రహ్మణః పదే ।। 9.60 ।।
నవకం మధుభిఃపూర్య ప్రాచ్యాం షట్సర్వగన్ధకైః ।
శాన్తివారిభిరన్యత్ర షట్కం (28) కోణే చ నైరుతే ।। 9.61 ।।
(28. కోణేషు.)

ఆగ్నేయే చ స్థితాః కుమ్భా నాలికేరజలైరపి ।
శార్వే చ వాయవీయే చ పీయూషైర్నాలికేరజైః ।। 9.62 ।।
యష్టవ్యో హరిరేతేషు కుమ్భేషు కమలాసన ।
భాగే తు మానుషే ప్రాచ్యాం కుమ్భానాం పఞ్చవింశతిః ।। 9.63 ।।
మధ్యమం పురయేన్మృద్భిర్వక్ష్యమాణాభిరష్టభిః ।
క్షేత్రతీర్థాబ్ధిశైలేషు గజసూకరయోరపి ।। 9.64 ।।
వల్మీకవృషమోర్మృత్స్నాన్యస్యతే మధ్యమే ఘటే ।
అష్టాస్వన్యేషు (29) కలశేష్వేకైకాం తాం వినిక్షిపేత్ ।। 9.65 ।।
(29. ననకైష్వేకైకాం.)

(30) అర్చ్యశ్చ కేశవస్తేషు క్రమాదన్యత్ర చోచ్యతే ।
సహదేవీ వచా చైవ శతమూలా శతావరీ ।। 9.66 ।।
(30. అభ్యర్చ్యః.)

కుమారీ చ గులూచీ చ సింహీ వ్యాఘ్రీతి చాష్టమీ ।
మూలాని మధ్యే చై తేషాం కలశే మధ్యమే క్షిపేత్ ।। 9.67 ।।

ఏకైకమష్టాస్వన్యేషు తేషు నారాయణార్చనమ్ ।
న్యగ్రోధోమమ్బరాశ్వత్థ జమ్బుభిల్వ (31) త్వచాం రసాః ।। 9.68 ।।
(31. త్వ చస్సమాః.)

తథాపలాశమధుక శిరీషాణామపి త్వచః ।
న్యసనీయా ఘటే మధ్యే ప్రత్యేకమితరాష్టకే ।। 9.69 ।।
పూజ్యశ్చమాధవ స్తేషు తరూణాం పల్లవా ఇమే ।
పలాశబిల్వవకుల కదమ్బామ్రశిరీషజాః ।। 9.70 ।।
న్యగ్రోధాశ్వత్థజాశ్చాపి న్యసనీయా విధేఃపదే ।
ఏకైకమిత రేష్వర్చ్యో గోవిన్దో జాతిమల్లికైః ।। 9.71 ।।
ప్రియఙ్గు పద్మవకుల నన్ద్యావర్తక చమ్పకాః ।
(32) కున్దం చైతాని పుషాణి న్యసనీయాని మధ్యమే ।। 9.72 ।।
(32. కున్దం చ, పుష్పాణ్యేతాని---పుష్పాణ్యేతేషామ్.)

సిద్ధార్థో రాజసిద్ధార్థో వంశో గోరోచనాపి చ ।। 9.73 ।।
ఇన్ద్రవేణుర్యవష్షష్ఠశ్శమీ చ చణక స్తథా ।
(33) ఏతాని మధ్యమే కుమ్భే ఏకైకమితి (34) రేషు తత్ ।। 9.74 ।।
(33. ఏకైకం మధ్యకుమ్భేషు.)

(34. రేష్వపి.)

తేషు (35) పూజ్యో మధురిపుసరసీ్స రుహసమ్భవ ।
తిలమారణ్యం కం (36) గ్రామ్యం జీరకద్వయమేవ ।। 9.75 ।।
(35. పూజా మధురిపోః.)

(36. గ్రాహ్యం.)

అతసీసమ్భవం (37) చైవ శతపుష్పం (38) కుమారకమ్ ।
ఋషిబీజం చ కలశే మధ్యమేఽన్యత్ర పూర్వవత్ ॥ 9.76 ॥
(37. సమ్భవచ్ఛన్నం సమ్భవం చిహ్నం.)

(38. కుఠాకరమ్.)

తేషాం త్రివిక్రమో దేవో యష్టవ్య స్సాఙ్గపీఠకః ।
శ్యామాకషాష్టికశ్శాలీ నీవారస్య చ తణ్డులాః ॥ 9.77 ॥
దుర్వాకుశేన్ద్ర వల్లీనామఙ్కు రాః పిప్పలస్య చ ।
న్యస్యన్తే మధ్యమే కుమ్భే కుమ్భేష్వ న్యత్ర పూర్వవత్ ॥ 9.78 ॥
దేవతా వామనస్తేషు కుశా (39) దివ్యౌషధాస్త్రయః ।
కాశా మూలముశీరస్య శరపుఙ్ఖస్య మూలికా ॥ 9.79 ॥
(39.దివ్యేష్టునః దివ్యేషునః.)

మూలికాస్త గరస్యాపి తథాపామార్గమూలికా ।
తే మధ్యే చ ఘటే (40) సర్వే ఘటేష్వన్యత్ర పూర్వవత్ ॥ 9.80 ॥
(40. పూర్వ.)

దేవతా శ్రీధరస్తేషాం తులస్యా చ సితాసితే ।
వేణుకేసరిణోః పత్రే పత్రే కేతకబిల్వయోః ॥ 9.81 ॥
శమీపర్ణం తథా జాతేర్మధ్యమేఽన్యత్ర పూర్వవత్ ।
దేవతా చ హృషీకేశో (41) ద్వయం ముస్తాకచోరకమ్ ॥ 9.82 ॥

(41. ద్విధిముస్తా.)

కుముదోత్పలయోః కన్దం కహ్లారం శీతలీయకమ్ ।
న్యస్యేన్మధ్యే కువలయం కుమ్భేష్వష్టసు పూర్వవత్ ।। 9.83 ।।
తేషాం దేవః పద్మనాభో ముద్గమాషయవాఙ్కురాః ।
నిష్పావతువరీవ్రీహికులుత్థానామథాఙ్కురాః ।। 9.84 ।।
ఆఢకస్య చ కుమ్భానాం మధ్యమేఽన్యత్ర పూర్వవత్ ।
దామోదరార్చనం తత్ర శఙ్ఖ (42) పుష్పీ బలా తథా ।। 9.85 ।।
(42. పుష్పఫలం.)

విష్ణుక్రాన్తా సదాభద్రా పద్మమేకదలం వరమ్ (43) ।
సహా చ సహ (44) దేవా చ న్యసనీయాఃవిధేఃపదే ।। 9.86 ।।
(43. మురమ్. ఖురమ్.)

(44. దేవ్యై.)

అన్యత్ర (45) పూర్వవత్పూజ్యో యజ్ఞనారాయణో భవేత్ ।
శ్వేతార్కశ్చ తథైవాగ్నిభద్రా బ్రహ్మసువర్చలా ।। 9.87 ।।
(45. దేనవత్పార్వే.)

సరసా చ (46) విరక్తా చ పృశ్నిపర్ణీ స్థిరా తథా ।
ఏరణ్డకం ఘటే మధ్యే అన్యత్ర స్యాద్యథా పురమ్ ।। 9.88 ।।
(46. వికర్తా చ. సరక్తాచ.)

అర్చనీయో హరిస్తత్ర (47) సూరభిః పద్మకేసరం ।
పత్రమేలా లవఙ్గత్వ ఙ్నాగకేసరమేవ చ ।। 9.89 ।।
(47. సురభిః.)

లతాజాతిఫలే మధ్యే న్యసనీయా విధేఃపదే ।
ఏకైకమితరేషు స్యాత్తేషు కృష్ణశ్చ దేవతా ।। 9.90 ।।
సువర్ణం రజతం తామ్రం ప్రత్యేకం నిష్టపఞ్చకమ్ ।
కృత్వా పద్మాకృతిం కాంస్యం దర్పణం చషకాని చ ।। 9.91 ।।
అయోలవిత్రాద్యాకారం త్రపుం సీసకపిత్తలే ।
త్రయం ప్రకృతిరూపేణ న్యస్యతే మధ్యమే ఘటే ।। 9.92 ।।
ప్రత్యేకమితరేష్వేతద్ధయ గ్రీవోఽధిదైవతమ్ ।
కుమ్భేష్వన్యేషు సర్వేషు పూరణం గన్ధపారిభిః ।। 9.93 ।।
సహస్రకలశస్నానే దేశికా బహవః స్మృతాః ।
చత్వారో ద్విగుణం వాపి తేషాం షోడశ ఋత్విజః ।। 9.94 ।।
పుణ్యాహం వాచయిత్వాన్వగధిదేవార్చనం భవేత్ ।
పఞ్చోపనిషదైర్మన్త్రైస్సహస్రం సర్పిషాహుతీః ।। 9.95 ।।
శాన్త్యర్థం మూలమన్త్రేణ జుహుయాత్సమిదాదిభిః ।
యావద్రజోభిర్వారిద్రైస్స్నపనం మధువిద్విషః ।। 9.96 ।।
మృత్స్నాభిర్మానుషే భాగే ప్రక్రమ్య బ్రహ్మణఃపదే ।
రత్నోదకాన్తం కలశైస్సహస్రేణాభిషేచనమ్ ।। 9.97 ।।
మృదా విష్ణోర్నుకమితి స్నపనం మూలవారిభిః ।
తద్విష్ణోరితి దేవస్య కషాయ కలశామ్బుభిః ।। 9.98 ।।
(48) ప్రథద్విష్ణురితీశస్య విద్యయా పల్లవామ్బుభిః ।
దేవస్య త్వేతి కుసుమైస్తవామిత్యపిసర్షపైః ।। 9.99 ।।

(48. ప్రవిష్ణురితి మన్త్రేతి.)

ధ్రువః పాత్వితి మన్త్రేణ స్నపనం తిలవారిభిః ।
భద్రం కర్ణేతిమన్త్రేణ షాష్టికామ్బుభిరాప్లవః ॥ 9.100 ॥
న తే విష్ణురితి స్నానం కుశ మూలామ్బుభిర్వరేః ।
ఇరావతీతి మన్త్రేణ తులసీదలవారిభిః ॥ 9.101 ॥
ముస్తామ్బుభిరతో దేవా అవన్త్వితి చతుర్ముఖ ।
ఇదం విష్ణురితి స్నానం (49) ఉష్ణైస్త్రీణిపదేతి చ ॥ 9.102 ॥
(49. ముద్గైస్త్రీణి.)

శఙ్ఖపుష్పామ్బుభిశ్చై త్రైర్విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత ।
తద్విష్ణోః పరమితి సురభ్యాదిజలై స్తథా ॥ 9.103 ॥
తిద్విప్రాస ఇతిస్నానం లోహౌర్భాగే నృణామపి ।
దివ్యే భాగే తు పౌరస్త్యే ఏకాశీతి ఘటాస్పదే ॥ 9.104 ॥
ప్రాగాది బ్రహ్మ భూమ్యన్తం క్రమేణ స్నానమిష్యతే ।
* స్నపనే దిక్కలశభేదేన మన్త్రభేదః.*

ఐన్ద్రే ఫలామ్బుభిః స్నానం యజ్ఞాయజ్ఞీయమన్త్రకమ్ ॥ 9.105 ॥
క్రమేణ మన్త్రాః కథ్యన్తే ద్రవ్య కుమ్భాష్టకే యథా ।
ఇన్ద్రావిష్ణుపదే మన్త్రో మనీషాపదలక్షితః ॥ 9.106 ॥
పషత్తే విష్ణురిత్యేత త్త్రిస్రో వాచ ఇతీదృశః ।
ఇషేత్వోర్జేతి మన్త్రేణ (50) సావిత్రీ త్వమసీతి చ ॥ 9.107 ॥
(50. స్తరిరిత్వమితీతి చ.)

యస్మిన్విశ్వాని విద్య చ పర్జన్యాయేతి లక్షితః ।
ఏకాశీతపదే యామ్యే స్నానం గన్ధోదకైర్ఘటైః ।। 9.108 ।।
నారాయణానువాకస్య ఋగ్భిరష్టాభిరాదితః ।
వ్యస్తాభిరష్టభిస్స్నానం సర్వాభి ర్మధ్యమేన తు ।। 9.109 ।।
దిగ్భాగే పశ్చిమే బ్రహ్మ న్నే కాశీతి ఘటాస్పదే ।
ప్రాగాది బ్రహ్మభూమ్యన్తం స్నానం (51) వాప్యాదిభిర్ఘటైః ।। 9.110 ।।
(51. వ్యాపృతిభిర్ఘటైః.)

మన్త్రాః క్రమేణ వక్ష్యన్తే ప్రతిద్రవ్య ఘటాప్లవమ్ ।
యా ఆప ఇతి మన్త్రేణ సిన్ధుద్వీపేతివిద్యయా ।। 9.111 ।।
(52) ఏతే శతమృచా స్నానమిమం మే వరుణేతి చ ।
శం నో దేవీరభీత్యేష యాసాం రాజేతి (53) మన్త్రతః ।। 9.112 ।।
(52. ఏష తే చ ఋచా.)

(53. మన్త్రకమ్.)

సముద్ర జ్యేష్ఠ మన్త్రేణ యాసాం దేవేతి విద్యయా ।
సూక్తేన వారుణేనైవ స్నానం ద్రవ్య (54) ఘటైరి తి ।। 9.113 ।।
(54. ఘటేన తు.)

ఏకాశీతి ఘటే సౌమ్యే పూర్వాద్యబ్జపదావధి ।
ధాన్యాని వస్తు కుమ్భానాం నవానాం మన్త్ర ఉచ్యతే ।। 9.114 ।।
త్రాతార మిన్ద్రసామ్నా చమన్తశ్చాత్వా వహన్త్వితి ।
మన్త్రోజితం త ఇత్యేష ఆపో వహతి లక్షితః ।। 9.115 ।।

మన్త్రశ్చ తావతీ త్యేష స త్వం నో అగ్నిరిత్యృచా ।
త్వం నో అగ్న ఇతి చ మహావ్యాహృతయ స్తథా ।। 9.116 ।।
అణోరణీయానిత్యన్తో మన్త్రః స్నాన విదౌ క్రమాత్ ।
ఏకోన పఞ్చాశత్కుమ్భేష్వగ్నేః కోణే యథాక్రమమ్ ।। 9.117 ।।
గోమూత్రాది ఘటే స్నానే మన్త్రాణం కథ్యతే క్రమః ।
గాయత్రీ ప్రథమా తాసాం పయోవ్రత మనన్తరమ్ ।। 9.118 ।।
దధిక్రాణ్ణేతి చ స్నానం గన్ధద్వారామితీదృశమ్ ।
విష్ణోరరాటమితి చ మూర్ధానం దివ ఇత్యృచా ।। 9.119 ।।
హిరణ్యగర్భమన్త్రేణ ఆప్యాయస్వేతి విద్యయా ।
ఘృతస్నా తేతి మన్త్రశ్చ ఘృతస్నానవిధౌ క్రమః ।। 9.120 ।।
ఏకోనపఞ్చాశత్కుమ్భే పదే నిరృతిగోచరే ।
మన్త్రాఃక్రమేణ వక్ష్యన్తే వస్తుకుమ్భేరథాప్లవే ।। 9.121 ।।
రక్షోఘ్నమితి సామాద్యం పవిత్రన్త ఇతీతి చ ।
భగవాన్ వాసుదేవేతి సామవేదవ్రతాహ్వయమ్ ।। 9.122 ।।
(55) వై రాజసామ కథితం తథా చైవ పరాజితాః ।
కథ్యతే వాయుకోణేఽపి మన్త్రాస్న్నానవిదౌ తథా ।। 9.123 ।।
(55. వైయ్యాఘ్ర.)

(56) ద్వాదశాక్షరమన్త్రశ్చ ద్రుపదా దివ ఇత్యసౌ ।
అష్టాక్షరాహ్వయో మన్త్రశ్శన్నో దేవీరితి స్మృతః ।। 9.124 ।।
(56. మన్త్రశ్చాక్షరమన్త్ర.)

హిరణ్యపాణిరితి చ వేదాహమితి చ క్రమాత్ ।
ఈశానకోణే మన్త్రోక్తి రానోనియురితి ? స్మృతః ।। 9.125 ।।

శ్రీసూక్తం మధు మాన్నశ్చ మధునక్త ఇతీతి చ ।
మధువాతేతి కోణేషు మన్త్రక్లృప్తిరుదాహృతా ।। 9.126 ।।
బ్రాహ్మేపదే తు సూక్తస్య పౌరుషస్యాదితఃక్రమాత్ ।
అష్టాసు ద్రవ్యకుమ్భానామష్టానాం మన్త్ర ఇష్యతే ।। 9.127 ।।
మధ్యమే నవకే పూర్వమష్టాభిశ్శుద్ధవారిభిః ।
స్నాపయేన్మూలమన్త్రేణ సహస్రేణ ఘటైరితి ।। 9.128 ।।
స్నాపితే దేవదేవేశే (57) పశ్చాద్రత్నఘటామ్బుభిః ।
సూక్తేన పౌరుషేణైన స్నాపయేద్దేశికస్స్వయమ్ ।। 9.129 ।।
(57. పఞ్చరత్న.)

ఘటైశ్శుద్ధోదకైన్న్యైస్స్నపనం మూలవిద్యయా ।
హరిద్రాచూర్ణసంపూర్ణైఃపఞ్చవింశతిభిర్ఘటైః ।। 9.130 ।।
స్నపనం (58) సప్తదశభిర్యద్వాషోడశసంమితైః ।
యద్వా ద్వాదశభిః కార్యం నవభిర్వా యథావసు ।। 9.131 ।।
(58. పఞ్చదశభిః.)

ఆరాధ్య దేవముచితం నివేద్య చ మహాహవిః ।
హోమస్సహస్త్రేరాజ్యేన సమిద్భిర్మూలవిద్యయా ।। 9.132 ।।
(59) అన్నైశ్చతుర్విధైశ్చైవ ప్రత్యృచం పురుషాత్మనా ।
సూక్తేన తుష్టిం వస్త్రాద్యైర్దే శికానామనన్తరమ్ ।। 9.133 ।।
(59. అన్నైశ్చతుర్గుణైశ్చైవ.)

సహస్రకలశస్నానే తత్సఙ్ఖ్యా స్వర్ణదక్షిణా ।
తదర్ధమథవా పాదో యథాశ్రద్ధం యథావసు ।। 9.134 ।।

యావతీ దక్షిణా తేషాం స్యాదర్ధమథ ఋత్విజామ్ ।
సహస్రం బ్రాహ్మణా (60) నన్నైర్భోజయేద్దక్షిణామపి ।। 9.135 ।।
(60. నన్తే.)

తద్వ్యాత్తుష్టికరీమన్యానాగతానపి తోషయేత్ ।
సేవాం కుర్వన్తియే మర్త్యాశ్శ్రద్ధాభక్తిసమన్వితాః ।। 9.136 ।।
దేవస్య స్నానసమయే సహస్రకలశామ్బుభిః ।
గఙ్గాది (61) సరితాం స్నానఫలమశ్నువతే మహత్ ।। 9.137 ।।
(61. స్నానఫలదమశ్నుతే మహతోమహత్.)

సహస్ర కలశస్నానే యత్ఫలం రాజరాష్ట్రయోః ।
(62) పూజన్తే తదశేషేణ ప్రాగుక్తమితి నోచ్యతే ।। 9.138 ।।
(62. ప్రజానాం తదశేషేణ.)

మహోత్సవఫలనైతత్కిఞ్చిత్తుల్యఫలం స్మృతమ్ ।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మే తన్త్రే చర్యాపాదే సహస్రకలశాభిషేక విధిర్నామ నవమోఽధ్యాయః.

-------******-------

పాద్మసంహితాయామ్

దశమోఽధ్యాయః.

-----

* సకామనిష్కామానుష్ఠేయ మహోత్సవప్రశ్నః.*

బ్రహ్మా :---

కథం మహోత్సవః కశ్చిత్ కీదృక్తస్య ఫలం చ కిమ్ I
ఫలకామైరనుష్ఠాతుమవిజ్ఞాతో న శక్యతే II 10.1 II
మహ్యం జిజ్ఞాసమానాయ ప్రసీద భగవన్నిదమ్ I
ఆఖ్యాతుమర్హసి యథా మహోత్సవ మనుత్తమమ్ II 10.2 II
శ్రీభగవాన్ :---

* తస్యోత్తరమ్.*

ఆరాధనమిదం బ్రహ్మన్ మోక్షకామై రనుష్ఠితమ్ I
పశ్వాదిఫలకామైస్తు దురనుష్ఠేయమద్భుతమ్ II 10.3 II
తోషణం మమ కల్యాణ మనుష్ఠితమమానుషమ్ I
దేవైరేవ పురావృత్రవధే తత్పాపనుత్తయే II 10.4 II
ఇన్ద్రేణాపి దివి ష్ఠేన మాముద్దిశ్య కృతం శుభమ్ I
రూపం తస్య ప్రవక్ష్యాపి యథా తదవధారయ II 10.5 II

* ఉత్సవశబ్దనిర్వచనమ్.*

సవసాంసారికం దుఃఖముత్తరన్తి తదమ్బుధిమ్ I
యష్ఠార ఇతి విద్వంసో నిర్బ్రువన్త్యుత్సవాహ్వయమ్ II 10.6 II

* ఉత్సవత్రైవిధ్యమ్.*

నిత్యో నైమిత్తికః కామ్య స్త్రివిధ స్స మహోత్సవః ।

* నిత్యోత్సవః.*

తత్ర నిత్యం ప్రతిసమం మాసపక్షవ్యవస్థయా ।। 10.7 ।।
శుభే చ తథినక్షత్రే విషువే చాయనద్వయే ।
కల్పితావభృథస్నానస్సేవితస్సర్వదైవతైః ।। 10.8 ।।
నైమిత్తిక స్స విజ్ఞేయో నిమిత్తే సతి కల్పితః ।
అవగ్రహే చ దుర్భిక్షే చోల్కాపాతే తథా నిశి ।। 10.9 ।।
దర్శనే సురచాపస్య వాలమీనస్య దర్శనే ।
(1) దేవతా ప్రతికాయానాం కమ్పనే భేదనే తథా ।। 10.10 ।।
(1.దేవతానాం నికాయానాం.)

(2) హసనే చలనే చైవ రోదనే పతనే తథా ।
గోపురాలయసాలానాం మణ్డపస్య చ భేదనే ।। 10.11 ।।
(2. "వృక్షే త్వన్యఫలే" ఇత్యర్ధ మత్రాపిలిఖితమస్తి క్వచిత్కోశే.)

భఙ్గే వా పతనే వాపి పర్వతానాం తథైవ చ ।
నిపాతే చైత్యవృక్షస్య భఙ్గే జ్వలనదర్శనే ।। 10.12 ।।
వృక్షే త్వన్యఫలే దృష్టే దివా నక్షత్రదర్శనే ।
భూతాదిదర్శనే ఘోరే భూమికమ్పే తథైవ చ ।। 10.13 ।।
దిగ్దాహే చ మహావాతే మహావృష్టై తథైవ చ ।
గ్రహయుద్ధే చ సఞ్జాతే ప్రతిసూర్యస్య దర్శనే ।। 10.14 ।।

నృపే రోగాభిభూతే చ గ్రామే జనపదే తథా ।
మసూరికాది ఘోరాణాం వ్యాధీనాం చ ప్రవేశనే ।। 10.15 ।।
పరచక్రప్రవేశే చ వ్యోమ్ని నేమిస్వనే తథా ।
దివ్యదున్దిభి నిర్ఘ్వదే నిర్మలే గగనే సతి ।। 10.16 ।।
(3) వర్షేవాఽశనిపాతే చ శక్రధ్వజనిపాతనే ।
జలేఽగ్నిజననే చైవ తథైవాద్భుతదర్శనే ।। 10.17 ।।
(3. అనర్షేZశనిపాతే చ.)

ఏవమాదౌ మహోత్పాతేనైమిత్తిక మహోత్సవః ।
చతుర్ణాం పురుషార్థానా ముద్ధిశ్యాన్యతమం ఫలమ్ ।। 10.18 ।।
ఉత్సవోనుష్ఠితః కామ్యస్సఙ్కల్పితఫలప్రదః ।

* అవభృథస్నానసమయః.*

కథ్యతేఽవభృథస్నానసమయస్త్రివిధోత్సవే ।। 10.19 ।।
మాసర్క్షే విషువే చైవ గ్రహణే చాయనద్వయే ।
దర్శే చ పూర్ణమాస్యాం చ శ్రవణే సర్వమాసికే ।। 10.20 ।।
రోహిణ్యాం చ పునర్వస్వోః ప్రతిష్ఠాదివసే తథా ।
రాజ్ఞాం జన్మదినే కుర్యాదభిషేకదినే తథా ।। 10.21 ।।
ఏతే ష్వవభృథస్నానం బ్రహ్మన్ సర్వార్థసాధనమ్ ।

* ఉత్సవకాలపరిమాణమ్.*

మాసేన వా తదర్ధేన ద్వాదశాహేన వా పునః ।। 10.22 ।।
నవాహేనోత్సవః కార్యః స్సప్తాహేన చతుర్ముఖ ।
అహోభిః పఞ్చభి ర్వాపి త్రిభిర్వైకేన వా పునః ।। 10.23 ।।

* ద్వజారోహణరహిత ఉత్సవః.*

ఏకాహే త్ర్యహకే ధీమాన్ ధ్వజకర్మ న కారయేత్ ।

* అవభృథసమయస్యాపవాదః.*

సఙ్కల్పపూర్వమాలోచ్య మాసఋక్షే తథా తిథౌ ।। 10.24 ।।
తీర్థావగాహనం యద్వా సంయోగ తిథితారయోః ।
విషువే చాయనే చైవ నాదరస్తిథి (4) తారయోః ।। 10.25 ।।
(4. వారయోః.)

దుష్టవారాది సంయోగే శుభమేవ యథోదితమ్ ।

* బలిదానస్య ధామవిశేషనిబన్ధనత్వమ్.*

పత్తనే నగరే గ్రామే ప్రతిలోమాఽనధిష్ఠితే ।। 10.26 ।।
అశూన్యే బలిదానాదీన్ రథ్యాసు బహిరాచరేత్ ।
నోచేదావరణేష్వేవ కుర్యాదన్తర్మహోత్సవమ్ ।। 10.27 ।।
గ్రామాది రహితే ధామ్ని నోత్సవం బహిరాచరేత్ ।
అన్తరావరణేష్వేన న తు త్యాజ్యం కథం చన ।। 10.28 ।।
పాస్త్వేఙ్గే చ స్వతన్త్రే చ ధామన్యుత్సవ సమ్పది ।
యౌగపద్యే న దోషస్స్యాద్దోషో వాస్త్వఙ్గయోర్ద్వయోః ।। 10.29 ।।

* ఆశ్రయద్వైవిధ్యమ్.*

స్వతన్త్రం పరతన్త్రం చ ఆశ్రయం సముదాహృతమ్ ।

* ఉత్తమాదిత్రైవిధ్యమ్.*

ఉత్తమాదివిభేదేన ఆలయస్త్రివిధోభవేత్ ।। 10.30 ।।

* ఉత్తమస్స్వతన్త్రాలయః.*

విష్ణ్వాలయం పురాఽఽకల్య పశ్చాద్గ్రామాది కల్పనమ్ ।
స్వతన్త్రమితి విజ్ఞేయ మాలయం తూత్తమం భవేత్ ।। 10.31 ।।

* మధ్యమః పరతన్త్రాలయః.*

గ్రామాదికం పూరాఽఽకల్ప్య పశ్చాదాలయకల్పనమ్ ।
అస్వతన్త్రమితి ఖ్యాతమాలయం మధ్యమం భవేత్ ।। 10.32 ।।

* అధమః వీధ్యన్తరాకల్పితాలయః.*

స్వతన్త్రాలయ క్లృప్తాసు రథ్యావీధీషు పద్మజ ।
అన్తరే స్థాపితం యత్ర దాశ్రయం త్వధమాలయమ్ ।। 10.33 ।।

* ఉత్సవసన్నిపాతే స్వతన్త్రాలయే పూర్వమర్చనమ్.*

స్వతన్త్రే పరతన్త్రే వా ఉత్సవాదౌ కృతే సతి ।
పూర్వం స్వతన్త్రే కర్తవ్యం వాస్త్వఙ్గే ద్విగుణార్చనమ్ ।। 10.34 ।।

* ఆశ్రయాదిబిమ్బానాముత్సవం తత్తదావరణ ఏవ కుర్యాత్.*

ఆశ్రయాదిషు బిమ్బేషు ఉత్సవాదౌ కృతే సతి ।
తత్తదావరణే కుర్యా ద్బాహ్యవీధ్యాం తు నాచరేత్ ।। 10.35 ।।
మోహాద్వా యదివా లోభా ద్విపరీతే కృతే సతి ।
అరాతిభిః పరిభవో మహావ్యాధ్యాదిపీడనమ్ ।। 10.36 ।।
ప్రాఙ్గణఏషు చ సర్వేషు ప్రాసాదాదిషు మూర్తిషు ।

ప్రీత్యాభిషేకమాత్రం చ స్నపనాద్యుత్సవం వినా ।। 10.37 ।।
(5) కారయేద్యది సమ్మోహాత్త్రపజానాం పీడనం తథా ।
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన విపరీతం తు నాచరేత్ ।। 10.38 ।।
(5. సదా దేశాధిపస్య స్యాత్త్రపజానామ్.)

అన్యథా కారయేన్మోహాద్రాజా రాష్ట్రం చ నశ్యతి ।

* గ్రామవాస్తుబలినిషేధః.*

గ్రామాశ్రయాదిభేరాణామాలయాశ్రయకేషు చ ।। 10.39 ।।
గ్రామవస్తు బలిహీనం కేవలోత్సవమాచరేత్ ।

* వైష్ణవోత్సవే దేవతాన్తరోత్సవనిశేధః.*

దేవతాన్తరకల్యాణే వర్తమానేఽపి వైష్ణవమ్ ।। 10.40 ।।
కుర్యాద్దేవోత్సవం నైవ వైష్ణవేఽన్యం కదాచన ।
వాసుదేవో హి దేవానాం దేవతామ్నాయతే యతః ।। 10.41 ।।

* దేవోత్సవమధ్యే మానుషోత్సవనిషేధః.*

ఉత్సవే దేవదేవస్య ధ్వజారోహణపూర్వకే ।
ప్రవర్తితే (6) దేవయాగే చౌలాది ర్నైవ సంస్క్రియా ।। 10.42 ।।
(6. నైవ యాగశ్చౌలాదిశ్చైవ.)

* పూర్వాపపాదః.*

గ్రామాద్యనఘాయతనే ప్రవృత్తేఽప్యుత్సవే పునః ।
కుర్యాద్దేవాన్తరం యాగం చౌలాదిం చైవ సంస్క్రియాం ।। 10.43 ।।

* అన్యదేవతోపయుక్తతోరణాదీనాం ప్రతిక్షేపః.*

తోరణాదీని చాన్యేషాం దేవానాముత్సవే సతామ్ ।
ఉత్పాట్య రథ్యాసు హరే రుత్సవో నాన్యథా భవేత్ ।। 10.44 ।।

* పూర్వాపవాదః.*

క్లృప్తానాముత్సవే విష్ణో రథ్యాదిష్వితరోత్సవే ।
స్థిరాణాం తోరణాదీనాం కుర్యం నోత్పాటనం భవేత్ ।। 10.45 ।।

* అధిమాసాదౌ ప్రథమోత్సవనిషేధః.*

అధికే మాసి శుక్రాదౌ గురౌ చ స్తమితే సతి ।
నోత్సవః ప్రథమఃకల్ప్యః కల్పనే రాజరాష్ట్రయోః ।। 10.46 ।।
ప్రజానాం చైవ దుఃఖం స్యా ద్వ్యాధిర్వా మృతిరేవ వా ।
ఉత్సవే చ ద్వితీయాదౌ నోక్తదోషః కథఞ్చన ।। 10.47 ।।

* ధ్వజారోహణస్య ముఖ్యకాలః.*

మాసాదావుత్సవదినే పఞ్చాహావధికే క్రమాత్ ।
ధ్వజారోహణకాలస్తు బ్రహ్మన్నద్య ప్రదర్శ్యతే ।। 10.48 ।।
ఏకోనవింశతితమే దినే తీర్థాఙ్కురార్పణాత్ ।
అష్టాదశదినే వాపి ప్రాగేవ సమయే శుభే ।। 10.49 ।।
వైనతేయధ్వజారోహాద్ద్వాదశాహేఽథవా భవేత్ ।
యద్వా కల్యాణ దివసం త్రిగుణీకృత్య తావతామ్ ।। 10.50 ।।
ఆదౌ దినానాం కర్తవ్యం ధ్వజారోహణమబ్జజ ।
అఙ్కురానపర్యయిత్వాహ్ని పుణ్యే పుర్వే యథోదితే ।। 10.51 ।।

ధ్వజమారోపయేత్పశ్చాన్మఙ్గలం మఙ్గలే దినే ।

* అనుకల్పకాలః.*

దైవాద్వామానుషాద్వాపి కుతశ్చిత్కారణాద్యది ।। 10.52 ।।
(7) ఉత్సవాహర్గణా త్పూర్వం యథోక్తైన కృతే ధ్వజే ।
ఉత్సవారమ్భణదినే దివాఽఽరోప్య ధ్వజం నిశి ।। 10.53 ।।
(7. ఉత్సవారమ్భణాత్.)

* ధ్వజారోహణ భేరీతాడనయోః పౌర్వాపర్యవికల్పః.*

భేరీతాడనమన్వక్చ పాలికాస్వఙ్కురాన్ క్షిపేత్ ।
అఘోష్య భేరీం ప్రథమం ధ్వజారోహణమన్వతః ।। 10.54 ।।
తతోఽఙ్కురార్పణం యద్వా యద్వా నిశ్యఙ్కురార్పణమ్ ।
ప్రదోషేఽన్వగ్ధ్వజారోహో భేరీతాడనమన్వతః ।। 10.55 ।।
తత్కాలేఽపి ధ్వజారోహే త్రైవిధ్యం చతురాసన ।

* ధ్వజపటాయామాదిమానమ్.*

తన్తూత్థం క్షౌమవసనం నిర్దేషం సూక్ష్మమాహృతమ్ ।। 10.56 ।।
కార్పాసం వా యథావిత్తం ధ్వజార్థే కల్పయేద్బుధః ।
ఆయతం దశభిర్హస్తై ర్విస్తీర్ణం పఞ్చభిర్దృఢమ్ ।। 10.57 ।।
నవభిర్వాష్టభిర్వాపి సప్తభిర్వా చతుర్ముఖ ।
మూలభేరసమాయామం ద్వారాయామ మథాపి వా ।। 10.58 ।।
ఆయామార్ధేన విస్తీర్ణం పాదేన కృతే శేఖరమ్ ।
శేఖరేణ సమం పుచ్ఛం తదర్ధం కర్ణపుచ్ఛకమ్ ।। 10.59 ।।

నిర్ణేజితం ఖలీయుక్తం శోషితం లక్షణాన్వితమ్ ।

* గరుడమూర్తి లక్షణమ్.*

ఆహృత్య మధ్యే వస్త్రస్య గరుడం కాఞ్చనప్రభమ్ ।। 10.60 ।।
నవతాలప్రమాణేన ద్విభుజం ధృతఞ్చుకమ్ ।
ధృతపుష్పాఞ్జలిపుటం శ్వేతామ్బర ధరం విభుమ్ ।। 10.61 ।।
దంష్ట్రాకరాలవదనం భ్రుకుటీకుటిలేక్షణమ్ ।
నీలనాసాగ్రసంయుక్తం కుఞ్చితాసవ్యపాదకమ్ ।। 10.62 ।।
పృష్ఠే నివిష్టసర్వాఙ్గం పక్షవిక్షేపశోభితమ్ ।
గగనే గమనారమ్భం (8) సువృత్తం ఘోరదర్శనమ్ ।। 10.63 ।।
(8. వృత్తాక్షమ్.)

కరణ్డికాముకుటినం లలాటే రచితాలకమ్ ।
హారకేయూరవలయనూపురాభరణోజ్జ్వలమ్ ।। 10.64 ।।
అనన్తో వామకటకో యజ్ఞసూత్రం తు వాసుకిః ।
ఉరసి న్యస్తకార్కోటం కటిసూత్రితతక్షకమ్ ।। 10.65 ।।
బిభ్రాణం దక్షిణే కర్ణే పద్మాహ్వాయసరీసృపమ్ ।
మహాపద్మం తథాన్యత్ర శఙ్ఖం శిరసి భోగినమ్ ।। 10.66 ।।
గులికం చాఙ్గదే సర్పం వర్ణస్తేషాం చ కథ్యతే ।
స్ఫటికాభశ్శోణితాభః పీతాభోధూమ్రవర్ణకః ।। 10.67 ।।
రక్తామ్బుజ నిభశ్చైవ పిఙ్గలస్తు హినప్రభః ।
భ్రమరాభః

* గరుడప్రతిమాయా ఉపరి పార్శ్వేఽధస్తాచ్చ లేఖనీయాని.*

క్రమాచ్ఛత్రం ముక్తాహేమ పరిష్కృతమ్ ll 10.68 ll
ఉపరిష్టాచ్చ కర్తవ్యం పార్శ్వయోశ్చామరద్వయమ్ l
అధస్తాదమ్బుజం పూర్ణ కుమ్భమద్భిశ్చ పాలికాః ll 10.69 ll
సఙ్కురా లిఖితవ్యాస్స్యుర్దీపౌ ద్వౌ పార్శ్వయోర్ద్వయోః l
పఞ్చవర్ణైర్లిఖేదేవ మన్తరం శ్యామవర్ణకమ్ ll 10.70 ll
అన్తరాలంచ (9) కృష్ణేన చిత్రయే చ్చిత్రకృత్తమః l
ధ్వజార్ధసమ్మితాం చైవ పతాకాం చైవ చిత్రయేత్ ll 10.71 ll
(9. అన్తరాలం న.)

* అధిపాసదినే కర్తవ్యాని.*

అధివాసే దినే ప్రాప్తే తమిస్రాయాం గురుస్స్వయమ్ l
కారుశాలాం ప్రవిశ్యాథ కారయిత్వాథ శిల్పినా ll 10.72 ll
నయనోన్మీలనం తస్మిన్ విసృష్టే శిల్పినీ (10) ప్సితైః l
అర్థైశ్చ తోషితే సశ్చా (11) నిక్షిప్య శిరసి ధ్వజమ్ ll 10.73 ll
(10. ప్సితే.)

(11. నిక్షిపేత్.)

(12) మూర్తిపస్య సువర్ణాది లోహపాత్రే సమర్పితమ్ l
ప్రాదక్షిణ్యేన ధామాదీన్నీ త్వా తూర్య (13) నినాదితమ్ ll 10.74 ll
(12. మూర్తిపశ్చ.)

(13. నినాదితైః.)

తతఃప్రవేశయేద్యాగ మణ్డపం దేశికోత్తమః ।
నయనోన్మీలనాదన్య త్రప్రతిష్ఠాయామివాచరేత్ ।। 10.75 ।।

* అధివాసః.*

ఛాయాధివాసనం సద్యో జలే కుర్యాద్యథావిధి ।
కుమ్భైష్షోడశభి (14) శ్చాయాస్నపనం దర్పణే భవేత్ ।। 10.76 ।।
(14. స్నాయాత్ స్నపనమ్.)

పౌరుషేణైవ సూక్తేన (15) గాయత్ర్యా స్వస్య పూజయేత్ ।
శాయయేచ్చాలి భారాదావాస్తీర్ణే నవవాససి ।। 10.77 ।।
(15. గాధయా.)

శాయితస్య పటస్యాథ అపసవ్యే సహోష్టభిః ।
పరితో న్యస్తకలశైర్వర్ధన్యా చ ఘటం క్షిపేత్ ।। 10.78 ।।
ఆవాహ్య గరుడం కుమ్భే కరకే చ సుదర్శనమ్ ।
ఇన్ద్రాదీనష్టపూర్వాది కలశేషు సుపూజయేత్ ।। 10.79 ।।
శోధయిత్వా చ గరుడం పటస్థం శోషణాదిభిః ।
సంహృత్య తత్వాని తతః క్రమాదుత్పాద్య పక్షిణమ్ ।। 10.80 ।।
చతుర్షు పార్శ్వ కుణ్డేషు హెూమే స్థణ్డిలభూషు వా ।
కుణ్డే మహానసే వాపి (16) సమిధాజ్యై ర్యథాపురమ్ ।। 10.81 ।।
(16. సమిధాద్యై.)

శాన్తిహోమస్సర్శనం చ సేచనం చ యథాపురమ్ ।
పటం విస్తీర్ణగరుడం మన్దిరాభిముఖం యథా ॥ 10.82 ॥
ప్రదర్శ్యాపాహయేత్తత్ర వ్యాహృత్యా

* గరుడ ప్రార్థనా.*

సన్నిధిం తతః ।
ప్రార్థయేత గురుస్తస్య గాథయా వక్ష్యమాణయా ॥ 10.83 ॥
మహాబల మహాబాహో వైనతేయ వయోధిప ।
సన్నిధత్స్వ పటే తుభ్యం సమః ప్రణవమూర్తయే ॥ 10.84 ॥
కర్మణాం సిద్ధిమాహోతః కురుష్వ విహగేశ్వర ।
అహుతవ్యాస్త్రయో లోకా దేవస్యోత్సవ సంపది ॥ 10.85 ॥
యజేదాత్మీయ గాయత్ర్యా తమర్ఘ్యాద్యుపచర్యయా ।
నివేదయేత్తతస్తస్మై నివేద్యం చ చతుర్విధమ్ ॥ 10.86 ॥
కుమ్భాయ చ నివేద్యాన్నం స్తోత్రేర్గరుడతోషణమ్ ।
వాహనాయ మహావిష్ణో స్తార్క్ష్యాయా మితతేజసే ॥ 10.87 ॥
గరుడాయ సమస్తుభ్యం సర్వసర్పేన్ద్ర మృత్యవే ।
నమో నమస్తే పక్షీన్ద్ర స్వాధ్యాయవపుషే నమః ॥ 10.88 ॥
విహగన్ద్రే మనస్తేఽస్తు సముత్పాటితకల్పక ।
ఆహృతామృతకుంభాయ జననీదాస్యమోచినే ॥ 10.89 ॥
సురాసురేన్ద్రజయినే నాగేన్ద్రాభరణాయ తే ।
యదాధార్మిదం సర్వం తదాధారాయ తే నమః ॥ 10.90 ॥
పక్షౌ యస్య బృహత్సామ రథన్తరమపి ద్వయమ్ ।
అక్షిణీ చాపి గాయత్రి త్రివృత్సామశిరః స్మృతమ్ ॥ 10.91 ॥

స్తోమ ఆత్మా నమస్తస్మై వామదేవ్యాఙ్గసమ్పదే ।
నమఃప్రాణాది వాయూనా (17) మిశాయ గరుడాత్మనే ।। 10.92 ।।
(17. మిశానాయ గరుత్మతే.)

దోషానపయాయాఖణ్డన్ గుణానావహ సర్వతః ।
విఘ్నాని జహి సర్వాణి ఆత్మసాత్కురు మామపి ।। 10.93 ।।
స్తుత్వైవం గారుడం మన్త్రం జపేదేకాగ్రమానసః ।
తుర్యాఘోషైర్వేదఘోషైర్జాగరేణ నయేన్నిశామ్ ।। 10.94 ।।

* గరుడని వేదిత పిణ్డభక్షణం సన్తానప్రదమ్.*

నివేద్యం కబలీకృత్య మన్త్రయిత్వాచ మన్త్రవిత్ ।
పౌరుషైర్గారుడైర్మన్త్రై ర్వన్ధ్యానామపి యోషితామ్ ।। 10.95 ।।
క్షిపేదఞ్జలిషు ధ్వాత్వా గరుడం చాచ్యుతం హరిమ్ ।
భక్షయిత్వా త్రయః పిణ్డాన్ జనయేయుస్సుతాన్ బహూన్ ।। 10.96 ।।

* ధ్వజపటోత్సవః.*

తం ప్రభాతే సమారాధ్య నివేద్య చ హర్విఃక్రమాత్ ।
వస్త్రాభరణ పుష్పైస్తు పటస్థం శోభయేత్ఖగమ్ ।। 10.97 ।।
ఆరోప్య హస్తిపృష్ఠే పారథే వాన్యత్ర మఙ్గలే ।
శిభికాదౌ నయేద్గ్రామం ప్రాదక్షిణ్యేన ధామ వా ।। 10.98 ।।
భేరీమృదఙ్గపటహౌశ్శఙ్ఖకాహలచిహ్నకైః ।
ఘోషయేత్పురతస్తస్య నృత్తైర్గేయైశ్చ సర్వతః ।। 10.99 ।।

* ఖగేశ వాద్యయోర్మధ్యే సాఙ్కురపాలికానయనమ్ *

ఖగేశ వాద్యయోర్మధ్యే పాలికాస్సఙ్కురాన్వితాః ।
వహేయుర్బ్రాహ్మణాస్సర్వే శిరోభిస్సంయతేన్ద్రియాః ।। 10.100 ।।
బిమ్బమౌత్సవమన్యచ్చ (18) గరుడస్యాన్తికేఽథవా ।

ధ్వజస్తమ్భస్థాపనస్థానమ్.

ఇచ్ఛయా యజమానస్య సర్వమఙ్గలసంయుతమ్ ।। 10.101 ।।
(18. గరుడస్యానయేత వా.)

అగ్రతో బలిపీఠస్య (19) బహిర్వా ధామ గోపురాత్ ।
ధ్వజస్తమ్భం ఖనేద్భూమౌ నిర్దోషం దారవం స్థిరమ్ ।। 10.102 ।।
(19. బహిఃప్రాసాద.)

* స్థమ్భోపయోగిదారుమానమ్.*

(20) అన్తస్సారో బహిస్సారో నిస్సారస్త్రివిధ స్తరుః ।
క్రముకాది బహిస్సారం ప్రశస్తం విదురుత్తమమ్ ।। 10.103 ।।
(20. అన్తస్సారే బహిస్సారే ని స్సారే త్రివిధే తరౌ.)

అన్తస్సారం చన్దనాది ప్రశస్తం స్తమ్భకల్పనే ।
నిస్సారం వర్జయేత్తస్మ్బం శతతాలాయతం శుభమ్ ।। 10.104 ।।
మానాఙ్గులప్రమాణేన (21) వింశత్యూనమథాపి వా ।
ప్రాసాదోచ్ఛ్రాయమథవా యద్వా గోపురుసమ్మితమ్ ।। 10.105 ।।
(21. వింశత్తాలమథాపి. వింశన్న్యూనమ్.)

చతుర్ధా విభజేత్త్సమ్భమేకాంశేనైవ మస్తకమ్ ।
తస్యచాధారభూతానాం (22) చ్ఛేదితానాం తు మూలతః ।। 10.106 ।।
(22. చ్ఛిద్రితానాం త్రి.)

త్రయాణామపి పీఠానాం స్తమ్భాగ్రే వినివేశనమ్ ।
ఆయతాని చ పూఠాని ద్వితాలేన చతుర్ముఖ ।। 10.107 ।।
విస్తీర్ణాని తదర్ధేన తదర్ధేన ఘనాని చ ।
మూలే స్థూలాని సూక్ష్మాణి చాగ్రే యుఞ్జీత భూరుహాన్ ।। 10.108 ।।
అగ్రే పీఠద్వయేచ్ఛిద్రే ధ్వజయష్టిం చ సంస్కృతామ్ ।
నివేశయేచ్ఛిద్రయిత్వా ధ్వజస్తమ్భం చతుర్ముఖ ।। 10.109 ।।
నివేశయేద్వేణుకం వాసవ వా సప్తపఞ్చ వా ।
* ధ్వజస్తమ్భంసంస్కారః.*

ఇత్థం భూతం ధ్వజస్తమ్భం పీఠస్యోత్తరపార్శ్వతః ।। 10.110 ।।
(23) ఆరాధ్య వేదవిద్విప్రైః ప్రాగగ్రం శాయయేద్గురుః ।
యద్వోదగగ్రం ప్రక్షాల్య స్తమ్భమబ్లిఙ్గమన్త్రతః ।। 10.111 ।।
(23. ఆనాయ్య.)

కుశైశ్చ సాగ్రైః ప్రచ్ఛాద్య స్తమ్భమూర్ధ్వముఖైశ్శుభైః ।
సంవేష్ట్య దర్భమాలాభి ర్విష్ణుసూక్తేన దేశికః ।। 10.112 ।।
ధ్వజస్తమ్భావటే న్యస్య లోహబీజాది శోధితమ్ ।
తత్రావటే ధ్వజస్తమ్భం స్థాపయిత్వాదృఢం యథా ।। 10.113 ।।
ప్రాసాదాభిముఖం

* స్తమ్భశిరసి ధ్వజపటబన్ధనమ్.*

తస్య వేణ్వగ్రవివరే ధ్వజమ్ ।
పాశేనాఙ్గుష్ఠనాహేన త్రిగుణీకృత్య తన్తునా ।। 10.114 ।।
ధ్వజం నివేశయేద్యద్వా స్తమ్భమారుహ్య బన్ధయేత్ ।
బద్ధధ్వజాగ్రస్తమ్భం వా స్థాపయేచ్చక్త్యపేక్షయా ।। 10.115 ।।

* ధ్వజారోపణకాలః.*

ఏవం నియోజ్య యష్ట్యగ్రే ముహూర్తే శోభనే గురుః ।
పూర్వాహ్ణే వాథ మధ్యాహ్నే ధ్వజమారోపయేత్తథా ।। 10.116 ।।

* ఆరోపణమన్త్రః.*

బధ్వా పురుషమన్త్రేణ సపతాకం సఘణ్టకమ్ ।
సువర్ణోఽసీతి మన్త్రేణ ధ్వజస్యారోపణం భవేత్ ।। 10.117 ।।
ప్రాసాదాభిముఖం స్థాప్య ఖగేన్ద్రం పటసంస్థితమ్ ।
తూర్యఘోషం తథామ్నాయఘోషం దిక్షు చ ఘోషయేత్ ।। 10.118 ।।
ఖగేశమాలామన్త్రాదీం స్తత్కాలే దేశికో జపేత్ ।

* స్తమ్భమూల వేదీకల్పనమ్.*

స్తమ్భమూలస్థలే వేదిం హస్తైస్సప్తభిరాయతామ్ ।। 10.119 ।।
తాపద్భిరేవ విస్తీర్ణామేకహస్తసముచ్ఛ్రితామ్ ।
పఞ్చభిర్వా త్రిభిర్వాపి చతురశ్రాం ప్రకల్పయేత్ ।। 10.120 ।।
వేదికాయాస్తృతీయాంశే మధ్యే పీఠం ప్రకల్పయేత్ ।
చతుష్టయాఙ్గులోత్సేధం మేఖలాత్రయసంయుతమ్ ।। 10.121 ।।

భాగే తృతీయే తస్యాపి పద్మమష్టదలై ర్యుతమ్ ।
కర్ణికాస్థో యథా స్తమ్భస్తథా కుర్యాద్విచక్షణః ।। 10.122 ।।
షోడశ స్తమ్భసంయుక్తా ప్రపా స్యాత్పరిత స్తతః ।
చతుర్ద్వారసమాయుక్తా దర్భమాలాద్యలఙ్కృతా ।। 10.123 ।।
పుణ్యాహం వాచయిత్వాథ ప్రోక్షయేత్కుమ్భవారిణా ।
గారుడేనైవ మన్త్రేణ కలశైశ్చాష్టభి స్తథా ।। 10.124 ।।
ఇన్ద్రాద్యైఃప్రోక్షయేత్ స్తమ్భంస్వైస్వైర్మన్త్రైర్యథాక్రమమ్

* ధ్వజే గరుడసాన్నిధ్య ప్రార్థనమ్.*

ప్రార్థయేత స్థితిం తస్య గరుడస్య ధ్వజోదరే ।। 10.125 ।।
ఉత్సవావభృథం యావద్గాథయా వక్ష్యమాణయా ।
పక్షీన్ద్ర పక్షవిక్షేపతరఙ్గానిలసమ్పదా ।। 10.126 ।।
నిరస్తాసురసన్నాహ సమరే శత్రుసూదన ।
సన్నిధత్స్వ పటే యావదుత్సవావభృథావధి ।। 10.127 ।।

* గరుడాయ అశేషలోకాహ్వానాజ్ఞాపనమ్.*

ఉత్సవప్రతిమాం యానమారోప్య శిభికాదికమ్ ।
ధ్వజస్తమ్భసమీపోర్వ్యామానీయాదర్శయేత్ఖగమ్ ।। 10.128 ।।
ఆహ్వానార్థమశేషాణాం లోకానాం పతగేశ్వరమ్ ।
నియుజ్య దేవస్తదను ప్రాప్నుయాన్మణ్డపావనిమ్ ।। 10.129 ।।

* గరుడస్య కాలత్రయే ఆరాధనమ్.*

ఆరాధయేత్త్రికాలం తు గరుడం చ నివేదయేత్ ।

* అనిర్వాణ దీపస్థాపనమ్.*

అనిర్వాణం తథా దీపం రక్షేన్నక్తందివా సదా ।। 10.130 ।।

* ఉత్సవప్రతిమాయా రాత్రౌ హోమాన్తమర్చనమ్.*

ఉత్సవప్రతిమాం తత్ర మణ్డపే చ యథావిధి ।
పూజయిత్వా నివేద్యాథ హవిర్హోమాన్తమర్చయేత్ ।। 10.131 ।।
రాత్రౌ తు పూజయిత్వైవం

* భేరీతాడనసిద్ధయే కల్పనీయాని.*

భేరీతాడన సిద్ధయే ।
ధ్వజపీఠసంయ పురతః క్షితిం గోమయపారిణా ।। 10.132 ।।
ఆలిప్య చతురశ్రం చ సుధాచూర్ణైశ్చశోభయేత్ ।
చతురశ్రం ధాన్యపీఠం ద్రోణపఞ్చకశాలినా ।। 10.133 ।।
కల్పయిత్వా కాలచక్రం తస్య మధ్యే నివేశయేత్ ।
బల్యర్చామపితత్రైవ స్థాపయేద్ధ్వజ సమ్ముఖమ్ ।। 10.134 ।।
పూజయిత్వా నివేద్యాథ హవీంషి వివిధాని చ ।

* భేర్యర్చనమ్.*

ఆపిప్తే పురతస్తస్య భూతలే ధాన్యపీఠకే ।। 10.135 ।।
తావదేవ మహాభేరీం వేష్టితాం నవవాససా ।
దక్షిణేతరయోస్తస్యా భేరికాయా యథాక్రమమ్ ।। 10.136 ।।
భాగయోరర్చయేద్విష్ణుం శ్రియం చైవ యథావిధి ।

త్రిగుణాం ప్రకృతిం చైవ మధ్యభాగే సభాజయేత్ ।। 10.137 ।।

* భేరీతాడనమ్.*

ముహూర్తే శోభనే భేరీం శబ్దతన్మాత్రవిద్యయా ।
కోణేన తాడయేన్మూర్తిత్రయం ధ్యాయేద్గురుస్స్వయమ్ ।। 10.138 ।।
తతః పారశవస్స్నాతో దర్భపాణిరలఙ్కృతః ।
సోపవీతోత్తరీయశ్చ వహన్ భేరీమలఙ్కృతామ్ ।। 10.139 ।।
శఙ్ఖాదివాద్యసహితాం తాలభేదవిధానవిత్ ।
ఘోషయేద్గురుణేన్ద్రాదౌ హూయమానే మరుద్గణే ।। 10.140 ।।

* ఆహూతవ్య దేవతాః.*

దివ్యాయుధానామాహ్వానం తథా వైకుణ్ఠవాసినామ్ ।
తథా పారిషదాస్సర్వే విష్వక్సేనాభిరక్షితాః ।। 10.141 ।।
ఆహ్వాతవ్యా మఖే తస్మిన్ కుముదాద్యా స్సనాయకాః ।
ఋషిభిశ్చ మరీచ్యాద్యైర్బ్రహ్మలోకనివాసిభిః ।। 10.142 ।।
సమాహ్వానం విరిఞ్చస్య రుద్రలోకనివాసిభిః ।
సార్ధం ప్రమథసార్థైశ్చ రుద్రశ్చ వృషవాహనః ।। 10.143 ।।
ఆహ్వాతవ్యాస్తథాన్యే చ తత్తల్లోకనిపాసినః ।
వాహనైఃపరివారైశ్చ సాకం తస్మిన్ మహూత్సవే ।। 10.144 ।।
విద్యాశ్చ మూర్తిధారిణ్యస్త్రయీ చఞ్చైర్వపుష్మతీ ।
అహ్వాతవ్యాస్సమాహ్వానం సర్వేషాం చ స్వనామభిః ।। 10.145 ।।
నిత్యోత్సవార్చ్ఛం పరితో వీధికాసు సుదర్శనమ్ ।
అన్నర్మూర్తివిధానం చ ప్రదీపైర్బహుభిర్వృతమ్ ।। 10.146 ।।
గమయిత్వా ప్రతిదిశం భేరీతాడనపూర్వకమ్ ।

* గ్రామమధ్యే చతుర్ముఖస్యావాహనమ్.*

గ్రామమధ్యం సమాసాద్య తత్రావాహ్య చతుర్ముఖమ్ ।। 10.147 ।।
అర్చయిత్వా మఖే తస్మిన్ యాచిత్వా సన్నిధిం గురుః ।
ఇన్ద్రాదీంశ్చ ప్రతిదిశం బల్యర్థం సన్నిధిం తదా ।। 10.148 ।।
అర్చయిత్వా తూర్యఘోషం ఘోషయిత్వాస్వతాలవత్ ।
అన్యత్ర గారుడం తాలమన్తరాలేషు ఘోషయేత్ ।। 10.149 ।।
ప్రవిశ్య మన్దిరం తత్ర యథాపూర్వం నివేశయేత్ ।

* వీధీషు దేవతాహ్వానమ్.*

ఆదాయోత్సవబిమ్బం వా కేవలం వా సుదర్శనమ్ ।। 10.150 ।।
అన్నమూర్తివిధానం వా భేరీమాదాయ కేవలామ్ ।
రథ్యాసు దేవతాహ్వానం తత్ర తత్ర యథావిధి ।। 10.151 ।।

* భేరీశబ్దం శ్రుత్వా అవభృథాన్తమన్యత్ర న యాయాత్.*

దేవతాహ్వానవేలాయాం భేరీం శృణ్వన్తియే నరాః ।
తైర్నదీతరణం నైవ యానం వా యోజనాత్పరమ్ ।। 10.152 ।।
అనాదృత్యోత్సవం మోహాద్దూరం యాయాజ్జనో యది ।
స యాతి నిరయస్థానం ప్రేత్య దుఃఖమిహాపి చ ।। 10.153 ।।
తస్మాదవభృథం యావద్వసేత్తత్రైవ నో వ్రజేత్ ।
ధ్వజార్థమఙ్కురా యేన న్యస్తాస్స యది కారణాత్ ।। 10.154 ।।
కుతశ్చిదసమర్థో వా మృతో వా దేశికోత్తమః ।
శేషం సమాపయేదన్యః పుత్రో వా తదనుజ్ఞయా ।। 10.155 ।।
శిష్యో వా యది వా భ్రాతా ఋత్విక్వా గుణవత్తరః ।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మ సంహితాయాం చర్యాపాదే ధ్వజారోహణ విధిర్నామ దశమోఽధ్యాయః

--------*******--------

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే-ఏకాదశోఽధ్యాయః

ఏకాదశోఽధ్యాయః

------

* మహోత్సవవిధౌ అఙ్కురార్పణకాలః.*

శ్రీభగవాన్ :---

ఉత్సవారమ్భదివసాదర్వాగహని సప్తమే ।
అఙ్కురానావపేల్లగ్నే శోభనే దేశికోత్తమః ।। 11.1 ।।

* పాలికాసఙ్ఖ్యా.*

(1) అష్టోత్తర శతేష్వేవ పాలికాసు యథావిధి ।

(2) షట్త్రింశత్స్వథ వా

* వీధీచత్వరపరిష్కారాలఙ్కారౌ.*

పశ్చాదలఙ్కారం సమాచరేత్ ।। 11.2 ।।

(1. అష్టోత్తరశతం వాపి.)

(2. షట్త్రింశద్విస్తువా.)

క్రముకైర్దారుజైర్వాపి తోరణై ర్వీధికాముఖమ్ ।
చత్వారాణి తథా గ్రేషు గోపురాణామలఙ్క్రియా ।। 11.3 ।।
ఫలభారావనమ్రాశ్చ కదలీక్రముకాదయః ।
పార్శ్వేషు తోరణానాం స్యుః స్థాప్యా గమనవీధయః ।। 11.4 ।।
సమభూమితలాఃకార్యాస్సికతాభిశ్చ శోభితాః ।
దుకూలక్షౌమపాసోభి ర్దర్భమాలాశతేన చ ।। 11.5 ।।
ధ్వజైశ్చ సర్వతో దిక్షు శోభయేచ్చ ప్రపాదిభిః ।
శోధయేత్సర్వభూభాగం గోమయోమ్భోభిరాప్లుతైః ।। 11.6 ।।

* ప్రాసాదాలఙ్కారః.*

ప్రాసదభిత్తయః కార్యాశ్చిత్రితా వర్ణపఞ్చకైః ।
(3) కమ్భోభిః పూర్ణకుమ్భైశ్చ దీపికావలిభి స్తథా ।। 11.7 ।।
(3. అమ్భోభిః.)

ముక్తాదామభిరన్యైశ్చ సాఙ్కురైఃపాలికాశతైః ।

* దేశాన్తరాగత సేవార్థిభ్యః ప్రపాదికల్పనమ్ *

దేశాద్దేశాత్సమేతానాం వర్ణానాం చ తదుత్సవే ।। 11.8 ।।
సేవితుం దేవదేవేశ మన్నాద్యైస్తుష్టిమావహేత్ ।
ప్రపాపానీయశాలాద్యై ర్యజమానో దివానిశమ్ ।। 11.9 ।।

* రోగార్తేభ్యః భైషజ్యకల్పనమ్.*

రోగార్తానథ భైషజ్యైర్భిషజేద్ధనరాశిభిః ।

* యాగమణ్డపస్థానమ్.*

ప్రథమావరణే బ్రహ్మన్ కారయేద్యాగమణ్డపమ్ ।। 11.10 ।।
యద్వావకాశానుగుణం ద్వితీయావరణే భవేత్ ।
అన్తరాలేషు సర్వత్ర దిశామిష్టే క్వచిద్భవేత్ ।। 11.11 ।।

* మణ్డపాయామివిస్తారౌ.*

సప్తహస్తాయతం యద్వా పఞ్చహస్తాయతం తు వా ।
విస్తారాయామసదృశం యతుర్ద్వారస మన్వితమ్ ।। 11.12 ।।
మణ్డపం కారయేత్తస్య పరితః కారయేత్త్రపామ్ ।

* వేదీకల్పనమ్.*

తస్య మధ్యే త్రియంశే తు వేదీం హస్తసముచ్ఛ్రుతామ్ ।। 11.13 ।।
విస్తీర్ణాం ద్విత్రిహస్తేన

* అగ్నికుణ్డ నిర్మాణమ్.*

వేద్యాః ప్రాచ్యాం ప్రకల్పయేత్ ।
కుణ్డమాహవనీయస్య చతురశ్రం యథోదితమ్ ।। 11.14 ।।

దక్షిణస్యాం దక్షిణాగ్నేర్దిశి చాప సమాకృతి ।
కుణ్డం తు గార్హపత్యస్య ప్రతీచ్యాం వృత్త మద్భుతమ్ ।। 11.15 ।।
సభ్యస్య కుణ్డం కౌబేర్యాం త్రికోణం తదనన్తరమ్ ।
ఐశాన్యా మగ్నికోణే వా కుణ్డం చ చతురశ్రకమ్ ।। 11.16 ।।
అవసథ్యస్య శిఖినః పఞ్చాగ్న్యుత్సవ ముత్తమమ్ ।

* యజమానేచ్ఛయా అగ్నిషు వికల్పః.*

యద్వాఽఽవసథ్య రహితం చతురగ్నిం చతుర్దిశి ।। 11.17 ।।
సభ్యావసథ్య రహితం యద్వాగ్ని త్రయసంయుతమ్ ।
ఏకామాహవనీయం వా కల్పయేత్కతుకృరిచ్ఛయా ।। 11.18 ।।
అశ్వత్థాదిద్రుమైర్ద్వారతోరణాని చతుర్దిశమ్ ।
స్రుక్స్రువౌ కారయేదష్ట మఙ్గలాని యథాపురమ్ ।। 11.19 ।।
ఆసనం త్వృత్విజాం హోమపాత్రాణి వివిధాని చ ।
మణ్డపానాం చ పురతః ప్రపాస్యాత్పార్శ్వయోరపి ।। 11.20 ।।
దుకూలక్షౌమకాశేయైర్విచిత్రం మణ్టపం ప్రపామ్ ।
వితానయేద్వేష్టయేచ్ఛ స్తమ్భానన్తర్బహిస్థ్సితాన్ ।। 11.21 ।।
ముక్తాదామాని సర్వత్ర లమ్బయేద్దీపమాలికాః ।
ఆరోపయేచ్ఛ స్తమ్భేషు పతాకావలిబన్ధనమ్ ।। 11.22 ।।
ముక్తావితానం బధ్నీ యాత్పుష్పమాలాశ్చ సర్వతః ।
ఏవమాదిపరిష్కారై ర్భూషయేన్మణ్డపాదికమ్ ।। 11.23 ।।
తిరస్కరిణ్యో విపులా బధ్నీయాచ్ఛ విచిత్రితాః ।

* వరణీయాచార్యాదిసఙ్ఖ్యా.*

అగ్రే చతుర్ణాం వరణ మాచార్యాణాం చ ఋత్విజామ్ ।। 11.24 ।।

షోడశా నాం తథాన్యేషాం స్వీకారః పరిచారిణామ్ ।
తే చ భూష్యా యథావిత్తం భూషణైః కటకాదిభిః ।। 11.25 ।।
వాసోభిశ్చ నవైశ్చిత్రే రధికారాను సారతః ।
ఉష్ణీషైరుత్తరీయైశ్చ గన్ధద్రవ్యాసు లేపనైః ।। 11.26 ।।
శోభనీయాః ప్రయత్నేన యజమానేన సర్వదా ।

* ఉత్సవస్యారమ్భే అన్తేచ స్నపనం కార్యమ్.*

స్నపనం చోత్సవా రమ్భే తదన్తే చ యథోదితమ్ ।। 11.27 ।।

* కౌతుకస్య బన్ధనకాలః తత్సంస్కారశ్చ.*

కుర్యాద్దేవస్య పూర్వేద్యుః కౌతుకం బన్ధయేద్గురుః ।
సౌవర్ణే రాజతే వాపి పాత్రే (4) విమలతణ్డులే ।। 11.28 ।।
(4. కలమతణ్డులైః.)

ఖారిద్వయేన వార్ధేన యద్వా పాదేన సమ్మితే ।
న్యస్యేత్సూత్రం చ సౌవర్ణం క్షౌమం కార్పాసమేవ వా ।। 11.29 ।।
సప్తభిః పఞ్చభిర్వాపి సూత్రం క్షౌమాదితన్తుభిః ।
శతేన షష్ట్యారూఢేన ఫలైః క్రముకజైరపి ।। 11.30 ।।
నాగవల్లీదలైస్సార్ధం ఫలసఙ్ఖ్యా చతుర్గుణైః ।
తదర్ధైర్వా తదర్ధైర్వా కదల్యాదిఫలైరపి ।। 11.31 ।।

* కౌతుకస్య సవిభవం గ్రామప్రాదక్షిణ్యేన ధామప్రవేశః.*

సార్ధం తదను తత్పాత్రం (5) సాధారం న్యస్య మూర్ధని ।
వస్త్రేణఆచ్ఛాదితం ఛత్రచామరవ్యజనాన్వితమ్ ।। 11.32 ।।

(5. సాధానమ్.)

బహుదీపకసంయుక్తం సవితానం చ మూర్తిపః ।
పఠద్భిశ్శాకునం సూక్తం బ్రాహ్మణైర్వేద పారగైః ।। 11.33 ।।
తూర్య మఙ్గలగీతైశ్చ సార్ధం నీత్వా ప్రదక్షిణమ్ ।
ధామ విష్ణోస్తథా తస్య బహిరావరణాని చ ।। 11.34 ।।
ప్రాదక్షిణ్యేన వా గ్రామం ప్రవిశేద్దేవతా న్తికమ్ ।
* ఉత్సవభేరస్య కౌతుకబన్ధః ఉపచారాశ్చ.*

దేవస్య పురతో భూమితలే గోమయపారిణా ।। 11.35 ।।
ఆలిప్తే చతురశ్రేచ శాలిభారేణ (6) పూరితే ।
పాత్రం నిధాయ పుణ్యాహం వాచయిత్వా యథావిధి ।। 11.36 ।।
(6. భూషితే.)

సభాజయిత్వా త్త్వాత్ర మన్త్రమన్త్రేణ దేశికః ।
అఙ్గుష్ఠా నామికాభ్యాం తు గృహీత్వా హస్తయోర్ద్వయోః ।। 11.37 ।।
అపరాజితయా సూత్రం చన్దనక్షోద వారిణా ।
ఆలిప్య దక్షిణే హస్తే బధ్వా చోత్సవకౌతుకమ్ ।। 11.38 ।।
స్పృష్ట్వా దక్షిణహస్తేన సూత్రం పారాన్ శతం జపేత్ ।
అన్త్రమన్త్రం తథార్ఘ్యాద్యైరిష్ట్వాదేవం నివేదయేత్ ।। 11.39 ।।
మహాపూపం తథాపూపాన్ పృథుకాంశ్చ ఫలాన్యపి ।
కేయం నృత్తం తథాపాద్య మాచరేద్దేవతాన్తికే ।। 11.40 ।।
త్రిభిర్భాగవతైర్దేవం స్థానేఽన్యత్ర నివేశయేత్ ।
స్నానాన్తం క్షౌమవసనమాలిప్తం చన్దనాదినా ।। 11.41 ।।

భూషితం భూషణైస్సర్వైస్స్రగ్విణం దేవదైవతమ్ ।
అర్చయిత్వా యథాశాస్త్రం పరమాన్నం నివేదయేత్ ॥ 11.42 ॥
యథోదితం ప్రతిష్ఠాయాం యథాశయన కల్పనమ్ ।
భిమ్బం చోపరి విన్యస్య (7) శయనే స్థాపయేచ్చుభే ॥ 11.43 ॥
(7.స్నపనే.)

కోణేషు స్థాపయేద్దీపాన్ పాలికా స్సాఙ్కురాస్తథా ।
తూర్యఘోషైస్తథావేదైస్తోత్రైస్తుత్వా మధుద్విషమ్ ॥ 11.44 ॥

* నిశాయాం జాగరణమ్.*

నిశాం నయోజ్జాగరేణ సమాహితమనా గురుః ।

* దేవస్యో తత్థాపనమ్.*

శ్వోభూతే శోభనే ప్రాప్తే ముహూర్తే భాస్కరోదయే ॥ 11.45 ॥
ఉత్తిష్ఠే త్యాదిమన్త్రేణ త్రిభిర్భాగవతైస్సహ ।
దిక్షు శాకునికం సూక్తం పఠత్సు బ్రాహ్మణేష్వపి ॥ 11.46 ॥
ఉత్థావ్య శయనాద్దేవం తం

* దేవస్య శిభికారోపణమ్.*

ఇదంవిష్ణురిత్యృచా ।
ఆరోపయేయుశ్శిభికాం సువర్ణ ప్రభయా సహ ॥ 11.47 ॥

* బ్రాహ్మణా ఏవ యానం వహేయుః.*

వహేయు ర్భూసురా యానం ధ్యాయన్తో విహగాధిపమ్ ।

వికిరేత్సర్వతో దిక్షు పుష్పాణిసురభీణి చ ।। 11.48 ।।
లాజాంశ్చ సాకం ముక్తాభిస్తూర్యఘోషైశ్చ నాదయేత్ ।
ఈదృశైర్మఙ్గలైరన్యైస్సర్వావరణ భూమికాః ।। 11.49 ।।
నీత్వా ప్రదక్షిణం

* భగవతో భద్రాసనే ఉపవేశనమ్.*

యానాదవరోప్య ప్రభాన్వితే ।
భద్రాసనే దుకులాదిచిత్రాస్తరణశోభితే ।। 11.50 ।।
పార్శ్వేకల్పద్రుమచ్ఛాయాశీతలే స్వర్ణనిర్మితే ।
నివేశ్య మణ్టపే సర్వముపచారం సమాచరేత్ ।। 11.51 ।।

* ప్రాభృతసమర్పణమ్.*

ప్రాభృతం చాహృతం సర్వం ద్రవ్యముత్సవకారణమ్ ।
దేవాయ దర్శయేత్సర్వం జనసంనది దేశికః ।। 11.52 ।।
కృత్వోపచార మఖిలం (8) తతస్స్నపనమణ్టపే ।
స్నాపయేద్దేవదేవేశం యథాపూర్వోదితైఃక్రమైః ।। 11.53 ।।
(8. తద్బిమ్బం స్నాన.)

ఆచార్యో యజమానశ్చ సమీక్ష్య విభవోదయమ్ ।

* స్నపనహవిర్నివేదనానన్తరం దేవస్య గర్భగృహనయనమ్.*

మహాహవిర్నివేద్యాన్తే హుత్వా హవ్యైర్యథావిధి ।। 11.54 ।।
గర్భగేహం (9) విమానస్య నయేన్మఙ్గలసంయుతమ్ ।

* అపరాహ్ణే మృత్తికాసఙ్గ్రహణబీజావాపౌ.*

తతోఽపరాహ్ణసమయే అఙ్కురాధారమృత్తికామ్ ॥ 11.55 ॥
(9. సమాసాద్య.)

ఆనేతుం బహిరుద్యాన బూమేర్యద్వా నదీతటాత్ ।
యానమారోప్య గరుడం సేనాన్యం (10) వా పరిష్కృతమ్ ॥ 11.56 ॥
(10. చ.)

దేవాదేశం పురస్కృత్య సర్వమఙ్గల సంయుతమ్ ।
వహద్భిఃపాలికాఃపూర్వం ఖనిత్రం చాపి భూషితమ్ ॥ 11.57 ॥
బ్రాహ్మణైర్బహుభిర్వేదానధీయానైస్సమన్తతః ।
నీత్వా ప్రదక్షిణం (11) గ్రామం తతో నిర్గత్య దేశికః ॥ 11.58 ॥
(11. యానమ్.)

దిశం ప్రాచీముదీచీం వా ప్రతిసఙ్గృహ్యామృత్తికామ్ ।
యథాపూర్వోదితం ధామ ప్రవిశ్య రజనీముఖే ॥ 11.59 ॥
ప్రదోషే యాగసదసి పాలికా ద్వాదశావరాః ।
శరావకుమ్భసహితాస్తద్వర్గా అపి షోడశ ॥ 11.60 ॥
ఈశానభాగే సంస్థాప్య సోమకుమ్భసమన్వితాః ।
ఆవపేత్తాసు బీజాని ముహూర్తే శోభనే గురుః ॥ 11.61 ॥

* ప్రార్థనాపూర్వకం దేవస్య యాగమణ్డపే నివేశనమ్.*

తతః ప్రవిశ్య సదనం యజమానో గురుశ్చ తౌ ।

ప్రణమ్య దణ్డవద్భూమౌ దేవముత్సవ సమ్పదమ్ ।। 11.62 ।।
యాచేతాం గురురన్వక్చ బధ్వా కల్యాణకౌతుకమ్ ।
ఉత్సవస్నానబల్యర్థ ప్రతిమాసు యథా క్రమమ్ ।। 11.63 ।।
సుదర్శనే చశయనే కల్పితేఽన్యత పూర్వవత్ ।
బద్ధప్రతిసరం సర్వమధివాస్య యథాక్రమమ్ ।। 11.64 ।।
ఉత్థాప్య సద్యశ్చారాధ్య ప్రాదక్షిణ్యేన మన్దిరమ్ ।
నీత్వా ప్రవేశ్య యాగార్థమణ్డపం తత్ర (12) చాసనే ।। 11.65 ।।
(12. చానయేత్.)

నిత్యోత్సవా ర్చాం చక్రం చ నివేశ్య తదనన్తరమ్ ।
* వేదికాయాం ధాన్యరాశౌ కుమ్భస్థాపనమ్.*

వేదికాయాం ధాన్యపీఠం కృత్వా పుర్వేదితక్రమాత్ ।। 11.66 ।।
తత్ర ప్రక్షాలితాన్ కుమ్భాన్ సూత్రేణ పరివేష్టితాన్ ।
గన్ధోదకేన (13) సమ్పూర్ణా న్నవరత్న యుతాన్నవ ।। 11.67 ।।
(13. సమ్పూర్య నవరత్నోదరాన్నవ.)

సర్వగన్ధరజోమిశ్రాన్ కరకేణ సమన్వితాన్ ।
ప్రత్యేకం స్వస్తసౌవర్ణనిష్కానశ్వత్థపల్లవైః ।। 11.68 ।।
కుశకూర్చేన సహితాన్ ముఖేష్వపి సమల్లకాన్ ।
మధ్యమం వస్త్ర యుగ్మేన శిష్టానేకేన వాససా ।। 11.69 ।।
వేష్టితాన్వేదికాభూమౌ స్థాపయేద్ధాన్యరాశిషు ।
అయతం సప్తభిర్వస్త్రైష్షడ్భిర్వా చాథ పఞ్చభిః ।। 11.70 ।।
విస్తీర్ణం వస్త్రమాయామమానార్ధేన నియోజయేత్ ।

భగవన్మయవిప్రైశ్చ పుణ్యాహమపి వాచయేత్ ।। 11.71 ।।

* కుమ్భేషు స్థానభేదేన యష్టవ్యదేవతాః.*

(14) ద్వారతోరణకుమ్భాదీన్ ప్రతిష్ఠాయామి వార్చయేత్ ।
మధ్యకుమ్భే మూలబేరం (15) కరకే చ సుదర్శనమ్ ।। 11.72 ।।
(14. ఇదమర్ధంక్వచిన్న.)

(15. కరకేష్వస్త్రపూజనమ్.)

పూర్వాద్యాశాగతే కుమ్భే వాసుదేవాది (16) కాన్యజేత్ ।
ఆగ్నేయాదిషు కోణేషు యష్టవ్యాః పురుషాదయః ।। 11.73 ।।
(16. పూజనమ్.)

(17) తథైవ పురుషస్సత్యః క్రమేణాచ్యుతదేవతా ।
అనన్తశ్చేతి హవిషా చతుర్ణాం చ నివేదనమ్ ।। 11.74 ।।
(17. క్రమేణ పురుషస్సత్యస్తథైవా.)

(18) కుమ్భే తథాస్త్రే చ బలిబిమ్బే చైవాష్ట మఙ్గలమ్ ।
వేష్టితం వాససా వేదే రథస్తాద్ధాన్య రాశిషు ।। 11.75 ।।
(18. కుమ్భే కుమ్భే తథాస్త్రే చ విన్యసేదష్ట.)

న్యస్యాభ్యర్చ్య చతుర్దిక్షు వేదతూర్యాదిఘోషణే ।

* ఆహవనీయాద్యగ్నిషు హోతవ్యదేవతాః.*

ప్రవృత్తే జుహుయాదగ్నౌ ధ్యాయన్నాహవ నీయకే ।। 11.76 ।।

వాసుదేవం దక్షిణాగ్నౌ సఙ్కర్షణ మనన్తరే ।
ప్రద్యుమ్నం పశ్చిమే చాగ్నావుదీ చీనేఽనిరుద్ధకమ్ ॥ 11.77 ॥
ఆవసథ్యే మూలమూర్తిమిష్ట్వా తీర్థావ సానికమ్ ।
సన్నిధిం ప్రార్థ కుణ్డేషు జుహుయా త్సర్పిరాదిభిః ॥ 11.78 ॥

* హోమద్రవ్యాణి.*

సర్పిషా చ ప్రసూనైశ్చ ధూపద్రవ్యైశ్చ పద్మజ ।
సమిధా పయసా దధ్నా తిలవ్రీహి యవై స్తథా ॥ 11.79 ॥

* హోమసఙ్ఖ్యా.*

తత్తద్దైవతమన్త్రేణ అష్టోత్తర శతం పృథక్ ।
అష్టావింశతివారాన్వా కుణ్డేషు ప్రాగుపక్రమః ॥ 11.80 ॥
పాయసైఃకృసరైర్గౌల్యైర్హరిద్రాన్నైశ్చ మౌద్గికైః ।
హోతవ్యం పౌరుషై స్సూక్తైః పృథగగ్నిషు పఞ్చసు ॥ 11.81 ॥

* బ్రహ్మాది స్థావరాన్త సర్వదేవతా హోమః.*

పఞ్చమే పరమాన్నేన బ్రహ్మాద్యుద్దిశ్య దేవతాః ।
తత్తన్నామ చతుర్థ్యన్తం పరివారపదాన్వితమ్ ॥ 11.82 ॥
స్వాహాన్తం మన్త్రముచ్చార్య ధ్యాత్వా బ్రహ్మాదిదేవతాః ।
బ్రహ్మా ప్రజాపతీ రుద్రస్సర్వే దేవా యథాక్రమమ్ ॥ 11.83 ॥
ఛన్దాంసి వేదా ఋషయో గన్ధర్వాశ్చ సరీసృపాః ।
యక్షాశ్చాప్సరసశ్చైవ మాసాద్యైస్సహ వత్సరాః ॥ 11.84 ॥
(19) సరితశ్చ సముద్రాశ్చ పర్వతాశ్చ తథాపగాః ।
భూతాని పశవో వృక్షా స్తథైవౌషధయఃస్మృతాః ॥ 11.85 ॥

(19. సర్వా దేవ్యః.)

వనస్పతిశ్చోద్భిదశ్చ స్వేదజాశ్చాణ్డజా స్తథా ।
జరాయుజాశ్చ భూరాదిసప్తలోకాస్తథైవ చ ।। 11.86 ।।
అతలాద్యాస్తథాలోకాస్సప్త చణ్డాదిదేవతాః ।
ఇత్యేతేభ్యో బలిద్రవ్యం జుహుయాన్మూలవిద్యయా ।। 11.87 ।।
ఇదం విష్ణురితిప్రోచ్య పూర్ణాహుతి మథాచరేత్ ।
న దహేత్పరిధీన్ దర్భాన్ దేవాన్నోద్వాసయేత్ స్థితాన్ ।। 11.88 ।।
ప్రత్యహం ధారయేదగ్నీన్ యావత్తీర్థదినావధి ।
అహోరాత్రం ప్రతిదినం జుహుయాదుక్తవర్తనా ।। 11.89 ।।
ఏకాగ్నౌవాపి హోతవ్యం హోమద్రవ్యమశేషతః ।
త్రయే చతుష్టయే చైవమగ్నీనాం కమలాసన ।। 11.90 ।।

* బలిదానయా చక్రస్య అన్నమూర్తేశ్చ నిష్క్రమణమ్.*

బలిప్రదానం ప్రథమం కుర్యాద్యాగస్య మణ్డపే ।
చక్రం చ బలిభిమ్బం చ సమాదాయాన్నమూర్తినా ।। 11.91 ।।
సాకం నిష్క్రమ్య (20) సదనాత్తద్ద్వారే కుముదాదికమ్ ।
అభ్యర్చ్యపురతో దద్యాద్బలిం భూమితలే శుచౌ ।। 11.92 ।।
(20. సదసః.)

* ఉపకరణ వాహినామగ్రే గమనమ్.*

పాత్రస్థం తద్బలిద్రవ్యం ఘణ్టాం ప్రసవభాజనమ్ ।
తోయపూర్ణం చ కరకం దీపపాత్రం చ దీపికాః ।। 11.93 ।।

ధూపపాత్రం గృహీత్వాగ్రే గచ్ఛన్తు పరిచారకాః ।

* అగ్రే అన్నమూర్తిః గచ్ఛేత్.*

(21) అగ్రే గచ్ఛేదన్న మూర్తిస్తతశ్చక్రమనన్తరమ్ ।। 11.94 ।।

(21. అన్వగ్గచ్ఛేత్ అనుగచ్ఛేత్.)

* తదను నిత్యోత్స వార్చాయా సయనమ్.*

నిత్యోత్సవార్చాం తదను వితానాది సమన్వితామ్ ।

తతశ్చణ్డ ప్రచణ్డాదీన్ ద్వారేష్వా వరణేషు చ ।। 11.95 ।।

* బలినిక్షేపః.*

నిత్యోత్సవప్రక్రియాయా బలిమభ్యర్చ్య నిక్షి పేత్ ।

మధ్యమారభ్య చ గ్రామే బ్రహ్మాదీనాం యథావిధి ।। 11.96 ।।

దేశేష్వీశానపర్యన్తం దత్వాఽభ్యర్చ్య బలిం తతః ।

* పరిశిష్టబలిద్రవ్యస్య మహాపీఠే నిక్షేపః.*

మహాపీఠే బలిద్రవ్యం పరిశిష్టమ శేషతః ।। 11.97 ।।

దద్యాత్పారిషదాన్ సర్వానుద్ధిశ్య కమలాసన ।

* ఉత్సవమూర్తేశ్శయనాదుత్థాపనమ్.*

ముహూర్తే శోభనే ప్రాప్తే గురురుత్సవ కౌతుకమ్ ।। 11.98 ।।

శయనస్థం సముత్థాప్య మన్త్రముత్తిష్ఠ పూర్వకమ్ ।

ఉచ్చారయన్ స్వస్తిసూక్తం పఠద్భిర్బ్రాహ్మణై స్సహ ।। 11.99 ।।

నిష్క్రమ్య మన్దిరాత్తస్మా దుచ్చార్య చ రథన్తరమ్ ।

* ఉత్సవ మూర్తేర్వస్త్ర్యాదియుక్తరథేన పరిభ్రమణమ్.*

సమారోప్య రథం యుక్తం చతుర్భిర్వస్తిపుఙ్గవైః ।। 11.100 ।।
వాజిభిర్వా బలీవర్దైశ్శీఘ్రగామిభిరుత్తమైః ।
కల్పకద్రుమసంయుక్తం హేమకుమ్భై రలఙ్కృతమ్ ।। 11.101 ।।
రథస్యో పరికృత్వా చ నయేదాస్థితసారథిమ్ ।
యన్త్రేణ వా విప్రవర్యై రథీయానై ర్బలాన్వితైః ।। 11.102 ।।
గజే వా స్యన్దనాలాభే యానే వా తదసమ్భవే ।

* భగవతో యానారోపణే మన్త్రః.*

భద్రఙ్కర్ణేతి మన్త్రేణ యానమారోపయేత్తదా ।। 11.103 ।।
సపుష్ప హేమప్రభయాయుక్తం పుష్పైరలఙ్కృతమ్ ।
హైమేన చ (22) విమానేన యుక్తం పుష్పాదిశోభినా ।। 11.104 ।।
(22. వితానేన.)

కుటాకారేణ వా యుక్తం మయూరచ్ఛదశోభినా ।
సర్వాలఙ్కార యుక్తేన సమనఃపరివేషినా ।। 11.105 ।।

* యాత్రోపచారవిధిః.*

యానే తత్ర సమాసీసమభ్యర్చ్యన్యాసపూర్వకమ్ ।
దేవం నివేదయేత్తస్మై భక్ష్యం చ పృథుకాదికమ్ ।। 11.106 ।।
నాన్యం చరణయోర్న్యస్యేన్నిశాచూర్ణాని సర్వశః ।
దీపైరుదగ్రైర్బహుభిః పరిషిక్తైర్ఘృతాదినా ।। 11.107 ।।
పరస్సహస్రై స్సర్వత్ర దీపయేచ్ఛ శతావరైః ।

* పరివారవర్గః.*

ద్విజేన్ద్రముఖ్యైర్బహుభి ర్భూషితైర్ధవలామ్బరైః ।। 11.108 ।।
కఞ్చుకోష్ణీషసహితై ర్వాలవ్యజనపాణిభిః ।
తాలవ్యజనహస్తైశ్చ బర్హిబర్హకరైస్తథా ।। 11.109 ।।
ముక్తాతపత్రహస్తై శ్చ మేఘుడమ్బరధారిభిః ।
బిభ్రాణైర్ధూపపాత్రాణి గన్ధోద్గారీణీ విశ్వతః ।। 11.110 ।।
యానారుఢేన పురతో రచితాఞ్జలికర్మణా ।
(23) ఉచ్చైర్ధ్వజాధిరూఢేన తథా తార్క్ష్యేణ పద్మజ ।। 11.111 ।।
(23. మత్స్యధ్వజాధిరూడేన.)

పృష్ఠతశ్చ ప్రణమతా శిభికాం కలకోజ్జ్వలామ్ ।
ఆరూఢేన విరిఞ్చాదీన్ సముత్సారయతా బహిః ।। 11.112 ।।
విష్వక్సేనేన దేవేన వేత్రహస్తేన సేవితః ।
ఉపానహౌ పాదుకే చ పాత్రే కనకనిర్మితే ।। 11.113 ।।
సమారోప్య పురో విప్రైర్ధారయద్భిరలఙ్కృతైః ।
రాజచిహ్నని చాన్యాని యాతవ్యమవిలమ్బితమ్ ।। 11.114 ।।
విప్రైస్తయీ మధీయానై ర్జవస్తుతి పరాయణైః ।
నృత్యతా గాయతా చాపి గాణిక్యేనాను సేవితమ్ ।। 11.115 ।।
వీణాదివాదనపరైర్వన్దిభిశ్చ తథా పరైః ।
షడ్జదిగీతనిపుణై ర్వాద్యవాదనకోనిదైః ।। 11.116 ।।
గద్యం పద్యం తథా మిశ్రం పఠద్భిస్తోత్ర ముజ్జ్వలమ్ ।
భాషాశ్చ బహుధా భిన్నా భాషమాణై రిత స్తతః ।। 11.117 ।।
వైతణ్డి కై స్తథా జల్పనిపుణైర్వాద శిక్షితైః ।

తథా తత్వకథానిష్ఠైః పదార్థజ్ఞైశ్చ తార్కికైః ।। 11.118 ।।
విమాంసకైర్వ్యాఙ్గికైశ్చ చ్ఛాన్దసైస్సాఙ్ఖ్యకోవిదైః ।
యోగజ్ఞైశ్చ పూర్ణజ్ఞై శ్శాబ్దికౌస్తత్వ వేదిభిః ।। 11.119 ।।
మౌహుర్తికైశ్చ గణశఃపరస్పరజిగీషుభిః ।
తత్తచ్ఛాస్త్రోక్తమార్గేణ ప్రమేయం బహుధా స్థితమ్ ।। 11.120 ।।
ఉచ్చైర్బ్రువాణైర్వ ద్వద్భిః పఞ్చ రాత్ర పరాయణైః ।
పాసుదేవస్య మహాత్మ్యం కథయద్భిశ్చ సాత్వికైః ।। 11.121 ।।
సంస్కృతం ప్రాకృతం మిశ్రమీర యద్భిరిత స్తతః ।
శాస్త్రేషు నైపుణం సర్వం ప్రదర్శయితు ముద్యతైః ।। 11.122 ।।
దేవస్య పురతఃపృష్ఠే పార్శ్వతశ్చ స్థితైర్జనైః ।
సేనయా సర్వతోదిక్షు చతురఙ్గ నలాఢ్యయా ।। 11.123 ।।
దేవస్య పార్శ్వయోఃపూర్వే లాక్షా (24) రఞ్చితమస్కరైః ? ।
యన్త్రైర్దారు మయైశ్చిత్రైఋః పక్ష్యాకారైరితి స్తతః ।। 11.124 ।।
(24. సర్జక.)

దేవతాకృతి యన్త్రైశ్చ తథా యన్త్రైర్గజాదిభిః ।
నిషాదిభిస్సమారూఢైస్త్రీభిశ్చ భరతోదితైః ।। 11.125 ।।
మార్గైర్బహువిధైర్నృత్తం దర్శయన్తీభిరద్భుతమ్ ।
(25) లేఖాయన్త్రే స్త్రియారూఢై ర్యన్త్రే రన్యేస్తథావిధైః ।। 11.126 ।।
(25. డోలాయన్త్రే.)

గతాగతాని కుర్వాణైరనుయాతస్సమాకులైః ।
ఇత్థమావరణం సర్వం పరిక్రమ్య బహి స్తథా ।। 11.127 ।।
గ్రామాదివీధి కాశ్చాపి పరిక్రమ్య ప్రదక్షిణమ్ ।

ప్రవేశసమయే (26) చాపి ప్రాకారవలయం తథా ।। 11.128 ।।

(26. వాపి.)

ప్రాదక్షిణ్యేన గత్వాన్తః ప్రవిశేన్మణ్డ (27) పావనిమ్ ।

తత్రావరోపయేద్దేవం బలిబేరం తు మన్దిరే ।। 11.129 ।।

(27. నాలయమ్.)

చక్రం చ యాగసదనే బలిపీఠే బహిస్థితే ।

అన్నమూర్తింక్షిపేన్నిత్యం సమారాధనకల్పితైః ।। 11.130 ।।

వస్తుభిర్ద్విగుణైర్నిత్యం ధ్రువభేరం సమర్చయేత్ ।

* ఉత్సవబిమ్బస్య ప్రాతస్సింహాసనేఽవస్థాపనమ్.*

రాత్రిశేషే వ్యతిక్రాన్తే మణ్డపే సింహవిష్టరే ।। 11.131 ।।

అవస్థాప్యోత్సవం బిమ్బమర్చయేచ్ఛాస్త్రవర్త్మనా ।

* తర్స్మిబిమ్బే వా స్నపనబిమ్బే వా స్నపనమ్.*

స్నపనం తత్ర వా బిమ్బే యద్వాన్నపరకౌతుకే ।। 11.132 ।।

* ఏకబేరవిధానే మూలబిమ్బ ఏవ స్నపనమ్.*

ఏకభేరవిధానే తు మూలబిమ్బేఽభిషేచనమ్ ।

* ప్రత్యహం స్నపనం మహాహవిర్నివేదనం చ.*

ప్రత్యహం స్నపనం కుర్యాద్యథాశక్తి (28) యథావిధి ।। 11.133 ।।

(28. యథావసు.)

మేహీహవిర్భి వేద్యాథ బిమ్బే కల్యాణకల్పితే ।

మణ్డనాలయమాసాద్య శోభయోద్భూషణాదిభిః ।। 11.134 ।।

బిమ్బే తత్ర స్థితే యాగమణ్టపం ప్రాప్య దేశికః ।

కుమ్భాదికం సమభ్యర్చ్య నివేద్య చ యథోదితమ్ ।। 11.135 ।।

హుత్వా చ పూర్వవత్పృతే బలిం దత్వా యథావిధి ।

సర్వమన్యచ్చ

* బల్యర్చాయా గ్రామవీధిషు నయనమ్.*

బల్యర్చాం నీత్వా గ్రామాదివీధికాః ।। 11.136 ।।

యథానిశం విధాయాన్వగుత్సవార్చం నయేద్బుహిః ।

* ఉత్సవార్చాయాః దివసానుగుణోపచారేణ బహిర్నయనమ్.*

యథాపురమలఙ్కారం కృత్వా పరికరాం స్తథా ।। 11.137 ।।

దివసానుగుణానన్యాన్ ధ్వజాదీన్విష్వగుచ్ఛృతాన్ ।

తామ్బూలవీటికాం దత్వా స్థానే స్థానే (29) సమాహృతామ్ ।। 11.138 ।।

(29. సమాహితామ్.)

పృథు కాదీం స్తథా భక్ష్యా న్నాలికేరఫలాని చ ।

పానీయాచమానాదీన చోదితాని యథావిధి ।। 11.139 ।।

దత్వానైవేద్యమఖిలమద్భిః ప్రోక్ష్యాస్త్రవిద్యయా ।

నివేదయేదపూపాదీన్ పక్వం తూష్ణీం ప్రదర్శయేత్ ।। 11.140 ।।

పానీయం చ తథా స్వాదు పయఃప్రభృతి చాహృతమ్ ।

పిప్పమూలాది యచ్చాస్యచ్చన్దనక్షోదభాజనమ్ ।। 11.141 ।।

భూషణం చాఙ్గులీయాది భక్త్యా యత్ర ప్రతిదీయతే ।
ప్రోక్ష్య సర్వం తథాऽస్త్రేణ దేవఙ్గే యోజయోద్గురుః ।। 11.142 ।।

* శిభికయా ప్రదక్షిణానన్తరం స్నానమణ్డపే సమారాధనమ్.*

గ్రామం ప్రదక్షిణం నీత్వాతద్దైవావరణాని చ ।
ప్రవేశ్య ధామ శిభికామన్యామారోప్య మఙ్గలామ్ ।। 11.143 ।।
స్నానమణ్డపభూభాగే కాఞ్చనే పరమాననే ।
సుఖాస్తరణ (30) సంయుక్తే యూనాదేరవరోప్యతమ్ ।। 11.144 ।।
(30. కల్యాణే.)

నివేశ్యాభీష్టదిగ్భాగే సమ్ముఖం మఖకౌతుకమ్ ।

* ఆరాధకస్య కఞ్చకోష్ణీధారణమ్.*

ఆరాధయేద్భాగవత స్సర్వాలఙ్కార సంయుతః ।। 11.145 ।।
అహతేన సుసూక్ష్మేణ వాసనా శ్లక్ష్ణతన్తునా ।
బద్ధోష్ణీషోత్తరాసఙ్గః కర్ణకార్ద్యౌరలఙ్కృతః ।। 11.146 ।।
సౌవర్ణవారవాణేన ధవలేన విరాజితః ।
బద్ధస్వదేహసన్నాహః పవిత్రతతకరశ్శుచిః ।। 11.147 ।।

* పరిచారకాణాం చ తథా.*

సమారాధనవస్తూని నయద్భిః పరిచారకైః ।
కఞ్చుకోష్ణీషవాసోభిర్భవితవ్యం సమన్తతః ।। 11.148 ।।

* పూజకస్యదేవదక్షిణే ఉపవేశః.*

(31) దేవస్య దక్షిణే పార్శ్వే పూజరేద్రోపవేశనమ్ ।

* సేనార్థినాం భగవతః పార్శ్వేపృష్ఠతశ్చోపవేశః.*

ఆస్థితవ్యం భగవతః పార్శ్వయోః పృష్ఠత స్తతః ।। 11.149 ।।

(31. దేవస్య వామపార్శ్వేతు దేశికేద్రోపవేశనమ్.)

ఏకాగ్రేమానసైస్సర్వై రేకాన్తిభిరువాసకైః ।

* త్రిదణ్డిప్రభృతీనాముపాసకావాం స్థితిః .*

ఆస్థితవ్యం యతివరైస్త్రిదణ్డైరేకదణ్డిభిః ।। 11.150 ।।

బ్రహ్మధ్యాన పరైరన్వ గారాధన విధిక్రమమ్ ।

అనుసన్ధాయి భిక్షుశ్వ దుపవేష్టవ్య మన్తికే ।। 11.151 ।।

బహిస్తేషాం చ కల్యాణై ర్వైష్ణవై స్సంయతేన్ద్రియైః ।

ఆనన్దజాశ్రు సలిలై రాప్లుతాఙ్గైర్మహీసురైః ।। 11.152 ।।

* మణ్డపాద్బహి రుపవేష్టవ్యాః.*

ఉపాసితవ్యమన్యేస్తు సదస్యైర్మణ్డపాద్బహిః ।

అధస్తాత్సర్వతోదిక్షు ప్రపాయా ముపవేశనమ్ ।। 11.153 ।।

* నర్తకగాయకాదీనాం స్థానమ్.*

అధస్తాదగ్రతో నృత్తగీతవాద్యవిశారదైః ।

నాట్యం బహువిధం వాద్యం ప్రకృష్టం బహుధాస్థితమ్ ।। 11.154 ।।

(32) గీతం చ దివ్యం షడ్జాద్యైస్స్వరైఃకాలానుసారిభిః ।

ప్రదర్శయద్భిర్లాస్యాని (33) బన్ధనానీతరాణిచ ।। 11.155 ।।

(32. గీతం చ నృత్తం.)

(33. నిబన్ధాని.)

ఆవిష్కుర్వద్భిరాన్యాంశ్చ శ్రవ్యం దృశ్యం చ తద్ద్వయమ్ ।
దర్శయద్భిరధీయానైస్త్రయీం (34) స్వాధ్యాయకల్పితామ్ ।। 11.156 ।।
(34. త్రైయన్తకల్పితామ్.)

ఇతిహాసపురాణాని కథయద్భిర్యథాయథమ్ ।
సన్నిధాతవ్యమన్యాభి (35) ర్వాణినీభిస్సమన్తతః ।। 11.157 ।।
(35. సర్వాణ్యేభిః.)

* దేవస్య సహస్రధారయా స్నానమ్.*

ఇత్థం సంసేవితే తత్ర మణ్డపే మధువిద్విషమ్ ।
అర్చయిత్వా తతస్స్నానపీఠే నీత్వా యథాపురమ్ ।। 11.158 ।।
సహస్రధారాపర్యన్తం స్నాపయేత్పురుషోత్తమమ్ ।

* అలఙ్కారానన్తరం యాత్రా.*

అలఙ్కారాసనే నీత్వా తత్ర కృత్యమశేషతః ।। 11.159 ।।
కృత్వా యాత్రాసనే దేవమారోప్య సపరిచ్ఛదమ్ ।

* భోజనవాసనే మహాహవిర్నివేదనమ్.*

ప్రవేశ్య మణ్డపం తత్ర న్యసేత్తం భోజవాసనే ।। 11.160 ।।
మహాహవిర్నివేద్యాథ పానకాన్తం యథోదితమ్ ।

* దేవస్య రాజవదుపచారః.*

సుఖాసనే (36) స్థాపయిత్వా రాజవత్సర్వమాచరేత్ ।। 11.161 ।।

(36. స్నాపయిత్వా.)

(37) అలఙ్కారాసనం నీత్వా యానమారోప్య మఙ్గలమ్ ।

* మహోత్సవనిగమనమ్.*

(38) అవరోప్యాసనే తత్ర మణ్డయిత్వా యథాపురమ్ ।। 11.162 ।।

(37. అలఙ్కారాలయం.)

(38. అవరోప్యేత్యేతదర్ధం క్వచిన్న.)

హోమాది బలిదానాన్తం కృత్వా సర్వమ శేషతః ।

ఔత్సవం బిమ్బమాదాయ కుర్యాదేవం మహోత్సవమ్ ।। 11.163 ।।

* తీర్థదినపర్యన్తం అపూర్వవస్తుభిరుపచారః.*

ప్రత్యహం మహముక్తేన విధినా విహితం క్రమాత్ ।

అపూర్వాభరణైర్మాల్యైరపూర్వైశ్చామ్బరైస్తథా ।। 11.164 ।।

అపూర్వోద్యానయానాద్యైర్యథా కౌతూహలం భవేత్ ।

తథా విశిష్య కర్తవ్యం యావత్తీర్థదినావధి ।। 11.165 ।।

* పూర్వానతిక్రమేణ స్థానభోగాదికల్పనమ్.*

యస్మిన్నాస్థానభూభాగే యే భోగాః కల్పితాః పురా ।

తత్రైవ తే విధాతవ్యా దేవస్య సతి సమ్భవే ।। 11.166 ।।

* శ్రీభూమిభ్యాం సాకం వినా పాదేవస్య గ్రామాదౌ భ్రమణమ్.*

శ్రియా వసుధయా సార్ధం గ్రామాదౌ నిత్యముత్సవే ।
పరిభ్రమణమీశస్య కేవలస్యాపి వా భవేత్ ।। 11.167 ।।

* ప్రథమదినమారభ్య షట్సు దినేషు నివేదనీయవస్తూని.*

అహని ప్రథమాదౌస్యా ద్బలిదానమనుక్రమాత్ ।
పలలం రజనీచూర్ణం కరమ్భాన్ లాజసంయుతాన్ ।। 11.168 ।।
చరుణా సహ సంయోజ్య బలిం తద్వ్యాద్యథావిధి ।
ద్వితీయేఽహని సంయోజ్య చరుణా తిలతణ్డులమ్ ।। 11.169 ।।
మిశ్రితాంశ్చరుణా (39) లాజా ధానాన్యాపూపకాం స్తథా ।
తృతీయే చ చతుర్థే చ నాలికేరజలైస్సహ ।। 11.170 ।।
(39. లాజాన్ ధాన్యానాయా.)

సక్తూంశ్చ శాలిపిష్టం చ సంయోజ్య చరుణా సహ ।
పంచమే పద్మబీజాని పాయసం శాలితణ్డులమ్ ।। 11.171 ।।
షష్ఠే త్వపూపాన్ సంయోజ్య చరుణా నిక్షిపేద్బలిమ్ ।

* సప్తమాదిషు దినేషు నివేదనీయవిశేషః.*

సప్తమాదిషు సర్వత్ర సార్ధమన్నైశ్చతుర్విధైః ।। 11.172 ।।
అపూపాంశ్చ తథా సక్తూన్ ప్రత్యహం నిక్షిపేద్బలిమ్ ।
బ్రహ్మాదీశానపర్యన్తం స్థానేష్వష్టసు పూర్వవత్ ।। 11.173 ।।

* గోమయశుద్ధే బలిపీఠే తోయపూర్వం బలిదానమ్.*

విధాయ బలిపీఠాని గోమయాలిప్తభూమిషు ।
తేషు వాద్యం తథా నృత్తం గేయం నిత్యోత్సవే యథా ।। 11.174 ।।
కృత్వా దద్యాత్తోయపూర్వం బలిం తేయోత్తరం తథా ।
బలిముద్రాం దర్శయిత్వా దర్శయేన్మఙ్గలాష్టకమ్ ।। 11.175 ।।

* బలిప్రదక్షిణమ్.*

బలిం ప్రదక్షిణీకృత్య గచ్ఛేయుర్బలిదాయినః ।

* ఆరమ్భసమాప్తిదినయోరేకో బలిః మధ్యదినేషు బలిద్వయమ్.*

ఆరమ్భదివసే రాత్రౌ సమాప్తిదివసేఽహని ।। 11.176 ।।
బలిమేకాం క్షిపేన్మధ్యదివసేషు బలిద్వయమ్ ।

* అహోరాత్రం బలిదానమ్.*

అహ్ని రాత్రౌ చ సర్వత్ర బలిదానం యథావిధి ।। 11.177 ।।

* అన్తదినే గ్రహణాదిసమ్ప్రాప్తే బలిద్వయమ్.*

అవసానదినే రాత్రౌ గ్రహణే విషువేఽయనే ।
ప్రాప్తే కుర్యాదవభృథం యది తస్మిన్ బలిద్వయమ్ ।। 11.178 ।।

* గ్రామాదిరహితస్థానే మహాపీఠస్య పురతోబలిః.*

గ్రామాదిరహితే స్థానే మధ్యే తు పురతో బలిమ్ ।
మహాపీఠస్య వితరేద్బ్రహ్మణే దేశికోత్తమః ।। 11.179 ।।

* తీర్థదినాత్పూర్వేద్యుర్మృగయా.*

పుర్వేద్యుస్తీర్థదివసాద్దేవస్య మృగయా భవేత్ ।

మృగయాదివసాత్పూర్వం జలద్రోణ్యవగాహనమ్ ।। 11.180 ।।

* తస్మిన్ దినే సవిభవం దేవస్య నిర్గమః.*

అవగాహదినాత్పూర్వదివసే దేవమర్చయేత్ ।
శ్రీభూమిభ్యాం సహైకస్మిన్ విష్టరే విపులే స్థితమ్ ।। 11.181 ।।
ఉద్యానాదౌ చ దేవీభ్యాం సార్ధం దేవస్య నిర్గమః ।
కీడ్రాశ్చ తత్ర బహుధా దర్శయే (40) చ్చోపదాః పునః ।। 11.182 ।।
(40. చ్చోపధాః.)

* దేసాన్తరాదాహృతప్రాభృతాదినివేదనమ్.*

దేశాద్దేశాదాహృతాని ప్రాభృతాని గురుస్స్వయమ్ ।
ప్రదర్శ్య దేవదేవాయ జనసంసది మణ్డపే ।। 11.183 ।।
ఇతో యాతమిదం సర్వ మితో యాతమితీర్యచ ।
దేవాదీనపి (41) చాహర్తౄన్కాలే విజ్ఞాపయే త్తతః ।। 11.184 ।।
(41. చాహర్తుం కాలే.)

* దేశికేన్ద్రః దేవానన మపలోక్యసర్వేషామనుగ్రహంకుర్యాత్.*

తన్మయత్వాద్దేశికేన్ద్రో దేవోఽహమితి (42) భావయన్ ।
కుర్యాదనుగ్రహం సర్వం దేవస్యాలోక్య చాననమ్ ।। 11.185 ।।
(42. భావయేత్.)

* సమీపస్థైరనుగ్రహభావనా.*

అభిప్రాయం యథా రాజ్ఞో జ్ఞాత్వా తేన ప్రదర్శితమ్ ।
బ్రువన్తి తత్సమీపస్థా రాజ్ఞాం తత్తదనుగ్రహమ్ ।। 11.186 ।।

* బల్యర్చయా ఉత్సవేసుదదర్శనాన్నమూర్త్యోర్వికల్పః.*

సుదర్శనాన్నమూర్తిభ్యాం సహ తాభ్యాం వినాపి వా ।
సహ బల్యర్చయా కుర్యాద్వినా వా తం మహోత్సవమ్ ।। 11.187 ।।
కేవలోత్సవబిమ్బేన దినేష్వవభృథావధి ।

* అపరాహ్ణే జలద్రోణ్యవ గాహనమ్.*

జలద్రోణీం జలస్నానదినే కృత్వా యథాపురమ్ ।। 11.188 ।।
ఉత్సవం దేవదేవస్య ప్రాతరారభ్య మఙ్గళమ్ ।
అపరాహ్ణే జలద్రోణ్యామవగాహనమిష్యతే ।। 11.189 ।।
సోపానదేశే సరసి జలద్రోణీం నివేశయేత్ ।
కటాహం వాపి సౌవర్ణం పూరయేద్గన్ధవారిభిః ।। 11.190 ।।
ముక్తా (43) భాన్యక్షతాన్యత్ర పరితో వికిరేత్ స్థలే ।
జలేష్వావాహ్య గఙ్గాద్యాస్సరితస్తాస్సభాజయేత్ ।। 11.191 ।।
(43. కారాణ్యక్షతాని.)

జలేऽభిమన్త్రితే మన్త్రైరబ్లిఙ్గైర్దేవమర్చితమ్ ।
ఉపచారైర్యథాపూర్వం (44) స్నానాన్త్రైరవగాహయేత్ ।। 11.192 ।।
(44. స్నాతం తైరేవ గాహయేత్)

* తస్మిన్ కాలే వారుణసూక్త వాద్యాదిఘోషః.*

కాలే తస్మిన్నధీయూరన్ సూక్తం (45) వారుణముచ్చకైః ।
తన్మయా దిక్షు సర్వాసు ఘోషయేత్తూర్యముచ్చకైః ॥ 11.193 ॥
(45. శాకున.)

* అవగాఢస్య దేవస్య యానేన మణ్డపప్రాపణమ్.*

అవగాఢం తతో దేవం యానమారోప్య మణ్డపమ్ ।
అన్యమానీయ తత్రాపి యథాపూర్వం సభాజయేత్ ॥ 11.194 ॥
* తీర్థస్నానస్య బ్రహ్మాదిభిరనుష్ఠితత్వమ్ *

అనుష్ఠితమిదం తీర్థం బ్రహ్మాద్యైరపి దైవతైః ।
* తీర్థస్నానపానాదిఫలమ్.*

ఏత్రైశ్చ తీర్థసలిలైఃపీతైశ్శిరపి ధారితైః ॥ 11.195 ॥
స్నానైర్నిర్ధూతపాప్మానో యాన్తి బ్రహ్మ సనాతనమ్ ।
* ఉత్సవాత్పూర్వమనన్తరం వా మృగయా.*

మృగయాదివసే వాపి ప్రాతరారభ్య పూర్వవత్ ॥ 11.196 ॥
కృత్వోత్సవమశేషేణ తస్యాన్తే మృగయా భవేత్ ।
* మృగయావిధానమ్.*

మృగయానుగుణైస్సర్వైర్భూషణైర్భూషితం తతః ॥ 11.197 ॥
తద్యోగ్యాయుధసన్నాహం హస్త్యాదౌ (46) పరికల్పితే ।
ఆరోప్య కృత్రిమే చాశ్వే నయేద్గ్రామాది పూర్వవత్ ॥ 11.198 ॥

(46. సాధు కల్పితే.)

దేవీభ్యాం సహ సీమాదౌ సైన్యైర్హస్త్యాదిభిర్యుతమ్ ।
ఉద్యనమణ్టపే చాపి మధ్యే సౌవర్ణవిష్టరే ।। 11.199 ।।
* మృగయానివృత్తస్య దేవస్య రాత్రౌ మణ్టపనయనమ్.*

ఆసనే తత్ర చాసీనం స్నానపూర్వం సమర్చయేత్ ।
మణ్టపేఽన్యత్ర విధినా నివేద్య చ మహాహవిః ।। 11.200 ।।
యానమారోప్య తద్రాత్రౌ మన్దిరాన్తర్ధ్రువం నయేత్ ।
* పశ్చిమరాత్రిభాగే తీర్థభిమ్బాధివాసనమ్.*

నిత్యోత్సవం యథాపూర్వం కుర్యాత్తదను మఙ్గలమ్ ।। 11.201 ।।
పశ్చిమే రాత్రిభాగే తు తీర్థభిమాబాధివాసనమ్ ।
బద్వా ప్రతిసరం తీర్థబిమ్బాభావే చతుర్ముఖ ।। 11.202 ।।
* తీర్థబిమ్బాభావే ఉత్సవమూర్తేరేవకౌతుకబన్ధః.*

నిత్యోత్సవప్రతికృతేరభావే త్వధివాసనమ్ ।
స్నానర్చాయాం భవేద్యద్వా బిమ్బస్యోత్సవకారిణః ।। 11.203 ।।
ఉత్సవం ప్రాతరారభ్య కుర్యాత్పూర్వోదితక్రమాత్ ।
ఉత్థాప్య శాయితం బిమ్బం నివేశ్య (47) ముఖమణ్టపే ।। 11.204 ।।
(47. స్నామమణ్డపే.)

ఆదాయ స్థాపితాన్ కుమ్భాన్ యాగమణ్డపభూమిషు ।
నీత్వా ప్రదక్షిణం ధామ తీర్థభిమ్బస్య సన్నిదౌ ।। 11.205 ।।

స్థాపయిత్వా ధాన్యరాశౌ తీర్థబిమ్బం యథావిధి ।

* ఏకబేరే మూలబేరస్యైవ కౌతుకబన్ధః.*

వస్త్రాన్తమర్చయిత్వాన్తే ముహూర్తే శోభనే గురుః ।। 11.206 ।।

ఏకభేరే మూలభేరమన్యథా తీర్థకౌతుకమ్ ।

కుమ్భైరభ్యుద్ధృతైర్దేవం మూలమన్త్రేణ మన్త్రవిత్ ।। 11.207 ।।

పూర్వాదిమధ్యకుమ్భాన్తమభిషిఞ్చేద్యథావిధి ।

స్నానాదిదీపపర్యన్తం ప్రతికుమ్భం సమర్చయేత్ ।। 11.208 ।।

పఠత్సు విప్రవర్యేషు దిక్షు స్వాధ్యాయముచ్చకైః ।

ఘోషయత్సు చ వాద్యేషు మన్త్రైరబ్దైవదైర్గురుః ।। 11.209 ।।

నవవస్త్రోత్తరీయాద్యైర్దీపాన్తైరర్చితే హరౌ ।

* నిశాచూర్ణవిధిః.*

ధ్వజపీఠస్య పురతః (48) క్షితౌ గోమయపారిణా ।। 11.210 ।।

(48. క్షితిమ్.)

ఆలిప్తే చతురశ్రే చ శాలిభారైర్వికీర్యచ ।

వస్త్రపూర్వాద్యలఙ్కారైరులూఖలమఙ్కృతమ్ ।। 11.211 ।।

క్షాలితం (49) స్థణ్డిలే పీఠే స్థాపయిత్వా చతుర్ముఖ ।

శ్రీసూక్తవిద్యయా లక్ష్మీం (50) ధ్యాత్వా మన్త్రితమర్చితమ్ ।। 11.212 ।।

(49. తణ్డులే పీఠే.)

(50. ధ్యాయన్.)

ముసలం క్షాలితం చాపి మన్త్రితం మూలవిద్యయా ।
ఆదాయ మార్తిపైస్సార్ధం దేశికేన్ద్రస్సమాహితః ।। 11.213 ।।
అవహన్యాన్ని శాచూర్ణం నిక్షిప్తం తదులూఖలే ।
గాయన్త్యో గణికా గీతం (51) మన్దిరే దేవదాసికాః ।। 11.214 ।।
(51.మఙ్గలం.)

అవహన్యుర్నిశాచూర్ణం యథాసూక్ష్మతరం భవేత్ ।
* దేవస్య నిశాచూర్ణకుమ్భాభిషేకః.*

నిక్షిప్తచూర్ణం తదను కుమ్భం వేష్టితవాసనమ్ ।। 11.215 ।।
(52) సకూర్చమల్లకం పీఠే తణ్డులైః పరికల్పితే ।
స్థాపితం మూలమన్త్రేణ గన్ధాదిభిరథార్చితమ్ ।। 11.216 ।।
(52. సకూర్చం, మల్లకమ్. పల్లనం.)

(53) ఆదాయకుమ్భచూర్ణైస్తైశ్రీసూక్తేనాభిషేచయేత్ ।
* అవభృథార్థం దేవస్స సరిత్తీర్థనయనమ్.*

ఋత్విజో దేశికేన్ద్రశ్చ దేవం గత్వా ప్రదక్షిణమ్ ।। 11.217 ।।
(53. ఆచార్యః ఆధార.)

అష్టాఙ్గప్రణిపాతేన ప్రణిపత్య వికీర్య చ ।
పుష్పాణ్యఞ్జలిభిర్దేవం స్తుత్వా స్తోత్రై (54) రనేకశః ।। 11.218 ।।
(54. రనేకధా.)

అలఙ్కృతైర్భాగవతైశ్ఛత్రచామరధారిభిః ।

త్రైరేవ సర్వైర్బహుభిర్బ్రావ్యం దేవసమీపగైః ।। 11.219 ।।

అరోప్య దేవం హస్త్యాదౌ తీర్థభిమ్బమలఙ్కృతమ్ ।

పశ్చాదుత్సవబిమ్బేన నీయమానేన పూర్వవత్ ।। 11.220 ।।

సహితం (55) సరిత స్తీర్థం నీత్వా యద్వా సరిత్తటమ్ ।

* సముద్రే అవభృథే నియమః.*

దర్శే చ పౌర్ణమాస్యాం చ అర్వాక్చేద్యోజనావదౌ ।। 11.221 ।।

(55. పరిత.)

సముద్రతీరమథవా మణ్డపే తత్ర కల్పితే ।

అవరోప్యాసనే యానా న్నివి ష్టే తీర్థకౌతుకే ।। 11.222 ।।

* కలశస్థాపనచక్రాభి షేకౌ.*

కలశానగ్రతఃపఞ్చ వింశతిం దశ సప్త చ ।

యద్వా యద్వా నవ న్యస్య యథావిధి (56) యథాక్రమమ్ ।। 11.223 ।।

(56. యథాపురమ్.)

కలశైరభిషేచ్చేత చక్రం శిష్టైశ్చ వారిభిః ।

* చక్రస్య చలే మజ్జనమ్.*

సరితాదౌ చ తీర్థేషు తీర్థాన్యావాహ్య నామభిః ।। 11.224 ।।

(57) నిమజ్జయేత్తత్ర బిమ్బం చక్రం చ త్రిర్యథావిధి ।

తీర్థార్థమౌత్సవే బిమ్బే సమానీతే తు వారిభిః ।। 11.225 ।।

(57. నిమజ్జయేత్తత్ర కుమ్భం చక్రం చ త్రిర్యథా విధి. నిమజ్జేత్తత్ర తద్బిమ్బం చక్రమన్త్రైః.)

ప్రోక్ష్య కూర్చాగ్రపతితైర్బిమ్బం చక్రం నిమజ్జయేత్ ।

* చక్రాభావే కూర్చస్య విధానమ్.*

చక్రాభావే తు తత్కూర్చం కేవలం దేవసన్నిదౌ ।। 11.226 ।।

* దేవేన సహమజ్జతాం శాశ్వతలోకావాప్తిః.*

దేవేన సహ తత్కాలే నిమజ్జన్తి చ యే నరాః ।
తే నిర్ధూయాఖుభం సర్వం మహాపాతకమప్యథ ।। 11.227 ।।
యాన్తి ధ్రువం సుదుష్ప్రాపం స్థానమాచన్ద్రతారకమ్ ।

* మణ్డపే దేవస్య మహాహవిర్నివేదనమ్.*

మణ్డపే దేవమానీయ పూజయిత్వా యథాపురమ్ ।। 11.228 ।।
మహాహవిర్నివేద్యాథ బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్తతః ।

* ప్రత్యహం బ్రహ్మణభోజనమ్.*

ప్రత్యహం భోజయేద్విప్రాన్ సహస్రం శతమేవ వా ।। 11.229 ।।

* దేవస్యాలయాభ్యన్తరప్రాపణమ్.*

ఆలయాభ్యన్తరం యానమారోప్య ప్రాపయేత్తతః ।
తద్రాత్రౌ మణ్డపే దేవం నీత్వాభ్యర్చ్య యథావిధి ।। 11.230 ।।

* ప్రభాతే చక్రాబ్జమణ్డలే పుష్పయాగః.*

నివేద్య చ యథాన్యాయం ప్రభాతే మణ్డపాన్తరే ।
భక్తైర్భాగవతైశ్చైవ సేవితే భూతేల క్వచిత్ ।। 11.231 ।।

చక్రాబ్జం వర్తయిత్వోక్తవర్త్మనా వరణాన్వితమ్ ।
ప్రసవైః కాలజైశ్శ్యామైః కృష్ణైశ్చ తులసీదలైః ।। 11.232 ।।
న్యూనాతిరేకరహితైర్వర్ణైరేవ సితాదిభిః ।
విచిత్రయేత్పఞ్చవర్ణైశ్చిత్రితే (58) తస్య మధ్యతః ।। 11.233 ।।
(58. తత్ర.)

భద్రపీఠే ప్రభాయుక్తేన్యస్తే కల్యాణకౌతుకమ్ ।
నివేశ్యారాధయేదర్ఘ్యపాద్యాదిభిరనుక్రమాత్ ।। 11.234 ।।
ద్వాదశాక్షరమన్త్రస్థాన్యక్షరాణి యథాయథమ్ ।
ఉద్దిశ్య భూషాపర్యన్తైరర్ఘ్యాద్యైర్నవభిఃక్రమాత్ ।। 11.235 ।।
ప్రత్యక్షరం సమస్తాని పుష్పై (59) రభ్యర్చయేద్ధరిమ్ ।
హృదయాదీని చాఙ్గాని సముద్దిశ్యాఞ్జలిస్థితైః ।। 11.236 ।।
(59. రుపచరేద్ధరిమ్.)

ఫలం భవతు మే (60) పుష్పైర్నమ ఇత్యవసానకమ్ ।
(61) తన్త్ర మన్త్రం సముచ్చార్య మన్త్రవిద్దేశికోత్తమః ।। 11.237 ।।
(60. పుష్పం నమ)

(61. తత్ర మన్త్రం.)

భూషణాని తథోద్దిశ్య శ్రీవత్సాదీన్యనుక్రమాత్ ।
ఆయుధాని చ దివ్యాని చక్రాదీని యథాక్రమమ్ ।। 11.238 ।।
తథైవావరణస్థానాం దేవతానాం సమర్చనమ్ ।
మత్స్యాదిమూర్తిదశకం కేశవాదీం స్తథా పరాన్ ।। 11.239 ।।

చతుర్వింశతిసఙ్ఖ్యాతా నుద్దిశ్య కుసుమార్చనమ్ ।
పౌరుషేణ తు సూక్తేన ప్రత్యృచం కమలాసన ॥ 11.240 ॥
నారాయణానువాకేన విష్ణుసూక్తేన దేశికః ।
పుష్పాణి తద్యాద్దేవస్య చరణామ్భోజయోర్ద్వయోః ॥ 11.241 ॥
తథోపనిషదైర్మన్త్రైః ఋగ్భిస్సర్వపాపనైః ।
దిక్షు వేదాంశ్చ చతురః పఠేయుర్మన్త్రవిత్తమాః ॥ 11.242 ॥
విదిక్ష్వేకాయనాం శాఖాం తన్మయూస్సుముఖా స్తథా ।
అధీయీరన్ (62) తథా స్తోత్రేనృత్తైశ్చ సతతోద్యత్రైః ॥ 11.243 ॥
(62. తథాతోద్యైః.)

తోషయేద్దేవదేవేశం గేయైశ్చ బహుధా స్థితైః ।
(63) పుష్పాభిషేకం ప్రహితైః పుష్పైరేవ సితాదిభిః ॥ 11.244 ॥
(63. పుష్పాభిషేకసహితైః.)

దేవస్య కృత్వా దేవాయ పాయసాది చతుర్విధమ్ ।
అన్నం నివేద్య జుహుయాద్ధిశ్యగ్నేర్మణ్డపస్య చ ॥ 11.245 ॥
సమిద్భిరాజ్యైశ్చరు భిశ్చతుభిర్నిశ్చ పృథక్పృథక్ ।
అష్టోత్తరశతం వారాన్ మూలమన్త్రేణ మన్త్రవిత్ ॥ 11.246 ॥

* దేవస్య యానేన పరిభ్రమణమ్.*

తతఃప్రదక్షిణం కృత్వా దేవం స్తుత్వా చ భూతలే ।
ప్రణయేద్దణ్డద్యానమారోప్య శిభికాదికమ్ ॥ 11.247 ॥

* ఆగతానాం బ్రాహ్మణాదీనాం నివర్తనానుజ్ఞా.*

ప్రవిశయేదావరణం ప్రథమం తత్ర చ స్థితః ।
సేవానుభూతివివశార్న్ భక్తాన్ భాగవతాంశ్చ సః ।। 11.248 ।।
(64) బ్రహ్మాదీనపి కల్యాణమనుసన్ధాతుమాగతాన్ ।
ప్రణతానాలయం స్వం స్వం గన్తుం సర్వేశ్వరో హరిః ।। 11.249 ।।
(64. బ్రహ్మాన్నపి చ.)

నియుజ్యావరణం తచ్చ పరిక్రమ్య ప్రదక్షిణమ్ ।
సార్ధమభ్యన్తరై (65) ర్నిర్త్తైస్సేవకై (66) రనుయాయిభి ।। 11.250 ।।
(65. ర్నిత్యం)

(66. రనపాయిభిః.)

* శాన్తిహోమః పూర్ణాహుతిః.*

అభ్యన్తరం మన్దిరస్య ప్రవిశేన్జఙ్గలాన్వితమ్ ।
తదహర్నిశి పూర్వస్మిన్ (67) న్యస్యేత్స్నపనమణ్డపే ।। 11.251 ।।
(67. యామే.)

ఉత్సవాన్తోచితం స్నానం కలశైరా చరేత్క్రమాత్ ।
మహాహవిర్నివేద్యథ నీత్వాతన్మణ్డపాన్తరే ।। 11.252 ।।
యాగమణ్డపమాసాద్య హోమం కుర్యాద్యథావిధి ।
శాన్తిహోమం తతఃకుర్యాద్యథా పూర్వోదితక్రమాత్ ।। 11.253 ।।
ప్రాయశ్చిత్తం తు జుహుయాత్పఞ్చోపనిషదా ఘృతమ్ ।
సహస్రం వాశతం వాపి హుత్వా పూర్ణాహుతిం చరేత్ ।। 11.254 ।।

* అగ్న్యాదీనాముద్వాసనమ్.*

అగ్నీన్ విసర్జయేద్దేవాన్ తత్రత్రస్థాం స్తోరణాదిషు ।

* ధ్వజోద్వాసనమ్ యజమానాయ ధ్వజ స్తమ్భదానమ్.*

ధ్వజ స్తమ్భం సమాసాద్య పూజయిత్వా ఖగాధిపమ్ ।। 11.255 ।।

హవిర్ని వేద్య గరుడం పరిక్రమ్య ప్రదక్షిణమ్ ।

తముద్వసేత్పటాత్తార్క్ష్యం సంహారక్రమమాశ్రితః ।। 11.256 ।।

అవరోప్య ధ్వజస్తమ్భ ముత్పాట్య చ మహానిశి ।

(68) స్తమ్భం ధ్వజం చగృహ్ణీయాద్దేశికేన్ద్రస్స్వయం తతః ।। 11.257 ।।

(68. సహధ్వజం.)

గ్రహణం దేశికేన్ద్రేణ తార్క్ష్యతృప్తికరం భవేత్ ।

స్థానే చావాహితాన్ దేవాన్ తత్ర తత్ర స్థితానపి ।। 11.258 ।।

బలిం దత్త్వా తూర్యఘోషైః స్థానే స్థానే సకృత్సకృత్ ।

ఘోషయిత్వా చతుర్వక్త్ర (69) సముద్వాస్య స్వనామభిః ।। 11.259 ।।

(69. స్సముత్పాద్య.)

* దేశికస్య పరిజనేన సాకం మౌనేనాష్టాక్షరజపః.*

మూకైః (70) పరికరైస్సార్ధం గురురష్టాక్షరం జపేత్ ।

ప్రవిశ్య ధామ దేవస్య విజ్ఞాప్య శకటాదికమ్ ।। 11.260 ।।

(70. పరిజనై.)

* యజమానాదిభ్యః దక్షిణా.*

యానమారోప్య ధామాన్తః ప్రాపయేన్మఖకౌతుకమ్ ।
(71) ప్రభాతాయాం నిశాయాం వాऽనుష్ఠితే యాగకర్మణి ।। 11.261 ।।
(71. ప్రభాతే తన్నిశాయాం.)

యజమానో గురుం వస్త్రై ర్భూషమైఃకటకాదిభిః ।
సౌవర్ణైర్గన్ధపుష్పాద్రైద్ర్యైరలఙ్కృత్యాభిపూజ్య చ ।। 11.262 ।।
దక్షితాముత్తమాం స్వర్ణశతనిష్కాం తతోऽధికామ్ ।
యథావిభూతి దత్వాన్యా దక్షిణాః ప్రతిపాసరమ్ ।। 11.263 ।।
(72) దశనిష్కం తదర్ధం వా తదర్ధం వా యథావసు ।
నిష్కరూపాం యథాశ్రద్ధమాచార్యయ తదర్ధకామ్ ।। 11.264 ।।
(72. శతనిష్కం.)

తదర్ధమృత్విజాం దద్యాత్తదర్ధం పరిచారిణామ్ ।
హేమవస్త్రాన్నయానాద్యైస్తోషయే (73) దుపచర్యయా ।। 11.265 ।।
(73. దుపచర్యచ.)

గాయకాద్యాన్ జనాన్ సర్వానధికారానుసారతః ।
కర్మాఙ్గభూతానన్యాంశ్చ కల్యాణం ద్రష్టుమాగతాన్ ।। 11.266 ।।
భర్కా_ భాగవతాంశ్చైవ సామాన్యాంశ్చేప్సితైర్ధనైః ।
అప్యల్పికాపి దాతవ్యా దక్షిణా యాగకర్మణి ।। 11.267 ।।
కర్మిర్వ్యై దక్షిణాహీనో నిష్ఫలఃకర్తురబ్జజ ।
యజ్ఞఃప్రత్యుత కర్తౄణాం ప్రత్యవాయామ కల్పతే ।। 11.268 ।।
* ఉత్సవకారకస్య ఉపకుర్వాణానాం చ ఫలమ్.*

తస్మాదర్థానుగుణ్యేన దాతవ్యా దక్షిణా భవేత్ ।
శ్రద్ధయా వాసుదేవస్య సాఙ్గో పాఙ్గం సదక్షిణమ్ ।। 11.269 ।।
ఉత్సవం దేవదేవస్య యఃకుర్యాత్సకులం స్వకమ్ ।
ఉత్తరయర్స్వయం విష్ణోస్సాయుజ్యం గచ్ఛతి ధ్రువమ్ ।। 11.270 ।।
హయమేధసహస్రేణ యజతే యస్సమాహితః ।
యశ్చోత్సవేన యజతే తయోస్తుల్యఫలాన్వయః ।। 11.271 ।।
యాగానామపి సర్వేషాం ఫలముత్సవ (74) కర్మణా ।
దేవస్యాశ్నువతే సర్వం యష్టారో నాస్తిసంశయః ।। 11.272 ।।
(74. కర్మణి.)

* రాజరాష్ట్రాదీనామభ్యుదయకథనమ్.*

ఽపకుర్వన్తి యే మర్త్యాదేవస్యోత్సవ కర్మణి ।
కర్మణా మనసా వాచా తేఽపి యాన్తి యథేప్సితమ్ ।। 11.273 ।।
గ్రామే వా నగరే వాపి పత్తేనే వా మహోత్సవః ।
విష్ణోః ప్రవర్తతే యత్ర దేశే రాష్ట్రేఽపి వా భవేత్ ।। 11.274 ।।
భయం న మృత్యోర్వ్యాధేర్న దుర్భిక్షాదిసమ్భవః ।
నస్యన్తి తస్కరాస్తత్ర నాధర్మస్సంప్రవర్తతే ।। 11.275 ।।
ధర్మయుక్తో భవేద్రాజా జనా ధర్మపరాయణాః ।
భవన్తి సుఖినస్సర్వే సర్వదుఃఖవివర్జితాః ।। 11.276 ।।

* సేవార్థిభ్యః పానీయాదిదానస్య మహాఫలత్వమ్.*

మహోత్సవే వర్తమానే యతర్థిభ్యఃప్రదీయతే ।

పానీయమన్నం వస్త్రం వా తత్సహస్రగుణం భవేత్ ।। 11.277 ।।

* ఉత్సవేఽధికృతానాం భగవత్ప్రసాదః.*

పుష్పమూలఫలై రిజ్యా దేవస్యాభరణాదికైః ।
క్రియమాణా యథాశక్తి ఫలానన్త్యాయ కల్పతే ।। 11.278 ।।
సేవ స్తే తత్ర యే దేవమహర్నిశమతన్ద్రితాః ।
తేషామిదమియచ్చేతి ఫలం వక్తుం న శక్యతే ।। 11.279 ।।
అలేపనం మార్జనం చ రజఃప్రశమనం తథా ।
వారిభిర్దీపికారోపం క్ష్వేలనాస్ఫోటనాదికమ్ ।। 11.280 ।।
కుర్వన్తియే బ్రహ్మలోకం తే యాన్త్యమరదుర్లభమ్ ।
యానం వహన్తియే విప్రాస్తే యాన్తి (75) బ్రహ్మణఃపదమ్ ।। 11.281 ।।
(75. పరమం పదమ్.)

రథం వహన్తియే (76) చాశ్వాస్తేఽపి యాన్తి సురాలయమ్ ।
ఛత్రాదిధారిణశ్చాపి మోదన్తేదివి మానవాః ।। 11.282 ।।
(76. చాన్యే తేZపి.)

దేశికో మూర్తిపాశ్చైత తథైవ పరిచారకాః ।
ఉత్సవేఽధికృతా విష్ణోఃప్రాప్నువన్తి యథేప్సితమ్ ।। 11.283 ।।
ఋచో యజూంషి సామాని యే తత్రాధీయతే జనాః ।
తే పరే వ్యోమ్ని దేవస్య పార్శ్వే (77) వర్తన్తినిస్పృహాః ।। 11.284 ।।
(77. సర్తన్తీతి శ్రౌతః ప్రయోగః.)

* దేవస్య కల్యాణారాధనమ్. సర్వక్షేమకరమ్.*

సర్వశాన్తికరం సర్వదుఃఖోత్సాదనముత్తమమ్ ।
రాజ్ఞో రాష్ట్రస్య సుఖదయాయురారోగ్యవర్ధనమ్ ।। 11.285 ।।
ప్రజానాం వాసుదేవస్య కల్యాణా రాధనం మహత్ ।
ఇమం దేవదయస్సర్వే విష్ణోరుత్సవముత్తమమ్ ।। 11.286 ।।
కృత్వా శాశ్వతికం స్థానం ప్రాపురత్యన్తదుర్లభమ్ ।

* త్రిదినై కాహసాధ్యోత్సవయోర్విధేయా విధయః.*

ఉత్సవే త్రిదినై కాహసాధ్యే శ్రద్ధా ప్రవర్తితే ।। 11.287 ।।
బలిప్రదానం సమనోయజనం చాధిపాసనమ్ ।
నవావామపి కుమ్భానాం తథా తీర్థావగాహనమ్ ।। 11.288 ।।
మృగయా చ జలద్రోణీ వర్జనీయాని పద్మజ ।
తావత్యేవోత్సవదినే తీర్థాన్తే గ్రామవీధిషు ।। 11.289 ।।
బ్రహ్మాదిదేవతాస్సద్యస్సమావాహ్య బలిః క్షిపేత్ ।
కేనలోదనమగ్నౌ చ హెూమో నిశ్యధివాసనమ్ ।। 11.290 ।।
స్నపనం విషువాద్యేషు నద్యాదావవగాహనమ్ ।
పుష్పయాగో జలద్రేణీ మృగయా చ న యుజ్యతే ।। 11.291 ।।
అన్యత్సర్వం యథాపూర్వం కర్తవ్యం ఫలకాఙ్క్షిభిః ।
ఇతి గుహ్యతమం బ్రహ్మన్నుత్తమారాధనం పరమ్ ।। 11.292 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహెూపనిషది పాద్మసంహితాయామ్ చర్యాపాదే మహెూత్సవ విధిర్నామ ఏకోదశోఽధ్యాయః.

------ ***** ------

పాద్మసంహితాయామ్

ద్వాదశోఽధ్యాయః.

-----

* అర్చననివేదనోపయోగి ఫలపుష్పనిర్దేశః.*

బ్రహ్మ----

సమారాధ్యో హరిః పుష్పైః (1) కాలపక్వైర్ఫలైరపి చ ।
ఫలమూలాని చాన్యాని కాని యోగ్యాని కథ్యతామ్ ।। 12.1 ।।
(1. క్లైః పత్త్రైర్వాన్.)

శ్రీభగవాన్----

పుష్పాణి నన్దనవనాదారామాదాత్మనోపి వా ।
అరణ్యాద్వా గృహీత్వా చ విక్రీతాన్యాపణస్థలాత్ ।। 12.2 ।।
అయాచితాని లబ్ధాని యద్వా కమలసమ్భవ ।
పూర్వపూర్వోదితాలాభే గ్రాహ్యముత్తరముత్తరమ్ ।। 12.3 ।।
* వర్జ్యాని కుసుమఫలాదీని.*

అన్యాయోపార్జితాన్యన్యదేవతార్థాని వా పునః ।
అగ్రాహ్యాణి తథా భిన్నం ముకులం పతితం తథా ।। 12.4 ।।

జీర్ణం పర్యుషితం కీటదూషితం పాదలఙ్ఘితమ్ ।
మ్లానం స్పృష్టం తథాఽస్పృశ్యైర్నీతం చ ప్రతిలోమజైః ।। 12.5 ।।

* పుష్పాదిసఙ్గ్రహవిధానమ్ తత్పాత్రాణి చ.*

స్నాతశ్శుద్ధామ్బరో మౌనీ పాణిం ప్రక్షాల్య వారిణా ।
పాత్రే పుష్పాణి గృహ్ణీయాద్వేత్రజే తృణజేఽథవా ।। 12.6 ।।

* ఉపాదేయపుష్పాణి.*

కల్పకద్రుమసఞ్జాతం పారిజాతసముద్భవమ్ ।
హరిచన్దన సన్తానమన్దారద్రుమసమ్భవమ్ ।। 12.7 ।।
సౌగన్ధికోద్భవం పుష్పం షడేతే సురదారుజాః ।
పాలాశం సప్తమం పుష్పముపయుక్తాని చార్చనే ।। 12.8 ।।
(2) అనిర్మాల్యాని దేయాని పునఃప్రక్షాల్య వారిభిః ।
ఉత్తరోత్తరమేకైకం సహస్రగుణమిష్యతే ।। 12.9 ।।
(2. సమారోప్యాని.)

* ప్రాతరర్చనోపయోగి పుష్పాణి.*

ప్రాతఃపద్మద్వయం శస్తముత్పలత్రయమర్చనే ।
ఫలం చ పూర్వవత్ జ్ఞేయం తథైవ శతపత్రికా ।। 12.10 ।।
చమ్పకం కేతకీయుగ్మం మాలతీ మాధవీ తథా ।
సన్ద్యావర్తం చ పున్నాగం సురపర్ణ్యేకపర్ణికా ।। 12.11 ।।
ప్రియఙ్గు పాటలద్వన్ద్వం మన్దారద్వయమేవ చ ।
లక్ష్మీశ్చ కర్ణికారశ్చ యూథికా కురవస్తథా ।। 12.12 ।।

పట్టికై తాని శస్తాని ఫలం పూర్వవదిష్యతే ।

?* మధ్యాహ్నార్చనోపయోగీని.*

శస్తం మధ్యన్దినే శ్వేతకరవీరజమర్చనే ।। 12.13 ।।

కైఙ్కిరాతం చ సౌవర్ణం పుష్పం సహచరీ తథా ।

* ప్రదోషార్చనోపయోగీని.*

పూర్వవచ్చ ఫలం (3) విద్యాత్ప్రదోషే చ ప్రశస్యతే ।। 12.14 ।।

(3. దద్యాత్.)

జాతియుగ్మం విచకిలం మల్లి కాద్వయమేవ చ ।

వకులం వనజాతిశ్చ తథా చ వనమల్లికా ।। 12.15 ।।

కుముదం వనమల్లీ చ పూర్వవచ్చ ఫలం స్మృతమ్ ।

* ప్రాతరపచితస్య మధ్యాహ్నే వినియోగః.*

ప్రాతఃకాలోదితం పుష్పం యుక్తం మధ్యన్దినేపిచ ।। 12.16 ।।

* ప్రదోషోదితపుష్పాణాం మధ్యరాత్రార్చనయోగ్యతా.*

ప్రదోషే కథితం పుష్పం మధ్యరాత్రే చ శస్యతే ।

* దివాపుష్పైర్దివా నిశాపుష్పైర్నిశి వినియోగశ్శస్తః.*

దివాపుష్పైర్దివా పూజా నిశాపుర్ష్పైస్తథా నిశి ।। 12.17 ।।

* దేశకాలానుసారీణి పుష్పాణి.*

(4) దేశే కాలే యథాయోగమర్చయేత్పురుషోత్తమమ్ ।

మాలత్యా పూజయేత్ప్రాతర్మధ్యాహ్నే కరవీరజైః ।। 12.18 ।।

(4. అపత్కాలే యథాయోగం పూజయేత్. ప్రాతఃకాలే.)

సాయాహ్నే జాతిపుష్పైస్తు ప్రదోషే వకులైరపి ।

మధ్యరాత్రే మల్లికాభిర్యజేత

* జలజపుష్పస్య సర్వదా పుజార్హతా.*

జలజైస్సదా ।। 12.19 ।।

ప్రత్యూషే నన్దికావర్తైః కాల ఏష ఉదాహృతః ।

* పద్మాదిజలపుష్పాణాం దినత్రయావధి అపర్యుషితతా.*

పద్మాది (5) జలపుష్పాణామర్వాగ్దర్తుస్త్ర్యహాద్భవేత్ ।। 12.20 ।।

(5. దలపుష్పాణామర్వాక్కర్తు.)

న చ పర్యుషితో దోషో (6) నీరజానాం భవేత్తథా ।

* అబద్ధేభ్యః ప్రసూనేభ్యః మాలాబద్ధాని శ్రేష్ఠాని.*

అబద్ధేభ్యః ప్రసూనేభ్యో బద్ధమాలా ప్రశస్యతే ।। 12.21 ।।

(6. నీవారాణామ్.)

* మాలాస్రజోస్స్వరూపం ప్రశస్తిభేదశ్చ.*

మాలాభ్యస్స్రగ్వరా మాలా సజాతీయ (7) ప్రసూనకా ।

స్రక్తు నానావిధైఃపుష్పైర్నిర్మితా కదలీత్వచా ।। 12.22 ।।

(7. ప్రసూనజా.)

* సర్వదా అపర్యుషితాని పుష్పాణి.*

హ్రీబేరం చ తమాలం చ తథా దమనకత్రయమ్ ।
న పర్యుషితమేత్రైశ్చ సదైవారాధయేద్ధరిమ్ ।। 12.23 ।।
* తులసీ చతుష్టయం దూర్వా భిల్వపత్రం చ పూజార్హాణి *

తులస్యా సితకృష్ణే చ కేవలాక్షపకాస్తథా ।
చత్వారస్తులసీభేదా దూర్వా భిల్వదలాని చ ।। 12.24 ।।
సర్వదారరాధనార్హాణి

* గృహార్చనే కరవీననిషేధః.*

పూజా తు కరవీరజై ।
గృహే కులక్షయకరీ

* అక్షతాదయోఽప్యర్చనోపయోగ్యాః.*

పుష్పపత్రాద్యసన్నిదౌ ।। 12.25 ।।
అక్షతైరర్చనం కుర్యాద్ధరేః కలమజైస్సితైః ।
* హవిర్యోగ్యాని ధాన్యాని.*

నీవారా వేణవశ్శాల్యః కలమాద్యా యవా అపి ।। 12.26 ।।
హవిర్యోగ్యా వ్రీహయశ్చ తదభావే ప్రయఙ్గవః ।

అన్యే చ యాజ్ఞికా ధాన్యభేదాఃకోద్రవవర్జితాః ।। 12.27 ।।

* వర్జనీయాని ధాన్యాని.*

నీచైర్దత్తాస్తథా స్పృష్టాఃపతితైః ప్రతిలోమజైః ।
అశౌచవద్భిరపరై

* పక్వాపక్వయోర్గుణతారతమ్యమ్.*

రపక్వాఃకలమాదయః ।। 12.28 ।।
శస్యన్తే చరుసాకేషు (8) పక్వాశ్చ తదసన్నిదౌ ।

* తణ్డులానాం సర్వవర్ణేభ్యోఽపి గ్రాహ్యతా.*

చాతుర్వర్ణైరుపహృతాస్తణ్డులా దోషవర్జితాః ।। 12.29 ।।
(8. పక్వం న్యక్వేత్ర్పయత్నతః. ఇతికోశాన్తరే)

అఖణ్డితాఃఖణ్డితాశ్చ (9) భావే త్రీనిష్పలీకృతాః ।?

* చరుపాత్ర నిరూపణమ్.*

చరుపాత్రం తామ్రమయం ప్రశస్తం మృణ్మయం తు వా ।। 12.30 ।।
(9.భావే చ ప్రిఫలీ. భావే చ్చత్రీ. ఇతి క్వచిత్. భావే త్రిర్నిష్కులీకృతాః. ఇతి స్యాత్కిమ్.)

* పాత్రశుద్ధి మన్త్రః.*

విష్ణుగాయత్రియా భాణ్డే క్షాలితే గాలితైర్జలైః ।

పుర్ణేప్రణవసంస్పృష్టే

* తణ్డులక్షాలనమన్త్రః.*

తణ్డులాన్మూలవిద్యయా ।। 12.31 ।।
యద్వా పఞ్చోపనిషదా క్షాలయేద్వారిభిఃపునః ।
* పూరణపిధానాధిశ్రయణాగ్నిన్ధనమన్త్రాః.*

పూరయేత్ప్రణవేనైవ పిదధ్యాచ్చక్రవిద్యయా ।। 12.32 ।।
అధిశ్రిత్య చ మూలేన మన్త్రేణాగ్నిం సమేధయేత్ ।
పఞ్చోపనిషద్దైర్మన్త్రైఃకాష్ఠైః

* పాకసాధన కాష్ఠాని.*

కీటాద్యతూషితైః ।। 12.33 ।।
(10) యజ్ఞవృక్షోద్భవైఃకాష్ఠైః పాచయేత్పావకఃక్రమః ।?

* చరుపరిష్కారః.*

పక్వే జలమపి స్రావ్యసిక్త్వాజ్యేన చరుం పునః ।। 12.34 ।।
(10. ఇదమర్ధం క్వచిన్న.)

ఉదగుద్వాసయేద్దర్భైఃఫలకే యజ్ఞదారుజే ।
* చరుశ్రపణే దీక్షితసమ్బన్ధి స్త్రీణామధికారః.*

సాధయేద్దీక్షితఃపాకం విధినో క్తేన (11) తత్ స్త్రియః ।। 12.35 ।।

(11. నస్త్రియః.)

యద్వా తూష్ణీం సాధయేయురుపదంశాంశ్చ చోదితాన్ ।

* నివేదనీయ ఫలశాకవర్గః.*

ఫలమూలాని తత్రాదౌ ఫలాని కదలీఫలమ్ ।। 12.36 ।।

(12) ఆమ్రం పనసముర్వారుం బృహతీం కర్కరీమపి ।

కారవల్లీమలాబుం చ కూశ్మాణ్డం తన్త్రిణీమపి ।। 12.37 ।।

(12. వేత్రం పనస.)

కరవర్తం చ నిష్పావం గవాక్షం త్రపుసం తథా ।

(13) ముద్గభేదాంశ్చ నిర్దేషాన్

* వర్జనీయ ఫలశాకాది.*

సదోషాన్ పరివర్జయేత్ ।। 12.38 ।।

(13. ఇదం పద్యమేకం క్వచిన్నదృశ్యతే, క్వచిత్పూర్వోత్తరార్ధ వేపరీత్యమస్తి.)

ఉచ్ఛిష్టం క్రిమిణా దష్టం శివద్భిర్లక్షితం తథా ।

(14) ఘ్రాతం లాలాజలస్పృష్టమమేధ్యప్రభవం తథా ।। 12.39 ।।

(14. ఘ్రాతమిత్యర్ధం క్వచిన్న.)

పాదస్పృష్టం చ పతితమకాలే చాశుచిస్థలే ।

భుక్తశేషం తథా స్పృశ్యైస్స్పృష్టం దత్తావశిష్టకమ్ ।। 12.40 ।।

వర్జ్యం వల్లీ త్రయం కన్దం సూరణద్వయముత్పలమ్ ।
పిణ్డారద్వితయం చాపి

* హవిర్యోగ్య ఫలశాకాది.*

హవిర్యోగ్యం చతుర్ముఖ ।। 12.41 ।।
జీవన్తీం వస్తుకం శాకం కారవల్లీదలం తథా ।
తుమ్బూదలం చ భాణ్డీం చ (15) శిమ్బముద్గదలాని చ ।। 12.42 ।।
(15. చమూ)

శాకినీం శతపర్వాణం తథైవాశ్వాసమర్దినీమ్ ।
ఆగస్త్యం పాచయేచ్ఛాకం విహితం బ్రాహ్మణస్య చ ।। 12.43 ।।
* ఏకమూలవేణ్వఙ్కురాదీనాం పరిగ్రహ్యతా.*

(16) ఏకమూలాని చాన్యాని గృహ్ణీయాదనిషేధనే ।
అఙ్కురాణ్యపి వేణ్వాదివస్తూనాం కమలాసన ।। 12.44 ।।
(16. శాకమూలాని.)

చేదయిత్వాలవిత్రేణ

* లవణాదివ్యఞ్జన ద్రవ్యాణి.*

లవణైర్మరిచై స్తథా ।
సర్షపైర్జీరకైర్హిఙ్కుశ్రీపర్ణీదలమిశ్రితైః ।। 12.45 ।।
నాలికేరఫలైరాజ్యైర్యథాయోగం నివేశితైః ।

(17) సంస్కార్యం వ్యఞ్జనం యూషయుక్తం కహితమేవ వా ।। 12.46 ।।

(17. సంస్కార్యవర్జనం యూషయుక్తం.)

* ఆయసభాజనే ఘర్షణమ్.*

సర్పిషా వాఽఽయసే పాత్రే ఘృష్టం మృణ్మయ ఏవ వా ।

కలాయముద్గనిష్పావ (18) శిమ్బమాషకులుకత్థాకాః ।। 12.47 ।।

(18. చమ్బ.)

* సయూషనిర్యూష పాకవివేకః.*

సయూషా వా వియూషా వా పచనీయా గుణాన్వితాః ।

* కుల్మాషాదీనాం నిష్కులీకరణమ్.*

త్వచో వ్యపోహ్య (19) కుల్మాషాఃకార్యా యద్వా యథోదితాః ।। 12.48 ।।

(19. గుల్మస్య)

* శుష్కాణామామ్రాదీనాం వినియోగః.*

ఆమ్రాదీని చ శుష్కాణి ఫలాని గుళతిన్త్రిణీ ।

మిశ్రాణి పచనీయాని తథా లవణపాసితమ్ ।। 12.49 ।।

* కాలపక్వాని ఫలాని.*

ఆమ్రం చ శృఙ్గిబేరం చ తథా కేవలమిష్యతే ।

పసనం కదలీ చామ్రం కపిత్థం బదరీఫలమ్ ।। 12.50 ।।

ద్రాక్షా రాజాదనం జమ్బూఫలం తోటకమప్యథ ।
ఖర్జూరం వేత్రజం చైవ మాతులుఙ్గం చ దాడిమమ్ ।। 12.51 ।।
ఫలాన్యేతాని పక్వాని కాలపక్వాని యోజయేత్ ।
* పరమాన్నవిధానమ్.*

క్షీరం చైరో గుణస్తస్య తోయమర్ధం తదర్ధకమ్ ।। 12.52 ।।
తణ్డులాస్తావదేవ స్యాద్భిన్నో ముద్గస్తదర్ధకః ।
ఘృతం సముదితం సర్వం పరమాన్నం నివేదయేత్ ।। 12.53 ।।
* గుళాన్నమ్.*

(20) సమభాగం తు పూర్వోక్తైస్తణ్డులైస్సమ్మితం సమమ్ ।
గుళం ఫలేన నిక్షిప్య గుళాన్నం తద్విదుర్బుధాః ।। 12.54 ।।
(20. సమవాయే తు.)

తణ్డులైస్సమ్మితం నిస్త్వఙ్ముద్గభిన్నం సుసాధితమ్ ।
* ముద్గాన్నమ్.*

ముద్గాన్నం కాలపక్వైస్తు ఫలై రాజ్యపరిప్లుతమ్ ।। 12.55 ।।
* కేవలాన్నమ్.*

నివేదయేత్కేవలాన్నం దణ్డులై రేవ సాధయేత్ ।
ఫలాని కన్దశాకాని ముద్గభేదాస్తథాఙ్కురాః ।। 12.56 ।।
పయో దధి ఘృతం చాపి కాలపక్వం తథా ఫలమ్ ।
* ఉపదంశోపస్కార ద్రవ్యాణి.*

ఆమ్రాదిలవణైశ్చాపి శృఙ్గిబేరాదిసాధితమ్ ।। 12.57 ।।
మత్స్యణ్డీ గుళభేదాశ్చ యచ్చాన్యదుపదంశకమ్ ।
* ఉక్తద్రవ్యాణాం మాత్రా.*

పరిమాణమమిషాం (21) స్యాత్ యథాశ్రద్ధం యథావసు ।। 12.58 ।।
(21. చ.)

మరీచ్యాది యథాయోగ్యం ద్రవ్యసంస్కారకం భవేత్ ।
* తామ్బూలోపయోగినాగవల్లీ క్రముకాదీనాం మాత్రా.*

నాగమల్లీదలాని స్యురశీతిరవరాస్తథా ।। 12.59 ।।
వింశతిఃక్రముకస్యాపి ఫలాన్యవరసఙ్ఖ్యయా ।
అఙ్గాని తైలం తక్కోలం లవఙ్గం జాతి రేవ చ ।। 12.60 ।।
మాతులఙ్గత్వగన్యచ్చ చూర్ణకం కర్పూరమిశ్రితమ్ ।
పాషాణజం నాలికేరఫలం పక్వం చ నిర్జలమ్ ।। 12.61 ।।
కర్పూరం కేవలం వాపి ఆమం వా శుష్కమేవ వా ।
ఏతైర్వస్తుభిరన్యైశ్చ న్యూనభావివర్జితైః ।। 12.62 ।।
తామ్బూలవీటికాస్తైలమృదుపూగఫలాన్వితాః ।
నివేద్య యాజమానస్య శ్రద్ధావిత్తానుసారతః ।। 12.63 ।।
* అపూపవిచారః.*

గోధూమశాలిపిష్టోత్థా అపూపాశ్చాపి సంస్కృతాః ।
(22) గుళభేదాజ్యమరిచ జీవకాద్యైర్యథాయథమ్ ।। 12.64 ।।
(22. గుళభేదాశ్చమరి చ.)

వస్తుభిర్వివిధాకారా గుళపాకపరిప్లుతాః ।

* పుటదగ్ధాని నివేదనీయాని.*

పుటదగ్ధాం స్తిలానిక్షురసపాకపరిప్లుతాన్ ।। 12.65 ।।
మరిచైర్జీరకైర్యుక్తాన్ పలలాంశ్చ నివేదయేత్ ।
పృథుకాన్ పుటదగ్ధాన్వా కేవలాన్వా గుళప్లుతాన్ ।। 12.66 ।।
మరిచైర్జీరకైర్యుక్తాన్ నాలికేరఫలైస్సహ ।
సక్తూన్ గుళద్రవైర్మిశ్రాన్ మరిచైరపి జీరకైః ।। 12.67 ।।
కరమ్భానపి పూర్వోక్తైస్సంస్కారైరపి సంస్కృతాన్ ।

* భాణ్డానాం శుద్ధిః పుణ్డ్రవిధానం చ.*

పాకస్థానాచ్చ భాణ్డాన్వా వారిభిఃక్షాలితాన్ బహిః ।। 12.68 ।।
భస్మనా చ చతుర్దిక్షు కృతోర్ధ్వాకారపుణ్డ్రకాన్ ।
అస్త్రమన్త్రేణ వాసోభిశ్ఛన్నాన్వా వేత్రపఞ్జరే ।। 12.69 ।।
యద్వా ప్రతిష్ఠితాన్ భూమౌ

* జలధారాపురస్సరం హవిర్భాణ్డప్రాపణమ్.*

జలధారాపురస్సరమ్ । వహేయు

* హవిఃపాత్రవాహినాముష్ణీషబన్ధః.*

ర్విధృతోష్ణీషాస్సితకఞ్చుకసంవృతాః ।। 12.70 ।।
పరిచర్యా పరా విప్రా

* దేవస్యదక్షిణభాగే హవిఃపాత్రనిక్షేపః.*

మణ్డపే మన్దిరేఽపి వా ।
దేవస్య దక్షిణేపార్శ్వే నీత్వా ఫలకభూమిషు ।। 12.71 ।।
* సౌవర్ణాదిపాత్రాణాం శుద్ధిమన్త్రః.*

సౌవర్ణాదీ (23) నిపాత్రాణి విష్ణుగాయత్రియా తతః ।
క్షాలితాని (24) పరామృశ్య

* హవిఃపరివేషణక్రమః.*

ప్రణవేనాజ్యధారయా ।। 12.72 ।।
(23. న్యమన్త్రాణి.)

(24. పరామృజ్య.)

పాత్రాణిసిక్త్వామన్త్రేణ తథా దర్వ్యా హవీంషి చ ।
ఆదాయాదాయ నిక్షేప్య (25) మమత్రేష్వన్నమర్చితమ్ ।। 12.73 ।।
(25. నిక్షిప్య మన్త్రేణాన్న.)

* స్థాలీషు బక్తపరిమాణమ్.*

ఖారీ తదర్ధం పాదం వా తదర్ధం వాఽవరం మతమ్ ।
ప్రతిస్థాలీం పాయసాదిభక్తమానం చతుర్ముఖ ।। 12.74 ।।

యథాయథం వ్యఞ్జనాని నిక్షేప్యాణి ఘృతైస్సహ ।
(26) దధ్నా చ సర్వాణ్య (27) న్నాని ప్రకల్ప్య వ్యఞ్జనైస్సహ ।। 12.75 ।।
(26. ఇదమర్ధం క్వచిన్న.)

(27. న్యాని.)

నివేదయేయుర్దేవాయ పానకాని చ పూజకాః ।
చోష్యాణి లేహ్యఖాద్యాని యథావిభవవిస్తరమ్ ।। 12.76 ।।
* భగవన్ని వేదితస్య విష్వక్సేననివేదనే మాత్రా.*

నివేదితానాం తుర్యాంశం విష్వక్సేనాయ కల్పయేత్ ।
తచ్చాగాధజలే క్షేప్యం తద్భక్తాన్యాపి భోజయేత్ ।। 12.77 ।।
* విష్వక్సేననివేదనేనైవ ఇతరపార్షదాదీనాం పృత్ప్తిః.*

తేనైవపార్షదాస్తృప్తాభవేయుర్భూత తృప్తయే ।
దాస్యో వా గణికా భోజ్యా దేవస్య పరిచారికాః ।। 12.78 ।।
* బ్రహ్మేశానాదినివేదితస్య అభోజ్యత్వమ్.*

బ్రహ్మేశానాది దేవానాం నైవ భోజ్యం నివేదితమ్ ।
* చణ్డాదినివేదితస్య అస్పృశ్యత్వాది.*

(28) న స్పృశ్యం లఙ్ఘనీయం చ చణ్డాదీనాం ని (29) వేదితమ్ ।। 12.79 ।।
(28. అస్పృశ్యం)

(29. తద్దైవ చ.)

* లక్ష్మీ ప్రభృతీనాం నివేదితస్య అవశ్యభోజ్యత్వమ్.*

దేవీనాం చ శ్రియాదీనాం వినతా నన్దనస్య చ ।
చక్రాదీనా మాయుధానాం వస్తు యద్యన్నివేదితమ్ ।। 12.80 ।।
భోక్తవ్యమేవ సర్వేషాం విప్రాదీనామ శఙ్కితమ్ ।

* విష్ణునివేదితస్య అత్యర్థపావనత్వమ్.*

విష్ణోర్నివేదితం శుద్ధం పావనానాం చ పావనమ్ ।। 12.81 ।।
ప్రాపణం దుర్లభం భోజ్యం న త్యాజ్యం స్యాత్కదాచన ।
భుఞ్జానానామేధతే శ్రీస్త్యజతాం పరిహీయతే ।। 12.82 ।।

* తత్ప్రాశనే వ్రతోపవాసతులితత్వమ్.*

వ్రతోపవాసతులితమశనం తస్య పావనమ్ ।
శునామివ పురోడాశో న నీచేషు తదిష్యతే ।। 12.83 ।।

* విష్ణుని వేదితశేషేణ దేవతాన్తరపిత్రాదియజనేఽనన్తఫలత్వమ్ *

విష్ణోర్నివేదితాన్నేన యష్టవ్యం దేవతాన్తరమ్ ।
పితృభ్యశ్చాపి తద్దేయం తదానన్త్యా కల్పతే ।। 12.84 ।।

* విష్ణునిర్మాల్య ధారణస్య అతిపావనత్వమ్.*

ధారితం విష్ణునిర్మాల్యం చన్దనాద్యనులేపనమ్ ।
అహర్నిశం ధారయతాం న పునర్జననం భవేత్ ।। 12.85 ।।

* విష్ణుపాదోదకసేవనస్య సర్వపురుషార్థకారితా.*

తథా హి చరణస్పర్శి విష్ణోస్త్రిపథగాజలమ్ ।

పునాతి సిద్ధదేవర్షిసఙ్ఘానం హ్యో విఘాతకమ్ ।। 12.86 ।।

పాదోదకం చ దేవస్య పవిత్రం పరమం మదమ్ ।

పాద్యం దత్వా జలం విష్ణో ర్మూలమన్త్రేణ దేశికః ।। 12.87 ।।

గృహీత్వా శతధారేణ మూర్ధ్ని ధార్యం విశుద్ధయే ।

శోధనం సర్వపాపానాం సర్వదుష్కృతనాశనమ్ ।। 12.88 ।।

లక్ష్మీవివర్ధనం నిత్యమాయుర్వృద్ధికరం పరమ్ ।

మ్రియమాణస్స్వయం విష్ణోశ్చరణస్పర్శితం జలమ్ ।। 12.89 ।।

పీత్వా సద్గతిమాప్నోతి న చేహాజాయతే పునః ।

పితృణాం తర్పణం శస్తం పారిణా తేన తర్పితాః ।। 12.90 ।।

ఋణేభ్యఃపితరో ముక్తావసన్తిదివి దేవవత్ ।

భక్తాయ దేయం పాదోత్థం శాన్తాయ శుభకర్మిణే ।। 12.91 ।।

పఞ్చకాలవిధిజ్ఞాయ తదనుష్ఠానశీలినే ।

* విష్ణుపాదోదకస్య అనధికారిణః.*

న నాస్తికాయ దాతవ్యం దాతవ్యం నాభ్యసూయవే ।। 12.92 ।।

పాషణ్డినే న దాతవ్యం తేభ్యో రక్షేత్ప్రయత్నతః ।।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే పుష్పహవిర్విధానం నామ ద్వాదశోఽధ్యాయః.

------ ****** -----

త్రయోదశోఽధ్యాయః

------

* పఞ్చకాలవిధానప్రశ్నః.*

బ్రహ్మా :---

పఞ్చ కాలవిధిజ్ఞానం ప్రశస్తం (1) భగవన్నిహ ।
విహితం పఞ్చకే కాలే (2) విధయశ్చాపి పఞ్చకే ।। 13.1 ।।
(1. భగవన్నహమ్.)

(2. కాలా.)

మహ్యం జిజ్ఞాసమానాయ కథయస్వ యథాతథమ్ ।
న చేద్రహస్యమత్యన్తం యదహం పృష్టవానిదమ్ ।। 13.2 ।।
* అభిగమనాదిపఞ్చకనిర్దేశః.*

శ్రీభగవాన్ :---

ఆద్యం కర్మాభిగమనముపాదానమతఃపరమ్ ।
ఇజ్యా చ పశ్చాత్స్వాధ్యాయస్తతో (3) యాగస్తతఃపరమ్ ।। 13.3 ।।
(3. యోగ.)

పంచైతే విధయస్తేషాం కాలాఃపంచైవ తే క్రమాత్ ।

* అభిగమననిర్వచనమ్.*

కల్యాణాచరణాన్తం యత్కర్మజాతం చతుర్ముఖ ।। 13.4 ।।
ఉత్థానాదిక్రమాదేతదభియానముదీరితమ్ ।

* శయనోత్థానతత్వన్యాసౌ.*

బ్రాహ్మే ముహూర్తే బుధ్యేత ధ్యాయన్నా రాయణం పరమ్ ।। 13.5 ।।
ఉత్థాయీసీత (4) శయనే కీర్తయన్నామ వైష్ణవమ్ ।
క్రమేణ సృష్ట్వా తత్వాని దేహముత్పాద్య తత్వవిత్ ।। 13.6 ।।
(4. శయనాత్.)

న్యస్య దేహే షడఙ్గాని మన్త్రముచ్చార్య మానసమ్ ।
దశావతారాన్ వ్యోహాంశ్చ చతుర్ణాం మానసానపి ।। 13.7 ।।
ధ్యాత్వా స్వనామభిస్తాని కీర్తయిత్వా పృథక్పృథక్ ।

* బహిరటనమ్.*

అవకుణ్ఠ్య చ వస్త్రేణ శరీరం దక్షిణాఙ్ఘ్రిణా ।। 13.8 ।।
ఆక్రమ్య భూమిం ప్రథమం ప్రవిక్రమమనుస్మరన్ ।
నమః క్షితిధరాయేతి మన్త్రముచ్చార్య మానసమ్ ।। 13.9 ।।

* మలవిసర్గః.*

గ్రామాద్బహిర్దిశం గత్వానైరృతీం న్యస్య దక్షిణే ।
ఉపవీతం కర్ణదేశే వ్యవధాయ తృణాదినా ।। 13.10 ।।

(5) భూమిం సముత్సృజేన్మూత్రం కిట్టం చ తదనన్తరమ్ ।

ఉదఙ్ముఖో దివా కుర్యాత్సన్ధ్యయోరుభయోరపి ।। 13.11 ।।

(5. భూమౌ.)

దక్షిణాభిముఖో రాత్రౌ వాతి వాతే నుసారిణి ।

దక్షిణేతరహస్తేన గృహ్ణీయాన్మేహనం తతః ।। 13.12 ।।

దక్షిణే మృత్తికాం హస్తే సముత్థాయ

* జలాశయగమనమ్.*

జలాశయమ్ ।

ప్రాగుదీచ్యాం ప్రతీచ్యాం వా గత్వా శౌచం సమాచరేత్ ।। 13.13 ।।

* అవయవశౌచే మృత్తికాసఙ్ఖ్యా.*

మృత్తికాభిర్ద్వాదశభిర్గుదం షడ్భిశ్చ మేహనమ్ ।

అన్తరాచాన్తరా వామకరం ప్రక్షాల్యవారిభిః ।। 13.14 ।।

మృణ్మాత్రాభిస్తదన్తే ద్వౌకరౌ ద్వాదశసఙ్ఖ్యయా ।

సంశోధ్య చరణౌ జఙ్ఘే కటిం చోరూ చ వారిభిః ।। 13.15 ।।

ప్రత్యేకం మృత్తికామాత్రా (6) చతుష్కోణే విశోధయేత్ ।

* దన్తధావనమ్.*

ఆ చమ్య ప్రఙ్ముఖోభూత్వా దన్తధావనసమాచరేత్ ।। 13.16 ।।

(6. చతుష్కేణ.)

న్యగ్రోధోదుమ్బరాశ్వ త్థప్లక్షామ్రార్జునధాతకీ । (7)

పాలాశవేణు ఖదిరశమీదారూణి ధావనే ।। 13.17 ।।

(7. అత్ర---ద్వితీయ తృతీయ పాదయోరవిశ్రాన్తతయా యోజనం శ్రౌతమ్.)

దన్తానాముదితాన్యేకాదశ చామ్బోరుహాసన ।

దన్తధావనకాష్ఠం తద్ద్వాదశాఙ్గులమాయతమ్ ।। 13.18 ।।

దశాంగులం తథా మానమష్టాఙ్గులమథా (8) పి వా ।

బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం క్రమేణ సముదాహృతమ్ ।। 13.19 ।।

(8. యతమ్.)

జిహ్వానిర్లేఖనం కుర్యా ద్గణ్డూషాచమనం పునః ।

క్షాలయిత్వా ముఖం తోయై

* స్నానమ్. అవగాహనే జలాశయవికల్పః.*

రాచాన్తస్స్నానమాచరేత్ ।। 13.20 ।।

అవగాహోఽభవేద్వాప్యాం స్నాయాద్వా సరసీషు చ ।

వాప్యాద్యసంభవే నైవ కుపైష్వాప్లవనం భవేత్ ।। 13.21 ।।

* తప్తతోయస్నాననిమిత్తమ్.*

స్నానం వాతప్తతోయేన దోషవైషమ్యసమ్భవే ।

* స్నానక్రమః.*

నాభేరధస్తాద్వా దేహం క్షాలయిత్వాత్మనస్తనుమ్ ।। 13.22 ।।

ఆచమ్య ప్రోక్షయేద్దేహం వారిభిర్మన్త్ర విత్తనుమ్ ।

ఓం పూర్వయా చ గాయత్ర్యా వారిభిశ్చభిమన్త్రితైః ।। 13.23 ।।
ఆత్మానం పరిషిచ్యోర్ధ్వముత్క్షిపేత్సలిలాఞ్జలిమ్ ।
యోద్ధుకామాని రక్షాంసి సన్ధ్యయోరుభయోరపి ।। 13.24 ।।
శామ్యన్తి తైర్వ్రజఘాతైర్వస్తాభిప్రేరిర్జలైః ।
ప్రాయశ్చిత్తం తు హింసాయాః పరిభ్రమణమాత్మనః ।। 13.25 ।।

* స్నానతర్పణమ్.*

తర్పయేదుపవిశ్యాథ తత్తన్మన్త్రముదీరయన్ ।
దేవాదీన్ సలిలే తిష్ఠన్ సావిత్రీం ప్రాఙ్ముఖో జపేత్ ।। 13.26 ।।

* ఉపస్థానమ్.*

యావత్సూర్యోదయం దృష్ట్వా ప్రఞ్జలి స్తిమిరాపహమ్ ।
ఉపస్థాయ స్వశాఖోక్తైర్మన్త్రైర్ధ్యాయన్ హృది స్థితమ్ ।। 13.27 ।।

* గుర్వాద్యభివాదనమ్.*

అభివాద్య గురూన్ వృద్ధార్న్ తథా భాగవతాన్ క్రమాత్ ।
(9) ప్రణమ్య స్వాశ్రమం దేవమబిగమ్య యథావిధి ।। 13.28 ।।
(9. ప్రవిశ్య.)

* జపహోమాన్తార్చనం గోగ్రాసశ్చ.*

అర్చయేజ్జపహోమాన్తం (10) దద్యాద్గ్రాసం గవామపి ।

* అలఙ్కారః.*

అఞ్జనాలేపనైస్స్రగ్భిర్వాసోభిర్భూషమైస్తథా ।। 13.29 ।।

(10. దద్యాద్ర్ఘాహ్యం యథావిధి.)

అలక్తకరసాద్ద్యైశ్చ తామ్బూలీముఖశోదనైః ।
ఉపేతోమఙ్గలైరన్యైర్న్యసేదభిగమక్రియామ్ ।। 13.30 ।।

* ఉపాదానమ్.*

ఉపాదద్యాత్తతఃపూజాసాధనాని యథాయథమ్ ।

* సమ్భరణీయవస్తూని.*

పుష్పాణి ఫలమూలాని వివిధాన్యోషధీరపి ।। 13.31 ।।
దధ్యాది చ హవిర్యోగ్యం తణ్డులాని గుళాని చ ।
స్నానీయాని చ వస్త్రాణి స్వాదూని సలిలాని చ ।। 13.32 ।।
దర్భాన్ పర్ణాని సమిధో యథాశక్తి యథావసు ।
ఆహృత్య యాజ్ఞికార్ద్రైర్వా పూజాస్థానే నివేశయేత్ ।। 13.33 ।।
నీత్వోపాదానసమయమిత్థం

* ఇజ్యా.*

తదను పూజయేత్ ।

* మాధ్యాహ్నికస్నానమ్.*

ప్రాప్తే మధ్యాహ్నసమయే స్నానం కుర్యాద్యథావిధి ।। 13.34 ।।

* షడఙ్గన్యాసమృత్తికావిక్షేపాది.*

న్యాసమగ్రే షడఙ్గానాం కృత్వాదాయ మృదం కరే ।

సవ్యే నిధాయ కృత్వా తు త్రిధా మూలాగ్రమధ్యతః ।। 13.35 ।।
మూలే స్థితాం మృదం పూర్వ మభిమన్త్ర్యాస్త్రవిద్యయా ।
విదిక్షు దిక్షు చోర్ధ్వాయామధరాయామపి క్షిపేత్ ।। 13.36 ।।
తతో మధ్యస్థితాం మృత్స్నాముదకే మూలవిద్యయా ।
నిక్షిప్య భాగమగ్రస్థం కరాభ్యాం కరయోర్ద్వయోః ।। 13.37 ।।
(11) విధాయ పఙ్కమంభోభిర్దర్శయిత్వా చ పూషణమ్ ।
అస్త్రహీనాఙ్గవిద్యాభిరాపాదతలమస్తకమ్ ।। 13.38 ।।
(11. పిధాయ కల్క.)

ఆలిప్య దేహమఖిల మవగాహ్య చ వారిషు ।
దేవమావాహ్య లక్ష్మీశం దత్వా చార్ఘ్యాదికం (12) తతః ।। 13.39 ।।
(12. తథా.)

తత్పాదక్షాలనామ్భోభిః పాణిభ్యాం కుమ్భముద్రయా ।
పావనైశ్శిరసి న్యస్తైరాత్మానమభిషిచ్య చ ।। 13.40 ।।

* అఘమర్షణమ్.*

వాసుదేవమభిధ్యాయన్నఘమర్షణమాచరేత్ ।
ఉత్తీర్య కర్మనిఖిలం మధ్యాహ్న సమయోచితమ్ ।। 13.41 ।।

* దేవయజనమ్.*

కృత్వా యజేత దేవేశం హోమాన్తం కమలాసన ।
స్తోత్రేణాభిష్టుయాద్దేవం దణ్డవత్పతితఃక్షితౌ ।। 13.42 ।।

* దేవస్తోత్రమ్.*

జితన్తే పుణ్డరీకాక్ష నమస్తే విశ్వభావన ।
నమస్తేఽస్తు హృషీకేశ మహాపురుష పూర్వజ ।। 13.43 ।।
నమస్తే వాసుదేవాయ (13) శాన్తానన్తచిదాత్మనే ।
అజితాయ సమస్తుభ్యం షాడ్గుణ్యనిధయే నమః ।। 13.44 ।।
(13. శాన్తానన.)

మహావిభూతిసంస్థాయ మనస్తే పురుషోత్తమ ।
సహస్రశిరసే తుభ్యం సహస్రచరణాయ తే ।। 13.45 ।।
సహస్రబాహవే తుభ్యం సహస్రనయనాయతే ।
(14) అమృతాయ నమస్తుభ్యమేకమూర్తాయ తే నమః ।। 13.46 ।।
(14. అమూర్తాయ.)

అనేక మూర్తయే తుభ్య (15) మక్షరాయ చ తే నమః ।
వ్యాపినే వేదవేద్యాయ నమస్తే పరమాత్మనే ।। 13.47 ।।
(15. మక్షయాయ)

చిన్మాత్రరూపిణే తుభ్యం నమ స్తైయన్త (16) భూమయే ।
అణిష్ఠాయ స్థవిష్ఠాయ మహిష్ఠాయ చ తే నమః ।। 13.48 ।।
(16. మూర్తయే.)

నేదిష్ఠాయ దవిష్ఠాయ క్షేపిష్ఠాయ చ తే నమః ।
వర్షిష్ఠాయ యవిష్ఠాయ కనిష్ఠాయ నమో నమః ।। 13.49 ।।
పఞ్చాత్మనే నమస్తుభ్యం సర్వాన్తర్యామిణే నమః ।

కల్పనా (17) పోఢరూపాయ సృష్టిస్థిత్య న్తహేతవే ।। 13.50 ।।

(17. క్రోడరూపాయ.)

నమస్తే గుణరూపాయ గుణరూపాతివర్తినే ।

వ్యస్తాయ చ సమస్తాయ (18) సమస్తవ్యస్తరూపిణే ।। 13.51 ।।

(18. సమస్త్వవ్యక్తమూర్తయే-రూపిణే.)

ఆదిమధ్యాన్తశూన్యాయ (19) తద్వదేవ నమో నమః ।

ప్రణవప్రతిపాద్యాయ నమఃప్రణవరూపిణే ।। 13.52 ।।

(19. తద్వతే చ.)

లోకయాత్రాప్రసిధ్యర్థం నృష్ట బ్రహ్మాదిరూపిణే ।

నమస్తుభ్యం నృసింహాదిమూర్తిభేదాయ విష్ణవే ।। 13.53 ।।

విపాకైఃకర్మభిఃక్లైశైరస్పృష్టవపుషే నమః ।

నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ తేజసాం నిధయే నమః ।। 13.54 ।।

నిత్యసాధారణానేకలోకరక్షాపరిచ్ఛద ।

సచ్చిదానన్దరూపాయ వరేణ్యాయ నమో నమః ।। 13.55 ।।

యజమానాయ యజ్ఞాయ యష్టవ్యాయ నమో నమః ।

ఇజ్యాఫలాత్మనే తుభ్యం నమస్స్వాధ్యాయశూతినే ? ।। 13.56 ।।

నమఃపరమ హింసాయ సమస్సత్వగుణాయతే ।

స్థితాయ పరమే వ్యూమ్ని భూయో భూయో నమో నమః ।। 13.57 ।।

సంసారసాగరే ఘోరే విషయావర్తసఙ్కులే ।

అపారే దుస్తరేఽగాధే పతితం కర్మభిస్స్వకైః ।। 13.58 ।।

అనాధమగతిం భీరుం దయాయా పరయా హరే ।

మాముద్ధర దయాసిన్ధో సిన్ధోరస్మాత్సు (20) దుస్సహాత్ ।। 13.59 ।।

(20. దుస్తరాత్.)

మన్త్రహానిం క్రియాహానిం హానిం వాన్యాం త్వదర్చనే ।

క్షమస్వ మమ దేవ త్వమపరాధసహో వ్యాసి ।। 13.60 ।।

(21) అపరాధసహస్రభాజనం పతితం భీమభవార్ణవోదరే ।

అగతిం ఖరణాగతం హరే కృపయా కేవలమాత్మసాత్కురు ।। 13.61 ।।

(21. ఇదం సమగ్రం దద్యం శ్రీయామునాచార్యకృతే స్తోత్ర రత్నే దృశ్యతే.)

జన్మప్రభృతిదాసోఽస్మి శిష్యోఽస్మి తనయోఽస్మితే ।

త్వం చ స్వామీ గురుర్మాతా పితా చ మమ మాధవ ।। 13.62 ।।

నాహం హితం విజానామి త్వాం భజామ్యేవ కేవలమ్ ।

బుద్ధ్వైవం నయ గోవిన్ద ముక్త్యుపాయేన వర్త్మనా ।। 13.63 ।।

త్వమేవ (22) వేత్తా శ్రేయో మే నైత దేతదితీతి చ ।

బుద్ధియోగం చ మే దేహి యేన త్వాముపయామ్యహమ్ ।। 13.64 ।।

(22. వేత్థ శ్రేయో మే నేదమేతదితీతి చ.)

ఇతి విజ్ఞాప్య దేవేశం

* పఞ్చమహాయజ్ఞాతిథిసంస్కారాది.*

వైశ్వదేవం స్వధామని ।

కుర్యాత్పఞ్చ మహాయజ్ఞానపి గృహ్యోక్తవర్త్మనా ।। 13.65 ।।

అతిథీనపి తత్కాలే యథాశక్తి సమర్చయేత్ ।

పోష్యవర్గాన్ భోజయిత్వా భుఞ్జీత నియతస్స్వయమ్ ।। 13.66 ।।
ఇజ్యాయాస్సమయస్తస్యాఃకథితఃకమలాసన ।

* స్వాధ్యాయస్తద్దేశాశ్చ.*

మన్దిరే వా హరేర్న ద్యాస్తీరే వా (23) మఠభూమిషు ।। 13.67 ।।

(23. ఆమర.)

వివిక్తే విపినే వాపి పర్వతే పా గృహేఽపి వా ।
ఋచో యజాంషి సామాని భిద్యమానాన్యనేకధా ।। 13.68 ।।
శాఖాభేదైర్మూలశాఖాయేకాయనసమాహ్వయామ్ ।
త్రయీమయీమధీయీత సుఖాసీనస్సమాహితః ।। 13.69 ।।
అన్యైస్సార్ద (24) మధీయానైష్షజఙ్గేషు చ రోవిద్భిః ।
(25) అధ్యాపయీత వా శిష్యాన్ శాస్త్రాణి వివిధాని చ ।। 13.70 ।।

(24. మనూచానైః.)

(25. "అధ్యాపయీత-కోవిదైః" ఇత్యన్తం శ్లోకద్వయం క్వచిన్నాస్తి.)

ఇతిహాసపురాణాని ధర్మశాస్త్రాణి వా పునః ।
తదారాధననిష్ఠాని సమభ్యస్యేద్యథాయథమ్ ।। 13.71 ।।

* సహవాసయోగ్యాః.*

సంసారభీరుభిర్విప్రైస్తత్వ నిష్కర్షకోనిదైః ।
సహాసీతోపదేశాదిప్రకారచతురైరపి ।। 13.72 ।।
స్వాధ్యాయకాలః కథితస్స్వాధ్యాయోపి చ కీర్తితః ।

* సాయం సన్ధ్యా.*

తతఃపశ్చిమసన్ధ్యాయాం ప్రాప్తాయాం తత్ర చోదితమ్ ।। 13.73 ।।

జపహెూమాదికం సర్వం కృత్వా పరమపురుషమ్ ।

అర్చయిత్వా యథాన్యాయం యథాపూర్వమశేషతః ।। 13.74 ।।

* శయనసం వేశః.*

భుక్త్వా సంవిశ్య శయనే సముత్థాయ మహానిశి ।

ఆచమ్ ప్రయతో భూత్వా ధ్యాత్వా పరమపురుషమ్ ।। 13.75 ।।

* యోగః.*

యోగా (26) ననే సుఖాసీనో యుఞ్జీతాత్మానమాత్మని ।

యథోక్తేన ప్రకారేణ యథాశక్తి చతుర్ముఖ ।। 13.76 ।।

(26. సనసమాసీనః.)

సంహారక్రమాశ్రిత్య తత్వాన్యాత్మని సంహరేత్ ।

ఆత్మానం వాపి హృత్పద్మే (27) పరమాత్మని నిష్ఠితే ।। 13.77 ।।

(27. పరమాత్మని విష్ఠితే.)

సంహ రేదుత్థితో యోగాత్స్వపం క్లేశావహం (28) త్యజేత్ ।

* ఉపసంహారః.*

ఇత్యేష కథితో బ్రహ్మన్ యోగఃకాలశ్చ పఞ్చమః ।। 13.78 ।।

(28. క్లేశాపహం వ్రజేత్.)

పఞ్చైతే సమయాఃపఞ్చ విధయ స్తేషు దర్శితాః ।
ఇత్థమేతేషు కాలేషు దర్శితైఃకర్మభిర్నరః ।। 13.79 ।।
ఆరాధనం భగవతఃకుర్వన్నై వావసీదతి ।

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే--చతుర్దశోఽధ్యాయః

చతుర్దశోఽధ్యాయః.

-----

* కాలవిభాగనిబన్ధనభగవదారాధననిరూపణమ్.*

బ్రహ్మ :---

మాసి మాసి ప్రశస్తాని నక్షత్రాణి జనార్దన ।
భగవన్ కాని యేషు స్యాదర్చనం పరమం స్మృతమ్ ।। 14.1 ।।
కాని చాంశావతారాణాం జన్మర్క్షాణి యుగే యుగే ।
ఉచ్యతాం తాని దేవేశ శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః ।। 14.2 ।।
* శ్రీరామజయన్తీ.*

శ్రీభగవాన్ :---

చైత్రే మాసి పునర్వస్వోర్జన్మ రామస్య మఙ్గలమ్ ।
తిథౌ నవమ్యాం లగ్నే చ కులీరే కమలాసన ।। 14.3 ।।
రాఘవస్యాప్రమేయస్య నక్షత్రే తత్ర రాఘవమ్ ।
దేవ్యాచ సీతయా సర్ధమర్చయిత్వా యథావిధి ।। 14.4 ।।
ఉత్సవశ్చ భవేత్తస్మిన్ సర్వమఙ్గలసంయుతః ।

* భరతాదీనాం జన్మకాలపూజా.*

పుష్యే చ మీనలగ్నే చ భరతస్సమజాయత ।। 14.5 ।।
తత్ర స్యాదర్చనం దేవ్యా మాణ్డవ్యా సహ పూర్వవత్ ।
ఉత్సవశ్చ తథా సర్పే నక్షత్రే లక్ష్మణోఽపి చ ।। 14.6 ।।
శత్రుఘ్నశ్చ కులీరే చ లగ్నే జాతస్తదర్చనమ్ ।
ఉభయోస్తత్ర దివసే దేవ్యా చోర్మిలయా సహ ।। 14.7 ।।
లక్ష్మణస్యేతరస్యాపి శ్రుతకీర్త్యా మహోత్సవః ।

* రామజన్మనక్షత్రే వా భరతాదీనాం పుజా.*

రామస్య జన్మనక్షత్రే సర్వే వా భరతాదయః ।। 14.8 ।।
అర్చనీయా హనుమతా సర్ధం సర్వైర్మహోత్సవః ।

* నృసింహజయన్తీ.*

తత్రైవ శ్రవణే చైవ సాయాహ్నే నరకేసరీ ।। 14.9 ।।
అర్చనీయస్స హి తదా హిరణ్యమవధీద్రిపుమ్ ।
తస్మిన్నేవ సితే పక్షే త్రయోదశ్యాం సమర్చయేత్ ।। 14.10 ।।
విష్ణుం యద్వా పునర్వస్వోః పౌర్ణమాస్యామథాపి వా ।

* వసన్తకాలపూజా.*

వసన్తకాలతృప్త్యర్థం తత్సమృద్ధిభిరాహృతైః ।। 14.11 ।।
పుష్పైర్నానావిధైర్దేవమర్చయేద్దక్షిణాముఖమ్ ।
ఆసీనం మణ్డపే క్లృప్తే వేదీమధ్యే మనోరమే ।। 14.12 ।।
ఉద్యానే మన్దిరే వాపి కృత్రిమోద్యానశోభితే ।
నద్యాదౌ వా యథాయోగం ఫలపుష్పోదకాన్వితే ।। 14.13 ।।

* దమనకోత్సవః.*

పౌర్ణమాస్యాం తథౌ తస్మిన్ మాసే దమనికాదలైః ।
పుష్పాన్వితైఃప్రపాం కృత్వా మణ్డపే పూజయేద్ధరిమ్ ।। 14.14 ।।
పుష్పైర్దమనికాభిశ్చ సర్వాలఙ్కారమాచరేత్ ।
ఉత్సవశ్చ భవేత్తస్మిన్ హోమో దమనికాదలైః ।। 14.15 ।।

* వసన్తోత్సవస్య మాసవికల్పః.*

వైశాఖే మాసి వా కుర్యాద్వసన్తోత్సవమబ్జజ ।
దమనీదలకల్యాణమపి వా పూర్వమీరితమ్ ।। 14.16 ।।

* కహ్లారకుసుమోత్సవః.*

వైశాఖే మాసి వా చైత్రే సితపక్షే శుభే దినే ।
దమనీదలవత్కుర్యాత్కల్హారకుసుమోత్సవమ్ ।। 14.17 ।।
స్థానేషు పూజయేద్దేవం కుమ్భాదిషు చతుర్ష్వపి ।
మహాహవిర్నివేద్యాథ హోమం కృత్వా సమాపయేత్ ।। 14.18 ।।

* జ్యేష్ఠే శ్రావణే వా మాసే భగవతే ఫలసర్మణమ్.*

ఫలాన్యపి సమాహృత్య వన్యజానపదాన్యపి ।
జ్యేష్ఠే వా శ్రావణే వాపి దేవాయ వినివేదయేత్ ।। 14.19 ।।
సర్వాలఙ్కారసంయుక్తం విదధ్యాచ్చ మహోత్సవమ్ ।
ఏవం యః కారయేత్పూజాం శ్రద్ధాపూతేన చేతసా ।। 14.20 ।।
సర్వాన్ కామానిహావాప్య విష్ణోలోకం స గచ్ఛతి ।

* త్రివిక్రమజన్మకాలః.*

శ్రావణే జన్మ పూర్వాహ్ణే వామనస్య త్రివిక్రమమ్ (1) ।। 14.21 ।।
(1. త్రయో విక్రమాః యస్య యస్మాద్వా ఇదం జన్మవిశేషణమ్.)

మధ్యం దినే చ తత్కాలద్వయే పూజా మధుద్విషః ।

* పూర్వోక్తస్య అనుకల్పకాలః.*

పౌర్ణమాస్యాం చ వైశాఖ్యాం హరే (2) రర్చనమిష్యతే ।। 14.22 ।।
(2. రుత్సవ ఇష్యతే.)

* హనుమజ్జన్మకాలః.*

అనురాధే హనుమతో జన్మ

* రాఘవేణ సహైవ హనుమతఃపూజనమ్.*

తస్మిన్ సభాజయేత్ ।
తం రాఘవేణ సహితం సీతయా (3) లక్ష్మణేన చ ।। 14.23 ।।
(3. చ విశేషతః.)

ఆజ్ఞేయం తదత్యన్తప్రీణనం రాఘవాత్మనః ।
అనూరాధే పౌర్ణమాస్యాం కలశైస్స్నపనం హరేః ।। 14.24 ।।

* భగవతశ్శయనోత్సవకాలః.*

ఆషాఢే శుక్లపక్షే చ ద్వాదశ్యాం కమలాసన ।
చక్రాబ్జమణ్డలే దేవమర్చయిత్వా యథావిధి ।। 14.25 ।।
కల్పితే శయనాగారే మన్దిరే వా యథావసు ।
పర్యఙ్కే కల్పితే తత్ర శాయయిత్వాథ కౌతుకమ్ ।। 14.26 ।।
దేవీభ్యాం సహ కూర్చం వా త్రితయం తదభావతః ।
తత్ర నిత్యార్చనం మాసాంశ్చతురో మఙ్గలాన్వితమ్ ।। 14.27 ।।
నయేచ్ఛయనే నైవ శాయయేదన్యకౌతుకమ్ ।
వ్రతోపవాసనియమాన్ కల్పయిత్వా (4) తదాదికాన్ ।। 14.28 ।।
(4. తదాత్మకాన్.)

* చాతుర్మాస్యవ్రతకాలః.*

తదనుష్ఠాయినస్తత్ర చాతురాశ్రమ్య మాశ్రితాః ।
ఆసీరంస్తత్ర నియతా (5) స్తరేయుర్న తరఙ్గిణీమ్ ।। 14.29 ।।
(5. స్తరేయుస్తే తరఙ్గిణీమ్.)

దేవస్య యావదుత్థానాం భోగిపర్యఙ్కశాయినః ।

* శ్రీకృష్ణజయన్తీ.*

శ్రావణే మాసి కృష్ణే చ పక్షేఽష్టమ్యాం తథా హరేః ।। 14.30 ।।

రోహిణ్యాం జన్మ కృష్ణస్య లోకానాం మఙ్గలావహమ్ ।
జయన్తీ నామ సా (6) ప్రోక్తా జయత్యశుభమిత్యసౌ ।। 14.31 ।।
(6. ఖ్యాతా.)

మధ్యరాత్రే తతస్తస్మిన్ కల్యాణం సర్వమాచరేత్ ।
తిథ్యయోగేఽపి నక్షత్రే కేవలేఽర్చనమిష్యతే ।। 14.32 ।।
దేవస్య దేవకీసూనోరపరేద్యుర్మహోత్సవః ।
* పవిత్రోత్సవః.*

నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యం కర్మయచ్ఛ్రుతిచోదితమ్ ।। 14.33 ।।
తత్కుర్వతామాశ్రమేషు స్థితానామానుపూర్వశః ।
వర్ణానాం మన్త్రలోపాదిశాన్త్యర్థం ప్రత్యహం హరేః ।। 14.34 ।।
ఆరాధం భగవతః పూర్ణహుత్యా స్వయం మతమ్ ।
తస్య న్యూనాతిరేకాభ్యాం దుష్కృతం సకలం భవేత్ ।। 14.35 ।।
కర్మజాతం తతఃపూర్ణమారాధనమభీప్సితమ్ ।
ప్రతిసంవత్సరం మాసి శ్రావణే తన్తునిర్మితమ్ ।। 14.36 ।।
పవిత్రభూషణం విష్ణోరారోప్యం బహుమాల్యవత్ ।
* పవిత్రశబ్దనిర్వచనమ్.*

ఆరాధ్య విధివద్భాద్రపదే వాశ్వయుజేఽపి వా ।। 14.37 ।।
మన్త్రలోపాదినా కర్మ పతితం విహితం పునః ।
ప్రాయశ్చిత్తైన యత్సర్మ కర్తారం త్రాయతే (7) పునః ।। 14.38 ।।
(7. యతః.)

తత్పవిత్రం ఫలైర్యాయో రోహత్యేవ సమాహితః ।
ఇతి నిర్వచనాత్తత్ జ్ఞైఃపవిత్రారోహణం మతమ్ ।। 14.39 ।।

* పవిత్రారోపణకాలభేదాః.*

పూర్వోదితేషు మాసేషు ద్వాదశ్యాం ప్రతిపద్యపి ।
దశమ్యాం పౌర్ణమాస్యాం వా పఞ్చ మ్యామథవా తిథౌ ।। 14.40 ।।
ఏకాదశ్యాం త్రయోదశ్యాం ద్వితీయాయామథాపి వా ।
సితపక్షే శుభే వారే లగ్నే శుభ (8) తరేఽథ వా ।। 14.41 ।।
(8. తరే తథా.)

శ్రవణే పుష్యరోహిణ్యాం రేవత్యాం భరణీషు చ ।
స్వాతౌ హస్తపునర్వస్వోరశ్విన్యాం మిత్రదైవతే ।। 14.42 ।।
ఋక్షేష్వన్యతమ్ కార్యం పవిత్రారోపణం హరే ।

* పవిత్రతన్తుర్మాణమ్.*

తన్తూన్ బ్రాహ్మణకన్యాభిర్నిర్మితాన్ దోషవర్జితాన్ ।। 14.43 ।।
కార్పాసాన్వాథ కౌ శేయాన్ (9) క్రీతాన్వా శఉద్ధవారిభిః ।
క్షాలితాన్మి శ్రితాంశ్చూర్ణై ర్మాఙ్గిక్త్రైశ్శోషయేద్బుహిః ।। 14.44 ।।
(9. క్షాలితాన్ శుద్ధవారిభిః.)

ఆతపేషు తతశ్శుద్ధాన్ శోషితాం స్త్రిగుణీకృతాన్ ।
పునస్తాం స్త్రిగుణీకృత్య తావన్తోపి చతుర్గుణాన్ ।। 14.45 ।।
యద్వా త్రిగుణతాం నీత్వా చతుర్గుణ్యం చతుర్ముఖ ।
త్రిగుణాంస్త్రిగుణీకృత్య యద్వా తానేకతాం నయేత్ ।। 14.46 ।।

* తన్తుసంస్కారః.*

గోమియాలేపితే భూమితలే మానానుసారతః ।
శఙ్ఖేస్థాపితయోర్యజ్ఞద్రుమసమ్భూతయో స్తతః ।। 14.47 ।।
ఆరోప్య భగవద్భక్తాః ప్రాఙ్ముఖా వాప్యు దఙ్ముఖాః ।
ఆసీనా గురురన్యో వా తత్రప్రయుక్తాస్సమాహితాః ।। 14.48 ।।
స్నాతా నిర్మాణనిపుణా మనుష్యా భగవన్మయాః ।
(10) కుర్యాఃపవిత్ర కల్యాణం యథా స్యాద్భూషణోత్తమమ్ ।। 14.49 ।।
(10. ఆయుఃపవిత్రమ్.)

* అధివాసాద్యుపయోగిపవిత్రమానమ్.*

పవిత్రమధివాసార్థమాద్యం (11) నాభ్యవధిస్మృతమ్ ।
అష్టోత్తరశతైస్సూత్రైర్ద్వాత్రింశద్గ్రన్థిభిర్యుతమ్ ।। 14.50 ।।
(11. నాభ్యవధీహితమ్.)

మూలబేరాదిబేరాణాం (12) పవిత్రమిదమిష్యతే ।
* పూర్వాపరదినభేదేన పవిత్రమానమ్.*

పవిత్రం మణ్టలే పద్మతుల్యమానం ఘటేఽపి చ ।। 14.51 ।।
(12. ప్రమాణ.)

కుణ్డే చ మేఖలామానం పుర్వేద్యుర్మానమీరితమ్ ।
అపరేద్యుఃపవిత్రేషు మానం సంప్రతి కథ్యతే ।। 14.52 ।।
పద్మనాభ్యరనేమీనాం చక్రాబ్జే మణ్డలే సతామ్ ।

తన్మానాని పవిత్రాణి బాహ్యమానం బహిస్సమమ్ ।। 14.53 ।।

* పవిత్రాణాం తన్తుగ్రన్థితారతమ్యమ్.*

గ్రన్థయస్తన్తవశ్చైషాం కథ్యన్తైచ యథాక్రమమ్ ।

చతుశ్శతాని సూత్రాణి గ్రన్థయస్సప్తవింశతిః ।। 14.54 ।।

శతత్రయం తన్తుసఙ్ఖ్యా గ్రన్థయో ద్విగుణా మతాః ।

ద్వేశ తే (13) ద్విగుణా గ్రన్థిశతమేక మనన్తరమ్ ।। 14.55 ।।

(13. త్రిగుణే క్రన్థి.)

చతుర్గుణా గ్రన్థిసఙ్ఖ్యా బాహ్యసూత్రం చతుశ్శతమ్ ।

గ్రన్థయఃపఞ్చ గుణితాః కుమ్భే చాష్టోత్తరం శతమ్ ।। 14.56 ।।

తన్తవో గ్రన్థిసఙ్ఖ్యా చ సప్తవింశతిరిష్యతే ।

ఏకాధికాశీతిసఙ్ఖ్యాస్త న్తవః కరకే మతాః ।। 14.57 ।।

సప్తవింశతి సఙ్ఖ్యాశ్చ గ్రన్థయఃపరికీర్తితాః ।

* పవిత్రభేదదశకనామాని.*

పవిత్రసఙ్ఖ్యా భేరాణాం దశ తాని పదామితే ।। 14.58 ।।

ప్రామాణ్యం (14) గన్ధసంజ్ఞం చాప్యలఙ్కారాహ్వయం తథా ।

ఉత్తమాధమమధ్యాఖ్యం కిరీటాహ్వమనన్తరమ్ ।। 14.59 ।।

(14. గ్రన్థి.)

శ్రీవత్సకౌస్తుభాహ్వానం వనమాలాహ్వయం తథా ।

(15) మానాని తేషాం సూత్రాణి గ్రన్థయశ్చ యథాక్రమమ్ ।। 14.60 ।।

(15. మానం చ తేషాం సూత్రాణాం.)

* మానానుగుణగ్రన్థితన్తుసఙ్ఖ్యా.*

కర్ధ్యనైనాభిమర్యాదా సూత్రాణ్యష్టోత్తరం శతమ్ ।
ద్వాత్రింశద్గ్రన్థయస్తస్య హృదయాన్తమన న్తరమ్ ॥ 14.61 ॥
సూత్రాణ్యశీతి (16) తస్యోక్తా క్రన్థయః పఞ్చ వింశతిః ।
జఙ్ఘామధ్యాన్తమాయామం నిర్మితం శతతన్తుభిః ॥ 14.62 ॥
(16. సఙ్ఖ్యోక్తా.)

అష్టోత్తరైర్గ్రన్థిభిశ్చ ద్వాత్రింశద్గుణతైర్యుతమ్ ।
ఉత్తమాఖ్యస్య సూత్రాణాం భవేత్సఙ్ఖ్యా చతుశ్శతమ్ ॥ 14.63 ॥
శతమష్టోత్తరం సఙ్ఖ్యా గ్రన్థీనాం జానుసీమ తత్ ।
శతాని త్రీణి తన్తూనాం గ్రన్థయోఽశీతిరిష్యతే ॥ 14.64 ॥
ఆయతం చోరుమధ్యాన్తం ద్వేశతే తన్తవః పునః ।
నాభ్యన్తం గ్రన్థయష్షష్టి (17) తన్తవోఽథ చతుశ్శతమ్ ॥ 14.65 ॥
(17. తన్తవశ్చ.)

కిరీటమానం ద్వాత్రింశద్గ్రన్థయ స్తదన న్తరమ్ ।
శతాని త్రీణి తన్తూనాం హారాకారప్రకల్పితమ్ ॥ 14.66 ॥
గ్రన్థిభిస్సప్తవింశత్యా ద్వే శతే (18) త న్తవః పునః ।
ద్వాత్రింశత్ న్తసమర్యాదం సహస్రం చాష్టభిర్యుతమ్ ॥ 14.67 ॥
(18. గ్రన్థయః.)

తన్తవశ్చరణా () యామమనేకగ్రన్థిభిర్యుతమ్ ।

విష్టరస్య సహోత్థస్య పవిత్రం తత్సమం మదమ్ ।। 14.68 ।।
తన్తవోఽష్టోత్తరశతం గ్రన్థయఃపఞ్చవింశతిః ।
ప్రభావిత్రం తత్తుల్యం గ్రన్థయో బహవఃస్మృతాః ।। 14.69 ।।
సర్వేషాం చ స్వతన్త్రాణాం బిమ్బానామిదమీరితమ్ ।

* పరతన్త్రబిమ్బపవిత్రవిధిః.*

పరతన్త్రేషు బిమ్బేషు త్రితయం తూ త్తమాదికమ్ ।। 14.70 ।।

* శ్రియాదిదేవీనాం పవిత్రాణి.*

దేవీనాం చ శ్రియాదీనాం పవిత్రం తద్వదిష్యతే ।

* అగ్నికుణ్డాదీనాం పవిత్రాణి.*

అష్టోత్తరశతైస్సూత్రైర్గ్రన్థిభిర్బహుభిర్యుతమ్ ।। 14.71 ।।
అగ్నికుణ్డే మేఖలాసు పవిత్రం ప్రతిమేఖలమ్ ।
తన్తుభిస్సప్తవింశత్యా తావద్భిర్గ్రన్థిభిర్యుతమ్ ।। 14.72 ।।
అగ్నేఃపవిత్రం హస్తేన సమాయామం ప్రకీర్తితమ్ ।
మధ్యమం పఞ్చవింశత్యా (19) ద్వావింశత్యాధమే మతమ్ ।। 14.73 ।।
(19. ద్వాదశైవాధ మే మతాః.)

సూత్రాణాం పఞ్చవింశత్యా పవిత్రం స్రుక్స్రువాదిషు ।
తదాయామసమాయామం గ్రన్థిభిర్బహుభిర్యుతమ్ ।। 14.74 ।।
అర్ఘ్యపాత్రే తథా ధూపదీపపాత్రే చతుర్ముఖ ।
ఘణ్టాయామక్షమాలాయాం సర్వత్రాష్టోత్తరైశ్శతైః ।। 14.75 ।।
సూత్రైర్యథేప్సితాగ్రన్థిర్ద్వాదశాఙ్గులమాయతమ్ ।

* విష్వక్సేనతార్క్ష్యాదీనాం పవిత్రాణి.*

విష్వక్సేనస్య తార్క్ష్యస్య తథా దుశ్చ్యవనాదిషు ।। 14.76 ।।
దిగ్దేవతాసు ద్రుహిణే దుర్గాయాం విఘ్ననాయకే ।
రుద్రే చ పరివారేషు పవిత్రం తన్తుభిఃకృతమ్ ।। 14.77 ।।
శతేనాష్టోత్తరేణ స్యాద్ద్వాత్రింశద్గ్రన్థిభిర్యుతమ్ ।
హస్తమానాయతం కార్యం చణ్డాదిషు చ సర్వతః ।। 14.78 ।।

* కుమ్భతోరణాదీనాం పవిత్రాణి.*

సప్తవింశతిసూత్రేణ గ్రన్థిభిన్నేన నిర్మితమ్ ।
హస్తమానం భవేత్కుమ్భతోరణాదిషు తాదృశమ్ ।। 14.79 ।।
బలిపీఠపవిత్రం తు కర్ణికాయా (20) మసంమితమ్ ।

* ఆచార్యయతియుత్విగాదీనాం పవిత్రాణి *

ఆచార్యాణాం యతీనాం చ పవిత్రం తన్తుభిఃకృతమ్ ।। 14.80 ।।
(20. స్సమం మితమ్.)

అష్టోత్తరశతై (21) స్సూత్రైర్గ్రన్థిభిఃపర్వభిర్యుతమ్ ।
ఋత్విజాం పూజకానాం చ బ్రాహ్మణానాం తథైవ చ ।। 14.81 ।।
(21. ర్యుక్తాం గ్రన్థిభిర్బహుభిర్యుతమ్.)

ఏకాశీత్యా కృతం సూత్రైర్నాభ్యన్తపరిలమ్బితమ్ ।
రాజ్ఞఃపవిత్రం సూత్రేణ శతేనాష్టోత్తరేణ తు ।। 14.82 ।।
యథేష్టగ్రన్థినిచయైస్తూలగర్భైశ్చనిర్మితమ్ ।

(22) నాభ్యన్తమానమేతత్స్యాత్తథా తదనుజీవినామ్ ।। 14.83 ।।

(22. నాభ్యన్తం త్రయమేతత్ స్యాత్.)

ఏతాశీత్యా కృతం సూత్రైర్వైశ్యాదీనాం చ తన్తుభిః ।

చతుర్వింశతిభిస్తేషాం పవిత్రముపవీతవత్ ।। 14.84 ।।

* విభవానురోధేన పవిత్రమానమ్.*

పవిత్రేషు సమస్తేషు విస్తారో విభవే సతి ।

పాదోనమర్ధం పాదో వా సఙ్ఖ్యా స్యాద్విభవక్షయే ।। 14.85 ।।

* మణిముక్తాప్రవాలాదిభిరపి పవిత్రగ్రన్థియోగః.*

గ్రన్థీంస్తతఃపవిత్రాణాం ద్రవ్యైః కస్తూరి కాదిభిః ।

మణిముక్తాప్రవాలాద్యై రత్నైశ్చాపి యథావసు ।। 14.86 ।।

లోహైశ్చ కలధౌతాద్యైస్తూలైర్వా తదసన్నిధౌ ।

పూరయిత్వా దృఢం బధ్వా గ్రన్థీంస్తాం స్తన్తురజ్జుభిః ।। 14.87 ।।

* పవిత్రగ్రన్థీనామాకారః.*

గ్రన్థయశ్శఙ్ఖసంస్థానసమానాకృతయోఽథ వా ।

ధాత్రీఫల సమాకారా యద్వా ముక్తాది సన్నిభాః ।। 14.88 ।।

* పవిత్రవర్ణగన్ధరచనా.*

కుఙ్కుమైరోచనాభిశ్చ తథా మలయజైరపి ।

లోహితైరప్యవశ్యాయైస్సంపిష్టైఃకర్దమీకృతైః ।। 14.89 ।।

గ్రన్థీనామన్తరాలాని లిమ్పేచ్ఛోభా యథా భవేత్ ।

గ్రన్థీనాం పూరణం యద్వా మల్లికాద్యైస్సుగన్ధిభిః ।। 14.90 ।।
పుష్పాస్తదన్తరాలాని నిశాచర్చాభిరేవ వా ।
రఞ్జయేత్తన్తవశ్చాపి గ్రన్థయశ్చ యథేచ్ఛయా ।। 14.91 ।।
యథావిభవవిస్తారం కల్పనియాశ్చతుర్ముఖ ।
విభవే సతి సఙ్కోచో నైవ కార్యస్తథాఽసతి ।। 14.92 ।।
విస్తారో నైవ కార్యస్యాత్తదేవ ప్రీణనం హరేః ।

* పవిత్రాధివాసకాలవికల్పః.*

సద్యోఽధి (23) వాస్య వా తస్మిన్నుపోష్యారాధయేద్ధరిమ్ ।। 14.93 ।।

(23. పాసో.)

* శ్రద్ధాయా ఆవశ్యకతా.*

గృహార్చనే కౌతుకే వా మణ్డలే వా ఘటేఽపి వా ।
అర్చనం శ్రద్ధయా కార్యం శ్రద్ధాపూతమిదం జగత్ ।। 14.94 ।।

* సిద్ధే పవిత్రే భగవదర్చనమ్.*

విహితేషు పవిత్రేషు యథోక్తేనైవ వర్త్మనా ।
ఆరభేతార్చనం విష్ణోర్దశమ్యాం చ నివేదనమ్ ।। 14.95 ।।
నిశాముఖే గురుస్సార్ధం మూర్తిపైస్సు సమాహితః ।

* భగవతి విజ్ఞాపనీయగాధా.*

యజమానేన సహితఃప్రవిశేద్విష్ణుమన్దిరమ్ ।। 14.96 ।।
ప్రవిశ్య పూజయిత్వాతం గురుస్తైస్సహితస్స్వయమ్ ।

విజ్ఞాపయేదిమాం గధా (24) మీరయన్ ప్రాఞ్జలిస్థితః ।। 14.97 ।।

(24. విరయేత్.)

న్యూవాతిరేకశాన్త్యర్థం పవిత్రారోహణం పరమ్ ।
అర్చనం భగవన్ సర్వదురుతోత్సారణక్షమమ్ ।। 14.98 ।।
సంపదాం చాపి సర్వాసాముత్పాదనమను తమమ్ ।
క్రియతే తదవిఘ్నేన యథా స్యాత్కర్మ చోదితమ్ ।। 14.99 ।।
తథానుజ్ఞాపయామి త్వా మనుజానీహి కర్మతత్ ।
ఇతి విజ్ఞాప్య నిర్గత్య మన్దిరాత్

* గురోరుపవాసః.*

మణ్డపే పునః ।। 14.100 ।।
సంస్తీర్య దర్భాన్ ప్రాగగ్రాన్ తేషు ప్రాగాననో గురుః ।
ఉపవిశ్యోపవాసం చ కల్పయిత్వా సమాహితః ।। 14.101 ।।
నయేత్తత్రేవ తాం రాత్రిం జపధ్యానపరస్సదా ।

* అపరేద్యురధిపాసకాలః.*

అపరేద్యు (25) ర్నిశీధిన్యామధిపాసనకర్మతత్ ।। 14.102 ।।

(25. ర్నిశాయాం స్యాత్.)

ఆరభేత్తేకభేరేషు బధ్వా తత్రేవ కౌతుకమ్ ।

* బహుబేరైకబేరస్థలే కౌతుకబన్ధవిధానమ్.*

బహుబేరుషు కల్యాణమిమ్బే (26) కౌతుకమఙ్గలమ్ ।। 14.103 ।।

(26. కల్యాణ.)

* అధివాసవిధిః.*

తతో నిర్గత్య విపులే మణ్టపే తోరణాదికమ్ ।
అర్చయిత్వా యథాపూర్వం దిక్షు చైవ విదిక్షు చ ।। 14.104 ।।
చతుర్వేదవితో విప్రానేకాయనవిదస్తథా ।
అధీయానాన్ స్థాపయిత్వా తుర్యాఘోషేషు సత్సు చ ।। 14.105 ।।
మఙ్గలేష్వపి చాన్యేషు కల్పితేషు యథాతథమ్ ।
పవిత్రపాత్రాణ్యాదాయ ప్రాగుదగ్భువి మణ్డపే ।। 14.106 ।।
ధాన్యరాశిషు సంస్థాప్య పుణ్యాహం వాచయేత్తతః ।
దహనాప్యాయనధ్యానైః పాత్రస్థాని విశోధయేత్ ।। 14.107 ।।
ధూపయేద్గన్ధవద్ధ్వైర్లిమ్పేత్కస్తూరి కాదిభిః ।
పుష్పాణి వికిరేత్తేషు గన్ధవన్తి బహుని చ ।। 14.108 ।।
తాని భూషణపాత్రాణి వేష్టయేన్నవవాససా ।

* చక్రముద్రాప్రదర్శనమ్.*

దర్శయేచ్చక్రముద్రాం చ (27) పూజయేదస్త్రవిద్యయా ।। 14.109 ।।

(27. పూజయిత్వా.)

* మణ్డపసూత్రబన్ధక్రమః.*

ఐశానీం దిశమారభ్య సూత్రేస్సంవేష్ట్య మణ్టపమ్ ।
మణ్టపస్యోపరి ధ్యాత్వా చక్రం భూమితలే పునః ।। 14.110 ।।

పద్మం గదాం చ ద్వారేషు శఙ్ఖమష్టను దిక్షు చ ।

* భూతేభ్యో మాషాన్నబలిదానమ్.*

ప్రత్యూహకారిణాం తస్య ఛిద్రమన్విష్య ధావతామ్ ॥ 14.111 ॥

భూతానాం రాక్షసాదీనాం మాషాన్నేన (28) బలిం క్షి పేత్ ।

* కల్యాణబేరస్య ఉపవీతాన్తమర్చనమ్.*

బహుబేరేషు కల్యాణబిమ్బం స్నానాసనే బహిః ॥ 14.112 ॥

(28. బలిర్బహిః.)

స్థాపయిత్వోపవీతా (29) న్తముపచర్య యథాతథమ్ ।

* చక్రాబ్జమణ్డపే మహాహవిర్నివేదనమ్.*

చక్రాబ్జమణ్డలే భూయస్సమానీయ చతుర్ముఖ ॥ 14.113 ॥

(29. ద్వైరుపచర్య.)

హవిర్నివేదనాన్తేతు సమారాధన కర్మణి ।

నిష్ఠితే కరకే కుమ్భే దేవమావాహ్య పూజయేత్ ॥ 14.114 ॥

హవిర్నివేదయిత్వాన్తే హుత్వాచాగ్నిం యథాపురమ్ ।

* ఏకబేరే కల్యాణారాధననిషేధః.*

ఏకబేరే చు కల్యాణ కౌతుకారాధనం వినా ॥ 14.115 ॥

అన్యత్సర్వమనుష్ఠేయం యథా పూర్వోదిత (30) క్రమాత్ ।

సమ్భవే కౌతుకే తస్మిన్ పవిత్రం భూషణం పునః ॥ 14.116 ॥

(30. క్రమమ్.)

నిక్షిపేత్కుమ్భకరకే దహనే తదనన్తరమ్ ।
చక్రాబ్జమణ్డలే మన్త్రమిదం విష్ణురితి బ్రువన్ ।। 14.117 ।।
ప్రవిశ్య మన్దిరం సర్వైర్మఙ్గలైస్సహ దేశికః ।
మూలబేరం (31) సమాసాద్య పవిత్రన్యసనం తతః ।। 14.118 ।।
(31. సమారాధ్య.)

* పవిత్రతన్తూనాం పఞ్చవర్ణత్వమ్.*

పూర్వోదితేన మన్త్రేణ (32) సర్వార్చాసు యథాక్రమమ్ ।
పవిత్రభూషణన్యాసః పఞ్చ (33) రాగైశ్చ తన్తుభిః ।। 14.119 ।।
(32. సర్వాసు చ.)

(33. రఙ్గై.)

ప్రాసాదం వేష్టయేద్రాత్రౌ సర్వమామ్నాయఘోషణైః ।
పాద్యైర్గేయైశ్చ నృత్తైశ్చ స్తోత్రైర్జాగరితా జనాః ।। 14.120 ।।

* అపరేద్యురుపచారః.*

నయేయురపరేద్యుశ్చ కౌతుకం మణ్డలేస్థితమ్ ।
స్నానవేద్యాం సమానీయ స్నాపయిత్వా యథావిధి ।। 14.121 ।।
అలఙ్కృత్య చ దేవేశం మణ్డలే మార్జనాదిభిః ।
శోధితే వర్తయిత్వా చ చక్రాబ్జం (34) పఞ్చవర్ణకైః ।। 14.122 ।।
(34. పర్ణపఞ్చకైః.)

ద్వారాదియజనం ప్రాగ్వత్కృత్వావస్థాప్య మణ్డలే ।
దేవమారాధ్య (35) దీపాన్తం కుమ్భాదీనపి పూజయేత్ ।। 14.123 ।।
(35. ధూపాన్తమ్.)

* దేవే కుమ్భే చ చతుర్విధాన్న నివేదనమ్.*

అన్నం చతుర్విధం చాపి (36) కుమ్భే దేవే నివేద్య చ ।
అగ్నౌ చ జుహుయాదన్నం పాయసాది చతుర్విధమ్ ।। 14.124 ।।
(36. కుమ్భేదేవే.)

పౌరుషేణై వ సూక్తేన యవైశ్చ వ్రీహి వేణుభిః ।
తిలైర్లాజైస్తథా పుష్పైస్తథా చాగరుబిర్ఘృతైః ।। 14.125 ।।
సమిద్భిర్మూలమన్త్రేణ పృథగష్టోత్తరం శతమ్ ।

* శుభముహూర్తే పవిత్రేశ్చ క్రాబ్జమణ్డలమణ్డనమ్.*

ముహూర్తే శోభనే ప్రాప్తే దైవజ్ఞపరిశోధితే ।। 14.126 ।।
పవిత్రాణి సమాదాయ చక్రాబ్జం భూషయేత్పునః ।

* సర్వత్ర మాత్రైక్యమ్. మూలబేరాదిక్రమేణ పవిత్రారోపణమ్.*

పద్మాదీని తదఙ్గాని యథా స్వమిదమిత్యృచా ।। 14.127 ।।
తతఃకుమ్భే చకరకే దేవే చ తదనన్తరమ్ ।
స ఏవ మన్త్రఃకుణ్డేఽపి హవ్యవాహేఽపి తోరణే ।। 14.128 ।।
ద్వారకుమ్భేషు తత్ స్థేషు పవిత్రాణి యథా (37) తథా ।
తతః ప్రదక్షిణీకృత్య మణ్డలస్థం జగద్గురుమ్ ।। 14.129 ।।

(37. యథమ్.)

ప్రవిశ్య మన్దిరం సర్వైర్మఙ్గలైస్సహ దేశికః ।
స్నపనాది విధాయాదౌ సమారాధన (38) మచ్యుతే ।। 14.130 ।।
(38. ముచ్యతే..)

హవిర్నివేదనాన్తం తత్కృత్వా తత్రత్యదేవతాః ।
మూలబేరం సమారభ్య పవిత్రై ర్భూషయేత్స్వకైః ।। 14.131 ।।

* స్వతన్త్రపరతన్త్రబేరార్చనమ్.*

పరపన్త్రాస్స్వతన్త్రాశ్చ సర్వాఃపూర్వోక్త (39) విద్యయా ।
అభ్యర్చ్యగన్ధపుష్పాద్యైఃపవిత్రాణి పృథక్పృథక్ ।। 14.132 ।।
(39. సఙ్ఖ్యయా.)

దేయాని

* పరిపార్శైస్స్వస్వగీతపాద్యాదికాలా ప్రదర్శనమ్.*

దానవేలాయాం వాద్యవాదనకోవిదాః ।
(40) నర్తకా గాయకాశ్చైవ తథా స్వాధ్యాయకోవిదాః ।। 14.133 ।।
(40. ఇదమర్ధం క్వచిన్నాస్తి.)

సర్వే యథాస్వనృత్తాది దర్శయేయుస్తదన్తికే ।

* అనుక్తపరివారాదిదేవతాపవిత్రారోపణమన్త్రః.*

చణ్డాదిపరానారాణామన్యేషాం (41) ప్రాఙ్కణాసినామ్ ॥ 14.134 ॥

(41. ప్రాఙ్కణే సతామ్.)

పవిత్రాణి ప్రదేయాని బలిపీఠావసానకమ్ ।

బ్రహ్మాది దేవతానాం చ తార్క్ష్యసేనేశయోరపి ॥ 14.135 ॥

(42) సర్వేషామప్యనుక్తానాం పవిత్రాణి యథాయథమ్ ।

మన్త్రశ్చ విష్ణుగాయత్రీ యద్వేదం విష్ణురిత్యయమ్ ॥ 14.136 ॥

(42. అన్యేషామప్యనుక్తానాం.)

యద్వాచాష్టాక్షరేణైవ మన్త్రేణ ద్వాదశాత్మనా ।

దేశికో మూర్తిపైస్సార్ధం యజమానేన సంయుతః ॥ 14.137 ॥

* పుష్పాఞ్జలిః.*

ప్రవిశ్య మన్దిరం విష్ణో రత్నపూర్ణాఞ్జలిస్స్వయమ్ ।

హేమపుష్పాఞ్జలిర్వాపి యద్వా పుష్పభృతాఞ్జలిః ॥ 14.138 ॥

స్తోత్రేస్తువానో బహుభిర్వికిరేత్తాని పాదయోః ।

కత్నాని హేమపుష్పాణి పుష్పాణి సురభీణ్యపి ॥ 14.139 ॥

* సర్వపవిత్రాణాం దేవపాదయోర్న్యాసః.*

కల్పితాని మనుష్యాణాం పవిత్రాణి యథాయథమ్ ।

న్యస్య దేవేశపదయోః పుష్పవత్సుసమాహితః ॥ 14.140 ॥

* పవిత్రవిభజనమ్.*

క్షౌమా (43) దీని పవిత్రాణి దేవం విజ్ఞాప్య దేశికః ।

స్వయం గృహీత్వా క్షౌమాదిపవిత్రం చాత్మనః కృతమ్ ।। 14.141 ।।
(43. దీని చ వస్త్రాణి.)

దద్యాత్పూజకముఖ్యానామృత్విజాం సహకారిణామ్ ।
ఏకాయనీయనిష్ఠానామన్యేషాం విదుషామపి ।। 14.142 ।।
యథాధికారం క్రమశో దేవస్యాలోక్య చాననమ్ ।
* భగవతి క్షమాభ్యర్థనా.*

స్పృష్ట్వా దేవపదాన్పూజ (44) మాచార్యోథ జనాన్తికే ।। 14.143 ।।
(44. మాచార్యేణ పదాన్తికే.)

న్యూనాతిరేకశాన్త్యర్థం గాథామేనాముదీరయేత్ ।
(45) భగవన్ దేవదేవేశ శఙ్ఖచక్రగదాధర ।। 14.144 ।।
(45. ఇదమర్ధం క్వచిన్న దృశ్యతే.)

సంవత్సరోపచారాణాం పూరణార్థం కృతం మయా ।
ఆరాధనం గృహాణత్వం భక్తానాం హితకామ్యయా ।। 14.145 ।।
నాహం స్వతన్త్రఃకిఞ్చిచ్చ కరోమి విహితం హితమ్ ।
కిన్తు త్వత్ప్రేరితస్సర్వం కరోమి తవ యత్స్వయమ్ ।। 14.146 ।।
తత్క్షన్తవ్యమశేషేణ క్రియాలోపాద్యనుష్ఠితమ్ ।
* బ్రాహ్మణసన్తర్పణమ్.*

సమయే యజమానస్తు గాం భువం కాఞ్చనం తథా ।। 14.147 ।।
వస్త్రాదికం తథా ధాన్యం భోజయిత్వా మహీసురాన్ ।

దత్వా యథేప్తి తానర్థానాచార్యాయ చ దక్షిణామ్ ।। 14.148 ।।
శతనిష్కావరాం గోభూవస్త్రధాన్యాది కావ్యపి ।
మూర్తిపేభ్యస్తథాన్యేభ్యస్తత్తత్క ర్మానుసారతః ।। 14.149 ।।
యథాతుష్టికరం దేయం యాగే తత్రోపకుర్వతామ్ ।

* బహిర్గ్రామోత్సవకాలః.*

అపరాహ్ణే బహిర్గ్రామే కుర్యాదేవం మహోత్సవమ్ ।। 14.150 ।।

* పవిత్రావరోపణావధిః.*

ప్రోక్ష్య ప్రత్యహమేతాని పూజాకాలేషు పూజకైః ।
న్యసనీయాని దివసాం శ్చతుర్దశ చతుర్ముఖ ।। 14.151 ।।
(46) యద్వ్యైకవింశతిం సప్త యది వా దివసానపి ।
త్రిరాత్రమేకరాత్రం వా పశ్చాత్తాన్యపరోహయేత్ ।। 14.152 ।।
(46. ద్వయైకవింశతిస్సప్త.)

* పవిత్రారోపణమన్త్రాః.*

ఉచ్చరన్ పౌరుషం సూక్తం సామ యద్వా రథన్తరమ్ ।
త్రిసువర్ణం తథా మన్త్రం మూలమన్త్రమథాపి వా ।। 14.153 ।।

* గురువే పవిత్రాప్రదానే దోషః.*

అవరోప్య పవిత్రాణి దేయాని గురవే తతః ।
కురవే తాని దత్తాని ప్రీణనాయ మధుద్విషః ।। 14.154 ।।
అన్యథా కర్మనైష్ఫల్యం క్షయస్స్యాద్రాజరాష్ట్రయోః ।

* ఆవాహిత దేవతావిసర్జనమ్.*

మణ్డలస్థం చ కుమ్భస్థమగ్నిస్థం చ విసర్జయేత్ ।। 14.155 ।।

* పవిత్రావరోపణే కాలోత్కర్షానవశ్యకతా.*

పవిత్రారోహణదినే కాలోత్కర్షోన యుజ్యతే ।

* పవిత్రావరోపణానన్తరం భగవతస్స్నపనమ్.*

కృత్వా వరోహణం తేషాం స్నపనం తదన న్తరమ్ ।। 14.156 ।।

కార్యం యథోక్తవిధినా ప్రవిశేన్మన్దిరం తతః ।

* పవిత్రోత్సవఫలం.*

ఇత్యేష కథితో బ్రహ్మన్ పవిత్రారోహణేవిధిః ।। 14.157 ।।

అనేన విధినా విష్ణోఃపవిత్రారోహణం హరేః ।

కుర్వన్ ఫలాన్యనన్తాని ప్రాప్ను యాన్నైవ సంశయః ।। 14.158 ।।

సుఖం జీవతి నిర్వ్యాధి ర్యావదాయుస్సమృద్ధిమాన్ ।

ఆయుశ్చ విన్దతి ప్రాప్తం ధర్మాథాన్ ధర్మమాప్ను యాత్ ।। 14.159 ।।

కామానవాప్నుయాత్కామీ అర్థార్థీచార్థమాప్నుయాత్ ।

మోక్షార్థీ మోక్షమాప్నోతి ప్రజార్థీ లభతే ప్రజాః ।। 14.160 ।।

(47) బాన్ధవైర్లభతేచాపి ప్రవాసిభిస్సమాగమమ్ ।

కీర్తించాప్నోతి పరమాం కీర్తికామో న సంశయః ।। 14.161 ।।

(47. పాన్థో వై లభతే చాపి బన్ధుభిశ్చ.)

జ్ఞానార్థీ జ్ఞానమాప్నోతి శాన్త్యర్థీ శాన్తిమాప్నుయాత్ ।

శత్రవస్తు ప్రణశ్యన్తి గ్రహభూతాద్యుపద్రవాః ।। 14.162 ।।
ఆరోగ్యకామీ చారోగ్యం శ్రీకామశ్శ్రియమాప్నుయాత్ ।
బహునాత్ర కిముక్తేన ఫలం యద్యదభీప్సితమ్ ।। 14.163 ।।
తత్సర్వం తస్యహస్తథం నాత్ర కార్యా విచారణా ।
భుక్త్వా భోంగాంశ్చ విపులాన్ ధ్యాత్వా చాన్తే మధుద్విషమ్ ।। 14.164 ।।
తల్లోకం సమవాప్నోతి న చేహో జాయతే పునః ।
ధారయన్తి పవిత్రాణి యేభక్తాశ్శ్రద్ధయాన్వితాః ।। 14.165 ।।
తేపి నిర్ధూయ పాపాని మోదన్తేదివ దేవవత్ ।
ఆచార్యో మూర్తిపాస్సర్వే యే చాన్యే పరిచారకాః ।। 14.166 ।।
యే శృణ్వన్తి చ పశ్యన్తి కీర్తయన్తి చ కర్మ తత్ ।।
తే సర్వేపి సమృద్ధార్థాలభన్తే సర్వసంపదః ।। 14.167 ।।

* ఆగ్రయణపూజాయోగ్య మాసతిథినక్షత్రాది.*

(48) ఆగ్రయణం శ్రావణే మాసి మాసి ప్రోష్ఠపదేఽపి వా ।
మాసే చాశ్వయుజే బ్రహ్మన్ కార్తికే మాసివా భవేత్ ।। 14.168 ।।
(48. ఆగ్రేణం శ్రవణే.)

వర్షాస్వేవం తతోన్యత్ర తైషే మాఘేఽపి వా భవేత్ ।
ఫాల్గునే మాసి చైత్రే వా వైశాఖే వా తదాచరేత్ ।। 14.169 ।।
హస్తే చ శ్రవణే పౌష్ణే నైరృతే చ ప్రజాపతేః ।
నక్షత్రే వారుణే పుష్యే వాయవ్యేదితిదైవతే ।। 14.170 ।।
(49) మఖాసు మైత్రే చిత్రాయాం శ్రవిష్ఠాయామథాపి వా ।
సౌమ్యే త్రిషూత్తరాఖ్యేషు సమ్భవానుగుణం భవేత్ ।। 14.171 ।।
(49. మఖే చ చిత్రే చైత్రాయామ్.)

అయుగ్మాస్తిథయస్సర్వా నవమీపరిర్జితాః ।
యుగ్మాస్తు తిథయో నేష్టా ద్వితీయాం దశమీం వినా ।। 14.172 ।।
సోమో బృహస్పతిస్సౌమ్యో బృగుశ్చేతి గ్రహాశ్శుభాః ।
మేషవృశ్చికమినే తు కన్యాఝషకులీరకే ।। 14.173 ।।
పూర్వపక్షే చ కర్తవ్యస్త్రాయం కర్మణఃక్రమః ।

* ఓషధిలవన ధాన్య గ్రహణాదివిధిః.*

ఆదౌ దధ్యాదనం క్షేత్రే క్షేత్రపాలాయ కల్పయేత్ ।। 14.174 ।।
ముహూర్తే లవనస్యోక్తే విధాయ లవనం తతః ।
ధాన్యం (50) కణిశభారేణ గృహ్ణీయాద్భూమికర్షకైః ।। 14.175 ।।
(50. కణశహారేణ.)

కదలీపనసాదీని తథాదధిఘృతాదికమ్ ।
ధాన్యభారాసపి తథా (51) కన్దల్యాదిదలాని చ ।। 14.176 ।।
(51. కన్దలాని దలాని చ.)

నయేయుర్నృత్తవాదిత్రగీతాలఙ్కారసంయుతమ్ ।

* ధాన్యానయనకాలే రక్షా సంవిధానమ్.*

పురతః పృష్ఠతశ్చైవ సేనేశవిహగధిపౌ ।। 14.177 ।।
అలఙ్కృతౌ కుఞ్జరాదియానారూఢౌ యథావసు ।
ఛత్ర చామరసౌశేయధ్వజాతిపరిబర్హకౌ ।। 14.178 ।।

* గ్రామప్రాదక్షిణ్యేన ధాన్యానాం కోష్ఠాగారనయనమ్.*

నీత్వా ప్రదక్షిణం గ్రామమాలయం చ మధుద్విషః ।
గోష్ఠాగారం ప్రవిశ్యాన్తర్ధాన్యం కణిశగోచరమ్ ।। 14.179 ।।

* భాణ్డే ధాన్యనిక్షేపణే మన్త్రః.*

శ్రీసూక్తేన సమభ్యర్చ్య భాణ్డేష్వభినవేషు తత్ ।
నిక్షిప్య సఙ్గ్రహం తస్య కుర్యాత్త్రత్రాల యేషు చ ।। 14.180 ।।

* కర్మకరేభ్యో ధాన్యవిభాగః.*

కర్మిణాం దేవదేవస్య తథా దేవం సమర్చతామ్ ।
యథాధికారం ధాన్యాని దద్యాచ్చ సమయే శుభే ।। 14.181 ।।

* పరిష్కృత హవిర్నివేదనమ్.*

తణ్డులాన్నూతనా (52) నామాన్ క్షాలితాంస్త్రిఫలీకృతాన్ ।
మరిచైర్జీరకై ర్యుక్తాన్ గుళపాకేనుభావితాన్ ।। 14.182 ।।
(52. నన్యాన్.)

నాలికేరఫలోపేతానిక్షుఖణ్డసమన్వితాన్ ।
మూలబేరాదిబేరాణాం ముహూర్తే శోభనే గురుః ।। 14.183 ।।

* నవతణ్డులహోమః.*

నివేదయే

త్తతో మూలవిద్యయాష్టోత్తరం శతమ్ ।
తణ్డులై ర్జుహుయాదగ్నౌ

* నవాన్న నివేదనమ్.*

(53) బ్రాహ్మణానాం యథాపురమ్ ।। 14.184 ।।

(53. బ్రహ్మాదీనాం.)

తస్మిన్ దినే పరేద్యుర్వా నవాన్నాని నివేదయేత్ ।

ప్రభూతస్సంకృతా (54) నేకనిష్ఠాని కదలీదలే ।। 14.185 ।।

(54. న్నాని.)

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మే తన్త్రే చర్యాపాదే (55) పవిత్రాద్యుత్సవవిధిర్నామ చతుర్దశోఽధ్యాయః.

(55. ఆగ్రయణోత్సవ.)

------ ******* -------

పాద్మసంహితాయామ్

పఞ్చదశోఽధ్యాయః.

-----

* మాసానుబన్ధివ్రతేషు. వరాహవ్రతమ్.*

శ్రీభగవాన్ :----

(1) మాసి భాద్రపదే దేవం శ్రవణే చాదిపూరుషమ్ ।
వరాహరూపం సుభగం హిరణ్యాక్షాసురద్విషమ్ ।। 15.1 ।।
(1. తస్మిన్.)

యజేత ధరయా దేవ్యా సార్ధం సర్వార్థసిద్ధయే ।
అన్యేషాం మూర్తిభేదానామపి తస్మిన్ సమర్చనమ్ ।। 15.2 ।।

* ఆశ్వయుజమాసవ్రతమ్.*

స్వాతావాశ్వయుజే మాసి యజనం స్నపనాదిభిః ।

* కార్తికద్వాదశీవ్రతమ్.*

కార్తికే మాసి సంప్రాప్తే ద్వాదశ్యాం చాసితేతరే ।। 15.3 ।।
పక్షే ప్రబోధయేద్దేవమర్చయిత్వా యథావసు ।
మన్త్రశ్చేదిత్యమిత్యేష ఉత్తిష్ఠేతి చ బోధనే ।। 15.4 ।।
ప్రబోధ్య వార్చయేద్దేవముత్థితం విధివర్త్మనా ।
ఔత్సవం బిమ్బమభ్యర్చ్య మణ్డపే మణ్డలే స్థితమ్ ।। 15.5 ।।
ద్వారతోరణకుమ్భాదియజనం చ యథాపురమ్ ।
గ్రామే మహోత్సవః కార్యస్సర్వమఙ్గలసంయుతః ।। 15.6 ।।
సర్వేచాశ్రమిణః కుర్యార్వ్రతానాం చ విసర్జనమ్ ।
దశనిష్కం తదర్ధం వా దక్షిణాం గురవే తదా ।। 15.7 ।।

* కృత్తికాదీపోత్సవః.*

కృత్తికాసు కార్తిక్యాం పోర్ణమాస్యాం మధుద్విషః ।
కృత్తికాభిరయోగే వా కేవలాయాం తిథౌ భవేత్ ।। 15.8 ।।
(2) దీపోత్సవం తథా సర్వం శోభయేన్మమ మన్దిరమ్ ।
అరోప్య సర్వతో దీపాన్ స్తమ్భేషూచ్చైర్మధుద్విషః ।। 15.9 ।।
(2. దీపోత్సవస్త సర్వం శోధయేద్దేనమన్దిరమ్ ।)

దిక్షు సర్వాసు సర్వత్ర తథా చావరణేషు చ ।
కూటా కారాఃకల్పనీయాస్తేషాం స్యుర్దీపమాలికాః ।। 15.10 ।।
ప్రాకారభిత్తిషు తథా మణ్డపే గోపు రేషు చ ।
బహ్వీభిర్దీపమాలాభిర్భావ్యం సర్వాసు దిక్షు చ ।। 15.11 ।।
దీపోత్సవాయ పూర్వేద్యుర్నిశి కల్యాణకౌతుకమ్ ।
బధ్నీయాదౌత్సవే బిమ్బే సర్వమఙ్గలసంయుతమ్ ।। 15.12 ।।
అపరేద్యుశ్చ మూలాదిబేరాణామర్చనం భవేత్ ।
నైమిత్తికం ప్రదోషే తు కుర్యాద్దీపాధిపాసనమ్ ।। 15.13 ।।
పురస్తాన్మూలబేరస్య పాత్రమారోప్య నూతనమ్ ।
ధాన్యరాశౌ తతస్తస్మింశ్చాజ్యమాఢకసంమితమ్ ।। 15.14 ।।
కాపిలం తైలమధవా నిక్షిప్య పరిశోధితమ్ ।
ఋజువర్తిం తన్తుభిర్వా పాససా నూతనేన వా ।। 15.15 ।।
కల్పయిత్వా సముద్ధృత్య కుణ్డాగ్నిం తేన దీపయేత్ ।
వర్తిమాగ్నేయమన్త్రేణ అగ్నిముద్రాం ప్రదర్శయేత్ ।। 15.16 ।।
అభ్యర్చ్య చాగ్ని మన్త్రైస్తు ముహూర్తే శోభనే గురుః ।
ఆదాయ పాత్రం తత్ స్థేన వహ్నినా వలజాదిషు ।। 15.17 ।।
దీపయేద్దీపికాస్సర్వాస్తూర్యేషు విదిశో దిశః ।
ఘోషయత్సు తథా నృత్తగీతాదీనాం సముద్యమే ।। 15.18 ।।

అధీయానేషు విప్రేషు మన్త్రానవదైవతాన్ ।
ఔత్సవం బిమ్బమాదాయ సర్వలఙ్కారశోభితమ్ ।। 15.19 ।।
యానమారోప్య రథ్యాసు నయేదావరణేషు చ ।
దృశ్యాని నాటకాదీని కృత్రిమాణీతరాణిచ ।। 15.20 ।।
దర్శయేద్దేవ దేవాయ (3) భాషాభేదాన్యథోదితాన్ ।
ఆసాద్య మణ్టపే తస్మిన్ని వేద్య చ మహా హవిః ।। 15.21 ।।
(3. సర్వాలఙ్కారశోభితమ్.)

పృథుకాన్ సంస్కృతాన్ సక్తూన్ పలలానగ్నితృప్తయే ।
అపూపాన్ సమయే తస్మిన్ని వేద్య మధువిద్విషే ।। 15.22 ।।
అభ్యన్తరం మన్దిరస్య గమయేన్మఙ్గలాన్వితమ్ ।
కృత్తికాదీపవిధినా సమారాధసమీరితమ్ ।। 15.23 ।।
విశాం చ రాజ్ఞో రాష్ట్రస్య సమ్పత్కరమనుత్తమమ్ ।
విపత్ప్రశమనం బ్రహ్మన్ ప్రీణనం జాతవేదసః ।। 15.24 ।।

* మార్గశీర్షద్వాదశీవ్రతమ్.*

మార్గశీర్షేసితే పక్షే మాసి వ్రతమనుత్తమమ్ ।
ద్వాదశ్యాం వ్రతపూర్వత్వాద్వ్రతమారాధనం హరేః ।। 15.25 ।।
ఆరాధనం భగవతఃకుర్వంస్తాదృశముత్తమమ్ ।
దశమ్యాం హరిమారాధ్య భోజయిత్వాచ భూసురాన్ ।। 15.26 ।।
దక్షిణాం చ యథాశక్తి దత్వా తేభ్యస్సమాహితః ।
భగవత్సన్నిదౌ తేషాం విజ్ఞాప్య ద్వాదశీవ్రతమ్ ।। 15.27 ।।
అనుజ్ఞాపూర్వకం పూజాం వ్రతపూర్వాం మహాఫలామ్ ।
సఙ్కల్ప్య దర్భేష్వాసీనః ప్రాఙ్ముఖః ప్రణిదానవాన్ ।। 15.28 ।।

హవిష్యాశీ సకృత్కృత్వా సర్వం కర్మాహ్నికం తథా ।
రాత్రౌ చ భగవద్యోగమాస్థాయ చ యథావిధి ।। 15.29 ।।
అపరేద్యుఃక్రియాజాతమే కాదశ్యాం యథావిధి ।
పూర్వం త్రిషవణన్నాయీ నియమం పరమాస్థితః ।। 15.30 ।।
అనశ్నన్ దేవమారాధ్య హెూమాన్తం మౌనమాస్థితః ।
భగవద్ధ్యాననిరతో వ్యవహారం చ లౌకికమ్ ।। 15.31 ।।
అసంస్పృశన్ మనఃకాయకర్మభిశ్చేఙ్గితాదిభిః ।
స్థితో మౌనీ తదా తద్వద్రాత్రౌ కౌతుకమబన్ధనమ్ ।। 15.32 ।।
బధ్వా దేవేశమారాధ్య దర్భశాయీునయేన్ని శామ్ ।
బ్రాహ్మే ముహూర్తేచోత్థాయ కృత్వా సన్ధ్యాం యథావిధి ।। 15.33 ।।
కర్మదేవాన్తికం గత్వా కుర్యాత్పూజాం యథాపురమ్ ।
చతుర్వేదవిదో విప్రాన్ దిక్షు ప్రాచ్యాదిషు క్రమాత్ ।। 15.34 ।।
దర్భాసనేష్వాసయిత్వా దేవస్యాభిముఖం యథా ।
కోణేషు చ దిశాం విప్రానేకాయనవిద స్తథా ।। 15.35 ।।
అధ్యాపయేదధ్యయనం యథా స్వచ్ఛన్దసాం గురుః ।
సామగాని తరాలాభే కేవలాం స్తపసి స్థితాన్ ।। 15.36 ।।
ఏకాయనవిదో వాపి హరేస్త్రీప్రణనం పరమ్ ।
(4) ప్రాశయేద్ర్బాహ్మణైస్సార్ధం వ్రతస్థఃకాయశుద్ధయే ।। 15.37 ।।
(4. పారయే.)

కుశోదకం పఞ్చ గవ్యం ప్రాపణం చ యథా క్రమమ్ ।
దివా స్వాపం పరాన్నం చ పునర్భోజనకర్మ చ ।। 15.38 ।।
స్త్రీసేవాం తైలసేవాం చ కాంస్యభోజనమేవ చ ।
మాంసాశనం త్యజేత్తస్మిన్ దివసే కర్మ గర్హితమ్ ।। 15.39 ।।

భోజయేచ్చ యథాశక్తి తద్యాదన్తే చ దక్షిణామ్ ।
ఉపవాసాక్షమో నక్తమే కాదశ్యాం సమాచరేత్ ।। 15.40 ।।
అజ్ఞానాచ్చేత్త్రయోదశ్యాం పారణం రాక్షసం భవేత్ ।
వర్జ్యాశ్చ వారా మన్దస్య భృగోరఙ్గారకస్య చ ।। 15.41 ।।
నక్షత్రం యమదైవత్యం వ్రతారమ్భే చతుర్ముఖ ।
పారణం చోపవాసశ్చ న దోషాయ తిథిత్రయే ।। 15.42 ।।
న సమ్భాషేత పాషణ్డవృత్తిభిర్గర్హితైర్నరైః ।
ప్రమాదాదపినైవాన్యైర్నాస్తికైఃప్రతిలోమజైః ।। 15.43 ।।
నాశౌచవద్భిర్ద్వాదశ్యాం వ్రతస్థో నావలోకయేత్ ।
ఆర్ద్రాయామపి మాసేఽస్మిన్ జన్మర్క్షేచ గరుత్మతః ।। 15.44 ।।
తత్రీతయే సమారాధ్యో హరిశ్శాస్త్రోక్తవర్త్మనా ।
పాయసాన్నం గుళాన్నం చ (5) ప్రభాతే వినివేదయేత్ ।। 15.45 ।।
(5. ప్రభూతం.)

బిమ్బం చోత్సవమాకల్ప్య వీధికావరణేషు చ ।
(6) గరుడేనైవ సహితం గమయేన్మఙ్గలాన్వితమ్ ।। 15.46 ।।
(6. ఉత్తరే గరుడేనైనసహితం.)

* ఉత్తరాయణవ్రతమ్.*

ఉత్తరేచాయనే దేవం స్నపనాద్యైస్సమర్చయేత్ ।
ఘృతేనాభ్యఞ్జయేద్దేవం మజ్జయేద్వా ఘృతాదిషు ।। 15.47 ।।
ఘృతే వా దధ్ని పీయూషే యద్వా మధుని సమ్భృతే ।
ఫలేషు వా ఫలరసే పఞ్చగవ్యరసేషు వా ।। 15.48 ।।

పాయసాదిషు చాన్నేషు కాలపుష్పోచ్చయేషు వా ।
దలేషు వా తులస్యాతేర్నవరత్నచ యేషు వా ।। 15.49 ।।
సువర్ణకలధౌతేషు పుష్పాకారేషు శోభనే ।
సువర్ణ (7) గోలకాఃకృత్వా (8) కల్పితావయవోజ్వలాః ।। 15.50 ।।
(7. గోలకశబ్దస్థానే గోలికేతిసాధు.)

(8. లిఖితా.)

కల్పితాకల్పకల్యాణప్రతిమాకారసంమితాః ।
పీఠికాకారతులితాస్తాభిరాచ్ఛాద్య భూషయేత్ ।। 15.51 ।।
పఞ్చాయుధసమాకారా హస్తాదిసతృశాకృతీః ।
కృత్వా వృథగ్యథాశోభం గలకాః కఞ్చుకాకృతీః ।। 15.52 ।।
భూషయేత్తాభిరఙ్గాని చాయుధాని చ సర్వశః ।
ఆపాదమస్తకం వాన్యైర్వీహ్యాదిభిరధోక్షజమ్ ।। 15.53 ।।
ఛాదయేన్మూలమన్త్రేణ పూరణం సర్వవస్తుభిః ।
(9) తిస్రస్త్రిపాదసహితా నపి వా ద్విగుణాం స్తథా ।। 15.54 ।।
(9. తిపాదభారసహితా నాడిర్వా ద్విగుణాస్తథా.)

పూరయేత్కాలమాతోద్యనృత్తగీతాదుమఙ్గలమ్ ।
ఆచరేత్సర్వమేతస్మిన్యథావిభవ విస్తరమ్ ।। 15.55 ।।
జుహుయాత్సర్పిషా యావత్పూరణం మూలవిద్యయా ।
దేయా చ దక్షిణా స్వర్ణమాచార్యయ యథావసు ।। 15.56 ।।
ఘృతాదిపూరణం చైతత్సర్వకామసమృద్ధిదమ్ ।

* పుష్యమాసవ్రతమ్.*

పుష్యే చ మాసి నక్షత్రే పౌర్ణమాస్యామథాపి వా ।। 15.57 ।।
ఆరాధనం భగవతస్సర్వపాపవినాశనమ్ ।
* మాఘమాసే తిలపద్మవ్రతమ్.*

మాఘమాసే సితే పక్షే వఞ్చమ్యాం మధువిద్విషమ్ ।। 15.58 ।।
సమారాధ్య యథాశాస్త్రం దేవస్యాగ్రే మహీతలే ।
గోమయాలేపితే ద్వాభ్యాం హస్తాభ్యామపి సంమితే ।। 15.59 ।।
చతుర్భిర్వా సమాయామవిస్తారే చ్ఛాది తేపునః ।
వాససా నూతనేనైవ సదశేన తథోపరి ।। 15.60 ।।
కృష్ణాజినేన శుద్ధేన భేదనచ్ఛేదనాదినా ।
(10) వర్జితేన సమాచ్ఛాద్య వస్త్రం తదుపరి క్షి పేత్ ।। 15.61 ।।
(10. లజ్జితే చ.)

తిలానాం భారమేకం వా ద్వౌ వా కృత్వా చ వేదికామ్ ।
త్రిమేఖలాం తిలే తస్మిన్ పద్మాకారసమాకృతిమ్ ।। 15.62 ।।
నిష్కత్రయాత్మకం స్వర్ణం లేఖాపద్మం తిలేషు వా ।
నిక్షిప్య నవరత్నాని దిక్షు చాష్టాసు నిక్షి పేత్ ।। 15.63 ।।
ధాన్యపూర్ణానిపాత్రాణి ద్వే ద్వే ప్రతిదిశం క్రమాత్ ।
ప్రస్థతైలం తథా సర్పిర్దధి చాపి చతుర్గుణమ్ ।। 15.64 ।।
పార్శ్వయోఃపురతశ్చాపి పాత్రస్థం న్యస్య భూతలే ।
(11) తిలాజ్యాహారఃపురతస్త్రీణ్యహాని జితేన్ద్రియాః ।। 15.65 ।।
(11. తిలాజ్యభారసహితా.)

ఉపోష్య వా గురుఃపూర్వమేకరాత్రం చతుర్ముఖ ।
అభ్యర్చ్య గన్ధపుష్పాద్యైస్తిలాన్యస్తాన్యనన్తరమ్ ।। 15.66 ।।
అధీయానేషు విప్రేషు తూర్యవాదిత్ర ఘోషణే ।
మఙ్గలేషు తథాన్యేషు ప్రవృత్తేషు యథాయథమ్ ।। 15.67 ।।
తిలైస్సహస్రకృత్వోగ్నౌ జుహుయాన్మూలవిద్యయా ।
అచర్యం పఞ్చ కాలజ్ఞం భగవచ్ఛాస్త్రకోవిదమ్ ।। 15.68 ।।
కల్యాణాచారనిరతం సర్వైస్సముదితం గుణైః ।
తస్మై భాగవతాయేదమర్చయిత్వా క్షతాదిభిః ।। 15.69 ।।
తిలపద్మం ప్రదాతవ్యం సన్నిదౌ వారిపూర్వకమ్ ।
ప్రియతాం భగవాన్ విష్ణురిత్యాచార్యేణ మన్త్రవిత్ ।। 15.70 ।।
తదన్తే దేవమభ్యర్చ్య (12) భోజయిత్వా మహాసురాన్ ।
దద్యాచ్చ దక్షిణాం తేభ్యో గురవే చ యథోదితామ్ ।। 15.71 ।।
(12. పూజయిత్వా.)

ఇత్థం తిలసరోజం యో దద్యాద్ధాన్యాదిసంయుతమ్ ।
పూనాతి స పితౄన్ (13) సర్వానాత్మానం చ పరావరాన్ ।। 15.72 ।।
(13. సర్వన్కుల్యానపి.)

మాసర్క్షే పౌర్ణమాస్యాం చ యజనం స్నపనాదిభిః ।

* ఫాల్గునమాసే శ్రీకామవ్రతమ్ *

ఫాల్గునే మాసి ఫల్గున్యాం శ్రీకామో హరిమర్చయేత్ ।। 15.73 ।।
ఉషోష్య పూర్వం నియతో ధ్యాయన్నిత్థం సమాహితః ।
విపులే బిల్వవిపినే మధ్యే పుష్కరశోభితే ।। 15.74 ।।

మహాతటాకే శిఞ్జానపక్షిసఙ్ఘసమాకులే ।

(14) మణ్డపే తత్ర మాహేన్ద్రే (15) రత్న ప్రాకారవేష్టితే ।। 15.75 ।।

(14. మణ్డలే.)

(15. ప్రకారపరివేషణే.)

చతుర్దిక్షు చతుర్ద్వారే కల్పకద్రుమమణ్డితే ।

సౌవర్ణే బహుకల్యాణరత్నస్తమ్భసమన్వితే ।। 15.76 ।।

సింహాసనే వరే రత్న పద్మేఽష్టదలసంయుతే ।

కర్ణికాకేసరోపేతే సుఖాసీనం శ్రియా సహ ।। 15.77 ।।

పూర్వాదిదిక్షు ధ్యాతవ్యా వాసుదేవాదయో దలే ।

ఆగ్నేయాదిషు కోణేషు చత్వారో హస్తినఃక్రమాత్ ।। 15.78 ।।

గుగ్గులుశ్చ కురణ్డశ్చదమకశ్శలల స్తథా ।

శఙ్ఖపద్మనిధీ చాపి సంహవిష్టరపార్శ్వయోః ।। 15.79 ।।

అన్యోన్యాభిముఖౌ భూరి వమన్తౌ వసు సర్వదా ।

భూమ్యాదయోఽష్టౌ పూర్వాదిదిక్షు చామరపాణయః ।। 15.80 ।।

ఇన్ద్రాదయశ్చ పూర్వాది దిక్ష్వష్టావష్టసు (16) క్రమాత్ ।

(16. స్థితాః.)

స్థితాశ్చతుర్షుద్వారేషు వేత్రహస్తాస్సకఞ్చుకాః ।। 15.81 ।।

కుబ్జవేషాస్త్రియో ద్వారి పాలయన్త్యేమనుహరాః ।

బలాకినీ భీషి కా చ తథైవ వనమాలినీ ।। 15.82 ।।

శాఙ్కరీ చ క్రమాదేతాఃపూర్వాదిషు చతుర్ముఖ ।

ద్వారాణి పాలికాభిశ్చ పూర్ణకుమ్భైర్ధ్వజై స్తథా ।। 15.83 ।।

తోరణైర్ధామభిర్మాక్త్రైర్దీపైరన్యైశ్చ మఙ్గలైః ।
పరిష్కృతాని ధ్యాత్వైవం దేవీం దేవం చ పూజయేత్ ।। 15.84 ।।
శ్రియం వా కేవలాం పద్మే కర్ణికాయామవస్థితామ్ ।
మణ్డపే తత్ర పూర్వోక్తే పరివారసమన్వితే ।। 15.85 ।।
లక్ష్మీప్రసూనకైఃపద్మైర్హోమో బిల్వాదిపల్లవైః ।
సమిదాజ్యైశ్చ మన్త్రేణ శ్రియశ్చాష్టాక్షరేణ చ ।। 15.86 ।।
శ్రీసూక్తాని చతుర్దిక్షు పాఠ్యాని పృథివీసురైః ।
ఆరాధ్యాభిష్టుయాదన్తేస్తోత్రైర్బహువిధైశ్శ్రియమ్ ।। 15.87 ।।

* లక్ష్మీస్తోత్రమ్.*

సమామి దేవి లోకానాం జనయి (17) త్ర్యబ్ధిసమ్భవే ।
సర్వలోకేశ్వరేశేశ వల్లభే (18) దుర్లభేఽధమైః ।। 15.88 ।।

(17. త్ర్యబ్జ.)

(18. దుర్లభే క్షమే.)

వాసుదేవాఙ్గసంస్పర్శ సుఖైకరసభాజనే ।
నమస్తే (19) సుఖదే దేవి దేవానామధిదేవతే ।। 15.89 ।।

(19. శుభదే.)

యదృచ్ఛయాపి తే దేవి కటాక్షాః పతితాస్సకృత్ ।
క్షుద్రేష్వపి ప్రగల్భనైతే త్రిలోకేశ్వరాఃక్రమాత్ ।। 15.90 ।।
న స్పృశన్తి త్రిలోకేశానపి యాన్వీక్షణానితే ।
సంపాద్యన్తే క్షణాత్క్షుద్రా నాకపృష్ఠాదపిచ్యుతాః ।। 15.91 ।।

లావణ్యాదిగుణా యత్ర కాష్ఠామశ్ను వతే పరామ్ ।
తాని త్వదీయాన్యఙ్గాని దేవి కస్తోతుమర్హతి ।। 15.92 ।।
త్వం మాయా త్వమవిద్యాసి త్వం శక్తిః కర్మణామపి ।
చైతన్యశక్తిస్త్వమసి ప్రకృతిస్త్రిగుణాత్మికా ।। 15.93 ।।
త్వమేవ విద్యాత్రైయ్యన్తా త్రయీ చ త్వం పరావరా ।
యస్యాస్తవాయుతాంశాంశే దేవ్యో వాగాదయస్థ్సితాః ।। 15.94 ।।
సచ్చిదానన్దరూపస్య పరస్య పరమాత్మనః ।
ఆనన్దాదిమయీ మూర్తి కవిభక్తా భవత్యసి ।। 15.95 ।।
ప్రభాసి తస్య నిత్యా త్వం భాస్వతః పరమాత్మనః ।
సన్ధ్యా త్వమసి విప్రాణాం వన్దనీయా దినే దినే ।। 15.96 ।।
భూర్భువస్స్వస్త్వయీ చ త్వం భూరసి త్వం భువోసి చ ।
స్వరసి వ్యాహృతిశ్చాపి ఋగ్యగుస్సామకారణమ్ ।। 15.97 ।।
త్వమాహుతిస్త్వమిష్టశ్చ దక్షిణాసి త్వమేవ చ ।
సిద్ధిశ్చ కర్మణాం త్వత్తో నాన్యాస్తి కమలాలయే ।। 15.98 ।।
నీతిరాన్వీక్షకీ వార్తా విద్యా చాద్యాసి లౌకికీ ।
దృష్ట్వా దేవి త్వయా హీనం మృత ప్రాయం జగత్త్రయమ్ ।। 15.99 ।।
యత్త్రైరమ్భోధిమథనప్రాయైరావిర్బభూవిథ ।
అనుషఙ్గికముత్పన్నం ప్రాప్తమప్సరసామపి ।। 15.100 ।।
తాదృగేవామృతాదన్యదిన్దిరే హరిమన్దిరే ।
హాలాహలం విషం చాపి జన్మనశ్శ్రేయసే తవ ।। 15.101 ।।
ప్రత్యూహరూపేణోత్పన్నం క్షీరపారిధిసమ్భవే ।
అభ్యర్థితా తపోత్పత్తి రేవం నామ మధుద్విషః ।। 15.102 ।।
కుర్మాదితిర్యగ్యోనిత్వం యత్త్రాప్తం పరమాత్మనః ।
త్వం సర్వలోకజననీ జనకో జగతాం హరిః ।। 15.103 ।।

త్వయా చ విష్ణునాచైద్వ్యాప్తం స్థావరజఙ్గమమ్ ।
మానఃకోశం తథా గోష్ఠం మాగృహం మా పరిచ్ఛదమ్ ।। 15.104 ।।
మా శరీరం కలత్రం చ త్యజేథా మా చ సన్తతిమ్ ।
శ్రుతవాన్ శీలవాన్ దక్షో బుద్ధిమాన్ విత్తవానృజుః ।। 15.105 ।।
వృత్తివాన్ బన్ధుమాన్ శ్రీమాన్ పశుమాన్ ధాన్యవానపి ।
గుణవాన్ కీర్తిమాన్ లోకే తథాభిజనవాన్ ప్రభుః ।। 15.106 ।।
ఆయుష్మాన్ విజయీ భూమాంస్తథైపారోగ్యవానపి ।
శ్లాఘ్యవాన్ దేవ పురుషఃకటాక్షవిషయాత్తవ ।। 15.107 ।।
గుణైర్యథోక్తైరహితస్త్వద్దర్శనవివర్జితః ।
క్రీడాభూమిర్హరేర్యస్య వక్షోభూమిస్సనాతనీ ।। 15.108 ।।
ఆనన్త్యాత్తనకల్యాణి గుణానాం వర్ణనే క్షమః ।
న వాచస్పతిరప్యేష దూరే స్యాన్మాదృశాం స్థితిః ।। 15.109 ।।
ప్రసీద దేవి పద్మే త్వం పద్మహస్తే శుచిస్మితే ।
పద్మాసనే పద్మయోనేర్జనయిత్రి హరిప్రియే ।। 15.110 ।।
పద్మప్రియే నమస్తుభ్యం విష్ణోర్వక్షస్థ్సలాలయే ।
స్తుత్యన్తమిత్థమారాధ్యా దేవ్యస్సర్వా శ్శ్రియాదయః ।। 15.111 ।।

* దేవీనామర్చనే విశేషః.*

అర్ఘణం చోపవీతం చ వర్జయిత్వోపచర్యయా ।
ధ్యాత్వా యథోక్తమార్గేణ యద్వా ధూమధ్వజార్చనమ్ ।। 15.112 ।।
ఉత్సవం చ శ్రియా దేవ్యా సార్ధం తస్మిన్మధుద్విషః ।
యావజ్జీవం శ్రియం దేవీమర్చయన్ సంపదం పరామ్ ।। 15.113 ।।
ఇహానుభూయ భూయోఽపి (20) పరత్ర శ్రియమశ్నుతే ।
యద్వా కామయమానేన పురుషేణార్చనం శ్రియః ।। 15.114 ।।

(20. పరతః.)

లభతే తత్తదేవేహ ఫలభేదైః కిమీరితైః ।

* ఆరోగ్య కామవ్రతమ్ .*

ఆరోగ్య కామస్సావిత్రే మణ్డలే రత్నపఙ్కజే ।। 15.115 ।।

అసీనం విష్టరే పీతకౌశేయవసనం హరిమ్ ।

నిష్టప్తతపనీయాభం చతుర్భుజమధోక్షజమ్ ।। 15.116 ।।

ప్రసాదసుముఖం సర్వదివ్యాభరణభూషితమ్ ।

దేవీసహాయం కల్యాణం కేవలం వా చతుర్ముఖ ।। 15.117 ।।

పూర్వాద్యష్టదలాసీనశక్త్యష్టసముపాసితమ్ ।

ఏవం ధ్యాత్వార్చయేన్నిత్యమారోగ్యం పరమశ్నుతే ।। 15.118 ।।

అనన్యలభ్యమారోగ్యం సర్వం (21) లభ్యేత్తతఃపరమ్ ।

* దినపఞ్చకవ్రతమ్.*

దినాని పఞ్చ శస్తాని వైష్ణవాని చతుర్ముఖ ।। 15.119 ।।

(21. లభ్యమితః పరమ్.)

తేషు వ్రతమనుష్ఠేయం సర్వాభిప్రేతసాధనమ్ ।

పక్షద్వయే చ ద్వాదశ్యౌ సినీవాలీ కుహూస్తథా ।। 15.120 ।।

శ్రవణర్క్షం దినాని స్యుర్మాసేషు ద్వాదశస్వపి ।

* చైత్రాది ద్వాదశమాసాధివ్రతాని.*

చైత్రాదిషు ద్వాదశసు మాసేషు ద్వాదశాధిపాః ।। 15.121 ।।

అర్చనీయాఃక్రమాద్విష్ణుస్తథైవ మధుసూదనః ।
త్రివిక్రమో వామనశ్చ శ్రీధర స్తదనన్తరమ్ ।। 15.122 ।।
హృషీకేశఃపద్మనాభో దామోదరసమాహ్వయః ।
కేశవో నామధేయేన తథా నారాయణఃస్మృతః ।। 15.123 ।।
మాధవోఽన్యశ్చ గోవిన్దో ద్వాదశైతే ప్రకీర్తితాః ।
మాసేచైత్రే (22) సమారమ్భ్యామార్గశీర్షేథవా భవేత్ ।। 15.124 ।।
(22. ప్రతారమ్భ్యా.)

(23) అశ్నన్ హవిష్యం పూర్వేద్యురనశ్నన్నపరేఽహని ।
శ్రవణే మధ్యమే భాగే శుచిర్దక్షస్సమాహితః ।। 15.125 ।।
(23. అన్నం.)

చక్రాబ్జమణ్డలే యద్వా బిమ్బే కుమ్భేఽథ వా హరిమ్ ।
ఆరాధ్య మూర్తిం మాసేశముపచారైర్యథోదితైః ।। 15.126 ।।
ఆరాధనాన్తే విత్తాని దత్వా శక్త్యనుసారతః ।
బ్రాహ్మణేభ్యస్తథా దత్వా గురవే దక్షిణాదికమ్ ।। 15.127 ।।
అపరేద్యుస్తథా దేవమర్చయిత్వా యథావిధి ।
పారణం బ్రాహ్మణైస్సార్ధం కుర్యాన్ని యతమానసః ।। 15.128 ।।
ఏవం చతుర్షు చాన్యేషు దినేష్వారాధనక్రమః ।
మాసి మాసి చ యష్టవ్యా మాసేశా మూర్తిరబ్జజ ।। 15.129 ।।
దినేషు పఞ్చసూక్తేషు సర్వాభిప్రేతసిద్ధయే ।
త్రిషు సంవత్సరేష్వేవం కృత్వా మాసేషు చ త్రిషు ।। 15.130 ।।
వ్రతే సమాప్తే స్నపనం కుర్యాత్పూర్వోక్త వర్త్మనా ।
(24) యాచయేత వ్రతఫలం ధాన్యరాశౌ స్థితో ద్విజః ।। 15.131 ।।

(24. వాచయేత వ్రతఫలం ధాన్యరాశౌ స్థితం ద్విజమ్.)

భోజయిత్వా ద్విజవరాన్ దత్వా తేభ్యశ్చ దక్షిణామ్ ।
దక్షిణాభిస్తథాచార్యం తోషయేత్కాఞ్చనాదిభిః ।। 15.132 ।।
పౌర్ణమాస్యామపి హ్యేష క్రమో మాసాధిపార్చనే ।
విశేషత స్త్రియామాయాం చన్ద్రమస్యు దితేఽర్ణవా ।। 15.133 ।।
కుహ్వామపి తిథౌ ప్రాగ్వదర్చయేద్ర్వతమాస్థితః ।
ఆరాధనం దినేష్వేషు చతుర్వర్గ ఫలప్రదమ్ ।। 15.134 ।।
సర్వస్మిన్ మాసనక్షత్రే ప్రాదుర్భావ దినేషు చ ।
అర్చయిత్వాఙ్కురాన్ పూజా కార్యాస్నపనపూర్వికా ।। 15.135 ।।
హోమావసానికాన్విప్రాంస్తర్పయేచ్చ యథావసు ।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే "వ్రతానుష్ఠాన క్రమో" నామ పఞ్చదశోఽధ్యాయః.

------- ******* -------

పాద్మసంహితాయామ్

షోడశోఽధ్యాయః.

-----

* అరిష్టశాన్తికమ్.*

బ్రహ్మా :---

భగవన్ భావినాం కర్మ ఫలానామశుభాత్మనామ్ ।
సూచనేషు నిమిత్తేషు సఞ్జాతేష్వశుభాత్మసు ।। 16.1 ।।
గృహదోషాదిషు నృణామధిపస్య చ భూపతేః ।
తేషా మకస్మాజ్జాతానాం కర్మ యచ్ఛమనం పరమ్ ।। 16.2 ।।
తన్మమాఖ్యాయతాం కీదృక్కిం కథం చేతి చాచ్యుత ।
రహస్యమపి తద్వాచ్యం దయాయా పరయా మయి ।। 16.3 ।।

* దుర్నిమిత్తనిరూపణమ్.*

శ్రీభగవాన్ :----

జన్మర్క్షాద్యశుభస్థానగ తేష్వఙ్గారకాదిషు ।
క్రూరేషు దుర్నిమిత్తేషు దుస్వప్నేష్వామయేషు చ ।। 16.4 ।।
(1) గృహక్షేత్రాదికేష్వేవం వల్మీకజననే తథా ।
రక్తస్త్రీషు చ జాతాసు అగ్నిదాహే చ వేశ్మనామ్ ।। 16.5 ।।
(1. గృహక్షేత్రాదిషు స్వేషు వల్మీకాక్రన్దనేషు చ.)

వస్త్రాదిమూషికాదంశే దగ్ధేషు శయనాదిషు ।
సఙ్కటేష్వపి చాన్యేషు పుత్రాదికలహాత్మసు ।। 16.6 ।।
నృపకోపే తథా చిత్తదుఃఖే నిగలబన్ధనే ।
పీడాయామరిపక్షేణ పిశాచాద్యైర్భయానకైః ।। 16.7 ।।
వ్రతధ్వంసే ప్రాగభావే (2) పుత్రాణామర్థహానిషు ।

అరిష్టసూచనే పుత్రజన్మన్యుత్పాతసమ్భవే ।। 16.8 ।।

(2. పురాణా మర్థ.)

* అరిష్టశాన్తయే భగవదారాధనవి శేషః.*

ఏవమాదిషు జాన్యేషు దోషేష్వారాధనం మమ ।

శాన్తయే కల్పతే బ్రహ్మన్ ప్రకారస్తస్య కథ్యతే ।। 16.9 ।।

(3) స్నానపూర్వాణి కర్మాణి కృత్వా విధివదాదృతః ।

* ఆచార్యవరణ కుమ్భస్థాపనాది.*

ఆచార్యం వరయేత్పశ్చాన్మదారధనతత్పరమ్ ।। 16.10 ।।

(3. స్నానపూర్వాణి ఇత్యాది సార్ధం శ్లోకద్వయం కేశాన్తరే న దృశ్యతే.)

శమాదిగుణసంయుక్తం పఞ్చకాలపరాయణమ్ ।

శుచౌ భూమితలే కుమ్భం సౌవర్ణం రాజతం తు వా ।। 16.11 ।।

తామ్రం వాపి యథావిత్తం వారిపూర్ణం సకూర్చకమ్ ।

తన్తుభిర్వేష్టితం న్యస్త వారిభీజం (4) సపల్లవమ్ ।। 16.12 ।।

(4. సమల్లకమ్.)

ధాన్యరాశిషు సంస్థాప్య న్యస్తరత్న గువర్ణకమ్ ।

శాన్తిద్రవ్యసనాథం చ అశ్వత్థదలమఙ్గలమ్ ।। 16.13 ।।

వేష్టితం నవవ స్త్రేణ రక్తేనాక్షతసంయుతమ్ ।

ప్రాచ్యాం దిశి చ దేవేశం యామ్యే సఙ్కర్షణం తథా ।। 16.14 ।।

ప్రద్యుమ్నం పశ్చిమే భాగే అనిరుద్ధం తథోత్తరే ।

ఏవం క్రమేణ వ...త్తమావాహ్యాఘటికాసనే ।। 16.15 ।।
కుశకూర్చైః పశ్చిమాశాసమ్ముఖేఽష్టాక్షరేణ తు ।
యజేతార్ఘ్యాదినా యద్వా (5) రుక్మం న్యస్య తదర్చనమ్ ।। 16.16 ।।
(5. రుక్మస్య చ. కుక్మం న్యస్య తదర్ధకమ్.)

కుమ్భే చావాహ్య యజనం (6) జపేన్మన్త్రమనుత్తమమ్ ।
మూలమన్త్రేణ లక్షం వా తదర్ధం వా తదర్ధకమ్ ।। 16.17 ।।
(6. జపేత్ ఇత్యాది మన్త్రేణాష్టాక్షరేణ ఇత్యన్తం క్వచిన్న.)

తతః పుంసూక్తమన్వాకం నారాయణానువాకకౌ ।
తతశ్శ్రీసూక్త భూసూక్తే జపేదాచార్య ఋత్విజామ్ ।। 16.18 ।।
మూలేనాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య జుహుయాద్గవ్యసర్పిషా ।
* వైష్ణవీకరణాష్టాష్టాక్షరహోమాది.*

అగ్ని ప్రతిష్ఠాం కృత్వాఽథ వైష్ణవీకరణం తథా ।। 16.19 ।।
మన్త్రేణాష్టాక్షరేణైవ లక్షవారా నథాయుతమ్ ।
సహస్రమపి వా కుణ్డే శతం వాష్టోత్తరం గురుః ।। 16.20 ।।
ధ్యాత్వా హరిం సర్వశాన్తికరం సర్వసమృద్ధిదమ్ ।
గౌరవం లాఘవం చాపి సమవేక్ష్య యథోచితమ్ ।। 16.21 ।।
దోషాణాం యత్నమాతిష్ఠేదర్చనాదిషు సర్వతః ।
* స్నపనమ్.*

అన్తేప్రణవమబ్లిఙ్గైర్యజమానం గురుస్స్వయమ్ ।। 16.22 ।।
మన్త్రైః కుమ్భస్థతో యేన ప్రోక్షయేన్మూలవిద్యయా ।

సహస్రకృత్వః కూర్చేన స్నాపయేచ్ఛేషవారిభిః ।। 16.23 ।।

ఆచార్యాయ యథావిత్తం దద్యాత్స్వర్ణాది దక్షిణామ్ ।

బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్తేభ్యో దక్షిణామల్పికామపి ।। 16.24 ।।

ప్రభూణామపి సర్వేషాం సర్వోపద్రవశాన్తయే ।

సర్వాభిప్రేతలాభాయ విశేషయజనం హరేః ।। 16.25 ।।

కుర్యాత్ స్నపనపూర్వం తదహ్ని నిత్యార్చనే కృతే ।

* శాన్తికపౌష్టికకర్మణోః కాలః.*

తదన్యైశాన్తికం కర్మ అపరాహ్ణే తు పౌష్టికమ్ ।। 16.26 ।।

పూర్వాహ్ణే నిత్యకర్మోక్తం వస్తుభిర్ద్విగుణైరిహ ।

* ఏకబేరే బహుభేరే చ అర్చనక్రమః.*

పూజాద్రవ్యైరేకభేరే మూలభేరే సమర్చనమ్ ।। 16.27 ।।

బహుబేరేతు బిమ్బస్యాదౌత్సవే కమలాసన ।

ఆచార్య ఏవ పూజాయాం వైశేషిక్యాం సమర్చయేత్ ।। 16.28 ।।

* శాన్తికే పౌష్టకే చ కర్మణి కుణ్డభేదః.*

హోమకుణ్డం భవేత్పద్మతుల్యాకారం సుశోభనమ్ ।

పౌష్టికే శాన్తికే వృత్తం ప్రత్యహం సమిధాదిభిః ।। 16.29 ।।

* తత్ర కర్తవ్యహోమాదికమ్.*

ప్రత్యేకం తిలహోమస్స్యాదయుతం వా శతావరమ్ ।

ప్రత్యహం భోజయేద్విప్రాన్ యథాశక్తి చ దక్షిణా ।। 16.30 ।।

నృత్తం గేయం చ వాద్యం చ తథాధ్యయనమన్వహమ్ ।

కర్మావసానదివసం యావదగ్నేశ్చ ధారణమ్ ।। 16.31 ।।
సప్తాహం ద్విగుణం వా స్యాత్త్రిగుణం వా చతుర్గుణమ్ ।
స్నపనం ప్రత్యహం కార్యం దానహోమాదయ స్తథా ।। 16.32 ।।

* శాన్తికే పౌష్టికే చ కర్మణి ధ్యేయస్య భగవతో రూపభేదః.*

శాన్తికే కర్మణి ధ్యేయో హరిస్స్ఫటిక సన్నిభః ।
పౌష్టికే తు సువర్ణాభశ్శ్రియాఽసీనస్స్మహాసనే ।। 16.33 ।।

* చక్రాబ్జమణ్డలార్చనే అనిర్మాల్యతా.*

చక్రాబ్జమణ్డలే కుమ్భే యత్ర యత్ర సమర్చనమ్ ।
తత్రైవాన్యేద్యురారాధ్యే న తు నిర్మాల్యతా తయోః ।। 16.34 ।।

* ఆచార్యాదీనాం యథావిభవం దక్షిణా.*

ఆచార్యదక్షిణా వాపి యథావిభవవిస్తరమ్ ।
కర్మణ్యధికృతానాం చ కర్మగౌరవలాఘవమ్ ।। 16.35 ।।
అవేక్ష్య తోషణం విత్తైరృత్విజాం చోపకుర్వతామ్ ।

* పౌష్టికీ క్రియా అనుకూలేషు దినేషు కార్యా.*

దినాదిష్వనుకూలేషు ప్రారభ్యా పౌష్టికీ క్రియా ।। 16.36 ।।

* శాన్తికీ ప్రతికూలేషు కార్యా.*

శాన్తికీ ప్రతికూలేషు యజమానస్య పద్మజ ।

* భగవతః మన్దిరే పరిచర్యాపరాణాం

క్షేత్రాదిప్రదానాం దత్తాపహారిణాం చ ఫలప్రశ్నః.*

బ్రహ్మా :---

భగవన్మార్జనాదీని మన్దిరే కుర్వతాం నృణామ్ ।। 16.37 ।।
విష్ణోః క్షేత్రాదిదాతౄణాం పూజోపకరణాని చ ।
భూషణాని చ వస్త్రాణి ఫలమభ్యుదయాత్మకమ్ ।। 16.38 ।।
కీదృక్కీదృశ్చ తాన్యేవ (7) దత్తాన్యాహరతామపి ।
అనర్థకరమేతన్మే సంశయానస్య కథ్యతామ్ ।। 16.39 ।।
(7. దత్తానాం హరతామ్.)

* భగవతః ప్రత్యుత్తరమ్ తత్ర మార్జనాలేపనఫలమ్.*

శ్రీభగవాన్ :----

మార్జనం మన్దిరే విష్ణోః కుర్వన్ సమ్మార్ష్టి దేహజమ్ ।
మలం పాపాత్మకం సర్వం పరత్రేహ చ సమ్భృతమ్ ।। 16.40 ।।
ప్రత్యహం మార్జనం కుర్వన్ ప్రత్యహం హన్తి కిల్బిషమ్ ।
గోచర్మమాత్రమాలిప్య గోమయేన చ భూతలమ్ ।। 16.41 ।।
ఆలయే లభతే సద్యోగోప్రదానఫలం నరః ।
మార్జనాలేపనే కుర్వన్ విష్ణోరాయతనే నరః ।। 16.42 ।।
ఉషిత్వా సుచిరం స్వర్గే కర్మశేషేణ భూతలే ।
భూయోపి జాయతే భూపః కులే మహతి పూజితే ।। 16.43 ।।

* స్రగ్దాయినాం ఫలమ్.*

స్రజం బద్వా సుమనసాం యః ప్రయచ్ఛతి విష్ణవే ।

స భుక్త్వా విపులాన్ భోగాన్నాకపృష్ఠే విరాజతే ।। 16.44 ।।

* దీపారోపణఫలమ్.*

దీపానారోపయేద్విష్ణోర్మన్దిరేఽభ్యన్తరే బహిః ।
దివి దేవవదాసిత్వా జాయతే పరమార్థవిత్ ।। 16.45 ।।
నిత్యాన్నైమిత్తికాన్వాపి దీపానారోపయేన్నరః ।
బహుదుఃఖసమాకిర్ణం నరకం (8) నైవ పశ్యతి ।। 16.46 ।।
(8. స న పశ్యతి.)

అహోరాత్రమనిర్వాణం దీపమారోపయేన్నరః ।
సర్వపాపవిశుద్ధాత్మా విష్ణులోకే మహీయతే ।। 16.47 ।।

* ఉదకాబ్భ్యుక్షణఫలమ్.*

ఉదకాభ్యుక్షణం విష్ణోరాలయే విదధాతి యః ।
లోకం స వారుణం ప్రాప్య రమతే వత్సరాన్ బహూన్ ।। 16.48 ।।

* పుష్పవికిరణఫలమ్.*

సమ్మార్జ్యాలిప్య చ హరేర్ధామ పుష్పాణి భూతలే ।
వికిరేన్మనుజస్సర్వకామానాప్నోతి పుష్కలాన్ ।। 16.49 ।।

* భూమిదానఫలమ్.*

విష్ణుసాత్కురుతే భూమిం సర్వసస్య ఫలప్రదామ్ ।
యస్సలోకానవాప్నోతి సర్వానేవ న సంశయః ।। 16.50 ।।
పుష్పోద్యానప్రదానేన తపోలోకే మహీయతే ।

ఫలవృక్షసమోపేతాం పూగభూమిం జలాన్వితామ్ ।। 16.51 ।।
యో దదాతి మహర్లోకే సచిరం వసతి ధ్రువమ్ ।
ఉత్పాదయతి యః క్షేత్రే వైష్ణవే ఫలినస్తరూన్ ।। 16.52 ।।
నాలికేరాదికాన్యాతి స స్వర్గం ప్రేత్య దుర్లభమ్ ।

* తులసీపుష్పాదిదానఫలమ్.*

ఆరాధనాయ తులసీముత్పాదయతి యత్నవాన్ ।। 16.53 ।।
సురభీణి చ పుష్పాణి దివి దేవైస్సపూజ్యతే ।

* వాపీకూపాదినిర్మాణే ఫలమ్.*

వాపీకుపతటాకాని విష్ణోర్మన్దిరభూమిషు ।। 16.54 ।।
ఉత్పాదయతి హస్తస్థాస్తస్య సర్వసమృద్ధయః ।
న తం బధ్నన్తి పాపాని బహుజన్మార్జితాన్యపి ।। 16.55 ।।

* భగవన్మన్దిరజీర్ణోద్ధారఫలమ్.*

యః కుర్యాద్వైష్ణవం ధామ భక్తిశ్రద్ధోభ యోచితమ్ ।
ఖణ్డితే స్ఫుటితే ధామ్ని దూషితే చ సుధాదిభిః ।। 16.56 ।।
సమాదధ్యాత్పునర్ధామ స లోకం యాతి వైష్ణవమ్ ।

* ఉపకరణద్రవ్యదానఫలమ్.*

స్నానపానామ్బసాం విష్ణోః ప్రదానాత్తత్సలోకభాక్ ।। 16.57 ।।
స్నానీయద్రవ్యదానేన నీరోగః ప్రేత్య మోదతే ।
క్షౌమాదిదానాదాప్నోతి పరలోకే మహత్సుఖమ్ ।। 16.58 ।।
ఆలేపనద్రవ్యదానత్కామానాప్నోతి శాశ్వతాన్ ।

ఏలాకర్పూరతామ్బూలీతైలాదిస్పర్శనాత్సుఖీ ॥ 16.59 ॥
పరత్రేహ చ లోకే న్యాద్దీర్ఘకాలమసంశయః ।
చామరవ్యజనచ్ఛత్రదానాత్ స్వారాజ్యమశ్నుతే ॥ 16.60 ॥
ఆదర్శనప్రదానేన దృశ్యస్సర్వైర్భవిష్యతి ।
ధూపద్రవ్యప్రదానేన స్వస్థానం స్వర్గిణాం భవేత్ ॥ 16.61 ॥
ఉపానహౌ పాదుకే చ వాహనం యానమేవ చ ।
దదాతి యో మణ్డయిత్వా మణికాఞ్చన చిత్రితమ్ ॥ 16.62 ॥
స విమానం సుదుష్ప్రాపం ప్రాప్నోత్యేవ న సంశయః ।
అలఙ్కృతం భద్రపీఠం ప్రయచ్ఛన్ సర్వకామభాక్ ॥ 16.63 ॥
వినతానన్దనస్థానం ధ్వజముత్పాద్య దర్శయన్ ।
సామీప్యం సహసా విష్ణోర్యాతి సద్యశ్చతుర్ముఖ ॥ 16.64 ॥
ధ్వజం చ వాద్యముత్పాద్య విష్ణుసాత్కురుతే తు యః ।
స దివ్యదున్దుభిప్రాయం స్థానం ప్రాప్య విరాజతే ॥ 16.65 ॥
దాసీదానం తథాత్మీయమాత్మానం చ ప్రయచ్ఛతి ।
వాసుదేవాయ దాస్యేన ముక్తిఃకరతలే స్థితా ॥ 16.66 ॥
నృత్తభేదైర్గీతభేదై స్తథా వాద్యైరనేకధా ।
శ్రోతవ్యైరపి దృశ్యైశ్చ ఏవం దేవేశసన్నిధౌ ॥ 16.67 ॥
ఆసీన ముపచారౌస్తైర్యే సమారాధయన్తితే ।
ప్రేత్య దివ్యేషు లోకేషు పూజ్యంతే తైర్న సంశయః ॥ 16.68 ॥

* ప్రదక్షిణ నమస్కారాద్యుపచారాణాం ఫలమ్.*

ప్రదక్షిణనమస్కారస్తుతిప్రాయోపచర్యయా ।
ఆరాధయన్తియే దేవం దేవానామధిదైవతమ్ ॥ 16.69 ॥
తే దేవైరుపచర్యన్తే పరత్ర భగవాన్ యథా ।

స్థితం శయానమాసీనం దేవం సర్వేశ్వరేశ్వరమ్ ।। 16.70 ।।

యదృచ్ఛయాపి పశ్యన్తః ప్రాప్నువన్తి పరం పదమ్ ।

కిం పునర్భక్తిపూర్వం యే పశ్యన్తి క్షణమ (9) చ్యుతమ్ ।। 16.71 ।।

(9. మప్యముమ్, మప్యమీ.)

నిర్ధూయ దుష్కృతం సర్వం యాన్తి లోకాన్యథేప్సితాన్ ।

అష్టాఙ్గప్రణిపాతేన యే నమస్యన్తి మానవాః ।। 16.72 ।।

తపస్స్వాధ్యాయశీలానాం ఫలమశ్నువతేఽచిరాత్ ।

ఇయదేతదితి స్మర్తుం ఫలం వక్తుం చ కః క్షమః ।। 16.73 ।।

సకృత్ప్రణమతాం దేవం ఫలం యన్మధువిద్విషమ్ ।

శిరసా శ్రవణాభ్యాం వా మనసా వా కరేణ వా ।। 16.74 ।।

బహుభ్యాం వాథ పద్భ్యాం వా దృగ్భ్యాం వా పక్షసాపి వా ।

ఏకైకేనాఙ్గజాతేన ప్రణమన్మధువిద్విషమ్ ।। 16.75 ।।

కామానాప్నోతి విపులాననన్తానన్యదుర్లభాన్ ।

కిం పునర్యేఽష్టభిస్సర్వైరఙ్గైః ప్రణిపతన్తి చ ।। 16.76 ।।

వాసుదేవా శ్రయకథా వ్యాచక్షాణా దినే దినే ।

పాసుదేవాలయే యాన్తి వాచస్పత్యమసంశయమ్ ।। 16.77 ।।

గవాం చ కపిలాదీనాం ప్రదానాదశ్ను తే జనః ।

బ్రహ్మలోకాదిలోకేషు వాసం విన్దన్తి శాశ్వతమ్ ।। 16.78 ।।

హవిషాం పాయసాదీనాం హరయే చ నివేదనాత్ ।

సుఖైకరసపూర్ణాత్మా రాజతే విష్ణుసన్నిదౌ ।। 16.79 ।।

భక్ష్యపానీయభోజ్యానామన్యేషామపి దానతః ।

శ్వేతద్వీపే తత్సమీపే వసన్తి సుఖనస్సదా ।। 16.80 ।।

బహునాత్ర కిముక్తేన వాసుదేవార్థమాదరాత్ ।

దదాతి వస్తుజాతం యః స్థానం ప్రాప్నోతి చేప్సితమ్ ॥ 16.81 ॥
కర్మణాం మార్జనాదీనాం ఫలభోగాదనన్తరమ్ ।
కర్మశేషైః పునర్జన్మ కర్మానుగుణయోనిషు ॥ 16.82 ॥
ఉత్కృష్టాస్వేవ భోక్తారో లభన్తే సుఖినస్సదా ।

* దత్తాపహారాదీనాం ఫలమ్.*

ప్రాసాదమణ్డపాదీనాం (10) భోక్తారఃకైటభద్విషః ॥ 16.83 ॥
(10. భేత్తారః.)

యే మూఢమతయః ప్రేత్య నిరయేషు నిరత్యయాః ।
వసన్తి భూయో నీచాసు జాయన్తే యోనిషు ధ్రువమ్ ॥ 16.84 ॥
భూషణచ్ఛత్రవస్త్రాది యో పర్తా దుర్మతి ర్నరః ।
గలే నిగలితః పాశైః కృష్యతే నిరయేషు సః ॥ 16.85 ॥
వాహనాని చ యానాని వైష్ణవాని హరన్తియే ।
మోహద్వాసన్తి తే దీర్ఘమఘోర (11) నరకోదరే ॥ 16.86 ॥
(11. నిరయేనరాః.)

ప్రేత్య భూయోఽపి జాయన్తే గర్దభోష్ట్రాదియోనిషు ।
చన్దనాదీని వస్తూని పుష్పాణి సురభీణ్యపి ॥ 16.87 ॥
హరన్తిస్వాని విష్ణోస్తే వ్రజన్తే యామ్యయాతనామ్ ।
అనుభూయ పునర్బ్రహ్మన్ జాయన్తే గన్ధమూషికాః ॥ 16.88 ॥
ఉపానత్పాదుకాపీఠవ్యజనాని హరన్తియే ।
ఉషిత్వా నిరయేష్వేతే జాయన్తే ఫణినాం కులే ॥ 17.89 ॥
గోభూహిరణ్యపస్త్రాదిధనం విష్ణోః పరిగ్రహమ్ ।

ఆహృత్య యే తు భుఞ్జన్తే నరకేషు నిరత్యయాః ।। 17.90 ।।

ఉషిత్వా ప్రేత్య భూయోపి జాయన్తే శ్వాదియోనిషు ।

(12) సర్వేషు నరకేష్వేవం దేవబ్రహ్మస్వహారిణః ।। 17.91 ।।

(12. సర్వేష్విత్యాదిశ్లోకత్రయం క్వచిన్న.)

వసన్తి మూఢమతయో యామ్యదుఃఖాని భూయసా ।

వ్యాయామోద్వర్తనాభ్యఙ్గస్నానపానాశనాదికమ్ ।। 17.92 ।।

కుర్వన్తి మన్తిరే విష్ణోర్యే తే నిరయగామినః ।

పచ్యన్తే తత్ర భూయోపి జాయన్తే నీచయోనిషు ।। 17.93 ।।

వాసుదేవప్రతికృతేర్భేదనచ్ఛేదనాదిషు ।

(13) విక్రీతాదీని చాన్యేషు యతన్తే పాపచేతసః ।। 17.94 ।।

(13. వికృతాదీని.)

యే తే యాన్తి క్రమాత్సర్వాన్నరకాన్ భృశదారుణాన్ ।

అన్యేష్వప్యపచారేషు స్థూలసూక్ష్మేషు మానవాః ।। 17.95 ।।

కృతినః ప్రేత్య నరకే పచ్యన్తే దుఃఖబాగినః ।

ఇతిశ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే సంమార్జనాదిఫలదేవస్వాపహరదోషకీర్తనం నామ షోడశోఽధ్యాయః.

------- ******* ------

పాద్మసంహితాయామ్

సప్తదశోఽధ్యాయః.

-----

* జీర్ణోద్ధారవిధిః.*

బ్రహ్మ :---

ప్రతిమానాం తథా ధామ్నాం జీర్ణానాం భగవన్నహమ్ ।
ఉద్ధారం శ్రోతుమిచ్ఛామి తన్మే బ్రూహి యథాతథమ్ ॥ 17.1 ॥

* స్వయంవ్యక్తాదిష్వఙ్గవైకల్యే సమాధానమ్.*

శ్రీభగవాన్ :---

స్వాయమ్భువార్షదివ్యేషు మానుషేషు చతుర్ష్వపి ।
అఙ్గహానౌ రత్నజేషు తత్తజ్జామ్బూనదైః పునః ॥ 17.2 ॥
సమాధాతవ్యమేవాఙ్గం న త్యాజ్యం శైలజేష్వపి ।
తద్వదేవ సమాధానం దారుజాదిషు పఞ్చసు ॥ 17.3 ॥

* హీనాఙ్గేషు పునర్బిమ్బసృష్టిః.*

(1) హీనాఙ్గేషు తు బిమ్బాని హిత్వా తాని పునస్సృజేత్ ।
అఙ్గమాత్రసమాధానే సృష్టౌ సర్వాత్మనాపి చ ॥ 17.4 ॥
(1. హీనాఙ్గాని.)

కుమ్భే శక్తిం (2) సముద్వాస్య నిర్మాయ చ యథాపురమ్ ।

అధివాసాదికం సర్వం ప్రతిష్ఠాయామివాచరేత్ ।। 17.5 ।।

(2. సమావాహ్య.)

* సమాధియోగ్యస్య బిమ్బస్య న త్యాగః. *

స్థితవత్స్వేషు (3) బిమ్బేషు సమాధిర్యది శక్యతే ।
న త్యాగో యుజ్యతే తేషాం సర్వేషామేవ పద్మజ ।। 17.6 ।।

(3. సర్వేషు.)

* సమాధ్యభావే బిమ్బస్య నవీకరణమ్.*

త్యక్తం చ లోహజం బిమ్బం ద్రావయిత్వా పునస్సృజేత్ ।

* దేవీనామవికాలానాం ప్రాచీనానామేవ యోగః.*

దేవే జీర్ణే పునస్సృష్టౌ దేవ్యఃప్రచ్యో యథాస్థితాః ।। 17.7 ।।
తాభిరేవ పునర్దేవో యోజ్యో నాన్యాస్సృజేత్పునః ।

* ప్రాచీనదేవీయోగే పునర్నోద్వాహః.*

నోద్వాహశ్చ పునః కార్యస్సన్తతే తాను పూజనే ।। 17.8 ।।

* శక్తిముద్వాస్య ప్రభాపద్మాసనాదీనాం సమీకరణమ్.*

ప్రభాపద్మాసనాదీనాం వైకల్యే చలనేఽపి వా ।
ఆయుధేఽపి చ చక్రాదౌ యష్టవ్యో నాసమాహితే ।। 17.9 ।।
ఉద్వాస్య ప్రతిమాశక్తిం మూలభేరే ఘటేఽపి వా ।
చక్రాదేశ్చ సమాధానం కార్యం తస్మిన్ సమాహితే ।। 17.10 ।।

సంప్రోక్ష్య పూజయేచ్ఛక్తిమావాహ్య ప్రతిమాసు తామ్ ।
బాలాలయం కల్పయిత్వాతత్ర శైలాదివస్తుషు ।। 17.11 ।।
బిమ్బే తు శక్తిమావాహ్య జీర్ణేభ్యః పూజనం హరేః ।
* త్యక్తస్య బిమ్బస్య జలే అవటే వా నిక్షేపః.*

త్యక్తం చ బిమ్బం నిఖనేత్ క్షితౌ వామ్బసి నిక్షిపేత్ ।। 17.12 ।।
* ప్రాసాదనవీకరణే భగవతో బాలాలయే స్థాపనమ్.*

ప్రాసాదే చాపి శిథిలే పూజయేద్బాలవేశ్మని ।
ఉపేతం పరివారైస్స్వైర్దేవం మూలే యథా తథా ।। 17.13 ।।
* అజీర్ణే ధ్రువబేరే అన్యత్ర నోద్వాసః.*

అజీర్ణే ధ్రువబిమ్బే తు జీర్ణే ధామని తత్ స్థితాన్ ।
దేవాన్దేవపరీవారాన్మూలబేరే నివేశయేత్ ।। 17.14 ।।
అజీర్ణధామనిష్ఠానాం జీర్ణేతు ధ్రువకౌతుకే ।
నోద్వాసో న్యత్ర కర్తవ్యో దేవాదీనాం చతుర్ముఖ ।। 17.15 ।।
* తథాకరణే దోషః.*

అజీర్ణేనాఙ్గ (4) హానౌ చ ధామాదౌ నైవ కల్పయేత్ ।
భూయస్తరో (5) పి మర్త్యేన వ్యామోహాద్యది కల్పయేత్ ।। 17.16 ।।
(4. హీనే.)

(5. భవేన్మర్త్యో.)

ఆత్మహానిర్ధ్రువా తస్య యజమానస్య (6) సాన్వయా ।

* ప్రమాదకల్పితస్య ప్రాసాదాదేః పరిష్కృత్య సృష్టౌ దోషాభావః.*

యది ప్రమాణరహితం ప్రమాదాత్కల్పితం పురా ।। 17.17 ।।
(6. సాన్వయమ్.)

ప్రాసాదాది (7) పునస్సృష్టౌ కల్పయే ల్లక్షణాన్వితమ్ ।
* బహుబేరైకబేరేషు జీర్ణోద్ధారే యథాపూర్వకల్పనమ్.*

బహుబేరైరబేరేషు కల్పనం స్యాద్యథాపురమ్ ।। 17.18 ।।
(7.తదాపో్యర్ద్వం.)

బహుబేరేనైకబేరం నైకబేరే తథా పరమ్ ।
* దేవీవిరహితస్య బిమ్బస్య పునస్సృష్టౌ దేవీయోగో వైకల్పికః.*

దేవీవిరహితం పూర్వం బహుబేరం కృతం యది ।। 17.19 ।।
భూయః ప్రకల్పనే తస్య దేవీభ్యాం సహ వా వినా ।
* అమానుషబిమ్బాదీనాం పునఃపరిష్కారేపూర్వవదేవ న్యాసః.*

అమానుషం చ బిమ్బాది పూర్వం లక్షణవర్జితమ్ ।। 17.20 ।।
జీర్ణోద్ధారేఽపి కర్తవ్యం తథైవ న తదన్యథా ।
* తాదృశేషు శయనభేరేషు పూర్వవదేవ విధిః.*

శయనం వాఽఽసనం స్థానం యానం వా తద్యథాపురమ్ ।। 17.21 ।।
బిమ్బస్య పునరుద్ధారస్తథైవ స్యాదమానుషే ।
* మానుషే తు వికల్పః.*

మానుషే తు స్థితాదీనాం బిమ్బానామిచ్ఛయా భవేత్ ।। 17.22 ।।
పునస్సృష్టిర్న దోషాయ తథా సతి చతుర్ముఖ ।
* దివ్యే విమానాదౌ ఆకారప్రమాణాదీవత్ ఉపాదాన.

ద్రవ్యమపి సజాతీయమేవ.*

దివ్యం విమానం యద్వస్తు యన్మానం యాదృశం పురా ।। 17.23 ।।
తాదృగేవ పునస్సృష్టౌ నాన్యథా తత్ర్రకల్పయేత్ ।
అన్యథా కల్పనే దోషో కార్ష్ణో రాష్ట్రస్య చ ధ్రువమ్ ।। 17.24 ।।
* ఆర్షమానుషయోర్విమానయోః ఉపాదానద్రవ్యవికల్పః.*

మానుషం సదనం చార్షం చైష్టకం వాథ మృణ్మయమ్ ।
జీర్ణం పునస్సముద్ధారే శైలేనేష్టకయాపి వా ।। 17.25 ।।
* ఉపపీఠాదిషు పరివారేషు చ కామచారః.*

ఉపపీఠాదికం క్లృప్తం రక్షార్థం (8) వర్ధయేద్బుధః ।
పరివారాంశ్చ తత్రస్థానుపపీఠే చ వర్ధితే ।। 17.26 ।।
(8. బన్ధయేత్.)

స్థాపయేన్మూలబేరస్య రక్షార్థత్వాన్న దూషణమ్ ।
* చలితసాలగోపురాదీనాం పృద్ధిహ్రాసావైచ్ఛికౌ.*

సాలగోపురపీఠాదౌ చలితే జీర్ణ ఏవ వా ।। 17.27 ।।
దృఢం శిలాదిభిఃకుర్యా ద్విస్తీర్ణ మథ వాఽన్యథా ।

* సద్యాదివేగేన నష్టానాం ప్రాసాదాదీనాం స్థలాన్తరే కల్పనానుజ్ఞా.*

నద్యాదిజలవేగేన చలితే నష్ట ఏవ వా ।। 17.28 ।।
ప్రాసాదాదౌ పునస్థానే నిర్బాధేఽన్యత్ర కల్పయేత్ ।

* ప్రథమకల్పనపదేవ ద్వితీయకల్పనేఽపి మన్త్రః.*

యా మూర్తిర్యేన మన్త్రేణ యాదృశేనాధికారిణా ।। 17.29 ।।
ప్రథమే కల్పనే సైవ ద్వితీయే కల్పనే భవేత్ ।
మూర్తిస్సైవ చ మన్త్రం చ స ఏవ స్థాపకః పునః ।। 17.30 ।।

* అపూర్వకల్పనే జీర్ణోద్ధారే చ తుల్యఫలతా.*

అపూర్వకల్పనే జీర్ణసముద్ధారే ద్వయోరపి ।
తుల్యం ఫలం కల్పనాయాం ధామాదేర్నాస్తిసంశయః ।। 17.31 ।।

* తన్త్రాధికారిమూర్తీనాం వ్యత్యాసే దోషః.*

తన్త్రాధికారిమూర్తీనాం వ్యత్యయే కల్పనే పునః ।
నృణాం నరపతేశ్చాపి రాష్ట్రస్య చ భవేత్ క్షయః ।। 17.32 ।।
బహుబేరే ప్రతిష్ఠాయాం జీర్ణోద్ధారేఽయథాపురమ్ ।

* జీర్ణోద్ధారే నయనోన్మీలనాదిని షేధః.*

కర్మార్చాం స్థాపయేద్వేద్యాం శాయయేచ్చాపి మణ్టపే ।। 17.33 ।।
(9) నాధివాసం జలేకుర్యాన్నయనోన్మీలనం తథా ।
న తత్వసంహారోత్పాదౌ (10) సర్వం పూర్వవదాచరేత్ ।। 17.34 ।।
(9.నాధివాసో జలే కార్యోన నేత్రో.)

(10. సర్వకర్మాణ్యథా, సర్వకర్మ సదా.)

* ఉద్వాసితశక్తేః పునరాధానమ్.*

మూలబిమ్బం సమాసాద్య ప్రాగ్వత్సర్వం సమాచరేత్ ।
బాలకౌతుకమభ్యర్చ్య యాత్రా (11) మన్యత్ర తద్గతామ్ ।। 17.35 ।।
(11. మూర్తిం చ.)

శక్తిం కుమ్భే సమావాహ్య కుమ్భం ధాన్యస్థితం పునః ।
అభ్యర్చ్య సమయే ప్రాప్తే మూలబేరే గురుస్స్వయమ్ ।। 17.36 ।।
శక్తిం నివేశయేచ్ఛాస్త్రదృష్టేన విధినా హరౌ ।
కుమ్భతోయావశేషేణ పరివారప్రకల్పనమ్ ।। 17.37 ।।
ఉత్సవం కారయేదన్తే సర్వశాన్తికరో హిసః ।
* సంప్రోక్షణ నిమిత్తాని.*

బ్రహ్మా :---

సంప్రోక్షణనిమిత్తం కిం ప్రకారో వాస్య కీదృశః ।। 17.38 ।।
కథ్యతాం భగవన్మహ్యం జిజ్ఞాసా యేఽనువర్తతే ।
శ్రీభగవాన్ :---

ప్రాసాదే చాఙ్గభఙ్గాదిసన్థానే నూతనే కృతే ।। 17.39 ।।
ప్రతిమాయాం చ పీఠే చ ప్రభాయాం (12) చాయుధేపి చ ।
ఆరాధనే చ విచ్ఛిన్నే మాసాదౌ కమలాసన ।। 17.40 ।।
(12. చ సమాహితే.)

స్పర్శనే ప్రతిలోమాద్యైర్నిత్యాశౌచవిగర్హితైః ।
ప్రతిలామానులోమైశ్చ సూతైశ్చ రథకారకైః ।। 17.41 ।।
వైఖానసైశ్చ సంస్పృష్టే భార్గవాగమపూజకైః ।
శైవాదిభిశ్చ పాషండైర్బ్రహ్మహత్యాదిదూషితైః ।। 17.42 ।।
క్షయ్యపస్మారికుష్ఠ్యాద్యైః కృచ్ఛ్రిభిర్మూలరోగిభిః ।
ఉదక్యాదిభిరన్యైశ్చ శిల్పిభిస్స్పర్శదూషితే ।। 17.43 ।।
విణ్మూత్రరుధిరాపేయస్పర్శదోషే చ మన్దిరే ।
జననే మరణే చైవ శ్వసృగాల (13) ఖరాధిభిః ।। 17.44 ।।
(13. శవాదిభిః.)

స్పృష్టే చ బిమ్బే తన్త్రాణాం సఙ్కరే సముపస్థితే ।
ఏవమాదిషు చాన్యేషు సంప్రోక్షణవిధిర్భవేత్ ।। 17.45 ।।

* నిమిత్తేప్యసంప్రోక్షణే అనిష్టనిర్దేశః.*

ధామాదికమసంప్రోక్ష్య ప్రతిమాదికమప్యథ ।
అర్చనే రాష్ట్రమధిపః ప్రజాశ్చ సదనం హరేః ।। 17.46 ।।
శూన్యం స్యాదిరిణ ప్రాయముపద్రవసమాకులమ్ ।
దుర్భిక్షవ్యాధికలహమృతి ప్రాయాస్స్యురీతయః ।। 17.47 ।।
తస్మాత్సంప్రోక్షణం కార్యం ధామాదీనాం యథావిధి ।

* సంప్రోక్షణవిధిః.*

విష్ణోర్నుకమితి స్వచ్ఛైర్జలైః ప్రోక్షణ మిష్యతే ।। 17.48 ।।
అబ్లిఙ్గైరితరైర్మన్త్రైరాచార్యో బ్రాహ్మణైస్సహ ।

ధ్రువబేరాదిబిమ్బానాం శోధనే క్షాలనే కృతే ।। 17.49 ।।

ఇదం విష్ణురితిప్రాయైర్మన్త్రైః పరమపావనైః ।

స్నపనం చ యథాశక్తి కుర్యాత్ స్నపనపూర్వకమ్ ।। 17.50 ।।

(14) ద్వారతోరణకుమ్భాదియజనం తదనన్తరమ్ ।

ధాన్యపీఠే మణ్డపస్య మధ్యభాగే సుశోభితే ।। 17.51 ।।

(14. ద్వారతోరణకుమ్భాధీన్ పుజయేత్సమనన్తరమ్.)

స్థాపయిత్వా మహాకుమ్భం సూత్రావస్త్రాదివేష్టితమ్ ।

పూర్వోక్తవర్త్మనా తస్మిన్ పరమాత్మానమర్చయేత్ ।। 17.52 ।।

కుణ్డే వా స్థణ్డిలే వాపి జుహుయాత్సమిదాదిభిః ।

ప్రత్యేకమష్టోత్తరశతం శాన్తిహోమో యథాపురమ్ ।। 17.53 ।।

బధ్నీ యాత్కౌతుకం బిమ్బే ప్రోక్షయేదపరేఽహని ।

ప్రభాతసమయే ప్రాప్తే శోభనే దేశికోత్తమః ।। 17.54 ।।

స్థాపితం కుమ్భమాస్థాయ ప్రాదక్షిణ్యేన మన్దిరమ్ ।

నీత్వా దేవస్య పురతో ధాన్యపీఠే (15) నివేశ్య చ ।। 17.55 ।।

(15. నివేద్య.)

కూర్చేన తోయమాదాయ కుమ్భస్థం మూలవిద్యయా ।

పఞ్చోపనిషద్రైర్మన్త్రైరబ్లిఙ్గైరితిరైస్తథా ।। 16.56 ।।

శాన్తిమన్త్రాణి సమయే పఠేయుర్వి ప్రసత్తమాః ।

బ్రాహ్మణాన్ భోజయేచ్చాపి యథాశక్తి చ దక్షిణా ।। 16.57 ।।

ఆచార్యదక్షిణా చాపి దశనిష్కావరా తదా ।

సద్యో వా సకలం కుర్యాన్నిశి వా దివసేఽపి వా ।। 16.58 ।।

(16) న తిథి ర్న చ నక్షత్రం కాలవేలా న విద్యతే ।

సద్య ఏవ తు కర్తవ్య మితి శాస్త్రస్య నిశ్చయః ।। 16.59 ।।

(16. ఇదం పద్యం బహుత్రన.)

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే జీర్ణోద్ధార సంప్రోక్షణ విధిర్నామ సప్తదశోఽధ్యాయః.

----- ****** ------

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే-అష్టాదశోఽధ్యాయః

అష్టాదశోఽధ్యాయః.

------

* నిత్యనైమిత్తికాదికర్మవైకల్యప్రాయశ్చిత్తవిధిః.*

* తత్ర ప్రాయశ్చిత్తనిర్వచనమ్.*

బ్రహ్మ :---

నైమిత్తికానాం నిత్యానాం కర్మణాం భగవన్ హరే ।

ఆరాధనానాం వైకల్యం లోపో వా ప్రాయసంజ్ఞితమ్ ।। 18.1 ।।
తస్య చిత్తం సమాధానమితి నిర్వచనక్రియా ।

* తత్రప్రకారప్రశ్నః.*

కస్య కిం వా సమాధానం కః ప్రకారోఽస్య కథ్యతామ్ ।। 18.2 ।।

* భగవతా తన్నిరూపణమ్.*

శ్రీభగవాన్ :---

* అస్నాతాతిలకానుపవీతార్చనే ప్రాయశ్చిత్తమ్.*

అస్నాతోను (1) పవీతో వా అధృత్వాతిలకం తథా ।
అర్చయేద్దేవదేవేశం ప్రయశ్చిత్తీయతే నరః ।। 18.3 ।।
(1. నుపనీతో వా.)

సమాధానం మూలమన్త్రశతం జప్త్వా తదర్చనమ్ ।
అకృత్వా పాదయోశ్శౌచమనాచమ్యాపి వార్చనే ।। 18.4 ।।
పఞ్చోపనిషదాం జాపః ప్రయశ్చిత్తం తదర్చనమ్ ।
నగ్నో వా ముక్తకేశో వాస్విన్నాఙ్గో వా హసన్ శ్వసన్ ।। 18.5 ।।
కుప్యన్వా ప్రలపన్వాపి పూజాయాం తు శతం జపేత్ ।
శతకృతోఽస్త్రమన్త్రస్య సమారాధనమన్వతః ।। 18.6 ।।

* ఆస్థిలోమాదిస్పర్శే.*

కేశాస్థిలోమలోష్ఠాదిస్పర్శనే నైవ నిష్క్రియా ।

* నీలవస్త్రాదిధారణే.*

వసానో నీలమలినక్లిష్టవాసోఽపవిత్రకః ।। 18.7 ।।
అర్చయేన్మూలమన్త్రస్య జపస్తస్య ప్రతిక్రియా ।

* స్త్రీసేవినోఽనాప్లుతస్య స్పర్శే.*

గత్వాస్త్రియమనాప్లుత్య పూజనే స్నాపయేద్ధరిమ్ ।। 18.8 ।।
పఞ్చగవ్యైస్తతఃపఞ్చమహోపనిషదాం జపః ।

* విణ్మూత్రాదిస్పర్శే.*

విణ్మూత్రరేతోరుధిరబాలాదిస్పర్శనే సతి ।। 18.9 ।।
అస్నానపూజనే దేవం స్నాపయేత్కుశవారిభిః ।
మూలమన్త్రజపశ్చోక్తోనిష్క్రియా తస్య కర్మణః ।। 18.10 ।।

* రజస్వలావస్త్రస్పృష్టస్పర్శనే.*

వస్త్రం రజస్వలాయాశ్చ స్పృష్ట్వా దేవార్చనే కృతే ।
పఞ్చగవ్యైస్స్నపయిత్వా పఞ్చోపనిషదాం జపః ।। 18.11 ।।

* చణ్డాలచితిచైత్యస్పృష్టస్పర్శే.*

శ్వానం రజస్వలాం యూపం చణ్డాలం వేదవిక్రయమ్ ।
చితిం చ (2) చైత్యభూమిష్ఠం వృక్షం స్పృష్ట్వా తదర్చనే ।। 18.12 ।।
(2. నీచచైత్యస్థం.)

పఞ్చవారుణమన్త్రైశ్చ స్నాపయేత్కుశవారిణా ।

* కాకఖరపాషణ్డాదిసమ్పర్కే.*

కాకపాషణ్డపతితప్రతిలోమఖరాదికాన్ ।। 18.13 ।।

అస్పృశ్యమన్యదప్యేవం స్పృష్ట్వా ప్రాగ్వత్ప్రతిక్రియా ।

* కేశాదిదూషితపుష్పార్చనే.*

(3) కేశాదిదోషదుష్టేన పుష్పేణారాధనే కృతే ।। 18.14 ।।

(3. మూత్రాది.)

క్షీరేణ స్నపనం కృత్వా శాన్తిహోమః ప్రతిక్రియా ।

* పురీషాదిస్పృష్టజనార్చనే.*

పురీషాదికమాక్రమ్య యద్యనాప్లోత్య పూజయేత్ ।। 18.15 ।।

స్నపనం కుశపాథోభిర్జవః ప్రాగ్వత్ప్రతిక్రియా ।

* స్త్ర్యనుపనీతబిమ్బస్పర్శే.*

స్త్రియో వా నుపనీతో వా స్పృశేద్బిమ్బం ప్రతిక్రియా ।। 18.16 ।।

ఉక్షణం కుశతోయేన మన్త్రేణ పరిమేష్ఠినా ।

* పూజామధ్యేనిష్ఠీవనసమ్భవే.*

ఆరాధనే సంప్రవృత్తే నిష్ఠీవాదికమన్తరా ।। 18.17 ।।

యద్యాపతేదాచమనం స్పృశేద్వా దక్షిణం శ్రవః ।

* అకృతమన్త్రన్యాసార్చనే.*

ప్రలయాదిక్రమాద్దేహమసంశోధ్య సమాధినా ।। 18.18 ।।

మన్త్రన్యాసమకృత్వా చ పూజనే పూర్వవజ్జపః ।

అర్చనం చ పునస్సర్వం కృత్వాదేవస్య నిష్కృతిః ।। 18.19 ।।

* చణ్డాలాదిసమ్పృక్తహవిర్నివేదనే.*

చణ్డాలాద్యైరసంస్పృశ్యైర్హవిస్స్పృష్టం నివేదయేత్ ।
యది ప్రమాదాత్స్నపనం కోఘృతేన ప్రతిక్రియా ।। 18.20 ।।
శాన్తి హెూమశ్చ కర్తవ్య స్తదన్తే కమలాసన ।

* సృగాలాదిదూషితవస్తుప్రాపణే.*

దృష్టం చ స్పృష్టవత్తద్వత్సృగాలాద్యైశ్చ దూషితమ్ ।। 18.21 ।।
ఆచారరహితైరన్యైస్తథై వాశుచివస్తుభిః ।

* అయాజ్ఞికధాన్యహవిస్సమర్పణే.*

అయాజ్ఞియైఃకోద్రవాద్యైర్హవిర్భిశ్చ నివేదనే ।। 18.22 ।।
పూర్వవచ్చ సమాధానం మూలమన్త్రాయుతం జపేత్ ।
శాకమూలఫలైర్లేహ్యపేయాద్యైశ్చ వివర్జితైః ।। 18.23 ।।
స్నపనం శాన్తిహెూమశ్చ మూలవిద్యజప స్తథా ।

* అత్యుష్ణాతిశీతహవిర్నివేదనే.*

అత్యుష్ణస్యాతిశీతస్య హవిషశ్చ నివేదనే ।। 18.24 ।।
నివృత్తిమన్త్రజాపశ్చ విశ్వమన్త్రజపః క్రమాత్ ।

* శవాదిదూషితగేహశ్రపితహవిఃప్రాపణే.*

(4) శవాదిదూషితే గేహే పక్వస్య హవిషస్తథా ।। 18.25 ।।
(4. సత్వాది.)

నివేదనం చేత్స్నపనం శాన్తి హెూమస్తథైవ చ ।

క్రిమికేశాదిదుష్టస్య హవిషశ్చ నివేదనే ।। 18.26 ।।

పౌరుషేణైవ సూక్తేన కుర్యాచ్ఛుద్ధాభిషేచనమ్ ।

* ముఖవాయుహతాదివస్తునివేదనే.*

ముఖవాయుహతాఘ్రాతం రజస్తుషకణాన్వితమ్ ।। 18.27 ।।

మృత్పాషాణశకృత్త్రాయ (5) దూషితస్య నిదేదనే ।

మూలమన్త్రాయుతజపస్తద్వత్పర్యుషితం యది ।। 18.28 ।।

(5. దూషితం చ నివేదయేత్.)

* నివేదితపూర్వనివేదనే.*

నివేదితస్య హవిషో భూయో యది నివేదనమ్ ।

(6) స్నానపూర్వర్చసం మూలమన్త్రస్య జప ఇష్యతే ।। 18.29 ।।

(6. స్నపనం పూర్వనన్మూల.)

* నిర్మాల్యోచ్ఛిష్టసమర్పణే.*

నివేదయేచ్చ నిర్మాల్యముచ్ఛిష్టం వా ప్రతిక్రియా ।

కుమ్భైర్ద్వాదశభిస్స్నానం శాన్తిహోమోయోజన స్తథా ।। 18.30 ।।

* గుర్వాద్యన్యవన్దనావసరహస్తధృతకు సుమహవిరాద్యుపయోజనే.*

గుర్వాదీన్మనసా వాచా కర్మణా సమతఃకరే ।

స్థితాని హవిరాదీని పుష్పాదీని చతుర్ముఖ ।। 18.31 ।।

(7) పూజావస్తూన్యయోగ్యాని సమారాధనకర్మణి ।

త్రైరర్చనే పఞ్చకుమ్భైస్స్నపనం పూర్వవజ్జపః ।। 18.32 ।।
(7. పూజానస్తూని యోగ్యాని నైవారాధనకర్మణి.)

* భగవత్ప్రణామకాలే హస్తధృతానాంపుష్పాణాం విష్వక్సేనే వినియోగః.*

వాసుదేవం ప్రణమతః పూజావస్తూని హస్తయోః ।
స్థితాని నార్చనార్హాణి సేనాన్యే తాని నిక్షిపేత్ ।। 18.33 ।।

* తాదృశపుష్పైరర్చనే.*

త్రైరర్చనం చేత్స్నపనం కలశైస్సప్తభిర్భవేత్ ।
శాన్తిహోమశ్చ కర్తవ్యో మూలమన్త్రజపస్తథా ।। 18.34 ।।

* మణ్డూకమూషకాద్యుపహతనివేదనే.*

మణ్డూకమూషికాసర్పబిడాలాద్యైశ్చ జన్తుభిః ।
క్రిమికీటపతంగాద్యైఃపక్షిభిర్వాయసాదిభిః ।। 18.35 ।।
స్పృష్టం దష్టం హవిర్నైప దేవార్హం తన్ని వేదనే ।
స్నపనం కలశైరేవ త్రిభిర్హోమాన్తమర్చయేత్ ।। 18.36 ।।

* మక్షికాద్యుపఘాతే విశేషః.*

మక్షికాద్యైశ్చ సంస్పృష్టం ప్రోక్ష్య దేవాయ కల్పయేత్ ।

* భుక్తశేషనివేదనే.*

భుక్తశేషైఃప్రమాదాద్వాలోభాద్వా దేవమర్చయేత్ ।। 18.37 ।।
మూలమన్త్రాయుతజపశ్శాన్తయే తస్య కల్పతే ।
దత్తశేషప్రదానేన తద్వదేవ చ నిష్కృతిః ।। 18.38 ।।

* పర్యుషితామ్బూపహారే.*

స్నానే పర్యుషితామ్భోభిః పునరేపమథామ్బుభిః ।
అబ్లిఙ్గైః పావనై ర్మన్త్రైః ప్రాయశ్చిత్తం తదుచ్యతే ।। 18.39 ।।

* అపర్యుషిత తీర్థసలిలాని.*

పుణ్యతీర్థసరిత్తోయే న పర్యుషితదూషణమ్ ।

* సముద్రతో యస్యాపర్యుషితత్వావధిః.*

సముద్రతోయం దశమాత్పరం పర్యుషితం దినాత్ ।। 18.40 ।।

* తిర్యగ్యోన్యాదిలఙ్ఘితపారిణో నిషేధః.*

తిర్యగ్యోనిభిరస్పృశ్యైర్మనుష్యైరపి లఙ్ఘితమ్ ।
స్పృష్టం చ వారి న స్నానయోగ్యం స్నానే చ వారుణైః ।। 18.41 ।।
స్నానం పునర్విధాతవ్యం శాన్త్యర్థం తస్య కర్మణః ।

* అజాశ్వాదిముఖసంస్పర్శస్య కామచారః.*

అజాశ్వ ముఖసంస్పర్శోన దోషాయ కదాచన ।। 18.42 ।।

* అశుచిద్రవ్యసంపృక్తజలస్య నిషేధః.*

గోముఖేనైవ సంస్పృష్టం వర్జనీయం సమర్చనే ।
ప్రాయశ్చిత్తం పునస్స్నానం మూలమన్త్రజపస్తథా ।। 18.43 ।।
విణ్మూత్రరుధిరాపేయయుక్తైస్తోయాదివస్తుభిః ।
నార్చయేదర్చనే స్నానం కలశై రధమాధమౌః ।। 18.44 ।।

* శివనిర్మాల్యసమ్పర్కే ప్రాయశ్చిత్తమ్.*

శివనిర్మాల్యదుష్టేన తోయప్రభృతివస్తునా ।
పూజనే కలశైస్స్నానమథమైర్మధ్యమైర్భవేత్ ।। 18.45 ।।

* శవాదిదూషితకూపాదిజలాశయసంస్కారః.*

శివాదిదూషితే కూపే జలముద్ధృత్య పూర్వకమ్ ।
సర్వం తదన్తే పుణ్యాహం వాచయేజ్జలశుద్ధయే ।। 18.46 ।।
పశ్వాదిమరణే కూపే చణ్డాలస్నానపానయోః ।
తథా రజస్వలాద్యైశ్చ ప్రతిలోమైర్విగర్హితే ।। 18.47 ।।
కూపస్థం తజ్జలం సర్వముద్ధరేత్కమలాసన ।
చుచున్దర్యాదిమరణే జలస్యార్ధం సముద్ధరేత్ ।। 18.48 ।।

* ఉక్తసంస్కారస్య దివారాత్రభేదేన భేదః.*

దివా సముద్ధరేత్తోయం రాత్రౌ చేదగ్ని సన్నిదౌ ।
ఉద్ధరేదన్యథా తోయైరుపయోగేఽథ వారుణైః ।। 18.49 ।।
పఞ్చభిర్జుహుయాదగ్నౌ బ్రాహ్మణానపి భోజయేత్ ।

* పూజాకాలే దీపనిర్వాణే ప్రాయశ్చిత్తమ్.*

పూజాకాలే తు దీపస్య నిర్వాణేద్విగుణార్చనమ్ ।। 18.50 ।।
దీపముద్దీప్య జప్తవ్యో విశ్వమన్త్రశ్శతావరః ।

* ఆకస్మికనిర్వాణే దోషాభావః.*

అకస్మాదేవ నిర్వాణే శాన్తిర్నైవ త్వహేతుకే ।। 18.51 ।।

* అనిర్వాణదీపనిర్వాణే ప్రాయశ్చిత్తమ్.*

అనిర్వాణస్య నిర్వాణే దీపస్య స్నపనం హరేః ।
క్షీరేణ మూలమన్త్రస్య జపశ్చాష్టోత్తరం శతమ్ ।। 18.52 ।।
* దీపయోగ్యతైలమ్.*

సర్పిషా తిలతైలేన దీపారోపణమాచరేత్ ।
* నిషిద్ధతైలనిరూపణమ్.*

నాన్యైరేరణ్డతైలాద్యైర్నాజావిమహిషాదిజైః ।। 18.53 ।।
స్నేహైరారోపణం కార్యం న చ ప్రాణ్యఙ్గమమ్భవైః ।
ప్రమాదాత్ఫలజైస్తైలైస్స్నపనే దీపనే హవిః (8) ।। 18.54 ।।
(8. బవిర్నివేదనే. ఇతివక్తవ్యే--విగ్రహః ఛాన్దసః.)

నివేదనే చ హోమే చ స్నేహైరన్యైశ్చ నిన్దితైః ।
* తాదృశతైలయోగే ప్రాయశ్చిత్తమ్.*

అనుష్ఠానే కృతే కుమ్భై స్స్నాపయేన్మధ్యమోత్తమైః ।। 18.55 ।।
శాన్తిహోమస్తథా దానం ద్విజేభ్యో భోజనం తథా ।
* నిషఇద్ధదధిక్షీరాది.*

(9) అజప్రభృతిదధ్యాద్యైస్స్నానాదౌ విహితే సతి ।। 18.56 ।।
(9. అజప్రభృతిపశ్వాద్యైః---హవిః ప్రభృతిదధ్యాద్యై.)

ప్రాయశ్చిత్తం యథాపూర్వమాచరేత్కసులాసన ।
* క్లృప్తోపకరణన్యూనీభావే విధిః.*

పూర్వోపచారక్లృప్తౌ తు న్యూనాయాం క్లృప్తవస్తుభిః ।। 18.57 ।।
వస్తుభిర్ద్విగుణైర్భూయస్సమారాధ్య మధుద్విషమ్ ।
సర్పిషాష్టోత్తరశతం జుహుయాన్మూలవిద్యయా ।। 18.58 ।।

* మన్త్రక్రియాదిహానౌ విధిః.*

మన్త్రహానౌ క్రియాహానౌ ముద్రాహానౌ తథైవ చ ।
జపహానౌ ధ్యానహానౌ హీనేష్వన్యేషు కేషు చిత్ ।। 18.59 ।।
మూలమన్త్రజపస్తస్య యథాశక్తి (10) ప్రతిక్రియా ।
గేయవాదిత్రనృత్తేషు పూర్వక్లృప్తేషు పూజనే ।। 18.60 ।।
(10. జపక్రియా.)

హీనేకస్మింశ్చిదారాధ్యో హరిస్స్నపనవర్త్మనా ।

* వాద్యనృత్తాదిహానౌ శాన్తిః.*

వాద్యహానౌ తు పయసా నృత్తహానౌ ఘృతేన తు ।। 18.61 ।।
గేయహానౌ తు మధునా జుహుయాత్పూర్వసఙ్ఖ్యయా ।
పూర్వక్లృప్తోపదం శాదిహానౌ ద్విగుణవస్తుభిః ।। 18.62 ।।
నివేదయేత్స్నానపూర్వం కాలాతి (11) క్రమణేపి చ ।
భోగద్రవ్యైర్ద్విగుణితై రారాధ్య క్షమ్యతామితి ।। 18.63 ।।
(11. క్రమణేన చ.)

* సన్ధ్యాకాలాతిక్రమే.*

ఉచ్చారయేత్తథా సన్ధ్యాతిక్రాన్తౌ ద్వాద శేష్వపి ।

* అధికకాలపూజాహానౌ.*

కాలేషు క్లృప్తభ్యేషు హానౌ కాలస్య కస్య చిత్ ।। 18.64 ।।
ద్విగుణైర్వస్తుభిః పూజ్యః కాలేషు చ యథోత్తరమ్ ।
కాలం ప్రథమమారభ్య ద్విగుణైస్త్రిగుణై స్తథా ।। 18.65 ।।
చతుర్గుణైః పఞ్చగుణైరేవమాద్యైస్తు వస్తుభిః ।
పూజయేజ్జప (12) హెూమాద్యైస్తద్వదేవ యథాయథమ్ ।। 18.66 ।।
(12. హెూమాన్తమ్.)

అతిక్రాన్తే దినవిదౌ విధిరేషప్రకీర్తితః ।
ద్విదినాదౌ తు పక్షాన్తే పూజాహినే ఘటైస్తథా ।। 18.67 ।।
అథమోత్తమమార్గేణ స్నాపయేత్తస్య శాన్తయే ।
మాసే చ పూజావికలే మధ్యమోత్తమవర్త్మనా ।। 18.68 ।।
తిలాజ్యచరుభిశ్చైవ జుహుయాన్మూలవిద్యయా ।

* వర్షాధికకాలపూజాలోపే పునఃప్రతిష్ఠా.*

సంవత్సరత్రయాదర్వాఙ్మాసాదూర్ధ్వమనర్చితే ।। 18.69 ।।
సంప్రోక్షణం భవేదూర్ధ్వం ప్రతిష్ఠావిధిరుచ్యతే ।

* భూగుప్తగృహర్చావిధిః.*

భూగుప్తామపి చైకాహముద్ధృత్య ప్రతిమాం పునః ।। 18.70 ।।
సంప్రోక్షయేద్గృహార్చాయామారాధనవిరోపనే ।
స్నపనం పంచగవ్యేన సూక్తేన పురుషాత్మనా ।। 18.71 ।।
శాన్తయే జుహుయాదగ్నౌ బ్రాహ్మణానపి తర్పయేత్ ।

మాసాదూర్ధ్వం తు షణ్మాసం పూజాహీనే చతుర్ముఖ ।। 18.72 ।।
కుమ్భైష్షోడశభిస్స్నానం సూక్తేన పురుషాత్మనా ।
భోజయేద్బ్రాహ్మణానగ్నౌ జుహుయాచ్ఛాన్తయే పునః ।। 18.73 ।।
ఊర్ధ్వం సంప్రక్షణం కార్యం యావత్సంవత్సరావధి ।
ప్రతిష్ఠావిధిరూర్ధ్వం తు వత్సరాదుక్తవర్త్మనా ।। 18.74 ।।

* దేవస్థాపి తేషు పూజాలోపే విధిః.*

త్రిదశాదిప్రతిష్ఠాయాం పూజాలోపే న దూషణమ్ ।
ప్రయశ్చిత్తం తు మర్త్యానాం ప్రతిష్ఠాయాముదీరితమ్ ।। 18.75 ।।

* సాలిగ్రావపూజాలోపే శాన్త్యభావః.*

సాలిగ్రావశిలాదీనాం పూజాలోపో న దూషణమ్ ।
తథైపాశుచిసంస్పర్శే క్షాలయిత్వార్చయేత్పునః ।। 18.76 ।।
సర్వధా లోపనే శాన్తిర్నోక్తకాలాశ్రయో ? భవేత్ ।
అజ్ఞానాదధవా జ్ఞానాద్వహ్నితర్పణ (13) వర్జితే ।। 18.77 ।।
(13. నర్జినే.)

* అనేకకాలపూజాలోపే విధిః.*

పంచోపనిషద్రైర్మన్త్రేస్సర్పిషా జుహుయాచ్ఛతమ్ ।
ఏకాదికాలాతిక్రాన్తౌ ద్విగుణాది యథాపురమ్ ।। 18.78 ।।
బహుభిఃకలశైర్దేవం స్నాపయేద్దివసాత్పరమ్ ।
మాసావధి తదూర్ధ్వం తు కలశైర్వత్సరావధి ।। 18.79 ।।
అష్టోత్తరశతైఃకుర్యాత్స్నపనం జుహుయాత్పునః ।

అష్టోత్తరసహస్రేణ తిలాజ్యచరుభిః (14) క్రమాత్ ॥ 18.80 ॥

(14. పృథక్.)

ద్వాదశాక్షరమన్త్రేణ శాన్తిహోమస్తదా భవేత్ ।

వత్సరాదుపరిష్టాత్తు స్నపనం మధ్యమోత్తమమ్ ॥ 18.81 ॥

కుణ్డే చాగ్నిం స్థాపయిత్వాతిలవ్రీహియవైరపి ।

లాజైశ్చ కాలపుష్పైశ్చ సమిచ్చరుఘృతైరపి ॥ 18.82 ॥

అష్టోత్తరసహస్రేణ జుహుయాన్మూలవిద్యయా ।

శాన్తిహోమస్తథా దానం విప్రాణాం చాపి భోజనమ్ ॥ 18.83 ॥

సత్యగ్నావప్యహోమే తు ప్రాయశ్చిత్తమితీరితమ్ ।

అగ్నౌ శాన్తేమథిత్వాగ్నిం శాన్తిహోమం సమాచరేత్ ॥ 18.84 ॥

పంచోపనిషదైర్మన్త్రైర్వ్యాహృతిప్రముఖై రపి ।

గుపరిస్తీర్య చ కుశైర్హోమఃప్రణవవిద్యయా ॥ 18.85 ॥

అష్టోత్తరశతేనాజ్యైర్మూలమన్త్రజపస్తథా ।

అయథోక్తక్రమే తద్వత్ప్రాయశ్చిత్తం విధీయతే ॥ 18.86 ॥

కామ్యే పరిధమో (15) నేషా నిత్యే కర్మణి వాన వా ।

అలాభే సమిధామజ్యైశ్చరుభిర్వాహుతిర్భవేత్ ॥ 18.87 ॥

(15. ష్టాని నిత్యకర్మాణి. నిత్యం కర్మాణి.)

తయోరలాభే (16) బీజైర్వా సమిద్భిర్వా యథోదితైః ।

* అగ్నికుణ్డస్యాశుచిసంపర్కేశాన్తిః.*

అగ్నౌ కేశాదిభి (17) స్సృష్టే అస్పృశ్యస్పర్శనే తథా ॥ 18.88 ॥

(17. ర్జుష్టే.)

హెూమో వ్యాహృతిభిః కార్యో వారానష్టోత్తరం శతమ్ ।
అయుతం పుష్పవత్యాదిస్పర్శే మథనజేఽనలే ।। 18.89 ।।

* పాకస్థానాశుచిత్వశాన్తిః.*

పాకస్థానే చుల్లిస్పర్శే నరైః పుర్వోదితైస్తథా ।
శ్వాదిభిస్స్నానమాలిప్య గోమయేన మహానసమ్ ।। 18.90 ।।
ఆనీయాగ్న్యన్తరం చుల్యాం పుణ్యాహం వాచయేద్ద్విజైః ।
విణ్మూత్రాద్యైస్తథాస్పర్శే పూర్వవచ్ఛుద్ధిరిష్యతే ।। 18.91 ।।
(18) పక్వేన చుల్యాం దుష్టాయాం హవిషాం చ నివేదనే ।
స్నాపయేన్నవభిఃకుమ్భైర్దేవం వాథ ఘటైస్త్రిభిః ।। 18.92 ।।
(18. పక్వస్య.)

* పరివారార్చనలోపే.*

పరివారార్చనే చ్ఛిన్నే తత్తన్నామాన్యుదీరయన్ ।
సర్పిషా జుహుయాదగ్నౌ ప్రత్యేకం త్వష్టసఙ్ఖ్యయా ।। 18.93 ।।

* బల్యర్థహవిషో దోషే.*

ద్విగుణాద్యైర్ద్వికాలాదౌ బల్యర్థం చ హవిర్యది ।
దూషితం కేశకీటాద్యైరస్పృశ్యైర్మనుజైస్తథా ।। 18.94 ।।
కాకాదిభిశ్చ తత్త్యక్త్వాహవిషాన్యేన కర్మతత్ ।
యది దుష్టేన హవిషా బలిం దద్యాత్ప్రమాదతః ।। 18.95 ।।
శాన్తిహెూమస్తదా కార్యశ్శాస్త్రదృష్టేన వర్త్మనా ।

* తణ్డులాదిదూషణే బలిద్రవ్యాదిపాతే.*

తణ్డులే చోదనే పుష్పే బల్యర్థే పాత్రసంభృతే ।। 18.96 ।।
(19) దేవే చావాహితే తస్మిన్ పూర్వవద్దూషణం యది ।
పతితే వా బలిద్రవ్యే (20) మూలభేరేఽథవాత్మని ।। 18.97 ।।
(19. దేవతావాహ్యతే తస్మిన్.)

(20. బలిబేరేఽథవర్త్మని.)

ఉద్వాస్య దేవమానీయ ద్రవ్యాన్తరమదూషితమ్ ।
తస్మిన్నావాహ్య దేవేశం యథాపూర్వం పునర్నయేత్ ।। 18.98 ।।
తద్దోషశాన్తయే పశ్చాద్దధ్నా క్షీరేణ వా హరిమ్ ।
స్నాపయేజ్జుహుయాచ్ఛాన్తిం మూలమన్త్రజపస్తథా ।। 18.99 ।।
* బలిబేరస్య పతనే.*

బలి (21) బేరే నిపతితే యనాదావుత్సవే బహిః ।
స్థాపయిత్వా యథాపూర్వం (22) బలిశేషం నయేత్పునః ।। 18.100 ।।
(21. బిమ్బే.)

(22. బిమ్బం శేషం.)

శాన్తయే నవభిః కుమ్భైస్స్నాపయేత్పతితే భువి ।
అధమాధమమార్గేణ శాన్తిహోమో జపస్తథా ।। 18.101 ।।
* రజ్వసలాదిదూషితభూసంస్కారః.*

నృత్తగేయరతా నార్యో (23) గణికాశ్చాథవేతరాః ।
దేవదాస్యో దూషయేయుా రజోభిః పృథివీతలమ్ ।। 18.102 ।।
(23. గాణిక్యమథ.)

రజస్వలారజోదుష్టం భూతలం జానుమాత్రకమ్ ।
ఖాత్వా చ మృద్భిరన్యాభిః పూరయిత్వా మహీతలమ్ ।। 18.103 ।।
ఆలిప్య గోమయాంబోభిః పుణ్యాహం వాచయేత్తతః ।
ప్రోక్షణం పంచభిర్గవ్యైస్సన్నికృష్టం చ కౌతుకమ్ ।। 18.104 ।।
అథమోత్తమమార్గేణ కలశైస్స్నాపయేద్గురుః ।
తిలాజ్యచరుభిర్హోమః ప్రత్యేకం మూలవిద్యయా ।। 18.105 ।।
సహస్రకృత్వస్తదను శాన్తిహోమో జపస్తథా ।
* కవాటదోషే శుద్ధిః.*

కవాటాదికమప్యన్యత్స్పృష్టం ప్రక్షాల్యమమ్భసా ।। 18.106 ।।
తాసాం చ మార్గాస్సంశోధ్యా గోమయామ్భోబిరుక్షణైః ।
చోరభూతైర్బ్రాహ్మణాద్యైః స్పృష్టే బేరేఽప్యచోదితైః ।। 18.107 ।।
* చోరస్పర్శే.*

చోరస్పర్శనిమిత్తం తు స్నపనం కలశైర్వరైః ।
వర్ణానామానుపూర్వ్యేణ త్వథమాధమపద్ధతిమ్ ।। 18.108 ।।
ఆరభ్య గణితైః కుర్యాత్సఙ్కరైరపి తద్భవేత్ ।
బీజప్రయుక్తకలశైస్స్నపనం శాన్తయే భవేత్ ।। 18.109 ।।
శాన్తిహోమో బ్రాహ్మణానాం భోజనం దానమేవ చ ।
* అజ్ఞాతజాతిజనస్పర్శే.*

అజ్ఞాతజాతిసంస్పర్శే స్నాపయేదుత్తమోత్తమైః ।। 18.110 ।।
శాన్తిహోమో ద్విజేన్ద్రాణాం (24) భోజనం దానమేవ చ ।
త్రివస్తుకం మృణ్మయం చ లేపబిమ్బం చ భిత్తిజమ్ ।। 18.111 ।।
(24. తోషణమ్.)

చిత్రం నీచైర్యది స్పృష్టం చణ్డాలాద్యై (25) ర్విగర్హితైః ।
నవీకరణమాస్థేయం సంప్రోక్షణవిధి (26) స్తథా ।। 18.112 ।।
(25. స్తథా పరైః.)

(26. ర్భవేత్.)

ప్రతిష్ఠా వా యథావిత్తం దోషభూయస్తయాథ వా ।
పటస్పర్శే క్షాలయిత్వా యథాపూర్వం పునస్సృజేత్ ।। 18.113 ।।

* అన్యశాస్త్రదీక్షితస్పర్శే.*

దీక్షితైరన్యశాస్త్రేషు స్పృష్టే స్నపనమాచరేత్ ।
దీక్షితైరితరైశ్చాపి శూద్రైస్తద్వత్సమాచరేత్ ।। 18.114 ।।

* మహాపాతక్యాదిస్పర్శే.*

మహాపాతకిసంస్పర్శే స్నపనం చోత్తమోత్తమమ్ ।
ఉపపాదకి సంస్పృష్టే స్నపనం చాధమోత్తమమ్ ।। 18.115 ।।
పరస్త్రీగమనాసక్తైస్తథాఽనియతవృత్తిభిః ।
స్పర్శే చ నవభిఃకుమ్భైస్స్నపనం కౌతుకే భవేత్ ।। 18.116 ।।
అస్పృశ్యైరితరైర్వాపి కుణ్డాదిస్పర్శనే సతి ।

స్నపనం పూర్వవత్కార్యం స్త్రీభిర్దుష్టాభిరేవ చ ॥ 18.117 ॥
అనులోమాస్త్రియశ్శూద్రా వ్రజేయుర్గర్భమన్దిరమ్ ।
భూతలం పఞ్చగవ్యేన సిఞ్చేద్వా గోమయామ్బుభిః ॥ 18.118 ॥
చణ్డాలైఃపుల్కసైర్వాపి తపితైర్మద్యపై స్తథా ।
శ్వపచైర్మన్దిరాభ్యన్తః ప్రవేశే మృణ్మయాంస్త్యజేత్ ॥ 18.119 ॥
తత్రస్థాన్ క్షాలయిత్వాన్తః కవాటాదిమహీతలమ్ ।
ఆలిప్య గోమయోమ్భోభిః (27) పుణ్యాహమపి వాచయేత్ ॥ 18.120 ॥
(27. పుణ్యాహం వాచయేజ్జలైః.)

ప్రతిమాశ్చాపి తత్రస్థా స్స్నాపయేత్కలశైర్గురుః ।
శాన్తిహోమో జపశ్చైవ ద్విజానాం దానభోజనే ॥ 18.121 ॥
అశౌచవత్ప్రవేశే చ పూర్వవద్విధిరిష్యతే ।
చణ్డాలశ్శ్వపచో వాపి తాదృశాఃపుల్కసాదయః ॥ 18.122 ॥
అజ్ఞానాద్గర్భగేహేతు కర్మస్వధికృతా యది ।
వసేయుశ్చైవ త్రైస్సార్ధం భోజ్యం వా వస్తు తాదృశమ్ ॥ 18.123 ॥
స్పృష్టమారాధనాఙ్గం చేత్స్పృష్టం వా కౌతుకం యది ।
క్రియాసమభిహారేణ ప్రాయశ్చిత్తమిహోచ్యతే ॥ 18.124 ॥
శోధయేన్మన్దిరం పూర్వం గోమయాలేపనాదిభిః ।
పుణ్యాహం వాచయిత్వాథ బ్రాహ్మణాంస్తత్ర భోజయేత్ ॥ 18.125 ॥
స్వాధ్యాయం పరికుర్వీరన్ బ్రాహ్మణా వేదపారగాః ।
ఇతిహాసపురాణాని పఠేయుశ్చ దివానిశమ్ ॥ 18.126 ॥
కపిలాశ్చ ప్రదేశేషు తత్ర తత్రాధివాసయేత్ ।
ఏవం మాసాదికాలేషు దోషగౌరవలాఘవమ్ ॥ 18.127 ॥
అవేక్ష్య శోధితే ధామ్ని బ్రాహ్మణాంస్తోషయేద్ధనైః ।

ప్రతిమానాం యథాయోగముద్ధారో వా నవీకృతే ।। 18.128 ।।

కుర్యాత్తతో యథాపూర్వం (28) నిమిత్తే వా నవీకృతే ।

ప్రతిష్ఠాప్య యథాశాస్త్రం స్నాపయేత్కలశైరధి ।। 18.129 ।।

(28. ఉద్ధారో వా.)

సహస్రేణ పూరావృత్తదోషాణామపనుత్తయే ।

అన్తేమహోత్సవఃకార్యోన చేద్రాష్ట్రానృపక్షయః ।। 18.130 ।।

* శిలాబిమ్బస్య చాలననిషేధః.*

బిమ్బం న చాలయేచ్చైలం న నవీకరణం తథా ।

తథైవ దివ్యమార్షం చ స్వయం వ్యక్తం చ కౌతుకమ్ ।। 18.131 ।।

* మాగధశ్వాపదాదిస్పర్శే శాన్తిః.*

తథాన్యైర్మాగధాద్యైశ్చ ప్రతిలోమైశ్చ గర్హితైః ।

సహస్రకలశైర్దేవం స్నాపయేత్తస్య శాన్తయే ।। 18.132 ।।

శ్వాపదైశ్చ సృగాలాద్యైశ్చణ్డాలాద్యైశ్చ గర్హితైః ।

ప్రథమాది ప్రవిష్టం చేద్ధామావరణభూతలమ్ ।। 18.133 ।।

ప్రోక్షయేత్పఞ్చ గవ్యేన పుణ్యాహమపి వా చయేత్ ।

ధామస్పర్శే తథాన్యస్య బలిపీఠాది (29) కస్య చ ।। 18.134 ।।

(29. కర్మ చ.)

స్పర్శేకృత్వా యథాపూర్వం శాన్తిహోమం సమాచరేత్ ।

ఆగన్తుకైః కుక్కుటాద్యైస్స్పృష్టం చేద్ధామ సర్వతః ।। 18.135 ।।

ప్రోక్షయేన్మపూతేన వారిణా శాన్తిమాచరేత్ ।

దేవాన్ సంస్నాపయే (30) చ్చైవ ప్రథమావరణాదిగాన్ ।। 18.136 ।।

(30. దేవం ప్రథమానరణాదిషు.)

* ఖద్యోతసంపర్కే.*

సర్పిశ్చరుతిలైర్హోమో మూలేనాష్టోత్తరం శతమ్ ।

ఖద్యోతస్పర్శనే దేవం స్నాపయేన్నవభిర్ఘటైః ।। 18.137 ।।

* పూజాకాలే కవాటబన్ధనే.*

పూజాకాలే కవాటస్య బన్ధనం చేదసఙ్కులే ।

అష్టోత్తరశతం మూలమన్త్రస్య జప ఇష్యతే ।। 18.138 ।।

* తత్రాపవాదః.*

సఙ్కులే (31) బన్ధనం నైవ దోషాయ భవతి క్వచిత్ ।

* బిమ్బవదేవ ప్రభాపీఠాదిషు దోషః.*

ప్రభాపీఠాస్త్రసంస్పర్శే బిమ్బస్పర్శవదిష్యతే ।। 18.139 ।।

(31. బన్ధనే.)

ఆచార్యాఃపూజకాశ్చాన్యే తథైవ పరిచారకాః ।

ఆసనేష్వాసికాం భుక్తిం శయనం చ యథాతథమ్ ।। 18.140 ।।

కుర్యుః కర్మణ్యధికృతా దోషా నైవ తదా భవేత్ ।

* అనధికారిప్రసఙ్గే శాన్తి.*

అన్యే చేత్కుర్యురవనిం ప్రోక్షయేద్గోమయామ్బుభిః ।। 18.141 ।।

* ప్రాకారాదీనామగ్ని దాహే.*

ప్రాకారే మణ్టపే ధామ్ని గోపురే పాకవేశ్మని ।
దగ్ధేఽగ్నినా సమాధాయ పూర్వవన్మణ్టపాదికమ్ ।। 18.142 ।।
ప్రతిష్ఠాప్య యథాపూర్వం తతః శాన్తిం సమాచరేత్ ।
అథమోత్తమమార్గేణ స్నపనం శాన్తిదం భవేత్ ।। 18.143 ।।
శాన్తిహోమస్తు కర్తవ్యోద్విజానాం దానభోజనే ।
ప్రతిమాదహనే చాపి సమాధాయ యథాపురమ్ ।। 18.144 ।।
స్నానం సహస్రకలశైః ప్రతిష్ఠాప్య యథావిధి ।
వస్త్రాదిదహనే తస్యాః ప్రభాదిదహనే తథా ।। 18.145 ।।
నవభిఃకలశైస్స్నానం హోమాది తదనన్తరమ్ ।

* సుదర్శనాదీనామగ్నిదాహే.*

సుదర్శనేఽగ్నినా దగ్ధే స్నానం నవఘటైర్భవేత్ ।। 18.146 ।।
ధ్వజే వితానే ఛత్రే చ దగ్ధేచాస్తరణాదికే ।
పునరుత్పాద్య తత్సర్వం శాన్తిహోమాదికం భవేత్ ।। 18.147 ।।

* ప్రాకారాదీనాం వృద్ధిస్థానాదినిర్దేశః.*

ప్రాసాదాద్యవకాశానాం వృద్ధిశ్చేత్సర్వతో భవేత్ ।
యద్వా ప్రాచ్యాముదీచ్యాం వా వృద్ధిర్నాన్యత్ర శోభనా ।। 18.148 ।।

* నిషిద్ధదిశి వృద్ధౌ శాన్తిః.*

దక్షిణాపరవృద్ధిశ్చేత్స్నపనం చోత్తమోత్తమమ్ ।
శాన్తిహోమో ద్విజేన్ద్రాణాం తర్పణం భోజనాదిభిః ।। 18.149 ।।

* ఉపపీఠస్య కామచారః.*

శోభనా సర్వతో వృద్ధి (32) రుపపీఠస్య చేష్యతే ।
ప్రథమావరణం యావత్ దోషస్స్యాద్దేవనిర్మితే ।। 18.150 ।।
(32. ముపనీతస్య.)

* నవీకరణే పూర్వవదేవ చిహ్నాని.*

వర్ధితం యది పూర్వోక్తంస్నపనం శాన్తిదం భవేత్ ।
నహ్రాసయేత్పురాక్లృప్తం ధామాది న చ చాలయేత్ ।। 18.151 ।।
పౌరాణికం శిరః పీఠం ధామచిహ్నం చ వైష్ణవమ్ ।
నోద్ధృత్య (33) పూరయిత్వావా న వృద్ధిర్గోపురాదిషు ।। 18.152 ।।
(33. పూజయిత్వా.)

అల్పీయః ప్రాగ్విమానాది దివ్యవర్గం ధనైః పునః ।
వర్ధయేచ్ఛ్రద్ధయా ముఖ్యైర్ద్రవ్యైరర్చాంనయేద్గురుః ।। 18.153 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే
నిత్యారాధనప్రాయశ్చిత్తవిధిర్నామ అష్టాదశోఽధ్యాయః.

------ ******* ------

పాద్మసంహితాయామ్

ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

------

* ఉత్సవప్రాయశ్చిత్తవిధిః.*

* నిత్యనైమిత్తికసమ్ప్రాప్తే కర్తవ్యక్రమః.*

నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యం నిపతేద్యుగపద్యది ।
శ్రీభగవాన్ :---

కృత్వా నైమిత్తికం నిత్యమాచార్య స్తదనన్తరమ్ ।। 19.1 ।।
* గృహార్చాస్నపనే నిమిత్తానుసారేణ స్థలమ్.*

గృహార్చాస్నపనే ప్రాప్తే విస్తారే సతి వేశ్మని ।
తత్రైవ స్నపనం కార్యం సఙ్కటే తు బహిర్భవేత్ ।। 19.2 ।।
* ఆలయబిమ్బస్య బహిస్స్నపననిషేధః.*

పర్వతాదౌ శుచౌ దేశే ప్రపానిర్మాణపూర్వకమ్ ।
స్నపనం దేవదేవస్య కార్యం భాగవతేన తత్ ।। 19.3 ।।
ఆలయే (1) స్థాపితం బిమ్బం న కదాచిచ్చతుర్ముఖ ।
నిర్గమయ్య బహిస్స్నాప్య మన్త్రేణ తు సర్వదా ।। 19.4 ।।
(1. స్థాపయేత్.)

* తీర్థావభృథాదావనుజ్ఞా.*

తీర్థావధృథవేళాయాం సద్యాదీనాం తతే భవేత్ ।
అన్యథా చేచ్చాన్తిహోమం కుర్యాత్సర్వసమృద్ధిదమ్ ।। 19.5 ।।

* స్నపనాఙ్గవైకల్యే ప్రాయశ్చిత్తమ్.*

అఙ్కురార్పణహీనే చ స్నపనే (2) కౌతుకేఽన్వితే ।
అధివాసవిహీనే చ కలశైస్స్నపనే సతి ।। 19.6 ।।
(2. కౌతుకోజ్ఝితే.)

శాన్తిహోమో విధాతవ్య స్సర్వదోషాపనుత్తయే ।
సఙ్కల్పితస్నానహానౌ ద్విగుణం స్నపనం భవేత్ ।। 19.7 ।।
అకృతే రాజరాష్ట్రస్య భవేద్విభవసఙ్క్షయః ।
యజమానస్య ధామ్నశ్చ ప్రజానాం చ ధనక్షయః ।। 19.8 ।।

* స్నపనకాలవిపర్యయే.*

అకాలే తు కృతే స్నానే విషువాదౌ యథోదితే ।
శాన్తిః కార్యయనే చైవ దక్షిణే ప్రాగుపక్రమః ।। 19.9 ।।
ఉత్తరే చైవ పాశ్చాత్యే (3) ఉత్తమం నైవ దూషణమ్ ।
చైత్రే చ విషువే తద్వత్కృమాదాశ్వయుజేఽపి చ ।। 19.10 ।।
(3. ఉపక్రమణ.)

* స్నపనకలశానాం వికారే.*

స్థాపితానాం చ కుమ్భానాం భేదనే (4) పతనే తథా ।

కాలాదిదోషదుష్టే చ క్రిమికేశాదిదూషితే ।। 19.11 ।।
(4. చ్ఛేదనే.)

లఙ్ఘితేఽశుచిసంస్పృష్టే (5) వాయసాద్యైశ్చ దూషితే ।
గర్హితే శ్వాపదాద్యైశ్చ స్పృష్టే చాశుచిభిస్తథా ।। 19.12 ।।
(5. వ్యాఘ్రాద్యైశ్చైన.)

పాపణ్డైః ప్రతిలోమైశ్చ తథోదక్యాదిదూషితే ।
కలశం తం తముద్ధృత్య స్థాపయిత్వా పరాన్ పునః ।। 19.13 ।।
తద్దైవత్యాన్ జపేన్మన్త్రా నష్టోత్తరశతావరమ్ ।
స్నపనం యది తైఃకుర్యాచ్ఛాన్తి హోమం సమాచరేత్ ।। 19.14 ।।
* అక్రమకలశాభిషేకే.*

అక్రమేణ సముద్ధృత్య స్నపనే విహితే సతి ।
జపఃపఞ్చోపనిషదాం కర్తవ్యస్తత్సమాచరేత్ ।। 19.15 ।।
* దేవతామన్త్రాదివ్యత్యయే.*

దేవతామన్త్రభూభాగద్రవ్యాణాం వ్యత్యయే సతి ।
పూర్వవన్మన్త్రజాపస్స్యాత్ప్రతిద్రవ్యమనర్చితే ।। 19.16 ।।
అర్ఘ్యాదిభిర్జపస్తద్వన్మహిషాజోష్ట్రసమ్భవైః ।
క్షీరాదిభిస్తథా ద్రవ్యై స్స్నపనే స్నాపయేత్పునః ।। 19.17 ।।
సమద్భిర్మూలమన్త్రేణ జుహుయాత్కమలాసన ।
అద్భిఃపర్యుషితాభిశ్చేత్స్నపనం స్నాపయేత్పునః ।। 19.18 ।।
శాన్తి హోమో మూలవిద్యా (6) జపశ్చాష్టోత్తరం శతమ్ ।

* ఆరాధనాఙ్గవైకల్యే.*

ఆరాధనాఙ్గవైకల్యే నృత్తవాద్యాదిభి (7) స్సహ ।। 19.19 ।।

(6.జపశ్చాష్టోత్తరానరః.)

(7. స్సతి.)

శాన్తిహోమో భవేద్వ్యాం స్నపనే చలనే సతి ।

ప్రతిమాపతనే తద్వత్ప్రాయశ్చిత్తం చతుర్ముఖ ।। 19.20 ।।

(8) స్నపనే వర్తమానే తు చరనే పతనేఽపి వా ।

యథాపూర్వమవస్థాప్య స్నాపయిత్వా యథీవిధి ।। 19.21 ।।

(8. " స్నపనే" ఇతి శ్లోకద్వయం " భగ్నే తు---పునః ।।" ఇతిశ్లోకాదానన్తరం క్వచిత్కోశే దృశ్యతే.)

శాన్తిహోమశ్చ కర్తవ్యః పీఠాదీనాం చ (9) భఞ్జనే ।

సహజానాం తథా హస్తపాదాదీనాం చతుర్ముఖ ।। 19.22 ।।

(9. బన్ధనే.)

భగ్నేతు తేషామావాహ్య కూర్చాదౌ తద్గతం హరిమ్ ।

క్రియాం సమాపయేద్భ (10) గ్నాం ప్రభాపీఠాదికం పునః ।। 19.23 ।।

(10. భగ్నే.)

సమాధాయ యథాపూర్వం సంప్రోక్షణవిధిర్భవేత్ ।

వస్తుషు స్నపనాఙ్గేషు ఆధిక్యం హానిరేవ వా ।। 19.24 ।।

యది స్యాన్మూలమన్త్రాస్య జపశ్చాష్టోత్తరావరః ।

* ఫలార్థిభేదేన స్నపనకాలభేదః.*

మోక్షమాణస్సదా కుర్యాత్స్నపనం నిశి వాఽహని ।। 19.25 ।।
రిపుక్షయార్థీదివసే (11) ధర్మార్థీ దినమధ్యమే ।
దినాన్తే సర్వభోగార్థీ ప్రాయ (12) శ్చిత్తాయ సర్వదా ।। 19.26 ।।
(11. మోక్షార్థీ.)

(12. శ్చిత్తం తు.)

* స్నపనద్వయసమ్ప్రాప్తే ప్రతిసరాదినిషేధః.*

బద్ధప్రతిసరే బిమ్బే స్నపనార్థం తు మన్త్రిణా ।
స్నపనాన్తరసం ప్రాప్తౌ న చ ప్రతిసరాన్తరమ్ ।। 19.27 ।।
* మణ్డూకాదిభిః కలశదూషణే *

మణ్డూకమూషికాసర్పచుచున్దర్యాదిజన్తుభిః ।
స్పృష్టే విలఙ్ఘితే నష్టే స్థాపితే కలశే తథా ।। 19.28 ।।
త్యక్త్వాన్యం తు తథా కృత్వా మూలమన్త్రం జపేద్గురుః ।
స్థాపితం కలశం తద్వత్పాషణ్డైః ప్రతిలోమజైః ।। 19.29 ।।
* ఆశౌచిభిః కలశస్పర్శే *

ఆశౌచవద్భిరపరైఃకలశ (13) స్పర్శనే సతి ।
సద్రవ్యం కలశం త్యక్త్వా తథాన్యం తత్ర నిక్షిపేత్ ।। 19.30 ।।
(13. స్నపనే సతి.)

వాచయిత్వాథ పుణ్యాహం శాన్తిహోమం సమాచరేత్ ।

* బద్ధే ప్రతిసరే ఆశౌచాభావః.*

కర్మణిస్నపనాదౌ తు ప్రవృత్తే దేశికోత్తమః ।। 19.31 ।।

(14) సూతకం మరణాశౌచం శృణుయాన్నాశుచిర్భవేత్ ।

* విమానస్థాపనాహీనస్థలే ఉత్సవకరణే *

ఉత్సవే తు యథాశాస్త్రచోదితే స్ఖలనే సతి ।। 19.32 ।।

(14. సూతకాశౌచమాశౌచమ్ శృణుయాద్వా.)

శాన్తిస్తథోచ్యతే (15) బ్రహ్మన్నిదానీమవధార్యతామ్ ।

విమానస్థాపనాహీనే న కుర్యదుత్సవం హరేః ।। 19.33 ।।

(15. బ్రహ్మం స్తదేతదవ.)

కుర్యాద్వా ధ్వజముద్ధృత్య (16) ఉత్సవం చ క్రమేణ వా ।

వాయవీయే ధామకోణే (17) విధినా శాన్తిమాచరేత్ ।। 19.34 ।।

(16. గరుడం చాక్రమేన వా.)

(17. విమానే.)

సంవత్సరాన్తం తత్రైవ ధ్వజయష్టేః స్థితిర్భవేత్ ।

* నిత్యోత్సవరహిత స్థలోత్సవకరణే *

హీననిత్యోత్సవే ధామ్ని ధ్వజారోహణపూర్వకమ్ ।। 19.35 ।।

నోత్సవం కారయే (18) త్కామ్యం కారితే శాన్తిమాచరేత్ ।

* ధ్వజదోషసమ్ప్రాప్తే.*

ప్రమాణహీనే పక్షీన్ద్రే ధ్వజే స్తమ్భాదికేఽపి వా ।। 19.36 ।।

(18. త్కర్మకారితే.)

(19) శాన్తిఃకార్య తథా హీనే మూషికాద్యైశ్చ దూషితే ।

అశుచిద్రవ్యసంస్పర్శే త్యక్త్వా కోప్యధ్వజాన్తరమ్ ।। 19.37 ।।

(19. శాన్తిం కుర్యాత్తథా నిత్యం.)

శాన్తిహోమశ్చ కర్తవ్యో బ్రాహ్మణానాం చ భోజనమ్ ।

ధ్వజారోహణ (20) కర్మాఙ్గం ధ్వజం వా స్తమ్భమేవ వా ।। 19.38 ।।

(20. కర్మాఙ్గధ్వజమ్.)

సకృన్నియుక్తం త్యక్తవ్యం ధ్వజయుష్టిం తు న త్యజేత్ ।

సకృన్నియుక్తేస్తమ్భాదౌ భూయోఽపి వినియోజితే ।। 19.39 ।।

ప్రాయశ్చిత్తం తు తత్ర స్యాత్స్నపనం చోత్తమోత్తమమ్ ।

శాన్తిహోమశ్చ కర్తవ్యో బ్రాహ్మణానాం చ భోజనమ్ ।। 19.40 ।।

స్థాపితే (21) విహగేశానధ్వజే వాతాతపాదిభిః ।

వర్ణహానౌ న దోషస్యా త్సమారాధనమిష్యతే ।। 19.41 ।।

(21. విగగేశానే ధ్వజే వాతాదిపాతితే.)

పతితే వాతవేగేన హేతునా యేన కేన చిత్ ।

ఉద్ధృత్య బధ్వా భూయోపి స్నపనం మధ్యమోత్తమమ్ ।। 19.42 ।।

వర్ణహానౌ తథా భిన్నే ధ్వజే చ్ఛిన్నేఽపి వా క్వచిత్ ।

ధ్వజాన్తరం సముత్పాద్యత్యక్త్వా నిపతితం ధ్వజమ్ ।। 19.43 ।।

యష్టిం వాకల్ప్యమేవాస్యం న తు కాలప్రతీక్షణమ్ ।

విపరీతం ధ్వజపటం ప్రమాదాద్యదిబన్ధయేత్ ।। 19.44 ।।

తన్మోచయిత్వా యద్వాన్యం బధ్వాస్నపనమాచరేత్ ।

ధ్వజస్తమ్భే తథా భిన్నే భగ్నే వా సుషిరేఽపి వా ।। 19.45 ।।

స్తమ్భాన్త (22) రమపస్థాప్య శాన్తిస్స్నపనపూర్వికా ।

(23) పతనే భ్రమణే వాపి పతితే వా యదృచ్ఛయా ।। 19.46 ।।

(22. రం స్థాపయత్వా.)

(23. కమ్పనే.)

శాన్తిహోమో భవేత్రాగ్వన్మూలమన్త్రజపస్తథా ।

పక్షీశాధిష్ఠితే కుమ్భే భిన్నే నష్టేఽథ వా తథా ।। 19.47 ।।

అస్పృశ్యైః ప్రాణిభిః స్పృష్టే స్థాప్య కుమ్భాన్తరం పునః ।

ఆవాహ్య తత్ర విహగం కర్మశేషం సమాపయేత్ ।। 19.48 ।।

ధ్వజస్తమ్భే చ సంస్పృష్టే చణ్డాలాద్యైర్విగర్హితైః ।

స్తమ్భాన్తరమవస్థాప్య శాన్తిహోమం సమాచరేత్ ।। 19.49 ।।

సూతకైః ప్రేతకైశ్చైవ ప్రతిలోమై సథావిధైః ।

స్పృష్టే ప్రోక్ష్య ధ్వజస్తమ్భం పుణ్యాహోక్తిపురస్సరమ్ ।। 19.50 ।।

సకృన్నియోజితం త్యక్త్వామృణ్మయం పాలికాదికమ్ ।

అఙ్కురానర్పయేన్నూచేత్ శాన్తిహోమాదికం (24) చరేత్ ।। 19.51 ।।

(24. భవేత్.)

* అఙ్కురవికారే వల్మీకప్రరోహాద్ై చ విధిః.*

అఙ్కురేష్వపి రక్తేషు శ్యామవర్ణయుతేషు వా ।
(25) అప్రరూఢేషు సర్వేషు తథా తిర్యగ్గతేషు చ ।। 19.52 ।।
(25. " అప్రరూఢేషు" ఇత్యాదిశ్లోకార్ధం క్వచిన్న.)

అస్పృశ్యస్పర్శనే తేషాం భిన్నచ్ఛిన్నేషు వా పునః ।
పాలికాదిషు నష్టేషు పతితేషు యథాతథా ।। 19.53 ।।
వల్మీకాదిప్రరోహే చ మూషికాద్యైశ్చ భక్షితే ।
శాన్తిహోమశ్చ కర్తవ్యో బ్రాహ్మణానాం చ భోజనమ్ ।। 19.54 ।।
* నిత్యమధ్యేనైమిత్తికాన్తరాపాతే ప్రత్యేకమఙ్కురార్పణమ్.*

ప్రారబ్ధకర్మమధ్యే చేత్కర్మనైమిత్తికం పునః ।
ఆపతేదర్పయేద్బీజ స్తత్రాం శ్చాఙ్కురా గురుః ।। 19.55 ।।
* అర్పితేష్వఙ్కురేషు దైవాద్యుపఘాతే శాన్తిః.*

అర్పితేష్వఙ్కురేషు స్యాద్దైవాద్వా యది మానుషాత్ ।
కర్మలోపస్తదా త్యక్త్వా కల్పితానఙ్కురానపి ।। 19.56 ।।
శాన్త్యర్థం జుహుయాదగ్నౌ మూలమన్త్రజపస్తథా ।
* కర్మమధ్యే కర్మాన్తరాపాతే పునః కౌతుకబన్ధః.*

బద్ధప్రతిసరే బిమ్బే కర్మార్థమపరం యతి ।। 19.57 ।।
అన్తరా కర్మ నిపతేద్బధ్నీయాత్కౌతుకం పునః ।
* అన్తరాపతితం స్నానం సమాప్య పూర్వారబ్ధం సమాపయేత్.*

అన్తరా పతితే స్నానే సమాప్తే స్నపనం పునః ।। 19.58 ।।

పూర్వారబ్ధమనుష్ఠేయం యథాశాస్త్రం చతుర్ముఖ ।

* శూన్యగ్రామే బలిదాననిషేధః.*

గ్రామాదిషు స్యాచ్ఛూన్యేషు న బలిర్వీధికోత్సవః ।। 19.59 ।।

ధామన్యేవ భవేత్కామం యది స్యాద్వీధికోత్సవః ।

సహస్రకలశైస్స్నానం ప్రయశ్చిత్తం తదిష్యతే ।। 19.60 ।।

* మహావాతాద్యభిఘాతే తే పునరుత్సవః.*

ఉత్సవే వర్త (26) మానే స్యాన్మహావాతాదినా యతి ।

గ్రామాదౌ శిథిలే కృత్వా ప్రయశ్చిత్తం పునర్మహః ।। 19.61 ।।

(26. మానే తు మహా.)

(27) కార్యేన లోప్యో లోపే తు కుమ్భైరష్టోత్తరై ర్వరేః ।

స్నపనం కారయేద్ధోమో జపశ్చార్చైర్ద్విజార్చనమ్ ।। 19.62 ।।

(27. కార్యా యథోక్తవిధినా.)

* ముహూర్తాతిక్రమే *

ముహూర్తాతిక్రమే శాన్తిస్సర్వేషాం కర్మణామపి ।

కార్యాహోమాదిభిః పశ్చాత్కర్మారమ్భో యథోదితః ।। 19.63 ।।

* పరిజనానామభిఘాతే అన్యాన్ కల్పయేత్.*

కర్మణ్యధికృతే పూర్వం దేశికో మూర్తిపేషు వా ।

(28) దైవాద్వా మానుషాద్వాపి విఘ్నితేష్వధికారిషు ।। 19.64 ।।

(28. హేతుర్దైవా న్మానుషాద్వా.)

ప్రారబ్ధం కర్మ కర్తవ్యం తాదృగ్భిరపరైర్ద్విజైః ।
ఉత్సవే విఘ్నితే దైవాన్మానుషాద్వా యథోదితే ।। 19.65 ।।
బలిమేవ క్షిపేద్ధామ్ని గ్రామాదౌ విధికాస్వపి ।

* అతిక్రాన్తబలివిధానమ్.*

బలిప్రదానే ప్యకృతే కస్మింశ్చిద్ధివసే పునః ।। 19.66 ।।
కుర్వన్ బలిమతిక్రాన్తం కృత్వైవం బలిమాచరేత్ ।

* ఉద్యానమృగయాదిక్రియాలోపే.*

ఉత్సవాఙ్గేషు హీనేషు కలితేషు యథాపురమ్ ।। 19.67 ।।
ఉద్యానయానమృగయా జలద్రోణ్యాది (29) కర్మసు ।
శాన్తిఃకార్యా (30) భోజనం చ బ్రాహ్మణానాం జపస్తథా ।। 19.68 ।।
(29. కాసు చ.)

(30. భోజనం తు.)

* అపభృథస్నానలోపే పునరుత్సవః.*

హీనాయాం తీర్థయాత్రాయాం పునరుత్సవమాచరేత్ ।
ఉత్తమోత్తమమార్గేణ కృత్వా స్నపనమాదితః ।। 19.69 ।।

* ఉక్తమాసాతిక్రమే అనన్తరమాసే అనుజ్ఞావిధిః.*

మాసే యథోక్తేఽతిక్రాన్తే నక్షత్రాదౌ యథోదితే ।

ఉత్సవో౽నన్తరే మాసి యద్యర్వాగ్వత్సరాద్భవేత్ ।। 19.70 ।।

ఊర్ధ్వం సంవత్సరా (31) త్కుర్వన్ శాన్తిం కృత్వాసమాచరేత్ ।

సహస్రకలశైస్స్నానం శాన్తిహోమం జపాదికమ్ ।। 19.71 ।।

(31. న్నో చేత్.)

* పర్వోత్సవలోపే శాన్తిః.*

లుప్తే పర్వోత్సవే శాన్తి స్స్నపనం శక్త్యపేక్షయా ।

అన్యేషు విష్ణోర్లుప్తేషు శ్రవణాద్యుత్సవేషు చ ।। 19.72 ।।

ఉత్తమోత్తమమార్గేణ స్నపనం తస్య నిష్కృతిః ।

* బలివస్తూనాం వ్యత్యాసే.*

వ్యత్యాసే బలివస్తూనాం జుహుయాత్సర్పిషా శతమ్ ।। 19.73 ।।

* ఉత్పాతసంస్పర్శే.*

వాతాద్యుత్పాత (32) సంస్పృష్టే బిమ్బే స్నపనముత్తమమ్ ।

ఆచరేద్యాగశాలాయాం (33) ప్రపాదిషు మహోత్సవే ।। 19.74 ।।

(32.సంస్పర్శే.)

(33. పర్వాదిషు.)

* అగ్నిదాహే.*

(34) అగ్నిదగ్ధేషు తత్సర్వం సమాధాయ యథాపురమ్ ।

శాన్తిహోమో ద్విజేన్ద్రాణాం భోజనం దానమేవ చ ।। 19.75 ।।

(34. అగ్నిదగ్ధే చ.)

కుర్యాత్సుదర్శనప్లోషే కుమ్భైర్నవభిరుప్లవః ।
కార్యో బిమ్బాదిదాహేఽపి తథా స్నపనమాచరేత్ ।। 19.76 ।।

* యాగమణ్డపస్య సృగాలాదిప్రవేశే.*

శ్వసృగాలాదిభిర్యాగమణ్టపాది ప్రవేశనే ।
సంస్పర్శే పుర్వక్లప్తాని త్యక్త్వాన్యాని నిధాయ చ ।। 19.77 ।।
శాన్తిహోమోద్విజేన్ద్రాణాం భోజనాది యథాపురమ్ ।
చణ్డాలాదిప్రవేశాదౌ త్యక్త్వా తద్వస్తు దూషితమ్ ।। 19.78 ।।
ఉత్సవార్థాని వస్తూని శాన్తి హోమం సమాచరేత్ ।

* ఉత్సవాగ్నేస్స్వయం శమనే *

ఉత్సవాగ్నౌ స్వయం శాన్తే శాన్తిం కుర్యాద్యథాక్రమమ్ ।। 19.79 ।।

* విషువే అయనే చ రాత్రా వపి తీర్థోత్సవానుజ్ఞా.*

విషువే చాయనే చైవ తీర్థయాత్రా న దోషకృత్ ।
రాత్రావపి---

* అన్యత్ర అహ్న్యేవ తీర్థయాత్రా.*

--తతోఽన్యత్ర కర్తవ్యా (35) హ్న్యేవ సా భవేత్ ।। 19.80 ।।
(35. సైవ సా భవేత్.)

ప్రమాదాద్యది యాత్రాస్యాత్స్నపనం చోత్తమోత్తమమ్ ।

* హోమవిశ్చేదే శాన్తిః.*

ఉత్సవే హోమవిచ్ఛేదే ద్విగుణం హోమమాచరేత్ ॥ 19.81 ॥

* మహోత్సవమధ్యే బిమ్బనాశే.*

బిమ్బే చోరాదిభిర్న ష్టే వర్తమానే మహోత్సవే ।

కర్మార్చాదిషు బిమ్బేషు బిమ్బం చోత్పాద్య పూర్వవత్ ॥ 19.82 ॥

* యానాదిభ్రంశే.*

(36) ఆరాధయేన్నిపతితే బిమ్బే యానాన్మహోత్సవే ।

ఆరోప్య పూర్వవద్యానం రథ్యాసు (37) పతితం నయేత్ ॥ 19.83 ॥

(36.ఆరాధనేన.)

(37. పరితో నయేత్.)

ఏకాధికాశీతికుమ్భైస్స్నాపయేచ్ఛాన్తయే పునః ।

అఙ్గహానౌ కౌతుకస్య బిమ్బ (38) మన్యం నయేత్తదా ॥ 19.84 ॥

(38. మభ్యన్తరే నయేత్.)

(39) హీనాఙ్గం చేత్సమాధాయ సద్యస్సం ప్రోక్షణం చరేత్ ।

స్నపనం శాన్తయే కుర్యాద్బ్రాహ్మణానాం చ తోషణమ్ ॥ 19.85 ॥

(39. భిన్నాఙ్గం.)

యానభఙ్గే నయేద్దేవం యానేనాఽన్యేన వీధికామ్ ।

శాన్తిశ్చ కార్యా పతనభ్రమణాదౌ చ సారథేః ॥ 19.86 ॥

పుణ్యాహవాచనాదీని కార్యాణి కమలాసన ।

* యానానాం అస్పృశ్యస్పర్శనే.*

అస్పృశ్యా యది యానాని వహేయుర్బిమ్బమేవ వా ॥ 19.87 ॥

క్షాలయిత్వా (40) తు యానాని బిమ్బం చ స్నాపయేద్బుధైః ।

* పుష్ప యాగాభావే.*

పుష్పయాగో నిశి భవేచ్చాన్తయే (41) భుక్తయే (42) పి వా ॥ 19.88 ॥

(40.రథాదీని.)

(41. ముక్తయేపి వా.)

(42. థ వా.)

అభావే పుష్పయాగస్య స్నపనం చోత్తమోత్తమమ్ ।

* ధ్వజావరోహణ కాలాతిక్రమే.*

ఆరభ్య తీర్థదివసాదూర్ధ్వం పఞ్చదినావధి ॥ 19.89 ॥

ధ్వజావరోహణం కార్యం పశ్చాచ్చేదవరోహణమ్ ।

దోషస్స్యాద్దోషశమనం స్నపనం మధ్యమోత్తమమ్ ॥ 19.90 ॥

అపరోప్య ధ్వజపటం స్నపనాన న్తరం పునః ।

ఉద్వాస్య దేవతాస్సర్వాశ్శకటాద్బలికర్మణా ॥ 19.91 ॥

మహోత్సవాన్తః పతితం కర్మ వైశేషి కాహ్వయమ్ ।

కార్యమేవ న లోప్యం తల్లోపే స్నపనమాచరేత్ ॥ 19.92 ॥

* పవిత్రారోపణ విపర్యాసప్రాయశ్చిత్తమ్.*

పవిత్రారోపణే ప్రాయశ్చిత్తమన్యత్ర్వ (43) దర్శ్యతే ।
హీనమానే పవిత్రే వా కుణ్డే వా (44) మణ్డలేఽపి వా ।। 19.93 ।।
(43. దృశ్యతే.)

(44. మణ్డలాదికే--స్థణ్డిలాదికే.)

అస్త్రమన్త్రం శతం జప్త్వా పూజయే (45) దస్త్రవర్ధినీమ్ ।
త్యక్త్వా పవిత్రం కేశాదిదూషితం పునరేవ తత్ ।। 19.94 ।।
(45. చ్చాస్త్ర పద్ధతిమ్.)

కృత్వా పూర్వవదారోప్య తతశ్శాన్తిం సమాచరేత్ ।
అస్పృశ్యస్పర్శనే కుమ్భే భిన్నే నష్టేఽపి వా పునః ।। 19.95 ।।
కుంభాన్తరే సమావాహ్య మూలమన్త్రం జపేత్పునః ।
* అస్థానశూలస్థాపనే *

అస్థానే స్థాపితం శూల (46) మన్యత్ర ప్రతిమాదికమ్ ।। 19.96 ।।
స్థాపయిత్వా యథాస్థానం స్నపనాది (47) సమాచరేత్ ।
మానే న్యూనాధికే వాపి వేద్యాదీనాం ప్రకల్పితే ।। 19.97 ।।
(46. మన్యద్వా స్థాపనాదికమ్.)

(47. యథాపురమ్.)

శాన్తిరాజ్యాహుతిః కార్యా పంచోపనిషదా శతమ్ ।
* నయనమోక్షణాకరణే *

తేషామభావే చ తథా శాన్తిర్నయనమోక్షణమ్ ।। 19.98 ।।
అకృత్వాస్థాపనే శాన్తిం కృత్వా నయనమోక్షణమ్ ।

* తోయాధివాసాకరణే *

తోయాధివాసాకరణే ప్రతిష్ఠాయాం మధుద్విషః ।। 19.99 ।।
స్నపనం శాన్తిహోమశ్చ తద్వదేవాఙ్ఘహానిషు ।

* అనాచార్యప్రతిష్ఠాయామ్ *

అనాచార్యప్రతిష్ఠాయాం పునస్థాపనమాచరేత్ ।। 19.100 ।।
ఆచార్యపదమారూఢో (48) వైధుర్యాద్యల్పదోషవాన్ ।
అధికార్యేవ విజ్ఞానపారం యాతో యది స్వయమ్ ।। 19.101 ।।
(48. వై ముఖ్యా.)

జ్ఞానాధికేన దేవేశే స్థాపితే జ్ఞాన (49) రూపిణి ।
న దోషో జ్ఞానదహనస్సర్వదోషాన్ దహేత్ఖలు ।। 19.102 ।।
(49. దేశికే.)

* బాలమందిరస్థితి కాలాతిక్రమే.*

యావత్కాలం స్థితిర్బాలమన్దిరే (50) ప్రార్థితా పురా ।
తావత్యతీతే సమయే స్నపనం మధువిద్విషః ।। 19.103 ।।
(50. కల్పితా.)

కార్యం పునశ్చతత్రైవ స్థితికాలం (51) పరీక్షయేత్ ।

అన్యత్ర వా బాలగేహే యద్వా మూలాలయే భవేత్ ।। 19.104 ।।
(51. ప్రకల్పయేత్.)

కర్మార్థపీఠికాయాం తత్ స్థాపయిత్వా సమర్చయేత్ ।
* శిథిలీసరఘాదిసమ్భ్రాప్తే.*

గోపురే వాలయే యద్వా ప్రాకారే మణ్టపేఽథవా ।। 19.105 ।।
శిథిలీ సరఘాతుమ్భావల్మీకాదిసముద్భవే ।
ఉద్ధృత్యతత్తత్సంశోధ్య దేశం కృత్వా యథాపురమ్ ।। 19.106 ।।
స్నపనం దేవదేవస్య కుర్యాదుత్తమమధ్యమమ్ ।
శాన్తి హోమో ద్విజేన్ద్రాణాం భోజనం దానమేవ చ ।। 19.107 ।।
* సిద్ధాన్తసాఙ్కర్యే.*

సిద్ధాన్తసఙ్కరే జాతే (52) ప్రమాదాత్తత్ర సఙ్కరే ।
కృత్వా సంప్రోక్షణం పూర్వం సహస్రకల శాప్లవః ।। 19.108 ।।
(52. తథా సాధక సఙ్కరే । కర్షణాదిషు దోషస్స్యా ద్రాజరాష్ట్రక్షయాసహః ।।)

* సిద్ధాన్తస్వరూపప్రశ్నః.*

బ్రహ్మా :---

సిద్ధాన్తం నామ కిం కో వా భేదస్తస్య జనార్దన ।
శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్సర్వం న రహస్యమిదం యది ।। 19.109 ।।
* సిద్ధాన్తనిర్వచనమ్.*

శ్రీభగవాన్ :---

మహోపనిషదం నామ సిద్ధాన్తపదశబ్దితమ్ ।
మీమాంసాదిషు శాస్త్రేషు యే సిద్ధార్థా మనీషిణః ।। 19.110 ।।
తేషామన్తేఽధికారోస్మిన్నితిసిద్ధాన్త (53) శబ్దితమ్ ।
* మన్త్రసిద్ధాన్తాది భేదకథనమ్.*

తచ్చతుర్ధాస్థితం (54) శాస్త్రమృగాదివదనేకధా ।। 19.111 ।।
(53. సంజ్ఞితమ్.)

(54. సర్వ.)

ఏకైకం భిద్యతే తన్త్రం శాఖాభేదేన భూయసా ।
ప్రథమంమన్త్రసిద్ధాన్తం ద్వితీయం (55) చాగమాహ్వయమ్ ।। 19.112 ।।
(55. త్వాగమా.)

తృతీయం తన్త్రసిద్ధాన్తం తుర్యం తన్త్రాన్తరం భవేత్ ।
* మన్త్రసిద్ధాన్తః.*

ఏకైవ మూర్తిరారాధ్యా ప్రాధాన్యేనేతరాః పునః ।। 19.113 ।।
దేవ్యశ్శ్రియాదయశ్చాపి సంపూజ్యాః పరివారవత్ ।
ఆయుధైశ్శఙ్ఖచక్రాద్యైశ్శ్రీవత్సాద్యైశ్చభూషణైః ।। 19.114 ।।
మూర్తిమద్భిః పరివృతా కేవలా వామ్బుజాసన ।
కథ్యతే యత్ర తత్ప్రోక్తం మన్త్రసిద్ధాన్తమగ్రిమమ్ ।। 19.115 ।।
* ఆగమసిద్ధాన్తః.*

వాసుదేవాదయో వ్యూహాశ్చత్వారస్సాధకైరపి ।
క్రమాగతైస్తుల్యకక్ష్యాః పూజ్యాస్తత్ర్పభవాప్యయే ।। 19.116 ।।
కర్మణామపి సన్యాసః కథ్యతే యత్ర చాగమే ।
తన్త్రమాగమసిద్ధాన్తం తదుక్తం కమలాసన ।। 19.117 ।।

* తన్త్రసిద్ధాన్తః.*

నవానామపి మూర్తీనాం ప్రాధాన్యం యత్ర కథ్యతే ।
మూర్తయో ద్వాదశాఙ్గాని తేషామేవ తథాపరే ।। 19.118 ।।
ప్రాదుర్భావ (56) గుణాశ్చాన్యే మూర్త్యన్తరగుణా అపి ।
ప్రాదుర్భావాన్తరయుతాస్స (57) దిగ్దేవైస్సహాయుధైః ।। 19.119 ।।
(56. గణాశ్చాన్యే---గణా అపి.)

(57. దిగ్దేవాస్సహాయుధాః.)

మూర్తిమద్భిశ్చ దేవీభిర్లక్ష్మ్యాదిభిరపి స్ఫుటమ్ ।
(58) తత్తన్త్రసిద్ధాన్తాహ్వానం---

* తన్త్రాన్తరసిద్ధాన్తః.*

చతుర్థం పరమం పునః ।। 19.120 ।।
(58. యత్ర తన్త్రాన్తరం తత్స్యాత్.)

సౌమ్యసింహాదిభూయిష్ఠం వక్త్రైర్భేదైశ్చతుర్ముఖ ।
(59) ద్విత్రాదిముఖభేదా వా మూర్తిరేకైవ పూజ్యతే ।। 19.121 ।।

(59. చిత్రాది.)

పరివారైస్సంవృతా వా వినా వా సర్వకామదా ।
యత్ర తన్త్రాన్తరం తత్స్యాచ్చతుర్థం కమలాసన ।। 19.122 ।।
* ఆరమ్భావసానయోరేక ఏవ సిద్ధాన్తః.*

యేన సిద్ధాన్తమార్గేణ కర్షణాదిక్రియా కృతా ।
ఆదౌ తేనైవ సకలం నాన్యసిద్ధాన్తవర్త్మనా ।। 19.123 ।।
తన్త్రేణాపి తథా యేన కర్షణాదిక్రియా కృతా ।
తేనైవ సకలం కార్యం న తన్త్రాన్తరవర్త్మనా ।। 19.124 ।।
* అనుక్తస్య తన్త్రాన్తరాద్గ్రహణమ్.*

తన్త్రాన్తరేఽపి కథితమనుక్తం గ్రాహ్యమేవ హి ।
* తన్త్రసాఙ్కర్యనిషేధః.*

సిద్ధాన్త(60) సఙ్కరస్తస్మాత్తన్త్రసఙ్కర ఏవ చ ।। 19.125 ।।
(60. సఙ్కరస్తత్స్యాత్. సఙ్కరస్తస్యతన్త్రసఙ్కర ఏవవా.)

దోషాయ కల్పతే రాజరాష్ట్ర ధామక్షయాత్మనే ।
సిద్ధాన్తసఙ్కరే జాతే ప్రమాదాత్తస్య శాన్తయే ।। 19.126 ।।
కృత్వా సంప్రోక్షణం పూర్వం సహస్రకలశాప్లవః ।
కర్తవ్యస్స్నపనం కుర్యా (61) త్తన్త్రసఙ్కరసమ్భవే ।। 19.127 ।।
(61. త్తత్ర.)

అన్తేమహోత్సవం కుర్యాత్ ధ్వజారోహణపూర్వకమ్ ।

* పఞ్చరాత్ర ప్రతిష్ఠితస్య తేనైవ నిర్వాహః.*

స్థాపితే పఞ్చరాత్రేణ దేవే షడ్భిరథాధ్వభిః ।। 19.128 ।।

(62) పత్రిష్ఠానే కృతే మోహాద్దోషస్సర్వక్షయాత్మకః ।

శాన్తిశ్చ తస్య భూయోఽపి పఞ్చ రాత్రోక్తవర్త్మనా ।। 19.129 ।।

(62. ప్రతిష్ఠాదౌ.)

ప్రతిష్ఠాప్య సహస్రేణ కలశైస్స్నపనం హరేః ।

మహోత్సవశ్చ కర్తవ్యో ధ్వజారోహణపూర్వకః ।। 19.130 ।।

* ఏకత్ర దీక్షితస్య అన్యత్ర దీక్షానిషేధః.*

ఏకత్ర దీక్షితస్తన్తే వా ద్విజోత్తమః ।

క్రియాం న కుర్యాదన్యత్ర కర్షణాది (63) చతుర్ముఖ ।। 19.131 ।।

(63. కర్షణాదిశ్చ---కర్షణాదీన్.)

(64) ఆచార్యత్వమథార్త్విజ్యం పూజాయాం మధువిద్విషః ।

తన్త్రభేధే చ సిద్ధాన్తభేదే చాపి న యుజ్యతే ।। 19.132 ।।

(64. ఆచార్యం క్రమశః పూజ్య పూజాద్యం మధువిద్విషః । తన్త్రభేదే చ చసిద్ధా న్తే తదేవాపి న యుజ్యతే. ఇతి క్వచిత్పాఠః.)

* విషశస్త్రాదిహతానాం నారాయణబలిః.*

(65) బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాం నిష్కృతిస్మృతిచోదితా ।

మృతానాం విషశస్త్రాగ్ని ప్రాయైరుగ్రైశ్చ కర్మభిః ।। 19.133 ।।

(65. అత్ర అధ్యాయసమాప్తిః క్వచిత్కోశే దృశ్యతే.)

నారాయణబలిర్నామ సమారాధనముత్తమమ్ ।
గతిహేతుర్వినా తేన గతిరన్యాన విద్యతే ।। 19.134 ।।
పునర్దహనమారభ్య కర్మ స్మార్తమశేషతః ।
కృత్వా సపిణ్డీకరణపర్యన్తం తదనన్తరమ్ ।। 19.135 ।।
దేవదేవం సమారాధ్య వక్ష్యమాణేన వర్త్మనా ।
విష్ణ్వాలయే నదీతీరే పర్వతే (66) వా వనేఽపి వా ।। 19.136 ।।
(66. విపినేపి వా.)

అన్యత్ర వా పుణ్యదేశే కర్తుర్వా భవనే శుభే ।
యష్టవ్యం కృష్ణపక్షస్య ద్వాదశ్యామయనద్వయే ।। 19.137 ।।
ఉపోషితస్సన్ పూర్వేద్యుఃకర్తానియతమానసః ।
బ్రాహ్మణాన్భగవద్భక్తాన్వ్రతస్వాధ్యాయశాలినః ।। 19.138 ।।
ఆమన్త్ర్యమన్త్రవిద్బుధ్వా కేశవాది యథాస్వయమ్ ।
శోధితే గోమయామ్భోభిర్భూతలే కుశవిష్టరే ।। 19.139 ।।
ఉపవేశ్య (67) వృతానేవ ప్రాఙ్ముఖాన్ కమలాసన ।
అర్ఘ్యాదిభిస్సమభ్యర్చ్య సామభిః కేశవదిభిః ।। 19.140 ।।
(67. ప్రాతరేన.)

నమోన్త్రైర్నాగవల్ల్యాది దత్వా చాభ్యఞ్జయేద్ద్విజాన్ ।
స్నాతానాం సన్నిదౌ తేషాం హోమం చౌపాసనేఽనలే ।। 19.141 ।।
కృత్వాగ్ని ముఖమగ్నేశ్చ ప్రాగ్భాగే చక్రపఙ్కజే ।
స్థణ్డలే కుశకూర్చే వా దేవమావాహయేదితి ।। 19.142 ।।
పుష్పాఞ్జలిస్సముత్థాయ నృసూక్తాద్యా ఋచో జపన్ ।

ఓం పూర్వాభిర్వ్యాహృతిభిరావాహ్య పురుషోత్తమమ్ ।। 19.143 ।।
మూర్తిభేదాన్ కేశవాదీన్నామభిస్తైరనన్తరమ్ ।
ఆవాహ్యార్ఘ్యాదిభిష్టద్భిరుపచర్య పృథక్పృథక్ ।। 19.144 ।।
తర్పయిత్వా తిలామ్భోభిః కేశవాదీన్ స్వనామభిః ।
ఉపచర్య చ దీపాన్తం పురుషం పురుషాత్మనా ।। 19.145 ।।
సూక్తేన కేశవాదీంస్తు నామభిస్తైర్యథాక్రమమ్ ।
అగ్నౌ పద్మాసనాసీనం ధ్యాత్వా పరమపూరుషమ్ ।। 19.146 ।।
(68) అనూచ్య పాయసం విష్ణోర్నుకమిత్యృచమబ్జజ ।
పశ్చాత్పరోమాత్రయేతి యాజ్యయా జుహుయాద్ధవిః ।। 19.147 ।।
(68. ఆశ్రాన్య పాయసం.)

కేశవాద్యైర్నామధేయైస్సర్పిషా జుహుయాత్తతః ।
చతుర్థ్యన్తైర్ద్వాదశభి (69) ర్నామభిర్ధ్యానమాస్థితః ।। 19.148 ।।
(69. నమన్తై.)

క్షీరాజ్యగుడమిశ్రాన్నం తేభ్య ఏవ నివేదయేత్ ।
దేవస్య త్వా సవితురితి మహావిష్ణోర్నివేదనమ్ ।। 19.149 ।।
సప్తవ్యాహృతిభిర్భూయో జుహుయాత్సర్పిషానలే ।
దర్భాసనేషు భూదేవానాహుతానుపవేశితాన్ ।। 19.150 ।।
వస్త్రాఙ్గులీయకచ్ఛత్రకుణ్డలోపానహాదిభిః ।
యథాశక్తి సమభ్యర్చ్య మన్త్రేణాష్టాక్షరేణ తాన్ ।। 19.151 ।।
తిలాజ్యమిశ్రహస్తేన తదనుజ్ఞానపూర్వకమ్ ।
జుహుయాదనలే హవ్యం విద్యయా వక్ష్యమాణయా ।। 19.152 ।।
పితృభ్యస్తత్పితృభ్యశ్చ తత్పితృభ్యః పునస్తథా ।

(70) మాతృభ్యః పితృమాతృభ్య (71) స్తత్పితృభ్యఃపునస్తథా ।। 19.153 ।।

(70. పితృభ్యః.)

(71. తన్మాతృభ్యః పునః---తత్స్వసృభ్యః---తత్ శ్వశ్రూభ్యః.)

మాతామహేభ్య (72) స్తేషాం యే పితరస్తేభ్య ఏవ చ ।

మతామహీభ్యో మాతుశ్చ (73) పితృమాతృభ్య ఏవ చ ।। 19.154 ।।

(72. స్సర్వేభ్యః.)

(73. మాతుర్మాతృభ్య.)

పితుః పితామహీభ్యశ్చ తథాచార్యేభ్య ఏవ చ ।

తత్పత్నీభ్యో గురుభ్యశ్చ గురుపత్నీభ్య ఏవ చ ।। 19.155 ।।

సఖిభ్యస్తత్పుత్రస్త్రీభ్యోజ్ఞాతిభ్యా యాశ్చతత్ స్త్రియః ।

తాభ్యశ్చామాత్యతత్ స్త్రీభ్యస్సర్వాభ్యస్తత్ స్త్రియశ్చయాః ।। 19.156 ।।

తాభ్యశ్చేతి సముచ్చార్య స్వధా నమ ఇతి బ్రువన్ ।

నారాయణాయ స్వాహేతి ప్రత్యేకం (74) పృథగాహుతిః ।। 19.157 ।।

(74. ప్రథమాహుతీః. పరమాహుతీః.)

అగ్నిబద్ధం చతుర్థ్యన్తం కవ్యవాహనమిత్యథ ।

తదన్తేస్విష్టకృచ్చబ్ధమనుషఙ్గశ్చ పూర్వవత్ ।। 19.158 ।।

హుత్వైవం సర్పిషా పశ్చాద్ద్వాదశాక్షరవిద్యయా ।

(75) ప్రత్యేకం శతమష్టౌ చ (76) ద్వాదశాక్షర విద్యయా ।। 19.159 ।।

(75. ఇదమర్ధం బహుషున.)

(76. తథాష్టాక్షరవిద్యయా.)

విష్ణుగాయత్రియా తద్వద్బ్రాహ్మణాన్ షడ్రసాన్వితమ్ ।
భోజయేద్దక్షణాం తద్యాత్తాన్ ప్రణమ్య ప్రదక్షిణమ్ ।। 19.160 ।।
తాననుజ్ఞాప్య శిష్టాన్నం యథేష్టం క్రియాతామితి ।
దక్షిణేనానలం దర్భాన్ ప్రాగగ్రాన్ శోధితే స్థలే ।। 19.161 ।।
సంస్తీర్య తేషు దర్భేషు బలిం దద్యాత్సమాహితః ।
విశ్వేభ్యశ్చైవ దేవేభ్యస్సాధ్యేభ్యస్తదనన్తరమ్ ।। 19.162 ।।
సర్వేభ్యశ్చైవ దేవేభ్యో విష్ణుర్నారాయణ స్తథా ।
సహస్రశిరసే చైవ యజ్ఞాత్మపదమేవ చ ।। 19.163 ।।
పురుషం యజ్ఞపూర్వం చ సర్వేశ్వరపదం తథా ।
చతుర్థ్యన్తం సముచ్చార్య నమస్స్వాహేత్యనన్తరమ్ ।। 19.164 ।।
సర్వత్రైవానుషఙ్గం చ స్విష్టకృద్యజనాదికమ్ ।
ఆధేనువరదానాన్తం కృత్వా ప్రేతం నివేదయేత్ ।। 19.165 ।।
మూర్తిషు ద్వాదశస్వేనం యజ్ఞశర్మాణమాఖ్యయా ।
నివేదయామి దేవాయ కేశవాయేత్యనుక్రమాత్ ।। 19.166 ।।
ద్వాదశభ్యోనివేద్యైవం (77) పరమాన్నం నివేదయేత్ ।
నారాయణబలిర్హ్యేష ద్విజానాం (78) సముదీరితః ।। 19.167 ।।
(77. పరమాత్మన్ని వేదయేత్.)

(78. సముదాహృతః.)

ఏవం యస్య కృతే దత్తో బలిర్దే వార్చనా (79) త్మకః ।
స యాతి (80) నిఖిలం పాపం నిర్ధూయ బ్రహ్మ శాశ్వతమ్ ।। 19.168 ।।

(79. దికమ్.)

(80. నిర్ణయం వాపి.)

(81) పాపానామితరేషాం చ బలిః పుణ్యకృతామపి ।
పరమాత్మపదప్రాప్త్యైకల్ప్యతే నాత్ర సంశయః ।। 19.169 ।।

(81. పాపినా.)

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే (82) ఉత్సవప్రాయశ్చిత్తనారాయణబలిర్నామ ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

(82. ఉత్సవపదం క్వచిన్నాస్తి.)

----- ****** ------

పాద్మసంహితాయామ్

వింశోఽధ్యాయః.

-----

* పాపినాం కర్మాధికారార్థప్రాయశ్చిత్తమ్.*

బ్రహ్మ :---

రాజానస్తదమాత్యా వా యే రాజ్యధురి నిష్ఠితాః ।
భగవన్ రక్షణవ్యగ్రాః ప్రజానాం సతతోద్యతాః ।। 20.1 ।।
బ్రహ్మహత్యాదిభిః పాపైరభిభూతా విగర్హితైః ।
కాయక్లేశాత్మకే శాస్త్రచోదితే ఘోరకర్మణి ।। 20.2 ।।
పాపనిర్హరణోపాయే ప్రవర్తితుమనీశ్వరాః ।
తే కథం తాని పాపాని నిర్ధూయ సకలన్యపి ।। 20.3 ।।
కర్మాధికారిణో భూయస్స్యుతాం సంసది సంమతాః ।
కల్పనై భగవద్ధ్యానే తదర్చనవిధావపి ।। 20.4 ।।
యోగ్యాః ప్రకారం తం దేవ బ్రూహి మహ్యం యథాతథమ్ ।
శ్రీభగవాన్---

బ్రహ్మహత్యాదిపాపానామపనోదనముత్తమమ్ ।। 20.5 ।।
కాయక్లేశాత్మకే కర్మణ్యక్షమాణాం మహీబృతామ్ ।
విహితం సుకరం తేషాం ప్రాయశ్చిత్తం చతుర్ముఖ ।। 20.6 ।।

* హిరణ్యగర్భతులాభార నిర్దేశః.*

హిరణ్యగర్భనామైకం కర్మ ప్రోక్తం (1) యథాపరమ్ ।
తులాభారసమా (2) ఖ్యం తద్ద్వాభ్యాం నిర్ధూత కల్మషమ్ ।। 20.7 ।।

(1. తథాపరమ్.)

(2. ఖ్యాతమ్.)

భగవద్ధ్యానపూజాదివిదౌ భూయోఽధికారిణిః ।
భవన్తికర్మద్వితయం తదశేషేణ కథ్యతే ।। 20.8 ।।

* హిరణ్యగర్భవిధిః.*

కర్తుం వ్యవసితం కర్మ వరయేద్గురుమాదితః ।
సర్వశాస్త్రార్థతత్వజ్ఞం మన్త్రాణాం పారగం పరమ్ ।। 20.9 ।।
దయాలుం సర్వభూతానామక్రోధనమలోలుపమ్ ।
(3) కర్మద్వయవిధానజ్ఞమృజుం భాగవతం ద్విజమ్ ।। 20.10 ।।
(3. కర్మత్రయ.)

పరీక్ష్యైవం విధం యత్నాదుపసఙ్గమ్య పార్థివః ।
అర్థయిత్వా యథాన్యాయముపచర్య ద్విజోత్తమమ్ ।। 20.11 ।।
(4) కర్మారభేత పుణ్యేషు దేశకాలేషు యన్త్రితః ।
షట్సుత్రైష్యాది మాసేషు శ్రవణే త్వాష్ట్రా ఏవ వా ।। 20.12 ।।
(4. కర్మారమ్భేషు.)

మైత్రే చాశ్వయుజి బ్రహ్మన్ రోహిణ్యాం పాసవేఽపి వా ।
పుష్యే వా సౌమ్యనక్షత్రే చోత్తరత్రితయేఽపి వా ।। 20.13 ।।
దేశేతీరే చ సరితాం సముద్రతటభూషు వా ।
యద్వా సర్వగుణోపేతే దేశే భగవదాలయే ।। 20.14 ।।
నైమిత్తికం చేత్కర్మైతన్న కాలాదిపరీక్షణమ్ ।
మణ్డపం ప్రథమం కుర్యాత్ర్పతిష్ఠాయామివాలయే ।। 20.15 ।।
అన్యత్ర వా యథోద్దిష్టే దేశే శాస్త్రోక్తవర్తనా ।
సర్వాలఙ్కారనంయుక్తమన్తః కల్పితవేదికమ్ ।। 20.16 ।।

అఙ్కురానర్పయేత్పూర్వముక్తేష్వన్యతమే దినే ।
సమ్భారాస్తత్ర సమ్భార్యా యథావిధి యథావసు ।। 20.17 ।।
ఏకాఙ్గులఘనే తుల్యే కపాలే ద్వే హిరణ్మయే ।
అధరం చోత్తరం (5) చాపి కర్యే ద్వాభ్యాం చతుర్ముఖ ।। 20.18 ।।
(5. వాపి.)

సఙ్గతాభ్యాం ప్రవిశ్యాన్తరాస్తే గర్భాశయే యథా ।
కర్తాసుఖం తం నిర్యాయ ద్వయమణ్డసమాకృతి ।। 20.19 ।।
హిరణ్యగర్భ (6) సంజ్ఞం తత్ (7) యత్రాయం జాయతే పునః ।
హోమపాత్రాణి సర్వాణి రైమయాన్యేవ కారయేత్ ।। 20.20 ।।
(6.నామైతత్ సమ్మానం.)

(7. యతోయమ్.)

సమ్భారేషు సమస్తేషు సమ్భృతేషు మహీపతిః ।
పూర్వేద్యు (8) ర్నియతశోప్త రోమశ్మశ్రునఖశ్శుచిః ।। 20.21 ।।
(8. ర్నియతం కృత్త.)

శుద్ధదశ్శుద్ధవసనశ్శ్వేతమాల్యానులేపనః ।
ఉపోషితో ఘృతం ప్రాశ్య రాత్రిం నియమతత్పరః ।। 20.22 ।।
నీత్వా పరేద్యుః ప్రత్యూషేస్నాతో నియతమానసః ।
ఋత్విగ్భిః కారయేత్కర్మ గరుణా చోదితస్స్వయమ్ ।। 20.23 ।।
వేదిమధ్యే శాలిభారైర్నవభిః కృతవిష్టరే ।
ప్రాగగ్రేషు చ దర్భేషు స్తీర్ణేష్వారోప్య రైమయమ్ ।। 20.24 ।।

కపాలమధరం ద్వారతోరణాదిసమర్చనే ।
యథాపురం కృతే నృత్తగేయవాదిత్రమఙ్గలే ।। 20.25 ।।
హిరణ్యగర్భమభితశ్చతుర్దిక్షు భృతోదకాన్ ।
సంస్థాప్య చతురః కుమ్భాన్ ధాన్యపీఠేషు తేష్వథ ।। 20.26 ।।
కుమ్భేషు న్యస్తరత్నేషు వేష్టితేషు నవామ్బరైః ।
చతస్రో దేవతాస్స్వైర్నామధేయైరనుక్రమాత్ ।। 20.27 ।।
ఆవహ్యః పురుషస్సత్యః ప్రాచీదక్షిణయోస్తథా ।
వారుణ్యామథకౌబేర్యామచ్యుతోఽనన్త ఏవ చ ।। 20.28 ।।
సముదీర్యార్ఘ్యపాద్యాద్యై (9) ర్ధూపదీపావసానకైః ।
అన్నం చతుర్విధం చాపి (10) కుమ్భే కుమ్భే నివేదయేత్ ।। 20.29 ।।
(9. దీపధూపా.)

(10. కుమ్భేషు వి..)

పూర్వాది దిక్షు కుణ్డేషు ప్రతిష్ఠాయామివక్రమాత్ ।
క్లృప్తేషు (11) హావయేదగ్నౌ సమిధాజ్యేన చక్రమాత్ ।। 20.30 ।।
(11. భావయే దగ్నౌ.)

ప్రత్యేకం మూలమన్త్రేణ శతమష్టోత్తరం గురుః ।
చతుర్విధేన చాన్నేన ప్రత్యేకం షోడశాహుతీః ।। 20.31 ।।
కుర్యాత్పురుషనోక్తేన (12) ధ్యాత్వా యష్టవ్యదేవతాః ।
ప్రాప్తే ముహూర్తే భూదేవాననుజ్ఞాప్య గురుస్స్వయమ్ ।। 20.32 ।।
(12. జ్ఞాత్వా యష్టవ్యదేవతామ్.)

పాణినా భూమిపం హస్తే గృహీత్వా ప్రలయక్రమాత్ ।
దేహం సంహృత్య భూపాలం (13) దేహమాత్రావశేషితమ్ ।। 20.33 ।।
(13. జావమాత్రా - నీచమాత్రా.)

ధ్యాత్వా ప్రవేశయేద్గర్భం రైమయం కమలాసన ।
అధరే రైమయే భాగే సుఖాసీనం చ భూమిపమ్ ।। 20.34 ।।
ఛాదయేదుపరిష్టేన భాగేనైతత్ప్రవేశనమ్ ।
ఘృతమిశ్రైస్తిలైస్తత్వసంహారాహుతిమాచరేత్ ।। 20.35 ।।
తత్త్వోత్పాదనమార్గేణ చిన్తయిత్వా గురుః పునః ।
స్పష్టం శరీరం భూపస్య సృష్టి హోమం యథాపురమ్ ।। 20.36 ।।
కుర్యాత్కుణ్డేషు సర్వత్ర చతుర్ష్వ చతురాసన ।
ఆనీయ మన్త్రవజ్జాతం (14) అణ్డాత్తస్మాద్బహిర్నృపమ్ ।। 20.37 ।।
(14. కుణ్డాత్.)

వైయాఘ్రచర్మణ్యారోప్య కలశైరభిషేచయేత్ ।
ఉత్తమాధమమార్గేణ (15) వేదవిత్తన్త్రవిత్తమః ।। 20.38 ।।
(15. దైవవిత్.)

తథైవ మన్త్రాత్స్నపనం ద్రవ్యజాతం చ తాదృశమ్ ।
కర్మణా (16) తేన నిర్ధూతకల్మషః పుణ్యకృత్తమః ।। 20.39 ।।
(16. నేన.)

జాతో గురుప్రసాదేన గురుమగ్రే సభాజయేత్ ।
సహస్రనిష్టమానేన తపనీయేన భూమిపః ।। 20.40 ।।

ఋత్విజాం చాపి సర్వేషాం తావతీ దక్షిణా మతా ।
కర్మోపకరణం సర్వం కుర్యాదాచార్యసాన్నృపః ॥ 20.41 ॥
హైరణ్యమణ్డం విద్వద్భ్యో బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రదాపయేత్ ।
ఏవం కృతవతస్తస్య విష్ణోరారాధనాదిషు ॥ 20.42 ॥
సంపద్యతేఽధికారిత్వం (17) ద్విరేవం కర్మ కుర్వతః ।
ఫలం చ విష్ణోస్సారూప్యం సాయుజ్యం త్రిగుణే భవేత్ ॥ 20.43 ॥
(17. త్రిరేవం.)

* తులాభారవిధిః.*

తులాభారాహ్వయం కర్మ ద్వితీయం కథ్యతేఽధునా ।
నిర్మాయ మణ్టపం ప్రాగ్వత్తస్మధ్యే యజ్ఞదారుజౌ ॥ 20.44 ॥
స్తమ్భౌ (18) దృఢౌ సరవన్తౌ హస్తైష్షడ్భిస్సమ్భృతౌ ।
ద్విహస్తపరిణాహౌ ద్వౌ సవృత్తౌ శిల్పికల్పితౌ ॥ 20.45 ॥
(18. ఋజూ.)

(19) ద్విహస్తమానాన్తరాలౌ స్థాపితౌ భూతలే దృఢమ్ ।
కృత్వాతయోరుపర్యేకం దారు సారవ (20) దుత్తరమ్ ॥ 20.46 ॥
(19. సువృత్త.)

(20. సువృత్త.)

విస్తీర్ణం హస్తమానేన తావన్మానఘనం ధృఢమ్ ।
త్రిహస్తమాయతం చైవ తులాదణ్డమయోమయమ్ ॥ 20.47 ॥

ఆయసేనైవ పాశేన యోజయేదుత్తరేణ తు ।
విధాయేత్థం తులామన్యత్సమ్భారాది యథాపురమ్ ।। 20.48 ।।
కల్పయిత్వా యథాపూర్వం కర్మచోపరి (21) శాస్త్రికమ్ ।
హోమాన్తం సకలం కుర్యాద్యథా (22) యోగమలోపయన్ ।। 20.49 ।।
(21. శాస్త్రతః.)

(22. లోక.)

స్నాతో నరపతిః క్షౌమవసనాభరణాన్వితః ।
శుచిర్ధ్యాయన్ వాసుదేవం చర్మఖడ్గధరస్తతః ।। 20.50 ।।
పరిక్రమ్య సమస్కృత్య దేవాంస్తాన్ పురుషాదికాన్ ।
తులామపి తథా కృత్వా భాగే తస్యాశ్చ పశ్చిమే ।। 20.51 ।।
స్థిత్వా ప్రాగాననో భూత్వా ఆరోహేత్పశ్చిమం ధటమ్ ।
(23) స్వస్తిన ఇత్యృచం సూక్తమధీయానశ్చ మఙ్గలమ్ ।। 20.52 ।।
(23. స్వస్తిదా.)

ప్రాచ్యే ధటే నృపసమం (24) నిక్షిపేద్ధాటకోత్తమమ్ ।
చతుర్దిక్షు ప్రవృత్తేషు నృత్తవాదిత్రగీతిషు ।। 20.53 ।।
(24. నిక్షిప్తే క్వా.)

అధీయానేషు విప్రేషు వేదాంశ్చ చతురస్తదా ।
శాన్తిహోమే చ కుణ్డేషు ప్రవృత్తే పార్థివస్స్వయమ్ ।। 20.54 ।।
కఞ్చిత్కాలం ధటభువి ధ్యాయన్ రుక్మమయం హరిమ్ ।
ఆసిత్వా గుర్వనుజ్ఞాతః పూర్వం ధటభువ స్తతః ।। 20.55 ।।

అవరోహేత్తుస్వర్ణం చ భూషణాని చ భూపతిః ।
భూసురేభ్యో యథాయోగం విభజ్య వితరేత్తతః ।। 20.56 ।।
ఆచార్యయ శతం నిష్కం మూర్తిపేభ్యశ్చ తత్సమమ్ ।
సర్వేభ్యో యే చ తత్కర్మసహకారే నియోజితాః ।। 20.57 ।।
తేభ్యోఽపి దద్యాద్దీక్షిత్వా తేషాం కర్మ యథాయథమ్ ।
తులాభారాహ్వయం కర్మ కుర్వన్నిత్థం మహీపతిః ।। 20.58 ।।
అన్యో వా ధనవాన్ కశ్చిత్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ।
ప్రేత్య చాభిమతాన్ భోగానశ్నుతే దివి దేవవత్ ।। 20.59 ।।
అసకృత్కర్మ కుర్వాణో బ్రహ్మలోకే మహీయతే ।
పాపాపనోదనం కర్మ పరలోకే సుఖావహమ్ ।। 20.60 ।।
ఆయుర్వృద్ధికరం సర్వరోగశాన్తికరం పరమ్ ।
సంపత్కరం యశోవృద్ధికారణం సర్వకామదమ్ ।। 20.61 ।।
చతురానన కర్మాన్యత్స్వర్ణగర్భాది (25) సంయుతమ్ ।

* పుష్యాభిషేకః.*

పుష్యాభిషేచనం నామ శృణు గుహ్యం సనాతనమ్ ।। 20.62 ।।
(25. సమ్మితమ్.)

విహితం పృథివీశానామిన్ద్రాద్యైరప్యనుష్ఠితమ్ ।
మాసితైష్యే ప్రోష్టపదే మాసే చాశ్వ యుజే శుభే ।। 20.63 ।।
శ్రవణే చైవ నక్షత్రే జన్మర్క్షే కర్తురేవ వా ।
మహాభిషేచనం కర్మ ప్రారభేత గురు (26) స్తతః ।। 20.64 ।।
(26. స్వయమ్.)

పూర్వోక్తైష్వేవ దేషేషు కస్మింశ్చిదభిపూజితే ।
పఞ్చదణ్డాయతాం భూమిం కృత్వా వై వర్తులాకృతిమ్ ।। 20.65 ।।
తస్యామన్తస్థ్సలం సమ్యక్కృత్వా (27) నిష్కసముచ్ఛృతమ్ ।
తోరణాది చతుర్దిక్షు స్థాపయిత్వా చతుర్ముఖ ।। 20.66 ।।
(27. వారి.)

అలఙ్కృత్య యథాపూర్వం వితానధ్వజమాలయా ।
తన్మధ్యే కల్పయేన్మేరుం మృదఙ్గసదృశాకృతిమ్ ।। 20.67 ।।
శ్లక్ష్ణాది చ మృదా కార్యం (28) తస్యోచ్ఛ్రాయం త్రిహస్తకమ్ ।
మూలే చాగ్రే చ విష్కమ్భో హస్తమానస్తథా భవేత్ ।। 20.68 ।।
(28. తస్యోర్ధ్వేచ.)

చతుర్దిక్షు (29) చ చద్వారో భాగాస్తస్య యథాక్రమమ్ ।
శ్వేతోఽరుణస్తథాపీతః కృష్ణః కల్ప్యశ్చ సర్వతః ।। 20.69 ।।
(29. చతుర్ద్వారో.)

కత్రైః స్వర్ణైః (30) పూరణీయా షట్తథా కులపర్వతాః ।
పూర్వాపరాయతాః కల్ప్యా హిమవాం స్తదనన్తరమ్ ।। 20.70 ।।
(30. భూషణీయౌః.)

హేమకూటశ్చ విషధో నీలశ్శ్వేతశ్చ పర్వతః ।
శతశృఙ్గశ్చ విష్కమ్భ స్తేషాం గ్యాత్షోడశాఙ్గులః ।। 20.71 ।।
శ్వేతశ్చ పిఙ్గలో రక్తో నీలశ్చన్ద్రసమప్రభః ।
హేమవర్ణః క్రమాద్వర్ణైశ్చిత్రయేద్ధాతుపాంసుభిః ।। 20.72 ।।

జమ్బూద్వీపం లిఖఇత్త్వైవం లవణోదధివేష్టితమ్ ।
ప్లక్షద్వీపం లిఖేద్ధిక్షు సముద్రపరి (31) వేష్టితమ్ ।। 20.73 ।।
(31. వారితమ్.)

శాల్మల్యా లక్షితం ద్వీపం పరీతం మదిరామ్బుభిః ।
కుశం పరీతమాఘారైః క్రౌఞ్చం దధిసముద్రితమ్ ।। 20.74 ।।
శాకం దుగ్ధోదధిక్షిప్తం పుష్కరం స్వచ్ఛతోయధిమ్ ।
క్రమాల్లిఖిత్వా సర్వేషాం లోకాలోకమహాచరమ్ ।। 20.75 ।।
వప్రవత్కల్పయేత్ప్రాచ్యాం తస్యాన్తరమరావతీమ్ ।
పురీమిన్ద్రస్య యామ్యాయాం (32) నామ్నా సంయమనీమపి ।। 20.76 ।।
(32. పురీమ్.)

యమస్య వరుణస్యాపి ప్రతీచ్యాం నగరీం తథా ।
విభావరీముదీచ్యాం తు పురీం సోమస్య కల్పయేత్ ।। 20.77 ।।
ఇన్ద్రాదిలోకపాలానాం స్థానే స్థానే ప్రకల్పయేత్ ।
సైకతే స్థణ్డిలే తత్ర తానావాహ్య సమర్చయేత్ ।। 20.78 ।।
మహామేరుం చ తన్మూర్ధ్ని వారాహిం మూర్తిమర్చయేత్ ।
మేరోరుత్తరపార్శ్వే తు శ్వభ్రం కృత్వా ప్రమాణతః ।। 20.79 ।।
అధః కపాలం సౌవర్ణం న్యస్య తత్ర సమర్చయేత్ ।
పూనరుర్ధ్వకపాలం చ న్యస్య తస్యోపరి క్రమాత్ ।। 20.80 ।।
పూర్వోక్తేన విధానేన పురోధా నియతస్స్వయమ్ ।
కుంభాన్ షోడశ (33) సంపూర్ణాన్ షోడశ ప్రస్థపూరణాన్ ।। 20.81 ।।
(33. సౌవర్ణాన్.)

పరితోఽణ్డకపాలస్య సూత్రవస్త్రాదివేష్టితాన్ ।
స్థాపయిత్వా ధాన్యరాశౌ సాపిధానానలఙ్కృతాన్ ।। 20.82 ।।
దిశమైన్ద్రీం సమారభ్య ప్రాదక్షిణ్యేన పూరయేత్ ।
పఞ్చగవ్యాదిభిర్ద్రవ్యైః ప్రణవేన ప్రపూరయేత్ ।। 20.83 ।।
పఞ్చగవ్యం చ పీయూషం దధి సర్పి స్తథా మధు ।
హరిచన్దనతోయం చ వారి చాక్షతసంయుతమ్ ।। 20.84 ।।
(34) కుఙ్కుమం చ తథా తోయం కర్పూరాగురువారి చ ।
కుశోదకం చ రత్నామ్బుస్సర్వ (35) పుష్పోదకం తథా ।। 20.85 ।।
(34. కౌసుమం.)

(35. ముష్ణో.)

ఫలోదకం చ ధాన్యామ్బుస్సర్వతీర్థోదకం తథా ।
సర్వగన్ధోదకం చాపి ద్రవ్యాణాం (36) క్రమ ఈరితః ।। 20.86 ।।
(36. కల్ప ఈదృశః.)

మోరోశ్చ (37) దక్షిణే భాగే కుణ్డమగ్నేః ప్రకల్పయేత్ ।
ఆజ్యేన జుహుయాదగ్నౌ శతమష్టోత్తరం పృథక్ ।। 20.87 ।।
(37. పశ్చిమే భాగే కుణ్డే చాగ్నిం.)

వరాహమూర్తి ప్రభృతీరుపక్షిప్త్వా చ దేవతాః ।
అన్యాశ్చ దేవతాశ్శైలాన్ సముద్రాన్విష్టపాని చ ।। 20.88 ।।
భూరాదీని తథా ద్వీపభేదాంశ్చోద్దిశ్య నామభిః ।
తేషా (38) మాహూయ తత్కార్యం గురుణా సపురోధసా ।। 20.89 ।।

(38. మాహెూ్వాయ.)

భూర్భువస్స్వరితి బ్రహ్మన్నన్తై చ జుహుయాద్ఘృతైః ।
అగ్నిం విసృజ్య వితరేద్దక్షిణాశ్చ యథావసు ।। 20.90 ।।
తదన్తై యజమానస్తు సర్వాలఙ్కారసంయుతః ।
శుచిస్సమాహితో భూత్వాకృతకౌతుకబన్ధనః ।। 20.91 ।।
ప్రవిశ్య తత్ర తద్ధేమమణ్డం చ ప్రాఙ్ముఖ స్స్వయమ్ ।
ప్రవిశ్యాసీత దేవేశం ధ్యాయన్నేవ (39) సుధాకరమ్ ।। 20.92 ।।
(39. సుఖాకరమ్. సురాకరమ్.)

యజ్ఞమూర్తిం ధరాం దేవీం బిభ్రాణం (40) నిజదంష్ట్రయా ।
ఏవం ధ్యాయన్తమాసీనం నృపం సోపస్కియం స్వయమ్ ।। 20.93 ।।
(40. దంష్ట్రయా స్వయా.)

ఆచార్యానుమతః కుమ్భైః స్థాపి తైరభిషేచయేత్ ।
పఞ్చగవ్యాదిభిర్ద్రవ్యైర్మన్త్రానుచ్చార్యమన్త్రవిత్ ।। 20.94 ।।
వసోః పవిత్రమన్త్రేణ పఞ్చగవ్యాభిషేచనమ్ ।
శం నోదేవీరితి పయస్స్నానం దధ్నాఽభిషేచనమ్ ।। 20.95 ।।
ఇషేత్వేతి ఘృతేనాగ్న ఆయాహీతి తథా పునః ।
మధునా చాగ్నిమీడేతి మానస్తోక ఇతి బ్రువన్ ।। 20.96 ।।
హరిచన్దనతోయేన తథైవాక్షతవారిణా ।
ఇదం విష్ణురితి ప్రోచ్య కుఙ్కుమక్షోద వారిణా ।। 20.97 ।।
ఆహోర్వం చేతి మన్త్రేణ తథా కర్పూరవారిణా ।

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే--ఏకవింశోఽధ్యాయః

* అధికారివ్యవస్థాప్రశ్న ప్రతివచనే.*

బ్రహ్మా :---

సిద్ధాన్తానాం శ్రుతో భేదశ్చతుర్ణాం భగవన్ముఖాత్ I
(1) ఇదానీం శోతుమిచ్ఛామి వ్యవస్థామధికారిణామ్ II 21.1 II
(1. సాంప్రతమ్.)

శ్రీభగవాన్ :----

అహం తే నియమం తేషాం కథయిష్యామి శాస్త్రతః I
జాతేషు (2) సర్వవిప్రేషు మన్ముఖాత్కమలాసన II 21.2 II
(2. విప్రజాతేషు సర్వేషు.)

నానాచరణగోత్రేషు నానాకర్మపరేషు చ I
* ఔపగాయనాదీనాం నిర్దేశః.*

తేషాం మధ్యే మహాభాగా ఋషయోఽష్టసహస్రిణః II 21.3 II
ఔపగాయనపూర్వాస్తే నానాగోత్రా ముముక్షవః I
అధీయానాఃకణ్వశాఖాం తథా మాధ్యన్దినాహ్వయామ్ II 21.4 II

తేషాం బుద్ధిస్సముత్పాన్నా మోక్షైకఫలదాయినీ ।
తే సర్వే సహ సఙ్గమ్య (3) బ్రహ్మాణం ప్రోచురవ్యయమ్ ।। 21.5 ।।
(3. బ్రాహ్మణాః.)

మోక్ష్యమాణా వయం బ్రహ్మన్ మోక్షో పాయవివిత్సయా ।
శరణం త్వామిహప్రాప్తా జన్మమృత్యుజిగీషవః ।। 21.6 ।।
ఔపగాయన (4) ముఖ్యాంస్తానుపాసన్నాం శ్చతుర్ముఖ ।
* బ్రహ్మణాపాఞ్చరాత్రదీక్షాదానమ్.*

ఇతి బ్రువాణానాహూయ తదనుగ్రహకామ్యయా ।। 21.7 ।।
(4. ముఖ్యానాం తాపసానామ్.)

పఞ్చరాత్రోక్త (5) మార్గేణ మన్త్రసిద్ధాన్తవర్త్మనా ।
దీక్షయిత్వా యథాన్యాయం చక్రవారిజ మణ్డలే ।। 21.8 ।।
(5. మార్గేషు మన్త్రసిద్ధాన్తమార్గతః.)

ఆహుతాన్ దీక్షితాన్ బ్రహ్మాకర్తవ్యమిదమాదిశత్ ।
కాణ్వీం మాధ్యన్దినీం శాఖాం శాఖాస్వన్తర్హితే ఉభే ।। 21.9 ।।
అధీధ్వం మూలశాఖే తే నిషేకాదీంశ్చ సంస్కృతీః ।
తాభ్యామేవ త్వనుష్ఠధ్వం సోమయాగాదికర్మచ ।। 21.10 ।।
భగవద్ధ్యానసహితం తత్సమారాధనాత్మకమ్ ।
కర్తవ్యత్వేన వేదోక్తమిత్యేవం ఫలవర్జితమ్ ।। 21.11 ।।
కృషీధ్వ మితి కుర్వాణైః కర్మనిశ్రేయసం పరమ్ ।
ప్రాప్యతేఽనేన యుష్మాభిర్మన్త్రసిద్ధాన్తవర్త్మనా ।। 21.12 ।।

* భాగవతత్వనిష్పత్తిః.*

పఞ్చకాలం యథాశాస్త్రం గృహే వా మన్దిరేఽపి వా ।
భగవత్పూజనం కార్యమద్యప్రభృతి నాన్యథా ॥ 21.13 ॥
యూయం భాగవతాస్తేన జాతా భగవదర్చనాత్ ।
భగవద్భక్తికరణాత్ (6) వంశజాతాశ్చతుర్ముఖ ॥ 21.14 ॥
(6. కారణాద్వంశజాశ్చ నః. వంశజానాం మహాత్మనామ్ । తే చ భాగవతా స్సర్వే దీక్షయిత్వా యథావిధి । ఇతి క్వచిత్పాఠః.)

నామ్నా భాగవతాస్సన్తో దీక్షయిత్వా యథావిధి ।
యథోక్తం కర్మ కుర్వాణాః ప్రాప్నువన్తి పరం పదమ్ ॥ 21.15 ॥
శాఖాన్తరేషు యే మన్త్రాః పావనాః పరమర్షయః ।
తానప్యధీధ్వం తైర్మన్త్రై రర్చయధ్వమధోక్షజమ్ ॥ 21.16 ॥

* ఆత్మార్థయజనస్య ముఖ్యతా.*

ఆత్మర్థయజనం విష్ణోః కల్ప తేఽభ్యుద (7) యావహమ్ ।

* పరార్థయజనప్రదేశాః.*

తథా పరార్థయజనం గ్రామే వా పత్తనే పురే ॥ 21.17 ॥
(7. యాయ చ-యాయ హి.)

స్వగృహే వా స్వతన్త్రే వా కార్యం భాగవతైర్నరైః ।
ఆత్మనశ్చ పరేషాం చ తన్ని శ్రేయసకృద్భవేత్ ॥ 21.18 ॥

* అభాగవతవంశ్యానాంపరార్థయజననిషేధః.*

అభాగవతవంశ్యైస్తు (8) దీక్షితైరపి మానవైః ।
ఆత్మార్థమేవ యజనం న పరార్థం కదాచన ।। 21.19 ।।
(8. దీక్షితైశ్శాస్త్రవర్త్మనా.)

పరార్థయజనం తేషాం గర్హితం విప్రసత్తమాః ।
* దీక్షయా కులీనత్వమ్.*

అభాగవతవంశోఽపి దీక్షితశ్శాస్త్రవర్త్మనా ।। 21.20 ।।
పరార్థయజనం కుర్యాదపి భాగవతాజ్ఞయా ।
భగవానేవ గోవిన్దస్సాక్షాద్భాగవతస్మృతః ।। 21.21 ।।
తం దృష్ట్వా విద్యయా హీనమపి దుష్కృతకారిణమ్ ।
నిర్గుణం గుణినం వాపి ప్రత్యుత్తిష్ఠేత్కృతాఞ్జలిః ।। 21.22 ।।
తానయాచత విశ్వాత్మా మహర్షిరమితౌజసః ।
యష్మాభిః క్షితిలోకేషు కార్యం భగవదర్చనమ్ ।। 21.23 ।।
స్వార్థం పరార్థమథ వా కర్తవ్యం మమ శాసనాత్ ।
ఇతి బ్రువాణిస్తాన్ బ్రహ్మ తత్రైవాన్తరధీయత ।। 21.24 ।।
* ధ్యేయవస్తునిర్దేశః మూర్తి లక్షణం చ.*

ధ్యేయం (9) వస్తుప్రవక్ష్యామి మన్త్రసిద్ధాన్తినాం నృణామ్ ।
ద్విభుజం చేద్వాసుదేవం రేఖాభిస్తలయోః కరే ।। 21.25 ।।
(9. యత్తత్.)

లాఞ్ఛితం శఙ్ఖచక్రాద్యైర్ధ్యాయేత్తద్ద్విగుణైః పునః ।
ద్వాభ్యాం కరాభ్యాం బిభ్రాణం శఙ్ఖచక్రే గదామ్బుజే ।। 21.26 ।।

ముఖ్యాభ్యా మథవాభీతి దానం కట్యవలమ్బనమ్ ।
ఇతోఽధికే భుజగమే బహ్వాయుధధరం హరిమ్ ।। 21.27 ।।
వర్ణేన శ్యామసుభగమథవా (10) ధవలద్యుతిమ్ ।
శైలాదివస్తుభిః క్లృప్తం బేరం చాదిపదేస్థితమ్ ।। 21.28 ।।
(10. సరలద్యుతిమ్.)

ఆసీనం వా శయానాం వా గరుడారూఢమేవ వా ।
ధ్యాయేయురర్చయేయుశ్చ త్రయీమన్త్రైస్త్రయీవిదః ।। 21.29 ।।

* ఆగమసిద్ధాన్తధ్యానప్రకారః.*

(11) ధ్యాయేత్వాగమసిద్ధాన్తస్థితే లమ్బభుజద్వయమ్ ।

* బల్యాదిదానరహితపూజా.*

వాసుదేవాదయస్సర్వే నిరాకల్పా నిరాయుధాః ।। 21.30 ।।
(11. ధ్యేయస్త్వాగమ---ద్వయః.)

సి తాస్సితామ్బరధరాశ్చ త్వారస్సమదిఙ్ముఖాః ।
ఏకవిష్టరనిష్ఠాస్తే శయనాసన వర్జితాః ।। 21.31 ।।
దేవీభ్యాం పరివారైశ్చ హీనా యోగాసనేన చ ।
సమప్రధానషాడ్గుణ్య భాజో మన్త్రైర్బలాదిభిః ।। 21.32 ।।
(12) ప్రభవాఖ్యక్రమాత్త్యాజ్యా నిత్యం కమలసమ్భవ ।
బలిప్రదానరహితా నిత్యోత్సవవివర్జితాః ।। 21.33 ।।
(12. ప్రభవాత్త్రక్రమాత్. ప్రభవప్రక్రమాత్.)

(13) పవిత్రారోపణస్వాప శయనోత్థాన వర్జితాః ।

* కర్మసన్యాసినాం స్వరూపమ్.*

కర్తవ్యత్వేన భవనే ప్రాసాదే వా చతుర్ముఖ ।। 21.34 ।।

(13. ఇతమర్ధం క్వచిన్నాస్తి.)

కాల్యే మధ్యన్దినేఽచ్ఛిద్రపఞ్చ కాలపరాయణైః ।
నిరాశైః కర్మసన్యాసకారిభిర్దేవపూజనమ్ ।। 21.35 ।।
బలాదిమన్త్రైరచ్ఛిద్ర పంచకాలపరాయణైః ।
ఏకాధ్వనా నిషేకాది (14) సంస్కారైశ్చ బలాదిభిః ।। 21.36 ।।
(14. సంస్కారాశ్చ.)

చతుర్ణాం బ్రాహ్మణాదీనాం విహితం నయకర్మచ ।
(15) ద్వాదశాక్షరవిద్యైవ తేషాం విద్యా న చ త్రయీ ।। 21.37 ।।
(15. ద్వాదశాక్షరమేతేషాం విజ్ఞానం చ త్రయీ న చ.)

న సావిత్రీ న మన్త్రోన్యస్స్వాధ్యాయజప (16) కర్మణోః ।
బీజశక్త్యఙ్గరహితమృషిచ్ఛన్దోవివర్జితమ్ ।। 21.38 ।।
(16. కర్మణే.)

స్వరూపమేవ మన్త్రస్య జపస్వాధ్యాయకర్మణోః ।

* వర్ణచతుష్టయసంజ్ఞా.*

చతుర్ణామపి వర్ణానాం సంజ్ఞాస్తేషాం క్రమోదితాః ।। 21.39 ।।

(17) భాగో హి ద్విజముఖ్యస్య సంజ్ఞా వా విప్రవన్నృపే ।
వైశ్యస్య వర్ధినీ సంజ్ఞా (18) మౌఢలీ వృషలస్య చ ।। 21.40 ।।
(17. విశేషోద్విజముఖ్యస్య సంజ్ఞా వా విషుసన్నృపః.)

(18. లాఙ్గలీ.)

సర్వే సమానాశ్చత్వారో గోత్రప్రవరవర్జితాః ।
ఉత్కర్షో నాపకర్షశ్చ జాతిత స్తేషు సంమతః ।। 21.41 ।।
ఫలేషు నిస్పృహాస్సర్వే ద్వాదశాక్షరచిన్తకాః ।
మోక్షైకనిశ్చయా (19) శ్వావసూతకాశౌ చవర్జితాః ।। 21.42 ।।
(19. స్సర్వే మూతకాశౌచ.)

* కర్షణాదిష్వనధికారః.*

నాధికారో స్తి సర్వత్ర కర్షణాదిషు కర్మసు ।
మోహాత్తాని ప్రయుఞ్జానాః పతన్త్యకృత బుద్ధయః ।। 21.43 ।।
రాజరాష్ట్రమనుష్యాణాం యజమానస్య సద్మనః ।
క్షయో భవతి తేనై తే న కుర్యుః కర్షణాదికమ్ ।। 21.44 ।।
యాచేత మన్త్రసిద్ధాన్తే దీక్షితం విప్రసత్తమమ్ ।
పూజర్థమాత్మనో బిమ్బ ప్రతిష్ఠాకరణాదిషు ।। 21.45 ।।
సోపి బీజాదిరహితం ద్వాదశా క్షరవిద్యయా ।
కుర్యాత్ప్రతిష్ఠామాచార్యః పూజార్థం మన్త్రవిత్తమః ।। 21.46 ।।
ఏకాయన (20) స్తుతాం మూర్తిం ప్రతిగృహ్య సమర్చయేత్ ।
(21) అర్చనం చ చతుస్థానే వారిస్రగ్బిమ్బవహ్నిషు ।। 21.47 ।।

(20. శ్చతుర్మూర్తిం.)

(21. అభ్యర్చనం.)

నాధికారో స్తిమన్త్రేషు బీజపిణ్డపదాదిషు ।

* మౌధ్గలాద్యేకాయననానాం దాహనిషేధః.*

చతుర్ణాం మౌధ్గలాదీనాం విదుషాం ద్వాదశాక్షరమ్ ।। 21.48 ।।
ప్రాణానామపి నిర్యాణే నస్పృశేన్నదహేచ్ఛవమ్ ।
పుత్రపౌత్రాదిరహితం సన్త్యజేత్కాష్ఠవద్బహిః ।। 21.49 ।।

* మూర్త్యన్తరార్చన నిషేధః.*

మూర్త్యన్తరార్చనం తేషాం ప్రత్యవాయాయ కల్పతే ।
సిద్ధాన్తాన్తరమార్గేణ స్థాపితం బిమ్బమాలయే ।। 21.50 ।।
అజ్ఞానాదథ వా మోహాదేకాయనవిధానతః ।
(22) అర్చయన్నాపదం సర్వామాప్నోతీహ పరత్ర చ ।। 21.51 ।।
(22. అర్చయన్తం పదం సర్వ.)

ప్రదక్షిణప్రణామాది రాద్ధాన్తేన్యత్ర కేవలమ్ ।
విహితం నార్చనం కార్యం రాజరాష్ట్రక్షయావహమ్ ।। 21.52 ।।
న దీక్షా నైవ దేహస్య దహనాదివిశోధనమ్ ।
నాఙ్గన్యాసాది సకలం నేష్టమేకాయనాధ్వని ।। 21.53 ।।
ఏకాయనే ప్రవిష్టానాం త్రైవిద్యానామయం క్రమః ।

* తన్త్రసిద్ధాన్తమార్గనిరూపణమ్.*

తన్త్రసిద్ధాన్తమార్గేతు సంప్రత్యాచార ఉచ్యతే ।। 21.54 ।।

చతుర్ణామపి వర్ణానామితరేషాం చ (23) తదుద్భవామ్ ।

దీక్షాసమైవ సర్వేషా మాచారస్తన్త్రవర్త్మనా ।। 21.55 ।।

(23. తదుద్భవేత్.)

నిషేకాదిశ్చ సంస్కారస్తేషాం తన్త్రోక్తవర్త్మనా ।

త్యక్త్వా త్రయీం తన్త్రమేవ ప్రపద్య శరణం స్థితాః ।। 21.56 ।।

సాన్తరాలమనుష్ఠానం పంచకాలోదితం తథా ।

(24) యతస్తన్త్రాన్తరభువాం నృణాం కమలసమ్భవ ।। 21.57 ।।

(24. మన్త్ర.)

తత్త్వసంహారజననే న్యాసశ్చ కరదేహయోః ।

యోగవిష్టరక్లృప్తిశ్చ (25) నవపద్మప్రకల్పనమ్ ।। 21.58 ।।

(25. నవకల్ప.)

(26) మూర్తయో నవపద్మేషు తాస్వధిష్ఠానమధ్యమే ।

తామీక్షన్తేదిశో వాపి మూర్తయోఽష్టౌ యథాయథమ్ ।। 21.59 ।।

(26. మూర్తయః । ఇత్యాది. ద్విషత్కాక్షర, ఇత్యన్తం క్వచిన్న.)

(27) యాం దిశం మధ్యమా మూర్తిరీక్షతే సైశ్వరీమతా ।

యాం చ వా ఽఽ లోక్య పురుషస్సమారాధనకర్మణి ।। 21.60 ।।

ఆస్తేఽసౌ పౌరుషీ జ్ఞేయా ప్రాజాపత్యాచ వాసవీ ।

యోగవిష్టరపాదానాం ధర్మాదీనాం ప్రకల్పనే ।। 21.61 ।।

(28) అథాన్తః పరివారాణాం సుపర్ణీతనయస్య చ ।

బలిప్రదానపీఠస్య గోపురస్య చతుర్ముఖ ।। 21.62 ।।
(28. తథాన్తః.)

బాహ్యానామపి చై తేషాం ప్రాచీ స్యాద్రైశ్వరీ హరిత్ ।
బాహ్యానాం పరివారాణామన్యేషాం పరికల్పనే ।। 21.63 ।।
ప్రాజాపత్యైవ దిక్ప్రాచీ దిక్సమూహే తు పౌరుషీ ।
ప్రాచ్యాదికాం సమాశ్రిత్య పరివారప్రకల్పనం ।। 21.64 ।।
ద్విషట్కాక్షరపూర్వాణాం బీజశక్త్యఙ్గసంయుతమ్ ।
ఋషిచ్ఛన్దో విహీనశ్చ మన్త్రాణాం జప ఇష్యతే ।। 21.65 ।।
వర్ణానామితరేషాం చ సమమారాధనక్రమః ।
సవానామపి మూర్తీనాం మూర్త్యన్తరగణస్య చ ।। 21.66 ।।
ప్రాదుర్భావగణస్యాపి వర్ణాస్త్రీవ్యక్తయో మతాః ।
న ధ్వజారోహణం నాపి మాసాద్యుత్సవసమ్భవః ।। 21.67 ।।
కేవలం శయనోత్థానే బలి హోమాదివర్జితః ।
ప్రాదక్షిణ్యేన గమనం గ్రామాదేః కౌతుకోత్సవః ।। 21.68 ।।
నైమిత్తికం చతుస్థానే స్వాతన్త్ర్యేణార్చనం హరేః ।
* తన్త్రాన్తరసిద్ధాన్తాచారవ్యవస్థా.*

చక్రాబ్జమణ్డలే కుమ్భే ప్రతిమాయాం చ పావకే ।। 21.69 ।।
తన్త్రాన్తరే చ సిద్ధాన్తే సంప్రత్యాచార ఉచ్యతే ।
త్రివక్త్రం వా చతుర్వక్త్రమధికాననమేవ వా ।। 21.70 ।।
యోగపీఠేస్థితం దేవం పరివారైశ్చ సేవితమ్ ।
పిణ్డమన్త్రైః కలామన్త్రైర్బీజశక్త్యఙ్గసంయుతైః ।। 21.71 ।।
ఋషిచ్ఛన్దోవిహీనశ్చ చత్వారో బ్రాహ్మణాదయః ।

సమర్చయేయుస్సర్వేషాం నిషేకాద్యఖిలక్రియాః ।। 21.72 ।।
తన్త్రాన్తరోక్తమార్గేణ కార్యా (29) త్రైయ్యాత్మనాపి చ ।

* సిద్ధాన్తసాఙ్కర్యనిషేధః.*

సిద్ధాన్తనాం చతుర్ణాం తు సాఙ్కర్యం వ్యవసావహమ్ ।। 21.73 ।।
(29. స్తుల్యాత్మనా-త్రయ్యన్తనర్త్మనా.)

సిద్ధాన్తేషు చతుర్ష్వేకం పూర్వైన్ ర్నృభిరనుష్ఠితమ్ ।
త్యక్త్వా సమాశ్రయేదన్యం నరో భవతి కిల్బిషీ ।। 21.74 ।।
తస్మాజ్జన్మప్రభృత్యేకరాద్ధాన్తనియతో భవేత్ ।
అన్యథా కులమాత్మానం సర్వం నాశయతి స్వయమ్ ।। 21.75 ।।
మన్త్రమణ్డలకుణ్డాది క్రియాముద్రోపచారకైః ।
యోగం నయతి యో మోహత్స్వసిద్ధాన్తోక్తవర్త్మనా ।। 21.76 ।।
సోపి స్వకులజాన్ సర్వాన్ పరమాత్మనమఞ్జసా ।
నయేన్నిరయమత్యుగ్రం పురుషాన్ పురుషాధమః

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే--ద్వావింశోఽధ్యాయః

* ముద్రావిధిః.*

బ్రహ్మా:---

కీదృశీ భగవన్ముద్రా తద్భేదాశ్చాపి కీదృశాః ।

ప్రయోజనం వా కిం తస్యాః కథ్యతాం తదశేషతః ।। 22.1 ।।

* ముద్రానిరుక్తిః.*

శ్రీభగవాన్.

అఙ్గులీరచనా (1) భేదో ముద్రాయస్మాత్ప్రదర్శితాత్ ।

(2) హింసకానామశేషాణాం ముదం ద్రావయతి క్షణాత్ ।। 22.2 ।।

(1. భేదా ముద్రా యస్మాత్ప్రదర్శితాః.)

(2. సాఙ్గులీనామశేషాణాం ముద్రా వారయుతి క్షణాత్.)

తతో ముద్రా నిరసనం తేషాం తస్యాః ప్రయోజనమ్ ।

ప్రీణనం చాపి దేవానాం కర్మణా సోపిదర్శితః ।। 22.3 ।।

* ముద్రాపూర్వవిధిః.*

ప్రయోక్తవ్యశ్చ రహిసి న బహిర్జనసంసది ।

మన్త్రమణ్డలముద్రాణాం గుప్తిరేషా సనాతనీ ।। 22.4 ।।

గన్ధలిప్తౌ కరౌ కృత్వా ముద్రాదర్శనమాచరేత్ ।

* హృదయముద్రా.*

అనామి కామధ్యమయోః ప్రవేశ్యాఙ్గుష్ఠమాయతమ్ ।। 22.5 ।।

విధాయ ముష్టిం హృదయే న్యసేద్ధృదయముద్రికా ।

* శీర్షముద్రా.*

సైషా ముష్టిమధో బధ్వా స్థాపయిత్వా చ మూర్ధని ।। 22.6 ।।

అఙ్గుష్ఠాగ్రేణ హననం తర్జన్యా శీర్షముద్రికా ।

* శిఖాముద్రా.*

ఉర్ధ్వాఙ్గుష్ఠం ధృఢం ముష్టిం బధ్వాన్యస్యేచ్ఛిఖాపదే ।। 22.7 ।।
శిఖాముద్రేయముదితా

వర్మముద్రాతు కథ్యతే ।

* కవచముద్రా.*

ప్రవేశ్యాభ్యన్తరాంగుష్టం బధ్వా ముష్టిప్రవేశనమ్ ।। 22.8 ।।
ఉన్నమ్యకిఞ్చిదగ్రే చ వితతాన్తేన ముష్టినా ।
(3) భావయేద్వర్మణో బన్ధం సైషా కవచముద్రికా ।। 22.9 ।।
(3. హరయేద్వర్మణో.)

* అస్త్రముద్రా.*

(4) తర్జన్యంగుష్ఠసిరసి స్ఫోటయేచ్చక్రవత్ (5) స్మరన్ ।
దిక్షు సర్వాసు శేషాభిర్ముష్టిం బధ్వా చతుర్ముఖ ।। 22.10 ।।
(4.తర్జన్యాఙ్గుష్ఠశిరసా.)

(5. క్రమాత్.)

సైషాస్త్రముద్రా విజ్ఞాయా

* నేత్రముద్రా.*

శిఖాముద్రామధోముఖీమ్ ।
విన్యనేత్రాం భ్రువోర్మధ్యే నేత్రముద్రేయమీరితా ।। 22.11 ।।
షడఙ్గముద్రాస్వేతాను హస్తస్సర్వత్ర దక్షిణః ।

* అగ్ని ప్రాకారముద్రా.*

కనిష్ఠాదిత్రిభిర్బధ్వా ముష్టిం సాఙ్గుష్ఠమున్న తామ్ ।। 22.12 ।।
విధాయ తర్జనీం తేన భ్రామయేదాశు చక్రవత్ ।
అగ్ని ప్రాకారముద్రేయం (6) తయైవాత్మాభిరక్షణమ్ ।। 22.13 ।।
(6. తాభి రాత్మా.)

* యోగముద్రా.*

నాభేరధస్తాద్విన్యస్య (7) సవ్యం కరతలం పునః ।
ఉత్తానమితరం తస్య విన్యసేదుపరీ (8) దృశీ ।। 22.14 ।।
(7. సర్వం.)

(8. శమ్.)

యోగముద్రా

* యోగసమ్పుటముద్రా.*

(9) కరతలం సవ్యం నాభేరధస్తతః ।
అవాఙ్ముఖం తదుపరి (10) సవ్యేకరతలం పునః ।। 22.15 ।।

(9. కరతలే సర్వం.)

(10. సర్వం.)

సమాఙ్గుష్ఠం విరచయేద్యోగసమ్పుటముద్రికా ।

* ఉక్తయోర్ముద్రయోర్వినియోగః.*

యోగాభ్యాసే చ తత్త్వానాం సంహారోత్పాదనేపి చ ।। 22.16 ।।

ముద్రాద్వయమిదం బ్రహ్మన్కథితం యోగినాం హితమ్ ।

* కుమ్భముద్రా.*

యోగసంపుట (11) ముద్రేయముచ్చితా ఘటవత్కృతా ।। 22.17 ।।

(11. ముద్రైవచ్చిద్రితా---ముద్రేయం ముద్రితా.)

(12) ఊర్ధ్వం స్యాత్కుమ్భముద్రైషాతయా స్నానం సమాచరేత్ ।

* సంహారముద్రా.*

తర్జన్యా నామికాగ్రం తు విష్టయిత్వా క్రమేణ తత్ ।। 22.18 ।।

(12. ఊర్ధ్వాభ్యాం స్యాత్కుమ్భముష్టేః కుమ్భ.)

తథాఙ్గుష్ఠకనిష్ఠౌ తు జ్ఞేయా సంహారముద్రికా ।

* ఏతస్యా వినియోగః.*

తత్త్వానాం సహృతౌ చైవ దేవతోద్వాసనే తథా ।। 22.19 ।।

ఏషా ముద్రా ప్రయోక్తవ్యా సర్వకర్మసు సర్వదా ।

* సృష్టిముద్రా.*

సంహతాభి(13) శ్చ తిసృభిరఙ్గులీభిశ్చసంగతిః ।। 22.20 ।।

(13. శ్చతసృభిః.)

విముక్తతర్జనీ భూయస్స్పృష్టి ముద్రేతి కీర్తితా ।

* ఏతద్వినియోగః.*

ఆవాహనే (14) తత్వసృష్టౌ ముద్రైషా పరికీర్తితా ।। 22.21 ।।

(14. చ సృష్టౌ చ.)

* తత్వముద్రా.*

అఙ్గుష్ఠతర్జనీభ్యాం తు సంయోగస్తత్వముద్రికా ।

తత్వన్యసనకాలే చ ముద్రైషా (15) పరికీర్తితా ।। 22.22 ।।

(15. సముదాహృతా.)

* సైవజ్ఞానముద్రా.*

జ్ఞానముద్రా (16) పి సైవైషా స్యాదజ్ఞానతమోపహా ।

* న్యాసముద్రా.*

ఊర్ధ్వయోః కరయోర్మధ్యం మధ్యమాభ్యాం తు స్స్పృశేత్ ।। 22.23 ।।

(16. ఫలైస్సైషా.)

ఉత్తానితౌ కరౌ కృద్వా న్యాస (17) ముద్రా నిగద్యతే ।
దేవాత్మదేహయోర్మన్త్రం న్యాసముద్రేయమీరితా ।। 22.24 ।।
(17. ముద్రేతి కథ్యతే.)

* జపముద్రా.*

అఙ్గుష్ఠాభ్యాం తు కరయోస్తర్జన్యోరుభయోరపి ।
మధ్యమాభ్యాం స్పృశేదన్యాం (18) విస్తృతాని యథా తథా ।। 22.25 ।।
(18. ద్విసృతాహి ర్యథా.)

జపముద్రేతి విజ్ఞేయా జపకాలే ప్రదర్శయేత్ ।

* బ్రహ్మముద్రా.*

అఙ్గులీభిస్సమస్తాభిర్దక్షిణేతరహస్తయోః ।। 22.26 ।।
సంపుటీకరణం బ్రహ్మముద్రా సంశబ్దితా బుధైః ।

* విష్ణుముద్రా.*

అఙ్గుష్ఠే ద్వే కనిష్ఠే ద్వే తథాస్యాత్తర్జనీ ద్వయో ।। 22.27 ।।
(19) సహయుక్తాగ్రతశ్శిష్టా విష్ణుముద్రేతి కీర్తితా ।

* రుద్రముద్రా.*

సా చైవ శేషితాఙ్గుష్ఠాసమస్తేన పరస్పరమ్ ।। 22.28 ।।
(19. సఙ్ఘయుక్తాగ్రగాః.)

ఉభయాఙ్గుష్ఠముద్రా సా రుద్రస్య కథితా తవ ।

* అభివాదనముద్రా.*

శ్రోత్రే పిధాయ పాణిభ్యాం దణ్డవద్దక్షిణం కరమ్ ।। 22.29 ।।
ప్రసారయేద్గురూణాం తు అభివాదనకర్మణి ।

* విఘ్న రాజముద్రా.*

(20) సర్వహస్తాఙ్గులీస్సవ్యకర్ణేన్యస్య తథేతరమ్ ।। 22.30 ।।
(20. సవ్యహస్తాంగులీస్సవ్య.)

ప్రసరేద్విఘ్నరాజస్య ముద్రా విఘ్నవినాశినీ ।

* భాగవతముద్రా.*

అన్తస్తు తర్జనీయుగ్మం సంహతాఙ్గుష్ఠకద్వయమ్ ।। 22.31 ।।
ముద్రా భాగవతీ సాస్యాత్

* వరాహముద్రా.*

కరయుగ్మం తు సమ్పుటే ।
(21) కృతే వరాహముద్రా సాసర్వసిద్ధికరీ శుభా ।। 22.32 ।।
(21. కృత్వా.)

గురుపఙ్క్తిక్రమే బ్రహ్మన్ (22) సైషాముద్రా ప్రదర్శితా ।

* దహనముద్రా.*

అపసవ్యే కరతలే సంస్మరేద్రక్తపఙ్కజమ్ ।। 22.33 ।।

(22. ముద్రాస్సర్వాః ప్రదర్శితాః. సర్వకర్మప్రదర్శితమ్.)

తన్మధ్యే చిన్తయేదగ్నిం త్రికోణం తేససాం నిధిమ్ ।
అవాఙ్ముఖం కరతలం కృత్వా ద్రవ్యోపరి న్యసేత్ ।। 22.34 ।।
జ్ఞేయా దహనముద్రైషా ద్రవ్యశుద్ధి (23) ప్రదా సదా ।

* అప్యాయనముద్రా.*

సవ్యే కరతలే శ్వేతపఙ్కజం షోడశచ్ఛదమ్ ।। 22.35 ।।

(23. ప్రదాయినీ.)

కలాషోడశ (24) సంయుక్తం శశినం పఙ్కజాసన ।
తన్మధ్యేచిన్తయిత్వాతు స్రావితం చామృతం స్మరేత్ ।। 22.36 ।।

(24. సమ్పూర్ణమ్.)

తేనామృతేన తద్భస్మ క్షాలితం తూత్థితం స్మరేత్ ।
ఆప్యాయనన్య ముద్రైషా కథితా కమలాసన ।। 22.37 ।।

* సురభిముద్రా.*

అంగుష్ఠే ద్వే కనిష్ఠే ద్వే తథాస్యాత్తర్జనీ (25) ద్వయోః ।
శిష్టం ప్రసారయేద్బ్రహ్మన్నంగులాని కరద్వయే ।। 22.38 ।।

(25. ద్వయమ్.)

మధ్యమాం దక్షిణకరేఽనామికాం చ తథేతరే ।
సంహృత్య ప్రసరేచ్ఛేషం కరయోరుభయోరపి ।। 22.39 ।।

జ్ఞేయా సురభిముద్రా (26) సా యాగ ద్రవ్యవిశోధినీ ।

* ఆవాహనముద్రా.*

హస్తాభ్యామఞ్జలిం కృత్వా ఈషద్వికసితం స్ఫుటమ్ ।। 22.40 ।।

(26. స్యాత్.)

అవాహనస్య ముద్రైషా దర్శనాత్స (27)న్నిధిం భజేత్ ।

* ప్రణామముద్రా.*

హృదయే శిరసి ద్వేపి సమ్పుటాఞ్జలిరూర్ధ్వగా ।। 22.41 ।।

(27. సన్నిధిర్భవేత్.)

ప్రణామముద్రాసాజ్ఞేయా క్షిప్రం దేవప్రసాదినీ ।

* తస్యావినియోగః.*

సా జ్ఞేయా వాసుదేవాదిమూర్తినాం కమలాసన ।। 22.42 ।।

చతుర్వింశతిమూర్తీనాం మీనాదీనాం తథైవ చ ।

ముద్రైషా చా న్యమూర్తినాం కథితా కమలాసన ।। 22.43 ।।

* పద్మముద్రా.*

ప్రసార్యకరజాన్ సర్వాన్ మణిబన్ధౌ సమేత్య తౌ ।

అన్తః ప్రవిశ్య చాంగుష్ఠౌ తయోః పృష్ఠమనుస్పృశేత్ ।। 22.44 ।।

ప్రసారయేత్పద్మముద్రా మాసనే (28) తు ప్రదర్శయేత్ ।

* కమలముద్రా.*

శ్రియాదీనాం చ సర్వాసాం దేవీనాం చతురాసన ।। 22.45 ।।

(28. సమ్ప్ర.)

ప్రోక్తా కమలముద్రా (29) సా సర్వకామఫలప్రదా ।

* శఙ్ఖముద్రా.*

నిబధ్య దక్షిణాంగుష్ఠం వామహస్తస్య ముష్టిగమ్ ।। 22.46 ।।

(29. స్యాత్సర్వ.)

కృత్వా చాంగుష్ఠతర్జిన్యౌ సంయుక్తే ప్రసృతే సమే ।

(30) త్రిప్రస్తు దక్షిణన్యాసా బధ్నీ యుర్ముష్టిమూర్ధ్వగాః ।। 22.47 ।।

(30. తిస్రస్తు దక్షిణస్యాన్యామ్.)

శఙ్ఖముద్రేయముదితా జ్ఞానదా మోక్షదాఽచిరాత్ ।

* చక్రముద్రా.*

మణిబన్ధసమౌ హస్తౌ తిర్యక్సం (31) భ్రామ్య చ క్రమాత్ ।। 22.48 ।।

(31. భావ్య చక్రవత్)

పర్యాయేణ ప్రయోక్తవ్యా చక్రముద్రా మహోదయా ।

* గదాముద్రా.*

ముష్ఠిం కృత్వా తు హస్తాభ్యామంగుష్ఠౌ (32) వినతావుభౌ ।। 22.49 ।।

మధ్యమాంగులియుగ్మం తు (33) ఋజుమూర్ధ్వం ప్రసారయేత్ ।

శేషాభిరంగులీభిస్తు బన్ధయేయుః పరస్పరమ్ ।। 22.50 ।।

(32. వితతా.)

(33. దర్వీకృత్య దీర్ఘాకృత్య.)

సంశ్లిష్టౌ కూర్పరౌ ద్వౌ తు గదాముద్రేయమీరితా ।

* చాపముద్రా.*

తర్జన్యగ్రం మధ్యమయా సంస్పృశే (34) చ్చాపముద్రికా ।। 22.51 ।।

(34. ధను.)

* ముసలముద్రా.*

ముష్టిం కృత్వా వామహస్త మంగుష్ఠమృజుమూర్ధ్వతః ।
అపసవ్యకరేణై తదంగుష్ఠం తు బన్ధయేత్ ।। 22.52 ।।
ప్రసార్య దక్షిణాంగుష్ఠం జ్ఞేయా ముసలముద్రికా ।

* ఖడ్గముద్రా.*

కనిష్ఠాంగులిపూర్వం తు సంహృత్యాంగుష్ఠకేన (35) తు ।। 22.53 ।।

(35. చ.)

నిబధ్య తర్జనీం భూయస్తదగ్రం నతమేవ చ ।
ఖడ్గముద్రా తుసా జ్ఞేయా సర్వదుష్టభయఙ్కరీ ।। 22.54 ।।

* వనమూలాముద్రా.*

హస్తాభ్యాం లమ్బయేద్బ్రహ్మన్నంగుల్యగ్రైః పరస్పరమ్ ।

బన్ధయేద్వన (36) మాలా స్యాదంగుష్ఠౌ ద్వౌ తు సంహరేత్ ।। 22.55 ।।

(36. మామాయా అఙ్గుష్ఠౌ.)

* అఞ్జలిముద్రా.*

ఆఖణ్డలాదిదేవానాం ముద్రా చాఞ్జలిసంజ్ఞితా ।

* గరుడముద్రా.*

ఉభౌ కరతలే పృష్ఠౌ సంశ్లిష్టౌ తు కనిష్ఠకౌ ।। 22.56 ।।

బన్ధయేత్తర్జనీయుగ్మం ప్రసరేత్తుణ్డవత్క్రమాత్ ।

అంగుష్ఠౌ ద్వౌ (37) పాదయుగ్మ మధస్తాల్లమ్బయేత్క్రమత్ ।। 22.57 ।।

(37. పదే యుగ్మే.)

మధ్యమానామికాభ్యాం తు కరయోరుభయోరపి ।

పక్షవచ్చలనం కుర్యాజ్జ్ఞేయా గరుడముద్రికా ।। 22.58 ।।

* విష్టక్సేనముద్రా.*

కనిష్ఠాదిత్రయం బ్రహ్మన్ సంహృత్యాగుష్ఠకేన చ ।

నిబధ్య తర్జనీం భూయో నిష్వక్సేనస్య ముద్రికా ।। 22.59 ।।

* అనన్తముద్రా.*

ప్రసార్య కరజాన్ సర్వాన్ విరలానూర్ధ్వగామినః ।

కృత్వాహస్తస్య చాయామం తదగ్రాన్ కుఞ్చయేత్క్రమాత్ ।। 22.60 ।।

ఫణిఫణాగ్రసదృశాజ్ఞేయాఽనన్తస్య ముద్రికా ।

* బలిముద్రా.*

చణ్డాదీనాం భ వేన్ముష్టిముద్రైషా బలిముద్రికా ।। 22.61 ।।

* అస్త్రముద్రా.*

అఙ్గుష్ఠానామికాభ్యాంతు (38) తథా స్యాదస్త్రముద్రికా ।

* ముష్టిముద్రా.*

ముష్టిముద్రా తు ముష్టిస్స్యాదంగుష్ఠేన తు వేష్టితా ।। 22.62 ।।

(38. తథా స్యాద్వక్త్ర--ద్వస్త్ర.)

* జ్ఞానముద్రా.*

జ్ఞానముద్రేతి విజ్ఞేయా సైవ ముక్తకనిష్ఠికా ।

* గన్ధముద్రా.*

గన్ధముద్రేతి విజ్ఞేయా విముక్తానామికా చ సా ।। 22.63 ।।

* పుష్పాముద్రా.*

పుష్పముద్రేతి విజ్ఞేయా విముక్తా మధ్యమా తథా ।

* యజ్ఞోపవీతముద్రా.*

మధ్యమాఙ్గుష్ఠశిరసి (39) సఙ్గతిర్వ్యగ్రపర్వణా ।। 22.64 ।।

(39. సఙ్గతాభ్యాంతు.)

యజ్ఞోపవీతముద్రా స్యా

* ఆకల్పముద్రా.*

దంగుష్ఠేన కనిష్ఠికా ।
ఆకల్పముద్రికా జ్ఞేయా విష్ణోః ప్రీతికరీ శుభా ।। 22.65 ।।

* ధూపముద్రా.*

(40) సంహృతాగ్రాఙ్గులీనాం తు కృత్వా వ్యతికరాఙ్గులీః ।
సహైవోర్ధ్వీకృతాంగుష్ఠౌ కరాభ్యాం (41) ధూపముద్రికా ।। 22.66 ।।
(40. సంశృతా.)

(41. ధూమ.)

* దీపముద్రా.*

ఊర్ధ్వంతు మధ్యమాం కృత్వా సంహృత్యాంగుష్ఠమేవ చ ।
తర్జన్యా నామికాభ్యాం తు సంహృత్య తు కనిష్ఠికామ్ ।। 22.67 ।।
తేనైవ వామహస్తేన దక్షిణేన కృతా (42) తు యా ।
దీపముద్రేతి సా ప్రోక్తా దేవదేవ ప్రయాధికా ।। 22.68 ।।
(42. తథా.)

అన్యేషాముపచారాణాం ముద్రా స

చర్యాపాదే--త్రయోవింశోఽధ్యః

* మన్త్రోద్ధారవిధిః.*?

బ్రహ్మ :----

సంజ్ఞాభేదస్తు వర్ణానాం మన్త్రోద్ధారస్తు కీదృశః ।
ప్రయోజనం వా కిం తస్య కథ్యతాం తదశేషతః ।। 23.1 ।।
శ్రీభగవాన్ :----

(1) అహం తే కథయిష్యామి శృణు (2) సర్వం యథాతథమ్ ।
హ్రస్వదీర్ఘవిభాగేన భిన్నాః పద్మజ మన్ముఖాత్ ।। 23.2 ।।
(1. హన్తతే.)

(2. గుహ్యం.)

అకారాద్యాస్స్వరా జాతాః క్రమాదన్యేఽర్ధమాతృకాః ।
కకారాద్యాశ్చ చక్రేతే న్యస్య పూజ్యాః (3) పరిష్కృతే ।। 23.3 ।।
(3. పరిష్కృతాః.)

ప్రశస్తే నిర్జనే గుప్తే భూభాగే (4) శోభనే సమే ।
హస్తద్వయేన విస్తీర్ణం స్థణ్డిలం చతురశ్రకమ్ ।। 23.4 ।।
(4. శోధితే.)

దర్పణోదరసఙ్కాశమున్నతం చతురఙ్గులైః ।

మృద్భిః (5) పిధాయ సుషిరం గోమయేనోపలిప్య చ ।। 23.5 ।।

(5. విధాయ సుసమమ్ విహాయ సుషిరమ్.)

ప్రోక్ష్య చక్రం విధాతవ్యం షోడశారపరిష్కృతమ్ ।

నాభినమిసమాయుక్తం చన్దనక్షోదరేఖయా ।। 23.6 ।।

తన్మధ్యే ఛన్దసామాదిరరభూషు స్వరా స్తథా ।

స్పర్శాక్షరం నాభిమధ్యే నేమిమధ్యే చ యాదయః ।। 23.7 ।।

ఏవం న్యస్తేషు వర్ణేషు ద్వాదశాక్షరవిద్యయా ।

అర్ఘ్యాద్యైస్సకలైర్భోగైర్వర్ణాత్మాసం సమర్చయేత్ ।। 23.8 ।।

* వర్ణానాం సంజ్ఞాన్తరమ్.*

చక్రసంస్థితవర్ణానాం నామభేదః ప్రదర్శ్యతే ।

ఉద్గీథశ్ఛన్దసామాదిః ప్రణవస్తారక స్తథా ।। 23.9 ।।

(6) బ్రహ్మ చ బ్రహ్మకోశశ్చ వ్యాపీ చోఙ్కార ఇత్యపి ।

నామాని (7) ప్రథితాన్యష్టావకారో విష్ణురుచ్యతే ।। 23.10 ।।

(6. బ్రహ్మ.)

(7. కథితా.)

ఓఙ్కారాదిశ్చాప్రమేయ ఆకారో మధుసూదనః ।

ఆదిదేవో గోపనశ్చ స్యాదికారస్త్రివిక్రమః ।। 23.11 ।।

మాయా బన్ధశ్చ రామశ్చ కథ్యతే తదనన్తరమ్ ।

పఞ్చబిన్దుర్మహామాయా వామనస్స్మర్యతే తథా ।। 23.12 ।।

ఉకారో భువనాహ్వానశ్శ్రీధరశ్చోదయ స్తథా ।

ఊకారాశ్చోర్ధ్వలోకేశో హృషీకేశో గుహాలయః ।। 23.13 ।।

ఋకార ఋతధామా చ పద్మనాభస్తథోచ్యతే ।

ౠకారః పీతనామా స్యాద్యోగీ దామోదర స్తథా ।। 23.14 ।।

ఌకారః కేశవో గోప్తా (8) ప్రజ్ఞాధారో మహేశ్వరః ।

ౡకారో దీర్ఘ (9) ఘోణశ్చ నారాయణసమాహ్వయః ।। 23.15 ।।

(8. ప్రజా.)

(9. ఘోషశ్చ.)

సంప్రసారణనామాస్యాదేకారో మాధవాహ్వయః ।

దేవదత్తో మృగేశస్స్యాదైకారో (10) గోధనః స్మృతః ।। 23.16 ।।

(10. ధనదః.)

గోవిన్దో వీరసేనశ్చ స్యాదోకారశ్చతుర్ముఖ ।

ఓతదే హెూ వాసుదేవో బ్రహ్మసాధన ఇత్యపి ।। 23.17 ।।

ఔకార ఔషధాహ్వాన ఔర్వస్స్జక్కర్ణో మనుః ।

అంకారః కపిలాక్షశ్చ ప్రద్యుమ్నో (11) దేవతా స్మృతః ।। 23.18 ।।

(11. దేవరః.)

అఃకారశ్చానిరుద్ధాహ్వః కలాన్త (12) స్సర్గిసంజ్ఞికః ।

కకారః కమలో బ్రహ్మ కరాలశ్శఙ్ఖినఃస్మృతః ।। 23.19 ।।

(12. స్సర్గ.)

ఖకారః (13) ఖర్వదేహశ్చ చక్రీ గరుడవాహనః ।

గదధ్వంసీ గకారశ్చ గదీ పఞ్చాత్మకస్స్మృతః ।। 23.20 ।।

(13. సర్వ.)

పద్మపాణిర్ఘకారస్తు పఞ్చాత్మా గజవాహనః ।

ఙకారశ్శార్ఙ్గపాణిశ్చ ఏకదంష్ట్రః కపిధ్వజః ।। 23.21 ।।

వక్రతుణ్డః ఖడ్గధరశ్చకారః ప్రేతనాయకః ।

ఛకారశ్ఛలవిధ్వంసీ స్వచ్ఛన్దః కుణ్డలీ స్మృతః ।। 23.22 ।।

ముసలీ జన్మహన్తా చ జకారః కకుభః స్మృతః ।

ఝకారస్సామవేదాత్మా (14) ఝషాశీ (15) చ గువర్ణభాః ।। 23.23 ।।

(14. ఝషాంశీ.)

(15. నసువర్ణ.)

ఞకారశ్చన్ద్రధవలః పాశపాణిర్భృగుఃస్మృతః ।

టకారో హృదయా (16) హ్లాదీ ఖేటకీ పర్వతః స్మృతః ।। 23.24 ।।

(16. హ్వానః.)

ఠకారః కౌస్తుభో (17) మేఘీ తోమరో దుస్సహః స్మృతః ।

డకారః పుణ్డరీకాక్షో ఝషో భూమిర్వనాలయః ।। 23.25 ।।

(17. మేధీ.)

ఢకారః పుష్పభద్రా చ దృఢకర్మా ప్రతర్దనః ।

ణకారో వనమాలీ స్యాత్త్రిప్రచణ్డస్సుముఖః స్మృతః ।। 23.26 ।।

ఏకనేత్ర స్తకారస్స్యాద్వైరాజో విజయః స్మృతః ।

థకారస్సర్వ (18) రోధశ్చ రసాత్మా సుప్రతిష్ఠితః ।। 23.27 ।।

(18. రోగశ్చ.)

దకారో వైధరో దృష్టిరత్రి (19) స్స త్రిపురాన్తకః ।

ధకారో ధనదః పుణ్యస్సుభగో మోహనాశనః ।। 23.28 ।।

(19. సర్వ.)

నకారో భద్రపాణిస్స్యాద్విఘ్నేశో మానుషేశ్వరః ।

పకారః పాపహననః పవిత్రః పశ్చిమానవః ।। 23.29 ।।

ఫకారః పుల్లనయనశ్శిఖణ్డీ స్యాద్వికర్మణః ।

బకారో జృమ్భలో హ్రస్వో మతిమాన్ కాలనేమిజిత్ ।। 23.30 ।।

భల్లాయుధో భకారశ్చ సుభద్రస్సూక్ష్మలోచనః ।

మకారో మన్దరో దక్షో మాధవీ పాటలక్రియః ।। 23.31 ।।

యకారః పురుషాత్మా స్యాద్వాయు శ్శఙ్ఖశ్చతుర్గతిః ।

రేఫోఽనలో మహాజ్వాలో విశ్వాత్మాసర్వదాహకః ।। 23.32 ।।

లకారఃపీతవర్ణాభో మహేన్ద్రః పులహః స్మృతః ।

వకారో వరుణః కుమ్భః పీయూషాత్మా సుధారసః ।। 23.33 ।।

శకారశ్శుభదో లక్ష్మీః శ్రీవత్సో విత్తవర్ధనః ।

షకారః క్రోధరూపీ స్యాదుగ్రాత్మా శత్రుసూదనః ।। 23.34 ।।

పూర్ణచన్ద్రః కలాత్మా స్యాత్ సకారశ్శుక్లసంజ్ఞితః ।

ద్వాదశాత్మా హకారాస్స్యాద్దీప్తిమాన్ భాస్కరః స్మృతః ।। 23.35 ।।

ళకారోడుణ్డభో (20) భర్గో విష్కమ్భో విషమధ్వనిః ।

క్షకారో గరుడోఽ నన్తః కూటో నరహరిఃస్మృతః ।। 23.36 ।।

(20. గర్భో విష్కమ్భో నృషభధ్వనిః-గర్గో.)

అనుస్వారో ధ్రువో బిన్దుర్వృష్ణిశ్చన్ద్రార్ధ ఉచ్యతే ।
స్వాహాకారో హుతాన్తశ్చ (21) టరేతి పరికీర్తితః ।। 23.37 ।।
(21. చన్ద్రేతి పరికీర్తితః.)

నమస్కారో నతిర్వర్ణసంజ్ఞా ఇత్యాదయః స్మృతాః ।
* వర్ణానాం దేవతానిర్దేశః.*

చక్రసంస్థితవర్ణానాం దేవతా కథ్యతే క్రమాత్ ।। 23.38 ।।
* తత్ర అచాం దేవతాః.*

సర్వేషామపి వర్ణానామకారః కారణం యతః ।
సర్వకారణరూపత్వా ద్విష్ణుస్తస్యాధిదేవతా ।। 23.39 ।।
ఆకారస్య మధుద్వేషీ స్యాదికారస్త్రి (22) విక్రమః ।
ఈకారో వామనో దేవస్తథోకారశ్శ్రియః పతిః ।। 23.40 ।।
(22. విక్రమీ.)

ఊకారస్య హృషీకేశో వర్ణస్య స్యాదనన్తరమ్ ।
పద్మనాభస్త్వృకారస్య దేవో దామోదరో భవేత్ ।। 23.41 ।।
(23) ౠకారస్య స్థితశ్శమ్భుః ఌకారస్య చ దేవతా ।
నారాయణోఽధిదేవస్స్యాత్ ౡకారస్య చతుర్ముఖ ।। 23.42 ।।
(23. ౠకారః కేశవో దేవో.)

మాధవోఽనన్తరార్ణస్య గోవిన్దో దేవతా భవేత్ ।
ఐకారస్య తథార్ణస్య స్యాదోకారస్య దేవతా ।। 23.43 ।।

వాసుదేవస్తథార్ణస్య స్యాదౌకారస్య దేవతా ।
సఙ్కర్షణ స్తథాఙ్కారో భవేత్ప్రద్యుమ్న దేవతా ।। 23.44 ।।
అఃకారస్యానిరుద్ధస్స్యాద్దేవా ఇత్థం క్రమాదచామ్ ।
దేవతాః కథితా బ్రహ్మన్

* హలాం దేవతాః.*

హలాం సంప్రతి కథ్యతే ।। 23.45 ।।
కకారస్య విధిర్దేవః ఖకారస్య సుదర్శనః ।
గకారస్య ఘకారస్య (24) వాణీ శార్ఙ్గశ్చ దేవతా ।। 23.46 ।।
(24. వాణీశార్ఙ్గాధిదేవతే.)

ఙకారస్య చకారస్య దేవో నన్దక ఇష్యతే ।
ఛకారస్య యమో దేవో జకారస్య చ దేవతా ।। 23.47 ।।
ముసలీ స్యాత్ (25) ఝకారస్తు భవేదఙ్కుశదైవతః ।
ఞకారస్య భృగుర్దేవః టకారస్య మహీధరః ।। 23.48 ।।
(25. ఝకారస్య భవేదఙ్కుశదేవతా.)

మేరుః కౌస్తుభదైవత్యః ఠకారో డస్తు పార్థివః ।
ఢకారో మాతృదైవత్యోణకారో వానమాలికః ।। 23.49 ।।
తకారస్య తథా దృష్టిః థకారో రసదైవతః ।
అత్రిర్దకారస్య భవేద్ధకారస్య ధనేశ్వరః ।। 23.50 ।।
లమ్బోదరో నకారస్య పకారస్య పవిత్రకః ।
శిఖణ్డవాన్ ఫకారస్య బకారస్య తు దేవతా ।। 23.51 ।।

(26) జృమ్భలో భాక్షరస్య స్యాత్సుభద్రో దేవతా తథా ।
దక్షో మకారస్య భవేద్యకారో వాయుదైవతః ।। 23.52 ।।
(26. జృమ్భలన్తు భకారస్య.)

ధూమధ్వజస్స్యాద్రేఫస్య లకారస్య దివస్పతిః ।
పకారో వరుణేశాన శకారో మాధిదైవతః ।। 23.53 ।।
క్రోధాకారః షకారస్య సకారశ్చన్ద్రదైవతః ।
సహస్రాంశుర్హకారస్య ళకారో (27) భర్గదైవతః ।। 23.54 ।।
(27. భగదైవతః.)

నరసింహః క్షకారస్య కథితాః కాదిదేవతాః ।

* మన్త్రావర్ణాదిజ్ఞానే ఫలమ్.*

వర్ణానాం చక్రనిష్ఠానాం నామాన్యపి చ దేవతాః ।। 23.55 ।।
యో వేత్తి తస్య ఫలదా మన్త్రిణ శ్చతురానన ।

* వర్ణానాం నక్షత్రాణి.*

యావతో యస్య వర్ణస్య యన్నక్షత్రం విదుర్బుధాః ।। 23.56 ।।
స చ (28) తావాం స్తత్ర వర్ణః క్రమాదిహ నిగద్యతే ।
ఆద్యం వినా స్వరం వర్ణావాద్యావాశ్వయుజౌ స్మృతౌ ।। 23.57 ।।
(28. తాసామ్.)

ఇకారస్యాపి భరణీ కృత్తికాత్రయముత్తరమ్ ।
చతుష్టయమృకారాది రోహిణ్యే కమథేడకా ।। 23.58 ।।

రౌద్రమప్యేక (29) మేవస్యాత్పునర్వస్వోర్ద్వయం మతమ్ ।
ద్వయమేవ తథా పౌష్ణమాద్యన్తం వా మతా న్తరే ।। 23.59 ।।
(29. వర్ణస్స్యాత్.)

కాదిషు ప్రథమం (30) పుష్యం ద్వయం సార్పం ద్వయం మఘా ।
ఏకమర్యమణం యుగ్మం (31) భర్గదైవతముచ్యతే ।। 23.60 ।।
(30. పుష్యద్వయం సార్ప.)

(31. భగదైవత--భగవద్దైవ.)

యుగ్మమేవ తు సావిత్రం (32) ద్వయమిన్ద్రాధిదైవతమ్ ।
ఏకం (33) నిష్ట్యా విశాఖే ద్వే త్రయం మైత్రమనన్తరమ్ ।। 23.61 ।।
(32. ద్వయం చిత్త్రా.)

(33. తిష్యా.)

ఐన్ద్రమేకం త్రయం మూలం పూర్వమాషాఢమేకకమ్ ।
ఆషాఢముత్తరం చైరమేకమేవాభిజిన్మతమ్ ।। 23.62 ।।
ద్వయం వైష్ణవమేకం తు శ్రవిష్ఠా శతతారకమ్ ।
ఏకమేవ (34) త్రయం శాది వర్ణస్స్యాదజ ఏకపాత్ ।। 23.63 ।।
(34. త్రియంశాది.)

అహి ర్బుధ్న్యస్త్రయో వర్ణా ఇతి వర్ణేషు తారకాః ।

* రాశయః *

ఆదౌ చతుష్టయం మేషో వర్ణానామృషభస్త్రికమ్ ।। 23.64 ।।
తథైవ మిథునం యుగ్మం కులీరం మృగరాట్ తథా ।
శిష్టద్వయం శాదయస్తు (35) కన్యా కుః ప్రథమం తులా ।। 23.65 ।।
(35. కన్యాయాః.)

చవర్గో వృశ్చికశ్చాపః టవర్గస్సద్భిరుచ్యతే ।
తవర్గో మకరః కుమ్భః పవర్గోఽ (36) న్త్యస్య యాదయః ।। 23.66 ।।
(36. న్యస్య.)

* సాధకస్య యోగపరీక్షా.*

నక్షత్రం యత్సాధకస్య మన్త్రస్యాద్యక్షరస్య యత్ ।
నరనార్యోరివతయోర్యోగాయోగౌ పరీక్షయేత్ ।। 23.67 ।।

* సిద్ధారిచక్రన్యాసః *

చతుష్పదం లిఖిత్వోర్వ్యాం తత్రాకారాది నిక్షిపేత్ ।
యస్మిన్పదే సాధకస్య నామాద్యర్ణలిపి స్తథా ।। 23.68 ।।
తత్రైవ చేద్భవేస్మన్త్ర (37) స్యాధ్యం వర్ణమవస్థితమ్ ।
తత్సిద్ధం స్యాద్ద్వితీయే తు సాధ్యం విద్యాదనన్తరే ।। 23.69 ।।
(37. స్స్యాద్యవర్ణమపి.)

పదే సిద్ధం తురీయే తు వైపరీత్యాయ కల్పతే ।
సిద్ధే సిద్ధం జాపాద్యైస్తు సాధ్యే సాధ్యం సుసిద్ధకే ।। 23.70 ।।
అధితమాత్రే మహతే ఫలాయ భవతి ధ్రువమ్ ।

పదే తు వైరిణస్స్వ్యచ్చేల్లిపిరధ్యేతృనాశనమ్ ।। 23.71 ।।

ఆనుగుణ్యం పరీక్ష్యేత నిమిత్తాని పరీక్ష్య చ ।

సాధకస్సాధయేన్మన్త్రం దేవస్య కుటిలా గతిః ।। 23.72 ।।

* మూలమన్త్రచతుష్టయస్య నానుగుణ్యపరీక్షా.*

చతుర్షుమూలమన్త్రేషు నానుగుణ్యం పరీక్షయేత్ ।

* మూలమన్త్రనిరూపణమ్.*

తారమష్టాక్షరం చైవ ద్వాదశాక్షరమేవ చ ।। 23.73 ।।

విష్ణుగాయత్ర్యపి తథా చత్వారః ప్రథమే మతాః ।

* మాలాభీజమన్త్రలక్షణమ్ *

ద్వాత్రింశదక్షరాధిక్యే మాలామన్త్రాదశాదిఖే ।। 23.74 ।।

బీజమన్త్రా

* మన్త్రాణాం వయోజాత్యాదినర్దేశః.*

స్సమస్తేషు పూర్వే వార్ధిక్యశోభనాః ।

(38) ఇతరే యౌవ్వనే తద్వత్సర్వే బాల్యేపి శోభనాః ।। 23.75 ।।

(38. `ఇతరే' ఇత్యర్థం క్వచిన్న.)

స్త్రీవున్న (39) పుమితి త్రైధం భజన్తేమన్త్రజాతయః ।

సంస్త్యానమన్త్రాస్స్వాహాన్తా మనోన్తాస్తు నపుంసకాః ।। 23.76 ।।

(39. బితి చ.)

శేషాః పురుషమన్త్రాస్స్యురితి త్రివిధమీరితమ్ ।

* మన్త్రజాత్యనురోధేన కర్మసు వినియోగః.*

ఉచ్చాటనే చ వశ్యే చ విద్వేషే క్షుద్రకర్మసు ।। 23.77 ।।
స్త్రియః ప్రశస్తా నబ్లిఙ్గాః కర్మస్వన్యత్ర పూజితాః ।
పుల్లిఙ్గేషు తు (40) మన్త్రేషు దిఙ్మాత్రం కిఞ్చిదుచ్యతే ।। 23.78 ।।
(40. సర్వేషు.)

ఫడన్తా మరణాద్యర్థే శస్తా భూతాద్యుపద్రవే ।
(41) హుఙ్కారాన్తాః ప్రశస్యన్తే వౌషడన్తాస్తు తే పునః ।। 23.79 ।।
(41. హుఙ్కా రాద్యా.)

ఆప్యాయనే నియుజ్యన్తే ధర్మకామార్థమూర్తిషు ।
చతుర్థ్యన్తాః ప్రశస్యన్తే ఓమన్తాస్సర్వసిద్ధిదాః ।। 23.80 ।।

* అవిధినా గ్రహణే దోషః.*

(42) సర్వమన్త్రాస్సర్వఫలా గురువక్త్రద్యది శ్రుతాః ।
యదృచ్ఛయా శ్రుతో మన్త్రశ్చ (43) న్నేనాథచ్ఛలేన వా ।। 23.81 ।।
(42. సర్వే.)

(43. ఛన్దే.)

పత్రేక్షితో వా వ్యర్థస్స్యాత్ప్రత్యుతానర్థదః స్మృతః ।

* సిద్ధైకమనన్త్రస్య మన్త్రాన్తరసౌలభ్యమ్.*

ఏకస్సుసాధితో మన్త్రోజపహోమాదితర్పణైః ।। 23.82 ।।

స సాధకస్య సర్వార్థం ప్రసూతే నాత్ర సంశయః ।

సమ్యక్సిద్ధైకమన్త్రస్య నాసాధ్యమిహ కిఞ్చన ।। 23.83 ।।

కింపునర్బహవో యస్య కా కథా హరిరేవ సః ।

* మన్త్రజపే దిగాదినియమః *

కుశేషు కృష్ణత్వచి వా (44) బ్రుస్యామేకాన్తభూమిషు ।। 23.84 ।।

(44. తస్యామేకాన్త.)

ప్రాగాదిదిఙ్ముఖో భూత్వా న తు యామ్యముఖః క్వచిత్ ।

ఉపవిష్టో జపేన్మన్త్రం సపవిత్రకరశ్శుచిః ।। 23.85 ।।

ధృతోర్ధ్వపుణ్డ్రరచనో నాన్యాం వా చముదీరయన్ ।

గురుం ప్రణమ్య ప్రథమం ప్రణవప్రముఖం జపేత్ ।। 23.86 ।।

* జపయోగ్యప్రదేశాః.*

దేవతాయతనే నద్యా శైలే సాగరరోధసి ।

వనే వా తీర్థదేశే వాన్యగ్రోధాశ్వత్థయోరధః ।। 23.87 ।।

(45) అన్యత్ర వా శుచౌ దేశే కుటిం కృత్వారభేత సః ।

* జాపకస్య ఆహారనియమః.*

అనశ్నన్ వాయుభక్షో వా యద్వాబ్భక్షో జలాప్లుతః ।। 23.88 ।।

(45. అన్యత్రాపి.)

జీర్ణపర్ణాశనశ్శాకభోజనో వా ఫలాని వా ।

వక్త్వాని మూలాన్యథవా భుఞ్జానో లవణం వినా ।। 23.89 ।।
యవోష్టి కాలాజదుగ్ధ భిక్షాహారో జితేన్ద్రియః ।
పూర్వం పూర్వం ప్రశస్తం స్యాదశనీయం విశోధనమ్ ।। 23.90 ।।

* సిద్ధియోగ్య తిథ్యాదయః.*

(46) మన్త్రస్య దేవతా (47) తారతిథివారేషు సాధకైః ।
ద్వాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాం వా గ్రహణే కర్మ శస్యతే ।। 23.91 ।।
(46. మన్త్రేషు.)

(47. రాతి తిథి---తారాతిథి.)

విశేషయజనం కుర్వన్ చక్రాబ్జే జపమాచరేత్ ।
శిఖీ వా జటిలో వాపి వల్కలాజినకర్పటః ।। 23.92 ।।
త్రిసన్ధ్యం స్నాననియతస్తైలాభ్యఙ్గవివర్జితః ।

* యుగభేదేన జాపావృత్తి భేదః.*

యావదుక్తం కృతయుగే మన్త్రాభ్యసనమిష్యతే ।। 23.93 ।।
త్రేతాదిషు త్రిషు ప్రోక్తం ద్విగుణం త్రిగుణం క్రమాత్ ।
చతుర్గుణం పరం వాపి తతో మన్త్రఫలేచ్ఛయా ।। 23.94 ।।
(48) సర్వసిద్ధికరోమన్త్రస్సిద్ధస్సిద్ధ్యేత్క్రియావశాత్ ।
క్రియాధిగమ్యతే శాస్త్రాచ్ఛాస్త్రం దేశికపూరుషాత్ ।। 23.95 ।।
(48. సర్వసిద్ధ్యకరో.)

* మన్త్రశబ్ద నిర్వచనమ్.*

మననం సర్వసత్వానాం త్రాణం (49) సంసారసాగరాత్ ।
మననత్రాణసంయోగాన్మన్త్ర ఇత్యుచ్యతే బుధైః ।। 23.96 ।।
(49. తు భవ.)

అథవా గోపనీయత్వా (50) ద్ధాతోర్మన్త్రయతే (51) రయం ।
రప్రత్యయాన్తః పుల్లిఙ్గస్తథాయం లోకవేదయోః ।। 23.97 ।।
(50. త్వాద్ధేతోః.)

(51. పరమ్.)

(52) మన్త్రేణ స్థాప్యతే దేవో మన్త్రేణైవ విసృజ్యతే ।
జ్ఞానానాం తత్పరం జ్ఞానం మన్త్రజ్ఞానం విదుర్బుధాః ।। 23.98 ।।
(52. తన్త్రేణ.)

ఐహికాముష్మికం సర్వం మన్త్రేణైవ ప్రసిధ్యతి ।

* ఫలదర్శనాదేవ మన్త్రద్రష్టృత్వమ్.*

ఛన్దో (53) మన్త్రాక్షరే యత్తద్దర్శనాదృషిరుచ్యతే ।। 23.99 ।।
(53. మాత్రాక్షరే.)

దర్శనం చ ఫలస్యాహుర్న పునర్మన్త్రదర్శనాత్ ।
దేవతా మన్త్ర ఫలదా మన్త్రేణ ప్రతిపాదితా ।। 23.100 ।।
బ్రువన్తి నిలయం క్షేత్రం తత్వం (54) తత్వమిదం విదుః ।

* మన్త్రాణాం శ్వేతాదివర్ణభేదః.*

మన్త్రాక్షరాణాం శుక్లాది (55) మన్త్రభేదః ప్రకీర్తితః ।। 23.101 ।।
(54. తత్త్వంచ భేదయోః.)

(55. వర్ణభేదాః ప్రదర్శితాః.)

మూలమన్త్రాదిమన్త్రాణాం సాధనం శృణు సాంప్రతమ్ ।
* మన్త్రిణో వర్జ్యావస్తునిర్దేశః.*

విధాయ (56) యాగయోగ్యాని పుష్పమూలఫలాని చ ।। 23.102 ।।
(56. యోగ యోగ్యాని.)

శాకాదీని తు (57) వర్జ్యాని వర్జయేదితరాణి తు ।
గృహ్ణీయా ద్యాని వర్జ్యాని తాని వక్ష్యామి పద్మజ ।। 23.103 ।।
(57. వర్ణాని.)

* వజ్యాని పుష్పాణి.*

ఉగ్రగన్ధాన్యగన్ధాని దుర్గన్ధాని పరిత్యజేత్ ।
వస్త్రార్కపర్ణస్పృష్టాని పుష్పాణ్యారధనే హరేః ।। 23.104 ।।
ఉన్మత్త శాల్మలీ బీజపూర ధుత్తూరికాజపాః ।
బన్ధూకీసితకోరణ్డద్రోణకన్యాపరాజితాః ।। 23.105 ।।
హృహత్యగస్త్యకూశ్మాణ్డపటోల్యారగ్వథైస్సమాః ।
మిర్గుణ్డీ (58) దమయన్తీ చ (59) రింశుకం పారిభద్రకమ్ ।। 23.106 ।।
(58. మదయన్తీచ.)

(59. కింశుకా పారిభద్రకా.)

కోశాతకీ ప్రాయాలుశ్చ తపస్వీ గిరిమల్లికా ।
నిమ్బవ్యాఘ్రీ కరఞ్జశ్వీ షణ్డ (60) పాషణ్డపట్టికా ।। 23.107 ।।
(60. పాణ్డర.)

(61) విభీతకిజ్కిణ్యజ్కోలలాఙ్గలీశఙ్ఖపుష్పిణీ ।
నారఙ్గనన్దికావర్త (62) వల్లి కాక్షీరికాదిషు ।। 23.108 ।।
(61. విభీతకిజ్కిణీకోల.)

(62. మల్లికా.)

* మన్త్రిణో వర్జ్యాని శాకాదీని.*

పుష్పాణి వర్జనీయాని శాకాన్యపి తథా శృణు ।
(63) శృఙ్గాష్టం గ్రఞ్జనం శిగ్రూ నాలికా సునిషణ్ణకమ్ ।। 23.109 ।।
(63. శృఙ్గాగ్రం గృఞ్జనమ్, శృఙ్గాష్టం కుజ్జరమ్.)

సౌభాఞ్జనం (64) రక్తభాష్పం గ్రామభాష్పం త్రికణ్టకమ్ ।
(65) ద్రోణపత్రం లిలిఙ్గా చ తణ్డులీయం తపస్వినీ ।। 23.110 ।।
(64. పూతిభాష్పమ్.)

(65. ద్రోణం పటోలీ నిమ్బం చ.)

కోశాతకీ చ వర్జ్యాని మూలేషు త్యాజ్యముచ్యతే ।
ఛత్రాకం లశునం తాలఫలమూలే పటోలికా ।। 23.111 ।।
(66) బిమ్బకుమ్మాణ్డనారఙ్గఫలాని పరివర్జయేత్ ।
  * వర్జ్యాని భోజనపాత్రాణి.*

బిల్వోదుమ్బర భోధ్యర్క వటపత్రేషు భోజనమ్ ।। 23.112 ।।
(66. బీజకుమ్మా.)

వర్జయేత్సాధకో యత్నాదాలస్యం (67) దీర్ఘచిన్తనమ్ ।
వివాదనిద్రా నిర్వేదనిగ్రహానుగ్రహంస్త్యజేత్ ।। 23.113 ।।
(67. దీర్ఘదర్శనమ్.)

  * మన్త్రిణా ధారణీయాని చిహ్నాని.*

పద్మాక్షమాలాం గ్రీవాయాం లమ్బయేత్సాధకశ్శుచిః ।
  * సువర్ణ చక్రధారణమ్.*

ధారయేద్రైమయం చక్రం సర్వవిఘ్నోపశాన్తయే ।। 23.114 ।।
  * దేహే దారణీయలాఞ్ఛనమ్.*

జపకాలేఽథవా చక్రం శఙ్ఖాకృతి యథాతథా ।
శార్ఙ్గఖడ్గదాకారం లాఞ్ఛనం లాఞ్ఛయేత్సుధీః ।। 23.115 ।।
శరీరావయవే బాహ్వోర్వక్షోభువి చతుర్ముఖ ।
  * చక్రాదిలాఞ్ఛితస్య మాహాత్మ్యమ్.*

చక్రాదిపఞ్చాభిజ్ఞాన లక్షితాఙ్గపరిష్కృతమ్ ।। 23.116 ।।

పురుషం దూరతో దృష్ట్వా భూతాద్యా భయవిహ్వలాః ।

విద్రవన్తి తథా ఘోరాః పాపిష్ఠాః క్షణమాత్రతః ।। 23.117 ।।

వినశ్యన్తి తథా పుణ్యపుఞ్జాని ప్రవిశన్తిచ ।

ప్రణమన్తి తథా దేవా దేవర్షిప్రవరాస్తథా ।। 23.118 ।।

అకృత్యమపి కుర్వాణో భుఞ్జానో వా యత స్తతః ।

పాపైర్నలిప్యతే దేహీ చక్రాద్యాయుధలాఞ్ఛితః ।। 23.119 ।।

హవ్యం కవ్యం చ దాతవ్యం తస్మై (68) తద్దానమక్షయమ్ ।

* సిద్ధిప్రతిబన్ధకాని వేషచేష్టాదీని.*

అవిధాయ శిఖాబన్ధమకృత్వా తిలకం మృదా ।। 23.120 ।।

(68. తద్దత్తమక్షయమ్.)

అధారయంస్తతో దర్భాన్ సూత్రై (69) రనుపవీతయన్ ।

కుర్వన్ కర్మాణి న ఫలం ప్రాప్నుయాత్పురుషాధమః ।। 23.121 ।।

(69. రనువనీతవాన్.)

నగ్నో ముక్తశిఖాబన్ధో వాససా వావకుణ్ఠితః ।

గచ్ఛన్ శయానః ప్రలపన్ న జపాత్ఫలమశ్నుతే ।। 23.122 ।।

జపేన్మౌనం సమాస్థాయ సహసంభాషణాదికమ్ ।

ప్రతిలోమాదిభిర్నీచైర్నకుర్యాన్మన్త్రవిత్తమః ।। 23.123 ।।

వ్యాహరేదపి కార్యార్థం నిత్యం తద్గతమానసః ।

* మన్త్రసిద్ధ్యర్థ శాలానిర్మాణాది.*

ద్వాదశాక్షర (70) మన్యం వా జపేదక్షరలక్షకమ్ ।। 23.124 ।।

(70. తో హీనం.)

తదర్ధం జుహుయా దగ్నౌ హోమశాలాం ప్రకల్పయేత్ ।

ధూమనిర్గమనోపేతాం చతురశ్రాం (71) మనోరమామ్ ।। 23.125 ।।

(71. మనోహరామ్.)

* కుణ్డాకృతి మానాది.*

తన్మధ్యే కల్పయేత్కుణ్డమాహుత్యసుగుణం శుభమ్ ।

వృత్తం వా చతురశ్రం వా మేఖలాత్రయసంయుతమ్ ।। 23.126 ।।

(72) యో నిమన్మృత్స్నయా బ్రహ్మన్ మానం కుణ్డస్య కథ్యతే ।

అయుతాహుతిపర్యన్తే హోమే హస్తప్రమాణకమ్ ।। 23.127 ।।

(72. యోనికమ్.)

ద్విహస్తం నియుతే కుణ్డం త్రిహస్తం ప్రయుతే తథా ।

శఙ్కు హోమే చతుర్హస్తం మహాశఙ్కౌ తు షట్కరమ్ ।। 23.128 ।।

నృన్దాహుతౌ సప్తహస్తం మహాబృన్దేఽష్టహస్తకమ్ ।

అర్బుదే నవహస్తం స్యాన్నిర్బుదే దశహస్తకమ్ ।। 23.129 ।।

ఏకాదశకరం ఖర్వే పరార్ధే ద్వాదశాయతమ్ ।

త్రయోదశకరం మధ్యే (73) అన్తకేతు చతుర్దశ ।। 23.130 ।।

(73. అన్త్యకే.)

పద్మే కరాః పఞ్చదశ మహాపద్మే తు షోడశ ।

సముద్రే వింశతికర (74) మోఘే ద్వావింశతిః స్మృతమ్ ।। 23.131 ।।

(74.మహౌఘే.)

ఇతోఽధికాహుతివిధౌ చతుర్వింశతిహస్తకమ్ ।

* ప్రసంగాత్సఙ్ఖ్యాస్థాపనిర్దేశః.*

ప్రసఙ్గాదుచ్యతే సఙ్ఖ్యా తాం క్రమేణావధారయ ।। 23.132 ।।

ఏకం దశ శతం సఙ్ఖ్యా సహస్రమయుతం తథా ।

నియుతం ప్రయుతం శఙ్కుర్మహాశఙ్కుస్తతః పరమ్ ।। 23.133 ।।

నృన్దం తథా మహాబృన్దమర్బుదం న్యర్బుదం తథా ।

ఖర్వం పరార్ధం మధ్యాన్తే పద్మం తన్మహదాదికమ్ ।। 23.134 ।।

(75) పద్మోత్తరం సముద్రం స్యాన్మహౌఘం (76) చోత్తమం భవేత్ ।

ఏకమారభ్య గణయేత్ప్రయుతాన్తం యథాక్రమమ్ ।। 23.135 ।।

(75. ఉపోత్తమమ్.)

(76. చోత్తరమ్.)

స్థానాత్ స్థానం దశగుణం వర్ధయేత్ప్రయుతావధి ।

లక్షస్య నియుతం (77) సఙ్ఖ్యా కోటిః ప్రయుతమిష్యతే ।। 23.136 ।।

(77. సర్వత్ర సఙ్ఖ్యా ఇత్యత్ర సంజ్ఞా ఇతికో శాన్తరే.)

శఙ్కుమారభ్యగణయేన్మహౌఘాన్తం క్రమాద్యథా ।

శతం కోటిసహస్రాణాం శఙ్కుసఙ్ఖ్యా నిగద్యతే ।। 23.137 ।।

తథైవ స్యాన్మహాశఙ్కురేవం బృన్దం ప్రకీర్తితమ్ ।

తద్వదేవ మహాన్బృన్ద మేవమేవార్బుదం స్మృతమ్ ll 23.138 ll

ఇత్థం నిర్బుదమాఖ్యాతమేవం ఖర్వముదాహృతమ్ l

ఏవమేవ పరార్ధం స్యాన్మధ్యమిత్థం చతుర్ముఖ ll 23.139 ll

(78) ఏవమన్తం తథా పద్మం మహాపద్మం తథైవ చ l

సాగరప్రలయావేవం సఙ్ఖ్యా నాస్తి తతః పరమ్ ll 23.140 ll

(78. ఏవమేవం.)

* అగ్నే శ్శోత్రాదినిరూపణమ్.*

(79) యత్ర కాష్ఠం తు తచ్ఛ్రోత్రం యత్ర ధూమస్తు నాసికా l

యత్రాల్పజ్వలనం నేత్రం యత్ర భస్మతు తచ్ఛిరః ll 23.141 ll

(79. యత్ర ఇత్యాది - `సమిద్భిః' ఇత్యన్తం కోశచతుష్టయే న దృశ్యతే.)

యత్ర సమ్యకే స్థితా దర్భాస్తత్ర కేశాః ప్రకీర్తితాః l

యత్ర ప్రజ్వలితో వహ్నిర్జిహ్వాతత్రైవ కీర్తితా ll 23.142 ll

* హోమస్థానాదిఫలమ్.*

అగ్నికర్ణే హుతీ రోగో నాసికాయాం మనోవ్యథా l

చక్షుషోర్నిధనం కుర్యాత్కేశే దారిద్ర్యం భవేత్ ll 23.143 ll

హుతం శిరసి పాపం స్యాత్తస్మాజ్జిహ్వాసు హోమయేత్ l

సమిద్భిర్వ్యాఙ్మిశ్రయైర్భజైర్ఘృతైర్గవ్యైస్తథా దలైః ll 23.144 ll

సుమనోభిస్సమిద్ధేగ్నౌ జుహుయాదగ్నిమాహరేత్ l

* కుణ్డమధ్యే యోగాసనమ్.*

ఆరణ్యం మణిజం లౌహం కుణ్డమధ్యే పరిష్కృతే ।। 23.145 ।।
యోగాసనం చాగ్ని మధ్యే కల్పయిత్వా హరిం పునః ।

* ప్రత్యహం హోమః.*

ఆవాహయేత్తత్ర దేవం హోమాన్తం (80) తత్ర సన్నిధిమ్ ।। 23.146 ।।
(80. తస్య.)

ప్రార్థయేత సమారాధ్య హోమం కుర్యాద్దినే దినే ।
ఆహోమకాలమర్యాదం రక్షేదగ్నిమతన్ద్రితః ।। 23.147 ।।
న దహేత్పరిధీన్ దర్భానుపస్తీర్ణానుపక్రమే ।

* సిద్ధేర్నిమిత్తాని.*

ఏవముక్తేన మార్గేణ జపతో మన్త్రముత్తమమ్ ।। 23.148 ।।
సాధకస్య (81) పునస్స్వప్నాస్సమ్భవన్త్యవిచారితాః ।
మన్త్రసిద్ధిమసిద్ధిం చ సూచ (82) యన్తశ్శుభాశుభమ్ ।। 23.149 ।।
(81. పురా.)

(82. యన్త్య.)

* తత్ర సునిమిత్తాని.*

ఆచార్యం ప్రతిమాం దేవీం పూజోపకరణాని చ ।
విప్రం భాగవతం భూపం ఛత్రచామరదన్తినః ।। 23.150 ।।
సింహాసనమపాం కుమ్భం పుర్ణం కన్యాం మధూజనమ్ ।
దీపం శఙ్ఖం తథా యానాం (83) శ్రీవత్సం పాదుకాం తథా ।। 23.151 ।।

(83. శ్రీవృక్షమ్.)

శ్వేతం వస్త్రం చ మాల్యం చ చన్దనం భూషణాని చ ।
రత్నాని కాహలాదీని పాయసం దధి పాలికాః ।। 23.152 ।।
తాంబూలం పుస్తకం ఘణ్టాం తణ్డులానవగాహనమ్ ।
సముద్రతరణం శైలారోహణం ద్రుమరోహణమ్ ।। 23.153 ।।
(84) భూమిలాభం మృదాం లాభం తటకుపాదిదర్శనమ్ ।
ప్రాఙ్ముఖోదుఙ్ముఖో వాపి యాత్రాం కుర్వన్ స్వయం యది ।। 23.154 ।।
(84. భూమిలాభమృతం లాభమ్.)

విమానదర్శనం విష్ణోర్దీప్తౌ చ శశిభాస్కరౌ ।
(85) నక్షత్రాణి గృహాదీని జ్యోత్స్నాం చ ధ్రువమణ్డలమ్ ।। 23.155 ।।
(85. `నక్షత్రాణి' ఇత్యర్ధం కోశపఙ్చ కే న దృశ్యతే.)

దీప్తమగ్నిం వేదఘోషం సిద్ధవిద్యాధరాదికమ్ ।
దేవతా సమితిం చైవ పశ్యన్ మూలఫలాని చ ।। 23.156 ।।
అపూపాదీని భక్ష్యాణి కుశయష్టిం కమణ్డలమ్ ।
యజ్ఞోపవీతం పాత్రాణి స్రుక్స్రువాదీని లోకయన్ ।। 23.157 ।।
అక్షమాలామేవ మాద్యైశ్శుభైస్స్వప్నైర్వినిర్దిశేత్ ।
మన్త్రసిద్ధిం బహు (86) ముఖాం

* దుర్నిమిత్తాని.*

దుస్స్వప్నాశ్చాప్యశోభనాః ।। 23.158 ।।

(86. ముఖాత్.)

కథ్యన్తే ముణ్డితైస్సార్ధం సమ్భాషా సహవర్తనమ్ ।
స్వయం ముణ్డశ్చభిభ్రాణో జీర్ణం నీలం తథామ్బరమ్ ।। 23.159 ।।
కన్థాం కర్తాం తథా నీలాం పుష్పమాలాం చ మూర్ధని ।
గర్దభారోహణం భగ్నయానాధిష్ఠానమఙ్గజ ।। 23.160 ।।
ఛిన్నచ్ఛత్రధరో వాపి మహిషారోహణం తథా ।
దక్షిణాభిముఖో గచ్ఛన్నుష్ట్రవాహాదిరోహణమ్ ।। 23.161 ।।
దష్టశ్చ కపిభిర్దేహే సృగాలైర్వా వృకై స్తథా ।
కర్ణపాదశిరశ్ఛేదో దన్తానాం పదనం తథా ।। 23.162 ।।
నవవస్త్రధరః పీడా భద్రైః పాశేన బన్ధనమ్ ।
(87) విధవాలిఙ్గనం నీచైః పాషణ్డైః ప్రతిలోమజైః ।। 23.163 ।।
(87. విధాయాలిఙ్గనం.)

వర్తనం గోపురాదీనాం పతనం శాఖినామపి ।
తురగారోహణం (88) భుక్తిర్బౌద్ధాద్యాలయసేవనమ్ ।। 23.164 ।।
(88. భుక్తమ్.)

మదిరాపాయిభిః పాపరోగిభిఃకితవైస్సహ ।
వర్తనం దీపనిర్వాపం దేవానాముత్సవం తథా ।। 23.165 ।।
గ్రామాదిదాహో భక్ష్యాణాం ఫలాదీనాం చ భక్షణమ్ ।
మధూచ్ఛిష్టం ప్రతిచ్ఛాయా యాత్రా యుద్ధోద్యమం భయైః ।। 23.166 ।।
అభ్యఙ్గం తైలలాభం చ మరీచం లవణం తథా ।
లోకయన్నేవమాదీని స్వప్నే శాన్తిం సమాచరేత్ ।। 23.167 ।।

* సిద్ధిప్రకారాః.*

జపహోమాదిభిర్విద్వాన్ జాగ్రతః ప్రత్యయాం స్తథా ।
వక్ష్యామి సాధకస్యాగ్రే జాతానభ్యుదయావహాన్ ॥ 23.168 ॥
వ్యోమ్ని దేవగణాన్నేమి ఘోషం దున్దుభినిస్వనమ్ ।
స్త్రైస్సంభాషణం చాపి విమానానాం చ దర్శనమ్ ॥ 23.169 ॥
భూతప్రేతపిశాచాదిదశర్నం భూతలే తథా ।
హోమకాలే చ సప్తార్చిస్త్రిశిఖః పరిదృశ్యతే ॥ 23.170 ॥
శుద్ధస్ఫటికసఙ్కాశో దక్షిణావర్త (89) శోభితః ।
దివ్యగన్ధోపలమ్భశ్చ ఛత్రబిమ్బధ్వజాదికమ్ ॥ 23.171 ॥
(89. సంయుతః.)

శఙ్ఖదున్దుభివీణాదివేదఘోషశ్రుతిం పునః ।
పూర్ణాహుతివిధౌ సిద్ధిలిఙ్గాన్యేతాని లోకయేత్ ॥ 23.172 ॥

* సిద్ధిలింగానాం గురుం వినాన్యత్రప్రకాశనిషేధః.*

(90) సాధకస్తాని లిఙ్గాని కథయేన్న గురుం వినా ।
హోమాన్తే భోజయేద్విద్వాన్ వైష్ణవాన్ ద్వాదశావరాన్ ॥ 23.173 ॥
(90. సాధకాని హి లిఙ్గాని.)

* యావన్మన్త్రసిద్ధి భగవదారాధనమ్.*

యావచ్చ మన్త్రసిద్ధిస్స్యాత్తావదారాధయేద్ధరిమ్ ।
కామనానుగుణాకారం దార్వాద్యైః పరికల్పితమ్ ॥ 23.174 ॥

దినే దినే జపేన్మన్త్రం జుహ్వాన్నగ్నౌయథాపురమ్ ।

* ప్రణవ పురశ్చరణవిధిః.*

ప్రణవస్య శృణు బ్రహ్మన్ (91) పురశ్చరణముత్తమమ్ ।। 23.175 ।।

(91. పునః.)

బీజం సాఙ్గం సముద్ధారం యథావదవధారయ ।

అప్రమేయాదిముదయం మధ్యే (92) మన్దరపశ్చిమమ్ ।। 23.176 ।।

(92. మన్దిర.)

సమాహృత్య (93) త్ర్యవయవం త్రీన్ వర్ణాన్ వాచకం హరేః ।

ప్లుతోదాత్తస్వరం బ్రహ్మన్ చక్రమధ్యే ప్రతిష్ఠితమ్ ।। 23.177 ।।

(93. త్రికవచస్త్రీన్వర్ణాన్.)

ఉద్ధరేద్బీజమస్యాద్యం (94) ప్రతీకం దణ్డ శేఖరమ్ ।

వైష్ణవం దణ్డయేద్ద్వైషా శక్తిస్సర్వత్ర కీర్తితా ।। 23.178 ।।

(94. ప్రతీతమ్.)

బీజశక్త్యఙ్గహీనా యే మన్త్ర్యాసుసై నిరర్థకాః ।

తస్మాత్సాఙ్గం బీజయుక్తం శక్తియుక్తం ఫలప్రదమ్ ।। 23.179 ।।

బీజం శక్తిశ్చ కథితా శ్రూయతామఙ్గజాతయః ।

ఋషిర్బ్రహ్మాస్య ఛన్దస్తు దేవీ గాయత్ర ముచ్యతే ।। 23.180 ।।

ప్రతిపాద్యః పరోదేవః పరమాత్మా స దేవతా ।

బుద్ధిస్తత్త్వం పరం వ్యూమ క్షేత్రం వర్ణస్సితచ్ఛవిః ।। 23.181 ।।

జ్ఞానం బలం తథావీర్యమైశ్వర్యం తేజసా సహ ।
శక్తిరేతే చతుర్థ్యన్తా నమస్స్వాహా వషట్ తథా ।। 23.182 ।।
హుం ఫట్ వౌషట్ క్రమాదేత దవసానాశ్శుభావహాః ।
అఙ్గాని హృదయాద్యేషు షట్సు స్థానేషు మన్త్రిణా ।। 23.183 ।।
ప్రయోజ్యాని (95) ప్రయుక్తేషు మన్త్రస్సాఙ్గః కృతో భవేత్ ।
దేహే కరతలే చైవ స్థానేషు ద్వాదశస్వపి ।। 23.184 ।।
(95. ప్రయోగేషు.)

ద్వాదశాక్షరవన్న్యాసః ప్రణవస్స్ఫటిక ప్రభః ।
(96) న్యాసే నమోన్తస్స్వాహాన్త జపపూజాహుతిష్వపి ।। 23.185 ।।
(96. న్యాసో.)

వశ్యే చాకర్షణవిదౌ ఉచ్చాటే హుఙ్కృతిర్భవేత్ ।
మారణే ఫట్కృతిర్జ్ఞేయా స్తమ్భ (97) విద్వేషమోహనే ।। 23.186 ।।
(97. విజ్ఞాన.)

సతిం వినాఙ్గమన్యస్స్యాద్ధర్మాదౌ నతిరేవ సా ।
శాకయావకభైక్షాశీ జపేల్లక్షత్రయం శుచిః ।। 23.187 ।।
తదర్ధం తర్పణే సఙ్ఖ్యా తదర్ధం హోమకర్మణి ।
హోమాన్తే సిద్ధయస్తస్య జాయన్తే (98) యావదీప్సితాః ।। 23.188 ।।
(98. యద్యదీప్సితాః.)

ఐహికాముష్మికం సర్వం ప్రణవాల్లభ్యతేఽ (99) ఖిలమ్ ।
ప్రణవాన్న పరోమన్త్రః కశ్చిదస్తి చతుర్ముఖ ।। 23.189 ।।

(99. ఫలమ్.)

శాన్తిపుష్ట్యభిచారేషు కిమన్యైస్సిద్ధివర్ణనైః ।
అన్త్యకాలే చ మాం ధ్యాత్వా వ్యాహరన్ ప్రణవాక్షరమ్ ।। 23.190 ।।
(100) యోగాభ్యా (101) సోక్త విధినా జీవమారోహయేద్ధృది ।
భ్రువో ర్మధ్యే తతోజీవం తతో బ్రహ్మ బిలం తతః ।। 23.191 ।।
(100. `యోగ' ఇత్యాది--. `సర్వపాప' ఇత్యన్తం క్వచిన్న.)

(101. సేన.)

ఉచ్చరన్ ప్రణవం (102) భిత్వా భిలం బ్రహ్మణి లీయతే ।
యావత్ప్రాణవినిర్మోకమభ్యస్యేత్ప్రణవాక్షరమ్ ।। 23.192 ।।
(102. హిత్వాబిమ్బం.)

సర్వపాపవినిరిముక్తో యాతి బ్రహ్మ సనాతనమ్ ।
ప్రోక్తః ప్రణవకల్ప స్తే సమాసేన చతుర్ముఖ ।। 23.193 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే మాతృకాద్యర్థ (103) త్రయవర్ణనం నామ త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

(103. అర్థవర్ణనం నామ.)

------ ****** -------

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే--చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

శ్రీభగవాన్ :----

* ద్వాదశాక్షరమన్త్రకల్పః.*

ద్వాదశాక్షరమన్త్రస్య శృణు కల్పం చతుర్ముఖ ।
మాతృకాచక్రమభ్యర్చ్య ద్వాదశార్ణం సముద్ధరేత్ ।। 24.1 ।।

* మన్త్రసముద్ధారప్రకారః.*

ప్రణవం పరమాత్మానం భద్రపాణిమనన్తరమ్ ।
విష్ణుం దక్షం చోతదేహం సుభద్రం గదినం సుధామ్ ।। 24.2 ।।
విష్ణుశీర్షం త్రయం పశ్చాద్ద్విజయం సంప్రసారణమ్ ।
వరుణం చాదిదేవాన్తం శుక్లం భువనశీర్షకమ్ ।। 24.3 ।।
అత్రిం మాధవ (1) నామానం పీయూషం మధుసూదనమ్ ।
వాయుం తథాఽప్రమేయాన్తమేవ (2) ముద్ధారణక్రమః ।। 24.4 ।।

(1. నామాన్తమ్.)

(2. ముచ్చారణే విధిః.)

బీజమస్య ద్వాదశాత్మా దణ్డశీర్ష ఉదాహృతః ।
క్రుద్ధో మహాంశ్చ వీరశ్చ ద్యుస్సహస్రం చ తేజసా ।। 24.5 ।।
ఉల్కాన్తాషడిమే శబ్దాశ్చతుర్థ్యన్తాః (3) స్వధాన్తకాః ।

* బీజాక్షరాణి.*

అఙ్గాని హృదయాదౌ స్యుః స్థానే బీజాక్షరాణి వా ।। 24.6 ।।
(3. ఫ్ఠాన్తకాః.)

* బీజన్యాసస్థానభేదః.*

పరస్య వాసుదేవస్య బీజాఙ్గం సముదాహృతమ్ ।
దీప్తిమానూర్ధ్వలోకాన్తో బీజం దణ్డశ్శిరః స్మృతమ్ ।। 24.7 ।।
(4) దీప్తిమాన్ కుమ్భసంయోగో మధుసూదనమస్తకః ।
స ఏవ వామనశిరా హృషీకేశశిరాస్తథా ।। 24.8 ।।
(4. దీప్తిమత్కుమ్భ.)

(5) వీరసేనశిరాశ్చాపి కల్క్యన్తోయమనన్తరః ।
షష్ఠమౌర్వశిరః ప్రోక్తమఙ్గాని క్రమశః పునః ।। 24.9 ।।
(5. దేవదత్తశిరాశ్చాపి విష్ణ్వన్తోయమనన్తరః.)

సత్యన్తదణ్డశిరసస్సర్వే విభవపూర్వకే ।
వాసుదేవే ప్రయోక్తవ్యా హృదయా (6) దిషు షట్స్వపి ।। 24.10 ।।
(6. దీని.)

* ఋషిర్దేవతా చ.*

వ్యూహపూర్వే తు (7) బిమ్బస్యాద్విష్ణుః కుణ్డాది పూర్వవత్ ।
అఙ్గం యద్వా ద్వాదశార్ణః పూర్వే షట్ హృదయాదయః ।। 24.11 ।।

(7. బీజం స్యాద్విష్ణుస్తున్ద్వాది.)

షణ్ణామర్ణాష్టడపరే తున్ద గుహ్యాభుజోరవః ।
జఙ్ఘాపాదమితి స్థానేష్వేతే యోజ్యాః క్రమాద్బుధైః ।। 24.12 ।।
ఋషిశ్చ దేవతా చోభే వాసుదేవః స్మృతస్త్రిషు ।
ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రీ వర్ణశ్శ్వేతశ్చతుర్ముఖ ।। 24.13 ।।
తత్వం బుద్ధిః పరం వ్యోమ క్షేత్రం మన్త్రస్య శబ్దితమ్ ।
ప్రత్యక్షరమృషిశ్ఛన్దో దేవతా వర్ణవిస్తరః ।। 24.14 ।।
తత్వం క్షేత్రం క్రమాత్సర్వముచ్యతే ద్వాదశస్వపి ।
పరమేష్ఠీ సనన్దశ్చ సనకశ్చ ప్రజాపతిః ।। 24.15 ।।
భృగుస్సనత్కుమారశ్చ పులస్త్యః పులహః క్రతుః ।
మరీచిరత్ర్యఙ్గిరసౌ కథితా ఋషయః క్రమాత్ ।। 24.16 ।।
ఛన్దాంసి దేవీ గాయత్రీ (8) బస్తః క్షేత్రం ప్రజాపతిః ।
త్రిష్టుప్పఙ్క్తిశ్చ బృహతీ విరాట్ (9) బస్తస్త్రివృత్సకః ।। 24.17 ।।
(8. బస్తః క్షత్రం.)

(9. భష్ఠస్త్రివృత్సకః.)

ఉష్ణిక్చ శ్రీరితి బ్రహ్మన్ వర్ణేషు ద్వాదశస్వపి ।
విష్ణ్వాద్యా మాసపా దేవాస్తత్వాని కథయామితే ।। 24.18 ।।

* తత్వాని.*

చిజ్జీవః ప్రకృతిర్బుద్ధిర్మన (10) స్సత్వాదయో గుణాః ।
వ్యోమాగ్నిర్మరుతశ్చాపి వర్ణానాం తత్వమీరితమ్ ।। 24.19 ।।

(10. స్తత్వాదయో.)

* క్షేత్రాణి.*

క్షేత్రాణి పరమవ్యోమ వాయురగ్నిర్జలం తథా ।
సత్యం (11) తపో జనశ్చైవ మహ (12) స్స్వర్గం భువ స్తథా ।। 24.20 ।।
(11. తపోఽమృతః.)

(12. త్తత్వం.)

భూమిః పాతాలమేతాని క్రమేణ కథితాని తే ।
(13) ఆమ్నాదిధామాశ్రేయాంశం ? గోపనాన్తం సదణ్డకమ్ ।। 24.21 ।।
(13. ఆమ్నాది యామాశ్రయసో. అత్ర అశుద్ధమిన.)

సత్యన్తం పాపహననం విష్వన్తం (14) భానుమాన్ పరమ్ ।
శఙ్ఖమాద్యక్షర (15) పరం కమలం మధుసూదనమ్ ।। 24.22 ।।
(14. నహ్నిమత్పరమ్.)

(15. పదమ్.)

పులహం చాపరం విఘ్ననాయకం పీతసూదనౌ ।
ఏకనేత్రం మన్దరం చ విష్వన్తం భత్రహస్తకమ్ ।। 24.23 ।।
సంప్రసారణమూర్ధానముద్ధరేన్మన్త్రవిత్తమః ।
అగ్నిప్రకారమన్త్రోయం కథితః కమలాసన ।। 24.24 ।।
దుర్గా గణపతిస్తార్క్ష్య క్షేత్రపాలపదాని తు ।

చతుర్థ్యన్తాని నత్యన్త ప్రణవాదీని మిన్త్రిణా ।। 24.25 ।।
కోణదిక్షు ప్రయుజ్యేరన్నారభ్యాగ్నేర్దిశం క్రమాత్ ।

* ద్వాదశాక్షరభాష్యమ్.*

భాష్యం చ ద్వాదశార్ణస్య ప్రవక్ష్యామి యథాతథమ్ ।। 24.26 ।।
ఓమిత్యుక్తం పరం బ్రహ్మ సుఖరూపం ధ్రువం స్థిరమ్ ।
వ్యాపిత్వాత్తస్య వాచ్యస్య వాచకం సర్వగం స్మృతమ్ ।। 24.27 ।।
పురుషార్థం పరైస్సర్వైస్సురాసురమహిర్షిభిః ।
నమ్యన్తే దేవ దేవైకస్స ఏవైకః పరాయణమ్ ।। 24.28 ।।
ఆదౌ సృజతి భూతాని భూతానుగ్రహకామ్యయా ।
పరిపాలనమప్యేష కరోతి బహుమూర్తిభిః ।। 24.29 ।।
విశ్రమార్థం చ భూతానాం సంహరత్యఖిలం జగత్ ।
గతిర్గతిమతామన్యా వాసుదేవాన్న విద్యతే ।। 24.30 ।।
సంహరత్యాత్మభూతాని పునస్సృజతి మాయాయా ।
దేవే జాగ్రతి జాగర్తి సుప్తే స్వపితి చాఖిలమ్ ।। 24.31 ।।
చరాచరమిదం (16) కృత్స్నం భూతగ్రామం చతుర్విధమ్ ।
ద్వాదశాక్షరవాచ్యో (17) సౌ

* ద్వాదశాక్షరచిన్తకానాం మాహాత్యమ్.*

తస్య మాహాత్మ్యమాశ్రితః ।। 24.32 ।।

(16. బ్రహ్మన్.)

(17. యమ్.)

బ్రహ్మభూయం గతో బ్రహ్మ దేవభూయం చ దేవతాః ।

ఋషయశ్చ మరీచ్యాద్యా మునయస్సనకాదయః ।। 24.33 ।।

మన్త్రమాహత్మ్యమాశ్రిత్య జగ్ముః పదమనుత్తమమ్ ।

గత్వా గత్వా నివర్తన్తే చన్ద్రసూర్యాదయో గ్రహాః ।। 24.34 ।।

న కదాపి నివర్తన్తే ద్వాదశాక్షరచిన్తకాః ।

కిం తస్య యజ్ఞైః కింతీర్థైః కిం విశ్రాణనకర్మభిః ।। 24.35 ।।

కిం వ్రతైర్యస్య మన్త్రోఽసౌ ద్వాదశాక్షరలక్షణః ।

సర్వ (18) యత్నేన పురుషస్తన్మన్త్ర (19) నిరతో భవేత్ ।। 24.36 ।।

(18. యజ్ఞేన.)

(19. నియతో.)

సంసార భయభీరూణాం మోక్షైకఫలకామినామ్ ।

ముక్తయే పరమోపాయో మన్త్రోఽయం ద్వాదశాక్షరః ।। 24.37 ।।

దేవదానవగన్ధర్వ యక్షవిద్యాధరాదయః ।

ప్రణమన్తి మహాత్మానం ద్వాదశాక్షరచిన్తకమ్ ।। 24.38 ।।

యస్య రాష్ట్రే మహీపస్యమన్త్రీ వసతినిర్భయః ।

(20) తద్రాష్ట్రే ధనధాన్యాది సమృద్ధం వర్ధతేఽధికమ్ ।। 24.39 ।।

(20. తం దృష్ట్వా.)

భూతాని చ పలాయన్తే గ్రహాశ్చైవ భయఙ్కరాః ।

రాష్ట్రాద్రాజపురాద్రాజ్ఞస్సకాశాచ్చ నిపీడితాః ।। 24.40 ।।

న ఫలం శక్యతే వక్తుం కార్త్స్న్యే కమలాసన ।

చతుర్ముఖముఖైస్సర్వైర్దివ్యైర్వర్షశతైరపి ।। 24.41 ।।

* శరీరశుద్ధయే పురశ్చరణనియమః.*

శరీరశుద్ధయే పూర్వం పురశ్చరణమాచరేత్ ।
శరీరం మన్త్రసంస్కారపురశ్చరణమిష్యతే ।। 24.42 ।।
బ్రాహ్మణాం స్తన్మయాన్ పూర్వమాహుయ ద్వాదశావరాన్ ।
భోజయిత్వా తతశ్చక్రమణ్డలే దేవమర్చయేత్ ।। 24.43 ।।
విజ్ఞాప్య దేశికః పూర్వమనుజ్ఞాతస్సహాయవాన్ ।
ఆశ్రమే యత్ర మునిభిః పూర్వమాచరితం (21) తపః ।। 24.44 ।।
(21. తథా. తతః.)

సిద్ధమన్త్రఫలే తత్ర వాసుదేవనికేతనే ।
పశ్చిమద్వారి వాన్యత్ర పూర్వోక్తస్థానభూమిషు ।। 24.45 ।।
స్థానేఽభిరుచితే పుష్పసమిత్కుశఫలోదకైః ।
సముపేతే యథోక్తానాం సమ్పన్నాభిమతాశనః ।। 24.46 ।।
భిక్షాన్నభోక్తా భక్తానాం తన్మయానాం గృహేషు వా ।
బ్రహ్మచారీ గృహస్థో వా సాధయేద్ద్వాదశాక్షరమ్ ।। 24.47 ।।
వైఖానసో వా నియతస్తపస్యభిరతశ్శుచిః ।
భిక్షాన్నభుగ్బ్రహ్మచారీ శాకకన్దఫలాశనః ।। 24.48 ।।
గృహస్థశ్చేత్స్వయం (22) పాకం పుత్రైర్వా భార్యయాఽపి వా ।
శిష్యేణ వా పాచితాన్నం నివేద్య హరయేఽగ్రతః ।। 24.49 ।।
(22. పక్వమ్.)

వైశ్వదేవాదికర్మాన్తే భోజయిత్వాఽతిథీనపి ।

(23) శిష్యం భార్యాం తథా (24) పుత్రం తోషయిత్వా యథాతథమ్ ।। 24.50 ।।

(23. శిష్యాన్.)

(24. పుత్రాన్.)

స్వయం భుఞ్జీత విధివత్పశ్చాదన్నమకుత్సయన్ ।

పుత్రదారసమాయుక్తోజపేద్వైఖానసశ్శుచిః ।। 24.51 ।।

వియుక్తః పుత్రదారాద్యైరథవా నియతస్థ్సితః ।

(25) అఞ్జసైవ స్వయం పక్వమన్నమద్యాన్మితాశనః ।। 24.52 ।।

* పురశ్చరణసమ్పత్తయే శుద్ధిః.*

(25. అన్థస్సైస్వైరం.)

* పురశ్చరణసమ్పత్తయే శుద్ధిః.*

సర్వేషాం కాయశుధ్యర్థమాదౌ చాన్ద్రాయణం చరేత్ ।

(26) పాదోదకం పఞ్చగవ్యం బ్రహ్మకూర్చజలం తథా ।। 24.53 ।।

(26. `పాదో' ఇదమర్థం క్వచిన్న.)

పీత్వా కాయవిశుధ్యర్థం పురశ్చరణ మాచరేత్ ।

మన్త్రసాధనయోగ్యకాలః.

ఆరమ్భః కర్మణాం మాసి మార్గ (27) శీర్షేఽథ శోభనే ।। 24.54 ।।

(27. శీర్షేహ్ని శోభనే.)

చైత్రే మాసి సితే పక్షే బ్రహ్మన్నే కాదశీతిథౌ ।
ఉపోష్య పూర్వం చక్రాబ్జే ప్రతిమాయామథాపి వా ।। 24.55 ।।
కూర్చే వా స్థణ్డిలే వాపి (28) యథాభిరుచితే పదే ।
ద్వాదశ్యాం హోమపర్యన్తమర్చయిత్వా జనార్దనమ్ ।। 24.56 ।।
(28. యథా వా,)

పుష్పైః పత్రైర్బ్రహ్మచర్యనిరతో దేశకాలవిత్ ।
సఙ్కల్ప్య కాలనియమం వ్రతాదినిమయం తథా ।। 24.57 ।।
* సాధనకాలనియమాః.*

నిత్యం త్రిషవణస్నానమధశ్శయనమేవ చ ।
శయనం వా కుశే పర్ణే మృగచర్మణి వాబ్జజ ।। 24.58 ।।
సఙ్కల్ప్య (29) మాషం తైలం చ క్షారం (30) లవణమేవ చ ।
కాలాలం భోజనం కాంస్యే దివా స్వాపాది వర్జయేత్ ।। 24.59 ।।
(29. మాంస్యతైలం.)

(30. చ లవణం తథా.)

దేహశుద్ధిం పురా కృత్వా మన్త్రజాపోఽక్షమాలయా ।
ఆద్యన్తయోర్బీజయుతం తథైవ ప్రణవాన్వితమ్ ।। 24.60 ।।
జపకాలే జపేన్మన్త్రం న ద్రుతం న విలమ్బితమ్ ।
లక్షీకృత్యాచ్యుతం ధ్యాయే త్తదధీనమనోగతిః ।। 24.61 ।।
* ధ్యానప్రకారః.*

ధ్యానం వక్ష్యామి సర్వాఘనాశనం కమాలాసన ।
చతుర్భుజముదారాఙ్గం సర్వలక్షణలక్షితమ్ ।। 24.62 ।।
శుద్ధస్ఫటిక (31) వర్ణాభయయుతేన్దుసమప్రభమ్ ।
చారుహాసం సుతామ్రోష్ఠం కర్ణాన్తాయతలోచనమ్ ।। 24.63 ।।
(31. సఙ్కాశమ్.)

నిర్ధూత పద్మరాగాభం దన్తచ్ఛవిసుశోభితమ్ ।
మహోరస్కం మహాబాహుం ప్రసన్నేన్దునిభాననమ్ ।। 24.64 ।।
సుభ్రూలలాటం సుముఖం ఘనకుఞ్చితమూర్ధజమ్ ।
తటిచ్ఛతసహస్రాభం పీతనిర్మలవాససమ్ ।। 24.65 ।।
పాణిపాదతలామ్భోజం పుణ్డరీకాయతేక్షణమ్ ।
శ్రీవత్సాఙ్కం కిరీటాదిసర్వాభరణభూషితమ్ ।। 24.66 ।।
పద్మ చక్ర గదాశఙ్ఖధారిణం కౌస్తుభోరసమ్ ।
దివ్యగన్ధవిలిప్తాఙ్గం దివ్యమాలావిభూషితమ్ ।। 24.67 ।।
శేషాహిభోగే విపులే సుఖాసీనం చతుర్ముఖ ।
శ్రీభూమిసహితం దేవం లలాటే శ్వేతమృత్స్నయా ।। 24.68 ।।
ధృతోర్ధ్వపుణ్డ్రతిలకం మణ్డితం చణ్డభానుభిః ।
నియుతైరయుతైశ్చన్ద్రైర్విద్యుత్కాలాగ్నికోటిభిః ।। 24.69 ।।
సమవేతైరివైకత్ర తేజః పుఞ్జైర్విసర్పిభిః ।
భ్రాజమానం దురాలోకం దేహమణ్డలనిర్గతైః ।। 24.70 ।।
భాసయన్తం జగత్సర్వం ధ్యాయేత్ప్రక్షీణకల్మషః ।
ఆరాధ్య దేవం సన్ధ్యాయామపరస్యాం యథావిధి ।। 24.71 ।।

* మన్త్రజపకాలావధిః.*

విసృజ్య పునరుత్థాయధౌతపాదకరశ్శుచిః ।
ఆచమ్య వాగ్యతో మన్త్రం జపేత్సమ్యక్సమాహితః ।। 24.72 ।।
యావద్బ్రాహ్మముహూర్తస్య ప్రాదుర్భావస్తతః పరమ్ ।

* స్నానాది.*

స్నాత్వా యథోక్తం సన్ధ్యాయామనుష్ఠాయ (32) యథావిధి ।। 24.73 ।।
(32. విధిం క్రమాత్.)

ఆరాధ్య దేవమర్ఘ్యాద్యైరుపచారై ర్యథోదితైః ।
జపేన్మన్త్రం శరీరస్య స్థితిముక్తైః (33) ఫలార్థిభిః ।। 24.74 ।।
(33. ఫలాదిభిః.)

* జపతర్పణ హోమసఙ్ఖ్యా.*

ద్వాదశార్ణం (34) జపేదేవం విశుద్ధేనాన్తరాత్మనా ।
లక్షం ద్వాదశ తన్యార్ధం తర్పణం వారిభిః స్మృతమ్ ।। 24.75 ।।
(34. జపేన్మన్త్రమ్.)

తదర్ధం జుహుయాదగ్నౌ సాధకస్సమిదాదిభిః ।

* మన్త్రసిద్ధిఫలమ్.*

చతుర్వింశతిలక్షేణ (35) మన్త్రజాపేన కిఙ్కరాః ।। 24.76 ।।
(35. వర్ణజాపేన.)

సిద్ధవిద్యాధరాస్సర్వే పాతాలే దివి వా భువి ।

యథాభిరుచితే దేశే దుష్ప్రాపే సాధకం ద్విజమ్ ।। 24.77 ।।
నయన్తస్త్ర నియతం దేవన్తే పరిచారిణః ।
షట్త్రింశల్లక్షజాపేన దేవభూయం సమశ్నుతే ।। 24.78 ।।
అతిలక్షజాపేన హోమైస్తావన్మిత్రైర్వసేత్ ।
మహర్లోకే సుఖం శశ్వత్తత్రత్యైరభిపూజితః ।। 24.79 ।।
కోటిలక్షేణ జాపేన ప్రాప్నుయాదణిమాదికాన్ ।
గుణాన్ జనాహ్వయే లోకే వసేత్తత్ స్థైస్సుపూజితః ।। 24.80 ।।
(36) మహాబృన్దశతేనైవ జపహోమైస్తథా వసేత్ ।
తపోలోకే మహాపద్మజపహోమేన తావతా ।। 24.81 ।।
(36. బ్రహ్మబృన్దశతేనైవ. మహాబృన్దేన తేనైవ.)

సత్యే వసతి దేవేశం శ్రీభూమిసహితం హరిమ్ ।
దృష్ట్వా నిరామయస్తత్ర వసేత్తల్లోరవాసిభిః ।। 24.82 ।।
మహోఘైశ్శతజాపేన తావదాహుతిసఙ్ఖ్యయా ।
సాక్షాత్కుర్వన్ వుసుదేవం తన్మయో (37) భవతి ధ్రువమ్ ।। 24.83 ।।
(37. వసతి.)

కిమేభిర్బహుభిః ప్రోక్తైః పదం యద్యదభీప్సితమ్ ।
తత్తదాప్నోతి పురుషస్సమారాధనకర్మభిః ।। 24.84 ।।
వశ్యాకర్షణముఖ్యాని జపహోమాదికర్మభిః ।
ఫలాని చిత్రరూపాణి దర్శయేత్సాధకస్స్వయమ్ ।। 24.85 ।।
పాతాలే దివి వా భూమౌ యే భోగా (38) భువి దుర్లభాః ।
తానవాప్నోతి పురుషః పురుషోత్తమపూజయా ।। 24.86 ।।
(38. దివి.)

* మోక్షకామస్య మన్త్రిణః సిద్ధాయతనవిశేషే మూర్తిపూజా.*

కామోపభోగవైముఖ్యం మన్త్రిణః కార్యముచ్యతే ।
మోక్షైకఫలదం ధామ దక్షిణద్వారముత్తమమ్ ।। 24.87 ।।
సిద్ధాయతనమాసాద్య తత్ర దేవం చతుర్విధమ్ ।
మనుష్యనిర్మితం చార్షం దైవం రూపం మధుద్విషః ।। 24.88 ।।
స్వయం వ్యక్తం సమారాధ్య మోక్షకామస్సమాహితః ।
సాలోక్యాదిచతుర్భేదాం ముక్తిమాప్నోత్యసంశయమ్ ।। 24.89 ।।
సాలోక్యం మానుషాదార్షాత్సామీప్యం దేవనిర్మితాత్ ।
సారూప్యం (39) తుల్యమాప్నోతి స్వయం వ్యక్తాదనుక్రమాత్ ।। 24.90 ।।
(39. దివ్య.)

* క్షేత్రసీమానిర్ణయః.*

ప్రాసాద (40) ద్వారి చాధ్మాతే శఙ్ఖే తస్య మహాధ్వనిః ।
శూయతే యత్ర తం దేశం వైష్ణవం

* సిద్ధార్షాద్యాలయేషు కామనానుగుణజపసఙ్ఖ్యా.*

మానుషాలయే ।। 24.91 ।।
(40. ద్వారపార్శ్వేతు.)

తతో ద్విగుణమార్షేతు త్రిగుణం దేవనిర్మితే ।
చతుర్గుణం స్వయం వ్యక్తే దేశే వృద్ధిమనుక్రమాత్ ।। 24.92 ।।

బ్రహ్మచర్యపరో భూత్వా కుశశాయీ జితేన్ద్రియః ।
ముముక్షమాణస్తన్మన్త్రం లక్షజాపేన సిధ్యతి ।। 24.93 ।।

* యోగధ్యానమ్. తేన దేహత్యాగప్రకారః.*

యుఞ్జీత (41) యోగవిధినా హృదయామ్భోరుహాసనే ।
కర్ణికాయాం సుఖాసీనం శుద్ధస్ఫటికవర్చసమ్ ।। 24.94 ।।
(41. యోగం విధివత్.)

చతుర్భుజముదారాఙ్గం జ్యోతిర్మణ్డలమధ్యగమ్ ।
అఙ్గుష్ఠమాత్రం పురుషం ధ్యాత్వా భోగైర్యథాక్రమమ్ ।। 24.95 ।।
అభ్యర్చయేన్నిర్మలేన మనసా సుసమాహితః ।
యోగాభ్యాసబలేనైవ గుణోత్కర్షః ప్రజాయతే ।। 24.96 ।।
చన్ద్రార్కాగ్నిమయం (42) బీజం కవిమణ్డలసన్నిభమ్ ।
(43) తతస్సూక్ష్మతరం బిమ్బం రాజముద్గకమప్రభమ్ ।। 24.97 ।।
(42. బిమ్బమ్.)

(43. తత్తత్సూక్ష్మతరమ్.)

తం సర్వమన్త్రానాక్రమ్య స్థితం విద్యాద్విచక్షణః ।
తతస్తు రాజకాభీజప్రమాణం చిన్తయేత్క్రమాత్ ।। 24.98 ।।
అత్పాదకమథాన్యాభిర్యస్యాన్తే నాద ఆశ్రితః ।
తం విలీయ సముత్పన్నమశ్వవాలప్రమాణకమ్ ।। 24.99 ।।
(44) యస్య గచ్ఛతి తే వ్యోమ్ని వ్యోమ చాగచ్ఛతే హృది ।
తతో విచిన్తయేత్సూక్ష్మా (45) మాశ్వవాలప్రమాణకామ్ ।। 24.100 ।।

(44. యస్యాగచ్ఛన్తి.)

(45. మశ్వమాలాప్రమాణకమ్.)

బ్రహ్మనాడీమనేనాశు పశ్యతి ధ్యానసేవనాత్ ।
తతోఽఙ్గరోమమాత్రం తు బీజవాలం సమన్తతః ।। 24.101 ।।
ధ్యాయేన్ని యమమాస్థాయ బ్రహ్మనాడీప్రకాశకమ్ ।
ఏవం ధ్యాయన్నిమం పిణ్డం పరిపక్వం పరిత్యజేత్ ।। 24.102 ।।
పరిజ్ఞాయ పురా పిణ్డం పాకలక్షణముత్తమమ్ ।
నిరుద్ధసన్ధిమాత్రం చ కృత్వా దేహ సమీరణమ్ ।। 24.103 ।।
ముక్త్వా తద్బ్రహ్మరన్ధ్రేణ ఉత్క్రాన్తికరణేన చ ।
ధ్యాత్వా పరిత్యజే (46) ద్దేహం నిత్యాభ్యాసరతో యది ।। 24.104 ।।
(46. ద్దేహాన్నిత్యా.)

* బ్రహ్మప్రాప్తిప్రకారః.*

స బ్రహ్మ పరమాప్నోతి వాసుదేవాఖ్యమవ్యయమ్ ।
* అపునరావృత్తినిదర్శనమ్.*

తైలే తైలం ఘృతే సర్పిః క్షీరే క్షీరం జలే జలమ్ ।। 24.105 ।।
తద్వన్న భేదో గృహ్యేత జీవాత్మ పరమాత్మనోః ।
తప్తలోహే యథా తోయం (47) లీనం నైవ ప్రజాయతే ।। 24.106 ।।
(47. క్షీణే.)

అగ్నిదగ్ధాని బీజాని నారోహన్తి యథా పునః ।

తద్వన్న జాయతే భూయోజీవాత్మా కమలాసన ।। 24.107 ।।
సారూప్యం భగవద్రూపప్రాప్తిస్సద్భి (48) రుదాహృతా ।
సామీప్యం సన్నిదౌ సేవా దేవస్య పరిచర్యయా ।। 24.108 ।।
(48. రుదీరితా.)

సాలోక్యం చ తదాఖ్యాతం లోకే వైకుణ్ఠసంజ్ఞితే ।
తదీయే నిత్య (49) వాసోఽయం పునరావృత్తివర్జితే ।। 24.109 ।।
(49. సారోఽయం.)

* బ్రహ్మణా దేహపాతక్రమప్రశ్నః.*

బ్రహ్మ :---

శ్రోతుమిచ్ఛామి భగవన్ దేహపాతస్య లక్షణమ్ ।
సఙ్క్షేపతస్తు భగవన్ వయోర్గతినిరోధనమ్ ।। 24.110 ।।

* భగవతా తన్నిరూపణమ్.*

శ్రీభగవాన్ :---

యుక్తాహారవిహారస్య క్రియాసక్తస్య పద్మజ ।
యుక్తస్వాప్నావభోధస్య యోగయుక్తస్య సర్వదా ।। 24.111 ।।
వివర్తతే సదా శబ్దో హృద్గతో దున్దుభిస్వనః ।
స్పర్శం న శీతం నాప్యుష్ణం (50) విజానాతి త్వగిన్ద్రియమ్ ।। 24.112 ।।
(50. న జానాతి.)

భ్రువోర్మధ్యే యదా జ్యోతిర్ద్వాదశాన్తే వ్యవస్థితమ్ ।
ప్రత్యస్తమేతి వై శీఘ్రం న చోదయతి వైపునః ।। 24.113 ।।
న జానాతి సమాధిస్థో హార్దమబ్జం యదాన్తరే ।
పరిశుష్యతి గాత్రస్థం శోణితం శ్లేష్మలక్షణమ్ ।। 24.114 ।।
న వేత్తి పార్థివం గన్ధం న బాహ్యాభ్యన్తరే యదా ।
పిణ్డస్తదా ప్రబోద్ధవ్యః కాలే నైవ చిరేణ తు ।। 24.115 ।।
పృథివ్యాం సంస్థితం చైవ ధారణాయాం సమాహితః ।
న వేత్తి శబ్దం ప్రాగుక్తం పఞ్చమాత్పఞ్చమే క్షణే ।। 24.116 ।।
(51) స్థితస్సమేధా భాహ్యేతు శీతోష్ణే న చ విన్దతి ।
ప తేద్దినచతుష్కేణ పిణ్డస్తత్కలితే క్షణే ।। 24.117 ।।
(51. ఇదం పద్యం క్వచిన్న.)

రూపధ్యానం సమాసాద్య పూర్వోక్తవిధినా యది ।
న భాతి హృదయాకాశే బహిర్వా జ్యోతిషాం పతిః ।। 24.118 ।।
పిణ్డపాతో హ్యవశ్యం స్యాత్ జ్ఞాత్వారిష్టైః పురోదితైః ।
తృతీయేఽహ్ని చతుర్వక్తసర్వమేతత్తదా క్షణే ।। 24.119 ।।
సమాదౌ యది వాయవ్యే యోగీ సమ్యక్ప్రవర్తతే ।
న వేత్తి పరమహ్లాదం తృషితః పరికమ్పతే ।। 24.120 ।।
దినద్వయేన పిణ్డస్య పాతోస్య ద్వితయక్షణే ।
స్థితో గగనభాగే తు ప్రాగుక్తవిధినా యది ।। 24.121 ।।
న వేత్తి విధినా గన్ధం తద్బాహ్యే తు శుభాశుభమ్ ।
తత్రైవైకదినే వాథ లక్షణే ప్రథమే క్షణే ।। 24.122 ।।
ధ్యాత్వైవ విధినా సమ్యగ్యోగీ ధ్యానైకమానసః ।
(52) మయి సన్నార్పితమనా (53) వ్యాహరన్ ద్వాదశాక్షరమ్ ।। 24.123 ।।

(52. మయిసన్తర్పితమనా.)

(53. వ్యాహార్షమ్.)

స్వయముత్క్రమతే పిణ్డాద్యాయాద్యాగనికేతనమ్ ।
శేషాసనే సుఖాసీనం వై కుణ్ఠే మణిమణ్డపే ।। 24.124 ।।
అష్టబాహుం విశాలాక్షమష్టాయుధధరం హరిమ్ ।
శ్రీభూమిసహితం దేవం సర్వాభరణభూషితమ్ ।। 24.125 ।।
చతుర్భుజం వా వామేన హస్తేనాలిఙ్గ్య పఙ్కజామ్ ।
అష్టౌ వారస్త్రియస్తస్య వాలవ్యజనపాణయః ।। 24.126 ।।
తిష్ఠన్తి పరితః పశ్చాచ్ఛఙ్ఖాద్యాయుధధారిణః ।
సేవన్తే పురుషాస్తస్మాద్బహి స్తిష్ఠన్తి మూర్తయః ।। 24.127 ।।
(54) చతుర్వింశతి సఙ్ఖ్యాకాస్తతో మిత్రాదిమూర్తయః ।
పక్షీన్ద్రవిష్వక్సేనాభ్యాం కుముదాదిగణైస్తథా ।। 24.128 ।।
(54. ఇదమర్ధం క్వచిదధికం దృశ్యతే.)

మహాభాగవతాస్తత్ర ద్వాదశాక్షరచిన్తకాః ।
సేవన్తే మణ్డపే నిత్యం పునరావృత్తి వర్జితాః ।। 24.129 ।।
ఇహ యత్కర్మ కుర్వాణా విష్ణోరారాధనాత్మకమ్ ।
ముచ్యన్తే యోగమాస్థాయ పురుషాః పరమం పదమ్ ।। 24.130 ।।
ప్రాప్యాపి తత్తత్కుర్వాణా సేవన్తే పురుషోత్తమమ్ ।

* పరకాయప్రవేశప్రకారః.*

అథవాపిణ్డపతనం విజ్ఞాయ ప్రాగుదీరితైః ।। 24.131 ।।

నిమిత్తైరైహికైర్భోగైస్సృజన్తః పృథివీక్షితః ।

పిణ్డాన్తరముపాయేన విశన్తి కమలాసన ।। 24.132 ।।

యేన తం కథయామ్యద్య శ్రూయతాం సాదరం వచః ।

వరపిణ్డం నవం శుద్ధం మధ్యమే వయసి స్థితమ్ ।। 24.133 ।।

సర్వలక్షణసంపన్నం పాపరోగబహిష్కృతమ్ ।

బ్రాహ్మణస్య శరీరం వా బాహుజస్యాథవా తనుమ్ ।। 24.134 ।।

ఊర్ధ్వవక్త్రం దీర్ఘపాదమేకాన్తే శాయయేచ్ఛవమ్ ।

తత్పాదపార్శ్వే శాయీత బధ్వా యోగాసనం తతః ।। 24.135 ।।

అభ్యస్యేద్యోగమేకాగ్రో యథాపూర్వం చతుర్ముఖ ।

స జీవం నాభిచక్రస్థం భ్రమన్తం భాస్కరప్రభమ్ ।। 24.136 ।।

హంసాకారం వలర్గాభమిడయా పిఙ్గలేన వా ।

హంసరూపం సమాస్థాయ నిర్గతం నాసికాపుటాత్ ।। 24.137 ।।

ఖగవద్యాతి గగనం సార్ధం ప్రాణసమీరణైః ।

తాలం హస్తావధిం దణ్డం కోశం యోజనమేవ చ ।। 24.138 ।।

గత్వా గత్వా నివర్తన్తే యోజనాని చతుర్ముఖ ।

నాసికాపుటరన్ధ్రేణ నాభిచక్రం ప్రవేశయేత్ ।। 24.139 ।।

అభ్యస్య నిత్యమనిశం యోగీ యోగమతన్ద్రితః ।

నిర్గమయ్య స్వకాద్దేహాన్నాసికారన్ధ్రవర్త్మనా ।। 24.140 ।।

ఆత్మానం పరకీయేన నాసికాబిలవర్త్మనా ।

పరపిణ్డం స్వదేహస్య వినిపాతే ప్రవేశయేత్ ।। 24.141 ।।

నాభిచక్రం ప్రవిశ్యాథ నాడీషు విచరేత్సుఖమ్ ।

సర్వత్ర యోగీ తత్రస్థో యుఞ్జానః పూర్వవత్సదా ।। 24.142 ।।

ద్రఢిమ్నే తత్ర వపుషస్తత్ర స్థిత్వా చిరం సుఖమ్ ।

(55) తస్యాపి పాతమాలోచ్య పిణ్డేఽన్యత్ర (56) నివేశయేత్ ।। 24.143 ।।

(55. తత్రాపి.)

(56. సిద్ధయే.)

ఇత్యేతత్కథికం బ్రహ్మన్ పరపిణ్డప్రవేశనమ్ ।

* మన్త్రమాహాత్మ్యనిగమనమ్.*

(57) సిద్ధయో మూలమన్త్రస్య సమాసాత్కథితాస్తవ ।। 24.144 ।।

(57. సిద్ధయే.)

మూలమన్త్ర ఇతి ప్రోక్తస్సాక్షాద్దేవస్య వాచకః ।

ప్రసూయతే మన్త్రలతాం ప్రసూతిమణిమాదికామ్ ।। 24.145 ।।

కిం పునర్ధర్మ కామార్థీ సిద్ధిం కమలసమ్భవ ।

నాసాధ్యమస్తి మన్త్రేణ ద్వాదశాక్షరరూపిణా ।। 24.146 ।।

సర్వలోకేషు సర్వత్ర సత్యమేతద్ర్బవీమితే ।

నాస్మాత్పరతరో మన్త్రో విద్యతే సర్వకామదః ।। 24.147 ।।

రహస్య మేతత్కథితం మన్త్రమాహాత్మ్యమక్షయమ్ ।

* అస్యైవమన్త్రస్య షోడశాక్షరత్వవిధిః.*

అయమేవాష్టమూర్తినామధికశ్చతురక్షరైః ।। 24.148 ।।

అమునా షోడశార్ణేన చతుర్వింశతిమూర్తయః ।

ఆరాధనీయా భోగశ్చేల్లభ్యతే దుర్లభో మహాన్ ।। 24.149 ।।

మన్త్రతన్త్రం యథాపూర్వముద్ధృత్య ద్వాదశాక్షరమ్ ।

అక్షరాణి చ చత్వారి వర్ణచక్రాత్సముద్ధరేత్ ।। 24.150 ।।

* తదుద్ధారప్రకారః.*

(58) గుహాలయే పరిక్రాన్తం భాస్కరం దణ్డశేఖమ్ ।
ద్విపట్కాక్షరవచ్చాఙ్గమస్యాపి చతురాసన ।। 24.151 ।।
(58. ఏవం క్రమేణ విన్యస్య.)

* తదృషిచ్ఛన్దోనిర్దేశః.*

మూర్తిష్వష్టాసు యో ధ్యాతా ఋషిర్మన్త్రస్య నిశ్చితః ।
ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రం వాసుదేవోఽధిదైవతమ్ ।। 24.152 ।।
అధికార్ణసమష్టేస్స్యా ద్వర్ణస్స్ఫటికసన్నిభః ।
క్షేత్రం చ పరమప్యూమ తత్వం ధీః పూర్వ మీరితా ।। 24.153 ।।
శిష్టార్ణకానాం ద్యుమణిర్వాసుదేవో నృకేసరీ ।
మనోభవశ్చతుర్ణాం స్యాదధిదైవతకల్పనా ।। 24.154 ।।

* నమస్స్వాహాదీనాం వినియోగః.*

జపేన్న మోఽన్తం పూజాయాముభయోర్హోమకర్మణి ।
స్వాహాయాం విరమేద్వౌషడన్తమాప్యాయనే తథా ।। 24.155 ।।
మారణే తు ఫడన్తస్స్యాదేవమన్యత్ర యోజయేత్ ।

* మన్త్రవర్ణన్యాసస్థానాని.*

న్యాసో మూర్ధ్ని లలాటే చ దృశోశ్శ్రవసి చ క్రమాత్ ।। 24.156 ।।
నాసికాపుటయో (59) ర్వక్త్రే గలకూపే తథా హృది ।
నాభిదేశే రహస్యే చ తథోర్వోర్జ్జ్వ యోరపి ।। 24.157 ।।

(59. ర్మధ్యే.)

కార్యానురూపం సపృష్ట్యాదివ్యసనం సర్వకర్మను ।

* ఆరాధనక్రమః.*

ఆరాధనం సర్వసిద్ధికారణం తచ్చ కథ్యతే ।। 24.158 ।।
తేజసాం నిధిమష్టారం సుదర్శనమనుత్తమమ్ ।
చిన్తయిత్వా చతుర్వవక్త్రపూర్వస్యాం దిశి వేధసమ్ ।। 24.159 ।।
సఙ్కర్షణం దక్షిణస్యాం ప్రద్యుమ్నం దిశి (60) చాప్పతేః ।
అనిరుద్ధముదీచీనే కోణదిక్షు శ్రియాదయః ।। 24.160 ।।
(60. వాఽపరే.)

దేవ్యశ్చతస్రో మధ్యే చ వాసుదేవం జగద్గురుమ్ ।
అర్ఘ్యాదిభిస్సమారాధ్య మన్త్రం షోడశలక్షకమ్ ।। 24.161 ।।
జపన్ హుత్వాగ్నిముదకైస్తర్పయిత్వా యథావిధి ।
ఏవం ప్రసాధితో మన్త్రః పురుషార్థాంశ్చతుర్విధాన్ ।। 24.162 ।।
సాధయేత్పురుషార్థేషు యో యేనావాప్తుమిష్యతే ।
స (61) సర్పొఽవాప్యతే బ్రహ్మన్ కిమన్యైరతివి స్తరైః ।। 24.163 ।।
(61. స సర్వః ప్రాప్యతే.)

యది బ్రహ్మపదే (62) బ్రహ్మన్నభిలాషా ప్రవర్తతే ।
బ్రాహ్మీం మూర్తిం యజేత్తాసు ధ్యాత్వాఽనన్యమనూగతిః ।। 24.164 ।।
(62. బ్రహ్మన్యోభిలాష.)

* గ్రీష్మాదిషు జపస్థితి ప్రకారః.*

గ్రీష్మే మాసి స్థితో భూమ్యాం పాదఙ్గుష్ఠేన పద్మజ ।
పాదమన్యం సముద్ధృత్య బాహూ చోత్క్షిప్య నిశ్చలః ।। 24.165 ।।
వర్షాసు పర్ణశాలాయాం బహిశ్శరది శైశిరే ।
హేమన్తే త్రిషు చైతేషు (63) వసన్తేఽగ్నిషు పఞ్చసు ।। 24.166 ।।
(63. వసన్తేషు చ.)

మధ్యస్థో మన్త్రజాపస్స్యాదిత్థం స్యాత్త్రప్తిహాయనమ్ ।
ఉపాంశు ప్రవరో వ్యక్తాన్మనసః ప్రవరస్తతః ।। 24.167 ।।

* జాపినః దేవాదిభిశ్చలనమ్.*

విఘ్నన్తి దేవతాస్తస్య తపః కర్మ సుదశ్చరమ్ ।
పదహానిం సమాశఙ్క్య గన్ధర్వప్రముఖై (64) స్తదా ।। 24.168 ।।
(64. స్తథా.)

అప్సరోభిర్విలోభ్యైనం నృత్తవాదిత్రగీతిభిః ।

* స్థిరమతేర్జాపకస్య ఉత్తమం ఫలమ్.*

తస్మాత్ స్థిరమతిర్భూత్వా జపన్ సిద్ధిమవాప్నుయాత్ ।। 24.169 ।।
ప్రత్యక్షం యాతి భగవాన్ త్రివిష్టపపతిస్స్వయమ్ ।
బ్రహ్మత్వం వా తదన్యద్వా ప్రయచ్ఛతి ఫలం మహత్ ।। 24.170 ।।
మూర్తీనామితరాసాం చ పదం యద్యభిలష్యతే ।
మూర్తిం తాం తామభిధ్యాయన్ జపేన్మన్త్రం చ పూర్వవత్ ।। 24.171 ।।

లభతే తత్ప్రసాదేవ స్వం స్వం పదమనుత్తమమ్ ।

మన్త్రేణానేన ముఖ్యేన సాధకస్సాధయేత్ఫలమ్ ।। 24.172 ।।

ఐహికాముష్మికం తత్త్రాన్నాత్ర కార్యా విచారణా ।

బ్రాహ్మణః క్షత్రియో వాపి వైశ్యో వా జపమాచరేత్ ।। 24.173 ।।

జపేఽధికారో నాన్యస్య (65) మన్త్రరాట్ స్వయముత్తమః ।

(65. మన్త్రరాడయముత్తమః.)

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే ద్వాదశాక్షరకల్పో నామ చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

------- ********* --------

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే-పంచవింశోఽధ్యాయః

పఞ్చవింశోఽధ్యాయః.

------

* అష్టాక్షరకల్పః.*

బ్రహ్మా:---

అష్టాక్షరస్య మన్త్రస్య మహిమానమనుత్తమమ్ ।
(1) శుస్రూషితమతమథచ్ఛన్దో విశేషం సర్షిదైవతమ్ ।। 25.1 ।।
(1. శుశ్రూషితం మయా.)

ఫలం తన్మన్త్ర జాపస్య రూపం వా కీదృశం మతమ్ ।
దేవతా సాధనం చాపి మదన గ్రహకామ్యయా ।। 25.2 ।।
బ్రూహి సర్వమశేషేణ మహ్యం శుశ్రూషవేఽచ్యుత ।
శ్రీభగవాన్ :---

అష్టాక్షరస్య మన్త్రస్య ఫలాని న హి శక్యతే ।। 25.3 ।।
వక్తుం వర్షశతేనాపి తేషాం దిఙ్మాత్రముచ్యతే ।
ధర్మార్థకామమోక్షాణామేకాన్తఫలదం శుభమ్ ।। 25.4 ।।
సిద్ధయో బహుధా (2) జప్తుర్మన్త్రం చోదితసఙ్ఖ్యయా ।
అచిన్తనీయో మహిమా దేవస్యేవ మధుద్విషః ।। 25.5 ।।
(2. జప్తుం మన్త్రమ్.)

* వర్ణోద్ధారక్రమః.*

శుచౌ వివిక్తే విజనే సర్వదోషవివర్జితే ।
వర్ణచక్రం సమాలిఖ్య భూమావర్ష్యాదిసాధనైః ।। 25.6 ।।
అభ్యర్చ్యచ యథాన్యాయం తతో వర్ణాన్ సముద్ధరేత్ ।
ఉద్గీథమాదౌ విష్ణేశః ప్రయోజ్యస్తదనన్తరమ్ ।। 25.7 ।।

బ్రహ్మసాధనసంయుక్తో మన్దరస్స్యాదనన్తరమ్ ।

ఆదిదేవో వ్రతో భద్రబాహుఃపశ్చాదుదీరితః ।। 25.8 ।।

వహ్నిర్గోపనసంవీతశ్శ్వపనో విష్ణుశీర్షకః ।

వనమాలీ తతో యోజ్యో మధుసూదనసంయుతః ।। 25.9 ।।

ప్రణవాదిశిరో వాయురితి వర్ణక్రమోదితః ।

* బీజచ్ఛన్దోనిర్దేశః.*

బీజం విష్ణురమస్వారస్సామర్థ్యం కథితం పునః ।। 25.10 ।।

అఙ్గాని షడ్ద్విషట్కస్య మన్త్రస్యైవ విదుర్బుధాః ।

(3) ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రమన్తర్యామీ మునస్స్మృతః ।। 25.11 ।।

(3. ఛన్దస్తు.)

దేవో నారాయణస్సాక్షాద్దైవతం క్షేత్రమీరితమ్ ।

పరమవ్యోమ బుద్ధిస్స్యాత్తత్వం వర్ణస్సిత స్తథా ।। 25.12 ।।

ప్రత్యక్షరమృషిర్బ్రహ్మన్ గౌతమః ప్రథమస్స్మృతః ।

భరద్వాజో విశ్వామిత్రో జమదగ్నిరనన్తరమ్ ।। 25.13 ।।

వసిష్ఠః కాశ్యపః పశ్చా (4) దత్రిస్స్యాత్కుమ్భసమ్భవః ।

ఛాన్దాంసి గాయత్ర్యాదీని విరాడవసితాని చ ।। 25.14 ।।

(4. దత్రిఃకుమ్భసముద్భవః.)

(5) ధరోధ్రువశ్చ సోమశ్చ ఆపశ్చాగ్నిర్జలాధిపః ।

ప్రత్యూషశ్చ ప్రభాతశ్చ దేవాః ప్రత్యక్షరం తథా ।। 25.15 ।।

(5. గాయత్ర్యుష్ణగనుష్టప్చ బృహతీ పఙ్తిరేవ చ । త్రిష్టుప్చ జగతీచేతి విరాడితి తథైవ చ ।।
ఇతి శ్లోక ఏకః క్వచిత్కోశే అధికోదృశ్యతే.)

ఆకాశం పరమం క్షేత్రమక్షరస్యావసానతః ।
సత్యాది లోకాస్సప్తస్యుః ప్రాతిలోమ్యేన భూమయః ।। 25.16 ।।
అక్షరాణాం పృథివ్యన్తాస్సప్తానాం సప్త పద్మజ ।
అగ్నిర్భూర్వాయురాకాశం సూర్యో ద్యౌరథ చన్ద్రమాః ।। 25.17 ।।
నక్షత్రాణి తథా రాశిరేతే తత్వాన్యనుక్రమాత్ ।

* ప్రణవనిరుక్తిః.*

నిరుక్తమస్య మన్త్రస్య కథయామి యథాతథమ్ ।। 25.18 ।।
(6) అవిః క్విబన్తో వ్యాప్త్యర్థఃస్మర్యతే కర్తృసాధనః ।
ఓంకారవర్ణవ్యత్యాసస్స్యాదకారస్య పద్మజ ।। 25.19 ।।
(6. ఆపః కవిశ్చ తౌ వ్యాప్తౌ.)

(7) మకారవర్ణావ్యత్యాసో వకారస్యాప్యయన్త్విదమ్ ।
అన్తర్బహిశ్చ యత్సర్వం వ్యాప్నోతి తదుదీర్యతే ।। 25.20 ।।
(7. మకారమస్మిన్ వ్యత్యాసః పకార.)

అథవా తన్తుసన్తానం వృత్తేర్వాథ భవిష్యతి ।
ఉేశ్చ లోపో వకారస్య ప్రసారణమతఃపరమ్ ।। 25.21 ।।
పూర్వత్వం చోపసర్గేణ స్యాదన్తశ్చాద్గుణః కృతః ।
యస్మిన్నోతమిదం సర్వం తదేవమభిధీయతే ।। 25.22 ।।
అవతే రక్షణార్థత్వా (8) దటి లేపే చ వర్తతే ।
వకారస్యోపధాయాశ్చ ద్వయో (9) రూఢాగమఃస్మృతః ।। 25.23 ।।
(8. దవలోపే.)

(9. రూర్ద్వాగమః.)

గుణే చ రూపం యత్సర్వం త్రాయతే తత్పరం పరమ్ ।
అభిధేయమితిప్రోక్తా నిరుక్తిః ప్రణవస్య సా ।। 25.24 ।।

* నమఃపదనిరుక్తిః.*

సమ్యతే (10) దేవ ఏవైక స్తేషామేకం పరాయణమ్ ।

* నారాయణపదనిర్వచనమ్.*

నరో దేవః పరస్రష్టా సర్గాదౌ పాథసామథ ।। 25.25 ।।
(10. దేవతావైక.)

తస్మాన్నా రాణి పాథాంసి తాన్యేవాయనముచ్యతే ।
దేవస్య హేతోశ్చాముష్మాన్నారాయణ సమాహ్వయః ।। 25.26 ।।
నారావాఽయనమావాసః పురుషస్య మధుద్విషః ।
అత్రప్వత్యయః ప్రకృత్యర్థే తతో వాససమాహ్వయః ।। 25.27 ।।
ఏవం మన్త్రమిమం లబ్ధ్వా సమ్యగ్గురుముఖాత్తతః ।

* సాధకనియమాః.*

గురుశుశ్రూషణపరస్సర్వ మన్త్రాణి సాధయేత్ ।। 25.28 ।।
బ్రహ్మచర్యే స్థితో మౌనీ మేధ్యాహారాశనో వ్రతీ ।
అశనీయాని మేధ్యాని పక్షామి ఋణు తాన్యపి ।। 25.29 ।।
పయోయావకశాకామ్బుఫలమూలాని సక్తవః ।
ఆద్యం కుశోదకం మేధ్యం దధి భిక్షాన్న మేవ చ ।। 25.30 ।।

* మన్త్రజపకాలః.*

సాధనే మన్త్రజాపస్య శృణు కాలం (11) యథోదితమ్ ।
మూర్గశీర్షే శుభే మాసి ద్వాదశ్యాం చన్ద్రవర్ధనే ।। 25.31 ।।
(11. యథోచితమ్.)

అరాధ్య పరయా భక్త్యా నారాయణమనన్యధీః ।

* దేవతాధ్యానమ్.*

చాక్రాబ్జమణ్డలే దేవం ద్యాయే దేవం సమాహితః ।। 25.32 ।।
చతుర్బాహుముదారఙ్గం చక్రాద్యాయుధ (12) సేవితమ్ ।
కాలమేఘప్రతీకాశం పద్మ పత్రాయతేక్షణమ్ ।। 25.33 ।।
(12. భూషణమ్.)

పీతామ్బరధరం సౌమ్యం ప్రసన్నేన్దునిభావనమ్ ।
చారుహాసం సుతామ్రోష్ఠం రత్నోజ్వలితకుణ్డలమ్ ।। 25.34 ।।
సుభ్రూ (13) లలాటం సుముఖం సర్వాభరణభూషితమ్ ।
లలాటతిలకం సౌమ్యం దీపవచ్ఛ్వేతమృత్స్నయా ।। 25.35 ।।
(13. లలాటముకుటం.)

(14) ధృతోర్ధ్వపుణ్డ్రతిలకం మణ్డితం చణ్డభానునా ।
స్ఫురత్కటకకేయూరహారకౌస్తుభభూషితమ్ ।। 25.36 ।।
(14. ఇదమర్ధం క్వచి న్నాస్తి.)

స్ఫురద్భాస్కరవర్ణాభం శోభితం వనమాలయా ।
ప్రద్యోతనసహస్రాభభూషణై రపి (15) భూషితమ్ ।। 25.37 ।।
(15. మణ్డితమ్.)

దివ్య (16) చన్దనలిప్తాఙ్గం దివ్యమాల్యవిభూషితమ్ ।
శ్రీభూమిభ్యాం సుఖాసీనం స్వర్ణసింహాసనే శుభే ।। 25.38 ।।
(16. గన్ధానులిప్తాఙ్గమ్.)

ధ్యాత్వైవం దేవదేవేశం మన్త్రాజాప పరో భవేత్ ।
సుఖాసీనో యథాకాలం శుచిర్భూత్వా సమాహితః ।। 25.39 ।।
మన్త్రం జపేజ్జగన్నాథం సమారాధ్య దినే దినే ।
* మన్త్రజపహోమాదిసఙ్ఖ్యా.*

జపేల్లక్షాష్టకం ప్రోక్తం తదర్ధం (17) తిలతర్పణమ్ ।। 25.40 ।।
(17. జలతర్పణమ్.)

తదర్ధం జుహుయాదగ్నౌ తతస్సిధ్యతి మన్త్రరాట్ ।
* సిద్ధేమన్త్రే ధర్మసాధనప్రకారః.*

అథ సంసాధితే మన్త్రేణ స్వప్నే జాహరణే తథా ।। 25.41 ।।
సిద్ధిలిఙ్గాని మన్త్రస్య మన్త్రీ పశ్యతి సన్తతమ్ ।
తతస్సిద్ధేన మన్త్రేణ సాధయేద్ధర్మముత్తమమ్ ।। 25.42 ।।
అథమన్త్రవరాద్ధర్మసాధనం యోఽభివాఞ్ఛతి ।
(18) యః పితౄణాం చ సర్వేషాం తర్పణం మన్త్రవిత్తమః ।। 25.43 ।।

(18. పితౄణామపి.)

ఋణత్రయాద్వినిర్ముక్తిం సర్వస్మాదభివాఞ్ఛతి ।
ఉపోష్య స శుచిర్భూత్వా (19) కుమ్భేచక్రాబ్జమణ్డలే ।। 25.44 ।।
(19. కుర్యాచ్చ.)

ఆవాహ్య దేవమారాధ్య సమ్యగర్ఘ్యాదిసాధనైః ।
గోహిరణ్యాదిభిర్ద్రవ్యైస్తైస్తైశ్చైవ కుశోదకైః ।। 25.45 ।।
(20) దత్తైర్మన్త్రజపైర్యుక్తః ప్రాపయేల్లోకమక్షయమ్ ।
పతౄన్ మన్త్రప్రాసాన నరకస్థానపి క్షణాత్ ।। 25.46 ।।
(20. దత్తైర్మన్త్రైర్జపే యుక్తః.)

అతోఽన్యల్లుప్త పిణ్డానాం పతౄణాం తృప్తికారణమ్ ।
* కల్యాణవిధిః.*

విధిం వక్ష్యామి కల్యాణం చతుర్వక్త్ర యథాతథమ్ ।। 25.47 ।।
ఉపోష్య మన్త్రవిత్పూర్వం పూర్వేద్యుస్సు సమాహితః ।
పఞ్చమ్యాం మాఘమాసస్య (21) మణ్డలం చక్రపఙ్కజమ్ ।। 25.48 ।।
(21. మణ్డపమ్.)

అర్చయిత్వా తతస్తస్య మధ్యే దేవం జగద్గురుమ్ ।
యజేత కృసరాన్నేన హోమం తేనైవ కల్పయేత్ ।। 25.49 ।।
సమిదాజ్యతిలానాపి మన్త్రేణాష్టోత్తరం శతమ్ ।
పిత్రాది నామ సంకీర్త్య తారయేతి పదాన్వితమ్ ।। 25.50 ।।

ప్రాచీనావితికో భూత్వా హెూమాన్తే దక్షిణాముఖః ।
దక్షిణాగ్రాన్ కుశాన్ భూమాపాస్తీర్య ధ్యానమాస్థితః ।। 25.51 ।।
ధ్వాత్వా నారాయణం దేవం తర్పయేచ్చ తిలోదకైః ।
తదక్షయం జలం దత్తం పితౄణాం తృప్తిమావహేత్ ।। 25.52 ।।
తర్పయిత్వా సదాచారాన్ బ్రాహ్మణాన్ భగవన్మయాన్ ।
భోజయేత్షడ్రసోపేతం భోజనం ద్వాదశావరాన్ ।। 25.53 ।।
దద్యాత్తేభ్యస్తిలాన్వస్త్రాన్ గోహిరణ్యాదికం తతః ।
తతస్సవ్యే భుజే న్యస్య బ్రహ్మసూత్రం సమాహితః ।। 25.54 ।।
అగ్రే భగవతో దర్భాన్ దక్షిణాగ్రాన్ ధరాతలే ।
ఆస్తీర్య సాగ్రాన్ (22) సుషమానాసీనూ దక్షిణాముఖః ।। 25.55 ।।
(22. సుసమానా.)

పాత్రస్థమన్నం దధి చ తిలాంశ్చబదరీఫలమ్ ।
కబలీకృత్య తాన్ పిణ్డాన్ సమాన్మన్త్రముదీరయేత్ ।। 25.56 ।।
మధువాతేతి తిసృభిరృగ్భిర్బర్హిషి నిక్షిపేత్ ।
గోత్రనామ సముచ్చార్య పితౄణాం సేచనం జలైః ।। 25.57 ।।
పుణ్డాన్ పితృభ్యో మాతృభ్యో భ్రాతృభ్యోగురవే తథా ।
ఆచార్యయ తథాన్యేభ్యో బన్ధుభ్యో (23) ధ్యానమాస్థితః ।। 25.58 ।।
(23. బహుభ్యో. ధర్మమాస్థితః.)

అవసేచనపూర్వం తు మన్త్రేణానేన మన్త్రవిత్ ।
పిణ్డాన్ దద్యాదభిధ్యాయన్ దేవం నారాయణం హరిమ్ ।। 25.59 ।।
ఆసేచనం ప్రకుర్వీత పునరేవ విచక్షణః ।
ఏవం విధాయ విధివదృణాన్ముక్తశ్చ తత్క్షణాత్ ।। 25.60 ।।

విమానం దివ్యమారుహ్య యాతి బ్రహ్మ సనాతనమ్ ।

* ఫలాతిశయప్రతిపాదనమ్.*

ఉపవానాన్ బహువిధానక్షమః కర్తుమఞ్జసా ।। 25.61 ।।
దేవం చక్రాబ్జమధ్యస్థం యజేదర్ఘ్యాధిసాధనైః ।
సిద్ధేనానేన (24) మన్త్రేణ నైవేద్యైశ్చ చతుర్విధైః ।। 25.62 ।।
(24. మనునా.)

హుత్వాఘృతేన జ్వలనే సమిధాష్టోత్తరం శతమ్ ।
తన్మయాన్పూజయేద్విప్రాన్ దద్యాచ్చ విభవోచితమ్ ।। 25.63 ।।
ఇష్ట్వైవం దేవదేవేశం వ్రస్థో నియతేన్ద్రియః ।
చాన్ద్రాయణం పరాకం చ కృచ్ఛ్రం సాన్తపనం తథా ।। 25.64 ।।
సంవత్సరోపవాసం చ తథైకాదుశ్యు పోషితమ్ ।
కృష్ణాష్టమ్యాం శ్రావణే చ జయన్త్యాది వ్రతేష్వపి ।। 25.65 ।।
(25) ఏకాదశ్యుపవాసస్య యదుక్తం ఫలముత్తమమ్ ।
తత్తచ్ఛతగుణం విద్యాత్ఫలం పూజావిధేరపి ।। 25.66 ।।
(25. ఏకైకస్యోప.)

యజ్ఞధర్మఫలాకాఙ్క్షీతత్తత్ఫలమవాప్నుయాత్ ।
తర్థాభిగమనస్యాపి ఫలం సప్తాహపూజనాత్ ।। 25.67 ।।
పవిత్రారోహణే వాపి (26) వ్రతాదిపరిపూరణే ।
స్నపనే చోత్సవే పఞ్చకాలాభిగమనే తథా ।। 25.68 ।।
(26. ఘృతాది.)

గోపురాలయ (27) సాలాదినిర్మాణే ప్రతిమాసు చ ।
క్షేత్రారామతటాకాది ప్రదానే చ మధుద్విషః ।। 25.69 ।।
(27. శాలాది.)

ఘృతదీపప్రదానే చ యత్ఫలం తత్సహస్రధా ।
ఫలత్యారాధనాద్విష్ణోర్నాత్ర కార్య విచారణా ।। 25.70 ।।

* సఙ్క్రాన్తిపూజావిధిః.*

సఙ్క్రాన్తౌ మణ్డలే కుమ్భేజ్వలనే చ మధుద్విషమ్ ।
ఆవాహ్య పూజయేద్దేవం పరమాన్నైశ్చతుర్విధైః ।। 25.71 ।।
జుహుయాన్మనునానేన జ్వలనేఽష్టోత్తరం శతమ్ ।
తన్మయాన్భూజయేచ్ఛక్త్యాదద్యాచ్చైవ యథావసు ।। 25.72 ।।
యస్య యస్య చ ధర్మస్య ఫలం యద్యదుదీరితమ్ ।
తస్య తస్య ఫలం తత్తన్మన్త్రాచ్ఛతగుణం భవేత్ ।। 25.73 ।।

* ఉత్తరాయణపూజా.*

అయనే చోత్తరే కుమ్భే వహ్నౌ చక్రాబ్జమణ్డలే ।
సోపవాసశ్శుచిర్భూత్వా సమావాహ్య జగద్గురుమ్ ।। 25.74 ।।
యజేత (28) పూర్వవత్పశ్చాద్ధోమం పూర్వవదాచరేత్ ।

* అర్థసాధనమ్.*

అథార్థాసాధనం మన్త్రమభివాఞ్ఛతి చేన్నరః ।। 25.75 ।।
(28. పూజనే దేనమ్.)

భద్రకం మణ్డలం కృత్వా తస్మిన్నా రాధ్య మన్త్రవిత్ ।
తిలైర్బిల్వైస్తథాపద్మైర్నిమ్బపుష్పైశ్చ తణ్డులైః ।। 25.76 ।।
చమ్పకై ర్మల్లికాభిశ్చ మాలత్యా కరవీరజైః ।
నన్ద్యావర్తైర్యూధికాభిః ప్రత్యేకం శతసఙ్ఖ్యయా ।। 25.77 ।।
జుహుయాద్విద్యయా విద్వాన్ సప్తాహం చతురాసన ।
ధనమక్షయమాప్నోతి మన్త్రస్యాస్య ప్రభావతః ।। 25.78 ।।
చన్దనం కుఙ్కుమం కోష్ఠం రోచనా (29) లక్తకం తథా ।
ఘనసారం మృగమదం పిష్ట్వా తత్తోదవారిణా ।। 25.79 ।।
(29. లక్షణమ్.)

ధనదం విలిఖేద్భూమౌ సప్త (30) రాత్రమనన్యధీః ।
యజేత గన్ధప్రముఖైర్నివేద్య చ గుళోదనమ్ ।। 25.80 ।।
(30. రాత్రం జితేన్ద్రియః.)

పాదేనాక్రమ్య హృదయం ధనదస్య జపేత్తతః ।
అయుతం నియుతం వాపి మన్త్రరాజం జితేన్ద్రియః ।। 25.81 ।।
ధ్యాత్వా నారాయణం దేవం తదనైమన్త్రవిత్తమః ।
సాక్షాత్కరోతి ధనదం తథైవ ధనమక్షయమ్ ।। 25.82 ।।
ప్రయచ్ఛతి ధనాధ్యక్షైరానీతం (31) స్వాశ్రయాత్క్షణాత్ ।
మాణిభద్రాదిభిర్మన్త్రప్రభావేన చతుర్ముఖ ।। 25.83 ।।
(31. స్వాజ్ఞయా. స్వేచ్ఛయా.)

సప్తాహమథవా యాగం కృత్వా భద్రకమణ్డలే ।
హుత్వా హుతీస్తదన్తే చ కుర్యాద్బ్రహ్మణతర్పణమ్ ।। 25.84 ।।

ధ్యాత్వా నారాయణం దేవమాత్మానం సాధకోత్తమః ।
పశ్యన్ మహీతలం శుద్ధమగ్రహారాద్బహిస్థితః ।। 25.85 ।।
భవన్తి చాస్య నిధయః ప్రత్యక్షా బహవస్తథా ।
అఞ్జనాఞ్చితచక్షుర్వా మన్త్రేణానేన మన్త్రవిత్ ।। 25.86 ।।
నిధీన్ పశ్యతి దుష్ప్రాపానభీష్టాం స్తత్ క్షణాదసౌ ।
భద్రకే మణ్డలే పూర్వమిష్ట్వా దేవం జనార్దనమ్ ।। 25.87 ।।
యజ్ఞదారుం వృషస్కన్ధే బధ్వా తస్మిన్ హలం పునః ।
కర్షయేద్భూతలం శుద్ధం సితాసు మణికాఞ్చనమ్ ।। 25.88 ।।
మహదాప్నోత్యభిప్రేతమథవా కమలాసన ।
వల్మీకస్య తథాభ్యర్ణే కృత్వా భద్రకమణ్డలమ్ ।। 25.89 ।।
యజేత పూర్వవద్దేవమన్త్రే వల్మీకభూమిషు ।
(32) నాలికేరజలైస్సార్ధం పిష్టం నాగబలిం క్షిపేత్ ।। 25.90 ।।
(32. నాలికేరఫలై ।।.)

ఖాత్వా వల్మీకధిష్ణ్యన్తం తత్ర పశ్యేన్మహద్ధనమ్ ।
ఖనిత్రం క్షాలయిత్వా తు నిశాయామధివాసయేత్ ।। 25.91 ।।
మణ్డలే స్వస్తికే దేవమిష్ట్వా హుత్వా తథాహుతీః ।
అష్టోత్తరశతం భూయః (33) ప్రాతర్నిక్షిప్య భూతలే ।। 25.92 ।।
(33. ఘృతం నిక్షిప్య భూతలే.)

శుచౌ ఖనేత్ఖనిత్రేణ (34) లభతే సుమహద్ధనమ్ ।
సాధితం పారదం కృత్వా హస్తే జప్త్వా మనుం పునః ।। 25.93 ।।
(34. లభేత.)

నియుతం ప్రయుతం వాపి యథాశక్తి సమాహితః ।

తద్రసస్పర్శమాత్రేణ సర్వం కాఞ్చనతామియాత్ ।। 25.94 ।।

పాషాణమథవా లోష్టమగ్నితప్తం న సంశయః ।

ఔషధాని చ సర్వాణి రసయుక్తాని పద్మజ ।। 25.95 ।।

లోహసంస్పర్శయుక్తాని సువతే కనకం మహత్ ।

ఇత్థం ధనవతాం కామస్సముత్రాన్తః ప్రవర్తతే ।। 25.96 ।।

తత్ప్రాప్తయే విధాయాబ్జమణ్డలం తత్ర సంస్మరేత్ ।

మన్త్రేశమర్చయిత్వాగ్రే యథాపూర్వమనన్యధీః ।। 25.97 ।।

జుహుయాచ్చ యథోక్తేన మార్గేణ దినసప్తకమ్ ।

* స్త్రీభోగః.*

పద్మరాగరుచం దేవం స్మృత్వా మన్త్రం జపేత్సుధీః ।। 25.98 ।।

పూర్వోక్తసఙ్ఖ్యయా స్త్రీణాం భోగం (35) చేచ్ఛతి దుర్లభమ్ ।

చిన్తయిత్వాఫలం హోమకర్మణ్యవసితే తతః ।। 25.99 ।।

(35. చేతసి దుర్లభమ్.)

(36) అభీష్టసాధకం సర్వాః ప్రార్థయన్తేవరాస్త్రియః ।

యావజ్జీవం న త్యజన్తి కామార్తా మన్త్రవిత్తమమ్ ।। 25.100 ।।

(36. అభీష్టసాధకాః.)

కన్యాకామః ఫలైః పక్వైః పుష్పైర్లాజైర్దినే దినే ।

సహస్రం జుహుయాద్దేవమారాధ్య గరుడధ్వజమ్ ।। 25.101 ।।

లభతే కన్య కామిష్టాం తదన్తేన విచారణా ।

* వశీకారః.*

యన్త్రం వశ్యకరం పక్ష్యే శ్రూయతాం తద్యథాతథమ్ ।। 25.102 ।।
భూర్జపత్రే లిఖే (37) చ్చక్రమష్టారం రోచనాదికైః ।
చన్దనద్వయకాశ్మీరశశికస్తూరికాన్వితైః ।। 25.103 ।।
(37. త్పద్మచక్రమష్టారరోచనాః.)

హేమసూచ్యాలిఖేదేతైర్గన్ధద్రవ్యైస్తథాపరైః ।
(38) నాభినేమియుతం చక్రమష్టారం జ్వాలయాన్వితమ్ ।। 25.104 ।।
(38. నాభి నేమిం ఖభం.)

అష్టస్వరేషు విలిఖేదక్షరాణ్యష్ట పద్మజ ।
ప్రాదక్షిణ్యేన విస్పష్టం హ్రీఙ్కారం మధ్యమే పదే ।। 25.105 ।।
సాధ్యనామాపి తత్రైవ సోఙ్కారం తదనన్తరమ్ ।
హ్రీఙ్కారం నాభివలయే దిక్ష్వష్టాసు సమర్పయేత్ ।। 25.106 ।।
హ్రీఙ్కారం నేమివలయే వశీకరణమక్షరమ్ ।
తథైవాశాను సర్వాసు వశం కురు పదాన్వితమ్ ।। 25.107 ।।
తస్మిన్నావాహ్య దేవేశమిష్ట్వా మన్త్రం (39) జపేద్బుధః ।
అష్టోత్తరసహస్రం తు హుహుయా (40) దాహుతీ స్తతః ।। 25.108 ।।
(39. జపేత్తతః.)

(40. త్తావదాహుతీః.)

గులికాం బిభ్రతస్తస్య వశ్యం సర్వమనన్తరమ్ ।
అథవా పాదయోః పాంసూన్ రక్తచన్దనమిశ్రితాన్ ।। 25.109 ।।

ఆదాయ పురుషాకారాం స్త్రీరూపాం వా యథేప్సితామ్ ।
కృత్వా ప్రతికృతిం తస్మిన్నస్యాత్మానం (41) స్మరేద్ధరిమ్ ।। 25.110 ।।
(41. న్యసేద్ధరిమ్.)

తాడయేన్మూలమనునా రక్తైస్తు (42) హయమారజైః ।
ప్రత్యహం మన్త్రజాపస్స్యాదష్టోత్తరసహస్రకమ్ ।। 25.111 ।।
(42. యమవారిజైః.)

పశ్యా నారీ పుమాన్ వాపి సప్తాహాన్తే జపాద్భవేత్ ।
యావజ్జీవం ధనైర్దత్తైరాత్మనా వా యథేప్సితమ్ ।। 25.112 ।।
తిలతణ్డులదూర్వాణామయుతాహుతిభిః క్రమాత్ ।
బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశో వశ్యమన్త్ర ప్రభావతః ।। 25.113 ।।
అపామార్గసమిద్భిర్వా హోమాద్వార్ణాన్ వశం నయేత్ ।
ఔదుమ్బరసమిద్భిర్వా పలాశసమిధాపి వా ।। 25.114 ।।
హోమేన బ్రాహ్మణా వైశ్యాః పూర్వోక్తాహుతిసఙ్ఖ్యయా ।
త్రిభిర్మధురసైస్సిక్తైరపామార్గసమిచ్ఛతైః ।। 25.115 ।।
దశభిర్జుహుయాదగ్నౌ రాజా వశ్యః క్షణాద్భవేత్ ।
అశ్వత్థైః ఖాదిరై ర్వాపి వశీకరణమీరితమ్ ।। 25.116 ।।
వటవృక్షసమిత్సజ్జైర్వైశ్యాస్సర్వే వశీకృతాః ।
శూద్రస్తు ప్లక్షసమిధామాహుత్యా స్వవశః క్షణాత్ ।। 25.117 ।।
గన్ధద్రవ్యసమాయుక్తమృత్స్నయా తిలకం దధత్ ।
దృష్టమాత్రేణ జనతాం వశం నయతి మన్త్రవిత్ ।। 25.118 ।।
ధ్యాత్వా కరతలే చన్ద్రం తన్మధ్యే విష్ఠితం హరిమ్ ।
సుఖాసీనం పుణ్డరీకకర్ణికాయాం సితప్రభమ్ ।। 25.119 ।।

ధ్యాయన్ కరతలస్ప ర్శైస్సర్వం వశ్యం క్షణాద్భవేత్ ।
భక్ష్యం భోజ్యం తథా పేయం ఫలం వా పుష్పమేవ వా ।। 25.120 ।।
స్పృష్ట్వా సహస్రజాపేన (43) దత్తం సర్వాన్ వశం నయేత్ ।
* ఆకర్షణమ్.*

అకర్షణవిధిం వక్ష్యేతం బ్రహ్మన్నవధారయ ।। 25.121 ।।
(43. దత్వాసర్వం.)

భూర్జపత్రే లిఖేచ్చక్రమష్టారం పూర్వవర్త్మనా ।
గన్ధద్రవ్యైర్లిఖేన్మన్త్రం హేమసూచ్యా విచక్షణః ।। 25.122 ।।
వేష్టయేదుక్తసూత్రేణ తద్యన్త్రమభిమన్త్రితమ్ ।
(44) శిఖిచఞ్చుపుటే న్యస్తం భావయిత్వా జపేత్తతః ।। 25.123 ।।
(44. శిఖిపిఞ్ఛ.)

తన్నామసంయుతం మన్త్రం క్రుద్ధ్యన్నాకర్షయేతి చ ।
యుక్తం సహస్రం సప్తాహం జపేత్ప్రతిదినం సీధీః ।। 25.124 ।।
ఆత్మానం గరుడారూఢం సాయుధాష్టభుజం హరిమ్ ।
బన్ధూకపుష్పసదృశం భావయిత్వా జితేన్ద్రియః ।। 25.125 ।।
వామోత్సఙ్గే హరేర్దేవీం నిషణ్ణాం కామవిహ్వలామ్ ।
పాశాఙ్కుశధరాం లక్ష్మీం ధ్యాత్వా చ తదనన్తరమ్ ।। 25.126 ।।
నృపం బధ్వా గలే పాశైస్తాడయిత్వాఽఙ్కుశాదిభిః ।
ఆయుధైః వృష్ఠతో మన్త్రమాకర్షయ పదాన్వితమ్ ।। 25.127 ।।
జప్త్వాఽయుతం సప్తదినం యోజనానాం శతే స్థితమ్ ।
అపి భూపం నయత్యాశు సాధకో మన్త్రతేసజసా ।। 25.128 ।।

ధనేన మహతా యుక్తస్స్వయమేవాగతోనృపః ।
వశ్యో భవతి కృత్త్వేవం విప్రాదీనపి వా ఽఽనయేత్ ।। 25.129 ।।
యోషిదాకర్షణే (45) చాపి కృత్త్వేవం కర్మ మన్త్రవిత్ ।
పఞ్చభాణేషుభిర్విద్ధాం సర్వాఙ్గేషు స్త్రియం స్మరేత్ ।। 25.130 ।।
(45. వాపి కృత్త్వేవం మన్త్ర మన్త్ర.)

పాశబద్ధం తథైవాన్యైరాయుధైస్తాడితాం భృశమ్ ।
క్షిప్రమేవానయేన్నారీం సప్తాహాచ్ఛరవేగవత్ ।। 25.131 ।।
దూరస్థితామపి తథా రాజ్ఞో వా మహిషీమపి ।
సా సన్నిధత్తే కామార్తా మదవిహ్వలలోచనా ।। 25.132 ।।
సమృద్ధార్థాత్మనా వాపి ధనైర్వాపి యథేప్సితైః ।
సాధకం తోషయత్యేషా మన్త్రజాపాద్యథోదితాత్ ।। 25.133 ।।
మృతనారీకపాలే వా రోచనాద్యేన వస్తునా ।
పూర్వవచ్చక్రమలిఖ్య తన్మధ్యేఽభీష్టయోషితః ।। 25.134 ।।
లిఖిత్వా నామధేయం త (46) త్కపాలే జ్వలనే పునః ।
తాపయిత్వా జపేన్మన్త్రం సప్తాహం జాప్యసఙ్ఖ్యయా ।। 25.135 ।।
(46. త్పానకే జ్వలితే పునః । తర్ప.)

తతస్సిధ్యతి సా నారీ దూరస్థాపి యథేప్సితా ।

* యక్షసాధనమ్.*

యక్షాణామపి యక్షీణాం సాధనం శృణు కథ్యతే ।। 25.136 ।।
వటవృక్షే కుటిం కృత్వా తత్ర చక్రబ్జమణ్డలే ।
ఆరాధ్య తేవం జుహుయాద్వటవృక్షసమిచ్ఛతైః ।। 25.137 ।।

దశభిః ప్రత్యహం మన్త్రీ సప్తాహే పరినిష్ఠితే ।
పూర్వమేవ వటే యక్షం యక్షీం వా కుఙ్కుమాదిభిః ।। 25.138 ।।
లిఖిత్వా కర్మ తత్సర్వం కుర్యాదభిముఖే స్వయమ్ ।
సప్తమేఽహ్ని వటే రాత్రౌ కమ్పితేఽభీతవత్ స్థితః ।। 25.139 ।।
గుగ్గులుం ఘృతమిశ్రం చ ధూపయేన్మన్త్రవిత్తమః ।
వటాభిముఖముత్థాయ యక్షీం వా యక్షమేవ వా ।। 25.140 ।।
సాక్షాత్కరోతి తాం తం వా యా చేతాభీష్టముత్తమమ్ ।
మాతృత్వం వా స్వసృత్వం వా భ్రాతృత్వం వా యథాతథమ్ ।। 25.141 ।।
పితృత్వం వాథ భార్యాత్వమిప్సితం సర్వమాప్నుయాత్ ।
ప్రయచ్ఛతి యథాయోగం యక్షీ యక్షశ్చ మన్త్రిణే ।। 25.142 ।।
మాతా చేన్మాతృవద్రక్షేత్పితాచేత్పితృతత్తథా ।
ఏవం భ్రాత్రాదయో ప్యన్యే యథాస్వత్రాణతత్పరాః ।। 25.143 ।।

* విద్యాధరసాధనమ్.*

విద్యాధరవశీకారే విధానమపరం శృణు ।
అసోకవృక్ష మూలోర్వ్యాం కుర్యాత్పూజాది పూర్వవత్ ।। 25.144 ।।
విద్యాధరణే యచ్చక్యం కర్తుమస్యాపి తద్భవేత్ ।
అన్యేషాం దేవయోనీనామేవం కుర్యాద్యథావిధి ।। 25.145 ।।
తే తే సర్వం ప్రయచ్ఛన్తిమన్త్రతుష్టా యథాతథమ్ ।

* పాతాలసాధనమ్.*

పాతాలసాధనం చాపి శృణు గుహ్యం యథాతథమ్ ।। 25.146 ।।
హోమావసానం పూజాది కర్మ కృత్వా యథోదితమ్ ।
బిలద్వారసమీపే తు లక్షమష్టాక్షరం జపేత్ ।। 25.147 ।।

క్షీరవృక్షశమీదుర్వాతిలాద్యానామనన్యధీః ।
ప్రత్యేకమయుతం హోమం కుర్యాద్వై సాధకోత్తమః ॥ 25.148 ॥
నిర్గచ్ఛతి బిలాత్తస్మాత్కుమార్తా కన్యకా స్వయమ్ ।
సహస్రపరివారేణ సార్ధమాయతలోచనా ॥ 25.149 ॥
గృహీత్వా మన్త్రిణం స్వేషు మన్దిరేషు యథాసుఖమ్ ।
రమతే దివ్యభోగైస్సా విచిత్రైరతిమానుషైః ॥ 25.150 ॥
పాతాలద్వారపార్శ్వే తు కారయేద్యాగమణ్టపమ్ ।
ధ్వజతోరణసంయుక్తం ద్వారకుమ్భోపశోభితమ్ ॥ 25.151 ॥
చక్రాబ్జం వర్తయేత్తత్ర ధ్యాత్వా నారాయణం ప్రభుమ్ ।
యజేత పూర్వవద్ధోమం కృత్వా పూర్వోక్తసఙ్ఖ్యయా ॥ 25.152 ॥
అష్టలక్షం మితాహారో జితేన్ద్రియ అనన్యధీః ।
తత్క్షణాదేవ నాగేన్ద్రకన్యకా మన్త్రిణః పురః ॥ 25.153 ॥
స్థితా మనోభవవశా సహస్రైః పరివారితాః ।
ఆత్మతుల్యాభిరన్యాభిః కన్యకాభిర్వశీకృతాః ॥ 25.154 ॥
గృహీత్వా మన్త్రిణం తాశ్చ నాగాలయపురోత్తమే ।
ప్రవిశ్య వివిధైర్భోగైర్వశీకుర్వన్తిమన్త్రిణమ్ ॥ 25.155 ॥
పీత్వా రసాయనం చాపి యావదాభూతసంప్లవమ్ ।
రమతే భీరుభిస్సార్ధం దివి దేవపతిర్యథా ॥ 25.156 ॥

* ఖడ్గసాధనమ్.*

ఖడ్గసాధనమాశ్చర్యం శృణు వక్ష్యామి తద్యథా ।
దేహజం లోహితం మన్త్రీశ్మశానాఙ్గారమిశ్రితమ్ ॥ 25.157 ॥
పేషయిత్వాలిఖేద్ఖడ్గం చతుస్తాలాయతం శుభమ్ ।
శ్మశానదేశే తన్మూలం స్పృష్ట్వామన్త్రం జపేత్సుధీః ॥ 25.158 ॥

నిశీథే నిర్జనే తావద్యా వజ్జ్వాలాం విముంచతి ।
జ్వాలాభిరస్య శోభన్తే దిశో దశ చతుర్ముఖ ।। 25.159 ।।
నానావిధాని భూతాని భవన్తి భయహేతవః ।
అభీతో నిశ్చితో మన్త్రం జపే దేవం సమాహితః ।। 25.160 ।।
స్ఫురన్తం పాణినా ఖడ్గం గృహీత్వా దృఢముష్టినా ।
మన్త్రం జపేన్నభో యాతి యత్ర విద్యాధరాదయః ।। 25.161 ।।
విద్యామహిమ్నా తేషాం స రాజా భవతి మన్త్రవిత్ ।
యక్షరాక్షసదైత్యానాం జేతా మర్త్యేషు కింపునః ।। 25.162 ।।
ఖడ్గహస్తస్యదా మన్త్రం జపన్యాతి త్రివిష్టపమ్ ।
తత్రాపి భోగమతులం లభతే చాప్సరోగణైః ।। 25.163 ।।
ఖడ్గం వాఽఽయసమాదాయ పర్ణైః పిప్పలసంభవైః ।
అన్తర్హితం విధాయాశు నియుతం జపమాచరేత్ ।। 25.164 ।।
సమిదాజ్యైస్తథా బీజైర్జుహుయాదయుతావరమ్ ।
నరరక్తం గజమదం పిత్తమాక్షం విమిశ్రితమ్ ।। 25.165 ।।
రాజవర్తేన తైః ఖడ్గం విలిప్యారాధయేద్ధరిమ్ ।
తస్మిన్ పూర్వోక్తమార్గేణ ఖడ్గం స్పృష్ట్వా జపఃస్మృతః ।। 25.166 ।।
అష్టోత్తరసహస్రేణ పశ్చాత్తాపాదిసమ్భవః ।
తాపే స్యాదధమాసిద్ధిర్మధ్యమా ధూమజన్మని ।। 25.167 ।।
ఉత్తమా జ్వలనే దృష్టే పశ్చాద్ఖడ్గధరస్స్వయమ్ ।
చరేదభీప్సితాన్ లోకాన్ భోగాంశ్చాప్నోతి పుష్కలాన్ ।। 25.168 ।।

* సిద్ధకన్యాసకాశాత్సిద్ధవస్తులాభః.*

శఙ్ఖకుక్ష్యదరే మన్త్రం లిఖేద్గోరోచనామ్బుభిః ।
జపేన్మన్త్రవరం స్పృష్ట్వా యావజ్జ్వాలావలోకనమ్ ।। 25.169 ।।

సముత్థితా చ తన్మధ్యే కన్యా సర్వవరప్రదా ।

తిలకం చాక్షమాలాం చ గులు కాఞ్చనపాదుకాః ।। 25.170 ।।

దివ్యైషధం రసేన్ద్రం చ కపాలస్థం రసాఞ్జనమ్ ।

దదాది సర్వం సా కన్యా మన్త్రిణే మన్త్రవైభవాత్ ।। 25.171 ।।

తిలకం భిభ్రత స్తస్య నరనారీ మృగాదికమ్ ।

స్మృతిమాత్రేణ పూరతో దృష్టం భవతి తద్ధ్రువమ్ ।। 25.172 ।।

తయా క్షమాలయా జప్తః పురశ్చరణవర్జితః ।

మన్త్రో యథేప్సితాన్ కామాన్ తస్మై శీఘ్రం ప్రయచ్ఛతి ।। 25.173 ।।

నిధాయ (47) గులికామాస్యే నిర్భయస్సర్వవిష్టవే ।

చరత్యేష యథాకామం దీర్ఘమాయుశ్చ విన్దతి ।। 25.174 ।।

(47. శుక్తి.)

అఞ్జనేనాక్తనయనస్స్యాదదృశ్యస్సురాసురైః ।

పాదుకాస్స్పర్శమాత్రేణ చారయత్యనలే జలే ।। 25.175 ।।

దూరం వా గమయేచ్ఛీఘ్రం యం యం దేశమభీప్సతి ।

దివ్యౌషధేన భుక్తేన దుర్వ్యాధిర్నశ్యతి క్షణాత్ ।। 25.176 ।।

అచికిత్స్యోపి కుష్ఠాదిర్నాత్ర కార్యా విచారణా ।

పాషాణాది రసేన్ద్రిణ స్పృష్టమాగ్నౌ ప్రతాపితమ్ ।। 25.177 ।।

హిరణ్యం భవతి బ్రహ్మన్ పీత్వా చాపి రసాయనమ్ ।

బలవానపి తేజస్వీ వలీపలితవర్జితః ।। 25.178 ।।

* శత్రుమారణమ్.*

కపాలే చాశ్మ నిక్షిప్య శత్రుమూర్ధని నిక్షిపేత్ ।

(48) ఉద్వాసితో వా మ్రియతే సాన్వవాయస్సుహృజ్జనః ।। 25.179 ।।

(48. ఉఛ్ఛ్వాసితో వా.)

* ఇన్ద్రజాలమ్.*

దర్శయన్నిన్ద్రజాలం చేన్మాయాదేవీం లిఖేద్భువి ।
కృష్ణాం చ తుర్భుజాం సౌమ్యాం సర్వాభరణ భూషితామ్ ।। 25.180 ।।
సర్వాఙ్గసున్దరీం (49) మన్త్రీ పూజయిత్వా జపేత్తతః ।
అయుతం నియుతం వాపి (50) మన్త్రమష్టాక్ష (51) రాన్వితమ్ ।। 25.181 ।।
(49. మన్త్రమ్.)

(50. మన్త్రమష్టాక్షరద్వయమ్ ।।)

(51. రాహ్వయమ్.)

సిద్ధా తదన్తే సా దేవీ చతురఙ్గబలం మహత్ ।
భూమౌ వ్యోమ్ని బలం ప్రవముద్యతాయుధమద్భుతమ్ ।। 25.182 ।।
దర్శయత్యాశు మన్త్రేణ మ (52) న్త్రేణే మన్త్రసిద్ధదా ।
త్రైలోక్యమపి సర్వం సా ప్రదర్శయతి తోషితా ।। 25.183 ।।
(52. మన్త్రితే మన్త్రసాధితా.)

* గులికావిధిః.*

గులికా కథ్యతే బ్రహ్మన్ (53) నిర్మాణ మధునోచ్యతే ।
మనశ్శిలా తథా కుష్ఠం హలితాలం చ కుంకుమమ్ ।। 25.184 ।।
(53. తన్నిర్మాణం మయోచ్యతే.)

గోరోచనాం చ (54) చక్రాఙ్గం సర్వం పిష్ట్వా మధుత్రికైః ।
కృత్వా చ గులికాం చక్రపద్మమధ్యే నివేశయేత్ ॥ 25.185 ॥
(54. సర్వాఙ్గమ్.)

ఏకాదశీనిశాయాం వా యజేత హరిమవ్యయమ్ ।
ద్వాదశ్యామర్చయిత్వా (55) తు జపేన్మన్త్రం యథాపురమ్ ॥ 25.186 ॥
(55. సః.)

హోమమగ్నౌ ప్రకుర్వీత సహస్రం సర్పిషా తతః ।
సిద్ధేయం గులికా (56) సర్వం సాధయేత్సాధకస్య హి ॥ 25.187 ॥
(56. సద్య స్సాధయేత్సర్వమీప్సితమ్ - పూర్వమిరితమ్.)

* వేతాలసాధనమ్.*

వేతాలసాధనం (57) బ్రహ్మన్ కథయామి యథాతథమ్ ।
బ్రాహ్మణం క్షత్రియం వాపి యువానం నిర్వ్రణం మృతమ్ ॥ 25.188 ॥
(57. చాపి.)

తత్క్షణాదేవ సఙ్గృహ్య శూన్యాగారే నివేశయేత్ ।
క్షాలయిత్వా మలం సర్వం చక్రపద్మే నివేశ్యతమ్ ॥ 25.189 ॥
హృదయం తస్య చాక్రమ్య పాదేన ధ్యానమాస్థితః ।
జపేన్మన్త్రం దివారాత్రం నిశీథే కమ్పతే శవః ॥ 25.190 ॥
నిర్భయస్తాడయేద్దేహం సిద్ధార్థైరభిమన్త్రితైః ।
కమ్పమానం శరీరం తదుత్థాయాగ్రేఽవతిష్ఠతే ॥ 25.191 ॥

కిం కరోమితి చ తతోమన్త్రిణం సంపుటాఞ్జలిః ।
బ్రువాణో మన్త్రిణే తస్మై ప్రయచ్ఛతి యథేప్సితమ్ ।। 25.192 ।।
ఖణ్డముష్టిం తథా దివ్యమౌషధం చ రసాయనమ్ ।
గులికాం పాదుకే (58) సిద్ధం రసం వేణుపుటే స్థితమ్ ।। 25.193 ।।
(58. సిద్ధిమ్.)

పాదలేపం చాక్షసూత్రమన్యద్వా దుర్లభం నృభిః ।
పాదలేపేన గమనమాకాశాదిషు మన్త్రిణః ।। 25.194 ।।
ఖడ్గేన శత్రుసైన్యానాం వధః కేసరిణామపి ।
దివ్యౌషధానాం (59) సర్వేషాం ఫలం పూర్వముదీరితమ్ ।। 25.195 ।।
(59. పూర్ణానామ్.)

* ఆమయశాన్తిః.*

ఆమయానామపస్మారముఖానాం శాన్తయే విధిః ।
భూభాగే శల్యరహితే కృత్వా మణ్డపమాదితః ।। 25.196 ।।
(60) నిర్వ్రణాన్ లక్షణోపేతాన్కలశాన్ పఞ్చవింశతిమ్ ।
పూరితాన్ ద్రోణమాత్రేణ సర్పిరాద్యేన వస్తునా ।। 25.197 ।।
(60. నిర్వాణాన్.)

ససూత్రాన్ సకుశాంశ్చైవ సాపిధానాన్ సవస్త్రకాన్ ।
ద్వారకుమ్భాన్ చతుర్దిక్షు తోరణాని చ కల్పయేత్ ।। 25.198 ।।
ప్రత్యేకం కలశాన్ సర్వాన్ మన్త్రేణైవాభిమన్త్రయేత్ ।
అష్టాక్షరేణ ప్రత్యేకమష్టోత్తరశతావరమ్ ।। 25.199 ।।

నిశామ్భనా చన్దనేన శ్వేతదూర్వాఙ్కురేణ చ ।
భూర్జపత్రోదరే పద్మమష్టపత్రం సకర్ణికమ్ ।। 25.200 ।।
నాభినేమియుతం చక్రమష్టారం కమలాద్బహిః ।
ప్రణవం కర్ణికాదేశే సాధ్యనామ చ మధ్యతః ।। 25.201 ।।
అష్టాక్షరాణ్యష్టదలే నాభౌ స్వర్ణాక్షరం లిఖేత్ ।
(61) నాభిక్షేత్రే యకారాదీనష్టారేషు స్వరాన్ పునః ।। 25.202 ।।
(61. నేమిక్షేత్రే.)

మహామాయాగ్ని సంయుక్తం భాస్కరం దణ్డశేఖరమ్ ।
నేమిభాగే క్రమాద్దిక్షు విదిక్షు చతురాసన ।। 25.203 ।।
కృత్వైవం సితసూత్రేణ పరివేష్ట్యనిరన్తరమ్ ।
గులికాం తణ్డులద్రోణమధ్యస్థే కలశే క్షిపేత్ ।। 25.204 ।।
ఆవాహ్య హృదయాత్తస్మి (62) న్మన్త్రేశం చక్రపఙ్కజే ।
చన్దనాద్యైస్సితైర్వస్త్రైః పుష్పైరన్యైశ్చ తాదృశైః ।। 25.205 ।।
(62. న్మధ్యే చక్రం చ.)

శాల్యోదనేన చ హరిం యజేత సుసమాహితః ।
పూర్ణేన్దుమణ్డలాన్తస్థముద్గిరన్తం సుధారసమ్ ।। 25.206 ।।
శశాఙ్కశతసఙ్కాశం ధ్యాత్వా నారాయణం హరిమ్ ।
శాన్తిం ప్రయచ్ఛ మహతీమిత్యన్తే సముదీరయేత్ ।। 25.207 ।।
శశినో దశి వృత్తేఽథ కుణ్డే క్షీరాజ్యతణ్డులైః ।
(63) గుగ్గులుం క్షౌద్రబీజాం శ్చసప్తాహం హొమమాచరేత్ ।। 25.208 ।।
(63. కుఙ్కుమక్షౌద్రనిమ్బైశ్చ.)

పూర్వోక్తసఙ్ఖ్యయా కుమ్భైః (64) స్థాపితం చామయావినమ్ ।
స్నాపయేన్మూలమన్త్రేణ ధ్యాయేచ్చైవ జనార్దనమ్ ।। 25.209 ।।
(64. స్థాపిదైరామయాన్వితమ్ । స్నాపయే.)

మూర్ధేన్దుశతసఙ్కాశం స్యన్దమానం సుధారసమ్ ।
తదీయపాదకమలాత్సర్వతో వ్యాధిపీడితమ్ ।। 25.210 ।।
ప్రవిశ్య బ్రహ్మరన్ధ్రేణ ప్లాపయన్తమనన్యధీః ।
ధ్యాత్వా జపేన్మూలవిద్యాం మన్త్రవిద్వ్యాధిపీడితమ్ ।। 25.211 ।।
ఉత్థాపయతి తన్మూర్ధ్ని న్యస్య తాం గులికామథ ।
అపస్మారాదయస్సర్వే శామ్యన్తి మనుతేజసా ।। 25.212 ।।
అథాదాయ చ మృత్పాత్రం పైత్తలం వాథ కాష్ఠజమ్ ।
తస్మిన్నిక్షిప్య పీయూషం దధిసర్పిస్సమన్వితమ్ ।। 25.213 ।।
ఓదనం చైత్యవృక్షాదిమూలే భూతబలిం (65) హరేత్ ।
భోజయేద్బ్రాహ్మణాన్ దద్యాత్తైభ్యో యథావసు ।। 25.214 ।।
(65. క్షిపేత్.)

* పుష్టివిధిః.*

(66) పౌష్టిం వక్ష్యామి తే కర్మ మణ్డపాది యథాపురమ్ ।
భూర్జపత్రే లిఖేద్యన్త్రం ప్రాగ్వత్పద్మాదిసంయుతమ్ ।। 25.215 ।।
(66. పౌష్టికం వక్ష్యతే.)

శ్రీభూమిమన్త్రం చ లిఖేత్కేసరేషు దలేషు చ ।
గులికాం వేష్టితాం రక్తసూత్రైర్మధుఘటే క్షిపేత్ ।। 25.216 ।।

విద్రుమాభం చ మన్త్రేశం సమావాహ్య చ (67) సర్వగమ్ ।
సౌమ్యాశాయాం పద్మకుణ్డం కలశాన్ రక్తవాససః ।। 25.217 ।।
(67. సర్వదా.)

వస్తు సర్వం యథోక్తం తద్యుక్తం స్యాత్సతి సమ్భవే ।
బలికర్మచ కర్తవ్యం కర్మాన్తే కమలాసన ।। 25.218 ।।
మహతీ పుష్టిరేవ స్యాత్కృతే కర్మణి (68) శాన్తికే ।
* ఆయుష్కామవిధిః.*

ఆయుష్కామస్తు దూర్వాభిర్ఘృతాక్తాభి (69) ర్యథోదితమ్ ।। 25.219 ।।
(68. శాస్త్రికే.)

(69. ర్యథో దితైః.)

జుహుయాన్మణ్డపాదీనాం విధానం పూర్వవర్త్మనా ।
కర్మాన్తే కలశైస్స్నానం సాధ్యస్య కమలాసన ।। 25.220 ।।
ఏవం కృతే యథాశాస్త్రమాయుర్విన్దతి పుష్కలమ్ ।
* ఆరోగ్యకామవిధిః.*

ఆరోగ్యకామస్సావిత్రే మణ్డలే హరిమర్చయేత్ ।। 25.221 ।।
రుక్మాభం విద్యయార్ఘ్యాది సాధనైరుక్తవర్త్మనా ।
పూర్వవజ్జపహోమాది హోమో గుగ్గులువస్తుభిః ।। 25.222 ।।
జపాన్తే ప్రణమేన్నిత్యమష్టైరష్టాభిరాత్మవాన్ ।
యావదాయుషమారోగ్యం లభతే మన్త్రవైభవాత్ ।। 25.223 ।।

జ్వరితస్య భవేచ్ఛాన్తిరమృతాచూతపల్లవైః ।
పూర్వోక్తేన విధానేన సర్వమన్యద్యథోదితమ్ ।। 25.224 ।।
జ్వరశాన్తిర్భవేదన్తే విద్యావీర్యప్రభావతః ।
చన్దనాదిద్రుమైర్లోహైర్యద్వా ప్రతికృతిః కృతా ।। 25.225 ।।
పూజితా పూర్వవత్సర్వాన్ కామానాశు ప్రయచ్ఛతి ।
హోమశ్చ కర్మానుగుణైర్ద్రవ్యైస్స్యాత్కమలాసన ।। 25.226 ।।

* అపమృత్యునివారణమ్.*

అశ్వత్థం మన్దవారేషు స్పృష్ట్వా దక్షిణపాణినా ।
జపతో నాపమృత్యుస్స్యాత్పూర్వమిరితసఙ్ఖ్యయా ।। 25.227 ।।

* వాక్సిద్ధిః.*

ఘృతమిశ్రం వచా (70) చూర్ణం యద్వా బ్రాహ్మీం ఘృతాప్లుతామ్ ।
జ్యోతిష్మతీరసం వాపి స్పృష్ట్వా లక్షం జపన్ పిబేత్ ।। 25.228 ।।
(70. పూర్వమ్.)

ముహూర్తే భోభనే ప్రాప్తే వాక్సిద్ధిస్తస్య నిశ్చితా ।
ఔదుమ్బరేఽథవా (71) పాత్రే కపిలాజ్యం చతుష్పలమ్ ।। 25.229 ।।
(71. పత్రే.)

మిశ్రం శ్వేతవచాచూర్ణం యద్వా చన్ద్రే మఘాయుతే ।
(72) పుణ్యే సారస్వతే యోగే శ్వేతవర్ణం చతుర్భుజమ్ ।। 25.230 ।।
(72. పూర్ణే.)

శ్వేతపద్మే సుఖాసీనం చన్ద్రమణ్డలమధ్యగమ్ ।
ఇష్ట్వా దేవం గోఘృతేన జుహుయాచ్చ యథావిధి ।। 25.231 ।।
పిబన్ స (73) సుస్రవం పశ్చాల్లభతే వాచముత్తమామ్ ।
* ప్రతివాదివాగ్బన్ధనమ్.*

అష్టబాహుం చన్ద్రనిభమాత్మానం శేషవిష్టరే ।। 25.232 ।।
(73. సంస్రనమ్.)

సుఖాసీనం భావయిత్వా (74) కోపినం ప్రతివాదినమ్ ।
(75) పిధాయ జిహ్వా హృదయం ముసలేన శిరోఽఙ్కుశైః ।। 25.233 ।।
(74. కౌపీనమ్.)

(75. విధాయ.)

తాడయేద్గదయా పృష్ఠం పాశైర్బధ్వా కలేభరమ్ ।
తస్యైవ జిహ్వామధ్యే చ మాహేన్ద్రం దణ్డ శేఖరమ్ ।। 25.234 ।।
విన్యస్య స్తమ్భయేద్వాచమేవం ధ్యాయన్ విచక్షణః ।
ఆత్మనో వాదినశ్చైవ మధ్యే యవనికా భవేత్ ।। 25.235 ।।
మన్త్రం శతగుణం జప్త్వా వాదీ వాచం సముత్సృజేత్ ।
సద్యః పరస్యాపజయో విజయశ్చాత్మనో భవేత్ ।। 25.236 ।।
* తత్ర దోషాభావః.*

స్తమ్భనే నై పదోషస్స్యా (76) ద్బాహ్యేశ్చేత్ప్రతివాదినః ।
* బ్రహ్మవర్చసకామకల్పః.*

బ్రహ్మవర్చసకామశ్చేత్సమిథో బ్రహ్మవృక్షజాః ।। 25.237 ।।

(76. ద్వాహ్యశ్చేత్.)

శ్వేతపఙ్కజహోమో వా రాజ్యకామస్య మన్త్రిణః ।

సమిథో రక్త (77) వర్ణాస్స్యుర్బిల్వపుష్పాణి పద్మజ ।। 25.238 ।।

(77. పద్మాస్స్య.)

లక్ష్మీసుమనసో వాపి యద్వా (78) బోధిసముద్భవాః ।

చన్ద్రమణ్డలమధ్యస్థం శ్వేతపఙ్కజవిష్టరే ।। 25.239 ।।

(78. సన్నేన్దువర్చసా.)

స్థితం (79) ద్విహస్తం సుభగం బాలభూషణభూషితమ్ ।

బాలావస్థం ప్రసన్నేన్దువర్చసం నీలకున్తలమ్ ।। 25.240 ।।

(79. త్రిహస్తం .)

రాజతం పాత్రమన్నేన పాయసేన ప్రపూరితమ్ ।

బిభ్రాణం వామహస్తేన దధ్యన్న కబలం పునః ।। 25.241 ।।

(80) దధానమితరేణాపి ధ్యాత్వా దేవం సమాహితః ।

అన్నేన జుహుయాదగ్నౌ బహ్వన్నత్వమవాప్నుయాత్ ।। 25.242 ।।

(80. ఇతరేణ ధారయన్తమ్.)

* గోభూరాష్ట్రాదికామకల్పః.*

గోకామో గోమయైః క్షీరైస్తదీయైర్హోమమాచరేత్ ।

లభతే ధేనుకం సద్యో మన్త్రవిన్మన్త్రవైభవాత్ ।। 25.243 ।।

భూమికామో మృదా హోమం దుర్లభాం లభతే భువమ్ ।

ఫలైర్బిల్వసముద్భూతైర్హోమాద్రాష్ట్రసముద్భవః ।। 25.244 ।।

వస్త్రకామస్సుమనసాం కాలజానాం చతుర్ముఖ ।

సితాసితాదివర్ణానాం హోమాన్నియుతసఙ్ఖ్యయా ।। 25.245 ।।

నానావిధాని వస్త్రాణి లభతే నాత్రసంశయః ।

యద్యత్కామయతే మన్త్రీ ధాన్యజాతిమనేకధా ।। 25.246 ।।

తత్తద్ధోమేవ తత్సర్వం లభతేమన్త్రవైభవాత్ ।

మన్త్రాభిమన్త్రితం బీజముప్తం బహుఫలం భవేత్ ।। 25.247 ।।

పుత్రకామో హవిష్టాశీ సమారాధ్య జగద్గురుమ్ ।

చక్రాబ్జమణ్డలే కుమ్భస్థాపనాది విధాయ చ ।। 25.248 ।।

యథాపూర్వం పాయసాన్నం హోమాన్తే స్థాపితైర్ఘటైః ।

అభిషిచ్య తదమ్భాంసి పాయయేత్ స్త్రియమాగతామ్ ।। 25.249 ।।

సా పుత్రాన్ లభతే త్విష్టాన్ బహున్ విద్యావిచక్షణాన్ ।

ఇష్ట్వా నారాయణం దేవం చక్రాబ్జేప్రోక్తవర్త్మనా ।। 25.250 ।।

అనుగ్రహే నిగ్రహే చ సర్వేషాం శక్తిమాన్ భవేత్ ।

* మన్త్రదేవతాప్రభావః.*

కమ్పనే వసుధాదీనాం పర్వతానాం చ భేదనే ।। 25.251 ।।

శోషణే వా సముద్రాణాం సర్వేషాం స్తమ్భనే పి చ ।

(81) సర్గస్థితివినాశానామపి కర్తా యథా హరిః ।। 25.252 ।।

(81. సర్వస్థితి.)

ధ్యానాచ్చ దేవదేవస్య (82) జపాన్మన్త్రస్య చ క్షణాత్ ।

నశ్యన్తి భూతవేతాలప్రముఖాని చతుర్ముఖ ।। 25.253 ।।

(82. జపమన్త్రస్య లక్షణాత్.)

దుష్టసత్వాని మన్త్రస్య ప్రభావాన్నాత్ర సంశయః ।

* విషాపహరణమ్.*

విషదష్టమవస్థాప్య ధ్యాత్వాచ (83) గరుడధ్వజమ్ ।। 25.254 ।।

(83. గరుడస్థితమ్ ।)

దేవం విద్యాం సముచ్చార్య తీక్ష్ణతుణ్డేన తాడయేత్ ।

గరుడస్య తు పక్షాభ్యాం విషదష్టస్య మూర్ధని ।। 25.255 ।।

ఏవం ధ్యాత్వా విషం సర్వం వ్యపోహ్యోత్థాపయేన్మృతమ్ ।

(84) భుక్తం విషేణ సంస్పృష్టమన్నం బీజం ఫలం తథా ।। 25.256 ।।

(84. `భుక్తం' `అక్షయశ్చ' ఇతి శ్లోకద్వయం `అనుక్తాః---భూయం ప్రపద్యతే' ఇత్యతః పరం క్వచిత్కోశేదృశ్యతే.)

జరయేద్విద్యయా సద్యస్సర్వదోషం చ నాశయేత్ ।

* ధనాదిసిద్ధయః.*

అక్షయశ్చాభివృద్ధిశ్చ ధనస్య యది కాఙ్క్షితః ।। 25.257 ।।

సంస్పృశ్య విద్యయా సర్వం నిక్షిపేద్బహుజప్తయా ।

బన్ధూక కుసుమప్రఖ్యమాత్మానం భగవన్మయమ్ ।। 25.258 ।।

ధ్యాయన్యాయాత్సభాం తత్ర క్రుద్ధశ్శామ్యతి భూమిపః ।

అనుక్తాస్సిద్ధయః సర్వాస్సిధ్యన్త్యత్యన్తవిస్తృతాః ।। 25.259 ।।

శాస్త్రే మన్త్రప్రభావేన దేవభూయం ప్రపద్యతే ।

వృష్టికామో బహిశ్శాలాం పూర్వోక్తవిధినా కృతామ్ ।। 25.260 ।।

చక్రాబ్జమణ్డాదీని కృత్వా కర్మాణి పూర్వవత్ ।

సప్తాహమాజ్యసిక్తాభిస్సమిద్భిర్జుహుయాత్సుధీః ।। 25.261 ।।

వైతసీభిః ప్రతిదినం నియుతాయుతసఙ్ఖ్యయా ।

వృష్టిర్భవతి తద్రాష్ట్రే తద్దేశే వా దినత్రయే ।। 25.262 ।।

మరీచిక్షుణ్ణసంమిశ్రైస్సర్షపై రాజసర్షపైః ।

పూర్వోక్తసఙ్ఖ్యయా హోమాదతివృష్టిశ్చ శామ్యతి ।। 25.263 ।।

దేవతాదిపదం ప్రేప్సుర్విద్యయా లోకమీప్సితమ్ ।

(85) స్వర్గాద్యభీష్టలోకస్య మహిమానుగుణైర్జపైః ।। 25.264 ।।

(85. స్వర్గాదేరిష్ట.)

లభతే తత్తదాశ్చర్యం ఫలం నైవాత్ర సంశయః ।

చిన్తారత్నం తథైవాన్ మణిమాది గుణం పరమ్ ।। 25.265 ।।

లిప్సుర్మన్త్రజపైః కోటిసఙ్ఖ్యైః ప్రాప్నోతి మన్త్రవిత్ ।

* మన్త్రదేవతాసాక్షాత్కారః.*

మన్త్రాధిదైవతం దేవం ద్రష్టుకామోజితేన్ద్రియః ।। 25.266 ।।

షష్మాసాన్మన్త్రమనిశం జపేత్తధ్యానమాస్థితః ।

ఆగత్య దేవదేవేశః పప్రత్యక్షో భవతి క్షణాత్ ।। 25.267 ।।

వరాంశ్చ దుర్లభాంస్తస్మై ప్రదదాతి యథేప్సితాన్ ।

మన్త్రిణే మన్త్రమహాత్మ్యాదచిరేణ చతుర్ముఖ ।। 25.268 ।।

* మన్త్రామాహాత్మ్యమ్.*

మన్త్రాన్తరాణాం యాసిద్ధిః కల్పే కల్పే సమీరితా ।

సాపి ప్రసిధ్యేదస్యైవ సకలా వీర్యపత్తయా ।। 25.269 ।।

షడఙ్గాని చ వేదాశ్చ మన్త్రాశ్చాన్యే పరశ్శతాః ।

అన్యచ్చ వాఙ్మయం సర్వం మన్త్రేఽస్మిన్ సుసమాహితమ్ ।। 25.270 ।।

అపునర్భవలిప్సూనాం గతిరష్టారం మతమ్ ।

జన్మన్యస్మిన్నతీతే వా యతేనస్సఞ్చితం మహత్ ।। 25.271 ।।

తన్మన్త్రజాపమాత్రేణ ప్రలయం యాతి (86) నిశ్చయమ్ ।

మ్రియమాణశ్శుచిర్భూత్వామన్త్రమేతముదీరయన్ ।। 25.272 ।।

(86. నిస్తుషమ్.)

ప్రాప్నోతి వైష్ణవం స్థానం దుష్ప్రాపమ (87) వినాశనమ్ ।

కిం తస్య బహుభిర్మన్త్రైః కిం తస్య బహుభిశ్శ్రుతైః ।। 25.273 ।।

(87. వినశ్వరమ్.)

యస్యైషా వశమాపన్నా విద్యా సర్వార్థసాధనీ ।

యే మన్త్రమాహాత్మ్యమిదం శృణ్వన్తి చ పఠన్తి చ ।। 25.274 ।।

తేషామపి ఫలాన్యాహుః పూర్వోక్తాని మనీషిణః ।

చతుర్ముఖైశ్చ తుర్వక్త్రఫలాన్యస్య ప్రదర్శయన్ ।। 25.275 ।।

నాన్తం జగామ విస్తీర్ణం సఙ్క్షేపోఽయముదీరితః ।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే శ్రీమదష్టాక్షరమన్త్రవైభవో నామ పంచవింశోఽధ్యాయః.

------ ****** ------

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే--షడ్వింశోఽధ్యాయః.

షడ్వింశోఽధ్యాయః.

------

* విష్ణుగాయత్రీకల్పః.*

శ్రీభగవాన్ :----

గాయత్రీం వైష్ణవీం బ్రహ్మన్ చతుర్వింశాక్షరాత్మికామ్ ।
శృణు వక్ష్యామి పరమం రహస్యం కథ్యతేఽధునా ।। 26.1 ।।
మాతృకాచక్రమభ్యర్చ్యఛన్దసామాదిముద్ధరేత్ ।
ఆదిదేవశిరాశ్చాత్ర వి ఘ్నేశం తదనన్తరమ్ ।। 26.2 ।।
వహ్న్యన్తం గోపనం పశ్చాచ్ఛఙ్ఖం విష్ణుశిరః (1) స్మృతమ్ ।
సుముఖం గోపనయుత (2) మన్యచ్చ మరుదాదిమత్ ।। 26.3 ।।
(1. తథా.)

(2. మన్వకచ్చ.)

(3) మాయాశ్రితం సుధాధామ వైధరోఽన్వకచ్చ మన్దరమ్ ।
విష్ణుశీర్ష్ణో భాస్కరోఽథ మాధవాధిష్ఠితః క్రమాత్ ।। 26.4 ।।
(3. మాయాయుతం సుధాధామ విజయో.)

ఆదిదేవసమాక్రాన్తః (4) కుమ్భశుక్లోదయావహౌ ।
వైధరో దేవతాన్తశ్చ పీయూషరుచిరాశిరాః ? ।। 26.5 ।।
(4. కుమ్భం శుక్లోదయావుభౌ । వైధరో దేవదత్తాన్తః పీయూష.)

అనిలః ప్రణవాద్యన్తో మహామాయాశిరాః క్రమాత్ ।
(5) ధనదోను తతో దక్షో విష్ణుమూర్ధాథ భాస్కరః ।। 26.6 ।।
(5. యాదోదోనూతనో.)

మాయాశిరాశ్చ వైరాజో విష్ణ్వన్తో భద్రపాణియుక్ ।
ఓతదేహః పరః కుమ్భస్త్రివిక్రమపరస్స్మృతః ।। 26.7 ।।
క్రోధనం వనమాల్యన్తం తద్వయం భువనావధి ।
వసర్గః పాపహన్తా చ వహ్నిశ్చాద్యర్ణసంయుతః ।। 26.8 ।।
చకారశ్చోతదేహశ్చ (6) ద్వౌ దృష్టిర్విష్ణుమూర్ధకః ।
దరశ్చ గోపనశ్చోభౌ (7) విజయోర్ధ్వస్సముద్ధృతః ।। 26.9 ।।
(6. ద్వౌ వృష్టిర్విష్ణు మూర్ధ్వగః.)

(7. విజయోఽన్తః.)

* గాయత్ర్యక్షరన్యాసవర్ణదేవతాదిః.*

చన్దశ్చ దేవీ గాయత్రమృషిర్బ్రహ్మాధిదైవతమ్ ।
విష్ణుషడఙ్గాని తథా క్రుద్ధోల్కాదీని పద్మజ ।। 26.10 ।।
మూర్ధాదిపాదపర్యన్తమక్షరన్యసనం మతమ్ ।
మూర్ధ్నిఫాలే నయనయోర్నాసికాపుటయోస్తథా ।। 26.11 ।।

శ్రోత్రయోరాస్యగలయోర్హృదయే బుహుమూలయోః ।
న్యాసః కూర్పరయోశ్చైవ తథైవ మణిబన్ధయోః ।। 26.12 ।।
హస్తయోః కుక్షిమధ్యే చ గుహ్యేచోర్వోశ్చ జఙ్ఘయోః ।
పాదయోశ్చ క్రమాదేవం న్యాసఃప్రోక్తశ్చతుర్ముఖ ।। 26.13 ।।
పీతం కక్తం చ ధూమ్రాభం శ్వేతం కృష్ణం చ లోహితమ్ ।
వలర్ణం పీతకం రక్తం శ్యామం శఙ్ఖనిభం తథా ।। 26.14 ।।
పాటలం స్ఫటికాభం చ పీతం రజతసన్నిభమ్ ।
చన్ద్రదీధితిసఙ్కాశం పద్మకిఞ్జల్కసన్నిభమ్ ।। 26.15 ।।
తారాభం బన్ధుజీవాభం నక్షత్రాభం చ పాటలమ్ ।
జపాకుసుమసఙ్కాశం తప్తజామ్బూనదప్రభమ్ ।। 26.16 ।।
రవిప్రభం (8) చాక్షరాణాం వర్ణభేదః ప్రదర్శితః ।

* సన్ధ్యాత్రయే ధ్యేయస్వరూపమ్.*

కాలమేఘనిభం సౌమ్యం చతుర్బాహుం కిరీటినమ్ ।। 26.17 ।।

(8. చనర్ణానామ్.)

శఙ్ఖచక్రగదాపాణిం గరుడారూఢమచ్యుతమ్ ।
ఏవం ధ్యాత్వాఽర్చయేద్దేవం ప్రాతః కాలే సమాహితః ।। 26.18 ।।
స్ఫటికోపలసఙ్కాశం గరుడారూఢవిగ్రహమ్ ।
మధ్యన్దినేఽర్చయిత్వా (9) తమాచరేజ్జపమాత్మవాన్ ।। 26.19 ।।

(9. మాచరేత్.)

ప్రదోషేషు చతుర్హస్తం వైనతేయోపరిస్థితమ్ ।
శ్యామలం పుణ్డరీకాక్షం ధ్యాయన్మన్త్ర (10) ముదీరయేత్ ।। 26.20 ।।

(10. ముదీరయన్.)

* సిద్ధయే జపసఙ్ఖ్యా.*

కుర్యాత్త్రిషవణస్నానం వ్రతస్థస్సంయతేన్ద్రియః ।
చతుర్వింశతి లక్షేణ మన్త్రజాపేన సిధ్యతి ।। 26.21 ।।
మన్త్రవిత్సాధకోవారితర్పణం హోమకర్మచ ।
కుర్వన్నాప్నోతి సకలాం సిద్ధిమిష్టాం సుదర్లభామ్ ।। 26.22 ।।
గోమూత్రయావకాహారో జపేల్లక్షమతన్ద్రితః ।
పాతకేభ్యో మహద్భ్యోపి ముచ్యతే నాత్ర సంశయః ।। 26.23 ।।
బ్రహ్మకూర్చం పిబన్ లక్షత్రయం మన్త్రం జపన్సుధీః ।
తత్సమేభ్యః పాతకేభ్యో (11) విముక్తోమన్త్రవిత్తమః ।। 26.24 ।।
(11. ముచ్యతే.)

* అష్టాక్షరవదనుష్ఠానమ్.*

బ్రహ్మాది దేవతాస్సర్వా నినీషుర్వశమాత్మనః ।
(12) అణిమాదిఫలం ప్రేప్సుస్తథైవాకర్షణోద్యతః ।। 26.25 ।।
(12. అణిమాదిగుణాన్.)

వశీకారే చ సర్వేషాం పాతాలగమనే తథా ।
గన్ధర్వయక్షప్రముఖాన్ ప్రముఖానాత్మనస్సదా ।। 26.26 ।।
చికీర్షురష్టాక్షరవదనుతిష్ఠేచ్చతుర్ముఖ ।
సకృదుచ్చారయన్మన్త్రం విష్ణుగాయత్రిసంజ్ఞితమ్ ।। 26.27 ।।

(13) వేదానామసకృత్సర్వ శాఖాధ్యయనపుణ్యభాక్ ।
కేశకీటాదిదుష్టాని హవీంషి ధ్యానమాస్థితః ॥ 26.28 ॥
(13. ఉదీరయన్ సకృత్.)

* ఏతజ్జపేన మన్త్రచతుష్టయప్రాప్తిః.*

స్పృష్ట్వా జపేన్మన్త్రమిదం సద్యః శుద్ధాని పద్మజ ।
చతుర్ణాం మూలమన్త్రాణాం ఫలమేతేన సిధ్యతి ॥ 26.29 ॥

* శ్రీకరాష్టాక్షరమన్త్రః.*

శ్రీకరం మన్త్రమపరం వక్ష్యే సర్వార్థసాధనమ్ ।
అష్టాక్షరం చతుర్వక్త్ర రహస్యం పరమం శృణు ॥ 26.30 ॥
(14) వర్ణచక్రం లిఖిత్వాదౌ సమభ్యర్చ్య తతః పునః ।
ఉద్ధరేచ్ఛ్రీకరాష్టార్ణం మన్త్రం మన్త్రప్రభావవిత్ ॥ 26.31 ॥
(14. చక్రం లిఖిత్వా భూమ్యాదౌ.)

ఆదౌ సముద్ధరైత్తారముదయం తదనన్తరమ్ ।
ద్విరేకనేత్రమాయాన్తం క్రోధనం కౌస్తుభాక్షరమ్ ॥ 26.32 ॥
విష్ణుశీర్షం తతో లక్ష్మీమనలం తదనన్తరమ్ ।
మహామాయాయుతం పద్మమప్రమేయమనన్తరమ్ ॥ 26.33 ॥
అగ్నిమాదిం (15) చతుర్వక్త్రఠరేతి శ్రీకరాహ్వయమ్ ।

* తద్బీజాదినిర్దేశః.*

భీజమస్య ప్రవక్ష్యామి యథాతత్వముదీర్యతే ॥ 26.34 ॥

(15. చతుర్వక్త్రం పఠేతి.)

దీప్తిమాననలః పఞ్చ (16) బిన్దురర్ధేన్దునిషితా ।
బీజమఙ్గాని షట్చాపి క్రుద్ధోల్కాదీని పూర్వవత్ ।। 26.35 ।।
(16. బిన్దుర్విన్దుశ్చ నిషితమ్.)

ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రమృషిరస్య ప్రజాపతిః ।
దేవతా దేవదేవేశః ప్రత్యర్థం పూర్వవత్ స్మృతమ్ ।। 26.36 ।।
ఋషిశ్ఛన్దో దైవతం చ

* ధ్యేయదేవతాస్వరూపమ్.*

ధ్యానం సంప్రతి కథ్యతే ।
కల్పకానోకహచ్ఛాయామాశ్రిత్య సుఖశీతలామ్ ।। 26.37 ।।
గరుడస్య చతుర్బాహోస్సర్వాలఙ్కారధారిణః ।
స్కన్దదేశే సుఖాసీనమష్టబాహుం కిరీటినమ్ ।। 26.38 ।।
కున్దేన్దుధవలం సౌమ్యం సర్వాకల్పపరిష్కృతమ్ ।
దివ్యగన్ధవిలిప్తాఙ్గం దివ్యమాలావిభూషితమ్ ।। 26.39 ।।
పీతామ్బరధరం నీలకున్తలైరుపశోభితమ్ ।
చక్రం చ ముసలం భాణమఙ్కుశం దధతం భుజైః ।। 26.40 ।।
చతుర్భిర్దక్షిణైరన్యైశ్శఙ్ఖం కౌమోదకీం తథా ।
శార్ఙ్గం పాశంచ కల్యాణైః ప్రసన్నేన్దునిభాననమ్ ।। 26.41 ।।
గరుడోపి చ హస్తాభ్యాముభాభ్యాం పాదపఙ్కజే ।
దేవస్య ధారయన్ కుమ్భం పూర్ణం పీయూషవారిణా ।। 26.42 ।।

ఇతరాభ్యాం చ హస్తాభ్యాం స్పృశన్నా స్యే స్థితం తథా ।
శ్రియం చ వామోరుతలే రుక్మాభాం క్షౌమవాసినీమ్ ।। 26.43 ।।
దివ్యగన్ధవిలిప్తాఙ్గాం సర్వాకల్పపరిష్కృతామ్ ।
సుభ్రాలలాటముకుటాం కర్ణవిశ్రాన్తలోచనామ్ ।। 26.44 ।।
లావణ్యామృతతోయేన వర్షన్తీమివ సర్వతః ।
పాశాఙ్కుశధరాం లక్ష్మీం కన్దర్పశరపీడితామ్ ।। 26.45 ।।

* తపోనియమస్తత్ఫలం చ.*

ధ్యాత్త్వైవం పూజయిత్వాతు వ్రతస్థస్సంయతేన్ద్రియః ।
ద్వాదశాహం జపేన్మన్త్రం ధ్యాత్వా పార్శ్వే నిధిద్వయమ్ ।। 26.46 ।।
ఊర్ధ్వబాహుర్జలేతిష్ఠన్నురోదఘ్నే సమాహితః ।
ఆదిత్యాభిముఖో మన్త్రీ జుహుయాచ్చ సమిచ్ఛతమ్ ।। 26.47 ।।
బిల్వోద్భవైస్తథాలక్ష్మీం కుసుమైః పాయసోదనైః ।
శుద్ధోదనైర్ఘృతాక్తైశ్చ అష్టోత్తరసహస్రకమ్ ।। 26.48 ।।
ఏవం కృతే విధానేన పుష్టిరుత్పద్యతేఽచలా ।
(17) పౌష్టికాది చ పూర్వోక్తఫలం పూర్వోక్తసఙ్ఖ్యయా ।। 26.49 ।।
(17. పాదుకాది చ పూర్వోక్తం.)

శాన్తికం పౌష్టికం కర్మమన్త్రేణానేన సాధయేత్ ।

* లక్ష్మీనారాయణమన్త్రకల్పః.*

లక్ష్మీనారాయణాహ్వానం మన్త్రం పరమదుర్లభమ్ ।। 26.50 ।।
తస్యోద్ధారం ప్రవక్ష్యామి శృణు వర్ణక్రమేణ (18) తమ్ ।
ఉద్గీథం మనుజేశానం విష్ణుం మన్దర (19) మేవ తత్ ।। 26.51 ।।

(18. తు.)

(19. మోతవత్ ।। సూక్ష్మదృఙ్ముఖ్యమ పరం గదినం ముఖ్యమర్పితం । ఆద్వర్ణం విజయమ్.)

సూక్తీన్దుముఖ్యమపరం గదినం కుమ్భమర్పితమ్ ।
ఆద్యన్తం విజయం దత్తం మాహేన్ద్రం చాప్రమేయకమ్ ।। 26.52 ।।
గరుడం దక్షమపరం మహామాయాం వినాయకమ్ ।
ఆదిదేవం తతో వహ్నిం గోపనం చ చతుర్గతిమ్ ।। 26.53 ।।
ఆద్యం ప్రచణ్డమాకారం శఙ్ఖమాదిం ఠఠేతి చ ।
ఉద్ధృత్య షోడశార్ణం తన్మన్త్రం (20) బీజశ్చ కథ్యతే ।। 26.54 ।।
(20. బీజం తు.)

ద్యుమణిం (21) బిన్దుమపరం వామనం బిన్దుముద్ధరేత్ ।
అఙ్గాని పూర్వముక్తాని ఛన్దో గాయత్రముచ్యతే ।। 26.55 ।।
(21. నహ్నిం.)

(22) విద్ధి శుక్రో మునిర్దేవో లక్ష్మీనారాయణస్స్మృతః ।
జపష్షోడశలక్షం తు తదర్ధం వారితర్పణమ్ ।। 26.56 ।।
(22. దైవం శుక్రో.)

హోమస్తతర్ధోమన్త్రస్య ఫలాన్యాహుర్యథా (23) క్రమమ్ ।

* సఙ్కర్షణమన్త్రః *

సఙ్కర్షణాదిమూర్ధీనాం తిసృణాం మనురుచ్యతే ।। 26.57 ।।

(23. పురమ్.)

ఆదితః పూర్వవత్సప్త వర్ణానామమనుపూర్వశః ।
ఉద్ధారశ్శిష్టవర్ణానాం బ్రహ్మన్ సంప్రతి కథ్యతే ।। 26.58 ।।
దీప్తిమాన్ వహ్నిరౌర్వశ్చ ధ్రువశ్శుక్లస్తథాదిమాన్ ।
బిన్దుః ప్రజాపతిశ్చాద్యో వహ్నిరుగ్రో ముఖం తతః ।। 26.59 ।।
(24) సుముఖం గోపనయుతం వాయురాద్యం ఠఠాన్తితమ్ ।
ద్వాదశార్ఓణాత్మకో మన్త్రోబీజమఙ్గం చ పూర్వవత్ ।। 26.60 ।।
(24. సుఖం చ.)

ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రమృషిస్యాన్నీలలోహితః ।
దేవస్సఙ్కర్షణో వర్ణో దేవతా తత్త్వనిర్ణయః ।। 26.61 ।।
ద్వాదశాక్షరవత్ జ్ఞేయః పురశ్చరణమీరితమ్ ।
ఫలాని పూర్వముక్తాని వాక్సిద్ధిర్మహతీ భవేత్ ।। 26.62 ।।
జ్ఞానం చ మహదాప్నోతి యచ్చాన్యదధికాఙ్క్షితమ్ ।
తత్సర్వమచిరాదేవ సిధ్యేన్మన్త్రప్రభావతః ।। 26.63 ।।
శఙ్ఖగోక్షీరధవలం చతుర్బాహుం కిరీటినమ్ ।
వసానం వసనం క్షౌమం పూర్ణచన్ద్రనిభావనమ్ ।। 26.64 ।।
ముక్తాం భూయిష్ఠమాకల్పం సౌవర్ణమతిశోభనమ్ ।
దధానం ముఖ్యహస్తేన జ్ఞానముద్రాసమన్వితమ్ ।। 26.65 ।।
పుస్తకం వామహస్తేన బిభ్రాణం భుజయోర్ద్వయోః ।
(25) ఊర్ధ్వయోస్స్ఫాటికం శఙ్ఖమక్షమాలాం యథాతథమ్ ।। 26.66 ।।
(25. స్ఫాటికీం దక్షిణే హస్తే అక్షమాలాం.)

ధవలైః కాలజైః పుష్పైశ్శోభితం వనమాలయా ।
శ్వేతపద్మే సుఖాసీనమేవం ధ్యాయీత మన్త్రవిత్ ।। 26.67 ।।
ధ్యాయతో బుద్ధిరతులా భవేత్ జ్ఞానం చ పుష్కలమ్ ।
శాన్తికం పౌష్టికం కర్మ కుర్యాదేతేన పద్మజ ।। 26.68 ।।
బహునా కిం ప్రలాపేన ద్విషట్కాక్షరవత్ఫలమ్ ।
సర్వమాప్నోతి మనునా సాధకః కమలాసన ।। 26.69 ।।

* ప్రద్యుమ్నమన్త్రః.*

ప్రద్యుమ్నమన్త్రమధునా సర్వకామఫలప్రదమ్ ।
బ్రవీమి తస్య చోద్ధారం కథ్యతేఽక్షరశః క్రమాత్ ।। 26.70 ।।
ఆదిత (26) స్సప్తవర్ణానాముద్ధారః పూర్వమీరితః ।
అస్యాసాధారణార్ణానాం సంప్రత్యుద్ధార ఉచ్యతే ।। 26.71 ।।
(26. సర్వ.)

పాప్మానమనలం విష్ణుమన్త్రం వాయుముకారవత్ ।
మన్దరం భద్రపాణిం చ మధుసూదనమారుతౌ ।। 26.72 ।।
ఆగ్నేయీ దశ చైకం చాప్యర్ణస్సంహననం మతమ్ ।
అనుస్వారపరో విష్ణుర్బీజ (27) మఙ్గం చ పూర్వవత్ ।। 26.73 ।।
(27. మఙ్గాని.)

ఋషిస్సనత్కుమారస్స్యాచ్ఛన్దో గాయత్రముచ్యతే ।
ప్రద్యుమ్నో దేవతా మన్త్రస్సాధనం ఫలమేవ చ ।। 26.74 ।।
పూర్వోక్తమ్

* అనిరుద్ధమన్త్రః.*

మన్త్రమపరమానిరుద్ధమతః పరమ్ ।
శృణు బ్రహ్మన్ యథాపూర్వం సప్తార్ణానామనుక్రమాత్ ।। 26.75 ।।
ఉద్ధారః పరిశిష్టానామార్ణానాం కథ్యతేఽ (28)ధునా ।
ప్రణవాద్యోభద్రహస్తోమాయా సప్తార్చిరేవ చ ।। 26.76 ।।
(28. క్రమాత్.)

ఉదయౌ ద్వౌ చ సుభగో గోపనో వాయురాదిమాన్ ।
బీజమస్యాప్రమేయశ్చ విసర్గశ్చావసానతః ।। 26.77 ।।
ఋషిశ్చ సనకశ్ఛన్దః పూర్వవద్దేవతా తథా ।
అనిరుద్ధో ద్వాదశార్ణః క్రమేణ సముదీరితః ।। 26.78 ।।
యథాపురం షడఙ్గాని (29) సాధనం ఫలమేవ చ ।

* చతుర్వింశతిమూర్తిమన్త్రనిర్దేశః.*

చతుర్వింశతిమూర్తినాం సమాఖ్యా (30) ద్వాదశాదిభిః ।। 26.79 ।।
(29. సాసనమ్.)

(30. ద్వాదశాదితః.)

ప్రసిద్ధాస్తాశ్చతుర్థ్యన్తాస్సప్తాక్షరపురస్కృతాః ।
మన్త్రబ

చర్యాపాదే--సప్తవింశోఽధ్యాయః

సప్తవింశోఽధ్యాయః.

శ్రీభగవాన్ :---

* మత్స్యాదిమూర్తిదశకమన్త్రనిర్దేశః.*

మత్స్యాదిదశమూర్తీనామవతారక్రమాన్మనుః ।
ఉచ్యతే పూర్వవచ్చక్రమక్షరాణాం సమాలిఖేత్ ।। 27.1 ।।
సాధారణాన్ గృహీత్వార్ణాన్ యథాపూర్వం చతుర్ముఖ ।
అసాధారణరూపం తత్సంప్రత్యుద్ధియతే క్రమాత్ ।। 27.2 ।।

* మత్స్యమూర్తిమన్త్రః.*

స్పర్శాన్తమాద్యం విజయం చన్ద్రమన్వక్చతుర్గతిమ్ ।
ఆదిమగ్నిం హృషీకేశం పవిత్రం మధుసూదనమ్ ।। 27.3 ।।
(1) శ్వసనం చాప్రమేయం చ ద్వాదశార్ణాస్సమీరితాః ।
(2) మాధవం పురుషాత్మానం హృషీకేశం చ (3) బిన్దుమత్ ।। 27.4 ।।
(1. శ్వసనాదయః బిన్దుమదన్తాశ్శబ్దాః పుల్లిఙ్గప్రథమాన్తాః క్వచిద్దృశ్యన్తే.)

(2. మాధవీ.)

(3. బిన్దుమాన్.)

బీజమఙ్గేషు యద్రూపమసాధారణముచ్యతే ।
సర్వాన్తమాదిం సర్వత్ర షట్సు చాద్యశ్చ బిన్దుమాన్ ।। 27.5 ।।
ఆదిదేవం మహామాయాం హృషీకేశం చ గోపనమ్ ।
విష్ణుమౌర్వీం షడఙ్గేషు మధ్యమార్ణం క్రమోదితమ్ ।। 27.6 ।।
ఉద్ధృత్యైవం ప్రయోక్తవ్యమృషిరస్య మనుస్స్మృతః ।
ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రం మత్స్యరూపః పరః పుమాన్ ।। 27.7 ।।
దేవతా రూపరహితః పఞ్చార్ణో వా మనుస్స్మృతః ।
భీజం తదఙ్గాని తథా సాధనం చ యథాపురమ్ ।। 27.8 ।।
* కూర్మమూర్తిమన్త్రః.*

మూర్తేరనన్తరాయాస్తు మన్వర్ణోద్ధారణం శృణు ।
అసాధారణరూపస్య (4) స్పర్శనాది గుహాలయమ్ ।। 27.9 ।।
(4. స్వర్శాదిం చ.)

అనలం మన్దరం (5) విష్ణుం పూర్వవద్ద్వాదశాక్షరమ్ ।
బీజోద్ధారః (6) క్రోడరూపీ భూధరశ్చ గుహాలయః ।। 27.10 ।।
(5. శిష్టమ్.)

(6. పూర్వరూపమ్, క్రోధరూపీ.)

సానుస్వారో బీజమేతత్షడఙ్గాని చతుర్ముఖ ।
ఋషిరేతస్య దుర్వాసా శ్ఛన్దః పూర్వవదిష్యతే ।। 27.11 ।।
దేవతా కమఠాకారో దేవస్సంప్రత్యనన్తరమ్ ।

* వరాహస్య మన్త్రః.*

వరాహవపుషో మన్త్రం వర్ణచక్రాత్సముద్ధరేత్ ।। 27.12 ।।
వరుణో విష్ణురనలశ్చాదిదేవశ్చ భాస్కరః ।
గోపనః పురుషాత్మా చ విష్ణురేతే సముద్ధృతాః ।। 27.13 ।।
అస్యాఽసాధారణా వర్ణాఃప్రోక్తాస్సాధారణాః (7) పురా ।
ఏకాదశాక్షరాత్మాయం బీజం సంప్రతి కథ్యతే ।। 27.14 ।।
(7. పునః.)

సూక్ష్మదృగ్బిన్దుపర్యన్తషట్చామఙ్గపద్ధతిః ।
బీజమేవ మునిశ్శఙ్ఖశ్ఛన్దో గాయత్రమిరితమ్ ।। 27.15 ।।
నారాయణో దేవతాస్య నత్యన్తశ్చ షడక్షరః ।

* తస్యైవ మన్త్రాన్తరమ్.*

యద్వా పూర్వవదేవాఙ్గం బీజం చ కమలాసన ।। 27.16 ।।
త్రయోదశార్ణానుద్ధృత్య పూర్వోక్తాన్ వ్యాహృతిత్రయమ్ ।
ఉద్ధరేత్పతిశబ్దం చ చతుర్థ్యన్తమనన్తరమ్ ।। 27.17 ।।
భూమేః పతిత్వమాశాస్యం మే దేహి తదనన్తరమ్ ।
దాహయేతి ఠఠాన్తస్స్యాద్ద్వాత్రింశద్వర్ణసన్తతిః ।। 27.18 ।।
ఛన్దోఽనుష్టుబృషిః పూర్వో దేవతా సా చతుర్ముఖ ।
బీజముక్తం తదఙ్గాని భఙ్క్త్వా మన్త్రం ప్రకల్పయేత్ ।। 27.19 ।।
వర్ణాన్ కరనసఙ్కాశాన్ న్యసే (8) దఙ్గేషు పూర్వవత్ ।
ధ్యాత్వా షోడ శలక్షాణి జపేన్మన్త్రమతన్ద్రితః ।। 27.20 ।।
(8. దఙ్గాని.)

ఉర్వరాయాః పతిస్సద్యో భవేన్మన్త్రప్రభావతః ।
పాతాలగమనాదీని ఫలాన్యస్యాపి పద్మజ ।। 27.21 ।।

* వరాహమాలామన్త్రప్రకారః.*

చతుష్షష్ట్యర్ణసఙ్ఖాతో మాలామన్త్రః ప్రదర్శ్యతే ।
త్రయోదశార్ణాః ప్రథమమేకదంష్ట్రపదం తతః ।। 27.22 ।।
చతుర్థ్యన్తం తథా (9) మేఘపదం ద్విః ప్రోచ్య చ క్రమాత్ ।
ఉల్కావర్ణ పదద్వన్ద్వం చతుర్థ్యన్తం తతః పరమ్ ।। 27.23 ।।
(9. మేయపదమ్.)

ఛన్దోమ (10) యప్రత్యయాన్తం సమ్బుధ్యన్తముదీరయేత్ ।
ద్విర్లోడన్తో దహిర్వాచ్యో హన్తిశ్చ మథిరేవ చ ।। 27.24 ।।
(10. యోంప్రత్యయాన్తం.)

పచిం చమహదాద్యన్తం (11) భౌమేతి పదయోర్యుగమ్ ।
హుం ద్విరుచ్చార్యారిశిరస్స్వం తథైవ ఖనిం పునః ।। 27.25 ।।
(11. భౌమే నృపద.)

లోడన్తమాయ (12) మగ్నేయిామితి మన్త్రపదస్థితిః ।
బీజముక్తం (13) తథాఙ్గాని భఙ్క్త్వామన్త్రం ప్రయోజయేత్ ।। 27.26 ।।
(12. మగ్నాయిా మన్వగ్గతి.)

(13. తదఙ్గాని.)

జామదగ్న్య ఋషిఃప్రోక్తశ్ఛన్దోఽతిచ్ఛ్ ఈరితః ।
దేవతా దేవదేవేశః స్థూలఘోణవపుస్స్మృతః ।। 27.27 ।।
లక్షం జపేదిమం మన్త్రం (14) భూమిప్సుశ్చ చతుర్ముఖ ।
మృత్స్నయా జుహుయాత్తావద్ధ్యావదాప్నోతి మేదినీమ్ ।। 27.28 ।।
(14. భూతికామః.)

అష్టాక్షరమనోస్తుల్యఫలోఽయం మనురీరితః ।
* నృసింహస్య మన్త్రః.*

(15) ఉల్కావర్ణం చతుర్థ్యన్తమక్షరస్యావసానతః ।। 27.29 ।।
(15. ఇదమర్ధం క్వచి దధికం దృశ్యతే.)

చతుష్షష్టి ప్రభేదస్య మన్త్రస్య నృహరేర్మయా ।
న విస్తారః కథయితుం శక్యతే బోద్ధుమేవ వా ।। 27.30 ।।
తస్మాత్త్రిచతురో భేదాః కథ్యన్తే కమలాసన ।
వర్ణచక్రాతథోద్ధారస్సం ప్రత్యేకాక్షరాత్మనః ।। 27.31 ।।
మన్త్రస్య కథ్యతే బ్రహ్మన్ బ్రహ్మకోశపురస్కృతః ।
నృసింహః కర్ణబిన్దురిత్యేకాక్షరమిరితమ్ ।। 27.32 ।।
ఏతదేవ భవే (16) దఙ్గం ఛన్దో గాయత్రముచ్యతే ।
దేవో మునిశ్చ దుర్వాసా నృసింహో దేవతా మతా ।। 27.33 ।।
(16. చ్ఛన్దో దేవీ గాయత్ర.)

వర్ణశ్చ పాటలో లక్షత్రయం జప్యం విపశ్చితా ।
జిగీషుణా చతుర్వర్గఫలమన్యచ్చ కాఙ్క్షితమ్ ।। 27.34 ।।

త్రియక్షరం చ నత్యన్తమేత దేవాఙ్గమప్యతః ।
అష్టాక్షరాత్మనోఽస్యైవ మన్త్రోస్యోద్ధారణం క్రమాత్ ।। 27.35 ।।
ప్రణవో నతిరన్వక్చ విఘ్నేశో మధుసూదనః ।
అనలశ్చాదిరిన్దుశ్చ రామోఽనుస్వార ఏవ చ ।। 27.36 ।।
గోపతిర్గోపనశ్శఙ్ఖో విష్ణురష్టాక్షర (17) స్స్మృతః ।
బీజముక్తం తథాఙ్గాని మునిర్వ్యాసోఽన్యదీరితమ్ ।। 27.37 ।।
(17. స్తతః.)

జపసఙ్ఖ్యా ఫలాన్యస్య తథైవ కమలాసన ।
సప్తాక్షరం చ నత్యన్తమన్యత్ప్రణవవర్జితమ్ ।। 27.38 ।।
బీజాది పూర్వవత్సర్వం పఙ్చాఙ్గో జప ఏవ చ ।
సాధారణాస్సప్తవర్ణాః పఞ్చాఽసాధారణా స్తథా ।। 27.39 ।।
పూర్వోక్తద్వాదశార్ణాత్మా శఙ్ఖోదరసమాహ్వయః ।
యథాపూర్వం షడఙ్గాని బీజం చైవ యథాపురమ్ ।। 27.40 ।।
ప్రత్యక్షరం లక్షజపో హోమస్తర్పణమేవ చ ।
పురుషార్థస్య సర్వస్య సాధకస్స్యాధ్యనుష్ఠితః ।। 27.41 ।।
మన్త్రోనృసింహవపుషో ద్వాత్రింశార్ణాత్మకోఽపరః ।
వక్ష్యతే (18) తస్య వర్ణానాముద్ధారస్సం ప్రదర్శ్యతే ।। 27.42 ।।
(18. సర్వ.)

ఛన్దసామాదిరుదయో గదీ వహ్నిరచాం ముఖమ్ ।
యష్టిఃకుమ్భో మహామాయా జ్వలనో వైష్ణవ స్తథా ।। 27.43 ।।
స్పర్శాన్తం ద్విరచామాది ద్వాదశాత్మాచ గోపనః ।
పర్జన్తో (19) బిన్దురుగ్రాత్మా ప్రచణ్డశ్చోదయ స్తథా ।। 27.44 ।।

(19. బన్ధురుగ్రాంశుః.)

మన్దరో జన్మహన్తా చ పీయూషాత్మా (20) సవైష్ణవః ।
మహేన్ద్రో వాఙ్ముఖం (21) పద్మ పాణిర్విజయసంజ్ఞితః ।। 27.45 ।।
(20. చ.)

(21. భద్రపాణి.)

అర్ధచన్ద్రాకృతిశ్శుక్లః ప్రణవాదిర్విభావసుః ।
వరుణశ్చాప్రమేయశ్చ వై రాజో బ్రహ్మసాధనః ।। 27.46 ।।
స్వర్గాన్తముదయ (22) స్స్వర్గద్వితీయం విష్ణుదైవతమ్ ।
మాధవం భద్రపాణిం చ పద్మనాభః కలాత్మకః ।। 27.47 ।।
(22. స్స్వర్గమ్.)

త్రివిక్రమో ధ్రువః పుషా స్వరాదిర్మన్దరస్స్మృతః ।
భల్లాయుధో మహామాయా క్రోధరూపీ చ వైష్ణవః ।। 27.48 ।।
వనమాలీ స్వరాదిశ్చ (23) మాధవస్సూక్ష్మలోచనః ।
అప్రమేయో (24) వైధరశ్చ జ్వలనోఙ్కారసంయుతః ।। 27.49 ।।
(23. మాయావీ.)

(24. వైష్ణవశ్చ.)

ద్విర్మన్దరః పద్మనాభో విజయశ్చ (25) చతుర్గతిః ।
ఉదయో మన్దరశిరాః పదమేతదనన్తరమ్ ।। 27.50 ।।

(25. చతుర్భుజః.)

వర్ణాని సుసమీకృత్య (26) నమామ్యహముదీరయేత్ ।
విరాడృషిరనుష్టుప్ఛ ఛన్దో నరహరిస్స్మృతః ।। 27.51 ।।
(26. జపేల్లక్షత్రయం బుధః.)

దేవతా బీజమస్యోక్తం మన్త్రం భఙ్క్త్వాఙ్గకల్పనా ।
న్యాసశ్చాఙ్గేషు పూర్వోక్తక్రమేణ కమలాసన ।। 27.52 ।।
(27) ధ్యాయేత్స్ఫటికవర్ణాభం జపసఙ్ఖ్యా చ పూర్వవత్ ।
మన్త్రోఽయం నారసింహస్య సకలాపన్నివారణః ।। 27.53 ।।
(27. ధ్యేయస్స్ఫటికవణాన్ భః.)

సమస్తసమ్పజ్జననో వాచ్యోనైవ చ కస్య చిత్ ।
* అస్య మాలామన్త్రః.*

ఉచ్యతే నరసింహస్య మాలామన్త్రః శ్చతుర్ముఖ ।। 27.54 ।।
అధికం సప్తదశభిర్వర్ణైరర్ణశత (28) త్రయమ్ ।
ప్రథమం ఛన్ద సామాదిర్నతిశ్చ తదనన్తరమ్ ।। 27.55 ।।
(28. ద్వయమ్.)

చతుర్థ్యన్తం పదం వాచ్యం నరసింహేతి మన్త్రిణా ।
తదేవ చ మహత్పూర్వం (29) దేవదానవపూర్వకమ్ ।। 27.56 ।।
(29. దైత్య.)

శోణితేతి పదం పశ్చాద్దిగ్దపూర్వం సఖోత్తరమ్ ।
పదమేకం చతుర్థ్యన్తం నమోఽన్తం సముదీరయేత్ ।। 27.57 ।।
పచ (30) గ్రనేతి చ పదం శుషిర్ణ్యన్త (31) స్సముద్ధృతః ।
గ్రన్థిర్ణిజన్తో హన్తిశ్చ (32) సన్తి ? ర్లోణ్మధ్యమోదయః ।। 27.58 ।।
(30. గ్రహే.)

(31. స్సమధ్యమః.)

(32. అశుద్ధమిన. సన్తి ? సక్తిరితి క్వచిత్.)

హుం ఫట్తదన్తరం ప్రోచ్య (33) తథా కలిపదం తతః ।
చరేతి చ లుపేత్యుక్త్వాక్షరేతి తదనన్తరమ్ ।। 27.59 ।।
(33. తథా బల.)

హాం హూంఖర చిరం చైవ (34) దూం హ్యూం జ్వలనమేవ చ ।
జ్వలిశ్చుచిర్ధవిస్ఫోటిర్ణ్యన్తో లోణ్మధ్యమోదయః ।। 27.60 ।।
(34. ధ్రూం లోమ్.)

(35) భిదిశ్ఛిదిః తం వికరో ? లోణ్మధ్యమశిరాస్తతః ।
(36) హిసిమృజ్భ్యాంణిజన్తాభ్యాం లోణ్మధ్యముదీరయేత్ ।। 27.61 ।।
(35. బిదిశ్ఛిదన్తం వికరో--భిదిర్ణన్తం వికారో.)

(36. భీతి.)

ఆంపూర్వో నయతిర్లోటి హుంఫడన్తముదీరితమ్ ।

ద్రవద్రవేతి చ తతో విపూర్వం తద్వయం పునః ।। 27.62 ।।
పాతాలాన్తం సర్వశబ్దం వాసినామితి పశ్చిమమ్ ।
(37) హృదయాదీని కథయే త్కృషిర్ణ్యన్తశ్చ మధ్యమే ।। 27.63 ।।
(37. హృది కథయేద్రృహ్మన్.)

(38) అజ్ పూర్వోవిద్విషిర్ణ్వన్తో లోటి సమ్బుద్ధిశీర్షకమ్ ।
భగవత్పదముచ్చార్య నారాయణపదం తతః ।। 27.64 ।।
(38. ఆర్జ పూర్వో. ? ముర్ఖపూర్వో విదుష్యన్తో.)

వాసుదేవహృషీకేశపదద్వితయమిరయేత్ ।
దానవాదిర్లడన్తశ్చ జహి రాక్షసపూర్వకమ్ ।। 27.65 ।।
అన్తకేతి పదం పశ్చాదుక్త్వా కామోదకీ (39) ధనుః ।
ధరేతి గరుడాదిం చ ధ్వజాన్తం పదమబ్జజ ।। 27.66 ।।
(39. తథా -- మనుః.)

త్రిపూర్వధామన్నిత్యేతన్నతిరస్త్వితి తే పదమ్ ।
త్వాం ప్రపన్నోఽస్మీతి (40) పఠేదేవముచ్చార్య తే మనుః ।। 27.67 ।।
(40. తథా దేనముద్ధార్యతే.)

బీజముక్తం షడఙ్గాని ప్రోచ్యతే పదశోఽధునా ।
ప్రణవాదిశ్చ సత్యన్తశ్చతుర్థ్యన్తశ్చ విగ్రహః ।। 27.68 ।।
పురుషాదిముఖాదిశ్చ నరసింహపదం తథా ।
వజ్రశబ్దం ద్విరుచ్చార్య క్రమాచ్చ నఖవిగ్రహౌ ।। 27.69 ।।
వజ్రేతి నఖదంష్ట్రేతి చోక్త్వాయుధపదం తతః ।

మహానరపదం సింహపర్యన్తం షష్ఠమిరితమ్ ।। 27.70 ।।

అనిరుద్ధో మునిశ్ఛన్దస్త్వతిపూర్వం చ దేవతా ।

నృసింహరూపీ భగవానితి (41) సర్వముదీరయన్ ।। 27.71 ।।

(41. సర్వముదీరితమ్.)

బిలద్వారి జపేన్మన్త్రమ్షోడశ ప్రయతస్థ్సితః ।

లక్షాణి సద్యః పాతాలవాసినః కురుతే వశే ।। 27.72 ।।

లోకాన్తరగతానాం చ వశీకారక్షమో భవేత్ ।

ఏతావన్తిఫలాన్యస్యేత్యభిధాతుం న శక్యతే ।। 27.73 ।।

అతోఽన్యం నారసింహస్య మన్త్రం సర్వార్థ సాధకమ్ ।

చతుశ్శతాక్షరం తస్య సముద్ధారః ప్రదర్శ్యతే ।। 27.74 ।।

ఆదావుద్దీథముద్ధృత్య నత్యన్తం బ్రహ్మసాధనమ్ ।

భల్లాయుధం (42) గదధ్వంసం వారుణం విజయం తథా ।। 27.75 ।।

(42. గదధ్వంసీ.)

మాధవం భద్రహస్తం చ (43) పావకం శ్వేతదీధితమ్ ।

విక్రమం సధ్రువం బ్రహ్మన్ భాస్కరం మధువిద్విషమ్ ।। 27.76 ।।

(43. వామనమ్.)

శ్వసనం వురుణం జన్మహన్తారమృతధారకమ్ ।

ద్విరదం సర్వ (44) దాహం స్యాద్ద్వైధరం తదనన్తరమ్ ।। 27.77 ।।

(44. దేహమ్.)

అచామాదిం సధ్రువం చ క్రోధరూపమధోక్షజమ్ ।

సపర్వతం హుతవహ (45) మాన్రతం మధువిద్విషమ్ ll 27.78 ll

(45. మావిషం మధుసూదనమ్.)

మారుతం మాధవం బ్రహ్మన్ ధనదం మధుసూదనమ్ l

దరం (46) సచన్ద్రం పుల్లం చ మాధవం (47) నగవారిణమ్ ? ll 27.79 ll

(46. సచక్రమ్.)

(47. నాగవారుణమ్.)

సవిక్రమఞ్చ కమలం పర్వతం పాశపాణినమ్ l

సబన్ధుం కమలం పఞ్చ బిన్దుమస్తక (48) భూషితమ్ ll 27.80 ll

(48. భూషణమ్.)

సుముఖం చాగ్ని శిరసం కరాలం మృగవల్లభమ్ l

క్షపాకరం తథాయాన్తం యామనీనాథమబ్జజ ll 27.81 ll

హృదయాహ్లాద మాకారం చతుర్గతిమనన్తరమ్ l

నృహరిం భువనం సూక్ష్మలోచనం రామర్శికమ్ ll 27.82 ll

విజయం పాటలం భానుం సూదనం సుముఖం తథా l

(49) యాన్తం తచ్ఛిరసం పశ్చా ద్వారుణం గజవాహనమ్ ll 27.83 ll

(49. మాయాన్తం శిరసః పశ్చ ద్వారుణం ఖగవాహనమ్.)

వాసుదేవం తథాక్రోధ రూపమాకారమారుతౌ l

వైధరం సూదనం భద్ర హస్తం వారుణమైన్ద్రవమ్ ll 27.84 ll

(50) వత్సోతదేహం సుముఖం విక్రమం (51) విజయాభిధమ్ l

దృష్టివిక్రమ (52) పాశాన్తసుభాగార్పితవిఘ్నరాట్ ।। 27.85 ।।

(50. వస్త్రోతదేహం.)

(51. విజయాహితమ్.)

(52. పఞ్చాన్తసుభ గాపతి.)

(53) తద్ద్వితీయమచామాదిద్వితయం శ్వసనం తథా ।

మాధవం సద్ధ్రువం భానుమాన్తం మాధవభాస్కరౌ ।। 27.86 ।।

(53. ద్వితృతీయ--అద్వితీయ.)

రామం భల్లాయుధం పఞ్చ అన్తకం స్యాత్సుధారసమ్ ।

భద్రహస్తమచామాది భాన్త (54) మాధరాసూదనౌ ।। 27.87 ।।

(54. మాన్తర---మాధన.)

భద్రం వసుం శ్వేతరుచిం విక్రమం సద్ధ్రువం తథా ।

మార్తాణ్డం మాధవం భానుం గోపనం నాన్తమాధరౌ ।। 27.88 ।।

యాన్తం సశ్రీధరం చోగ్రం వసుం (55) వారుణగోధనౌ ।

కుశేశయం మాధవం చ సుముఖం కౌస్తుభం తథా ।। 27.89 ।।

(55. వరుణగోపనౌ.)

విఘ్నేశం గోపనం బ్రహ్మన్ రోహితాశ్వం సగోపనమ్ ।

(56) వసనం సుముఖం పశ్చాద్వారుణం మధువిద్విషమ్ ।। 27.90 ।।

(56. శ్వసనం.)

దాక్షాయణీశముదయం వైధరం (57) మాధవం తతః ।
అమృతం (58) వైధరమచాం ద్వితీయం భాన్తమజ్జజ ।। 27.91 ।।
(57. మాసపమ్.)

(58. వైధరం పశ్చాత్.)

ఓతదేహం తథా దృష్టిం (59) యాన్తమాకారమక్షరమ్ ।
వక్రతుణ్డం గన్ధవహం (60) విష్టరం విజయం తథా ।। 27.92 ।।
(59. వాన్త---మక్షయమ్. స్వాన్త---యమ్.)

(60. విష్టపమ్.)

అమృతం విక్రమపరం శ్రీవత్సం వరుణార్పితమ్ ।
యాన్తం (61) గుహాలయం నాన్తం షాన్తం చ మధుసూదనమ్ ।। 27.93 ।।
(61.గుణాలయం భాన్తమ్.)

(62) సద్రుద్ధవం ద్రుహిణం క్రోధం పావకం సుముఖం పునః ।
సపశ్చిమం పద్మనాభం వైధరం చ చతుర్ముఖ ।। 27.94 ।।
(62. సవర్ణం.)

పవమానం సభువనం (63) భాన్తం కుజ్జరగోపనౌ ।
భద్రహస్తం సరామం చ యాన్తం స్యాచ్ఛ్రీధరం తథా ।। 27.95 ।।
(63. హాస్తమ్.)

భద్రం చ ధనదం పాపహననం జయమన్తరౌ ।

విఘ్నేశం సూదనం భల్లం భాస్కరం స్యాచ్చ తుర్గతిమ్ ।। 27.96 ।।

శుభదం వామనపరముగ్రం వసుశిర స్తథా ।

ప్రద్యోతనం తథా యాన్తమృతధా మోగ్రవామనౌ ।। 27.97 ।।

కమలం మాధవపరం సనసీరుహసమ్భవ ।

వాన్తం చ శుభదం దణ్డం ఖర్వం షడ్గధరం పునః ।। 27.98 ।।

సరోజమృతధామానం కతృతీయం చ వైధరమ్ ।

అచాం ద్వితీయం ధనదం బహులం (64) సౌరమాధరౌ ।। 27.99 ।।

(64. సోమమాన్తరౌ. సౌరమాన్తరౌ.)

నాసిక్యం చ సముచ్చార్య హుంఫట్ శీర్షాణి యోజయేత్ ।

త్రయోదశాని బీజాని హుంఫడన్తాని యోజయేత్ ।। 27.100 ।।

(65) బీజాక్షరేషు ప్రత్యేకం హుంఫట్కారముదీరయేత్ ।

ద్వాదశాఙ్గవిదాం ప్రోచ్యం భాస్కరం సగుహాలయమ్ ।। 27.101 ।।

(65. బీజాక్షరాణి.)

నాసిక్యం నృహరిం చౌర్వం చన్ద్రార్ధం యాన్తమౌషధమ్ ।

సద్రుధ్వం మారుతం చోర్వీం సదణ్డం చ (66) క్షపాకరమ్ ।। 27.102 ।।

(66. క్షమాపరమ్.)

(67) సమరం సద్రుధ్వం భానుమౌర్వం నాసిక్యమబ్జజ ।

ప్రద్యోతనం సభువనమర్ధేన్దుం సాన్తమేవ చ ।। 27.103 ।।

(67. సమనుమ్.)

సాగ్నిం సవామనం సార్ధం చన్ద్రం చైవ సరోరుహమ్ ।

వాసవం వామనవరం సద్ధ్రువం (68) కతృతీయకమ్ ।। 27.104 ।।
(68. సతృతీయకమ్.)

మహేన్ద్రమౌర్వం నాసిక్యం (69) మాధవం ద్విరదాననమ్ ।
(70) సుభద్రం శ్రీధరం భద్రహస్తం గారుడమేవ చ ।। 27.105 ।।
(69. మాధరమ్.)

(70. సుభగం.)

చిత్రభానుం శశధరం పీయూషం వసుశీర్షకమ్ ।
మారుతం భద్రహస్తం చ విజయం వసుసూదనౌ ।। 27.106 ।।
ప్రచణ్డం (71) బన్ధుసహితం వ్రకతుణ్డం గుహాలయమ్ ।
(72) సుముఖార్ణంచ సప్తార్చిర్ధరం చన్ద్రమచాం ముఖమ్ ।। 27.107 ।।
(71. బన్ధురహితమ్.)

(72. సుముఖాన్తం.)

అపామధిపతిం చాగ్నిం జృమ్భలం ద్విరదాననమ్ ।
ధనదం వరుణం మాయాం భాన్తం స్యాద్బ్రహ్మసాధనమ్ ।। 27.108 ।।
పన్నగం సుముఖం పాపహననం (73) యాన్తమబ్జజ ।
అమృతం విక్రమయుతం వైధరం ధూలికేతనమ్ ।। 27.109 ।।
(73. నాన్త.)

గోపనం సద్ధ్రువం (74) చన్ద్రం సార్ధేన్దుం భాస్కరం వసుమ్ ।

నపశ్చిమం హుతవహం మతిమద్వాసనం తతః ।। 27.110 ।।

(74. చాన్ద్రమ్.)

పాటలం సర్వరోధం స్యాత్కుఞ్జరం మన్దరద్వయమ్ ।

లక్ష్మీం (75) సవిజయం చాగ్నిం హృషీకేశం చతుర్ముఖ ।। 27.111 ।।

(75. స విజయామ్.)

భద్రహస్తం మానుషేఖం సూధనం హరిమన్దిరమ్ ।

శఙ్ఖం కలానిధిమపాం నాథం వసుమధుద్విషౌ ।। 27.112 ।।

పశ్చిమం విజయం చాగ్నిం సుభద్రం పురుషాత్మకమ్ ।

కలానిధ్యోశ్చ యుగలం వారుణం వసుశీర్షకమ్ ।। 27.113 ।।

వైధరం (76) మధువిధ్వేషం మాధవీం మధువిద్విషమ్ ।

ఆర్ధచన్ద్రం హుతవహమనన్తం చ ద్విరుద్ధరేత్ ।। 27.114 ।।

(76. మధువిద్వేషీ.)

సాన్తం సవిక్రమం (77) సేన్ద్రం బిన్దుమస్తకభూషితమ్ ।

దశ పఞ్చ చ బీజాని హుంఫదన్తాని పూర్వవత్ ।। 27.115 ।।

(77. బన్దుం, సింధు.)

మన్దరం విక్రమ (78) వశమైన్ద్రం త్రైవిక్రమం తథా ।

ఖడ్గహస్తం సరామం చ వాసవం సహవిక్రమమ్ ।। 27.116 ।।

(78. పరమ్.)

వైధరం చోర్ధ్వలోకేశం శ్రీభీజం చాను (79) నాసికమ్ ।

ఓతదేహం సయష్టిం చ అచామాదిం సయష్టికమ్ ।। 27.117 ।।

(79. నాయకమ్.)

అచాం ద్వితీయమర్ధేన్దుం కపిలం సఙ్గిణం తథా ।

(80) మాఠరం గోపనం దణ్డం మాఠరం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।। 27.118 ।।

(80. మాధరమ్.)

నాసిక్యం భాస్కరం వీరసేనం యష్టిం చ భాస్కరమ్ ।

ఓతదేహం సయష్టిం చ (81) పతనం చౌర్వనాసికౌ ।। 27.119 ।।

(81. తాపనం చౌర్వనాసికౌ । లోహితాక్షం చ కమలమ్.)

రోహితాశ్వం చ కలశం విక్రమం కమలాసన ।

వాసుదేవం (82) సహృదయాహ్లాదనం బన్ధుమస్తకమ్ ।। 27.120 ।।

(82. సహృదయం చోదనమ్.)

శుక్లం సహస్రకిరణమైన్దవం చాగ్నిమస్తకమ్ ।

వైరించం బన్ధుసహితం పావకం సుముఖం తథా ।। 27.121 ।।

పశ్చిమం త్వృతధామానం కకుభా (83) హ్వామనన్తరమ్ ।

సవారుణం (84) సురపతిం సబన్ధుం విజయం తథా ।। 27.122 ।।

(83. కకుభాహవమన్తరమ్.)

(84. వసుపతిమ్.)

లక్ష్మీం మధుద్విషమథో ఏకదంష్ట్రగతిం పునః ।

అగ్నిశీర్షం ద్వితీయం చ ఝషం పఞ్చాన్తకం మతమ్ ।। 27.123 ।।

ద్రుహిణం (85) చోదయం బ్రహ్మన్ వాసవం వామనం (86) తతః ।
శుభదం పశ్చిమమచాం ద్వితీయం కమలాసన ।। 27.124 ।।
(85. చోదనమ్.)

(86. తథా.)

ద్వితీయం సద్ధ్రువం చాబ్జ (87) యోనిం శ్రీధరపఙ్కజే ।
శ్రీవత్సమబ్జం విజయం కామమస్తక (88) మన్దరమ్ ।। 27.125 ।।
(87. యోనిస్స్వ్యచ్ఛశిపఙ్కిజే.)

(88. మన్దరౌ.)

ఉదయం (89) శుక్రశత్రుం చ విజయం బ్రహ్మసాధనమ్ ।
మన్దరం యాన్తధనదం యాన్తం చన్ద్రఘటం వసుం ।। 27.126 ।।
(89. చైవ శక్రం చ, చైవ తచ్చక్రమ్.)

భల్లాయుధం హృషీకేశమేక (90) నేత్రం ఘనం పునః ।
సబన్ధుం మన్దరం దృష్టియుగలం చాగ్నిశీర్షకమ్ ।। 27.127 ।।
(90. నేత్రఘటం.)

భద్రం చతుర్గతిమథో ఫణీన్ద్రం యాన్తసూదనౌ ।
నృహరిం కలానిధిమచా మాదిం (91) యాన్తం మధుద్విషమ్ ।। 27.128 ।।
(91. ధాన్తం - ధాతా.)

కతృతీయం గదధ్వంసం విఘ్నేశం నరవాహనమ్ ।

అమృతం వసునామానం ధరిత్రీం మధుసూదనమ్ ॥ 27.129 ॥
కమలం విక్రమపరం యాన్తం వామనహస్తకమ్ ।
నాస్తం (92) గుణాలయం చైవ ణాన్తం ఢాన్తం మధుద్విషమ్ ॥ 27.130 ॥
(92. గుహాలయమ్.)

పశ్చిమం చైన్దవమథో భాస్త్వార్పితస (93) గోపనమ్ ।
ధనదం చోతవపుషం భద్రం దక్షం చ సూదనమ్ ॥ 27.131 ॥
(93. గోపతిమ్.)

వైధరం (94) చైన్దిరమచాం ద్వితీయం కమలాసన ।
త్రివిక్రమం భద్రకరం మహామాయాఙ్కితం వసుమ్ ॥ 27.132 ॥
(94. చైన్దవ.)

మృగేశం వరుణం చైవ వైరాజం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।
క్షపారకరం కఞ్జభవం తతస్స్యాద్విఘ్ననాయకమ్ ॥ 27.133 ॥
సదృష్టిం వైధరం దేవదత్తం కుమ్భం చతుర్ముఖ ।
గతం సృతధామాహ్వం మార్తాణ్డం (95) పాశహస్తకమ్ ॥ 27.134 ॥
(95. వామహస్తకమ్.)

సమాధవం స్యాద్విజయం గోపనం విషమధ్వనిమ్ ।
సరసీరుహం సోర్ధ్వలోకం సరసీరుహసమ్భవ ॥ 27.135 ॥
పద్మౌ స (96) మన్దరాకారౌ ప్రచణ్డఝషసంమితౌ ।
(97) వైధరం వరుణం రామం భూధరం వహ్నిమస్తకమ్ ॥ 27.136 ॥
(96. సమన్దమా.)

(97. వైరాజమ్.)

జృమ్భలం త్వృతధామా చ స్యాతాం భాస్కరమన్దరౌ ।
(98) ఆద్యన్తం యాన్తమాకారం గారుడం హిమదీధితిమ్ ।। 27.137 ।।
(98. అమృతమ్.)

ఓఙ్కారాదిం శశధరం (99) స విష్ణుం వరుణం వసుమ్ ।
(100) సుధారసం ప్రచణ్డాగ్నిం భవే (101) దృతమనన్తరమ్ ।। 27.138 ।।
(99. విష్ణుం వరుణమస్తకమ్.)

(100. సుధాసమమ్. సుధారసం ప్రవర్ణాఙ్కమ్.)

(101. ధ్రుత.)

క్రోధరూపం సరామం చ (102) గదం చ ఋతధామకమ్ ।
గోపతిం వారుణపతిం విక్రమం యాదసాం పతిమ్ ।। 27.139 ।।
(102. గతిమ్.)

మధుద్విషం హుతవహం ప్రచణ్డం యామినీపతిమ్ ।
సుధారసం (103) వసుయుతం జన్మధ్వంసమపాం పతిమ్ ।। 27.140 ।।
(103. బన్ధుయుతమ్.)

యాన్తం సుధారసం బన్ధుం (104) ద్విద్విరాకారమిన్దిరామ్ ।
ద్విరదం పాపహననం మధుసూదనమబ్జజ ।। 27.141 ।।

(104. విఘ్ను.)

విజయాకార (105) గర్భాశ్చ ఆకారవిధుమాదరాః ।
పావకం పీతవర్ణాభం బ్రహ్మసాధనమబ్జజ ।। 27.142 ।।
(105. భర్గాశ్చా చకారవిధమో.)

(106) భద్రవిక్రమతోయేశమాకారేన్దుసవిక్రమాః ।
(107) ఇభాకారం తతో ద్యుమ్న భాస్కరా (108) భూతవైధరాః ।। 27.143 ।।
(106. సుఖదం విక్రమం తోయేశ మకారేన్దు.)

(107. గుహకారమ్.---ఉభాభ్రతస్తతో.)

(108. వృతవై.)

మారుతాకార భద్రాశ్చ మాన్తాకారమహోత్పలాః ।
ఉగ్రాత్మవసువాయవ్యసూదనా విధిరబ్జజ ।। 27.144 ।।
ఉగ్రశీర్షకమారుత్యౌ పశ్చిమ (109) ద్యుతిమైన్దవమ్ ।
వామనం వైధరం సూక్ష్మలోచనం (110) కతృతీయకమ్ ।। 27.145 ।।
(109. వృత.)

(110. కత్తృ.)

కుమ్భం భద్రకరం చాపి మాధవీం భాస్కరం మధు ।
సాదనం త్రిదశాహారం విక్రమం చోగ్రరూపకమ్ ।। 27.146 ।।
ప్రచణ్డమోతదేహం చ శుభదం (111) విత్తవర్ధనమ్ ।

పాపకం సుముఖం భద్రహస్తం వై రుహమక్షరమ్ ।। 27.147 ।।

(111. చిత్తవర్ధనమ్. విత్తదర్శనమ్.)

కుమ్భం (112) సుదర్శనం చైవ కపిలాక్షం చతుర్ముఖ ।

ద్విః (113) ప్రపన్నోస్మీతిపదం సముచ్చార్య పితామహ ।। 27.148 ।।

(112. చ సూదనం.)

(113. ప్రసన్నోస్తీతి.)

బ్రహ్మకోశం పురస్కృత్య నృహరిం చానలం తథా ।

బ్రహ్మసాధననాసిక్యౌ భీజం ప్రోక్తమతః పరమ్ ।। 27.149 ।।

నిగమాదిం సుభద్రం చ పాటలం సద్ధ్రువం తథా ।

మన్త్రస్య శక్తిముద్ధృత్య చ్ఛన్దసామాదిముద్ధరేత్ ।। 27.150 ।।

గారుడం మధుహన్తారం నాసిక్యం విజయం వసుం ।

సపద్మనాభం మాయాం చ సూక్ష్మదృఙ్మాధవం ఘుటమ్ ।। 27.151 ।।

భద్రహస్తం వైధరం చ శ్రీధరం చాగ్నివిక్రమౌ ।

వైరాజం భాస్కరం యాన్తం మధు (114) శత్రు సమిరణౌ ।। 27.152 ।।

(114. శక్రా.)

మన్దరం (115) మాఠరమచాం ద్వితీయం విష్ణు పావకౌ ।

కలానిధిం సబన్ధుం చ సార్ధచన్ద్రం (116) త్విషాం పతిమ్ ।। 27.153 ।।

(115. మాధవమచాం.)

(116. ద్విషాం.)

సూదనం శఙ్ఖమపరం కత్రృతీయం చతుర్ముఖ ।
(117) సాన్తం వసుయుతం చైవ ద్విరుచ్చార్య చతుర్ముఖ ।। 27.154 ।।
(117. చాన్తం వాయుసుతం.)

హుంఫడన్తం చ నత్యన్తం హృన్మన్త్రం పరికీర్తితమ్ ।
(118) వేదాదిం వన్నగం పఞ్చబిన్దుభూషితమన్తకమ్ ।। 27.155 ।।
(118. వేదాది పఞ్చగమ్.)

వాసిక్యం భద్రహస్చం చ మధుద్వేషిం వసుం తథా ।
ఐన్ద్రవం విక్రమపరం నాసిక్యం భాస్కరం ఘటమ్ ।। 27.156 ।।
సబన్ధుం కమలం పద్మనాభం వామన (119) హస్తకమ్ ।
పుణ్డరీకం సబన్ధుం చ వై రాజం వైధరం తతః ।। 27.157 ।।
(119. మస్తకమ్.)

గోధనం విజయం మాన్తం వైధరం మధుసూదనమ్ ।
మానుషం చామృతం భద్రకరం గోపనపద్మజౌ ।। 27.158 ।।
సగోపనదరం చైవ మాధరం కత్రృతీయకమ్ ।
ఋతం చ సైన్ధవం బన్ధుం సధ్రువం (120) మాఠరం త్వచామ్ ।। 27.159 ।।
(120. మాధరం త్వచామ్.)

ద్వితీయం పురుషం బ్రహ్మన్ మాధవీం మాధరం పునః ।
(121) భృగుఖఢ్గరం చైవ ద్విరుచ్చార్యమతః పరమ్ ।। 27.160 ।।
(121. భృగుం ఖఢ్గధరం.)

హుంఫడన్తం శిరోమన్త్రం ఠఠ ఇత్యవసానకమ్ ।

(122) వేదాదిమురగం షష్ఠమచామర్దేన్దుమైన్దవమ్ ।। 27.161 ।।

(122. తతః పరమ్.)

పుల్లనేత్రం సభువనం గర్వితం (123) భూధరాత్మకమ్ ।

కుమ్భం సవిక్రమం పద్మం (124) ఖేటకీ కలశం త్వచామ్ ।। 27.162 ।।

(123. భూసురాత్మకమ్.)

(124. ఖేటకీం)

తృతీయం (125) కమలం పఞ్చబిన్దుం సుముఖమబ్జజ ।

యాన్తం (126) చ శిరసామబ్జయోనిమేణేశమైన్దవమ్ ।। 27.163 ।।

(125. కలశం పంచ.)

(126. తచ్చిరసమబ్జ.)

స్వాహాధరం శశధరం ముఖం భూధరసూదనౌ ।

చతుర్గతిం శతానన్దం వాసుదేవం నపశ్చిమమ్ ।। 27.164 ।।

కలానిధిం సరామం చ యష్టిం భాస్రగోపనౌ ।

చతుర్గతిం (127) ఖర్వదేహం సూదనం భానువిక్రమౌ ।। 27.165 ।।

(127. ఖడ్గదేహమ్.)

(128) ద్విరభ్యసేద్ధుంఫడన్తం (129) శిరోమన్త్రముదీరితమ్ ।

దేవానాం దాసవచనమన్తే సంయోజ్య మన్త్రవిత్ ।। 27.166 ।।

(128. ద్విర్విన్యస్యేత్.)

(129. శిఖా.)

ఓఙ్కారం నృహరిం వీనసేనం నాసిక్యమైన్దవమ్ ।
మాఠరం యామినీనాథమృతధామసదర్భితమ్ ।। 27.167 ।।
ఆఖణ్డలేశం సర్వేశమాకారం కతృతీయకమ్ ।
ద్విరదం విక్రమపరం బహులం (130) ఘటవిక్రమౌ ।। 27.168 ।।
(130. ఘటవిక్రమమ్.)

అమ్భోరుహం చోతదేహం హృదయాహ్లాదవిక్రమౌ ।
కలానిధిం సుభద్రాన్తం సుముఖాన్తం సమాధవమ్ ।। 27.169 ।।
ఛాన్తం శశధరం దేవదత్తం చాన్తం సకుమ్భకమ్ ।
ఐన్ద్రం చ కుఞ్జరముఖం పీయూషద్యుతివిక్రమౌ ।। 27.170 ।।
సయష్టిం ద్యుమణిం చాది (131) దేవం యాన్తం హిమాలయమ్ ।
నదణ్డం గరుడం బన్ధుం పశ్చిమం చ ద్విరుద్ధరేత్ ।। 27.171 ।।
(131. దేవమాన్తం.)

హుంపఢన్తం చ కవచం హుంఫట్కోర్ధం ప్రకీర్తితమ్ ।
ఆగమాదిం నరహరిం చౌర్వం నాసిక్య (132) మబ్జజ ।। 27.172 ।।
(132. మేవ చ .)

వైధరం (133) గోధనం ణాన్తం మారుత్యం (134) వైధరం మధు ।
సూదనం భద్రహస్తం చ పీయూషం సరసీరుహమ్ ।। 27.173 ।।

(133. గోపవర్ణాన్తం - గోపనంణాన్తమ్.)

(134. మాధరమ్.)

గోపనం పులహం చైవ సూదనం మురుతం వసుమ్ ।
కూటం (135) పుల్లాయుధమచాం షష్ఠం వై రాజమేవ చ ।। 27.174 ।।
(135. భల్లాయుధ.)

కతృతీయం పద్మనాభం భాస్కరం మధువిద్విషమ్ ।
దృష్టిం సవామనం భద్రహస్తం సాగ్నిం సముద్ధరేత్ ।। 27.175 ।।
భాస్కరం భద్రహస్తం చ తద్ద్వీరుచ్చార్యమన్త్రవిత్ ।
పశ్చిమం వక్రతుణ్ణం చ మన్దరం సుప్రతిష్ఠితమ్ ।। 27.176 ।।
తానుదీర్యాథమన్త్రజ్ఞస్సుభద్రం చైన్దవం పునః ।
సదక్షం వామనశిరా అమ్భోరుహనికేతన ।। 27.177 ।।
అమ్భోరుహం సభువనం పావకం భువనం తథా ।
నృహరిం పాపహననం విక్రమం విజయం పునః ।। 27.178 ।।
వైరిఞ్చం (136) వామనం దక్షమౌగ్రం దక్షం చతుర్ముఖ ।
గుహాలయం సవిజయమగ్నిశీర్షం చ మారుతమ్ ।। 27.179 ।।
(136. వాయసమ్.)

ఐణేశం మన్దరం భానుం సూదనం విఘ్ననాయకమ్ ।
యాన్తం తారాధిపం మాయాం సద్భవం మాఠరం తథా ।। 27.180 ।।
మధుద్విషం (137) మారుతం చ హుంఫ (138) డస్త్రం ప్రకీర్తితమ్ ।
అస్త్రశబ్దం చతుర్థ్యన్తం ఫడన్తం చ సముద్ధరేత్ ।। 27.181 ।।

(137. మాధవం చ.)

(138. ఫడన్తమ్.)

ఉద్గీథం నృహరిం (139) సర్గమన్దరం మాఠరం త్వచామ్ ।
ద్వితీయం పశ్చిమం పద్మనాభం చాదిసమన్వితమ్ ।। 27.182 ।।
(139. సాగ్నిం మన్దరం మాధరమ్.)

ఖడ్గహస్తం చ సుముఖం మేదిన్యాః (140) పదమమ్బుజమ్ ।
సగోపనం సురపతిం గోపనం ఖద్వితీయకమ్ ।। 27.183 ।।
(140. పతిమమ్బుజమ్ ।।)

భద్రహస్తం (141) సరామం చ వాసవం బ్రహ్మసాధనమ్ ।
ఖడ్గహస్తం గజముఖం సూదనం చ చతుర్గతిమ్ ।। 27.184 ।।
(141. సనామం చ.)

ఆచామాదిం గజముఖమౌషధం నా న్తమబ్జజ ।
మాధవీం మురుతం యాన్తం మాధరం పశ్చిమం తథా ।। 27.185 ।।
సబన్దుం సప్రచణ్డం చాప్యేణేశం పాటలప్రియమ్ ।
మార్తాణ్డం మధువిద్వేషిం భద్రం స్యాదృతధామకమ్ ।। 27.186 ।।
దాక్షాయణీశం రామం స్యాదనుస్వారం చతుర్ముఖ ।
దివాకరం చాదిదేవం (142) దరం వైధరగోపనౌ ।। 27.187 ।।
(142. మన్దవైధరగోపనౌ.)

పావకం పురుషాత్మానం (143) ద్విరుక్తం కమలాసన ।
హుంఫడన్తం చ నేత్రాభ్యాం వౌషట్కారం ప్రయుజ్య చ ।। 27.188 ।।
(143. ద్విరుక్త్వా.)

ఏవం న్యస్య విధానజ్ఞో విష్కమ్భాన్తం సదణ్డకమ్ ।
దివాకరసహస్రాభం (144) హృదయార్ణం షడుద్ధరేత్ ।। 27.189 ।।
(144. హృదయాదీన్ సముద్ధరేత్.)

ఉత్పలం కుముదం రక్త జపాబన్ధూకరింశుకమ్ ।
పాటలం హృదయాదీనాం వర్ణష్షణ్ణాం క్రమాద్భవేత్ ।। 27.190 ।।
* రక్షామన్త్రః.*

రక్షామన్త్రం ప్రవక్ష్యామి ఛన్దసామాదిముద్ధరేత్ ।
విఘ్నేశం పద్మనాభం స్యాద్ద్విజరాజం సవిక్రమమ్ ।। 27.191 ।।
సదణ్డం చ సమార్తాణ్డం బహులం సగుహాలయమ్ ।
పశ్చిమం వామనపరం ప్రచణ్డం హరిణం భవేత్ ।। 27.192 ।।
భల్లాయుధం గదధ్వంసం లాన్తం భద్రకరం తథా ।
ఆచామాదిం దినమణిం మాధవం సౌరమక్షరమ్ ।। 27.193 ।।
ఏణేశం ధనదం దక్షం వసుశీర్షం చ సూదనమ్ ।
ధనాధ్యక్షం తథా దక్షం పావకం మస్తకస్థితమ్ ।। 27.194 ।।
(145) ధాన్తం సవిక్రమం ఖాన్తం హాన్తం స్యాత్కపిలం పునః ।
(146) ద్విరదాస్యం బన్ధుపరం మాధవీం యాన్తశీర్షకమ్ ।। 27.195 ।।
(145. యాన్తం.)

(146. ద్విరాసనం బన్ధుపరం మాధవం.)

వాసుదేవం ఖఢ్గధరం చతుర్గతిమనన్తరమ్ ।
(147) ముఖం సవైధరం బ్రహ్మాన్మారరం తద్ద్విరుద్ధరేత్ ।। 27.196 ।।
(147. సుఖం.)

పవిత్రమప్రమేయం స్యాత్తుణ్డం చాదిసమన్దరమ్ ।
సర్వరోధం ద్విరుచ్చార్య కమలం సవిరోచనమ్ ।। 27.197 ।।
యథాపురం సదణ్డం చ సూదనం యాన్తమారుతౌ ।
ద్విర్వక్తవ్యం సుభద్రం చ విక్రమం విఘ్నవైధరౌ ।। 27.198 ।।
(148) తద్విరుద్ధశ్చలధ్వంసీ బన్ధువిఘ్నం సవైధరమ్ ।
(149) ఐన్ధిరం చోతదేహం చ ఉగ్రం మాన్తం చతుర్ముఖ ।। 27.199 ।।
(148. తద్విరుక్త్వా.)

(149. ఐణఏశం.)

అత్రిం చాగ్నిం మధుద్వేషమమృతం ధూలికేతనమ్ ।
తార్క్ష్యం సర్జ్కణం దణ్డం తద్విరుచ్చార్య పద్మజ ।। 27.200 ।।
మార్తాణ్డమూర్ధ్వనాసిక్యం తదుదీర్యమతః పరమ్ ।
(150) పావకం చౌర్వశిరసం సదణ్డం గోపనం తథా ।। 27.201 ।।
(150. సహితం.)

గదధ్వంసం ఛలధ్వంసం తదుదీర్య జయం తథా ।
వైరాజం యాన్తశిరసం శుక్లం వై రాజపావకౌ ।। 27.202 ।।

జృమ్భలం (151) సమతా బ్రహ్మన్ మాఠరం దక్షసంజ్ఞితమ్ ।
ప్రచణ్డం మాధవం చైవ కలశం బన్ధుశీర్షకమ్ ।। 27.203 ।।
(151. మాధరం.)

(152) కమలాం వారుణం యాన్తం హృషీకేశం చ పశ్చిమమ్ ।
మాయా (153) జితం ప్రచణ్డం చ మాధవం చ ఠతాన్తిమమ్ ।। 27.204 ।।
(152. పమలాభరణం యాన్తం.)

(153. జ్కితమ్.)

బీజమఙ్గాని చోక్తాని దుర్వాసా ఋషిరుచ్యతే ।
ఛన్దో బస్తం దేవతా చ మహానరహరిర్హరిః ।। 27.205 ।।
మాలామన్త్రే త్రివర్ణాస్స్యుశ్శుక్ల పీత (154) సితాసితాః ।
తత్వం చ పరమావ్యోమ సకలీకరణం తథా ।। 27.206 ।।
(154. సితారుణాః.)

వికలీకరణం చైవ మన్త్ర (155) స్యాప్యాయనం భవేత్ ।
మోచనం చైవ (156) ఇత్యేతే కథితాః కమలాసన ।। 27.207 ।।
(155. మన్త్రస్యైవా.)

(156. ఇత్యేతత్కథితమ్.)

చతుష్షష్టివిధే మన్త్రే నారసింహే మహానయమ్ ।
నృసింహో వ్యోమచక్రాఖ్యః పాతాలాఖ్యశ్చ సూరిభిః ।। 27.208 ।।

ధ్యాయేన్మృత్యుభయే కృత్యాప్రవేశే యుధి విద్విషామ్ ।
ఉచ్చాటనే సంహననే భూతానామపనోదనే ।। 27.209 ।।
ఆఖ్యాయతే ధ్యానమస్య స్మృతం స విత్పృమణ్డలే ।
మధ్యే వికస్వరే శుభ్రే పఙ్కజే విష్టరోదరే ।। 27.210 ।।
ఆసీనం షోడశముఖం భుజై స్తద్విగుణై ర్యుతమ్ ।
ఆయుధైశ్శఙ్ఖచక్రాద్యైర్ధర్ధరైశ్శరశ్మిమాలిభిః ।। 27.211 ।।
పరచక్రప్రతిక్షే పే దుష్కరేష్వన్యకర్మసు ।

* బీజశక్త్యాదిద్వాదశాఙ్గప్రశ్నః.*

బ్రహ్మా:---

ద్వాదశాఙ్గాని యేవేత్తిమన్త్రం సోర్హతి వేదితుమ్ ।। 27.212 ।।
ఇత్యుక్తం భగవన్ భూయో జిజ్ఞాసా తేషు వర్తతే ।

* తన్నిరూపణమ్.*

శ్రీభగవాన్ :---

బీజం శక్తిస్తథైవాఙ్గం హృదయాది చ షడ్విధమ్ ।। 27.213 ।।
ఋషిశ్ఛన్దో దేవతా చ వర్ణోద్దీపనమేవ చ ।
అప్యాయనం మోచనం చ సకలీకరణం తథా ।। 27.214 ।।
వికలీకరణం చైవ ద్వాదశైతాని పద్మజ ।
తేషాం స్వరూపం వక్ష్యామి క్రమాత్తదవధార్యతామ్ ।। 27.215 ।।
మన్త్రస్య ప్రకృతిర్బీజమక్షరం తత్సముద్ధృతమ్ ।
ఆత్మామన్త్రస్య సా శక్తిర్యథా మన్త్ర (157) ఫలప్రదః ।। 27.216 ।।

(157. ఫలప్రదా.)

హృదయాదీని మన్త్రస్య షడఙ్గాని పితామహ ।
దేవస్యేవ ముఖాదీని ఏషు మన్త్రః ప్రతిష్ఠితః ।। 27.217 ।।
ఋషిః ఫలస్య ద్రష్టా స్యాచ్ఛన్దస్తదభిధీయతే ।
అక్షరాణామియత్తా యా దేవతా వాచ్యముచ్యతే ।। 27.218 ।।
రూపభేదశ్చ శుక్లాదివర్ణః కమలసమ్భవ ।
సంపుటీకరణం రేఫలకారాభ్యాం తు దీపనమ్ ।। 27.219 ।।
యథోదితాక్షరైస్సర్వైస్సంస్కారశోషణాదిభిః ।
మన్త్రస్య దేహవత్ప్రోక్తం యత్తదాప్యాయనం బుధైః ।। 27.220 ।।
మన్త్రస్య మోచనం నామ ప్రయోగస్తమ్భనాదిషు ।
మన్త్రాక్షరాణాం ప్రత్యేకం సంపుటీకరణం స్మృతమ్ ।। 27.221 ।।
సకలీకరణం విద్ధి ప్రణవేన చతుర్ముఖ ।
వౌషట్కారవషట్కారహుం కారైః పృథగీరితైః ।। 27.222 ।।
దేవతానామభీష్టానాం సన్నిధిర్యః పుటాదిషు ।
ప్రార్థ్యతే (158) స చతుర్వక్త్ర వికలీకరణాహ్వయః ।। 27.223 ।।

(158. చ.)

ఏతాన్యేన ప్రయుఞ్జీత విద్యయోరాద్యయోరపి ।

* వామనమన్త్రః.*

ఏకాదశాక్షరో మన్త్రో వామనస్య ప్రదర్శ్యతే ।। 27.224 ।।
పూర్వోదితాస్సప్తవర్ణాః విశేషస్సముదీర్యతే ।
పీయూషమాదిదేవం చ మన్దరం చాదిముద్ధరేత్ ।। 27.225 ।।

విఘ్నేశం గోపనం వాయుమాద్యం చేతి చతుర్ముఖ ।
బీజం (159) శిరస్యూర్ధ్వలోకో యష్టిశ్చేతి (160) చతుర్గతిమ్ ।। 27.226 ।।
(159. శిఖణ్డ్యూర్ధ్వ శిఖామూర్ధ్వ.)

(160. తు దర్శమ్ ।।)

అఙ్గాని షట్ప్లాదీని స్వరాన్తాన్యానుపూర్వశః ।
సానుస్వారాణి యోజ్యాని కాశ్యఫో మునిరిష్యతే ।। 27.227 ।।
ఛన్దశ్చ దైవం గాయత్రం వామనో దేవతా పునః ।
లక్షాణ్యేకాదశ జపే హోమే చ జలతర్పణే ।। 27.228 ।।
తతస్సిధ్యతి మన్త్రోయం పురుషార్థచతుష్టయమ్ ।
ఫలమన్యచ్చ యచ్చేష్ట మష్టాక్షరవదీరితమ్ ।। 27.229 ।।

* త్రివిక్రమమన్త్రః.*

ఓమాదినతిపూర్వాణి చత్వార్యాద్యాని పూర్వవత్ ।
సప్తాక్షరస్యమన్త్రస్య సాధనం చ యథాపురమ్ ।। 27.230 ।।
సప్తలక్షజాపాదుక్తం ఫలమాప్నోతి మన్త్రవిత్ ।
గృహీత్వార్ణాన్ సప్త పూర్వన్వైరాజో (161) గ్నిస్త్రివిక్రమః ।। 27.231 ।।
(161. అత్రి.)

యదాధిపశ్చ మాయా చ స్పర్శాదిరనలోన్ముఖమ్ ।
స్పర్శాన్తశ్చాదిదేవశ్చ శఙ్ఖో విష్ణురితీరితః ।। 27.232 ।।
ద్వాదశార్ణాత్మకో మన్త్రస్తదేవ కమలాసన ।
త్రివిక్రమస్య బీజం చ భాస్కరో విష్ణురేవ చ ।। 27.233 ।।

అర్ధచన్ద్రాకృతి (162) శ్చేతి తదేవాఙ్గం చ షడ్విధమ్ ।
ఋషిశ్చ దేవతా ఛన్దః పూర్వోక్తాన్యేవ సాధనమ్ ॥ 27.234 ॥
(162. శ్చైతే దేవతాఙ్గం చ.)

పూర్వవత్ఫలమస్యాపి రాజ్యాదిప్రాప్తిరిష్యతే ।
(163) న త్వేకం శక్యతే వక్తుమానన్త్యాత్ఫలసమ్పదామ్ ॥ 27.235 ॥
(163. నైకైకం.)

* జామదగ్న్యరామమన్త్రః.*

రామస్య జామదగ్న్యస్య మన్త్రోద్ధారశ్చతుర్ముఖ ।
గృహీత్వా పూర్వవత్సప్తవర్ణాన్ సాధారణాం స్తతః ॥ 27.236 ॥
అసాధారణవర్ణానాం క్రమాదుద్ధారణం శృణు ।
జన్మహన్తా గోపనశ్చ మాధవీ విష్ణుర (164) స్వతః ॥ 27.237 ॥
(164. న్తతః.)

దృష్టిశ్చాదిర్గదీ భద్రపాణిర్వాయుశ్చ గోపనః ।
చతుర్గతిస్స్వరాదిశ్చ వహ్నిరాకార ఏవ చ ॥ 27.238 ॥
మన్దరాశ్చాదిదేవశ్చశ్వసనో విష్ణురబ్జజ ।
హుంపడన్త ఇతి ప్రోక్తామన్త్రస్సప్తదశాక్షరః ॥ 27.239 ॥
అనలః ప్రణవాదిశ్చ సయష్టిర్బీజమిరితమ్ ।
ఏతదేవాఙ్గమావృత్తం షట్కృత్వో గార్గ్యదర్శనః ॥ 27.240 ॥
ఛన్దశ్చ దైవం గాయత్రం జామదగ్న్యస్య దేవతా ।
జపేద్వింశతిలక్షాణి తతస్సర్వార్థసాధనః ॥ 27.241 ॥

దశాక్షరోऽథవా మన్త్రోజామదగ్న్యపదం వినా ।
భీజాది సర్వం పుర్వోక్తం మన్త్రశ్శత్రుక్షయావహః ।। 27.242 ।।

* దాశరథిరామమన్త్రః.*

మన్త్రో రామావతారస్య బ్రహ్మన్ దాశరథేర్వరః ।
కథ్యతే భరతాదీనాం తద్దేవీనాం మనుః క్రమాత్ ।। 27.243 ।।
ద్వాదశాక్షరమారభ్య మన్త్రం తదను పద్మజ ।
చతుర్మూర్తిమయాయేతి పదముచ్చార్యమన్త్రవిత్ ।। 27.244 ।।
అభిరామశరీరేతి చతుర్థ్యన్తముదీరయేత్ ।
రామేతి తద్విభక్త్యన్తం (165) రరేతి తదనన్తరమ్ ।। 27.245 ।।
(165. పరేతి చ ।।)

ద్వాత్రింశదక్షరాత్మాయం మనురుక్తశ్చతుర్ముఖ ।
భీజమస్యానలో విష్ణుస్సానుస్వారః క్రమాత్ స్మృతః ।। 27.246 ।।
అఙ్గాని షట్చ తద్బీజమకారాది క్రమాద్భవేత్ ।
అపరం రామమన్త్రం తే కథయామి చతుర్ముఖ ।। 27.247 ।।
ప్రథణం ప్రణవం ప్రోచ్య పఞ్చబిన్దుం సయష్టికమ్ ।
చతుర్థ్యన్తం చతుర్మూర్తిపదముక్త్వాతతః పరమ్ ।। 27.248 ।।
(166) చతుర్గతిమయాయేతి శరశార్ఙ్గభృదన్వతః ।
చతుర్థ్యన్తం (167) శరత్పూర్వమిన్దీవరపదం తతః ।। 27.249 ।।
(166. చతుర్వేద.)

(167. శిరః పూర్వమ్.)

త్వి షేతి చ పదం పశ్చాత్ప్రయోజ్యం భగవత్పదమ్ ।
చతుర్థ్యన్తం సముచ్చార్య మభిరామపదం తతః ।। 27.250 ।।
శరీరాయేతి చ ప్రోచ్య రామాయేతి పదం తథా ।
సత్యన్తమితి మన్త్రస్య పదోద్ధారః ప్రదర్శితః ।। 27.251 ।।
బీజం తదఙ్గషట్కం చ తదృషిశ్శరభః స్మృతః ।
ఛన్దశ్చ పూర్వవద్దేవో రామాత్మా భగవాన్ (168) హరిః ।। 27.252 ।।
(168. ఋషిః.)

జపేదక్షరలక్షం తు తతస్సిధ్యతి మన్త్రరాట్ ।
ఫలం చాభీష్టమచిరాల్లభతే దుర్లభం మహత్ ।। 27.253 ।।
మాతృకా చ క్రవిన్యస్తానర్ణషణ్ణాన్ సమన్త్రితాన్ ।
అభ్యర్చ్య కుసుమైస్తస్మిన్నుద్ధరేద్భగవన్మయః ।। 27.254 ।।
* మాలామన్త్రాన్తరమ్.*

అతో (169) న్యం మన్త్రసఙ్ఘాతం మాలామన్త్రం యథాతథమ్ ।
వక్ష్యామి సంప్రతి బ్రహ్మన్ యథా (170) వదవధార్యతామ్ ।। 27.255 ।।
(169. మర్ణసఙ్ఘాతం.)

(170. తదవ.)

ఆదౌ నాదం సప్తవర్ణం వసుం మధునిఘాదనమ్ ।
స్వర్ణాన్తం గోపనం శఙ్ఖం ముఖం విష్ణుం జయం తథా ।। 27.256 ।।
అచాం పఞ్చమమాహేన్ద్రా నాదాదిం ఘటవిక్రమాన్ ।
(171) శఙ్ఖినం శిఖినం దక్షం కరాలం వసునిష్ఠితమ్ ।। 27.257 ।।

(171. శఙ్ఖినాం శఙ్ఖినం.)

(172) హస్తం మధుద్విషం బ్రహ్మన్ ధూలికేతనమదిమమ్ ।
నాన్తయాన్తౌ సదక్షాహ్వ పశ్చిమోదయమక్షరమ్ ॥ 27.258 ॥
(172. భాన్తం.)

(173) అత్రిం రమాధరం క్రోధరూపిణం చానలాహ్వయమ్ ।
అచాం ద్వితీయం పవనం కలశం బన్ధమస్తకమ్ ॥ 27.259 ॥
(173. అగ్నిం.)

ఉగ్రాత్మసుముఖౌ స్యాతాం యాదోనాథమృగాధిపౌ ।
దినేశమాదిం నాసిక్యం శశాఙ్కం మధువిద్విషమ్ ॥ 27.260 ॥
వైరాజం మాధవీం భద్రకరం మాధవమబ్జజ ।
వక్రతుణ్డమచామాదిం విజయోదయసంజ్ఞితమ్ ॥ 27.261 ॥
పఞ్చాన్తకం (174) తథా యాన్తకం మన్తకస్థం జయం పునః ।
రామమన్దరశఙ్ఖాస్స్యుర్గోపనం పవనం ముఖమ్ ॥ 27.262 ॥
(174.పఞ్చాత్మకమ్. పఞ్చకం తమ్.)

ఆదిభల్లాయుదౌ రామవసుగోపనపాటలౌ ।
(175) శ్రీవత్సమాదిమనలం వామనాగ్ని మధుద్విషమ్ ॥ 27.263 ॥
(175. శ్రీవత్సపఞ్చాయుధాదిమనలం వామనోద్విషః.)

చితుర్గతిం ఖడ్గధర (176) మేకదృద్ద్వ్యేధరం తథా ।
(177) దక్షం చాగ్నిం హృషీకేశ విజయద్వయమన్వతః ॥ 27.264 ॥

(176. మేకదృక్ శ్రీధరౌ.)

(177. మన్దరం చ. హృషీకేశ.)

యాన్తం తచ్చిరసం పశ్చాత్పవనం మృగవల్లభమ్ ।
ఋక్షేశమేకనయనదరగోపనవిఘ్నరాట్ ।। 27.265 ।।
బన్ధుయాన్తౌ చ భువనం వైధరౌ పుణ్యభాస్కరౌ ।
శ్వసనం దక్షభువనౌ చక్రవిఘ్నేశసప్తమమ్ ।। 27.266 ।।
(178) అచాం కారణమేణేశకలాత్మవసువిక్రమాః ।
కరాలగోపనౌ పాపహననౌ విక్రమం తథా ।। 27.267 ।।
(178. కకారచారుమేణశకలశా రూప, అచాం వికారమైణేశ.)

మహేన్ద్రకుమ్భావనలో మధుసూదన భాస్కరౌ ।
(179) యాన్తగోపనసప్తార్చిర్మధుసూదనమారుతాః ।। 27.268 ।।
(179. వారి.)

ప్రచణ్డగోపనౌ ఖడ్గధర శ్రీధరవైజయాః ।
పీయూషగోపనౌ పద్మశ్రీధరౌ వనమాలినౌ ।। 27.269 ।।
మేఘపఞ్చాత్మద్విరదకమలామధువిద్విషః ।
పితో మృగేశపవనగోపనాశ్శుక్ల శ్రీధరాః ।। 27.270 ।।
పావకస్థాన్తగోవిన్దవై రాజదరవైధరాః ।
మధుసూదనవిఘ్నేశసుధారస సమాహ్వయాః ।। 27.271 ।।
బ్రహ్మసాధనసప్తార్చిర్గతిభాస్కరసప్తమాః ।
అచా (180) మాదిం ధరో వేధాః బ్రహ్మసాధనఖేటకీ ।। 27.272 ।।

(180. మన్త్ర ధరో.)

అగ్నిశ్చ కపిలం బ్రహ్మన్ భల్లాయుధసవిక్రమమ్ ।
విఘ్నేశం వైధరం ప్రేతనాయకం రామశ్రీర్షకమ్ ।। 27.273 ।।
భద్రపాణిం తథా దృక్చ సరసీరుహసమ్భవ ।
దక్షాది దేవహుతభుక్చతుర్గతిమనన్తరమ్ ।। 27.274 ।।
శ్రీవత్సవాసు దేవౌ ద్వౌ క్రోధరూపసమిరణౌ ।
(181) కరాలం చ ఋతం భద్రపాణిం వై రాజమారుతౌ ।। 27.275 ।।

(181. కారణం చ.)

పశ్చిమం వసు కూర్మం చ విక్రమం దృష్టిగోపనౌ ।
విఘ్నేశచ్చలవిధ్వంసమాధవా వైధరాత్మకమ్ ।। 27.276 ।।
జలజం పాపహన్తారం హుతభుక్కమలం ఘటమ్ ।
వక్రతుణ్డం తథా ద్యుమ్నం ద్విరదాననవిక్రమమ్ ।। 27.277 ।।
భాన్తమగ్నిం చోతదేహం వక్రతుణ్డం చతుర్గతిమ్ ।
పశ్చిమాననయాన్తౌ చ ఓతదేహసమన్వితౌ ।। 27.278 ।।
వై రాజద్వితయం దక్షం గోపనం నాసికోద్భవమ్ ।
గదధ్వంసం చ కపిలమన్త్రిం మధునిషూదనమ్ ।। 27.279 ।।
యాన్తం చతుర్గతిం శుక్లం వారుణాగ్ని సమిరణాః ।
ఏకదన్తం చైకదృష్టిం బహులం మధువిద్విషమ్ ।। 27.280 ।।
ప్రచణ్డం విక్రమం వక్రతుణ్డం చ సగుహాలయమ్ ।
సుముఖం హుతభుక్చఝమనలం మధువిద్విషమ్ ।। 27.281 ।।
యష్టిం దక్షం తథాకారం నాసిక్యం ధూలికేతనమ్ ।
ధ్రువం మాహేన్ద్రమాకార (182) మర్ధాంశుం కుమ్భగోపనౌ ।। 27.282 ।।

(182. మర్దంశు భుజగాపనాః ।)

సద్ధ్రువం జన్మహన్తారం వారుణం పులహం తథా ।
ముసలీ కుమ్భమాకారం పీతవాయుధనప్రదాః ।। 27.283 ।।
శ్రీధరం భద్రహస్తం చ (183) హరిం స్వాహామయావహమ్ ।
హుంఫడన్తం నవైతాని బీజాని కమలోద్భవ ।। 27.284 ।।
(183. నృహరిం స్వాహయా ధనమ్ ।।)

పద్మపాణిం పద్మనాభం వనమాలాం త్రివిక్రమమ్ ।
శ్రీవత్సం శఙ్ఖిభువనం భద్రహస్తాస్సవిక్రమాః ।। 27.285 ।।
అగ్నిం మృగేశం వరుణం వైరాజం బన్ధుమస్తకమ్ ।
దరం తార్క్ష్యం తథాచాదిదేవం శుక్లం శ్రియః పతిమ్ ।। 27.286 ।।
వసుగోపనశీతాంశుభువనానలవారుణాః ।
మృగేశవిజయాకార విష్కమ్భాశ్శుక్ల విక్రమౌ ।। 27.287 ।।
దృక్పుణ్యమాదిపదేవం చ (184) భాస్కరం ఋతధామకమ్ ।
సూక్ష్మదృక్ఛఙ్ఖదక్షౌచ వైధరోఽగ్నిశ్చతుర్గతిః ।। 27.288 ।।
(184. ప్రభాకర సవిక్రమౌ ।)

పశ్చిమం (185) త్రితదక్షాది అగ్నివాయుసరోరుహాః ।
ఋతధామా జయా గోపా పశ్చిమా ? శుక్లమబ్జజ ।। 27.289 ।।
(185. ధృతదక్షాత్రిరగ్ని వాయుసరోరుహాః ।। ఋతణాన్తధరా గోపపశ్చిమా.)

(186) భానుగోపనసప్తార్చి ర్భల్లాయుధగుహాలయాః ।
నై రాజకకుభౌ కుమ్భహవ్యవాట్కపిలాహ్వయాః ।। 27.290 ।।

(186. భాన్త హాన్త.)

వైధరం భాస్కరం పాపహననం వక్రతుణ్డకమ్ ।
గదినం ఋతధామానం భాస్కరం సుముఖం తథా ।। 27.291 ।।
కుమ్భవిక్రమజన్మాహ్వపద్మనాభాస్సదేవరాట్ ।
సుభద్రసఙ్ఖదక్షాహ్వమోతదేహో౽థ భాస్కరః ।। 27.292 ।।
పవనం పాపహననం గోపనౌ విజయో దరః ।
ఉదయం పీతకమలం మధుసూదనవిఘ్నరాట్ ।। 27.293 ।।
మాహేన్ద్రశ్శుభదో వహ్నిగోధనౌ కుమ్భవిక్రమౌ ।
అగ్నిరత్రిః (187) కుమ్భధరౌ లక్ష్మీఖర్వాశ్చతుర్ముఖ ।। 27.294 ।।
(187. పుణ్యధనౌ శ్రీశ్చదృష్టి ।)

(188) శుక్లోదయం తథా దృష్టిశ్శ్రీవత్సం వసుశీర్షకమ్ ।
విఘ్నేశ శుభదౌ స్యాతాం సరసీరుహసమ్భవ ।। 27.295 ।।
(188. శుక్లోదయా తథా వృష్టి.)

మధుసూదశ్శార్ఙ్గపాణిః పఞ్చాన్తకవిధీ పునః ।
(189) ఔర్వదక్షౌతదేహశ్చ దృష్టిం సరసిజం తథా ।। 27.296 ।।
(189. ఓతదక్షోత.)

వామనో ధనదో యాన్తస్సుభగాగ్ని (190) వనస్రజః ।
రామపుణ్యాగ్ని గరుడవిక్రమౌ జయవిక్రమౌ ।। 27.297 ।।
(190. ర్వసుప్రజాః.)

సుభగోఽగ్ని రాదిదేవః కుఞ్జరేణ ముఖాక్షరః ।

కరాలం కపిలం పాపహననం పవనాత్మజమ్ ।। 27.298 ।।

శ్రీధరం దృష్టిధనదం పఞ్చబిన్దుం సవిఘ్నరాట్ ।

శుభోత దేహావుగ్రాత్మా చతుర్గతిమచాం ముఖమ్ ।। 27.299 ।।

శైలద్వయం ద్వాదశాత్మా గోపనశ్శుక్ల పశ్చిమౌ ।

శ్రీధరస్సుముఖో భూమిరనలః పఞ్చ (191) బిన్దుకః ।। 27.300 ।।

(191. వింశకః.)

కరాలాగ్నిం మహామాయా సుభగో బన్ధురన్వతః ।

వైరాజం విక్రమం పుపహననం బన్ధుమస్తకమ్ ।। 27.301 ।।

ప్రచణ్డం పుణ్డరీకాక్షం వాసుదేవం జయం వసుమ్ ।

సూక్ష్మదృక్కుమ్భవరుణపశ్చిమాననమాధరాః ।। 27.302 ।।

ఉగ్రాత్మమృగదక్షాహ్వ గోపనా ధనదః కుటః ।

దక్షః పుణ్యోదయశ్శుక్ల (192) శ్శుభదృష్టిర్వినాయకః ।। 27.303 ।।

(192. గుహదృష్టిః.)

వైధరో మధుహన్తాచ మన్దరం బ్రహ్మసాధనమ్ ।

అత్రిరగ్నిపవిత్రాహ్వ (193) వైధరస్పర్శపశ్చిమాః ।। 27.304 ।।

(193. వైరాజపర్శపఞ్చమః ।)

భద్రాదిదేవభల్లాహ్వముగ్రభూమిం మధుద్విషమ్ ।

ఏకదృగ్దక్షవిఘ్నేశమాధవా మృగవల్లభాః ।। 27.305 ।।

భాస్కరం దేవదత్తం చ భానుం బన్ధుం సుభద్రకమ్ ।

(194) గదధ్వంసం తథా కుమ్భం ద్విరదం పశ్చిమాననమ్ ।। 27.306 ।।

(194. పదధ్వంసస్తథా.)

ఔర్వాగ్ని భువనావుగ్రయష్టిర్వేధాశ్శ్రియః పతిః ।
అగ్నిం రమాధరం ద్విశ్చ అగ్నికూట (195) విగర్భితమ్ ।। 27.307 ।।
(195. విదమ్బితమ్.)

తథా భద్రమధుద్వేషిదృష్టిగోపనమస్తకాన్ ।
వైరాజదక్షకమలగోపనావిన్దుపక్షిరాట్ ।। 27.308 ।।
మనుం ధ్రువాగ్ని మాకారం బిన్దుశ్చన్ద్రమదుద్విషః ।
నాసిక్య (196) మాదిరత్రిశ్చ బన్ధుమన్దరవిష్టపాః ।। 27.309 ।।
(196. నాసిక్యం బన్ధురత్రిం చ.)

వై రాజరేఫశఙ్ఖాహ్వమాధవావాదివిఘ్నరాట్ ।
మృగేశకమలౌ దక్షం గుహమమ్బోరుహాసన ।। 27.310 ।।
జయోఽగ్నిర్వాయురైణేశముఖో గరుడవాహనః ।
బన్ధుపీతపవిత్రాహ్వమధుసూదనవైజయాః ।। 27.311 ।।
గోపనో భార్గవాకారశుక్లోదయహుతాశనాః ।
పీతోతదేహకమలవిఘ్న విక్రమమాధవాః ।। 27.312 ।।
గోపనం (197) సోమబన్ధుశ్చ కరిగోపనయష్టయః ।
దినేశమృతధామాహ్వ దృష్టిశఙ్ఖమధుద్విషః ।। 27.313 ।।
(197. సామ.)

విఘ్నవాయూ తథా గోపకమలౌ సత్రుదాహకః ।
(198) ధాన్తసఙ్జ్ఞా మధోర్హన్తా పద్మక్రోధాగ్ని మారుతాః ।। 27.314 ।।

(198. యాన్త.)

ఆదిశ్చక్రీ సుబన్ధుశ్చ పీతస్సర్వపురాన్తకః ।
(199) ఉదయో యాన్తరామౌ చ వైరాజతపవనాగ్నయః ।। 27.315 ।।
(199. ఉదయో రన్తరామౌ వైరాజతేపవనాగ్నయః ।)

ఆదిః ఖర్వతనుర్బన్ధు పీతపద్మమధుద్విషః ।
పాటలం పశ్చిమం పద్మనాభం వైధరమాధవౌ ।। 27.316 ।।
భల్లాయుధం గదీ కుమ్భ వైరాజమృగవల్లభాః ।
శ్రీవత్సమగ్నిమికారం కుమ్భం పీతద్వయం తథా ।। 27.317 ।।
సుభద్రగోపనౌ శఙ్ఖమన్తరౌ దినకృత్తథా ।
అచాం చతుర్దశం జన్మశశాఙ్కమృగవల్లభాః ।। 27.318 ।।
హుతాశగోపదక్షాహ్వమాధవ్యశ్చ గుహాలయః ।
వై రాజయుగసప్తార్చిర్ధర దేవహుతాన్తిమాః ।। 27.319 ।।
అసలో యష్టిసహితో బీజమస్య సమీరితమ్ ।
శరభఙ్గఋషిస్తస్య వరివం ఛన్ద ఈరితః ।। 27.320 ।।
జపో లక్షత్రయస్తస్మిన్ చతుశ్శతమితాక్షరే ।
పుంసో రామావతారస్య పరస్య పరమాత్మనః ।। 27.321 ।।
చతుశ్శతార్ణరూపోఽయం మాలామన్త్రస్సముద్ధృతః ।
యథాపురం పురశ్చర్యా సిద్ధశ్చైవ యథాపురమ్ ।। 27.322 ।।
* భరతాదీనాం మన్త్రనిర్దేశః.*

అన్యేషాం భరతాదీనామితరవ్యూహనామభిః ।
ఆత్మశీర్షైశ్చతుర్థ్యన్తైర్నామాని సహితాని చ ।। 27.323 ।।

చతుర్థ్యన్తాని వాచ్యాని మన్త్రరూపాణి పద్మజ ।

(200) బీజాన్యాద్యక్ష రాణ్యేవ సానుస్వారాణి యోజయేత్ ।। 27.324 ।।

(200. బీజా ద్యాన్య.)

సీతాదీనాం చ దేవీనాం చతుర్థ్యన్తాస్సమాహ్వయాః ।

(201) మన్త్రష్ఠఠేతిపర్యన్తో బీజాన్యాద్యక్షరాణి చ ।। 27.325 ।।

(201. మన్త్రషఠ్ఠేతి - పర్యన్తో.)

శ్రీమన్త్రవత్పురశ్చర్యా తద్వచ్చ ఫలసమ్భవః ।

* బలరామమన్త్రః.*

రామస్య బలభద్రస్య మనుస్సంప్రతి కథ్యతే ।। 27.326 ।।

సప్తార్ణం పదముచ్చార్య తతః పశ్చాదుదీరియేత్ ।

రామాయేతి చతుర్థ్యన్తం బలభద్రపదం తథా ।। 27.327 ।।

బీజమస్యోచ్యతే బ్రహ్మన్ జృమ్భలం పులహం తథా ।

సానుస్వారో హృషీకేశః పైఙ్గలస్యాదృషిః స్మృతః ।। 27.328 ।।

ఛన్దః పూర్వవదేవస్యాద్దేవతా ముసలాయుధః ।

రామః కమలపత్రాక్షో బీజమేవాఙ్గపద్ధతిః ।। 27.329 ।।

లక్షాణ్యక్షరసఙ్ఖ్యాని (202) భవేన్మన్త్రస్య సిద్ధయే ।

ఫలమిష్టమవాప్నోతి పాతాలగమనాదికమ్ ।। 27.330 ।।

(202. జపేన్మన్త్రస్య.)

చతుర్వర్గఫలావాప్తేః ఫలమస్య కరేస్థితమ్ ।

* కృష్ణస్య మన్త్రః.*

యాదవస్యాథ కృష్ణస్య మన్త్రస్సంప్రతి కథ్యతే ।। 27.331 ।।
ఉద్గీథముచ్చార్యముఖే స్పర్శాది తదనన్తరమ్ ।
ఋతధామా తతః పశ్చాత్క్రోధరూపమనన్తరమ్ ।। 27.332 ।।
వనమాలినమాకారం శ్వసనం విష్ణుమస్తకమ్ ।
సత్యన్తమితి షడ్వర్ణా మన్త్రస్య కథితా మయా ।। 27.333 ।।
బీజం కమలమాద్యం స్యాత్సప్తార్చిస్తదనన్తరమ్ ।
ఔర్వః పశ్చాత్సయష్టిస్స్యాదేతేనైవాఙ్గకల్పనా ।। 27.334 ।।
సనకోఽస్య భవేద్ద్రష్టా ఛన్దో గాయత్రముచ్యతే ।
దేవతా భగవాన్ కృష్ణః పురశ్చర్యా చ పూర్వవత్ ।। 27.335 ।।
ఫలాని పూర్వముక్తాని నానన్త్యాదుచ్యతే పునః ।

* గోవర్ధనమన్త్రః.*

గోవర్ధనాఖ్యమన్త్రన్య వర్ణోద్ధారః ప్రదర్శ్యతే ।। 27.336 ।।
వేదాదిం పూర్వముచ్చార్య ప్రథమే స్పర్శపఞ్చకే ।
తృతీయం యాదిషు తథా స్వరేషు చ (203) చతుర్ముఖ ।। 27.337 ।।
(203. చతుర్దశ.)

సద్రువం గదినం బ్రహ్మసాధనం చ సుధారసమ్ ।
ఆదిం సప్తార్చిషం పుణ్యం (204) మకరం తదనన్తరమ్ ।। 27.338 ।।
(204. మాకారం.)

భద్రబాహుం ద్వితీయం చ శ్వసనం ముఖమన్వతః ।
సత్యస్తమేవముద్ధారః కథితో సవవర్ణకః ।। 27.339 ।।

మన్త్రస్తదేవ బీజాది సాధనం ఫలమీరితమ్ ।

* గోపాలమన్త్రః.*

గోపాలమన్త్రస్యోద్ధారః కథ్యతే కమలాసన ॥ 27.340 ॥
ఛన్దసామాదిముచ్చార్య తృతీయం స్పర్శసంజ్ఞితమ్ ।
ఓతదేహం పవిత్రం చ వామనం కకుభం తతః ॥ 27.341 ॥
అనిరుద్ధం విఘ్ను రాజమకారం యాదసాంపతిమ్ ।
ఆద్యం పులహమావృత్తం స్పర్శోపాన్తం చ గోపనమ్ ॥ 27.342 ॥
ప్రభఞ్జనం స్వరేష్వాదిం ఠతాన్తో మనురీరితః ।
బీజం తృతీయం స్పర్శానం పీతం తుర్యమచామతః ॥ 27.343 ॥
నాసిక్యమఙ్గాని పునర్గోపనం ఖడ్గసంజ్ఞితమ్ ।
ముఖ్యం స్పర్శాదిమనలం గోపనం (205) స్పర్శనం తథా ॥ 27.344 ॥
(205. శ్వసనం.)

ఆద్యం ఠతాన్తం ప్రథమం తదేవాఙ్గమనన్తరమ్ ।
విపూర్వమధికం పశ్చాదఙ్గం త్రైలోక్యపూర్వకమ్ ॥ 27.345 ॥
రక్షణేతి చతుర్థ్యన్తం తద్విభక్త్యన్తమన్వతః ।
అసురాద్యన్తకపరం పదం సర్వాద్యనన్తరమ్ ॥ 27.346 ॥
గ్రహం నివారణాయేతి హుంఫడన్తమితీరితమ్ ।
మన్త్రస్య నారదో ద్రష్టా విరాట్ఛన్దశ్చ దేవతా ॥ 27.347 ॥
కష్ణావతారో భగవాన్ జపస్థానం పురోదితమ్ ।
(206) సహస్రశః ప్రతిస్థానం జపః ప్రోక్తశ్చతుర్ముఖ ॥ 27.348 ॥
(206. సహస్రాంశ.)

జపాత్సిధ్యతి మన్త్రోఽయం సాధయత్యఖిలం ఫలమ్ ।

* మన్త్రాన్తరమ్.*

అశ్చర్యమపరం మన్త్రం వక్ష్యామి కమలాసన ।। 27.349 ।।
ఉచ్చార్య ప్రణవం పూర్వం (207) మాధరం తదనన్తరం ।
చతుర్థ్యన్తముదీర్యాథ తద్విభక్త్యన్తమద్భుతమ్ ।। 27.350 ।।
(207. మాధారమ్.)

భోగేశ్వరపదం తద్వత్తద్వ (208) చ్చక్రిపదం తతః ।
సుపర్ణాదిధ్వజాన్తం చ పదం తాదృగ్విభక్తికమ్ ।। 27.351 ।।
(208. చ్చత్రిపదమ్.)

పీతాదివాసశ్శబ్దాన్తం వాసుదేవపదం తతః ।
తద్విభక్తిశరో యోజ్యం నత్యన్తో మనురుద్ధృతః ।। 27.352 ।।
(209) పూర్వమఙ్గాని యోజ్యాని పూర్వవన్నాతిరిచ్యతే ।
ఋషిశ్ఛన్దో దేవతా చ పూర్వవత్ఫలమేవ చ ।। 27.353 ।।
(209. బీజ.)

ధర్మార్థకామమోక్షాది నేహభూయః ప్రతన్యతే ।

* మాలామన్త్రః.*

మాలామన్త్రం తావదర్థం దేవస్య మధువిద్విషః ।। 27.354 ।।
కృష్ణావతారరూపస్య చతుర్వర్గఫలప్రదమ్ ।
ఉద్ధరామి యథా (210) తత్త్వం యథా తదవధార్యతామ్ ।। 27.355 ।।

(210. తథ్యం.)

(211) నిగమాది ద్విషట్కార్ణం సరోజమృతధామకమ్ ।
క్రోధం ప్రచణ్డం మధుభిచ్ఛఙ్ఖకుమ్భృతాన్వితాః ।। 27.356 ।।
(211. నియమాది.)

(212) క్రోధశ్చణ్డక్రమః కుమ్భశఙ్కాగ్ని మధుసూదనాః ।
దరశ్రీవత్స ఏణేశ క్రోధసూన్సక్ష్మ మతః పరమ్ ।। 27.357 ।।
(212. క్రోధా చణ్డ.)

వాసుదేవో గదీ పాపహననం చ చతుర్గతిమ్ ।
అగ్నిబిన్దు ర్విరిఞ్ఛ్యాది దేవాశ్శఙ్ఖ మచాం ముఖమ్ ।। 27.358 ।।
పవిత్రమగ్నిమధుభి దృద్రపాణిద్వయం పునః ।
వైధరం పశ్చిమవసుం దక్షేన్దు భువనాత్మకమ్ ।। 27.359 ।।
సూక్ష్మచక్షు గర్తిస్సోమః కుమ్భాగ్ని సగుహాలయౌ ।
పవిత్రగోపనౌ వాయుం పశ్చిమాగ్నిం మధుద్విషః ।। 27.360 ।।
వైరాజ మాధవీవిఘ్నిస్సారఙ్గాసిధరాః పరః ।
బన్ధువై రాజహుత (213) భుకృఞ్ఛాత్మద్విరదా (214) సనాః ।। 27.361 ।।
(213. భుకృన్నగద్విరదాననాః.)

(214. త్మనః.)

గోపనశ్శఙ్ఖదినకృదృత వైధరమారుతాః ।
అఙ్భోతదేహావద్రిశ్చ (215) యాన్తభద్రత్రివిక్రమాః ।। 27.362 ।।

(215. యా[న్తభ[ద్రస్త్రివిక్రమాః.)

మహే[న్ద్రశఙ్ఖ మధుఉభిన్మారుతాః కకుభాహ్వయాః ।
భృగుగోవనవిఘ్నేశజన్మ (216) హ[న్త్రేణసంహితాః ।। 27.363 ।।
(216. హృద్వేణు సంజ్ఞితాః ।)

మారుతో గోపనో వాయురిన్దు భా[సమైన్దవమ్ ।
ఋతం లక్ష్మీం మహామాయాం క్రోధాగ్ని వరుణాహ్వయాః ।। 27.364 ।।
అత్రిర్విఘ్నద్వయం శఙ్ఖో ద్విరదసూన్క్ష్మలోచనః ।
శ్రియః పతిం తథాజన్మహన్తారం వక్రతుణ్డకమ్ ।। 27.365 ।।
హుతాశచణ్డమధుభిద్ధరశుక్లదినేశ్వరాః ।
కాలాత్మా ప్రతిమాకారజయపావకభద్రకాః ।। 27.366 ।।
ఉద్రైకశ్చక్షురమృతవిక్రమా విధిపావకౌ ।
దక్షో విధిశ్చర్తధామా దక్షగోపనమబ్జజ ।। 27.367 ।।
శఙ్ఖమాదిం గదధ్వంసం మాహే[న్ద్రం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।
సధ్రువం చేన్దిరాబీజం పుష్టిబీజం తతః పరమ్ ।। 27.368 ।।
కామబీజం పాశబీజం శ్రీవత్సం బిన్దుమస్తకమ్ ।
చక్రఖడ్గధరో బ్రహ్మా పద్మనాభోఽథ పశ్చిమః ।। 27.369 ।।
(217) వై రాజ దక్షకమల శ్రీధరాః పీతవామనాః ।
ఇన్దిరాపాపహననా గోపనా విత్తవర్ధనాః ।। 27.370 ।।
(217. వైధరం దక్షకమలశ్రీధరాఃపీతవామనౌ.)

మధుసూదన నాసిక్యకుశేశయరమాధరాః ।
శ్రీవత్సద్వన్ద్వబహులవిత్తేశమధువిద్విషః ।। 27.371 ।।

కపిధ్వజో గదీ యాన్తదక్ష శ్రీధర (218) చన్ద్రమాః ।
పీతాదిదేవశ్శితాంశుర్మాయా కమలమబ్జజ ।। 27.372 ।।
(218. పశ్చిమాః.)

మనుర్ధక్షైతదేహౌ చ దృష్టిశ్శఙ్ఖఘటాహ్వయః ।
మాయా కరాలామికార చణ్డార్ణవసుమస్తకమ్ ।। 27.373 ।।
నాదాదిం పశ్చిం పద్మనాభం వై రాజవిక్రమౌ ।
పావకం ఛోర్ధ్వలోకేశం పశ్చిమం చా ప్రమేయకమ్ ।। 27.374 ।।
ఖర్వవిక్రమమాహేన్ద్రభల్లాయుధసుధారసాః ।
విఘ్నమన్దరవిఘ్నేశమాధవీసుప్రతిష్ఠితాః ।। 27.375 ।।
కుమ్భోదరామశుభద పీయూషాగ్ని గుహాలయాః ।
పశ్చిమానవిఘ్నేశ మాయామన్దర యుగ్మకాః ।। 27.376 ।।
వసుమూర్ధా మహేన్ద్రాది దేవాః (219) కపిలసంయుతాః ।
జృమ్భలో యాన్తసుభగ హుతాశధనదాః పరః ।। 27.377 ।।
(219. కమలసంభవ--పమల సంయుతః.)

గోవిన్ద విఘ్నభవన విధిః పశ్చిమసంక్షితాః ।
సప్తార్చిః పీతవర్ణాభం దేవరో మతిమాం స్తథా ।। 27.378 ।।
శఙ్ఖగోపనవైరాజ శ్రీధరో ధనదాభిధః ।
మధుద్విట్కుఞ్జర ముఖచతుర్గతిసపన్నగాః ।। 27.379 ।।
భద్రహస్తో మధుద్వేషీ గదధ్వంసీ ద్వయాన్వితః ।
భద్రపాణిస్తథాపుణ్యం సనసీరుహసమ్భవ ।। 27.380 ।।
సుధారసో వసుర్భూమిర్గోపనాఖ్యమతః పరమ్ ।
కరాలబిన్దువిఘ్నేశౌ పఞ్చ బిన్దు (220) శుభాహ్వయాః ।। 27.381 ।।

(220. గుహాహ్వయాః.)

మధుహన్తా తథా బ్రహ్మ మాయా విష్ణుశ్చ వామనాః ।
యాన్తమాధవపీయూషవై రాజాః పఞ్చబిన్దుకమ్ ।। 27.382 ।।
శశాఙ్కకమలౌ భద్రపాణి (221) దృగ్వైధరాన్వితాః ।
ఏణేశకుమ్భదృక్స్రశ్రీ శ్రీధరాశ్చాన్తయాదికాః ।। 27.383 ।।
(221. స్రగ్వై.)

గదీ చ ఋతధామా చ దినకృద్వరుణోమృగః ।
వైరాజం మధుహన్తారం (222) విష్ణ్వాభం బ్రహ్మసాధనమ్ ।। 27.384 ।।
(222. విష్కమ్భం.)

మానుపేశం తథా దక్షం మధుసూదనవైధరౌ ।
ఋక్షేశభువనౌ యాన్తం మధుశత్రు (223) హిమాలయాః ।। 27.385 ।।
(223. గుహాలయాః.)

ఉదయోఽగ్ని పవిత్రాశ్చ బన్ధుశ్రీమధువిద్విషః ।
వక్రతుణ్డ విరిఞ్చౌ ద్వౌ హృషీకేశ శుభాభిధౌ ।। 27.386 ।।
(224) భాన్తాది దేవసుముఖౌ పుణ్డరీక విదర్భితౌ ।
పుర్ణచన్ద్రం (225) సరామం చ వైధరం మోహనాశనమ్ ।। 27.387 ।।
(224. హాన్తాది.)

(225. సమారం చ-మాధరం చ.)

పీయూషరామదృక్ శఙ్ఖ మధుశత్రు ధనాధిపాః ।

స్వాహోధరం వైధరం చ గోవిన్దం విజయాభిధమ్ ll 27.388 ll

శ్వసనో దృష్టి మదుభిద్ధేరమ్బుమకరాలయాః l

కుకేశయమదుద్వేషి పీతమాధవమారుతాః ll 27.389 ll

అచాం ద్వితీయం నృహరిం వసుమస్తకమబ్జజ l

(226) సూక్ష్మదృక్ సోర్ధ్వలోకేశ వై రాజమధువిద్విషః ll 27.390 ll

(226. `సూక్ష్మదృక్'- ఇత్యాది `మధుద్విషః' ఇత్యన్తం సార్ధశ్లోకత్రయం క్వచిన్నాస్తి.)

పాపహన్తా తథా సోమదక్షాకరవిదర్భితౌ l

అచాం ద్వితీయమనలం కమలామృతవైజయాః ll 27.391 ll

ద్వయం బన్ధం తథా దక్షం స్కన్దనాగ్ని త్రివిక్రమమ్ l

స్వయమ్భూర్ఘన్మహన్తా చ పియూషాగ్నిమదుద్విషః ll 27.392 ll

దృష్టివిక్రమ (227) యాన్తౌ చ కుమ్భబన్ధం చతుర్ముఖ l

అత్రిమారుతమాకార భద్రహస్తాస్సవిక్రమాః ll 27.393 ll

(227. యాన్తశ్చ.)

వక్రతుణ్డానిలౌ విఘ్నదృగ్దినేశద్వయం తథా l

కుఞ్జరాస్యం పశ్చిమాస్యం వక్రతుణ్డం తథాక్షరమ్ ll 27.394 ll

మన్దరస్సర్వరో (228) ధశ్చ గదీ చ ఋుతథా రవిః l

ప్రచణ్డపి (229) ణ్డమాకార మధుభిద్వరుణాభిధమ్ ll 27.395 ll

(228. ధాహ్యో గదీ చక్రీ తథా.)

(229. ణ్డికా.)

అచామేకాదశం లక్ష్మీ ముద్ధృత్య కమలాసన l

సమిర (230) కలశౌ బన్ధుసుభగౌ మకరాలయమ్ ।। 27.396 ।।

(230. కమలౌ.)

(231) సకవిం పుణ్డరరుచిం మారుతామృతవిక్రమాః ।

(232) ఏకాదశ్యాన్తమదుభిచ్చుక్లశఙ్ఖేన్ధవస్తథా ।। 27.397 ।।

(231. సద్ధ్రువం.)

(232. ఏకదృక్ ధాన్త.)

పుల్లలోచన (233) మోకారఖేటకీ మారుతాభిధః ।

సుభద్రవసువిఘ్నేశవైధరాః ప్రేతనాయకాః ।। 27.398 ।।

(233. మోఙ్కార.)

(234) సరామవిఘ్నదృగ్దక్ష మధుసూదనమన్వతః ।

యాన్తవాయుధనాధ్యక్షరమాధరగణాధిపాః ।। 27.399 ।।

(234. సమార.)

భుజఙ్గహుతభుక్పుణ్య దక్షద్వివసుగోపనాః ।

సుభగోమన్దరద్వన్ద్వ మగ్ని భద్రక రాహ్వయమ్ ।। 27.400 ।।

(235) బన్ధుమస్తకపఞ్చాన్తా విష్కమ్భద్విరదాననాః ।

విక్రమో దక్షహుతభుగ్బ్రహ్మసాధనమబ్జజ ।। 27.401 ।।

(235. మధుమస్తకపఞ్చాఙ్ఘ.)

వక్రతుణ్డధరౌ శుక్ల కుమ్భాగ్నిద్విరదాసనాః ।

మధుసూదనపఞ్చాన్త పశ్చిమా ఋతమన్థరాః ।। 27.402 ।।

వైధరోగ్ని శిరాశ్శఙ్ఖ శుక్లకుమ్భవపుశ్శిరాః ।

సూక్ష్మదృక్పోర్ధ్వవిజయ వరుణా విత్తవర్ధనాః ।। 27.403 ।।

యష్టిం సరోరుహం యాన్తం పశ్చిమాగ్నిస్సమన్థరాః ।

ద్యుమణిస్సుధ్రువం శుక్లం వరుణో (236) దరమన్వతః ।। 27.404 ।।

(236. దయ.)

ఓతదేహం తథా దక్షం వక్రతుణ్డం కరాలకమ్ ।

అగ్నిరేణేశ శ్రీవత్స కుమ్భాగ్ని సహపశ్చిమౌ ।। 27.405 ।।

ఋతం భల్లాయుధం గోపపాశపాణిజనార్దనాః ।

(237) అత్రిం శ్రీవత్సమనలం వాయుం శుక్లం జలాశయమ్ ।। 27.406 ।।

(237. అగ్నిం.)

వసుం మధుద్విషం చన్ద్రం శ్రీధరోగ్నిశ్చతుర్ముఖ ।

(238) సంప్రసారణవైరాజవసుశుక్లమదుద్విషః ।। 27.407 ।।

(238. బ్రహ్మ.)

వైధరో భద్రచణ్డాంశు శ్వసనౌ దక్షశ్రీధరౌ ।

చక్రీ సమన్థరమచాం పఞ్చమం కమలోద్భవ ।। 27.408 ।।

ఉదయం విష్ణునయనావాదిఖడ్గధరా రమా ।

వై రాజపద్మాహుతభుక్పఞ్చ బిన్దుధనాధిపాః ।। 27.409 ।।

(239) అగ్నిరుగ్రాత్మమధుబిద్ధృదయా ప్లోదమక్షరమ్ ।

గదధ్వంసం శ్రియః కాన్తం వనస్రకస్సమిరణమ్ ।। 27.410 ।।

(239. అనిరుద్ధాత్మ.)

కుమ్భవిక్రమ పఞ్చాన్త ఋతభాస్కరవైజయాః ।
భువనోఽమృతవైరాజ వసుభల్లకరాలకాః ।। 27.411 ।।
వైరాజ జన్మహన్తారం ద్విరదః కుమ్భవైజయాః ।
స్వశిరోగ్నిం తథా శుక్లపీతకుమ్భాస్సయామినీ ।। 27.412 ।।
నాథం రమాధరం విష్ణుమాయాం చైవ సరోరుహమ్ ।
హుతా శకపిలాక్షౌ ద్వౌ పశ్చిమ వ్రతధానిలౌ ।। 27.413 ।।
ఛలధ్వంసీ పవిత్రాహ్వ హృషీకేశహుతాశనమ్ ।
(240) కాన్తాదిపీతఫణబృద్ధక్షవామనమస్తకాన్ ।। 27.414 ।।
(240. మాన్తాది.)

హౌరమ్బోఽగ్ని ర్మధుద్వేషీ శుభదోదరమైన్ధవమ్ ।
పాటలద్వన్ద్వమోఙ్కారచణ్డాంశుకపిలాక్షరమ్ ।। 27.415 ।।
(241) కమలోగ్నిస్సభువన దక్షగోపనయష్టికాః ।
హుతాశతార్క్ష్యమధుభి న్నాసిక్యం చతురాసన ।। 27.416 ।।
(241. కమలోభువనం దక్షం గోపనాయన యష్టికాః.)

శ్రీబీజంచ గదధ్వంసం పీతౌర్వంధ్రువమాదిమత్ ।
పాటలోబన్ధువిజయ వైరాజమృగవల్లభాః ।। 27.417 ।।
(242) కకుభో మాధవపరం ఠఠాన్తో మనురీరితః ।
నారదోఽస్య మునిర్ద్రష్టా వరివం ఛన్ద ఈరితః ।। 27.418 ।।
(242. కకుబేన్ద్రాయవపరం.)

దేవతా దేవదేవేశః కృష్ణః కమలసమ్భవ ।

అఙ్గాని పూర్వవచ్చాస్య పురశ్చర్యా చ పూర్వవత్ ।। 27.419 ।।

జాతిపుష్పైర్బిల్వ (243) ఫలైస్సమిద్భిర్హోమమాచరేత్ ।

ఛాయాయాం బిల్వవృక్షస్య జపహోమాదికం భవేత్ ।। 27.420 ।।

(243. పుష్పైః.)

అణిమాదికమైశ్వర్యం పురుషార్థ చతుష్టయమ్ ।

ఫలం దదాతి మన్త్రోఽయం మన్త్రవిద్భుస్సుసాధితః ।। 27.421 ।।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే మత్స్యాదిమూర్తిమన్త్రకథనం నామ సప్తవింశోఽధ్యాయః.

------- ******** --------

పాద్మసంహితాయామ్

చర్యాపాదే-అష్టావింశోఽధ్యాయః

అష్టావింశోఽధ్యాయః.

శ్రీభగవాన్ :----

* యజ్ఞమూర్తిమన్త్రః.*

హేబ్రహ్మన్ యజ్ఞవపుషమన్త్రస్సంప్రతి కథ్యతే ।
మహాఫలం ప్రోచ్యమానమిమం త్వమవధారయ ।। 28.1 ।।
ఆత్మనే ఇతి పర్యన్తమష్టాక్షరవదుద్ధరేత్ ।
కాలాద్యనలమధ్యం చ విగ్రహాన్తం పదం తతః ।। 28.2 ।।
చతుర్థ్యన్తో మూర్తిశీర్షం యజ్ఞాదిపదమన్వతః ।
తద్విభక్త్యన్తమపరం ఠఠాన్తం మనురీరితః ।। 28.3 ।।
బీ మస్యా నలం ముఖ్యమనుస్వారాన్తముద్ధరేత్ ।
అఙ్గాని చానలాదీని షడ్బారాన్తాన్యనుక్రమాత్ ।। 28.4 ।।
సానుస్వారాణి యోజ్యాని క్రతుర్ధ్రష్టా విరుట్పునః ।
ఛన్దశ్చ యజ్ఞమూర్త్యాత్మా దేవతా భగవాన్ హరిః ।। 28.5 ।।
లక్షత్రయం జపఃకార్యో మన్త్రస్యాస్య ప్రసాధనే ।
ఫలం ప్రసూతే ధర్మాదిపురుషార్థ చతుష్టయమ్ ।। 28.6 ।।

* అన్నాధిపతిమన్త్రః.*

అన్నాధిపతిమన్త్రస్య ప్రభాపోరూపమేవ చ ।
కథ్యతే సంప్రతి బ్రహ్మన్ న వాచ్యం యస్య కస్య చిత్ ।। 28.7 ।।
ప్రణవాదిర్మనుస్సర్వో విశేషస్తూచ్యతేఽధునా ।
(1) ముఖ్యమర్ణం భద్రపాణిం ద్విరుక్తం తదనన్తరమ్ ।। 28.8 ।।
(1. ముఖవర్ణమ్.)

ఆదిదేవం ధనపతిం మాయాముద్ధృత్య పశ్చిమమ్ ।
విష్ణుం విజయనామానమాద్యం వాయుమనన్తరమ్ ।। 28.9 ।।
దేవదత్తం చ దక్షాదిమాద్యం దక్షం పునస్తథా ।
ఆదిదేవం మనుష్యేశం ద్విరుక్తం ముఖ్యమన్వతః ।। 28.10 ।।
మన్దరం పాపహననమ్మృతధా వైష్ణవాక్షరమ్ ।
శఙ్ఖమాదిమచామన్వగ్ద్విః ప్రోక్తం ప్రేతనాయకమ్ ।। 28.11 ।।
ప్రణవాదిం ఠఠేత్యన్తమితి మన్త్రం చతుర్ముఖ ।
బీజమస్య ప్రవక్ష్యామి ద్వాదశాత్మానముద్ధరేత్ ।। 28.12 ।।
జ్వలనం వామనం బిన్దుమేతదేవాఙ్గముచ్యతే ।
ఆకారాదిక్రమాద్దీర్ఘస్వరభక్తిర్విశేష (2) కృత్ ।। 28.13 ।।
(2. విత్.)

అస్త్రే విశేషో విష్ణుశ్చ విసర్గశ్చ సమిరితః ।
వ్యాసో ద్రష్టాస్య మన్త్రస్య ఛన్దస్తు బృహతీ తథా ।। 28.14 ।।
దేవతాన్నపతిఃప్రోక్తో మన్త్రస్యాస్య చతుర్ముఖ ।
అన్యథా శృణు వక్ష్యామి (3) బహ్వన్నఫలదం శుభమ్ ।। 28.15 ।।
(3. బహ్మార్ణ.)

నత్యన్తం ప్రపణవం పూర్వం వరుణం చ త్రివిక్రమ్ ।
క్రోధరూపం ప్రచణ్డం చ విష్ణుం వరుణమన్వతః ।। 28.16 ।।
మాధవం పూర్ణచన్ద్రం చ పీయూషాత్మానమేవ చ ।
ఆదిం వైశ్వానరం ముఖ్యం పవిత్రం ప్రణవాది చ ।। 28.17 ।।
ఏకనేత్రమకారం చ శ్వసనం మాధవం తతః ।

మన్దరం ప్రణవాద్యం చ దీప్తిమన్త్రం చతుర్ముఖ ।। 28.18 ।।
గోపనం జృమ్భలం విష్ణుం మాహేన్ద్రం గోపనం తతః ।
వాయువాద్యం ఠతాన్తం చ వర్ణోద్ధార ఇతీరితః ।। 28.19 ।।
బీజమఙ్గాని పూర్వోక్తమృషిరస్య పరాశరః ।
ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రం దేవతాన్నపతిర్భవేత్ ।। 28.20 ।।
పూర్ణేన్దుబిమ్బమధ్యస్థే సితపద్మే వికస్వరే ।
ఆసీనం ధవలాకారం నిలకుఞ్చితమూర్ధజమ్ ।। 28.21 ।।
దుకూలక్షౌమవసనం బాలయోగ్య (4) విభూషణమ్ ।
కలధౌతమయం ప్రాతం వాయసాన్నేన పూరితమ్ ।। 28.22 ।।
(4. విభూషితమ్.)

బిభ్రాణం దక్షిణే హస్తే దధ్యోదన మథేతరే ।
ధ్యాయేల్లక్షత్రయం ధీమాన్ జపేత్తద్గతమానసః ।। 28.23 ।।
అనేన జుహుయాచ్చాగ్నౌ నియతం మన్త్రవిత్తమః ।
బహ్వన్నత్వమవాప్నోతి సర్వమిష్టం లభేతి చ ।। 28.24 ।।

* శక్తీశమన్త్రః.*

శక్తీశమన్త్రమధునా కథయామి చతుర్ముఖ ।
ఆదితస్సప్తవర్ణానాముద్ధారః పూర్వమిరితః ।। 28.25 ।।
క్రోధనం హృదయాహ్లాదం భువనం భాస్కరం తతః ।
గుహాలయమనుస్వారం రవిమగ్నిం చ మారుతమ్ ।। 28.26 ।।
సయష్ఠిం పీతమాద్యర్ణం కమలం క్రోధరూపిణమ్ ।
మాధవీం పఞ్చబిన్దుం చ హననం చాప్రమేయకమ్ ।। 28.27 ।।
వై రాజమపప్రమేయం చ పురుషాత్మాచ మాధవః ।

నారాయణం చతుర్థ్యన్తం ఠఠేతి మనురీరితః ।। 28.28 ।।

అంశుమాన్ వీతిహోత్రశ్చ వామనో బిన్దుమస్తకః ।

అఙ్గం చ బీజం పూర్వోక్తమృషిశ్చాపి పరాశరః ।। 28.29 ।।

ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రం శక్తిశో దేవతా తథా ।

జపేద్ద్వాదశ లక్షం తు ప్రాప్నుయాత్సర్వమిప్సితమ్ ।। 28.30 ।।

* కాలనేమిమన్త్రః.*

కాలనేమిమనుర్బ్రహ్మన్ కథ్యతే సర్వసాధకః ।

ఆద్యర్ణాః పూర్వవత్సప్తపీయూషాత్మా త్రివిక్రమః ।। 28.31 ।।

ఉగ్రదేహః ప్రచణ్డశ్చ విష్ణుః కలశమాధవౌ ।

కమలం గోపనయుతం మహేన్ద్రం విష్ణుమస్తకమ్ ।। 28.32 ।।

విఘ్నేశం (5) దేవదత్తం చ దక్షం మాయాపరిష్కృతమ్ ।

(6) పతఙ్గమృతధామానం వైధరం చ చతుర్గతిమ్ ।। 28.33 ।।

(5. దేవదేవం చ.)

(6. పతఙ్గామృత.)

ఆద్యం సుధారసం మాయామత్రిర్గోపనహవ్యవాట్ ।

ఆద్యం సుముఖ (7) మాద్యం చ శ్వసనం చాప్రమేయకమ్ ।। 28.34 ।।

(7. మాకారం.)

హుంఫడన్తం ఠఠపరం మనురేవం సముద్ధృతః ।

బీజం వక్ష్యే దినకరం భువనం యష్టిమస్తకమ్ ।। 28.35 ।।

క్రుద్ధాది పూర్వవచ్చాఙ్గం నారదో మన్త్రదర్శనః ।

ఛన్దో విరాట్ దేవతా చ కాలనేమిశ్చతుర్ముఖ ।। 28.36 ।।
జపసఙ్ఖ్యాఫలం చాపి ద్విషట్కాక్షరవద్భవేత్ ।

* త్రైలోక్యమోహనమన్త్రః.*

త్రైలోక్య మోహనం మన్త్రం కథయామి యథాతథమ్ ।। 28.37 ।।
ఉద్గీథం కమలం పీతం వామనం (8) ధ్రువమస్తకమ్ ।
ఏకాక్షరో మనురయం దేవతాఙ్గమనుక్రమాత్ ।। 28.38 ।।
(8. బిన్దు.)

షడ్భిర్యుతమచామాద్యైస్యానుస్వారం ప్రజయోజయేత్ ।
ఋషిర్వృద్ధమనుశ్ఛన్దో దేవీ గాయత్రమిరితమ్ ।। 28.39 ।।
త్రైలోక్యమోహనో దేవో దేవతా జపతర్పణమ్ ।
హోమశ్చ ఫలమప్యస్య నిధిస్థానోపలమ్భనమ్ ।। 28.40 ।।
జపన్ భూయస్తథా సర్వం దుర్లభం ఫలమశ్నుతే ।

* తస్యైవ మన్త్రాన్తరమ్.*

షోడశార్ణో మనుర్బ్రహ్మన్ త్రిలోకీమోహనాత్మకః ।। 28.41 ।।
ఉచ్యతే పూర్వవత్సప్తవర్ణానాద్యాన్ సముద్ధరేత్ ।
త్రైలోక్య మోహనపదం చతుర్థ్యన్తం తతః పరమ్ ।। 28.42 ।।
తద్విభక్తిపదం విష్ణుపదం స్వాహాన్తముద్ధరేత్ ।
మనురేష స ఏవాఙ్గం బీజం పూర్వవదీరితమ్ ।। 28.43 ।।
మునిః పునస్త్యశ్ఛన్దశ్చ దేవతా పూర్వవత్తథా ।
జపసఙ్ఖ్యా ఫలం చైవ మూలమన్త్రవదిష్యతే ।। 28.44 ।।
మన్త్రో నవాక్షరశ్చాన్యస్త్రిలోకీ మోహనాత్మకః ।

త్రైలోక్య మోహనపదం చతుర్థ్యన్తం నమస్తథా ।। 28.45 ।।
బీజమఙ్గమయం చైవ సర్వకామఫలప్రదమ్ ।
(9) నిగమాదిం చతుర్థ్యన్తం పదం త్రైలోక్య మోహనమ్ ।। 28.46 ।।
(9. అత్ర--"కామకామేశ్వరీ" ఇత్యర్థం క్వచిదధికమస్తి.)

అంశుమాలినమగ్నిం చ పఞ్చబిన్దుం సయష్టికమ్ ।
శఙ్ఖినం పులహం పఞ్చ బిన్దుయష్టిసమన్వితమ్ ।। 28.47 ।।
తద్బీజం చ ద్విరభ్యస్య నతిశ్చ తదనన్తరమ్ ।
ద్వాదశార్ణాత్మకోమన్త్రస్త్రిలోకీమోహనాత్మకః ।। 28.48 ।।
ప్రత్యక్షరం లక్షజపో ద్వాదశాక్షరవత్ఫలమ్ ।

* కామకామేశ్వరీమన్త్రః.*

కామకామేశ్వరీ నామ మన్త్రస్సర్వఫలప్రదః ।। 28.49 ।।
ఉద్గీథం పూర్వముచార్య భాస్కరం జ్వలనం తతః ।
మహామాయాం యష్టియుతామిత్యేకాక్షరముద్ధరేత్ ।। 28.50 ।।
ేతదేవాఙ్గముదితం శౌనకో మునిరుచ్యతే ।
ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రం దేవతా పురుషోత్తమః ।। 28.51 ।।
లక్షమేకం జపేన్మన్త్రీ సర్వాన్ కామానవాప్నుయాత్ ।
శఙ్ఖకున్దేన్దుధవలం చతుర్బాహుం కిరీటినమ్ ।। 28.52 ।।
గరుడారూఢమారోప్య దేవీం వామోరువిష్టరే ।
దాడిమికుసుమప్రఖ్యాం సర్వాకల్పపరిష్కృతామ్ ।। 28.53 ।।
వాశాఙ్కుశధరాం లక్ష్మీం కామవిహ్వలలోచనామ్ ।
కామకామేశ్వరీమేవ ధ్యాయేదేకాగ్రమానసః ।। 28.54 ।।

* త్రైలోక్యమోహనమాలామన్త్రః.*

త్రైలోక్యమోహనం నామ మనుస్సంప్రతికథ్యతే ।
బ్రహ్మకోశముదీర్యాదౌ నత్యన్తం తదనన్తరమ్ ।। 28.55 ।।
పదాని సమ్బుధ్యాన్తాని క్రమేణోద్ధారయేత్సుధీః ।
పురుషాద్యుత్తమపదం రుపమప్రతి (10) మేతి చ ।। 28.56 ।।
(10. మాదిచ.)

లక్ష్మ్యాది చ నివాసాన్తం సకలాదిం జగత్ప్రదమ్ ।
క్షోభణాన్తం చ సర్వాదిపదం స్త్రీహృదయావధి ।। 28.57 ।।
విదారణశిరశ్చాపి త్రయాది భువనావధి ।
ఉన్మాదకరపర్యన్తం సురాసురపదం తతః ।। 28.58 ।।
మనుజేతి సముచ్చార్య సున్దరీజనమన్వతః ।
మనాంసీతి సముచ్చార్య తాపయేతి చతుర్ముఖ ।। 28.59 ।।
దీపయేతి పదం పశ్చాచ్ఛోషయేతి చ మారయ ।
స్తమ్భయ ద్రావయాకర్షపర్యన్తం చ క్రియాపదమ్ ।। 28.60 ।।
ద్విర్వక్తవ్యం (11) తతో బ్రహ్మన్ పరమం సుభగావధి ।
సమ్బుధ్యన్తం చ సౌభాగ్యం (12) కరేతి పదమన్వతః ।। 28.61 ।।
(11. తదా బ్రహ్మన్ ప్రథమమ్.)

(12. కరోతి చ పదం తతః.)

సర్వకామప్రదం ప్రోచ్య పదం చాముకమిత్యతః ।
హనేతి ద్విస్సముచ్చార్య చక్రేణ గదయేతి చ ।। 28.62 ।।
ఖడ్గేన సర్వబాణైశ్చ ద్విర్భిన్ధేతి పఠేత్తతః ।

పాశేనేతి తతో బన్ధ బన్ధేతి చ పదద్వయమ్ ।। 28.63 ।।

అఙ్కుశేనేతి సంప్రోచ్య తాడయేతి ద్విరభ్యసేత్ ।

కుర్వన్తి ద్విస్సముచ్చార్య కిం తిష్ఠపదమన్వతః ।। 28.64 ।।

తావద్యావత్పదే ప్రోచ్య సమీహితపదం తతః ।

మే సిద్ధిర్భవతూచ్చార్య (13) మే హుంఫడితి శీర్షకమ్ ।। 28.65 ।।

(13. హేతు.)

ఇత్యేష మాలామన్త్రస్య సముద్ధారః ప్రదర్శితః ।

నిగమాదిరనన్తం చ ఔర్వం చన్ద్రార్ధ శేఖరమ్ ।। 28.66 ।।

బీజమేవం సముద్ధృత్య షడఙ్గాని మనుః పునః ।

షోఢా విభజ్య కర్తవ్యా ఋషిస్స్యాన్నలకూబరః ।। 28.67 ।।

ఛన్దో ఽతిచ్ఛన్దనామాస్య దేవతా పురుషోత్తమః ।

(14) ధ్యాయేత్తమేవ పురుషం సాధయేన్మన్త్రవిత్తమః ।। 28.68 ।।

(14. ధ్యాత్వా.)

అష్టబాహుం విశాలాక్షం గరుడారూఢమచ్యుతమ్ ।

అకలఙ్కశశిప్రఖ్యం పూర్ణేన్దుసదృశాననమ్ ।। 28.69 ।।

సుభ్రూలలాటమకుటం లావణ్యామృతసాగరమ్ ।

పీతకౌశేయవసనం (15) కపోలామృష్టకుణ్డలమ్ ।। 28.70 ।।

(15. యువానం.)

చక్రం చ ముసలం బాణమఙ్కుశం దక్షిణే భుజే ।

శఙ్ఖం కౌమోదకీం శార్ఙ్గం పాశం వామేషు బిభ్రతమ్ ।। 28.71 ।।

సర్వలక్షణసంపూర్ణం సర్వాకల్పపరిష్కృతమ్ ।

దివ్య చన్దనలిప్తాఙ్గం దివ్య (16) స్రగ్దామభూషితమ్ ।। 28.72 ।।

(16. స్రస్వ్రస్త.)

దేవ్యోఽష్టౌ పరితస్తస్య వాలవ్యజనపాణయః ।
వీజయన్తి సదా దేవం కామవిహ్వలలోచనాః ।। 28.73 ।।
ఏతాభ్యో బహిరష్టౌ చ దిక్షు చక్రాదిధారిణః ।
పురుషా దేవదేవేశం ప్రణిపత్య బహిస్థితాః ।। 28.74 ।।
ఏవం సపరివారం తం ధ్యాత్వా దేవం సమాహితః ।
సప్తాహం మన్త్రజాపేన వశ్యా మనుజయోషితః ।। 28.75 ।।
దివసేషు చ తావత్సు పునర్యక్ష్యాదియోషితః ।
తిష్ఠన్తి సంముఖాస్సర్వా మన్మథావిష్టచేతసః ।। 28.76 ।।
భజన్తిమన్త్రిణం మన్త్ర (17) వైభవాన్మోహయన్తి చ ।
(18) జపీ భూయాస్తథా కామాన్ సర్వాన్విన్దత్యసంశయః ।। 28.77 ।।

(17. ప్రభావాత్.)

(18.జపన్ భూయస్తదా.)

కిం పునర్బహునోక్తేన దేవః ప్రత్యక్షతామియాత్ ।
శాన్తిః పుష్టిశ్చ (19) ధర్మశ్చ కామార్థౌ మోక్ష ఏవ చ ।। 28.78 ।।

(19. కామార్థౌస ధర్మౌ.)

పాతాలాకాశగమనమన్తర్ధానమదృశ్యతామ్ ।
నిధానం (20) ఫలసిద్ధిం చ ఖననం చౌషధం తథా ।। 28.79 ।।

(20. బలసిద్ధిం.)

పాదుకాం గులికాం చాపి రసాయనమనుత్తమమ్ ।
(21) అక్షసూత్రం దరం ఖడ్గం తథా వేతాలసాధనమ్ ।। 28.80 ।।
(21. అష్టసూత్రధరమ్.)

ఫలాని దుర్లభాన్యేవ సిధ్యన్తి మనువైభవాత్ ।
ప్రత్యేకం న ప్రదర్శ్యన్తే గ్రన్థవిస్తరభీరుభిః ।। 28.81 ।।
ఫలానాం దిగియం ప్రోక్తా దుర్లభానాం చతుర్ముఖ ।
త్రైలోక్యమోహనాఖ్యస్య కామకామేశ్వరస్య చ ।। 28.82 ।।
ఏకాక్షరముఖస్యోక్తం ఫలం మన్త్రస్య పద్మజ ।
* యజ్ఞవరాహమన్త్రః.*

మన్త్రం యజ్ఞవరాహస్య వక్ష్యామి కమలాసన ।। 28.83 ।।
గృహీత్వా పూర్వవత్సప్త వర్ణానాద్యాననుక్రమాత్ ।
స్వర్గాన్తం భాస్కరం చాద్యం (22) కలశం ప్రణపాది చ ।। 28.84 ।।
(22. కమలమ్. కేవలమ్.)

(23) అనలం చాదిదేవాన్తం భాస్కరం మధుసూదనమ్ ।
శ్వసనం వర్ణమాద్యం చ ఓషధీశమచాం ముఖమ్ ।। 28.85 ।।
(23. బహులం.)

వహ్నిం ప్రచేతసం ముఖ్యం మారుతం ప్రణవాది చ ।
ముసలిం చన్ద్రధవలమచామాదిమనన్తరమ్ ।। 28.86 ।।
శ్రీవత్సమాదిమనలం మహామాయాగ్నిగోపనమ్ ।

దరం విష్ణుం ఖడ్గధరం (24) విజయం శ్రీధరం తథా ।। 28.87 ।।

(24. శ్రీధరం విజయం.)

పియూషరూపమనలం మాధవం వైధరం తథా ।

ఆదిం పవిత్రధృష్టిం చ ప్రణవాదివిభూషితమ్ ।। 28.88 ।।

శ్వసనం చాప్రమేయం చ కలాత్మా విష్ణుమస్తకః ।

వరుణం దహనాక్రాన్తం వైధరం మాధవాక్షరమ్ ।। 28.89 ।।

వరుణం చాదివర్ణం చ తథైపోగ్రాత్మ (25) సంమితమ్ ।

అనలం (26) మాధవోపేతం మన్దరం ప్రథమం మరుత్ ।। 28.90 ।।

(25. సప్తమమ్.)

(26. మాయయో.)

మధుసూదనవిక్రాన్తం పవనం శ్వేతరోచిషమ్ ।

వరుణం వీతిహోత్రం చ సుభద్రం చ గుహాలయమ్ ।। 28.91 ।।

వై రాజమాదిదేవాన్తం విజయం మన్దరం తథా ।

భద్రపాణిం మృగేశం చ వైధరం యష్టిమస్తకమ్ ।। 28.92 ।।

ఉగ్రాత్మా పర్వతం చాదిమృతధామపరిష్కృతమ్ ।

విఘ్నేశం మారుతం చైకనేత్రం శుక్లశిరస్తథా ।। 28.93 ।।

సుభద్రం చోర్ధ్వలోకేశం నాభిపఙ్కజసమ్భవ ।

మాధవీమప్రమేయం చ వనమాలీ ఝష స్తథా ।। 28.94 ।।

మాహేన్ద్రం గోపనయుతం మారుతం ప్రథమస్వరమ్ ।

భల్లాయుధం హృషీకేశం సుభద్రం భువనం వసుం ।। 28.95 ।।

ప్రచేతసం కలాత్మాన (27) మమృతం సవిసర్గకమ్ ।

పవిత్రమాదిం వై రాజం ముఖ్యం పవనమాదవౌ ।। 28.96 ।।

(27) మాకారమ్.

సుభద్రమౌర్వం దక్షం చ ముఖ (28) ద్విపదమిరయేత్ ।

శశాఙ్కం ద్విపదం వహ్నిభువనం ద్విపదం పఠేత్ ।। 28.97 ।।

(28. ద్విః పరమిరయేత్ । శశాఙ్కం భువనం వహ్నిం భువనం ద్విరదం పఠేత్ ।।)

అచాం ద్వితీయం దృష్టిం చ మాయాం (29) కమలమాదిశేత్ ।

(30) హవ్యవాడ్గోపనయుతం భాస్కరం మధుసూదనమ్ ।। 28.98 ।।

(29. కలశమాదిశేత్. కమలమాదిమమ్.)

(30. వివస్వాన్.)

(31)ప్రభఞ్జనమకారం చ సూక్ష్మదృగ్భువనం తథా ।

మాధవీం రామసహితం పశ్చిమాననమాదిమత్ ।। 28.99 ।।

(31. " ప్రభఞ్చనే" త్యాదిసార్ధం శ్లోకద్వయం - క్వచిన్నాస్తి.)

ఏకనేత్రమికారం చ విజయం కలశం తథా ।

మన్దరం దేవదత్తం చ వైధరం విష్ణుమస్తకమ్ ।। 28.100 ।।

ద్విర్భూయాద్ధాపనా (32) క్రాన్తం పశ్చిమాననమాదిమత్ ।

ప్రభఞ్జనమకారం చతతాన్తో మనురీరితః ।। 28.101 ।।

(32. న్తం చ.)

సూక్ష్మదృగ్భువనం సర్గం బీజమేతత్సముద్ధృతమ్ ।

మన్త్రం షోఢా విభజ్యాఙ్గకల్పనం కాశ్యపో మునిః ।। 28.102 ।।
ఛన్దో విరాట్ (33) స్తోమఘోణీ దేవతా కమలాసన ।
జపో లక్షద్విషట్కం స్యాత్ఫలం సర్వం యథాపురమ్ ।। 28.103 ।।
(33. దీర్ఘఘోణీ. సోమఋషిః.)

* దరోదరనృసింహమన్త్రః.*

దరోదరనృసింహస్య మనుస్సంప్రతి కథ్యతే ।
ఓంకారం పూర్వముద్ధృత్య (34) కమలం శత్రుదాహకమ్ ।। 28.104 ।।
(34. కలశమ్.)

గుహాలయం సయష్టిం చ గోపతిం భువనం ధ్రువమ్ ।
ఫుల్లలోచనమాద్యం చ హృదయా (35) హ్లోదనం తథా ।। 28.105 ।।
(35. మోదనమ్.)

భద్రపాణిం స్వరాదిం చ జ్వలనం చాదిమం తథా ।
ఓషధీశమికారం చ యష్టిం భాస్కరగోపనౌ ।। 28.106 ।।
శ్వసనం చ నతిర్మన్త్రో నారసింహ ఉదీరితః ।
అయమేవ మనుర్బీజం ఛన్దో గాయత్రమిరితమ్ ।। 28.107 ।।
దేవతా నృహరిర్ద్రష్టా కపిలో ధ్యానముచ్యతే ।
దరోదరే సుఖాసీనం శతపత్రే వికస్వరే ।। 28.108 ।।
తప్తజామ్బూనదనిభం చతుర్బాహుముదాయుధమ్ ।
పర్యఙ్కబన్ధసుభగం ప్రసారితభుజద్వయమ్ ।। 28.109 ।।
జానునోరుపరిష్టాచ్చ సర్వాకల్పపరిష్కృతమ్ ।

వ్యాత్తాననం త్రినయనం సఖదమ్ష్ట్రోలిభీషణమ్ ।। 28.110 ।।

సింహస్యార్ధం నరస్యార్ధం మేఘగమ్భీరగర్జితమ్ ।

ఏవం ధ్యాత్వా జపేదష్టలక్షం మన్త్రీ సమాహితః ।। 28.111 ।।

సావిత్రే మణ్డలే దేవమాసీనం సర్వకామదమ్ ।

ధ్యాయేల్లభేత ధర్మాది పురుషార్థచతుష్టయమ్ ।। 28.112 ।।

బహునాత్రకిముక్తేన సర్వాన్ కామానవావప్నుయాత్ ।

* పురుషచతుష్టయమన్త్రనిర్దేశః.*

చతుర్ణాం పురుషాదీనాం మనుస్సంప్రతి కథ్యతే ।। 28.113 ।।

ప్రణవాదీన్ సప్తవర్ణాన్ సముద్ధృత్య యథా (36) పురమ్ ।

స్వం స్వం నామ చతుర్థ్యన్తం మన్త్రానేషాం ప్రకల్పయేత్ ।। 28.114 ।।

(36. తథా.)

తేషాం బీజాని వక్ష్యామి వర్ణోద్ధారైః క్రమాదహమ్ ।

తిగ్మాశుర్గోపనయుతస్సదణ్డః పురుషాత్మనః ।। 28.115 ।।

మార్తాణ్డః పఞ్చబిన్దుశ్చ (37) సేన్దుస్సత్యస్స కథ్యతే ।

వైరాజం పాపకం పఞ్చబిన్దుం నాసిక్య (38) మేవ చ ।। 28.116 ।।

(37. సేన్ద్రమ్.)

(38. ముచ్యతే.)

త్రయూతనుం హృషీకేశం యష్టిం చానన్తనామని ।

ఋషిశ్ఛన్దో దేవతా చ ఫలమష్టాక్షరే తథా ।। 28.117 ।।

* హయగ్రీవమన్త్రః.*

హయగ్రీవస్య మన్త్రస్య వర్ణోద్ధారః ప్రదర్శ్యతే ।
సప్తవర్ణాన్ సముద్ధృత్య విజయం బహులం తతః ।। 28.118 ।।
(39) కాలాత్మా చైక దృగ్వహ్నిం గోపతిం విష్ణుమస్తకమ్ ।
శ్వసనం ప్రణవాదిం చ లక్ష్మీం (40) బిన్దుమనన్తరమ్ ।। 28.119 ।।
(39. కలాత్మా కామాత్మా.)

(40. బన్ధు.)

జ్వలనం గోపనయుతం శశాఙ్కం మాధవం తథా ।
స్వాహాన్తమశ్వశిరసః కథితష్షోడశాక్షరః ।। 28.120 ।।
స ఏవ బీజమఙ్గాని క్రుద్ధోల్కాది యథాపురమ్ ।
ఋషిర్బృహస్పతిర్యస్య చ్ఛన్దో గాయత్రముచ్యతే ।। 28.121 ।।
దేవో హయశిరా నామ దేవతా కమలాసన ।
(41) దశలక్షం జపేన్మన్త్రం మహేత్ జ్ఞానమవాప్నుయాత్ ।। 28.122 ।।
(41. "దశలక్షమ్" ఇత్యాది " కర్తవ్యమ్" ఇత్యన్తం క్వచిన్న.)

ఓంకారపూర్వం నత్యన్తం చతుర్థీ దేవతా క్రమాత్ ।
ఠఠాన్తో మన్త్రరోజోయం దశాక్షరవిదర్భితః ।। 28.123 ।।
బీజాని పూర్వవత్సర్వం (42) కర్తవ్యం కమలాసన ।

* హయగ్రీవమాలామన్త్రః.*

అతోఽన్యం వాజిశిరసో మాలామన్త్రం బ్రవీమితే ।। 28.124 ।।
(42. స్మర్తవ్యమ్.)

అర్ణసప్తకముద్ధృత్య పదం హయశిరాస్తథా ।
చతుర్థ్యన్తం సర్వవిద్యాలయేతి పదమన్వతః ।। 28.125 ।।
సకలా (43) మరశబ్దాది గురవే పదముద్ధరేత్ ।
సమస్తప్రతిశబ్దాది (44) హన్తానన్తేత్యనన్తరమ్ ।। 28.126 ।।
(43. మలశబ్దాని.)

(44. హతనన్దే.)

వీర్యం తేజః పదం పశ్చాత్ జ్ఞానైశ్వర్యపదం తతః ।
(45) శక్తిశ్చైవ బలం చైవ సర్వాద్యావాసమన్వతః ।। 28.127 ।।
(45. శక్తిశబ్దశ్చతుర్థ్యన్తస్సర్వన్యాససమన్వితః.)

తద్విభక్తిం తతః పశ్చాత్పరమాత్మపదం తతః ।
చతుర్థ్యన్తం వాసుదేవశబ్దస్తా దృగ్విభక్తికః ।। 28.128 ।।
జ్ఞానజ్ఞేయపదం తద్వద్వ్యక్తావ్యక్తపరాయ చ ।
సర్వదుష్టాసురం ప్రోచ్యదురితం ప్రజినం తథా ।। 28.129 ।।
ప్రమాథి తద్విభక్త్యన్తం తత్సద్రుచిరపూర్వకమ్ ।
పదం చ తురగాయేతి జ్ఞానముచ్చార్య మూర్తయే ।। 28.130 ।।
ఇతి చోచ్చార్య తస్యాను సహస్రం కోటిమన్వతః ।
పదం విద్యాదినికం ముఞ్చ గచ్ఛ పదే తతః ।। 28.131 ।।
స్ఫోటిర్విజృమ్భిర్లోడన్తం ద్విర్వక్తవ్యం చ తిజ్ పదమ్ ।
సర్వాదితేజోమధ్యం చ నిధ్యన్తం చ పదత్రయమ్ ।। 28.132 ।।
చతుర్థ్యన్తం సముచ్చార్య నిర్ధూత పదమన్వతః ।
(46) వికీర్ణపదముచాచార్య ప్రాక్రదీప్తపదం తతః ।। 28.133 ।।

(46. వదీర్ణపద.)

కేసరం చ సటాశబ్దం కలాపపదమన్వతః ।
ప్రదీప్తసూర్యమంశుం చ ప్రతీకాశపదం తతః ।। 28.134 ।।
భాస్కరాకారశబ్దం చ ఊష్మమూర్ధ్వజమన్వతః ।
శఙ్ఖమాభమతాగ్రఙ్గీం ? చ ప్రసరద్వాతదీప్తిమాన్ ।। 28.135 ।।
ద్రవత్కనకముచ్చార్య పిఙ్గలాయతమాననమ్ ।
మహాస్వరసమాకారం విశుద్ధదశనం తతః ।। 28.136 ।।
పఙ్క్తిం వినిర్గతాం (47) చోక్త్వా విరాజితపదం తథా ।
లోకత్రయద్రవద్దీప్తపదం చామికరాదిమత్ ।। 28.137 ।।
(47. శ్రుత్వా.)

పిఙ్గలాయతముచ్చార్య విస్ఫారితపదం పఠేత్ ।
లోచనాది మహాశబ్దం విభీషణ పదాన్వితమ్ ।। 28.138 ।।
నాసికాపుటమద్రీన్ద్ర శిఖరాకారసంయుతమ్ ।
రుచిరం పదముచ్చార్య వికుఞ్చితపదం తథా ।। 28.139 ।।
(48) మహాశ్రవణసంయుక్తం శ్రేయసేతి పఠేత్పదమ్ ।
తచ్ఛబ్దం చ చతుర్థ్యన్తం దుష్టసత్వాననన్తరమ్ ।। 28.140 ।।
(48. మహాశువర్ణసంయుక్త శ్రవణేతి పదం పఠేత్ ।)

బిన్ధిశ్ఛిన్ధి స్తథా మారి ర్మర్ద్రిస్త్రాసిశ్చ దాతవః ।
లోడన్తా ద్విస్సముచ్చార్య స్యాం వౌ మితిపదద్వయమ్ ।। 28.141 ।।
(49) ధ్వంసి హన్తి తథాధ్మాపి హన్తి గ్రహసి తాడయ ।
పచి (50) ర్మథిశ్చ తే ఏతే చోడన్తా ద్విః కృతా స్తథా ।। 28.142 ।।

(49. ధ్వంసిర్ణ్యన్త స్తథాధ్మాపిర్వన్తి(గ్రన్థిస్తథాదిభిః । పచిర్మథిశ్చ .)

(50. ర్మన్థిశ్చ.)

పరవిద్యాపదం ప్రోచ్యచ్ఛిన్ధిర్ణ్యన్తః ప్రయుజ్యతామ్ ।
అమిత్యుక్త్వా తథా నారీ ? లోణ్మధ్యమశిరాః స్మృతః ।। 28.143 ।।
ఏహ్యేహి భగవన్ శబ్దం (51) వజ్రశబ్దమనన్తరమ్ ।
అఙ్కుశేనేతి తదనుప్రోచ్య చాకర్షయేతి చ ।। 28.144 ।।
(51. భగవచ్ఛబ్దం యజ్ఞ.)

హృదయా (52) ద్యాదిరన్వక్న్యాదృక్తి పూర్వజనేతి చ ।
జిహ్వాదినిలయం ప్రోచ్య బడబానలమన్వతః ।। 28.145 ।।
(52. న్యాదిమన్వక్.)

సమ్బుధ్యన్తం విశ్వమూర్తిం సౌమనస్యమనన్తరమ్ ।
భగవన్నితివక్తవ్య (53) మోంకారం హృదయం తతః ।। 28.146 ।।
(53. మోఙ్కారహృదయం తతః । సదాదిబ్రహ్మ.)

సదా (54) యద్బ్రహ్మ సదసదాత్మేతి చ పదం పునః ।
చిద్ఘనాది చ తుర్థ్యన్తం భగవత్పదమిరయేత్ ।। 28.147 ।।
(54. సదా సద్బ్రహ్మ సదాసచ్చాత్మేతి)

ఠఠాన్తముద్ధరేదేవం హయగ్రీవం చతుర్ముఖ ।
పూర్వోక్తమేవాస్య బీజం పూర్వవచ్ఛాఙ్గపద్ధతిః ।। 28.148 ।।

వ్యాసో మునిర్హయగ్రీవో దేవతా చ్ఛన్ద ఉత్కృతిః ।
ధ్యాయన్ హయశిరోవక్త్రాతుద్వాన్తం ఫేనముల్బణమ్ ।। 28.149 ।।
పిబన్నివ సుధీర్మన్త్ర (55) రాజం మన్త్రవిదుచ్చరేత్ ।
అయుతం నియుతం వాపి (56) జపేన్మన్త్రస్య సిద్ధయే ।। 28.150 ।।
(55. బలం.)

(56. జపో మన్త్రస్య సిద్ధదః.)

విద్యాపారమవాప్నోతి వాగీశత్వం చ పద్మజ ।
వ్యాఖ్యాతృత్వం చ కర్తృత్వం శాస్త్రాణాం బహువర్త్మనామ్ ।। 28.151 ।।
సకృద్గ్రహణమాత్రేణ విద్యాస్సర్వాః ప్రతిష్ఠితాః ।
(57) అవిస్మృతిశ్చ తాసు స్యాత్పురుషార్థచతుష్టయే ।। 28.152 ।।
(57. అవిస్మృతిశ్చ నాస్యస్యాత్పురు.)

నాసాధ్యం కిఞ్చిదస్యాస్తి దీర్ఘమాయుశ్చ విన్దతి ।

* ముకున్దాదిమన్త్రనిర్దేశః .*

షణ్ణాం ముకున్దముఖ్యానాం మనుస్సంప్రతి కథ్యతే ।। 28.153 ।।
సప్తార్ణాన్ పుర్వముచ్చార్య నామధేయాని షట్తథా ।
చతుర్థ్యన్తాని యోజ్యాని (58) శిష్టార్ణానేవముద్ధరేత్ ।। 28.154 ।।
(58. శబ్దాన్యేవం స.)

* బభ్రుమన్త్రః.*

(59) జీమూతమాదిం నాసిక్యే వరుణం ప్రణవాది చ ।

సబిన్దుం భాస్కరం (60) రేఫే పఞ్చబిన్దుం సయష్టికమ్ ।। 28.155 ।।

(59. "జీమూతమాదిం ఇత్యరభ్య" " నాసిక్యముద్ధరేత్" ఇత్యన్తం క్వచిన్న.)

(60. రేఫమ్.)

ఠతాన్తం చ ముకున్దస్య మునురేవం సముద్ధృతః ।

భాస్కరం పావకం పఞ్చ బిన్దుర్యష్టిసమన్వితః ।। 28.156 ।।

అక్షరం చ ద్విరభ్యస్యేన్మార్తాణ్డం చ గుహాన్వయమ్ ।

సానుస్వారం ద్విరభ్యస్యేద్విష్ణుశబ్దమనన్తరమ్ ।। 28.157 ।।

చతుర్థ్యన్తం ఠతాన్తం చ బభ్రోర్మనురుదీరితః ।

* వృషాకపిమన్త్రః.*

పర్వతం భువనం భానుమూర్ధ్వలోకేశనాసికే ।। 28.158 ।।

భాస్కరం పావకం పఞ్చ బిన్దుం నాసిక్యముద్ధరేత్ ।

ఫట్కారం చ హుతాన్తం చ మనుశ్చైవం వృషాకపేః ।। 28.159 ।।

ఖుభదం పావకం చైవ పఞ్చబి (61) న్దుసదర్ధకమ్ ।

అక్షరం తద్ద్విరుచ్చార్య (62) ఠతాన్తో మన్త్ర ఈరితః ।। 28.160 ।।

(61. న్దుం సదణ్డకం.)

(62. తాన్తోమన్త్ర ఉదీరితః.)

* శౌరిమన్త్రః.*

శౌరేస్తథాపరం వక్ష్యే దశార్ణం మనుమబ్జజ ।

సవితారం బృహద్భానుం సయష్టిం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।। 28.161 ।।

హుతాన్తశ్చ మనుః ప్రోక్తో

* వైకుణ్ఠమన్త్రః.*

వైకుణ్ఠమనురుచ్యతే ।
పరమాత్మా చతుర్థ్యన్తం వరుణం ప్రథమం స్వరమ్ ।। 28.162 ।।
నాసిక్యం కుమ్భమాకారమర్ధేన్దుం భాస్కరం తతః ।
హృషీకేశమనుస్వారం నారాయణపదం తతః ।। 28.163 ।।
చతుర్థ్యన్తం ఠఠాన్తం చ వైకుణ్ఠమనురీరితః ।

* షణ్ణాం ఋష్యాదీని.*

ఋషిశ్ఛన్దో దేవతా చ బీజమఙ్గాని షట్తథా ।। 28.164 ।।
అష్టాక్షరవదేతేషాం ఫలాని చ చతుర్ముఖ ।

* అపరాజితమన్త్రః.*

అథాపరాజితం మన్త్రం వక్ష్యామి కమలాసన ।। 28.165 ।।
నిగమాదీన్ సప్తవర్ణాన్ గృహీత్వాదౌ యథాపురమ్ ।
చతుర్థ్య (63) న్తాన న్తపూర్వమన్తశ్శబ్దం సముద్ధరేత్ ।। 28.166 ।।
(63. న్తం మన్త్ర.)

సహస్రాది చ శీర్షాన్తం తద్విభక్తిపదం పునః ।
(64) తత్సుగన్ధం తథాక్షీరముదార్ణవ పదాన్వితమ్ ।। 28.167 ।।
(64. తత్సుబన్ధం.)

(65) శాయినేతి పదం ప్రోచ్య శేషభోజపదం తథా ।

పర్యఙ్కేతి చతుర్థ్యన్తం తద్విభక్తిశ్చ వాహనమ్ ।। 28.168 ।।

(65. శాయిన్నిన.)

గరుడాది పదం పశ్చాద్వాసుదేవపదం తతః ।

తద్విభక్తిశ్చ సత్యన్తం వాసఃపీతాది తాదృశమ్ ।। 28.169 ।।

* సఙ్కర్షణాదిమన్త్రనిర్దేశః.*

(66) సంపూర్వం కర్షణపదం సమ్బుధ్యన్తమనన్తరమ్ ।

ప్రద్యుమ్నాద్యనిరుద్ధం చ తద్విభక్తిపదం స్మృతమ్ ।। 28.170 ।।

(66. సంపూర్ణం.)

హయాదిశీర్షం సమ్బుద్ధౌ వరాహం తద్విదిష్యతే ।

నృసింహ వామనపదే త్రివిక్రమమనన్తరమ్ ।। 28.171 ।।

రామశబ్దం త్రిరుచ్చార్య కృష్ణేతి పదముద్ధరేత్ ।

వరప్రదేతి నత్యన్తమస్త్రీత్యన్వక్రియాపదమ్ ।। 28.172 ।।

తేచ శబ్దం చతుర్థ్యన్త (67) మసురేతి పదం తతః ।

దైత్యయక్షపదే చోక్త్వా రాక్షసేతి పదం తతః ।। 28.173 ।।

(67. మధురేతి.)

భూతం పిశాచం సిద్ధం చ యోగినీ ఢాకినీతి చ ।

బ్రహ్మాది రాక్షసపదం వినాయక పదం తతః ।। 28.174 ।।

పూతనా రేవతీస్కన్దపురోగమసముద్ధృతిః ।

గృహీదీతి చ నక్షత్ర గృహీనిత్యప్యనుక్రమాత్ ।। 28.175 ।।

అన్యాంశ్చేతి మహత్పూర్వం గృహానితి పఠేత్పదమ్ ।

(68) హనిం దహిం పచిం చైవ మథిహ్యన్త ? శబన్వితమ్ ।। 28.176 ।।

(68. ఇదమర్ధం క్వచిదధికమస్తి.)

అనిభిర్ద్విః ? పతిం చైవ పతిభ్యన్తం ? సమన్వితమ్ ।

ఆఖ్యాతం ద్విస్సముచ్చార్య గృహాణేతి తథైవ చ ।। 28.177 ।।

ఆవిశ ధ్వం సిరపరాన్స్తసిద్రుహ్యన్తలోట్పరాః ।

చత్వారో ధాతవో మన్త్రే ద్విర్వక్తవ్యాశ్చతుర్ముఖ ।। 28.178 ।।

చక్రం గదాం చ వజ్రం చ తృతీయా న్తముదీరయేత్ ।

భస్మీకుర్విత్యనుక్రమ్య బాహుం సమ్బుద్ధిశీర్షకమ్ ।। 28.179 ।।

(69) సహస్రారపదం సర్వం ముఖ్య ప్రహరణాయుధమ్ ।

జయేతి విజయేతి ద్వే పదే ద్విః ప్రోచ్య పద్మజ ।। 28.180 ।।

(69. సహస్రాది.)

అనన్తమపరా (70) పూర్వజితం ప్రతిహతం తథా ।

నజ్పూర్వం నేతృపర్యన్తం సహస్రాదిపదం తతః ।। 28.181 ।।

(70. పూర్వం జితం ప్రతిజయం.)

ప్రజ్వలిర్జ్వలిరిత్యేతే లోడన్తేద్విస్సము (71) ద్ధరేత్ ।

విశ్వరూపం సముద్ధృత్య మధుసూదనమన్వతః ।। 28.182 ।।

(71. చ్చరేత్.)

మహాపురుషవైకుణ్ఠనారాయణపదం తతః ।

పద్మాదినాభిపర్యన్తం హృషీకేశపదం తతః ।। 28.183 ।।

సర్వముక్త్వా తథా భూతం (72) వశీకరణముద్ధరేత్ ।

శఙ్ఖచక్రగదాముక్త్వా ధరేతి తదనన్తరమ్ ।। 28.184 ।।

(72. వశఙ్కరమ నూద్ధరేత్.)

ఉద్ధృత్య సర్వభూతం చ నమస్కృతపదం తథా ।

సర్వమన్వఙ్గాగపదం ప్రమర్దనపదాన్వితమ్ ।। 28.185 ।।

సర్వం ప్రపత్యానుపూర్వాదసురోత్సాధనం తతః ।

సర్వదేవమనుక్రమ్య మహేశ్వరముదీరయేత్ ।। 28.186 ।।

సర్వం గృహం సముచ్చార్య నివారణపదం తథా ।

(73) యన్త్రమన్యం చ సర్వాది ప్రభఞ్జనపదం తతః ।। 28.187 ।।

(73. యఞ్చమధ్యం చ పూర్వాది.)

సర్వదుఃఖప్రశమనం సర్వజ్వర (74) వినాశనమ్ ।

సర్వబన్ధమనుక్రమ్య విమోక్షణపదం తథా ।। 28.188 ।।

(74. నివారణం.)

దుస్స్వప్నమధ్యం సర్వాదివినాశనమనుద్ధరేత్ ।

నమస్కృతాన్తం సర్వాదిభూతమధ్యం పదత్రయమ్ ।। 28.189 ।।

పదద్వయం పూర్వవత్స్యాదపకర్షణమాచరేత్ ।

జనార్దనేతి సమ్బుద్ధౌ నమశ్చాస్త్వితి తే పదమ్ ।। 28.190 ।।

అప్రమేయమనుస్వారసహితం బీజమిరితమ్ ।

మన్త్రం షోఢా విభజ్యాఙ్గమృషిః పద్యున్మ ఉచ్యతే ।। 28.191 ।।

ఛన్దోఽతిచ్ఛన్ద ఏతస్య విశ్వరూపశ్చ దేవతా ।

సాధయేన్మన్త్రవిన్మన్త్రమష్టాక్షరసమాదినా ।। 28.192 ।।

అపరాజితమన్త్రేణ నాసాధ్యం విద్యతే ఫలమ్ ।

వశ్యముచ్చాటనం చైవ తథామారణకర్మచ ।। 28.193 ।।

(75) కృత్యాది భూతదోషాణాం నివారణమనుత్తమమ్ ।

ఫలాని లిప్సుస్సర్వాణి మన్త్రమేనం సమాశ్రయేత్ ।। 28.194 ।।

(75. కృత్యాభిభూతి.)

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే (76) యజ్ఞమూర్త్యాదిమన్త్రోద్ధారో నామ అష్టావింశోఽధ్యాయః.

(76. అన్నాధిపద్యాది.)

------ ****** -------

పాద్మసంహితాయామ్

ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః

----

* శ్రియాదీనాం మన్త్రాః.*

శ్రీభగవాన్ :---

దేవీనాం చ శ్రియాదీనాం మన్త్రాన్ విష్టరకల్పనమ్ ।

మన్త్రాంశ్చ పరివారాణాం ప్రథమావరణాదిషు ।। 29.1 ।।

అనుక్రమేణ వక్ష్యామి యథా తదనధారయ ।

* శ్రీమన్త్రః.*

ఛన్దసామాదిరాద్యర్ణం తుర్యమగ్నేరనన్తరమ్ ।। 29.2 ।।

అగ్నిశ్చ మహతీ మాయామనుస్వారశ్చ (1) పశ్చిమః ।

ఏకాక్షరో మనుర్బ్రహ్మన్ శ్రియస్సర్వఫలప్రదః ।। 29.3 ।।

(1. పఞ్చమః.)

(2) ఋషిర్మఙ్కణకః ప్రోక్తశ్ఛన్దో గాయత్రముచ్యతే ।

శ్రీరస్య దేవతాఽఙ్గాని స్వేన రూపేణ కల్పయేత్ ।। 29.4 ।।

(2. మఙ్కణక ఇత్యత్ర ద్వితీయోఽనునాసికోవర్ణః స్వనర్గ ప్రథమద్వితీయాభ్యాం పృథక్ సన్ధానితో ద్విధా పఠ్యతే.)

బిల్వానోకహమూలే తు లక్షజాపేన సాధయేత్ ।

సమిద్భిశ్చ తదీయాభిర్జుహుయాల్లక్షసఙ్ఖ్యయా ।। 29.5 ।।

శ్రీపుష్పైః పాయసాన్నైశ్చ జుహుయాదుక్తసఙ్ఖ్యయా ।

శ్రియమాప్నోతి మహతీం శ్రీకామో నాత్ర సంశయః ।। 29.6 ।।

ప్రణవాది చతుర్థ్యన్తం నామ నత్యన్తమిరితమ్ ।

చతురక్షరమన్త్రోయమపరశ్శ్రీసమాశ్రితః ।। 29.7 ।।

ఋషిరస్య ధనాధ్యక్షశ్ఛన్దశ్శ్రీర్దేవతా తథా ।

ప్రత్యక్షరం జపేల్లక్షం సాధకో మన్త్రసిద్ధయే ।। 29.8 ।।

(3) ప్రాగ్వచ్చ బీజమఙ్గాని ఫలమప్యస్య పూర్వవత్ ।

నిగమాదిం భద్రహస్తం హైరమ్బం మన్దరా (4) దిపమ్ ।। 29.9 ।।

(3. ప్రాగుక్త.)

(4. భిధమ్ ।। శుభదం మన్దరం.)

శుభదం దహనం మాయాం మారుతం మాధవం తథా ।
సప్తాక్షరోఽయం శ్రీమన్త్రస్సర్వమన్యద్యథాపురమ్ ।। 29.10 ।।
గృహీత్వైకాక్షరం పూర్వం భాను (5) మగ్నిం చ వామనమ్ ।
భల్లాయుధం చ మహేన్ద్రం హృషీకేశం సయష్టికమ్ ।। 29.11 ।।
(5. ముగ్రం చ.)

శశాఙ్కమౌర్వం నాసిక్యం సుభద్రం గదినం పరమ్ ।
జలాధిదైవమాద్యర్ణం వై రాజం గోధనం ధరమ్ ।। 29.12 ।।
పులహం (6) కమలం శక్రం దహకం పాటలప్రియమ్ ।
గోధనం కమలం చిత్రభానుం మాయావిభూషితమ్ ।। 29.13 ।।
(6. కలహం శక్ర.)

ప్రభఞ్జనం మృగేశం చ స్వాహాయాం విరమేత్తతః ।
షోడశాక్షరమన్త్రోఽయం శ్రియః కమలసమ్భవ ।। 29.14 ।।
ఓఙ్కారపూర్వం నత్యన్తం కమలం మన్దరం తథా ।
మాహేన్ద్రం వరుణం చాదిదేవం చన్ద్రం త్రివిక్రమమ్ ।। 29.15 ।।
విఘ్నేశం పఞ్చబిన్దుం చ హుతాన్తం త్విదమీరితమ్ ।
బీజాతి పూర్వవత్సర్వం పరిగృహ్య చతుర్ముఖ ।। 29.16 ।।
(7) పూర్వోక్తాంశ్చతురోవర్ణాన్ గృహీత్వాతదనన్తరమ్ ।
దేవానాం దానవచనం హుమాన్తం తదనన్తరమ్ ।। 29.17 ।।
(7. ఇదమేకం పద్యంక్వచిన్న.)

ఇత్యుద్ధృతో మనుశ్చాన్యశ్శ్రియః కమలసంభవ ।
ఉద్ధృత్య పూర్వముద్గీథం శ్రీవత్సమనలం తథా ।। 29.18 ।।
వామనం యష్టి (8) శిరసం దినేశం యాన్తమబ్జజ ।
పఞ్చబిన్దుం సయష్టిం చ శుభదం వసుమస్తకమ్ ।। 29.19 ।।
(8. సహితమ్.)

మహామాయాఙ్కితం దణ్డం ఠ ఠ ఇత్యవసానకమ్ ।
మఙ్కణోఽస్య ఋషిశ్ఛన్దో గాయత్రీ శ్రీశ్చ దేవతా ।। 29.20 ।।
జపేల్లక్షత్రయం మన్త్రం బిల్వారణ్యేఽథ సాధయేత్ ।
వశ్యాకర్షణభూలాభ (9) ఖనిరత్నాదిసిద్ధయః ।। 29.21 ।।
(9. ధన.)

* మణ్డలధ్యానప్రకారః.*

ధ్యానమస్య ప్రవక్ష్యామి శ్రియో మహేన్ద్రమణ్డలే ।
ఆసీనాయాః (10) పరిజనానిన్ద్రాదీనర్చయేత్క్రమాత్ ।। 29.22 ।।
(10. పరిజనాన్ దుర్గాదీ.)

చతుర్థ్యన్తం స్వనామోక్త్వా సత్యన్తం మన్త్రమబ్జజ ।
మణ్డలే తత్ర పద్మస్య పూర్వాదిషు దలేషు చ ।। 29.23 ।।
వాసుదేవాదయో వ్యూహాశ్చత్వారో దిక్ష్వవస్థితాః ।
తేషాం నామ చతుర్థ్యన్తం సత్యన్తం ప్రణవాన్వితమ్ ।। 29.24 ।।
గగ్గులుశ్చ (11) కురణ్డశ్చ దమక (12) శ్శలలస్తథా ।

కోణవర్ణేషు సంస్థ్యప్య (13) మన్త్రాంస్తన్నామపూర్వకమ్ ।। 29.25 ।।

(11. కరణ్డశ్చ.)

(12. శలబస్తథా । కణవర్ణేషు సంస్థాప్య మన్త్రస్థం నామపూర్వకమ్.)

(13. మన్త్రాన్తం మన్త్ర.)

రతిస్సరస్వతీ భూమిః ప్రితిః కీర్తిశ్చతుర్ముఖ ।
శాన్తిః పుష్టిశ్చ తుష్టిశ్చ శ్రియోఽధస్తాచ్చ శక్తయః ।। 29.26 ।।
నామాని తాసాం (14) మనవో యథాపూర్వ్యముదీరితాః ।
పార్శ్వే చ దక్షిణే తస్యాశ్శ్రియః పద్మనిధిస్థ్సితః ।। 29.27 ।।

(14. మునయో.)

వామే శఙ్ఖనిధిర్నామ తయోర్మన్త్రం యథాపురమ్ ।

* ధనదాదీనాం మన్త్రాః.*

ధనదో మాణిభద్రశ్చ జృమ్భలో నలకూభరః ।। 29.28 ।।
పూర్ణభద్రశ్చలేన్ద్రశ్చ కలిస్రక్శిబికుణ్డలః ।
పూర్వాదిదిక్షు భవినామేతాషాం మనురుచ్యతే ।। 29.29 ।।
నిగమాదిం సుభద్రం చ ఏకదన్తం సయష్టికమ్ ।
ధనదస్య మనుః ప్రోక్తో నామ నత్యన్తమేవ చ ।। 29.30 ।।
భల్లాయుధం పద్మనాభం పఞ్చిబిన్దుం సదణ్డకమ్ ।
నలకూబరమన్త్రశ్చ కథితః కమలోద్భవ ।। 29.31 ।।
కకుభం పద్మనాభం చ నాసిక్యం (15) జృమ్భలో మనుః ।

స్పర్శాన్తం పులహం చోర్ధ్వలోకేశం తదనన్తరమ్ ।। 29.32 ।।

(15. జృంభతే.)

మాణిభద్రస్య (16) సదృశో మనుస్సర్వార్థసాధకః ।

పశ్చిమం పీతవర్ణాభం భువనం యష్టిమస్తకమ్ ।। 29.33 ।।

(16. కథితో.)

పూర్ణభద్రస్య కథితో మనురేవం చతుర్ముఖ ।

వక్రతుణ్డం చ భువనం పులహం భువనం పునః ।। 29.34 ।।

నాసిక్యం మనురేతస్మిన్ శిఖికుణ్డలనామని ।

బ్రహ్మాణమాదిం పులహం గుహాలయసయష్టికమ్ ।। 29.35 ।।

ఉద్ధారశ్చ మనోరేవం కథితః కలిమాలినః ।

వక్రతుణ్డం పీతవర్ణం హృషీకేశం చ తద్ధ్వమ్ ।। 29.36 ।।

చరేన్ద్రమన్త్రః కథితః పూర్వాదిషు యథాక్రమమ్ ।

మన్దరం పులహంచైవ గుహాలయవిదర్భితమ్ ।। 29.37 ।।

(17) మాహేన్ద్రస్య మనుః ప్రోక్తస్సుభగః పులహాదయః ।

(18) ధనాధ్యక్షస్య మన్త్రోఽయం కథితః కమలాసన ।। 29.38 ।।

(17. ముఖ్యేన్ద్ర.)

(18. ధాన్యాధ్యక్ష.)

* చిన్తామణిప్రభృతీనాం మన్త్రాః.*

పార్శ్వేచ దక్షిణే పూజ్యాశ్శ్రియః పరిజనా స్థితాః ।

ఖఢ్గదామోదరం చైవ మహామాయాం సబిన్దుకమ్ ।। 29.39 ।।
చిన్తారత్నస్య కథితో మనుః పూర్వదలాశ్రయః ।
శ్రీవత్సమగ్నిం (19) భువనం సదణ్డం చ చతుర్ముఖ ।। 29.40 ।।
(19. సవనమ్.)

కథిత (20) శ్చ బలామన్త్రస్తార్క్ష్యస్థానే సమర్చనమ్ ।
ఇన్ద్రాదయో లోకపాలాస్స్వాశాసు పరితస్థ్సితాః ।। 29.41 ।।
(20. శ్మబలా.)

తృతీయావరణే (21) చాపి బలాకీ వనమాలినీ ।
విభీషీ శాఙ్కరీ చైవ దిక్షు పూర్వాదిషు స్థితాః ।। 29.42 ।।
(21. నాపి.)

సకఙ్చుకా వేత్రహస్తా మన్త్రాస్తాసాం సమాహ్వయాః ।
విష్వక్సేనపదే పుష్పదారిణి మర్చయేత్తతః ।। 29.43 ।।
కల్పకం పారిజాతం చ హరిచన్దనభూరుహమ్ ।
సన్తానమన్దరౌ చైవ ద్వారభూషునివేశయేత్ ।। 29.44 ।।
బిల్వం చ సరసీం చైవ శతపత్రసమాకులామ్ ।
శ్రియం పరిగతాం పక్షి (22) సఙ్ఘాతకలనిస్వనామ్ ।। 29.45 ।।
(22. సఙ్ఘాతాలికుల.)

పరివారాన్ ప్రకల్ప్యైపం తత్తన్నామభిరర్చయేత్ ।
చతుర్థ్యన్తైర్నతిపరైః ప్రణవప్రముఖైస్తథా ।। 29.46 ।।
* శ్రియో మాలామన్త్రః.*

మాలామన్త్రం ప్రవక్ష్యామి శ్రియః కమలసమ్భవ ।
ఉద్గీథముక్త్వా ప్రథమం నతిశ్చతదనన్తరమ్ ।। 29.47 ।।
ఉక్త్వా భగవతీ (23) శబ్దే శ్రీచతుర్థ్యన్తమన్వతః ।
ధీరాపదం చ సమ్బుద్ధౌ శ్రీపూర్వం నిలయం తథా ।। 29.48 ।।
(23. శబ్దం.)

ఆకారపూర్వం భరణం శతమణ్డిత మన్వతః ।
శరీరేతి చ సమ్బుద్ధిః పదాన్యేవం సముద్ధరేత్ ।। 29.49 ।।
(24) భాస్కరం చానలం పఞ్చ బిన్దుం చన్ద్రార్ధశేఖమ్ ।
కలాత్మానం విసర్గాన్తం బీజయేతత్సముద్ధరేత్ ।। 29.50 ।।
(24. " భాస్కరం---ద్విరీరయేత్" ఇత్యన్తం శ్లోక ద్వయం క్వచిదధికమస్తి.)

ద్విరుచ్చార్యం భరపదం పాపశబ్దాదనన్తరమ్ ।
అలక్ష్మీమితివక్తవ్యం నాశయేతి ద్విరీరయేత్ ।। 29.51 ।।
భాస్కరం చానలం పంచ బిన్దుం యష్టిమనన్తరమ్ ।
త్రిరభ్యసేత్తథా సప్తజన్మపూర్వార్జితం తథా ।। 29.52 ।।
అఖిలం ప్రోచ్య దారిద్ర్యం పదం దూరాత్తథా పదమ్ ।
ఉత్సారయేతి ద్విః ప్రోచ్య చన్ద్రమాది (25) విసర్గితమ్ ।। 29.53 ।।
(25. విసర్జితమ్ ।।)

(26) త్రిస్త్రిః ప్రోచ్యం త్వదభక్త ? జనశబ్దమనన్తరమ్ ।
వసుం (27) నియోజయేత్యుక్త్వా ధారయేతి పదం పునః ।। 29.54 ।।
(26. ప్రోచ్యత్వద్భక్తమనలం.)

(27. నిగమమన్వక్ప.)

పూరయేతి ద్విరుచ్చార్య పదమమ్భోరుహాసన ।
ప్రపన్నలోకం హ్రీఙ్కారం త్రిరుచ్చార్య హయం గజమ్ ।। 29.55 ।।
వివిధం పశుముచ్చార్య నిచయం తదనన్తరమ్ ।
దాసీదాసం పరిజనం (28) తదన్తం ద్విర్విలోకయ ।। 29.56 ।।
(28. తల్లన్తం ద్విర్విలోచనమ్ ।।)

మాం చ సౌమ్యేతి చేత్యుక్త్వా అవలోకనసంయుతమ్ ।
లక్ష్మీమగ్నిం విక్రమం చ శ్రీధరం యష్టిమస్తకమ్ ।। 29.57 ।।
త్రిరుచ్చార్య (29) యజేతి ద్విర్భవతీతి చ పద్మజ ।
సురాసురేత్యనుగుణం సిద్ధగన్ధర్వరాక్షసమ్ ।। 29.58 ।।
(29. జయే.)

యక్షవిద్యాధరవదం నిఖిలం జన్తుశబ్దకమ్ ।
మనోభిరితి చారాఙ్క్య సమాగమమనన్తరమ్ ।। 29.59 ।।
ప్రియేతి సమ్బుద్ధిపదం భాస్కరం సగుహాలయమ్ ।
సార్ధచన్ద్రమిదం బీజం త్రిరుచ్చార్య పరాదితే ।। 29.60 ।।
వరం వివిధముచ్చార్య సితమాలామ్బరం తథా ।
ధారణీతి సముచ్చార్యం నిఖిలం రోచిషం వసు ।। 29.61 ।।
నిచయా భవతీ పద్మా సమ్బుద్ధౌ తత్రత్రయం పదమ్ ।
శ్రీపదం చాపి నత్యన్తమస్త్విత్యతత్రిక్రియాపదమ్ ।। 29.62 ।।
యుష్మచ్ఛబ్దం చతుర్థ్యన్తం ఠతాన్తో మనురీరితః ।

పూర్వవద్బీజమస్యాపి మన్త్రం భఙ్క్త్వాఙ్గకల్పనా ।। 29.63 ।।

ఛన్దోఽతిచ్ఛన్ద ఏతస్య దేవతా శ్రీర్ధనాదిపః ।

ద్రష్టా ఫలం జపశ్చాస్య ద్విషట్కాక్షరవత్ఫలమ్ ।। 29.64 ।।

* వసుధామన్త్రః.*

(30) అధునా వసుధామన్త్రం ప్రవక్ష్యామి చతుర్ముఖ ।

బ్రహ్మకోశం ముఖం తస్య శ్రీవత్సం జ్వలనం తథా ।। 29.65 ।।

(30. వసుధాయా మనుర్బ్రహ్మన్ వక్ష్యామి శ్రూయతాంత్వయా.)

వామనం (31) మాధవం (32) దేవదత్తం శ్రీబీజమేవ చ ।

కమలం బహులం పఞ్చబిన్దుం సుభగమన్వతః ।। 29.66 ।।

(31. మారుతం.)

(32. మారుతం దేవదత్తమ్ - మారుతం దేవం దత్తమ్.)

భద్రహస్తం విధాతారమనలం వామనం తథా ।

సుభగం గోపనయుతం విఘ్నేశం చ సమీరణమ్ ।। 29.67 ।।

కరాలమగ్నిమికారం ఠతాన్తం షోడశాక్షరమ్ ।

తారాదివసుమధ్యం చ ఠతాన్తం హృదయాదిషు ।। 29.68 ।।

(33) అఙ్గేషు యోజయేన్మన్త్రం నమస్కారపదం శృణు ।

సామాయా చ తథా సౌమ్యా సమ్బుద్ధౌ తత్పదద్వయమ్ ।। 29.69 ।।

(33. యోజయేచ్చ నమస్కారపదం శృణు సయాచిత ? । తథా సౌమ్యా చ సమ్బుద్ధౌ సమయేతి పదద్వయమ్ ।। అభయఙ్కరి చేత్యుక్త్వా మహాశబ్దమనన్తరమ్ । టాబన్త స్సమయావన్త ? స్సమ్బుద్ధౌ చ తథావిధి ।।)

సమయంకరి చేత్యచుక్త్వా మహాశబ్దమనన్తరమ్ ।
టాబన్తస్సమయాశబ్దస్సమ్బుద్ధౌ చ ఠతావధి ।। 29.70 ।।
హ్యేన్తమేతి తథా పూర్వం గచ్ఛేతి పదమన్వతః ।
దిర్వక్తవ్యం పదద్వన్ద్వం (34) భగపూర్వావధీతి చ ।। 29.71 ।।
(34. భగపూర్వంనతీతి చ.)

వసుశబ్దం దేహీ శీర్షం ఠతాన్తం తేన (35) చాహ్వయేత్ ।
దేవీం చ వసుధాం ధ్యాయేత్తప్తహాలకరోచిషమ్ ।। 29.72 ।।
(35. మహ్వయేత్ ।)

సింహాసనస్థామాకల్పైరనేకైర్భూషితాం సదా ।
గృహీతదాడిమినాలవామహస్తాం తథేతరే ।। 29.73 ।।
హస్తే దధానాం సుభగం చిన్తారత్నం చతుర్ముఖ ।
పూర్ణం నానావిధైరత్నైః కుమ్భం (36) చోర్ధ్వముఖం స్థితమ్ ।। 29.74 ।।
(36. చధోముఖ.)

దక్షిణే చరణాబ్జఫ్ఠే పశ్చిమామరభూరుహమ్ ।
పార్శ్వయోరుభయోశ్చాపి వాలవ్యజనపాణిభిః ।। 29.75 ।।
అన్యాభిశ్శుక్ల తామ్బూలధారిణీభిశ్చ సేవితామ్ ।
శఙ్ఖపద్మనిదీ చాపి వమన్తౌ విపులం ధనమ్ ।। 29.76 ।।
పరస్పరముఖప్రేక్షౌ పరివాహౌ స్థితౌ పునః ।
అనుక్తపరివారాశ్చ గ్రాహ్యాశ్శ్రీమనువర్త్మనా ।। 29.77 ।।

* జపప్రకారః.*

సముద్రగాయాస్సరితస్స్రోతసి ప్రాఙ్ముఖస్థితః ।
(37) మస్తదఘ్నే జపేల్లక్షం మన్త్రసిద్ధౌ సమాహితః ।। 29.78 ।।
(37. స్తనదఘ్నే.)

వైశాఖే మాసిశుక్లే చ పక్షే మాసర్క్షపశ్చిమే ।
వ్రతం సమాపయే (38) చ్చక్రే పూజయేచ్చ మహానిశి ।। 29.79 ।।
(38. దన్తే.)

మల్లికావకులైశ్చాన్యైస్సుగన్ధైః కాలజైశ్శుభైః ।
గోఘృతైశ్చ తిలైరన్యైర్యథాభిలషితైరలమ్ ।। 29.80 ।।
తర్పణం మన్త్రజాపం చ నిత్యమేతత్సమాచరేత్ ।
ఏవమాచరతస్సమ్యఙ్మన్త్రిణో యావదాయుషమ్ ।। 29.81 ।।
వసతి శ్రీర్గృహే తస్య సప్తజన్మసు నిశ్చలా ।

* ధరణ్యాః మన్త్రః.*

మనుం ధరణ్యా వక్ష్యామి సాధనం చ యథాతథమ్ ।। 29.82 ।।
ఛన్దసామాదిముద్ధృత్య సూక్ష్మాదృక్పులహం తథా ।
హృషీకేశం విసర్గాన్తం మనురేకాక్షరః స్మృతః ।। 29.83 ।।
గోపనం పఞ్చబిన్దుం చ ఊర్ధ్వలోకేశమన్వతః ।
వీరసేనం కలాన్తం చ సఙ్కర్షణసమాహ్వయమ్ ।। 29.84 ।।
(39) సబిన్దుం గదినం తానం ? కల్పయేద్ధృతయాదిషు ।
పైఠరోస్య మునిశ్ఛన్దో దైవం గాయత్రమిరితమ్ ।। 29.85 ।।
(39. సబిన్దుమఙ్గ.)

దేవతా ధరణీ దేవీ జపేల్లక్షమతన్ద్రితః ।

మనుర్ధరణ్యాస్సప్తార్ణః కథ్యతే కమలాసన ।। 29.86 ।।

ధనదం పావకం చాదిం సుముఖం (40) గోధనాహ్వయమ్ ।

నత్యన్తమేవం సప్తార్ణో ధరణ్యాస్సంప్రదర్శితః ।। 29.87 ।।

(40. దరగోధనే । నత్యన్తమేవ సప్తార్ణోమనుస్సంప్రతి దర్శితః ।।)

మనుశ్చతుస్త్రింశవర్ణః కథ్యతే కమలోద్భవ ।

ఆదాయ చాదౌ సప్తార్ణాన్ కుమ్భమాది మచామను ।। 29.88 ।।

శశాఙ్కమాదిం భువనం సుభగం దత్తసంజ్ఞితమ్ ।

సుభద్రమూర్ధ్వలోకేశం విజయం విష్ణుశీర్షకమ్ ।। 29.89 ।।

మోహనాశం తథాకారం వై రాజం చాగ్నివిక్రమమ్ ।

భల్లాయుధం చ మహేన్ద్రం హృషీకేశవిగర్హితమ్ ।। 29.90 ।।

సానుస్వారం చ (41) కమలం పావకం సగుహాలయమ్ ।

నాసిక్యం త్రిదశాహారం త్రివిక్రమసమాహ్వయమ్ ।। 29.91 ।।

(41. కమలాం.)

క్రోధరూపం చ సుముఖం సోదకం కలశం తతః ।

ప్రణవాదిం చ (42) మహేన్ద్రం వర్ణానాం చ సముద్ధరేత్ ।। 29.92 ।।

(42. సుభగం పులహాస్తం.)

సుభద్రం దేవత్తం చ భాస్కరం యష్టిమస్తకమ్ ।

(43) పావకం పాటలం బ్రహ్మ మాహేన్ద్రం చ (44) గుహాలయమ్ ।। 29.93 ।।

(43. " పానకం-యష్టిసంయుతమ్" ఇత్యేకః శ్లోకః క్వచిదధికో దృశ్యతే.)

(44. సుధాలయమ్.)

ప్రభఞ్జనం పూర్ణచన్ద్రమౌషధం యష్టిసంయుతమ్ ।
స్వాహాయాం విరతిర్మన్త్రః కథితః కమలాసన ।। 29.94 ।।
పూర్వోక్తం బీజమఙ్గాని ఋషిశ్ఛన్దశ్చ దేవతా ।
* సరస్వత్యాః మన్త్రః.*

సారస్వతం మనువరం ప్రవక్ష్యామి యథా తథమ్ ।। 29.95 ।।
నిగమాదిం శ్వేతరశ్మిం మనుమర్ధేన్దుశేఖరమ్ ।
(45) ఇత్యుద్ధరేత్స్వయం గాం చ ద్రష్టా కశ్యపనన్దనః ।। 29.96 ।।
(45. ఇత్యుచ్చరే త్స్వయం చాఙ్గం.)

ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రం దేవతా భారతీ స్వయమ్ ।
లక్షమేకం నియమవాన్ జపేన్మన్త్రమతన్ద్రితః ।। 29.97 ।।
అతులా వాగ్విభూతిస్స్యాల్లభతే జ్ఞానముత్తమమ్ ।
(46) సకృద్గ్రహణమాత్రేణ గ్రహణం దృఢమశ్నుతే ।। 29.98 ।।
(46. సకృచ్ఛ్రవణ.)

స్మృతిప్రమోషో నైవాస్య సభాయాం న పరాభవః ।
అన్యం సారస్వతం మన్త్రమధునా కథయామి తే ।। 29.99 ।।
(47) ముఖమస్య బ్రహ్మకోశం గోధనం చేన్దుశేఖమ్ ।
కమలం పులహం మాయామనుస్స్వరపరిష్కృతామ్ ।। 29.100 ।।
(47. ఖస్య చ బ్రహ్మలోకేశం గోధనం చన్ద్రశేఖరమ్.)

(48) యష్టిం యష్ట్యావిసర్గాన్తః పూర్వోక్తం మన్త్రమన్వతః ।
త్రియక్షరస్య చోద్ధారః కథితః కమలాసన ।। 29.101 ।।
(48. యష్టివర్ణంవిసర్గాన్తం.)

ద్రష్టా వసిష్ఠో మన్త్రస్య విరాట్ ఛన్దస్సరస్వతీ ।
దేవతా జపనఙ్ఖ్యా చ లక్షత్రయముదాహృతమ్ ।। 29.102 ।।
పరాపరజ్ఞో పాగ్మీ చ సప్తకృతోఽభిమన్త్రితమ్ ।
జలం పిబేద్ధ్రువం తస్య కల్యాణీ వాగ్భవిష్యతి ।। 29.103 ।।
షడక్షరగణో మన్త్రః కథ్యతే కమలాసన ।
తారకం వరుణం చాదిం నాసిక్యం జ్వలనాహ్వయమ్ ।। 29.104 ।।
మధుసూదనమన్వక్చ హుంఫడన్తం నమస్కృతిః ।
ఋషిర్మహేశ్వరశ్ఛన్దో విరాట్ సైవ చ దేవతా ।। 29.105 ।।
దశాక్షరం మన్త్రరాజం (49) వర్ణోద్ధారేణ చోచ్యతే ।
వ్యాపీ సుధారసశ్చాపి వైధరో విష్ణుమస్తకః ।। 29.106 ।।
(49. అర్ణోద్ధారే చ పర్వతే.)

వర్ణా (50) స్త ఏవ చత్వార స్సమనన్తరమిరితాః ।
ఈరయిత్వా (51) తథా కుంభం మధుసూదనమన్వతః ।। 29.107 ।।
(50. ర్ణ.)

(51. జలే శానం.)

పఞ్చాన్తకః పాశపాణిం మధుసూధనపశ్చిమమ్ ।
వైధరం రామసహితం విఘ్నేసం బన్ధుమస్తకమ్ ।। 29.108 ।।

హుతాన్తమర్ణానుద్ధృత్య మనురేష సమీరితః ।
అఙ్గాని రూపం మన్త్రస్య బీజమేవం విభాజితమ్ ।। 29.109 ।।
చన్ద్రమణ్డలమధ్యస్థాం తుషారనిచయప్రభామ్ ।
వమన్తీమమృతం వక్త్రాజ్జిహ్వామధ్యగతాం స్మరేత్ ।। 29.110 ।।
ధ్యాయతో మన్త్రిణస్తస్య వాక్సిద్ధిరతులా భవేత్ ।
నిగమాదిం చ నత్త్యన్తం సుభద్రం గదినం తథా ।। 29.111 ।।
కుమ్భమాదిం చ విజయం (52) గోవిన్దం మధుకేతనమ్ ।
విజయం మాధవయుతం ఠతాన్తం (53) మనుముద్ధరేత్ ।। 29.112 ।।
(52. దరం గోవిన్దమగ్నియుక్ ।)

(53. మనురీరితః ।।)

జ్వలనం చాదిమర్ధేన్దు బీజమేవం సముద్ధరేత్ ।
ద్రష్టాస్య దేవలశ్ఛన్దో విరాట్ దేవీ రతి స్తథా ।। 29.113 ।।
దశ లక్షం జపేన్మన్త్రం తతస్సిధ్యతి మన్త్రిణః ।
వశ్యాకర్షణ విద్వేషముఖా చ ఫలసన్తతిః ।। 29.114 ।।
దూరాదాగమనం చాపి ప్రోషితస్యాఽచిరాద్భవేత్ ।
సప్తవర్ణాన్ సముచ్చార్య పూర్వోక్తాన్ సమనన్తరమ్ ।। 29.115 ।।
పవిత్రం పీఠమన్వక్చ పఞ్చబిన్దుమనన్తరమ్ ।
వైరాజం (54) గోధనం వాయుం ఠతాన్తం మనుముద్ధరేత్ ।। 29.116 ।।
(54. గోపనయుతం.)

ఏకచక్షుశ్చ పీఠం చ హృషీకేశం సబిన్దుకమ్ ।
బీజముక్తం మనోరస్య మునిరఙ్గిరసః స్మృతః ।। 29.117 ।।

ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రం దేవతా ప్రీతిరుచ్యతే ।
సాధయిత్వా యథాపూర్వం ధర్మాదిఫలభాగ్భవేత్ ।। 29.118 ।।
సప్తార్ణాః పూర్వ వద్గ్రాహ్యాః కరాలం వామనం తతః ।
ఏకదృగ్గోధనం చిత్రభానుం చ మధుసూదనమ్ ।। 29.119 ।।
యష్టిం (55) కరాలమగ్నిం చ ధ్రువం చాగ్నేశ్చ యోషితమ్ ।
తదేవ బీజం ద్రష్టా చ మనుః కీర్తిశ్చ దేవతా ।। 29.120 ।।

(55. ****)

ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రం పూర్వవత్సిద్ధిసాధనే ।
వర్ణానాదాయ సప్తాదౌ పరిశిష్టాన్ సముద్ధరేత్ ।। 29.121 ।।
శ్రీవత్సం గోపనం భద్రపాణిం చ విజయం తథా ।
స్పర్శనం వీరసేనం చ శుభదం దహనం మనుమ్ ।। 29.122 ।।
యష్టిం చ భాస్కరోపేతం పావకం బిన్దుపఞ్చకమ్ ।
సయష్టిం బీజసహితం శ్రియస్స్వాహాపదావధి ।। 29.123 ।।
ఛన్దో విరాట్ గౌతమ ర్షిర్దేవతా శాన్తిరుచ్యతే ।
మనునా సాధయేద్బ్రహ్మాన్ పాదుకాదిఫలం మహత్ ।। 29.124 ।।
సప్తవర్ణా యథాపూర్వం నృహరిం పావకం తథా ।
మహామాయామనుస్వారం విజయం ప్రణవాదికమ్ ।। 29.125 ।।
ఉదయం క్రోధరూపం చ భూధరం గోపనం తథా ।
ఠఠాన్తమేవముద్ధృత్య మనుర్జ్ఞేయో విచక్షణైః ।। 29.126 ।।
ద్రష్టా వ్యాసో విరాట్ఛన్దో దేవతా తుష్టిరుచ్యతే ।
లక్షత్రయజపేనైవ తుష్టిశ్చ మహతీ భవేత్ ।। 29.127 ।।
సప్తార్ణాః పూర్వవద్గ్రాహ్యాశ్శిష్టార్ణస్యోద్ధృతిః క్రమాత్ ।
భాస్కరం పావకం పఞ్చబిన్దుం యష్టిసమన్వితమ్ ।। 29.128 ।।

పవిత్రం భువనం క్రోధరూపం భూధరమన్వతః ।
గోవిన్దమాగ్నేయీ మన్వగుద్ధృత్య మనురీరితః ।। 29.129 ।।
(56) ద్రష్టేరితస్తథేశానా పుష్టిశ్ఛన్దో విరాడభూత్ ।
అష్టలక్షం జపేన్మన్త్రం పుష్టికామస్సమాహితః ।। 29.130 ।।
(56. హారితో మునిరీశానా.)

భుక్త్వా భోగాంశ్చ విపులాన్ రసాయనపురోగమాన్ ।
అతలాదిషు లోకేషు మన్త్రీ చరతి దేవవత్ ।। 29.131 ।।

* ఆధారశక్త్యాదిమన్త్రాః.*

యోగాసనాఙ్గా న్యాధారశక్త్యాదీని చతుర్ముఖ ।
యాని తేషాం కల్పనేషు వర్ణోద్ధారపురస్సరమ్ ।। 29.132 ।।
మన్త్రాన్వక్ష్యామ్యానుపూర్వ్యాయథావదవధారయ ।
బ్రహ్మనోశముఖం విద్యాత్పవిత్రమృతధామ చ ।। 29.133 ।।
హృషీకేశం బిన్దుపరం ప్రతర్దనమతః పరమ్ ।
పద్మనాభం చ నాసిక్యం గోపనం సుభగం పునః ।। 29.134 ।।
ఆదిదేవం హుతవహం శ్రీవత్సం కమలాహ్వయమ్ ।
వైరాజం వీనసేనం చ నతిమేవం సముద్ధరేత్ ।। 29.135 ।।
ఆధారశక్తిమన్త్రోయం కథితః కమలాసన ।
చతుర్ముఖం చతుర్బాహుం శుద్ధస్ఫటికవర్చనమ్ ।। 29.136 ।।
కిరీటహారకేయూరప్రముఖాకల్పభూషితమ్ ।
శ్రీవత్సాఙ్కం శఙ్ఖచక్రగదాపద్మాయుధైర్యుతమ్ ।। 29.137 ।।
తేజోమణ్డలమధ్యస్థం ధ్యాయేదాధారరూపిణమ్ ।
బ్రహ్మకోశం దినకరం భువనం పాపకాహ్వయమ్ ।। 29.138 ।।

గుహాలయం ధ్రువం భూయః కమలం సగుహాలయమ్ ।
పావకం మన్దరం పద్మమాకారం (57) విపులం తథా ।। 29.139 ।।
(57. పులహం.)

గోపనం చ గదధ్వంసం వినాయకమనన్తరమ్ ।
(58) ప్రభఞ్జనం మాధవం చ సత్యన్తం మనుముద్ధరేత్ ।। 29.140 ।।
(58. చతుర్గతిం మాధవం చ సత్యన్తః కుర్మామన్త్రరాట్ ।।)

ఏకవక్త్రం చతుర్బాహుం జపాపుష్పసమద్యుతిమ్ ।
శఙ్ఖచక్రధరం క్రుద్ధం (59) పద్మకౌమోదకీధరమ్ ।। 29.141 ।।
(59. శక్తిం.)

వహ్నిమణ్డలమధ్యస్థం (60) జ్వలనాపీతవిగ్రహమ్ ।
(61) సకలాభరణోపేతం ధ్యాయేత్కూర్మమనన్తరమ్ ।। 29.142 ।।
(60. జ్వాలావితతవిగ్రహమ్ ।)

(61. సజలాభరణోపేతం ధ్యాయేదగ్ని.)

* అనన్తమన్త్రః.*

(62) ఉద్గీథం భానుమాకారం యష్టిమాదిం వినాయకమ్ ।
ద్విరదం విజయాకారం శ్వసనం ప్రథమం స్వరమ్ ।। 29.143 ।।
(62. ఉద్గీథ మంశు.)

(63) నతిం చోద్ధృత్య మన్త్రోఽయమనన్తస్య ప్రదర్శితః ।

స్ఫటికాద్రిప్రతీకాశం చతుర్బాహుం కిరీటినమ్ ।। 29.144 ।।
(63. మతిం.)

పూర్ణచన్ద్రాననం సౌమ్యం సితపుష్పైర్విరాజితమ్ ।
లాఙ్గలం ముసలం ముఖ్యకరయోర్దధతం శివమ్ ।। 29.145 ।।
జఘన్యకరయోశ్శఙ్ఖచక్రద్వన్ద్వం యథాయథమ్ ।
నీలామ్బరధరం దంష్ట్రాకరాలవదనైర్యుతమ్ ।। 29.146 ।।
(64) ప్రశాన్తవపుషా యుక్తం సహస్రఫలమున్నతమ్ ।
ఫణామణిసహస్రాంశు నీరాజనవిరాజితమ్ ।। 29.147 ।।
(64. పృష్ఠతో నాగవపుషం.)

అనన్తవక్త్రకుహరైరుద్వమన్తముదర్చిషమ్ ।
మణ్డలీకృతనాగేన్ద్ర (65) భోగవేష్టన విగ్రహమ్ ।। 29.148 ।।
(65. బోగివేష్టనవిష్టరమ్.)

ధ్యాయేదనన్తముభయోః పార్శ్వయోర్నాగయోషితః ।
దేవ్యస్తస్య సుఖాసీనాః ఫణామణ్డల మణ్డితాః ।। 29.149 ।।

* భూమన్త్రః.*

ధ్యాత్వా భువో మనుః పశ్చాద్వర్ణోద్ధారేణ వక్ష్యతే ।
తారం సుభగనామానమర్చిష్మన్తం చతుర్ముఖ ।। 29.150 ।।
సుముఖం (66) గోధనం వాయుం నత్యన్తమితి కల్పయేత్ ।

* పీఠకల్పనవిధిః తన్మన్త్రాశ్చ.*

తస్యోపరి ఫణీన్ద్రస్య తపనీయనిభాం శుభామ్ ।। 29.151 ।।

(66. గోపనాహ్వనం.)

చతురశ్రాం మహాపీఠం కల్పయేన్మధువిద్విషః ।

ధర్మాదీనాం చతుర్ణాం (67) త్వధర్మాదీనాం చ తావతామ్ ।। 29.152 ।।

(67. చ నఞ్పూర్వాణాం చ.)

పాదానాం కల్పనామన్తరా వక్ష్యన్తే కమలాసన ।

ఆద్యర్ణాన్ ప్రణవాదీం శ్చ సానుస్వారాన్ యథాయథమ్ ।। 29.153 ।।

చతుర్థ్యన్తాని నామాని ప్రోచ్యాన్తే నతిమిరయేత్ ।

మధ్యే సదాశివపదం పాదత్వేన ప్రకల్పయేత్ ।। 29.154 ।।

తచ్చతుర్థ్యన్తమాదౌ చ భాస్కరం సగుహాలయమ్ ।

నత్యన్తం చైవ పాదానాం నవానాం కల్పయేన్మనూన్ ।। 29.155 ।।

ఋగాదయశ్చతుర్వేదా (68) స్తేషాం తు మనవః పునః ।

సానుస్వారాం స్తదాద్యర్ణాన్ ప్రోచ్యాదౌ కమలాసన ।। 29.156 ।।

(68. స్తస్యైషాంస్తన్మనుః పునః ।)

చతుర్థ్యన్తాని నామాని ఋగాదీనాం సతీః పునః ।

మనూన్ ప్రకల్పయేదేవం భౌతికాదిరహంకృతిః ।। 29.157 ।।

తిస్రః ప్రకల్పయేత్పశ్చాత్తాసాం మన్త్రాన్ బ్రవీమి తే ।

ప్రణవాదీన్ పుల్లనయనానచామాదిం సదణ్డకమ్ ।। 29.158 ।।

భౌతికాదిరహఙ్కారశ్చతుర్థ్యన్తో నతి స్తథా ।

పశ్చిమం మారుతం చోర్ధ్వలోకేశం బిన్దుమస్తకమ్ ।। 29.159 ।।

పదం చ తైజసం శిష్టం పూర్వవన్మనురీరితః ।

కుమ్భమౌర్వం సనాసిక్యం వై కారిపదమన్వతః ।। 29.160 ।।
శిష్టం యథాపురం సర్వం మనురన్యస్సమీరితః ।
సత్వం రజస్తమశ్చేతి గుణాన్ పశ్చాత్ప్రకల్పయేత్ ।। 29.161 ।।
సానుస్వారంస్తదాద్యర్ణాన్ చతుర్థ్యన్తాంస్తదాహ్వయాన్ ।
మనూన్ ప్రకల్పయేదేవం మహ్యాద్యైస్తత్ప్రకల్పనమ్ ।। 29.162 ।।
ఆత్మశబ్దం చతుర్థ్యన్తం మహ్యాది పదపూర్వకమ్ ।
హుంఫఢన్తం చ సత్యన్తం ప్రయుఞ్జీత మనుం పునః ।। 29.163 ।।
ప్రణవం మన్దరం యష్టిం ముసలం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।
అమృతం గోపనయుతం విజయం మాధవీం తథా ।। 29.164 ।।
భద్రహస్తం మృగేశం చ నతిముద్ధృత్య మన్త్రవిత్ ।
మన్త్రేణాస్త్రరణాధ్యాసో వహ్న్యాదేర్మణ్డలత్రయమ్ ।। 29.165 ।।
తస్యోపరి (69) ష్ఠాదధ్యాసాన్ మన్త్రాన్ సర్వాన్యథాక్రమమ్ ।
పావకం శశినం సూర్యం (70) త్రయమాకారబిన్దుకమ్ ।। 29.166 ।।
(69. తదధ్యాసం మన్త్రాన్వచ్మి.)

(70. త్రయం సాకారబిన్దుకమ్ ।। అనురక్తః.)

మనుమేవం సముద్ధృత్య పద్మం చోరికల్పయేత్ ।
ప్రణవం పశ్చిమం యష్టిం పవిత్రం విజయం తథా ।। 29.167 ।।
దక్షం చ గోపన (71) పరం శ్వసనం చ వినాయకమ్ ।
విష్ణుం చ మన్దరం స్వర్గముద్ధృత్యా (72) జమనుః స్మృతః ।। 29.168 ।।
(71. యుతం.)

(72. బ్జమనుః స్మృతః.)

శ్రీవత్సాదిద్వాదశానాం శక్తీనాం తత్సమాహ్వయాః ।
చతుర్థ్యన్తాస్సనా (73) సిక్యాస్తదాద్యర్ణ పురస్కృతాః ।। 29.169 ।।
(73. సిక్యం తావదన్య.)

మన్త్రోభద్రాసనస్యైష కథితః కల్పానా క్రమః ।
* బ్రహ్మసనకాది పరివారకల్పనమ్.*

బ్రహ్మదయ (74)స్తతః పశ్చాత్సనకాదిత్రయం పునః ।। 29.170 ।।
(74. స్త్రయః.)

(75) వినాయకశ్చ దుర్గా చమన్త్రిణో గురురస్వతః ।
ప్రణవాద్యాశ్చతుర్థ్యన్తా నత్యన్తాశ్చ తదాహ్వయాః ।। 29.171 ।।
(75. వినాయకంచ దుర్గాం చ మన్త్రిణా.)

(76) తానర్చయేచ్చ బ్రహ్మదీన్ పరిచర్యాముఖే హరేః ।
* ప్రథమావరణే యష్టవ్యాః.*

అష్టౌ వ్యాప్త్యాదికాశ్శక్తీః ప్రథమావరణే జయేత్ ।। 29.172 ।।
(76. త్రైర.)

పూర్వవత్తత్సమాఖ్యాభిర్మన్త్రైః పఞ్చాయుధాన్యపి ।
దివ్యాని దిక్పతీన్ సర్వానిన్ద్రాదీన్ విహగాధిపమ్ ।। 29.173 ।।
సేనేశం చ చతుర్థ్యన్తైర్నత్యన్తైశ్చ స్వనామభిః ।
పూర్వవత్పూజయేద్రప్రహ్మాన్

* చణ్డప్రచణ్డమోమన్త్రః.*

(77) ద్వితీయావరణే తతః ।। 29.174 ।।
(77. తృతీయా.)

చణ్డప్రచణ్డావన్తస్థౌ ద్వారౌ్ం చ మనునా జయేత్ ।
నిగమాదిం ఖడ్గధరమృతమోతం సయష్టికమ్ ।। 29.175 ।।
వక్రతుణ్డం ప్రచణ్డం చ పుణ్డరీకాక్షగోపనౌ ।
ప్రభఞ్జనం చాప్రమేయం నత్యన్తో మనురీరితః ।। 29.176 ।।
ప్రథమం ఛన్ద సామాదిం పశ్చిమం (78) ఋతధామకమ్ ।
సదణ్డం పాపహననం దహనం వక్రతుణ్డకమ్ ।। 29.177 ।।
(78. త్వృత సాధనమ్ ।)

ప్రచణ్డం పుణ్డరీకాక్షం చతుర్థ్యన్తం తథా నతిః ।
చణ్డప్రచణ్డయోర్మన్త్రస్సముద్ధృత్యార్ణమిరితః ।। 29.178 ।।

* ఉదుంబరస్య మన్త్రః.*

ఉదుమ్బరస్య సత్యన్తం (79) శాన్తిమాదివిభక్తికమ్ ।
ఉదీరయేదధిష్ఠాత్రీ తస్య శాన్తిశ్చ దేవాత ।। 29.179 ।।
(79. శాన్తిం తాదృగ్విభక్తితాః.)

సరస్వతి దక్షిణస్యాం రతిశ్చోత్తరదారుణి ।
శ్రీః పశ్చిమాదధస్తస్య శాన్తిర్భవతి దేవతా ।। 29.180 ।।
చతుర్థ్యనం చ తన్నామమన్త్రశ్చోక్తశ్చతుర్ముఖ ।

కవాటే దక్షిణే విశ్వనేత్రస్యాద్దేవతా తథా ।। 29.181 ।।

ఉత్తరే విశ్వవక్త్రశ్చ దేవతా వేత్రదారుషు ।

వసన్తి వేదశాస్త్రాణి నారాచేషు తథా మరాః ।। 29.182 ।।

ఋషయః కీరదేశేషు భూతేశః పట్టికా భువి ।

విశ్వభావనవాసస్స్యాత్కన్దపట్టద్వయం తథా ।। 29.183 ।।

నామ తేషాం చతుర్థ్యన్తం మనుర్వాస్తుపతేస్తథా ।

* క్షేత్రేశమన్త్రః.*

క్షేత్రేశస్య మనుర్బ్రహ్మన్ ఛన్దసామాదిముద్ధరేత్ ।। 29.184 ।।

నృసింహముదయం దక్షమృతధామసదణ్డకమ్ ।

చతుర్థ్యన్తం నమోన్తం చ తార్క్ష్యమగ్రేహరేస్థ్సితమ్ ।। 29.185 ।।

ద్వారపార్శ్వే శఙ్ఖచక్రద్వయం తత్సంజ్ఞయార్చయేత్ ।

వచ్మి (80) ధామార్చనే మన్త్రం ఛన్దసామాదిముద్ధరేత్ ।। 29.186 ।।

(80. తామర్చనే.)

వరుణం బన్ధుశిరసం క్రోధరూపం వనస్రజమ్ ।

వరుణం దేవదత్తం చ పశ్చిమం వహ్నిగోపనౌ ।। 29.187 ।।

శశాఙ్క (81) మాదిదేవాన్తం వైధరం దహనం తతః ।

హృషీకేశం (82) పశ్చిమం చ రామం సుముఖమన్వతః ।। 29.188 ।।

(81. మాదిదేవం చ.)

(82. పవిత్రం చ.)

మాధవం హుంఫడన్తం చ (83) స్వాహాన్తావధికో మనుః ।

* దిఙ్మూర్తినిర్దేశః.*

దిఙ్మూర్తయశ్చానుపూర్వ్యా కథ్యన్తే కమలాసన ।। 29.189 ।।

(83. స్వాహయానసితం మనుః ।)

ఇన్ద్రేశానౌ నృసింహశ్చ విరిఞ్చశ్చ క్రమాద్భవేత్ ।

దిఙ్మూర్తయోఽథవా శక్తిధరః పశుపతి స్తథా ।। 29.190 ।।

శ్రీధరో ధనదశ్చేతి యద్వా క్రోడాకృతిర్హరిః ।

నృసింహశ్శ్రీధరశ్చేతి హయశీర్షాకృతి స్తథా ।। 29.191 ।।

అపి వా స్యాచ్చతుర్వక్త్ర నరనారాయణావుభౌ ।

హరిః కృష్ణశ్చ కథితో యద్వా సత్యాదయః క్రమాత్ ।। 29.192 ।।

వాసుదేవాదయో వ్యూహా యద్వా దిఙ్మూర్తయః క్రమాత్ ।

క్రమాచ్చ తోరణాయాన్తే పూర్వపశ్చిమధామయోః ।। 29.193 ।।

చతురశ్రాయతే ధామ్ని పూర్వపశ్చిమనాసయోః ।

పూర్ణశ్చ పుష్కరశ్చద్వావధిష్ఠానే పునః క్రమాత్ ।। 29.194 ।।

ఆగ్నేయే హస్తివదనో యామ్యే పశుపతి స్తథా ।

వారుణే దక్షిణామూర్తిః కౌభేరే విశ్వరూపధృక్ ।। 29.195 ।।

శాఙ్కరే చ చతుర్వక్త్ర తస్మిన్ భగవతీ తథా ।

అన్తర్మణ్డలసమ్బన్ధిగోపురోభయపార్శ్వయోః ।। 29.196 ।।

చన్ద్రాదిత్యౌ తథోర్ధ్వం తు (84) ఇన్ద్రదిక్షు విదిక్షు చ ।

మన్మథశ్చ విధాతా చ (85) వి శ్వేశషణ్ముఖ స్తథా ।। 29.197 ।।

(84. ఆగ్న్యాదిషు చ దిక్షు చ.)

(85. వి ఘ్నేశ.)

దుర్గాధనదరుద్రాశ్చ క్షేత్రేశ స్తదనన్తరమ్ ।
సోమేశానాన్తరే చైవ విష్వక్సేనః ప్రతిష్ఠితః ।। 29.198 ।।
దక్షిణోర్వీతలే సప్తమాతరో వీరభద్రకః ।
విఘ్నేశః పార్శ్వయోస్తేషాం జ్యేష్ఠాం నిరృతిభూతలే ।। 29.199 ।।

* ద్వితీయావరణే యష్టవ్యాః.*

ఇన్ద్రాదయస్స్వాసు దిక్షు ద్వితీయావరణే పునః ।
భగవత్ప్రముఖే తార్క్ష్యోద్వితీయావరణే తతః ।। 29.200 ।।

* బహిరావరణే యష్టవ్యాః.*

తదీయగోపురద్వారపార్శ్వయోః పురషాచ్యుతౌ ।
(86) ఖలురికాధరిత్రీషు వహ్న్యాదీనాం దిశి క్రమాత్ ।। 29.201 ।।

(86. " ఖలురికాధరిత్రీషు ఖడ్గం కౌమో దకీం ధనుః" ఇత్యేవ క్వచిదస్తి. మధ్యగతః "వహ్న్యాదీనాం---ముసలం శఙ్ఖమ్" ఇతి శ్లోకఖణ్డః నదృశ్యతే.)

హయశీర్షః కర్షణశ్చ క్రోడాకృతిరనన్తరమ్ ।
ప్రద్యుమ్నోఽనన్తనామానావనిరుద్ధోనృకేసరీ ।। 29.202 ।।
చక్రం చ ముసలం శఙ్ఖం ఖఙ్గం కౌమోదకీం ధనుః ।
వజ్రం పద్మమితి ప్రోక్తం ప్రాగాదిషు తృతీయకే ।। 29.203 ।।
గోపురోభయపార్శ్వస్థౌ ద్వాదశాశ్శీతరశ్మయః ।
యమాగ్నిమధ్యే పసవః పితరో యమరక్షసోః ।। 29.204 ।।
విశ్వే దేవాశ్చ మధ్యస్థౌ నిరృతేర్వరుణస్య చ ।
మరుతః పాశహస్తస్య శ్వసనస్య చ మధ్యమాః ।। 29.205 ।।
పాశిమారుతయోర్మధ్యే మునయస్సప్త చ స్థితాః ।

కుబేరేశానయోర్మధ్యే రుద్రాశ్చైకాదవస్మృతాః ।। 29.206 ।।

క్షేత్రపాలశ్చతత్రైవ ప్రాచ్యాదౌ కుముదాదయః ।

(87) మర్యాదాహ్వయసాలస్య ద్వారి పుర్ణశ్చ పుష్కరః ।। 29.207 ।।

(87. మధ్యాన్తర్ద్వారసాలస్య.)

ఉర్వీతలే సమారాధ్యాః ప్రాఙ్కణేక్లృప్తపీఠకే ।

స్థాప్యాశ్చై (88) పోత్తమగణాః ప్రాచ్యాదిష్వష్టను క్రమాత్ ।। 29.208 ।।

(88. వోత్తర.)

తథోపేన్ద్రాదయస్థాప్యా మహత్యావరణే తతః ।

మహీతలే మధ్యగణా విశ్వే శాద్యా దిశి క్రమాత్ ।। 29.209 ।।

జయాదయో గోపురాణాం బహిర్భూమౌ వ్యవస్థితాః ।

* బలిపీఠే బలిదానప్రమః.*

బలిపీఠేషు సర్వత్ర ప్రథమావరణాదిషు ।। 29.210 ।।

ఆద్యాశ్చ (89) కామజాశ్చైవ యే భూతాః ప్రాగ్దిశి స్థితాః ।

ప్రసన్నాః పరితుష్టాస్తే గృహ్ణన్తు బలికాఙ్క్షిణః ।। 29.211 ।।

(89. కుర్మజా.)

భూమౌ వ్యోమ్ని తథా వృక్షపర్వతాదిషు విక్షితాః ।

(90) వినాయక క్షేత్రపాలాశ్కూరాశ్చ కుముదాదయః ।। 29.212 ।।

(90. వినాయకః క్షేత్ర పాలః కుశ్మాణ్డః.)

సర్వైః పారిషదైశ్చాన్యైప్సార్ధం గృహ్ణన్తు తే బలిమ్ ।

(91) చణ్డాదయోథ ద్వారస్థాశ్చతుర్ద్యన్తైస్స్వనామభిః ।। 29.213 ।।

(91. ధేనుకాన్తా.)

ప్రణవాద్యైశ్చ నత్యన్తైర్దేవీపరిజనాన్వితాః ।

సవాహనాస్తే సంపూజ్యాస్స్వే స్వే దేశే చతుర్ముఖ ।। 29.214 ।।

బలిపీఠేషు సర్వేషాం బలిగ్రహణకాఙ్క్షిణామ్ ।

తత్తన్నామసముచ్చార్య బలిర్దేయో విచక్షణైః ।। 29.215 ।।

* క్షేత్రేశార్చనం వినా బలిదానస్య నిష్ఫలత్వమ్.*

ధామేశానం వినా తేన బలిదానేన యోఽర్చతి ।

(92) హరన్తి రాష్ట్రం రాజానం ధామ చాత్మానమేవ చ ।। 29.216 ।।

(92. వసన్తి.)

పరివారానసభ్యర్చ్యతథైవాగ్నేస్సమిన్ధరమ్ ।

(93) భోగైరకృత్వా దేవస్య పూజా స్యాన్నిష్ప్రయోజనా ।। 29.217 ।।

(93. హోమై.)

తస్మాద్యథోక్తమార్గేణ పూజనం స్థానవృద్ధిదమ్ ।

వర్ధనం రాజరాష్ట్రాణాం ప్రజానాం వృద్ధికాఙ్క్షిణామ్ ।। 29.218 ।।

దృశ్యాదృశ్యేన రూపేణ స్థితానాం బలికాఙ్క్షిణామ్ ।

భూతానాం భూతికామేన దేయోఽవశ్యం బలిస్సదా ।। 29.219 ।।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మే తన్త్రే చర్యాపాదే శ్రియాదిపరివార మన్త్రవర్ణనం నామ ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

------ ******* -------

పాద్మసంహితాయామ్

త్రింశోఽధ్యాయః

----

* తిథిదేవతామన్త్రాః.*

శ్రీభగవాన్ :---

(1) తిథియాగం చతుర్వక్త్ర బ్రవీమి సుఖసాధనమ్ ।
* కామ్యకర్మణః కాలః.*

కామ్యస్య కర్మణః కాలశ్శుక్లపక్షస్తథా తిథిః ॥ 30.1 ॥
(1. తిథియోగం.)

జపహోమార్చనైస్సమ్యక్కాలేష్వారాధయేత్సుధీః ।
* తిథిదేవతాః.*

(2) అగ్నిర్బ్రహ్మాధనేశానౌ విష్ణుశ్శ్రీష్షడాననః ॥ 30.2 ॥
(2. అగ్నిః ప్రజేనశ్చేశానో.)

భానుర్వృషధ్వజో దుర్గా యమో వలనిఘూదనః ।
విష్ణుః కామోఽశ్వినౌ చన్ద్ర ఇత్యుక్తాస్తిథి దేవతాః ।। 30.3 ।।

* అగ్నేర్మన్త్రః.*

ప్రణవం నవబిన్దుం చ వరుణం శ్రీధరం తతః ।
గదధ్వంసం భద్రహస్తం పావనం మాధవం తతః ।। 30.4 ।।
ఠఠాన్తముద్ధృత్య మనుః కథితో జాతవేదసః ।
అగ్నిమాద్యమనుస్వారం బీజం తేనాఙ్గపద్ధతిః ।। 30.5 ।।
ఛన్దో విరాట్ దేవలశ్చ ద్రష్టాగ్నిరధిదేవతా ।
చతుర్థ్యన్తం స్వాభిధానం నత్యన్తమసరో మనుః ।। 30.6 ।।
ఋషిశ్ఛన్దో దేవతాపి మనోరస్యాపి పూర్వవత్ ।
ప్రత్యక్షరం లక్షజపస్సాధనం మన్త్రయోర్ద్వయోః ।। 30.7 ।।
కామ్యస్య లాభస్సర్వస్య ఫలమత్యన్తదుర్లభమ్ ।

* బ్రహ్మణోమన్త్రః.*

నిగమాదిం కాలనేమిమృతధామవిదర్భితమ్ ।। 30.8 ।।
మార్తాణ్డమన్దరయుతం ప్రచణ్డం మాధవం నతిమ్ ।
ఇత్యుద్ధరేద్బ్రహ్మమనుముద్ధారోఽన్యస్య కథ్యతే ।। 30.9 ।।
చతుర్థ్యన్తం బ్రహ్మపదమాగ్నేయీనిష్ఠితం మనుః ।
వై రాజమక్షప్రథమం విజయం రోహిణీపతిమ్ ।। 30.10 ।।
అకారమేకనేత్రం చ బీజం ప్రణవసంయుతమ్ ।
ఏతదేవాఙ్గసన్తానస్స్వరశ్ఛన్దశ్చలోహితః ।। 30.11 ।।
మునిర్బ్రహ్మచ దేవశ్చ యష్టవ్యం పఙ్కజోతరే ।

* కుబేరస్య మన్త్రః.*

ప్రణవం సూక్ష్మదృష్టిం చ భద్రపాణిం సబిన్దుకమ్ ।। 30.12 ।।
ఉద్ధృత్యైకాక్షరో మన్త్రః కుబేరస్య సమీరితః ।
ఉష్ణిక్ఛన్దో మునిర్వహ్నిర్ధనేశానశ్చ దేవతా ।। 30.13 ।।
ఆరమ్భం (3) నతిమన్వక్చ సుభగం విఘ్ననాయకమ్ ।
పవిత్రం విజయం పశ్చాద్ధ్వంసనం మాధవం తథా ।। 30.14 ।।
(3. మత్వం చ.)

కమలం చోదయం ప్రోచ్య జృమ్భలం మృగవల్లభమ్ ।
పావకం గోపనయుతం సదాగతిమనన్తరమ్ ।। 30.15 ।।
కుమ్భం శశాఙ్కం (4) భువనం హేరమ్భం రామసంయుతమ్ ।
వక్రతుణ్డం జగత్ప్రాణం మన్దరం పశ్చిమాననమ్ ।। 30.16 ।।
(4. పవనం హేరమ్భం కామసంజ్ఞితమ్ ।)

అగ్నిమాద్యం మారుతం చ ప్రథమం ప్రేతనాయకమ్ ।
అచామాది మథాగ్నేయీముద్ధృత్య మనురీరితః ।। 30.17 ।।
ధనదస్య నభో ద్రష్టా ఛన్దోగాయత్రమిరితమ్ ।
దైవం ధనాధిపో దేవో బీజం పూర్వవదీరితమ్ ।। 30.18 ।।
అఙ్గుష్ఠే మాణిభద్రాఖ్యం తర్జన్యాం పూర్ణభద్రకమ్ ।
(5) కలిమాలిం మధ్యమాయాం వికుణ్డలమనామికామ్ ।। 30.19 ।।
(5. కలిమాదిం మధ్య మాయా విజృమ్భలమనామికా ।।)

మూలే కనిష్ఠకాయాం చ మధ్యే చ మణిబన్ధయోః ।
మఖేన్ద్రం పాణితలయో (6) రఙ్గన్యాసే ధనాధిపం ।। 30.20 ।।

(6. ర్ధహేన్యం సేర్ధనాసికమ్ ।।)

(7) స్నాత్వాజృమ్భలమన్త్రేణ ప్రక్షిపేదుదకాఞ్జలిమ్ ।
అమ్భోజకర్ణికామధ్యే మహాకాయం మహోదరమ్ ।। 30.21 ।।
(7. జ్ఞాత్వా.)

ద్విభుజం పీతవసనం చిన్తారత్నం రకే స్థితమ్ ।
ధారయన్తం మనః కాన్తం మన్త్రిభ్యో పీప్సితం వసు ।। 30.22 ।।
యక్షయక్షీపరిజనం ధ్యాయన్నర్ఘ్యాదిభిర్యజేత్ ।
ఋద్ధిం గుప్తిం చ తత్పార్శ్వే చతుర్థ్యన్తం స్వసంజ్ఞయా ।। 30.23 ।।
(8) అర్ఘ్యాద్యైరర్చయిత్వాతు తతో జృమ్భలమబ్జజ ।
కలిమాలిం మాణిభద్రం (9) చరేన్ద్రం పూర్ణభద్రకమ్ ।। 30.24 ।।
(8. నత్యన్తేనార్చయిత్వాతు.)

(9. వరేన్ద్రమ్.)

(10) ముఖేన్ద్రం శిఖిపూర్వం చ కుణ్డలం నలకూబరమ్ ।
అమ్భోజకర్ణికామధ్యే దలేష్విన్ద్రాదిషు క్రమాత్ ।। 30.25 ।।
(10. ముఖేన్దుం ఖిపూర్ణం.)

అర్చయేత్పురతశ్శఙ్ఖనిధిం పద్మనిధిం తథా ।
(11) శబలాం పురతో న్యస్యేత్పృష్ఠతః కల్పకద్రుమమ్ ।। 30.26 ।।
(11. శంబరం.)

జపహొమౌ తర్పణాది ఫలం మూలమనోర్యథా ।

* జృమ్భలమన్త్రః.*

వక్ష్యామి జృమ్భలమనుమర్ణోద్ధారేణ సంప్రతి ।। 30.27 ।।
ఓమాదిం సుభగం భద్రహస్తం వైధర (12) మక్షరమ్ ।
ఆదిదేవం మారుతం చ ధనదం భద్రబాహుకమ్ ।। 30.28 ।।
(12. రాక్షసమ్.)

పవిత్రం విజయం చైవ మారుతం మాధవం తథా ।
జన్మహన్తృ తథామ్నాయం మాధవం సూక్ష్మదర్శనమ్ ।। 30.29 ।।
విక్ష్కమ్భమాదిదేవం చ స్పర్శం స్వాహయా యుతమ్ ।
బీజమాద్యక్షరం భర్గో ద్రష్టా చ్ఛన్దో విరాణ్మనోః ।। 30.30 ।।
దేవతా జృమ్భలః కార్యః ఫలం సర్వం ప్రయచ్ఛతి ।

* విఘ్నేశమన్త్రః.*

విఘ్నేశమన్త్రముద్ధృత్య వర్ణాన్ వక్ష్యామ్యనుక్రమాత్ ।। 30.31 ।।
ఉద్గీథం చ తృతీయం చ స్పర్శేషు (13) పులహం మనుమమ్ ।
దణ్డ ఇత్యుద్ధృతో మన్త్రో గణికాష్టద్విరాట్తథా ।। 30.32 ।।
(13. సులభం మనుమ్ । దగ్ధమిత్యయుతో మన్త్రోగణనా.)

దేవతా విఘ్న రాజశ్చ జపో లక్షత్రయం స్మృతమ్ ।
(14) భూతం భవ్యం భవిష్యం చ స్వప్నే పశ్యతి మన్త్రవిత్ ।। 30.33 ।।
(14. భూతం భనద్భ విష్యం చ.)

ఆరబ్ధం కర్మనిర్విఘ్నం ఫలం దుగ్దే యథేప్సితమ్ ।
తృతీయాదిం చ సుముఖమాద్యం (15) పశ్చిమసంజ్ఞితమ్ ।। 30.34 ।।
(15.పంచమ.)

అచాం ముఖం చ విజయం ప్రాణం మాధవమన్వతః ।
సత్యన్తమాదౌ పూర్వోక్తం మనుం చ మనురీరితః ।। 30.35 ।।
అజో మునిశ్ఛన్ద ఉష్టిగ్దేవతా విఘ్ననాయకః ।
సప్తలక్షం జపేన్మన్త్రం సిద్ధయః పూర్వమిరితాః ।। 30.36 ।।
ఏకాక్షరం నతిశిరో మనురన్యస్సమిరితః ।
నిగమాదిం దినకరం జ్వలనం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।। 30.37 ।।
సానుస్వారం గదధ్వంసం పద్మనాభం చ వామనమ్ ।
యష్టిం సహస్రకిరణం పావకం దణ్డశేఖరమ్ ।। 30.38 ।।
త్రియక్షరమనుర్బ్రహ్మన్ కథితస్సర్వసాధనః ।
అఙ్గాది గదితం వర్ణమకారాదిస్వరాన్తకమ్ ।। 30.39 ।।
ప్రయుఞ్జీత మనుశ్చాన్యో వక్ష్యతే కమలాసన ।
ఉద్గీథమాదిం కమలం పావకం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।। 30.40 ।।
(16) అర్ధేన్దుసహితం భద్రమనలం బిన్దువామనమ్ ।
సరోరుహం సమాహేన్ద్రం మహామయా సయష్టికమ్ ।। 30.41 ।।
(16. ఆద్యేన్దుసహితం భద్రం బాహులం.)

బీజం చ తత్స్వరాద్యర్ణం గదధ్వంసం ప్రచణ్డకమ్ ।
పశ్చిమాననవైరాజౌ (17) మాయాం చ వసుధారసం ।। 30.42 ।।
(17. మాయాశ్చైవ.)

ఆదిమగ్ని (18) మకారం చ షట్పదద్వయమిరయేత్ ।
శశినం (19) వరుణం వహ్నిం కకుభం భద్రబాహుకమ్ ।। 30.43 ।।
(18. మనాదిం చ.)

(19. కలశం.)

మన్దరద్వయమేకారం వరుణం కమలాముఖమ్ ।
అచాం దక్షం గోపనం చ విఘ్నేశం (20) శ్వసనం తథా ।। 30.44 ।।
(20. సవనమ్.)

ఠతాన్తమత్థముద్ధారో బీజాది కథితం పురా ।
ఐహికాముష్మికఫలం సర్వమేతేన సాధయేత్ ।। 30.45 ।।
శ్రియం పూర్వోక్తమార్గేణ దేవీమర్ఘ్యాదిభిర్యజేత్ ।
తత్కటాక్షనిపాతేన లభతే శ్రియముత్తమామ్ ।। 30.46 ।।

* షణ్ముఖమన్త్రః.*

తారం నతిం క్రోధరూపం ప్రచణ్డం దక్షమన్వతః ।
ఉదయం (21) ఖర్వదేహం చ గోపనం చ ప్రభఞ్జనమ్ ।। 30.47 ।।
(21. సర్వ.)

శశాఙ్కం శ్రీధరం హ్రస్వమృతధామసమాహ్వయమ్ ।
దినేశం మాధవీమన్వక్రప్రచణ్డం మధుసూదనమ్ ।। 30.48 ।।
శ్వసనం స్వాహయా సార్ధం మనురేషసమిరితః ।
జృమ్భలం పులహం చోర్ధ్వలోకేశం యష్టిమస్తకమ్ ।। 30.49 ।।

ఏతద్బీజసముద్ధారస్తదేవాఙ్గమృషిః పునః ।
వర్ణాత్మా కథితశ్ఛన్దో గాయత్రం దేవతా గుహః ।। 30.50 ।।
దాడిమికుసమప్రఖ్యాం తన్మన్త్రేణ సమర్చయేత్ ।
ఏవం కృతవతో వంశే సుబ్రహ్మణ్యాదయో గ్రహాః ।। 30.51 ।।
న పీడయన్తి తద్వంశ్యాన్ భవన్తి చిరజీవినః ।

* భానుమన్త్రః.*

నిగమాదిం చోషధీశమనునాసిక్యముద్ధరేత్ ।। 30.52 ।।
ఏకాక్షరోఽయం కథితో మన్త్రస్సర్వార్థసాధకః ।
హారితో మన్త్రదృచ్ఛన్దో విరాట్ సూర్యశ్చ దేవతా ।। 30.53 ।।
బ్రహ్మకోశం పద్మపాణిమృతం సుముఖసంజ్ఞితమ్ ।
(22) రామబిన్దుం హృషీ కేశమగ్నిం వాయుమచాం ముఖమ్ ।। 30.54 ।।
(22. మాయా-రామబిన్దుం.)

వైధరం బిన్దువైరాజం వాయుం తారం సముద్ధరేత్ ।
ఇత్థమష్టాక్షరో మన్త్రో బీజమేకాక్షరం స్మృతమ్ ।। 30.55 ।।
ఋషికత్రిశ్చ (23) దేవశ్చ పూషా చైవాధిదేవతా ।
(24) పరం సప్తాక్షరం మన్త్రం మన్త్రైరుద్ధృత్యవర్ణ్యతే ।। 30.56 ।।
(23. ద్వైనం చ దేవతాపురుషస్తథా.)

(24. పుషాతథాపరం.)

సప్తార్ణాః పూర్వవద్గ్రాహ్యాస్సుభద్రం మధుసూదనమ్ ।
భద్రహస్తం చ కలశం మాధవం పూర్వమిరితమ్ ।। 30.57 ।।

బీజమభ్యన్తరీకృత్వా ద్విరుక్తం కకుభం తథా ।
అప్రమేయం గన్ధవహమాద్యమేతదనన్తరమ్ ।। 30.58 ।।
పాదద్వితయమాపాహ్య మాదిదేవమనన్తరమ్ ।
పావకం విక్రమయుతం వైధరం ఋతధామ చ ।। 30.59 ।।
మారుతం (25) చాపి నాసిక్యం విఘ్నేశం గోపనాహ్వయమ్ ।
కమలామాదిపవనమాద్యం (26) ద్విః పదమిరియేత్ ।। 30.60 ।।
(25. చానునాసిక్యే.)

(26. ద్విః పాద.)

మాధవీమాదిసహితమక్షరం (27) ద్విరదం పఠేత్ ।
(28) పవిత్రం గోపనయుతం పఠేమం ? స్వరసంయుతమ్ ।। 30.61 ।।
(27. ద్విరుదం పదమ్.)

(28. పశ్చిమం.)

విఘ్నేశం దహతిం ధాతుం లోడన్తం ద్విస్సముద్ధరేత్ ।
శాన్తరోగం సుఖపదం (29) పూర్వలోడన్తమధ్యమమ్ ।। 30.62 ।।
(29. ప్రపూర్వేలోటి మధ్యమమ్.)

(30) యమం చణ్డం ద్విరుచ్చార్య త్రిరన్వక్ర్పణవం పదమ్ ।
స్వనామ్నా ప్రణవాన్తేన మనురేవం సముద్ధృతః ।। 30.63 ।।
(30. యమం చణ్డాద్వి.)

బీజమఙ్గాని చోక్తాని సిన్ధుద్వీపశ్చ దృష్టవాన్ ।
అతిచ్ఛన్దస్స్వయం ఛన్దస్సూర్యశ్చానేన కథ్యతే ।। 30.64 ।।
పద్మ (31) మధ్యే కర్ణికాయామాదిత్యం దలభూమిషు ।
ప్రాచ్యాదిషు గ్రహానన్యాం (32) స్తదానీం బిమ్బమర్చయేత్ ।। 30.65 ।।
(31. పత్రే.)

(32. నద్యాదిని సమర్చయేత్ - అర్ఘ్యాదిషు తథార్చయేత్.)

క్రమాత్ షడృతవస్సర్వే గృహాస్సానుగ్రహాస్తదా ।
ఆయురారోగ్యసౌన్దర్య సమృద్ధి (33) ముఖసంపదః ।। 30.66 ।।
(33. సుఖ.)

సప్తజన్మసువంశేఽస్య భవన్తిని రవగ్రహాః ।
* ఈశానమన్త్రః.*

ప్రణవం నతిమన్వక్చ శుభదం చ త్రివిక్రమమ్ ।। 30.67 ।।
వరుణం గోపనం వాయుమాదిముద్ధృత్య మన్త్రవిత్ ।
మనుః పఞ్చాక్షరః కార్యో బీజం సంప్రతి కథ్యతే ।। 30.68 ।।
గోపతిం విష్ణుసహిత మనుస్వారం సముద్ధరేత్ ।
బీజమేతచ్చతుర్వక్త్ర షడఙ్గానాముదాహరేత్ ।। 30.69 ।।
ఉపమన్యుఋషిశ్ఛన్దో దేవం గాయత్రముచ్యతే ।
ప్రతిపాద్యో మహాశానో జపస్స్యాల్లక్షపఞ్చకమ్ ।। 30.70 ।।
అష్టాక్షరవదస్యాపి ఫలసాధనమేవ చ ।
రక్తామ్బుజాసనాసినమర్చయేత్తద్దలేషు చ ।। 30.71 ।।

ప్రాగాదిషు షడఙ్గాని పార్వతీనన్దికేశ్వరౌ ।

క్రమాద్విన్యస్య పురతో వాహనం సమ్యగర్చయేత్ ।। 30.72 ।।

దిక్ష్వష్టాను సురేన్ద్రాదీనష్టావర్ణ్యాదినార్చయేత్ ।

సృష్ట్యాదిన్యసనం కృత్వా ప్రథమం తదనన్తరమ్ ।। 30.73 ।।

అక్షరస్యసనం కుర్యాత్ స్థానేష్వేతేషు పద్మజ ।

మూర్ధ్ని చాస్యే చ హృదయే గుహ్యే పాదతలే తథా ।। 30.74 ।।

వర్ణానాం క్రమశో వర్ణాః పఞ్చానాం కథ్యతేఽధునా ।

స్ఫటికం పాటలం పీతం శ్వేతం నీలమితిస్మరేత్ ।। 30.75 ।।

శివోఽహమితి చాత్మానం భావయేన్మన్త్రవిత్తమః ।

(34) ధ్యాయన్తం దేవదేవేశమారాధ్య వృషభధ్వజమ్ ।। 30.76 ।।

(34. ధ్యాయన్నేనం సమారాధ్య దేవేశమ్.)

త్యక్త్వా సంసారికం దుఃఖమేతి స్థానమనశ్వరమ్ ।

భోగానప్యైహికాన్ భుక్త్వా దుర్లభానమరైరపి ।। 30.77 ।।

ఓమాదిసప్తవర్ణానాముద్ధారః పూర్వమిరితః ।

వైధరం నృహరిం మాయాం ప్రచణ్డం మధుసూదనమ్ ।। 30.78 ।।

మన్దరం చోర్ధ్వలోకేశం వైరాజం ద్విశ్చతుర్ముఖ ।

పావకం పవనం దేవదత్తం పాటలమన్వతః ।। 30.79 ।।

గోపతిం మారుతమథో (35) మన్దరం మాధవీం తథా ।

మాధవం ధనదం బ్రహ్మన్ మధుసూదనసంజ్ఞితమ్ ।। 30.80 ।।

(35. మధునం మాధవీ.)

నాసిక్యం పశ్చిమం పద్మనాభం చ పవనాహ్వయమ్ ।

ఖడ్గం ద్విరుచ్చ రేత్స్వాహా ఇతి మన్త్రం సముద్ధృతమ్ ।। 30.81 ।।

మనుమన్యం ప్రవక్ష్యామి తమర్ణైరుద్ధరామ్యహమ్ ।
(36) తారమత్రిం గరుత్మన్తం రామం (37) సుముఖమన్వతః ।। 30.82 ।।
(36. తారమాదిమ్.)

(37. సుఖముఖం తతః.)

గోపవం మన్దరం చోర్ధ్వలోకేశం (38) విజయం పునః ।
తమర్ణం చాభిశఙ్ఖం చ మాధవం వారుణాభిధమ్ ।। 30.83 ।।
(38. భువనం.)

గోపనం చ కరాలం చ కమలం జృమ్భలం తతః ।
శ్రీధరం సుభగం మాయాం జన్మధ్వంసమనన్తరమ్ ।। 30.84 ।।
పాశపాణిం చాదిదేవం భద్రహస్తం చ పశ్చిమమ్ ।
ఋతాహ్వయం వైధరం చ మధుభిన్మారుతం తతః ।। 30.85 ।।
(39) సతిముద్ధృత్య కథితో వర్ణాన్ షోడశ సంజ్ఞితాన్ ।
మన్త్రయోరనయోర్బ్రహ్మన్ జీవో ద్రష్టాభిధీయతే ।। 30.86 ।।
(39. అగ్ని.)

ధర్మవర్తీ మహేశానో దేవతా దక్షిణాతనుః ।
దినేశ రామసహితం శ్వసనం (40) మతిబిన్దుమత్ ।। 30.87 ।।
(40. మనుబిన్దుమత్.)

బీజమేతదతో ధ్యానమిశానస్య బ్రవిమితే ।
కున్దేన్దుముక్తాశఙ్ఖాభం సర్వాకల్పపరిష్కృతమ్ ।। 30.88 ।।

వైయాఘ్రచర్మవసనం జటామణ్డలమణ్డితమ్ ।
నాసాగ్రన్యస్తనయనం శశిఖణ్డవిరాజితమ్ ।। 30.89 ।।
ప్రసన్నవదనం దేవం చతుర్భుజమభీష్టదమ్ ।
వామజానుని విన్యస్తవామేతరపదామ్బుజమ్ ।। 30.90 ।।
స్ఫటికామక్షమాలాం చ బిభ్రాణం దక్షిణేకరే ।
వామే కరామ్బుజే స్వీయే ధృతవిజ్ఞానపుస్తకమ్ ।। 30.91 ।।
దర్శయన్తం జ్ఞానముద్రాం మహర్షిగణసేవితమ్ ।
ధ్యాయతో మన్త్రిణస్త్వేవం సిధ్యన్తి సకలాః కలాః ।। 30.92 ।।
గఙ్గాప్రవాహవత్తస్య వాక్ప్రసారః ప్రవర్తతే ।
చతుర్వర్గఫలావాప్తిస్తస్య హస్తే స్థితా ధ్రువమ్ ।। 30.93 ।।
జపభూయస్తయో కామాన్ దుర్లభాన్ సుఖమశ్నుతే ।

* దుర్గామన్త్రః.*

తిథౌ భగవతీం దుర్గాం నవమ్యాం సమ్యగర్చయేత్ ।। 30.94 ।।
నిగమాదిం వైధరం చ భువనం చ విసర్జనమ్ ।
మనురేకాక్షరః ప్రోక్తస్సముద్ధృత్య యథాతథమ్ ।। 30.95 ।।
స్వీకృత్త్యేకాక్షరం పూర్వం గదధ్వంసం హుతాశనమ్ ।
స్పర్శనం (41) గోధనాహ్వానం నతిం చ మనురీరితః ।। 30.96 ।।
(41. గోపనాహ్వనమ్.)

బీజమస్యోద్ధరిష్యామి గోపతిం పావకం తతః ।
వామనం యష్టిశిరసమస్య కాత్యాయనో మునిః ।। 30.97 ।।
ఛన్దశ్చ దేవి గాయత్రం వనదుర్గా చ దేవతా ।

* మర్గాయా మన్త్రాన్తరమ్.*

మన్త్రమన్యం ప్రవక్ష్యామి దుర్గాశ్రయమనుత్తమమ్ ।। 30.98 ।।
నిగమాదిం విష్ణుసంజ్ఞం కపిలం జృమ్భలాహ్వయమ్ ।
మాధవం చ సురేన్ద్రాదిం ప్రద్యుమ్నం కాలనేమిజమ్ ।। 30.99 ।।
మధుసూదననమానం పులహం మాయయావృతమ్ ।
కరాలం దేవదత్తాఖ్యం శశాఙ్కం (42) కమలానుగౌ ।। 30.100 ।।
(42. కలశానుజౌ.)

పవిత్రమాది (43) దేవాన్తం నృహరిం స్పర్శనం తథా ।
బ్రహ్మణమగ్నిం చోద్ధృత్య పఞ్చబిన్దుమనన్తరమ్ ।। 30.101 ।।
(43. దేవంతమ్.)

ఆదిం శ్రీవత్సముదయం సుభద్రం నాసికాహ్వయమ్ ।
భాస్కరం భద్రబాహుద్వౌ వైధరం గోపతిద్వయమ్ ।। 30.102 ।।
పవిత్రఖడ్గనామానౌ ద్వౌ చ దక్షమనన్తరమ్ ।
సుప్రతిష్ఠం ద్విరుచ్చార్య దినకృన్మాధవీధ్రువౌ ।। 30.103 ।।
ఫట్కారమగ్న్యాదిమన్వగిత్యుద్ధృత్య జపేన్మనుమ్ ।
(44) అర్ణోద్ధారక్రమాదన్యం మన్త్రం వచ్మి చతుర్ముఖ ।। 30.104 ।।
(44. అస్యోద్ధారః.)

ప్రణవం వైధరం పశ్చాచ్ఛ్రీధరం గదినం తథా ।
వైశ్వానరం మృగపతిం తమేవార్ణమనన్తరమ్ ।। 30.105 ।।
(45) యాన్తం నృసింహం సుముఖం రామం స్వాహం సముద్ధరేత్ ।
(46) ఉద్ధృతోఽయం మనుశ్చాన్యో బీజమఙ్గాని పూర్వవత్ ।। 30.106 ।।

(45. యాన్తం నాసిక్యసుముఖం నామస్వాహాన్తము.)

(46. ఇత్యుద్ధృతో.)

ఋషిర్జయమతిశ్ఛన్దో గిరిదుర్గాచ దేవతా ।
ఉద్గీథం శ్రీధరం చైవ దృష్టిద్వన్ద్వం త్రివిక్రమమ్ ।। 30.107 ।।
క్రోధరూపి చ జీమూతం పశ్చిమం భువనాహ్వయమ్ ।
బహులం శ్రీధరం క్రోధం విక్రమం సరసీరుహమ్ ।। 30.108 ।।
విక్రమం ధర్మశీతాంశుం శశాఙ్కం చ సుధామయమ్ ।
పశ్చిమం (47) రామశిరసం క్రోధరూపం సవిక్రమమ్ ।। 30.109 ।।
(47. రాజశిఖరమ్.)

భల్లాయుధం తథా శఙ్ఖమాధవీద్వయమాధవమ్ ।
శుక్లమాదిం మృగపతిం శ్రీధరం పశ్చిమాననమ్ ।। 30.110 ।।
నీహారదీధితిం సర్వరోధం విక్రమశీర్షకమ్ ।
వైరాజం కపిలం శఙ్ఖం వైధరం బన్ధుమస్తకమ్ ।। 30.111 ।।
శుభదం కమలం (48) వాయుం మన్దరం విత్తవర్ధనమ్ ।
ఆదిం కరాలమనిలం నాసిక్యం యాదసాం పతిమ్ ।। 30.112 ।।
(48. వాసుం మదనమ్.)

గోపనం విజయం విఘ్ననాయకం దక్షమాధవౌ ।
సుభద్రం చ గదిం (49) కుమ్భం వైరాజం బన్ధుశీర్షకమ్ ।। 30.113 ।।
(49. ఘోరం.)

శుభదం మన్దరం శఙ్ఖం ఠతాన్తో మనురీరితః ।
షోఢా విభజ్య తం మన్త్రం హృదయాద్యఙ్గకల్పనమ్ ।। 30.114 ।।
ద్రష్టా వరేణ్యకో నామ హ్యనుష్టుప్ఛన్ద ఈరితః ।
దేవతా వనదుర్గాస్యాత్తదష్టాక్షర (50) వత్ఫలమ్ ।। 30.115 ।।
(50. వద్భవేత్.)

సర్వదాహ్వయదుర్గాయా మన్త్రముద్ధారయామి తే ।
ఉద్గీథం (51) నతిమన్వక్చ సూక్ష్మదృగ్ద్వృష్టిశీర్షకమ్ ।। 30.116 ।।
(51. తిథి.)

గదధ్వంసమకారం చ కుమ్భనాద్యం చతుర్ముఖ ।
వైరాజం రాజమానం వై వైధరం శ్రీధరాహ్వయమ్ ।। 30.117 ।।
(52) గదినం బన్ధుసంజ్ఞం చ స్వాహాశీర్షం శ్రియః పతిమ్ ।
గదినం పావకం చైవ దృష్టిమికారమన్వతః ।। 30.118 ।।
(52. మాధవం స్వాహా ధనం దృష్టిం.)

(53) దేహం చ విక్రమం చణ్డం రామం మన్దరసంజ్ఞితమ్ ।
మధుసూదం గన్ధవహం మాధవం (54) మాధరాహ్వయమ్ ।। 30.119 ।।
(53. దేవమ్.)

(54. మన్దరా.)

ఆదిత్యం గోపనం దక్షమాదిదేవం చ మారుతమ్ ।
మృగేశం మన్దరం భానుం మధుసూదనసంజ్ఞితమ్ ।। 30.120 ।।

పులహం దేవదత్తం చ దక్షం చ యదభాస్కరమ్ ? ।
రామ (55) ముగ్రాత్మనాత్మానం మధుసూదనమన్వతః ।। 30.121 ।।
(55. ముగ్రాత్మనామా.)

శశాఙ్కం శ్రీధరం సప్త (56) జిహ్వాం కుమ్భం త్రివిక్రమమ్ ।
కజాననం గోపతిం చ లక్ష్మీం భద్రం త్రివిక్రమమ్ ।। 30.122 ।।
(56. జిహ్వా కుమ్భం చ.)

వైధరం భువనాహ్వానముగ్రరూపం చ ఖేటకమ్ ।
భల్లాయుధం తథా బ్రహ్మన్ శ్వసనం నాసికా (57) భువమ్ ।। 30.123 ।।
(57. హ్వాయమ్.)

విధాతారం హుతవహం విక్రమం చ సుధారసమ్ ।
రామం చ భద్రం సుభగమనిలం విఘ్ననాయకమ్ ।। 30.124 ।।
రామం మహేన్ద్రసుభగం మహేశం గగనాహ్వాయమ్ ।
మార్తాణ్డమాదిదేవం చ శశాఙ్కం శ్రీధరం తథా ।। 30.125 ।।
చిత్రభానుం తథా దక్షం వైధరం హవ్యవాహనమ్ ।
విఘ్నేశం విక్రమం దృష్టిం దేవదత్తమపాం పతిమ్ ।। 30.126 ।।
మధుసూదననామానం కలాత్మానమతః పరమ్ ।
భువనం పావకం దృష్టిం (58) గోపనం విజయం తథా ।। 30.127 ।।
(58. గోధనం.)

వాయుం (59) పవిత్రమాకారం ముసలం విక్రమం పునః ।
ఏకనేత్రం మాధవం చ కలశం పాపకాహ్వాయమ్ ।। 30.128 ।।

(59. పవిత్రమాకారం కమలమ్.)

వైధరం దేవదత్తం చ విఘ్నేశం మధుసూదనమ్ ।
దహనం గోపనం చైవ మారుతం వనమాలినమ్ ।। 30.129 ।।
మాయాం చ వైధరాహ్వనం మధుసూదనమన్తరౌ ।
ఓతదేహం దృష్టిమగ్నిం పశ్చిమాననమన్వతః ।। 30.130 ।।
ఋతధామం విక్రమం చ శ్వసనం మృగనాయకమ్ ।
పుష్టిభీజం త్రిరుచ్చార్య సహస్రకిరణాహ్వయమ్ ।। 30.131 ।।
గుహాలయమనుస్వారం బీజమేతత్త్రిరుద్ధరేత్ ।
(60) భద్రం గుహాలయం చైవ విజయం గదినం తథా ।। 30.132 ।।
(60. సుభద్రం గుహాలయం చక్రమ్.)

పద్మనాభం గోపతిం చ కలశం మృగరాట్ తథా ।
వై రాజమాదిదేవం చ డుణ్డుభం లోచనోదయౌ ।। 30.133 ।।
ఉగ్రాత్మఖేటకౌ వహ్నిం (61) గోపతిం విహగాధిపమ్ ।
శ్వేతాంశు పశ్చిమం లక్ష్మీమాదిదేవమనన్తరమ్ ।। 30.134 ।।
(61. గోపనం.)

వక్రతుణ్డం గోపనం చ భద్రపాణిమనన్తరమ్ ।
విజయాకారమాదిం చ శశాఙ్కం చ సదాగతిమ్ ।। 30.135 ।।
ద్విరభ్యసేత్కాలనేమిం భద్రం పుణ్యం ద్విరుచ్చరేత్ ।
మన్దరం చాదిదేవం చ దహనం శ్వసనం తథా ।। 30.136 ।।
ద్విర్భ్యాయాత్సూక్ష్మదృగ్బహ్మాన్ కరాలం విజయం పునః ।
పీయూషమాదిం విజయం వసుమస్తకనిష్ఠితమ్ ।। 30.137 ।।

నిహారదీధితిమచామాదిం పీతం సమాధవమ్ ।
సుభద్రం కమలం చైకదృష్టిం చ చతురాసన ।। 30.138 ।।
పవిత్రమృతధామానం త్రివిక్రమమతః పరమ్ ।
పురుషాత్మానమేణేశం పశ్చిమం (62) పురతస్తథా ।। 30.139 ।।
(62. పురుషంత.)

ధ్రువం ధ్రువం తథా హ్రస్వం మాహేన్ద్రం మన్దరం తతః ।
సర్వరోధం గజాస్యం చ మాయాం కమలమన్దరౌ ।। 30.140 ।।
ఏకనేత్రమృతం (63) శులం బహు కుక్షిం త్రివిక్రమమ్ ।
కరాలం పద్మనాభాఖ్యం విఘ్నేశం విజయం తథా ।। 30.141 ।।
(63. శీలం బహుకుక్షిమ్ . శీలం లమ్బకుక్షిమ్.)

భద్రహస్తం తథా రామం శశాఙ్కం మనుమన్వతః ।
సుభద్రం గోపనం పశ్చాత్పఞ్చాన్తికమథానిలమ్ ।। 30.142 ।।
పశ్చిమం పద్మనాభాఖ్య (64) మృతధామానమస్వతః ।
జృమ్భలం పులహం (65) పాపహననం పద్మనాభకమ్ ।। 30.143 ।।
(64. మత్రిధామ సమన్వితమ్.)

(65. పశ్చాత్ పావకమ్.)

దృష్టిం మృగేశమమృతమార్యాం చ ద్విర్గుహాలయమ్ ।
పవిత్రమృతధామానం వైధరం మాధవం తతః ।। 30.144 ।।
(66) మారుతం కమలాం పద్మపవిత్రమృతధామ చ ।
అత్రిం మృగపతిం లక్ష్మీం బహులం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।। 30.145 ।।

(66. మాధవమ్.)

పవిత్రమృతధామానం (67) వై రాజం విక్రమం తథా ।
పశ్చిమం పద్మనాభాఖ్యం వైధరం మృగవల్లభమ్ ।। 30.146 ।।
(67. ముఖం వైరాజవిక్రమమ్ । తం తథా పశ్చిమం పద్మం వైధరం మృగవల్లభమ్.)

దక్షం రవిం గోపనాఖ్యం సుభద్రం భువనం తథా ।
కకుభం మాధవం పశ్చాన్మాధవీం భాస్కరాహ్వయమ్ ।। 30.147 ।।
గోపనం మతిమన్తం చ పులహం మాధవం రవిమ్ ।
యష్టిం చ వ్యాహరేద్బ్రహ్మన్ తథైవ మధుసూదనమ్ ।। 30.148 ।।
ధ్రువం నభోమణిం గోపం బిన్దుం చ చతురాసన ।
(68) ఏవం త్రి ర్వ్యాహరేదర్ఘం సుగతం సాగరోత్తమమ్ ।। 30.149 ।।
(68. యన్త్రితమ్.)

మన్దరం భాస్కరం పశ్చాద్గోపనం మాధవీం తథా ।
ఆదిదేవం జగత్త్రాణం మాధవం నతిముద్ధరేత్ ।। 30.150 ।।
ఇత్యేవముద్ధృతో మన్త్రో బ్రహ్మన్ సర్వార్థసిద్ధదః ।
(69) శతేన సంమితో వర్ణో రశ్మిత్యాదిభిరేవ ? సః ।। 30.151 ।।
(69. నతేన.)

భాస్కరం (70) మన్దరం పఞ్చబిన్దుం యష్టిమనన్తరమ్ ।
ఉద్ధృత్య బీజమేతేన షడఙ్గాని ప్రకల్పయేత్ ।। 30.152 ।।
(70. దహనం.)

ద్రష్టా కకుత్స్వశ్ఛన్దస్స్యాదతిచ్ఛన్దో (71) త్ర దేవతా ।
సర్వదాహ్వానమన్త్రస్య చతుర్లక్షోజపఃస్మృతః ।। 30.153 ।।
(71. ధిదేవతా.)

జ్ఞానాద్ధ్యానాజ్జపాన్మన్త్రస్సిద్ధిం సర్వాం ప్రయచ్ఛతి ।
మన్త్రిణో నిత్యయుక్తస్య ప్రత్యహం ప్రయతాత్మనః ।। 30.154 ।।
ఆముష్మికం చైహికం చ ఫలం సర్వం ప్రయచ్ఛతి ।
* యమస్య మన్త్రః.*

దశమ్యామర్చయేద్బ్రహ్మన్ కృతాన్తమభయప్రదమ్ ।। 30.155 ।।
(72) నిగమాదిం గన్ధవహం హృషీకేశమన్తరమ్ ।
దణ్డం ప్రభఞ్జనం దక్షం చాదిదేవం సదాగతిమ్ ।। 30.156 ।।
(72. ఉద్గీథమాదిమ్.)

(73) నితిముద్ధృత్య కథితో మనుర్వైవస్వతా (74) శ్రయః ।
బీజమర్ణాన్ సముద్ధృత్య శ్వసనం యష్టిశీర్షకమ్ ।। 30.157 ।।
(73. మనుద్ధారోఽపి.)

(74. హ్వయః.)

ఉదితం తేన బీజేన హృదయాద్యఙ్గకల్పనమ్ ।
ఋషిస్సత్యతపాశ్ఛన్దో గాయత్రం దైవమిరితమ్ ।। 30.158 ।।
మన్త్రశ్చ పితృదైవత్యో జపః స్యాత్పఞ్చలక్షకః ।
తేనారాధ్య శ్రాద్ధదేవమభీష్టం సర్వమశ్నుతే ।। 30.159 ।।

ఇన్ద్రస్య మన్త్రః

ప్రథమం ఛన్దసామాదిం విక్రమం మానుషేశ్వరమ్ ।
వైధరం వహ్నిమపరం గోపనం పవనం ముఖమ్ ।। 30.160 ।।
సతిముద్ధృత్య మాఘోనః కథితో మనురబ్జజ ।
వైధరం చోర్ధ్వలోకేశం నాసిక్యం బీజముద్ధృతమ్ ।। 30.161 ।।
(75) ఋషిర్దేవో విరాట్ ఛన్దో దేవతా వలసూదనః ।
ఏతేనేష్ట్వా తురాసాహం సామ్రాజ్య ఫలమశ్నుతే ।। 30.162 ।।
(75. ఋషిర్జీవో.)

* విష్ణోర్మన్త్రః.*

ద్వాదశ్యాం మాలమన్త్రేణ పూజయేదుక్తవర్త్మనా ।
భగవన్తం శ్రియః కాన్తం ఫలమిప్సన్ సుదుర్లభమ్ ।। 30.163 ।।

* కామస్య మన్త్రః.*

నిగమాదిం చ నత్యన్తం పశ్చిమోదయనం తథా ।
క్రోధరూపం పవిత్రం చ శ్రీవత్సం పావకం తతః ।। 30.164 ।।
ఆదిదేవం చ పననం గోపనం (76) యష్టిమన్వతః ।
(77) గోపతిం బహులం పఞ్చబిన్దుం నరహరిం తతః ।। 30.165 ।।
(76. యష్టిమస్తకమ్.)

(77. గోపనమ్.)

ఔర్వం యష్టిం చ (78) కమలం గోపనం మన్దరాహ్వయమ్ ।
వైధరం దేవదత్తం చ కమలం గోపనం తథా ।। 30.166 ।।
(78. కలశమ్.)

శఙ్ఖం రతాన్తముద్ధృత్య మనురేష సమీరితః ।
(79) స్వర్గాదిం పులహం బన్ధం నాసిక్యం బీజముద్ధరేత్ ।। 30.167 ।।
(79. స్వర్గాదిం.)

ఋషిర్శ్రీనిధిరస్యోక్తో విరాట్ ఛన్దశ్చ దేవతా ।
మన్మథస్తేన యష్టవ్యస్స సర్వఫలకాఙ్క్షిభిః ।। 30.168 ।।
ఏకార్ణమపరం మన్త్రముద్ధరిష్యామి పద్మజ ।
తారం గరుడమౌర్వం చ సబిన్దుం మనురీరితః ।। 30.169 ।।
లక్షమేకం జపేన్మన్త్రీ కర్మణ్యాకర్షణాదికే ।
సమర్థం కామదైవత్యం మనుమన్యం బ్రవీమి తే ।। 30.170 ।।
ఉద్గీథం కమలం పీతం (80) మాయామర్ధేన్దుశేఖమ్ ।
కరాలం గోపనం దక్షం వైధరం తదనన్తరమ్ ।। 30.171 ।।
(80. మాస.)

మృగేన్ద్రం వరుణం చాది (81) దేవం శ్వసనసంజ్ఞితమ్ ।
శుక్లం సుధామయం వహ్నిం కకుభం సవినాయకమ్ ।। 30.172 ।।
(81. శ్వేతం.)

శశాఙ్కం మాధవం బ్రహ్మసాధకం భాస్కరాహ్వయమ్ ।
హైరమ్బం గోపనం వాయుం కకుభం యాదసాం పతిమ్ ।। 30.173 ।।

పులహం నిగమాదిం చ తద్ద్వయం (82) తద్విరుచ్చరేత్ ।
పశ్చిమం త్వృతధామానం (83) పూర్ణం పర్వభిరుచ్చరేత్ ।। 30.174 ।।
(82. చ ద్విరుద్ధరేత్.)

(83. మర్ణపూర్ణం ద్వి.)

శశాఙ్కమాదిం జలజం (84) పీతం వరుణమబ్జజ ।
కకుభం విష్ణువిఘ్నేశౌ ప్రథమం తగ్మదిధితిమ్ ।। 30.175 ।।
(84. మయా. మాయా ఇతి స్యాత్.)

పద్మనాభం వైధరం చ వాయుమాద్యం చ మన్దరమ్ ।
మన్దరాద్యద్వయం భూయస్తదేవ సమనన్తరమ్ ।। 30.176 ।।
వరుణం విష్ణుమబ్జాం చ యష్టి (85) మబ్జోదయౌ తథా ।
దహనం శ్రీధరం వర్ణం పులహం బ్రహ్మసాధనమ్ ।। 30.177 ।।
(85. మబ్జౌ జయమ్.)

కరాలమాద్యం (86) కలశం ముఖం శ్రీవత్సమన్వతః ।
ప్రభఞ్జనం గోపనం చ స్పర్శమాద్యమపాం పతిమ్ ।। 30.178 ।।
(86. సయశమ్.)

ఠఠాస్తముద్ధృత్య మనుః కథితః కమలాసన ।
ఋషిః కలిఙ్గోఽతిచ్ఛన్దశ్ఛన్దః కామశ్చ దేవతా ।। 30.179 ।।
జపేద్ద్విరష్టౌ లక్షాణి నాసాధ్యం తేన మన్త్రిణా ।
రతిశ్చ విరతిశ్చోభే తస్య పార్శ్వే స్థితే సదా ।। 30.180 ।।

(87) మన్త్ర స్తయోశ్చతుర్థ్యన్తం నామమాత్రం త్రిశీర్షకమ్ ।
(88) మదనః ప్రథమో భాణస్తథైవోన్మాదనోఽపరః ।। 30.181 ।।
(87. మన్త్రోద్వయోశ్చతుర్థ్యన్తనామనీతి విశీర్షకమ్ త్రిశీర్షకమ్.)

(88. మాదన ఇతి స్యాత్ । ప్రచ్ఛాద ఇత్యపి క్వచిత్పాఠః.)

మోహనం ద్వేషణం చ ద్వే దీపనం పఞ్చమం స్మృతమ్ ।
మల్లికా కేతకీ జాతిః పఙ్కజం యూథికా తథా ।। 30.182 ।।
పుష్పాణి క్రమశో భాణాన్యా హుస్తేషాం మనుః పునః ।
సంవిద్యర్ణాశ్చ సహితాశ్చతుర్థ్యన్తాస్సమాహ్వయాః ।। 30.183 ।।
తేషాం సత్యన్తసహితం త్రైస్తేషామర్చనం విధుః ।
ధనురఙ్కుశపాశాశ్చ తస్యాస్త్రాణి మనోభువః ।। 30.184 ।।
మన్త్రాశ్చ పూర్వవత్తేషాం నామాన్యేవ చతుర్ముఖ ।
కల్పకానోకహ (89) ప్రాయ పుష్పితద్రుమశోభితే ।। 30.185 ।।
(89. శ్రాత.)

ఉద్యానే మఞ్జు (90) శిఞ్జానపక్షిసఙ్ఘనిషేవితే ।
మధ్యే మహాహ్రదే పూర్ణే సరోజైశ్చ వికస్వరైః ।। 30.186 ।।
(90. గమన.)

విష్టరే కాఞ్చనే న్యస్తే శుభా స్తరణసంయుతే ।
ఆసీనం సహ దేవీభ్యాం సర్వాభరణభూషితమ్ ।। 30.187 ।।
రక్తచన్దనలిప్తాఙ్గం రక్తమాల్యోపశోభితమ్ ।
చారుకుణ్డలినం కాన్తం యువానం క్షౌమవాసనమ్ ।। 30.188 ।।

వసానమప్సరోముఖ్యై స్త్రీగణైః పరితో వృతమ్ ।
ధ్యాయన్ననేన మనునా క్రమాదర్ఘ్యాదిభిర్యజేత్ ।। 30.189 ।।
(91) కామగాయత్రియా వాపి యజేత మకరధ్వజమ్ ।
జపాది పూర్వవత్సర్వం వశ్యం చ భువనత్రయమ్ ।। 30.190 ।।
(91. సామగాయత్ర్యా.)

మన్త్రిణో నిత్యయుక్తస్య కిమన్యైరతిసిస్తరైః ।

* అశ్వినోర్మన్త్రః.*

అశ్వినోర్మన్త్రమధునా బ్రవీమి కమలాసన ।। 30.191 ।।
ఉద్ధృత్య పూర్వముద్గీథం విఘ్నేశం పాటలప్రియమ్ ।
బ్రహ్మసాధననామానం శ్రీవత్సం చ సుధామయమ్ ।। 30.192 ।।
మాయాం సుభద్ర (92) మాకారమశ్వినోరీరితో మనుః ।
ఆదిమర్ధేన్దుసహితం బీజం తేనాఙ్గకల్పనా ।। 30.193 ।।
(92. ముద్ధృత్య. అశ్వినో.)

భృగుర్ద్రష్టా బృహచ్ఛన్దః ప్రతిపాద్యౌ తథాశ్వినౌ ।
జపన్నైవపఞ్చలక్షేణ సిద్ధిస్సర్వార్థసాధనః ।। 30.194 ।।
రాజయక్ష్మాదయో రోగా న తిష్ఠన్తి తదన్వయే ।
ఔషధాని చ దక్షాణి వ్యాధీనామపనోదనే ।। 30.195 ।।
తత్కరస్పర్శమాత్రేణ సర్వం వస్త్వౌషధంభవేత్ ।

* సోమస్య మన్త్రః.*

పౌర్ణమాస్యాం తథా సోమం యజేత మనువిత్తమః ।। 30.196 ।।

నిగమాదిం పూర్ణచన్ద్రమోతదేహం సమన్వరమ్ ।
(93) మధుమారుతవిఘ్నేశం మాధవీం చ విసర్జనమ్ ।। 30.197 ।।
(93. మధుద్విణ్మారుతం విఘ్నే.)

సోమస్య కథితో మన్త్రో బీజముద్ధారయామితే ।
సితమాదిమనుస్వారం కుర్యాత్తేనాఙ్గసన్తతిమ్ ।। 30.198 ।।
ద్రష్టా కౌమోదకో నామ పఙ్క్తిచ్ఛన్దస్స దేవతా ।
జపః పూర్వవదేవాస్య గాయత్ర్యా వా సమర్చయేత్ ।। 30.199 ।।
ఫలం చ సర్వం పూర్వోక్తం చన్ద్రసాలోక్యమప్యథ ।
ఇత్యుక్తాస్తిథమో దేవాస్తేషాం మన్త్రాస్సమర్చనమ్ ।। 30.200 ।।
ఫలాని చ సమస్తాని (94) క్రమేణాప్యుదితాని తే ।
(95) నారాధ్యం తిథియోగైస్తైరైహికా ముష్మికాత్మకమ్ ।। 30.201 ।।
(94. క్రమేణోదీరితాని.)

(95. నాసాధ్యం.)

ఫలం మన్త్రప్రసాధేన తద్దేవానాం మహత్తయా ।
సుకృతాన్యపి కర్మాణి వినా విఘ్నేశపూజయా ।। 30.202 ।।
న ఫలన్త్యన్తరాయేణ నిహతాని చతుర్ముఖ ।
తదాదౌ కర్మకుర్వాణైరారాధ్యో విఘ్ననాయజః ।। 30.203 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మేతన్త్రే చర్యాపాదే తిథిదేవతామన్త్రోద్ధారో నామ త్రింశోఽధ్యాయః.

----- ***** -----

పాద్మసంహితాయామ్చర్యా

ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

----

* విఘ్నరాజోత్పత్తిః.*

బ్రహ్మా :---

భగవన్ విఘ్నరాజస్య జన్మకీదృక్కుతశ్చ సః ।
భూషణానాం చ కోటీరప్రముఖానాం యథాతథమ్ ।। 31.1 ।।
చక్రాదీనామాయుధానాం తార్క్ష్యసేనేశయోరపి ।
మనవః పూజితాయైస్తైః పూజితాః ఫలహేతవః ।। 31.2 ।।
ఇతి సర్వం సమాచక్ష్వమయి (1) తే యద్యనుగ్రహః ।
శ్రీభగవాన్ :---

అసురైరర్దితా దేవా బలినో యుద్ధదుర్జయాః ।। 31.3 ।।
(1. చేదస్త్యనుగ్రహః.)

శరణ్యం శరణం జగ్ముః ప్రద్యుమ్నమభయప్రదమ్ ।
దేవా :---

ఆహవేషు వయం దైత్యైర్బలవన్తోపి బాధితాః ।। 31.4 ।।

యథా తే విఘ్నవిహతాః పలాయన్తే తథా కురు ।

ప్రద్యుమ్న స్తైరితి ప్రోక్తః క్రుద్ధస్సంరక్తలోచనః ।। 31.5 ।।

కోపాత్తస్య సముద్భూతస్సమ్యక్ స్తమ్భేరమానవః ।

సఞ్జాతం ప్రాఞ్జలిపుటం కుర్వాణం తం పురస్థ్సితమ్ ।। 31.6 ।।

తం దృష్ట్వా గజవద్వక్త్రం ప్రోవాచేదం వచస్తదా ।

దేవానామసురాణాం చ సఙ్గామే సముపస్థితే ।। 31.7 ।।

సన్నిధాయ భవాంస్తత్ర దైత్యానాం విఘ్నమాచర ।

ఇత్యుక్త్వా మిషతస్తస్య ప్రద్యుమ్నో భగవాన్ హరిః ।। 31.8 ।।

అన్తర్దధే సురాశ్చాపి ప్రతిజగ్ముర్యథా (2) గతమ్ ।

తతః ప్రభృతి వి ఘ్నేశ ప్రసాదాద్దేవతాగణాః ।। 31.9 ।।

(2. పురమ్.)

అసురాన్ జఘ్నివాంసస్తేన చ జగ్ముః పరాభవమ్ ।

* ఆకల్పమనునిర్దేశః.*

తత్ర కిరీటమన్త్రః.

ఆకల్పస్య కిరీటస్య మనుం వక్ష్యామి సంప్రతి ।। 31.10 ।।

వ్యాపినం నతిముద్ధృత్య కమలం తదనన్తరమ్ ।

మహామాయాం సప్తజిహ్వాం పఞ్చబిన్దుసమాహ్వయమ్ ।। 31.11 ।।

హృదయాహ్లాదమాకారం పవనం శుక్లమన్దరౌ ।

దాక్షాయణీశవిజయౌ మన్దరం చ సరోరుహమ్ ।। 31.12 ।।

శ్రీధరం హృదయాహ్లాదం మాధవం విత్తవర్ధనమ్ ।

కుమ్భం హుతాశనం దేవదత్తం క్షీరం సుధామయమ్ ।। 31.13 ।।

దహనం గోపనం వాయుం కరాలం కమలోద్భవ ।

ఓతదేహం క్షితిధరం (3) విక్రమం ధూమకేతనమ్ ।। 31.14 ।।

(3. మహామాయాం ధ్వజం తథా.)

అమృతం బన్ధుసహితం భద్రహస్తం త్రివిక్రమమ్ ।

చతుర్గతిం శ్రీధరం చ విజయం మాధవం తథా ।। 31.15 ।।

(4) హస్తివక్త్రం వైధరం చ భువనం కామగం తతః ।

వైరాజం వైధరాహ్వానమిరయిత్వా తతః పరమ్ ।। 31.16 ।।

(4. వహ్నివక్త్రమ్. విఘ్నం దాన్తమ్.)

రామం పవిత్రం విజయం గోపనం ద్విరదాననమ్ ।

(5) మహేన్ద్రం కుఞ్జరముఖం విక్రమం సూక్ష్మలోచనమ్ ।। 31.17 ।।

(5. ఉపేన్ద్రం.)

గోపనం (6) స్పర్శనామాదిదేవం సమసరోరుహమ్ ।

మాహేన్ద్రం (7) పశ్చిమం చాదిదేవం చ ధనదాహ్వయమ్ ।। 31.18 ।।

(6. స్పర్శనామానమాదిదేవం సరోరుహమ్.)

(7. పంచమం.)

విక్రమం పశ్చిమం చైవ విజయం చ తురానన ।

ప్రభఞ్జనమృగేశం చ మధుసూదన సంజ్ఞితమ్ ।। 31.19 ।।

మార్తాణ్డం పాపకమథో పఞ్చబిన్దుం సబిన్దుకమ్ ।

కరాలమృతధామానం మహామాయాం సయష్టికమ్ ।। 31.20 ।।
గోపతిం శ్రీధరయుతం నాసిక్యం ఫట్కృతిం తథా ।
స్వాహాయాం విరమేన్మన్త్రం బీజమస్యోచ్యతేఽధునా ।। 31.21 ।।
కమలం త్వృతధామానం మహామాయా పరిష్కృతమ్ ।
(8) ఉద్ధృతం షత్షడఙ్గాని ద్రష్టా చాఖణ్డల స్తథా ।। 31.22 ।।
(8. ఉద్ధనం.)

ఛన్దశ్చ పఙ్క్తిరిత్యుక్తం కిరీటో దేవతాపి చ ।
కిరీటినం చ ద్విభుజం మహాకాయం (9) మహోదరమ్ ।। 31.23 ।।
(9. మహాభుజమ్ ।)

కృతాఞ్జలిపుటం ప్రహ్వం సుస్థితం భూషణైర్యుతమ్ ।
ధ్యాత్వైవం మన్త్రవిన్మన్త్రం పఞ్చలక్షమతన్ద్రితః ।। 31.24 ।।
నత్యన్తం

* శ్రీవత్సమన్త్రః.*

ఛన్దసామాదిం శ్రీశబ్దం కలశం తథా ।
ఏకనేత్రం హుతవహం శశాఙ్కం మధుసూదనమ్ ।। 31.25 ।।
సదాగతిం చాదిదేవం నాసిక్యం యష్టిసంజ్ఞితమ్ ।
లక్ష్మీం కరాలం పులహం మహామాయాం సబిన్దుకమ్ ।। 31.26 ।।
తార్క్ష్యమౌర్వాదికం యష్టిం హుంఫట్కారం హుతాన్తిమమ్ ।
శ్రీభీజం తద్భవేద్బీజ మృషిశ్చైవ ప్రజాపతిః ।। 31.27 ।।
విరాట్ ఛన్దశ్చ గాయత్రం శ్రీవత్సో దేవతా మతా ।

శ్రీవత్సమన్త్రమపరం కథయామి చతుర్ముఖ ।। 31.28 ।।
ఓంకారం ప్రథమం సోమం స్వరాది జయమారుతౌ ।
మాధవం తారకాధీశమేకనేత్రం సమారుతమ్ ।। 31.29 ।।
కలశం విజయం పశ్చాన్మహామాయాపరిష్కృతమ్ ।
శుక్లం చ తారం శ్వసనం కుంభం వైరాజమేవ చ ।। 31.30 ।।
అనలం పూర్ణచన్ద్రం చ పులహం మాధవం తథా ।
సత్యన్తం శుక్లవిజయౌ శ్వసనం శ్వేతరోచిషమ్ ।। 31.31 ।।
దక్షం దరం దేవదత్తామోషధీశం తథాబ్జజ ।
వైరాజం ప్రథమం కుమ్భమృతధామవదర్పితౌ ।। 31.32 ।।
(10) జయం సదాగతిం దేవదత్తం చైవ ఠఠాన్తిమమ్ ।
శ్రీభీజం పూర్వమేవోక్తమృషిర్దేవల ఉచ్యతే ।। 31.33 ।।
(10. విజయం సదాగతిం.)

ఛన్దశ్చాక్షరపఙ్క్తిస్స్యాచ్ఛ్రీవత్సో దేవతా మతా ।
తతో లక్షజపేనైవ సర్వాన్కామానవాప్నుయాత్ ।। 31.34 ।।

* రౌస్తుభమన్త్రః.*

ప్రణవాదిం చ సత్యన్తం విధాతారం తథా మనుమ్ ।
సకారం విజయం లోకం సుభద్రం మధువిద్విషమ్ ।। 31.35 ।।
ప్రభఞ్జనం పావకం చ వైరాజం విఘ్ననాయకమ్ ।
గోపనం ధనదం మాయాం పశ్చిమం ప్రథమస్వరమ్ ।। 31.36 ।।
(11) వై రాజం మారుతం పశ్చాదేకారం ప్రథమస్వరమ్ ।
మాధవీం పద్మనాభం చ విజయం బ్రహ్మసాధనమ్ ।। 31.37 ।।
(11. ఇతమర్ధం క్వచిదధికమస్తి.)

అగ్నిం భల్లాయుధం కుమ్భమాకారం మారుతం తథా ।
అచాం ద్వితీయం (12) కమలం పులహం చ పవిత్రకమ్ ।। 31.38 ।।
(12. కలశం.)

ఆదిదేవం చ ధనదం త్రివిక్రమమనన్తరమ్ ।
పశ్చిమం విజయం చాదిం (13) స్పర్శనం మాధవం తథా ।। 31.39 ।।
(13. మారుతం.)

ఓషధీశమికారం చ దృష్టిం చ ధనదం పునః ।
రామం ప్రద్యుమ్నసహితం పశ్చిమం పద్మనాభకమ్ ।। 31.40 ।।
ప్రభఞ్జనం ఛలధ్వంసం (14) ద్వయం స్వాహావసానకమ్ ।
కౌస్తుభం బిన్దుసహితం బీజమేతదృష్టిః పునః ।। 31.41 ।।
(14. మధుం యమం.)

జమదగ్నిర్విరాట్ ఛన్దో దేవతా కౌస్తుభాహ్వయా ।
కౌస్తుభం చ చతుర్థ్యన్తముచ్చార్యనతిము (15) ద్ధరేత్ ।। 31.42 ।।
(15. చ్చరేత్.)

పఞ్చలక్షజపాదస్య మనోస్సిధ్యతి వాఞ్ఛితమ్ ।

* వనమాలామన్త్రః.*

సప్తార్ణపూర్వకం (16) కుమ్భం భద్రహస్తం ప్రియద్విషమ్ ।। 31.43 ।।
(16. బన్దం మన్దరం మధువి.)

(17) భద్రహస్తం మన్దరం చ మధుసూదనమబ్జజ ।
పులహం దేవదత్తం చ మాధవీం మధుసూదనమ్ ।। 31.44 ।।
(17.ఇతమర్ధం క్వచిన్నాస్తి.)

మాహేన్ద్రం రామనామానం విఘ్నేశం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।
పశ్చిమం శ్రీధరం వహ్నిం భువనం తదనన్తరమ్ ।। 31.45 ।।
క్రోధాగ్నిం వాసుదేవం చ వైరాజౌ ద్వౌ చ మన్దరమ్ ।
పశ్చిమం పద్మనాభం చ మాయా శిరసమన్వితః ।। 31.46 ।।
మారుతం మాధవయుతం ఠతాన్తో మనురీరితః ।
కలశం మారుతం పశ్చాదుదయశ్చా (18) నిరుద్ధకమ్ ।। 31.47 ।।
(18. గ్నిమా ధవౌ.)

బీజం మునిశ్చ ధనదః ఛన్దః పఙ్క్తిశ్చ దేవతా ।
వనమాలాపరం మన్త్రం కథయామి మహాఫలమ్ ।। 31.48 ।।
బ్రహ్మకోశం నతిం కుమ్భం ముఖం విఘ్నేశ (19) మన్దరౌ ।
గోపనం పులహం చాదిదేవం (20) శఙ్ఖం చ గోధనమ్ ।। 31.49 ।।
(19. సున్దరౌ । రోదనం పులహమ్.)

(20. ఖడ్గం చ రోధనమ్.)

మాధవం సూదనం వాయుం మృగేశం దక్షగోపనౌ ।
చతుర్గతిశ్చాదిదేవమనలం సగుహాలయమ్ ।। 31.50 ।।
పశ్చిమం విక్రమపరం ప్రచణ్డం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।
దక్షం దినకరం (21) చక్షుర్ద్వితీయం శ్వేతదీధితిమ్ ।। 31.51 ।।

(21. చాక్షం ద్వి.)

దక్షద్వయం వాసుదేవం తిగ్మాంశుం బన్ధుశీర్షకమ్ ।
ద్విరదాస్యం పఞ్చబిన్దుం శ్వేతరోచిషమాదిమత్ ।। 31.52 ।।
అమృతం వహ్నిశిరసం కమలం గోపనాహ్వయమ్ ।
మన్దరం (22) వైధరం మాయాం పఞ్చమం గజవాహనమ్ ।। 31.53 ।।
(22. వైధరమచాం.)

మాధవం శ్వేతదీధిం చ కుమ్భం బహులశీర్షకమ్ ।
విజయం చైకదృష్టిం చ వరుణం పాటలప్రియమ్ ।। 31.54 ।।
చతుర్గతిం సూదనం చ మారుతం చాదిమత్తథా ।
చతుర్థమృతధామాన (23) మగ్నిం చ శ్వసనం పునః ।। 31.55 ।।
(23. మ్మతిశ్చ.)

బ్రహ్మకోశపరాం చైవ భద్రపాణిం చ పద్మజామ్ ।
విజయం ప్రణవాదిం చ శ్వేతదీధితిమబ్జజ ।। 31.56 ।।
శశాఙ్కం పద్మనాభం వై ధరం మాయామహోధనౌ ।
పశ్చిమం విజయం మాయా (24) శీర్షం విఘ్నేశమీరయేత్ ।। 31.57 ।।
(24. విక్రమం సూక్ష్మదృష్టి చ.)

విక్రమం సూక్ష్మదృష్టిం చ గోపనం చ చతుర్ముఖ ।
జన్మధ్వంసం చ కలశం పులహం చ ద్విరుచ్చరేత్ ।। 31.58 ।।
(25) పూర్వవచ్చ ద్విరభ్యస్య పుష్టిబీజమథోద్ధరేత్ ।
గోపతిం గోపనం యష్టిం వరుణం చాదిబిన్దుకమ్ ।। 31.59 ।।

(25. ప్రపూర్ణం చ.)

భాస్కరం భువనం యిష్టిం ఫట్కారం చ ఠఠాన్తిమమ్ ।
పియిూషం పవనం బ్రహ్మసాధనం యష్టిశీర్షకమ్ ।। 31.60 ।।
బీజమేతచ్చతుర్వక్త్ర (26) ప్రధానార్ణాఙ్గకల్పనా ।
(27) భవశ్చాస్య మునిశ్ఛన్దో అస్యా ఉష్ణిశ్చ దేవతా ।। 31.61 ।।
(26. ప్రథమా.)

(27. భవస్వామి మునిశ్ఛన్దస్స్యా దుష్ణిక్సాచ.)

ద్విభుజాం బాలికాం పీనవక్షోరుహవిభూషితామ్ ।
కరణ్డమకుటోపేతాం బిభ్రాణాం వనమాలికామ్ ।। 31.62 ।।
దర్పణం వామహస్తేన బిభ్రాణాం దక్షిణేన తు ।
పుష్పమఞ్జ (28) లికాం ద్వాభ్యాం ధ్యాత్వాలక్షం జపేన్మనుమ్ ।। 31.63 ।।
(28. రిశైలాభ్యాం.)

అన్యేషాం భూషణానాం చ చతుర్థ్యన్తం సమాహ్వయమ్ ।
మన్త్రం మనోన్తం జానీయాద్బీజమాద్యం ప్రకల్పయేత్ ।। 31.64 ।।

* ప్రభామన్త్రః.*

ప్రభామనుం ప్రవక్ష్యామి యథావదవధారయ ।
ఉద్గీథమాదిం నత్యన్తం పశ్చిమం త్వృతధామకమ్ ।। 31.65 ।।
భల్లాయుధం చాదిదేవం శ్వసనం సూక్ష్మలోచనమ్ ।
అచాం ద్వితీయం శ్వేతాంశు కమలం (29) చాదిమత్తయా ।। 31.66 ।।

(29. చాందిమం తథా.)

పావకం చౌషధం పద్మపాణిం వై రాజమన్వతః ।
మృగేశం జన్మవిధ్వంసం బ్రహ్మసాధనసంయుతమ్ ।। 31.67 ।।
కకుభం కలశం చాది దేవం పులహమబ్జజ ।
ఓఙ్కారం మాధవీమగ్నిం మాయామస్తకభూషితమ్ ।। 31.68 ।।
పాటలప్రియమాకారం పీతాభం మధువిధ్విషమ్ ।
శ్రీవత్సమాదిం విజయం శశాఙ్కం విష్ణుమస్తకమ్ ।। 31.69 ।।
మార్తాణ్డమిన్దుమనలం మధుసూదనమారుతౌ ।
శ్రియః ప్రతిమథైకాక్షం గోపనం కమలోద్భవ ।। 31.70 ।।
అమృతం త్వృతధామానం విజయం కమలాలయామ్ ।
ఓతదేహం సుభద్రం చ బన్ధుమస్తకభూషితమ్ ।। 31.71 ।।
విజయం గోపనం ప్రాణం హుంఫట్కారం ఠతాన్తకమ్ ।
ఆద్యర్ణం యష్టిసహితం బీజమస్యప్రకీర్తితమ్ ।। 31.72 ।।
ఋషిర్భాస్కర ఏతస్య పఙ్క్తిశ్చన్దశ్చ దేవతా ।
ప్రభా జపశ్చ మన్త్రస్య లక్షసఙ్ఖ్యః ప్రకీర్తితః ।। 31.73 ।।
భోగాంశ్చ పుష్కరాన్ భుక్త్వామన్త్రవిన్మన్త్రవైభవాత్ ।
పరం పదమవాప్నోతి దేహత్యాగేన సంశయః ।। 31.74 ।।

* అక్షమాలామన్త్రః.*

నిగమాదిం కౌస్తుభం చ గోపనం బిన్దుమైన్దవమ్ ।
విక్రమం వైధరం పుణ్యం రామం శుక్లసమాహ్వయమ్ ।। 31.75 ।।
వై రాజమగ్ని మాకారం స్పర్శనం విష్ణుమస్తకమ్ ।
సత్యన్తముద్ధరేన్మన్త్రమేవమక్షస్రజస్సుధీః ।। 31.76 ।।

అక్షమాలాధరం ధ్యాయేద్విభుజం స్ఫటికప్రభమ్ ।
అలఙ్కృతం పీతవస్త్రం పద్మవిష్టరసంస్థితమ్ ।। 31.77 ।।
వరదాభయదాకారం మన్త్రస్య చ జపస్తథా ।
మన్త్రీ చ మహదాప్నోతి ఫలమత్యన్తదుర్లభమ్ ।। 31.78 ।।

* ధూపమన్త్రః.*

ఉద్గీథం సుభగం శఙ్ఖమూర్ధ్వయష్టిమనన్తరమ్ ।
ధనదం చ హృషీకేశం మన్దరం బ్రహ్మనాధనమ్ ।। 31.79 ।।
బహులం (30) చైకనేత్రం చ పఞ్చాన్తం బన్ధుమస్తకమ్ ।
అనలం గోపనం శఙ్ఖమచామాదిం నతిం తతః ।। 31.80 ।।
(30. పంచ.)

ధూపపాత్రమనుః ప్రోక్తో

* ఘంటామన్త్రః.*

ఘణ్టామన్త్రః ప్రవక్ష్యతే ।
ఆమ్నాయాదిం క్షితిధరం హృషీకేశం రవిం తథా ।। 31.81 ।।
(31) గుహాలయం చ నాసిక్యం పద్మపాణిం ప్రచణ్డకమ్ ।
ఝషమాకార సంయుక్తం చతుర్గతినమస్కృతిః ।। 31.82 ।।
(31. విజయం త్వథ. ఇదమేకం పద్యం క్వచిన్నాస్తి.)

కథితశ్చ మనుర్బ్రహ్మన్

* దీపమన్త్రః.*

దీపపాత్రస్య కథ్యతే ।
ఉద్గీథం కకుభం చాదిం గదధ్వంసమ (32) చాం ముఖమ్ ।। 31.83 ।।
(32. వాఙ్ముఖమ్.)

పావకం విజయం (33) జన్మహన్తారం బ్రహ్మసాధనమ్ ।
వైరాజం విక్రమపరమనలం చ గుహాలయమ్ ।। 31.84 ।।
(33. బ్రహ్మ.)

పశ్చిమం చాదిదేవం చ శ్వసనం (34) నతిశీర్షకమ్ ।
దీపపాత్రస్య కథితో మను

* సుదర్శనమన్త్రః.*

స్సంప్రతి కథ్యతే ।। 31.85 ।।
(34. నఖశీర్షనమ్.)

బ్రహ్మకోశముఖం (35) బ్రహ్మన్ సప్తార్ణం తదనన్తరమ్ ।
శశాఙ్కం శ్రీధర దృష్టిమాదిలక్ష్మీం హుతాశనమ్ ।। 31.86 ।।
(35. బ్రహ్మ.)

లమ్బోదరం చాదిదేవం దరం విష్ణుం చ మాధవమ్ ।
నభోమణిమథో రామం పులహం చాదిమత్తథా ।। 31.87 ।।
వక్రతుణ్డం విధాతారం వక్రతుణ్డమచాం ముఖమ్ ।
కమలం త్వృతధామానం యాన్తం చ మధుసూధనమ్ ।। 31.88 ।।

ముసలం గోపనయుతం శ్వసనం కకుభం తతః ।
అమృతం (36) పీతవర్ణార్ణం హుంఫట్కారం ఠఠాన్తిమమ్ ।। 31.89 ।।
(36. పూర్ణవర్ణాభం ఫట్కారాన్తం ఠఠాన్తకమ్ ।।)

శుక్లం ముఖం సబిన్దుం చ బీజమేవం సముద్ధరేత్ ।
తారం కరాలమాకారం పులహం చాదిమత్తథా ।। 31.90 ।।
వక్రతుణ్డం విధాతారం (37) బహులం మధువిద్విషమ్ ।
ఆదిం చతుర్గతిం హుంఫడిత్యాది హృదయాదిషు ।। 31.91 ।।
(37. బహుమూలమ్.)

కాలరుద్రోఽథ భగవానృషిశ్ఛన్దః ప్రకీర్తితః ।
గాయత్రీ దేవతా చాస్య (38) హేతిరాజస్సుదర్శనః ।। 31.92 ।।
(38. మన్త్రరాజం సుర్శనమ్.)

జపేద్ద్వాదశలక్షం తు సిద్ధయో మూలమన్త్రవత్ ।
* సుదర్శనస్య మన్త్రాన్తరమ్.*

ఆదితస్సప్తవర్ణాంశ్చ పూర్వోక్తాన్ శశినం తథా ।। 31.93 ।।
శ్రీధరం వైధరం విష్ణుం శ్రీవత్సమనలం తథా ।
భద్ర (39) హస్తాది దేవం చ శఙ్ఖాదిం చ చతుర్ముఖ ।। 31.94 ।।
(39. హస్తం చాదిదేవం.)

సుదర్శనస్య కథితో ద్వాదశార్ణాత్మకో మనుః ।
బీజమఙ్గం యథాపూర్వం ద్రష్టా చ కపిలస్స్మృతః ।। 31.95 ।।

ఛన్దో విరాట్ దేవతా చ హేతి రాజస్సుదర్శనః ।
(40) జఫో ద్వాదశలక్షం చ ద్విషట్కాక్షరవత్ఫలమ్ ।। 31.96 ।।
(40. జపేత్.)

ఆమ్నాయాదిం చ నత్యన్తం సుదర్శనపదం తతః ।
చతుర్థ్యన్తం ప్రయుఞ్జీత ఫలమష్టాక్షరే యథా ।। 31.97 ।।
ఋషిర్భవస్తథా చ్ఛన్దో గాయత్రం హేతి (41) రాడినః ।
పూర్వోదితం ద్విషట్కార్ణం మాధవీ మాదిముద్ధరేత్ ।। 31.98 ।।
(41. సంజ్ఞితమ్.)

నభోమణిం చాదిదేవం వక్రతుణ్డ (42) మచాం ముఖమ్ ।
కరాల మృతమగ్నిం చ గోపనం కకుభం తథా ।। 31.99 ।।
(42. మవాఙ్ముఖం.)

అచాం (43) ద్వయం గన్ధవహం ముఖం దక్షం చతుర్ముఖ ।
గోపతిం గోపనమథో జృమ్భలం చాదిమత్తథా ।। 31.100 ।।
(43. ద్వితీయమ్.)

మహేన్ద్రం యాదసాం నాథం (44) ద్విరదం పన్నగాధిపమ్ ।
స్పర్శనం నృహరిం కుమ్భం రామం సుభగమన్వతః ।। 31.101 ।।
(44. దరం ద్విః.)

ప్రాచేతసం సయష్టిం చ శుక్లమాదిం దరం తథా ।
అమృతం బన్ధుసహితం ధనాధ్యక్షమపాం పతిమ్ ।। 31.102 ।।

నాసిక్యం శశినం చాదిం మారుతం మన్దరద్వయమ్ ।
ముఖం లక్ష్మీం తథై కాక్షం వసుం చైవ గుహాలయమ్ ।। 31.103 ।।
సయష్టిం కుఞ్జరముఖం (45) గోపనం శుభదం దరమ్ ।
మాధవీం గోపతిం చైవ గోపనం కాలనేమిజిత్ ।। 31.104 ।।
(45. శోభనం.)

మాహేన్ద్రం గోపనం శఙ్ఖం కకుభం కుమ్భసంజ్ఞితమ్ ।
పులహం ముసలం కుమ్భం (46) మహేన్ద్రం భువనాహ్వయమ్ ।। 31.105 ।।
(46. నత్యన్తం.)

గదధ్వంసం హుతవహం వై రాజం మృగవల్లభమ్ ।
జన్మధ్వంసం శశధరమేణఏశం చ ఠఠాన్తిమమ్ ।। 31.106 ।।
బీజమఙ్గం యథాపూర్వ మృషిస్స్యాన్నీలలోహితః ।
(47) యష్టిశ్చన్దశ్చ కథితో దేవతా హేతిరాడసౌ ।। 31.107 ।।
(47. అత్రిః.)

జపేల్లక్షత్రయం మన్త్రీ (48) జపస్యాస్య చ వైభవాత్ ।
నిగ్రహేఽనుగ్రహే శక్తిస్తమ్భవిద్వేషణాదికృత్ ।। 31.108 ।।
(48. మన్త్రస్యా.)

చలాచలసముద్రాదిశోషణం కమ్పనం తథా ।
తత్కటాక్షవినిక్షేపాత్సృష్ట్యాదీనాం (49) విధిర్భవేత్ ।। 31.109 ।।
(49. నిధి.)

* సుదర్శనమహామన్త్రః.*

సుదర్శనమహామన్త్రం వక్ష్యామి చతురానన ।
మాతృకాచక్రమాలిఖ్య సమభ్యర్చ్య యథావిధి ॥ 31.110 ॥
స్వీకృత్య ద్వాదశార్ణాంశ్చ వక్రతుణ్డమచాం ముఖమ్ ।
కరాలమగ్ని సహితం గోపనం మారుతం తతః ॥ 31.111 ॥
పశ్చిమం పావకం ఖడ్గమనలం చ (50) కృశానుకమ్ ।
విధాతారం చాదిదేవం పులహం మధుసూదనమ్ ॥ 31.112 ॥
(50. కృశాగమమ్.)

(51) దరం హుతవహం తార్క్ష్యం ద్విర్వసుం చ సముద్ధరేత్ ।
పాటలప్రియామాకారం (52) దరం ధ్రువసమన్వితమ్ ॥ 31.113 ॥
(51. ఉదయం.)

(52. దరత్రయసమన్వితః.)

లక్ష్మీం ముఖం చ వై రాజమగ్నిం భువనశీర్షకమ్ ।
ద్విరదాననమాకారం కమలాం మధుసూదనమ్ ॥ 31.114 ॥
స్పర్శనం వైధరం చాదిమనలం వైధరం తథా ।
అమృతం చాదిదేవం చ మహేన్ద్రం చ సమికరణమ్ ॥ 31.115 ॥
శుక్లం ముఖం భాస్కరం చ కమలం విక్రమం తథా ।
అనలం సుముఖం విష్ణుం పద్మనాభవినాయకౌ ॥ 31.116 ॥
జన్మధ్వంసం చ కలశం పులహం బన్ధుసంమితమ్ ।
వైరాజం శుభదం రామం ఖర్వదేహం హుతాశనమ్ ॥ 31.117 ॥

వైధరం త్వృతధామానం నృహరిం మృగవల్లభమ్ ।
పవిత్రమృతధామానం మాధవం భుజగం తతః ।। 31.118 ।।
చతుర్గతిం తథా దృష్టిం చాదిదేవం హుతాశనమ్ ।
భువనం చణ్డమత్రిం చ ఊకారం కమలోద్భవ ।। 31.119 ।।
క్రోధరూపం దినమణిం విఘ్నేశం మధుసూదనమ్ ।
ఏకాక్షం మన్దరం పద్మం వైధరం గోపతిం తథా ।। 31.120 ।।
పశ్చిమం వక్రతుణ్డం చ ఖడ్గం గోపనమన్వతః ।
భూధరం (53) మారుతం స్పర్శం తృతీయం (54) కకుభం తథా ।। 31.121 ।।
(53. మాధనమ్.)

(54. కకుభాహ్వయం.)

యాన్తం చ విజయం త్వగ్నిమాకారం శ్వేతరోచిషమ్ ।
(55) అదిం దరం తథేన్ద్రం చ విజయం (56) జ్వలనం తథా ।। 31.122 ।।
(55.ఆదిదేవం.)

(56.జననం.)

శ్రీధరం చ గదధ్వంసం భువనం చ హుతాశనమ్ ।
ఉదయం చతుర్గతిం విఘ్ననాయకం త్వేకచక్షుషమ్ ।। 31.123 ।।
స్వాహాధవం (57) గోపనం చ యష్టిం చ కమలాలయామ్ ।
వక్రతుణ్డం చోర్ధ్వలోకం ప్రచణ్డం వసుమస్తకమ్ ।। 31.124 ।।
(57. గోధనం.)

మారుతం వరుణం చాగ్నిం పశ్చిమం స్వాన్తమబ్జజ ।
పవిత్రమృతధామానం మారుతోదయసంజ్ఞితౌ ।। 31.125 ।।
విరిఞ్చవిజయౌ చాగ్ని దేవమన్దరశ్రీధరౌ ।
మారుతాత్ షష్ఠమన్త్రం చ పద్మాం విజయ (58) మాదిమత్ ।। 31.126 ।।
(58. మాదితః.)

(59) యష్టిం లక్ష్మ్యాస్తృతీయం చ శిఖణ్డం బ్రహ్మసాధనమ్ ।
ఖేటకం మారుతం పాపహననం పావకం తతః ।। 31.127 ।।
(59. షష్టిం.)

శశాఙ్కం విక్రమం (60) చార్తిదణ్డనం విక్రమం తథా ।
అర్ధేన్దుశేఖరం పశ్చాత్పఞ్చాన్తమృతధామ చ ।। 31.128 ।।
(60. చాది.)

నభోమణిం పవిత్రం చ పవనాన్తం చ మన్దరమ్ ।
గజాననం చ విజయం దహనం బిన్దుశేఖరమ్ ।। 31.129 ।।
నీహారదీధితిం యష్టిం సాన్తం చైవాగ్ని సప్తమమ్ ।
మాధవీమిన్దుయాన్తౌ చ దక్షం చ మధువిద్విషమ్ ।। 31.130 ।।
అర్ధేన్దుమిన్దుమాకారం మన్దరం మాయయాయుతమ్ ।
క్రోధరూపం హుతవహం భువనం పుణ్యవిక్రమౌ ।। 31.131 ।।
(61) యాన్తం సుభద్రమోంకారం ముసలం ద్విరదాననమ్ ।
ధనదం విక్రమం స్పర్శం గోపనం చ చతుర్గతిమ్ ।। 31.132 ।।
(61. ధాన్తమ్.)

వైరాజం వామనం తార్క్ష్యం ప్రచణ్డం శ్వేతదీధితిమ్ ।
విక్రమం వైధరం పుణ్యం (62) ప్రచణ్డం కుఞ్జరాననమ్ ।। 31.133 ।।
(62. గోపనం.)

ఏకనేత్రం హుతవహం మధుసూదనసంజ్ఞితమ్ ।
యాన్తోదయౌ శుక్లలోకౌ బహులం బ్రహ్మసాధనమ్ ।। 31.134 ।।
సప్తార్చిశ్శిఖధరం (63) త్వ్రష్టం యష్టిం పఞ్చాన్తకం తథా ।
(64) యాన్తం చాగ్నిం ద్వితీయం చ మన్దరం పవనద్వయమ్ ।। 31.135 ।।
(63. చేన్దుమ్.)

(64. యాన్తమచాం ద్వితీయమ్.)

భద్రపాణిమథైకాక్షం యాన్తం చ మధువిద్విషమ్ ।
లమ్బకుక్షిం చ విజయం శిఖినం మన్దరం తథా ।। 31.136 ।।
సర్వరోధం భద్రబాహుం మాధవం కమలం తతః ।
నాసిక్యం ఖర్వదేహం చ వక్రతుణ్డం సరోరుహమ్ ।। 31.137 ।।
యాన్తం కుశేశయం కుమ్భం సుముఖం ద్విస్సముద్ధరేత్ ।
ఓతదేహం తథా (65) దిం చ శ్వసనం విజయం తథా ।। 31.138 ।।
(65. త్రిం చ.)

కరాలమగ్ని వదనం ముఖం పవకగోపనౌ ।
నిహారదీధితిం చైవ చషకం హవ్యవాహనమ్ ।। 31.139 ।।
విఘ్నేశం గోపనం చాగ్నిం మధుసూదనమారుతౌ ।
చణ్డం హుతవహం రామం పులహం బన్ధుశీర్షకమ్ ।। 31.140 ।।

సుధామయమికారం చ మహా్ర్ధం రామశీర్షకమ్ ।
స్పర్శాన్తం (66) విక్రమాధ్యం చ నత్యన్తం బన్ధు (67) మస్తకమ్ ।। 31.141 ।।
(66. విక్రమం చాన్యం.)

(67. సస్తకమ్.)

ఖడ్గం త్రివిక్రం పీతవర్ణాభం చ త్రివిక్రమమ్ ।
మాధవీం సర్వరోధం చ (68) వైధరం మన్దరద్వయమ్ ।। 31.142 ।।
(68. మన్దరం వైధరద్వయమ్ ।।)

(69) యాన్తార్ణాగ్నిరథం పశ్చాద్యాన్తం గోపనమస్తకమ్ ।
విహగేశం శ్వేతరోచిర్ముఖం హుతవహం తథా ।। 31.143 ।।
(69. యాన్తార్ణ శిరసమ్.)

శ్రీధరం చైకనయనం పశ్చిమం బన్ధుమస్తకమ్ ।
శ్రీవత్సమాదిదేవాన్తం ప్రచణ్డం కమలాభిధమ్ ।। 31.144 ।।
అధోర్ధ్వలోకం శ్రీవత్సం మన్దరం మధువిద్విషమ్ ।
ప్రచణ్డం పుణ్డరీకాక్షం శుభదం చ సరోరుహమ్ ।। 31.145 ।।
(70) వనం గజముఖం బన్ధం భువనం మృగవల్లభమ్ ।
అమృతం చైకనయనం పఞ్చబిన్దుం సుధామయమ్ ।। 31.146 ।।
(70. భువనమ్.)

విక్రమం కుఞ్జరముఖం గోపనం ధూలికేతనమ్ ।
కరాలం జన్మవిధ్వసం కులిశం చ హుతాశనమ్ ।। 31.147 ।।

శశాఙ్కమాదిం యాన్తం చ వరుణం పులహం తథా ।
హృషీకేశం తథైకాక్షం వరుణం బన్ధుశీర్షకమ్ ।। 31.148 ।।
క్రోధరూపం (71) గోపతిం చ దాన్తం మన్దరగోపనౌ ।
శిఖినం స్పర్శనం చాదిం షట్కృత్వః పులహం క్షిపేత్ ।। 31.149 ।।
(71. గోపనమ్.)

జయం సదాగతిం బన్ధుం పియూషం విక్రమాభిధమ్ ।
హిరణ్యగర్భమనలం మన్దరద్వయమబ్జజ ।। 31.150 ।।
పుణ్డరీకాక్ష (72) మగ్న్యన్తం విజయం రామశీర్షకమ్ ।
నభోమణిం చాదిదేవమమృతం మాయయా యుతమ్ ।। 31.151 ।।
(72. మత్యన్తం.)

అత్రిం చ ధనదం కుమ్భం ద్వయమర్ధేన్దుమాదిమత్ ।
హస్తివక్త్రం చ కమలమసలం చ సుధామయమ్ ।। 31.152 ।।
అగ్నిం చ గోపనం మాన్తం శ్రీధరం సుభగం తథా ।
స్పర్శత్రయం బృహద్భానుం గోపనం సుముఖం తతః ।। 31.153 ।।
మాధవీం వాసుదేవం చ వైధరం మాధవాహ్వయమ్ ।
సుభద్రం చన్ద్రధవలం ముసలం చ ద్విరుచ్చరేత్ ।। 31.154 ।।
బ్రహ్మన్ననన్తరం తస్య మారుతం మధువిద్విషమ్ ।
కుమ్భం సవిక్రమం లక్ష్మీం సుధాదీధితివిక్రమౌ ।। 31.155 ।।
క్రోధరూపం ప్రచణ్డం చ భువనం వక్రతుణ్డకమ్ ।
కరాలం శిఖినం దక్షం భద్రహస్తం (73) తథోదరమ్ ।। 31.156 ।।
(73. తథోదయమ్.)

ఓషధీశం తథా దక్షం (74) పానకం చ ఠతాన్తిమమ్ ।

(74. పవనం.)

* బీజాఙ్గదేవతానిర్దేశః.*

బీజమఙ్గం యథాపుర్వమృషిర్దక్షః ప్రజాపతిః ।। 31.157 ।।

ఛన్దోఽతిచ్ఛన్ద ఏతస్య దేవతా (75) చ సుదర్శనః ।

సప్తాధికా సప్తదిశ్చ వర్ణానాం ద్వే శతే సమే ।। 31.158 ।।

(75. స్యాత్సుదర్శనః.)

జపేన సిధ్యతి మనుర్లక్షద్వాదశసఙ్ఖ్యయా ।

* జపకాలదేశాదినిర్దేశః.*

కృష్ణపక్షే చతుర్దశ్యా ముపోష్య (76) ప్రయతాత్మవాన్ ।। 31.159 ।।

(76. దృఢమా.)

నిశీథే దృఢధీర్మన్త్రీశ్మశానే వా చతుష్పథే ।

జపేద్భూతాదయస్తస్య ప్రత్యక్షాస్సర్వకామదాః ।। 31.160 ।।

* అపరస్సుదర్శనమహామన్త్రః.*

మహాసుదర్శనం మన్త్రమపరం కథయామితే ।

ద్విషట్కాక్షరముద్ధృత్య గోపతిం మృగవల్లభమ్ ।। 31.161 ।।

వైరాంజ విక్రమ (77) పరమనలం మధుసూదనమ్ ।

(78) గదధ్వంసమచామాదిం దక్షం దినకరాహ్వయమ్ ।। 31.162 ।।

(77. పరం యాన్తం చ - పరం వామనం.)

(78. జన్మధ్వంసం.)

గోపనం ధృతిమన్తం చ పులహం పశ్చిమాననమ్ ।
ఋతధామా దినమణిం పావకం సుముఖం తతః ।। 31.163 ।।
అమృతం కకుభం పద్మనాభం (79) గోపతిమబ్జజ ।
సుభగం బన్ధుశిరసం పవిత్రం విజయం తథా ।। 31.164 ।।
(79. గోపన.)

చతుర్గతిం దేవదత్తం పశ్చిమం (80) బన్ధుమస్తకమ్ ।
ప్రచణ్డం పుణ్డరీకాక్షం (81) గోపనం వైధరాహ్వయమ్ ।। 31.165 ।।
(80. బన్ధుసప్తకమ్.)

(81. గోధనం వైధరం ధ్వజమ్.)

సరామం చైకనేత్రం చ మారుతం (82) బ్రహ్మసాధనమ్ ।
అత్రిం చతుర్గతిం శ్వేతదీధితం చ (83) స్వరాదిమత్ ।। 31.166 ।।
(82. చ ప్రసాధనమ్.)

(83. సురాదిమత్.)

విఘ్నేశద్వితయం పశ్చాన్మాయామస్తకముద్ధరేత్ ।
సుభద్రం సూదనం శఙ్ఖం వైధరం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।। 31.167 ।।
పశ్చిమం చైకనయనం సూదనం గదినం తథా ।

భద్రబాహుం సరామం చ కకుభం కుమ్భ (84) గోపనౌ ।। 31.168 ।।

(84. శోభనౌ.)

మాహేన్ద్రం సూదనం (85) విశ్వరూపం భూధరమబ్జజ ।

శుభదం విజయం శుక్లం గోపనం శ్వేతదీధితిమ్ ।। 31.169 ।।

(85. క్రోధరూపమ్.)

ఋతం చ సూదనం యాన్తం దేవరం మన్దరోదయౌ ।

భృగుం ఖడ్గధరౌ ద్వౌ చ మాధవం భువనాహ్వయమ్ ।। 31.170 ।।

ఆకారం వక్రతుణ్డం చ వైధరం శ్రీధరం తథా ।

ఉగ్రాత్మానం పవిత్రం చ పద్మనాభం చ మాధవమ్ ।। 31.171 ।।

నృహరిం సూదనం శుక్లం భువనం బహులద్వయమ్ ।

తార్క్ష్యం ఝషం (86) గోపనం చ (87) కమలం బన్ధుమస్తకమ్ ।। 31.172 ।।

(86. గోపతిమ్.)

(87. మలయం.)

విఘ్నేశం వామనపరం సుభద్రం సగుహాలయమ్ ।

ఏకనేత్రం చాదిదేవం పశ్చిమాననమబ్జజ ।। 31.173 ।।

శుక్లం దక్షం సూదనం చ యాన్తం పశ్చిమవక్త్రకమ్ ।

ఋతధామ తథా దక్షం సర్వరోధం సపశ్చిమమ్ ।। 31.174 ।।

విక్రమం శుభదం చాదిదేవం ఖడ్గధరం తథా ।

చతుర్గతిం వాసుదేవం గదధ్వంసం సవిక్రమమ్ ।। 31.175 ।।

భద్రహస్తం పఞ్చబిన్దుబిన్దుమోషధీశం కరాలకమ్ ।

విఘ్నేశం వైధరం కుమ్భం విక్రామణమనన్తరమ్ ।। 31.176 ।।
కుఞ్జరాననమాకారం చతుర్గతిమచాం ముఖమ్ ।
(88) శిఖినం మానుషేశం చ నృహరిం స్పర్శషోడశీమ్ ।। 31.177 ।।
(88. శంఖినమ్.)

ఋతధామోతదేహం చ భద్ర (89) బాహుమనన్తరమ్ ।
అచాం ద్వితీయం దృష్టిం చ గదినం పద్మనాభకమ్ ।। 31.178 ।।
(89. బాహుం సమన్దరమ్.)

మార్తాణ్డం సూదనం విఘ్ననాయకం విజయం తథా ।
పద్మనాభం (90) గోపనం చ శుక్లమాదిం దరాహ్వయమ్ ।। 31.179 ।।
(90. గోపతిమ్.)

తత్సమష్టిం ద్విరుచ్చార్య సోమమాదిం సయష్టికమ్ ।
భాస్కరం పావకం చైవ ద్విర్వ్యక్తవ్యం తదక్షరమ్ ।। 31.180 ।।
పీయూషం విక్రమం పుణ్యం కలశం యష్టిశీర్షకమ్ ।
శశాఙ్కమాదిం శఙ్ఖం చ పూర్వవత్కమలోద్భవ ।। 31.181 ।।
పీయూషం రామశిరసం స్పర్శానామపి షోడశమ్ ।
ఋతం చ సూదనం శుక్ల (91) మత్రిం చైవ యథాపురమ్ ।। 31.182 ।।
(91. ముగ్రం చైన యథాపురమ్ ।। లక్ష.)

తార్క్ష్యద్వయం చ కమలాం విజయం త్వృతధామ చ ।
హృషీకేశం తథా భద్రద్వయం మధునిఘూదనమ్ ।। 31.183 ।।
శ్రీవత్సం చాదిమనలం శ్రియః పతిమనన్తరమ్ ।

పఞ్చాన్తకం పద్మనాభమేకాక్షం మృగవల్లభమ్ ।। 31.184 ।।
జన్మధ్వంసం శ్వేతరశ్మిమేణఏశం దృష్టివామనౌ ।
సుభద్రం బన్ధుశిరసం స్వర్ణానాం షోడశాక్షరమ్ ।। 31.185 ।।
విక్రమం చైకవింశం చ బన్ధుం తన్మస్తకస్థితమ్ ।
సుముఖం పవనాహ్వానం భ్రమసావిజయాహ్వయమ్ ? ।। 31.186 ।।
దహనం భద్రమమృతం మతిమన్తం చ సూదనమ్ ।
ప్రచణ్డం గోపనం శుక్లం భువనం బహులం తథా ।। 31.187 ।।
భల్లాయుధం శ్రీధరం చ ముసలం ప్రేతనాయకమ్ ।
మాధవం వైధరం విఘ్ననాయకం ద్వితీయం తథా ।। 31.188 ।।
అచాం ద్వితీయం పఞ్చాన్తం విష్కంభం ద్విరదాననమ్ ।
విక్రమం మాధవీమగ్నిం వాసుదేవం చతుర్ముఖ ।। 31.189 ।।
వక్రతుణ్డం మానుషేశమప్రమేయం వనస్రజమ్ ।
ధరిత్రీం కమలాక్షం చ సూక్ష్మదృగ్బన్ధుమస్తకమ్ ।। 31.190 ।।
విఘ్నేశం వైధరం ప్రేతనాయకం మాయయాయుతమ్ ।
హైరమ్బం వైధరం చాదిం పశ్చిమం త్వృతధామకమ్ ।। 31.191 ।।
విజయం రామశిరసం భాస్కరం విజయాహ్వయమ్ ।
అత్రిం మృగేశం వరుణం గోపనం శ్వేతదీధితిమ్ ।। 31.192 ।।
శ్రీధరం బహులం పీతం జృమ్భలం మోహనాశనమ్ ।
పశ్చిమం భువనం విఘ్ననాయకద్వితయం తథా ।। 31.193 ।।
అచాం ద్వితీయం కమలమాదిం శఙ్ఖం వినాయకమ్ ।
పశ్చిమం భువనం బిన్దుం శశాఙ్కం ద్విగుణం తథా ।। 31.194 ।।
భద్రబాహుం సరామం చ సుధాదీధితిగోపనౌ ।
యాన్తం సమిరణం చాదిం పశ్చిమం జాతవేదనమ్ ।। 31.195 ।।
అమృతం విక్రమపరం వైధరం (92) చానలం తథా ।

గోపనం విజయం విఘ్ననాయకం విజయాహ్వయమ్ ।। 31.196 ।।

(92. చానిలం తథా.)

ఋతవధామం నలసిజం పద్మనాభం పితామహ ।

వైరాజం శ్వసనం చాదిదేవం భల్లాయుధం కరమ్ ।। 31.197 ।।

శ్వసనం ప్రణవాదిం చ విఘ్నేశం (93) సర్వవిక్రమౌ ।

(94) కరాలమృతధామాన్తం విజయం ధనసంజ్ఞితమ్ ।। 31.198 ।।

(93. శర్వవిక్రమౌ.)

(94. `కరాలమ్' ఇత్యారభ్య `విధాతారమ్' ఇత్యన్తం క్వచిన్నాస్తి.)

స్వచ్ఛన్దమథం దృష్టిం చ చతుర్గతి మనన్తరమ్ ।

శశాఙ్కం పుల్లనయనం వాసుదేవం చ ఖేటకమ్ ।। 31.199 ।।

శఙ్ఖం పులహమోఙ్కారం మార్తాణ్డం పశ్చిమానమ్ ।

క్రోధం వనస్రజం భూమిం నాసిక్యం శ్వేతదీధితిమ్ ।। 31.200 ।।

షోడశం కపిలం భానుం చతుర్గతిమనన్తరమ్ ।

విధాతారం తథా శైలం విజయం కమలోద్భవ ।। 31.201 ।।

అచాం త్రయోదశం చాగ్నిం కమలం చన్ద్రదీధితిమ్ ।

వక్రతుణ్డం చాదిదేవం (95) శఙ్ఖం పీతమచాం ముఖమ్ ।। 31.202 ।।

(95. శఙ్ఖం పీతమవాఙ్ముఖం.)

పూర్ణచన్ద్రం తథా దక్షం భువనం వైధరాత్మకమ్ ।

పద్మనాభం ధ్రువం లక్ష్మీం బ్రహ్మసాధనసంజ్ఞితమ్ ।। 31.203 ।।

క్రోధరూపం దరం చాదిం మాధవం గోపతిం తథా ।

విక్రమం మాధవం భానుం సరామం సూక్ష్మలోచనమ్ ॥ 31.204 ॥
గదధ్వంసం చ పీయూషం విఘ్నేశం పశ్చిమాననమ్ ।
అచాం ద్వితీయం శుభదం సూదనం యష్టిశీర్షకమ్ ॥ 31.205 ॥
కరాలం శ్రీధరం లక్ష్మీం మృగేశం ద్విరదాననమ్ ।
పద్మపాణిం భూధరాఖ్యం ద్వయం (96) వైధరమాధవౌ ॥ 31.206 ॥
(96. భూధర.)

పశ్చిమం పవనం లక్ష్మీం బ్రహ్మసాధనసంజ్ఞితమ్ ।
క్రోధరూపమచామాదిం స్పర్శనం దక్షగోపనౌ ॥ 31.207 ॥
ధాన్తం చతుర్గతిం పాపహననం బహులం తథా ।
వక్రతుణ్డం కరాలం చ (97) కకుభం త్వృధామ చ ॥ 31.208 ॥
(97. ఋతధామ చ ధామ చ.)

భద్రబాహుం (98) చలధ్వంసం మృగేశం దృష్టిమాదిమమ్ ।
ద్విరదాననయష్టిం చ అనలం గోపనాహ్వయమ్ ॥ 31.209 ॥
(98. గదధ్వంసం.)

(99) సధ్రువం పులహం బిన్దుం మాహేన్ద్రం మధుసూదనమ్ ।
అర్ధచన్ద్రం తథా చన్ద్రం నాసిక్యం తద్ద్విరుద్ధరేత్ ॥ 31.210 ॥
(99. బన్ధూహమ్.)

శశాఙ్కమృతధామానం సూధనం యష్టిశీర్షకమ్ ।
తద్విరభ్యస్య శీతాంశుమర్పితం వసుమస్తకమ్ ॥ 31.211 ॥
పులహం వాసుదేవాఖ్యం స్రష్టారంద్విరదాననమ్ ।

విక్రమం బహులం బ్రహ్మన్ గోపనం బహులం తథా ।। 31.212 ।।
ప్రచణ్డం (100) జన్మవిధ్వంసం విఘ్నేశం చ (101) తృతీయకమ్ ।
అచాం (102) దృష్టిం ద్వితీయాన్తం భద్రబాహుం పవిత్రకమ్ ।। 31.213 ।।
(100. ఛలి.)

(101. ద్వితీయకమ్.)

(102. దృష్టిద్వయం యాన్తమ్.)

ఋతం చ కార ద్విరదం చాననం మన్దరాహ్వయమ్ ।
ప్రద్యోతనం గోపనం చ శశాఙ్కం చ శ్రియః పతిమ్ ।। 31.214 ।।
వైధరం శుభదం చాగ్నిం శ్రీవత్సం బ్రహ్మసాధనమ్ ।
సుముఖం విక్రమపరం విజయం ముఖమబ్జజ ।। 31.215 ।।
అత్రిం సరామం పఞ్చాన్తం సుభగం మధుసూదనమ్ ।
యష్టిం కరాలమాకారం చతుర్గతిమనన్తరమ్ ।। 31.216 ।।
అపాం పతిం శ్వేతరశ్మిం శ్రియః పతిమతః పరమ్ ।
స్తమ్భరమాననం మాయాం కలశం (103) దీప్తరోచిషమ్ ।। 31.217 ।।
(103. సప్త.)

సుభగం గోపనం యాన్తం గోపనం పశ్చిమాననమ్ ।
హృషీకేశం వసుం శఙ్ఖం (104) గోపనం ద్వితీయం పునః ।। 31.218 ।।
(104. శ్రీద్విజ. శ్రీబీజద్వితియం.)

యష్టిబీజం ద్విరుచ్చార్య (105) తిగ్మదీధిం పవిత్రకమ్ ।

ఋతధామతథైకాక్షం విక్రమం బహులాహ్వాయమ్ ।। 31.219 ।।

(105. నిగమాదిం.)

గదధ్వంసం తథైకాక్షం విక్రమం బహులాహ్వాయమ్ ।

(106) గుహాలయం పాపహనమమృతం మధువిద్విషమ్ ।। 31.220 ।।

(106. గుహాశ్రయమ్.)

రోచిశ్శ్రియః పతిం కాన్తం వైధరం మాధవం తథా ।

పీయూషమాదిం కమల (107) మశివం ధనదాహ్వాయమ్ ।। 31.221 ।।

(107. మనలం.)

ఋతధామ తథై కాక్షమచామేకదశం తథా ।

ద్విరుద్ధరేత్కామభీజం వైధరం (108) తూదయాహ్వాయమ్ ।। 31.222 ।।

(108. మరణా.)

గదధ్వంసం తథై వాగ్ని మస్తకస్థం పవిత్రకమ్ ।

గోపనం విజయం చాదిదేవం విష్కమ్భసంజ్ఞితమ్ ।। 31.223 ।।

త్రిదశాకారమేకారం శ్వేతాంశు విక్రమం తథా ।

గజవక్త్రం సూదనం చ కపిలాక్షమనన్తరమ్ ।। 31.224 ।।

తృతీయం కకుభద్వన్ద్వమస్తకం వసుం పునః ।

జన్మధ్వంసం చ జలజం సుధాదీధితివిక్రమౌ ।। 31.225 ।।

(109) కలశం పురుషాత్మానం గహనం పద్మనాభకమ్ ।

భాస్కరం సుముఖం బ్రహ్మన్ భువనం విజయం (110) వసు ।। 31.226 ।।

(109. ముసలం.)

(110. సుఖమ్.)

ద్రుహిణం త్వృతధామానం భూధరం క్రోధనం తతః ।
స్వర్శానాం షోడశార్ణం చ (111) కుమ్భేశం ముసలం తతః ।। 31.227 ।।
(111. మృగేశం.)

నిహారదీధితిమచా (112) మేకదేశమతః పరమ్ ।
చతుర్గతిం భద్రహస్తం విజయం పద్మనాభకమ్ ।। 31.228 ।।
(112. మేకాదశ.)

హైరమ్బం గోపనం చైవ గదినం కలుషాపహమ్ ।
అచాం ద్వితీయం (113) కమలాం గోపనం విత్తవర్ధనమ్ ।। 31.229 ।।
(113. కమలమ్.)

(114) హరిణాననమాయే ద్వే కకుభం వరుణాహ్వయమ్ ।
(115) జ్వలనం మానుషఘ్నం చ విఘ్నేశం గోపనాహ్వయమ్ ।। 31.230 ।।
(114. వారణానన.)

(115. అనలం మానుషేశం చ.)

శ్రీవత్సం (116) ద్విశదం శుక్లమచామాదిం సరోరుహమ్ ।
బ్రహ్మన్ పఞ్చాన్తకమతః (117) ధృతావాసుమతః పరమ్ ? ।। 31.231 ।।
(116. జలజం.)

(117. కోశష్ఠకేపి త్రుటిః. క్వచిత్ యథా పాఙ్క్యః పాఠః.)

వైరాజమగ్నిం నృహరిం బ్రహ్మసాధనసంజ్ఞితమ్ ।
సుభద్రం సుముఖం కుమ్భం మారుతం చోతదేహకమ్ ।। 31.232 ।।
దక్షం దాక్షాయణీకాన్తం మన్దరం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।
ధూమధ్వజం ప్రచణ్డం చ సూదనం కతృతీయకమ్ ।। 31.233 ।।
(118) హరివక్త్రం రామసంజ్ఞం దృష్టివిక్రమమబ్జజ ।
శుభదం కపిలం (119) హ్రస్వం భద్రహస్తం సమిరణమ్ ।। 31.234 ।।
(118. కరివక్త్రం.)

(119. భద్రహస్తం పుణ్యం.)

నిహారదీధితిమచామాదిం కుమ్భం హుతాశనమ్ ।
శుక్లమోఙ్కారసంయుక్తం సుభద్రం మధుసూదనమ్ ।। 31.235 ।।
స్పర్శం తృతీయమనలం విజయం సప్తమిం కలామ్ ।
విక్రమం సూక్ష్మదృష్టిం చ శ్రీధరం యాదసాం పతిమ్ ।। 31.236 ।।
హేరమ్బం వాసుదేవం చ భద్రహస్తం చ మాధవీమ్ ।
అచాం ద్వితీయం (120) దృష్టిం చ కమలం బహులం తథా ।। 31.237 ।।
(120. తుష్టిం చ.)

స్పర్శాన్తం భువనం చక్రం భృగుం కకుభసంజ్ఞితమ్ ।
నభోమణిం విక్రమం చ పాటలం మధువిద్విషమ్ ।। 31.238 ।।
భల్లాయుధం బన్ధు (121) శీర్షం విఘ్నేశం వైధరాహ్వయమ్ ।
వక్రతుణ్డమాచామాదిం కమలం పీఠపూర్వకమ్ ।। 31.239 ।।

(121. రసం---శరో.)

గోపనం మానుషం చైవ (122) పులహం బన్ధుమస్తకమ్ ।
ఓతదేహం తథా పీతం జన్మధ్వసం త్రివిక్రమమ్ ।। 31.240 ।।
(122. పులహద్వయ.)

గోపతిం వరుణం విఘ్ననాయకం త్వృతధామకమ్ ।
ఏకాక్షం మారుతం చాదిదేవం బహులమస్తకమ్ ।। 31.241 ।।
(123) పవనం సూక్ష్మదృక్ ప్రోక్తం సూదనం చ చతుర్గతిమ్ ।
సుభద్రం చ బృహద్భానుం గదినం వరుణం ముఖమ్ ।। 31.242 ।।
(123. పావనం.)

జయం కుమ్భేశమఖిలమృతం భువనసంజ్ఞితమ్ ।
దృష్టిం చ ధనదం దక్షం హృషీకేశం జయాహ్వయమ్ ।। 31.243 ।।
శశాఙ్కం భువనం చాదిం కమలామద్రిమస్తకమ్ ।
విఘ్నేశం భువనం చాదిం కమలామద్రిమస్తకమ్ ।
విఘ్నేశం పశ్చిమం బన్ధుం నాసిక్యం గదినం తథా ।। 31.244 ।।
మాహేన్ద్రం శశినం దేవదత్తం లక్ష్మీం శ్రియఃపతిమ్ ।
పఞ్చాన్తకం పద్మనాభం గోపనం విఘ్ననాయకమ్ ।। 31.245 ।।
అమృతం సమిరణమచాం ద్వితీయం పశ్చిమాననమ్ ।
వైరాజం మాధవీమూర్ధ్వలోకేశం విజయద్వయమ్ ।। 31.246 ।।
బహులం సమిరణం దేవదత్తం మన్దర (124) గోపనే ।
గోపనం చౌషధీశం చ భువనం వైధరాహ్వయమ్ ।। 31.247 ।।
(124. గోపతీ । గోపతిమ్.)

శ్రీవత్సమగ్నిం విఘ్నేశం గోపనం చ చతుర్గతిమ్ ।
హుంఫట్కారం ఠతాన్తం చ మనుమేవం సముద్ధరేత్ ।। 31.248 ।।

* బీజాఙ్గాదినిర్దేశః.*

బీజాఙ్గాని యథాపూర్వమృషిస్స్యాన్నీలలోహితః ।
ఛన్దశ్చ వరివంసంజ్ఞో దేవతా చ సుదర్శనః ।। 31.249 ।।
అష్టలక్షం జపేద్బ్రహ్మన్ పాతాలే దివి వా భువి ।
గతినన్ ప్రతిహన్యేత మన్త్రిణో మన్త్రవైభవాత్ ।। 31.250 ।।

* సుదర్శననృసింహమన్త్రః.*

సుదర్శననృసింహాఖ్యం మన్త్రం బ్రూమి చతుర్ముఖ ।
ఉద్గీథం నృహరిం (125) పద్మనాభాం సఙ్కర్షణాహ్వయమ్ ।। 31.251 ।।
(125. బ్రహ్మ.)

నాసిక్యం శుక్లమాదిం చ గోపతిం ప్రణవాది చ ।
నిహారదీధితం పద్మనాభం చ మధువిద్విషమ్ ।। 31.252 ।।
అనలం కకుభం కుమ్భం గోపనం పులహాత్మకమ్ ।
అచాం ద్వితీయం స్పర్శాన్తం సూదనం పులహాహ్వయమ్ ।। 31.253 ।।
విక్రమం కుఞ్జరముఖం (126) మాధవం తస్య మస్తకే ।
మార్తాణ్డం భద్రహస్తం చ ద్విరుచ్చార్య ప్రభాకరమ్ ।। 31.254 ।।
(126. వామనం.)

శ్రీధరం కపిలాక్షం చ ఫట్కారం ఖేటకీం తతః ।

ఠఠాన్తమేవం కథితం ద్వావింశత్యక్షరాత్మకమ్ ।। 31.255 ।।
బీజమఙ్గాని చోక్తాని ఛన్దో గాయత్రమిరితమ్ ।।
ద్రష్టా చ జమదగ్నిస్స్యాద్దేవతా చ సుదర్శనః ।। 31.256 ।।

* సుదర్శననృసింహధ్యానమ్.*

సుదర్శనస్య హృదయే విషితం నృహరిం హరమ్ ।
స్ఫటికాచలసఙ్కాశం పరశ్శతసటాకులమ్ ।। 31.257 ।।
(127) ప్రలయామ్బుదనిర్ఘోషగమ్భిరగహనధ్వనిమ్ ।
శఙ్ఖచక్రధరం ద్వాభ్యాం కరాభ్యామితరౌ పునః ।। 31.258 ।।
(127. హారాద్యఙ్గదనిర్ఘోషగమ్భిర భయద.)

ప్రసార్య జానునోర్భ (128) మం నఖదమ్భోలిభీషణౌ ।
వ్యత్యస్తచరణద్వన్ద్వమాసీనం పద్మవిష్టరే ।। 31.259 ।।
(128. మనఖదమ్భోలినిర్మితౌ । విన్యస్త.)

భ్రుకుటీకుటిలం యోగపట్టికాదృఢబన్ధకమ్ ।
వ్యాదాయవక్త్రకుహరం దంష్ట్రిణం స్ఫుటితాధరమ్ ।। 31.260 ।।
త్రిణేత్రమఖిలాకల్పకల్పితం బ్రహ్మగర్జితమ్ ।
ధ్యాయే (129) దేవం చ తన్మన్త్రం మన్త్రీ తరతి దుర్గతిమ్ ।। 31.261 ।।
(129. ద్ధేనం జపేన్మన్త్రం.)

సకృత్స్మరణమాత్రేణ యథాభిలషితం ఫలమ్ ।
అన్యేషు మన్త్రకల్పేషు యదుక్తం తత్సమశ్నుతే ।। 31.262 ।।

* పాఞ్చజన్యమన్త్రః.*

వక్ష్యామి పాఞ్చజన్యస్య మన్త్రం సర్వార్థసాధనమ్ ।
ఉద్గీథమాదౌ సప్తార్ణానుద్ధృత్య తదనన్తరమ్ ।। 31.263 ।।
పశ్చిమం భువనం చణ్డం పుణ్డరీకం హుతాశనమ్ ।
మహామాయాం కరాలం చ గోపనం పన్నగాధిపమ్ ।। 31.264 ।।
సూదనం చ తథా సఙ్ఖం (130) కలశం మధుసూదనమ్ ।
మారుతం భువనాహ్వానం మన్దరం భువనం తతః ।। 31.265 ।।
(130. కమలమ్.)

ఖర్వదేహం తథా చాదిదేవం శ్వసనమాదిమత్ ।
వైధరం పఞ్చబిన్దుం చ పశ్చిమం విజయం తతః ।। 31.266 ।।
యాన్తం గుహాలయం పాపహననం మధువిద్విషమ్ ।
శఙ్ఖం లక్ష్మీం తథాయష్టిం ఖర్వదేహం చ (131) పశ్చిమమ్ ।। 31.267 ।।
(131. పంచమమ్.)

ఆదిదేవం మహేన్ద్రం చ మధుసూదనశీర్షకమ్ ।
వాయుం ఠతాన్తముదితమితి ప్రోక్తో మనుర్మహాన్ ।। 31.268 ।।
శ్రీవత్సో యష్టిరుద్గీథో బీజమేతత్ప్రకీర్తితమ్ ।
అముష్య సనకో ద్రష్టా ఛన్దస్స్యాద్బృహతీ మనోః ।। 31.269 ।।
దేవతా పాఞ్చజన్యశ్చ చతుర్లక్షోజపః స్మృతః ।
* పాఞ్చజన్యమన్త్రాన్తరమ్.*

అతోఽన్యం పాఞ్చజన్యస్య మన్త్రం శృణు చతుర్ముఖ ।। 31.270 ।।
సప్తార్ణముద్ధరేదాదౌ పశ్చిమం మధుసూదనమ్ ।

భృగుం చన్ద్రధరం ఖడ్గధవలం కకుభాహ్వయమ్ ॥ 31.271 ॥

గజవక్త్రం తథా నాయుమాది దేవం సమిరణమ్ ।

పశ్చిమం సప్తమమచాం సుముఖం నిగమాదికమ్ ॥ 31.272 ॥

పీయూషమత్రిం (132) సుభగం వరుణం మధువిద్విషమ్ ।

గజాస్యమాదిదేవం చ శ్వసనం శ్వేతరోచిషమ్ ॥ 31.273 ॥

(132. సుముఖమ్.)

వైధరం గోపనం చాపి గదధ్వంసం చతుర్ముఖ ।

వైరాజం విక్రమం దక్షం శ్రీధరం తర్క్ష్యవాహనమ్ ॥ 31.274 ॥

గోపనం స్పర్శనం జన్మహన్తరం సలితాధిపమ్ ।

మహేన్ద్రమాదిం (133) జ్వలనం తథాచం షష్ఠిపశ్చిమౌ ॥ 31.275 ॥

(133. జలజం.)

గోపనం పశ్చిమం గోపం పీతవర్ణం మధుద్విషమ్ ।

శ్వసనం చ ఠాన్తం చ మనురిత్థముదాహృతః ॥ 31.276 ॥

జీమఙ్గాని వైతస్య దేవతా చాపి పూర్వవత్ ।

విష్వక్సేన ఋషిశ్ఛన్దస్సుప్రతిష్ఠాపితామహ ॥ 31.277 ॥

పఞ్చలక్షజపేనాస్య సాధకో మన్త్రవైభవాత్ ।

అతలాదిషు లోకేషు (134) చరన్న ప్రతిహన్యతే ॥ 31.278 ॥

(134. గతిర్న.)

కిం పినర్ధర్మకామార్థమోక్షాః కమలసమ్భవ ।

* కౌమోదకీమన్త్రః.*

సప్తార్ణమగ్రే గోవిన్దం గదినం దృష్టిసూదనౌ ।। 31.279 ।।

చతుర్గతిం చాతివీరం భల్లాయుధమచాం ముఖమ్ ।

అపాం పతిం హుతమహాముకారం పశ్చిమాననమ్ ।। 31.280 ।।

రామం ప్రచణ్డం గోవిన్దం బ్రహ్మసఙ్కర్షణావపి ।

మన్దరం వాసుదేవాహ్వం వైధరం విష్ణుమస్తకమ్ ।। 31.281 ।।

కుశేశయధరే వీరసేనం హుంఫట్ తతాన్తిమమ్ ।

ఇతి కౌమోదకీమన్త్రముద్ధరేద్బీజమస్యతు ।। 31.282 ।।

స్పర్శద్వితీయమర్ధేన్దుమేతేనైవాఙ్గకల్పనా ।

ఋషిః కృష్ణస్తథా (135) ఛన్దః పఙ్క్తిః కౌమోదకీ పునః ।। 31.283 ।।

(135. చన్దో దేవీ.)

దేవతా లక్ష్మన్త్రశ్చ జపతస్సిద్ధిదో భవేత్ ।

* పద్మమన్త్రః.*

ఆదావుద్ధృత్య (136) చోఙ్కారం గోపనం దృష్టివిక్రమౌ ।। 31.284 ।।

(136. చోద్గీథం.)

వైరాజం మారుతం పాపహననం (137) వసుమస్తకమ్ ।

వైరాజం బన్ధుశిరసం మాధవీం సూదనం దరమ్ ।। 31.285 ।।

(137. విజయం తథా.)

పాటలప్రియమాకారం సమీరణమచాం ముఖమ్ ।

యాన్తం గుహాలయం బ్రహ్మన్ పశ్చిమం బన్ధుమస్తకమ్ ।। 31.286 ।।

సుముఖం దేవదత్తం చ హుంఫట్కారం (138) తతాన్తిమమ్ ।

నాదం పకారమాకారమర్ధేన్దుశిరసం పునః ।। 31.287 ।।

(138. హుతాన్తిమమ్.)

బీజం ప్రకల్పయేద్బ్రహ్మన్నమనై పాఙ్గకల్పనా ।
ద్రష్టా విరఞ్చశ్చన్దశ్చ విరాట్పద్మోఽధిదేవతా ।। 31.288 ।।
దశలక్షజపాత్సిద్ధిరఖిలం ప్రాప్నుయాన్నరః ।
ఇతి పద్మమనుః ప్రోక్తో బీజేనాన్యాఙ్గకల్పనా ।। 31.289 ।।

* ముసలమన్త్రః.*

శుక్లం పునర్విష్ణు వహ్నిపీయూషం గోపనాహ్వయమ్ ।
సప్తార్ణాద్ధరణాత్పశ్చాన్మన్దరం కమలాసన ।। 31.290 ।।
శశాఙ్కమాదిం పులహం గోపనం పవనం పునః ।
జ్వలనం గోపనం దక్షం గోపనం కమలోద్భవ ।। 31.291 ।।
చతుర్గతిం చ భువనం సుముఖం మధువిద్విషమ్ ।
దరం ముఖం ఠఠాన్తం చ మన్త్రవిన్మన్త్రముద్ధరేత్ ।। 31.292 ।।
మన్దరం భువనం యష్టిమితిబీజమిదం మనోః ।
ముద్గస్యాదృషిశ్ఛన్దో విరాణ్మన్దస్య దేవతా ।। 31.293 ।।
ముసలః పఞ్చలక్షం తు (139) మన్త్రమస్య ప్రచక్షతే ।

* ఖఢ్గమన్త్రః.*

ఉద్ధృత్య సప్తవర్ణాంశ్చ హైరమ్బం మధుసూదనమ్ ।। 31.294 ।।

(139. జప.)

(140) గజహ్వామత్రిం కమలం మధుశత్రుం చతుర్గతిమ్ ।

విష్ణుం శుక్లం పునర్విష్ణుం వహ్నిప్రియూషగోపనాః ।। 31.295 ।।

(140. గజాస్యాత్రిసరోజాని.)

శశాఙ్కం భువనం వహ్నిం శ్రీవత్సం బ్రహ్మసాధనమ్ ।
సుముఖం విక్రమం చాపి వైధరం విజయం తథా ।। 31.296 ।।
రామం పఞ్చాన్తకం పుణ్యం గోపనం యష్టిశీర్షకమ్ ।
పఞ్చాన్తకం గోపనం చ శ్వసనం హుంకృతిం తథా ।। 31.297 ।।
ఫట్కారం స్వాహయా సార్ధం ఖడ్గస్య గదితో మనుః ।
చక్రమన్త్రస్య బీజం స్యాదృషిశ్శ్రీనిధిరుచ్యతే ।। 31.298 ।।
ఛన్దో విరాడధిపతిః ఖడ్గాఖ్యో హేతిరాడ్భవేత్ ।
లక్షత్రయం జపేన్మన్త్రీ కాఙ్క్షితాం సిద్ధిమశ్నుతే ।। 31.299 ।।

* శార్ఙ్గమన్త్రః.*

సప్తార్ణం కల్పయిత్వాదౌ శ్రీవత్సం మధుసూదనమ్ ।
శార్ఙ్గహస్తం గదధ్వంసం మధుసూదన శీర్షకమ్ ।। 31.300 ।।
జ్వలనం పవనాదిం చ వహ్నిం శుక్లమపాం పతిమ్ ।
మధుసూదనపూర్ణేన్దుభువనం హవ్యవాహనమ్ ।। 31.301 ।।
పవిత్రం సప్తమమచాం శ్రియం మన్దరమాదిమత్ ।
విఘ్నేశం గోపనం శఙ్ఖం ముఖం పశ్చిమ (141) శ్రీధరమ్ ।। 31.302 ।।

(141. మాధవౌ.)

బహులం భువనం క్రోధం త్రయోదశమచాం తథా ।
హుతాశమేకదృష్టీద్వౌ మన్దరం పద్మసమ్భవ ।। 31.303 ।।
(142) పవిత్రమృతధామానం వాయుం యష్టిం మధుద్విషమ్ ।

చతుర్గతిం హుంకృతిం చ ఫట్కారం చ ఠఠాన్తిమమ్ ।। 31.304 ।।

(142. "పవిత్రమ్" ఇత్యరభ్య ఉత్తరత్ర. " అతో వక్ష్యేమనుమ్" ఇత్యన్తం క్వచిత్కోశే గలితమ్.)

హుంఫడన్తం మనుం కృత్వా బీజమాద్యర్ణముద్ధరేత్ ।

ఋషిర్భృతాన్తో మన్త్రస్య ఛన్దశ్ఛన్దోఽధిదేవతా ।। 31.305 ।।

బాణో జపన్నష్టలక్షం సమరే విజయీ భవేత్ ।

బ్రహ్మకోశం నతిం సర్గం కలాత్మా కమలాహ్వయమ్ ।। 31.306 ।।

మహేన్ద్రం గోపనపరం శుభదం మధువిద్విషమ్ ।

శశాఙ్కం శ్రీధరం వహ్నిం వరుణం బన్ధుమస్తకమ్ ।। 31.307 ।।

విఘ్నేశమాదిదేవం చ శుభదం గోపనం తథా ।

పవనం కుటామౌర్వం చ నాసిక్యం భాస్కరో మనుః ।। 31.308 ।।

యష్టిం హుఙ్కారఫట్కారౌ హుతాన్తం మనుముద్ధరేత్ ।

పీయూషమాదిమర్ధేన్దుం బీజం చాముష్య కల్పయేత్ ।। 31.309 ।।

శతదృగ్దృష్టవాన్ మన్త్రం మాచ్ఛో దేవతాపి చ ।

పఞ్చలక్షం జపేన్మన్త్రం విజయేత్తరసా రిపూన్ ।। 31.310 ।।

* పాశమన్త్రః.*

ఉద్గీథం పాపహననం గోపనం సద్ధ్రువం మనుః ।

పశ్చిమం గోపనం లక్ష్మీమాదిదేవసమీరణౌ ।। 31.311 ।।

నత్యన్తం కల్పయేన్మన్త్రమృషిః ప్రాచేతసః స్మృతః ।

ఛన్దో విరాడధిపతిః పశో లక్షత్రయం జపః ।। 31.312 ।।

* అఙ్కుశమన్త్రః.*

బ్రహ్మకోశమచామాదిం నాసిక్యం సరసీరుహమ్ ।

భువనం శుభదం పశ్చాదాదిదేవం గదాగతిమ్ ।। 31.313 ।।

నత్యన్తమిరయేన్మన్త్రం ద్రష్టా సత్యో విరాట్ఛనః ।

ఛన్దోఽఋుకశో దేవతా స్యాల్లక్షత్రయమిమం జపేత్ ।। 31.314 ।।

ప్రణవాది చతుర్థ్యన్తం నామధేయం ఠఠాన్తకమ్ ।

అన్యేషామాయుధానాం చ మన్త్రబీజమథాదిమత్ ।। 31.315 ।।

సిద్ధయశ్చ యథాపూర్వం భవన్తి జపతోఽఖిలాః ।

* గారుడమహమన్త్రః.*

(143) అతో వక్ష్యే మనుం బ్రహ్మన్ శూయతాం కథ్యతేఽధునా ।। 31.316 ।।

(143. కథయిష్యే.)

వశ్యాకర్షణ విద్వేష మారణో చ్చాటనాదిషు ।

శోషణస్తమ్భనావేశ సర్పాకర్షణ కర్మసు ।। 31.317 ।।

(144) నష్టాయనవిషక్షేప సముద్రతరణాదిషు ।

నభోలఙ్ఘన వాయ్వగ్ని జలభూమి ప్రవేశనే ।। 31.318 ।।

(144.అష్టా.)

ఇన్ద్రజాలాదివిద్యాసు (145) ఋషీణాం విజయే తథా ।

అతీతానాగతజ్ఞానే భూతసంపననే తథా ।। 31.319 ।।

(145. ఋణానాం విషయే సురాణాం విషయే.)

దేవతా సన్నిధానాదౌ (146) స్ఫోటిమూర్ధ్యాదికర్మణి ? ।

ఏవమాదిషు సాధ్యేషు తథా న్యేష్వపి (147) సర్మసు ।। 31.320 ।।

(146. స్ఫుటముష్ట్యాది.)

(147. మన్త్రవిత్ । ఇత్థం.)

ఇతి మన్త్రం ప్రయుఞ్జీత గరుత్మన్తమనుస్మరేత్ ।
సట్తార్ణాన్ పూర్వముద్ధృత్య గదినం హవ్యవాహనమ్ ।। 31.321 ।।
(148) భువం పుణ్డరీకాక్షం గోపనం పవనం పునః ।
పశ్చిమం భువనం వహ్నిం శ్రీధరం క్రోధవిగ్రహమ్ ।। 31.322 ।।
(148. కేశనం.)

బ్రహ్మసాధనవైరాజౌ జయమన్దరామాదిమత్ ।
అమృతం గోపనం చాపి గోపతిం ద్విరదాననమ్ ।। 31.323 ।।
ఆదిదేవం నభస్వన్తం (149) అనలం చ రమాధరమ్ ।
ప్రచణ్డం కమలం భద్రహస్తం వామనమస్తకమ్ ।। 31.324 ।।
(149. శ్రీధరం చ.)

శ్వసనం రోహిణీశం చ మృగేశం మానుషేశ్వరమ్ ।
గోపన గదినం పశ్చాత్కమలాం భువనం తథా ।। 31.325 ।।
వాసుదేవం ప్రచణ్డం చ విక్రమం విజయం తథా ।
(150) వై రాజం రామసహితం గదినం మోహనాశనమ్ ।। 31.326 ।।
(150. వైధరం.)

అచాం (151) తృతీయమర్ధేన్దుం పఞ్చాన్తకమధుద్విషౌ ।
మారుతం ధూమకేతుం చ సప్తకృత్వస్సముద్ధరేత్ ।। 31.327 ।।
(151. ద్వితీయ.)

హృజ్కృతిం షట్కృతిం స్వాహమోతదేహం ధ్రువం తథా ।
పులహం సప్తకృత్వశ్చ హుంఫట్కారం ఠఠాన్తకమ్ ।। 31.328 ।।
తారం వరుణగోవిన్దౌ విఘ్నేశమథ మాధవమ్ ।
స్వర్గా (152) న్తకమకారం చ పఞ్చకృత్వస్సదాగతిమ్ ।। 31.329 ।।
(152. న్తర.)

షట్కృత్వో వరుణం చాపి హుంఫట్ స్వాహావసానకమ్ ।
నిగమం పశ్చిమం కూటం విక్రమం (153) విఘ్నగోపనౌ ।। 31.330 ।।
(153. వహ్ని.)

కకుభం గోపనం చాపి షట్కృత్వో మారుతం పునః ।
వ్యఞ్జనార్ణేషు సర్వత్ర సుఖోచ్చారణమిచ్ఛతా ।। 31.331 ।।
స్వరానుద్ధరణే కల్ప్యం మనుశ్శాస్త్రోక్తవర్త్మనా ।
హుంఫట్స్వాహావసానం చ గారుడం మన్త్రముద్ధరేత్ ।। 31.332 ।।
పఞ్చాన్తకమనుస్స్వారం బీజమేతస్య కల్పయేత్ ।
ఆదౌ సువర్ణవచనం వక్రతుణ్డగిరం పునః ।। 31.333 ।।
మహాసువర్ణ ఇత్యేవం ఖగేశ్వరశిరస్తథా ।
అనన్తవీర్యవన్తాఖ్యం పక్షిరాజం తథా న్తిమమ్ ।। 31.334 ।।
ప్రణవాది యతురథ్యన్త (154) నత్యన్తాని చతుర్ముఖ ।
కల్పయిత్వాఙ్గమన్త్రాణి షడ్భిరేతైర్యథాక్రమమ్ ।। 31.335 ।।
(154. సత్యన్తాది.)

అఙ్గాని హృదయాదీని స్పృశేన్మన్త్రవిచక్షణః ।

అముష్య కాశ్యపో ద్రష్టా ఛన్దః పఙ్క్తిర్నిగద్యతే ॥ 31.336 ॥

దేవతా గరుడస్తస్య జపో లక్షత్రయం స్మృతః ।

అధస్తాద్వటవృక్షస్య సాధకస్సాధయేన్మనుమ్ ॥ 31.337 ॥

ఆమ్నాయాదిం నరహరిం వామనం పశ్చిమాననమ్ ।

వైరాజం (155) పావకం తారమితి పఞ్చాక్షరో మనుః ॥ 31.338 ॥

(155. పావకస్సార ఇతి.)

ఋషిర్మరిచిరేతస్య గరుడో దేవతా తథా ।

ఛన్దశ్చ దేవీ గాయత్రం షడఙ్గాని పునస్స్వయమ్ ॥ 31.339 ॥

ఉద్గీధం కమలం (156) వాయుం వాసుదేవం ధ్రువం తథా ।

పశ్చిమం బహులం బ్రహ్మసాధనం యష్టిమస్తకమ్ ॥ 31.340 ॥

(156. వహ్నిం.)

విఘ్నేశం విక్రమం వహ్నిం మహామాయాం ధ్రువం పునః ।

పుష్పభద్రం తథా పీఠం వామనం యష్టికౌస్తుభమ్ ॥ 31.341 ॥

బిన్దుం కలశచన్ద్రార్ధౌ సూర్యార్ధాన్దుకలాత్మనః ।

పన్నగాధిపతిం బన్దుం వరుణం యాదసాం ముఖమ్ ॥ 31.342 ॥

హుతాన్తముద్ధరేన్మన్త్రమితి గారుడముత్తమమ్ ।

స్యాదిమం జగతస్సాక్షాత్ప్రత్యక్షం పక్షిపుఙ్గవః ॥ 31.343 ॥

బ్రహ్మకాశమథో పద్మం నాసిక్యం భూధరాహ్వయమ్ ।

యష్టిం పాపస్య హన్తారం బిన్దుం కమలమన్దరమ్ ॥ 31.344 ॥

అర్ధేన్దుకలశం బిన్దుం పశ్చిమం పన్నగాశనమ్ ।

విక్రమాగ్నిమథో శత్రుం కకుభం మధుసూదనమ్ ॥ 31.345 ॥

వాయుం స్వాహాన్తమిత్యేవ (157) మన్యం గారుడమిరయేత్ ।

ఆకాశారోహనం సిద్ధిర్జపాదస్య భవిష్యతి ।। 31.346 ।।

(157. ధన్యం.)

ఏవం కృత్వాద్యమోఙ్కార మాదిదేవం ఖపశ్చిమ్ ।

స్వచ్ఛన్దం (158) చ ద్విరుచ్చార్య గదినం హవ్యవాహనమ్ ।। 31.347 ।।

(158. ద్విత్రిరుచ్చార్య.)

భువనం మేదినీం చ ద్విర్మన్దరం మధుసూదనమ్ ।

వైరాజం (159) విపులం పశ్చాద్వామనం చ ద్వీరీరయేత్ ।। 31.348 ।।

(159. పులహం.)

పవిత్రం పద్మకఞ్జం చ నాగేన్ద్రం వాయుమాదిమత్ ।

ఏతాద్విఃకల్పయిత్వాథో గోపనం యష్టిమన్తిమమ్ ।। 31.349 ।।

(160) తుష్టిబీజార్ధశశినం ఠతాన్తం కల్పయేన్మనుమ్ ।

సప్తార్ణానాదితః కృత్వా భాస్కరం హవ్యవాహనమ్ ।। 31.350 ।।

(160. పుష్టిబీజాద్యశశినో.)

గోపనం యష్టిమార్తాణ్డౌ హవ్యవాహన (161) వామనౌ ।

చన్ద్రర్ధౌ ద్వాదశాత్మానం హృషీకేశమథో ధ్రువమ్ ।। 31.351 ।।

(161. మారుతౌ.)

వరుణం హృదయాహ్లాదం ద్వన్ద్వం కమలమాధవౌ ।

వైరాజం శ్రీధరో భూయః పీఠస్తు భువనద్వయమ్ ।। 31.352 ।।

విజయం శ్రీధరం వహ్నిం భువనం పునరీరయేత్ ।

లోకనేత్రోర్ధ్వనాసిక్యం కరాలం బ్రహ్మసాధనమ్ ।। 31.353 ।।

అనలం యష్టిమనిలం యష్టిం కుమ్భో ధ్రువం తథా ।

హుతాన్తమితి సర్వార్థం జానీయాద్గారుడం మనుమ్ ।। 31.354 ।।

సప్తార్ణముద్ధృత్య పునః కలశం బన్ధుమస్తకమ్ ।

క్రోధరూపం ప్రచణ్డం చ త్రిదశాహారమాధవౌ ।। 31.355 ।।

చన్ద్రం స్వాహాపతిం చాపి శశినం బహులం తథా ।

మృగాఙ్కం శ్రీధరం వహ్నిం భువనం ద్వి చతుష్టయమ్ ।। 31.356 ।।

భానుమత్పులహద్వన్ద్వం హుం ఫడన్తం హుతా న్తిమమ్ ।

ఇత్యన్యం గారుడం మన్త్రమూహేన్మన్త్రవిచక్షణః ।। 31.357 ।।

పవనేన హుతాశేన మహేన్ద్రేణ ప్రచేతసా ।

ఏతైశ్చతుర్భిః ప్రత్యేకం క్రమవ్యస్తైర్విషం హరేత్ ।। 31.358 ।।

సమస్తైః ప్రాతిలోమ్యేన స్తమ్భనాది సమాచరేత్ ।

వ్యాపినం విఘ్నరాజం చ దామోదరమథో ధ్రువమ్ ।। 31.359 ।।

(162) ఏవమాదిమితి బ్రహ్మన్ త్ర్యక్షరం మనుముద్ధరేత్ ।

(163) యైనైవ సాధితో మన్త్రః (164) యక్షరాజోపలక్షితః ।। 31.360 ।।

(162. మేషు.)

(163. యేనైష.)

(164. పక్షిరాజ ఇతి సాధు.)

త్రీణి తస్య భవిష్యన్తి భువనాని (165) విశేషతామ్ ।

ఆదిద్వితీయం భువనం పఞ్చాన్తమమృతం తథా ।। 31.361 ।।

(165. విధేస్తథా.)

గదినం శ్రీధరం వహ్నిముదయం (166) చాదిమమ్బుజమ్ ।
వైరాజం విక్రమం స్వాహా (167) ఔర్వం చ కమలాహ్వయమ్ ।। 31.362 ।।
(166. భద్ర.)

(167. ఓణపం.)

భువనం పర్వతం బన్ధం మాహేన్ద్రాది శ్రియం తథా ।
విక్రమం తార్క్ష్యవాహం చ మృగేశం మన్దరం తథా ।। 31.363 ।।
ఆదిసూర్యో గోపనం చ మన్దరం భువనం (168) దిశమ్ ।
అగ్నిం మృగాధిపం చాపి స్వాహాకారావసానికమ్ ।। 31.364 ।।
(168. దృశం.)

ఇతి ముద్రామనుర్బ్రహ్మన్ కల్పయేదథ మణ్డలమ్ ।
విస్తరేషు (169) నిరీక్షన్తాం తేషాం సఙ్ఖ్యా న విద్యతే ।। 31.365 ।।
(169. నిరీక్ష్యన్తః.)

ఆత్మానం చిన్తయేన్మన్త్రీ గరుత్మన్తమనన్యధీః ।

* గరుడద్యానప్రకారః.*

అథ ద్యానం ప్రవక్ష్యామి పక్షిరాజస్య పద్మజ ।। 31.366 ।।
మేరుశృఙ్గనిభాకారం రుక్మపక్షతిమణ్డలమ్ ।
వైడూర్యనీలవాసాగ్రం వక్రతుణ్డం భయఙ్కరమ్ ।। 31.367 ।।
వజ్రకల్పన (170) ఖాకారం కల్పితోత్కటికాసనమ్ ।

(171) స్నగమ్భీరనిర్హ్వదం శిలాఘనభుజాన్తరమ్ ।। 31.368 ।।

(170. కర్తారిం కల్పితోత్కటిసాధనమ్.)

(171. భవనం భీమ. ఘనగమ్భీర, ఇతి స్యాత్.)

అనన్తకర్ణాభరణం మూర్ధ్ని వాసుకిభూషణమ్ ।

మహాపద్మోదరం పద్మదామ వేష్టితభూషణమ్ ।। 31.369 ।।

మస్తకే బద్ధకార్కోటం కలాభోః ? కటివేష్టితమ్ ।

ఉపవీతకృతేనాపి సఙ్ఖపాతేన భూషితమ్ ।। 31.370 ।।

జయేన కులికేనాపి కల్పి (172) తానఘమూపురమ్ ।

ధనఞ్జయాభినేధాన విజయేన చ భోగినా ।। 31.371 ।।

(172. తం నవ.)

వామదక్షిణహస్తాభ్యాం బిభ్రాణం కలకద్వయమ్ ।

బాలపల్లవతామ్రేణ వారవాణేన శోభితమ్ ।। 31.372 ।।

ఉద్భిన్నభ్రుకుటీబన్ధం కరణ్డముకుటం తథా ।

పక్షవిక్షేపగమ్భీర కృతోర్ధ్వనయనభ్రమమ్ ।। 31.373 ।।

దంష్ట్రాకరాలవదనం తామ్రవర్తులచక్షుమమ్ ।

ఇత్థం ధ్యాత్వా గరుత్మన్తమేకతానేన చేతసా ।। 31.374 ।।

సాధయేత్సాధనీయాని దుర్లభాన్యపి నాతిభీః ।

యథోక్తం జపతోమన్త్రమాదిత్యేన్యస్తచక్షుషః ।। 31.375 ।।

ఊర్ధ్వబాహోర్భవిష్యన్తి దాసా (173) ఇవ ఫణీశ్వరాః ।

* విష్వక్సేనమన్త్రః.*

విష్వక్సేనమనుర్బ్రహ్మన్ కథ్యతే సర్వసిద్ధదః ।। 31.376 ।।

(173. ఏవ.)

తారం సుధామయం రామం క్రోధరూపం సుధామయమ్ ।

కరాలం శశినం పశ్చాన్మాధవం కుఞ్జరాననమ్ ।। 31.377 ।।

గోపనం మారుతం చాపి ఠఠాన్తం మన్త్రముద్ధరేత్ ।

తారేణ బిన్దునా చాపి బీజమేతస్య కల్పయేత్ ।। 31.378 ।।

ఏతేనై వాఙ్గమన్త్రాణి కల్ప్యాని కమలాసన ।

విశ్వనాథమృషిం ప్రాహుర్విరాట్ఛన్దో నిగద్యతే ।। 31.379 ।।

దేవతా చ మనోస్తస్య విష్వక్సేనో మహాబలః ।

* మన్త్రాన్తరమ్.*

అథ్యాన్యః కల్పితో మన్త్రో విష్వక్సేనస్య పద్మజ ।। 31.380 ।।

ఉద్గీథం భద్రపాణిం చ మన్దరం బ్రహ్మసాధనమ్ ।

(174) సుభద్రం గదినం కుమ్భం సుముఖాన్తం సమాధవమ్ ।। 31.381 ।।

(174. సుభగం.)

స్పర్శాదిం బిన్దుసహితం సధ్రువం కమలాసన ।

దరాన్తం గోపనం బ్రహ్మన్ ధనదం రామశీర్షకమ్ ।। 31.382 ।।

పశ్చిమం నిగమాదిం చ వై రాజం చ సమాహ్వయమ్ ।

ఖడ్గహస్తం సరామం చ జయం వసువరం తథా ।। 31.383 ।।

సుభదం సరోరుహం వైరాజం విక్రమమస్తకమ్ ।

పద్మపాణిం భద్రపాణిం పాశపాణిం చ పశ్చిమమ్ ।। 31.384 ।।

సోదయం శత్రుహననం మృగేశం వక్రతుణ్డకమ్ ।

ప్రచణ్డం పుణ్డరీకాక్షం మధుశత్రుం చతుర్గతిమ్ ।। 31.385 ।।

ఖడ్గహస్తమచామాదిం ప్రచణ్డం ఝషమర్పితమ్ ।

సుభద్రాన్తం మధుద్వేషిం (175) వై రాజం ద్విర్వసు పరమ్ ।। 31.386 ।।

(175. వైధరం గోపనం తథా.)

అచాం ద్వితీయం సుభగం పుణ్డరీకవిదర్పితమ్ ।

వైధరం విష్ణుసహితం ప్రచణ్డం సవనాలయమ్ ।। 31.387 ।।

(176) శ్రీవత్సం సధ్రువం ఖడ్గ హస్తహరం తథా ।

కమలం త్వృతధామం చ సుభగం వసుగోపనౌ ।। 31.388 ।।

(176. బహుషుకోశేషు త్రుటిర్దృశ్యతే. క్వచిత్ పాఠాన్తరమస్తి. యథా---ఖడ్గహస్తమచామాదిం గోపనం వైధరం తథా.)

చతుర్గతిమచామాదిం వైధరం గోపనం తథా ।

విజయం శ్వసనం దత్తం సూదనం మృగతాఞ్చనమ్ ।। 31.389 ।।

సమాధవం ద (177) ధానం చ కమలం మాధవం తతః ।

పీతం చ ధనదం కుమ్భమర్పితం సధ్రువం పునః ।। 31.390 ।।

(177. యాన్తం.)

కలానిధిం చ పురధ ? మాది దేవం చతుర్గతిమ్ ।

వైధరం వరుణం మాయాం ఖేటకం చ సముద్ధరేత్ ।। 31.391 ।।

పశ్చిమం పద్మనాభం చ మావృతం శుభమాలినీమ్ ।

సమన్ధరం (178) దరాన్తం చ మధుద్వేషిం సమన్త్రజిత్ ।। 31.392 ।।

(178. మన్త్రరాజం.)

ఐన్ధవం కతృతీయం చ సంమతం (179) మాఠరాభిధమ్ ।

సున్దరం వైధరం పఞ్చ బిన్దుకం భద్రకం తథా ।। 31.393 ।।

(179. మాధవా.)

స్వరేష్షు షోడశం పద్మనాభం చ చతురాసన ।

గోపనం (180) చైన్దవమథో చతుర్గతిమనన్తరమ్ ।। 31.394 ।।

(180. మాధవ.)

భాన్తం మధుద్విషం యాన్తం దరం చ ద్విస్సముద్ధరేత్ ।

(181) కద్వితీయం సూదనం చ వైధరం చ చతుర్గతిమ్ ।। 31.395 ।।

(181. కతృతీయం.)

ద్విర్వక్తవ్యం దినకరం భద్రపాణిమనన్తరమ్ ।

వైధరం భాస్కరం చాపి పశ్చిమం వక్రతుణ్డకమ్ ।। 31.396 ।।

మన్దరం సర్వరోధం చ ద్విర్గతీరితి ? సంమితమ్ ।

గోపతిం సుముఖం చాపి శుభదం బ్రహ్మసాధనమ్ ।। 31.397 ।।

క్రోధం చతుర్గతిం (182) చాపి ఆదిబీజం చతుర్ముఖ ।

ఆదిదేవం తథా కుమ్భం సంప్రసారణమక్షరమ్ ।। 31.398 ।।

(182. చద్విః.)

శ్రీవత్సం పురుషాత్మానం మన్త్రవిక్రమనిష్ఠితమ్ ।

వరుణం శఙ్ఖమపరం పశ్చిమం పద్మనాభకమ్ ।। 31.399 ।।

సుభద్రం చ మధుద్వేషిం కుంభం భద్రకరం తథా ।

వైధరం శుభదం చాగ్నిం చతుర్గితమనన్తరమ్ ।। 31.400 ।।

హుఙ్కారం చ వషట్కారమిరయేత్కమలాసన ।

శుభదం వామనపరం క్రోధం చాగ్నిం మధుద్విషమ్ ।। 31.401 ।।
చతుర్గతిం సూదనం చ వక్రతుణ్డం సమీరణమ్ ।
(183) మాధవీం విజయం భద్రహస్తం చ సమతం ? పునః ।। 31.402 ।।
(183. మాధవమ్.)

విధాతారం మృగేశం చ భాగం యాన్తం సవిక్రమమ్ ।
సరోరుహం మధుద్వేషిం పశ్చిమం రానుశీర్షకమ్ ।। 31.403 ।।
మహేన్ద్రమమృతం బన్దుం కతృతీయం (184) మృగం తథా ।
భాస్కరం సూదనమథో శఙ్ఖం ఖడ్గధరం పునః ।। 31.404 ।।
(184. మృతమ్.)

వైరాజం సోదయం చైవ కతృతీయం వసుం పరమ్ ।
ద్వితీయం వాసుదేవం చ తృతీయం బన్ధుసంహితమ్ ।। 31.405 ।।
మాధవం వరుణం పార్శ్వమేదరం ? దరగోపనౌ ।
(185) చతుర్గతిం ఖడ్గధరం సబ్రుతం బ్రహ్మసాధనమ్ ।। 31.406 ।।
(185. చతుర్ధ్యన్తం.)

సబిన్దుం పశ్చిమం చైవ వాచాం సప్తమసాధనే ।
సధ్రువం చేన్దిరాభీజం పుష్టిబీజం సహుంకృతిమ్ ।। 31.407 ।।
సుధారసం చౌర్వపరం (186) మాధవం చ చతుర్ముఖ ।
వౌషట్కారం తథా లక్ష్మీం దరాన్తం పఞ్చబిన్దుకమ్ ।। 31.408 ।।
(186. మయమర్ధం.)

యాన్తం చ సూదనం మాన్తం శ్రీశబ్దం భద్రపాణినమ్ ।

విక్రమం పులహం ధూలికేతనం సూరినన్దనమ్ ।। 31.409 ।।
హుంకృతిం వైధరం భానుం వి ఘ్నేశం మధుసూదనమ్ ।
ఖర్వదేహం సబన్ధుం చ పీతం భల్లాయుధం తథా ।। 31.410 ।।
మాధవం వరుణం భద్రహస్తం సర్గిణమబ్జజ ।
పవిత్రం సూదనమథో వైరాజం చ సమిరణమ్ ।। 31.411 ।।
ఓంకారాది జయం పీతం సూదనం విధురం పునః ।
శ్రీధరం (187) మాణిభద్రం చ ద్విరదం విక్రమం తథా ।। 31.412 ।।
(187. మణిపుత్రమ్.)

వక్రతుణ్డధరం బిన్దుం పియూషం రామశీర్షకమ్ ।
అత్రిం చ సూదనం యాస్తం మన్దరం దరవైధరౌ ।। 31.413 ।।
ద్వయం వసుశిరశ్శఙ్ఖం కుమ్భం విక్రమమస్తకమ్ ।
పూర్ణం ఘటం సధ్రువం చ (188) వైధరం చ చతుర్గతిమ్ ।। 31.414 ।।
(188. మాధరం.)

శుక్లం ఘటం వహ్నిపరం వైధరం చ మధుద్విషమ్ ।
సుభద్రం మధువిద్వేషం సరసీరుహసమ్భవ ।। 31.415 ।।
కపిలాక్షం హుతవహం నృసింహం చ సముద్ధరేత్ ।
బీజాన్యేతద్విరుచ్చార్య శుక్లపీతాన్తిమాక్షరమ్ ।। 31.416 ।।
శీర్షం చ గోపనం చణ్డం పశ్చిమం జయతత్పరమ్ ।
భల్లాయుధం మారుతం చ సర్గిణం చతురాసన ।। 31.417 ।।
కృపాకం కరీరం చ వసుతచ్చిరసం తథా ।
సుభద్రమూర్ధ్వలోకేశం విజయం సంప్రసారణమ్ ।। 31.418 ।।
సుభద్రం పురుషాత్మానం (189) కలాన్తం ఫట్కృతిం తథా ।

నిగమాదిం శశధరం మాధవం వసుమాధవమ్ ।। 31.419 ।।
(189. కాలాన్తమ్.)

భల్లాయుధం తథాసర్గం ఫట్కృతిం దక్షమక్షరమ్ ।
గోపతిం గోపనం కుమ్భం విక్రమం క్రోధరూపిణమ్ ।। 31.420 ।।
ప్రచణ్డం సార్ధమమృతం మాధవం ఘటవిక్రమమ్ ।
ఉగ్రాత్మానం తథా కుమ్భం కమలం (190) ద్వివిధుంతుదమ్ ।। 31.421 ।।
(190. ద్విర్వ్యసుం తథా.)

దత్తం భద్రం సూదనం చ దక్షాన్తం హుంఫడన్తకమ్ ।
స్వాహావసానమిత్యేవం విష్వేక్సేనమహామనుమ్ ।। 31.422 ।।
ఉద్ధరేద్బీజమస్యాథ తారం కుమ్భం మనుం ధ్రువమ్ ।
కల్పయేదమునైవాఙ్గమన్త్రం మన్త్రవిచక్షణః ।। 31.423 ।।
ద్రుపదో దృష్టవానేతచ్ఛన్దోఽతిచ్ఛన్ద ఉచ్యతే ।
విష్వక్సేనో దేవతా చ జపేల్లక్షత్రయం పునః ।। 31.424 ।।
ఏతం మహామనుం బ్రహ్మన్ జపతస్సిద్ధి (191) కాఙ్క్షయా ।
సురాసురేభ్యస్సర్వేభ్యో భయం తస్య ప్రణశ్యతి ।। 31.425 ।।
(191. కాఙ్క్షిణః.)

* విష్వక్సేనారాధనప్రకారః.*

అథేదానీం ప్రవక్ష్యామి తస్యారాధనసంయుతమ్ ।
కల్పయిత్వా మహాపద్మం దలైర్ద్వాదశభిర్యుతమ్ ।। 31.426 ।।
కర్ణికాయాం సమాసీనం (192) సైనాన్యం సమ్యగర్చయేత్ ।

విష్వక్సేన నమస్తేఽస్తు (193) నమో మృత్యుభయాపహ ।। 31.427 ।।

(192. తేనాద్యమ్.)

(193. నేమో నుత్యుభయానపి.)

నమః పారిష దేశాయ ధుర్యయ జగతాం నమః ।

చరాచరాణామదిస్త్వం జన్మ (194) నాశో న విద్యతే ।। 31.428 ।।

(194. నాదిర్న.)

(195) ధురమాధాయ లోకానాం త్వయ్యేవ పురుషోత్తమః ।

యోగనిద్రా సుఖవశశ్శేతే శేషే మనోహరే ।। 31.429 ।।

(195. వివిధాయ చ.)

ఏకాన్తినాం తపోభక్తి ప్రకర్షక్షీణకర్మణామ్ ।

భగవత్ప్రాప్తయే ద్వారదృష్టయస్త్వాం ప్రభూతయే ।। 31.430 ।।

బ్రహ్మాణమాహుః కల్పాదౌ పాలనే మధువిద్విషమ్ ।

పతిం పశూనాం సంహారే జగతస్తుష్టుపామపి ।। 31.431 ।।

పాదేన మేదినీం (196) విశ్వాం మధ్యేన పరమమ్బరమ్ ।

నాకం మూర్ధ్నా త్వమాక్రమ్యతిష్ఠస్యేకో జగన్మయః ।। 31.432 ।।

(196. విశ్వం.)

త్వం భూమిస్త్వమపాం స్థానం తేజశ్చ త్వం సమిరణః ।

ఆకాశస్త్వం త్వామియన్తే విభూతిర్వ్యాప్య తిష్ఠతి ।। 31.433 ।।

త్వమేవ భాస్కరో భూత్వా విశ్వం తపసి విష్టపమ్ ।

ఆహ్లాదయసి తద్భూయసోఽసమో భూత్వాకృపా (197) నిధిః ।। 31.434 ।।

(197. నిధే.)

సత్త్వరూపస్య తే రూపే గుణావన్యో రజస్తమః ।

(198) శుక్లరూపే యథా రూపే శుక్లరూపస్య వస్తునః ।। 31.435 ।।

(198. కృష్ణ.)

(199) త్వాం సృష్ట్వా భగవానాదౌ (200) భఙ్క్త్వా త్రైర్వేతుభిః పునః ।

త్వాం స్మృత్వా సత్తమం పశ్చాత్పుమానేతి (201) త్వదాత్మతామ్ ।। 31.436 ।।

(199. త్వాం శ్రుత్వా.)

(200. భుక్త్వా.)

(201. `త్వమాత్మవాన్')

వైభవే నిజేనైవ భిభ్రాణేత్త్వయి విష్టపమ్ ।

(202) పితామహస్సుఖం శేషే శేషేఽశేషజగత్పతిః ।। 31.437 ।।

(202. వీత భార.)

ఋగ్భిః ప్రాతస్తువన్తి త్వాం యజుర్భిర్మధ్యమేదినే ।

సాయాహ్నే సామభిః పుణ్యైస్సూర్యాత్మానం ద్విజాతయః ।। 31.438 ।।

ప్రవృత్తిహేతుం విశ్వస్య త్వామేవ ప్రకృతిం విదుః ।

పుమాంసమప్యుదాసీనం తత్సాక్షిణమకల్మషమ్ ।। 31.439 ।।

న కిఞ్చిదభి (203) రూపం యద్విశ్వం తే విష్టపం పునః ।

నాస్తితే నామధేయం చత్వం నామాగ్నిం సుహృద్విదః ।। 31.440 ।।

(203. రూపేణ.)

సఙ్ఖ్యా నాస్తి గుణానాం తే తేజసామపి భాస్వతః ।

షడ్గుణా ఇతి ఉక్తత్వాత్త్రప్రమేయాదీన్ ప్రచక్షతే ।। 31.441 ।।

శక్నోషి బుధ్యసే విశ్వం భిభర్తి నవికారయమ్ ।?

ఈశిషే ద్విషతో హంసి త్వమేవ భువనత్రయమ్ ।। 31.442 ।।

హితైషీ త్వం యథా స్వామిన్ భక్తానాం గతపాప్మనామ్ ।

తథా చ బాన్ధవా స్తేషాం సాక్షాదాత్మాహికం బహు ।। 31.443 ।।

(204) త్వదానినవ ? సిన్ధూనాం దీధితీనామివాంశుమాన్ ।

స్వామిన్నామ్నాయమూలానాం విద్యానాం ప్రభవో భవాన్ ।। 31.444 ।।

(204. జలామామిన సిన్ధురైవ్.)

న తు తిష్ఠన్తి శాస్త్రాణి బహుని కథయన్నపి ।

న చ త్వద్భక్తిసారాణాం కల్యాణాని విచిన్తయన్ ।। 31.445 ।।

భవేఽస్మిన్ దుః ఖబహులే త్వామాహుర్యోగినాం గతిమ్ ।

అపాం శివానామాధారమధ్వగానాం వివాసినామ్ ।। 31.446 ।।

ధన్యం తవ ప్రదేశేషు గత్యన్తరమపశ్యతామ్ ।

నిర్వాపయసి నోచేచ్చ త్వం కటాక్షసుధారసైః ।। 31.447 ।।

దుఃఖదావాగ్ని భిర్దగ్ధా జన్తవస్తం మహీమయాః ।

విశాలవక్షసం శ్యామం పుణ్డరీకనిభేక్షణమ్ ।। 31.448 ।।

సాలాకారచతుర్బాహుం త్వా మహం ఖరణం వ్రజే ।

చక్రవాక ఇవాదిత్యం చాతకో వారిదం యథా ।। 31.449 ।।

చకోరా ఇవ శీతాంశు మార్తస్త్వామహయాశ్రయే ।

ఏతత్పఠతి యస్తోత్రం శ్రుతిభిస్సంస్థితం (205) త్విదమ్ ।। 31.450 ।।

(205. స్థిరమ్.)

ప్రీయతే తస్య భగవాన్ సేనానీరవిలమ్బితమ్ ।

దద్యాచ్చ సమ్పదస్సర్వాస్తస్మైభక్తాయ దుర్లభాః ।। 31.451 ।।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహొపనిషది పాద్మసంహితాయాం చర్యాపాదే (206) కిరీటాదిమన్త్రోద్ధారణం నామ ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

(206. "విష్వక్సేనోత్పత్తి కిరీటాది" ఇతి క్వచిత్పాఠః. విఘ్నరాజో త్పత్తి కిరీటాది మన్త్రోద్ధారో నామ." ఇతి సాధు.)

------ ****** ------

పాద్మసంహితాయామ్

ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

----

* సుదర్శనమన్త్రకల్పః.*

బ్రహ్మా :---

ఐహికాముష్మికం సర్వం మన్త్రం సౌదర్శనం పరమ్ ।
శుశ్రూషోర్భగవన్నద్య రహస్యమపి పావనమ్ ।। 32.1 ।।
భక్తాయ మహ్యం దాతవ్యం ప్రణతాయ యథాతథమ్ ।
శ్రీభగవాన్ :----

హన్త తే కథ యిష్యామి మన్త్రం సర్వార్థసాధనమ్ ।। 32.2 ।।
యథార్థనామ తేనాయం నాఖ్యేయో యస్య కస్య చిత్ ।
ఉద్గీథముద్ధరేత్పూర్వం చన్ద్రమాద్యం నభోమణిమ్ ।। 32.3 ।।
(1) అత్రిం సితద్యుతిం వహ్నిం గోపనం జ్వలనం ముఖమ్ ।
(2) ఊష్మాణముదయం వీరం పుల్లాక్షం విష్ణుమస్తకమ్ ।। 32.4 ।।
(1. అత్రిమ్.)

(2. ఊష్మాన్తముదయం బిన్దుం.)

హృదయాహ్లాదమిత్యేవ మన్త్రోద్ధారశ్చతుర్ముఖ ।
వహ్నిమాదిమనుస్వారం బీజముద్ధృత్య కల్పయేత్ ।। 32.5 ।।
షడఙ్గమనువర్ణానాముద్ధారః కథ్యతే క్రమాత్ ।
అఙ్గత్రయం చతుర్వక్త్ర పూర్వమావిష్కృతం మయా ।। 32.6 ।।
చతుర్థ్యన్తం చక్రపదముద్గీథాది ప్రయోజయేత్ ।
అనన్తరం సూర్యపదం తద్విభక్తే చ తత్పదమ్ ।। 32.7 ।।
పఞ్చమం షష్ఠమప్యఙ్గం పదం తత్తద్విభక్తికమ్ ।
ఉద్ధార్యం చ సాహస్రాది జ్వాలాధారాది పూర్వకమ్ ।। 32.8 ।।

ఏవమఙ్గాని షడ్బ్రహ్మన్నుక్తాని గహనాని తే ।
అహిర్బుధ్న్యమనోర్ద్రష్టా విరాట్ఛన్దస్సుదర్శనః ।। 32.9 ।।
దేవతా మునయశ్చాత్ర ప్రత్యక్షరమథాబ్జజ ।
వ్యాసః కణ్వో నారదశ్చ వసిష్ఠః పరమో భృగుః ।। 32.10 ।।
అత్రిష్షడేతే ద్రష్టారశ్ఛన్దాంస్యక్షరశశ్శృణు ।
ఉష్ణిగ్బృహత్యౌ గాయత్రం పఙ్క్తిశ్చ జగతీ విరాట్ ।। 32.11 ।।
వర్ణాః కాలాగ్నివరాణాభాః కాలాశ్చైవహిదేవతాః ।
కరయోర్న్యస్య తలయోరుభయోరక్షరాణి షట్ ।। 32.12 ।।
ప్రథమాన్తార్ణశిష్టానామఙ్గుష్ఠాదిషు పర్వసు ।
అఙ్గులీషు క్రమాదేవమక్షరన్యాస ఈరితః ।। 32.13 ।।
దేహే చ మూర్ధ్నిచాస్యే చ హృదయే గుహ్యజానునోః ।
పాదయోర్న్యసనీయాని క్రమాన్మన్త్రాక్షరాణి షట్ ।। 32.14 ।।
శ్రీసుదర్శనగాయత్రీ మపరాం న పరాజితామ్ ।
వక్ష్యామి తస్యాశ్చోద్ధారః పదశః కథ్యతేఽధునా ।। 32.15 ।।
ఉద్గీథాది చతుర్థ్యన్తం సుదర్శనపదం తతః ।
వేత్తిం లుడన్తమపరం బహ్వర్థం పద మీరయేత్ ।। 32.16 ।।
మహాపూర్వం చక్రపదం తద్విభక్తి (3) ర్విభూతిజమ్ ।
ధ్యాయన్తీ పదముచ్చార్య పూర్వవత్తిజ్విభూషితమ్ ।। 32.17 ।।
(3. విభూషితమ్.)

తత్పదం చాస్మదాదేశో నః పదం చ ద్వీశీర్షకమ్ ।
ప్రపూర్వం (4) చో దయాన్తం చ పదమిత్యుద్ధరేన్మనుమ్ ।। 32.18 ।।
(4. చ దయాన్తం.)

అస్య బీజం తు పూర్వోక్తం వేదితవ్యం చతుర్ముఖ ।
ఆశాసు (5) దశసు స్థాప్య మన్త్రం తచ్చక్రముద్రయా ।। 32.19 ।।
(5. దర్శనమ్.)

తన్మధ్యేస్థితమాత్మానమగ్నిజ్వాలాపరీతవత్ ।
* చక్రపఙ్కజధ్యానప్రకారః.*

ధ్యాయేత్ క్షితతలే శుద్ధే సహస్రదలపఙ్కజే ।। 32.20 ।।
కర్ణికాయాం చక్రధరం ద్విభుజం వృత్తలోచనమ్ ।
దంష్ట్రాకరాలవదనం భ్రుకుటీకుటిలేక్షణమ్ ।। 32.21 ।।
మహోదరం మహాకాయం జపాకుసమసన్నిభమ్ ।
కరణ్డముకుటోపేతం రక్తామ్బరవిభూషితమ్ ।। 32.22 ।।
ధారయన్తం శిఖారత్నే చక్రమేకసమప్రభమ్ ।
నాభినేమిసమాయుక్తం జ్వాలామణ్డలదుస్సహమ్ ।। 32.23 ।।
జ్వలత్ షడరసంయుక్తమయుతార్కసమప్రభమ్ ।
పద్మమేవం స్థితం ధాయేత్తన్నాభౌ చ సువిస్తృతే ।। 32.24 ।।
చక్రాభిమానిసం దేవం ద్విహస్తం పురుషంస్థితమ్ ।
రక్తామ్బరధరం రక్తం రక్తచన్దనపఙ్కిలమ్ ।। 32.25 ।।
కరణ్డముకుటోపేతం సర్వాకల్పపరిష్కృతమ్ ।
దంష్ట్రాకరావదనం భ్రుకుటీకుటిలాననమ్ ।। 32.26 ।।
ఉద్గిరన్తం హుతవహం ఖరణ్డైర్మారుతానుకమ్ ? ।
విష్ఫులిఙ్గాన్ దుర్విషహాన్విసృజన్తమనేకశః ।। 32.27 ।।
కామరూప (6) సహస్రేభ్యః ప్రలయామ్బుదనిస్వనమ్ ।
తర్జనం వామతర్జన్యా బిభ్రాణం దక్షిణే కరే ।। 32.28 ।।

(6. సమూహేభ్యః.)

నిపీడితాఙ్గలిం శత్రుం ప్రహరన్ని వభీషణమ్ ? ।
దహన్నివ చ నేత్రాభ్యాం పిబన్నివ మహోదధిమ్ ।। 32.29 ।।
ధ్యాత్వైవమర్చయేద్భోగైరర్ఘ్యాదిభిరతన్ద్రితః ।
సిద్ధయే మన్త్రరాజస్య పురశ్చర్యా యథోదితా ।। 32.30 ।।
దేశే కాలే చ మన్త్రస్య (7) రూపం సఙ్ఖ్యా చ పూర్వవత్ ।

* మన్త్రసాధననియమః.*

ఖాకకన్దఫలక్షీరసక్తుపిణ్డాన్న భక్షణః ।। 32.31 ।।

(7. జపసఙ్ఖ్యా.)

తోయైస్తర్పణమగ్నౌ చ జుహుయాత్సమిదాదిభిః ।
మన్త్రస్సిధ్యతి తస్యైవం కుర్వాణస్య యథావిధి ।। 32.32 ।।
సిద్ధిఇం చ సూచయత్యస్య స్వప్నే మఙ్గలదర్శనమ్ ।

* శాన్తికపౌష్టికాదికర్మసు మన్త్రవినియోగవిధిః.*

ప్రయుఞ్జీతతతో మన్త్రం శాన్తికాదిషు కర్మసు ।। 32.33 ।।
షోడశస్తమ్భసంయుక్తం కల్పయేద్యాగణమణ్టపమ్ ।
స్థాపయేత్తత్ర విధివత్కుమ్భానాం పఞ్చవింశతిమ్ ।। 32.34 ।।
వేష్టితాన్ సూత్రవస్త్రాద్యై ర్ధాన్యరాశిషు మఙ్గలాన్ ।
ఏషు ద్రవ్యాణి సఙ్గృహ్య న్యసేత్కమలసమ్భవ ।। 32.35 ।।
ఘృతముష్ణోదకం రత్నం ఫలదోక మనన్తరమ్ ।
లోహతోయం మర్జానామ్భో గన్ధామ్బుశాచక్షతోదకమ్ ।। 32.36 ।।

యపోదకం క్రమాధేషు కుమ్భేషు నవసు క్షిపేత్ ।
పాద్యం గుళోదకం చైవ (8) దధి చేక్షురసం తథా ॥ 32.37 ॥
(8. మధు వేక్షు.)

అర్ఘ్యం చ నాలికేరామ్బుః క్షీరం చ తదనన్తరమ్ ।
సర్వౌషధిబజలం తద్వదాచామం మఙ్గలోదకమ్ ॥ 32.38 ॥
మధుపూర్వం శాన్తివారి పఞ్చగవ్యమనన్తరమ్ ।
మూలోదకం (9) కషాయామ్బుః పుక్ష్పవారి చతుర్ముఖ ॥ 32.39 ॥
(9. క్షాలనామ్బుః పుష్పన్దరి.)

ద్రవ్యాణ్యే తేషు కుమ్భేషు బహిష్ఠేషు వినిక్షిపేత్ ।
ప్రత్యేకం శతకృత్వశ్చ మన్త్రైణై వాభిమన్త్రయేత్ ॥ 32.40 ॥
కుమ్భే ద్రవ్యాణి నిక్షిప్య చక్రబ్జం వర్తయేత్తతః ।
తన్మధ్యేమన్త్రరాజేన యష్టవ్యం తత్సుదర్శనమ్ ॥ 32.41 ॥
కుణ్డేవృత్తేచ జుహుయాత్సమి (10) దన్నాదిభిః క్రమాత్ ।
హుత్వా నిశాయాం మానునా ప్రభాతేఽర్ఘ్యాదిభిః క్రమాత్ ॥ 32.42 ॥
(10. దన్నఘృతాదిభిః.)

అర్చయిత్వా హేతిరాజం హుత్వాగ్నౌ సమిదాదిభిః ।
భూర్జపత్రే లిఖేచ్చక్రం నాభినేమిసమన్వితమ్ ॥ 32.43 ॥
షడరం తత్ర పూర్వాది (11) క్రమాచ్చైవ షడక్షరమ్ ।
లిఖిత్వచ్ఛన్దసామాది తన్మధ్యే సాధ్యనామ చ ॥ 32.44 ॥
(11. క్రమాదేవమ్.)

హేమసూచ్యాలిఖేద్ద్రవ్యైర్మిశ్రితైశ్చన్దనాదిభిః ।
చన్దనద్వయకాశ్మీరరోచనాగురు (12) ముఖ్యకైః ।। 32.45 ।।
(12. సమ్మితౌ । ముఖ్యద్రవ్యై.)

గన్ధద్రవ్యైస్సుసంపిష్టైః పశ్చాత్తాం భూర్జపత్రికామ్ ।
గులికాం కారయేత్తాం చ శాలితణ్డులరాశిషు ।। 32.46 ।।
అధివాస్య (13) స్వహం కుమ్భైస్స్నాపయిత్వా యథావిధి ।
బన్ధయేత్తాం మాతురఙ్గేమన్త్రేణానేన మన్త్రవిత్ ।। 32.47 ।।
(13. తురైః కుమ్భైః స్థాపయిత్వా.)

గులికాబన్ధనేనైవ ముక్తోరోగాదిభిర్నరః ।
తేజస్వీ భవతి క్షిప్రం త్వచా ముక్తో యథారగః ।। 32.48 ।।
జ్వలితస్య భవేచ్ఛాన్తిః ప్రసూనైర్నిమ్బసమ్భవైః ।
దూర్వాఙ్కురాంశ్చూతదలైస్సిక్తైర్మధుపయోఘృతైః ।। 32.49 ।।
మనునా జుహుయాదగ్నౌ సప్తరాత్రమతన్ద్రితః ।
ప్రత్యేహం దశసాహస్రసఙ్ఖ్యయా రోగిసన్నిధౌ ।। 32.50 ।।
అభిషిచ్య తథా కుమ్భై రోగిణం చక్రవిద్యయా ।
బధ్వా చ గులికాం మన్త్రీమోచయేజ్జ్వలితం జ్వరాత్ ।। 32.51 ।।
గోభూహిరణ్యవస్త్రాద్యైర్మన్త్రిణం తోషయేత్తతః ।
బ్రాహ్మణేభ్యో యథాశక్తి దద్యాద్ధోకమ్బలాదికమ్ ।। 32.52 ।।
భూతగ్రహి పిశాచాది (14) పీడితానాం తథా నృణామ్ ।
శాన్తయే జుహుయాదగ్నౌ కింశుకోత్థైస్సమిచ్ఛతైః ।। 32.53 ।।
(14. గృహీతానాం.)

త్రియహం త్రిసహస్రైశ్చ తేషాం బధ్వా శిఖాం తతః ।
గుగ్గులూత్థేన ధూపేన ధూపితాన్ గృహపీడితాన్ ।। 32.54 ।।
తాడయేన్మన్త్రజప్తేన దణ్డేన లతయాపి వా ।
పిశాచాదిస్తతో బ్రూయాన్మోక్ష్యామితి ప్రపీడితః ।। 32.55 ।।
శపథం కారయిత్వాతు శిఖాబన్ధం చ మోచయేత్ ।
స్థాపితైః కలశైః పశ్చాన్మన్త్రేణ గ్రహపీడితమ్ ।। 32.56 ।।
స్నాపయేద్బన్ధయేచ్చాపి గులికామభిమన్త్రితామ్ ।
తతో విముచ్య (15) తేరోగాచ్చేతో వాగ్భిరుపద్రవాత్ ।। 32.57 ।।
(15. గృహ్ణాన్విచేతో వాభి రూపవాన్.)

తేజస్వీ శతమాయుశ్చ భవేన్మన్త్రప్రభావతః ।
నారీచ దుర్భగా చక్రధారణాత్సుభగా భవేత్ ।। 32.58 ।।
వన్ధ్యా చ గర్భిణీ సద్యస్సుప్రసూస్స్యాదపప్రసూః ।
అనృతుస్స్యాదృతుమతీ విముఖా సుముఖా భవేత్ ।। 32.59 ।।
విరహే సఙ్గతా భర్త్రా భవేదచిరకాలతః ।
స్త్రీప్రసూః పుంప్రసూతిశ్చ అస్తనా స్తనమణ్డితా ।। 32.60 ।।
కుమారపక్షిపీడాదౌ బాలానాం చ యథోదితైః ।
విదిభిర్ముచ్యతే దుఃఖాల్లభతే చాయురుత్తమమ్ ।। 32.61 ।।

* ప్రాసాదాదిషు బ్రహ్మరక్షస్సముచ్చాటనవిధిః.*

ప్రాసాదేపి నరేన్ద్రస్య బ్రహ్మరక్షోముఖైర్గ్రహైః ।
ప్రవేశే సతి తన్మధ్యే కుమ్భాన్ (16) రత్నసమన్వితాన్ ।। 32.62 ।।
(16. రక్త.)

స్థాపయిత్వా యథాపూర్వం సమిదాద్యైరతన్ద్రితః ।
మన్త్రేణ జుహుయాన్మన్త్రీ ద్వాదశాహన్ సమాహితః ।। 32.63 ।।
ప్రత్యేకం దశసాహస్రసఙ్ఖ్యయా కమలాసన ।
తామ్రపాత్రే శిలాయాం వా చక్రమాలిఖ్య తత్పునః ।। 32.64 ।।
ధాన్యరాశిషు సంస్థాప్య నిశాయాం ప్రాతరుత్థితః ।
ప్రాసాదద్వారి నిఖనేద్దిక్షు చాష్టసు (17) ముద్రితమ్ ।। 32.65 ।।
(17. మన్త్రితమ్.)

ప్రోక్షయేత్కుమ్భతోయేన గృహం సర్వమశేషతః ।
(18) పలాయన్తే గ్రహాస్సర్వే దూరతస్సర్వతో ముఖాః ।। 32.66 ।।
(18. ఉపాసన్తే గృహాస్సర్వే పురతః.)

తద్రష్టేపి న తిష్ఠన్తి సర్వకాలమసంశయమ్ ।
ప్రాసాదవర్తినస్సర్వే జీవన్తి నిరుపద్రవాః ।। 32.67 ।।
ధనధాన్యసమృద్ధిశ్చ యథా ధనదవేస్మని ।

* మూషికాదుర్నిమిత్తనిరావణవిధిః.*

వస్త్రశయ్యాసానాదీనాం దంశనే మూషికాదిభిః ।। 32.68 ।।
రక్తస్త్రీదర్శనే వాపి కేశానాం దహనే తథా ।
అకస్మద్ఘోపురాదీనాం (19) దహనేఽశనిపీడితే ।। 32.69 ।।
(19. భేదనే.)

నిశి శక్రధనుర్దర్శే నివాతే చైత్యభూరుహః ।
భఙ్గే వల్మీకజననే దుస్స్వప్నేఽన్యత్ర తాదృశే ।। 32.70 ।।

ఏవమాదౌ దుర్నిమిత్తే శాన్తిమేతేన కారయేత్ ।
యజ్ఞవృక్షసమిద్భిశ్చ హోమః పూర్వోక్తసఙ్ఖ్యయా ।। 32.71 ।।

* పుష్టివిధిః.*

(20) కుర్యాచ్చ శాన్తిం పుష్ట్యాదికర్మణా కమలాసన ।

* కర్మభేదేన కుణ్డభేదవిధిః.*

కథ్యన్తే తాని బహుధా నాభేదం యాన్తి భేదతః ।। 32.72 ।।
(20. కుణ్డానిశాన్తిం పుష్టాది.)

సర్వాభ్యుదయకర్మాణి చతురశ్రేషు కారయేత్ ।
పౌష్టికం పద్మకుణ్డేషు శాన్తిం వృత్తే సుఖావహః ।। 32.73 ।।
త్రికోణే మారణం కర్మ కుణ్డే చాపాకృతౌ పునః ।
ఉచ్చాటనం యక్షకన్యాసాధనే కోణపఞ్చకే ।। 32.74 ।।
షడశ్రే స్తమ్భనం కర్మ సప్తాశ్రే మోహనం భవేత్ ।
విద్వేషణం నవాశ్రేస్యాదష్టాశ్రే మారణం విధిమ్ ।। 32.75 ।।
ఏకాదశాశ్రే బ్రహ్మాదివశీకరణమాచరేత్ ।
కుణ్డే దశాశ్రే పశ్వాది దేవతాతోషణోవిధిః ।। 32.76 ।।
ద్వాదశాశ్రేషు పురుషం వైకుణ్ఠం ద్రష్టుమాచరేత్ ।
యోన్యాకారే వివాహార్థం (21) కన్యార్థం కమలాసన ।। 32.77 ।।
(21. వశ్యార్థం.)

చతుర్వింశత్యఙ్గులే స్యాద్విస్తారాయామకల్పనమ్ ।
ఖాతం తావద్భిరేవ స్యాత్కుణ్డేషు నియతిం శృణు ।। 32.78 ।।

తదర్ధం పాదమథవా చతురఙ్గులమేవ వా ।
పరితో ద్వ్యఙ్గులం హిత్వా బహిస్త్రిస్రశ్చ వేదికాః ।। 32.79 ।।
కార్యాస్తాసాం చ విస్తారశ్చతురఙ్గులసంమితః ।
తావత్యే పోన్నతిర్బ్రహ్మన్ కుణ్డస్య ధనుషః పునః ।। 32.80 ।।
అఙ్గుల్యా నవతిష్షట్చ జ్యా చ షట్త్రింశదఙ్గులా ।
శఙ్కుం విధాయ తన్మధ్యే దశాఙ్గులసమాయతమ్ ।। 32.81 ।।
భ్రామయేత్పరితస్సూత్రం కుణ్డం తద్వలయాకృతిమ్ ।
చతురశ్రస్య కుణ్డస్య విభజేత్పఞ్చధా భుజమ్ ।। 32.82 ।।
(22) ద్వౌ భాగౌ భుజమేకం చత్రిం శత్పఞ్చథవా పునః ।
అఙ్గులీనాం భవేదేషాం త్రికోణాఙ్కే భుజః స్మృతః ।। 32.83 ।।
(22. ద్వౌ భారౌ.)

కుణ్డే షడశ్రే చ భుజా అష్టాష్టైకాదశాఙ్గులాః ।
ఏకో భుజః పఞ్చకోణే వింశత్యఙ్గులిసంమితః ।। 32.84 ।।
సప్తాశ్రే చ భూజాయామో యవషట్కాధికః పునః ।
త్రిస్రశ్చ దశ చాఙ్గుల్యః కుణ్డే త్వష్టాశ్రిభిర్యుతే ।। 32.85 ।।
ద్వ్యధికా దశ వా భూమౌ దశాంగుల్యః ప్రకీర్తితాః ।
అంగుల్యోస్తు భుజాయామో నలస్కన్ధాంశ కీర్తితః ।। ? 32.86 ।।
(23) నావాశ్రకుణ్డేషు యవా పఞ్చకోణే భుజాయతిః ।
దశ చాఙ్గులయః ప్రోక్తా దశాశ్రే చ చతుర్ముఖ ।। 32.87 ।।
(23. నచాశ్రకుణ్డేషు యవా పఞ్చ ఏకో.)

(24) యవాః పఞ్చ భుజాయామో నవ చాఙ్గులయః స్మృతాః ।
ఏకాదశాశ్రేకుణ్డే తు యవైరష్టాభిరన్వితః ।। 32.88 ।।

(24. నవాః.)

అష్టావఙ్గులయః కుణ్డే ద్వాదశాగ్రే భుజాయతిః ।
అష్టాదశాంగులా ప్రోక్తా యోనికుణ్డేషు చాయతిః ।। 32.89 ।।
అష్టౌ చ చత్వారింశచ్చ భవేదంగులయోఽబ్జజ ।
గజోష్ఠసన్నిభా యోనిర్యద్వాశ్వత్థదలోపమా ।। 32.90 ।।
కుణ్డా (25) న్యుక్తాన్యథేదానీం శాన్త్యాదిః ప్రతికల్ప్యతే ।
యత్కుణ్డం యస్య కథితం శాన్త్యాదేస్తస్య తద్భవేత్ ।। 32.91 ।।
(25. ద్యుక్తా యథేదానీమ్.)

అశ్వవారణశాలాసు చక్రయన్త్రం యథావిధి ।
లిఖిత్వా తామ్రదార్వాదౌ నిశాయామధివాసయేత్ ।। 32.92 ।।
సహస్కృతః కర్తవ్యో హోమః (26) కుణ్డే శుభే యతః ।
సమిద్భిర్యజ్ఞ యోగ్యాభిః స్థాపయేత్కుమ్భమర్చితమ్ ।। 32.93 ।।
(26. కుమ్భే ఉభే-కుణ్డే యథోదితే.)

అథ ప్రభాతే శాలాయాం యన్త్రం ఖన్యాన్మహీతలే ।
ప్రోక్షయేత్కుమ్భతోయేన గజానశ్వాన్ పృథక్పృథక్ ।। 32.94 ।।
సౌదర్శనేన మన్త్రేణ పుణ్యాహం పాచయేత్తథా ।
నశ్యన్తి వ్యాధయస్తేషాం గజాశ్వానాం చతుర్ముఖ ।। 32.95 ।।
బలం (27) స్యాదధికం తేషామితి సప్తాహమాచరేత్ ।
బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దద్యా (28) ద్యథాశక్తి చ దక్షిణామ్ ।। 32.96 ।।
(27. భవత్యధికమితి సప్తాహం తు సమాచరేత్.)

(28. దాచార్యయ చ.)

(29) ఊర్జస్వలమథో బ్రహ్మన్ గజాశ్వంజాయతే భృశమ్ ।
తథా చ ప్రత్యహం హోమస్స్యాత్సుదర్శనవిద్యయా ।। 32.97 ।।
(29. మార్గస్థలమథో.)

ఇత్థం గోమహిషాదీనాం రక్షాం కుర్వీత మన్త్రవిత్ ।

* పురరక్షావిధిః.*

పురరక్షామథబ్రహ్మన్ ప్రవక్ష్యామి యథాతథమ్ ।। 32.98 ।।
స్తమ్భైష్షోడశభిర్యుక్తాం దర్భమాలా పరిష్కృతామ్ ।
పురమధ్యే ప్రపాం కృత్వా జుహుయాత్సర్పిషా పునః ।। 32.99 ।।
పాలాశీభిస్సమిద్భిశ్చ దినాన్యేకోనవింశతిః ।
దిక్ష్వష్టాసు తథా మధ్యే పురస్య కమలాసన ।। 32.100 ।।
ఖన్యాత్సౌదర్శనం (30) యన్త్రం స్థాపయేత్కుమ్భమఞ్జసా ।
తోయేన ప్రోక్షయేద్విద్వాన్నగరం చక్రవిద్యయా ।। 32.101 ।।
(30. మన్త్రం.)

ఋగ్భిశ్చ పావమానీభిః ప్రశస్తార్యథాక్రమమ్ ।
పురద్వారేషు సౌధేషు మణ్టపేషు మహీబృతామ్ ।। 32.102 ।।
సర్వత్ర నిఖనేచ్చక్రం జుహుయా (31) త్సమిదాదిభిః ।
మరణవ్యాధిదుర్భిక్షజ్వరాదివ్యాధయః పునః ।। 32.103 ।।
(31. త్కమాలాదినా.)

నశ్యన్తి బలవన్తశ్చ భవన్తి పురవాసినః ।
గ్రామమధ్యే తథా దిక్షు విదిక్షు చతురాసన ।। 32.104 ।।
శృఙ్గాటకేషు సర్వేషు నిఖనేదాయుధా (32) ధిపమ్ ।
గృహవేతాలరక్షాంసి వ్యాధ (33) యశ్చజ్వరా దయః ।। 32.105 ।।
(32. దిభిః.)

(33. యో మకరాదయః.)

న బాధన్తే పురం గ్రమమపస్మారాదయస్తథా ।
న తస్కరభయం కిఞ్చిదకాలమరణం తథా ।। 32.106 ।।
పురుషాయుషవన్తస్స్యుర్నరా ధాన్యధనాన్వితాః ।
సౌభాగ్యం కాన్తిరారోగ్యం తథా కులవిపర్ధయః ।। 32.107 ।।
బ్రహ్మవర్చస (34) మిత్యేతద్బ్రాహ్మణానాం భవిష్యతి ।
పయస్విన్యో భవిషన్తి గావః పీనపయోధరాః ।। 32.108 ।।
(34. మన్యద్యత్.)

(35) తద్రాష్ట్రేషు మనుష్యాణాం భద్రమేవ భవిష్యతి ।

* పన్నగనివారణమ్.*

అథ వక్ష్యామి తే బ్రహ్మన్ పన్నగానాం నివారణమ్ ।। 32.109 ।।
(35. తద్రాష్ట్రేపి.)

దేవాలయే నదీతీరే నన్దనోపవనేషు వా ।
చతుస్తమ్భసమాయుక్తం చతుస్తోరణభూషితమ్ ।। 32.110 ।।

అభితో దర్భమాలాభిశ్శోభితం హెూమ (36) మణ్డలమ్ ।
కృత్వా తస్మి (37) న్నపాం కుమ్భాన్ స్థాపయిత్వా నవాపరాన్ ।। 32.111 ।।
(36. మణ్టపమ్.)

(37. న్నవాన్.)

ప్రాచ్యాం వేద్యాం పునః కుర్యాత్కుణ్డం పూర్వోక్తలక్షణమ్ ।
యజేదేతేషు కుమ్భేషు నవ (38) మూర్తిర్యజేత్క్రమాత్ ।। 32.112 ।।
(38. మూతీర్యథాక్రమమ్.)

(39) నివేద్య పాయసం తేభ్యః పశ్చాత్కుణ్డే హుతాశనమ్ ।
(40) ఆదదీతాథ తామ్రేణ తాలమాత్రం భుజఙ్గమమ్ ।। 32.113 ।।
(39. నివేద్యం పాయసాన్నం స్యాత్.)

(40. ఆదదీతం తథా.)

ప్రకల్ప్య శేషమన్త్రేణ ప్రతిష్ఠాప్య పితామహ ।
తస్మింశ్చక్రం లిఖేత్తస్య మధ్యే మత్స్యాకృతిం పునః ।। 32.114 ।।
గరుడం శఙ్ఖపాలం చ కృష్ణమన్త్రం చ వేష్టనమ్ ।
తన్నాగయన్త్రం క్షీరేణ ఘృతేన మధునాపి చ ।। 32.115 ।।
దధ్నా శకృద్రసేనాపి స్నాపయేచ్చక్రవిద్యయా ।
పుష్పగన్ధప్రదీపాద్యైరుపచారైస్తథాపరైః ।। 32.116 ।।
ఇష్ట్వా నాగం స్వమన్త్రేణ చక్రం చక్రస్య విద్యయా ।
కుణ్డమధ్యే పునర్నాగయన్త్రం ఖన్యాద్విచక్షణః ।। 32.117 ।।

తస్య చోత్తానరూపస్య హుతాశ ముపరిస్థితమ్ ।
కృత్వా దధ్నా ఘృతేనాపి పయసా మధునాపి వా ।। 32.118 ।।
సమిద్భిర్బ్రహ్మ వృక్షస్య జుహుయాన్మన్త్రకోవిదః ।
సహస్రకృత్వః ప్రత్యేకమథ గోపయసోక్షితైః ।। 32.119 ।।
(41) నీవారభాగైస్సప్తాహం జుహుయాదయుతైరపి ।
అపో నస్త్వితిమన్త్రేణ జుహుయాత్సాధకోత్తమః ।। 32.120 ।।
(41. వానీరభక్షైః.)

త్రిష్వహస్సు వ్యతీతేషు పర్జన్యో మేఘవాహనః ।
(42) ద్వావయేదవనీం కృత్స్నం భూయోపి సలిలోదయైః ।। 32.121 ।।

* అతివృష్టి ప్రశమనమ్.*

(42. ప్లావయే.)

అతివృష్టి ప్రశమనం ప్రవక్ష్యామి చతుర్ముఖ ।
విఘ్నలాకారమాత్మానం ధ్యాత్వా (43) పియూషభావితమ్ ।। 32.122 ।।
(43. పి స్వకృతం తథా.)

శూలవజ్ర (44) ధరం చాపి మన్త్రవి (45) న్మన్త్రభూషణమ్ ।
తైలాజ్యసిక్తై (46) ర్జుహుయాల్లాజనర్షపలావణైః ।। 32.123 ।।
(44. కరం చాపి మన్త్రవిత్కోపి భూషణః.)

(45. ద్వూరిభూషయః.)

(46. మధు చ రాజసర్షపలానలైః.)

జుహుయాజ్జ్వలితే వహ్నౌ వయుతం సప్తసాగరాత్ ।
వృష్టిశబ్దం పురస్కృత్య స్తమ్భయేతి పదద్వయమ్ ।। 32.124 ।।
ప్రయోక్తవ్యమిదం బ్రహ్మన్మన్త్రాన్తే మన్త్రవేదినా ।
అథ శామ్యతి సా వృష్టిర్మహతీ చక్రవిద్యయా ।। 32.125 ।।

* రాష్ట్రాదీనాం క్షోభశాన్తిః.*

అథ రాష్ట్రపురాదీనాం క్షోభశాన్తిం తథా శృణు ।
అక్షరాష్ఠగతం చక్రం ప్రతిష్ఠాప్య యథావిధి ।। 32.126 ।।
పురే రాష్ట్రే (47) తథా ఖన్యాత్తత్కాష్ఠైర్జుహుయాత్తథా ।
సహసా క్షోభమాయాన్తి వాజివారణసంకులమ్ ।। 32.127 ।।
(47. తథా చైవ.)

రాష్ట్రం చ క్షుభితం బ్రహ్మన్ననవస్థం భవిష్యతి ।
యతి శాన్తౌ మతిం కుర్యాచ్చక్రముద్వాస్య తత్పునః ।। 32.128 ।।
స్నాపయేద్భగవన్తం చ సహస్రకలశామ్బుభిః ।
ఝడిత్యేవ ప్రశాన్తం స్యాద్దురితం పురరాష్ట్రయోః ।। 32.129 ।।

* రాష్ట్రాదిలమ్భనమ్.*

రాష్ట్రాదిలమ్భనం తేఽద్య ప్రవక్ష్యామి చతుర్ముఖ ।
ఉపేతం దలషట్కోణే కర్ణికాకేసరాన్వితమ్ ।। 32.130 ।।
చక్రాబ్జం కారయేద్భూమౌ మేధ్యాయాం కమలాసన ।
తద్బహిర్నాభివలయం షడరం తద్బహిర్లిఖేత్ ।। 32.131 ।।

తద్బహిర్నేమివలంయ జ్వాలామాలా సమన్వితమ్ ।
తద్బహిః కల్పయేత్పీఠం చతుర్ద్వార పరిష్కృతమ్ ।। 32.132 ।।
(48) శోభోపశోభయుక్తం చ కృత్వా మణ్డలమిదృశమ్ ।
తస్మిన్ సుదర్శనం బ్రహ్మన్ పూజయిత్వా యథావిధి ।। 32.133 ।।
(48. భోగోప.)

సమిద్భిరన్నై రాజ్యైశ్చ హుత్వా మన్త్రం ప్రసీదతు ।
(49) శృఙ్గే చక్రం దేహరాష్ట్రం దేహరాష్ట్రం తథా ధనమ్ ।। 32.134 ।।
(49. మహ్యం త్వఙ్గే చక్రమేకం.)

ఇత్యేతాం (50) పావనీం గాథాం జపాన్తే ప్రార్థయన్వరేత్ ।
(51) అథ తస్య పురం రాష్ట్రం గ్రామం చక్రం ప్రయచ్ఛతి ।। 32.135 ।।
(50. పావకీమ్.)

(51. యది తస్య.)

* ప్రభ్రష్టరాజ్య ప్రాప్తివిధిః.*

అథ ప్రభష్టరాజ్యానాం (52) మనుజానాం యథా శ్రియః ।
తథా వక్ష్యామితే బ్రహ్మన్నుపాయం చక్రవిద్యయా ।। 32.136 ।।
(52. పురా భూతా.)

(53) అన్తస్థితస్య పద్మస్య (54) స్యాత్పలాశచతుష్టయమ్ ।
(55) అథాష్టౌ ద్వాదశ బ్రహ్మన్ షోడశాథ చతుష్టయమ్ ।। 32.137 ।।

(53. అథ.)

(54. స్యాత్పఞ్చాశచ్చతుష్టయమ్.)

(55. తథా.)

వింశతిశ్చ తథా త్రింశద్ద్వౌ క్రమేణ బహిశ్చదాః ।
ఇతి షడ్విధ (56) పత్రస్య కర్ణికాయాం సుదర్శనమ్ ।। 32.138 ।।
(56. మన్త్రస్య.)

(57) యేష్వథో షట్ప్రకారేషు పలాశేషు యథాక్రమమ్ ।
మూర్తీశ్చతస్రః ప్రథమం తథాష్టౌ ద్వ్యధికా దశ ।। 32.139 ।।
(57. ఇష్ట్వాషత్ యట్ప్రకారేషు.)

షోడశాథ సహస్రం చ వింశతిశ్చ పితామహ ।
అథ ద్వాత్రింశతిం పశ్చాదన్తరాలేషు (58) షట్ స్వపి ।। 32.140 ।।
(58. సత్స్వపి.)

యథాక్రమం భూషణాని శ్రీవత్సప్రభృతీన్యథ ।
అష్టౌ శక్తీశ్శ్రియా సార్ధం చక్రాదిం హోమ (59) మణ్డలమ్ ।। 32.141 ।।
(59. మణ్టపమ్.)

కవీన్ సప్తాధికాన్ పఞ్చ కుముదాదీననన్తరమ్ ।
ఇన్ద్రాదీనథ దిక్పాలాన్ పూజయేన్మన్త్రకల్పవిత్ ।। 32.142 ।।
సమిద్భిర్బిల్వరూపాభిస్తలైః పద్మైస్తథా ఘృతైః ।

సహస్రకృత్వః ప్రత్యేకం జుహుయాచ్చక్రవిద్యయా ।। 32.143 ।।
ఇత్థం గతే సప్తరాత్రే ప్రాతరుత్థాయ మన్త్రవిత్ ।
స్థాపితైః పఞ్చవింశత్యా కుమ్భైశ్శాలికృతాసనైః ।। 32.144 ।।
ఘృతాదిపూరితైర్బ్రహ్మన్ చక్రవిద్యాభిమన్త్రితైః ।
రాజ్యభ్రష్టం (60) మన్త్రహీనం దస్యుభిః పరిపీడితమ్ ।। 32.145 ।।
(60. భాగ్యహీనం.)

రాజానం బ్రాహ్మణం వైశ్యం తథాన్యం దురితాహతమ్ ।
అభిషించేత్ స్మరన్ చక్రం తన్మన్త్రేణ విధానవిత్ ।। 32.146 ।।
తథా ప్రకల్పయేత్యన్తం దాపయేద్దక్షిణాం గురోః ।
ఇత్థం కృతే చతుర్వ్యక్తసౌభాగ్యం (61) రాజ్యలమ్భనమ్ ।। 32.147 ।।
(61. రాజలఙ్ఘనం. రాజ్యలాభదమ్.)

దస్యునాశో భవేద్భద్రం స్యాత్సుదర్శనతేజసా ।
ఆదావన్తే తథా బ్రహ్మన్ (62) హంసమన్త్రవతా పునః ।। 32.148 ।।
(62. విశ్వ.)

నాశయేచ్చక్రమన్త్రేణ విషం స్థావరజఙ్గమమ్ ।

* సఙ్గ్రామవిజయవిధిః.*

అథ సఙ్గ్రామవిజయం వక్ష్యామి కమలాసన ।। 32.149 ।।
కృపాణే తోరమే శక్తౌ శరేషు వలయే తథా ।
ఆయుధేషు తథాన్యేషు లలాటే వాజిహస్తినామ్ ।। 32.150 ।।
తథా ధ్వజ (63) పతాన్తేషు లిఖిత్వాచక్రమణ్డలమ్ ।

ప్రవిశ్య సమరం భీమం రిపూణాం రోమహర్షణమ్ ।। 32.151 ।।

(63. పతాకేషు.)

హేషితేన తురఙ్గాణాం బృహ్మితేన విషాణినామ్ ।

హర్షనాదేన యోధానాం రథనేమిస్వనైస్తథా ।। 32.152 ।।

తురఙ్గమ ఖురక్షుణ్ణైః పార్థివైః పాంసుమణ్డలైః ।

తిరోహితనభస్సూర్యం కృతాన్తసదనోపమమ్ ।। 32.153 ।।

(64) రుధిరాస్రావ సంభ్రాన్తం వేతాలమిథునోద్యతమ్ ।

మాంససఙ్గ్రాహ (65) ణోడ్డీనసహస్రశ్యేనసఙ్కులమ్ ।। 32.154 ।।

(64. రుధిరస్వమసం.)

(65. ణాసీన.)

జ్వాలామాలామయం చక్రం ధ్యాయన్ జిత్వా రిపూనపి ।

అక్షనాగప్రహరణైర్నిష్కృయేత్పృతనాముఖమ్ ।। 32.155 ।।

అథ వా రాజ్యసీమాసు శఙ్కూన్ ఖదిరసమ్భవాన్ ।

స్థాపయేచ్చక్రమేన్త్రేణ హుతశిష్టఘృతోక్షితాన్ ।। 32.156 ।।

అగ్నిప్రకారరూపస్తేన శక్యం ప్రేక్షితుం పరైః ।

ప్రవేశే (66) కమ్పనం బ్రహ్మన్ బ్రహ్మవిద్యా ప్రభావతః ।। 32.157 ।।

(66. కింపునర్బ్రహ్మన్ చక్ర.)

యత్ర యత్ర భయం పుంసాం తత్ర తత్రాభయం భవేత్ ।

చక్రమధ్యస్థమాత్మానం (67) ధ్యాయన్తం కుపితాత్మనః ।। 32.158 ।।

(67. ధ్యాత్వాన్తం.)

పర్వతారోహణేऽరణ్యే సాగరప్లవనాదిషు ।
వ్యాఘ్రసింహవరాహాది సన్నిపాతైః ఖిలే పథి ।। 32.159 ।।
గచ్ఛన్న (68) భయమాప్నోతి చక్రమన్త్రమిమం జపన్ ।
తం నచ్ఛిన్దన్తి శస్త్రాణి న తం దహతి పాపకః ।। 32.160 ।।
(68. యమవా.)

న చైనం క్లేదయన్త్యాపో యస్యైష హృదయే మనుః ।
బ్రాహ్మణక్షత్రవైశ్యానాం శూద్రాణాం కమలాసన ।। 32.161 ।।
ప్రతిలోమానులోమానాం కుర్యాత్సం (69) వనసం పునః ।
సమిద్భిర్బ్రహ్మవృక్షాణామశ్వత్థవటవృక్షయోః ।। 32.162 ।।
(69. వననామ్బుజ. వలనం పునః.)

ప్లక్షోదుమ్బరజాతీనా (70) మపవర్గస్య పాపకే ।
హోమం కుర్యాద్యథాసఙ్ఖ్యం తథా తజ్జాతియోషితామ్ ।। 32.163 ।।
(70. మాపామార్గస్య.)

బ్రాహ్మణశ్శ్రియమాప్నోతి హోమేన శ్వేతపఙ్కజైః ।
రక్తపద్మైర్నరేన్ద్రస్య వైశ్యస్య శ్వేతపాటలైః ।। 32.164 ।।
శ్రీఫలైరాహుతిం కుర్వన్ రాష్ట్రస్యాధిపతిర్భవేత్ ।
అఙ్గేన న్యస్తమన్త్రేణ యాం స్పృశేదఙ్గనాం నరః ।। 32.165 ।।
తస్య సా వశమాయాతి మృతం చాప్యనుగచ్ఛతి ।

* అపమృత్యునివారణమ్.*

అపమృత్యుజయం వక్ష్యే యథాతదవధారయ ।। 32.166 ।।

హోమశాలాగతే కుణ్డే సమ్య (71) గాధాయ పఙ్కజమ్ ।

తస్మిన్నావాహ్య (72) దేవేశం దూర్వాకాణ్డైర్యథోక్షితైః ।। 32.167 ।।

(71. గారా ద్యపావకమ్.)

(72. హేతీశం.)

జుహుయాత్కోటిభిర్మన్త్రైర్యథాశక్త్యథవా పునః ।

ఇతి మాసద్వయం రక్షేత్పావకం నియతేన్ద్రియః ।। 32.168 ।।

హోమాన్తే యది భూపాలస్తులారోహణమాచరేత్ ।

అన్యశ్చేదాత్మనోయత్స్వం దద్యాద్బ్రాహ్మణసాత్త్రపతి ।। 32.169 ।।

కలశైః పఞ్చవింశత్యా (73) స్నాపయేచ్చక్రవిద్యయా ।

ఏవం కృతే చతుర్వక్త్ర కాలమృత్యుం జయేన్నరః ।। 32.170 ।।

(73. స్థాప.)

అపమృత్యుః కథం తస్య తజ్జయే నాస్తి సంశయః।

అథవా కాలమృత్యోశ్చ జయో పాయోఽపగమ్యతామ్ ।। 32.171 ।।

నిష్టైస్సహస్రసఙ్ఖ్యాతైః ప్రతికృత్య పితామహ ।

ద్విభుజం పురుషాకారం భ్రుకుటీకుటిలేక్షణమ్ ।। 32.172 ।।

దంష్ట్రాకరాలవదనం వరాహరుధిరేక్షణమ్ ।

యష్టిం కరేణ సవ్యేన పాశం వామేన బిభ్రతమ్ ।। 32.173 ।।

ప్రక్షాల్య పఞ్చభిర్గవ్యైః పఞ్చోపనిషదా తథా ।

నవకైరభిషిచ్యాథ ధాన్యరాశిషు నిక్షిపేత్ ।। 32.174 ।।

ఆవాహ్య పశ్చాద్వ్యాహృత్యా పూజయిత్వాస్వనామభిః ।

హోమమగ్నౌ ప్రకుర్వీత సమిచ్చరుఘృతైరపి || 32.175 ||

ఋగ్భిః కృతా న్తలిఙ్గాభిర్బ్రహ్మన్ వ్యాహృతిభి స్తథా |

తతః ప్రభాతే విప్రాయ తం పుమాంసం హిరణ్మయమ్ || 32.176 ||

పూతాయ భగవద్భక్త్యా పఞ్చకాలానువర్తినే |

దాపయేత్కాల (74) మృత్యుం చ జిత్వాస్యాత్త్రాప్యయషం పదమ్ || 32.177 ||

(74. మృత్యుం వాసజిత్వా స్యాయుషమ్. ఇత్యస్తి.)

* మారణవిధిః.*

అథ మారణమేతర్హి శ్రూయితాం చతురాసన |

వివిక్తే కల్పయేద్దేశే హోమశాలాం విధానవిత్ || 32.178 ||

తన్మధ్యే కల్పయేత్కుణ్డచార్యో దక్షిమాణాముఖః |

గృహీత్వాక్షస్య ఫలకాం హస్తద్వయసమాయతామ్ || 32.179 ||

తదర్ధవిస్తృతాం బ్రహ్మన్ ఘనం చ చతురఙ్గలమ్ |

తస్యా లిఖిత్వా ద్వేష్యస్య వపుః ప్రత్యక్షసంమితమ్ || 32.180 ||

ప్రతికూలేఽథ నక్షత్రే రిపోరష్టమరాశిషు |

కృష్ణపక్షే విశేషేణ ప్రకుర్యాన్మరణక్రియామ్ || 32.181 ||

ప్రాచ్యాం భాగేఽథ కుణ్డస్య షడరం చక్రమాలిఖేత్ |

కృష్ణసూత్రేరలఙ్కృత్య తస్మిన్ చక్రం ప్రతిష్ఠితమ్ || 32.182 ||

కృష్ణగన్ధైః కృష్ణపుష్పైః పూజయేత్ కృష్ణవారిభిః |

(75) శ్మశానాద్వా సునిలయాద్వల్మీకాన్మృదమాహరేత్ || 32.183 ||

(75. శ్మశానాదౌ.)

తాం రిపోః పాదధూలీభిర్వ్యామిశ్రాం కమలాసన |

ఉన్మత్తరసమిశ్రేణ ఖరమూత్రేణ పేషయేత్ ।। 32.184 ।।

విష్ఠయా వా మృదా వాపి ద్వేష్యస్య ప్రతియాతనామ్ ।

తస్యాం ప్రాణాన్ ప్రతిష్ఠాప్య మన్త్రేణానేన మన్త్రవిత్ ।। 32.185 ।।

ఉద్గీథమప్రమేయం చ మన్దరం భువనం తథా ।

క్రోధానిలౌ పశ్చిమాస్యం హుతాశం మధుసూదనమ్ ।। 32.186 ।।

ప్రచణ్డగోపనౌ రామం భాస్కరం పశ్చిమాననమ్ ।

నమధ్యం గోపనద్వన్ద్వమముష్యేతి పదం పునః ।। 32.187 ।।

జీవా ఇహ స్థితా శబ్దం విష్ణుదక్షోదయాం స్తథా ।

క్రోధరూపం (76) తపస్యన్తం సర్వశబ్దమనన్తరమ్ ।। 32.188 ।।

(76. నభస్వన్తం.)

విక్రమం విఘ్నరాజాత్రివహ్నీ బన్ధూ చ గోపనమ్ ।

వనమాలాధరం రామం పాఙ్మనః కాయ ఇత్యపి ।। 32.189 ।।

(77) అథ మాయా తృతీయాన్తం లోడన్తం (78) యాని యన్ముఖమ్ ।

స్వాహావసానముద్ధృత్య ప్రణవాన్తానికం ? మనుమ్ ।। 32.190 ।।

(77. ప్రథమాయాం.)

(78. ధాన్యవాన్ముఖమ్.)

తాం చ ప్రాణవతీం కుణ్డే ఖన్యామత్తానశాయినీమ్ ।

ఫలకాస్థితమాకామను (79) లిప్య పాతామహ ।। 32.191 ।।

(79. లిఖ్య.)

పూర్వోక్తయా మృదా పశ్చాత్ప్రాణినం ప్రాణవిద్యయా ।

పాదేనాక్రాన్తహృదయో రోషలోహితలోచనః ।। 32.192 ।।
సహస్రకృత్వశ్చక్రస్య మన్త్రం భాషేత మన్త్రవిత్ ।
(80) వృషవృక్షప్రరూఢేన శఙ్కునా నేత్రయోర్హృది ।। 32.193 ।।
(80. అక్షవృక్ష-అథవా-విషవృక్ష-ఇతి స్యాత్కిమ్.)

హస్తయోః పాదయోర్గుహ్యేశ్రోత్రయోర్నాసికోదరే ।
అన్యేష్వపి ప్రతీకేషు (81) వధం కుర్యాద్విచక్షణః ।। 32.194 ।।
(81. వేధం.)

తథా కృతే రిపో స్తతద్గాత్రం హీనం భవిష్యతి ।
అథ కుణ్డేశ్మశానాగ్నిం నిదధీత పితామహ ।। 32.195 ।।
దర్భైః పరిస్తరే ద్వేద్వాం దక్షిణాపశ్చిమోన్ముఖాన్ ।
పరిధిం తద్వదాకీర్య కృత్వా రాక్షాం తథాత్మనః ।। 32.196 ।।
ఋత్విగ్భిష్షోడశోద్దిష్టైర్ద్వారేష్వధ్యయనే కృతే ।
బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దత్వా హేతిరాజమనుస్మరన్ ।। 32.197 ।।
అక్షకాష్ఠప్రక్లృప్తాభ్యాం స్రుక్స్రువాభ్యాం యథావిధి ।
కృష్ణపన్నగరాజీవ కృష్ణోతు క్షతజోక్షితైః ।। 32.198 ।।
మరీచైస్సర్షపై (82) ర్యుక్తానష్టధాన్యాష్టధాన్వితాన్ ।
సమిధోఽక్షస్య జుహుయాత్సహస్రం ప్రతివాసరమ్ ।। 32.199 ।।
(82. రిమ్మశ్రైస్తథాన్యైశ్చోషధాన్వితైః.)

రిపునక్షత్ర వృక్షాణాం సమిధశ్చాపి మన్త్రవిత్ ।
మన్త్రాన్తే శత్రునామానం మారయేతి ప్రకీర్తయేత్ ।। 32.200 ।।
(83) హెూతవ్యం చావమానేన హెూమం కృత్వా దినే దినే ।

యావద్భవతి కృత్యాయా దర్శనం జాతవేదసి ।। 32.201 ।।

(83. హోతవ్యశ్చ ప్రమాణేన.)

క్రమేణతావజ్జు హుయాద్వాసరావేకవింశతిమ్ ।
ఫలకామపి వేదస్థాం హోమధూపేన ధూపయేత్ ।। 32.202 ।।
అగురుం గుగ్గులం చాపి ధూపార్థ మనలే దహేత్ ।
అథ సప్తస్వతీతేషు దివసేషు పితామహ ।। 32.203 ।।
సప్తస్వహస్సు మధ్యే చ యథాక్రమనుమి జ్వరాః ।
ఆక్రోశో వేదనా తీవ్రా గాత్రాణామవిధేయతా ।। 32.204 ।।
హిక్కా నిశ్వాసవిచ్ఛేదో జిహ్వాహానిస్తథారిపోః ।
భవన్తిహి ప్రభావేన చక్రమన్త్రస్య నిశ్చితమ్ ।। 32.205 ।।
ఇతి ద్విసప్తకేఽతీతే దివసేఽనన్తరే పునః ।
మధ్యరేత్రే కృతే హోమే (84) కృత్యా తస్మాద్విభావసోః ।। 32.206 ।।

(84. కృత్యాం తస్యా.)

త్రిశూలభీషణైర్హస్తై (85) స్సప్తభిస్త్రిభిరగ్నిభిః ।
జిహ్వయా రక్తవర్ణిణ్యా లేలిహానా నిజం ముఖమ్ ।। 32.207 ।।

(85. స్సన్దర్శితశరాదిభిః.)

ఉద్గిరన్తీ స్వనేత్రాభ్యామాజ్యసిక్తం హవిర్భుజమ్ ।
నరాస్థిమాలాం బిభ్రాణా (86) పురీతత్కృతమేఖలా ।। 32.208 ।।

(86. నూపురీకృతమేఖలా.)

కపోలకుణ్డలోపేతా ప్రహసన్తీ భయానకమ్ ।

దణ్డం ఘణ్టాం తథా శూర్పం మార్జనీం పాశమణ్డలమ్ ।। 32.209 ।।

బిభ్రతీ లమ్బమానాభ్యాం (87) హస్తాభ్యాం ముక్తమూర్ధజా ।

అధిరూఢాపరస్కన్ధమన్ధకారనిభాకృతిః ।। 32.210 ।।

(87. స్తనాభ్యాం.)

స్ఫులిఙ్గమణ్డలస్థేవ విముక్తాటోపభీషణా ।

ఉత్థాయ ప్రాఞ్జలిర్భూత్వా కింకరోమితి భాషతే ।। 32. 211 ।।

అభిధాస్యత్యథాచార్యః ప్రాణాన్ హర రిపోరితి ।

ఆదిష్టా సా తథేత్యుక్త్వా రిపుం తస్య మహాత్మనః ।। 32.212 ।।

అపి దూరస్థితం హత్వా గురుం పునరుపైష్యతి ।

అథ (88) పూర్ణాహుంతిం హుత్వా హోతృభిస్సహ మన్త్రవిత్ ।। 32.213 ।।

(88. పూర్వ.)

(89) ద్వావింశే దివసేలక్షం షడక్షరమిమం జపేత్ ।

తథాపరాజితం మన్త్రం నారసిహ్మమనుం తథా ।। 32.214 ।।

(89. ద్వాదశే.)

ఘృతాదిపూరితైః కుమ్భైర్వింశత్యా పఞ్చభిః పునః ।

ఆత్మాభిషేకం (90) కుర్వీత చక్రమన్త్రాభిమన్త్రితైః ।। 32.215 ।।

(90. కుర్వన్తి.)

ఏనసో ముచ్యతే (91) తస్మాత్తథా శాన్తిర్భవిష్యతి ।

* ఉచ్చాటనమ్.*

ఉచ్చాటనం ప్రవక్ష్యామి యథావత్కమలాసన ।। 32.216 ।।

నిమ్బదుత్తూరప్రత్రాణాం శ్మశానాఙ్గారమిశ్రితైః ।

రసైరక్షస్య (92) కాష్ఠేన ద్విహస్తే ప్రేతవాససి ।। 32.217 ।।

(92. కామేన ద్విహస్తే వ్రత.)

షట్కోణే నాభినేమ్యఙ్కే మణ్డలే క్రమశోలిఖేత్ ।

నామధేయం రిపోరన్తః (93) ప్రోచ్యయామే థ పశ్చిమే ।। 32.218 ।।

(93. ప్రాచ్యే యామ్యేథ పశ్చిమే । కకారం భవనం బ్రహ్మన్నికార భవనం పునః.)

యకారం భువనం బ్రహ్మన్ ఝుకారం (94) భువనం తథా ।

శిష్టేషు త్రిషు కోణేషు (95) తథోష్టే మణ్డలాదయః ।। 32.219 ।।

(94. భవనమ్.)

(95. సర్వకోశేష్వపి అశుద్ధిః.)

తదారూఢం రిపుం చాపి కుణఅడే చాపాకృతౌ పునః ।

సమిద్భిర్నింబవృక్షస్య తథా చ విషభూరుహః ।। 32.220 ।।

జుహుయాదభితో వహ్నావమృతం ప్లోషయన్ రిపుమ్ ।

యత్ర ధ్వజం తం బధ్నీ యాదుచ్ఛ్రితే చైత్యపాదపే ।। 32.221 ।।

అహోభిరేకవింశత్యా రిపుస్తస్య మహానపి ।

అధిష్ఠానం నిజం హిత్వా భార్యాపుత్రాదిభిస్సహ ।। 32.222 ।।

పలాయతే దిగన్తేషు న క్వచిల్లభతే స్థితిమ్ ।

* విద్వేషణమ్.*

అథ విద్వేషణం బ్రహ్మన్ యథావదవధారయ ।। 32.223 ।।

అక్షపాదపకాష్ఠేన స్నిగ్ధయోరాకృతిద్వయోః ।

కృత్వా తయోర్లిఖేన్మన్త్రం నామధేయం తయోరపి ।। 32.224 ।।

విద్వేషయ పదోపేత (96) మసృజాధ్యాఙ్క్ష కారయోః ।

ఆఖుమార్జారయోర్బ్రహ్మన్ తథా సర్వమయూరయోః ।। 32.225 ।।

(96. మసృజా ధ్వాంక్షతారయోః.)

తథాన్యేషాం విరుద్ధానాం తిరశ్చాం పక్షిణామపి ।

నిబ (97) ధ్య రజ్జుమాయామాం మూర్ధజైర్మహిషాశ్వయోః ।। 32.226 ।।

(97. ధ్యారజ్జు మాయాయా.)

తథా తే అకృతీ బధ్వా (98) వ్యస్తయోస్తుకృతం ముఖమ్ ।

(99) అపిదధ్యాత్తయోరాస్యం జపేన్మన్త్రం షడక్షరమ్ ।। 32.227 ।।

(98. వ్యత్యస్తంయోః కృతా ముఖీ-వాస్తధోస్తు కృతాముఖీ ।)

(99. కృతే ఖన్యా - అథ ఖన్యా.)

కుణ్డే చ హోమం కుర్వీత సమిద్భి (100) ర్మృత్యుబన్ధయోః ।

అష్టోత్తరసహస్రేణ (101) హుయాదగ్నౌ సుదర్శనమ్ ।। 32.228 ।।

(100. ర్మృణబాలయోః.)

(101. ధ్యాయన్న.)

యుధ్యేత స్నిగ్ధయోర్ద్వన్ద్వం కాకోలూకాదిసంమితమ్ ।

ఇత్థం దశ స్వతీతేషు దివసేషు స మన్త్రవిత్ ll 32.229 ll
అపాకృష్యతి దమ్పత్యో (102) మమత్వం మిత్రయోరపి l
(103) క్షీరైస్నాయాత్తయోర్భాయః ప్రీతర్భవతి పూర్వవత్ ll 32.230 ll
(102. మమృత్యం.)

(103. క్షీరస్నానాత్.)

* స్తమ్భనమ్.*

అథాభిధీయతే బ్రహ్మన్ స్తమ్భనం తం నిశమ్యతామ్ l
శిలాతలే లిఖిత్వాథ చతుష్కోణ చతుష్టయమ్ ll 32.231 ll
తేషు ప్రత్యేకమాలిఖ్య (104) పత్రైర్దివ్యైః పితామహ l
గృహం వామనమన్త్రం (105) తమిన్దుకాన్తచతుష్టయమ్ ll 32.232 ll
(104. ప్రీత్రై.)

(105. తమింద్ర.)

వజ్రాఙ్కమపి పుష్పైస్తత్పూజయేత్కనకప్రభమ్ l
స్థాపయిత్వా (106) స్థణ్డిలేఽస్మిన్నాసిత్వా మన్త్రమిరయేత్ ll 32.233 ll
(106. తలే తస్మిన్.)

స్తమ్భయేతి పదం చాపి జుహుయాదర్కఖణ్డికాః l
(107) స్తమ్భనం స్యాత్ ఝుడిత్యేవం వివాహే గర్భలాభకే ll 32.234 ll
(107. స్తమ్భనస్య ఝుడిత్యేవ.)

వాదజల్పవితణ్డాసు కథాస్వపి చ వాదినామ్ ।
వక్ష్యామి (108) స్ఖలనం బ్రహ్మన్ లిఖిత్వా ప్రతియాతనామ్ ।। 32.235 ।।
(108. తిలకం.)

(109) ద్వేష్యస్యాలయవైస్తల్యా గోమయాఙ్గారమిశ్రితైః ।
తదఙ్గేషు లిఖేన్మన్త్రం తద్బీజేన సమన్వితమ్ ।। 32.236 ।।
(109. ద్వేష్యస్య వయమేవస్తు భిక్షాగోమయ కుమ్భకైః। తదనైషు.)

అథ స్యాచ్ఛక్తిహీనం తు (110) మతిద్వేషస్య దేహినః ।
అథ తే తాడనం వక్ష్యే (111) దుత్తూరహయమారయోః ।। 32.237 ।।
(110. మయి ద్వేష్యస్య.)

(111. దుర్ధూరం భయ.)

అర్కస్య చ రసే బ్రహ్మన్ శ్మశానాఙ్గారమిశ్రితైః ।
శిఖేత్ప్రతికృతిం బిల్వ కాష్ఠే ప్రేతస్య వాసని ।। 32.238 ।।
సఙ్ఖకీలమథాధాయ చతురఙ్గులసంమితమ్ ।
అఙ్గాని తాడయే త్తస్య తేన కీలేన మన్త్రవిత్ ।। 32.239 ।।
షడక్షరస్య కుర్వీత నిత్యం జప మతన్ద్రితః ।
ధనాదిహానిస్తస్య స్యాన్మృస్తే ద్వేష్టి స మన్త్రవిత్ ।। 32.240 ।।

* వశీకారః.*

వశీకారమహం బ్రహ్మన్ భూపతీనాం బ్రవీమితే ।
(112) కుష్ఠకుఙ్కుమసిద్ధార్థకర్పూరాగురుచన్దనైః ।। 32.241 ।।

(112. కుష్ఠం చ కుఙ్కుమం లోధ్రం.)

గోరోచనాన్వితైశ్చాపి కుసుమ్భరజసా సహ ।
భూర్జపత్రే ళిఖేచ్చక్రం షడరేషు షడక్షరమ్ ।। 32.242 ।।
తద్బహిర్ద్వాదశారం చ నాభినేమిసమన్వితమ్ ।
ద్వాదశాక్షరమాలిఖ్య ద్వాదశారం తతో బహిః ।। 32.243 ।।
అష్టాక్షరేణ మన్త్రేణ హంసమన్త్రేణ చాన్వితమ్ ।
తద్బహిర్ద్వాదశజ్వాలం పాశాఙ్కుశమనుద్వయమ్ ।। 32.244 ।।
సాధ్యస్య నామధేయేన ప్రణవేనాన్తరాఙ్కితమ్ ।
ఆభిష్షోడశభిర్బ్రహ్మన్ విదర్భితమనన్తరమ్ ।। 32.245 ।।
తదేతద్గులికాం కృత్వా పద్మసూత్రేణ వేష్టితామ్ ।
చక్రాబ్జే వా సితాం కృత్వా పూజితాం కుసుమాదిభిః ।। 32.246 ।।
హోమం పద్మాకృతౌకుణ్డేకృత్వా కుసుమసర్పిషా ।
ద్వాదశాహానికృత్వైవం (113) మఙ్గాల్యాదీని సాధయేత్ ।। 32.247 ।।
(113. మఙ్గలాదిషు.)

రాజదయో ముఖం తస్య ప్రేక్షన్తేవివశా ఇవ ।
తస్య దూరాత్పలాయన్తే కూశ్మాణ్డప్రముఖా గ్రహాః ।। 32.248 ।।

* పాతాలసాధనమ్.*

రసాదల ప్రవేశం తే కథయామి చతుర్ముఖ ।
బిల్వదారుం సమాసాద్య కుసుమ్భరజసా సుధీః ।। 32.249 ।।
లిఖిత్వా షడరం చక్రం బహిస్తస్యాథ మన్త్రవిత్ ।
(114) యథోపదేశం పాతాలం పన్నగాసురసఙ్కులమ్ ।। 32.250 ।।

(114. యథోద్దేశం చ.)

లిఖేత్కృత్వా పునః కుణ్డం తస్మిన్నాధాయ పావకమ్ ।
జుహుయాన్న రమాంసేన జపేన్మన్త్రం చ సర్వశః ।। 32.251 ।।
ద్వాదశాహేన తే పశ్చాత్పాలతలసంశ్రయాః ।
ఉపస్థాస్యన్తి తం భీతా యువత్యః కామపీడితాః ।। 32.252 ।।
తం గ్రహిష్యన్తి భర్తారమహం పుర్వం శుచిస్మితాః ।
పాణిభిర్లోలవలయైః కామయానాః ప్రియంవదాః ।। 32.253 ।।
రసాయనాది దాస్యన్తి తస్మై పాతాలవర్తినే ।
(115) తద్భక్షణేన దీర్ఘాయుస్తాభిస్సహ యథేప్సితమ్ ।। 32.254 ।।
(115. తతః ప్రభావాత్.)

రంస్యతే రమ్యదేశేషు యత్ర వా జాయతే రుచిః ।

* ఖడ్గసిద్ధిః.*

ఖడ్గస్య సాధనం బ్రహ్మన్నిదానీం కథయామితే ।। 32.255 ।।
అశ్వత్థపత్రా న్తరితం ఖడ్గం శాస్త్రోక్తలక్షణమ్ ।
(116) స్పృష్ట్వా షడక్షరం మన్త్రం జపేద్ధ్యాత్వా సుదర్శనమ్ ।। 32.256 ।।
(116. దృష్ట్వా.)

అథ ఖడ్గస్య తాపస్యాత్సయక్ష్యాదీని జేష్యతే ।
తస్మిన్ ధూమాయమానే తు గన్ధర్వాధిపతిర్భవేత్ ।। 32.257 ।।
తస్మిన్ జ్వాలాముఖే బ్రహ్మన్ విద్యాధరపతిర్భవేత్ ।
గృహీత్వా తం పునః ఖడ్గం యథేష్టం లోకమాప్నుయాత్ ।। 32.258 ।।

* పరకాయప్రవేశః.*

గోమయేనోపలిప్తేఽథ శూన్యాగారే పితామహ ।
చక్రం లిఖిత్వా సుమనాస్సితపుష్పైరలంకృతమ్ ।। 32.259 ।।
(117) వ్రణహీనం శవం తస్మిన్ బ్రాహ్మణస్య నృపస్య వా ।
ప్రాచీన శిరసం కృత్వా మాహిషేన ఘృతేన తమ్ ।। 32.260 ।।
(117. ప్రాణహీనం.)

పాదయోర్మన్త్రవిల్లిమ్పేదసహాయోఽప్రమత్తధీః ।
తద్వక్షసి పదం కృత్వా మన్త్రరాజమిదం జపేత్ ।। 32.261 ।।
ప్రత్యహం జుహుయాదగ్నౌ సమిద్భి (118) ర్వేత్రభూరుహః ।
కృతే సఙ్ఖ్యం ? జపేన్మన్త్రం (119) జనహోమైః పితామహ ।। 32.262 ।।
(118. ర్నేత్ర.)

(119. తత్తద్ధోమైః.)

ఉత్థాస్యతి శవః ప్రాణీ నిశీథే కల్పితాఞ్జలిః ।
సతస్మై మన్త్రసిద్ధాయ వక్తి దివ్యం రసాయనమ్ ।। 32.263 ।।
పాదుకామఞ్జనం ఖడ్గం ప్రదాస్యతి యథేప్సితమ్ ।
యదిదం తేన ఖడ్గేన హత్వా (120) శ్నీయాత్తదామిషమ్ ।। 32.264 ।।
(120. నీయా.)

త్రైలోక్య (121) విషయం జ్ఞానం లప్స్యతే చతురాసన ।
వలీపలితహీనత్వమమరత్వం చ సేత్స్యతి ।। 32.265 ।।

(121. విజయం.)

నిధానాన్యపి గూఢాని ప్రత్యక్షమివ పశ్యతి ।

* రససిద్ధిః.*

రసం విమృజ్య పాషాణే లిఖేచ్చక్రం షడక్షరమ్ ।। 32.266 ।।
రసం నిధాయ మూషాయాం బధ్వాద్రవ్యైర్యథోచితైః ।
కృత్వాభిమన్త్రితంబ్రహ్మన్ చక్రమన్త్రేణ కల్పవిత్ ।। 32.267 ।।
ఉపయుఞ్జీత మేధావీ జపేచ్చాపి షడక్షరమ్ ।
ఆరోగ్యం బలమైశ్వర్యం కాలమృత్యువ్యతిక్రమమ్ ।। 32.268 ।।
వాగ్మిత్వం బుద్ధిమత్వం చ రూపసంవననం వయః ।
సభస్థలే గతిశ్చాపి సాక్షాదివ గరుత్మతః ।। 32.269 ।।
ఇత్యాదయో గుణాస్తస్య భవిష్యన్తిన సంశయః ।

* పాదుకాసిద్ధిః.*

యథా న పాదఖేదస్స్యాద్దూరం గత్వాపి తచ్ఛృణు ।। 32.270 ।।
కాకజఙ్ఘాముపాదాయ కోకిలేక్షణసంహితామ్ ।
బలాం (122) మోటారసైస్తేషాం సఊపుఙ్ఖరసాన్వితైః ।। 32.271 ।।
(122. మోటాం.)

(123) సర్షపస్నేహంసమిశ్రైశ్చక్రమాన్త్రాభిమన్త్రితైః ।
(124) లిప్త్వా పాదయుతం చక్రం కృత్వారణ్యమహాపథే ।। 32.272 ।।
(123. సహస్రస్తేన.)

(124. లిప్తపాదయుతం చక్రం గత్వారణమహాపథమ్.)

యోజనానాం సహస్రే ద్వే న ఖేదం సమవాప్నుయాత్ ।

* యక్షీసాధనమ్.*

యక్షీసిద్ధిం ప్రవక్ష్యామి తాం లిఖేత్ క్షౌమ (125) పాససి ।। 32.273 ।।

(125. వాససీమ్.)

న్యగ్రోధమాలే తాం (126) ధ్యాత్వా యక్షీవిద్యాం జపేద్బుధః ।
ఆరాధ్య గుగ్గులూత్థేన ధూపేన కమలాసన ।। 32.274 ।।

(126. స్నాత్వా.)

సమిద్భిర్వటవృక్షస్య తథాశోక కరఞ్జయోః ।
రక్తపద్మైస్తిలైశ్చాపి జుహుయాజ్జాతవేదసి ।। 32.275 ।।
ఏకవింశతి రాత్రాన్తే కమ్పతే స వటో ముహుః ।
దృఢబుద్ధిః పునశ్చాపి మన్త్రమేవం జపేద్బుధః ।। 32.276 ।।
అథ ప్రత్యక్షరూపా సా యక్షీ కల్యాణలక్షణా ।
స్నిగ్ధేవ జననీ సిద్ధిం (127) తస్మై దత్వా యథేప్సితామ్ ।। 32.277 ।।

(127. రక్షేద్దత్వా.)

అమునైవ విధానేన యక్షా వైశ్రవణాదయః ।
ప్రత్యక్షభూతా దాస్యన్తి సాధకేన వృతం (128) వరం ।। 32.278 ।।

(128. వృతమ్.)

యథా యథాఽధికో హోమో జపే వా కమలోద్భవ ।

అముష్య చక్రమన్త్రస్య పఞ్చకోటిర్యథోత్తరమ్ ।। 32.279 ।।

తథా తథా (129) పదాన్యేతా న్యవధూయేత కిల్బిషమ్ ।

ఆదిత్యానాం సశాఙ్కస్య వసూనాం మరుతామపి ।। 32.280 ।।

(129. వదాన్యేతాన్యావేద్యావిహ.)

అశ్వినోర్వ్యాసవస్యాపి మన్వాదీనాం తపస్వినామ్ ।

రుద్రాణాం బ్రహ్మణశ్చాపి చక్రమన్త్రస్య వైభావ్త ।। 32.281 ।।

సహస్ర కోటిసఙ్ఖ్యేన హెూమేన చ జపేన చ ।

తపసా చాతితీవ్రేణ లభతే వైష్ణవం పదమ్ ।। 32.282 ।।

కిం భూయసా ప్రలాపేన యత్రేష్టం యద్భవిష్యతి ।

స తేన తేన లభతే పాపే భ్యోపి ప్రముచ్యతే ।। 32.283 ।।

ఇత్యేతత్కథితో బ్రహ్మన్ షడక్షరమహామనోః ।

(130) కలాస్సంగ్రహరూపేణ రహస్యస్సర్వసిద్ధిదః ।। 32.284 ।।

(130. కారస్సంగ్రహ.)

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహెూపనిది పాద్మేతన్త్రే చర్యాపాదే (131) సుదర్శనమహామన్త్ర వైభవో నామ ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

(131. క్వచిత్కోశే. "ఐహికాముష్మికసుదర్శన" ఇతి అక్షరాణి కృశ్యన్తే. తత్ర " ఫలప్రద" ఇత్యపి పదం యోజితం చేత్ సాధుసమన్వీయాత్.)

------ *******--------

పాద్మసంహితాయామ్

త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

-----

* ఔపచారిక మన్త్రకల్పః.*

బ్రహ్మ :---

అథౌపచారికాన్ (1) మన్త్రాన్ శుశ్రూషే భగవన్నహమ్ ।
(2) ప్రయుజ్యమానైర్యైః ప్రీతిర్మహతీ తే భవిష్యతి ।। 33.1 ।।
(1. సర్వాన్ ఇతి. క్వచిత్పాఠః.)

(2. ప్రోచ్యమానై ర్యథాప్రీతిః.)

శ్రీభగవాన్ :---

బ్రహ్మన్నారాధనాఙ్గాని మన్త్రాణ్యవహితశ్శృణు ।
యాని శ్రుత్యన్తభాగేషు శృణ్వన్తి బ్రహ్మవాదినః ।। 33.2 ।।
(3) బ్రహ్మకోశం పురస్కృత్య కకుభం (4) బ్రహ్మమస్తకమ్ ।
వైరాజం దేవరం పశ్చాదేకనేత్రమృగేశ్వరౌ ।। 33.3 ।।
(3. బన్ధుకోశం.)

(4. బన్ధుమస్తకమ్.)

పవిత్రభువనౌ చాపి బ్రహ్మన్ చణ్డవనాలయౌ ।
హుతాశ వామనౌ పద్మాగోపనౌ వినతాత్మజమ్ ।। 33.4 ।।
విఘ్నేశం మన్దరం కాన్తం కలాత్మా చ జయాజయౌ ।
పీయూషరామౌ శ్రీకుమ్భౌ సూక్ష్మం గోపనపశ్చిమౌ ।। 33.5 ।।
వరుణం భద్రహస్తాన్తం విఘ్నేశం పాటలప్రియమ్ ।
అనిరుద్ధం (5) జయేణేశౌ శుక్లం జయమథోదయమ్ ।। 33.6 ।।
(5. జయేణాంశౌ.)

భాస్వన్తమృతధామానం శత్రుదాహకవామనౌ ।
(6) పద్మాదిదేవౌ శ్రీవత్సం దక్షం భాస్కరగోపనౌ ।। 33.7 ।।
(6. పద్మాం చ దత్తం.)

పవిత్ర (7) భువనౌ వహ్నిభువనౌ శత్రుదాహకమ్ ।
పశ్చిమాస్యం (8) మకారం చ హుతాశనసుధారసౌ ।। 33.8 ।।
(7. విక్రమౌ.)

(8. మహామోయమ్.)

అన్తిమం కకుభం కృత్వా జితన్తామనుమీరయేత్ ।
భానువిష్ణుధ్రువం బీజం బ్రహ్మన్నేతస్య కల్పయేత్ ।। 33.9 ।।
అఙ్గాన్యప్యమునా కుర్యాదృషిస్సనకే ఉచ్యతే ।
ఛన్దో ఽనుష్టుప్తథైతస్య దేవతా (9) పురుషోత్తమః ।। 33.10 ।।
(9. పురుషో మహాన్.)

జపోఽమ్బుతర్పణం హోమం (10) కృతం షోడశలక్షవత్ ।
ధర్మార్థకామమోక్షార్థాన్ పుంసాం సర్వం ప్రయచ్ఛతి ।। 33.11 ।।
(10. కుర్యాత్.)

* పఞ్చోపనిషన్మన్త్రాః.*

పఞ్చోపనిషదాం మన్త్రానథ తే కథ యామ్యహమ్ ।
పరమేష్ఠీ పుమాన్ విశ్వో నివృత్తస్సర్వ ఏవ హి ।। 33.12 ।।
ఆమ్నాయాదిం క్రోధరూపం (11) సఙ్కర్షణగజానమ్ ।
దక్షానిరుద్ధౌ (12) పాపఘ్నౌ వహ్నిగోపనమారుతాన్ ।। 33.13 ।।
(11. సఙ్కర్షణవినాయకాః.)

(12. నాన్తాని.)

పవిత్రపాపకౌ దక్షమాధవౌ పద్మసమ్భవ ।
క్రోధకౌస్తుభ సఙ్ఖాద్యైర్గోపనం జయమన్దరౌ ।। 33.14 ।।
విఘ్నేశమాధవౌ చాన్తే పరమేష్టినమీరయేత్ ।
ఋషిరాదిత్యనామాస్య చ్ఛన్దో గాయత్ర ముచ్యతే ।। 33.15 ।।
దేవతా చ సదా విష్ణు ర్జపేద్ద్వాదశలక్షవాన్ ।

* పురుషమన్త్రః.*

ప్రథమం ప్రణవం కృత్వా ధూలికేతన గోవనౌ ।। 33.16 ।।
విఘ్నేశ ద్వితయం దక్షకలాన్తౌ పశ్చిమాననమ్ ।
వహ్న్యాదిదేవౌ శఙ్ఖాఖ్యం పశ్చిమం భువనం తథా ।। 33.17 ।।

పావకం (13) భువనం పశ్చాచ్చక్రం దాహకగోపనౌ ।
జయదక్షౌ భద్రపాణీ దేవదత్తౌ తథా న్తిమౌ ।। 33.18 ।।
(13. శ్రీధరం పశ్చాత్ శ్రత్రుం.)

ఇత్యేవం పౌరుషం మన్త్రమిరయేన్మన్త్రకోవిదః ।
ఋషిం నారదమస్యాహుశ్ఛన్దో గాయత్రమీరితమ్ ।। 33.19 ।।
దేవతా వాసుదేవశ్చ

* విశ్వమన్త్రః.*

శృణు విశ్వమతః పరమ్ ।
తారాగ్నిగోపనౌ (14) దక్షభద్రపాణీ కలాన్తిమౌ ।। 33.20 ।।
(14. భద్రపాణిదక్షకమాన్తిమౌ.)

పవిత్రవహ్న్యాదిదేవాన్ శఙ్ఖం వరుణవిక్రమౌ ।
శ్రీవత్సకుంభౌ విజయమన్దరౌ విఘ్నమాధవౌ ।। 33.21 ।।
ఇతీరితో విశ్వమన్త్రః పునర్ద్రష్టా భృగుర్మనోః ।
ఛన్దో గాయత్రమేతస్య వాచ్యస్సఙ్కర్షణాభిధః ।। 33.22 ।।

* నివృత్తమన్త్రః.*

ఉద్గీథకుమ్భాదిదేవౌ విఘ్నేశద్వయమస్తకమ్ ।
మన్దరం (15) వరుణం పాపహననం వహ్నిగోపనౌ ।। 33.23 ।।
(15. సర్గిణం పాప.)

వాయుం విఘ్నేశ్వరం రామం పీయూషం (16) వసుమస్తకమ్ ।

ఏకనేత్రం వాయుమాదిదేవాన్ వైరాజమన్దరౌ ।। 33.24 ।।
(16. సమఘూననం.)

మనుష్యేశం మృగేశానం నివృత్తిమనురీరితః ।
ఋషిస్తు నారదశ్ఛన్దో గాయత్రం పూర్వమీరితమ్ ।। 33.25 ।।
ప్రద్యుమ్నో దేవతాఽనేన నివృత్తిం లభతే పుమాన్ ।
* సర్వమన్త్రః.*

ప్రణవం పీతవర్ణాభం గోపనం మానుషేశ్వరమ్ ।। 33.26 ।।
మాధవీం సర్గిణం పాపహననం వహ్నిగోపనౌ ।
చతుర్గతిం కలాత్మానం కుమ్భం పావకగోపనౌ ।। 33.27 ।।
వై రాజమన్దరౌ స్యాతా ముద్ధార్య చతురాసన ।
గజాస్యం దేవదత్తాస్తం సర్వమన్త్రం ప్రకల్పయేత్ ।। 33.28 ।।
ఉష్ణిక్ఛన్దః పునస్త్వస్య దృష్టాస్యానీ్నలలోహితః ।
అనిరుద్ధో దేవతా చ మనవః పఞ్చ కీర్తితాః ।। 33.29 ।।
పఞ్చోపనిషదః పుణ్యా (17) స్తా ఏతాశ్చతురానన ।
మహాపాతకనాశిన్యః (18) పరాకాది ఫలప్రదాః ।। 33.30 ।।
(17. స్తా ఏవ.)

(18. పారత్ర్యాది.)

ఏతాస్సమ్యగధీతేయో వేదాన్తానథవాఖిలాన్ ।
తావుభౌ సదృశౌమన్యే (19) పఞ్చభూశ్శస్య తేఽధునా ।। 33.31 ।।
(19. కోశేషు సర్వేషు ఏవమేవాస్తి.)

ప్రాయశ్చిత్తేషు హోమేషు ప్రతిష్ఠాప్రోక్షణాదిషు ।
ప్రయుఞ్జీత పుమానేతాస్సర్వపాపప్రణాశినీః ।। 33.32 ।।

* శాన్తిమన్త్రచతుష్టయమ్.*

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి శాన్తిమన్త్రచతుష్టయమ్ ।
ప్రణవం మధుహన్తారం పవనం మధుసూదనమ్ ।। 33.33 ।।
భాస్కరం పురుషోత్మానం గదివిఘ్నేశమాధవాన్ ।
భల్లాయుధం హృషీ (20) కేశమగ్నిం భల్లాయుధోదయమ్ ।। 33.34 ।।
(20. కేశం మర్త్య. భల్లాయుధే దధౌ.)

కుమ్భం మృగాఙ్కపీయూషౌ కమలాననమన్తిమమ్ ।
శుక్లం (21) కుమ్భమథో శత్రుం భాస్కరం గోపనం తథా ।। 33.35 ।।
(21. కుమ్భం మధోశ్శత్రుం ఇతి.)

ఇతీరయేన్మనుం బ్రహ్మన్ ఋషిస్స్యాద్దేవతా (22) మనోః ।
ఛన్దో గాయత్రమేతస్య దేవతా తిగ్మతేజసః ।। 33.36 ।।
(22. పునః.)

ఉద్గీథం విజయం కుమ్భో విఘ్నేశాత్రిర్మృగేశ్వరాః ।
పియూషగోపనౌ భద్రహ (23) స్తగోపనయష్టయః ।। 33.37 ।।
(23. స్తం దేవన దృష్టయః.)

జృమ్భలం పద్మనాభం చ భాను (24) మద్విజయోనయః ।
ముసలి గోపనః పశ్చా (25) జ్జయం కుమ్భం చ మాధవమ్ ।। 33.38 ।।

(24. మద్విజయాననః.)

(25. ద్విజయః కుమ్భమాధవౌ.)

నేత్రోతదేహౌ సూర్యశ్చ (26) శ్రీధరౌ విజయావనౌ ।
శ్రీవిఘ్నేశస్సుభద్రోఽథ గదీ వరుణమస్తకాః ।। 33.39 ।।
(26. శ్రీధరో విజయగోపనౌ । శ్రీవిఘ్నేశౌ.)

వైరాజకుమ్భాదిదేవా దక్షో మధునిఘాదనః ।
ఆదిత్యరామనాసిక్యచన్ద్ర వామనసర్గిణః ।। 33.40 ।।
హుతాన్త ఇతి మన్త్రోఽయమాహనీయశ్చతుర్ముఖ ।
ఋషిమస్య (27) భృగుం ప్రాహుశ్ఛన్దో గాయత్రమిత్యపి ।। 33.41 ।।
(27. మనుం.)

హుతాశనో దేవతా చ దేవానాం ప్రథమం ముఖమ్ ।
నిగమాదిం శ్రియః కాన్తౌ విజయద్వయ (28) విక్రమౌ ।। 33.42 ।।
(28. పాతరౌ ?)

(29) క్రోధమేఘౌ పవిత్రం చ శ్రీధరం పావకోదయౌ ।
ఉగ్రాత్మవహ్నీ ద్యుమణిరనలం బన్ధు మస్తకమ్ ।। 33.43 ।।
(29. క్రోధాఖ్యౌ.)

పవిత్రం బన్ధునాసిక్యం గదినం పులహం తథా ।
దృష్టిం మృగేశం ద్యుమణిం రామౌ వైధరపావకౌ ।। 33.44 ।।
వరుణం మాయయా సాకం ప్రచణ్డం పాటలప్రియం ।

పవిత్రదహనౌ వాయుస్వచ్ఛన్దౌ ఠఠపశ్చిమౌ ।। 33.45 ।।
ఇత్థం ప్రకల్పయేన్మన్త్రమృషిర్ధనద ఉచ్యతే ।
ఛన్దో గాయత్రమేతస్య దేవతా హరిపిఙ్గలః ।। 33.46 ।।
(30) తారం పవిత్రం విజయం విఘ్నేశం భృగుగోపనౌ ।
భాస్కరం పురుషాత్మానం గదినం విఘ్నమాధవౌ ।। 33.47 ।।
(30. కాలం పవిత్రం కమలం.)

భల్లాయుధహృషీకేశౌ వహ్నిం భల్లాయుధం తథా ।
కుమ్భసంపుటితంశుక్లం చన్ద్రపియూషగోపనాన్ ।। 33.48 ।।
(31) భానుమన్తమథో శత్రుమితి మన్త్రం వివేచయేత్ ।
ఋషిర్బృహస్పతిస్తస్య ఛన్దః పూర్వవదీరితమ్ ।। 33.49 ।।
(31. భానుమన్తం మధోశ్శత్రుం ఇతి స్యాత్.)

ఆదిత్యో దేవతా హ్యేవముక్తం మన్త్రచతుష్టయమ్ ।
యత్రమన్త్రం క్రియాద్రవ్యహీనం శాన్త్యాదికర్మణి ।। 33.50 ।।
తస్మిన్నేతత్ప్రయుఞ్జీత తథాయం సాధకో విధిః ।

* పఞ్చవింశతితత్వమన్త్రాః.*

మన్త్రాణి తే ప్రవక్ష్యామి తత్త్వానాం పఞ్చవింశతేః ।। 33.51 ।।
ప్రయుజ్యమానైర్యైర్విశ్వం ప్రాణితిప్రాణవర్జితమ్ ।
ప్రణవస్యోపరి స్పర్శానాహుర్వామనమస్తకాన్ ।। 33.52 ।।
నమోన్తాన్ ప్రాతిలోమ్యేన యోజయేత్పఞ్చవింశతిమ్ ।
పరశబ్దం చతుర్థ్యన్తం న తేః పశ్చాత్ప్రకల్పయేత్ ।। 33.53 ।।
జీవం దేహం తథా (32) బుద్ధిగ్గర్వం పశ్చాన్మనస్తథా ।

శబ్దస్పర్శౌ తథా రూపం రసో గన్ధశ్చ పఞ్చకమ్ ।। 33.54 ।।

(32. బుద్ధిమహఙ్కారం మన.)

ఏతాన్ పఞ్చాపి విషయాన్ తన్మాత్రవచనోదరాన్ ।

శ్రోత్రం త్వక్చ తథా నేత్రం జిహ్వా ఘ్రాణం తతః పరమ్ ।। 33.55 ।।

వాచం పాణిం తథా పాదం పాయూపస్థం పితామహ ।

పృథివీం ప్రథమం తోయం తేజోమారుతమన్వతః ।। 33.56 ।।

వ్యోమ చాన్తే చతుర్థ్యన్తై రాత్మశబ్దైస్తథో త్తరైః ।

కృతనామానిమాన్ శబ్దాన్మన్త్రరూపేణ కల్పయేత్ ।। 33.57 ।।

* దీపమన్త్రః.*

ఉద్గీథకృతనాసిక్యో హుతాశం (33) బిన్దుమస్తకమ్ ।

కకుభం గదినం వాసుదేవం విజయవా మనౌ ।। 33.58 ।।

(33. బన్దు.)

వహ్నిం గుహాలయం చాపి పవిత్ర మధుసూదనౌ ।

చతుర్గతిం (34) మనుం ప్రాణం దీపార్థం మనుమిరయేత్ ।। 33.59 ।।

(34. నతిప్రాన్తం దీపాన్తం.)

* అక్షసూత్రమన్త్రః.*

తారం సూర్యహృషీకేశయష్టయః పుష్టిభీజవాన్ ।

మేఘబిన్దూ శుక్లరామౌ ఋషిః పుణ్యత్రివిక్రమౌ ।। 33.60 ।।

ఇన్దుర్గుహాలయం పశ్చాజ్జయపావకగోపనాః ।

(35) ఇతి వాయుర్నతిమత్స్యా దక్షసూత్రమనుర్మహాన్ ।। 33.61 ।।

(35. క్వచిత్కోశే పాదదౌ అక్షరద్వయత్రుటిః. అథ " వాయునతిమత్ ఇత్యస్తి అన్యత్ర---ఇతి వాయు ర్మతిర్మత్స్యత్" ఇతి దృశ్యతే.)

* అర్ఘ్యమన్త్రః.*

తారం శ్రీరామకౌమారపురుషాత్మమృగేశ్వరౌ ।

విష్ణుం పంచాన్తకం వహ్నిం ధూమధ్వజగుహాలయౌ ।। 33.62 ।।

పవిత్రబన్ధుసుముఖా మాధవం ప్రథమం తథా ।

హుతాశం పద్మపాణించ (36) వాయుం వహ్నిం గుహాలయమ్ ।। 33.63 ।।

(36. వహ్నిం బ్రహ్మగుహాలయౌ.)

పశ్చిమాస్య (37) మధోశత్రుం శఙ్ఖం చ నతిమస్తకమ్ ।

ఇత్యర్ఘ్యమన్త్రం రచయేత్

* పాద్యమన్త్రః.*

అథ పాద్యమనుం శృణు ।। 33.64 ।।

(37. మధోశరత్రుమన్దరం.)

తారం గదిద్రుమౌ చాపి గదధ్వంసిమృగాధిపౌ ।

పశ్చిమం రామశిరసం విజయం (38) వహ్నిపశ్చిమౌ ।। 33.65 ।।

(38. రామపఞ్చకం.)

ఏకవింశం పద్మనాభం మాయాం పవనపఙ్కజౌ ।

వహ్నిం ద్వితీయమనిలం పాపఘ్నం మధుసూదనమ్ ।। 33.66 ।।

(39) వైధరం మారుతం వహ్నిం హృషీకేశోఽథ పశ్చిమమ్ ।

రామం సుముఖసారఙ్గౌ నత్యన్తం మన్త్రమిరయేత్ ।। 33.67 ।।

(39. సుభగం.)

* అచమనమన్త్రః.*

ఆదౌ వ్యాపిం శుక్ల వహ్నిం చన్ద్రకుమ్భౌ జయానిలౌ ।

మన్దరం పద్మనాభం చ వై రాజాగ్నిగుహాలయాః ।। 33.68 ।।

(40) పాపహన్తారమద్వేషీ వనమాలీ మృగేశ్వరౌ ।

గోపనో వక్రతుణ్డశ్చ దక్షవి ఘ్నేశగోపనాః ।। 33.69 ।।

(40. పాపహన్తా చ రామశ్చ.)

వైరాజదక్షౌ వి ఘ్నేశమాధవౌ నతిమస్తకమ్ ।

ఇత్యచమన (41) మన్త్రస్స్యాద్ధూపాదీని యథా అమి ।। 33.70 ।।

(41. మన్త్రస్య ధూపాదీనాం.)

* భోగనివేదనమన్త్రః.*

(42) ప్రథమం చేదపి మనోన్ధో పావాన్దురితాత్మవాన్ ? ।

(43) రామం దృష్టిమనుస్వారం గదినం విష్ణుసప్తమమ్ ।। 33.71 ।।

(42. క్వచిత్కోశే " ప్రథమం చేదనో...న్ధూపాన్దురితాత్మవాన్" ఇతి దృశ్యతే. అన్యత్ర యథాపాఙ్క్యం దృశ్యతే. శుద్ధరోశసంవాద శ్శుద్ధికరః.)

(43. రాజముష్టిమనుస్కారం---సప్తకమ్.)

ఆదిత్యగోపనౌ చణ్డం వహ్నిజాయావసానకమ్ ।
ఇత్యేతత్కల్పితం మన్త్రం ప్రతిభోగనివేదనమ్ ।। 33.72 ।।
ప్రయుఞ్జీత ప్రయోగం చ తస్మాత్సాధారణో మనుః ।

* పుష్పాఞ్జలిమన్త్రః.*

ద్విషట్కాక్షరముద్ధృత్య శిఖణ్డిపులహం ధ్రువమ్ ।। 33.73 ।।
సుభద్రకుంభౌ విజయశ్రీధరౌ దక్షమాధవౌ ।
పవిత్రభువనౌ క్రోధపశ్చిమాన (44) నగోపనాః ।। 33.74 ।।
(44. గోధనాన్.)

రతాన్తమథ నత్యన్తం మనుమిత్థం ప్రకల్పయేత్ ।
పుష్పాఞ్జలిప్రదానేషు నియుఞ్జీత జితం పునః ।। 33.75 ।।

* వస్త్రమన్త్రః.*

తారశ్శుక్లఘటో యష్టిశ్చన్ద్రమా భువనో నలః ।
సుభద్రవాయ్వోతదేహనత్యన్తో మనురీరితః ।। 33.76 ।।
తేనారాధన (45) వస్త్రం స్యాదాప్యాయనముపాచరేత్ ।
ఇత్థమారాధనాఙ్గాని మన్త్రాణి కథితాని తే ।। 33.77 ।।
(45. మప్యాయనమానయనమాచరేత్.)

* ఐహికసుఖసాధనమన్త్రాః.*

ఇదానీమైకాన్ మన్త్రాన్ ప్రవక్ష్యామి మనోహరాన్ ।
స్వీకృత్య సప్తవర్ణాని రోహిణిశమపాంపతిమ్ ।। 33.78 ।।

పవిత్రమానుషేశనౌ గోపనం పుణ్యవిక్రమౌ ।
పశ్చిమం విజయం వాయుం మాధవో వరుణానిలౌ ।। 33.79 ।।
వాసుదేవం తథా దక్షం గోపనం జయమన్దరౌ ।
విఘ్నేశమాధవౌ పాపహననం పవనం తథా ।। 33.80 ।।
గుహాలయమథో యష్టిం సూర్యమూర్ధ్వం జగత్పతిమ్ ।
యష్టిం కుమ్భం జగత్త్రాణం హృషీకేశం తథా ధ్రువమ్ ।। 33.81 ।।
శ్వేతాంశుం వరుణం బిన్దుం ద్విసూర్యం వామనం ధ్రువమ్ ।
ఠఠాన్తికం మనుం బ్రహ్మన్నీరయే (46) దధ తారకమ్ ।। 33.82 ।।
(46. దధితారకం.)

నత్యన్తం శుక్లవరుణౌ పశ్చిమం విక్రమం జయమ్ ।
బన్ధుమగ్నిం హృషీకేశం పశ్చిమం మధుసూదనమ్ ।। 33.83 ।।
చతుర్గతిమచామాదిం మాహేన్ద్రం విష్ణుపన్నగౌ ।
మన్దరం వామనం పశ్చాత్పశ్చిమం విజయానిలౌ ।। 33.84 ।।
దేవదత్తం శ్రియం వహ్నిం మహామాయాం మహాబలామ్ ।
హృషీకేశం ధ్రువం చాపి బీజమాత్రేడయేదిమమ్ ।। 33.85 ।।
పవిత్ర (47) మనలం చణ్డం గోపనం ద్వివినాయకమ్ ।
వైధరం మధుహన్తారం విజయం మన్దరం తథా ।। 33.86 ।।
(47. మనిలం కించ.)

భద్రహస్తం మృగేశం చ ఠఠాన్తం మన్త్రమిరయేత్ ।
సిన్ధుద్వీపో మనోర్ద్రష్టా విరాట్ ఛన్దో నిగద్యతే ।। 33.87 ।।
స్వప్నాదిపతి రేతస్య దేవతా పరమః పుమాన్ ।
హృషీకేశం యష్టిమన్త్రమిరయేన్మన్త్రకోవిదః ।। 33.88 ।।

ఉష్ణిక్ఛన్దః పునస్తస్య దేవతా నృహరిర్హరిః ।
(48) తథా హి రసనామాని.. (49) మన్త్రం ప్రచక్షతే ।। 33.89 ।।
(48. అథాఙ్గిరస.)

(49. సర్వత్రాక్షరత్రుటిః.)

(50) అభిన్నవిటపస్కన్ధం స్పృష్ట్వా శ్వత్థమిమం జపేత్ ।
అహోభిస్సప్తభిర్మృత్యుం లఙ్ఘయేత్సం యతేన్ద్రియాః ।। 33.90 ।।
(50. అభగ్న.)

* అల్పాయాససాధ్యామన్త్రాః.*

అథాల్పాయాససాధ్యాని శృణు మన్త్రాణి పద్మజ ।
వ్యాపినం పురుషాత్మానం వాసుదేవం (51) నపశ్చిమమ్ ।। 33.91 ।।
(51. ద్వినీలయమ్.)

రామం (52) విఘ్నేశ్వరం మాయాముద్గీధరహితానిమాన్ ।
(53) దక్షాదీశాదిదేవానామథాబ్జం సుప్రతిష్ఠితమ్ ।। 33.92 ।।
(52. విశ్వేశ్వరమ్.)

(53. " దక్షాదీశానాది దేవాన్మాయాబ్జమ్.")

వాయుం పద్మ (54) మథోశత్రుం శఙ్ఖవహ్నిధ్రువానపి ।
హుతాన్తముద్ధరేత్క (55) ర్ణగోభితిం మన్త్రముత్తమమ్ ।। 33.93 ।।
(54. మథోశ్శత్రుం ఇతి స్యాత్.)

(55. ర్ణగోభూతి. ర్ణభోనిధిః.)

జపేల్లక్షమిమం మన్త్రముఘోష్యైకాదశే హని ।
ద్వాదశ్యామపి కుర్యాత్ స్త్రీం (56) సమున్నతపయోధరామ్ ।। 33.94 ।।
(56. ఉన్నతస్య.)

ఆవాహ్య తస్యాం (57) హుత్వా చ పూజయిత్వాచ యోగినీమ్ ।
మధ్యరాత్రే బలిం దత్వా ఛిన్ద్యాత్తాం ప్రతియాతనామ్ ।। 33.95 ।।
(57. హృత్వా.)

భూతం (58) భవద్భవిష్యం చ తస్య వక్ష్యతి యోగినీ ।
అమ్నాయాదిం విధాతారం ప్రచణ్డం వసుమస్తకమ్ ।। 33.96 ।।
(58. భవ్యం భవిష్యచ్చ.)

పశ్చిమం విక్రమం లక్ష్మీం గోపనం ఖడ్గ (59) ధారిణమ్ ।
సవిక్రమం ఘటం చాగ్నిం ఘటం చ ద్విరదాననమ్ ।। 33.97 ।।
(59. ధారిణీమ్.)

పఙ్కజం (60) వారుణమథో సరసీరుహసమ్భవ ।
కకుభం వహ్నిమపరం పీయూషం గోపనం తథా ।। 33.98 ।।
(60. దారుణమ.)

ఝషం గుహాలయం చాపి శఙ్ఖం (61) వహ్నిం చ మన్దరమ్ ।
శ్రీధరం పద్మవైరాజం గోపనం సూక్ష్మలోచనమ్ ।। 33.99 ।।

(61. వహ్నిమపశ్చిమం.)

వహ్నిం ప్రచణ్డం విఘ్నేశం రామం మన్దరపావకౌ ।
పీతాదిదేవౌ పులహం యష్టిం పద్మగుహాన్తిమౌ ।। 33.100 ।।
ఏకనేత్రం (62) శ్రియం వహ్నిం వామనం వహ్నిమాధవౌ ।
మృగేశభావసద్భస్థాన్ విఘ్నోపహతికం తథా ।। 33.101 ।।
(62. ధ్రువం.)

స్వచ్ఛన్దం విజయం వహ్నిం వీరసేనసరోరుహౌ ।
ఆదిదేవం (63) తథా చన్ద్రరవిదృష్టిశుభప్రదౌ ।। 33.102 ।।
(63. తథా చాదౌ దూరదృష్టి శుభప్రదౌ.)

వహ్నిం వినాయకం రామం ద్విర్లక్షం చతురాసనమ్ ।
ప్రచణ్డః పావకో యష్టిః పశ్చిమాస్యహుతాశనౌ ।। 33.103 ।।
పియూషరామసహితౌ శుభదం వాయుగోపనౌ ।
విజయం పఞ్చబిన్దుం చ వై రాజం మధుసూదనమ్ ।। 33.104 ।।
గణేశగోపనౌ పశ్చాద్గదినం విజయం ఘటమ్ ।
ఏకదృష్టిం తథా వహ్నిం మన్దరం మధుసూదనమ్ ।। 33.105 ।।
కుఞ్జరాననవిష్ణ్వన్తౌ విఘ్నేశం బన్ధుమస్తకమ్ ।
కకుభం చన్ద్రధవలం గోపనం పశ్చిమాననమ్ ।। 33.106 ।।
చతుర్గతిం ఠఠోపాన్తమితి మన్త్రం ప్రకల్పయేత్ ।
అధస్తాన్నే త్రవృక్షన్య జపేన్నేతదతన్ద్రితః ।। 33.107 ।।
నష్టం ముష్టిం (64) చిన్తనాం చ జానాత్యేతత్ప్రసాదతః ।

* జలస్తమ్భనమన్త్రః.*

సప్తాక్షరం ప్రకల్ప్యాదౌ వరుణం గోపనం దరమ్ ।। 33.108 ।।
(64. ముష్టం ఇతి స్యాత్కిమ్.)

పియూషమాధవం దక్షం దృష్టివహ్నిదరద్వయమ్ ।
పశ్చిమాగ్నిముఖానేతాన్ దహనస్యాన్తరోదితాన్ ।। 33.109 ।।
సూర్య (65) రామౌ పీబతన్ద్రో ద్విః ప్రకల్ప్యచతుష్టయమ్ ।
శుక్లం యష్టివివస్వన్తౌ వహ్నిం స్వాహావసానికమ్ ।। 33.110 ।।
(65. రామోపి తద్బన్ద్రో.)

ఇత్యమ్బుస్తమ్భనం మన్త్రం కల్పయేత్కమలాసన ।

* నదీవేగస్తమ్భనమన్త్రః.*

ప్రణవాదిం వాసుదేవం శుభదం పఙ్క (66) జం తథా ।। 33.111 ।।
(66. జద్వయం.)

మాయామభ్యస్య హన్తారం ఫలహం శశినం జయమ్ ।
యష్టిం భల్లాయుధం చాపి విఘ్నేశం రామమస్తకమ్ ।। 33.112 ।।
సత్యన్తముదకస్తమ్భం మన్త్రం మన్త్ర (67) విదీరయేత్ ।
అనయోః పూర్వమన్త్రేణ స్థితవత్సలితే చరేత్ ।। 33.113 ।।
(67. మితీర.)

ఉత్తరేణ తు సిన్ధూనాం వేగస్తమ్భం సమాచరేత్ ।

* అగ్నిస్తమ్భనమన్త్రః.*

అగ్నిస్తమ్భనమన్త్రం తే కథయామి యథాతథమ్ ।। 33.114 ।।

సప్తాక్షరం కుమ్భవహ్నిం భువనం వనమాలినమ్ ।

గోపనం పురుషాత్మానం త్రివహ్నిం శశలాఞ్ఛనమ్ ।। 33.115 ।।

వైరాజబిన్దుం హ్రస్వాన్తం చతుర్గతిమథో ఠఠమ్ ।

ఇత్యగ్నిస్తమ్భనం మన్త్రం సాధయేతయుతం నరః ।। 33.116 ।।

(68) లోహతైలం ఘృతం క్షీరం పరశుం సలిలం తథా ।

సప్తచైతాని సంస్పృశ్య శీతశ్చాగ్నిర్భవిష్యతి ।। 33.117 ।।

(68. లోహం తైల.)

(69) ఉదరే పఙ్కజస్యేవ సుఖమాసీత శ్రుష్మణః ।

* గోమహిషాదివశ్యమన్త్రః.*

సప్తాక్షరం చతుర్థ్యన్తం విఘ్నశబ్దం చతుర్ముఖ ।। 33.118 ।।

(69. ఉత్తరే పఙ్కజస్యైవ ముఖమాసీత పుష్పిణః.)

(70) పవిత్రం శ్రీహృషీకేశం విఘ్నేశం మధుసూదనమ్ ।

ప్రద్యుమ్నం పాపహననం విజయం వాయుమాధవౌ ।। 33.119 ।।

(70. పవిత్రార్థం హృషీ.)

(71) దృష్టిం మన్దరం (72) పాతాద్విష్ఠరాన్తం మన్త్రమిరయేత్ ।

గవాం చ మహిషాణాం చ కుర్యాదేతేన వశ్యతామ్ ।। 33.120 ।।

(71. వృష్టిం.)

(72. వాతాద్విః.)

* వ్యాలాదిదమనమన్త్రః.*

ఆదౌ చతుస్త్రివర్ణాని ధరప్రదగుహాలయౌ ।
పవిత్రవహ్నికమలం సుముఖం వహ్నిగోపనౌ ।। 33.121 ।।
వాయుషతాన్త ఇత్యేష వ్యాలాదిదమనో మనుః ।
* రిపునాశకపిశాచవశమన్త్రః.*

ప్రణవే షష్ఠశబ్దాది సమ్బుధ్యన్తం పిశాచవత్ ।। 33.122 ।।
ఊర్ధ్వలోకేశ హననం (73) పాషాణేషు రతోమనుః ।
ఇదం హి జపతో మన్త్రం రిపుమూర్ధని తాడయేత్ ।। 33.123 ।।
(73. పాషాణేషతరోమనుః.)

పిశాచరూపం ప్రత్యక్షం పాషాణైరస్థిభిశ్శవైః ।
* గన్ధర్వసాధనమన్త్రః.*

(74) వ్యాపినం గదినం భద్రహస్తం పుణ్యస్సరిత్పతిమ్ ।। 33.124 ।।
(74. గదినం వ్యాపినం హస్తం సరస్యో వా.)

(75) వహ్నిం హుతాశం విష్ణ్వన్తం కకుభం కుమ్భవిక్రమౌ ।
శ్రీకుమ్భగోపనాన్ కుమ్భం శశాఙ్కం బ్రహ్మసాధనమ్ ।। 33.125 ।।
(75. వహ్నిం హుతాశనం విష్ణుం.)

ద్విర్మన్దరం (76) మధోశ్శత్రుం సుభద్రం బన్ధుమస్తకమ్ ।
పితం క్రోధన (77) మాయామం విజయం గోపనం ధ్రువమ్ ।। 33.126 ।।

(76. మథో శత్రుం.)

(77. ధారామమ్.)

బ్రహ్మణం మానుషేశానం వాయుం గోపనమస్తకమ్ ।
బిన్దుం పవిత్ర (78) మనలం మారుతం ప్రేతనాయకమ్ ।। 33.127 ।।
(78. మనిలం.)

స్వాహావసానం గాన్ధర్వం మన్త్రమిత్థం ప్రకల్పయేత్ ।
అథర్వణమిమం మన్త్రం (79) పినాకిశిరసి స్థితమ్ ।। 33.128 ।।
(79. పినాఙ్గిశిరసోత్థితమ్.)

అధస్తాత్పారిజాతస్య హేమసింహాసనస్థితమ్ ।
(80) ఆయామి నీభిర్మాలాభిర్దివ్యాభిశ్శోభివక్షసమ్ ।। 33.129 ।।
(80. ఆయామినీభిర్జ్వాలాభిః.)

దిఙ్నాగమదలిప్తాఙ్గం (81) దివ్యాభరణభూషితమ్ ।
రూపయౌవనయుక్తాభిర్వాలవ్యజనపాణిభిః ।। 33.130 ।।
(81. రత్నా.)

నిత్యం షోఢసవర్షాభిరుత్పలస్నిగ్ధదృష్టిభిః ।
మహాకుల ప్రసూతాభిర్మదవిహ్వల (82) మూర్తిభిః ।। 33.131 ।।
(82. దృష్టిభిః.)

అద్భుతభ్రూవిరాసాభిశ్శ్రవణప్రియగీతిభిః ।

ఈషద్విస్రంసివా సోభిరంసవ్యకులమౌలిభిః ।। 33.132 ।।
స్తనాన్దోలితహారాభిః కదలిసుభగోరుభిః ।
కుటిలాలకమాలాభిః కన్యకాభిర్నిషేవితమ్ ।। 33.133 ।।
కృతావధానం గీతేషు కిన్నరాణాం ముహుర్ముహుః ।
గన్ధర్వాధిపతిం ధ్యాయన్లక్షం మన్త్రమిమం జపేత్ ।। 33.134 ।।
అథేనముపతిష్ఠనై కులవత్యోవరాస్త్రియః ।
గన్ధర్వరాజవచనాద్రూప యౌవనశాలినః ।। 33.135 ।।

* ఇన్ద్రజాలమన్త్రః.*

అథేన్ద్రజాలమన్త్రస్య స్వరూపం కథయామితే ।
బ్రహ్మకుంభౌ వీరసేనౌ క్రోధం (83) సుముఖవారుణౌ ।। 33.136 ।।
(83. సుభగ.)

రామం దక్షం మధోశ్మత్రుం చతుర్గతిమృగేశ్వరౌ ।
మోహయత్యథ రూపాణి ద్విః ప్రదర్శయమస్తకమ్ ।। 33.137 ।।
హుఙ్కారం చతురభ్యస్తం బ్రహ్మన్ కిలికిలిం తథా ।
ఋతద్వయం కుమ్భరామౌ పవిత్రానలవామనాన్ ।। 33.138 ।।
విజయం లోచనే కృత్వా గర్భద్వితయమస్తకమ్ ।
నానారూపాణి మాయేద్వే ద్విర్మన్త్రమితికల్పయేత్ ।। 33.139 ।।
జపేన లక్షసఙ్ఖ్యేన మాయా ప్రత్యక్షసంగతా ।
యద్యదిష్టం సాధకస్య తత్తత్కుర్వీత తత్క్షణాత్ ।। 33.140 ।।
బ్రహ్మాద్యా దేవతాస్సర్వా గగనస్థాః ప్రదర్శయేత్ ।
(84) గహనం మేదినీం కుర్యాద్యామినిం దివసం తథా ।। 33.141 ।।
(84. గగనం మేదనీం కుర్యాస్మేదినిం చ దివం.)

జీవన్తమప్సువిహితం ప్రాణపన్తం (85) తథా శవమ్ ।
మరుప్రదేశం వారిణి శుష్యన్తం పయసాం నిధిమ్ ।। 33.142 ।।
(85. తథా వశమ్.)

షడ్రసం వైపరీత్యేన దేశానప్యయథాతథమ్ ।
పాషాణైస్తాడయేద్దేహే నేత్రాద్యుత్పాటనం తథా ।। 33.143 ।।
ఖల్వాట కేశసంరోహం యూనస్థ్సవిరతాం తథా ।
పుంసస్త్రీత్వం తథా స్త్రీణాం పుస్త్వం క్లీబస్య తద్ద్వయమ్ ।। 33.144 ।।
తయోర్వాక్లీబతాం చిత్రం శ్మశ్రుస్తనవిపర్యయమ్ ।
గీతం శుక్ల స్తథా (86) గీతా మన్యథా భావభాగినః ।। 33.145 ।।
(86. గీత---భాగినామ్.)

అగర్భిణీం గర్భిణీం చ గర్భిణీం చాప్యగర్భిణీమ్ ।
పాదాదిభఙ్గసన్ధానే నభః కుసుమసమ్భవః ।। 33.146 ।।
అచిన్తితాని శైలానాం పతనాని యథేప్సితమ్ ।
మనుష్యాదిషు శృఙ్గాణి గగనారోహణం తథా ।। 33.147 ।।
అకాల రణసంరంభాన్ ప్రతిమాకర్షణం తథా ।
కఠినానాం ద్రవీభావం (87) ద్రవతాం కఠినాత్మతామ్ ।। 33.148 ।।
(87. ద్రావిణాం కఠిణేయ.)

అద్యాపి ప్రలయావస్థామున్మజ్జన నిమజ్జనే ।
ఖడ్గాదిభి (88) రభఙ్గం చ జఙ్గమం స్థావరం తథా ।। 33.149 ।।
(88. శ్శిరోభఙ్గం.)

ఆచేతనేషు చైతన్యం చేతనేషు విచేతనామ్ ।
రూపదర్శనమన్ధస్య మూకస్య మధురాం గిరమ్ ।। 33.150 ।।
శ్రవణం బధిరస్యాపి పఙ్గోర్గమసముద్భుతమ్ ।
ప్రదర్శనం విమానానాం భువి (89) సూర్యేన్దుమణ్డలమ్ ।। 33.151 ।।
(89. సూర్యాది.)

(90) శిలావర్షం మహాఘోరం రాహుగ్రాసమపర్వణి ।
ఏతస్థానప్రవిష్టాని భువనాని చతుర్దశ ।। 33.152 ।।
(90. శిలావర్షమహాధారాం.)

ఆసనస్థస్య పతనం తుములం చ పరస్పరమ్ ।
ప్రతీపగమనం సిన్ధో రాసనం హవ్యవాహనే ।। 33.153 ।।
తత్క్షణేపి ప్రరూఢానాం వృక్షాణాం పల్లవం ఫలమ్ ।
సేచనం హవ్యవాహేన జ్వలనం వయసా తథా ।। 33.154 ।।
మధ్యాహ్న సమయే జ్యోత్స్నాందిజ్మోహం వాతసమ్భ్రమమ్ ।
చిత్తాదిధాతు సఙ్క్షోభం ప్రత్యక్షస్యాప్యదర్శనమ్ ।। 33.155 ।।
శైలశృఙ్గా (91) ద్యపతనా (92) ద్గవ్యనస్య ప్రదర్శనమ్ ।
(91. దిపతనం గవ్యం న్యస్య.)

(92. గవ్యన్యస్య.)

ఇత్థం భూతాని చిత్రాణి కుర్యాన్మాయానుభావతః ।। 33.156 ।।

* సప్తయక్షీమన్త్రః.*

ఇదానీం సప్తయక్షీణాం మన్త్రాణి కథ యామితే ।

* సున్దరీమన్త్రః.*

ఆగచ్ఛ సున్దరీ స్వాహావసానం ప్రణవాదిమమ్ ।। 33.157 ।।

ఇత్యేష సున్దరీ (93) మన్త్రో మన్త్రాదేః కార్యమాచరేత్ ।

* మనోహరామన్త్రః.*

ప్రణవం ప్రథమం సర్వం మనో హర నమో ఠఠ ।। 33.158 ।।

(93. మన్త్రే మన్త్ర్యాదేః.)

ఇత్థం (94) మనోహరీ మన్త్రః ప్రియమిష్టం ప్రయచ్ఛతి ।

* కనకవతీమన్త్రః.*

(95) ఉద్గీథం కనకం బ్రహ్మన్ (96) పక్ష్యతే మైథునప్రియ ? ।। 33.159 ।।

(94. మనోహరం మన్త్రం ప్రియాదిష్టం.)

(95. ఉద్గీథః కరకీ బ్రహ్మన్ ప్రత్యుతో మైథునప్రియే.)

(96. బ్రహ్మన్...మథో మథునతర్పియే.)

ఠఠః కనకవత్యాస్స్యాన్మన్త్రః కాముకసిద్ధిదః ।

* కామేశ్వరీమన్త్రః.*

(97) మమాగచ్ఛ చతుర్వక్త్ర కామేశ్వరి ఠఠాన్తిమమ్ ।। 33.160 ।।

(97. మామాగచ్ఛ.)

ఇతి కామేశ్వరీమన్త్రః సర్వాం సిద్ధిం ప్రయచ్ఛతి ।

(98) ఆరుహ్య శయనం (99) నక్తమే కాకి పుష్పగన్ధవాన్ ।। 33.161 ।।

(98. అత్రక్వచిత్కోశే పద్యమేక మధికమస్తి. యథా---" దివ్యాన్యోదనవాసాంసి కుసుమాన్య నులేపనమ్ । పాదుకాంజనఖడ్గాదీన్ భుషణాని రసాయనమ్ ।।" ఇతి.)

(99. రక్త.)

ధ్యాయేత్కామేశ్వరిం యక్షిం సా తస్య భవతి ప్రియా ।

(100) యదాన్యాం కామయేన్మన్త్రీ సా తస్య వశమాచరేత్ ।। 33.162 ।।

(100. యదన్యం.)

* రతిప్రియామన్త్రః.*

స్వాహాన్తః కథితో మన్త్రో బ్రహ్మాత్వాతే రతిప్రియే ।

ప్రితా రతిప్రియా యక్షీ సాధకస్య ప్రయచ్ఛతి ।। 33.163 ।।

దివ్యాన్యోదనవాసాంసి కుసుమాద్యనులేపనమ్ ।

పాదుకాఞ్జన ఖడ్గాదీన్ భాషణాని రసాయనమ్ ।। 33.164 ।।

* పద్మినిమన్త్రః.*

(101) ఓం పద్మని ఠఠో మన్త్రం పద్మని యస్య దేవతా ।

ఓం శ్రీం హ్రీం ద్వయమాగచ్ఛ ద్వయం యక్షి ఠఠాన్తిమమ్ ।। 33.165 ।।

(101. పద్మనీం తాం.)

ప్రణవద్వితయం పుష్టిబీజం పశ్చాన్నతి స్తథా ।

* యామినీమన్త్రః.*

వాతాదిదేవౌ (102) దక్షాద్యం బన్ధుం విఘ్నేశమారుతౌ ।। 33.166 ।।
(102. దక్షాఖ్యం.)

వీరసేనమథో శుక్లం కుమ్భం వహ్నిం చ పశ్చిమమ్ ।
హృషీకేశం జయం కుమ్భం శ్రీద్రువౌ (103) కమలాసన ।। 33.167 ।।
(103. కమలానలౌ.)

పఞ్చబిన్దుం ఠతాన్తం చ యామినీమన్త్రముద్ధరేత్ ।
ఏతజ్జపేన పురుషో విభవం లభతే పరమ్ ।। 33.168 ।।
ద్వన్ద్వాని పుంసాం స్త్రీణాం చ రహితాన్యపి యోజయేత్ ।
యద్యద్వస్తు తథాన్యేషాం స్త్రియో వా పురుషోఽపి వా ।। 33.169 ।।
తామ్బూలం (104) కుసుమం వాపి తద్వాన్వహముపానయేత్ ।
యస్యైతే మనవస్సప్త సిద్ధాః పుంసశ్చతుర్ముఖ ।। 33.170 ।।
(104. కుంకుమం వాపి తద్వాహనము.)

యక్ష్యస్తస్య భవిష్యన్తి (105) కిఙ్కయన్ ఇతి దేవతాః ।
మేరుమన్దరవిన్ధ్యాదిశిఖరేషు యథాతథమ్ ।। 33.171 ।।
(105. కిం కార్యమితి.)

సాధకం రమయిష్యాన్తి కల్పం భోగై రమానుషైః ।

* పిశాచమన్త్రాః.*

బ్రహ్మన్ పిశాచమన్త్రాణి (106) శ్రుణుష్వ గదతో మమ ।। 33.172 ।।

(106. కథయిష్యే యథాతథమ్.)

(107) సప్తాక్షరాణి సప్తార్కగోపనాః కుమ్భవిక్రమౌ ।

క్రోధప్రచణ్డౌ వరుణమృగేశౌ విపులస్తథా ।। 33.173 ।।

(107. సప్తాక్షరాణ్యథో దక్షగోపనౌ.)

ద్వికుణ్డసస్వమిస్వాహా మనురేష ప్రకీర్తితః ।

బద్ధ్వా యాదమునా బ్రహ్మన్నావిష్టస్య శిఖాం పునః ।। 33.174 ।।

సప్తాక్షరం పురస్కృత్య చతుర్థ్యం విష్ణుమస్తకమ్ ।

(108) గురుర్బన్ధుఃపితా కామో మన్థరం విక్రమం తథా ।। 33.175 ।।

(108. "గురుర్బన్ధుః" ఇత్యాత్యర్ధత్రయం క్వచిదధికమస్తి.)

పులహం విక్రమం పశ్చాద్బల్లాయుధగుహాలయౌ ।

వై రాజపాపహననౌ విజయం బన్ధమస్తకమ్ ।। 33.176 ।।

హుతాశగోపనౌ బ్రహ్మన్ కకుభం (109) బ్రహ్మసూదనౌ ।

పవిత్రశఙ్ఖౌ విజయం మాయాం స్వాహావసానకమ్ ।। 33.177 ।।

(109. భృగు.)

ఇతిమన్త్రం ప్రకల్ప్యాథ బలిమేతేన దాపయేత్ ।

పూర్వం మన్త్రదశార్ణాని మహేన్ద్రో రామమస్తకః ।। 33.178 ।।

పవిత్ర (110) పాపనౌ పీతగౌపనౌ పశ్చిమాననౌ ।

వహ్న్యన్తసూదనౌ విఘ్నగోపనౌ పపనం తథా ।। 33.179 ।।

(110. పవనౌ పీతగోపనౌ పశ్చిమానలౌ.)

(111) గదీ హుతవహస్సూర్యో వనమాలి పితామహ ।
మానం శబ్ద శిరస్స్వాహా గన్ధమన్త్రః ప్రకల్పితః ।। 33.180 ।।
(111. భక్తిః.)

ద్వాదశార్ణముఖం పూర్వం వహ్నిం సుముఖవిక్రమౌ ।
మాహేన్ద్రవిక్రమౌ భానుర్దక్షం విజయయోర్ద్వయమ్ ।। 33.181 ।।
ద్విర్వారిశబ్దం కమలం దేవదత్తం వినాయకమ్ ।
స్వాహాన్తమిరయేన్మన్త్ర (112) మావేశే వినియోజయేత్ ।। 33.182 ।।
(112. తమావేశే ని.)

స్తమ్భే వా పురుషే వాపి (113) పయస్తేనాభిమన్త్రితమ్ ।
విక్షిపేదథ భూతాని స్తమ్భ (114) మప్యావిశన్తితమ్ ।। 33.183 ।।
(113. యస్తేనాస్యభి.)

(114. మాప్యా.)

అష్టాక్షరముఖస్సూర్యో వహ్నిర్దిః కమలాసన ।
వ్యస్తౌ పునస్తయోర్వహ్నావుభయత్ర త్రివిక్రమౌ ।। 33.184 ।।
ఆదిత్యరామం నాసిక్యం (115) ఘటసం వావకప్రియాః ? ।
(116) యేన సాగ్రహమన్త్రస్య పిశాచాదిభయావహమ్ ।। 33.185 ।।
(115. స్ఫుటస్థో పానక.)

(116. ఏనసా.)

భూతప్రతికృతిం కృత్వా శాలిపిష్టైర్మహోదరీమ్ ।
భిత్వా తీక్ష్ణేన శస్త్రేణ భూతం సాక్షాద్భవిష్యతి ।। 33.186 ।।
భూతగ్రహపిశాచాదీనపస్మారమథాపి వా ।
కూశ్మాణ్డయక్షగన్ధర్వబ్రహ్మరక్షస్సురాసురాన్ ।। 33.187 ।।
ఆవేశయేద్ధరేచ్చాపి మన్త్రైరేతైశ్చతుర్ముఖ ।
యద్యదేభిరశక్యం స్యాత్తత్తత్కుర్యాద్విచక్షణః ।। 33.188 ।।
(117) సుదర్శనస్య మన్త్రేణ నారసిహ్మేన వా పునః ।
త్రైలోక్యమోహనేనా పి సాక్షా దష్టాక్షరేణ వా ।। 33.189 ।।
(117. సౌదర్శనేన మన్త్రేణ.)

* సంహితోపసింహారః.*

ఇతి మన్త్రప్రభావ స్తే కథితః పద్మసమ్భవ ।
(118) చర్యా చ విధివత్ప్రోక్తా ధర్మకామార్థముక్తిదా ।। 33.190 ।।
(118. భవచర్యా చ విధినప్రోక్తా కమలసమ్భవ ।।)

(119) ఇదం హి పావనం శాస్త్రమధీతే యస్సమాహితః ।
త్రిష్వప్యముష్య లోకేషు జ్ఞేయమన్యన్నవిద్యతే ।। 33.191 ।।
(119. ఇదమేకాయనం.)

* శాస్త్రోపదేశాగమప్రకారః.*

పద్మ :---

ఇత్యుక్త్వా బ్రహ్మణే శాస్త్రం భగవాన్ భూతభావనః ।

వాసుదేవః పరం బ్రహ్మ తత్రైవాన్తరధీయత ॥ 33.192 ॥

అథ విస్మయమానాత్మా బ్రహ్మలోకపితామహః ।

అజగామ స్వకం లోకం స్తూయమానో మహర్షిభిః ॥ 33.193 ॥

కపిలాయ దదౌ బ్రహ్మశాస్త్రమేతన్మహర్షయే ।

స చాపి భగవాన్మహ్యం మయాతే కథితం పునః ॥ 33.194 ॥

తత్పాతాల మిదం హిత్వా జమ్బూద్వీపమితో వ్రజ ।

హిమవత్పర్వతే రమ్యే సమాధాయ మనశ్శుభమ్ ॥ 33.195 ॥

ఆరాధయ హృషీకేశం (120) విధానైః పాఞ్చకాలికైః ।

ఇతి బ్రువాణే పద్మే తు లబ్ధ్వా హృష్టేన చేతసా ॥ 33.196 ॥

(120. విధిభిః.)

అయోగ్యాజ్ఞానతిమిరం శాస్త్రాఞ్జనశలాకయా ।

* సంవర్తస్య పాతాలాజ్జంబూద్వీపాగమనమ్.*

(121) నివృత్య పాతాలతలాత్కృత్వా పద్మం ప్రదక్షిణమ్ ॥ 33.197 ॥

(121. నిర్వర్త్య.)

అముష్మిన్ శైలశిఖరే దేవదారుభిరావృతే ।

మహాభాగవతైః పుణ్యైః పఞ్చరాత్రవిశారదైః ॥ 33.198 ॥

తపస్వాధ్యాయనిరతైస్సేవితే పరమర్షిభిః ।

హృదయేభ్యస్సమాహృత్య హృదయం సంయమాదిభిః ॥ 33.199 ॥

అరాధయామి విశ్వేశం వాసుదేవం జగద్గురమ్ ।

(122) అన్యమానీయ తద్వాచా తం ధ్యాయన్మనసా పునః ॥ 33.200 ॥

(122. అన్నమానీయ తద్వాచా తద్ధ్యాయన్మన.)

కాలేనారాధనం కుర్వన్ భజామి పరమేశ్వరమ్ ।
త్వమప్యారాధయ క్షిప్రం చతుర్వ్యూహమధోక్షజమ్ ।। 33.201 ।।
* శాస్త్రగోపనమ్.*

మయా తే కథితం శాస్త్రం సావధానేన కిం శ్రుతమ్ ।
ఇదం తే నాతపస్కాయ నాభక్తాయ కదాచన ।। 33.202 ।।
న చాశుశ్రూషవే వాచ్యం న చ మాం యో భ్యసూయతి ।
* తన్త్రేషు పఞ్చరత్నాని.*

తన్త్రాణాం చైవరత్నాని పఞ్చాహుః పరమర్షయః ।। 33.203 ।।
పాద్మం సనత్కుమారాఖ్యం తథా పరమసంహితా ।
పద్మోద్భవం చ మాహేన్ద్రం కణ్వతన్త్రామృతాని (123) చ ।। 33.204 ।।
(123. రక్షాదిమన్త్ర మాద్యన్తే.)

తదా ప్రభృతి యే శిష్టాస్తతో హం హిమవత్తటే ।
ఆరాధయం చతుర్బాహుం నియతః పురుషోత్తమమ్ ।। 33.205 ।।
భవన్తోపి యతాత్మానో భక్తిమన్తో జనార్దనే ।
కేన వా కథితం శాస్త్రమృషయః కల్మషాపహమ్ ।। 33.206 ।।
* శాస్త్రశ్రవణే ఫలమ్.*

ఇదం మహోపనిషదం శ్రద్ధధానశ్శ్రుణోతి యః ।
స యాతి శాశ్వతం (124) స్థానం దుష్ప్రాపమకృతాత్మభిః ।। 33.207 ।।
(124. బ్రహ్మ---ఇత్యధ్యాయస్త్రయస్త్రిం శచ్చర్యాపాదః ప్రకీర్తిత ఇతి అర్ధంకేషు చిత్కోశేషు దృశ్యతే ।।)

యేన మాం ప్రథమామాన యథా పద్మ గురోర్గురుః ।
తేనేదం శ్రీయతే ? పుణ్యా మతనోత్పద్మ సంహితామ్ ।। 33.208 ।।
ఋషయస్తం భవన్తోపి భగన్తు పురుషోత్తమమ్ ।
ప్రదాస్యతి స యుష్మభ్య మపవర్గం తపోధనాః ।। 33.209 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం చార్యాపాదే సమారాధనాఙ్గ మన్త్రోద్ధారో నామ త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

చర్యాపాదస్సమాప్తః.

సమాప్తాచేయం సంహితా.

------ ******* -------

శ్రీరస్తు

శ్రీమతే రామానుజాయనమః

పాద్మసంహితాయాం జ్ఞానపాదః

ఆసీనమాశ్రమే కణ్వం కణ్వాశ్రమనివాసినః।
నిశ్రేయసకరం కర్మ ప్రష్టుమారోభిరో మునిమ్।। 1.1 ।।
ఋషయః---

అధీతాః కణ్వ భగవన్ సాఙ్గో పఙ్గాస్సవితురాః।
వేదాస్త్వత్త(1) స్తదర్థాని శాస్త్రాణిచ యథాతథమ్ ।। 1.2 ।।
(1. సమస్తాని)

ఏతేషు యదధీతేషు కైవల్యాయనకల్పతే।
కారణం తదపి త్వత్తశ్శ్రోతవ్యం నాన్యథాగతిః।। 1.3 ।।
కణ్వః---

శ్రూయతాం మునయస్సర్వై యథాపూర్వం మయా శ్రుతం।
ఉపసఙ్గమ్య సంవర్తమృషిమర్కమివాపరమ్।
ప్రదీప్తమేతమేవార్థం పృష్టవానభివాద్యతమ్।। 1.4 ।।
శృరణ్వతాం స మహర్షీణాం సంవర్త(2) స్సర్వవిత్స్వయం।
(2. పా. స్సంయతస్స్వయమ్)

మహ్యం శుశ్రూషమాణాయ ప్రత్యువాచ యథాతథమ్।। 1.5 ।।
సంవర్తః--

అధీతాస్సకలావేదా స్సాఙ్గోపఙ్గాస్సవిస్తరాః।
ఇతిహాసపురాణాని వాకోవాక్య యుతానిచ।। 1.6 ।।
శ్రుతాని తేషు సర్వేషు దృశ్యన్తే సర్వదేవతాః।
స్వతన్త్రాః ఫలమప్యేషు స్వర్గాదన్యన్న దృశ్యతే।। 1.7 ।।
వివిధాని చ శాస్త్రాణి న తర్కాశ్చ ప్రతిష్ఠితాః।
అపవర్గఫలోపాయం న చ పశ్యామి కుత్రచిత్।। 1.8 ।।
శ్రుతిరేవ చ తస్యాపి ప్రమాణమితి శశ్రుమ।

నిశ్చయం నాధిగచ్ఛామి మనసా విమృశన్నపి।। 1.9 ।।
తతోఽహం భృశనిర్విణ్ణస్సన్తప్తహృదయస్తథా।
సిద్ధాశ్రమం సమాసాద్య ద్రుహిణం సమపూజయమ్।। 10 ।।
అత్యుగ్రం తప ఆతిష్ఠం తతః ప్రీతః ప్రజాపతిః।
ఋషిభిర్దైవతైస్సార్ధం స్వయమాగాన్మదన్తికమ్।। 1.11 ।।
బ్రహ్మః---

వరం వృణీష్వ భద్రం తేయత్తే మనసి వర్తతే।
వరార్థినాం ద్విజశ్రేష్ఠ దర్శనం వరదం మమ।। 1.12 ।।
సంవర్తః---

ఇత్యుక్తోఽహం భగవతా ప్రత్యవోచం కృతాఞ్జలిః।
జ్ఞానం భవతు మే శుద్ధం నిస్సంశయమనాకులమ్।। 13 ।।
యేన సాంసారికం దుఃఖం తరామి జ్ఞానవర్త్మనా।
ఇత్యుక్తో దేవదేవస్తు ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్।। 1.14 ।।
బ్రహ్మః---

శృణు విప్ర ప్రవక్ష్యామి సిద్ధ్యుపాయ మనామయమ్।
శ్రుతిరేవ ద్విజాతీనాం నిశ్శ్రేయసకరీ పరా।। 1.15 ।।
యతో వై శ్రుతిమన్త్రేణ నిత్యమారాధయన్ హరిమ్।
కైవల్యం పరమం ప్రాప్తో న భూయస్సంసరేదిహ।। 1.16 ।।
సంవర్తః----

భగవన్ కేన(3) శాస్త్రేణ దేన ఆరాధ్యతే పరః।

కీదృశ(4)స్తు పరో దేవో విధిః కో వా తదర్చనే।। 1.17 ।।

(3. మన్త్రేణ)(4. కీదృశః పరమోదేవో)

బ్రహ్మః---

వైష్ణవం శాసనం శుద్ధమచ్ఛిద్రం పాపనాశనమ్।

హితార్థం సర్వదేవానామాదిదేవేన చోదితమ్।। 1.18 ।।

చతుష్పాదసమాయుక్తం చతుర్వర్గఫలప్రదమ్।

తేన శాస్త్రవిధానేన సమారాధయ కేశవమ్।। 1.19 ।।

తచ్ఛాస్త్రం శ్రుతవాన్ మత్తః కపిలో మునిపుఙ్గవః।

మచ్ఛాసనాత్తు పాతాలం తత్సమీపమితో వ్రజ।। 1.20 ।।

సంవర్తః---

ఇత్యుక్త్వా భగవాన్ బ్రహ్మ తత్రైవా న్తరధీయత।

పాతాలగమనార్థాయ పున (5) స్తప్తం తపోమయా।। 1.21।।

(5. స్వతస్తప్తం)

తపోబలేన పాతాలం ప్రనిశన్నాగపాలితమ్।

తత్రాపశ్యం సుఖాసీనం నాగేశైః(6) పరివారితమ్।। 1.22 ।।

(6. కపిలంవృతం)

అవోచం కపిలం విష్ణుం దణ్డవత్ ప్రణతః క్షితౌ।

జమ్బూద్వీపాదువృత్తస్సంవర్తోహం ప్రసీదమే।। 1.23 ।।

విద్ధి మాం భగవన్ విష్ణో ప్రాప్తం ద్రుహిణశాసనాత్।

జ్ఞానయోగక్రియాచర్యా మృగ్యతే యన్మహర్షిభిః।। 1.24 ।।

తదశేషేణ విదితం భవవిధ్వంసనం తవ।

సంసారాపారపాథోధిమగ్నం మాం భృశదుఃఖితమ్।। 1.25 ।।

త్రాయస్వ భగవన్నార్తం కృపయా పరయావిభౌ।

త్వదృతేఽన్యేన వేత్తాస్య మోక్షోపాయస్య(7) వర్త్మనః।। 1.26 ।।

(7. దర్శకః)

ఇత్యుక్తః కపిలో దేవః(8) ప్రసాదాత్పద్మజన్మనః।

పార్శ్వస్థం పద్మమాలోక్య ప్రసీదన్నిదమబ్రవీత్।। 1.27 ।।

(8.ప్రసాదాభిముఖస్తదా)

కపిలః---

హే పద్మ నాగరాజేన్ద్ర జన్మవిధ్వంసహేతుకమ్।

మహోపనిషచం సర్వం శ్రుతవానసి మన్ముఖాత్।। 1.28 ।।

శ్రావ్యతాం సకలం చాయం సంవర్తో వేదపారగః।

జ్ఞానానాం పరమం జ్ఞానం సాక్షా (9) ద్దేవసమాశ్రితమ్।। 1.29 ।।

(9.ద్వేద)

సాత్త్వికం దేవ దేవస్య సమారాధనకర్మజమ్।

మోక్ష్యమాణైశ్చ సతతం మృగ్యమాణం దురాసదమ్।। 1.30 ।।

సంవర్తః---

ఉక్తేన కపిలేనైవం పద్మాఖ్యేన మహాత్మనా।

ఉదితం (10) యన్మహచ్ఛాస్త్రం తత్సర్వం ప్రబ్రవీమితే ।। 1.31 ।।

(10. ఈరితం)

సార్ధకోటిప్రమాణేన (11) బ్రహ్మణాకేశవాచ్చ్యుతమ్ ।

కపిలాయ దదౌబ్రహ్మాలక్షాణాం పఞ్చకంపునః ।। 1.32 ।।

(11.ప్రమాణంతత్)

కపిలోఽపిచమద్మాయ ప్రీదదౌ లక్షమాత్రయా(12) ।

పద్మోఽపి(13) దత్తవాన్మహ్యా మయుతగ్రన్థసజ్ఖ్యయా ।। 1.33 ।।

(12.సంఖ్యయా) (13.ప్రదదై)

యస్మాత్ పద్మో పదిష్టేయం తస్మాత్సా పాద్మసంహితా ।

మోక్షైకఫలదం ధర్మమాద్యమస్మిన్ ప్రజా{14} పతే ।। 1.34 ।।

(14.యతే)

తేనై వాద్యేన ధర్మేణ (15) బ్రహ్మాలోక పితామహః ।

ఆరాధయన్ మహాదేవం హరిం నారాయణం(16) పరమ్ ।। 1.35 ।।

(15.సతతం) (16. ప్రభుం)

యజ్ఞేన యజ్ఞం యష్టవ్యం యజన్త ఇతిచశ్రుతిః ।

ఆద్యం (17) ధర్మం సమాస్థాయ యే యజన్తే విచక్షణాః ।। 1.36 ।।

(17.ఇమం)

తే యాన్తి వైష్ణవంస్థానం పునరావృత్తివర్జితమ్ ।

ఏవం సర్వేషుకుర్వత్సు మానవేషు ముముక్షుషు।। 1.37 ।।
సృష్టిక్షయో మహానాసీ న్నారకీ భూస్తృణావృతా।
పఞ్చకాలపరాస్సర్వే సర్వేచభగవన్మయాః।। 1.38 ।।
నాన్యం యజన్తేధ్యాయన్తి ఋతే నారాయణాన్నరాః।
ఏవం కార్తయుగేధర్మే వర్తమానే మహామునే।। 1.39 ।।
లోకకర్తాస్వయం బ్రహ్మ నారాయణముపాగమత్।
తుష్టావచ హృషీకేశం పుణ్డరీకాక్షవిద్యయా।। 1.40 ।।
భూమౌ దణ్డప్రణామంచ కృత్వాతూష్ణీం వ్యతిష్ఠత।
శ్రీభగవాన్---

లోకాః కిన్నానువర్తన్తే శాసనం తవశాశ్వతం।
బ్రహ్మన్ తవాధికారోవా ప్రాప్యతే కిన్నురాక్షసైః।। 1. 41।।
తదీయంవాపదంప్రాప్తుం నతపస్యన్తి కింసురాః।
ఇత్యుక్తో దేవ దేవేన ప్రత్యభాషతపద్మభూః।। 1.42 ।।
బ్రహ్మః----

భగవన్ భూతభవ్యేశ మమశ్రేయ సి జాగ్రతి।
త్వయి సర్వత్రకుశలం వతర్తే సార్వకాలికమ్।। 1.43 ।।
కిన్తు వక్ష్యామి దేవేశ శ్రద్ధధానా జితేన్ద్రియాః।
మహారహస్యమాస్థాయ యజన్తేసర్వమానవాః।। 1.44 ।।
తే యాన్తి వైష్ణవంస్థానం పునరావృత్తివర్జితమ్।
సస్వర్గోనాపి నరకోన జన్మమరణే ఉభే।। 1.45 ।।
సంవతన్---

ఇత్యుక్తో బ్రహ్మణాదేవః శఙ్ఖచక్రగదాధరః।
పార్శ్వస్థం రుద్రమాలోక్య వ్యాజహార స్వయంహరిః।। 1.46 ।।
శ్రీభగవన్---

షట్ ప్రకారాణి తన్త్రాణి త్వద్దైవత్యాశఙ్కర।
పరస్పరవిరుద్ధాని కురుష్వ త్వం యథాతథమ్।। 1.47 ।।
అవతారైశ్చ బహుభిర్మత్స్యాదిభిరహం పునః।
త్వత్ప్రణీతానిశాస్త్రణి స్థాపయామి మహీతలే।। 1.48 ।।
అల్పాయా సేనసులభం భూయిష్ఠం ఫలమద్భుతమ్।
షట్ ప్రకారేచశాస్త్రేఽస్మిన్ దర్శయ స్థేమ (19) కారణమ్।। 1.49 ।।
(19. క్షేమ)

యోగశాస్త్రస్య కర్తృత్వేవిరిఞ్చోఽధికరిష్యతి।
సాఙ్ఖ్యస్యచాపినిర్మాణే కపిలోఽధికరిష్యతి।। 1.50 ।।
బుద్ధమూర్తిం సమాస్థాయ బుద్ధశాస్త్రం సృజామ్యహమ్।
జ్ఞానాపహ్నవనిష్ఠాతాం జ్ఞాతృజ్ఞేయాపలాపిచ।। 1.51 ।।
ఆర్హతీం మూర్తిమాస్థాయ శాస్త్రం శాస్మి తథార్హతః।
పఞ్చరాత్రాభిధం శాస్త్రం మయాపూర్వం కృతంకిల।। 1.52 ।।
కాపాలం శుద్ధశైవం చ తథా పాశుపతంత్రయమ్।
కురుష్వత్రీణిశాస్త్రాణి లోకానాం మోహనాయవై।। 1.53 ।।
శాస్త్రాణి మత్ప్రణీతాని భవద్భిర్వ్యాకృతానిచ।
ఆభూతసంప్లవం లోకేస్థాస్యన్తి మమ శాసనాత్।। 1.54 ।।
భాఢమిత్యేవతేసర్వే ప్రణిపత్యాబ్రువన్ హరిమ్।
కృతకృత్యస్తదాబ్రహ్మా సార్ధం దేవైస్స్వమాలయమ్।। 1.55 ।।

జగామ సిద్ధగన్ధర్వ చారణాదిభిరర్చితః।।
సంవర్తః----

పఞ్చరాత్రేణతుల్యాని తదా ప్రభృతివైమునే।
శైవాదీనచశాస్త్రాణి ప్రథన్తే శాసనాద్ధరేః।। 1.56 ।।
వైష్ణవ్యామాయయాలోకే ప్రచపన్తినిరఙ్కుశాః।
శైవాదయోపి సమయాస్తత్ర తత్ర ప్రతిష్ఠితాః ।। 1.57 ।।
పఞ్చేతరే పఞ్చరాత్రమదూషితమపి స్వయం।
దూషయన్త్యేవ సృష్టత్వాత్ తద్దూషయితుమీశ్వరైః।। 1.58 ।।
పాషణ్డేషు నిరస్తేషు హేతువాదానుకూలతా।
జాయతే విష్ణుమాయాభిః పతితానాం దురాత్మనాం।। 1.59 ।।
నాస్తికానిన్దకాజాతాః వ్యాధిభిః పరిపీడితాః।
జాయన్తే చమ్రియన్తే చ పచ్యన్తే నిరయోష్వపి।। 1.60 ।।
స్వర్గేషు చ వతన్త్యన్యే మాయామలినచేతసః।
తరన్తిచభవామ్బోధిం మాయయాయే బహిష్కృతాః।। 1.61 ।।
ఆలోడ్యసర్వశాస్త్రాణి విచార్య చ పునః పునః।
నారాయణామృతధ్యానముశన్తి బ్రహ్మవాదినః।। 1.62 ।।
బ్రాహ్మణస్సర్వవర్ణేషు యతిశ్చాశ్రమిషూత్తమః।
యద్వద్గఙ్గా చతీర్థేషు దైవతేష్వపిచాచ్యుతః।। 1.63 ।।
తద్వత్సర్వేషు శాస్త్రేషు పఞ్చరాత్రం ప్రశస్యతే।
పఞ్చరాత్రో క్తవధినా యస్సమారాధయేద్ధరిం।। 1.64 ।।
కైవల్యం పరమంప్రాప్తో న భూయస్సంసరేదిహ।
అక్షయ్యం ఫలమాప్నోతి స పుమాన్నాత్ర సంశయః।। 1.65 ।।
కల్యాణకారిణ స్తస్య పితరస్స్వర్గవాసినః।

బ్రహ్మలోకే పి పూజ్యన్తే కా కథా నరకార్ణవే ।। 1.66 ।।

మన్త్రైశ్చ వైష్ణవైర్దత్తం హవ్యం వా కవ్యమేన వా ।

తదక్షయం భవేత్తేన తృప్యన్తి పిత్రృ దేవతాః।। 1.67 ।।

ఆస్ఫోటయన్తి పితరః ప్రనృత్యన్తి పితామహాః।

వైష్ణవోజాయతే యేషామన్వయేషు మహామతిః।। 1. 68 ।।

పాఞ్చరాత్రోక్తవధినా వాసుదేవం సమాశ్రితః।

నారాయణామృతధ్యాన నిరస్తాశేషవిప్లవః।। 1.69 ।।

ఏతచ్ఛాస్త్రం చ దాతవ్యం శిష్యాయానభ్యసూయవే।

మోక్షమాణాయ నాన్యస్మై కస్మైచ యదృచ్ఛయా।। 1.70 ।।

త్రయీనిష్ఠాయ దాతవ్యమధ్యేతవ్యం చ వేదవత్।

మహోపనిషదాఖ్యస్య శాస్త్రస్యాస్య మహామతే।

పఞ్చరాత్రసమాఖ్యాసౌ కథంలోకే ప్రవర్తతే।। 1.71 ।।

సంవర్తః---

పఞ్చేతరాణి శాస్త్రాణి రాత్రీయన్తే మహాన్త్యపి।

తత్సన్నిధౌసమాఖ్యాసౌ తేన లోకే ప్రవర్తతే।। 1.72 ।।

చన్ద్రతారాగణం యద్వచ్ఛోభతే నైవ వాసరే।

తథేతరాణి శోభ న్తేపఞ్చనైవాస్య సన్నిధౌ।। 1.73 ।।

పఞ్చత్వమథవా యద్వద్దీప్యమానే దివాకరే।

ఋచ్ఛన్తిరాత్రయ స్తద్వదితరాణి తదన్తికే।। 1.74 ।।

ఇదం పవిత్రం పాపఘ్నం శాస్త్రం భవవినాశనం।

సంసారార్ణవమగ్నానాం కర్మపాశానుపేయుషాం।। 1.75 ।।

మహాపోతేన సదృశం తారకం భవసాగరాత్।

ఋగాదిభేదవత్ తన్త్రచాతుర్విధ్యం---

ఋగాదిసంజ్ఞయా వేదశ్చతుర్ధా భిద్యతేయథా।। 1.76 ।।
తద్వత్సిద్ధాన్తభేదేన పఞ్చరాత్రం చతుర్విధం।
ఋగాదయో యథా చైకం భిద్యతే భహుశాఖయా।। 1.77 ।।
తథా సిద్ధా న్తమేకేకం వక్తృభేదేన భిద్యతే।
సిద్ధాన్తం నామచాన్వర్థం నిరాహురితి పణ్డితాః।। 1.78 ।।
మీమాంసాదిషు శాస్త్రేషు యే సిద్ధార్థామనీషిణః।
తేషామన్తేఽధికారోస్మిన్నితి సిద్ధంత సంజ్ఞితం।। 1.79 ।।
సిద్ధాన్తభేద నిరూపణం----

ఏకమూర్తిప్రధానంతు మన్త్రసిద్ధాన్తముచ్యతే।
చతుర్మూర్తిప్రధానంతు యత్తదాగమసంజ్ఞితం।। 1.80 ।।
సిద్ధాన్తముచ్యతేసద్భిర్ద్వతీయం లోకవిశ్రుతం।
నవమూర్తిప్రధానంచ తన్త్రసిద్ధన్తముచ్యతే।। 1.81 ।।
చతుర్వక్త్రే త్రివక్త్రే వా దేవే యత్రార్చనావిధిః।
తత్తన్త్రాన్తవమిష్టం స్యాత్తన్త్రమేతచ్చతుర్విధం।। 1.82 ।।
చతస్రః కథితాః పూర్వం వాసుదేవాదయ స్తథా।
నారాయణో హయగ్రీవో విష్ణు ర్నృహరిసూకరౌ।। 1.83 ।।
తన్త్రసఙ్క ర్యేదోషః---

సాఙ్కర్యం నతు కుర్వీత సిద్ధాన్తేషు పరస్పరం।
యది సఙ్కరతో మోహాత్ రాజారాష్టంచ నశ్యతి।। 1.84 ।।
యేన సిద్ధాన్తమార్గేణ కర్షణాదిక్రియా కృతా।
తేనైవ సకలం కర్మ కుర్యాత్తన్త్రవిభాగవిత్।। 1.85 ।।

తత్తన్త్రాన్తరమిష్టం స్యాత్ సర్వే సర్వఫలప్రదాః।
తేష్వయం మన్త్రసిద్ధాన్తః పాద్మసంజ్ఞో భిధీయతే।। 1.86 ।।
ఏకైకవక్తృ భేదేన సిద్ధాన్తా భహుధాస్మృతాః।
పఞ్చహెూ విస్తరశ్చైవ తన్త్రాణాం ప్రకటీకృతః।। 1.87 ।।
(20) సిద్ధాన్తే మన్త్రసంసిద్ధై శ్శిష్యాణాం హితకామ్యయా।
తన్త్రాణాంచైవసర్వేషాం వక్తా నారాయణస్స్వయమ్।। 1.88 ।।
(20. సిద్ధాద్యైర్మన్త్రసిద్ధానే)

అనుగ్రహార్థం భక్తానాం శ్రావయామాస చస్వయమ్।
శ్రోతారోమూర్తిభేదాశ్చ మునయశ్చ పితామహః।। 1.89 ।।
ప్రయోజనం చ శాస్త్రస్య మోక్షః ప్రకృతిదుర్లభః।
అభిధేయం భగవతస్సమారాధనముత్తమమ్।। 1.90 ।।
సమ్బన్ధో పీష్యతే సద్భి స్సాధ్య సాధన లక్షణః।
శ్రుతిమూలమిదంతన్త్రం ప్రమాణం కల్పసూత్రవత్।। 1.91 ।।
సర్గే సర్గే ప్యవిచ్ఛిన్నం దేవదేవస్యశాసనాత్।
చిన్తామణిర్యథా లోకే శబలా కల్పకద్రుమః।। 1.92 ।।
అర్థిభ్యో వాఞ్ఛితం సర్వం ప్రయచ్ఛతి గతిం వినా।
పఞ్చరాత్రాఖ్య(21) శాస్త్రంతు చతుర్వర్గఫలప్రదమ్।। 1.93 ।।
(21 . రత్నం)

శాస్త్రాన్తరవ్యసనినామభ్యాసః కాలయాపనమ్।
ఫలం వా కిఞ్చి (22) దేవస్సాత్ యత్తత్సాధుబహిష్కృతమ్।। 1.94 ।।
(22. దేవాస్య-దేవస్యాత్)

వాసుదేవం పరిత్యజ్య యేఽన్యం దేవముపాసతే।
నరకాయ భవన్త్యేతే నాత్రకార్యా విచారణా।। 1.95 ।।
సత్యం సత్యం పునస్సత్యముద్ధృత్య భుజముచ్యతే।
వేదశాస్త్రాత్పరంనా స్తి నదైవం కేశవాత్పరం।
తస్మాద్భజస్వ దేవేశం విధినానేనవై మూనే।। 1.96 ।।
కణ్వః---

కతి భేదాని తన్త్రాణామ్ నామధేయాని కాని వా।
శ్రోతుమిచ్ఛామి విప్రేన్ద్ర పరం కౌతూహలంహిమే।। 1.97 ।।
108 సంహితానామ్ నామాని.

సంవర్తః----

శతమేకమథాష్టౌ చ పురాణే కణ్వ శుశ్రుమ।
నామధేయానిచైవ తేషామ్ శ్రూయతామ్ కథ్యతే మయా।। 1.98 ।।
పాద్మమ్ పద్మోద్భవమ్ మాయావైభవమ్ నలకూబరమ్।
త్రైలోక్యమోనమ్ విష్ణుతిలకమ్ పరమాహ్వయమ్।। 1.99 ।।
నారదీయమ్ ధనదీయమ్ వాసిష్ఠమ్ పౌష్క రాహ్వయమ్।
సనత్కుమారం ససకం సత్యాఖ్యం విశ్వసంహితా।। 1.100 ।।
అనన్తాఖ్యం మహీప్రశ్నం శ్రీప్రశ్నం పురుషోత్తమమ్।
మాహేన్ద్ర సంహితాపఞ్చ ప్రశ్నాఖ్యం తత్వసాగరమ్।। 1.101 ।।
(23) వాగీశమ్ సాత్వతంచైవ(24) ద్రవిణం శ్రీకరాహ్వయమ్।
సాంవర్తం విష్ణుసద్భావం సిద్ధాన్తం విష్ణుపూర్వకమ్।। 1.102 ।।
(23. వాసిష్ఠం) (24. తేజౌద్రవిణం)

విష్ణుతన్త్రం చ కౌమారం (25) తథాహిర్బుధ్న్యసంహితా।
విష్ణువైభవికం సౌరం సౌమ్య మీశ్యరసంహితా।। 1.103 ।।
(25. గహస్యంవిష్ణుపూర్వకం)

అనన్తాఖ్యం భాగవతం జయాఖ్యం మూలసంహితా।
పుష్టితన్త్రం శౌనకీయం మారీచం దక్షసంహితా।। 1.104 ।।
ఔపేన్ద్రం యోగహృదయం హారీతం పారమేశ్వరమ్।
ఆత్రేయం మాన్దరం విష్వక్సేవమౌశనసాహ్వయమ్।। 1.105 ।।
వైఖానసం విహఙ్గేన్ద్రం భార్గవం పరపూరుషమ్।
యాజ్ఞవల్క్యం గౌతమీయం పౌలస్త్యం శాకలాహ్వయమ్।। 1.106 ।।
జ్ఞానార్ణవం జామదగ్న్యం యామ్యం నారాయణాఖ్యకమ్।
పారాశర్యం చ జాబాలం కాపిలం వామనాహ్వయమ్।। 1.107 ।।
జయోత్తరం భార్హస్పత్యం జైమినం సాత్వతాహ్వయమ్।
కాత్యాయనీయం వాల్మీక మౌపగాయనసంహితాః।। 1.108 ।।
హైరణ్యగర్భమాగస్త్యం కాణ్వం బోధాయనాహ్వయమ్।
భారద్వాజం నారసింహం గార్గ్యముత్తరపూర్వకమ్।। 1.109 ।।
శాతాతపం చాఙ్గిరసం కాశ్యపం పైఙ్గలాహ్వయమ్।
త్రైలోక్యం విహయంయోగం వాయవీయం చ వారుణమ్।। 1.100 ।।
(26) కృష్ణం చామ్బరమాగ్నేయం మర్కణ్డేయస్య సంగ్రహః।
మహాసవత్కుమారాఖ్యం వ్యాసాఖ్యం విష్ణుసంహితా।। 1.111 ।।
(26. కృష్ణచామర)

మార్కండేయం పారిషదం (27) బ్రహ్మనారదసంహితా।

సంవాదంశుకరుద్రాభ్యాముమామాహేశ్వరాహ్వయమ్ ।। 1.112 ।।
(27. బ్రహ్మన్నరకసంహితా)

దత్తాత్రేయం చ శర్వాఖ్యం వారాహమిహిరాహ్వయమ్ ।
సఙ్కర్షణాఖ్యం ప్రద్యుమ్నం వామనం (28) కల్కి రాఘవమ్ ।। 1.113 ।।
(28. కలిరాఘవౌ.)

ప్రాచేతసాఖ్యమిత్యేతే శతమష్టోత్తరం స్మృతమ్ ।
ఏతాని తన్త్ర నామాని మయోక్తాని మహామతే ।। 1.114 ।।
(29) తన్త్రాస్త్వనేకే భోధ్యన్తే ముక్త్యుపాయాః పృథక్పృథక్ ।
ఇతి తన్త్రం సమాఖ్యాతం శాస్త్రమేవ మనీషిభిః ।। 1.115 ।।
(29.పా. మన్త్రసై యోన భౌధ్యనై.)

తన్త్రాణాం నామధేయాని యో నిత్యం పఠతే నరః ।
సర్వపాప వినిర్ముక్తో యాతి బ్రహ్మ సనాతనమ్ ।। 1.116 ।।
ఇతి శ్రీ పాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయామ్

జ్ఞానపాదే శాస్త్రావతారకమ్ నామ ప్రథమోఽధ్యాయః

--------******------

ద్వితీయోఽధ్యాయః

సంవర్తః----

హే పద్మ నాగరాజేన్ద్ర శ్రుతవానసి యత్పురా।
తన్త్రం తదహమధ్యాప్యో మయి చేదస్త్యనుగ్రహః ।। 2.1 ।।
శ్రీపద్మ ఉవాచః---

తత్ప వక్ష్యామి విప్రర్షతన్త్రం వై లోకవిశ్రుతమ్।
జ్ఞాన యోగ క్రియా చర్యా చతుష్పాద సమన్వితమ్ ।। 2.2 ।।
రహస్యమద్భుతం దివ్యం యన్మయా కపిలాచ్ఛ్రుతమ్।
సంక్షిప్తం చ మహార్థం చ సర్వసిద్ధి ప్రసాధనమ్ ।। 2.3 ।।
సార్ధకోటి ప్రమాణేన బ్రహ్మణా కేశవాచ్ఛ్రుతమ్।
తస్మాత్సముద్ధృతం తన్త్రం వారిధేరమృతం యథా ।। 2.4 ।।
విజ్ఞానమాదౌ సకలం సృష్ట్యుపోద్ఘాతముచ్యతే।
తతో యోగః క్రియా పశ్చాచ్చర్యా చ తదనన్తరమ్ ।। 2.5 ।।
విజ్ఞాన శబ్దార్థః---

విజ్ఞానం భగవజ్జ్ఞానం తజ్జ్ఞానాన్ముక్తిరుచ్యతే।
భగవతః ఆద్యంరూపమ్----

ఆదిమధ్యాన్త రహితమవృద్ధి క్షయమచ్యుతమ్ ।। 2.6 ।।
నిత్యం నిరుపమం జ్యోతి ర్నిత్యతృప్తం నిరఞ్జనమ్।
సర్వాకారం నిరాకారం తమసః పరమవ్యయమ్ ।। 2.7 ।।
తత్కారణవశా త్తస్మాదావిరాసీత్సనాతనాత్।
ద్విహస్తమేకవక్త్రం చ శుద్ధస్ఫటికసన్నిభమ్ ।। 2.8 ।।
సహస్రసవివహ్న్యిన్దు లక్షకోటి సమప్రభమ్।
మరీచి చక్రమధ్యస్థం చక్రాద్యయుధలాఞ్ఛితమ్ ।। 2.9 ।।

శ్రీవత్సకౌస్తుభోరస్కం వనమాలావిరాజితమ్।
కిరీటహారకేయూర వలయాది విభూషితమ్ ।। 2.10 ।।
పీతామ్బరధరంసౌమ్యం రూపమాద్యం సనాతనమ్।
స వాసుదేవో విజ్ఞేయస్సూజ్యం సర్వం చ తన్ముఖాత్ ।। 2.11 ।।
ధ్యేయశ్చ యోగిభిర్నిత్యం హృత్పద్మాహ్వయవిష్టరే।
పశ్యన్తి సూరయశ్శశ్వ త్తద్విష్ణోః పరమం పదమ్ ।। 2.12 ।।
వాసుదేవాత్తతో జాతో వాసుదేవాహ్వయోఽపరః।
ఏకవక్త్రశ్చతుర్బాహుశ్చక్రా ద్యాయుధలక్షణః ।। 2.13 ।।
స్థిత్యై చక్రం సరసిజం దధానం సృష్టయే పునః।
ముక్తయే పాఞ్చజన్యం చ గదాం సంహృతయే తథా ।। 2.14 ।।
శ్రీవత్స కౌస్తుభోరస్కో వనమాలా విభూషితః।
మయూరకణ్ఠవచ్ఛ్యామః పీతనైసర్గికామ్బరః ।। 2.15 ।।
స వాసుదేవో భగవాన్ సృష్టిస్థిత్యన్తముక్తిదః।
ఆత్మానం స ద్విధాచక్రే పునః కేనాపి హేతునా ।। 2.16 ।।
తయోరేకో వాసుదేవశ్శుద్ధస్స్ఫటికసన్నిభః।
నారాయణో ద్వితీయస్తు నీలామ్బుదసమప్రభః ।। 2.17 ।।
సఙ్కర్షణో వాసుదేవాత్ తస్మాత్ప్రద్యుమ్నసంజ్ఞితః।
ప్రద్యుమ్నాదనిరుద్ధోఽభూత్ సర్వ ఏతే చతుర్భుజాః ।। 2.18 ।।
జ్ఞానాది గుణసామాన్యే వాసుదేవః ప్రకీర్తితః।
షణ్ణాంగుణానాం వైషమ్యేవక్ష్యంతే మూర్తయః క్రమాత్ ।। 2.19 ।।
జ్ఞానేఽధికో భవేద్బ్రహ్మన్ సఙ్కర్షణ సమాహ్వయః।
బలేఽధికస్తుప్రద్యుమ్న స్స్యాదైశ్వర్యేఽనిరుద్ధకః ।। 2.20 ।।
మూర్తిభ్యశ్చ చతుర్భ్యశ్చ చతుర్వింశతిమూర్తయః।
జాయన్తేక్రమశో బ్రహ్మన్ దీపాద్దీపాన్తరం యథా ।। 2.21 ।।

సర్వే చతుర్భుజాః పద్మ శఙ్ఖచక్ర గదాధరాః।
వాసుదేవాదాదిదేవాత్ప్రథమా త్కేశవస్తథాః ।। 2.22 ।।
నారాయణో మాధవశ్చ జజ్ఞిరే భూసురోత్తమ।
సఙ్కర్షణాచ్చ గోవిందో విష్ణుశ్చ మధుసూదనః ।। 2.23 ।।
త్రమస్తే సమజాయంత ప్రద్యుమ్నాచ్చ త్రివిక్రమః।
వామనశ్శ్రీ ధరశ్చై తే జజ్ఞిరేమునిసత్తమ ।। 2.25।।
అనిరుద్ధాద్ధృషీకేశః పద్మనాభశ్చ సువ్రత।
దామోదరశ్చ తేనేత్థం ద్వాదశాంశాః ప్రజజ్ఞిరే ।। 2.26 ।।
వాసుదేవాచ్చ తన్నామ్నా తథా సఙ్కర్షణాదపి।
ప్రద్ధ్యుమ్నాదపి తన్నామ్నా తన్నామ్నైవానిరుద్ధకాత్ ।। 2.27 ।।
అభూవన్ క్రమశస్తేభ్య శ్చతుర్భ్యః పురుషోత్తమాః।
అధోక్షజో నృసింహశ్చ చతుర్థశ్చాచ్యుతో మతః ।। 2.28 ।।
చతుర్భ్య ఏవ తేభ్యోమీ జజ్ఞిరే చ యథాక్రమమ్।
జనార్ధనత్తథోపేంద్రో హరిః కృష్ణస్సమాఖ్యయా ।। 2.29 ।।
వాసుదేవాదాదిదేవాన్మూర్త్యష్టకమ జాయత।
బ్రాహ్మీచ మూర్తిః ప్రథమా ప్రాజాపత్యాచ వైష్ణవీ ।। 2.30 ।।
దివ్యా చార్ష్ఠీ మాసుషీ చ సప్తమీ చాసురీ మతా।
పైశాచీ చరమా తాసాం మూర్తీనామపరాదశ ।। 2.31 ।।
మీనాద్యా జజ్ఞిరే విప్ర చతుర్వ్యూహాద్యథాక్రమమ్।
మత్స్యః కూర్మో పరాహశ్చ వాసుదేవాదజాయత ।। 2.32 ।।
నృసింహో వాసునో రామో జామదగ్న్యోఽప్యజాయత।
సఙ్కర్షణాత్తథా జజ్ఞే ప్రద్యుమ్నా ద్రాఘవో బలీ ।। 2.33 ।।
అనిరుద్ధాదభూత్కృష్ణః కల్కీతి దశ మూర్తయః।
సఙ్కర్షణాచ్చ పురుషస్సత్యః ప్రద్యుమ్న సమ్భవః ।। 2.34 ।।

జాతోఽచ్యుతోఽ నిరుద్ధాచ్చ బుద్ధస్త్రైలోక్య మోహనః।
దశార్హశ్శౌరిరన్నోశో వాసుదేవాదజాయత ।। 2.35 ।।
సఙ్కర్షణాద్ధయగ్రీవశ్శఙ్ఖో దరనృ కోసరీ।
వైకుణ్ఠమూర్తిరాద్యాతు ముకున్దశ్చ వృషాకపిః ।। 2.36 ।।
తత్రైవాది పరాహశ్చ తతస్సఙ్కర్షణాదపి।
అనంతః పన్నగో జాతస్సహస్రఫణవాన్ బలీ ।। 2.37 ।।
సుదర్శనాద్యాయుధాని కిరీటాది విభూషణమ్।
మూర్త్యా విర్భావసమయే సహై వైతాని జజ్ఞిరే ।। 2.38 ।।
దేవ్యశ్శ్రియాదయస్తద్వత్ మూర్తభేదం సమాశ్రితాః।
శ్రివత్సాదేవ సకలా జ్జజ్ఞిరే దివ్యలాఞ్ఛనాత్ ।। 2.39 ।।
గరుడః పక్షిణామిన్ద్రో వాహనం భలినాం వరః।
వాసుదేవాది మూర్తి భ్యశ్చన్ద్రో మూర్తిరజాయత ।। 2.40 ।।
కుముదాద్యశ్చ భూతేశాస్సర్వే పారిషదైస్సహ।
పాదతశ్చా నిరుద్ధస్య సమభూవన్ సహస్రశః ।। 2.41 ।।
సహస్రశీర్ష చరణహస్త నేత్రాద్భుతాకృతేః।
అనిరుద్ధాజ్జగజ్జజ్ఞే స్వాఙ్గాదేవ యథాక్రమమ్ ।। 2.42 ।।
ముఖాదిన్ద్రశ్చ వహ్నిశ్చ ఛన్దాంస్యఙ్గాని షట్తథా।
ద్యౌర్మూర్ధ్నో నయనాత్సూర్యో మనసశ్చన్ద్రమా అపి ।। 2.43 ।।
శ్రోత్రాద్దిశో నభోనాభేః పద్భ్యాం భూమి రజాయత।
ప్రాణాద్వాయుస్తథా పానాన్మృత్యుః కేశాత్తథమ్బుదః ।। 2.44 ।।
త్రుట్యాది కాలభేదశ్చ కాలశ్చాభూత్తథా ధియః।
వనస్పతయ ఓషద్యో రోమకూపాద్వినిస్సృతాః ।। 2.45 ।।
యజ్ఞాశ్చ జజ్ఞిరే తస్మాద్బహవో బహ్వృదక్షిణాః।
చాతుర్వర్ణ్యం క్రమాద్వక్త్ర భాహూరు చరణోద్భవమ్ ।। 2.46 ।।

ఏవం సృష్ట్వా హగత్సర్వం విశ్వరూపధరో హరిః।
ఆస్తేఽనన్తాసనేదేవశ్శ్రీ భూమిభ్యాం సహప్రభుః ।। 2.47 ।।
మధ్యే క్షీరార్ణవే శ్వేతద్వీపాఖ్యే హేమనిర్మితే।
ప్రాసాదే సేవ్యమానశ్చ యోగిభిర్వివిధైరపి ।। 2.48 ।।
చణ్డాద్యై ర్ద్వారపాలైశ్చ కుముదాద్యనుజీవిభిః।
పక్షీన్ద్ర విష్వక్సేనాభ్యాం సేవ్యమానో ముదాన్వతః ।। 2.49 ।।
శ్రీవత్సవక్షా నిత్య శ్రీరజేయశ్శాశ్వతో ధ్రువః।
అనిరుద్ధో జగత్సర్వం శైరిన్ద్రాద్యైః పరిపాలయన్ ।। 2.50 ।।
ఇతి శ్రీ పాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహియామ్।
జ్ఞానపాదే మూర్త్యుత్పత్తి భేదోనమ

----------*********---------------

పాద్మసంహితాయామ్।
తృతీయోఽధ్యాయః

పద్మః----

బ్రహ్మణ స్సృష్టిరధునా వక్ష్యతే ద్విజసత్తమ।
నారాయణోఽసృహజత్తోయం తత్రైవాసీన్మహార్ణవః।। 3.1 ।।
అనిరుద్ధాంశజా దుర్గా మాయారూపా సుమోహినీ।
న్యగ్రోధమసృజత్తస్మిన్ మాయారూపే మహాద్రుమే।। 3.2 ।।
అనిరుద్ధాంశజశ్శ్రీమాన్ పద్మనాభః పురాతనః।
సంహృత్య లోకాన్ పురుషః పర్ణపర్యఙ్కమేయివాన్।। 3.3 ।।
వటపత్రశాయినో నాభీపద్మే చతుర్ముఖసృష్టిః।

తత్ర పుంసశ్శయానస్య నాగపర్యఙ్కభూషితే।
హిరణ్మయం పద్మగర్భమ్ నాభేరణ్డమజాయత।। 3.4 ।।
తదణ్డం పఞ్చభూతాత్మభూతం శుద్ధమతర్కితమ్।
అణ్డస్య పర్ధమానస్య మధ్యే పద్మం సితప్రభమ్।। 3.5 ।।
సహస్రదలపర్యన్తమన్తః కేసరమణ్డితమ్।
మధ్యే (1) కర్ణికయా యుక్తమద్భుతమ్ సృష్టికారణమ్।। 3.6 ।।
స్రష్టారమసృజత్తస్మిన్ పద్మనాభశ్చతుర్ముఖమ్।
(1. మణికయా)

పద్మాసనమ్.

ఆసనం బ్రహ్మణో యస్మాత్పద్మ మాదావభూత్తతః।। 3.7 ।।
అన్యేషామపి దేవానా మాసనం పద్మమిష్యతే।

సనన్దనాదీనాం సృష్టికార్యవిముఖతా

సనన్దనాదీనసృజత్సృష్ట్యర్థం పద్మభూస్స్వయమ్।। 3.8 ।।
స్రష్టుం మనో న దధిరే తే చ స్వాయమ్భువాస్తదా।
సర్వే తే యోగినో జాతా వీతరాగా విమత్సరాః।। 3.9 ।।

బ్రహ్మణః క్రోధాద్రుద్రసృష్టిః

తేష్వేవం నిరపేక్షేషు లోకసృష్టౌ మహాత్మసు।
బ్రహ్మణో భూన్మహాన్ క్రోధ స్త్రైలోక్యదహనక్షమః।। 3.10 ।।
భ్రుకుటీకుటిలా త్తస్య లలాటాత్క్రోధదీపితాత్।
సముత్పన్న స్తదా రుద్రో యుగాన్తాగ్ని సమప్రభః।। 3.11 ।।

అర్ధనారీనరవపు ర్మహాకాయః ప్రతాపవాన్।

సంవిభజ్యాత్మనో దేవం నరం నారీం చ నిర్మమే।। 3.12 ।।

మిథునాజ్జజ్ఞిరే తస్మాద్రుద్రాణాం కోటయస్తథా।

సర్వే చతుర్భుజాః క్రూరాః త్రిణేత్రాశ్శూలపాణయః।। 3.13 ।।

తేషు ప్రధానా విప్రేన్ద్ర రుద్రా ఏకాదశ స్మృతాః।

మరీచ్యాదిభిర్జగత్సృష్టిః

రుద్రసృష్టిమపి బ్రహ్మ వ్యర్థమాలోక్య లోకకృత్।। 3.14 ।।

మరీచ్యాదీన్ షడపరాన్ మనసా విర్మమే పునః।

తైరేతదఖిలం సృష్టం త్రైలోక్యం సచరాచరమ్।। 3.15 ।।

బ్రహ్మణః పరమపురుషదర్శనమ్।

ఏవం సృష్ట్వా జగదిదం పద్మయోనిశ్చతుర్ముఖః।

ధ్యానం పరమమాతస్థౌ కారణం స్వస్య చిన్తయన్।। 3.16 ।।

ధ్యాయతస్తస్య పురతః తేజః పుఞ్జమివాభవతే।

దివాకరసహస్రాభం విద్యుత్సఙ్ఘాతసన్నిభమ్।। 3.17 ।।

తన్మధ్యే పురుషశ్రేష్ఠం పీతనిర్మలవాససమ్।

శఙ్ఖచక్రగధాపద్మం ధారయన్తం చతుర్భుజమ్।। 3.18 ।।

శ్రీవత్సాఙ్కం ప్రసన్నాస్యం కౌస్తుభేన విరాజితమ్।

స్ఫురత్కిరీటహారాద్యై ర్భూషణై రుపశోభితమ్।। 3.19 ।।

(2) తం దృష్ట్వా పురుషశ్రేష్ఠం పద్మయోనిరచిన్తయత్।

ఏష ఏవ పరో దేవస్సర్వస్య జగతః ప్రభుః।। 3.20 ।।

(2. శుశ్రూషమాణాయ.)

నాస్మాత్పరతరః కశ్చిద్దృశ్యతే పురుషః స్థితః।

తమేవ సంశర్యాన్ ప్రష్టుం వివిధానుపచక్రమే।। 3.21 ।।

బ్రహ్మః---

కస్త్వమత్యద్భుతాకారః పురుషః పురుషోత్తమ।

మహ్యం (3) జిజ్ఞాతమానాయ ఆత్మానం దర్శయస్వమే।। 3.22 ।।

శ్రీభగవాన్----

స్రష్టారం సర్వలోకానాం పురాణం పురుషం పరమ్।।

అనాదిమధ్యనిధనం విద్ధి మామచలం ధ్రువమ్।। 3.23 ।।

కారణం సర్వలోకస్య మా చ భూతస్సంశయస్తవ।

సంశయస్య త్వదీయస్య చ్ఛేత్తారం మాముపస్థితమ్।। 3.24 ।।

బ్రహ్మః---

ధన్యోస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి పూర్ణకామోఽస్మి శాశ్వత।

అజ్ఞాతం నాస్తి తే జ్ఞేయం కర్తవ్యం నాస్తి చాకృతమ్।। 3.25 ।।

నానవాప్తమవాప్తవ్యం త్రిషు లోకేషు విద్యతే।

కస్య హేతోర్జగత్స్రష్టుం భవాన్ ప్రేరయసే వద।। 3.26 ।।

శ్రీభగవన్---

క్రీడామి కేవలం బ్రహ్మన్ సృష్టిసంహారపాలనైః।

లోకానామపి సర్వేషామహం కేనాపి హేతునా।। 3.27 ।।

ఇతి శ్రీ పాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

జ్ఞానపాదే బ్రహ్మాదిసృష్టిప్రకారో నామ

-------------*********--------

పాద్మసంహితాయామ్

చతుర్థోఽధ్యాయః

బ్రహ్మః----

విధత్సే కేన రూపేణ కేన రూపేణ పాసి వా।
సంహర్తుం యతసే కేన శుశ్రూషా మే విజృమ్భతే।। 4.1 ।।
సృష్ట్యర్థాస అనన్తాసు శక్తిషు చతస్రో ముఖ్యాః.

శ్రీ భగవాన్----

అనన్తాశ్శక్తయస్సృష్టాః మనసైవ చతుర్ముఖ।
చతస్రస్తాసు నర్దిష్టాః ముఖ్యా విష్ణ్వాదిమూర్తయః।। 4.2 ।।
తత్ర తిస్రస్సంసారగోచరాః చతుర్థీ మోక్షదాయినీ.

రజస్సత్వసమోమయ్య స్తిస్రస్సంసారగోచరాః।
ఆనన్దాఖ్యా చతుర్థీ తు భుక్తి ముక్తిప్రదాయినీ।। 4.3 ।।
సృష్ట్యాదుపయోగినో గుణాః

రజో గుణేన భువనం సృజామి సచరాచరమ్।
పాలయామి చ సత్వేన తమసా సంహరామి చ।। 4.4 ।।
ఆనన్దాత్మానమాస్థాయ వాసుదేవాహ్వయ స్స్వయమ్।

విపాశయామి సంసారాత్ యే మామేవ భజన్తి తాన్।। 4.5 ।।
సృజామి పామి హన్మ్యేత ద్రూపైర్బ్రహ్మాదిభిస్త్రిభిః।
నిష్కామానాం బన్ధమోక్షః

వాసుదేవత్మరూపేణ పరేణ భవసాగరాత్।। 4.6 ।।
విపాశయామి నిష్కామాన్యే మామారాధయన్తి తాన్।
విష్ణ్వాదిషు చతస్సృషు వాసుదేవమూర్తి రపవర్గప్రదా.

ముఖ్యశ్చతుర్థామే తేషాముచ్యతే పరమః పుమాన్।। 4.7 ।।
అపవర్గకరత్వేన వాసుదేవస్స ఈరితః।
బ్రహ్మాదయస్తతోఽన్యేతు సంసారాహితదృష్టయః।। 4.8 ।।
బ్రహ్మః----

సంసారీ పురుషః కోఽస్య మాత్రే కే వా పరావరే।
ముక్తః కో యస్య మాత్రే ద్యేన విద్యేతే వరావరే।। 4.9 ।।
శ్రీభగవాన్---

పుణ్యపాపనిమిత్తే యస్సుఖదుఃఖే ని షేవతే।
సాంసారీ సా పరా మాత్రా భ్రహ్మభూయ మితీన్యతే।। 4.10 ।।
మాత్రా పరా భవే త్తస్య స్థావరత్వమసత్సమమ్।
ముక్తస్వరూపమ్.

సంసారవాసనాతీతం విముక్తం కర్మబన్ధనైః।। 4.11 ।।
ఆత్మతృప్తముదాసీనం ముక్తమాహుర్మనీషిణః।

సదైక రూపరూపస్య మాత్రా కాపి న విద్యతే।। 4.12 ।।

బ్రహ్మః----

కే సంసారం ప్రపద్యన్తే కే చ గచ్ఛన్తి నిర్వృతిమ్।

కౌతూహలం హి భగవన్ బ్రూహి తత్త్వం యథాతథమ్।। 4.13 ।।

సంసారబన్ధమోక్షౌ.

శ్రీభగవాన్----

ఫల కామనయా కర్మ విహితం వైదికం భజన్।

బధ్యతే నిస్పృహః కర్మ భజమానో న బధ్యతే।। 4.14 ।।

జ్ఞానం వైషయికం యస్య చక్షురాదినిబన్ధనమ్।

భద్ధ్యతే స పరే దేవే యస్య జ్ఞానం స ముచ్యతే।। 4.15 ।।

బ్రహ్మః---

ముక్తాత్మనశ్చ భవతో భేదః కః పురుషోత్తమ।

ఏతదాచక్ష్వ భగవన్నా తిగుహ్యం యది ప్రభో।। 4.16 ।।

ముక్తాత్మనః పరమపురషస్య చ భేదః

శ్రీభగవాన్---

అహమేన భవన్త్యేతే న భేద స్తత్ర కశ్చన।

యథాహం విహారామ్యేవం తథా ముక్తాశ్చ దేహినః।। 4.17 ।।

బ్రహ్మః---

బధ్నన్తి పురుషం కే తే హేతవః కర్మహేతవః।
కర్మపాశైర్నగలితాన్పురుషాన్ భ్రామయన్తియే।। 4.18 ।।
బన్ధహేతవః

శ్రీభగవాన్---

త్రిభిరేవ గుణైర్వ్యస్తైస్సమస్తైః పూర్వమీరితైః।
సత్వాదిభిః క్రియా చాపి త్రివిధా సమ్ప్రవర్తతే।। 4.19 ।।
తయా సంసార మృచ్ఛన్తి పురుషాః పూర్వవృత్తయః।
ఏవమేవ సుర(1)శ్రేష్ఠ యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి।। 4.20 ।।
బ్రహ్మః---

కథమేభిర్గుణై ర్యోగః పురుషస్యోపజాయతే।
కర్మపాశైర్వముచ్యేత మోక్ష్యమాణశ్చ పూరుషః।। 4.21 ।।
విషయవశాద్గుణత్రయయోగవియోగౌ.

శ్రీభగవాన్

పురుషస్య గుణా యే తే దేవాదర్మానువర్తినః।
విషయస్య వశాదేతే భవన్తిన భవన్తిచ।। 4.22 ।।
విషయ స్వరూపప్రశ్నః ।
బ్రహ్మః---

కోసౌ విషయ ఇత్యుక్తః పురుషాణాం మహేశ్వర।
యస్య యోగాద్భవ న్త్యేతే న భవన్తి చ తే గుణాః।। 2.23 ।।

విషయనిరూపణమ్.

శ్రీభగవాన్

త్రిగుణా ప్రకృతిర్బ్రహ్మన్ (2) విషయో దేహినః స్మృతః।
తద్యోగాద్బధ్యతే జన్తుస్తదయోగాద్విముచ్యతే।। 4.24 ।।
(2. విషయే---స్మృతాః)

జానాతి పురుషో నిత్యం ప్రకృతిం త్రిగుణాత్మికామ్।
సా చ ప్రసూతే సతతం నిద్రాలస్యం పృథగ్విధమ్।। 4.25 ।।
స్వరూపం విస్మరత్యేష నిద్రయా వివశస్స్వయమ్।
స భన్ధ ఇష్యతే పుంసాం కిం భూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి।। 4.26 ।।
ఇతి శ్రీ పాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

జ్ఞానపాదే ముముక్షుసంసారమోచనం నామ

చతుర్థోఽధ్యాయః

-----------********----------

పాద్మసంహితాయామ్

పఞ్చమోఽధ్యాయః

బ్రహ్మాః----

ప్రకృత్యా తస్య సంయోగో జాయతే కేన హేతునా।
ఏతదాచక్ష్వ భగవన్ రహస్యం దుర్లభం (1) మమ।। 5.1 ।।
(1. మతమ్)

శ్రీభగవాన్---

ప్రకృత్యా పురుషస్య సంయోగే హేతుః।
మన్మాయా కారణం బ్రహ్మన్న నాదిరవినాశినీ।
యునక్తి పురుషం సైషా ప్రకృత్యా గుణరూపయా।। 5.2 ।।
భగవతః ప్రసాదాత్ ప్రకృత్యా వియోగః

మత్ప్రసాదం వినా తస్య న విరామో స్తి కస్య చిత్।
యావన్నాహం ప్రసీదామి తావన్మాయా దురత్యయా।। 5.3 ।।
పూర్ణకామస్య భగవతః ప్రసాదే నిబన్ధనమ్.

బ్రహ్మః----

పూర్ణ కామస్య దేవస్య ప్రసాదే కిం నిబన్ధనమ్।
న జానే కారణం తస్య తన్మే బ్రూహి నిబన్ధనమ్।। 5.4 ।।
శ్రీభగవాః----

వర్ణానామాశ్రమాణాం చ మర్యాదాయామయాకృతా

తాం యే సమనువర్త న్తే ప్రసాద స్తేషు మే మహాన్।। 5.5 ।।

తస్మాత్సంసారిణాం పుంసాం మత్ప్రసాదం వినా క్వచిత్।
నిశ్శ్రేయసకరం నాస్త్యద్బుద్ధ్యస్వ కమలాసన।। 5.6 ।।
బ్రహ్మా---

భగవన్ దేవదేవేశ జానామి పురుషోత్తమ।
త్వామేవ జగతాం మన్యే స్రష్టారం కమలేక్షణ।। 5.7 ।।
ప్రభవన్తి యతో లోకాః ప్రలయం యాన్తి యత్ర చ।
భగవన్ తదశేషేణ (2) జ్ఞాతుమిచ్ఛామి శంస మే।। 5.8 ।।
(2. శ్రోతుం)

సృష్ట్యాదినిరూపణమ్।
శ్రీభగవాన్---

ప్రకృతిః పురుషశ్చోభే మమ రూపే దురత్యయే।
అనుప్రవిశ్య ద్వితయాం క్షోభయామ్యహమిచ్ఛయా।। 5.9 ।।
ప్రకృతి స్త్రి గుణా బ్రహ్మన్ననాదిరవినాశినీ।
పురుషాధిష్ఠితా సూతే స్థావరాణి చరాణి చ।। 5.10 ।।
గుణసామ్యాత్మన స్తస్మాత్పురుషాధిష్ఠి తాత్పునః।
అజాయత మహత్తత్త్వం త్రివిధం త్రివిధైర్గుణైః।। 5.11 ।।
అహఙ్కారస్తతో జాత స్తస్య త్రిస్రో విధాః స్మృతాః।
వై కారికస్తైజసశ్చ (3) భూతాదిశ్చేతి తత్త్రిధా।। 5.12 ।।
(3. భౌతికశ్చేతి.)

వైకారికాదహఙ్కారాత్సాత్త్వికాః పఞ్చహజ్ఞి రే।

జ్ఞానేన్ద్రియాణి పంచైవ రాజసాత్తైజసాత్తువనః।। 5.13 ।।
కర్మేన్ద్రియాణి జాతాని భూతాదేస్తామసాదథ।
శబ్దతన్మాత్రమభవత్తచ్చా కాశమజీజనత్।। 5.14 ।।
స్పర్శతన్మాత్రమాకాశా త్తస్మాద్వాయురజాయత।
రూపమాత్రం తతో వాయో స్తస్మాదగ్నిరజాయత।। 5.15 ।।
రసమాత్రమజన్యగ్నే స్తస్మాదాపః ప్రజజ్ఞిరే।
గన్ధతస్మాత్రమద్భ్యోపి గన్ధమాత్రాత్తథా మహీ।। 5.16 ।।
శబ్దైకగుణమాకాశం శబ్దస్పర్శగుణోఽనిలః।
శబ్దస్పర్శౌ తథా రూపం తద్వదగ్నేరుదాహృతమ్।। 5.17 ।।
(4) శబ్దస్స్పర్శౌ రసో రూపం చాతుర్గుణ్యపాం స్మృతమ్।
శబ్దస్పర్శౌ రూపరసౌ గన్ధః పఞ్చగుణా మహీ।। 5.18 ।।
(4.శబ్దస్పర్శౌ రూపరసౌ.)

నానావీర్యాః పృథగ్భూతాస్తే సృష్టాస్సంహతిం వినా।
నాశక్నువన్ప్రజాస్స్రష్టుం తతసై సంహతాస్స్వయమ్।। 5.19 ।।
మహదాది విశేషాన్తాః ప్రధానపురుషేరితాః।
అణ్డం మమాంశభూతస్య పద్మ నాభస్య మద్మజ।। 5.20 ।।
నాభేరజాయత తతో జగద్యోనిరభూద్భవాన్।
సర్గాదౌ ప్రకృతేరేవముద్భూతమఖిలం జగత్।। 5.21 ।।
లీయతే ప్రకృతావేవ కల్పాన్తే కమలాసన।।
బ్రహ్మః---

మన్యే త్వయా జగత్సృష్టం విధృతం చ త్వయా విభో।
కాలరూప స్త్వమేవైకః కల్పాన్తే సఞ్చహర్ధ చ।। 5.22 ।।

ఇదానీం వద మేజ్ఞానం బ్రహ్మసిద్ధిదమచ్యుత।
యజ్జ్ఞాత్వా న పునర్జన్మ మరణం భవబద్ధనమ్।
బ్రహ్మజ్ఞానద్వై విధ్యమ్।
శ్రీభగవాన్---

జ్ఞానం ద్వివిధమాఖ్యాతం సత్వాఖ్యం చక్రియాత్మకమ్।
(5) సత్వాఖ్యస్య క్రియాఖ్యేన సిద్ధిరవ్యభిచారిణీ।। 5.23 ।।
(5.తత్వాఖ్యస్య ఇతిక్వచిత్ ఇతః ప్రభృతిశ్లోకేషు సత్వశబ్దస్థానే సత్తా శబ్దః కోశాన్తరే దుశ్యతే,)

బ్రహ్మః---

జ్ఞానం క్రియాత్మకం తావత్ వద క్రీయగ్వ్రిధం ప్రభో।
యోనాభ్యస్తేన సత్వాఖ్యం యాస్యామి బ్రహ్మ(6) సిద్ధిదమ్।। 5.24 ।।
(6. సాధనమ్)

సత్వక్రియాత్మకజ్ఞాన లక్షణమ్।
శ్రీ భగవాన్----

యమశ్చ నియమ (7) శ్చైవక్రియాఖ్యం ద్వివిధం స్మృతమ్।
తాభ్యాం జ్ఞానంచ సత్వాఖ్యం ప్రాప్నోత్యేవ న సంశయః।। 5.25 ।।
(7.శ్చేతి క్రియాచ ద్వివిధా స్మృతా,)

బ్రహ్మణ్యభిన్నం సత్వాఖ్యం జ్ఞానాజ్ జ్ఞేయమవాప్యతే।
(8) జ్ఞానాన్ముక్తః పరానన్దే పరమాత్మని (9) పద్మజ।। 5.26 ।।
(8.జ్ఞేయాత్,) (9.పరన్ధామని.)

బ్రహ్మః----

బ్రహ్మప్రాప్తౌ (10) త్వయా సమ్యగుపాయః కథితః పురా।
ఇదానీం దేవ దేవేశ బ్రూహి మే బ్రహ్మలక్షణమ్॥ 5.27 ॥
(10.ప్రాప్తుమ్.)

బ్రహ్మలక్షణమ్।
శ్రీభగవాన్----

ఆనన్దలక్షణం బ్రహ్మ నాదరూపమవిక్రియమ్।
క్లేశాదిభిరసంస్పృష్టం నిష్క్రియం నిర్వికల్పకమ్॥ 5.28 ॥
అద్వన్ద్వమనవచ్ఛిన్నం స్వసంవేద్యం నిరఞ్జనమ్।
సుసూక్ష్మం స్వవశం స్వైరం స్వయం జ్యోతి (11) రనాదిమత్॥ 5.29 ॥
(11. రనామయాం)

అనన్తమక్షయం శాన్తమదృష్టా న్తమవృద్ధిమత్।
ధ్రువమేకం (12) సదా నన్దం చిద్రూపం సర్వగం పరమ్॥ 5.30 ॥
(12.చిదానన్దమ్.)

గతాగతవినిర్ముక్తం వాసుదేవాహ్వయం విభు।
ప్రభవం సర్వభూతానామీశ్వరం పురుషోత్తమమ్॥ 5.31 ॥
స్వభావనిర్మలం నిత్యం నిస్తరఙ్గం నిరాకులమ్।
నిర్మర్యాదం గుణాతీతం సగుణం సర్వకామదమ్॥ 5.32 ॥
హీనవర్ణైరసంసేవ్యం మోక్షమార్గైరతర్కితమ్।

అధ్యేయం ధ్యేయమాశ్చర్యమవాఙ్మనసగోచరమ్ ।। 5.33 ।।
షాడ్గుణ్యవిగ్రహం సర్వశక్తి (13) స్వాశ్రయమాశ్రితమ్ ।
భూతేశం భూతకృద్భూతం తమసః (14) పరతః స్థితమ్ ।। 5.34 ।।
(13. స్థాన సమాశ్రితమ్.) (14.పారమాస్థితమ్)

(15) ప్రధానం ప్రకృతేరన్యద్భోగ్యం భోక్తృ నిరఙ్కుశమ్ ।
ప్రమాణప్రత్యయాతీతం సర్వతోక్షిశిరోముఖమ్ ।। 5.35 ।।
(15.ప్రధానాత్.)

సర్వతః పాణిచరణం సర్వమావృత్య (16) విష్ఠితమ్ ।
బహిరన్తస్థ్సితం వ్యాపి(17) సర్వ తన్త్రాతిశాసనమ్ ।। 5.36 ।।
(16.తిష్ఠతి.)(17.సర్వతశ్శృతిశాలివనమ్)

అజమోఙ్కారమవ్యక్తం మూలమన్త్రాత్మకం శివమ్ ।
(18) మాయారూపంచమాయాభి(19)న్నిత్యతృప్తమణోరణు ।। 5.37 ।।
(18.మాయాతీతం) (19.అనాయాసమ్)

మహతోఽపి మహా స్థూల (20) మతులం మృదు దీప్తిమత్ ।
అమూర్తం మూర్తమోజస్వి చిద్ఘనం (21) నిరుపద్రవమ్ ।। 5.38 ।।
(20.సద్వక్రమృజు. అమృతం మృదు.) (21. నిరపాశ్రయం)

పశ్యన్నిత్థం పరం బ్రహ్మ పరేణ జ్ఞానచక్షుషా ।
యోగయుక్తస్సదా మర్త్యః ప్రాప్నోతి చ పరం పదమ్ ।। 5.39 ।।
ఇతి శ్రీ పఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

జ్ఞానపాదే (22) బ్రహ్మలక్షణం నామ

(22.ఆనన్దలక్షణమ్)

పఞ్చమోఽధ్యాయః

------------*************------------

పాద్మసంహితాయామ్

షష్ఠోఽధ్యాయః।
బ్రహ్మః----

సర్వతః పాణిపాదాది బ్రహ్మణో రూపమిరితమ్।
అరూపస్యాపి తత్సర్వం కథయస్వ యథాతథమ్।। 6.1 ।।
భగవతస్సర్వతః పాణు పాదాదిత్య నిర్వచనమ్।
శ్రీభగవాన్----

చరాచరమిదం కృత్స్నమాక్షిప్తం పరమాత్మనా।
యతస్తత్సర్వపాణిత్వం తస్య లక్షణముచ్యతే।। 6.2 ।।
దేశకాలా విశేషేణ సంయుక్తం పరమేష్ఠినా।
యౌగపద్యేన సతతం సర్వతః పాత్రప్రభుస్తృతః।। 6.3 ।।
తిర్యగూర్ధ్వమధశ్చోచ్చైర్గత్వా భాసయతే జగత్।
రవిర్యథా తథా కృత్వా విశ్వతశ్చక్షురుచ్యతే।। 6.4 ।।

సర్వం పురస్థ్సితం తస్య వస్తుజాతం యత స్తతః।
విశ్వతో ముఖతా తస్య బ్రహ్మణః కమలాసన।। 6.5 ।।
జ్ఞానేన్ద్రియాణి సర్వాణి శ్రూయన్తే శిర ఉత్తమమ్।
తథా జ్ఞానాశ్రయత్వేన జ్ఞేయస్సర్వశిరాః ప్రభుః।। 6.6 ।।
విదూరమవిదూరస్థం తథా వ్యవహితేతరే।
శృణోతి శబ్దసఙ్ఘాతం తేనాసౌ సర్వతశ్శ్రవాః।। 6.7 ।।
భిన్నో వహ్నిరయః పిణ్డాదభిన్న ఇన దృశ్యతే।
తద్వద్వ్యక్తాద్బహిర్భూతో వ్యక్తమావృత్య తిష్ఠతి।। 6.8 ।।
(1) ఆదర్శే నిర్మలే యద్వదన్తస్థా ప్రతియాతనా।
దృశ్యతే తత్ర తద్వత్వాన్వ్యద్విభోరవ్యక్తరూపతా।। 6.9 ।।
(1.ఆదర్శో నిర్మలో యద్వన్మలినేన తిరోహితః)

నేన్ద్రియాధీనవిజ్ఞానో రూపాదిషు చతుర్ముఖ।
భగవానముతో హేతోస్సర్వజ్ఞః కథతో బుద్ధై।। 6.10 ।।
పరమేణ మహత్త్వేన సంయోగాత్పరమాత్మనః।
వ్యాపిత్వముచ్యతే విష్ణోరీశ్వరస్య (2) మనీషిభిః।। 6.11 ।।
(2. మహర్షిభిః)

అనాదిత్వ మజత్వేన తథై వానన్తతా విభోః।
పరోక్షత్వేన సర్వేషామపదిత్యుచ్యతే నృభిః।। 6.12 ।।
అసంవిద్వషయో బ్రహ్మన్ గన్ధః పుష్పాదికే యథా।
త్రిభిర్గుణైరబద్ధోపి బద్ధవత్తేషు తిష్ఠతి।। 6.13 ।।
యథా పుష్కరపర్ణేషు స్వచ్ఛమమ్బుః ప్రతిష్ఠితమ్।
అన్తర్బహిరభివ్యాప్య తిష్ఠత్యేకో మహార్ణవే।। 6.14 ।।

నిమగ్న స్యేవ కుమ్భస్య బహిరన్తరపాం స్థితిః।
పరక్షేత్రజ్ఞయోరైక్యమాత్మనో శ్రుతిచోదితమ్।। 6.15 ।।
క్షేత్రజ్ఞస్యాస్యబాహుల్యం దేహభేదాత్ప్రతీయతే।
ఏకస్యైవహి బిమ్బస్య దర్పణేషు యథా తథా।। 6.16 ।।
భూతాది పఞ్చపఞ్చాతం క్షేత్రం తత్ర వ్యవస్థితః।
జీవోయస్తం విదుః ప్రాజ్ఞాః క్షేత్రజ్ఞం పరసంజ్ఞితమ్।। 6.17 ।।
అబుద్ధిబోధ్యమస్పష్టం (3) వ్యక్తస్యోపరి విష్ఠితమ్।
పరాత్పరతరం విషుం సూరయో జ్ఞానచక్షుషా।। 6.18 ।।
(3.అవ్యక్తోపరి.)

విదన్తిన తమజ్ఞానాత్ జ్ఞానగోచరమక్షరమ్।
పరస్య వ్యాపినో దేహచలనాద్యా న విభ్రమః।। 6.19 ।।
యథా ఘటస్థమాకాశం నీయమానే ఘటే మతిః।
యాతీతి వస్తుతో నైవ భేదోస్తి పరజీవయోః।। 6.20 ।।
పద్మపత్రసహస్రేషు సూచీభిన్నేష్వను క్రమాత్।
సూక్ష్మత్వాత్కాలభేదస్తు యథా నైవోపలభ్యతే।। 6.21 ।।
తథైవ పరమాత్మాయాం (4) నామ్నాణుః పరికీర్తితః।
దూరస్థమజ్ఞాః పశ్యన్తి హృత్పద్మే విష్ఠితం సదా।। 6.22 ।।
(4. విజ్ఞానాత్. విజ్ఞాతః)

వితత్య వాయురాకాశం యథైక స్తిష్ఠతి ప్రభుః।
తథా చరాచరం విశ్వం వ్యాప్య తిష్ఠత్యజస్స్వయమ్।। 6.23 ।।
(5) స్రష్టుం సంహర్తుమీశానో రశ్మీనభ్యుదితో రవిః।
యథా తథా జగత్సర్వం స్రష్టు హర్తుం ప్రభుర్హరిః।। 6.24 ।।

(5. క్వచిత్ కోశే అయం శ్లోకః `స్వంపరమ్' ఇత్యస్మాదనన్తరం దృశ్యతే. `వర్ణైః' ఇత్యాద్యర్ద్ధంచ నా స్తి.)

స్వం పరం చాపి విషయం ప్రకాశయతి చిద్ఘనః।
యథా ప్రదీపస్స్వస్యాపి ఘటాదేశ్చ ప్రకాశకృత్।। 6.25 ।।
వర్ణైస్స్వితాదిభిర్హీనస్త ద్వద్భాసయతే (6) హరిః।
షడ్భిర్గుణై రన్విత త్వాత్ జ్ఞానాదిభిరనవ్యగైః।। 6.26 ।।
(6. తద్వానధ్యాస్యతే)

భగవాన్ కథితస్సద్భిః పరమాత్మా జగన్మయః।
దధ్ని సర్పి స్తిలే తైలం మాధుర్యం చ గుడాదిషు।। 6.27 ।।
అభిన్నం తస్వతో ద్వవ్యాదమూర్తం తత్ర చ స్థితమ్।
ఉపలమ్భన (7) సామర్థ్యాద్ధృశ్యతే న తదీక్ష్యతే।। 6.28 ।।
(7.సాన్నిద్యాత్.)

అజోప్యమూర్తస్స ర్వేషామన్తరాత్మా పరః పుమాన్।
జ్ఞానినాంభావనాయోగాదుపలబ్ధిపథం గతః।। 7.29 ।।
బ్రహ్మః---

చరాచ రేషు సర్వేషు యద్వస్తు వ్యావ్య విష్ఠితమ్।
(8) అమూర్తమపృథగ్భూతం స్వసం వేద్యం విదన్తి కే।। 6.30 ।।
(8. అమూర్తం చ పృథగ్భూతమ్.)

విద్యయాభగవన్మహ్యం తానాచక్ష్వ యథాతథమ్।
పఞ్చరాత్రవిధిదీక్షితానాం విష్ణుమాయో త్తరణమ్।

శ్రీభగవాన్----

పఞ్చరాత్రోక్తమార్గేణ యో దీక్షాం చక్రమ్ణ్డలే।
కృత్వా సమర్చనం విష్ణోః ద్విషట్కాక్షరవిద్యయా।। 6.31 ।।
ఆరాధయన్తి శాస్త్రోక్తవిధినా దేశికోత్తమాః।
తేషాం హృదమ్బుజే సాక్షాదావి (9) రాసైపరః పుమాన్।। 6.32 ।।
(9. రస్మి.)

తరన్తి విష్ణుమాయాం తే న తరన్తీతరే జనాః।।
బ్రహ్మాః---

వస్తు (10) సాక్షాత్కృతం కీదృగ్లక్షణం తస్య కీదృశమ్।
భగవన్ కథ్యతాం సర్వం మయి చేదస్త్యనుగ్రహః।। 6.33 ।।
(10. వస్తుసాక్షాత్కృతిః)

నిదిధ్యాసితవస్తు స్వరూపమ్

శ్రీభగవాన్----

వాలాగ్రశతభాగస్థం ప్రధాన పురుషాత్మకమ్।
గమనాగమనైర్హీనమణిష్ఠం తదణోపరి।। 6.34 ।।
మహిష్ఠం మహతో వస్తు పరమానన్దవిగ్రహమ్।
వృద్ధిక్షయవినిర్మక్తం సర్వగం సంవిదాత్మకమ్।। 6.35 ।।
సద్రూపం ప్రణవా (11) వేద్యమప్రతర్క్యం ప్రమాణవత్।
ఏవం (12) వస్తు చ కాంక్షన్తే హృదయే యోగినస్సదా।। 6.36 ।।

(11. వేద్యం ప్రతర్కప్రణవాన్వితమ్.) (12. రూపధరం బేవమ్. వస్తు కార్త్స్న్య ఇతి పాఠద్వయీూ.)

తస్యస్థూలాదిరూపేణ త్రైవిద్యమ్.

స్థూలం సూక్ష్మం పరం తస్య త్రివిధం రూపమీరితమ్।।

స్థూలాదీనాం లక్షణం

స్థూలం తత్సకలం జ్ఞేయం సూక్ష్మం సకలనిష్కలమ్।। 6.37 ।।

పరం నిష్కలమేవస్యాద్రూపం కమలసమ్భవ।

రూపం సహస్రశీర్షాది సకలం పరమాత్మనః।। 6.38 ।।

(13) తేజః పుఞ్జమివాభాతి రూపం సకలనిష్కలమ్।

సచ్చిదానన్దరూపాది రూపాం నిష్కలసంజ్ఞితమ్।। 6.39 ।।

(13. తేజః రుఞ్చం సపాదాదిరూపమ్)

ప్రకృతి వికృతి నిరూపణమ్।

ప్రకృతిర్వికృతిశ్చ స్వే స్వ రూపే పరమాత్మనః।

సత్వాదిగుణసంఘాతః ప్రకృతిర్వికృతిః పునః।। 6.40 ।।

పురుషః పరమాత్మాఖ్యస్తేనేయంత్రిగుణాత్మికా।

మరమాత్మా ధిష్ఠితాయాః ప్రకృతేర్జగత్సర్గాదిః।

అధిష్ఠితా జగస్తర్వం ప్రసూతే చేతనాత్మకమ్।। 6.41 ।।

సంహరత్యపి తత్సర్వం నియోగా దేవ తస్య సా।

సపరమాత్మా నారాయణః

ఏక ఏవ పరో దేవో నానాశక్తి సమన్వితః।। 6.42 ।।

కరోతి సర్గసంహారౌ స చ నారాయణస్స్మృతః।
నానాధిక్త్కైః(14) పురద్వారైర్యథా పురనివాసినః।। 6.43 ।।
(14. నవద్వారైః)

అన్తర్విశన్తి యద్వచ్చ పురుషాః పురుషం పరమ్।
ఉపాసకా (15) విశన్త్యన్తర్విద్యయా పరయా సదా।। 6.44 ।।
(15. విశన్త్యన్యేతన్మయ్యా.)

* { బ్రహ్మరన్ధ్రాదిషు రుక్మాభత్వాదిగుణవిశిష్ట బ్రహ్మస్వరూప ధ్యాతుర్దగ్ధ కల్మషస్య బ్రహ్మప్రాప్తిః} *

జ్యోతిర్మణ్డలమధ్యస్థం రుక్మాభం పురుషం పరం।
హృత్పద్మకర్ణికారూఢం శఙ్ఖచక్రగదాధరమ్।। 6.45 ।।
చతుర్భుజం భావయన్తి (16) స్థానేష్వేతేషు యోగినః।
బ్రహ్మరన్ధ్రే భ్రువోర్మధ్యే నభిచక్రేగలావటే।। 6.46 ।।
(16. భావరూపమయోగినః)

జిహ్వాగ్రే దాలుమధ్యే చ భావయన్తో యతేన్ద్రియాః।
పూర్వజన్మకృతం కర్మ దగ్ధ్వా యాన్తి సనాతనమ్।। 6.47 ।।
* నిష్కామకర్మిణామన్యేషామపి బ్రహ్మప్రాప్తికథనమ్.*

విష్ణోరారాధనపరాః పఞ్చకాలపరాయణాః।
అష్టాఙ్గయోగ(17) సిద్ధాశ్చ ద్వాదశాక్షరచిన్తకాః।। 6.48 ।।
(17. నిష్ఠాశ్చ.)

(18) వాశుదేవశ్రయా మర్త్యా వాసుదేవ పరాయణాః।
సర్వపాపవిశుద్ధాశ్చ యాన్తి బ్రహ్మ సనాతనమ్ ।। 6.49 ।।
(18. జవతోదివః)

* ముక్తాత్మ పరమాత్మనోస్సదృష్టాన్తం భేదగర్భాభేదనిరూపణమ్ *

వర్షధారాః పృథగ్భూతాః పతన్త్యో (18) దివి మేఘతః!

భూమావైక్యం యథా యాన్తి తద్వద్బ్రహ్మణి యోగినః ।। 6.50 ।।
అర్ణో నదీనాం బహుధా (19) తత్స్వరూపాది భేదవత్।
(19. సరోరూపాది.)

ప్రవిష్టం వారిధేర్వారి నోదకాద్వ్యతిరిచ్యతే ।। 6.51 ।।
తథైవ బ్రహ్మణి పరే ముక్తాత్మావశ్చతుర్ముఖ।
ఏకీభావేన తిష్ఠన్తి తత్సాలోక్యం యథా భవేత్ ।। 6.52 ।।
ఏతద్రహస్యముదితం నిషత్సూపనిషత్సు చ।
(20) యోగః ప్రకాశితస్తుభ్యం మయా కమలసమ్భవ ।। 6.53 ।।
(20. ఉక్తం ప్రకాశితం)

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

జ్ఞానపాతే బ్రహ్మప్రాప్త్యుపాయకథనం నామ

షష్ఠోఽధ్యాయః

---------***********---------

పాద్మసంహితాయామ్.

సప్తమోఽధ్యాయః।

* బ్రహ్మప్రాప్తి సాధనజ్ఞానోత్పత్తి కారణ ప్రశ్నః*

బ్రహ్మః----

బ్రహ్మణః ప్రాప్త్యుపాయస్య జ్ఞానస్యో (1) త్పత్తికారణమ్।

ఉచ్యతాం తదశేషేణ ప్రసాదో మయి చేత్తవ।। 7.1 ।।

(1. త్పాద.)

శ్రీభగవాన్---

* నిష్కామకర్మభిర్నిర్మలీకృత చిత్తస్య బ్రహ్మజ్ఞానోత్పత్తినిరూపణమ్ *

బాహ్యే పరాగరహితం నిర్మలం తస్య జాయతే।

విజ్ఞానం యస్య భగవత్సమారాధన కర్మభిః।। 7.2 ।।

అనాద్యవిద్యావిరయో యోగజైశ్చ యమాదిభిః।

(2) శౌచమిజ్యా తపశ్చర్యా స్వాధ్యాయా భ్యసనం తథా।। 7.3 ।।

(2.ఇదమర్ధం క్వచిన్న.)

బ్రహ్మచర్యా మితాహారో మౌనమిన్ద్రియనిగ్రహః।

అహింసా చోపవాసశ్చ స్నానం తీర్థనిషేవణమ్।। 7.4 ।।

వైరాగ్యం పుత్రదా రేషు దుష్టాహారవివర్జనమ్।
అక్రూరతా వృద్ధసేవా క్షమా (3)మైత్ర్యనృశంసతా।। 7.5 ।।
(3. మైత్ర్యాదయస్తథా)

పరదారపరస్వేషు వై ముఖ్యం శాస్త్రసేవనమ్।
అసక్తతా (4) భోగ్యవస్తుష్వే_త్తై శ్చిత్తప్రసాధనైః।। 7.6 ।।
(4. భోజనా దావేత్తై.)

జ్ఞానం ప్రత్యఙ్ముఖం జాతం తేన జానన్తి తత్పదమ్।
యత్ప్రాప్య న నివర్తనై జన్మమృత్యు వివర్జితాః।। 7.7 ।।
పురుషాః (5) కర్మనిరతా (6) జ్ఞాన విజ్ఞానజన్మని।
(5. కథితో హేతురితి) (6. జాతా విజ్ఞాన.)

* జీవస్య సంసారహేతు నిరూపణమ్ *

సంసారహేతు (7) మధునా కథయామి చతుర్ముఖ।। 7.8 ।।
(7. బన్ధత్వమ్.)

శుభాశుభాత్మకం కర్మ కృత్వా మాయావశం గతాః।
(8) భోగాయతనమాస్థాయ తత్తత్కర్మ (9) ప్రవాహజమ్।। 7.9 ।।
(8. భోగాఙ్గాం తనుమ్.)(9.ప్రభావజమ్)

* మోక్షసంసారౌ ప్రతి జ్ఞానాధిక్య కర్మాధిక్యయోర్హేతుతా*

దుఃఖం సుఖం వా పురుషా భుఞ్జతే(10) నియతేన్ద్రియాః।

సంసృతిసా్స చతుర్వ్యక్త తస్యాః కర్మైవ కారణమ్ ।। 7.10 ।।

(10.యోత్వత్రన్వితాః।)

ముక్తీర్జ్ఞానాదికే తస్యాస్సంసృతేరాత్మనో భవేత్।

(11) కర్మాధికే పువస్సైవ జాయతే నిరవగ్రహా ।। 7.11 ।।

(11.ధర్మధికైః పునర్త్వేవం జాయతే నిరవగ్రహః)

సంసారహేతుభూతం తత్కర్మజ్ఞానేన నశ్యతి।

క్షీణే కర్మణి సంసారహేతౌ ముక్తి (12) రనన్తరా ।। 7.12 ।।

(12.రనన్తరమ్)

కల్పతే సంసృతిః (12) కర్మహేతు రుక్తా వినిశ్చితా।

కరోతి కర్మ చావిద్యావివశః పురుషస్స్వయమ్ ।। 7.13 ।।

(12. కర్మరూపా హేతుర్వనిశ్చితా---కర్మహేతుర్ముక్తా వినిశ్చితా----ఇతి చ పాఠః)

* సత్త్వరజస్తమసాం శుభాశుభకర్మహేతుత్వమ్*

గుణా ఏవ త్రయో విద్యా సమాసవ్యాసవృత్తయః।

(13) త్తైరేవ కురుతే కర్మ శుభం వా యది వా శుభమ్ ।। 7.14 ।।

(13. తేనైవ.)

త్త్రైస్త్రిభిర్త్రివిధా నిద్రా జాయతే కర్మకారణమ్।

సైషాఽవిద్యా చ మాయా చ కథ్యతేకోవిదోత్తమైః ।। 7.15 ।।

సత్వాత్సుఖమయీ నిద్రా రజసః కర్మసఙ్కులా।

తమసో మోహినీ: నామ తాభిర్నిగలితః పుమాన్ ।। 7.16 ।।

సంసా (14) రతోఽవశః కర్మ కరోతి జనికారణమ్।

(14. రాదవశ)

* ఉక్తార్థప్రపఞ్చనమ్*

సత్వాదిగుణసంయుక్తం మనో భూతేషు పఞ్చసు ।। 7.17 ।।

(15) ప్రయుక్తం పఞ్చధా (16) భిన్నం ప్రసూతే బహుధా (17) క్రియాః।

మనసస్సత్వగుణోపేతం (18) పృథివీస్థం యదా భవేత్ ।। 7.18 ।।

(15. ప్రవృత్తమ్.) (16. భిన్నాం) (17. క్రియామ్.) (18.పృథివ్యాం)

తదా కరోతి పృథివీఖననాదిక్రియాం నరః।

ఆరాధయేత్ప్రతిచ్ఛాయాం (19) పాలనాయ నృణాం తథా ।। 7.19 ।।

(19.పాలనం వా. పాలనాయామ్. తృణంతథా.)

రజసిస్థే ప్రాణహింసాం మృగయాబుద్ధిమేవ చ।

తమసిస్థే తు హృదయే చ్ఛేదనం భేదనం తథా ।। 7.20 ।।

అభిచార వశీకార పరస్వహరణాదికమ్!

సత్వస్థేఽప్సు జలక్రీడా జలపానం చతుర్ముఖ ।। 7.21 ।।

నదీతనరణమిత్యాది కరోతి వివశః పుమాన్।

(20) రజసా చ జలద్రోణ్యామవగాహూ నివజ్జనమ్ ।। 7.22 ।।

(20.రజసిస్థే.)

సేతుబన్ధం సముద్రాదౌ బాహూభ్యాం తరణం తథా।

తమసిస్థే (21) తు మనసి జలతీరే విమోచనమ్।। 7.23 ।।

(21.మనస్యప్యు. వాపితలే.)

కూపే వా పతనం శ్వభ్రే కరోతి పురుషస్సదా।

(22) మనస్తేజసి సత్వస్థే సూర్యచంద్రాది దర్శనమ్।। 7.24 ।।

(22. అగ్నౌ తేజసి. హృదితేజపి.)

పటుత్వముష్ణభావశ్చ రత్న హేమాది దర్శనమ్।

కరోతి రజసి ప్రాప్తై ఖఢ్గహస్తస్సము (23) త్థితః।। 7.25 ।।

(23. ద్యతః)

మృగాన్హన్తి తథా ముష్టిదణ్డైశ్చ భృశతాడనమ్।

తమసిస్థే మనస్యగ్నౌ రక్తపుష్పాదిషు స్పృహా।। 7.26 ।।

శ్వసనస్థే గుణే సత్వే శీఘ్రయానం చ నర్తనమ్।

గానం ప్రలాపనం కర్మ కరోతి రజసి స్థితే।। 7.27 ।।

(24) చిత్తే గజాశ్వరోహాది తథోర్ధ్వగమనాదికమ్।

తమోగుణస్థే మనసి ప్రాసాదారోహణాదికమ్।। 7.28 ।।

(24.నరో.)

చిత్తే వ్యోమని సత్వస్థే నిరాభాసం నిరాశ్రయమ్।

గమనం రాజసే చిత్తే ధృష్టం జాగర్తి యత్నునః।। 7.29 ।।

స్వాపే తదీక్షితం సర్వం మానసే (25) తమసి స్థితే।

సర్వదష్ఠ వదా (26) త్మాయం సుఖదుఃఖం న బుధ్యతే।। 7.30 ।।

(25. జ్ఞానవర్జితః) (26. త్మానం.)

ఏవం బహువిధాం కర్మ పుమాన్ మాయా (27) వశఙ్గతః।
కరోతి త్రిగుణైర్యుక్తః కర్మభిస్తైః పుమానయమ్ ।। 7.31 ।।
(27. వశానుగః)

సంసారే (28) పి గతో జన్మ నాశం చ ప్రతిపద్యతే।
యదా ప్రసాదసుముఖః పరమాత్మా సనాతనః ।। 7.32 ।।
(28.పతతే.)

తదా మాయావి (29) ముక్తశ్చ యోగయుక్తో జితేన్ద్రియః।
విజ్ఞానేన పరం బ్రహ్మ ప్రాప్నోతి సుఖలక్షణమ్ ।। 7.33 ।।
(29. ముక్తస్సన్.)

* జీవస్య గుణత్రయ యోగాయోగకారణనిరూపణమ్*

బ్రహ్మః----

ఏభిర్గుణై స్తథా యోగో వియోగో వా కథం భవేత్ ।।
శ్రీభగవాన్-----

పురుషస్య గుణా ఏతే త్రయోపి కమలాసన ।। 7.34 ।।
మాయాయోగ వియోగాభ్యాం భవన్తి న భవన్తి చ।
మాయానపాయినీ నిత్యా మయి తిష్ఠతి శాశ్వతీ ।। 7.35 ।।
మాయావశంగతాస్సర్వే భ్రమన్త్య జ్ఞానమోహితాః।
బ్రహ్మమయో పి కిముత దేవాద్యాః కమలాసన ।। 7.36 ।।

* భగవత్ప్రసాదాన్మాయానివృత్తిః *

(30) మత్ప్రసాదావసానా యా మదధీనా వినశ్యతి।

మాయాయోగేన బధ్యన్తే ముచ్యన్తేతాం (31) జయన్తియో।। 7.37 ।।

(30. ప్రసాదాతేవ సా మాయా. ప్రసాదాతేవ మాయాయాః ఇతి చ కోశా న్తరే. ప్రసాదాదేవ సా మాయా. ఇతి క్వచిత్.)(31.తరన్తి.)

* భగవత్ప్రసాదకారణ నిరూపణమ్*

బ్రహ్మ----

పరిపూర్ణస్య భగవన్ ప్రసాదస్తవ కింకృతః।

న (32) వేద్మి కారణం తత్ర తన్మే బ్రూహి యథాతథమ్।। 7.38 ।।

(32. విధిః)

శ్రీభగవాన్----

శ్రద్ధా భక్తిస్సమాధిశ్చ మయి సమ్యక్సమర్పితా।

కారణం శాస్త్రదృష్టేన విధినా నాన్యథా భవేత్।। 7.39 ।।

సర్వేషాం మోక్ష్యమాణానాం కారణ త్రయమీరితమ్।

త్రైర్వినా సంసరన్త్యన్యే మాయాపర (33) వశా జనాః।। 7.40 ।।

(33. వశఙ్గతాః)

* శ్రద్ధాభక్తి సమాధీనాం విషయవిశేషనై యత్యమ్*

మమావతారరూపాణి బుధ్వా సృష్టాని మన్ముఖాత్।
(34) అధర్మస్యోపశాన్త్యర్థం ధర్మ కామ ప్రవృద్ధయే।। 7.41 ।।
(34. అదర్మోత్థాన.)

బహూని బోద్ధం యోగ్యాని త్రయం తత్ర సమాచరేత్।
సర్వాకారవినిర్ముక్తం రూపం యత్పరమాత్మనః।। 7.42 ।।
దుర్విజ్ఞానం తదేతేషాం (35) శ్రద్ధాదీనామగోచరమ్।
ముక్తికారణముద్ధష్టం బ్రహ్మన్ భూయః కిమిష్యతే।। 7.43 ।।
(35. మత్స్యాదీనామగోచరమ్। ముక్తికారణ మిత్యుక్తమ్,)

* చేతనా చేతనయోరభిన్నకారణత్వ నిరూపణమ్*

బ్రహ్మః----

అచేతనం చేతనం చ రూపం స్రష్టుం సమీక్ష్యతే।
కిమేకయోని స్సా సృష్టి ర్యోని భేదః కిమేతయోః।। 7.44 ।।
శ్రీభగవాన్---

అభిన్నమేకమవ్యక్తం (36) రూపం తత్పర మాత్మనః।
అవిభక్తం విభక్తం చ దధ్ని సర్పిరివ స్థితమ్।। 7.45 ।।
(36. పూపేణ పరమాత్మనః)

అవ్యక్తం వ్యక్తిమాపన్నం కదాచిత్పురుషేచ్ఛయా।
మహాన్ జాత స్తతోవ్యక్తాదహఙ్కారత్తతోఽజని।। 7.46 ।।

(37) ఆహఙ్కారాన్మనో జాతం తన్మాత్రా పఞ్చకం తతః।
ఇన్ద్రియాణి దశైకం చ సమజాయత పద్మజ।। 7.47 ।।
(37.తన్మాత్రపఞ్చకం జాతమహఙ్కరాన్మత్తతః)

మహాభూతం పృథివ్యాది పఞ్చకం తదన న్తరమ్।
అచేతనాచ్చేతనాచ్చ సృష్ఠిరేవముదాహృతా।। 7.48 ।।
* గుణత్రయవశాదుత్తమాధమమద్యమభావోత్పత్తిః*

త్రిభిరేవం గుణై రేతై రుత్తమాధమమద్యమాః।
జాయనై కారణవశాత్తాన్బ్రవీమి క్రమాదహమ్।। 7.49 ।।
* తేషాం స్వరూపమ్*

భావేషు తేషు భూయిష్ఠం సత్వం శ్రేయాం శ్చతుర్మఖ।
భూయిష్ఠరాజసో మధ్యో జఘన్యస్తు సమాధికః।। 7.50 ।।
* ఉత్తమసత్వభావార్చనాయాః భోగమోక్ష సాధనస్వమ్*

తత్ర సత్వాధికై ర్భవై (38) రర్చనా మమ తోషిణీ।
భోగో వాప్యపవర్గో వా ఫలం తేషాం యథేప్సితమ్।। 7.51 ।।
(38. నరాణామమరైషిణామ్.)

* రజస్తమోభావయోః క్షయుఫలత్వమ్*

(39) రజసాధికభావేన (40) యజన్తే యే ద్విజాతయః।
(41) తేషాం త్రివిష్టపే వాసః పునరావృత్తిలక్షణః।। 7.52 ।।

(39. రజోధికేన భావేన.) (40. జాయన్తే.) (41.తేయాన్తి విష్టవే వాసం)

సంసృతిశ్చ క్షణే తస్య యహన్తే యే తమోఽధికాః।
తేషాం భువస్థ్సలే వాసః క్షయే భూలోకసంసృతిః।। 7.53 ।।
యక్షభూత పిశాచాది (42) యజన్తే తమసాధికాః।
ఉషిత్వా నరకే ఘోరే జన్మ స్యాజ్జఙ్గమాదిషు।। 7.54 ।।
(42. యజనం తమసాధికైః)

* భగవద్యాజినామేవాపున రావృత్తిలక్షణ ఫరావాపిః *

గత్వా గత్వా నివర్త న్తే యజ్ఞ (43) ధర్మ పరాయణాః।
అద్యాపి న నివర్త న్తే యే మమారాధనే స్థితాః।। 7.55 ।।
(43. కర్మ.)

ఆబ్రహ్మసదనాల్లోకాః జాయనేఽగవస్థితాః।
మల్లోక వాసినో భూయస్సంసరన్తి న కుత్రచిత్।। 7.56 ।।
తస్మాద్భజస్వమాం బ్రహ్మన్ సత్వభావస్థితస్సదా।
* ఆహారత్రైవిధ్యమ్*

సత్వాది గుణయుక్తానా (44) మాహార స్త్రివిధః స్మృతః।
స్నిగ్ధాశ్చ మధురా హృద్యా స్తిష్ఠతః ప్రథమే గుణే।। 7.57 ।।
(44. మాహారాస్త్రీవిధాస్స్మృతాః)

కట్వమ్లలవణప్రాయా మద్యమే (45) తిష్టతః ప్రియాః।

రసహీనం యాతయామం పూతిగన్ధం చిరోషితమ్।
ఉచ్ఛిష్టం ప్రీతిజననం జఘన్య గుణ (46) వర్తినః।। 7.58 ।।
(45. పి గుణే స్మృతాః.) (46.వర్తినామ్)

సత్త్వాత్సుఖమయీ నిద్రా రజసః కర్మసఙ్కులా।
నిద్రా దివానిశం తస్య తమో యస్యాధికో గుణః।। 7.59 ।।
* సత్త్వాదినిష్ఠానాం గతిత్రైవిధ్యమ్ *

(47) సత్త్వస్థస్యోర్ధ్వగమనం స్థితర్మ ధ్యే రజోఽధికే।
అధో గతిస్తామసానాం త్రివిధానాం త్రిధా గతిః।। 7.60 ।।
(47. సత్వస్య చోర్ధ్వ)

* సత్యజ్ఞానాదయ స్సత్వనిష్ఠస్య గుణాః*

తత్ర సత్వం నర్మలత్వాత్ప్ర కాశకమనావృతమ్।
సత్వం జ్ఞానం తపో మౌనం ధృతిశ్శౌచం శమః క్షమా।। 7.61 ।।
ఇత్యాదయస్సత్వని ష్ఠే గుణాః కల్యాణ (48) కారిణః।
(48. కారణాః.)

* అహఙ్కారాదయో రజోనిష్ఠస్య గుణాః *

అహఙ్కార (49) స్త్రిధా దర్మః క్రోధో దమ్భ (50) ఇతీరితః।। 7.62 ।।
గుణా రజోగుణస్యైతే తామసస్య తు కథ్యతే।
(49. తథా దర్పః।) (50. ఇతి దుశః।)

* పైశున్యాదయస్తమోనిష్ఠస్య గుణాః *

పై శున్యం పరనిన్దా చ నిద్రా లస్యంఽవృశంసతా ।। 7.63 ।।
ఇత్యాదయస్తమోఽధీనా గుణాః ప్రోక్తాశ్చతుర్ముఖ।
* రజస్తమసోర్వ్రలయో సత్వవివృద్ధ్యాజ్ఞానాదిప్రాప్తిః *

ప్రలీనయోరితరయోర్గుణయోశ్చ జఘన్యయోః ।। 7.64 ।।
సత్వే ప్రవృద్ధే విజ్ఞానముత్కృష్టం జాయతేఽధికమ్।
తేన ప్రాప్నోతి పరమం స్థానం ప్రకృతి దుర్లభం ।। 7.65 ।।
యత్రాప్యవ్య న నివర్త న్తే సంసారే దుఃఖ (51) సమ్భవే।
దేహం త్యజన్తస్సత్వస్థా లోకాన్ యాన్తి సనాతనాన్ ।। 7.66 ।।
(51. సాగరే---సఙ్కులే.)

రజస్థస్య ప్రలీనస్య జన్మ (52) మాత్రం మహాకులే।
ప్రలయే తమసిస్థస్య పురుషస్య చతుర్ముఖ ।। 7.67 ।।
(52. కర్మసమాకులే.)

మూఢయోనిషు జన్మ స్యాన్నికృష్టాసు పునః పునః।
(53) త్యజతోఽన్తే స్మృతిర్యేషు దేవసమ్భన్ధమాత్మనః ।। 7.68 ।।
(53. త్యజత స్సంస్మృతీః---నిత్యతోన్తే--స్మృతిర్యేషు)

భావేషు తం తమాప్నోతి పురుషో భావనావశాత్।
పుంసామేవం బహువిధాః గతయస్సముదాహృతాః ।। 7.69 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

జ్ఞానపాదే గతివి శేషకథనం నామ

సప్తమోఽధ్యాయః

------------****

అష్టమోఽధ్యాయః

* విజ్ఞానోపాయత తపశ్చర్యా స్వరూపప్రశ్నః *

బ్రహ్మాః---

విజ్ఞానోపాయారూపేణ తపశ్చర్యా చ కీర్తితా।
భగవన్ తత్తపః క్రీదృక్ కిం వా తత్కథ్యతాం మమ।। 8.1 ।।
శ్రీభగవాన్---

* వాచికాది తపస్త్రైవధ్యమ్ *

వాఙ్మనః (1) కాయజత్వేన తపస్త్రిత్రి విధం మతమ్।
దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞ పూజనం శౌచమార్జవమ్।। 8.2 ।।
(1. కార్య.)

అహింసనం బ్రహ్మచర్మం తపశ్శారీరమీరితమ్।
అనుగ్రహపరం వాక్యం సత్యం భూతో పకారకమ్।। 8.3 ।।
స్వాధ్యా (2) యాభ్యసనం చేతి వాచికం కథితం తపః।

సన్తోషస్సతతం బ్రహ్మచిన్తయాఽఽత్మవినిగ్రహః।। 8.4 ।।
(2. యవ్యసనమ్.)

భావశుద్ధి (3) స్సౌమ్యతా చ తపో మానస (4) మీరితమ్।
* సాత్త్వికాదిభేదేన పునస్త్రైవిధ్యమ్ *

శ్రద్ధధానైః (5) కృతం సమ్యగఫలాకాఙ్క్షిభిర్నరైః।। 8.5 ।।
(3. సౌమ్యభావః) (4. మాదృతమ్.) (5. కృతత్యాగం.)

సాత్త్వికం తత్తపో జ్ఞేయం తద్ధి విజ్ఞానకారకమ్।
సత్కారమానపూజాది సిధ్యర్థం రాజసం తపః।। 8.6 ।।
తామసం తు తపత్తత్స్యాత్ యత్పరోత్సాదనాదికమ్।
కర్మ కద్వివిధం (6) నైవ విజ్ఞానోత్పత్తికారణమ్।। 8.7 ।।
(6. చైన.)

* సృష్టికారణ లయాధిష్ఠాన స్థితికాలానాం నిరూపణమ్ *

బ్రహ్మః---

కుతః ప్రసూతిర్జగతాం తేషాం నాశః క్వసంమతః।
కియన్తం కాలమేతేషాం స్థితిర్మే భగవన్ వద।। 8.8 ।।
శ్రీభగవాన్---

ఆపన్నా ప్రకృతిర్వ్యక్తిం సూతే సర్వం చరాచరమ్।
తత్రైవ లీయతే సర్వం బ్రాహ్మే ఆయుషి చ స్థితిః।। 8.9 ।।

* చతుర్ముఖాయుః పరిమాణమ్*

కాలో యుగసహస్రాఖ్యః దివారాత్రిశ్చ తావతీ।।
బ్రహ్మణసైన మానేన శతమాయుశ్చ వత్సరాః।। 8.10 ।।
* బ్రహ్మణ ఏకస్మిన్ దినే చతుర్దశమనవః *

భవన్తి మనవస్తస్య దినే తత్ర చతుర్దశ।
ఏకోనసప్తతిః కాలో మనోరేకస్య కీర్తితః।। 8.11 ।।
పరస్మిన్ బ్రహ్మణి (7) బ్రహ్మన్ అర్వాచినే లయం గతే।
ప్రలయో మహదాఖ్యోయం చతురానన కీర్తితః।। 8.12 ।।
(7. పరే)

* అవాన్తర లయో దైనన్దినః *

(8) అవాన్తరాశ్చ ప్రలయా దినానామవసానజాః।
(8. అవాన్తరశ్చ ప్రలయో దినందినమథో జనాః। భవన్తి తుసైర్మహా ప్రలయశ్చ పునః పునః చక్రవత్ప్రలయః కాలో)

* సృష్టిస్థితిలయానామ విశ్రాన్తిః *

భవన్తిధాతృభిసైస్తైర్మ హాంశ్చ ప్రలయః పునః।। 8.13 ।।
చక్రవద్వర్తతే (9) కాలో న విరామోస్తి కర్హిచిత్।
(9.లోకో.)

బ్రహ్మాః---

కింరూపా ప్రకృతిర్దేవ సూతే కథమిదం జగతే।
బ్రూహి సర్వమశేషేణభ వగవన్ భూతభావన।। 8.14 ।।
* ప్రకృతిస్వరూప నిరూపణమ్ *

శ్రీభగవాన్----

అస్యూనాధికరూపాణాం సత్త్వాధీనాం చతుర్ముఖ।
గుణానాం సంహతిర్యా సా ప్రకృతిస్సద్భిరుచ్యతే।। 8.15 ।।
* భగవదధిష్ఠితాయాస్తస్యా జగద్యోనిత్వమ్*

అచేతనా సా విశ్వస్య యోని (10) రవ్యాకృతా స్వయమ్।
(11) నిత్యా సూతే జగత్సర్వం నియోగాత్పరమాత్మనః।। 8.16 ।।
(10.రవ్యాకృతిస్స్వయం)

(12)) అవిభక్తా విభక్తా చ దధ్ని సర్పిరివ స్థితా।
సఙ్కర్షణాఖ్యో భగవాన్ ప్రకృతావేవ తాః ప్రజాః।। 8.17 ।।
(11 నిత్యం నూతే.) (12. అవిభక్తోవిభక్తశ్చ---స్థితః)

రుద్రస్సంహరతి స్వైరం బ్రహ్మణో దివసక్షయే।
దివసాదౌ జగత్సర్వం పునరేవా (13) సృజత్ప్రజాః।। 8.18 ।।
(13. సృజం మహత్)

లోకకర్తాస్వయం బ్రహ్మ యథా పూర్వం యథాక్రమమ్।
ఇత్యేవం సర్గసంహారౌ మయా సమ్యగుదీరతౌ।। 8.19 ।।

బ్రహ్మ---

ఐశ్వర్యమష్టగుణవత్కిం (14) తధ్యద్భక్తిమాన్ పుమాన్।
ఆప్రోతి కీదృక్సాయుజ్యం యుజ్ఞానస్య సుమేధసః।।
(14.దధద్భక్తిమాన్. తద్యస్మహిమా)

లబ్ధ్వా చైశ్వర్యమఖిలం కేన ప్రతినివర్తతే।। 8.20 ।।
శ్రీభగవాన్----

* అణిమాద్యైశ్వర్యనిరూపణమ్*

అణిమా మహిమా చాపి (15) యావానేవాస్య కామ్యతే।।
తావ న్తమిష్టమాప్నోతి గరిమా లఘిమాపి వా।। 8.21 ।।
(15. యావతేవాస్య.)

ఇష్యమాణమవాప్నోతి లఘిమ్నా తేన పూరషః।
దేశం (16) విదూరమప్యేష క్షణమాత్రేణ గచ్ఛతి।। 8.22 ।।
(16.దూరం విదూర.)

యథా శాల్మనితూలస్య తథా దేహస్య లాఘసమ్।
గరిమ్ణా తేన దేహస్య పర్వతస్యేన నోద్ధృతిః।। 8.23 ।।
ఆహారేషు విహారేషు (17) యథాకామం ప్రవర్తతే।
సఙ్కల్పేనైన భూతాని వశ్యాని కమలాసన ।। 8.24 ।।
(18. యథాకర్మ.)

పరకాయప్రవేశం చ యథేష్టం ప్రతిపద్యతే।
ఏభిరష్టభిరేవైతే విహరన్తి యథేప్సితమ్।। 8.25 ।।
యది మాం విస్మ రేయుస్తై సుఖనిద్రావిమోహితాః।
మద్భుక్రి (19) క్షరణాదేవ ప్రతిస్రోతో వహా జనాః।। 8.26 ।।
(19. స్మరణాదేవ.)

జాయన్తే పునరుత్కృష్టవం శేషు మహతాం సతామ్।
పునర్భ జేయుర్మా మేవ (20) యజన్తే సిద్ధికామ్యయా।। 8.27 ।।
(20. యదితే)

ముచ్యన్తే మన్త్రప్రసాదేన జన్మనో ఽస్మాద్విగర్హితాత్।।
* సాయుజ్యాదిభేదేన ముక్తై స్త్రైవిద్యమ్*

భేదేన చాప్యభేదేన మిశ్రేణ చ చతుర్ముఖ।। 8.28 ।।
త్రిధైన ముక్తిరుదితా భేదే కైఙ్కర్యలక్షణా।
ముక్తిర్యథేహ లోకేషు పరిచర్యాపరా నరాః।। 8.29 ।।
దేవస్య తద్వదేనై తే వై కుణ్ఠే పరమాత్మనః।
లోకే తస్య సమీపస్థా ముక్తాత్మాన స్సమాహితాః।। 8.30 ।।
వసన్తి కిఙ్కరాస్సన్త స్తత్ప్రసాదపరాస్సదా।
అభేద ముక్తిరత్యన్త మైక్యం స్యాత్పరజీవయోః।। 8.31 ।।
ఆత్మనో భావనా చైక్యే సోహమిత్యేవమాత్మికా।
యస్య (21) తస్యైకతాపత్తి ర్ముక్తిర్జీవవరాత్మనోః।। 8.32 ।।
(21.నాత్మైకతాపత్తిః----నాస్యైకతాపత్తి ర్జీవాత్మపరమాత్మనోః ఇతిపాఠాన్తరమధికం దృశ్యతే.)

సిద్ధాన్తేమిశ్రరూపే తు భేదేస్థిత్వార్చనాదిభిః।

తోషయిత్వా పరం దేవం తతో యుక్తస్సమాహితః।। 8.33 ।।

విజ్ఞానేనైకతానేన పరమాత్మని చిద్ఘనే।

ఐక్యం ప్రాప్నోతి సా ముక్తిరుక్తా సాయుజ్యలక్షణా।। 8.34 ।।

ఐశ్వర్యమణిమాద్యష్ట గుణావాప్తిస్సుదుర్లభా।

ముక్తిర్వా (22) వరమానన్దప్రాప్తిరూపా యదీప్సితమ్।

పుంసాం తదుభయం ముక్తిః ప్రసూతే పరమాత్మని।। 8.35 ।।

(22. పరమైశ్వర్యం రూపం నా సర్వమీప్సితమ్.)

* తత్వప్రశ్నః*

బ్రహ్మః----

బహూని తత్వాన్యుక్తాని శాస్త్రైర్బహుభిరచ్యుత।

తేషు (23) తత్వేషు నర్వేషు భావనా విహితా క్రమాత్।। 8.36 ।।

(23. సత్వేషు.)

(24) సమాధిరేకతానైవ శాస్త్రవిజ్ఞానముత్తమమ్।

ప్రసూతే యేన (25) తద్బ్రహ్మ తత్వేభ్యః పరమం మతమ్।। 8.37 ।।

(24. "సమాధిః" ఇత్యర్ధస్య స్థానే "సమిహితైవ సర్వేషాం ఫలానాముత్తమో త్తమమ్'
ఇతీయవధికమస్తి.)(25. తతస్సర్వం.)

ప్రాప్నువన్తి సరాస్సర్వే తత్వాని కథయస్వ మే।। 8.38 ।।

* ఏకపఞ్చాశత్తత్వాని *

శ్రీభగవాన్----

చత్వారింశద్దశైకం చ తత్త్వాని పరమాత్మనః।
రూపాణ్యేవ చతుర్వక్త్ర సఙ్క్షేపసాత్కథయామ్యహమ్।। 8.39 ।।
భావనా తేష్వవికృతా సిద్ధయే కల్పతే పరా।
(26) వక్తవ్యాని తతస్తాని (27) హేతో స్తాన్యవధారయ।। 8.40 ।।
(26. అవ్యక్తాని.) (27. సమస్తా.)

అవ్యక్తం బుద్ధిరన్యక్చ తతః పరమహఙ్కృతిః।
(28) తన్మాత్రపఞ్చకాన్యేకాదశ చోక్తాన్యనుక్రమాత్।। 8.41 ।।
(28. తన్మాత్రాపంచధా హ్యేవం దశచాం భోరుగసన. ఇతి క్వచిత్.)

పృథివ్యాదీని భూతాని పఞ్చైవకమలాసన।
మాయాకాలకలారాగవిద్యాదీని యతః క్రమాత్।। 8.42 ।।
నన్దశ్చైవ మహానన్దో మహావిద్యా సమీరితా।
క్షేత్రజ్ఞశ్చ (29) శివో బ్రహ్మ పురుషస్తదనన్తరమ్।। 8.43 ।।
సత్యాచ్యుతౌ తథాఽనన్తో (30) విష్ణుస్సర్వశ్చ నిర్వృతిః।
(29. శిరో.) (30. పురుషః ప్రకృతిస్స్వయమ్.)

విశ్వశ్చ పురుషశ్చ ద్వౌ పరమేష్ఠీ సమీరితః।। 8.44 ।।
నామ్నాఽనిరుద్ధః ప్రద్యుమ్నస్సఙ్కర్షణ సమాహ్వయః।
వాసుదేవశ్చ (31) చత్వారింశద్దశచైకం చతుర్ముఖ।। 8.45 ।।
(31. చత్వారి దశచైవ.)

(32) తతః ప్రోక్తమిదం సర్వం యత్రోత్పన్నం చరాచరమ్।

తస్య (33) ప్రపఞ్చో రుపాణి తేషాం నామాని కః క్షమః।। 8.46 ।।

(32. " తతః" ఇత్యర్థస్యస్థానే. " ఓతప్రోతమిదం సర్వం యత్రోత్పత్తిః క్షయస్తిధా " ఇతిక్వచిత్ పాఠః) (33. ప్రపఞ్చరూపాణి)

ఇహ సర్వాణ్య శేషాణి వక్తుం వాచామపీశ్వరః।

(34) ఇత్యేషా కథితా తుభ్యం తత్త్వానాం నామపద్ధతిః।। 8.47 ।।

(35. దిగేషా కథితా.)

సంజ్ఞావికల్పైస్తత్త్వాని భావయన్త (36) స్సమాధిభిః।

యుఞ్జానా యోగినశ్శశ్వత్ప్రాప్నువన్తి పరం పదం।। 8.48 ।।

(36. స్వకర్మభిః)

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

జ్ఞానపాదే తపోవిశేషకథనం నామ

అష్టమోఽధ్యాయః

------------***********------------

పాద్మసంహితాయామ్

నవమోఽధ్యాయః

* భువనకోశస్వరూపనిరూపణమ్ *

బ్రహ్మః-----

అజ్ఞానసాగరం తీర్త్వా (1) విద్యాపారముపేయివాన్।
(2) ఉచ్యతాం సాంప్రతం మహ్యం భువనాని చతుర్దశ।। 9.1 ।।
(1.పద్మాగార.) (2. భగవన్)

రూపతో (3) నామతశ్చాపి జిజ్ఞాసా పరమేశ్వర।
(3. మానతశ్చాపి విజ్ఞానే. ఇతి క్వచిత్. అన్యత్ర---రూపతో వాపి విజ్ఞాపయ పమేశ్వర. ఇతి.)

శ్రీభగవాన్----

యత్ర ప్రతిష్ఠితం యచ్చ మానం రూపం చ యాదృశమ్।
భువనానాం తదఖిలం చతుర్ముఖముఖై శ్శతైః।। 9.2 ।।
వక్తుం నిరవశేషేణ కః (4) క్షమేత ప్రపఞ్చతః।
బోద్ధుం వా నిఖిలం శక్తః కో వా ధారయితుం క్షమః।। 9.3 ।।
(4.క్షమస్తత్ప్రపఞ్చతః)

తద్బ్రవీమి సమాసేన (5) సర్వం త్వం బుధ్యసే యథా।
(5. సుఖం)

* పృధివ్యాః పరిమాణమ్ *

చతురశ్రా భవతి భూః పఞ్చాశత్కోటి యోజనైః।। 9.4 ।।

విస్తీర్ణా సర్వతో దిక్షు ఘనం వైకోటియోజనమ్।

ద్వీపాని సప్త సన్త్యత్ర తావన్తస్తోయరాశయః।। 9.5 ।।

ఆఙ్గులీయకవత్సర్వే భూమేరుపరి విష్ఠితాః।

* సప్తద్వీపాః*

ద్వీపాని నామభిస్తావత్కథ్యన్తే (6) క్రమశశ్శృణు।। 9.6 ।।

(7) జమ్బూప్లక్ష కుశ క్రౌఞ్చశ్శాకద్వీపస్తథా పరః।

శాల్మలీ పుష్కరో నామ సప్తమశ్చతురానన।। 9.7 ।।

* సప్తసముద్రాః*

(6. తత్క్రమం.) (7. జమ్బూః ప్లక్షః కుశశ్చైవశాకశ్శాల్మలికస్తథా।
క్రౌఞ్చపుష్కరనామానస్సప్తద్వీపాః ప్రకీర్తతాః ఇతి క్వచిత్. అన్యత్ర తు
జంబూప్లక్షశ్శాల్మలిశ్చకుశః క్రౌఞ్చస్తథా పరః శాకః పుష్కరనామా చ సప్తమః)

ఆనుపూర్వ్యాత్సముద్రాంశ్చ కథయామి యథాతథమ్।।

(8) లవణేక్షురసౌ పశ్చాత్ మైరేయ స్తదనన్తరమ్।। 9.8 ।।

(8. లవణేక్షు సురాక్షీరదధిసర్పి స్తథోదకమ్.)

సర్పిర్దధి (9) పయస్త్వవ్యత్తతశ్శుద్ధోదకం పరమ్।

(9. పయాంస్త్యవ్యత్ పయస్త్వస్వక్ పశ్చిమశ్చ శుభోదకః ఇతిచ.)

* ద్వీపసముద్రపరిమాణమ్ *

(10) భూభాగే మధ్యమే జమ్బూద్వీపమానం చ కథ్యతే।। 9.9 ।।

(10. తన్మధ్యే మధ్యతోంబూని ద్వీపః నిస్తారాద్వారిధి.క్షారస్తాదృగ్ద్వి పాహ్యనన్తరాః ఇతి క్వచిత్.)

లక్షయోజనవిస్తారస్సర్వతస్తదనన్తరమ్।
విస్తారం వారిధిః క్షారస్తాదృగ్ద్వీపమనన్తరమ్॥ 9.10 ॥
ఉత్తరోత్తరమేకైకం ద్విగుణాయామ (11) విస్తరః।
(12) ద్వీపాని షట్సముద్రాశ్చ పరిశిష్టాశ్చతుర్ముఖ॥ 9.11 ॥
(11. విస్తరాః ఇతి పాఠః) (12. ద్వీపాశ్చ సన్తిషట్ తత్ర.)

ద్వీపం జమ్బూసమాఖ్యాతం విభజేన్నవదా పునః।
* మేరోస్సన్నివేశవిశేషః *

భాగేతు మధ్యమే మేరోరుచ్చాయో లక్షసంమితః॥ 9.12 ॥
యోజనానాం క్షితేరస్త ర్మగ్నష్షోక్షశకఙ్ఖ్యయా।
సహస్రాణాం యోజనానాం (13) శిష్టోభాగః ప్రకాశతే॥ 9.13 ॥
(13. మేరోర్భాగః)

క్షితే రూర్ధ్వం రైమయశ్చ సర్వతో మూర్ధ్నివిస్తృతః।
ద్వాత్రింశచ్చ సహస్రాణాం యోజనా (14) నామయాం పునః॥ 9.14 ॥
(14. నాం శతమ్.)

కర్ణికావచ్చ భూపద్మమధ్యే సమ్యగవస్థితః।
శృఙ్గైశ్శతసహస్రేణ శతయోజన విస్తృతైః॥ 9.15 ॥
తత్సఙ్ఖ్యాపరిణాహైశ్చ తస్య పార్శ్వమహీధరాన్।
వక్ష్యామి చానుపూర్వ్యేణ యథా తదవధారయ॥ 9.16 ॥
* మోరోర్దక్షిణత్రస్త్రయో వర్షాచలాః *

హిమవాన్ హేమకూటస్చ నిషధశ్చాస్య దక్షిణే।
ఏతే వర్షాచలాః ప్రోక్తా స్త్రయః కమలసమ్భవ।। 9.17 ।।
* త్రీణివర్షాణి*

వర్షం భారతమాఖ్యాం ప్రథమం తదన న్తరమ్।
నామ్నా కింపురుషం తస్మాద్ధరివర్షమనన్తరమ్।। 9.18 ।।
* ఉత్తరతస్త్రయో వర్షాచలాః *

ఉత్తరే మేరుశైలస్య క్రమా (15) ద్వర్షమహీధరాః।
నీలశ్శ్వేతాహ్వయశ్శృఙ్గీ నామ్నా వర్షత్రయం పునః।। 9.19 ।।
(15. వర్షేషుభూదరాః)

* త్రీణివర్షాణి*

రమ్యం హిరణ్మయం వర్షముత్తరాః కురవ (16) స్తథా।
ఉక్తాని షట్చ వర్షణి ప్రత్యేకం పరిమాణతః।। 9.20 ।।
(16. స్త్రిధా)

యోజనానాం సహస్రాణి నవ వర్షంతు మధ్యమమ్।
ఇలావృతం సమాఖ్యాతం తన్మధ్యే (17) మేరురీరితః।। 9.21 ।।
(17. మేరురుచ్యతే.)

మేరోశ్చతుర్దశం తత్ర విస్తీర్ణం యోజనాని షట్।
త్రిణీ చైవ సహస్రాణి చత్వారస్త్రత్రపర్వతాః।। 9.22 ।।
విష్కమ్భరూపై రచితా యోజనాయుతముచ్ఛ్రితాః।

* దిశాచనానాంసామాని*

మన్దరో దిశి పుర్వస్యాం యామ్యాయాం గన్ధమాదనః।। 9.23 ।।
ప్రతీచ్యాం విపులో నామ్నా...............

....................(18) కౌభేరీమధితిష్ఠతి।।
(18. అత్ర గ్రంధపాతః సుపార్శ్వనామ్నో గిరేర్నర్దశే నాత్ర భావ్యమ్.)

* చతుర్దక్షు చత్వారో వృక్షాః *

దిశాను తాను చత్వారో పృక్షాః కేతువదున్నతాః।। 9.24 ।।
కదమ్బభూరుహో జమ్బూః పిప్పలో విటపీ వటః।
శతాని దశ చైకం చ తేషాం ప్రత్యేకమాయతిః।। 9.25 ।।
* జమ్బూవృక్ష ప్రభావః *

జమ్బ్వాతయా సమాఖ్యా స్యాత్ ద్వీపస్య కమలాసన।
ఫలాని (19) గజమానాని పతితాని శిలాతలే।। 9.26 ।।
(19. గజమానం యథా----అరత్నీనాం శతాన్యష్టావేకషష్ట్యధికానితు। ఫలప్రమాణం సంఖ్యాత మృషిభిస్తత్వదర్శభిః ఇతి వాయుపురాణే. విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానే విష్ణు చత్తీయే---గజమానం యథా----పఞ్చోన్నతిస్సప్తగజస్య దైర్ఘ్యమష్టౌ చహస్తాః పరిణాహమానమ్। ఏకద్వవృద్ధావథ మన్ద్రభద్రౌ పఙ్క్కర్ణనా గో నియతప్రమాణః ఇతి.)

శీర్యన్తే శతధా తేషాం (20) రసవాహ స్సరిద్వరా।
జామ్బూనదీతి కథితా తత్తటోర్వీనివాసినః।। 9.27 ।।
(20. సువహ చ సరిద్వరా.)

పీత్వా రసం జరామృత్యువలీపలితవర్జితాః।
న స్వేదో న చ (21) దౌర్గన్ధ్యం నేన్ద్రియాణామపి క్షయః।। 9.28 ।।
(21.దౌర్బల్యమిన్ద్రియాణామ్.)

భవన్తి తేషాం తీరోర్వీ మృదస్తద్రసరఞ్జితాః।
జామ్బూనదాఖ్యాం కల్పన్తే సౌవర్ణా కల్పసమ్పదః।। 9.29 ।।
* భద్ర కేతుమాలేలావృతవర్షాణాం స్థానవిశేషః *

(22) భద్రాశ్వవర్షమాఖ్యాతం మేరోః ప్రాచ్యాం చతుర్ముఖ।
(23) పశ్చిమం కేతుమాలాఖ్యమేతయోర్వర్షయోః పునః।। 9.30 ।।
(22. భద్రాఖ్యం వర్షం) (23. పఞ్చమమ్ .)

ఇలావృతం సమాఖ్యాతం మధ్యమం తత్పురోదితమ్।।
* చతుర్దిక్షు చత్వార్యుద్యానాని*

వనం చైత్రరథం పూర్వం దక్షిణం గన్ధమాదనమ్।। 9.31 ।।
(24) వై భ్రాజాం పశ్చిమం మేరోర్వనం నన్దన (25) ముత్తరమ్।
* చత్వారి సరాంసి *

అరుణోదం సరః పూర్వం మహాభద్రం తతః పరమ్।। 9.32 ।।
(24.వైరాజమ్.) (25. ముత్తరే.)

(26) శీతోదకం ప్రతీచీనముదీచీనం తు మానసమ్।
దేవోపభోగయోగ్యాని సరాంసి కథితాని తే।। 9.33 ।।

(26. సహస్తోదమ్, సితోదకమ్.)

*మేరోశ్చతుర్దిక్షు ప్రత్యేకం పఞ్చపఞ్చ కేసరాచలాః *

(27) శతాతశ్చ ముకున్దశ్చ కురరీ మాల్యవానథ।
వైకజ్కో నామపఞ్తైతే పౌరస్త్యాః కేసరాచలాః।। 9.34 ।।
(27. శీతామ్బుశ్చ సితామ్బ కు ముధ్వాంశ్చ.)

త్రికూటోఝిరసశ్చే భౌ పన్నగః (28) కూటలాహ్యయః।
నిషదో దక్షిణే తస్య తావన్తః కేసరాచలాః।। 8.35 ।।
(28. రుచకాహ్వయః)

శిఖివాసో థ (29) వై దూర్యః కపిలో గన్ధమాదనః।
(30) జారుధిః పఞ్చమో బ్రహ్మన్ కేసరాః పఞ్చభూధరా।। 8.36 ।।
(29. వైదూర్మఫలకో.) (30.చారుశ్చపశ్చిమో)

శఙ్ఖకూటస్సమాఖ్యాత స్సమాఖ్యాత (31) స్తథర్షభః।
హంసస్సమాఖ్యయా నాగస్తథా కాలాఞ్జనప్రభః।। 9.37 ।।
(31. స్తుదర్శితః)

ఉదీచ్యాం కేసరాః పఞ్చ వింశతిః కేసరాచలాః।
* మేరుశృంగమధ్యే బ్రహ్మపురీ సన్నివేశః *

యోజనానాం సహస్రాణాం ద్వాత్రింశన్మానసమ్మితే।। 9.38 ।।
విస్తారే మూర్ధ్నా శైలస్య మేరోర్భాగేఽథ మధ్యమే।

చతుర్భిర్దశభిశ్చైవ సహస్రైర్నిర్మితా పురీ।। 9.39 ।।
యోజనైస్సంమితో ధాతుః కర్ణి కేవాచలామ్బుజే।
విదిక్షు దిక్షు చాష్టాసు పరితో బ్రహ్మణః పురీ।। 9.40 ।।
* పూర్వాదిదిక్షు లోకపాలనగర్యః *

ఇన్ద్రాదిలోకపాలానాం (32) పురః పూర్వాదిషు స్థితాః।
(32.పుర్యః)

విస్తారాయామమానేన శతయోజనసంమితాః।। 9.41 ।।
పురీ భవతి మాఘోనీ నామ్నా చై వామరావతీ।
సహస్రగోపురద్వార ప్రాకార పరిఘాకులా।। 9.42 ।।
తేజోవతీ పుర్యాగ్నేయీ యామ్యా సంయమనీ పురీ।
రక్షోవతీ రాక్షసీ పూశ్శుద్ధ వత్యథ వారుణీ।। 9.43 ।।
వాయోర్గన్ధవతీ ఖ్యాతా (33) నామ్నా సౌమ్యా మహోదయా।
యశస్వినీ భవస్యోక్తా కేసరాచలభూమిషు।। 9.44 ।।
భగవన్మూర్తీ భేదానాం పురస్సన్తి పరిష్కృతాః।
(33. ఖ్యాతా.)

* చతుర్దిక్షు గంగా విభాగః *

భిత్వేన్దుమణ్డలం గఙ్గా భగవత్పాద జన్మభూః।। 9.45 ।।
దివః పతన్తీ ప్రత్యాశమభ్యాశం బ్రహ్మణః పురః।
చతుర్త్తిక్షు వహన్తీ సా (34) చతుర్ధాభవతిస్వయమ్।। 9.46 ।।
(35) సితా చాలకనన్దా చ సుచక్షుర్భద్రయా సహ।

చతస్రో నామ (36) భేదాశ్చ దిగ్భేదాశ్చ చతుర్ముఖ।। 9.47 ।।

(35. చత్వారి వహతి స్వయమ్.) (36. సీతా.)

స్తీతా న్తరిక్షగా పూర్వ శైలాన్నిష్క్రమ్య నిమ్నగా।

యాతి పూర్వేణ వర్షేణ భద్రాశ్వేన చ సంజ్ఞయా।। 9.48 ।।

ప్రవిష్టా సాగరముఖం దక్షిణేన తథా (37) ధ్వనా।

భారతం వర్షమభ్యేతి శైలాత్సప్తముఖా తతః।। 9.49 ।।

(37. స్వయమ్.)

ప్రవిష్టాలకనన్దా (38) సా నదీ త్రైలోక్యపావనీ।

సుచక్షుః పశ్చిమాచ్ఛైలా త్కేతుమాలాత్ (39) స్వయం పునః।। 9.50 ।।

అతీత్య వర్షమమ్భోధిమేతి యోషిద్యథా పతిమ్।

భద్రా గిరేరుధీచినా దేశా (40) నుత్తరతః కురూన్।। 9.51 ।।

(38. ఖ్యామ్భోదిం) (39. మాలాహ్యయమ్.) (40. న్మధ్ధనతః పునః)

అతీత్య వారిధిం యాతి నిమ్నగా సరితాం పతిమ్।

* లోకపద్మప్రకార కల్పనమ్ *

ఆనీన విషదాయామౌ మాల్యవాన్ గన్ధమాదనః।। 9.52 ।।

మధ్యే తయోర్మేరుశైలః కర్ణికా పఙ్కజే యథా।

భారతం కేతుమాలం చ భద్రాశ్వం (41) కురుసంజ్ఞకమ్।। 9.53 ।।

(41. కురవస్తథా)

పత్రాణి లోకపద్మస్య మర్యాదా శైలతో బహి।

హేమకూటశ్చ నిషధో దక్షిణోత్తరమాయ తౌ।। 9.54 ।।

మర్యాదాపర్వతౌ జ్ఞేయౌ కైలాసో గన్ధమాదనః।

అశీతియోజనామామౌ పూర్వాపరమహోదధీ।। 9.55 ।।

(42) సంస్పృశన్తౌ పారియాత్ర నిషధావధిభూభృతౌ।

మేరోః పశ్చిమభూభాగే పూర్రోత్తర (43) మథాశ్రితౌ।। 9.56 ।।

(42. నిషధః పారియాత్రశ్చ స్పృశన్తావధిభూదరౌ.) (43. ధరోస్మృతౌ మున్నతానాం ప్రపఞ్చితమ్.)

త్రిశృఙ్గో జారుధిర్వర్ష పర్వతౌ మేరుభూభృతః।

ఉత్తరేణ స్థితౌ ప్రాప్య పూర్వాపరమహోదధీ।। 9.57 ।।

పర్వతానామవస్థాన (44) మానన్త్యాన్న ప్రపఞ్చ్యతే।

శైలానామన్తరద్రోణ్యస్సేవ్యన్తే సిద్ధచారణైః।। 9.58 ।।

(44. పాపదేహినాం)

అన్యైశ్చ పుణ్యకృద్భిస్తా దైత్యదానవకిన్నరైః।

భౌమా హ్యేతే కృతాస్స్వర్గాః దుర్లభాః (45) పాపకర్మభిః।। 9.59 ।।

* లోకరక్షార్థాం భద్రాశ్వాదిషు భగవతో వాసః *

జ్ఞానమూర్తిర్హయగ్రివో భద్రాశ్వే వసతి స్వయమ్।

వర్షేషు మూర్తయోవిష్ణో ర్మర్యాదాపర్వతేషుచ।। 9.60 ।।

వసన్తి లోకరక్షాయై నానారూపవిశేషితాః।

* కింపురుషాదీనాం భోగభూమిత్వోపపాదనమ్*

యాని కింపురుషాదీని వర్షా (46) ణ్యేతేషు పద్మజ।। 9.61 ।।

(46.ణ్యేతాని)

నిరాతఙ్కాః ప్రజాశ్చశ్వన్ శోకో న భయం తథా।
నోదన్యా చ బుభుక్షా చ న ద్వేషో నా యుషః క్షయః।। 9.62 ।।
సన్తి తేషాం సహస్రాణి వర్షాణి ద్వే చ వింశతిః।
ఆయుర్వ తేషు దేశేషు (47) భౌమమమ్బో న వర్షతి।। 9.63 ।।
(47. భూమిమిన్ద్రో.)

(48) దేవో న చర్తుభేదోస్తి న కాలో యుగభేదవాన్।
సదా కృతయుగః కాలో వర్తతే చతురానన।। 9.64 ।।
(48. దేవోనరో నభేదోస్తి.)

ధర్మశ్చతుష్పాత్సకలో ధ్యానమేవార్చనం హరేః।
పర్వతాస్సరితశ్చాపి (49) యత్ర యత్ర పురాణి చ।। 9.65 ।।
(49. సన్తి తత్ర.)

గ్రామాశ్చ సన్తి బహవస్స్యు ధర్మనిరతాస్సదా।
బ్రాహ్మణా భూమిపాశ్చాపి ప్రజాపాలనతత్పరాః।। 9.66 ।।
స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతాశ్చాతుర్వర్ణ్యమవస్థితాః।
చారురాశ్రమ్యమప్యేవం యథోక్తమవతిష్ఠతే।। 9.67 ।।
ఇతి శ్రీ పాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

జ్ఞానపాదే (50) జమ్బూద్వీప్రమాణవర్ణనం నామ

నవమోఽధ్యాయః

----------**************--------------

పాద్మసంహితాయామ్.

దశమోఽద్యాయః

* భారతవర్షవర్ణనమ్ *

శ్రీభగవాన్------

ఆదాక్షిణాత్యాదమ్భోధేరాశై లాచ్చ హిమాలయాత్।
దేశోఽయం భారతం వర్షం భూరేషా కర్మణాం నృణామ్।। 10.1 ।।
(1) యోజనాని సహస్రాణి (2) విస్తారశ్చైవ కథ్యతే।
స్వర్గాపవర్గ ఫలదం కర్మ కార్యం నృణామిహ।। 10.2 ।।
(1. యోజనానాం) (2. విస్తారో నచ. విస్తారే నవ.)

సహ్యో మహేన్ద్రో మలయశ్శుక్తిమానృక్షనామవాన్।
విన్ధ్యశ్చ పారియాత్రశ్చ సప్తైతే కులపర్వతాః।। 10.3 ।।
ఇహైవ క్రియమాణస్య కర్మణో నరకం ఫలమ్।
వర్షేష్వన్యేషు సర్వేషు కేవలం భుజ్యతే ఫలమ్।। 10.4 ।।
ఇహైవ చాతురాశ్రమ్యం చాతుర్వర్ణ్య (3) మవస్థితమ్।
కృతాదియుగభేదానాం చతుర్ణామిహ సమ్భవః।
దానాం యజ్ఞం తపో మర్త్యాః పరలోక ఫలార్థినః।
ఇహ కుర్వన్తి యజ్ఞేశం యజన్తే పురుషోత్తమమ్।। 10.5 ।।
(3.వ్యవస్థిసతిః)

శ్రేష్ఠం తద్భారతం వర్షం సర్వవర్షేఽషు సంమతమ్।
ఫలార్థినః కామయన్తే కర్మభూషు జనిం భుధాః।। 10.6 ।।
సహస్రాణి తథై వాస్మిన్ దివ్యాని పురుషః పరః।
ఆస్తే ధామాని సద్యశ్చ పుణ్యాస్సన్తి సహస్రశః।। 10.7 ।।
గ్రామాః పురః పత్తనాని భవన్తి చ పరశ్శతమ్।
ద్వీపేషు షట్సు చాన్యేషు సన్తి వర్షాణి సప్త వై।। 10.8 ।।
ప్రత్యేకం సప్త చ బ్రహ్మన్ భవన్తి కులపర్వతాః।
వర్ణానామాశ్రమాణాం చ భేదాస్తత్ర వ్యవస్థితాః।। 10.9 ।।
* పుష్కరద్వీపవర్ణనమ్ *

అన్తిమే పుష్కరద్వీపే మానసోత్తరపర్వతః।
మధ్యే వలయవద్భాతి తస్యోచ్ఛ్రాయో భిధీయతే।। 10.10 ।।
యోజనానాం సహస్రాణి పఞ్చాశత్తత్సమున్నతిః।
తావానేవస్య విస్తారో ద్వీపం తద్విభజన్నివ।। 10.11 ।।
స్థితశ్శైలవరో బ్రహ్మన్ ద్వే వర్షే పరిమ᳚ణ్డలే।
(4)శైలస్య చాన్తర్మానస్య బహిశ్చ సదృశే ఉభే।। 10.12 ।।
(4. శైలస్తొస్తం మానసస్య.)

తన్మూర్ధ్ని లోకపాలానా మిన్ద్రాదీనాం యధా (5) పునః।
పురస్సన్తి (6) పువస్తాసాం నామాన్యపి యథాపురమ్।। 10.13 ।।
(5.క్రమామ్.) (6. పురాన్తానామ్.)

దేవానామపి చాన్యేషాం తత్ర సన్తి పురః పృథక్।

అసఙ్ఖ్యాతా బ్రహ్మణశ్చ పురీ భవతి పుష్కరే।। 10.14 ।।
స్వాదుస్స్వచ్ఛోదకైః పూర్ణో వారిధిః పుష్కరాద్బహిః।
తేన తద్వేష్టితం ద్వీపం యథా (7) న్యాన్యర్ణవోత్తరైః।। 10.15 ।।
(7. నాభ్యర్ణనాన్తరైః న్యాన్యర్ణవాన్తరైః)

* లోకాలోకాచలవర్ణనమ్ *

స్వాదూదకాద్బహిర్భూమిస్సర్వా చైవ హిరణ్మయీ।
తపనీయమయో బ్రహ్మన్ లోకాలోకాచలో బహిః।। 10.16 ।।
భూలోకస్య సమస్తస్య (8) సాలవ(9) చ్చతురశ్రకమ్।
ఆవృత్య తిష్ఠతస్తస్య యోజనాయతమున్నతిః।। 10.17 ।।
(8.సమిపమ్.) (9.చ్చతురానన.)

విస్తారశ్చ న ఏవాస్య మూర్ధ్ని సర్వత్ర చ స్వయమ్।
మూర్తిభేదైరపర్యన్తైః పరమః పురుషః స్థితః।। 10.18 ।।
కుముదాదిగణాశ్చాత్ర చక్రాధీన్యాయుధాని చ।
దేవ్యో మహీ చ లక్ష్మీశ్చ విష్వక్సేనః పతత్రిరాట్।। 10.19 ।।
స్థానాని మూర్తిభేదానాం విష్ణోః పరిజనస్య చ।
సన్తి భూయాంసి రమ్యాణి తత్ర తత్ర చతుర్ముఖ।। 10.20 ।।
పరం పార్శ్వం రవిస్తస్య న ద్యోతవతి భానుభిః।
ఆవృత్య తం తమశ్శైలభాగం బాహ్యమవస్థితమ్।। 10.21 ।।
(10) లోకాలోకస్స చ పునస్సమన్తాద్వేష్టితో గిరిః।
బహిరణ్డకటాహేన (11) మహతా సమనన్తరమ్।। 10.22 ।।
(10. లోకస్య చ పునస్తస్య.) (11. మానసాత్.)

యోజనానామియం పృథ్వీ పఞ్చాశత్కోటిభిర్మతా।
సహైవాణ్డకటాహేన సద్వీపాబ్ధిమహీధరా॥
అనయా ధ్రియతే సర్వం జగద్ధాత్రీ తతః స్మృతా॥ 10.23 ॥
ఇతి శ్రీ పఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

జ్ఞానపాదే భూలోకవిస్తారకథనం నామ

దశమోఽధ్యాయః.

-------------*************-------------

పాద్మసంహితాయామ్.

ఏకాదశోఽధ్యాయః

* ఉక్తానువాదపూర్వకమతలాదివర్ణనమ్ *

శ్రీభగవాన్---

ఏష భూలోకవిస్తారః కథితః కవలాసన।
లోకానధస్తాదధునా సప్త వచ్మి యథాతథమ్॥ 11.1 ॥
(1) అతలం ప్రథమం లోకం ద్వితీయం వితలాహ్వయమ్।

(1.అతలం ప్రథమం లోకో ద్వితీయం వితలం తథా। తృతీయం నుతలం జ్ఞేయం చతుర్థం నితలాహ్వామ్।। మహద్రసాతలం చైవ తలాతలమితి స్మృతమ్।।)

తృతీయం నితలం విద్ధి జ్ఞేయం తుర్యం గభస్తిమత్।। 11.2 ।।

పఞ్చమం మహదాహ్వానం సుతలం షష్ఠమీరితమ్।

పాతాలం సప్తమం విధ్యా (2) త్తే చైకైకం సముచ్ఛ్రితాః।। 11.3 ।।

(3.తేకైకం తు.)

యోజనానాం సహస్రాణి దశై తేష్వతలాదిషు।

వసన్తి దానవా దైత్యాః కాలేయాః ఫణినస్తథా।। 11.4 ।।

స్వర్గేపి న భవన్త్యేవ యే భోగ స్త్వతలాదిషు।

భక్ష్యం భోహ్యం తథా పేయం స్వాదిష్టం గుణవత్తరమ్।। 11.5 ।।

ప్రాసాదభూమయో రమ్యాః (3) కాననాని చ నిమ్నగాః।

నాగకన్యాశ్చ శతశస్సన్తి సర్వాఙ్గశోభనాః।। 11.6 ।।

(3.కాఞ్చనాని.)

రత్నానాం దీప్తిజాలేన (4) ధ్వాన్తేధ్వ స్తే దివానిశమ్।

నార్కోన చన్ద్రమాస్తత్ర జనై రాకాఙ్క్ష్యతే క్వచిత్।। 11.7 ।।

(4. ధ్వాన్తైఽపాస్తై.)

యాప్రీతి (5) ర్వసతాం తత్ర న సా ముక్తాత్మనామపి।

యద్భోక్తుమిష్యతే వస్తు దృశ్యతే తదుపస్థితమ్।। 11.8 ।।

(5.స్సర్వదా.)

న మృగ్యతేక్వచి (6) ద్వాపి వస్తు తద్భోగతత్పరైః।

స్వర్గాదష్టగుణం భోగమతలాదిషు సప్తసు।। 10.9 ।।

(6. ధ్యాత్వా.)

భుఞ్జతే భోగనిరతాః రక్షోదైతేయదానవాః।
న దరిద్రా న రోగార్తా న కృశా న చ దుఃఖితాః।। 11.10 ।।
బిలాని శతశస్సన్తి విపులాని సమన్తతః।
సహస్రఫణవాన్విష్ణుః కపిలో సామ సప్తమే।। 11.11 ।।
పాతాలాఖ్యే తలాదీనామాస్తే (7) రక్షంశ్చ కేవలమ్।
సర్వైః (8) పారిషదైస్సార్ధాం పురే మహతి శోభితే।। 11.12 ।।
(7.రక్షాయ.) (8.పదాదిభిః)

తామసీం తనుమాస్థాయ విష్ణురేషా (9) మవస్థితః।
సప్తానామతలాదీనాం శేషాఖ్యో బలవత్తరః।। 11.13 ।।
(9.మధస్థ్సితః)

ఫణాసహస్రసుభగో మణిభిర్దీపయన్ దిశః।
అనన్త ఇతి చ ప్రాజ్ఞేః ఖ్యాతో లోకే మహర్షిభిః।। 11.14 ।।
తస్య మూర్ధాని మాలేవ ధ్రియతే సకలా మహీ।
కుర్వన్ సురాదిదైతేయా నబలానాత్మతేజసా।। 11.15 ।।
(10) కిరీటీ స్రపగ్ధరస్సుభ్రూర్మదఘూణితలోచనః।
నీలవాసాస్సితతనుః కైలాస ఇవ భూధరః।। 11.16 ।।
(10.కిరీటస్రగ్ధశ్శశ్వత్ శశ్వత్సాన్నిధ్యా యయా)

లాఙ్గలం ముసలం బిభ్రదాయుధం దైత్యదారణమ్।

ఉపాస్యమానో వారుణ్యా (11) శశ్వత్సన్నిదధానయా।। 11.17 ।।

(11. పదాదిభిః।)

కల్పావసానే వక్త్రేభ్యో యస్య సఙ్కర్షణశ్శివః।

నిష్క్రామతి జగత్సర్వం సంహర్తుం విషపావకః।। 11.18 ।।

ఆస్తే సమ్పూజితస్సర్వైః పాతాలతలవాసిభిః।

నాస్య వర్ణయితుం శక్తా గుణా వక్తృశతైరపి।। 11.19 ।।

యదా మదేన మూర్ధానం కమ్పయన్నవతిష్ఠతే।

తదా మహీతలం సర్వం సాద్రివారిధికాననమ్।। 11.20 ।।

కమ్పతే కః క్షమేతాస్య బలం వక్తుమశేషతః।

అధస్సాచ్ఛేషఫణినః కూర్మః కాలా (12) నలస్థితిః।। 11.21 ।।

(12. నవస్థితః ననస్థితః)

శిఖాసహస్రజటిలో దుస్సహః కమలాసన।

ఆధారశక్తిరే (13) తస్మాద ధస్తాద్వైష్ణవీ తనుః।। 11.22 ।।

(13. వాస్మాత్---తస్యా అధస్తాత్)

అనన్తరమథై తస్యాః భవత్యణ్డకటాహకః।

కర్మణః పుణ్యరూపస్య కథితాః ఫలభూమయః।। 11.23 ।।

అధునా పాపరూపస్య కథ్యన్తే (14) ఫలభూమయః।

భువో జలస్య చాధస్నాన్నరకాఖ్యా భువస్స్మృతాః।। 11.24 ।।

(14. ర్మ)

రౌరవం ప్రథమం తశ్చ మహత్పూర్వమనన్తరమ్।

(15) తప్తపుత్థలికా కుమ్భీ శూలారోపణమీరితమ్ ।। 11.25 ।।

(15. తప్తలోమయా.)

సూచ్యగ్రంచ క్షురం చైవ (16) ఖడ్గకృన్తనమన్వతః ।

సూకరం తైలకుమ్భంచ మహాజ్వాలా చ (17) తాపనమ్ ।। 11.26 ।।

(16. ఖడ్గకర్తరిమన్యతః) (17. కమ్పినీ.)

అసిపత్రం పూయవహం (18) వ్యాఘ్రసింహవృకాదికమ్ ।

(19) తప్తస్తమ్భం శునా భక్ష్యం శాల్మలీ హేమపుష్పితా ।। 11.27 ।।

(18. వ్యాఘ్రసింహ మృగాదికం అన్యత్ర సింహ తప్తాదియన్త్రకమ్.) (19. అయస్తమ్భమ్.)

(20) లాలోదకం రక్తసిన్ధు శ్శక్తిభిశ్చేదనం తథా ।

ఏవమూదీని చాన్యాని ఫలాన్యాహుర్వికర్మణామ్ ।। 11.28 ।।

(20. లలోదరమ్)

నరకాణామసఙ్ఖ్యానా మేషా దిక్కథితా మయా ।

పతితాస్తేషు పాపిష్ఠా జన్తవో భుఞ్జతే ఫలమ్ ।। 11.29 ।।

న కర్మణాం క్షయో బ్రహ్మన్ వినా భోగైః పృథగ్విధైః ।

జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతే దృఢమ్ ।। 11.30 ।।

న స్వర్గో నాపి నరకో యేగవిద్యా ముపేయుషామ్ ।

ఇతి శ్రీ పాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

జ్ఞానపాతే (21) ఆతలాదిలోకపరిమాణం నమ

ఏకాదశోఽధ్యాయః ।

(21. పాతాలలోకవర్ణనభేదో.)

-------------*************-------------

పాద్మసంహితాయామ్

ద్వాదశోఽధ్యాయః

* భువరాదిలోక స్వరూప నిరూపణమ్ *

బ్రహ్మ----

విస్తారః కథితో భూమేః లోకాస్సప్తాతలాదికాః।
నరకాణి తథోక్తాని సాంప్రతం భగవన్మమ।। 12.1 ।।
భువః ప్రభృతిలోకానాం రూరం మానం చ కథ్యతామ్।
శ్రీభగవాన్---

యావత్ప్రమాణా వృథివీ విస్తీర్ణా పరిమణ్డలా।। 12.2 ।।
తావద్భువస్థ్సలం బ్రహ్మన్ విస్తీర్ణం పరిమణ్డలమ్।
* భూసూర్యయోరన్తరమానాది *

ఉపరిష్టాత్థితేర్వ్యోమ్ని లక్షయోజనసఙ్ఖ్యయా।। 12.3 ।।
రవిస్తిష్ఠతి (1) తిగ్మైస్స్వైరంశుభిర్భాసయన్ జగత్।
రథమాస్థాయ భగవాన్ బహుయోజన (2) విస్తృతమ్।। 12.4 ।।
(1.మేరుం స్వైః ఇతి క్వచిత్ అన్యత్ర `ఖేస్త్వైరమ్' ఇతి.) (2. సమ్మితమ్)

వామపార్శ్వే రథస్యైకం చక్రం దిస్యం ప్రతిష్ఠితమ్।
వహన్తి సప్తయస్సప్త ఛన్దాంసి స్యన్దనం మహత్॥ 12.5 ॥
సారథిశ్చారుణస్సర్వానశ్వాన్వాహయతి స్వయమ్।
మానసోత్తర శైలస్య మూర్ద్ని స్యన్దనపద్ధతిః॥ 12.6 ॥
(3) విభాగ హేతురుపసామహ్నా (4) మపి గతిక్రమాత్।
(3. ప్రాగ్భాగే హేతుపురుషసామాన్య వగతి క్రమాత్.) (4. మతిగతిః)

(5) యోగినాం (6) పరమః పన్థాః స్మృతః క్లేశపరిక్షయే॥ 12.7 ॥
(5.ఇదమర్ధం క్వచిన్నాస్తి.) (6. చరమః)

మోక్షమాణాః పథానేన యాన్తివిష్ణోః పరం పదమ్।
ఉదయాస్తమయౌ నైవ (7) భానుస్సర్వత్ర సమ్ముఖః॥ 12.8 ॥
(7.భానోః)

దర్శనాదర్శనే భానో రుదయా స్తమయౌ మతౌ॥
యైర్యత్ర దృశ్యతే భానుస్స తేశాముదయస్స్మృతః॥
(8) యాతి యత్ర తిరోభావం తత్రాస్తమయధీర్నృణామ్॥ 12.9 ॥
(8. యదాయత్ర దిరోభావస్తత్రా.)

స్ఫీతా భవన్తి పూర్వాహ్ణే రస్మయోఽర్కస్య సన్తతాః।
హ్రస్వీభవన్తి పశ్చాత్తు యావత్తేషామదర్శనమ్॥ 12.10 ॥
వర్జయిత్వా పురీం ధాతుస్సర్వతో మేరుభూధరే।
పతన్తి భానవో భానోస్తిర్య గూర్ధ్వమధస్తథా॥ 12.11 ॥

సభాం తు బ్రహ్మణో గత్వా (9) ప్రస్థితం పాన్తి యో పునః।
బ్రహ్మణస్తేజసా తేన నాన్యత్ర స్ఖలనం క్వచిత్।। 12.12 ।।
(9.ప్రతిపద్యన్తి తే.)

* భువలోకః *

భూసూర్యయోరన్తరాలం భువస్థ్సలముదాహృతమ్।
విద్యాధరాశ్చ గన్ధర్వా స్సిద్ధాశ్చ సహ దానవైః।। 12.13 ।।
వసన్తి ముదితా స్వేషు పురేష్వేవ పృథక్పృథక్।
* సూర్యధ్రువయోరన్తరాలే ఇతరగ్రహానాం స్థితిః *

లక్షే దివాకరస్థానాశ్చశినః స్థానమీరితమ్।। 12.14 ।।
తస్యోపరిష్టాత్తిష్ఠన్తి నక్షత్రాణి యథాయథమ్।
(10) లక్షత్రయమతీత్యోర్ధ్వం బుధస్య స్థితిరుచ్యతే।। 12.15 ।।
ఉశనా తు స్థితో లక్షద్వయము త్తీర్య తిష్ఠతి।
తద్యోజనాన్యతిక్రమ్య భౌమన్తి ష్ఠతి సర్వదా।। 12.16 ।।
తావత్ప్రమాణేఽవస్థానం గురో స్తస్యోపరి స్థితిః।
శనైశ్చరస్తత్ప్రమాణమతీత్యోర్ధ్వం రవేస్సుతః।। 12.17 ।।
(11) లక్షలక్ష క్రమాదూర్ధ్వం నక్షత్రం మునయః పరే।
పరస్సహస్రం ఋషయస్సన్త్యుపర్యూర్ధ్వ (12) గామినః।। 12.18 ।।
(11. లక్షద్వయాత్క్రమాదూర్ధ్వం) (12. రేతసః।। తతోర్ధ్వమాస్థితంస్థానే.)

తతో ధ్రువస్థ్సితస్థానే దురారోహే మహర్షిభిః।
ద్వాదశారం మహాచక్రం నేమీ ద్వే తస్య నాభయః।। 12.19 ।।

(13.) తిస్రస్సన్తి న సన్త్యస్య మాసపాస్తేష్వరేషు తే।

మేషాదయోప్యరేష్వవం (14) మీనాన్తాద్వాదశ స్థితాః।। 12.20 ।।

(13. తిస్రస్సన్తి వసన్త్యత్ర మాసపక్షే విలాసితే. అన్యత్ర---` తిస్రస్సన్తివనన్తస్య మాసాద్యాస్తైషు రేభిరే। ఇతి అత్ర ఆశుద్ధమిన భాతి) (14. రాశయో.)

మానా ద్వాదశ చైత్రాద్యా వసన్తప్రముఖా స్తథా।

ఋుతవష్షట్సుక్రమాశ్చ (15) విషువద్వాయనద్వయమ్।। 12.21 ।।

(15. విషువాహ్యమనద్వయమ్.)

సితాసితౌ చ పక్షౌ ద్వౌ యుగభేదాశ్చ వత్సరాః।

త్రుట్యాదయః కాలభేదాశ్చక్రధారాసు విష్ఠితాః।। 12.22 ।।

ధ్రువః స్థితో నా భిమధ్యే ప్రాదక్షిణ్యేన రాశయః।

ప్రసవ్యేన గ్రహాస్సర్వే చరన్తి గతిరీదృశీ।। 12.23 ।।

కులాలచక్రమధ్యస్థమృత్పిణ్డ సదృశో ధ్రువః।

భ్రమన్తి పరితస్సర్వే ధ్రువం జ్యోతిర్గణాస్సదా।। 12.24 ।।

* సువర్లోకః *

ఆదిత్యధ్రువయోర్మధ్యే దేశస్స్వర్గసమాహ్వయః।

వసన్తి తస్మిన్ గీర్వాణా విమానేషు పృథక్పృథక్।। 12.25 ।।

(16) అసఙ్ఖ్యాతా నిత్యతృప్తాః జ్యోతిర్మయవపుర్ధరాః।

తేషాం గఙ్గాజలం సేవ్యం పుష్పాణి సురభూరుహామ్।। 12.26 ।।

(16. అసఙ్ఖ్యానిత్యతృప్తాస్తై.)

ధనం చ చిన్తామణయః స్త్రియశ్చాప్సరసః స్మృతాః।

(17) సిద్ధాదయో వపన్తిస్మపురేషు నిరుపద్రవాః।

ఉతేన్ద్ర మూర్తిర్భగవా నాసీవన్తత్ర సర్వదా।। 12.27 ।।

(17. భూసూర్యయోరన్తరాలం భువస్థ్సలమితిస్మృతమ్. ఇదమర్ధం అత్ర ప్రమాదపతితం క్వచిత్కో శే.)

రక్షతి స్వర్గనిలయన్ దేవాదీన్ స్వేన తేజసా।

భూర్భువస్స్వస్త్రయోలోకాః లక్షాః పఞ్చదశ స్మృతాః।। 12.28 ।।

తతః పరం మహర్లోకః కోతియోజనమాయతః।

సనన్దనాద్యా మునయో వసన్తి దశకోటయః।। 12.29 ।।

* జనోలోకాది నిరూపణమ్*

తతః పరం జనోలోకః కోటిద్వయసమాయతః।

అనన్తరం తపోలోకః స్థితః కోటిభిరష్టభిః।। 12.30 ।।

(18) యోజనానాం సత్యలోకః (19) పునస్త్రిగుణమాయతః।

కోటిత్రయయుతం తస్మాదూర్ధ్వం ధాతుః (20) పురం స్థితమ్।। 12.31 ।।

(18. యోజనానామిత్యర్ధక్వచిన్నాస్తి.) (19.పునస్తద్ద్విగుణాయతః) (20. పురస్థితః యోజనానాం కోటిః పునస్తద్ద్వగుణాయతిః ఇత్యర్ద్ధం. క్వచిదధికం దృశ్యతే.)

తత్రబ్రహ్మలోకం మునయః గృణన్తి కమలాసన।

లక్షయోజనవిస్తారం (21) సాలప్రాసాదగోపురమ్।। 12.32 ।।

(21. సాలప్రాకారసంకులమ్.)

* ప్రకృతిమణ్డలస్థ విష్ణులోకః *

ఉత్తరేణ బ్రహ్మలో కాద్విష్ణులోకం విదుర్బుధాః।

అన్తరం లోకయోరుక్తం లక్షయోజనసంమితమ్।। 12.33 ।।

* శివలోకః *

తావత్యే వా న్తరాలేఽస్య దక్షిణస్యాం దిశి స్థితః।
శివలోకశ్చతుర్వ్యక్త్ర తస్మిన్నా స్తే శివస్స్వయమ్।। 12.34 ।।
* ఉర్ధ్వక్రమేణ భగవతః పఞ్చలోకాః *

యోజనానాం (22) కోటి మూర్ధ్వన్ ముల్లఙ్ఘ్య పురతః స్థితః।
సర్వాత్వా భగవాసూర్ధ్వం తస్మాత్కోటిత్రయాయ తే।। 12.35 ।।
(22. కోటిరూర్ధ్వే ఉల్లంఘ్యే పురతస్థ్సితే।)

నివృత్యాత్మా నివసతి భగవానవ్యయస్స్వయమ్।
తావత్యేవ స్థితో మానే విశ్వాత్మా విశ్వకృద్ధరిః।। 12.36 ।।
పురుషాత్మా (23) పురస్తాత్తు చతుష్కోటి ప్రమాణకే।
స్థితః కోటీరతీత్యోర్ధ్వం (24) పఞ్చ పశ్చాదవస్థితః।। 12.37 ।।
(23.పరస్మాత్తు.) (24. పఞ్చ పఞ్చ దస్థితః)

పరమేష్ఠి స భగవాన్ పశ్చకం విష్ణు (25) విష్టరమ్।
అధ్యాస్తే భగవాన్నిత్యం శఙ్ఖచక్ర గదాదరః।। 12.38 ।।
(25. విష్టపం)

పశ్చశక్తిమయో విష్ణుః కోటియోజనసంమితే।
ఆస్తే శ్రీభూమిసహితో వైన తేయేన సేవితః।। 12.39 ।।
* అణ్డభిత్తిః *

అణ్డభిత్తిరుపర్యస్య (26) స్థితో ర్ద్వే కోటియోజనే।
ఘనం చ (27) తస్యాః కోట్యా తు సంమితం కమలాసన।। 12.40 ।।
(26. స్థితార్ధా.) (27. తస్యాం కోటిస్తు.)

శుద్ధం హిరణ్యయం జ్ఞేయమణ్డం తద్విస్మ యావహమ్।
* అవరణసప్తకమ్*

ఏతేనణ్డకటాహేన లోకాస్సర్వే సమావృతాః।। 12.41 ।।
ఉపర్యుపర్యమీ లోకాః కపిత్థఫలవత్ స్థితాః।
(28) తద్దశో త్తరసఙ్ఖ్యే వారిణా పరివేష్టితమ్।। 12.42 ।।
(28.తద్దేశాన్తరసంఖ్యేన.)

(29) ఆవృత్యాణ్డం యథావారి స్థితం తద్వత్తదగ్నినా।
స వాయునా తద్వదేవ స వ్యోమ్నా చ సమావృతః।। 12.43 ।।
(29.అవృత్య తద్యథావారి వహ్నినా పరిసఙ్ఖయా.)

సర్వం దశోత్తరం విద్యాత్తద్వ్యోమ మహతావృతమ్।
(30) మహాంశ్చ స ప్రధానేన ప్రధానం తమసావృతమ్।। 12.44 ।।
(30.మయా సర్వప్రధానేవ. ఏవం నిరూపణస్య సఙ్గతిశ్చిన్త్యా.)

తదనన్తమపర్యన్తం (31) న సఙ్ఖ్యా తత్ర విద్యతే।
హేతుభూతమ శేషస్య తమసః ప్రకృతిః పరా।। 12.45 ।।
(31. సఙ్ఖ్యా తత్ర న విద్యతే)

* అణ్డానామసఙ్ఖ్యాతత్వమ్*

అణ్డానామీదృశాం బ్రహ్మన్ సహస్రాణ్యయుతాని చ।
బహునాపి కిము క్తేన సఙ్ఖ్యా వక్తుం న శక్యతే।। 12.46 ।।
* నారాయణేనాన్తర్బహిర్వ్యాప్తిః *

అణ్డాని తాని సర్వాణి వ్యాప్య నారాయణః స్థితః।
అన్తశ్చ తేషాం భగవాన్ సర్వవ్యాపీ పరః పుమాన్।। 12.47 ।।
బహిశ్చ సాక్షివత్సర్వ మీక్షమాణోఽవతిష్ఠతే।
* చత్వారోవ్యూహిలోకాః *

మహతస్తమసో (32) భాహ్యే లోకా స్సుబహుయోజనాః।। 12.48 ।।
(32. భహ్యో యోగః)

చత్వారః క్రమశస్సన్తి చతుర్భిస్సమధిష్ఠితాః।
వ్యూహైః క్రమేణ వక్ష్యే తాననిరుద్ధః పరః స్మృతః।। 12.49 ।।
ప్రద్యుమ్నోఽన న్తరం తేషాం సఙ్కర్షణ సమాహ్వయః।
వాసుదేవస్తతః పశ్చాద్వ్యూహాఖ్యః కమలాసన।। 12.50 ।।
(33) విభవాఖ్యో వాసుదేవస్తదనన్తరమీరితః।
అనాదిర్వాసుదేవశ్చ తయోర్లోకా వనుక్రమాత్।। 12.51 ।।
(33.వ్యూహాఖ్యో వసుదేవస్తు.)

(34) తతో నారాయణస్యాపి లోకస్తన్నికటే స్థితః।
ఏకైకస్యాన్తరం కోటిర్యోహనానాముదీరితా।। 12.52 ।।

(34. స్మృత్యో శ్రిమహీభ్యాం సహ స్థితః)

తావానేవ చ విస్తారస్తైషామతి మనోహరః।

* వైకుణ్ఠలోకః *

తేభ్యో బహిస్థ్సితో లోకో యత్రాస్తే భగవానజః।। 12.53 ।।
అనాదిర్వాసుదేశాఖ్యశ్శోభితే మణిమణ్డపే।
శేషభోగాసనే దివ్యే (35) శ్రీభూభ్యాం సమమాస్థితః।। 12.54 ।।
(35. భవతి యత్కిఞ్చిత్)

వ్యాప్త్యాదిభిస్తథాష్టాభిశ్శక్తిభిః పరివారితః।
వాలవ్యజనహస్తాభి స్త్యేవ్యమానాభిరన్తికే।। 12.55 ।।
సేనేశాద్యైః పారిషద్యైశ్చ క్రాద్యైరాయుధైరపి।
ప్రణమద్భిస్సేవ్యమానస్స్వామీప్యాదిపదస్థితైః।। 12.56 ।।
ముక్తైశ్చ పఞ్చకాలజ్ఞైస్తద్దైః కిఙ్కరతాం గతైః।
ఉపాస్యమానస్సతతం ద్వాదశాక్షరచిన్తకైః।। 12.57 ।।
అష్టాఙ్గయోగసంసిద్ధైర్బహుభిర్భగవన్మయైః।
పఞ్చరాత్రార్థతత్వజ్ఞైర్నిత్యతృప్తైస్తమీపగైః।। 12.58 ।।
యథార్థం భగవచ్ఛేషకర్మనిష్ఠైర్మహాత్మభిః।
దిగేషా కథితా బ్రహ్మన్ ధన్యానాం తత్ర తిష్ఠతామ్।। 12.59 ।।
అన్తర్గతానాం లోకానా మణ్డేషు బహిరప్యథ।
విస్తారః (36) కథ్యతే నైవ దుర్గ్రహత్వాద్బవాదృశైః।। 12.60 ।।
(36.కథితో.)

* పదార్థనిగమనమ్.*

సారమాత్రం సముద్ధృత్య సర్వతస్సముదాహృతమ్।
* బ్రహ్మణాకృతజ్ఞతాప్రకాశనమ్ *

బ్రహ్మా:----

జ్ఞానం (37) భగవతః కిఞ్చిదజ్ఞానం యే న హవ్యతే।। 12.61 ।।
(37. భవతి యత్కిఞ్చిత్)

నష్టమజ్ఞాన తిమిరం జ్ఞానం తద్దర్శితం మహత్।
సర్వే చ సంశయా నష్టాః ప్రసాదా (38) ద్భగవన్మమ।। 12.62 ।।
(38. ద్భతో మమ.)

* యథోక్తజ్ఞానస్య సంప్రతాయశుద్ధిః *

పద్మః----

ఇతి గుహ్యతమం జ్ఞానం భగవాన్ బ్రహ్మణే దదౌ।
బ్రహ్మాపి తద్యథాతత్వం కపిలాయావతారయత్।। 12.63 ।।
కపిలోపి మహర్షిస్తత్ జ్ఞానం మమ యధాతథమ్।
దదౌ తుభ్యం తదత్యేనం పారంపర్యక్రమాగతమ్।। 12.64 ।।
(39) సిద్ధాన్తజ్ఞానముత్కృష్టం త్వయ్యనుగ్రహకామ్యయా।
భగవన్మయమాఖ్యాతం రహస్యతరమద్భుతమ్।। 12.65 ।।
(39. సంవర్తజ్ఞరాన.)

భగవన్మయమాఖ్యాతం రహస్యతరమద్భుతమ్।

* భగజ్ఞానస్య అపాత్రే అనాఖ్యేయత్వమ్ *

నైతద్గుహ్యతరం జ్ఞానమాఖ్యేయమతిమానినే।

నాభక్తాయ న హీనాయ న చాశుశ్రూషవే పునః।। 12.66 ।।

నాదీక్షితాయ దాతవ్యం న కృతఘ్నాయ పాపినే।

స నాస్తికాయ చాఖ్యేయం న చ పాషణ్డినే తథా।। 12.67 ।।

న హీనవర్ణినే నైవ పిశునాయ దురాత్మనే।

నైవ చానుప (40) నీతాయ న బాహ్య గమసఙ్గినే।। 12.68 ।।

(40. సన్నాయ.)

న చాప్యసూయవే చాపి త్యక్తాచారాయ పర్విచిత్।

* యోగ్రపత్ర నిరూపణమ్ *

వక్తవ్యం చ వినీతాయ శుద్ధాయ బ్రహ్మచారిణే।। 12.69 ।।

శుశ్రూషవే ప్రసన్నాయ (41) వ్రతినే వశినే తథా।

ఆశ్రమస్థాయ సంసారవిముఖాయ ముముక్షవే।। 12.70 ।।

(41. యతయే.)

జిజ్ఞాసమానాయ తథా పాఞ్చరాత్రో (42) దితాం క్రియామ్।

సుశీలాయ కృతజ్ఞాయ ఋజవే ఋజుబుద్ధయే।। 12.71 ।।

(42.దితిక్రమామ్.)

ఛన్దాంస్యధీతినే సాఙ్గం కులీనాయ తపస్వినే।

త్రైవర్ణికాయ సంవర్త మహర్షే సంహితామిమామ్ ।। 12.72 ।।
నాధ్యాపయేన్నోపతిశేన్నవిద్యామరయే వదేత్।
* ఉక్తానువాద పూర్

శ్రీరస్తు

శ్రీ మతేరామానుజాయనమః

శ్రీ పాఞ్చరాత్రేపాద్మేతన్త్రే

క్రియాపాదః

బ్రహ్మణా భగవన్తం ప్రతి జ్ఞానయోగ

యోరవిదుషాం గతిముద్దిశ్య ప్రశ్నః।
బ్రహ్మః----

భగవన్ దేవదేవేశ శఙ్ఖచక్రగదాధర।
జ్ఞానయోగౌ చ కార్త్స్న్యేన నిర్వాణఫలదౌ శ్రుతౌ ।। 1.1 ।।
తయో రవిదుషాం దేవ నాధికారః కదాచన।
అజ్ఞానినాం చ భక్తానాం గతిం (1) చాపీచ్ఛతాం నృణామ్ ।। 1.2 ।।
(1.గతిమన్విచ్ఛతామ్.)

యేనోపాయేన నిర్వాణ ఫలం స్వర్గాదిచేతరత్।
భవత్యుపాయం తమృజుముపదేష్టుం త్వమర్హసి।। 1.3 ।।
ఇదమన్యచ్చ వక్తవ్యం యది మయ్యస్త్యనుగ్రహః।
త్వదర్చనే కోఽభ్యుపాయః కథ్యతాం మధుసూదన।। 1.4 ।।
స్థానవిశేషేషు భగవదర్చామూర్తి

యజనస్య సర్వసిద్ధికరత్వమ్।
శ్రీభగవాన్-----

(2) కృత్వా ప్రతినిధిం సమ్యగ్దారులోహ శీలాదిభిః।
తత్ స్థాపయిత్వా మత్ధ్యానే శాస్త్రదృష్టేన వర్త్మనా।। 1.5 ।।
(2.కర్మణా ధనర్వా మర్త్యో మమారాధరతత్పరః। అవృత్తిఫలమన్యచ్చ ప్రాప్నోత్యేవ న సంశయః। ఇతీదం పద్యం క్వచిత్కోశే దృశ్యతే. అత్ర బ్రహ్మప్రశ్న వాక్యే భగవదు త్తరవాక్యే చ లోఖక ప్రమాదశ్శఙ్క్యతే।)

యజస్వ మాం వక్ష్యమాణ విధినా కమలాసన।
కర్షణాదిప్రతిష్ఠాన్త క్రియావిధిమతశ్శృణు।। 1.6 ।।
వక్ష్యామి యేన వధినా ప్రసీదామ్యచరాదహమ్।
అధీతినో యేవిద్యాసు శాస్త్రాణి శ్రుతపూర్విణః।। 1.7 ।।
తే మాం భజన్తే పురుషా జ్ఞానయోగపరాయణాః।
అన్యేషామప్యవిదుషాం భక్తానాం బహుసమ్పదామ్।। 1.8 ।।
జాయతే సిద్ధిరచిరాత్ స్థానే స్థాపయతాం చ మామ్।
జ్ఞానం యోగశ్చ యదిదం కేవలం ముక్తి కారణమ్।। 1.9 ।।
స్థాపయుత్వా (3) తు మాం స్థానే పురుషస్సత్వమశ్నుతే।

(3. అచ్యుతమ్.)

యో మాం సంస్థాప్య సదనే సమారాధయతి స్వయమ్ ll 1.10 ll
న తస్య కేవలం సిద్ధిః స్థానాభ్యర్ణజుషామపి l
తస్మాత్సర్వా బ్రహ్మన్ స్థానే మాం స్థాపయేత్పుమాన్ ll 1.11 ll
స్థానద్వైవిధ్యమ్.

ద్వివిధం స్థానమాఖ్యాతం సిద్ధాసిద్ధప్రభేదతః l
సిద్ధస్థానవిరణమ్.

మూలే మూర్ధని శైలానాం నద్యాస్తీరే చ సఙ్గమే ll 1.12 ll
సముద్రతీరే పులినే హ్రదే తీర్థే చ కాననే l
ఏ తేషు నిర్మితం స్థానం సిద్ధాఖ్యం విశ్వకర్మణా ll 1.13 ll
దేవాదిభిరహం తత్ర స్థాపిత శ్చేద్యథావిధి l
అసిద్ధాయతనమ్ l
మనుష్యైర్నిమితం స్థానం నగరాది కృతం మమ l
అసిద్ధాయతనం విద్ధి గ్రామాదిస్థితి హేతుకమ్ ll 1.14 ll
యజమానస్వరూపమ్.

శ్రద్ధావానాస్తికో భక్తో ధనధాన్య సమృద్ధిమాన్ ll 1.15 ll
మహోత్సాహశ్శుచిర్దక్షః కృతజ్ఞో లో భవర్జితః l
బ్రాహ్మణః క్షత్రియో వైశ్య శ్శూద్రో వాప్యనులోమజః ll 1.16 ll
జానీహి యహమా నం తం సర్వైస్సముదితం గుణైః l
వరణీయాచార్య లక్షణమ్.

పఞ్చరాత్రవిదం శాన్తం సిద్ధాన్తేషు కృతశ్రమమ్ ।। 1.17 ।।
భగవద్వంశజం శుద్ధ మలోలుపమదామ్భికమ్ ।
అపాపమృజుమవ్యాధి మదృష్టపరమాస్తికమ్ ।। 1.18 ।।
తం భాగవతమాచార్యాం ప్రథమం వరయోత్సుధీః ।
భూపరీక్షా.

ఆచార్యో యజమానశ్చ దైవజ్ఞేన శుభే దినే ।। 1.19 ।।
గ్రామాది స్థాపనాయాదౌ నిమిత్తాని పరీక్షయేత్ ।
శుభే నిమిత్తే గ్రామాదీనారభేత విచక్షణః ।। 1.20 ।।
భూపరీక్షాదికం సర్వం రథకారేణ వై సహ ।
ఆచార్యః పఞ్చరాత్రజ్ఞః కుర్యాదభ్యుదితక్రమాత్ ।। 1.21 ।।
భూమే స్సుపద్మాదిప్రభేదః

సుపద్మా భద్రకా పూర్ణా ధుమ్రా చేతి చతుర్విధా ।
భూమిస్తు లక్షణం తాసాం క్రమేణోపదిశామి తే ।। 1.22 ।।
సుపద్మాభూమిః

చమ్పకాగుగురకర్పూర కదమ్బతిలకార్జనైః ।
క్రముకైర్నాలి కేరైశ్చ కుశకాశైస్సమావృతా ।। 1.23 ।।
పద్మోత్పల సమాకీర్ణా ప్రాగుదక్ప్రవణా శుభా ।
యా చ తోయావృతా భూమిస్సా సుపద్మేతి కీర్తితా ।। 1.24 ।।
భద్రకాభూమిః

నదీసాగర పార్శ్వస్థా తీర్థాయతనమాశ్రితా ।

క్షీర వృక్షసమాకీర్ణా ఫలవృక్ష సమాకులా।। 1.25 ।।
ఉద్యానోపవనో పేతా లతాగుల్మ సమావృతా।
యజ్ఞవృక్షాః కుశాః కాశాః వ్రీహిక్షేత్రం తు యత్ర వై।। 1.26 ।।
అధోజలసమోపేతా భద్రకా ఇతి సాస్మృతా।
పూర్ణాబూమిః

కులుత్థ నిమ్బనిష్పావ కోద్రవశ్యామకాన్వితా।। 1.27 ।।
గిరిపార్శ్వ స్థితా చైవ గిరేశ్శిఖరమాశ్రితా।
అప్రభూతోదకా భూమి స్సా పూర్ణేతి ప్రకీర్తితా।। 1.28 ।।
ధూమ్రాభూమిః

యవవేణ్వాదిసఙ్కీర్ణా స్నుహిశ్లేష్మాతకాన్వితా।
విభీతకార్కసఙ్కీర్ణా కఠినా శర్కరాన్వితా।। 1.29 ।।
వాయసశ్యేనగృధ్రాఢ్యా గోమాయువృకసఙ్కులా।
ఊషరాద్యేస్సమోపేతా సా ధుమ్రేతి ప్రక్రీర్తితా।। 1.30 ।।
సుపద్మాదిభూమీనాంఫలభేదః

సుపద్మా శాన్తిదా భూమి స్సఖదా భద్రకాభవేత్।
సుపూర్ణా పుషిదా పూమిః క్షయదాధూమ్రకా భవేత్।। 1.31 ।।
ఖాతమృత్పూరణపరిక్షా।
దణ్డమాత్రాయతాం భూమిం తావద్విస్తారసంయుతామ్।
జానుమాత్రం ఖనేద్భూమి మృద్భిస్తాభిశ్చ పూరయేత్।। 1.32 ।।
అధికే చోత్తమా (4) భూమిస్సమం చేన్మధ్యమా భవేత్।
న్యూనేఽధమాం విజానీయా త్తాం భూమిం వర్జయేద్బుధః।। 1.33 ।।

(4. చోత్తమాం విధ్యాత్)

వస్తు భూమౌబీజావాపః

శాలిముధ్గయవాదీనా ముప్త్వాభీజాని వై భువి।
పరీక్షకః పరీక్షేత ప్రశస్తామధవేతరామ్।। 1.34 ।।
అజ్కరో జాయతే యత్ర త్రిరాత్రా భ్యన్తరే మహీమ్।
తాముత్తమాం విజానీయా త్పఇ్చరాత్రిషు మధ్యమామ్।। 1.35 ।।
అధమాసప్తరాత్రే స్యా దదృశ్యే వా తదజ్కురే।
వర్జయేదధమాం భూమిం స్థాపయేదన్యయోర్ద్వయోః।। 1.36 ।।
అధమాయా అపిభూమేః క్వచిత్ పరిగ్రాహ్యతా.

కుశపాలాశహరిణా స్సన్తి యత్ర స్వయం భువి।
అధమామపి తాం విద్ధి ప్రశస్తాం కమలాసన।। 1.37 ।।
రసవర్ణాదిభిర్భూపరీక్షా.

రసేన మధురేణోర్వీ ముత్తమాం కటుకాత్మికామ్।
మధ్యమామధమామల్పాం రసైరన్యైశ్చ విద్ధితామ్।। 1.38 ।।
శ్వేత ర్ణోత్తమాభూమి ర్మధ్యమా పీతలోహినీ।
అధమా కృష్ణవర్ణా స్యాదిత్యేతద్భూమిలక్షణమ్।। 1.39 ।।
బలిప్రదానమ్.

వాస్తువిద్యాసు కృతినా క్రియాసు నిపుణేన చ।
రథకారేణ సహితః కుశలః పఇ్చరాత్రవిత్।। 1.40 ।।

ఆచార్యః ప్రథమం కుర్యాత్ప్రవేశబలిముత్తమమ్।
ఆచార్యో యజమానేన సహితో వాస్తుసీమని।। 1.41 ।।
నృత్తైర్వాద్యైశ్చ తూర్యైశ్చ తథా మఙ్గలపఠకైః।
పూర్ణకుమ్భై స్తథా దీపై ర్ధ్వజచ్ఛత్రసమన్వితైః।। 1.42 ।।
బ్రాహ్మణై ర్జ్ఞానసమ్పన్నై రధీయానైర్బహుశ్రుతైః।
ప్రదక్షిణం పరిక్రమ్య మన్త్రై స్స్వస్త్యయనైరపి।। 1.43 ।।
విదిక్షు దిక్షు పూర్వాదిబలిం కుర్యాత్సమన్తతః।
భూతానాం చ పిశాచానాం రక్షసాం దితిజస్మనామ్।। 1.44 ।।
గ్రహాణామపి నాగానా మన్యేషాం చ బలిం క్షి పేత్।
బ్రహ్మస్థానే ప్రయత్నేన పాయసేన మహీసురః।। 1.45 ।।
బలిం ప్రక్షిప్య తదను మన్త్రమేతముదీరయేత్।
భూతాః పిశాచా నాగాశ్చ అసురా రాక్షసా గ్రహాః।। 1.46 ।।
సర్వే తే వ్యపగచ్ఛన్తు బలితుష్టా యథాయథమ్।
దేవానాం చ ద్విజానాం చ స్థానాం సమ్యక్కరోమ్యహమ్।। 1.47 ।।
వాసుదేవస్య దేవస్య సర్వభూతాత్మకస్య చ।
అస్త్రమన్త్రేణ (5) సంసిద్ధాన్ సిద్ధార్థాన్ సర్వతః క్షీ పేత్।। 1.48 ।।
(5. సంజప్తాన్.)

కృత్వా బలిం యథాశాస్త్రం సూత్రాణ్యపి చ పాతయేత్।
(6) శిలాస్సంస్థాపయే త్తత్ర సుత్రసన్ధిషు సర్వతః।। 1.49 ।।
(6. శఙ్కన్.)

వాస్తుపురుష కల్పనమ్.

అధోముఖం ప్రాక్చిరసం విన్యసేద్వాస్తుపూరుషమ్।
ప్రసార్య పాణిపదౌ ద్వౌ కోణభూషు ప్రకల్పితౌ।। 1.50 ।।
ఏవం ధ్యాత్వా సమభ్యర్చ్య పురుషం వాస్తుకల్పితమ్।
తస్య దక్షిణపార్శ్వే తు వాస్తుహోమం ప్రకల్పయేత్।। 1.51 ।।
స్థణ్డిలే దీపయిత్వాఽగ్నిం పఞ్చోపనిషదా ఘృతమ్।
సహస్రం వా శతం వాపి జుహుయాద్వాస్తుశాన్తయే।। 1.52 ।।
అపామార్గస్య శమ్యాశ్చ ఖదిరస్య యథాక్రమమ్।
యక్షరక్షః పిశాచానాం సమిధో జుహుయాత్స్వయమ్।। 1.53 ।।
హుత్వా తు ములమన్త్రాభ్యాం పృథగష్టోత్తరం శతమ్।
వాస్తునాథస్య మన్త్రేణ చరుణా జుహుయాచ్ఛతమ్।। 1.54 ।।
పూర్ణాహుతిం తతో హుత్వాత్విన్ద్రాదీనాం బలిం క్షిపేత్।
దిక్ష్వష్టసు యథా తేయమేవం గ్రామాది కల్పయేత్।। 1.55 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పద్మేతన్త్రే

క్రియాపాదే గ్రామస్వీకారో నామ

ప్రథమోఽధ్యాయః।
------------------*************----------------

పద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదేప్రథమోఽధ్యాయః

ద్వితీయోఽధ్యాయః

గ్రామాదీనాం లక్షణమ్।

క్రామాదీనాం చతుర్వర్గ ఫలదానాం యథాక్రమమ్।

స్వరూపం తత్ర భేదం చ వక్ష్యామి తవ సామ్ప్రతమ్।। 2.1 ।।

బ్రహ్మణాదివర్ణానాం వాసస్థానస్య సమాఖ్యాభేదః

(1) వసన్తి బ్రాహ్మణా యత్ర స్థానే గ్రామస్స ఉచ్యతే।

అగ్రహారశ్చ తస్యైన నామధే(2) యమితి స్మృతమ్।। 2.2 ।।

(1. వసన్తవాద్విజా యత్ర గ్రామే స్థానం తదుచ్యతే.) (2. యాన్తరం)

క్షత్రియాణాం తథా వాసః పురం నగరమిత్యపి।

వైశ్యానాం పత్తనం వాసో మలికా కులమిత్యపి।। 2.3 ।।

గ్రామసంస్థానభేదనామాని.

దణ్డకం స్వస్తికం చైవ ప్రస్తరం చ ప్రకీర్ణకమ్।

నన్ద్యావర్తం (3) పతాకం చ పద్మం చ శ్రీప్రతిష్ఠితమ్।। 2.4 ।।

గ్రామాది (4) షు ప్రభేదోఽసౌ శ్రుణు తే షాం చ లక్షణమ్।

(3.పరాకం చ) (4. రష్టభేదోఽసౌ.)

దణ్డపగ్రామః

పూర్వాగ్ర ముత్తరాగ్రం చ యావన్మానం భవేదథ।। 2.5 ।।

దణ్డవత్తు భవేద్వీధీ తద్దణ్డకముదాహృతమ్।

స్వస్తికగ్రామః.

పుర్వాగ్ర ముత్తరాగ్రం చ కృత్వా వీధీ ద్వయం పునః।। 2.6 ।।

దక్షిణాభిముఖో భూత్వా పూర్వవీధ్యాం తు నిర్గమః।
పశ్చిమాభిముఖో భుత్వా దక్షిణేన తు నిర్గమః।। 2.7 ।।
ఉత్తరాభిముఖో భూత్వా పశ్చిమేన తు నిర్గమః।
ప్రాఙ్ముఖస్తు (5) తతో భూత్వా సౌమ్యవీధ్యా తు నిర్గమః।। 2.8 ।।
ఏవం ప్రకల్పితో గ్రామస్స్వస్తికాహ్వయ ఇష్యతే।
ఏవమేవ తు సర్వేషాం గ్రామాదీనాం తు నిర్గమః।। 2.9 ।।
(5. తతః ప్రోక్తో)

ప్రస్తరగ్రామః

ద్విచతుః పఞ్చషట్సప్త వీధయశ్చేదుదఙ్ముఖాః।
ప్రాఙ్ముఖైస్తు త్రిభిర్యుక్తః ప్రస్తరః పరికీర్త్యతే।। 2.10 ।।
ప్రపీర్ణకగ్రామః

పూర్వాగ్ర ముత్తరాగ్రం చ రథ్యాభిస్తిసృభిర్యుతమ్।
ప్రకీర్ణకమిదం జ్ఞేయ మభిప్రేతార్థసాధనమ్।। 2.11 ।।
సన్ద్యావర్తగ్రామః

వూర్వే తు దక్షిణే చైవ పశ్చిమే చోత్తరే తథా।
గ్రామస్య నిర్గమశ్చైవ చతుర్దిక్షు విధీయతే।। 2.12 ।।
త్రయోదశాద్యైర్వీధిభి రేకైకమధికం భవేత్।
నన్ద్యావర్తం భవేత్పఞ్చ పఞ్చభిః ప్రాఙ్ముఖై ర్యుతమ్।। 2.13 ।।
పతాకగ్రామః

అష్టాదాశాద్యైరేకైకం వర్ధతే పఞ్చభిస్తథా।

ఉదఙ్ముఖైః పతాకమ్ స్యాత్ ప్రాఙ్ముఖైష్షడ్భిరేవ చ ।। 2.14 ।।

పద్మగ్రామః

త్రయోవింశతివీధీనా మాద్యైః పఙ్చాప్యుదఙ్ముఖైః।
నప్తభిః ప్రాఙ్ముఖైర్యుక్తం పద్మగ్రామ ముదాహృతమ్ ।। 2.15 ।।

శ్రీప్రతిష్ఠితగ్రామః

అష్టావిశతివీధీనాం పూర్వాభిశ్చా ప్యుదఙ్ముఖైః।
అష్టభిః ప్రాఙ్ముఖైర్యుక్తం శ్రీప్రతిష్ఠిత ముచ్యతే ।। 2.16 ।।

గ్రామాదివాస్తు భూమివిభాగః

ఏవమష్టా విధాః ప్రోక్తా గ్రామాదీనాం సమానతః।
గ్రామాదిం పఞ్చధా కృత్వా భాగమేకం బహిస్త్యజేత్ ।। 2.17 ।।
బ్రాహ్మం దైవం మానుషం చ పైశాచమితి (6) తత్పునః।
చతుష్టయీం విజానీయాద్భాగానాం తత్ర దైవికే ।। 2.18 ।।
(6. మితరత్పునః।)

దైవికాదిభూవిభాగేషు పరికల్పనీయ ధిష్ణ్యాని.

మానుషే చ ద్విజాతీనాం గృహాణి పరికల్పయేత్।
పేశాచే దై వధిష్ణ్యాని దిక్ష్వష్టాసు చ మధ్యమే ।। 2.19 ।।

గ్రామాదిభేదేన గర్భన్యాసస్థానభేదః

గ్రామస్య (7) గర్భవిన్యాసో ద్విజానాం స్థాపనాత్పురా।
మధ్యే కుర్యాత్ పురాణాం తు(8) దిశ్యైన్ద్ర్యాం పత్తనేషు చ ।। 2.20 ।।

(7. మధ్యనిన్యాసః.) (8. దిశస్సాత్.)

కౌబేర్యాం దిశి గర్భస్య న్యాస ఏవముదాహృతః।
గర్భభాజనే స్థాపనీయద్రవ్యాణి.

ధాతులోహాని రత్నాని కన్దం బీజం (9) మృదం తథా।। 2.21 ।।
(9. తథా మృదః)

భాజనే లోహజే కృత్వా దారవే మృణ్మయేఽపివా।
ఉపోషితశ్శుచిస్స్నాత్వా నవవస్త్రోత్తరీయకః।। 2.22 ।।
రాత్రౌ ముహూర్తే సమ్ప్రాప్తె గర్భాధానం సమాచరేత్।
ఆదాయ భాజనం పశ్చాత్స్వమాత్మానం హరిం స్మరేత్।। 2.23 ।।
ధ్యాత్వా తు వసుధాం దేవీం మన్త్రమేతముదీరయేత్।
వసుధాప్రార్థనమన్త్రః

సర్వభూతధరే కాన్తే పర్వతస్తన (10) మణ్డితే।। 2.24 ।।
సముద్రపరిధానీయే దేవి గర్భం సమాశ్రయ।
(10. ముద్రితే.)

న్యస్తగర్భరక్షా.

శ్వభ్రం మృద్భిస్తతస్సమ్య క్పూరయిత్వా సమన్తతః।। 2.25 ।।
పఞ్చరాత్రం త్రిరాత్రం వా రక్షాం కుర్యాదతన్ద్రితః।
అచార్యదక్షిణా.

శతనిష్కం తదర్ధం వా తదర్ధమథవాపి వా।। 2.26 ।।
శ్రద్ధయా దక్షిణాం దద్యాదాచార్యాయాగ్రహారకృత్।
ద్విగుణం త్రిగుణం నిష్కం పురాదౌ దక్షిణా స్మృతా।। 2.27 ।।
గర్భన్యాసానన్తరం ద్విజానాం గృహే సంవేశః

గర్భన్యాసే కృతే పశ్చాత్ ద్విజాన్ సంవేశయేద్గృహే ।
వాస్తు దేవస్థాపనమ్.

వాస్తుదేవాన్ యథాన్యాయం క్రమేణ స్థాపయేత్సుధీః।। 2.28 ।।
పఞ్చమూర్తేర్గ్రామాదౌ.

స్థాపనే పఞ్చయజ్ఞాది సాఫల్యమ్।
స్థాపయేద్గ్రామమధ్యే తు పఞ్చమూర్తిమయం హరిమ్।
విప్రాణాం పఞ్చయజ్ఞోయమేవ(11) సాఫల్యమశ్నుతే।। 2.29 ।।
(11. సాకల్య)

చాతురాశ్రమ్యసంధ్ద్యర్థం చతుర్మూర్తిమథాపి వా।
సర్వార్థమేకమూతిం వా గ్రామమధ్యే సమర్చయేత్।। 2.30 ।।
యోగినం భోగినం వాపి కారయేదచ్యుతం ప్రభుమ్।
ఆసీనం వా శయానం వా తిష్ఠన్తం వా సమర్చయేత్।। 2.31 ।।
సృష్టికృద్భోగశయనం దేవదేవస్య కీర్త్యతే।
సంహారం (12) భోగశయనమ్ తథా సనహరేర్వపుః।। 2.32 ।।
జామదగ్న్యం నార్చయేత్।
విశ్వరూపధరం దేవం జామదగ్న్యం చ నార్చయేత్।

ఆలయద్వారాణాం దిగ్భేదేన ఫలభేదః

ప్రాగ్ద్వారం (13) సుఖదం విద్ధి పశ్చిమం పుష్టివర్ధనమ్।। 2.33 ।।
(13. శుభదమ్.)

ధనదం చోత్తరం ద్వారం యామ్యం చ మోక్షదమ్।
భాస్కరాదీనాం స్థానద్వార నిరూపణమ్.

ఐన్ద్రేతు భాస్కరస్థానం ప్రత్యగ్ద్వారం తు కల్పయేత్।। 2.34 ।।
పావకే మదనస్థానం ప్రత్యగ్ద్వారం ప్రకల్పయేత్।
సుబ్రహ్మణ్యస్య యామ్యే స్యాత్పూర్వద్వారని కేతనమ్।। 2.35 ।।
నైరృతే విఘ్న రాహస్య పూర్వద్వారం ప్రకల్పయేత్।
వారుణ్యాం స్థాపయేద్విష్ణుం శ్రీభూమిసహితం స్థితమ్।। 2.36 ।।
ఆసీనం వా శ్రియో పేతం గరుడారూఢమేవ వా।
విశ్వరూపధరం భోగశయనం వా ప్రకల్పయేత్।। 2.37 ।।
ప్రాఙ్ముఖం తు ప్రకుర్వీత పశ్చిమే విష్ణుమన్దిరమ్।
పశ్చిమే తు శ్రీయస్థ్సానమథ వా కల్పయేద్బుధః।। 2.38 ।।
వాయవ్యాం ప్రాఙ్ముఖం స్థానం దుర్గాయై పరికల్పయేత్।
ధానదం చోత్తరే స్థానం జృమ్భలాదిసమన్వితమ్।। 2.39 ।।
ఐశాన్యామైశ్వరం స్థానం సోమేశానాన్తరేఽపి వా।
ఇన్ద్రేశానాన్తరే వాపి నాన్యత్ర పరికల్పయేత్।। 2.40 ।।
ఆగ్నేయ్యాం చ మహామోటీం గ్రామాద్దూరతరే స్థితామ్।
నైరృతే చైవ శాస్తారం గ్రామాద్దూరతరే స్థితమ్।। 2.41 ।।
గ్రామస్య చోత్తరే వార్శ్వే కిఞ్చిద్దూరతరే స్థితమ్।

మాతృస్థానం భవేత్తత్ర సర్వాస్తాశ్చోత్తరాననాః।। 2.42 ।।
ఐశానా వాథ మాతౄణాం నాతిదూరే గృహం భవేత్।
ఆగ్నేయ్యాం వా గుహం దుర్గాం వాయుసోమాన్తరేఽపి వా।। 2.43 ।।
రజ్జు పాత త్రిశూలసూత్రసన్ధ్యాదిషు దేవస్థాన గృహాదీనాం నిషేధః।
రజ్జుపా తేషు సర్వత్ర త్రిశూలే సూత్రసన్ధిషు।
దేవస్థానం న కర్తవ్యం వీధ్యగ్రేషు విశేషతః।। 2.44 ।।
గృహాశ్చ నైవ కర్తవ్యాస్తత్ర (14) వంశర్ద్ధిమచ్ఛతా।
ప్రమాదాస్తుషు కుర్యాచ్చేత్ గ్రామాదీనాం క్షయో భవేత్।। 2.45 ।।
(14. స్తత్రేవం శుద్ధి.)

గ్రామమధ్యే హరేరర్చనం మన్త్రక్రియాది

సర్వలోపానాం ప్రాయశ్చిత్తం భవతి

(15) మన్త్రహానౌ క్రియాహానౌ హవ్యవ్యాది కర్మసు।
ప్రాయశ్చిత్తం భవేత్తస్య గ్రామమధ్యార్చనం హరే।। 2.46 ।।
(15. మన్త్రహానిః క్రియాహానిర్హవ్యకవ్యవివర్జితః)

భాస్కరాదిపరివారాణామర్చనే ఫలవిశేషః

ఆరాధనే భాస్కరస్య గ్రామే రోగో న జాయతే।
సౌభాగ్యసౌమ్యసౌన్దర్యగుణాః కామస్య పూజనాత్।। 2.47 ।।
భూతాదయో నృణాం నైవ భవేయుర్గుహ పూజనాత్।।
సర్వవిఘ్నా వినశ్యన్తి విఘ్న రాజస్య పూజనాత్।। 2.48 ।।

వారుణ్యాం పూజయేద్విష్ణుం భుక్తిముక్తి (16) ఫలప్రదమ్ ।
దుర్గాం(17) సమ్పూజయేద్దేవీం నిత్యమాయుర్వివృద్ధయే ।। 2.49 ।।
(16. సమ్పూజయేన్నిత్యమాయుర్జమయవివర్ధనమ్.) (17. ప్రదం విభుమ్.)

ధనధాన్యమృద్ధిస్స్యాత్కు బేర పరిచర్యయా ।
జ్ఞానవన్తో నరాస్సర్వే భవేయుశ్శివపూజనాత్ ।। 2.50 ।।
మోటీపూజనయా (18) చైవ బాలానాం న విపద్భవేత్ ।
శాస్తుః పూజనయా చైవ పుషన్తి గ్రామవాసినః ।। 2.51 ।।
(18. నిత్యమ్.)

మాతృపూజనయా నిత్యం పిశాచా నైవ పీడకాః ।
పుర మలికయోర్మధ్యే హరేః స్థాపననిషేధః

పురే చ మలికాయాం చ మధ్యే న స్థాపయేద్ధరిమ్ ।। 2.52 ।।
అనలోమజానాం మధ్యే హర్యర్చననిషేధః

వాసేఽనులోమజానాం చ మధ్యేన హరిమర్చయేత్ ।
శూద్రాదీనాం వాస్తుదేవతానిషేదః.

శూద్రాణాం ప్రతిలోమానాం స వాస్తు న చ దేవతా ।। 2.53 ।।
యది స్యాదవివేకేన రాజా రాష్ట్రం చ నశ్యతి ।
గ్రామాదౌ దేవోత్సవర్థే వాస్తు దేవక్లపననిషేధః.

దేవోత్సవార్థే గ్రామాదౌ వాత్తేదేవాన్న కల్పయేత్ ।। 2.54 ।।
అఙ్గినో (19) నైవ స్వాఙ్గాని కల్పయన్తి స్వతన్త్రవత్ ।

కల్పయేయుః(20) ప్రజా నాం చ రాష్ట్రస్య ప్రతికూలకాః।। 2.55 ।।

(19. అఘ్నాని)(20. ప్రజా రాజ్ఞో రాష్ట్రస్య ప్రతి కూలతా.)

మూర్తీనాం కేశవాదీనాం మత్స్యాదీనాం తథైవ చ।

అన్తరాలేషు సర్వేషు దిక్షు చైవ విదక్షు చ।। 2.56 ।।

సర్వత్ర భగవద్గేహం గ్రామాదౌ కారయేత్సుధీః।

గ్రామప్రేక్షం న కుర్వీత ఉగ్రముగ్రాయుధోద్యతమ్।। 2.57 ।।

జామదగ్న్యం నృసింహం చ సంహారశయనం తథా।

సర్వత్ర భోగశయనం భోగస్థానం తథైవ చ।। 2.58 ।।

(21) భోగాసనంచ సర్వత్ర శయనం సృష్ఠిసంజ్ఞితమ్।

యానకం చ (22) క్రియోపేతం సర్వత్రైవతు కారయేత్।। 2.59 ।।

(21. భాగస్థానం (22. శ్రియోపేతమ్.)

గ్రామస్యాన్తరా శూలినో న్యాసనిషేధః.

గ్రామాన్తరే న కూర్వీత స్థానం దేశస్య శూలినః।

వినశ్యత్యచిరాద్గ్రామో రాజా రాష్ట్రం తథైవ చ।। 2.60 ।।

తస్మాద్దూరతరే కుర్యాత్ గ్రామాదీనముమాపతిమ్।

దేవతాభేదన పూజకభేదః

ఏవం సంస్థాప్య దిగ్దేవాన్ పూజకః పూజయేత్క్రమాత్।। 2.61 ।।

విష్ణోర్భాగవత్తైరేవ పఞ్చరాత్రపరాయణైః।

పూజా కార్యా న సామాన్య దేవతామాతృపూజకైః।। 2.62 ।।

శివస్య శివశాస్త్రజ్ఞైః పూజనం చ శివద్విజైః।

సోమపాభి (23) ర్ద్విజశ్రేష్ఠైః కార్యం దినక రార్చనమ్।। 2.63 ।।

(23. ద్విజేన్ద్రైశ్చ.)

మదనం గణనాథం చ సుబ్రహ్మణ్యం శివద్విజః।

పూజయేద్ధనదాదీనాం పూజకో విప్ర ఇఇష్యతే।। 2.64 ।।

దుర్గాం సమ్పూజయేద్దేవీం సదా భాగవతస్స్వయమ్।

మాతౄణామర్చనం కార్యం తత్ జ్ఞైః పారశవైస్తథా।। 2.65 ।।

శాస్తారం చ మాహామోటీం కులాలః పూజయేత్సదా।

సువర్ణకారామ్బష్ఠానాం గ్రామస్యాన్తః ప్రకల్పనమ్.

స్వర్ణామ్బష్ఠకలాభిజ్ఞాన్ (24) గ్రామస్యాన్తః ప్రకల్పయేత్।। 2.66 ।।

(2. సుమర్ణామ్బష్ఠకారజ్ఞాన్.)

ప్రతిలోమాదీనాం స్థానమ్.

(25)అన్యేషాం ప్రతిలోమానాం బహిర్గ్రామాత్ప్రకల్పయేత్।

ప్రాచ్యాం దిశ్యనులోమానాం స్థాపనం (26) కర్మిణాం భవేత్।। 2.67 ।।

(25. అన్యేషామనులేమానాం) (26. కర్మణాం)

సర్వేషాం ప్రతిలోమానాం దక్షిణాదిషు కల్పనమ్।

శ్రేణీభ్యోఽపి బహిర్దూరే చణ్డాలా నైరృతే స్మృతాః।। 2.68 ।।

సామాన్యేన శ్మశానస్థానమ్.

గ్రామస్య చోత్తరే దూరేశ్మశానం (27) ఉదకాశయే।

ద్విజన్మనాంశ్వశానేస్థానవిశేషః

(28) యామ్యే తటే తటాకస్య శ్మశానం స్యాద్ద్విజన్మనామ్ ।। 2.69 ।।
(27. బన్ధకాలయే.) (28. గ్రామస్య దక్షిణాచైవ తటాకస్య.)

సర్వేషామనులోమానాం దాహః ప్రాచ్యాదిరోధసం।
(29) అన్యేషాం ప్రతిలోమానాం దిశః ప్రాచ్యాదయో విదుః।
ఇత్థం ప్రకల్పయేద్గ్రామం నగరం కులమేవ వా।। 2.70 ।।
(29. ఇదమర్ధం క్వచదధికమస్తి.)

ముక్తిమాప్నోతి (30) పురుషః పునర్నై హోపజాయతే।
ఉపకుర్వన్తి యే మర్త్యా ద్రవ్యైర్వా మానసేన వా।। 2.71 ।।
(30. స పుమాన్ పునరే వ న జాయతే.)

స్వర్గలోకే వసన్త్యేతే కాలం కల్పావసానికమ్।
రక్షన్తి యే యథాక్లృప్తం గ్రామాదీన్ పృథివీశ్వరాః।। 2.72 ।।
తే య

తృతీయోఽధ్యాయః

మన్దిరనిర్మాణవిధిః.

శ్రీభగవాన్-----

బ్రహ్మన్ మన్దిరనిర్మాణం తవ వక్ష్యామి తచ్ఛృణు।
కర్షణార్థం భూసంస్కారః

పూర్వోక్తాం భూమిమాసాత్య ప్రవేశబలిపూర్వకమ్।। 3.1 ।।
భూమిం ప్రదక్షిణం కృత్వా మన్త్రమేతముదీరయేత్।
యక్షాః పిశాచా నాగాశ్చ యేఽత్ర (1) తిష్ఠన్తి సర్వదా।। 3.2 ।।
(2) సర్వేఽప యాన్తు తేఽన్యత్ర విష్ణోః స్థానం కరోమ్యహం।
(1. యత్ర తిష్ఠన్తి.) (2. సర్వతే యాన్త్వతోన్యత్ర. సర్వే ప్రయాన్తు తేఽన్యత్రి)

తత్రాస్త్రమన్త్రసంసిద్ధాన్ సిద్ధార్థాన్ సర్వతః క్షిపేత్।। 3.3 ।।
లూర్వవద్వాస్తుహోమం చ కుర్యాద్వాస్తుబలిం తథా।
బ్రాహ్మణాదికర్షకభేదేన అనడుహో వర్ణభేదః.

తతో భాగవతాచార్యో హ లేన విలిఖేద్ధ్రువమ్।। 3.4 ।।
బ్రాహ్మణో యజమానస్స్యా దనఽడ్వాన్ గౌరవర్ణకః।
క్షత్రియో లోహితో వైశ్యః పీతశ్శూద్రస్తు మేచకః।। 3.5 ।।
యథోక్త (3) వర్ణాలాభేతు కపిలో గౌర ఏవ వా।
ఋషభౌ రక్తవర్ణౌ తు మహన్తౌ సబలౌ (4) మతౌ।। 3.6 ।।
(3. వర్ణాభావేతు.) (4. శబలౌ.)

క్షాలయేత్ఖురశృఙ్గాదీన్ భూషయేత్కనకాదిభిః।
కర్షకవర్ణాను గుణం హలయుగాదివైవిధ్యమ్.

హలం యుగం చ పాలాశం బ్రాహ్మణస్య విదీయతే।। 3.7 ।।
న్యగ్రోధం క్షత్రియస్య స్యాత్ ప్లాక్షం విట్ఛూద్రయో ర్భవేత్।
న్యగ్రోధపిప్పలౌ స్యాతాం సర్వేషాం యుగలాఙ్గలౌ।। 3.8 ।।

సర్వేషామేవ వర్ణానాం సౌవర్ణః కుశికో భవేత్।
రాజతం తామ్రమథవా యోక్త్రం తేషాం యథాక్రమమ్।। 3.9 ।।
కుశా ధనుర్జ్యా వీరణ్యః కాశా రజ్జుశ్చ తన్మయీ।
(5) హలభూతం చ మేధిం చ కారయేదేకయోనికమ్।। 3.10 ।।
(5. యుగం చ హలమేదిం.)

* కర్షకస్య అఙ్గప్రసాధనమ్.*

స్నాతో నవామ్బరధర స్సోష్ణీషశ్శుచిరాత్మవాన్।
మాల్యానులేప (6) నాయుక్తస్సోత్తరీయపరిచ్ఛదః।। 3.11 ।।
(6. నయుతః)

భూషితస్స్వయమాచార్యః పదౌ ప్రక్షాలయేత్తతః।
ఆచమ్యాయమ్య చ ప్రాణా న్న్యాసం కృత్వా యథావిధి।। 3.12 ।।
ద్విజేన్ద్రైరభ్యనుజ్ఞాతః కర్షణం ప్రారభేత్తతః।
* పుణ్యాహపూర్వకం మన్త్రేణ హలయుగాదియోజనమ్ *

పుణ్యాహం వాచయిత్వాతు వైష్ణవైర్మన్త్రవిత్తమైః।। 3.13 ।।
యోజయేద్వృషభస్కన్ధే యుగం వై మూలవిద్యయా।
లాఙ్గలం చ యుగేనైవ యోజయేద్విద్యయా తయా।। 3.14 ।।
సుముహుర్తే సులగ్నే చ కర్షయేత్ప్రాఙ్ముఖస్థితః।
భేరీపటహశఙ్ఖాదీన్ ఘోషయేత్సర్వదిక్షు చ।। 3.15 ।।
సూక్తం శాకునకం విప్రాః పఠేయుస్సర్వశాన్తిదమ్।
హృత్సరోజే చ మాం ధ్యాయేద్విద్యారూపేణ చక్షుషా।। 3.16 ।।

దణ్డం (7) ప్రవయణం కుర్యాత్పాలాశాదిమహీరుహామ్।
* కర్షణవిధిః *

ఆదాయ తోదనం పశ్చాత్పీడ యేత్ (8) హుంఫడాదినా।। 3.17 ।।
(7. ప్రవహణం) (8. యుగవాహినౌ.)

ప్రాఙ్ముఖః ప్రథమం బ్రహ్మన్ కర్షయేన్మూలవిద్యయా।
సూక్తేన పౌరుషేణైవ ద్వతీయం భూమికర్షణమ్।। 3.18 ।।
తృతీయం విష్ణుసూక్తేన తద్గాయత్ర్యా తురీయకమ్।
నారాయణానువాకేన కర్షణం పఞ్చమం స్మృతమ్।। 3.19 ।।
పాఞ్చోపనిషదైర్మన్త్రైష్షష్ఠం స్యాద్భూమికర్షణమ్।
సప్తమం భూమిసూ క్తేన కర్షయేద్దేశికోత్తమః।। 3.20 ।।
ప్రదక్షిణక్రమేణైవ సీతా స్యాత్కమలాసన।
దక్షిణేత్తరత స్తద్వత్కర్షయేత్పఞ్చ రాత్రవిత్।। 3.21 ।।
* నిమిత్త పరీక్షా*

(8) నిమిత్తాని పరీక్షేత తత్కాలే దేశికోత్తమః।
దేశికస్య మనస్తుష్టిస్తత్కాలే శర్మణే భవేత్।। 3.22 ।।
(8.నిమిత్తాది పరీక్షాభిః)

(9) విపర్యయే క్షయం విద్ధి ప్రాసాద యజమానయోః।
అనడ్వచ్ఛయనే చైవ యోక్త్రాదీనాం చ భేదనే।। 3.23 ।।
(9. విషర్యాసే.)

వ్యత్యాసే భ్రమణే చైవ దుర్నిమిత్తోద యేతథా।
అర్ధచ్ఛేదో భవేత్సూత్రౌ స్వామినో మరణం ధ్రువమ్॥ 3.24 ॥
తృతీయభాగే చ్ఛేదే చ రాష్ట్రక్షోభో భవేద్ధ్రువమ్।
విచ్ఛేదేఽపి చతుర్భాగే ప్రయోక్తృభ్రంశ ఉచ్యతే॥ 3.25 ॥
* దుర్నిమిత్తేశాన్తిః*

పఞ్చోపనిషదా (10) కుర్యాచ్ఛతం వారాన్ ఘృతాహతీః।
శామ్యన్తి దోషాస్తే సర్వే నార్తిమృచ్ఛేత్ప్రయోజకః॥ 3.26 ॥
(10. శతవారం ఘృతాహూతిః।)

ఆచార్యో యజమానస్తు బ్రాహ్మణాన్ (11) భోజయేద్ధనైః।
* భూసమికరణబీజావాపౌ.*

కృష్ట్వా భువం సమీకుర్యాద్యత్నేన మహతావృతః॥ 3.27 ॥
ఆలవాలాన్ పృథక్కృత్వా జలకుల్యాసమన్వితాన్।
శాలిముధ్గమవాదీని తత్ర బీజాని వాపయేత్॥ 3.28 ॥
సిక్తం ప్రతిదినం క్షేత్రం తోయేన మహాతా భవేత్।
రక్షాం చ కుర్యా (12) ద్యత్నేన పరిపాకాసానికమ్॥ 3.29 ॥
(12. త్సర్వత్ర)

పక్వం లునీయాత్తత్క్షేత్రమాన యేద్గో (13) కులాని తత్।
* ఫలవృద్ధిహ్రాసయోః ఫలమ్*

ఫలే మహతి తద్ధామ దీర్ఘకాలం భవిష్యతి॥ 3.30 ॥

(13. కులాస్థితమ్.)

అల్పే త్వల్పతరం కాలం ప్రాసాదే సన్నిధిర్హరేః।
ఫలహీనే భవేద్ధామ ప్రక్షీణధనధాన్యకమ్॥ 3.31 ॥
బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్తత్ర సహస్రం శతమేవ వా।
భుక్తవద్భ్యో ధనం దద్యాద్బ్రాహ్మణేభ్యో గవాదికమ్॥ 3.32 ॥
* భూశోధనమ్.*

ప్రోక్షయేత్పంచగవ్యేన పఞ్చోపనిషదా భువమ్।
కుద్దాలైర్వా ఖనిత్రైర్వా యావదమ్బుః ఖనేత్ (14) క్షితిమ్॥ 3.33 ॥
(14. భువమ్.)

ప్రథమావరణం యావత్తావద్విస్తార ఇష్యతే।
దణ్డమాత్రాయతం ఖాతం ఖనేద్వాకమలాసన॥ 3.34 ॥
క్షేత్రదోషానురూపేణ మన్దిరో (15) చ్ఛ్రయణే పి వా।
* తుషాంగారాదిలాభేశాన్తిః*

భుతలే ఖన్యమానే తు భస్మాఙ్గారతుషాదికమ్॥ 3.35 ॥
(15. చ్ఛ్రాయణే.)

దుష్టసత్వోపలమ్భే తు క్రిమికీటాదిర్శనే।
జుహుయాచ్ఛాన్తయే తేషామాచార్యస్సర్పిరాదినా॥ 3.36 ॥
బ్రాహ్మణేభ్యో యథా శక్తి దద్యాద్ధేమాదికం ధనమ్।
* రత్నాదిలా భేసమృద్ధిః *

రన్తాదిదర్శనే ధామ సమృద్ధం (16) సర్వదా భవేత్।। 3.37 ।।

* హెూమకుమ్భస్థాపనాదివిధిః*

ఖాత్యా హెూమం బహిః ఖాతాత్ స్థణ్డిలే చతురశ్రకే।
స్థాపయిత్వాగ్ని మాదీప్య కుర్యాదాజ్యేన దేశికః।। 3.38 ।।

(16. సర్వకామదమ్.)

మూలమన్త్రేణ సూక్తేన పౌరుషేణ చరుం పునః।
గుగ్గులం తిలనీవారం జుహుయాన్మూలవిద్యయా।। 3.39 ।।
పుణ్యాహం వాచయిత్వా తు శాలిం ఖాతే వినిక్షిపేత్।
కుమ్భానుపరి శాలీనాం సూత్రవస్త్రాదివేష్ఠితాన్।। 3.40 ।।
కుర్మాబ లోహమయాః ప్రోక్తా స్తదభావే తు మృణ్మయా।
ఆధారశక్తిం సౌవర్ణీం కృత్వా కుర్మే వినిక్షిపేత్।। 3.41 ।।
మధ్యమే తదను ప్రాచ్యాం కుర్మే బీజాని నిక్షిపేత్।
ఆగ్నేయ్యాం సర్వలోహాని సర్వధాతూని దక్షిణే।। 3.42 ।।
పుణ్యతీర్థ మృదం కుమ్భే నైరృతే వారుణే పునః।
మధునా పూరయేత్కుమ్భం వాయవీయం తు సర్పిషా।। 3.43 ।।
రత్నైర్ధానేశ్వరే కుమ్భే ఐశానే శైలమృత్తికామ్।
నిక్షిపేన్మధ్యకుర్మే తు శాలిక్షేత్రమృదం తథా।। 3.44 ।।
అశోష్యహ్రదసమ్భూతాం వల్మీకభవమృత్తికామ్।
కన్దాని చోత్పలాదీనాం ప్రక్షిపేత్ప్రఙ్ముఖః స్థితః।। 3.45 ।।
లోహరత్నాని చ తథా (17) నిదధ్యా ద్దర్భకూర్చకమ్ 15।
అపిదధ్యాచ్ఛరావేణ క్రమేణ పరి (18) పూజయేత్।। 3.46 ।।

(17. ప్రక్షిపేద్బ్రహ్మకూర్చకమ్.) (18. పూరయేత్.)

కుమ్భస్యోపరి మధ్యస్య కుమ్భమన్యం నివేశయేత్।
విధాయ కుర్మం కాలాగ్నిం సౌవర్ణం తత్ర నిక్షి పేత్।। 3.47 ।।
కుమ్భం తృతీయం విన్యస్య తత్రానన్తాకృతిం క్షి పేత్।
చతుర్థం వసుధాధారముపరిష్టాద్ఘటంక్షి పేత్।। 3.48 ।।
గన్ధోదకేన తత్కుమ్భాన్ పూరయిత్వా సమర్చయేత్।
ఖాతమృద్భిశ్చ పుణ్యాభిరస్పృష్టాభిశ్చ దుషణైః।। 3.49 ।।
పూరయేద్వాలుకాభిశ్చ జలైశ్చోపరి పూరయేత్।
హస్తి పాదైర్ధృఢం కృత్వా పునస్తోయైశ్చ పూరయేత్।। 3.50 ।।
ఇతి శ్రీ పాఞ్చ రాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే కర్షణవిధిర్నామ

తృతీయోఽధ్యాయః.

---------------**************-----------------

పాద్మసంహితాయామ

చతుర్థోఽధ్యాయః

* విఘ్ననివారణోపాయప్రశ్నః *

బ్రహ్మః----

ఆరభ్యమాణే ప్రాసాదే గ్రామాదౌ చ జనార్దన।
యే విఘ్నకారిణో దైత్యయక్షరాక్షసదానవాః।। 4.1 ।।
తేషాం భవేద్యథాశాన్తస్తద్బ్రూహి భగవన్మమ।
* బాలాలయే భగవతేఽర్చనేన విఘ్నశాన్తిః*

శ్రీభగవాన్---

కృత్వా బాలగృహం పూర్వం తత్ర మామర్చయేత్సుధీః।। 4.2 ।।
ప్రత్యూహకారిణస్సర్వే తేన శామ్యన్తి తే ధ్రువమ్।
గ్రామాదిశ్చాచిరాదేవ నిష్ప్రత్యూహం సమాప్యతే।। 4.3 ।।
* బాలగృహనిర్మాణదిగాది.*

ఇన్ద్రేశానాన్త (1) రే వాపి సోమేశానాన్తరేఽపి వా।
ఇన్ద్రాగ్నిమధ్యే వా మధ్యే పావకస్య యమస్య చ।। 4.4 ।।
(1. రస్థానే.)

యమస్య నిరృ తేర్మధ్యే నిరృతేర్వరుణస్యవా।
మధ్యే వరుణవాయోర్వా వాయోస్సోమస్య వాన్తరే।। 4.5 ।।
యథాభిమతమేతేషామారమ్భాయతనం ప్రతి।
స్థానే బాలగృహం విద్యాత్సప్తపఞ్చత్రిహస్తకమ్।। 4.6 ।।
ధామ్నో మూలస్య (2) వలభిద్దిశి యత్ర ప్రకల్పితమ్।
ద్వారం బాలాలయస్యాపి తత్రైన పరికల్పయేత్।। 4.7 ।।
(2.వలజిద్దిశి.)

* బాలాలయే అర్చనీయ బిమ్బమానమ్.*

బిమ్బం బాలాలయే లోహమాశ్మనం వాఽథ దారవమ్।
శఙ్ఖచక్రగదా పద్మదివ్యాయుధచతుర్భుజమ్ ।। 4.8 ।।
ఉత్సేధన్తస్య బిమ్బస్య హ్రాసే పఞ్చాఙ్గులో భవేత్।
త్రయశ్చ వింశతిశ్చైవ వృద్ధావఙ్గులయః స్మృతాః ।। 4.9 ।।
మానం సుఖావహం యత్స్యాద్యజమానస్య తద్భవేత్।
మత్స్యాదిష్వవతారేషు కల్పేష్వారభ్య మన్దిరే ।। 4.10 ।।
బాలాలయేఽపి తద్వత్స్యాద్విశ్వరూపే చతుర్భుజః।
యానకే యానకం వాపి స్థాపనం వాపి కల్పయేత్ ।। 4.11 ।।
జలేఽధివాస్య తద్బిమ్బం మణ్డపే చాధివాసయేత్।
* వేదీకల్పనమ్.*

బాలాలయస్య మధ్యే వా భాగే దివ్యేఽపి వాంశకే ।। 4.12 ।।
మేఖలాత్రయసం యుక్తాం వేదిం హస్తసముచ్ఛ్రితామ్।
కృత్వాప్రభాతే విమలే ముహూర్తే శోభనే గురుః ।। 4.13 ।।
మూలమన్త్రేణ వేద్యాం తు బాలబిమ్బం నివేశయేత్।
స్థాపయిత్వా హరిం తత్ర మన్త్రం న్యస్యేద్యథావిధి ।। 4.14 ।।
* భగవత్ప్రార్థనా.*

ప్రార్థయేత హరేస్తత్ర సన్నిధిం బాలమన్దిరే।
ఆమూలధామనిర్వృత్తి (3) సమయా ద్దేశికోత్తమః ।। 4.15 ।।
(3. సమాసాత్.)

పూజాం గృహ్ణీష్వ భగవన్నస్మింస్త్వం బాల (4) సద్మని।
(4 పన్దిరే.)

శమయన్ మూలధిష్ణస్య విఘ్నకృద్దైత్యసన్తతిమ్।। 4.16 ।।
?* పరవారకల్పనమ్.*

ఇతి విజ్ఞాప్య నత్వా చ పరివారాన్ ప్రకల్పయేత్।
ద్వారే చణ్డం ప్రచణ్డం చ క్షేత్రపాలం ఖగేశ్వరమ్।। 4.17 ।।
ఇన్ద్రాదీన్ లోకపాలాంశ్చ స్వాసు దిక్షు ప్రకల్పయేత్।
సేనేశమీశకోణే తు గణేశం నైరృతే యజేత్।। 4.18 ।।
ఆశరీరగతాన్ దేవాన్ స్థణ్డిలే పూజయేద్బుధః।
* స్థణ్డిలమానమ్.*

స్థణ్డిలం హస్తమాత్రం తు మేఖలాత్రయసంయుతమ్।। 4.19 ।।
వృత్తం వా చతురశ్రం వా కృత్వా తత్ర సమర్చయేత్।
కుముదాదిగణాన్ సర్వాన్ మహాపీఠే సమర్చయేత్।। 4.20 ।।
* ధ్వజారోహణాది పుష్పయాగావసానికం సర్వం బాలాలయే కుర్యాత్*

ఏవం సంస్థాప్య మేధావీ కుర్యాదన్తేమహోత్సవమ్।
ధ్వజారోహణపూర్వం స్యాత్పుష్పయాగావసానికమ్।। 4.21 ।।
ఏకాహమథవా కుర్యాదుత్సవం బాలమన్దిరే।
లోహజం బాలభిమ్బం చేత్తేనై వోత్సవమాచరేత్।। 4.22 ।।
నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యం కర్మ బాలాలయే భవేత్।
* ఉత్సవభిమ్బాభావే బాలబిమ్బేనై వోత్సవం చరేత్*

ఉత్సవార్థం న చేద్బిమ్బం బాలేనైవోత్సవో భవేత్।। 4.23 ।।

* బాలబిమ్బేనోత్సవే చతుర్థస్నపననిషేధః*

న కుర్యాత్తత్ర విన్యాసం చతుర్థస్నపనం తథా।

* ఆలయే ఉత్తమాదిభేదః*

ఆరభేత స్థపతిభిస్సాకం రథకృదాలయమ్।

ముఖ్యం శిలామయం గేహం మధ్యమం చేష్టకాదికమ్।। 4.24 ।।

జఘన్యం దారుజం విద్యాన్మృణ్మయం హేయముచ్యతే।

* సఞ్చితాసఞ్చితాద్యాలయభేదః *

మిశ్రైశ్శైలాదిభిర్ద్రవ్యైరేకానేకత్వయోగతః।। 4.25 ।।

సఞ్చితాసఞ్చితే స్యాతాముపసఞ్చితమేవ వా।

ద్రవ్యేణైకేన యద్ధామ స్థాప్యన్తం పరికల్పితమ్।। 4.26 ।।

శ్రేష్ఠం తత్సఞ్చితం విద్యాద్ద్రవ్యయుగ్మమసఞ్చితమ్।

సదనం మధ్యమం తత్స్యాన్మృద్భిర్దార్వాదిభిః కృతమ్।। 4.27 ।।

ఉపసఞ్చితమాఖ్యాతమధమం ధామ తద్భవేత్।

* గర్భవచ్ఛిలాదారుభిరాలయనిర్మాణే దోషః*

గర్భయుక్తశిలాదారు వర్జయేద్దేవతాఽలయే।। 4.28 ।।

కుర్యాచ్చేదామయీ స స్యాద్యజమానో న సంశయః।

* దేవతాన్తరపద్మస్థశిలాదిగ్రహణే దోషాధిక్యమ్.*

దేవతాన్తరసద్మస్థం న గృహ్ణీయాచ్ఛిలాదికమ్।। 4.29 ।।

తేనైవ సదనం కుర్వన్నాశయేద్వంశమాత్మనః।
పచ్యతే నరకే ఘోరే జాయతే చ శ్వయోనిషు।। 4.30 ।।
మఠకూపతటాకాదేరప్యగ్రాహ్యం శిలాదికమ్।
నరకే పచ్యతే ఘోరే జాయతే నిర్ధనశ్చ సః।। 4.31 ।।
వాసుదేవాలయాద్దారు పాషాణం వా తదిష్టకాన్।
గృహీత్వా ధిష్ణ్యనిర్మాణే కర్తా దుఃఖైకభాజనమ్।। 4.32 ।।
పర్యాయేణ ప్రజేద్ఘోరాన్ నరకాన్భృశదారుణాన్।
పచ్యతే తేషు దుఖేషు పర్యాయేణ సదా నరః।। 4.33 ।।
* న్యాయాన్యాయార్జితద్రవ్యైరాయనిర్మాణే ఫలమ్ *

న్యాయేన సఞ్చితైర్ద్రవ్యై ర్నిర్మితే సదనే హరేః।
ఫలమక్షయయాప్నోతి యజమానో న సంశయః।। 4.34 ।।
అన్యాయోపార్జితైర్ద్రవ్యైరసురైర్భుజ్యతే ఫలమ్।
* జలేన సమతావీక్షణమ్*

జలేన నయతాం వీక్ష్య విన్యస్య ప్రకృతిం క్షితౌ।
తస్మిన్నాధాయ ఫలకాన్ ప్రథమాన్ శాస్త్రచక్షుషా।
సుధయా తాం ద్రఢీకృత్య జానీయాత్సమతాం జలైః।। 4.35 ।।
* ఉపపీఠాది కల్పనమ్.*

కృత్వోపపీఠముపరి స్యాదధిష్ఠానముత్తమమ్।
వినా వాప్యుపపీఠేన స్యాదధిష్ఠానకల్పనమ్।। 4.36 ।।
అథవా కల్పయేత్పూర్వమధిష్ఠాన ముపావహాత్।
పాదం చ ప్రస్తరం చైవ గ్రీవాం చ శిఖరం తథా।। 4.37 ।।

కుర్యాద్వథాక్రమం యావత్తృప్యేరన్ తలకల్పనే।
* ద్వితలాద్యాద్యాదశ తలావధి కల్పనీయాఙ్గాని.*

ద్వితలే ధామ్న్యధిష్ఠానం చరణం ప్రస్తరం తథా।। 4.38 ।।
కూటం చశాలాం సంస్థానం పఞ్చరం ప్రస్తరం పునః।
వేదిం గ్రీవాం చ శిఖరం క్రమేణ పరికల్పయేత్।। 4.39 ।।
త్రితలాదివిమానానా మాద్వాదశతలావధి।
ఏవం ప్రకల్ప్య శాస్త్రోక్త మితరేష్వపి కల్పయేత్।। 4.40 ।।
* అష్టాదశధామ్నేఙ్గాని*

ఉపానం జగతీం చైవ కుముదం పట్టికాం తథా।
కణ్ఠం చ పట్టికాచైవ చరణం చ తలోత్తరమ్।। 4.41 ।।
హంసమాలా కపోతశ్చ ప్రతిశ్చ ప్రతివేదికా।
కణ్ఠం చ శిఖరం చైవక్రమేణాష్టాదశాఙ్గకమ్।। 4.42 ।।
ధామ్నస్థూప్యన్తమథ వా యజమానానురూపతః।
కుర్యాత్పటాదౌ నిర్మాణాం కృత్వా పూర్వం విచక్షణః।। 4.43 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహొపనిషది పాద్మసంహితాయం

క్రియాపాదే శిఖరనిర్మాణం నామ

చతుర్థోఽధ్యాయః

---------------*************------------

పాద్మసంహితాయామ్.

పఞ్చమోఽధ్యాయః

* దిక్పరీక్షా*

శ్రీభగవాన్---

ప్రాచీం పరీక్షయేత్పూర్వం దిశం శాస్త్రోక్తవర్త్మనా।
ప్రాచ్యాదిదిద్విభాగేన ద్వారాదివిధిరిష్యతే।। 5.1 ।।
* శఙ్కుస్థాపసమ్.*

హస్తమానాయతం శఙ్కుం ద్వాదశాఙ్గులమేవ వా।
క్షీరవృక్షజమఙ్గుష్ఠ (1) పరిణాహ మృజుం శుభమ్।। 5.2 ।।
(1. మపిమాణ)

ప్రాసాదస్థానమధ్యే తు స్థాపయేన్మూలవిద్యయా।
శఙ్కోర్ద్విగుణమానేన పరితో మణ్డలం లిఖేత్।। 5.3 ।।
మణ్డలాన్తే లిఖేచ్ఛాయాం శఙ్కోః పుర్వాపరాహ్ణయోః।
న్యస్య బిన్దుద్వయం సూత్రం ప్రాక్రృత్యక్యంస్థితం లిఖేత్।। 5.4 ।।
బిన్దుద్వయాన్తరం గ్రాహ్యం కచ్చపాననపుచ్ఛగమ్।
జాతప్రాకౌస్మ్యదిక్సూత్రమేవంసూత్రే (2) సమీకృతే।। 5.5 ।।
(2. సమీక్షితే.)

సీమాసుత్రమితి భ్రాన్తముత్తరాద్యం పదం లిఖేత్।
అష్టదిషు యథాన్యాయం సీమాసుత్రం తథా లిఖేత్।। 5.6 ।।
త్రిషఙ్ఘసప్తహస్తం వా అధికంవా యథేచ్ఛయా।
కుర్యాత్తత్సూత్రవిన్యాసం గ్రామ్యాస్థానసమృద్ధయే।। 5.7 ।।
దిక్సూత్రం భ్రమణేనైవ చతురశ్రం నయేత్పునః।
అష్టదిక్షు యథాన్యాయ్యం శఙ్కుస్థాపనమాచరేత్।। 5.8 ।।
శఙ్కుసంస్థాపనాకాలే నిమిత్తాని చ లక్షయేత్।
శుభం చేత్సిద్ధిమాప్నోతి అశుభే శాన్తిమాచరేత్।। 5.9 ।।
* ప్రాసాదసంస్థానినిర్దేశః *

చతురశ్రం సువృత్తం చ చతురశ్రాయతం తు వా।
వృత్తాయతం వా కుర్వీత ప్రాసాదం తు చతుర్విధమ్।। 5.10 ।।
స్థిత్యాసనాని యానాని చతురశ్రే చ వృత్తకే।
వృత్రాయతే సువృత్తేవా చతురశ్రాయతేఽపి వా।। 5.11 ।।
శయనం తత్ర కుర్వీత విశ్వరూపం తథైవ చ।
లోకాక్రాన్తం సురేశేశం తత్ర కుర్యాద్విచక్షణః।। 5.12 ।।
ఏవం బిమ్బానుసారేణ ప్రాసాదం కారయేద్బుధః।
* విష్ణ్వాలయస్య అయుగ్మహస్తైన మానమ్*

ఆరభ్య చైకహస్తాది దశహస్తాన్తమేవ హి।। 5.13 ।।
అయుగ్మేనైవ హస్తేన కుర్యాదాయతనం హరేః।
యుగ్మం వా మోక్షకామస్య అముగ్మం భుక్తికా (3) ఙ్క్షిణః।। 5.14 ।।
(3. కామతః)

* అన్యేషాం కామనానుసారేణ మానమ్*

అ ద్వాదశతలాన్తం వై యథా విత్తానుసారతః।
మానయిత్వా విధానేన విమానం తత్ర కారయేత్।। 5.15 ।।
కృత్త్వైవం వాస్తుశాస్త్రజ్ఞో హ్యారభేత్ప్రథమేష్టకామ్।
ఇష్టకాభేదాః

ఇష్ఠకాస్త్రివిధాః ప్రోక్తాశ్శిలాకాష్ఠజమృణ్మయాః।। 5.16 ।।
* విమానానురోధేన ప్రథమేష్టకాభేదః*

శైలజేషు విమానేషు శిలా స్యాత్ప్రథమేష్టకా।
కాష్ఠేన ధమనిర్మాణే తేనైవ ప్రథమేష్టకా।। 5.17 ।।
నుపక్వేష్టకయా కుర్యాద్విమానం త్విష్టకామయే।
ఆమేష్టకచితే ధిష్ణ్యే తథైవ ప్రథమేష్టకా।। 5.18 ।।
శై లేష్టకాభ్యాం రచితే శిలాస్యాత్ప్రథమేష్టకా।
ఇష్టకా కాష్ఠయుక్తై తు ఇష్టకా ప్రథమేష్టకా।। 5.19 ।।
* శిలాయాః పుల్లిఙ్గాదిభేదః తత్వీనియోగశ్చ *

శిలాసఙ్గ్రహణే దేశే సాధివాసపురస్సరమ్।
సఙ్గృహ్య తు శిలాం తత్ర పుల్లిఙ్గాది పరీక్షయేత్।। 5.20 ।।
ఉపానదాదిస్తూ ప్యన్తం పుల్లఙ్గిశిలయా భవేత్।
స్త్రీలిఙ్గశిలయా చైవ కారయత్ప్రథమాం శిలామ్।। 5.21 ।।
* సదోషప్రతిమాయా గ్రహణే హానిః *

ప్రతిమా దారువద్గ్రాహ్యా నిర్దోషా గుణవత్తరా।। 5.22 ।।

(4) అయథా విహితైర్లిఙ్గై ర్లోభాదజ్ఞానతోఽపివా।

తర్తుః కారయితుర్నాశో రాజ్ఞో రాష్ట్రస్య నిశ్చితః।। 5.23 ।।

* మృణ్మయేష్టకావిధిః*

ఇదానీం సమ్ప్రవక్ష్యామి మృణ్మయే త్విష్టకావిధిమ్।

రథకారేణ నిర్దిష్టం దేశమాసాద్య దేశికః।। 5.24 ।।

తత్రాపి జ్వలితే వహ్నౌ సర్పిషా జుహుయాచ్ఛతమ్।

అష్టౌ చ మూలమన్త్రేణ నృసూ క్తేన చరుం పునః।। 5.25 ।।

మూలమన్త్రేణ సమిధో యాజ్ఞికో జుహుయాత్తథా।

కుర్యాచ్చ చరుణా భూయో విష్ణుపారిషదాహుతీః।। 5.26 ।।

క్షేత్రపాలస్య భూతానాం వాస్తునాథస్య చ స్వయమ్।

దేవతానామృషీణాం చ తథాదేవగణస్య చ।। 5.27 ।।

యథాలిఙ్గేన మన్త్రేణ స్వాహాన్తేన విచక్షణః।

భూరాదిభిర్వ్యాహృతిభిర్హుత్వాపుర్ణాసుతిం చరుమ్।। 5.28 ।।

చతుర్దిక్షు చ పూర్వాద్యం చరుణా బలికర్మచ।

కుర్యాదనేన మన్త్రేణ నమోన్తేన యథాక్రమమ్।। 5.29 ।।

విష్ణుపారిష దేభ్యశ్చ సర్వభూతేభ్య ఏవ చ।

వాస్తునాథాయ చ తథా క్షేత్రపాలాయ చోపరి।। 5.30 ।।

కృత్వాగ్ని ముత్సృజేదే వమగ్రే హోమాదికేకృతే।

* ఇష్ఠకానిర్మాణనియమః*

కులాలః ప్రాఙ్ముఖః కుర్యాత్తత్ర భూమృత్తికేష్టకామ్।। 5.31 ।।

* ఇష్టకానాం పుర్లిఙ్గాది స్వరూపమ్ తద్వినియోగశ్చ*

పుల్లిఙ్గాదివిభాగేన తద్విభాగో విధీయతే।
రేఖ ఋజురయుగ్మా వా యత్ర పౌంస్నీ తదిష్టకా।। 5.32 ।।
తిరశ్చీ వాథా వా యుగ్మా రేఖా స్త్రైణీ తదిష్టకా।
(5) నపుంసకశ్చ నిర్లేఖా రేఖా వాగ్రేఽథ కర్ణయోః।। 5.33 ।।
(5. సపుంసకస్సాన్నికృతే.)

న పుల్లిఙ్గేష్టకా తావత్ గర్భాధానే విధీయతే।
స్త్రీలిఙ్గేష్టకయా కుర్యాద్గర్భాధానాదిపీఠికామ్।। 5.34 ।।
పుల్లీఙ్గేష్టకయా కుర్యాత్ప్రాసాదం తద్విచక్షణః।
* ఇష్టకాయామకూమానమ్*

చతుర్విం‌శాఙ్గులాయామా శ్రేష్ఠా స్యాన్మధ్యమా పునః।। 5.35 ।।
అష్టాదశాఙులాయామా కనిష్ఠా షోడశాఙ్గులా।
అర్ధాయామం తు విస్తారం తదర్ధం ఘనమిష్యతే।। 5.36 ।।
ఆయామసమవిస్తారా స్యాదాచ్ఛాదనికేష్టకా।
ఏవమాదీష్టకామానం కుర్యాద్భూమివశాద్బుధః।। 5.37 ।।
* ఇష్టకాయామానాన్తరమ్*

మహామానమిదం విద్యాదల్పమానముదీర్యతే।
ప్రాసాదపాదవిస్తారతుల్యో విస్తార ఇష్యతే।। 5.38 ।।
విస్తారద్విగుణాయామాః కల్పయేదిష్టకా బుధః।
ఏవం శిలానాం దారూణాం మానం దారుశిలాయమే।। 5.39 ।।
* ఇష్టకాగుణాః *

సుపక్వా సుస్వరా పక్వబిమ్బాభా సుదృఢా సమా।
ఏకవర్ణా ప్రశస్తా స్యాదిష్టకా ప్రథమాహితా।। 5.40 ।।
* వర్జనీయేష్టకా*

కాలమణ్డాలసంయుక్తాం ఛిన్నాంభిన్నామథానృజుమ్।
స్ఫుటితాం వర్జయేద్బ్రహ్మన్ ప్రాసాదామమ్బణేష్టకామ్।। 5.41 ।।
* దేవాలయే మానుషాలయే చ ప్రథమేష్టకానాం సఙ్ఖ్యా*

చతస్రః ప్రథమాః కుయాదిష్టకా దేవతాలయే।
ఆవాసే పఞ్చ మర్త్యానాం కల్పయేత్ప్రథమేష్టకాః।। 5.42 ।।
పక్వేష్టకచితే ధామ్ని పక్వా స్యాత్ప్రథమేష్టకా।
(6)ఆద్యేష్టక చితేఽగారే ప్రథమా నాన్యథా భవేత్।। 5.43 ।।
(6.ఆయామే చేష్టకచితే.)

* ఇష్టకాధిపాసార్థ మఙ్కురార్పణే కలశన్యాసాదిః *

అఙ్కు రానర్ప యేత్పూర్వమధిర్వవధివసనకర్మణి।
దిశాం చతసృణాం ధామ్నః పూర్వాయాం దిశి చ క్వచిత్।। 5.44 ।।
ప్రఫాం దర్భస్రజం కుర్యాత్ షోడశస్తమ్భసంయుతామ్।
సప్తతాలాయతాం తత్ర వేదిం హస్తసమున్నతామ్।। 5.45 ।।
మధ్యే కృత్వా తతః పీఠం శాలిభారై స్త్రిభిః కృతమ్।
వృత్తం వా చతురశ్రం వా కుర్యాచ్ఛేష్ఠం చతుర్ముఖ।। 5.46 ।।
ద్వాభ్యాం మధ్యమమేకేన జఘన్యం పరికల్పితమ్।

సూత్రాదివేష్టితం కుమ్భం ధాన్యపీఠే నిధాపయేత్।। 5.47 ।।

పరితః కలశాన్యష్టౌ చాష్టదిక్షు వినిక్షిపేత్।

కుమ్భస్యోత్తరతస్తస్య (7) వారిపూర్ణస్య దేశికః।। 5.48 ।।

(7. పరిపూర్ణస్య.)

తావత్ప్రమాణం కుర్వీత ధాన్యపీఠం తథావిధమ్।

తదర్ధం తణ్డులయుతం తదర్ధం తిలసంయుతమ్।। 5.49 ।।

ఆ స్తీర్ణదర్భసంబాధం నవవస్త్రపరిష్కృతమ్।

(8) తదిష్టకాధివాసార్థం కుర్త్యేవం దేశికోత్తమః।। 5.50 ।।

(8.తత్రేష్టకాధివాసార్థం.)

స్నాపయేదిష్ట కాః పూర్వం స్థాపయేత్కలశాన్నవ।

వ్రిహీపీఠే సునిహితే మధ్యే చైవాష్టదిక్షుచ।। 5.51 ।।

మధ్యమే కల శేసర్పిః ప్రాచ్యే క్షీరం వినిక్షిపేత్।

ఆగ్నేయే దధి యామ్యే తు గుడం నైరృతదిశ్యపి।। 5.52 ।।

ప఼ఞ్చగవ్యం ఫలరసం వారుణే మాతరిశ్వని।

గన్ధవారి తథా సౌమ్యే లోహలోయం శివే మధు।। 5.53 ।।

విన్యస్య నవ స్త్రేణ వేష్టయిత్వాసమర్చయేత్।

* ఇష్టకాస్నపమ్.*

స్థాపయిత్వేష్టకాః పిఠే స్నాపయేత్కలశైః క్రమాత్।। 5.54 ।।

పయోఘృతేన సామ్నాగ్రే స్నాపయేత్పయసా తతః।

స్నాపయేదిక్షుతోయేన మధువాతేతిమన్త్రతః।। 5.55 ।।

ఫలినీత్యనువాకేన స్నాపయేత్ఫలవారిణా।

హిరణ్యగర్భమమన్త్రేణ స్నాపయోల్లోహవారిణా।। 5.56 ।।

దధిక్రాణ్వేతియజుషా దధ్నా సంస్నాపయేత్తతః।

స్నాపయేత్పఞ్చగవ్యేన పఞ్చవారుణికేత్య తః।। 5.57।।

గన్ధద్వారేతి మన్త్రేణ స్నాపయేద్గన్ధవారిణా।

మధువా తేతిమన్త్రేమ మధుస్నానం సమాచరేత్।। 5.58 ।।

(9) ఘృతసామ్నేతి సామ్నా వైఘృతేన స్నాపయే త్తతః।

ఏకైకం నవవస్త్రేణ దర్భయుక్తేన వేష్టయేత్।। 5.59 ।।

(9. ఘృతిస్నాతేతి.)

పరిగృహ్యేష్టకాస్సర్వాశ్శయనోపరి నిక్షీపేత్।

* అధివాసార్థహోమః *

తోరణం ద్వారకుమ్భాంశ్చ ధ్వజాంశ్చ పరిపూరయేత్।। 5.60 ।।

ఏష్టవ్యో మధ్యమే కుమ్భ పరిమాత్మా చతుర్ముఖ।

అష్టాస్వన్యేషు కుమ్భషు విష్ణ్వాదీనష్ట పూజయేత్।। 5.61 ।।

నివేదయేన్మహాకుమ్భే పయసం వా గుడోదనమ్।

పూర్వస్యాముత్తరస్యం వా దిశి కుర్ణ్డాన్ ప్రకల్పయేత్।। 5.62 ।।

స్థణ్డిలే వాగ్నియానీయ జుహుయా త్సమిదాదిభిః।

సమిదాజ్య తిలం పుష్పం పృథగష్టోత్తరం శతమ్।। 5.63 ।।

జుహుయాన్మూలమన్త్రేణ సూక్తైన చ చరుం పునః।

స్పర్శయేదిష్టకాస్సర్వాస్సమ్పాతాహ్యేన దేశికః।। 5.64 ।।

హేమసూత్రైః ప్రతిసరైరస్త్ర మన్త్రేణ బన్ధయేత్।

విభవాసుగుణైర్వాన్యైః కార్పాసరజతాదిభిః।। 5.65 ।।

స్వప్నాధిపతిమన్త్రేణ జుహుయాత్సర్పిషా శతమ్।

* స్వప్న పరీక్షా.*

స్వప్నార్థం గురుణా సార్ధం యజమానస్తు సంవిశేత్ ।। 5.66 ।।
దుస్స్వప్నదర్శనే జహ్యాన్నిర్మాణం తస్య సద్మనః।
స్వప్నే శుభే తు సదనం ప్రారభేతావిలమ్బితమ్ ।। 5.67 ।।
శ్వోభూతే శోభనే లగ్నే స్థాపయి త్వేష్టకా గురుః।
ప్రావేశయేచ్చ ప్రాసాదమిష్టకాస్తాస్సుపూజితాః ।। 5. 68 ।।
* ఇష్టకానాం సమ్భరస్థానమ్*

క్లృప్తస్య ద్వారదేశస్య దక్షిణే దేశికోత్తమః।
పాదమూలాదధస్తాత్తాః క్షిపేత్తూర్యాది ఘోషయేత్ ।। 5.69 ।।
(10) స్వస్తికం వాచయిత్వాతు బ్రాహ్మణాన్ ధనతోషితాన్।
* దేవమనుష్యాలయయోరిష్టకాన్యాసే విశేషః*

ప్రాదక్షిణ్యేఽపి చేన్ద్రాదిసోమాన్తం దేవ (11) సద్మని ।। 5.70 ।।
(10. స్వస్తీతి.) (11. మన్దిరే.)

మమష్యాణాం తు మధ్యాన్తం మూలమన్త్రేణ దైవతే।
నదధ్యాదిష్టకా ధామ్ని మానుషాణాం నికేతనే ।। 5.71 ।।
శ్రీసూ క్తేనేష్టకాధానాం దేవీనామధిదేవతా।
ఇష్టకానాం చతుర్మూర్తిః పఞ్చమూర్తిస్తు మానుషే ।। 5.72 ।।
యామ్యవారుణయో ర్మూలమగ్రమిన్ద్రధనేశయోః।
* ఉపానద్వైషమ్యేహానిః*

ఇష్టకానాం భవే (12) న్న్యాసే ఉపానద్విషమం భవేత్।
కృతే చేన్మోహతోఽజ్ఞానాద్వైషమ్యభయకారణమ్।। 5.73 ।।
(12. న్న్యాసవిధానం విషయమ్.)

తస్మాతుపానత్సదృశీరిష్టకాః ప్రథమం క్షిపేత్।
* శ్వభ్రబూరితజలావర్తపరీక్షా*

ఆదిదైవం సమభ్యర్చ్య శ్వభ్రం లో యేన పూరయేత్।। 5.74 ।।
రత్నైర్ధాన్యైశ్చలోహైశ్చ కుసుమైశ్చ పృధశ్విధైః।।
పూరితే సుభృశం శ్వభ్రే జలావర్తం పరీక్షయేత్।। 5.75 ।।
శుభం ప్రదక్షిణావర్తం సవ్యావర్తమథాశుభమ్।
* శ్వభ్రజలశోషేధామయజమానాదీనాంహానిః *

శ్వభ్రే వినిహితం తోయం సద్యశ్శోషం వ్రజేద్యది।। 5.76 ।।
ఆరబ్ధమపి తద్ధామ న సమాప్తిం సమృచ్ఛతి।
మ్రియతే యజమానో వా భవేద్వా రాష్ట్రవిప్లవః।। 5.77 ।।
నిమిత్తైష్వశుభేష్వేవం శుభేషు తు శుభం భవేత్।
* వనస్తుష్టేః కార్యకరత్వమ్.*

దేశికస్య మనస్తుష్టిస్సర్వసమ్పత్కరీ సదా।। 5.78 ।।
విపత్కరీ వితుర్విసాన్యద్రథకారస్య (13) వై తథా।
(13. దేవతా.)

* దుర్నిమిత్తైషు శాన్తిహోమాదిః*

దుర్నిమిత్తేషు సర్వేషు శాన్త్యర్థం జుహుయాద్గురుః।। 5.79 ।।
బ్రాహ్మణాన్భోజయోద్దద్యాత్సువర్ణం శక్త్యపేక్షయా।
ఉత్పలస్యారవిన్దస్య కన్దం గర్తే వినిక్షిపేత్।। 5.80 ।।
పుణ్యతీర్థస్య (14) శాలేయకేదారస్య చ మృత్స్నయా।
మూలమన్త్రేణ తద్గర్తం పూరయేచ్ఛాదయేచ్చ తత్।। 7.81 ।।
(14. శాలేయం కేసరస్య.)

* ఆచార్యాదీనాం దక్షిణా.*

ఆచార్యదక్షిణాం దద్యాచ్ఛత (15) నిష్కాన్వితా నృపః।
అన్యేషామపి సర్వేషాం దశనిష్కావరా భవేత్।। 5.82 ।।
(15. నిష్కావరాయ చ)

ఆరమ్భణ

పాద్మసంహితాయామ్.

షష్ఠోఽధ్యాయః

గర్భన్యాసవిధిః

శ్రీభగవాన్---

(1) గర్భన్యాసవధిం బ్రహ్మన్ వక్ష్యామి శ్రూయతామసౌ।
గృహ్ణీయాన్మృత్తికాం పూర్వం స్థానేషు దశసు క్రమాత్।। 6.1 ।।

(1. గర్భస్య సంవిధిమ్. భర్భన్యాసమిదం.)

శైలే హ్రదే పుణ్యతీర్థే వల్మీకే (2) కర్కటాశయే।
నద్యాం వృషవిషాణాగ్రే దన్తిదన్తే పయోనిధౌ।। 6.2 ।।
(2. కర్కటాలయే.)

హలే చైతేషు సమ్భూతా ప్రశస్తా మృత్తికా (3) తతః।
కుముదస్యారవిన్దస్య కశేరూత్పల యోస్తథా।। 6.3 ।।
(3. భవేత్.)

నీలోత్పలస్య పఞ్చైతాన్కన్దానపి సమాహరేత్।
మనశ్శిలా హరీతాలమఞ్జనశ్యామసీసకమ్।। 6.4 ।।
సౌరాష్ట్రం రోచనాం చైవ గైరికం పారదం తథా।
ఆదాయ(4) ధాతూన్ రత్నాని వజ్రవైఢూర్య (5) మౌక్తికమ్।। 6.6 ।।
(4. చాదౌ.) (5. రత్నకం)

(6) స్పటికం పుష్యకం శఙ్కం పద్మరాగం తథా పరమ్।
చన్ద్రకాన్తం (7) మహానిలం నవైతాని సమాహరేత్।। 6.7 ।।
(6. మౌక్తికం స్పటకం పుష్యం.) (7. తథా నిలం)

శాలినీవారకఙ్గూంశ్చ ప్రియఙ్గుతిలమాషకాన్।
ముద్గాంశ్చ యవవేణూంశ్చ గృహ్ణీయాన్నవధాన్యకమ్।। 6.8 ।।
హిరణ్యం రజతం తామ్రమాయసం త్రపు సిసకమ్।
సౌవర్ణం కూర్మరూపం చ సౌవర్ణం శఙ్ఖచక్రకమ్।। 6.9 ।।

ఏతాన్ సర్వాన్ సమానీయ నిక్షిపేద్గర్భభాజనే।
భాజనం ధాన్యరాశౌ తు న్యన్య వస్త్రేణ వేష్టయేత్॥ 6.10 ॥
గన్ధాదిభిస్సమభ్యర్చ్య విష్ణుగాయత్రియా తతః।
కుణ్డే వా స్థణ్డిలే వాగ్నిం సమానీయ (8) సమిధ్య చ॥ 6.11 ॥
(8.సమింధయేత్.)

సర్పిషా చ సమిద్భిశ్చ విష్ణుదైవత్యయా తయా తయా।
అష్టోత్తరశతం హుత్వా సమ్పాతాజ్యం తు సఙ్గ్రహేత్॥ 6.12 ॥
చరుణా నరసూక్తేన జూహుయాత్ షోదశాహుతీః।
ఇన్ద్రాదిలోకపాలేభ్యో భువనేభ్యస్తథైవ చ॥ 6.13 ॥
పర్వతేభ్యస్సముద్రేభ్య ఆదిత్యేభ్యస్తథైవ చ।
వసుభ్యశ్చ మరుద్భ్యశ్చ ఋషిభ్యస్తదనన్తరమ్॥ 6.14 ॥
వేదేభ్యస్సర్వశాస్త్రేభ్యః పురాణేభ్యస్తథైవ చ।
పాతాలేభ్యశ్చ దిగ్భ్యశ్చ నాగేభ్యస్తదనన్తరమ్॥ 6.15 ॥
గణేభ్యస్సర్వభూతేభ్యో (9) నరేన్ద్రేభ్య స్తథైవ చ।
గ్రహేభ్యశ్చైవ సర్వేభ్యస్స్వాహాన్తం జుహుయాత్పృథక్॥ 6.16 ॥
(9. నక్షత్రేభ్య.)

తిలాజ్యమిశ్రచరుణా జుహుయాత్తేభ్య ఏవ చ।
సంపాతాజ్యం సమానీయ నిషిఞ్చేద్గర్భభాజనే॥ 6.17 ॥
* నిశాయామేవగర్భన్యాసః *

నిశాయామేవ కుర్వీత గర్భస్య న్యసనం గురుః।
సుముహూర్తే సునక్షత్రసుపక్షకరణైర్యుతే॥ 6.18 ॥

శఙ్ఖభేర్యాది (10) ఘోషైశ్చ సహమఙ్గలపాఠకైః।
ద్విజేన్ద్రవేదఘోషైశ్చ ఆస్ఫోటక్ష్వేలితైరపి।। 6.19 ।।
(10. తూర్యాఙ్గైః)

ఆదాయ భాజనం పశ్చాద్దేవాగారం ప్రదక్షిణమ్।
గత్వా గర్భగృహం సమ్యగ్భక్తైస్సహ సంవిశేత్।। 6.20 ।।
(11) ద్వారస్య దక్షిణే పార్శ్వే ప్రారభ్యం పాదపార్శ్వతః।
* దేవాదిభేదేనగర్భన్యాసస్థాననిర్దేశః *

దేవానాం పట్టికాయాం తు గర్భన్యాసః ప్రశస్యతే।। 6.21 ।।
(11.దేవస్య.)

విప్రాణాం పట్టికాధస్తాన్నృపాణాం కుముదోపరి।
వైశ్యానాం (12) కుముదే చైవ శూద్రాణాం జగతోపరి।। 6.22 ।।
(12. కుముదాధస్తాత్.)

* నీ చో చ్చాది వ్యత్యాసే అనిష్టఫలమ్.*

నీ చే దుఃఖం భవేన్ని త్యముచ్ఛ్రితే ద్రవ్యనాశనమ్।। 6.23 ।।
(13) స్థానభ్రంశకరం ద్వారే భవత్యేవ న సంశయః।
తస్మాద్యత్నేన కర్తవ్యం సుగుప్తం భిత్తిమధ్యతః।। 6.24 ।।
(13. స్థానభ్రంశో ఽపచారే తు.)

* గర్భన్యాసమంఞ్జూషావిధిః*

మఞ్జూషాం ముఖ్యలోహేన కృత్వా తాలప్రమాణతః।
నవగర్తసమాయుక్తం విధానేన సమన్వితమ్॥ 6.25 ॥
దారుజం తదభావే స్యాద్గర్తా వరణసంయుతమ్।
పుణ్యాహం వాచయిత్వా తు పఞ్చగవ్యేన శోధయేత్॥ 6.26 ॥
* ధ్యానప్రకారః*

ధ్యాయన్భూమణ్డలం సర్వం సాద్రిద్వీపసముద్రకమ్।
దిగ్గజో (14) త్తమ్బితం శేషఫణీన్ద్రశిఖరస్థితమ్॥ 6.27 ॥
(14. త్తమభృచ్ఛేషఫణీన్ద్రశిరసి.)

మనస్యావేశ్య వసుధాం ద్విహస్తాం శ్యామలాం శుభామ్।
ఆకల్పితామృతుస్నా తామాదధ్యాద్గర్భ (15) సంపదమ్॥ 6.28 ॥
(15. సంయుతమ్.)

ఆత్మానం కేశవం ధ్యాత్వా సర్వాభరణ భూషితమ్।
* మృద్ధాత్వాదీనాంన్యాసస్థానం*

మృదం గృహీత్వాసాముద్రీం పరికుర్యాత్ప్రదక్షిణమ్॥ 6.29 ॥
పార్వతీం పూర్వతో న్యస్యేత్తీర్థజాం దక్షిణే తథా।
నదీజాం పశ్చిమే భాగే హ్రదజాముత్తరే తథా॥ 6.30 ॥
కులీరమృదమాగ్నేయ్యాం నైరృతే వాల్మీకీం మృదమ్।
హలజాం దిశి మారుత్యామైశాన్యాం హస్తిదన్తజామ్॥ 6.31 ॥
వృషభస్య నిషాణస్థాం బ్రహ్మస్థానే నివేశయేత్।
కన్దమౌత్పలమైన్ద్రే స్యాద్యమదిశ్యథ కౌముదమ్॥ 6.32 ॥

నైలోత్పలం ప్రతీచీనే కాశేరవముదగ్గిశి।
బ్రహ్మస్థానే భవేత్పాద్మం తతో ధాతూన్వినిక్షిపైత్।। 6.33 ।।
పుర్వ మనశ్శిలాం యామ్యే హరితాలం చ వారుణే।
అఙ్జనం ధనదాశాయామాగ్నేయ్యాం దిశి సీసకమ్।। 6.34 ।।
సౌరాష్ట్రం నైరృతే భాగే (16) వాయవీయే తు రోచనాం ।
ఈశానే గైరికం మధ్యే పారదం బ్రహ్మణః పదే।। 6.35 ।।
(16. వాయవ్యే రోచనా మతా.)

వజ్రం పూర్వే భవేద్యామ్యే (17) వైడూర్యం పశ్చిమే మణిః।
కౌబేరే పుష్యకం భాగే స్పటికం జ్వలనే భవేత్।। 6.36 ।।
(17. ప్రవాలంయామ్యే వైడుర్యం)

నైరృతే మౌక్తికం వాయౌ చన్ద్రకాన్తశిలా తథా।
మాహేశ్వరే మహానీలం పద్మరాగం తు మధ్యమే।। 6.37 ।।
శాలిబీజం భవేత్ప్రాచ్యాం నీవారం దక్షిణే తథా।
కఙ్గుం ప్రతీచ్యాం ధనదేప్రియఙ్గుం (18) జ్వలనే తథా।। 6.38 ।।
(19. అనలే పశ్చిమే దిశి)

మాషో నైరృతభాగే స్యాత్తిలో ముద్గస్తు మారుతే।
ఐశానే (20) వేణుధాన్యం స్యాద్యవం స్యాద్బ్రహ్మణః పదే।। 6.39 ।।
(20.యవధాన్యం స్యాద్వేణుః)

హిరణ్యం పుర్వదిగ్భాగే దక్షిణే రజతం భవేత్।
పశ్చిమే తామ్రమాధాయ నిక్షిపేతుదగాయసమ్।। 6.39 ।।

ఆగ్నేయే త్రపు రాక్షస్యాం కాంస్యం మారుతదిశ్యపి।
సౌవర్ణం కూర్మమైశాన్యాం (21) దరదం హేమనిర్మితమ్ ।। 6.40 ।।
(21. శంఖం హేమవినిర్మితమ్.)

చక్రం జామ్బూనదం మధ్యే విన్యసేన్మూలవిద్యయా।
* భూదేవతాధ్యానమన్త్రః*

మహీం దేవీం తతో ధ్యాత్వా మన్త్రమేతముదీరయేత్ ।। 6.41 ।।
సర్వభూతధరే కాన్తే పర్వతస్తనమణ్డితే।
సముద్రపరిధానియే దేవ గర్భం సమాశ్రయ ।। 6.42 ।।
* శ్వభ్రపూరణవిధిః *

ఏవముక్త్వా తతశ్శ్వభ్రం గోమూత్రేణ పరిప్లుతమ్।
ఆచ్ఛాదయేద్విధానేన సుధయా దార్ఢ్యమాచరేత్ ।। 6.43 ।।
* గురుదక్షిణా*

గురవే దక్షిణాం దద్యాత్పూర్వోక్తద్రవ్యసఙ్ఖ్యయా।
* గర్భరక్షా.*

రక్షాం సమన్తతః కుర్యాద్గర్భస్య (22) స్ఖలనం యది ।। 6.44 ।।
(22. జ్వలనమ్--చలనమ్.)

పాయశ్చత్తం తతః కుర్యాద్దుర్నిమిత్తే చ పూర్వవత్।
* గర్భన్యాసం వినాగ్రామ ప్రాసాదాదికరణే దోషః*

అకృత్వా గర్భవిన్యాసం గ్రామం ప్రాసాదమేవ వా।। 6.45 ।।
యది కుర్యాత్క్షయం యాయాదచిరాద్వాస్తు ధామ వా।
తద్ధామ వాస్తునోర్వేమ్నా గర్భమాదౌ సమాచరేత్।। 6.46 ।।
* ధామ్నః ఆయామనిస్తారవిదిః *

ధామైకహస్తమపరం శతహస్తం పరం స్మృతమ్।
ఏకభూమ్యపరం ధామ పరం ద్వాదశభూమికమ్।। 6.47 ।।
విస్తారాద్ద్విగుణోత్సేధముత్సేధానుగుణం తలమ్।
(23) విత్తానురోధం చోచ్ఛ్రాయః కర్తవ్యః కమలాసనః।। 6.48 ।।
(23. చత్తానుకూలం చోత్సేధం. చిత్తానుకూలం చోచ్చాయమ్.)

* ఏకాదిద్వాదశతలేషు దేవస్యశ యనాదివిధిః*

స్రష్టుర్దేవస్య శయనమాదిభూమౌ విధీయతే।
ఆసనం శ్రీధరాయుక్తం ద్వితీయే తు తలే భవేత్।। 6.49 ।।
(24) స్థానం తథా తృతీయే స్యాచ్చతుర్థే యానమిష్యతే।
పఞ్చమే యోగశయనం షష్ఠే భోగాసనం భవేత్।। 6.50 ।।
(24. స్నానం)

యోగస్థితిస్సప్తమే స్యాదష్టమే తార్క్ష్యవాహనమ్।
నవమే భోగశయనం (25) భోగాస్స్య ర్దశమే భవేత్।। 6.51 ।।
(25. భోగస్య.)

స్థితిరేకాదశే భోక్తుం ద్వాదశే విశ్వరూపవాన్।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే గర్భన్యాసవిధానం నామ

షష్ఠోఽధ్యాయః

-----------*************------------

పాద్మసంహితాయామ్

సప్తమోఽధ్యాయః

అధిష్ఠానవిధిః

శ్రీభగవాన్----

* ఉపపీఠం *

అధస్తాదుపపీఠం స్యాదధిష్ఠానస్య ధారకమ్।
శోభార్థం రక్షణార్థం చ సముచ్ఛ్రాయార్థమేన వా।। 7.1 ।।
అధిష్ఠానసమో త్సేధమర్ధం వా స్యాత్త్రిపాదకమ్।
పాదాంశం వా త్రిభాగం వా సార్ధాంశం వా సపాదాకమ్।। 7.2 ।।
ద్విగుణం త్రిగుణం వాపి కర్తవ్యముపపీషకమ్।
ఉత్సేధం దశధా కృత్వా భాగేనై కేన వర్ధనాత్।। 7.3 ।।
(1) పఞ్చమాంశమధిష్ఠానం ధామ్నో బాహ్యే తు నిర్గమః।

దణ్డం వా సార్ధదణ్డం వా ద్విదణ్డం వా త్రిదణ్డకమ్ ।। 7.4 ।।

(1. పఞ్చాంశాం తదధిష్ఠావం పన్మాద్భాహ్యే. పఞ్చాశతామధిష్ఠానమ్.)

అధిష్ఠానం జగత్యా వా సమన్తాత్పాదబాహ్యకమ్ ।

* వేదీభద్రాదిభేదః *

వేదీభద్రం ప్రదీభద్రం సుభద్రం చత్రిధామతమ్ ।। 7.5 ।।

* వేదిభద్రం *

ఉచ్ఛ్రాయే భనుభాగే ద్వ్యంశే సోపానమీరితమ్ ।

పద్మమంశం తదుర్ధ్వేర్ధం క్షేపణం పాఞ్చభాగికమ్ ।। 7.6 ।।

గ్రీవమర్ధేన కమ్పం స్యాద్భాగై కేన మ్బుజం భవేత్ ।

శేషాంశం వాజనం కంప (2) మష్టాంగ ముపపీఠకమ్ ।। 7.7 ।।

షడఙ్గం వా విధాతవ్యమూ (3) ర్ధ్వా ధస్తాద్బూజాన్వితమ్ ।

(2. మష్టాఙ్గ.) (3. ముర్ద్వేఽధస్తోంబుజం వినా.)

వేదిభద్రం ద్విధా ప్రోక్తం సర్వహర్మ్యేషు యోగ్యకమ్ ।। 7.8 ।।

* ప్రతీభద్రం *

(4) అనీదృక్చ శివాంశైస్తు భానుభాగాంశకాంశకైః ।

(5) త్ర్యంశైకాంశైకభాగే తు ద్వాభ్యామంశేన యోజయేత్ ।। 7.9 ।।

(4. అశ్వినీదృక్శివాం శై.) (5. అంశనైవాంశభాగేతు.)

(6) జగతో వాజనాన్తం తు తుఙ్గేత్రినవభాగకే ।

పాదుకం పఙ్కజం (7) కమ్పం పీఠముత్తరమమ్బుజమ్ ।। 7.10 ।।

(6.జన్మనో.) (7. కణ్ఠ.)

కపోతపాలికాన్తాది ప్రతివాజనముచ్యతే।

ప్రతిభద్రమిదం నామ్నా సర్వాలఙ్కారసంయుతమ్ ।। 7.11 ।।

యుగ్మేచాక్షాంశకాంశైస్తు ద్వేకాష్ఠాంశాంశకాంశకైః।

త్ర్యంశకేనాంశకై ర్ద్వాభ్యామేకే నైవాత్ర యోజయేత్ ।। 7.12 ।।

పాదుకాం పఙ్కజం చైవ మాలిఙ్గాన్తరితం తథా।

ప్రత్యూర్ధ్వ వాజనం కణ్ఠ (8) ముత్తరాన్తం కపోతకమ్ ।। 7.13 ।।

(8. ముత్తరాబ్జం)

ఆలిఙ్గాన్తరితం చోర్ధ్వే ప్రతిశ్చైవోర్ధ్వ వాజనమ్।

ద్వివిధం ప్రతిభ్రద్రం స్యాదేకభాగాదికం తతః ।। 7.14 ।।

* సుభద్రం *

త్రిసప్తాం శే తదుత్సేధే ద్వాభ్యాం జన్మ తథామ్బుజమ్।

అర్ధేన కణ్ఠమర్ధేన పద్మం ద్వ్యంశేన వాజనమ్ ।। 7.15 ।।

(9) అర్ధేనార్ధం తథా కమ్పం (10) కణ్ఠమష్టాంశమీరితమ్।

అంశేనోత్తరమర్ధేన పద్మం చోపానహం త్రిభిః ।। 7.16 ।।

(9. అర్ధేనాబ్జం (10. కంప)

భాగార్ధమూర్ధ్వకమ్పం స్యాదేతన్నామ్నా సుభద్రకమ్।

జన్మద్వ్యంశం త్రియం శేన పద్మమం శేన కన్ధరమ్ ।। 7.17 ।।

ద్వాభ్యాం వాజనమే (11) కే నకమ్పమష్టాంశకైర్గలమ్।

అంశేన కమ్పకం ద్వాభ్యాం వాజనం కమ్పమంశకమ్ ।। 7.18 ।।

(11. కైకకంపనుష్ఠాఙ్ఘకై.)

సుభద్రం ద్వివిధం ప్రోక్తం సర్వాలఙ్గారసంయుతమ్ ।
సింహేభమకరైర్వ్యాలై (12) ర్భూతాద్యై రప్యలంకృతమ్ ।। 7.19 ।।

(12.జింకాత్యై.)

ప్రతివక్త్రం ఝషాస్యం స్యా (13) ద్వ్యాలేనారూఢమస్తకమ్ ।
అర్పితానార్పితే హర్మ్యే సర్వత్ర పరికల్పయేత్ ।। 7.20 ।।

(13. ధ్యానారూఢం సమస్తకమ్.)

అఙ్గమఙ్గం ప్రతి ప్రాజ్ఞైర్వృద్ధిహీనం తథోచ్యతే।
(14) తద్ధామ సూకరం నామ యుఞ్జీయాదుపపీఠకే ।। 7.21 ।।

(14. తథా మసూకరాణామ్.)

* ఉపపీఠవిధిశేషః *

మూర్తాధిష్ఠాన తుజాచ్చ ద్విగుణం వా సమం భవేత్।
సార్ధం వార్ధం త్రిభాగం చ కుర్యాదత్రోపపీఠకమ్ ।। 7.22 ।।
సప్రత్యఙ్గం సమం చార్ధం వాజనం తదిదం భవేత్।
ఉపపీఠమిదం ప్రోక్తం సమాసాత్కమలాసన ।। 7.23 ।।

* అధిష్ఠానమ్ *

అధిష్ఠానమథో వక్ష్యే దేవాగారస్య దిద్ధయే।
స్తమ్భాయామం త్రిభాగై కమధిష్ఠానం ప్రమాణతః ।। 7.24 ।।

స్తమ్భాయామాష్టభాగైకం ప్రభాధిష్ఠానకమ్పకమ్।

పదాయామం తలోత్సేధం సమధిష్ఠానకోత్తమమ్।। 7.25 ।।

వితస్తిన్యూనకం వాపి అథవాపి ష ఃడఙ్గులమ్।

ఏవం త్రిధా విభజ్యనై ప్రభాధిష్ఠానకమ్పకమ్।। 7.26 ।।

తదుర్ధ్వే వాష్టభాగైకం రాగాదిధిష్ఠానకమ్పకమ్।

ఉపానవర్గాధిష్ఠాన (15) ముపాన మిహ పఠ్యతే।। 7.27 ।।

(15. ముచ్ఛ్రాయ.)

* ద్వాదశాఙ్గాని *

ఉపానం జగతీ (16) పద్మకణ్ఠం కమ్పం చ పట్టికా।

(17) నిద్రికాపద్మకోపేతం స్కన్ధమన్తరితం భవేత్।। 7.28 ।।

(16. వప్రః) (17. నిమ్నకం)

ఇత్యేవం ద్వాదశాఙ్గాని (18) అధిష్ఠానాని కల్పయేత్।

* పాదబంధప్రతీబన్ధే *

పాదబన్ధం ప్రతీబన్ధం ద్వివిధం యోనిమూలకమ్।। 7.29 ।।

(18. అధిష్ఠానాది కల్ప్యతే.)

పాదానాం బన్ధనత్వాచ్చ పాదబన్ధ నమిష్యతే।

(19)వృతేన ప్రతిబధ్నీయా త్ప్రతిబన్ధనమిష్యతే।। 7.30 ।।

(19. వృతే సత్ప్రతి బన్దిత్వా త్పాదబన్ధమితీష్పతే.)

ఛేద్యం తత్పాదబన్ధం స్యాదచ్ఛేద్యం ప్రతిబన్ధనమ్।

తదఙ్గం పరితశ్చేద్యమర్ధచ్ఛేద్యం న కారయేత్।। 7.31 ।।
అఙ్గచ్ఛేద్యం శుభం ప్రోక్తం (20) అర్ధ చ్ఛేద్యం యశస్కరమ్।
హెూమస్తత్పాదబన్ధనం స్యాత్రపతేస్తమ్భం ప్రతిక్రియా।। 7.32 ।।
(20. మధ్య)

ప్రతిబన్ధమధిష్ఠానం ఛేద్యమానం న కారయేత్।
యది కుర్యా ల్లభేద్దోషానేకవృద్ధికులక్షయమ్।। 7.33 ।।
ప్రాకారగోపురద్వారం స్యదధిష్ఠానఛేదనమ్।
ఏవం మార్గవిధిం శస్తం కారయే (21) ద్వాస్తుశాస్త్రతః।। 7.34 ।।
(21. చ్ఛాస్త్రమార్గతః)

* ఉపానవిస్తారః *

(22) ఉపాన విస్తృతం తచ్చ చతుర్దణ్డం త్రిదణ్డకమ్।
ద్విదణ్డం చైకదణ్డం చ (23) సా ర్ధార్ధం పాదబాహ్యతః।। 7.35 ।।
(22. ఉపానహం తత్రప్రవృత్తిః) (23. సాధ్యర్ధం)

ఏవం పఞ్చ (24) విధాకారముపానం హెూమ నిర్గమమ్।
దణ్డం చైవ (25) ద్విదణ్డం చ (26) అర్ధార్ధం చ త్రిపాదకమ్।। 7.36 ।।
(24. విధం తారముపానంహెూమనిష్క్రియా.) (25.ద్విదణ్డార్ధమ్.) (26. అధ్యర్ధం)

తచ్చార్ధం దణ్డమానం వా హెూమాయాం (27) చైవ మానతః।
ప్రకృతేరుపరిస్థం యద్ధోమాయామం చ మానతః।। 7.37 ।।
(27. బహులం స్మృతమ్.)

విమానాధార (28) హెూమాయాం బహుల స్తమ్భముచ్ఛ్రయమ్।
తావన్మానావగాఢం చ యోజయేత్తత్ర పద్మజ।। 7.38 ।।
(28.మానాయామ్.)

జన్మభూమ్యాస్త్వధిష్ఠానం తత్రాదౌ కారయేద్బుధః।
దేవానాం చాప్యధిష్ఠానం చత్వారింశత్తు తద్భవేత్।। 7.39 ।।
అధిష్ఠానం తు కర్తవ్యం వస్తుభిశ్చ శిలాదిభిః।
* పద్మబన్ధాద్యధిష్ఠానమ్ *

పద్మబన్ధాద్యధిష్ఠానం వక్ష్యేఽలఙ్కార పూర్వకమ్।। 7.40 ।।
(29) తత్పద్మపత్రచిత్రైర్వా సభాధిష్ఠానకోత్తమమ్।
వితస్తిన్యూనకం వాపి హీనం వాపి షడఙ్గులమ్।। 7.41 ।।
(29. తత్పద్మరచితా అధిష్టానాని కల్పయేత్.)

ఏవం త్రిధా విభజ్య న్తే సభాధిష్ఠాన కమ్పకమ్।
తదూర్ధ్వే చాష్టభాగైక ప్రభాధిష్టాన కమ్పకమ్।। 7.42 ।।
నవాధిష్ఠానముచ్ఛ్రాయ మధిష్ఠానాది కల్పయేత్।
(30) పాదస్యార్ద్ధ మథోత్సేధ మధిష్ఠానం తు షోడశ।। 7.43 ।।
(30. పాదస్యార్ధమధిష్ఠానం విభజ్యాశాస్తు.)

ఉపానస్యార్ధముత్సేధం పద్మాచ్చ చత్రుకశరమ్।
(31) ఆధారం పట్టికస్యాంశం శేషం పద్మకముచ్ఛ్రయమ్।। 7.44 ।।
ద్వ్యర్ధాంశం మధ్యకుమ్భం (32) స్యాదేకార్ధం చోర్ధ్వంపద్మకమ్।

స్కన్ధాన్తరం ద్విభాగే తుప్రథమాద్వ్యంశభిన్నకమ్ ।। 7.45 ।।

(31. ఆధరమ్) (32. స్యాదేకాంశమ్.)

ప్రతివాజనమేకాంశం పద్మబంధమితి స్మృతం।

యస్యాధిష్ఠానముత్సేధం పఞ్చాదశవిభాగికమ్ ।। 7.46 ।।

ప్రథమశ్చైకభాగస్తు పఞ్చాంశం జగతీభవేత్।

(33) కుముదం తచ్చతుర్థాంశం స్కన్ధం తద్వ్యంశమంశకమ్ ।। 7.47 ।।

(33. కుముదార్థం చతుర్థాశంమ్.)

(34) ద్వ్యంశం చ ప్రతిరుత్సేధం వాజనం చైకభాగికమ్।

ప్రతిబన్ధమిదం నామ్నా కీర్తితం కమలోద్భవ ।। 7.48 ।।

(34.త్రియంశం ప్రత్యుత్సేధం స్యాత్.)

యస్యాధిష్ఠానముత్సేధం త్రియోవింశతిభాగికమ్ ।।

ద్వ్యర్థం తదుపధానోచ్చం పఞ్చార్థం జగతీ భవేత్ ।। 7.49 ।।

పఞ్చాంశం కుముదే స్తేధం ఏకాంశోపరిపట్టికా।

త్ర్యంశకం గ్రీవముత్సేధం కమ్పం (35) నిద్రా ద్వియంశకమ్ ।। 7.50 ।।

కపోతసదనం నామ్నా సదనేషు సుపూజితమ్।

(35. శూద్ర.)

ఉపోపానం తు భాగేన జగతీ సప్త భాగికమ్ ।। 7.51 ।।

(36) వప్రకం తు షడంశం స్యాద్వేత్రం పాదాధికాంశకమ్।

తథైవాన్తరితోత్సేధం ద్వ్యంశార్థం ప్రతిరుచ్ఛ్రయః ।। 7.52 ।।

(36. వప్రంత్రితి.)

ప్రతివాజనమేకాంశం భాగైర్వ్యశతిభిర్యుతమ్।
(37) ప్రతీముఖం కారిభూతం నాగవక్త్రసమాయతమ్।। 7.53 ।।
ప్రతిబన్ధమిదం నామ్నా సర్వ (38) భూతేషు యోగ్యకమ్।
ద్విభాగాభ్యాముపోపానం సప్తాంశై (39) ర్జగతీ భవేత్।। 7.54 ।।
(38. దేవేషు) (39. వింశతిర్భవేత్.)

(40)షడంశైః కుముతేత్సేధం ధారావప్రం సువృత్తకమ్।
ఆలిజాన్తరితం ద్వాభ్యాం తదర్ధం చాధికం భవేత్।। 7.55 ।।
(40. షోదశైః)

తద్వయార్ధం ప్రతిముఖం సర్వావయవశోభితమ్।
సింహైశ్చ మకరై ర్వ్యాలైర్వల్లీప త్రైరలఙ్కృతమ్।। 7.56 ।।
(41) ప్రముఖం మకరాస్యం స్యాన్మకరదధ్వజసం యుతమ్।
మకరాస్యేభనిష్క్రాన్తం వ్యాలవిద్యాధరీగణాః।। 7.57 ।।
(41. ప్రముఖే మకరం వా.)

శేషాంశం వాజనోపేతం కేసరాగ్రసమన్వితమ్।
ఏకవింశతిభాగై కయుక్తం నానాప్రతిక్రమమ్।। 7.58 ।।
(42) అథోత్సేధ మధిష్ఠానం పఞ్చాదశవిభాగికమ్।
జన్మస్యార్ధవిభాగేన (43) జగతీశ్చతురంశకమ్।। 7.59 ।।
(42. ఆష్టోత్సేధ---ఆన్తోత్సేధ.) (43. జగతీం చ రసాంశకమ్.)

(44) స్రక్పద్మవేదిబన్ధేన యుక్తం కుమ్భం త్రియంశకమ్।

మద్మబన్ధేన తస్యోర్ధ్వే త్రిపాదేనోర్ధ్వపట్టికా।। 7.60 ।।
(44. లక్ష్యంచ వేదిబన్ధిన.)

(45) తథైవ పట్టికో త్సేధం ద్వ్యంశాభ్యాం ప్రతిరుచ్ఛ్రయః।
అర్ధేన వాజనం కుర్యా (46) దర్ధ్ద పట్టార్ధభాగికమ్।। 7.61 ।।
(45.తథైవన్తరితోత్సేధమ్.) (46. దగ్రపట్టార్ధ.)

పద్యబన్ధమిదం నామ్న దేవానా (47) మభయం పరమ్।
యదధిష్ఠానమానం హి భవేద్వావింశతి క్రమాత్।। 7.62 ।।
(47. మర్థకమ్ హర్షణం.)

అంశేన పట్టికాం కుర్యాద్వ్యంశేనై వామ్బుజం భవేత్।
(48) తదం శేనోర్ధ్వ పట్టం స్యాత్షడంశైర్జగతీ భవేత్।। 7.63 ।।
(48) అంశేనైవోర్ధ్వ.)

చతుర్థం కుముదోత్సేధం తస్యోర్ధ్వైకాంశపట్టికా।
కణ్ఠస్యాత్త్రిభిరం శేన అర్ధేనోపరిపట్టికా।। 7.64 ।।
అర్ధేనోర్ధ్వమ్బుజం కుర్యాన్మహాపట్టం త్రియంశకమ్।
అర్ధేనోపరి పద్మ స్యాత్కమ్పమర్ధేన కారయేత్।। 7.65 ।।
(49) ప్రతిబన్ధమిదం నామ్నా సర్వధామసు యోజయేత్।
హోమస్తమ్భం ప్రతి స్తమ్భం ద్వివిధం పాదదైర్ఘికమ్।। 7.66 ।।
(49. వప్రబద్ధ.)

ప్రకృతేస్తు (50) తలాదూ ర్ధ్వే హోమస్తమ్భం ప్రకల్పయేత్।

ప్రతిస్తమ్భం ప్రతేరుర్ధ్వముత్తరాన్తః ప్రపాదకమ్।। 7.67 ।।

(50. భువశోేచ్ఛ్రర్ధ్వే.)

(51) పాదాయామార్ధముత్సేధం అధిష్ఠానప్రమాణతః।

వై శేషికప్రమాణం స్యాద్విశేషోత్పత్తిభాషితమ్।। 7.68 ।।

(51.ఆయంమార్ధం తదుత్సేధమ్.)

అధిష్ఠానోత్సేధమానం షడష్ట నవభిః క్రమాత్।

రుద్రాం శైస్సూర్యాభాగం స్యాద్దశ బన్ధామ్శమానతః।। 7.69 ।।

(52) ఏకాం శేనాజ్కసుత్రం స్యాత్సప్తమానప్రమాణతః।

శేషాంశం పాదదైర్ఘ్యం స్యార్ద్విా వా సప్తమానతః।। 7.70 ।।

(52.ఏకాంశో న్యూనసూర్యం)

దేవహర్మ్యాద్యధిష్ఠానే సభాయాం మణ్టపేఽపి వా।

(53) పఞ్చవర్గాగ్రహర్యాం స్యచ్చతుర్వర్గాగ్రహమ్యకమ్।। 7.71 ।।

(53. పఞ్చవర్గగృహరమ్యం చతుర్వగ్రాగ్ర మద్యమమ్.)

తత స్తద్ధర్మ్యమానం స్యాదధిష్ఠానప్రమాణతః।

దేవాలయే సభాస్థానే ఆధారస్య ప్రమాణతః।। 7.72 ।।

నరావాసే న కర్తవ్యం కర్తృభర్తృవినాశనమ్।

పాదబన్ధం ప్రతీబన్ధం ద్వివిధం బన్ధముచ్యతే।। 7.73 ।।

(54) ఏతద్దేవాలయే కృత్యమకృత్యం మనుజాలయే।

ఉపానని‌ష్క్రమం ప్రోక్తం చతుర్దణ్డం త్రిదణ్డకమ్।। 7.74 ।।

(54. దేవతాలయకృత్యం యత్.)

(55) త్రిదణ్డార్ధం ద్విదణ్డం చ ద్వ్యర్ధర్ధం చైకముచ్యతే।
ఇత్యేవం హేమానిష్క్రాన్తం దిక్సఙ్ఖ్యాపాదబాహ్యతః।। 7.75 ।।
(55. త్రిదణ్డార్ధమ్.)

మూలపాదస్తు విస్తార

పాద్మసంహితాయామ్.

అష్టమోऽధ్యాయః

విమానవిధిః

శ్రీభగవాన్----

ప్రభేదమధునావక్ష్యే విమానానాం సలక్షణమ్।
ఆనన్త్యాత్తత్ప్రభేదానాం కిఞ్చిదేవ ప్రదర్శ్యతే।। 8.1 ।।
విమానాని చ భిద్యన్తే తలాదిష్ఠానభేదతః।
వైజయన్తకవిమానమ్.

గ్రీవా చ మస్తకం చ ద్వే(1) వృత్తం చేద్వైజయన్తకమ్।। 8.2 ।।
(1.వక్త్రే)

* శ్రీవిశాలమ్*

మూలే మూలో యది స్థూలమగ్రేఽగ్రే సూక్ష్మమద్భుతమ్।
పురోభాగే మహఘోణం త్రిదిక్షు స్వల్పనాసికమ్।। 8.3 ।।
(2) స్తూపీచతుష్కం సానాయాం విమానే చోభయోరపి।
వృత్తాయతవిమానం (3) తద్ధృఢధామాభిపూజితమ్।। 8.4 ।।
(2. సుచీ.) (3.తు తుఙ్గధామాభిపూజితమ్.)

(4) సకర్ణకూటం (5) శ్రీభోగం మధ్యే భద్రం తథావిధమ్।
* పుష్పకమ్.*

(6) శ్రీవిశాలమితిప్రోక్తం (7) వస్వ్రస్రం స్వస్తిబన్ధనమ్।। 8.5 ।।
(4. సకర్ణ ఇత్యాది శ్లోకద్వయం క్వచిన్న.) (5. శృంగాభం.) (6.శ్రివిమాన.) (7. బహ్వ్యాశ్రం)

శ్రీకరం చతురశ్రం తు షోడశాశ్రయుతం పునః।
విమానం పుష్పకమిదం విమానేషు సుపూజితమ్।। 8.6 ।।
* కేసరమ్.*

భద్రేణ సహితం మధ్యే మస్తకే కర్ణ (8) కన్దరమ్।
కోష్ఠకం భద్రనాస్యఙ్గం సువృత్తం గలమస్తకమ్।। 8.7 ।।
(8.కణ్ఠ)

విమానం కేసరమిదం సర్వాలఙ్కారశోభితమ్।
* సుదర్శనమ్.*

ముఖే ముఖే (9) సమావృత్తం శిరస్తు ద్విత్రినేత్రవత్।। 8.8 ।।

(9.సభవక్త్రం।।)

సౌముఖ్యం కర్కరీభూతం వృత్తగర్భగృహాన్వితమ్।
ముఖే తస్య మహాఘోణం విమానం చో భయోరపి।। 8.9 ।।
స్తూపీయుగ్మమయుగ్మం వా నాసికాల్పం త్రిదిక్షు చ।
వృత్తాయతం సువృత్తం వా నామ్నైతత్స్యా (10) త్సుదర్శనమ్।। 8.10 ।।
(10.వృత్తకమ్.)

* స్వస్తింకం *

చతురశ్రమధిష్ఠానం తద్వత్కణ్ఠం చ మస్తుకమ్।
చతుష్కూటసమాయుక్తం చతుష్కోష్ఠసమన్వితమ్।। 8.11 ।।
శిఖరం చ మహదిక్షు మహానాసాభిరన్వితమ్।
తోలణై ర్వేదిభద్రాద్యైర్నానాచత్రైర్వచిత్రతమ్।। 8.12 ।।
నామ్నైతత్స్వస్తికం ప్రోక్తం విమానేషు సుపూజితమ్।
విపులసున్దరమ్

తదేవ సౌష్ఠికం నిమ్నమున్నతం కోష్ఠకం యది।। 8.13 ।।
అన్తః ప్రస్తరసంయుక్తమే తద్విపులసన్దరమ్।
* పర్వతమ్*

అంశమంశద్వయం సత్రిపాదాంశం స్యాంఘ్రిభాగికమ్।। 8.14 ।।
భాగద్వయం (11) విభక్తాఙ్ఘ్రి ప్రస్తరగ్రీవమస్తకమ్।
పాదోదయే నవాంశే తు ద్వితలాదివిమానకే।। 8.15 ।।

(11.విభజ్యాంఘ్రిం)

అన్తరప్రస్తరోపేతం కూటశాలాభిరన్వితమ్।
నానాలఙ్కారసంయుక్తం నానాపాదైరలఙ్కృతమ్।। 8.16 ।।
విమానం పర్వతం ప్రోక్తం విమానేషు సుపూజితమ్।
* మన్దరమ్*

తదేవ తర్తులం వేదికన్ధరం శిఖరం ఘటమ్।। 8.17 ।।
అష్ఠకూటం చతుశ్శాలాయుక్తం సస్తాష్ఠనాసికమ్।
కోష్ఠకం నిర్గమం మధ్యే ద్విత్రి (12) దణ్డేన సోష్టకమ్।। 8.18 ।।
(12.దణ్డన సౌష్ఠకాన్।।)

(13) సమగ్రీవశిరోపేతం కూటకోష్ఠ (14) సమన్వితమ్।
నానాదిష్ఠానసంయుక్తం నానాపాదైరలఙ్కృతమ్।। 8.19 ।।
(13. సామగ్రివ.) (14. మితీరితం.)

చతురశ్రం సువృత్తం వా నాభిభిర్బహుభిర్యుతమ్।
నామ్నైత (15) న్మందరం ప్రోక్తం విమానం కమలాసన।। 8.20 ।।
(15. న్మనసం.)

* స్వస్తిబన్ధమ్*

తదేవ శిఖరే సార్ధకోష్ఠకం తు చతుష్టయమ్।
చతురశ్రశిరోయుక్తం చతుష్కూటసమన్వితమ్।। 8.21 ।।
నానాదిష్ఠానసంయుక్తమనేకతలసంయుతమ్।

(16) నాసీభిశ్చ సహస్రైస్తు తదర్ధం పాదమేవ వా।। 8.22 ।।

(16. నాభిభిశ్చ.)

నామ్నైతత్స్వస్తిబన్ధం స్యాన్నానావయవశోభితమ్।

* కల్యాణమ్*

తదేవ సౌష్ఠికం కౌష్ఠమన్తరప్రస్తరై ర్యుతమ్।। 8.23 ।।

(17) హారాల్పం కన్ధరం నిమ్నం న నాష్రైర్వాల్పనాసికమ్।

నానాలఙ్కారసంయుక్తమేతత్కల్యాణమిష్యతే।। 8.24 ।।

(17.భారాల్పపంజపైర్నిమ్నం నవాల్రైర్వాల్ప.)

* పాఞ్చాలం*

తదేవశిఖరే సార్ధకోష్ఠకం రహితం తు చేత్।

చతుర్నాసీసమాయుక్తమేతత్పాఞ్చాలమిష్యతే।। 8.25 ।।

* విష్ణుక్రాన్తమ్.*

తదేవాష్టాశ్రకం వేదిం కణ్ఠం చ శిఖరం ఘటమ్।

శిఖరేష్టమహానాసి నామ్నైతద్విష్ణుకాన్తకమ్।। 8.26 ।।

* సుమఙ్గలమ్ *

తదేవకూటశాలానామన్తరప్రస్తరైర్వినా।

తచ్చతుర్భాగమధికమాయతం చతురశ్రకమ్।। 8.27 ।।

(18) ఆయతాశ్రం తథా వేదిం (19) కర్ణం చ శిఖరం ఘటమ్।

స్తూపీత్రయసమాయుక్తమేతన్నామ్నా సుమఙ్గలమ్ ।। 8.28 ।।

(18.ఆయతాశ్రేత్యాది సార్ధం శ్లోకద్వయం క్వచిన్నాస్తి.) (19.కంఠం.)

* కాన్తారమ్.*

తదేవాయతవృత్తం చేద్వేదికా (20) జఠరం శిరః।

సర్వావయవసంయుక్తమేత (21) త్కాన్తారమిష్యతే।। 8.29 ।।

(20.౯కన్ధరం) (21. ద్ధాన్ధర.)

* పుష్కరమ్.*

తారాదర్ధాంశమధికమాయతం చతురశ్రకమ్।

ద్వ్యశ్రయుక్తం శిరోయుక్తం నేత్రశాలాముఖాన్వితమ్ ।। 8.30 ।।

విమానం పుష్కరం ప్రోక్తం సర్వహర్మ్యేషు పూజితమ్।

* మనోహరమ్.*

చతురశ్రమధిష్ఠానవృత్తగర్భగృహాన్వితమ్ ।। 8.31 ।।

సర్వాలఙ్కారసంయుక్తమేతన్నామ్నా మనోహరమ్।

కౌబేరమ్.

తదేవ చతురశ్రం స్యాద్గర్భగేహ (22) మసూకరమ్ ।। 8.33 ।।

(22.సమన్వితమ్.)

వర్తులం జన్మతస్తూపీ కాన్తం జేద్వృత్తహర్మ్యకమ్।

ఆయతాశ్రమధిష్ఠానం ష఼డశ్రం కన్ధరం శిరః।। 8.34 ।।

నానాలఙ్కారసరయుక్తం నామ్నా కౌబేరకాన్తరమ్।

* భద్రకోష్ఠమ్.*

నానాధిష్ఠానసంయుక్తం నానాపాదైరలఙ్కృతమ్।। 8.35 ।।

పాదోపరి (23) సమాసీనస్వస్తికాబన్ధశోభితమ్।

అనేకతలసంయుక్తం నానాలఙ్కారసంయుతమ్।। 8.36 ।।

(23.భవేన్నాసీ స్వస్తికాబలసంయుతమ్.)

నాసీభిర్బహుభిర్యుక్తం స్తూపీభిర్బహుభిర్యుతమ్।

భర్దకోష్ఠమిదం నామ్నా ఆయతం చతురశ్రకమ్।। 8.37 ।।

* వృత్తకూటమ్.*

తదేవ వర్తులం (24) కర్ణకూటకర్ణశిరస్తథా।

చతుర్నాసీసమాయుక్తం వృత్తకూటమిదం భవేత్।। 8.38 ।।

(24. కణ్ఠకూకణ్ఠ)

* కోష్ఠభద్రమ్.*

తదేవాష్టాంశమాధిక్యమాయతం చతురశ్రకమ్।

(25) కర్ణకూటం తథా కర్ణ మాయతం వృత్తమస్తకమ్।। 8.39 ।।

(25.కష్ఠకూటమధః కణ్ఠ)

కోష్ఠభద్రమిదం విద్యాత్సర్వహర్మ్యేషు పూజితమ్।

* శ్రీభోగమ్ *

తదేవ వర్తులం వేది (26) కర్ణం చ శిఖరం ఘటమ్ ।। 8.40 ।।

(26.కణ్ఠమ్)

శేషం పూర్వవదుద్దిష్టం నామ్నా శ్రీభోగమిష్యతే।

* పుష్కరమ్.*

వృత్తే వృత్తాయతే చైవ నాసిభిర్బహుభిర్యతమ్ ।। 8.41 ।।

అనేకతలసంయుక్తం నానాలఙ్కారసంయుతమ్।

విమానాధిరకై ర్యుక్తమేత (27) త్పుష్కరమిష్యతే ।। 8.42 ।।

(27. త్పుష్పక.)

* లంబలఞ్చరమ్.*

జలస్థలం విహాయోర్ధ్వే ఆయతం చతురశ్రకమ్।

(28) కర్ణం చ శిఖరం తద్వచ్చతుర్నాసీసమన్వితమ్ ।। 8.43 ।।

(28.కణ్ఠమ్.)

(29) విమానాధారకై ర్యుక్తం బహుస్తూపీసమన్వితమ్।

నానాలఙ్కారసంయుక్తం లమ్బపఞ్జరమీపితమ్ ।। 8.44 ।।

(29.విమానాధార.ఇత్యాది సార్ధశ్లోకః క్వచిన్న దృశ్యతే.)

* జయావహమ్.*

నానామసూరకస్తమ్భవేదికాజాలతోరణమ్।

నానాలఙ్కారసంయుక్తం నానాచిత్రైర్విచిత్రితమ్ ।। 8.45 ।।

సోపపీఠమధిష్ఠానం (30) కేవలాంగ మసూరకమ్।
స్వస్తికాకారసంయుక్తం నాసికాభిరలఙ్కృతమ్॥ 8.46 ॥
(30. కేవలం గ్రామ.)

ఆయతం చతురశ్రం చ అనేకతలసంయుతమ్।
నానానాటక సంయుక్తమే తన్నామ్నా జయావహమ్॥ 8.47 ॥
* వన్దికమ్*

తదేవాన్యైరలఙ్కారై ర్వేదాశ్రం కన్ధరం శిరః।
నానామసూరకస్తమ్భవేదికా ద్యైరలఙ్కృతమ్॥ 8.48 ॥
(31) నామ్నా వన్దికమిత్యుక్తం విష్ణోమన్దిరముత్తమమ్।
(31. నానాచక్రకమిత్యుక్తం వినాకన్ధర.)

* సౌభద్రమ్*

ఆయతాశ్రం సభాకారం శిరస్సర్వాయతాశ్రకమ్॥ 8.49 ॥
అనేకతలసంయుక్తం స్తూపీత్రయసమన్వితమ్।
స్తూపీచతుష్కయుక్తం వా చతుర్నాసీసమన్వితమ్॥ 8.50 ॥
సౌభద్రకమితిజ్ఞేయం వర్షస్థలవివర్జితమ్।
* కమలమణ్డలమ్.*

చతురశ్రమధిష్ఠానం చతురశ్రగలం తథా॥ 8.51 ॥
కుమ్భాకారం గలాదూర్ధ్వ మనేకతలసంయుతమ్।
విమానమేతద్దేవస్య జ్ఞేయం (32) కమలమణ్డలమ్॥ 8.52 ॥

(32.కమలమణ్డపమ్.)

* ఇన్దుభద్రమ్*

మహాపట్టత్రిభాగేన ముఖే భవతి నాసికా।

శతదుక్పృష్ఠపార్శ్వే తు ఆశ్రేయం త్రితలచ్ఛదమ్।। 8.53 ।।

ఇన్దుభద్రమిదం నామ్నా భవనేషు సుపూజిత మ్।

* ధవలకాన్తమ్.*

పట్టికామ్బుజ (33) స్రగ్వేత్రవేత్రదృక్పట్టికాన్వితమ్।। 8.54 ।।

(33.హృద్వత్ర)

ప్రాఙ్కణం తు చతుర్భేదం శుకనాసాసమన్వితమ్।

చతురశ్రం చన్ద్రశాలా ముఖే మహతి నాసికా।। 8.55 ।।

ఏకపఞ్చార్ధపఞ్చార్ధ చతుర్భాగైరధః క్రమాత్।

నామ్నా ధవలికాన్తం స్యాత్పద్మాధిష్ఠానసంయుతమ్।। 8.56 ।।

* సౌమ్యం*

చతురశ్రాది భూపేతముపర్యష్టాశ్రసంయుతమ్।

తదూర్ధ్వం సమవృత్తం తు ప్రాగుక్తాన్యక్రియాన్వితమ్।। 8.57 ।।

సౌమ్యం నామ్నా చ (34) సాధారం శిఖరం కణ్ఠకూటధృక్।

* లలితభద్రకమ్.*

కర్ణకూటం సువృత్తాభం గ్రీవాకారం సకుణ్డలమ్।। 8.58 ।।

(34. సంధానం.)

శిఖరేణ సమాయుక్తం నామ్నా లలితభద్రకమ్।
* వ్యాసాఖ్యమ్.*

ఆయతాశ్రమధశ్చన్దం వ్యానాఖ్యం శక్తిబన్ధనమ్।। 8.59 ।।
* శైలచ్చన్దమ్*

(35) ధీర్ఘం కమలబన్ధం తు వృత్తగ్రీవా తథా శిరః।
పఞ్చకోష్ఠక (36) పాదాద్యగ్రహపిణ్డిమపిణ్డితమ్।। 8.60 ।।
(35. ధిర్ఘమణ్డల.) (36. విధ్యుక్తం గుహపిందవిమణ్డలమ్.)

అర్పితానర్పితాఙ్గం చ (37) శైలచ్చందసమాహ్వయమ్।
* మధ్యేభద్రమ్*

విశాలం చ శిరోయుక్తమేతదేవజయావహమ్।। 8.61 ।।
(38. శైలదర్దర.)

నిమ్నశాలోచ్చకూటం తు చతురష్టాశ్రవృత్తవత్।
నాసికాబహుసంయుక్తం మూలమధ్యాగ్రకూటకమ్।। 8.62 ।।
వృత్తగర్భగృహం నామ్నా మధ్యే భద్రమితిస్మృతమ్।
* శ్రియశ్చన్దమ్.*

ఏతన్నామ్నాశ్రియం చన్దం చతురశ్రాన్తరాలయమ్।। 8.63 ।।
* యోగానన్దనమ్*

ఏతదేవ త్రిరశ్రం చేచ్చాఖాకారం శిరోగలమ్।

ముఖాన్తమున్నతముఖం (39) శేషం తద్వృత్తకర్ణకమ్।। 8.64 ।।

(40) వృష్ఠతశ్చాశ్ర (41) యుక్తం తత్ శ్రాన్తకేశప్రకోష్ఠకమ్।

(39.షణ్ణాభం వృక్తకర్ణకం) (40. వృత్తం చాశ్రప్రయుక్తంతు క్రముకేచ.) (41.యుగ్మం తు క్రముకే చ.)

సమవృత్తశిరోయుక్తం యోగానన్దనముచ్యతే।

* హంసతారకమ్*

ఆయతాష్టాష్టశిఖరగ్రీవమష్టాష్టనాసికం।। 8.65।।

సౌకర్యం సౌకుమార్యం చ షదష్టశిఖరాన్వితం।

ఘటాకృతి సమాకారం కర్ణకూటోల్లసద్గలం।। 8.66 ।।

షడశ్రదశిఖరం గ్రీవం నామ్నా తద్ధంసతారకం।

* మా హేన్ద్రకమ్.*

అయతాగ్రాకృతిశ్శాలా శిరశ్శాలా ముఖే ముఖే।। 8.67 ।।

ద్విచన్ద్రశాలకం పృష్ఠమేతన్నామ్నా మహేన్ద్రకం।

* సూర్యకాన్తమ్.*

చతురశ్రాఙ్గసంయుక్తం చతురశ్రమసూకరం।। 8.68 ।।

నవ త్రయోదశం ధీర్ఘం హ్రస్వాకారం చ మణ్డలం ।

శాలా ముఖే ముఖే పృష్ఠే తత్పా ర్శ్వే ష్వష్టనాసికం।। 8.69 ।।

గ్రహపిణ్డం చతుర్వింశన్నాసికాభిరలఙ్కృతం।

నామ్నైతత్సూర్యకాన్తం స్యాద్వృత్తాయతశిరోగలం।। 8.70 ।।

* మఙ్గలాస్పదమ్*

సౌరభ్యం పార్శ్వ (42) పాదాన్తం మధ్యమం సోర్ధ్వంపఞ్జరం।
మఙ్గలాస్పదమిత్యుక్తం నామ్నా శేషం పురోక్తవత్।। 8.71 ।।
(42. భాగన్తమ్.)

* ఉదారసారమ్*

దశభాగం చతుర్భాగం వ్యాసవృత్తాన్తమాయతం।
చతురశ్రం బహుచ్ఛన్దం శాలాయాం చ ముఖే ముఖే।। 8.72 ।।
మహానాసీద్వయోపేతం ముఖే చ చతురష్టకం।
శిరః పద్మాసనే పస్థాః పద్మకుణ్డలసన్నిభం।। 8.73 ।।
వింశతిద్వారికా నాసీని? ద్రానిద్రసమన్వితం।
ద్విభాగం చ చతుర్భాగం వృధ్యాదీర్ఘా శ్రములకం।। 8.74 ।।
పాగుక్తం చతురశ్రం తు శాలాపఞ్చరసంయుతం।
శతనాసీనమాయుక్తం (43) తథా చైవ తు వింశతిః।। 8.75 ।।
(43.తథా వింశతి చక్రమాత్.)

ప్రాఙ్ముఖో మధ్యమారభ్య కుటమన్యత్పురోక్తవత్।
ఉదారసారమేతత్తు దీర్ఘం వృత్తం తు సారవత్।। 8.76 ।।
* విజయమ్*

అర్ధాన్యష్టాశ్ర సంయుక్త (44) మధస్తాచ్చతురాయతం।
ఉజ్వలం ప్రజ్వలం భూమి చతురశ్రాష్టమణ్డలం।। 8.77 ।।
(44.మున్నతా.)

అర్ధరం చ తథా గ్రీవం శిఖరం యుగనాసికం।
విజయం నామ షట్సప్తభాగార్ధార్ధసమన్వితం।। 8.78 ।।
* అమలాఙ్గమ్*

చతురర్ధం (45) చతుర్కోష్ఠ వృత్తాష్టాశ్రశిరోగలం।
అమలాఙ్గమిదం నామ్నా నవసప్తపదేస్థితం।। 8.79 ।।
(45.చతుష్కూటం.)

* విమలాకృతి*

యుక్తం ద్వాదశభిః కోష్ఠైరష్టాభిశ్చ ప్రకోష్ఠకైః।
(46) అష్టోర్ధ్వపఞ్జరైరష్ట నాసికాశిఖరాన్వితం।। 8.80 ।।
(46.అర్ధార్ధం.)

అనేకతలసంపన్నం నామ్నైతద్విమలాకృతి।
మహాపీఠం తు గర్భం స్యాదర్ధారీం చోర్ధ్వపట్టికా।। 8.81 ।।
మణ్డూకై (47) ర్ధారికాభాసాదాసనే పరికల్ప్య చ।
కోష్ఠైర్ద్వాదశభిర్యుక్తం సౌష్ఠికాభిరధాష్టకైః।। 8.82 ।।
(47. ర్ధారికాభిశ్చ।)

వ్యక్తైః పఞ్జరశాలాభిద్వారాగ్రశిఖరైర్గలం।
అష్టోర్ధ్వం (48) పంజరం వింశచ్ఛత్రైస్తు విమలేదహం? ।। 8.83 ।।
(48. పఞ్చకం వింశచ్చేదేతు)

సువృత్తం శిఖిరగ్రీవం కపోతేనాష్ఠనాసికం।
అర్ధాధికే చతుష్కోణే మఙ్గలాకారకుట్టిమం।। 8.84 ।।
ఏతద్ధి విమలం ధామ త్రిధేయం విమలాకృతి।
* శ్రీధరమ్*

వింశత్రయోదశాంకం వా అష్టాంశం ద్వాదశాంశకే।। 8.85 ।।
ద్వాత్రంశత్త్రింశతం వాపి గర్భం స్యాచ్చతురాయతమ్।।
అర్ధాధికాధికం ద్వ్యజం కర్కరీకృతనాసికమ్।। 8.86 ।।
తథా విన్యస్తసర్వాఙ్గం శాలాకృతిశిరోన్వితమ్।
శిఖరాష్టం మహానాసి శాలాపంజరసం యుతమ్।। 8.87 ।।
(49) ఏతచ్ఛ్రీధరమిత్యుక్తం శ్రియం దదతి దేహినమ్।
* చన్ద్రకాన్తమ్*

ఏతద్వృత్తాయతాకారం కర్కరీకృతనాసికమ్।। 8.88 ।।
(49. ఏతత్ శ్రీకాన్తం।)

శేషం పూర్వోక్తవత్సర్వం చన్ద్రకాన్తమిదం స్మృతమ్।
* శ్రీప్రతిష్ఠితమ్ *

(50) ముఖే ముఖే సభవక్త్రం శిరసస్తద్వినేత్రవత్।। 8.89 ।।
(50. చతురశ్రగృహచ్ఛన్దం వృత్తగర్భగృహాన్తరమ్. ఇత్యర్ధం "ముఖే---న్వతమ్" ఇతి శ్లోకస్థానే దృశ్యతే.)

సౌముఖ్యం కర్కరీభుతం వృత్తగర్భగృహాన్వితమ్।
వృత్తాయత విమానేషు ముఖే మహతి నాసికా।। 8.90 ।।

నాసికాపృష్ఠతశ్చాపి స్తూపీత్రయస్తమన్వితమ్।
చతురశ్రతలచ్ఛన్దం వృత్తగర్భగృహాన్వితమ్।। 8.91 ।।
సువృత్తం శిఖరాకారం నాసీభిః పఞ్చభిర్యుతమ్।
నవాంశం వాష్టసంయుక్తం శ్రీప్రతిష్ఠితముచ్యతే।। 8.92 ।।
* శుద్ధస్వస్తికమ్*

మహానాస్యా చతశ్రస్సు్య శ్శాలాపంజరసంయుతమ్।
తచ్చతుశ్చార్ధసంయుక్తం వృత్తమూర్ధ్వశిరోధరమ్।। 8.93 ।।
సఞ్చితం సఞ్చితాఙ్గం చ సోపానానాం చతుష్టయైః।
కపోతమాలయాయుక్తం ద్వారేణైవ పతాకయా।। 8.94 ।।
అన్తః ప్రస్తరసంయుక్తమున్నతాఙ్గసమన్వితమ్।
ప్రాసాదమధ్యకర్ణస్థైః నీలీకృతవిశాలకైః।। 8.95 ।।
శాలాపఞ్జరకూటైశ్చ యుక్తం ప్రాసాదమస్తకమ్।
అధిష్ఠానాదిభిర్వర్గై రూపహప్రత్యూహమణ్డనైః।। 8.96 ।।
నన్ద్యావర్తాకృతిం ప్రాప్తైస్సోపానానాం చతుష్టయైః।
యుక్తం బహుతలోపేతం శుద్ధస్వస్తికముచ్యతే।। 8.97 ।।
ఇతి శ్రిపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే ప్రాసదభేదో నామ

అష్టమోఽధ్యాయః।

-----------*************-------------

పాద్మసంహితాయామ్

నవమోఽధ్యాయః

ప్రాసాదవిధిః

* వేసరమ్*

శ్రీభగవాన్----

నాగరం ద్రామిడం చైవ వేసరం చేతి తత్త్రిధా।

* నాగరం*

ఆ స్తూపీకర్ణ (1) మారభ్య చతురశ్రం ప్రకల్పితమ్।। 9.1 ।।

ధామా యత్రాశ్రమథవా నాగరం తదుదాహృతమ్।

* ద్రామిడమ్*

వస్వశ్రమాయతం ధిష్ణ్యం షడశ్రమథవాయతమ్।। 9.2 ।।

ఉక్తం తద్ద్రామిడాహ్వానం వృత్తం వృత్తాయతం పునః।

* వేసరమ*

వేసరాఖ్యం తదాఖ్యాతమేవం త్రివిధమిష్యతే।। 9.3 ।।

* మూర్ధేష్టకావిధిః *

మూర్ధేష్టకావిధిం బ్రహ్మన్ శ్రుణు వక్ష్యామి సాంప్రతమ్।

భవనస్య పునః పూర్వం పూర్వవత్కారయేత్త్రపామ్।। 9.4 ।।

తన్మధ్యే వేదికాం కుర్యాత్సర్వాలఙ్కారసంయుతామ్।

యన్మయ్యో యాదృశాః పూర్వం కల్పితాః ప్రథమేష్టకాః।। 9.5 ।।
మూర్ధేష్టకాశ్చ తన్మయ్యశ్చతస్రస్తాదృశాః స్మృతాః।
* స్నపసార్ధంకలశప్రతిష్ఠా *

స్నాపయేత్పూర్వవత్తాశ్చ ధాన్యరాశిషు నిక్షిపేత్।। 9.6 ।।
(2) ద్వారకుమ్భాన్ ధ్వజాన్ సమ్యక్తోరణాని సమర్చయేత్।
సంస్థాపయేన్మహాకుమ్భం తస్మిన్నావాహ్య పూజయేత్।। 9.7 ।।
(2. ద్వారకుమ్భద్వయం)

వేదికాయాశ్చతుర్దిక్షు హోమః పూర్వవదిష్యతే।
దిక్ష్వష్టాసు తథా ధామ్న శ్శాన్తిహోమం (3) ప్రకల్పయేత్।। 9.8 ।।
(3.సమాచరేత్)

పూర్వవచ్చేష్టకాసూత్రైర్వేష్టయేత్ (4) ప్రయతోఽబ్జజ।
ధాన్యరాశిషు సంస్థాప్య కలశాన్పఞ్చవింశతీః।। 9.9 ।।
(4.పృథగబ్జజ.)

మణిహేమాదిసంయుక్తాన్ సూత్రవస్త్రాదివేష్ఠితాన్।
అర్చయేద్గన్ధపుష్పాద్యైరాచార్యశ్శాస్త్రచక్షుషా।। 9.10 ।।
* ఆచర్యానియమాః *

ఉపోషితశ్శుచిస్స్నాతో నవవస్త్రాఙ్గులీయకః।
తత్రైవ దర్భానాస్తీర్య శయీత విజితేన్ద్రియః।। 9.11 ।।
మూర్ధేష్టకాసామాధాతా తథైవ గురుణా సహ।

యజమానేన శుద్ధాత్మా సోపవాపో జితేన్ద్రియః।। 9.12 ।।

వసేత్తత్రైవ దర్భేషు ధ్యాయన్ పరమపూరుషమ్।

ఏవం రాత్రౌ ప్రకుర్వీత యథోక్తం సర్వమక్షతమ్।। 9.13 ।।

* ఇష్టకాస్నపనాధానే*

శ్వోభూతే విమలే శుద్ధే ముహూర్తే గురురాత్మవాన్।

ఉద్ధృత్య కలశాన్ సర్వాన్ స్నాపయేన్మూలవిద్యయా।। 9.14 ।।

మహాకుమ్భస్థతోయేన భుయస్తాన్ (5) స్నాపయేద్గురుః।

అభ్యర్చ్య మూలమన్త్రేణ వేష్టయేన్నవవాససా।। 9.15 ।।

(5. స్నాపయేద్బుధః)

ఆదాయ చేష్టకాస్సర్వా ఋత్విజస్సమలఙ్కృతాః।

ధామ ప్రదక్షిణీకృత్య తూర్యఘోషసమన్వితమ్।। 9.16 ।।

ఆరోపయేయుస్తాస్సర్వా విమానస్యోపరిస్థలే।

పుణ్యాహం వాచయేత్తత్ర ఋత్విగ్భిస్సహితో గురుః।। 9.17 ।।

మూర్ధేష్టకానామాధాతా ప్రాఙ్ముఖస్సుసమాహితః।

ధ్యాయన్నారాయణం దేవం హృత్పద్మే ప్రణవం జపేత్।। 9.18 ।।

ఆదధ్యాదిష్టకా (6) స్సర్వాః పూర్వాదిక్రమమాశ్రితః।

* స్త్రీ శూద్రాదీనామమన్త్రకమాధానమ్*

స్త్రీ శూద్రాస్సానులోమాశ్చ తూష్ణీమాధానమాచరేత్।। 9.19 ।।

(6. పశ్చాత్.)

* ఇష్టకావిధౌవర్జ్యాః జనాః *

పాపరోగయుతాన్ బ్రహ్మన్ పతితాన్ ప్రతిలోమజాన్।
వర్జయేద్యత్నమాస్థాయ మర్త్యాన్ మూర్ధేష్టకావిదౌ।। 9.20 ।।
* గురోస్సత్కారః*

ప్రణమ్య శిరసా భూమౌ యజమానో గురం పునః।
వస్త్రైశ్చ ధనధాన్యైశ్చ గోభూమికనకైస్తథా।। 9.21 ।।
పఞ్చాఙ్గభూషణం దద్యాద్దాసీదాసాం స్తథైవచ।
వాహనం హస్తితురగం ఛత్రోపనహమేవ చ।। 9.22 ।।
తస్మైచ గురువే సర్వం ప్రయచ్ఛే (7) దవిశఙ్కితః।
(7.దభిశక్తితః)

* రథకారతోషణమ్*

తోషయేద్రథకారాంశ్చ వస్త్రాన్నాధనధాన్యకైః।। 9.23 ।।
* స్తూపీకీలవిధిః *

స్తూపికాకీలమధునా వక్ష్యామి కమలాసన।
లోహజం దారుజం వాపి స్తుపికాకీలమిష్యతే।। 9.24 ।।
ఊర్ధ్వభూమ్యఙ్ఘ్రితులితం విస్తారాయామసంమితమ్।
స్తూపికాకీలమేతత్స్యాదగ్రమఙ్గుల (8) సంయుతమ్।। 9.25 ।।
(8. నిర్మితమ్.)

విమానకణ్ఠతులితమధ్యర్ధం ద్విగుణంతువా।
* క్రీలస్యాకారభేదాః *

ఏవం చతుర్వ్ధం ప్రోక్తం స్తూపికాకీలముత్తమమ్।। 9.26 ।।
తద్వృత్తం చతురశ్రం వా పఞ్చాశ్రం వ ప్రకల్పయేత్।
* విమానభేదేనకిలకసంఖ్యా*

వృత్తాయతే విమానే తు చతురశ్రాయతే పి చ।। 9.27 ।।
యుగ్మం స్యాత్ స్తూపికాకీలమపునర్భవకాఙ్క్షిణామ్।
ఇతరేషామయుగ్మం స్యాత్ స్తూపికాకీలకల్పనమ్।। 9.28 ।।
యావద్వింశతియుగ్మం స్యాదయుగ్మైకోనవింశతిః।
చతురశ్రే షడశ్రే చ అష్టాశ్రే సమవృత్తకే।। 9.29 ।।
స్తూపికాకీలమేవం స్యాత్సర్వకామ సమృద్ధిదమ్।
* కీలాధివాసేవశేషః *

కృత్త్వేవం స్తూపికాకీలమధివాసం ప్రకల్పయేత్।। 9.30 ।।
స్నాపనాదిక్రియాస్సర్వా యావదారోపణక్రియా।
మూర్ధేష్టకావత్కర్తవ్యా విశేషస్తు విధీయతే।। 9.31 ।।
ఆరోపితే తతః కీలే విమానాగ్రే స్థితస్తుధీః।
పుణ్యాహం వాచయేద్గర్తే (9) నవరత్నం వినిక్షి పేత్।। 9.32 ।।
(9. నవస్త్రాణి.)

పూర్వాదిమధ్యమాన్తం స్యాత్ ధాతుబీజం సలోహకమ్।
క్షిప్త్వగర్తే తతస్తూపీం ప్రాఙ్ముఖో ములవిద్యయా।। 9.33 ।।
* ఆచర్యాలఙ్కారః *

ఆచార్యస్థాపయేత్ స్తూపీం పఞ్చాఙ్గాకల్పభుషితః।
హారోపవీతకటకైః కేయూరైరఙ్గులీయకైః।। 9.34 ।।
(10) పఞ్చాఙ్గభుషణై రేతై ర్భూషితస్సోత్తరీయకః।
సుధయా స్తూపికాగర్తం దృఢీకుర్యాదనన్తరమ్।। 9.35 ।।
(10. భూషితైరత్నై.)

* స్తూప్యాకవక్రభావేదోషః*

స్థాపనీయా ఋజుస్తూపీ వక్రా చేద్బహుదోషదా।
* స్తూప్యలోహభేదేనఫలమ్ *

సౌవర్ణీ రాజతీ తామ్రీ స్తుపీ దారుమయీ తథా।। 9.36 ।।
పూర్వపూర్వా బహుఫలా పశ్చిమా (11) పశ్చిమాల్పదా।
గురువే దక్షిణా దేయా హేమసఙ్ఖ్యా చ పూర్వవత్।। 9.37 ।।
శిఖాకుమ్భం సువర్ణం వా రాజతం తామ్రమేవ వా।
పైత్తలం మృణ్మయం వాపి స్థాపయే త్తత్క్షణే శుభే।। 9.38 ।।
* ధామానుగుణ్యేనస్తూప్యాకారః *

వృత్తేధామని వృత్తం స్యాదశ్రియుక్తేఽశ్రియుచ్చ తత్।
నానారత్నైశ్చ లోహైశ్చ శిఖాకుమ్భం చ పూరయేత్।। 9.39 ।।
(12) ఘటాగ్రం ముకులాకారం దీపాకారమధాపి వా।
కుర్యాన్మనోహరం హృద్య మధస్తాత్తస్య పఙ్కజమ్।। 9.40 ।।
(12.ఘటాగ్రమం గులాకారం)

* శూలభేదః *

మహానాసోత్తమాఙ్గేషు చక్రం వా శూలమేవ వా।
స్థాపయేల్లోహజం వాపి దారుజం వా (13) తథా భవేత్।। 9.41 ।।
(13. నవా.)

* విమానతలకల్పనీయదేవతానాం వికల్పః*

తలే తలే విమానానాం దిక్షు దేవాన్ప్రకల్పయేత్।
ఇన్ద్రమైన్ద్ర్యాం కుమారం వా దక్షిణస్యాముమాపతిమ్।। 9.42 ।।
దక్షిణామూర్తిమథ వా ప్రతీచ్యాం నృహరిం హరిమ్।
శ్రీధరం వా తథోదీచ్యాం బ్రహ్మాణం వా ధనధిపమ్।। 9.43 ।।
అథవాఽఽదివరాహస్స్యాత్ ప్రాచ్యాం నరహరిస్తథా।
తతో ను శ్రీధరో దేవః తతో హయశిరాః స్మృతః।। 9.44 ।।
ప్రాచ్యాదిష్వథ వా దిక్షు నరో నారాయణో హరిః।
కృష్ణశ్చత్వార ఏతే స్యురథవా పురుషః పరః।। 9.45 ।।
సత్యో దక్షిణతః పశ్చాదచ్యుతోఽనన్త ఉత్తరే।
వాసుదేవాదయో వాస్యుర్దిక్షు పూర్వాదిషుక్రమాత్।। 9.46 ।।
శ్రీధరం పూర్వదిగ్భాగే వరాహం దక్షిణే తథా।
(14) నృసింహం పశ్చమే భాగే అనన్తం చోత్తరే తథా।। 9.47 ।।
(14. పశ్చిమే తు హయగ్రీవం నృసింహం)

* విమానదేవతానాం ధ్రువబేరసమసంస్థానతా *

ధ్రువభేరే స్థితే దిక్షు మూర్తయోపి స్థితా స్తథా।
అసీనే తద్వదాసీనశ్శయానే తుభయం భవేత్।। 9.48 ।।
యానారూఢేప్రధానే తు యానారూఢా స్థిస్తాశ్చతే।
విశ్వరూపే తు తద్వత్స్యాత్ స్థితా వా స్యుశ్చతుర్భుజాః।। 9.49 ।।
ఇన్ద్రాదయశ్చ దిగ్దేవాః ఆసీనా ఏవ తే సదా।
* శైలాదివిమానే తదుపాదానా ఏవ దేవతాః *

విమాన శైలజే దిక్షు శైలజా ఏవ దేవతాః।। 9.50 ।।
తోయాధివాసనం కుత్వా మణ్టపే చాధివాస్య చ।
ముహూర్తే స్థాపయేద్దిక్షు వర్ణాలేపం సమాచరేత్।। 9.51 ।।
శూలాని స్థావయేద్దిక్షు విమానేత్విష్టకామయే।
తోయాధివాసనం కృత్వా అధివాస్య వ్యపేత్రక్రమాత్।। 9.52 ।।
* వర్ణలేపవిధిః *

త్రివస్తుకమయం కృత్వా వర్ణాలేపం సమాచరేత్।
యో వర్ణో యస్య శాస్త్రోక్త స్తేనై వాలేపనం భవేత్।। 9.53 ।।
వ్యత్యాసే బ్రాహ్మణాదీనాం వర్ణానాం సఙ్కరోభవేత్।
* భిత్తిభాగే దేవతానాం అర్ధచిత్రాది వికల్పః*

సర్వే చ భిత్తిభాగస్థాః పద్మవిష్టపమాస్థితాః।। 9.54 ।।
అర్ధచిత్రాః కృతాస్సర్వే చిత్రాభాసేన వా భవేత్।
ఏకనాసాసమాయుక్తై ఏకా దిఙ్మూర్తిరిష్యతే।। 9.55 ।।
చతుర్భుజో వా ద్విభుజసౌమ్యవక్త్రః స్మితాననః।
* నాసికాహీనవిమానేదిఙ్మూర్తినిషేధః*

విమానే నాసికాహీనే దిఙ్మూర్తిరపి నేష్యతే।। 9.56 ।।
* విమానభేదేనదిఙ్మూర్తిభేదః *

చతురశ్రాయతే వృత్తే ధామ్ని వృత్తాయతే పి చ।
వీలసేనస్సు షేణశ్చ వీరనాథస్సుభద్రకః।। 9.57 ।।
ఆగ్నేయాదివిదిక్ష్వేతే బాహుభిస్సద్మధారిణః।
విష్వపారిషదాః స్థాప్యాః కరాలవదనాన్వితాః।। 9.58 ।।
చతురశ్రాయతే ధామ్ని నాసికాద్వయసంయుతే।
దక్షిణోత్తరతస్తస్య పురషౌ పూర్ణపుష్కరౌ।। 9.59 ।।
శఙ్ఖచక్రధరౌ స్థాప్యౌ హస్తౌ యవనికాస్పృశౌ।
తలే తలే విమానస్య సురా విద్యాధరాః స్మృతాః।। 9.60 ।।
నృత్యన్తో బహుధా వేణువీణాపణవధారిణః।
కల్పనీయాస్తథాన్యే చ కిన్నరోరగజాతయః।। 9.61 ।।
మమావతారాస్సర్వత్ర కల్ప్యాస్తశ్చేష్టితాని చ।
* కపోతేషుహంసమాలాదికల్పనమ్*

కపోతేషు కపోతేషు తలేషు చ తలేషు చ।। 9.62 ।।
హంసమాలాం ప్రకల్పేత భూతమాలాం తథైవ చ।
అన్యోన్య ముఖమాలోక్య స్థితాగగనయాయినః।। 9.63 ।।
భూతాని నానా నృత్యన్తి వికృతాననభఙ్గిచ।
ప్రతేరుపరి కణ్ఠస్యాప్యధస్తాత్కోణభూమిషు।। 9.64 ।।
గరుడాన్కల్ప యేత్సింహాన్ సంవిష్టానథవా స్థితాన్।
* ఉక్తానాముచ్ఛ్రాయమానమ్ *

తదున్నతం కణ్ఠపాత్రం పాదమాత్రమథాపి వా।। 9.65 ।।

అదుర్ధం వా త్రిపాదం వా నాన్యధోచ్ఛ్రాయమిష్యతే।

* అధిష్ఠానాధస్థాః దేవతాః *

అధస్తాత్తదధిష్ఠానే కల్పయేద్దేవతాః క్రమాత్।। 9.66 ।।

అగ్నేయే హస్తివదనమీశం దక్షిణతోఽథవా।

దక్షిణామూర్తిమృషిభిస్సేవితం వటమాశ్రితమ్।। 9.67 ।।

విశ్వరూపం ప్రతీచీనే కమలాసనముత్తరే।

(15) ఐశాన్యాం వసుధాం దేవీం స్థాపయేత్తు విచక్షణః।। 9.68 ।।

(15. కేషు చిత్కో శేషు " ఈశాన్యాం వసుధాం" ఇతిస్థానే ఈశాన్యామమ్బికాం దేవీం మాహిషే శిరసి స్థితామ్. ఏవం పాఠో దృశ్యతే.)

అథవా పూర్వవత్సర్వా దిఙ్మూర్తీః పరికల్పయేత్।

అధస్తాదుతపీఠేఽపి పూర్వోక్తా దిక్షు దేవతాః।। 9.69 ।।

అథవా తత్కథోపేతా న్ప్రాదుర్భావాన్ప్రకల్పయేత్।

* సుధాకల్పనప్రకారః*

పాషాణశర్కరా (16) తక్రసుధయా త్రిః ప్రకారయా।। 9.70 ।।

(16.నక్ర.)

పిష్టయా త్రిఫలామ్భోభిస్సకృద్ద్విస్త్రిశ్చ యత్నతః।

ఖదిరార్జునజై స్తోయైశ్శల్మల్యాః క్షీరశాఖినః।। 9.71 ।।

మిశ్రీ (17) కృత్యావటే సమ్యక్తోయభావితయా తథా।

అభిషిచ్యపరిక్వాథం సంమిశ్రీభూతయా పునః।। 9.72 ।।

(17.కృత్యఘటే.)

గులపాకరసైస్తైశ్చ పునః (18) క్వథితయా భశమ్।
ధామ లింపేత్క్రమేణైవ స్థూలాదిత్రివిధాత్మనా।। 9.73 ।।
(18.కుట్టిక్రియా.)

చిరస్థాయి భవేదేవం కల్పితే (19) మన్దిరం తు తత్।
* లేపనత్రైవిధ్యమ్*

పాషాణశర్కరా (20) తత్రసుగన్ధం చూర్ణయేత్పురా।। 9.74 ।।
(19.భవనేస్తి.) (20. నత్రసుధాన్యం చూర్ణయేత్తతః)

తచ్చూర్ణే పీష్టమానే తద్విగుణాం వాలుకాం క్షీపేత్।
పిష్టం తదేకవారం చేత్ స్థూలం ద్విః పిష్టముచ్యతే।। 9.75 ।।
సూక్ష్మం త్రిశ్చేత్పరిజ్ఞేయః స్థూలాద్యా లేపనక్రమః।
* పఞ్చవర్ణకల్పనమ్*

పఞ్చవర్ణైస్తతః కుర్యాచ్ఛోభితం శాస్త్రచక్షుషా।। 9.76 ।।
ఉపానహాదిస్తూప్యస్తం భుష యేత్కనకాదిభిః।
ముక్తా (21) మణిహిరణ్యస్రక్కిఙ్కిణీజాల కేతుభిః।। 9.77 ।।
(21. దామ.)

భుషయేత్సదనం విష్ణోర్యథావిత్తానుసారతః।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

వేమూరీ దుర్గానాగేశ్వర రావుగారు స్మృతి గ్రన్థావలీ

క్రియాపదే మూర్ధేష్టకావిధివిమాన దేవతాకల్పనంనామ

నవమోఽధ్యాయః.

--------------*************---------------

పాద్మసంహితాయామ్.

దశమోఽధ్యాయః

* పరివారదేవతాస్థానాదికల్పనమ్.*

శ్రీభగవాన్----

పరివారనివేశార్థం శోభార్థం మన్దిరస్య చ।
రక్షణార్థం చ పరితః ప్రాకారం పరికల్పయేత్।। 10.1 ।।
* అన్తర్మండలాదిప్రాకారనిరూపణమ్*

అన్తర్మణ్డలనామానం ప్రాకారం ప్రథమం విదుః।।
అన్తర్హారం (1) తతో వప్రం మధ్యాహారమనన్తరమ్।। 10.2 ।।
(1.మనో।)

అనన్తరం చ మర్యాదా (2) మహతీ నామ పఞ్చకమ్।
పఞ్చైతే చతురశ్రాస్సుస్సముపేతఖలూరికాః।। 10.3 ।।
(2. మహామర్యా చ పఞ్చమమ్.)

పఞ్చభేదాశ్చ తన్త్రేషు (3) చన్ద్రికాభూమిరన్తిమా

ఏకాస్తమ్భావలీ కల్ప్యా ద్వయీ వా కమలాసన।। 10.4 ।।
(3.పఞ్చకాభిరతన్త్రితః)

ఉపానదాదిపఞ్చాఙ్గ మధిష్ఠానం ప్రకల్పయేత్।
దణ్డస్తదర్ధం పాదోసం తస్యోత్సేధస్సమీరితః।। 10.5 ।।
అధిష్ఠానే కృతే తస్మింస్తమ్భమాలా విధీయతే।
అన్తరాలం మహీమాహుర్ద్వా మాన్తర్మణ్డలాఖ్యయా।। 10.6 ।।
పఞ్చహస్తాం చతుర్హస్తం ద్విహస్తాం వా యథేచ్ఛయా।
ఆన్తరావరణస్యాస్య పఞ్చప్రాసాదగుమ్భితః?।। 10.7 ।।
* సాలాన్తరాలోచ్ఛ్రయయోర్మానమ్.*

(4) విచ్ఛిన్నే చాన్త రేషాం తు సాలానామన్తరాలభూః।
ఏకద్విత్రిచతుర్హస్తైః క్రమశే వర్ధితో భవేత్।। 10.8 ।।
(4.పఞ్చకం వేతరేషాంతు.)

మన్దిరస్య మహానాసాసమస్సాలసముచ్ఛ్రయః।
గ్రీవగ్రతులితో వా స్యాత్త్రపతిసమ్మిత ఏవ వా।। 10.9 ।।
ఉపరీఠసమాయుక్తో సాలోదణ్డస్త్రిరుచ్ఛ్రయః।
చతుః పఞ్చ(5) ద్విదణ్డో వా సాలానాముచ్ఛ్రయం విదుః।। 10.10 ।।
(5. త్రిదణ్డో)

* సాలోపరిగరుడాదివిధానమ్.*

ఉపరిష్టాచ్చ సాలానాం సింహో గరుడ ఏవ వా।
కల్పనీయః ప్రయత్నేన ధ్వజయష్టిస్సమన్తతః।। 10.11 ।।
* అర్ధమణ్డపవిధిః *

ప్రాసాదాగ్రే ప్రకర్తవ్య (6) స్త దఙ్గ శ్చార్ధమణ్డపః।
చతుర్ధా ధామని కృతే పాదో వార్ధమథాపి వా।। 10.12 ।।
(6. స్తదర్ధ.)

త్రిపాద్వా ధామ తుల్యం వా (7) అధ్యర్ధం వా యథారుచి।
ద్విగుణం వా చతుర్వ క్త్రయద్వా (8) హర్మ్యప్రమాణతః।। 10.13 ।।
(7.సంధ్యర్ద్ధం) (8. హస్త.)

ఏకహస్తం ద్విహస్తం వా త్రిహస్తం వా సమాయతమ్।
చతుర్హస్తం పఞ్చహస్తం కారయేనర్ధమణ్డపమ్।। 10.14 ।।
అన్తరాలం తయోః కార్యాం తాలం యద్వా (9) కరాయతమ్।
దణ్డమధ్యర్ధమథ వా ద్విగుణం వా వినాపి వా।। 10.15 ।।
(9. కరాలయమ్.)

* హీనేఽర్ధమణ్డపేనిర్గమస్థలనిర్దేశః*

(10) హీనేఽర్ధే మణ్డపే ధామ్ని పార్శ్వాభ్యాం నిర్గమః స్మృతః।
అగ్రతః పృష్ఠతశ్చాపి భవేతాం పార్శ్వవర్త్మనీ।। 10.16 ।।
(10.హీనేర్ధమణ్టపే ధామ్నః)

* సోపపీఠస్యధామ్నః గోపురచతుష్టయమ్.*

చత్వారి గోపురాణి స్యుర్ధామ చేత్సోపపీఠకమ్।
(11) అగ్రే తు మణ్డపస్యార్ధే విపులే వృత్తమణ్డపః।। 10.17 ।।
(11. అగ్రం తు మండలస్యార్ధ।)

సముచ్ఛ్రుతం ప్రతిసమమధికం వా యథేచ్ఛయా।
* నృత్తమణ్డపార్ధ మణ్డపయోరాయామమానమ్*

ఏకద్విత్రిచతుః పఞ్చహస్తౌ వృత్తార్ధమణ్డపౌ।। 10.18 ।।
సాన్తరాలం సముద్దిష్టం పార్శ్వాభ్యం (12) నిర్గమః స్మృతః!

(12. ధామనిర్గమః)

సోపానపఙ్క్తయః కార్యాః పార్శ్వ యోరుభయోరపి।। 10.19 ।।
దేవాలయేషు యుగ్మాస్స్యు షడఙ్గులసముచ్ఛ్రయాః।
తావద్విస్తారయుక్తాశ్చం (13) ద్వ్యఙ్గుల వోభయం భవేత్।। 10.20 ।।
(13. ద్విగుణం వోభయంర్ధస్తస్వ హస్తాస్స్యుః)

* సోపానపర్శ్వ యోర్హస్తిరథాఙ్గాదిన్యాసః*

సోపానపర్శ్వయో (14) ర్హస్తిహస్తం కుర్యాత్ స్థవీయసః।
యద్వా రథాఙ్గం విర్వీత ద్విరతం పార్శ్వవాహికమ్।। 10.21 ।।
(14.హస్తి హస్తం వాథ స్థవీయసః)

* ద్వారవాతాయనయోర్భిత్తిబన్ధనిషేధః*

ద్వారం వాతాయనం వాపి భిత్తిబన్ధం న జాతు చిత్।
కులక్షయే వినాశశ్చ వ్యాధర్వా భిత్తబన్ధనే।। 10.22 ।।
* వాతాయనాన్తరాలతాలబంధనాఙ్గలాది నిరూపణమ్*

యద్వార్ధమణ్డపాదర్ధం త్రిపాదం పాదమేవ వా।
తత్తుల్యం వాన్తరాం తు (15) అన్తరాలాన్తరం భవేత్।। 10.23 ।।
(15. అన్తరాలాయతం)

విస్తారో హ్రాసయేత్తస్య అస్తరాలస్య పార్శ్వయోః।
హస్తం తాలం తదర్ధం వా హ్రాసయేత్పార్శ్వయోరపిః।। 10.24 ।।
యుగ్మస్తమ్బ (16) సమో పేతం తాలబన్ధమథాపి వా।
లాఙ్గలం వా ప్రకుర్వీత ఉభయం వా వినా భవేత్।। 10.25 ।।
(16. ద్వయో.)

చతురశ్రాయతం వా స్యాచ్చతుర్ద్వారం చతుర్దశమ్।
వాతాయనం వా యుగ్మేతు న కుర్యాద్భిత్తిబన్ధనమ్।। 10.26 ।।
అన్తరావరణస్యాన్త ర్బహిర్వోభయతోపి వా।
* మణ్టపాయామవిస్తారౌ*

ఆయామో మణ్డపస్య స్యాదయుగ్మం తు ప్రమాణతః।। 10.27 ।।
ఆషోడశాన్తం యుగ్మే స్యాదథాయుగ్మే త్రయోదశ।
మణ్డపాయామముద్ధిష్టం (17) హస్తైః కమలసమ్భవ।। 10.28 ।।

(17. విస్తారే కమలాసన.)

యద్వా మూలాలయసమమర్ధమణ్డపసంమితమ్।
తదర్ధం పాదమేవాథ యద్వాలయసమం భవేత్।। 10.29 ।।
అధ్యర్ధం ద్విగుణం వాథ సపాదం వాలయస్య చ।
మణ్డపాయామముద్దిష్టం విస్తారే కమలాసన।। 10.30 ।।
మూలాలయసమం వాపి తాలహస్తం చ వాధికమ్।
ఉపానాద్యఙ్గసంయుక్తం సర్వాలఙ్కారసంయుతమ్।। 10.31 ।।
నానానాటకసంయుక్త మన్త స్తమ్భవివర్జితమ్।
ఉత్సేధం మణ్డపస్యాహురర్ధమణ్డపసంమితమ్।। 10.32 ।।
అధికం వా తదుత్సేధం మణ్డపస్య చతుర్ముఖ।
యద్వా ప్రాగ్యామ్యసోపనం పార్శ్వే తన్నిర్గమో భవేత్।। 10.34 ।।
కల్పయేచ్ఛిల్పశాస్త్రజ్ఞో భిత్తయః కోణభూమిషు।
స్థలబన్ధం తదూర్ధ్వే తు లాఙ్గలం వా ప్రకల్పయేత్।। 10.35 ।।
* కోణేషు గరుడసింహయోర్న్యాసవికల్పః*

కోణేషు గరుడం కుర్యాత్సింహిం వా కమలాసన।
సభాం వా తత్రప్రకుర్వీత యథా విత్తానుసారతః।। 10.36 ।।
* ప్రాకారస్య చతుర్దిక్షు గోపుర చతుష్టయబన్ధవికల్పః*

ప్రాకారస్య చతుర్దిక్షు గోపురాణి ప్రకల్పయేత్।
ధామాగ్రవృషయోర్వా స్యాదగ్రే చైకం ప్రకల్పయేత్।। 10.37 ।।
* ద్వితలాదిధామనిరూపణమ్*

తలైర్ద్వాదశభిర్యుక్తముత్తమం ద్వితలాదిషు।
మూర్ధేష్టకాం స్తూపికాం చ పూర్వవత్కల్పయేత్క్రమాత్।। 10.38 ।।
దిఙ్మూర్తయః పూర్వవత్స్యుః పూర్వవద్గరుడాదికమ్।
* మణ్డపస్య ఉత్తమాది మానభేద భిత్తిబన్ధౌ *

ప్రాకారేషు చ సర్వేషు (18) మణ్డపాస్స్యుస్సమన్తతః।। 10.39 ।।
(18.మణ్టపస్య)

(19) షడ్వింశతిధనుర్మానం మణ్డపం చోత్తమం విదుః।
అష్టాదశధనుర్మానం మణ్డపం పధ్యమం విదుః।। 10.40 ।।
(19.ద్వావిశంతి)

అధమం ద్వాదశధనుమణ్డపం సంప్రచక్షతే।
పూర్వోక్తహస్తసఙ్ఖ్యం వా కుర్యాదాస్థానమణ్డపమ్।। 10.41 ।।
ఉత్తమం దశభిర్హస్తైర్మధ్యమం చాష్టహస్తకం।
షడ్ఢస్తమధమం విద్యాత్ క్షుద్రం హస్తత్రయాయతమ్।। 10.42 ।।
దక్షిణోత్తరతః పృష్ఠే భిత్తిం తస్య ప్రకల్పయేత్।
స్తమ్భాష్టకయుతం తత్ర సోపానం పరికల్పయేత్।।10.43 ।।
దీర్ఘశాలామధః కుర్యా ద్యూపాచ్చాదనసంయుతామ్।
మణ్టపాః ప్రాఙ్ముఖాస్సర్వే సర్వావరణసంస్థితాః।। 10.44 ।।
ఆస్థానమణ్టపాన్సర్వాన్ ప్రకుర్యాత్సర్వతో ముఖాన్।
ప్రాసాదారంభవత్సర్వం భూమి సంశోధనాదికమ్।। 10.45 ।।
కృత్వా హస్తినఖం చైవ మణ్టపం చైవ కల్పయేత్।
* మణ్టపగర్భన్యాసప్రకారః *

గర్భన్యాసస్తు కోణే స్యాదగ్రేర్మణ్డపకర్మణి।। 10.46 ।।
గోపురేఽక్రియమాణే తు దక్షిణస్యాం దిశిస్మృతః।
* ద్వారస్యకవాటముగ్మాది విన్యాసః *

కవాటయుగ్మం సంస్థాప్య ద్వారే ద్వారే దృఢంయథా।। 10.47 ।।
లోహజం దారుజం వాపి విచిత్రం తురగాదిభిః।
(20) ఉత్తరాఙ్గం శిలాదారు వా హరేచ్ఛిల్పిస్సహ।। 10.48 ।।
(20."ఉత్తరాఙ్గమ్---స్యోపరినిక్షి పేత్" ఇత్యన్తం క్వచిన్న.)

రథకృత్తక్షయిత్వా తు సర్వేణ క్షాలయేద్ధుతః।
పుణ్యాహం వాచయిత్వాథ ముహూర్తే శోభనే గురుః।। 10.49 ।।
రథకృచ్ఛిల్పిభిస్సార్ధం ద్వారస్యోపరి నిక్షిపేత్।
శాఖాచతుష్కం కుర్వీత తథై వశిలయాపి వా।। 10.50 ।।
శాఖాకవాటౌ ప్రక్షాల్య పఞ్చోపనిషదా జలైః।
నవవస్త్రేణ సంవేష్ట్య ధాన్యరాశిషు నిక్షిపేత్।। 10.51 ।।
మహాకుమ్భార్చనం కుర్యాత్పూర్వవచ్ఛాస్త్రచోదితమ్।
కృత్వా ప్రభాతే విమలే ముహూర్తే శోభనే గురుః।। 10.52 ।।
ఖాతే లోహాది విన్యస్య (21) కారయేచ్ఛిల్పినా సహ।
పుణ్యాహం వాచయిత్వా చ పఞ్చగవ్యైర్విలేపయేత్।। 10.53 ।।
(21.స్థాపయేత్.)

మహాకుమ్భజలై (22) ర్దేవాన్ న్యసేత్కూర్చేన తత్ క్షణాత్।
* కవాటోపరికల్పనీయదేవతాః*

అధశ్శాన్తిం దక్షిణతో వాగ్దేవీముపరి శ్రియమ్ ।। 10.54 ।।

(22. దేహాన్.)

రతిముత్తరతశ్చాస్వేవం చతసృషు క్రమాత్ ।

కవాటే దక్షిణే స్థాప్యో విశ్వధృగ్విూతనాయకః ।। 10.55 ।।

కవాటే చోత్తరే స్థాప్యో విశ్వవక్త్రః ప్రాతాపవాన్ ।

అవతారాంశ్చ తత్ర స్థాన్ ప్రోక్షయేత్స్వస్య విద్యయా ।। 10.56 ।।

దేవశాస్త్రపురాణాని వేత్రేషు నివసన్తిచ ।

నారాచేషు త్రయస్త్రింశద్దేవాః కీలేషు చర్షయః ।। 10.57 ।।

కవాటపట్టికాయాం చ భూతనాథః ప్రతిష్ఠితః ।

కవాటనన్ధపట్టే స్యాతే సంస్థాప్యో విశ్వ (23) భావనః ।। 10.58 ।।

(23.నాయకః)

ఏవం కుమ్భజలే ధ్యాత్వా విన్యసేత్సర్వదేవతాః ।

ఆచార్యదక్షిణాం దద్యాత్ నిష్కసఙ్ఖ్యా తు పూర్వవత్ ।। 10.59 ।।

* కవాటస్య సౌవర్ణతావిదికల్పః *

సౌవర్ణో రాజతస్తామ్రః కవాటో దారుజస్మృతః ।

పూర్వః పూర్వః ఫలాయ స్యాత్ భూయసే కల్పతే నృణామ్ ।। 10.60 ।।

కవాటం దారజం స్వర్ణైః రఞ్జయన్పూహ్యతే సురైః ।

* స్తంభపోతికాదివిధానమ్*

స్తమ్భాన్ పాదశిలాస్వేవ రత్నన్యాసాది పూర్వవత్ ।। 10.61 ।।

న స్థాప్యా బ్రహ్మణస్థానే తేషాముపరి పోతికాః।
కల్ప్యాస్తా (24) స్సూత్తరారోపో? వాజనాదిసమన్వితా।। 10.62 ।।
(24. స్సూత్రకారోపో.)

తులామారోపయేత్పశ్చాత్ బన్ధయేచ్చేష్టకాదిభిః।
(25) తలబన్ధం తతః కుర్యాత్ బ్రహ్మన్ విత్తానుసారతః।। 10.63 ।।
(25. స్థలబన్ధమధః)

యూపచ్ఛాదవకం వాపి కుర్యాచ్ఛాస్త్రానుసారతః।
* దిగ్భేదేనచణ్డాదిద్వారపాలనిరూపణమ్*

చణ్డప్రచణ్డౌ కర్తవ్యౌ ద్వారే గర్భగృహస్యతు।। 10.64 ।।
దక్షిణోత్తరపార్శ్వస్థౌ మునివేషౌ సహస్త్రియౌ।
దంష్ట్రాకరాలవదనౌ భీమౌ వా దణ్డ ధారిణౌ।। 10.65 ।।
కాన్తావియుక్తౌ వికటౌ కరణ్డి (26) మకుటోజ్వలౌ।
(26. మకుటాన్వితౌ.)

అర్ధమణ్టపకద్వారే శఙ్ఖచక్రోత్తమాఙ్గినౌ।। 10.66 ।।
అన్తర్మణ్డలసంజ్ఞస్య సాలస్య ద్వారపార్శ్వయోః।
జయశ్చ విజయ (27) శ్చైవ కర్తవ్యౌ తస్య గోపురే।। 10.67 ।।
(27.శోభౌ.)

ఏవమేవేష్యతేఽన్యేషాం చతుర్దిక్షు చ గోపురమ్।
అన్తర్ద్వారస్య పూర్వస్యాం ద్వారి పద్మగదాధరౌ।। 10.68 ।।

ఖడ్గశార్ఙ్గధరౌ ద్వారి దక్షిణస్యాం ప్రకల్పయేత్।

ప్రతీచ్యాం వజ్రముసలధారిణౌ దిశి కల్పయేత్॥ 10.69 ॥

పాశాఙ్కుశధరౌ బ్రహ్మన్నుత్తరస్యాం దిశి స్థితౌ।

మధ్యాన్తర్ద్వారసాలస్య ప్రాచ్యాదిషు యథాక్రమమ్॥ 10.70 ॥

దిక్షు ధాతృవిధాతారౌ తతో భద్రసుభద్రకౌ।

కృతాన్తాసురవిధ్వంసౌ కుబేరాక్షకుబేరకౌ॥ 10.71 ॥

ప్రాచ్యాదిషు తథా దిక్షు మర్యాదా సాలగోపురౌ।

దుర్జయప్రబలౌ కార్యౌ విశ్వభావనపుష్కరౌ॥ 10.72 ॥

సమ్భవప్రభవౌ స్యాతాం సుభోభనసుభద్రకౌ।

జఘన్యావరణద్వారే ప్రాచ్యాదౌ కుముదాదయః॥ 10.73 ॥

కుముదగి కుముదాక్షశ్చ పుణ్డరీకోఽథ వామనః।

శఙ్కుకర్ణస్సర్వ నేత్రస్సుముఖస్సుప్రతిష్ఠితః॥ 10.74 ॥

అష్టౌ ద్వౌ ద్వౌ ప్రతిద్వారం కల్పనీయా యథావిధి।

విష్ణుపారిషదాస్సర్వే (28) సేనభిః కోటిభిర్వృతాః॥ 10.75 ॥

(28.సర్వే సేనాధిపః స్మృతాః॥)

దణ్డహస్తా విరూపాక్షాః (29) కరణ్డముకుటాన్వితాః।

(30) ఫణికఙ్కణమాలాఢ్యాః భ్రుకుటీకుటిలేక్షణాః॥ 10.76 ॥

(29.కేయూర.) (30.మణి.)

వ్యత్యస్తహస్తచరణాః రక్షన్తి ద్వారమాశ్రితాః।

చతుర్థావరణే కుర్యాత్పాకస్థానం విచక్షణః॥ 10.77 ॥

ప్రథమావణే వాపి ద్వితీయావరణేఽపి వా।

తృతీయావరణే వాపి యథాదేశానుకూలతః॥ 10.78 ॥

* ఖలురికాస్థాననిర్దేశః*

ఇన్ద్రాగ్నిమధ్యే వాగ్నేయే తస్య స్థానం విధీయతే।
ఖిలూరికా సమాయుక్తం మధ్యే చాఙ్కణసంయుతమ్।। 10.79 ।।
చతురశ్రాయతే భాగే ప్రచీనస్యాశ్మ కాన్తకమ్।
(31) యుగ్మైర్హస్తప్రమాణైశ్చదీర్ఘ (32) చుల్యేన వా యుతమ్ ।। 10. 80 ।।
మధ్యేగ్నియమయోః కుణ్డం నిత్యహోమాయ కల్పయేత్।
(31. ముగ్మహస్తప్రమాణాశ్చ.) (32. చుల్యాథవా పునః)

* అపూప పచననస్థానమ్*

అపూపపచనస్థానం మధ్యే నైఋుతయామ్యయోః।। 10.81 ।।
* ఫలమరీచ్యాదినిధానస్థానమ్*

ఫలాని నిక్షిపేన్మధ్యే నిరృతేర్వ్వరుణస్య చ।
ద్వారం ప్రకల్పయేత్ప్రాక్ మధ్యే వాయుజలేశయోః।। 10.82 ।।
మరీచ్యాది (33)నిధానం స్యాద్వాయుసోమాన్తరే భవేత్ ।
సర్పిరాదిద్రవస్థానం మధ్యేశర్వశచీశయోః।। 10.83 ।।
(33. నివాసస్స్యాత్.)

* తణ్డులక్షాలనకూప ధూమనిర్గమమార్గ స్థాననిరూపణమ్.*

క్షాలనం తణ్డులాదీనాం కూపోన్తర్బహి రేవ వా।
ధూమనిర్గమమార్గాశ్చ యుగ్మాస్స్యుః కుటిలాస థా।। 10.84 ।।
* మజ్జన, తాంబూల వస్త్రపుష్పనివేశన ప్రదేశాః ఏకాన్తినాం భుక్తిస్థానం చ.*

మజ్జనమ్యోగృహం యామ్యే తామ్బూలీ (34) ధామ నైరుతే।
వారుణే వాసనాం స్థానం మారుతే పుష్పమణ్టపః।। 10.85 ।।
(34. యామ్యనైఋుతే)

సౌమ్యే చైవ కాన్తినాం భుక్తిస్థానమీశే ధనాలయః।
* ధాన్యసఙ్గ్రహ ఛత్రాదినివేశదేశాః *

బహిరావరణే కుర్యాన్ దాగ్నేయే ధాన్యసంగ్రహమ్।। 10.86 ।।
అవఘాతగృహం యామ్యే గోశాలాస్యాదుమాపతౌ।
తృతీయావరణేస్థానం ఛత్రాదీనాం విభావసౌ।। 10.87 ।।
శిభికాదిస్థితిశ్చైన్ద్రే పానీయం వారుణే భవేత్।
ఉత్సవే దేవయజనం సోమశానాన్తరే భవేత్ ।। 10.88 ।।
ఇన్ద్రేశానాన్తరే వాపి మధ్యేవాగ్ని సురేశయోః।
యమాగ్నిమధ్యే వా కుర్యాదుత్సవేయాగ మణ్టపమ్।। 10.89 ।।
స్థానమీశే సరస్వత్యాః వాద్యస్థానం తు వాయ వే।
* స్థాన సఙ్కోచేరచనాప్రకారః*

యథోక్తావరణాభావే వద్యమానే క్వచిద్భవేత్।। 10.90 ।।
* కూపతటాకాదిజలాశయవిధిః *

వారుణే వా భవేత్సౌమ్యే కూపం (35) శార్వేపి వా భవేత్।
యత్ర (36) వాపాం సిరాగస్సన్తి తత్రకూపం ప్రకల్పయేత్।। 10.91 ।।
(35.సర్వ్వషు) (36.వాపశ్శివాస్సన్తి. వాపాం రసాః ఇతి చ పా.)

అష్టదిక్షు యథా యోగం తటాకం కారయేన్మహమ్।
* ప్రాకారస్యబహిః ధీర్ఘికా యత్యాదీనాం మఠాదిశ్చ.*

ప్రాకారాణాం చ సర్వేషాం బహిష్ఠా దీర్ఘకా భవేత్।। 10.92 ।।
శాస్త్రశ్రవణయుక్తానాం వేదధ్యయనశాలినమ్।
యతీనామితరేషాం చ పఠః కార్యో బహిర్భవేత్।। 10.93 ।।
సదనాని చ కార్యాణి దేవమాశ్రిత్య తిష్ఠతామ్।
* ఉద్యానాదినిర్దేశః *

ఉద్యానం పుష్పవాటీం చ పరితో ధామ కల్పయేత్।। 10.94 ।।
* ఏకావరణ పరి వారనిరూపణమ్*

ఏకావరణయుక్త స్య పరివారానిమాన్ శృణు।
ప్రధానబేరాభిముఖః కల్పనీయో విహఙ్గరాట్।। 10.95 ।।
నృత్తార్థమణ్డపస్యాగ్రే తస్య ధామ చ కల్పయేత్।
గోపురస్యోత్త రే సాలే మన్దిరాభిముఖో రవిః।। 10.96 ।।
తస్యైవ దక్షిణే సాలే (37) సుధాంశుం పరికల్పయేత్।
వహ్నౌ కామో యమే బ్రహ్మనైఋతే స్యాద్గజాననః।। 10.97 ।।
(37.చన్ద్రమాః)

వారణే షణ్ముఖో దుర్గావాయౌ సౌమ్యే ధనాధిపః।
ఈశానే శఙ్కరస్తత్ర క్షేత్రపాలస్తథా భవేత్।। 10.98 ।।
సోమేశయోరన్తరాలే విష్వక్సేనం ప్రకల్పయేత్।
అఙ్కణే కక్షిణే సప్త మాతరశ్శ్రీస్తు నైఋతే।। 10.99 ।।

ఇన్ద్రాదయో లోకపాలాః పూజ్యాస్స్వాశాసు చాఙ్కణే।
గోపురస్య భవేదన్తర్బహిర్వా బలిపీఠకమ్।। 10.100 ।।
అన్తర్ద్వారాహ్వయోపేతే విశేషో ధామ్ని కథ్య తే।
సూర్యాచన్ద్రమసోః స్థానే సంస్థాప్యౌ పురుషాచ్యుతౌ।। 10.101 ।।
సుర్యాచన్ద్రమసౌ కల్పౌ ద్వితీయావరణే తథా।
హయగ్రీవః (38) స్మరస్స్వానే స్థానే సఙ్కర్షణో విధేః।। 10.102 ।।
(38.సురస్సావే.)

వరాహూ విష్ణురాట్ స్థానే ప్రద్యుమ్నశ్శరజన్మనః।
కాత్యాయన్యామనన్తస్యాదనిరుద్ధో నరాసనే।। 10.103 ।।
నృ కేసరీ శఙ్క రేస్యాదఙ్కణే పీఠికాసు చేత్।
ఇన్ద్రాదయస్సమభ్యర్చ్యా స్తేషాం స్థానే యథాక్రమమ్।। 10.104 ।।
చక్రీ ముసలవాన్ శఙ్ఖీ ఖడ్గీచైవ గదాధరః।
శార్ఙ్గ పద్మీ తథా వజ్రీ పూజ్యా దివ్యాస్త్రధారిణః।। 10.105 ।।
* పరివారదేవతానామవస్థానాది.*

ప్రథమావరణే యేషాం స్థానే (39) న్యే సముదీరితాః।
జ్ఞేయా ద్వితీయే తే సర్వే పరివారా యథోక్తయా।। 10.106 ।।
(39.సోధముదీరితం)

మధ్యాన్తర్ద్వారసాలే తు గోపురోభయపార్శ్వయోః।
ఆదిత్యా ద్వాదశారాద్యాః మధ్యే మన్మథవేధసో।। 10.107 ।।
వసవః పూజినీయాస్యుర్విధివిష్ణు (40) కృతోః పునః।
మద్యే పితృగణాః పూజ్యాష్షడాననగణేశయోః।। 10.108 ।।

(40.కృతే పునః)

విశ్వే దేవాస్సమారాద్యాః మరుతో గుహదుర్గయోః।
సప్తర్షయః పూజనీయా మధ్యే దుర్గాకుబేరయోః।। 10.109 ।।
కుబేరేశాన యోర్మధ్యే రుద్రా ఏకాదశ స్మృతాః।
తత్రైవ చ క్షేత్రపాలాః ప్రాఙ్కణే కుముదాదయః।। 10.110 ।।
ఇన్ద్రాదిపీఠికాస్థానే సభాజ్యాః కమలాసన।
మర్యాదవరణే స్థాప్యా అష్టాదశ గణేషు యే।। 10.111 ।।
ఉత్తమాః పరివారాస్తే ప్రాఙ్కణోర్వీతలే పునః।
(41) ఉపేన్ద్రప్రముఖాః పూజ్యా దిక్షు ప్రాచ్యాదిషు క్రమాత్।। 10.112 ।।
(41. ఉపేన్ద్రః ప్రాఙ్ముఖః పూజ్యో.)

ఉపేన్ద్రః (42) ప్రాకృతః పుణ్యః పుష్కరో విశ్వభావనః।
అసురఘ్నః కృతాన్తశ్చ భుతనాథోఽష్టమః స్మృతః।। 10.113 ।।
(42. ప్రాఙ్ముఖః)

మర్యాదాయాం మహత్యాం తు మధ్యమా యే గణేషు తే।
పరివారాః ప్రకర్తవ్యాః విశ్వాద్యా వాసవాదిషు।। 10.114 ।।
అఙ్గణేసమర్చనీయాః దేవతాః

అఙ్కణేషు సమర్చ్యా యే వక్ష్యే తాననుపూర్వశః ।
విశ్వేశో వశ్వికృద్విశ్వో విశ్వాత్మా విశ్వలోచనః।। 10.115 ।।
విశ్వపాదో విశ్వభుజస్తథా వై విశ్వకర్మకృత్।
* ఆదిత్యాద్యష్టాదశగణాః *

అష్టాదసగణాన్ వక్ష్యేతాన్ బుధ్యస్వ క్రమోదితాన్।। 10.116 ।।
ఆదిత్యా వసవో రుద్రాః సాద్యాశ్చ మరుత స్తథా।
విశ్వే దేవాశ్చ పితరో మాతరో గుహదేవతాః।। 10.117 ।।
అఙ్గిరాశ్చాశ్వినీదేవౌ తథా స్త్రీదేవాతాగణాః।
లోకేశా వాస్తుదేవాశ్చ నక్షత్రాణి చ పార్షదాః।। 10.118 ।।
తత్త్వానాం పతయశ్చైవ ఉత్తమాః పరికీర్తితాః!

సిద్ధాశ్చ ఋషయో నాగాః అసురా రాక్షసా అపి।। 10.119 ।।
యక్షవిద్యధరాశ్చైవ సౌరభేయాశ్చ గుహ్యకాః।
గన్ధర్వాప్సరసశ్చైవ ప్రజానాం పతయస్తథా।। 10.120 ।।
మర్త్యాశ్చైవాథ రోహిణ్యో గణా స్తే మధ్యమాః స్మృతాః।
భూతాః ప్రేతాః పిశాచాశ్చ కూశ్మాణ్డాః ప్రమథా అపి।। 10.121 ।।
స్కన్దో బాలగ్రహాశ్చైవ త్రైతలాశ్చైవ భైరవాః।
కిన్నరాశ్చైవ వేతాలా అపస్మారాస్తథైవ చ।। 10.122 ।।
యోగిన్యశ్చైవ ఢాకిన్యశ్శాకిన్యశ్చైవ చారికాః।
మోహిన్యశ్చేవ సర్వేషు జఘన్యాః పరికీర్తతాః।। 10.123 ।।
ధాతాఽర్యమా విధాతా చ మిత్రశ్చ వరుణ స్తథా।
భగో వివస్వాన్ పూషా చ సవితా చ రవిస్తథా।। 10.124 ।।
త్వష్టా విష్ణురితి ప్రోక్తాః ద్వాదశైతేఽదితేస్సుతాః।
ధరో ధ్రువశ్చ సోమశ్చ ఆపశ్చైవానిలోఽవలః।। 10.125 ।।
ప్రత్యూషశ్చ ప్రభాసశ్చ వసవశ్శాన్తవర్చసః।
మృగవ్యాధశ్చ శర్వశ్చ నిరృతిర్ధ్వజ ఏకపాత్।। 10.126 ।।
అహిర్బుధ్న్యః పినాకీ చ యవషశ్చ తథైవ చ।

స్థాణుర్భవః కపాలీ చ రుద్రాశ్చై కాదశ స్మృతాః।। 10.127 ।।
త్రిణేత్రా రుద్రసదృశాః జటాముకుటధారిణః।
ఆవహో వివహశ్చైవ ఉద్వహస్సంవహస్తథా।। 10.128 ।।
నివహోఽనువహశ్చైవ (43) ప్రవహశ్చ తథైవ చ।
సప్తైతే మరుతః ప్రోక్తాస్సప్త సప్తాద్రిభేదినః।। 10.129 ।।
(43. వ్యవహారస్త.)

అలో రవిశ్చ రుద్రశ్చ అగ్నిరాపస్తథైవ చ।
పఞ్చైతేతు సమాఖ్యాతాః గణాస్సాధ్యసమాహ్వయాః।। 10.130 ।।
రుద్రోఽగ్నిస్సవితా విష్ణుర్విశ్వే దేవగణాః స్మృతాః।
కవ్యవాడవలస్సోమో యమ ఏవార్యమా తథా।। 10.131 ।।
అగ్నిష్వాత్తాస్సోమపాశ్చ తథా బర్హిషదోపి చ।
ఏతే పితృగణాః ప్రోక్తాస్సప్తైతే లోకపూజితాః।। 10.132 ।।
క్రతుర్దక్షః కాలకాఖ్యో వసుస్సత్యశ్శుచీ రుచి।
పురూరవా (44)ర్ధ్వశ్చైవ విశ్వే దేవ ఇమే స్మృతాః।। 10.133 ।।
(44. ధ్రువ.)

నాసత్యదస్సముభయమశ్వినౌ పరికీర్తితౌ।
అన్యోన్యసదృశౌ దేవౌ పీయూష (45) కలశోద్భవౌ।। 10.134 ।।
(45.కలశావహౌ.)

రవిసోమాఙ్గారబుధగురుశుక్రశనైశ్చరాః।
రాహుకేతూ తథా (46) శ్లిష్టౌ కీర్త తాస్తు నవగ్రహాః।। 10.135 ।।
(46. క్లిష్టౌ)

శక్రాగ్ని యమరక్షాంసి వరుణో వాయురేవ చ।
సోమ ఈశాన ఇత్యష్టౌ లోకపాలాః ప్రకీర్తితాః।। 10.136 ।।
బ్రహ్మ మరీచిరత్రిశ్చ వినస్వాన్ వృథివీశ్వరః।
(47) ఆపశ్చై వాపవత్సశ్చ సవితా చ సవిత్రకః।। 10.137 ।।
(47. చిత్ర.)

రుద్రో రుద్రజయశ్చైవ ఇన్ద్ర ఇన్ద్రజయ స్తథా।
ఇశశ్చైవాథ పర్జన్యో జయన్తశ్చ మహెూన్ద్రకః।। 10.138 ।।
భానుస్సత్యో భృగుశ్చైవ అన్తరిక్షశ్చ పూర్వతః।
అగ్నిః పూషా కృశోభనుర్బృహత్ క్షత్రో యమస్తథా।। 10.139 ।।
గన్ధర్వో భృఙ్గరాజశ్చ మృగశ్చైవ తు యామ్యతః।
పితృదౌవారికా శ్చైవ సుక్రీవః పుష్పదన్తకః।। 10.140 ।।
వరుణశ్చ భృశశ్చాపో (48) చక్షుమశ్చ మనోజవః।
రోగనాథశ్చ మృత్యన్తో భల్లాటసోసమ ఏవ చ।। 10.141 ।।
(48.యక్ష్మామాజన్మనో.)

అదితిర్వాస్తునాథశ్చ వాసుదేవగణాః స్మృతాః।
అగ్నిర్వాయః ప్రజాసక్తశ్చత్వారోఽఙ్గిరసః స్మృతాః।। 10.142 ।।
తిష్ఠన్తి మునిరుపేణ దేవరూపేణ చ ద్విధా।
లక్ష్మీస్సరస్వతీ విఘ్నా తిస్రస్తు గృహదేవతాః।। 10.143 ।।
ఇత్యేతేఽష్టాదశ ప్రోక్తాః గణా మధ్యోత్తమాధమాః।
ఉత్తమా మధ్యమా శ్చాపి పరివారేషు సంమతాః।। 10.144 ।।
రుద్రాలయాదిష్వధమాః పరివారాః ప్రకీర్తితాః।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే పరివారాదిదేవతాకల్పనం నామ

దశమోఽధ్యాయః।

--------------*************------------

పాద్మసంహితాయామ్.

ఏకాదశోఽధ్యాయః

* ప్రతిమాద్రవ్యాదివిధిః*

శ్రీభగవాన్---

అతః పరం(1) ప్రతికృతేర్ద్రవ్యస్య విధిరుచ్యతే।
(2) యన్మయం ప్రతిమాద్రవ్యం తదనేకం ప్రచక్షతే।। 11.1 ।।
(1." ప్రవక్ష్యామి ప్రతిమావిధి ముత్తమమ్") (2.మృణ్మయం.)

* రత్నాదిషడ్ద్రవ్యనిర్దేశః*

రత్నం లోహం శిలా మృచ్చ దారు స్ఫటిక ఏవ చ।
షడ్ద్రవ్యాణి ప్రకృతయో యన్మయాః ప్రతిమాః స్మృతాః।। 11.2 ।।
మాణిక్యప్రముఖై రత్నైరర్చామవయవైర్యుతామ్।
(3) విదధ్యాదర్ధచిత్రం వా కేవలం వా సమర్చయేత్।। 11.3 ।।

(3.చిత్రం వ్యర్ధచిత్రం వా.)

* ఉక్తద్రవ్యఫలనిర్దేశః*

నిర్దోషా రత్నజాస్సర్వాస్సర్వకామఫలప్రదాః।

సువర్ణం రజతం తామ్రం త్రివిధం లోహమిష్యతే।। 11.4 ।।

హిరణ్మయీ ప్రతికృతిస్సర్వ సంపత్కరీ భవేత్।

విత్తం యశశ్చ విజయో విజ్ఞానం రాజతీఫలమ్।। 11.5 ।।

బుద్ధిశ్శాన్తశ్చ సౌభాగ్యమౌదుమ్బర్యాఽర్చయాభవేత్।

* శిలాయాశ్చాతుర్విధ్యమ్*

శిలా చతుర్విధా బ్రహ్మన్ వర్ణభేదైస్సితాదిభిః।। 11.6 ।।

శుభ్రా శిలా బ్రాహ్మణస్య క్షత్రియస్య తు పాటలా।

వైశ్యస్య పీతా శూద్రస్య కృష్ణా ముఖ్యా యథోదితా।। 11.7 ।।

బ్రాహ్మణస్య చతస్రస్స్యుస్తిస్రో రాజ్ఞో విశో ద్వయీ।

ఏకైవ స్యాచ్చతుర్థస్య గౌణోఽయం విధిరీరితః।। 11.8 ।।

* ఉత్తమాశిలా*

శఙ్ఖచక్రగదాపద్మశక్తి చన్దనమాలికాః।

సింహమాతఙ్గసారఙ్గవరాహకుశకుణ్డికాః।। 11.9 ।।

శ్రీవత్సచామరచ్ఛత్రధ్వజమత్స్య విహఙ్గమాః।

శీలాసు యత్ర దృశ్యన్తే తిలతణ్డులవాలుకాః।। 11.10 ।।

తాశ్శుభా యజమానస్య శుభదాః పార్థివస్య చ।

* శిలాదార్వాదీనాం గర్భదోషపరీక్షోపాయః *

గర్భవత్యశ్శిలా వర్జ్యా గర్భా హ్యన్తరవస్థితాః।। 11.11 ।।
యథోపలబ్ధుం శక్యన్తే తం ప్రకారమిమం శృణు।
నవనీతం మాహిషజం శృఙ్గం మేషస్య చూర్ణితమ్।। 11.12।।
చూర్ణం చ కురువిన్దస్య సమేప్యష్య పయసా గవాం।
లిమ్పేచ్ఛిలాంతథా దారు గర్భవ్యక్తిస్తతో భవేత్।। 11.13 ।।
వీధికా యది దృశ్యన్తే మణ్డలావర్తకాని చ।
ధ్వనిశ్చ శిథిలో యాసు స్పర్శే చౌష్ణ్యమథాపి వా।। 11.14 ।।
తాసు గర్భాస్సు్ఫటం సన్తి యత్నేనోత్పాటయేత్తు తాః।
పాటలే మణ్డలే పంసూన్ పాటలాన్ శ్వేతపఙ్కజే।। 11.15 ।।
శ్వేతపాంసూన్ స్థితావన్తర్గర్భరూపేణ సంస్థితాన్।
నిర్దిశేత్కపిలే వర్ణే స్నిగ్ధే చ కమఠం స్థితమ్।। 11.16 ।।
(4)గౌలీం కపోతే మాఞ్జిష్ఠే వర్ణే లోహితదర్దురమ్।
శుక్లం డిణ్డీరవర్ణే తు రక్తపీతే కచ్ఛపమ్।। 11.17 ।।
(4.గౌలికం పాతమఞ్జిష్ఠే.)

కుసుమ్భపీతవర్ణే తు పీతం వర్షాభువం స్థితమ్।
శుక్లహేమనిభేవర్ణే గర్భే క్షుద్రవిహఙ్గమమ్।। 11.18 ।।
కాలాయససమే వర్ణే గోధామన్తరవస్థితామ్।
గుడవర్ణే తు పాషాణఖద్యోతం మధుసన్ని భే।। 11.19 ।।
సారఙ్గసదృశే వర్ణే వృశ్చికం జఙ్గసన్ని భే।
సలిలం శలభం నీలే రూక్షే ఫేనకమేవ చ।। 11.20 ।।
మూషికాం కపిలే కృష్ణే (5) కష్ణాహిం శష్పసన్నిభే।
మత్స్యమేవం విధం గర్భం మణ్డలే వర్ణభేదతః।। 11.21 ।।

(5.కృష్ణశింశుపసన్నిభే.)

బుధో నిశ్చినుయాత్సర్వముద్ధరేచ్చ ప్రయత్నతః।
గర్భవద్దారుశిలయా ప్రతిమాం కురుతే యది।। 11.22 ।।
అజ్ఞానాద్వాఽథ లోభాద్వాయజమాన (6) స్త్వరాన్వితః।
సములఘాతం హన్యచ్చ స కులా (7) న్యాత్మనామజ।। 11.23 ।।
(6.స్సమన్వితః) (7. నత్మజాత్మజాన్.)

రాజా చ రా(ష్ట్రామచిరాత్ (8) స్థాపకశ్చ వినశ్యతి।
(9) గర్భాగరేకృతే పశ్చాజ్జుహుయాచ్ఛాన్తయే గురుః।। 11.24 ।।
(8.స్థానం తస్య.) (9.గర్భాధానే.)

భోజయేద్దక్షిణాం దద్యాద్బ్రాహ్మణేభ్యస్స్వశక్తితః।
* స్త్రీపున్న పుంసకశిలానాం ప్రతిమాదౌ వినియోగః *

బిమ్బం శీతలయా కుర్యాచ్ఛిలయా యది సాదరమ్।। 11.25 ।।
దేవస్య సన్నిధిస్సాక్షాత్సంపచ్చ వరదో హరిః।
స్త్రీపుంనపుంసకం చేతి శైలం త్రివిధముచ్యతే।। 11.26 ।।
కాంస్యఘణ్టాధ్వనిప్రఖ్యశ్ఛేదనే జాయతే ధ్వనిః।
శిరః ప్రదేశే మధ్యే తు కాంస్యధ్వనిసమోభవేత్।। 11.27 ।।
మూలే తాలధ్వనిసమో యత్ర సా స్యాచ్ఛిలా పుమాన్।
న్యూనస్తస్మాద్ధ్వనిః కించిచ్ఛిద్రతో యత్రసాఽధమా।। 11.28 ।।
శిలా నాదవిహీనా తు నపుంసకముదాహృతమ్।
బిమ్బం పుంశిలయా కార్యం పీఠం (10) స్త్రీ శిలయా భవేత్।। 11.29 ।।

(10.యోషిచ్చిలా.)

(11) రత్నన్యాసస్తు కర్తవ్యో (12) న శిలాయామితి క్రమత్।
దేవీనాం చ (13) శ్రీయాదీనాం నిర్మాణే స్త్రీ శీలా వరా।। 11.30 ।।
(11. అస్యార్ధస్యసఙ్గతిశ్చిన్త్యా) (12.నపుంసక శిలోపరి.) (13.క్రియాదీనామ్.)

పుంశిలా పాదపీఠే స్యాద్రత్నన్యాసో నపుంపకే।
సౌమ్యా శిలా శీతలాస్యాద్వైష్ణవీ న మహాఫలా।। 11.31 ।।
ఉష్ణాఽఽగ్నేయీ శిలా రౌద్రీ సా రోగస్యాస్పదం భవేత్।
సౌమ్యా జ్ఞేయోభయాత్మా తు బ్రహ్మసృష్టికరి భవేత్।। 11.32 ।।
శీతలా ఘర్మకాలే యా మహోష్ణా జలదాగమే।
ఏకవర్ణా శిలా శుద్ధా సా భవేత్ప్రతిమావిధౌ।। 11.33 ।।
సంకీర్ణానేకవర్ణా తు సా శిలా రోగదా సదా।
* శిలాగ్రహణస్థానఫలాదీని*

పర్వతేషు ప్రసిద్ధేషు గృహ్ణీయాత్ప్రతిమాశిలామ్।। 11.34 ।।
భూగతా వా శిలా శస్తా నిన్దితా న కదాచన।
యా పుష్పవనసఙ్కీర్ణా జలాశయసమావృతా।। 11.35 ।।
సా భూమిర్వారుణీ జ్ఞెయా తత్రత్యాః కామదాశ్శిలాః।
తోయముత్తరతో యస్యాః క్షేత్రం దక్షిణతో మహత్।। 11.36 ।।
ప్రత్యక్చ క్షీరిణో వృక్షాస్సా మాహేన్ద్రీ క్షమా మతా।
తత్రత్యా పుష్టిదా నిత్యం శిలా బహుమతా తతః।। 11.37 ।।
పూర్వదక్షిణతో యస్యాః కాశ్మర్యః ఖదిరాదయః।
ఝిల్లికా టిట్టిభా గృధ్రవరాహశ్వాపదాదయః।। 11.38 ।।

తోయమన్తర్గతం స్వల్పం యత్రాగ్నేయీ భవేదియమ్।
శిలా తత్రోద్భవా స్వల్పవిభవా తదసంమతా।। 11.39 ।।
విభీతకాదయో వృక్షా మృగా హింస్రాశ్చ సన్తతమ్।
యత్ర త్యక్తోదకతృణా కణ్టకద్రుమసంవృతా।। 11.40 ।।
యా చ సా వాయవీ భూమిస్తస్యాం శూన్యప్రదా శిలా।
* వర్జ్యశిలాస్థానాని.*

నదితటే హృదతటే భూతిభుమౌ చతుష్పథే।। 11.41 ।।
గ్రామే శ్మశానే వల్మీకే లవణోదకపీడితే।
అమేధ్యభూమౌ శబరచణ్డాలాదిని షేవితే।। 11.42 ।।
శర్కరోత్కరసంబాధే నిస్తృణే జలవర్జితే।
దేవాలయసమీపే చ తప్తే వాతాతపాగ్నిభిః।। 11.43 ।।
దేశే మర్జ్యాశ్శిలాస్సర్వా గృహితాశ్చేదనర్థదాః।
* ఉపాదేయశిలాప్రదేశాః *

పుణ్యక్షేత్రే శుభే దేశే బ్రహ్మవృక్షనిరన్తరే।। 11.44 ।।
కుశకాశోదకయుతే మృగైః కృష్ణైర్ని షేవితే।
పద్మోత్పలసమాకీర్ణే వ్రీహిక్షేత్రనిరన్తరే।। 11.45 ।।
హిన్తాలపూగపున్నాగనాలికేరనిరన్తరే।
తపస్విజనసం బాధే దేశే గ్రాహ్య శిలా భవేత్।। 11.46 ।।
వర్జ్యా వర్జ్యాం విదిత్త్వైవం గుణదోషౌ నిరూప్య చ।
దేశభేదాంశ్చ భూభేదాన్ జ్ఞాత్వా లిఙ్గభిదా స్తథా।। 11.47 ।।
సీతాదివర్ణ భేదాంశ్చ గృహ్ణీయాచ్ఛుభదాం శిలామ్।
* శిలాగ్రహణనియమః*

పుణ్యర్క్షతిథివారేషు యజమానానుకూలిషు ।। 11.48 ।।
శకునాదినిమిత్తానామానుకూల్యేన చాన్వితః।
యహమానో గురుశ్చైవ శ్రద్ధయా పరయాన్వితః ।। 11.49 ।।
రథకారేణ సహితః స్థపతినాం గణైస్సహ।
బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వాదౌ తైశ్చ స్వస్త్యాది వాచితః ।। 11.50 ।।
శిలాసంగ్రణే దేశే కారయే న్మహతీం ప్రసామ్।
కృత్వాఽఙ్కురార్పణం తత్ర బ్రహ్మచారీ హవిష్యభుక్ ।। 11.51 ।।
ఆచర్యో యాజానేన సార్ధం తత్ర వసేచ్చుచిః।
శాలిభారం క్షి పేత్తస్మిన్ ప్రపామధ్యే సవేదికే ।। 11.52 ।।
తస్మి న్న్య స్యేన్మహాకుమ్భం సూత్రవస్త్రాదివేష్టితమ్।
న్యస్తకూర్యం ప్రతిచ్ఛన్నమశ్వత్థనవపల్లవైః ।। 11.53 ।।
విన్యస్తరత్నలోహాఢ్యం విద్యయా పరమేష్ఠినః।
తస్యాష్టదిక్షు చ న్య స్యేత్కుమ్భాన్ సూత్రేణ వేష్టితాన్ ।। 11.54 ।।
మహాకుమ్భస్య తస్యైవ (13) పార్శ్వే న్యస్యేచ్చ వర్ధనీమ్।
అస్త్రమన్త్రేణ సంసిద్ధాన్ సిద్ధార్థాన్ దిక్షు పాతయేత్ ।। 11.55 ।।
(13.దక్షిణే వర్ధనీం న్యసేత్.)

పుణ్యాహం వాచయిత్వాతు చక్రముద్రాం ప్రదర్శయేతే।
మహాముద్రాం ప్రదర్శ్యాథ ప్రణమ్యాఞ్జలిముద్రయా ।। 11.56 ।।
ఆవాహయేత్తతో దేవం మూర్తిమన్త్రేణ సర్వగమ్।
మహాకుమ్భే ప్రతిష్ఠాప్య పూజయేద్దేశికః క్రమాత్ ।। 11.57 ।।
వర్ధన్య మన్త్రరాజానం కుమ్భేష్వష్టసు పూజయేత్।
విష్ణ్వాదిమూర్తీస్తదను పరమాన్నం నివేదయేత్ ।। 11.58 ।।

హోమం కుర్యాచ్చతుర్దిక్షు కుణ్డే వా స్థణ్డిలేఽపి వా।
పాలాశసమిధః పుష్పం ఫలమాజ్యం సపల్లవమ్।। 11.59 ।।
జుహుయాన్మూలమన్త్రేణ వృథగష్టోత్తరం శతమ్।
చరుణా చ నృసుక్తేన వృథక్కుణ్డచతుష్టయే।। 11.60 ।।
ప్రాచినకుణ్డే జుహుయాత్సర్పిషా వనదేవతాః।
(14) పర్వతాన్ గణ్డశైలాంశ్చ తత్ర శృఙ్గాణి నిర్ఝరాన్।। 11.61 ।।
(14. పార్శ్వదాన్)

సముద్రాంశ్చ తథా వృక్షానోషధీశ్చ వనస్పతీన్।
జరాయుజానణ్డజాంశ్చ స్వేదజానుద్భిజస్తథా।। 11.62 ।।
తథా సర్వాణి భూతాని మన్త్రైస్తద్దేవ్తాపరైః।
స్వాహాన్తైస్తైర్వ్యాహృతిభిః పూర్ణాహుత్యన్తమబ్జజ।। 11.63 ।।
(15)పలలం రజనీచూర్ణం లాజాపూపాః కరమ్భిణః।66

చరస్తైర్బలిం ద్రవ్యైర్భూతేభ్యో నిక్షిపేద్గురుః।। 11.64 ।।
(15. పాలాశం)

హోతవ్యం స్వప్నపతయే సర్పిషాఽష్టోత్తరం శతమ్।
వాద్యైస్తథా బ్రహ్మఘోషైర్వతో ఘోషయేన్నిశి।। 11.65 ।।
ఉపోష్య దర్భశయ్యాయాం శుచిర్నియతమానసః।
జపన్నష్టోత్తరశతం స్వప్నాదిపతిమాత్మవాన్।। 11.66 ।।
స్వపేత్స్వప్నే తతశ్శైలం యది పశ్యేత్సముజ్వలమ్।
ప్రాతరేవ శిలాగ్రాహ్యా శాన్తిం కుర్యాదదర్శనే।। 11.67 ।।
దుర్దర్శనే వా పుర్వోక్తదుర్నిమిత్తోదయే తథా।

శిలాం ముహూర్తే సంపశ్యేచ్ఛుభవే దేశికోత్తమః।। 11.68 ।।

యక్షాః పిశాచా నాగాద్యాః యత్ర తిష్ఠన్తి నిత్యశః।

సర్వే తే హ్యపగచ్ఛన్తు సన్నిధత్తాం సదాహరిః।। 11.69 ।।

ఇత్యుక్త్వా మన్త్రసంసిద్ధాన్ సిద్ధార్థాం స్తత్ర నిక్షిపేత్।

బలిం దద్యాచ్చ భూతేభ్యః ప్రత్యాశం సర్వమన్త్రతః।। 11.70 ।।

పుణ్యాహం వాచయిత్వా చ పౌరుషేణ శిలాః స్పృశేత్।

మూలమన్త్రేణ దత్వాఽర్ఘ్యం జపేదష్టోత్తరం శతమ్।। 11.71 ।।

ప్రాసాదస్యానురూపేణ పాతయోత్సూత్రమఞ్జసా।

శిలా స్థపతయశ్ఛిన్ద్యుః రథకారస్య శాసనాత్।। 11.72 ।।

* సిరీవైషమ్యేణ వర్జ్యావర్జ్యశిలానిరూపణమ్*

శాన్తిదా (16) దక్షిణ సిరా ప్రాక్సిరా జయదాయినీ।

శ్రీకరీ పశ్చిమసిరా పుష్టిం దద్యాదుదక్సిరా।। 11.73 ।।

(16. దక్షిణగ్రీవా. అత్ర ఏతదాదిషు శ్లోకేషు సిరాశబ్దస్థానే శిరా ఇతి తాలవ్యాదిః క్వచిత్కోశే దుశ్యతే. నాడీపర్యాయస్సిరాశబ్ద ఏవసాదుర్భవతి " వర్జయేత్కోణసిరసమ్" ఇత్యతః సిరాశబ్దస్య సాన్తత్వం అభ్యుపగన్తవ్యమ్. అత్రైవ దక్షిణసిరా ఇత్యత్ర దక్షిణ గ్రీవా. ఇతి పాఠాన్తరంతు భ్రమకృతమ్. తథైవ " కోణసిరసం" ఇత్యత్ర దన్త్యస్థానే కోణశిరసమ్ ఇతి లవ్యనివేశశ్చ.)

వర్జయేత్కోణసిరసం యది కుర్యాత్కులక్షయః।

* శిలాఽఽనయననియమః*

యస్యాం దిశి ముఖం ధామ్న స్తస్యాం ప్రతికృతేశ్శిరః।। 11.74 ।।

వ్యత్యాసే యజమానస్య రాజ్ఞో రాష్ట్రస్య వాస్తుతః।

ఆలయస్య చ సర్వేషామచిరాత్కల్పతే విపత్।। 11.75 ।।

మూలభాగశ్శిలానాం చేతుపరిష్టాద్భవేత్తథా।

అధస్తాచ్చేచ్ఛిరోభాగో విపత్స్యాద్రాజరాష్ట్రయోః।। 11.76 ।।
మహాకుమ్భస్థతోయేన స్నాపయేదుద్ధృతాం శిలామ్।
విష్ణ్వాదికుమ్భతోయైశ్చ పౌరుషం సూక్తముచ్చరన్।। 11.77 ।।
పరిషిఞ్చేచ్ఛిలాం భూయో వర్ధనీస్థేన వారిణా।
* శ్రియాదిదేవీప్రతిమార్థశిలావిధిః*

దేవీనాం బిమ్బ (17) శుద్ధ్యర్థం పృథకేవాధివాసయేత్।। 11.78 ।।
(17.సిధ్యర్థం)

మధ్యకుమ్భేర్చయేద్దేవీం శ్రియం త్రైలోక్యమాతరమ్।
అష్టకుమ్భేషు సమ్పూజ్యా దేవ్యశ్చాష్టౌ యథాక్రమమ్।। 11.79 ।।
హోమాది పూర్వవత్కృత్వా బిమ్బార్థా స్త్రీశిలా భవేత్।
అస్త్రీయా శిలయా దేవ్యో విహితాశ్చేత్ప్రమాదతః।। 11.80 ।।
లోభన మహతా యుక్తా హన్యుస్స్వవిషయాః ప్రజాః।
తస్మిన్నేవ క్షణే గ్రాహ్యాః పరివారశిలాశ్శుభాః।। 11.81 ।।
శిలాసఙ్గ్రహణం కుర్యాత్తేషాం మన్త్రైర్యథాక్రమమ్।
శిలాం గృహీత్వాతాం సమ్యగారోప్యశకటాదిషు।। 11.82 ।।
నీత్వా ధామ్ని స్థపతయో రథకారమతానుగాః।
కుర్యురర్చాం యథాశాస్త్రం చోదితైర్లక్షణైర్యుతామ్।। 11.83 ।।
శీలాసఙ్గ్రహణే కర్మ యదుక్తం బహిరాలయాత్।
తత్సర్వమథవా కుర్యాదఙ్కురాదికమాలయే।। 11.84 ।।
* అన్యర్థం గృహీతముక్తాయాః పునరధివాసేన గ్రహణానుజ్ఞా*

శిలా గృహీత్వా విధవత్త్యక్తాం కర్తుమశక్తితః।

అన్యార్థమపితాం విద్ధి శుద్ధాం భుయోఽధివాసనాత్ ।। 11.85 ।।

* దారుసఙ్గ్రహణకాలః *

కార్తికాద్యష్టమానేషు ప్రశస్తో దారుసఙ్గ్రహః ।
ప్రశస్తం సర్వమానేషు శిలాసంగ్రహణం మతమ్ ।। 11.86 ।।

* ఉపాదేయదారునిర్దేశః *

చన్దనశ్చాగురుశ్చైవ కాస్మర్యో హరిచన్దనః ।
కేసరః ఖతిరశ్చైవ కురవశ్చాసన స్తథా ।। 11.87 ।।
మధుకో దేవదారుశ్చ జాతిర్బిల్వశ్శమీ తథా ।
శాకశ్చ పనసశ్చైవ కదమ్బస్తిలకస్తథా ।। 11.88 ।।
నమేరుః ఫలినీ చైవ సురభిశ్చమ్పక సథా ।
శింశుపా క్షీరికా సాలో భీజకః కురువిదన్దకః ।। 11.89 ।।
తినిశశ్చన్దనశ్చూతస్తమాలస్తరలోఽర్జునః ।
కుటజః కరకేలీచ సప్తపర్ణో మధుష్ఠిలః ।। 11.90 ।।
వరణో నిచులశ్చైవ పున్నాగః ఖదిరస్తథా ।
రాజవృక్షశ్చ ఇత్యేతే ప్రతిమార్థముదాహృతాః ।। 11.91 ।।
సారవన్తో ఘనోపేతా స్సర్వదోషవివర్జితాః ।
ఏతైః కార్యా ప్రతికృతిర్వ ర్జితైర్నకదాచన ।। 11.92 ।।

* వర్జనీయానిదారూణి*

వర్జనీయానపి తరూనభిధాస్యామి తాన్ శుణు ।
స్వయం శుష్కాశ్చ దగ్ధాశ్చ స్వయం భగ్నా హతత్వచః ।। 11.93 ।।
వక్రా ఘుణక్షతాశ్చైవ కోటరాః పక్షి సేవితాః ।

చణ్డాలాద్యధమైశ్చశ్వతేస్సవితాః ప్రతిలోమజైః।। 1.94 ।।

నివాసవృక్షాశ్చైత్యస్థాః దేవతాధిష్ఠితాస్తథా।

శ్మశానస్థాశ్చ మార్గస్థా దేవాలయసమీపగాః।। 1.95 ।।

కూపస్థాశ్చ తటాకస్థా వికృతాశ్చైవ వర్జితాః।

వర్జితై స్తరుభిః కుర్యాత్ప్రతిమాం చేత్ప్రమాదతః।। 10.96 ।।

కర్తా కారయితా చోభౌ సాన్వవాయౌ వినశ్యతః।

* దారుసఙ్గ్రహణేపి శిలాగ్రహణవదేవ విధిః *

దారుసంగ్రహణే (18) దేశే పూర్వవచ్చాధివాసనమ్।। 10.97 ।।

(18.చైవ.)

శిలాగ్రహణవద్ధోమస్సర్వః కార్యో యథావిధి।

అనోకహానామఙ్గాని ప్రవాలాదీని పూర్వవత్।। 10.98 ।।

జుహుయాదగ్నికుణ్డే చ ప్రాచీనే దేశికోత్తమః।

ప్రక్షాలయేద్వృక్షమూలం వాసనా (19) తం ప్రకోణకమ్।। 10.99 ।।

(19.తత్ర.)

ఆచ్ఛాదయేత్సదర్భేణ మూలమన్త్రం (20) సముచ్చరన్।

మూర్తిభిశ్చ ద్వాదశభిః మత్స్యాదిభిరనుక్రమాత్।। 10.100 ।।

(20. సముచ్చరేత్.)

* వృక్షోపస్థానమ్*

హుత్వా వ్యాహృతిభిః పశ్చాదుపతిష్ఠేత భూరుహమ్।

కర్మణా పూర్వవృత్తేవ స్థావరాకారమాశ్రితమ్ ।। 10.101 ।।

(21) వృణోమి విష్ణోర్బిమ్బార్థం సర్వసంపత్కరం తవ ।

స్థావరత్వాదితో గచ్ఛ దివ్యం రూపమనుత్తమమ్ ।। 10.102 ।।

(21. నమామి విష్ణోః పూజార్థం)

భుఙ్క్ష్వ భోగాంశ్చ విపులాన్ వాసుదేవప్రసాదతః ।

(22) హినస్మి నాహం వృక్ష త్వాం కిన్తు ముఞ్చామి జన్మతః ।। 10.103 ।।

(22.భినద్మి)

ఇత్యుపస్థాయ మన్త్రేణ రక్షాసూత్రేణ వేష్టయేత్ ।

అనుక్తమన్యత్కర్తవ్యం శిలాగ్రహణవన్నిశి ।। 10.104 ।।

* వృక్షచ్ఛేదనేకాలదిగాదినిర్దేశః *

ప్రభాతే దేశిక స్స్నాత్వా ముహూర్తే శోభనే శుచిః ।

ఛిన్ద్యాద్వృక్షం కుఠారేణ ప్రాఙ్ముఖః పురుషాత్మనా ।। 10.105 ।।

రథకారస్తతో వృక్షం ఛేదయేద్గుర్వనుజ్ఞయా ।

* ఛిన్నవృక్షపతనేదిగ్భేదేనఫలభేదః*

ప్రాచ్యాముదీచ్యాం పతితస్తరురభ్యుదయావహః ।। 10.106 ।।

* ప్రకాణ్డేన శాఖయా భిమ్బనిర్మాణమ్ తత్సంస్కారశ్చ *

కుర్యాద్బిమ్బం ప్రకాణ్డేన శాఖయా చానురుపయా ।

కుమ్భోదకేన తం సిఞ్చేద్ధ్యాత్వా తత్రస్థితాం హరిమ్ ।। 10.107 ।।

మూలమన్త్రేణ పరితస్ప్రిఞ్చేత్కరవారిణా ।

గురవే దక్షిణాం దద్యాత్పుర్వవత్కమలాసన।। 10.108 ।।

* రథకారస్యబిమ్బనిర్మాణానుజ్ఞా*

దేవాలయే ద్రుమం నీత్వా రథకారేణ కారయేత్।

బిమ్బమత్యద్భుతాకారం ధామమానానుసారతః।। 10.109 ।।

ఆలయే చాధివాసాది స్థాపయిత్వా ద్రుమం భువి।

కుర్యాద్బహిర్వనే యద్వత్సర్వం తద్వద్యథావిధి।। 10.110 ।।

* అసంస్కృతతరుణాబింబనిర్మాణేదోషః*

అసంస్కృతేన తరుణా (23) యథోక్తవిధినా యది।

కుర్యాత్ప్రతికృతిం మోహాత్తదనర్థాయ కేవలమ్।। 10.111 ।।

(23.అనక్తతరుణా)

తస్మాద్యదోక్తతరుణా కృతమభ్యుదయావహమ్।।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రీయాపాదే శిలాదారుసంగ్రహవిధానం నామ

ఏకాదశోऽధ్యాయః

--------------******************--------------

పాద్మసంహితాయామ్.

ద్వాదశోద్యాయః

శ్రీభగవాన్---

* మూలబేరప్రమాణాదివిధిః *

అథాతత్సంప్రవక్ష్యామి (1) మూలబేరసముచ్ఛ్రయమ్।
గర్భవిస్తారమానం వా ద్వారదైర్ఘ్యమథాపి వా।। 12.1 ।।
(1.ధ్రువ.)

ప్రాసాదపాదమానం వా హస్తమానమథాపి వా।
యజమానప్రమాణం వా స్తమ్భమానమథాపి వా।। 12.2 ।।
కుర్యాద్ధ్రువప్రతికృతిం గ్రామాదేరనుకూలికామ్।
* ప్రతిమాయాః మానం ఉత్తమాదిభేదశ్చ*

ప్రతిమాగర్భవిస్తార (2) తుల్యా శ్రేష్ఠా చతుర్ముఖ।। 12.3 ।।
(2.సామ్యా.)

నవాభాగై కహీనా తు ప్రతిమా మధ్యమా భవేత్।।
పఞ్చభాగైకహీనా తు జఘన్యా పరికీర్తితా।। 12.4 ।।
సప్తదా గరర్భవిస్తారం విభజ్య ద్వౌ వివర్జయేత్।
శిష్టభాగ సముచ్ఛ్రాయా శ్రోష్ఠా స్యాదథవాబ్జజ।। 12.5 ।।
మధ్యమా పఞ్చసూత్ర్యంశైః త్రిభద్వ్యాభ్యా కనీయసీ।
(3) ద్వారాధ్యార్ధసముచ్ఛ్రాయా శ్రోష్ఠా పాదాధికా పునః।। 12.6 ।।
(3.యద్వాప్యర్ధ)

మధ్యమా ద్వారమాత్రా తు కనిష్ఠా మధ్యమా భవేత్।
ద్వారం షోడశధా కృత్వా న్యూనై కద్విత్రిభిః క్రమాత్।। 12.7 ।।
శ్రేష్ఠా మధ్యా కనిష్ఠా స్యాదిత్థం పాదాదిషు క్రమాత్।
ఉత్తమా పఞ్చభిర్హస్తైః త్రిభిరేకేన చేతరే।। 12.8 ।।
స్థితస్య కౌతుకస్యాయ ముచ్ఛ్రసస్సముదీరితః।
* ఆసీనమూర్తిమానమ్*

గర్భగేహస్య విస్తారం త్రిధా భజ్క్త్వా (4) ద్వయీ భవత్।। 12.9 ।।
ఉత్తమా పఞ్చధాత్ర్యంశైః మధ్యమార్ధ కనీయసీ।
(4. బహిర్భశేత్)

ఆసీనా చాథవా శ్రేష్ఠా గర్భవిస్తార సమ్మితా।। 12.10 ।।
నవభాగైకహీనా తు మధ్యమా పఞ్చధా కృతే।
ఏకేనా చరమా ప్రోక్తా సప్తధా షడ్భిరుత్తమా।। 12.11 ।।
సప్తధైవ త్రిభిర్మధ్యా త్రిధా ద్వాభ్యాం కనీయసీ।
ద్వారాదిషు స్థితస్యైవ సమాసీనోన్నతి క్రమాత్।। 12.12 ।।
హస్తైస్సప్తభిరాసీనా శ్రేష్ఠా మధ్యా తు పఞ్చభిః।
* శయనమూర్తిమానమ్*

త్రిభిర్జఘన్యా వక్ష్యామి శయనస్యాపి చోన్నతిమ్।। 12.13 ।।
ఆయామం గర్భగేహస్య భజ్క్త్వా షోడశధా పునః।
అవశిష్టదశాం శేన శయితస్యోత్తమోన్నతిః।
ఆయామమష్టదా కృత్వా హిత్వాద్వౌ మూర్ధ్నపార్శ్వతః।। 12.14 ।।
ఏకమంశం (5) చరణతశ్శిష్టాం శేనైవ మధ్యమా।

ఆయామం సప్తధా కృత్వా మూర్ధ్న ద్వావేకమగ్రజ్జితః।। 12.15 ।।
(5.పంచమతః)

హిత్వా కనిష్ఠాశేషేణ శయానస్యాకృతిర్భవేత్।
విస్తారే వా చతుర్ధా తు కృతే తేష్వేకముద్ధరేత్।। 12.16 ।।
శిష్టేన (6) ద్విగుణేన స్యాచ్ఛయనస్యోత్తమోన్నతిః।
కృత్వైవం పఞ్చభాగేన స్యాచ్ఛయానస్య మధ్యమా।। 12.17 ।।
(6.త్రిగుణేన.)

గర్భ విస్తారమానేన శయానస్యాధమా భవేత్।
ద్విగుణా ద్వారమానేన శయానస్యోత్తమోన్నతిః।। 12.18 ।।
అధ్యర్ధమానై ర్మధ్యా స్యాత్సపాదా చరమా భవేత్।
ఉత్తమాదిక్రమో యాదృగ్ద్వారమాశ్రిత్య కీర్తతః।। 12.19 ।।
ధ్రువబేరస్య యాదృక్స్యాత్ స్తమ్భద్యాశ్రయణేఽపి చ।
సప్తభిః పఞ్చభిర్వ స్త్రైస్త్రిభిశ్శ్రేష్ఠా యథాక్రమమ్।। 12.20 ।।
యానేఽప్యాసనవన్మానం విశ్వరూపం స్థితాం యథా।
గర్భగేహం త్రిధా కృత్వా ద్విభాగం చోత్తమం భవేత్।। 12.21 ।।
పఞ్చదా తు కృతే తస్మిన్ త్రిభగో మధ్యమో భవేత్।
గర్భార్ధమధమం ధామ్నా సర్వసాధారణే విధిః।। 12.22 ।।
యజమానానుగుణ్యేనమూర్తిమానమ్

యజమానాద్యనుగుణే విధిరద్యాభిదీయతే।
లబ్ధాంశమఙ్గులీకుర్యాత్ప్రాసాదస్య చతుర్ముఖ।। 12.23 ।।
* అఙ్గులివిధిః*

తత్రాఙ్గులివిధిం వక్ష్యే యథాతదవధారయ।
పంచధాఙ్గులిరాఖ్యాతా ఉచ్యన్తే తా విధాః క్రమాత్।। 12.24 ।।
మానం మానా న్తరం మాత్రా ముష్టిర్దేహ స్తథైవ చ।
వక్ష్యమాణక్రమేణైషాం భేదానాం లక్షణం శృణు।। 12.25 ।।
వాతాయనపథం ప్రాప్య యే యాన్తి రవిరశ్మయః।
తేషు సూక్ష్మా విసర్పన్తి రేణవః పరమాణవః।। 12.26 ।।
తేఽష్టౌ కేశాహ్వాయ స్తేఽష్టౌ లీక్షో యూకస్తదష్టకమ్।
తదష్టకం యవా స్తేఽష్టావఙ్గు లిస్సముదాహృతా।। 12.27 ।।
తదుత్తమాఙ్గులిస్సప్త యవా స్సైవ తు మధ్యమా।
యవాష్టడధమా ప్రోక్తా మానాఙ్గులమిదం భవేత్।। 12.28 ।।
విన్య స్తైస్తిర్యగష్టాభిర్యవై ర్మానాన్తరాగులమ్।
శాలీభిర్వా ఋజున్య స్త్రైస్త్రిభిర్మానా న్తరం భవేత్।। 12.29 ।।
ఆచార్యదక్షిణకరే మధ్యమాఙ్గులిమధ్యమే।
పర్వణోరన్తరం దీర్ఘం మాత్రాఙ్గులముదాహృతమ్।। 12.30 ।।
చతుర్ధా విభజేదేకో భాగో ముష్ట్యఙ్గులిః స్మృతా।
* కౌతుకాయామమానమ్?

యత్కిఞ్చిత్కౌతుకాయామం విభజ్య దశధా పునః।। 12.31 ।।
ఏకం ద్వాదశధా భాగం కృత్వా తేష్వేకమఙ్గులమ్।
ఉచ్ఛ్రాయః ప్రతిమాయాస్స్య (7) న్మహామానాఙ్గులాశ్రయః।। 12.32 ।।
(7.దేతద్దేహాంగులం స్మృతమ్.)

* ప్రాసాదవేదికాదీనామఙ్గులనిర్దేశః *

ప్రాసాదాదీంశ్చ తేనైవ కుర్యున్మానాన్తరేణ వా।
వేదికా పీఠశిబికా రథాదీనాం విధిః పునః।। 12.33 ।।
మానాన్తరాఙ్గులేనై వ భవేన్న న్యేన కేవచిత్।
యాగోపకరణానాం చ కుర్యాన్మాత్రాఙ్గులేన చ।। 12.34।।
హొమాఙ్గాని స్రువాదీని కుణముష్ట్యఙ్గులాశ్రయః।
* దేహలబ్ధాఙ్గులేనప్రతిమాఙ్గమానమ్*

దేహలబ్ధాఙ్గులేనైవ ప్రతిమాఙ్గాని కల్పయేత్।। 12.35 ।।
(8) య్రైర్యావద్భిర్విభాగాం శ్రైరర్చ్యమానముదాహృతమ్।
* గ్రామాదీనాం మానాఙ్గులేనై వాయవిభాగః*

మానాఙ్గులేన తన్మానమఙ్గులీకృత్య తత్పువః।। 12.36 ।।
(8.శయ్యావద్భిర్వ్యమానాం)

ఆయవ్యయాదౌ సంయోజ్య గ్రామాదేర్యచ్ఛుభం భవేత్।।
తత్తథా వక్ష్యతే బ్రహ్మన్ ఇదానీమవధార్యతామ్।। 12.37 ।।
లల్ధాంశమఙ్గులీకృత్య తదఙ్గులమథాష్టభిః

వర్ధయేద్ధాసయేచ్చైవ పునర్ద్వాదశసఙ్ఖ్యయా।। 12.38 ।।
ఆయం శిష్టాఙ్గు లం జ్ఞేయం వ్యయైర్నవభిరేధయేత్।
దశభిః క్షపయేచ్ఛిష్టమఙ్గులం వ్యయసంజ్ఞితమ్।। 12.39 ।।
ఆయస్సమగ్రశుభదో వ్యయస్స్వల్పశుభావహః।
ప్రతికూలే విపర్యాసే గ్రామాదేః కమలాసన।। 12.40 ।।

త్రిభర్వృద్ధౌ క్షయోఽష్టాభిశ్శిష్టం యోనిరుదాహృతా।

* ధ్వజాద్యష్టౌ ఆయాః *

ధ్వజో ధూమస్తథా సంహశ్శ్వావృషో గర్దభః కరీ।। 12.41 ।।

కాక ఇత్యుచ్యతే యోని స్సా శుభా శుభలక్షణా।

ధ్వజస్సింహో గజోఽవడ్వాన్ శుభయోనిశ్శుభావహః।। 12.42 ।।

ధూమధ్వాఙ్క్షఖరశ్వానః ప్రతికూలా వియోనయః।

* నక్షత్రాదికల్పనప్రకారః*

అష్టాభిర్వర్ధతే హానౌ సప్తవింశతిసఙ్ఖ్యయా।। 12.43 ।।

శిష్టమృక్షమితి ప్రోక్తం గ్రామాదే స్తచ్ఛుభం భవేత్।

నవభిర్వర్ధతే హానౌ పస్తభిశ్శిష్టమఙ్గులమ్।। 12.44 ।।

వారా స్తే శుభదాస్సౌమ్యాః క్రూరాస్స్యుర్భయదాయినః।

వృద్ధౌ చతుర్భిర్నవభిశ్శిష్టం హానవధాంశకమ్।। 12.45 ।।

తస్కరో భుక్తిశక్తిశ్చ ధన్యో నరపతిః క్లిబః।

(9) సునీతిః ప్రీంరాయుష్మాన్ ఏతేంశాస్సముదీరితాః।। 12.46 ।।

(9.నిర్భృతిః)

* తాలధనుః క్రౌశాదినిరూపణమ్*

మానాఙ్గులై ర్ద్వాదశభిః మానం తాలాహ్వయం మతమ్।

(10) ద్వౌతాలౌ కథితో హస్తసై హ్యష్టౌ ధనురుచ్యతే।। 12.47 ।।

(10.ద్వేతాలేకథితా హస్తాస్తస్యా.)

స ఏవ దణ్డస్స్యయుగః క్రోశస్తైః పంచ భిశ్శతైః।

క్రోశైశ్చతుర్భిర్గౌపానం యోజనం తచ్చతుర్గణమ్।। 12.48 ।।

గ్రామస్య యజమానస్య రాజ్ఞో జనపదస్య చ।

ఆయాదిరనుకూలశ్చేత్ప్రతిమాస్సర్వసిద్ధిదాః।। 12.49 ।।

ఆయాదిరేష విజ్ఞేయో మూలబేరసమాశ్రయః।

(11) న తదఙ్గేషు బిమ్బేషు లోహజేష్వితరేషు వా।। 12.50 ।।

(11.తదనఙ్గేషు.)

శ్రద్ధాబిమ్బేషు విజ్ఞేయస్తథా భవనకౌతుకే।

* ప్రస్థాదిమానభేదాః*

ప్రస్థా (12) దీనా తుం మర్యాదా ప్రసఙ్గాదుచ్యతేఽ(13)ధునా।। 12.51 ।।

(12.దేరపి.)(13. మయా)

చత్వారో వ్రీయః కుఞ్జాస్తేఽష్టౌ మఞ్జిష్ఠ ఉచ్యతే।

తే శతం షష్టిరధికం నిష్కం నిష్కాష్టకం ఫలమ్।। 12.52 ।।

ఫలాని పఞ్చ కుడుభం ప్రస్థం స్యాత్తు చతుర్గణమ్।

తచ్చతుర్గుణకం విద్యాదాఢకం తద్వయం శివమ్।। 12.53 ।।

తద్ద్వయం ద్రోణముదితం ఖారీ తద్వితయం భవేత్।

తత్ఖారీత్రితయం భారం పరిమాణముదీరితమ్।। 12.54 ।।

ఏతేన పరిమాణేన పరిచ్ఛేద్యం ఘృతాదికమ్।

ఇతి శ్రీపాఞ్చ రాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయం క్రియాపదే

ధ్రువబేరప్రమాణానుకూల్యనిర్ణయో నామ

ద్వాదశోఽధ్యాయః

-------------*************------------

పాద్మసంహితాయామ్.

త్రయోదశోఽధ్యాయః

శ్రీభగవాన్----

* శూలస్థాపనవిధిః*

అథాతత్సంప్రవక్ష్యామి శూలస్య స్థాపనావిధిమ్।
సజాతీయవిజాతీయ శూలాకారప్రమాణాదివిధిః

స్థిరాణి చన్దనాదీని దారూణి ఘనవన్తి చ।। 13.1 ।।
అధివాస్య యథాపూర్వం గృయాహ్ణీద్దేశికోత్తమః।
(1) వృక్షజాతీయయా వ్యక్త్యా శూలం యద్యేకయా భవేత్।। 13.2 ।।
(1.వృక్షజాతిర్యథా ప్రోక్తా.)

ఉత్తమం తద్విజానీయాత్ (2) పర్వభిర్యది మధ్యమమ్।
నానాజాతీయయా తచ్చేదధమం కమలాసన।। 13.3 ।।
(2.బహ్వీభి)

శిల్పిభిస్తక్షయిత్వా తు అసారం వ్యపనీయ తు।

సారేణ కారయేచ్చూలం ప్రామాణం తస్య కథ్య తే।। 13.4 ।।

అఙ్గులీనాం చతుర్వింశచ్చతం కౌతుకమున్న తమ్।

ద్వ్యధికా షష్టిరాయామో వంశదణ్డస్య కథ్య తే।। 13.5 ।।

తస్య మూలాగ్రమధ్యాని విస్తీర్ణాని యథాక్రమమ్।

తస్యార్యఙ్గులమానాని సార్ధాని త్రీణి తాని చ।। 13.6 ।।

యవాష్టట్చ తథా నాహష్షోదశాఙ్గులసమితః।

మూలస్య స్యాత్తథా మధ్యే నాహః పఞ్చదశాఙ్గులః।। 13.7 ।।

చతుర్దశాఙ్గులో నహస్తదగ్రే కమలాసన।

వక్షోదణ్డశ్చతుస్త్రింశదఙ్గులస్యత్సమాయతః।। 13.8 ।।

చతురఙ్గులవిస్తారష్షోదశాఙ్గులమానతః।

ద్విశిఖం త్రిశిఖం వాపి శిఖా కింశుకకుట్మలః।। 13.9 ।।

ఆయామో బాహుదణ్డస్య పఞ్చవింశాఙ్గులో భవేత్।

సార్ధం త్యఙ్గులకం మూలం విస్తీర్ణం తస్య మధ్యమమ్।। 13.10 ।।

ద్వ్యంగులం త్ర్యంగులం సర్ధమగ్రం తస్య చతుర్ముఖ।

ప్రకోష్ఠమాయతం వింశత్యంగులం ద్వియవాధికమ్।। 13.11 ।।

మూలమధ్యాగ్రవిస్తారః ద్వ్యంగులస్త్ర్యంగులోఽపి వా।

సార్ధస్తథాంగులాని స్యుస్త్రీణి విద్యాద్యథాక్రమమ్।। 13.12 ।।

సుషిరం బాహుమూలం స్యాదగ్రం బాహుప్రకోష్ఠయోః।

విధునం కల్పనీయం స్యాన్నీ చబాహురపీదృశః।। 13.13 ।।

ఆయామః కల్పదణ్డస్య షోదశాంగులసమ్మితః।

విస్తారస్తస్య మద్యే స్యాచ్చతురంగులసంమితః।। 13.14 ।।

షోడశాంగులనాహశ్చ తస్య మధ్యః ప్రకీర్తితః

ఆయామః పార్శ్వదణ్డస్య కార్యో ద్వాత్రింశదంగులః।। 13.15 ।।

పార్శ్వదణ్డపరీణాహశ్చతురఙ్గులసంమితః।
ద్విశిఖశ్చ కటీదణ్డో వక్షోదణ్డో నియోగతః।। 13.16 ।।
దణ్డయోః పార్శ్వయోస్సమ్యగూర్ధ్వదణ్డస్య చాయతిః।
(3)ఏకవింశాంగులో దణ్డో జఙ్ఘాదణ్డసమో భవేత్।। 13.17 ।।
(3.సప్తవిశాంగులాసైన.)

మధ్యాగ్రమూలవిస్తారః క్రమేణ పరిపఠ్యతే।
త్ర్యంగులోఽర్ధాధికస్సార్ధో ద్వ్యంగులశ్చతురంగులః।। 13.18 ।।
జఙ్ఘాయాస్త్ర్యంగులం మూలం సార్ధద్వ్యంగులమన్తరమ్।
అర్ధం చ ద్వ్యగులం తత్ర త్రిగుణం సహనం మతమ్।। 13.19 ।।
ఊరుమూలం చ సుషిరం ద్వ్యంగులం షడ్యవాధికమ్।
ఊరుజఙ్ఘాగ్రయోరన్తే మిథునం పరికల్పయేత్।। 13.20 ।।
వంశదణ్డమురః కట్యాః మధ్యే నిమ్నే నివేశయేత్।
శూలప్రమాణముదితం శూలసఙ్ఖ్యాధునోచ్యతే।। 13.21 ।।
* శూలానాంశజ్యా*

వంశదణ్డః కటీదణ్డో వక్షోదణ్డస్తథైవ చ।
(4) బాహుదణ్డాశ్చ చత్వారః ప్రకోష్ఠేన తథా విధః।। 13.22 ।।
(4.పార్శ్వ)

జఙ్ఘాదణ్డశ్చ ఇత్యేతే శూలదణ్డాస్త్రయోదశ।
శ్లేషయేత్తద్యథాయేగం సుషిరం నైవకారయేత్।। 13.23 ।।
న చ కీలం విధతవ్యం శిల్పిభిశ్శూలకర్మణి।
వంశదణ్డం కిరీటాన్తం మూర్ధాన్తం వా ప్రచక్షతే।। 13.24 ।।

పాదాన్తం వా యథాస్థైర్యం తథా కుర్యాద్విలక్షణః।

లోహపట్టేన సనీనాం బన్ధనం దృఢమాచరేత్।। 13.25 ।।

* శూలదణ్డస్యలోహాదిభేదః *

లోహజాశ్శూలదల్డాస్యురథవా విభవే సతి।

వంశమూలం చతుష్కోణమష్టాశ్రం మధ్యమిష్యతే।। 13.26 ।।

అగ్రం సువృత్తం శూలాని వృత్తాన్యన్యాని వా వ్యథా।

(5) వంశదణ్డజమానస్య గనాదర్వాగృజుర్భవేత్।। 13.27 ।।

(5. వంశదణ్డం దధాసస్య, వంశదణ్డం తథా నాస్య)

ఉపరిష్టాద్యథాయోగం కిఞ్చిద్భుగ్నం చతుర్ముఖ।

ప్రతిమానాం యథాభాగం వంశదణ్డస్థితిర్భవేత్।। 13.28 ।।

వక్షోదణ్డః కటీదణ్డః కిఞ్చిద్భుగ్నశిఖో భవేత్।

భుజోరుదణ్డయోర్మూలం నిమ్నం కృత్వా యథా శిఖమ్।। 13.29 ।।

ముఖం సార్ధం కిరీటస్య శూలద్విగుణమేవ వా।।

(6) మౌలిమూలస్య విస్తారస్త్ర్యఙ్గులం వా యవత్రయమ్।। 13.30 ।।

(6. శూలమూలస్యవిస్తారస్త్ర్యఙ్గులం చ చతుర్యవమ్। త్ర్యంగులం మధ్య హాగ్రం తు సార్ధ.)

త్రియవం త్ర్యంగులం మధ్యం సార్ధత్ర్యంగులసమ్మితమ్।

బాహ్వన్తమూలబేరస్య దేవీనాం శయనే సతి।। 13.31 ।।

శూలమన్యత్ర యానాదౌ నాసికాన్తమథాపి వా।

చిబుకాన్తం యథోచ్ఛ్రాయం బ్రహ్మణశ్శయనే సతి।। 13.32 ।।

శూలం జాన్వన్తమన్యత్ర బహుసీమాన్తమిష్యతే।

భృగ్వాదిపరివారాణాం బాహుసీమాన్తముచ్యతే।। 13.33 ।।

* శూలానాంజలాధివాసాది*

జలాధివాసనం చైవ స్థాపనం మణ్డపే తథా।
హోమం కుమ్భార్చనం ద్వారపూజా బ్రాహ్మణతర్పణమ్।। 13.34 ।।
శుద్ధిశ్చ శోష ణాదీని శూలానాం బిమ్బవత్ స్మృతమ్।
న దివా పిణ్డికాం రాత్రౌ అధివాస్య సమాహితః।। 13.35 ।।
శ్వోభూతే వాస్తునా హోమం దద్యాద్వాస్తుబలిం తథా।
* గర్భగేహశోధనమ్*

శోధయేద్గర్భగేహం చ మార్జనాలేపనాదిభిః।। 13.36 ।।
సూత్రం చన్దనతో యేన సిక్తమాస్ఫాలయేత్క్రమాత్।
సూత్రాణ్యుదఙ్ముఖాన్యష్టౌ ప్రాఙ్ముఖాని తథైవ చ।। 13.37 ।।
కోష్ఠాన్యేకోనపఞ్చాశన్న్యూనాధికవివర్జితాః।
* బాహ్మణాదిసంజ్ఞకభగవిధిః *

బ్రాహ్మణో మధ్యమో భాగః దైవికస్తు తదన్తరః।। 13.38 ।।
త్రతీయే మానుషస్తుర్యః పై శాచో భాగ ఇష్యతే।
అర్చనాపీఠికా బ్రాహ్మే భాగే దైవే స్థితిర్భవేత్।। 13.39 ।।
మానుషే పరివారాస్స్యురాయుధాని చతుర్థకే।
కిఞ్చిన్మానుషమాశ్రిత్య దైవే స్యాదాసనం భవేత్।। 13.40 ।।
దివ్యమానుషయేశ్శయ్యా పై శాచే యానమిష్యతే।

&దైవే దేవ్యస్థ్సితా వాస్త్యురాసనే తస్య పార్శ్వతః।। 13.42 ।।

శయనే ఽపి యథాయోగం యానారూఢేఽపి వై తథా।

* సూత్రాణాముఋఖతా*

ఉదఋఖాని సూత్రాణి దశ తావన్నిపాతయేత్।। 13. 43 ।।

పాఋఖాన్యపి కోష్ఠానామేకాశీతిర్భవేత్తతః।।

మధ్యమో బ్రహ్మణో భాగః దైవస్స్యాత్తదనన్తరః।। 13.44 ।।

తృతీయః పైత్రుకస్తుర్యో మానుషః పఞ్చమః పునః।

పైశాచ ఇతి వా భాగాన్ కల్పయేద్గర్భమన్దిరే।। 13.45 ।।

* ఏకబేర బహుబరాదీనాం బ్రాహ్మాదిభాగభేదః*

ఏకబేరవిధిర్బ్రాహ్మే బహుభేరం తు దైవికే।

దైవే చ మానుషే భాగే ద్వయోరాసనమిష్యతే।। 13.46 ।।

దైవమానుషపిత్ర్యేషు శయనం త్రిషు కారయేత్।

పైశాచే మానుషే చైవ ద్వయోర్యానం విధీయతే।। 13.47 ।।

* ఉక్తస్థానవిపర్యాసే అనిష్టఫలం*

ఉక్తస్థానవిపర్యాసే రాజా రాష్ట్రం చ నశ్యతి।

తస్మాద్యథోక్తభేగే స్యుస్థాపప్యా ఋద్ధిమభీప్సుభిః।। 13.48 ।।

* కామనానుగుణం స్థాపనాభూమిః*

(7) చతస్రః స్థాపనాభూమి కృత్వా (8) మధ్యే పదే పునః।

ముక్తికామోఽర్చయేద్దేవం పదే తు తదనన్తరే।। 13.49 ।।

(7. చతస్రః ఇత్యాదిశ్లోకద్వయం క్వచిన్నదృశ్యతే.)(8.ధాతుః)

దివ్యే భోగాభిలాషశ్చేత్సన్నానార్థీ తు మానుషే।
పశ్వాదికామః పై శాచే పదేష్వేవం యథాక్రమమ్।। 13.50 ।।
* ప్రాసాదద్వారవిస్తారమానమ్.*

ప్రాసాదద్వారవిస్తారం త్రిభాగీకృత్య మధ్యమమ్।
భాగం తు సప్తధా కృత్వా పఞ్చభాగాంస్తు దక్షిణే।। 13.51 ।।
అపోహ్యనన్తరే భాగే బ్రాహ్మే సూత్రముదాహృతమ్।
* బ్రాహ్మభాగేభిత్తిస్తం భాదిని షేదః *

న కుర్యాద్బ్రహ్మణసూత్రే భిత్తస్తంభాదికం సుదీః।। 13.52 ।।
ఆజ్ఞానాద్యది కుర్వీత ప్రత్యవాయో మహాన్ భవేత్।
ఏకభేరం భవేత్తత్ర బ్రహ్మసూత్రే శిలామయమ్।। 13.53 ।।
రత్నలోహ శిలాకాష్ఠమృద్భిస్తద్వా త్రివస్తుభిః।
బహుబేరం భవేదర్ధచిత్రం సాభాసమిష్యతే।। 13.54 ।।
స్థితాసీనశయానానాం ద్రవ్యైరత్నాదిభిర్భవేత్।
నిర్మాణం సర్వమూర్తీనాం బుద్ధికృన్నైవ దోషకృతే।। 13.54 ।।
* గర్భగేహేఖాతేగర్భన్యాసవిధిః *

గర్భగేహే తతో భాగే యథోక్తధరణీం ఖనేత్।
హస్తమాత్రేణ తత్రైవ నపుంసకశిలాం క్షిపేత్।। 13.55 ।।
శిలాయాం తత్ర రత్నాని లోహైర్బీజైశ్చ ధాతుభిః।
సహ వా తైర్వినా వాపి నిక్షిపేచ్చోదితః క్రమాత్।। 13.56 ।।
పిధాయ యోషిచ్ఛిలయా దృఢం కుర్యాత్సుధాదిభిః।
మఞ్జూషాం లోహజాం కృత్వా యద్వా రత్నాని నిక్షిపేత్।। 13.57 ।।

రత్నన్యాసస్థిత స్స్రైషః పాదమూలే విధీయతే।
అన్యేషాం పృష్ఠతః కుర్యాద్రత్నన్యాసం విచక్షణః।। 13.58 ।।
* పాదపీఠస్యాకారభేదః*

వృత్తం వా చతురశ్రం వా పాదపీఠం తు తద్భవేత్।
ప్రతిమాయాం శిలామయ్యాం శిలాయాం చ స్థితిర్భవేత్।। 13.60 ।।
స్థానే పాదశిలాయాం చ శూలార్ధం సుషిరద్వయమ్।
ఇష్టకాభిస్తథా కుర్యాత్పీఠికాం చ శిలోపరి।। 13.61 ।।
ఉత్సేధశ్చాపి చాయామో భూమిభాగప్రమాణతః।
ద్వారష్టభాగమథవా పాదాష్టకమథాపి వా।। 13.62 ।।
ప్రతిమాష్టాంశమథవా పాదఫీఠప్రమాణకమ్।
వృత్తం వా చతురశ్రం వా పాదపీఠం యథాభవేత్।। 13.63 ।।
వృత్తే చ చతురశ్రే చ పద్మం చోపరి కల్పయేత్।
స్థానకేషు విధిర్హ్యేష ఆసీనే ద్విగుణం భవేత్।। 13.64 ।।
శయనే తావదుత్సేధం ప్రతిమాయామసమ్మితమ్।
పద్మాదిపీఠమథవా దేహలబ్ధాఙ్గులైః పునః।। 13.65 ।।
కుర్యాద్ద్వాదశభిః ప్రాంశుం విస్తీర్ణం ద్విగుణాఙ్గులైః।
పఞ్చవింశద్దలయుతం యద్వా షోడశ (9) భిర్యుతమ్।। 13.66 ।।
(9.బర్హకమ్)

దలైర్ద్వాదశభిర్యద్వా యుక్తమష్టభిరేవ వా।
అక్షిమానవశేనైవ దలానాం ద్రాఘిమా భవేత్।। 13.67 ।।
ఊర్ధ్వచ్ఛదముయుక్తం(?) తతోఽల్పదలసంయుతమ్।
మధ్యే కర్ణికయా యుక్తం కిఞ్చిత్పుల్లామ్బుజాకృతిమ్।। 13.68 ।।

దివ్యే భాగేస్థిత స్త్యైష (10) విష్టరస్సముదీరితః।

* ఏకబేరాదిభేదేన వేది కామానమ్*

ఏకబేరే తదాయామం త్రిధా కృత్వైకభాగికామ్।। 13.69 ।।

(10.విస్తారః)

వేదిం కుర్యాచ్చతుర్థా వా తుర్యాం శేన ప్రకల్పయేత్।

ఉత్సేధోఽయం స్నానవేదేర్వృత్తా వృత్తాయతా తువా।। 13.70 ।।

చతురశాయతా వాపి షఢశాష్టాశ్రికాపి వా।

(11) ఉపానకటిసంయుక్తా కర్తవ్యా ద్వాదశాంగులా।। 13.71 ।।

(11. ఉపనదాది.)

ఆయతం నాలమేతస్య చతుర్భిరథవాఙ్గులైః।

వింశత్యా చాయతం తస్య ముఖం మకరవక్త్రవత్।। 13.72 ।।

కిఞ్చిన్నిమ్నం య థాతస్మాన్నాలం తిర్యగధోస్థితమ్।

ఉపరిష్టాచ్చ తద్వేదేర్వలయం చ తురఙ్గులమ్।। 13.73 ।।

ఉన్నతం కారయేత్తావద్విస్తారం కమలాసన।

వేదికానుగుణం యద్వా పద్మమేవాఖిలం భవేత్।। 13.74 ।।

* దేవముఖాదిభేదేన జలప్రణాలీభేదః*

ప్రత్యఙ్ముఖస్య దేవస్య ప్రాఙ్ముఖస్య తథా భవేత్।

ప్రణాల్యుదఙ్ముఖా కార్యాదక్షిణేదఙ్ముఖస్య తు।। 13.75 ।।

ప్రణాలీ ప్రాఙ్ముఖా కార్యా నాన్యత్ర విధిరిష్యతే।

* దారాకుల్యావిధిః*

ధారారుల్యా చ కర్తవ్యా (12) యావచ్ఛిద్రం(13) బహిస్థితమ్ ।। 13.76 ।।

(12. ఉపానదాది.)(13. యద్వాశ్వభ్రం)

హస్తిహస్తాదిభిశ్శ్వభ్రే జలధారాం నిపాతయేత్।

వృత్తం వా చతురశ్రం వా శ్వభ్రం కుర్యాచ్ఛిలాదిభిః ।। 13.77 ।।

మనోహరమగాధం చ బహి స్తద్దేవతాలయాత్।

* ఆసీనమూర్తివిధిః*

ఆసీనస్యాభిధాస్యామి ప్రమాణం సింహవిష్టరే ।। 13.78 ।।

దేహలబ్ధంగులైష్షడ్భిరుత్సేధం త్రింశతాపి చ।

ద్విగుణై రాయతం తస్య సింహైరష్టాభిరాసనమ్ ।। 13.79 ।।

ధ్రియమాణం చతుర్భిర్వా తేషాం వక్త్రాణి సంహినత్।

శిష్టం వపుః పురుషవచ్చతుర్భిర్బాహుభిర్యుతమ్ ।। 13.80 ।।

బిభ్రాణౌ విష్టరం ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యాంబధ్వా జలం హృది।

రత్నైః పరిష్కృతం పీఠం సింహైర్వా కేవలై ర్యుతమ్ ।। 13.81 ।।

గజాక్షిభిర్వా తద్యుక్తం కుర్యాన్నైవాన్యథా విధిః।

* భోగశయ్యావిధిః*

భోగశయ్యాశయానస్య వక్ష్యామి కమలాసన ।। 13.82 ।।

వృత్తాయతం యథాయోగం తథా త్రిర్మణ్డలీకృతమ్।

ప్రాదక్షిణ్యేన వలయైః పఞ్చభిర్వాథ సప్తభిః ।। 13.83 ।।

దేహాఙ్గులైశ్చతుస్తాలముత్సేధం భోగమణ్డలమ్।

మధ్యతః పాదతః ప్రోక్తం మూర్ధన్యధికమంగులైః ।। 13.84 ।।

త్రిభిర్ద్విగుణితైర్యద్వా వలయాస్తే యథోదితాః।
పశ్చాత్ప్రభృతి చైకైకం కిఞ్చిత్కిఞ్చిత్సమున్నతమ్।। 13.85 ।।
ఫణైరయుగ్మైర్నవభిస్సప్తభిర్వాథ పంచభిః।
ఉపేతముత్తమం మధ్యమధమం సంప్రచక్షతే।। 13.86 ।।
త్రితాలమున్నతం షడ్భిరంగులై ర్మధ్యమం ఫణమ్।
అష్టాంగులం ఫణానాం స్యురన్తరాలం ఫణాస్తు తే।। 13.87 ।।
నిమ్నాః క్రమేణ కర్తవ్యాః న్యూనాః పఞ్చచతుస్త్రిభిః।
అంగులైః క్రమశస్తేషాం వాస్తారో మధ్యమః ఫణాః।। 13.88 ।।
ద్వాత్రింశదంగులా స్తస్య ఫణాః పార్శ్వే చతుర్ముఖ।
వింశత్వం చ చతుర్భిశ్చ విస్తీర్ణం ద్వ్యంగులైరపి।। 13.89 ।।
వింశత్యంగులవిస్తారౌ శేషౌ ద్వౌ ఫణినః పణౌ।
ఇతరేష్వపి సర్వేషు హానిరూహ్యా యథాక్రమమ్।। 13.90 ।।
బిదాలవక్త్రవద్వక్త్రం దంష్ట్రయా పరిశోభితమ్।
మూర్ధ్ని న్యస్తమహారత్నం తీక్ష్ణశృఙ్గసమన్వితమ్।। 13.91 ।।
శనైశ్శనైరధో వక్త్రం యావన్మౌల్యగ్రమానకమ్।
సర్పకణ్ఠాత్పణోత్సేధం చతుస్తాలం దశాంగులమ్।। 13.92 ।।
అథవా శయనోత్సేధం దాదుశం సంప్రచక్షతే।
కోతుకద్వారచరణసముత్సేధే త్రిధా కృతే।। 13.93 ।।
ఏకాం శేన సముత్సేధం భోగమణ్డలమిష్యతే।
చతుర్థాం శేన వా కుర్యాద్భోగినో భోగమణ్డలమ్।। 13.94 ।।
భోగపనసముత్సేధో భోగశయ్యావదిష్యతే।
సువృత్తం దేవదేవస్య వృష్ఠభేగే సమున్నతమ్।। 13.95 ।।
ఫణానాం మణ్డలం యద్వచ్ఛత్రం తద్వచ్ఛ శోభనమ్।
దేవస్య యౌలేరుపరి వింశత్యంగులమున్నతమ్।। 13.96 ।।

చతురశ్రాయతం పీఠమథవా శయనంభవేత్।।
ప్రాగుక్తైశ్చరణై ర్యక్తం ఉపధానాదిసంమితమ్।। 13.97 ।।
ఆసనం పద్మమాత్రంతు విశ్వమూర్తేర్విధీయతే।
* యానాసనమూర్తనిరూపణమ్*

యానే గరుత్మతోఽధస్తాత్పద్మమాసనమిష్యతే।
తస్మిన్విదధ్యాత్పక్షీన్ద్రం దేవయామార్ధసంయుతమ్।। 13.98 ।।
బృహద్భుజం గరుత్మన్తమారుహ్య స్థితమచ్యుతం।
కుర్యాద్దేవం స్థితాదీనామాసనాని ప్రకల్పయేత్।। 13.99 ।।
* అధివాసితశూలస్థాపనవిధిః*

తతో మూహూర్తే సంప్రాప్తే శోభనే దేశికోత్తమః।
అధివాసితశూలాని హ్యుద్ధృత్యాధ్యర్యుభిస్సహ।। 13.100 ।।
ధమ ప్రదక్షిణీకృత్య తూర్యఘోషముదీర్య చ।
శూలాని స్థాపయేచ్ఛ్వభ్రే రత్నన్యాసే యథోదితే।। 13.101 ।।
* ప్రతిష్ఠాపఞ్చకవిధిః*

స్థానాస్థాపనే చైవ తథాసంస్థాపనాఽపి చ।
ప్రస్థాపనా ప్రతిష్ఠా చ ప్రతిష్ఠా పంచకం స్మృతమ్।। 13.102 ।।
యా ప్రతిష్ఠా భవేత్ స్థానే స్థాపనా సా ప్రకీర్తితా।
యా ప్రతిష్ఠాసనే ప్రోక్తా సా చాస్థాపనసంజ్ఞితా।। 13.103 ।।
శయనే యా ప్రతిష్ఠా చ సా చ సంస్థాపనా మతా।
యానే చ యా ప్రతిష్ఠా సా నామ్నా ప్రస్థాపనా భవేత్।। 13.104 ।।
ప్రతిమా యాఽర్చనా పీఠే కర్మార్చేతి ప్రకీర్తితా।

తస్యాం యా చ క్రియా ప్రోక్తా సాప్రతిష్ఠేతి కీర్తితా।। 13.105 ।।

* పరిమోష్ఠ్వాదిభేద్రేన ఆసీనాదిశూలస్థాపనమ్*

ఆచార్యస్థాపయేచ్ఛూలం స్థానకం పరమేష్ఠినః।

అసీనంస్థాపయేత్పుంసా విశ్వేన శయితం తథా।। 13.106 ।।

సర్వేణ విశ్వరూపం తు నివృత్యా యానకం భవేత్।

దేవీశూలం తథా స్థాప్య రత్నన్యాసోపరి క్రమాత్।। 13.107 ।।

బ్రహ్మాది దేవతానాం తు శూలాన్యాత్మీయవిద్యయా।

* భిత్తిశూలస్థానమ్*

ఏవం సంస్థాప్య శూలాని భిత్తిశూలం వినిక్షిపేత్।। 13.108 ।।

కకుదే వృష్ఠపార్శ్వే తు స్థానకస్య సమాచరేత్।

ఆసీనస్య తథా కృత్వా శయావస్యోచ్యతేఽధునా।। 13.109 ।।

శయానాధారశూలే వై కుర్యాధూర్ధ్వముఖే స్థితే।

దివ్యమానుషయోర్మధ్యే వంశదణ్డం నిధాపయేత్।। 13.110 ।।

వృష్ఠపార్శ్వే తు కకుదే శయనాధారశూలకమ్।

శయనాధార శూలేద్వే కుర్యాదూర్ధ్వ ముఖేస్థితే।। 13.111 ।।

దివ్యమానుషయోర్మధ్యే శయితాధారశూలకమ్।

ఆధారశూలం శయనే స్థలే కుర్యాద్విచక్షణః।। 13.112 ।।

ఆధారశూలమన్యేషాం భిత్తిసంస్థం చ కారయేత్।

* ఆధారశూలరహితేదేవస్యసాన్నిధ్యాతిశయః*

ఆధారశూలరహితే సర్వత్ర స్థాపనే కృతే।। 13.113 ।।

వరప్రధానం సాన్నిధ్యమధికం భవతి ధ్రువమ్।

* మహాకుమ్భాదిప్రోక్షణం*

మహాకుమ్భాది కుమ్భానాం వారిభిర్మూలవిద్యయా।। 13.114 ।।
ప్రోక్షయేద్ధర్భకూర్చేన శూలాని స్థాపితాన్యథ।
* గురుదక్షిణా*

దక్షిణాం గురవేదద్యాద్యథా తుష్టిర్భవేద్గురోః।। 13.115 ।।
దశ నిష్కం సువర్ణం తు తస్యార్ధం వా ప్రదాపయేత్।
ఋత్విజామపి సర్వేషాం దశనిష్కం ప్రదాపయేత్।। 13.116 ।।
కాలే తస్మిన్ సమాహూయ రథకారం ద్విజోత్తమః।
ప్రేషయోత్తోషయేచ్చాపి యజమానో ధనైర్భృశమ్।। 13.117 ।।
* కులాలనియోగః*

కులాలం కుశలం శాన్తం వ్యాధిహీనమదూషితమ్।
రథకారో నియుఞ్జీత శాస్త్రోక్తే సర్వకర్మణి।। 13.118 ।।
తదభావే పారశవం యావన్నయనమోక్షణమ్।
రథకారోక్తవిధినా కుశలస్సర్వమాచరేత్।। 13.119 ।।
* స్థాపితశూలేద్ధారేదోషః *

స్థాపితం నోర్ధరేచ్ఛూలం సముద్ధారే మహద్భయమ్।
కర్తుః కారయితుశ్చాపి భవత్యేవ స సంశయః।। 13.120 ।।
అఙ్గభేదేఽఙ్గహానిస్స్యాద్యజమానస్య నిశ్చితమ్।
* శూలస్థాపనేశుభఫలమ్*

శూలస్థాపనమాత్రేణ యజమానో మహత్ఫలమ్ ।। 13.121 ।।
అశ్రుతే మానుషాన్ దైవనథవా న సమాపితమ్ ।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం ।
క్రియాపాదే శూలస్థాపనవిధిర్నామ

త్రియోదశోఽధ్యాయః

------------*************--------------

పాద్మసంహితాయామ్.

చతుర్దశోధ్యాయః

శ్రీభగవాన్---

* బింబనిర్మాణవిధిః*

బిమ్బనిర్మాణమధునా వక్ష్యామి కమలాసన ।
లోహపట్టేన శూలానాం సన్ధిం బధ్వా దృఢం యథా ।। 14.1 ।।
అష్టబన్ధేన శూలాని లిమ్పేత్సర్వాణి సర్వతః ।
రజ్జుభిర్వేష్టయేత్తాని దృఢాని చ్ఛిద్రవర్జితమ్ ।। 14.2 ।।
యథాసిరాభిర్బహుభిశ్శరీరం బధ్యతే తథా ।
* శూలరజ్వాదీనాం అస్థిసిరాప్రకృతితా*

శూలాన్యస్థీని మృన్మాంసం సిరాః పాశాస్త్వచః పటాః ।। 14.3 ।।

* ఆ పక్వమృదాలేఫనేశుభఫలమ్.*

మృద్భిరాలేపనం కుర్యాదపక్వాభిశ్చ తుర్ముఖ।
పక్వాభిర్వర్జయేద్బిమ్బం గృహే దేవాలయేఽపి వా।। 14.4 ।।
అపక్వాస్సర్వఫలదాః పక్వాస్తు బదోషదాః।
* కేవలమృదాబింబనిర్మాణమ్*

మృదా కేవలయా బిమ్బం కుర్యాద్వద్వా త్రివస్తుభిః।। 14.5 ।।
మృణ్మయే కౌతుకే పుర్ణే సాఙ్గోపాఙ్గం యథావిధి।
త్రివస్తుకే మృదాలిప్తే (1) కఙ్కశర్కరయా తథా।। 14.6 ।।
(1.కటశర్కరయా)

పటేనాచ్ఛాద్య (2) సర్వాఙ్గం వర్ణలేపం సమాచరేత్।
* ప్రశస్తమృత్తి కాస్థానాని.*

పుణ్యక్షేత్రే నదీతీరే కాన్తారే పర్వతేఽపి వా।। 14.7 ।।
(2.తదను)

మృదం సమగ్రాం గృహ్ణీయాత్సర్వదోషవివర్జితామ్।
నీచై రధ్యాసితాం చైత్యశ్మశానాది వివర్జితామ్।। 14.8 ।।
* కల్కోపయోగివ్యస్త్వచః*

ఖదిరౌదుమ్బరాశ్వత్థ న్యగ్రోధార్జున భూరుహామ్।
సముద్ధృత్య త్వచస్సర్వా మాసం వారిషు నిక్షిపేత్।। 14.9 ।।
తో యైర్మాసోషితైర్మృతాస్నం మిశ్రయేత్పీడయేచ్చ తామ్।

తాం నూతనైషు భాణ్డేషు నిక్షిప్యాచ్ఛాద్య యత్నతః।। 14.10 ।।
ఛాయాయాం నిక్షిపేద్భాణ్డాన్యథా వాతాది న స్పృశేత్।
* కల్కప్రతివాపద్రవ్యవిధిః*

ధాతుకీయాస్త్రయోభాగాష్షడ్గుణా చ హరీతకీ।। 14.11 ।।
ధాత్రీ చ ద్వాదశవిధా భాగాంస్తానేకవింశతీః।
* అధివాసకాలమానమ్*

అధివాస్యైకమాసం తు భాణ్డేషు కమలాసన।
త్రిఫలేన పునర్వారా తాం మృదం మిశ్రయేత్సుధిః।। 14.12 ।।
ఛాయాయాం నాతిశుష్కాం తాం వింశత్యేకోనయా మృదమ్।
మిశ్రయేద్వక్ష్యమాణానాం పుణ్యక్షేత్రాది జన్మనామ్।। 14.13 ।।
* ఏకోనవింశతిమృదః*

పుణ్యక్షేత్రే నదీతీరే పర్వతే పులినే హ్రదే।
నిర్ఘరేసఙ్గమే (3) గోష్ఠే దేవికకోర్వరయోస్తథా।। 14.14 ।।
(13. శోషవేదిగోపురయోః---శోష్యవేదికోర్వరయోః శోచే దేవికోర్వరయోః)

శాలిక్షేత్రే దేవఖా తే శృఙ్గే (4) చ వృష హస్తినోః।
వరాహకృష్టే వల్మీకే కులీరవసతౌ తథా।। 14.15 ।।
(4. వృషభ)

నలిన్యాం దీర్ఘికాయాం చ మృత్స్నామేకోనవింశతిమ్।
* మృదః ప్రమాణమ్ చుర్ణవిభాగశ్చ*

మృత్స్నాభిర్ముష్టిమాత్రాభిః పుర్వోక్తాం మిశ్రయేన్మృదమ్ ।। 14.16 ।।

పూర్వోక్తమానైస్త్రిఫలా చూర్ణైస్తాం మిశ్రయేత్సువః।

తత్రిభాగైకభాగైశ్చ కటశర్కరచూర్ణితైః ।। 14.17 ।।

నాదేయైశ్లక్ష్ణపాషాణైః మృత్తుర్యాం శైశ్చ చుర్ణితైః।

* యోజనీయసురభిద్రవ్యాణి*

చన్దనం (5) కుఙ్కుమం కోష్ఠం శ్రీవేష్టం హరిచన్దనమ్ ।। 14.18 ।।

(5.కునుమం కుష్ఠం.)

గుల్గలుం చ నిశాం శుష్కాం హరితాలం మనశ్శిలామ్।

తమాలపత్రాణ్యేతాని చన్దనాదీని చూర్ణయేత్ ।। 14.19 ।।

మృద్వింశత్యేకభాగై స్తైశ్చూర్ణైస్తత్తుల్యసైకతైః।

సూక్ష్మైశ్చ మిశ్రయేన్మృత్స్నాం కపిత్థరసతుర్యకైః ।। 14.20 ।।

చూర్ణితైర్లోహరత్నైశ్చ మిశ్రయిత్వా తు మృత్తికామ్।

* సమ్మిశ్రణీయ స్నే హద్రవద్రవ్యాణి*

మధుతై లదధిక్షీర ఘృతైశ్శుక్తిప్రమాణకైః ।। 14.21 ।।

అతసీతైల (6) సంమిశ్రైః పునస్సంమిశ్రయేన్మృదమ్।

* సంస్కృతమృదః అధివాసః*

ఇత్థం తు సంస్కృతాం మృత్స్నాం నిక్షిప్య నవభాజనే ।। 14.22 ।।

(6. సహితైః)

ఆచ్ఛాద్య నవవ స్త్రేణ భాణ్డం ధాన్యేషు నిక్షి పేత్।

అర్చయేమ్మూలమన్త్రేణ మృద్భాణ్డాన్ దేశికోత్తమః।। 14.23 ।।

సర్పిషా జుహుయాదగ్నౌ మూలోనాష్టోత్తరం శతమ్।

చతుం పురుషసూ క్తేన ప్రత్యృచం జుహుయాద్బుధః।। 14.24 ।।

సంపాతాజ్యేన సించేత్తాం మృదం భాజనసంస్థితామ్।

* అధివాసవేలా*

సద్యో వా నిశి వా మృత్స్నా మధివాస్య యథావిధి।। 14.25 ।।

* లేపనక్రమః తద్విద్యాచ*

ముహూర్తే శోభనే బిమ్బే ప్రలిమ్పేన్మృత్తికాం గురుః।

అమౌలికణ్ఠపర్యన్తమాలిమ్పేద్వ్యోమ విద్యయా।। 14.26 ।।

ఆకణ్ఠనాభిపర్యస్తం విలిం పేద్వాయువిధ్యయా।

ఆనాభికటిపర్యన్తం లేపయేద్వహ్నివిద్యయా।। 14.27 ।।

ఆకటేర్జానుపయ న్తమాలిం పేద్వారివిద్యయా।

ఆజానుకటిపర్యన్తం ప్రలిం పేద్భూమివిద్యయా।। 14.28 ।।

ఆనాభికణ్ఠమాలిమ్పేత్పునశ్శ్వసనవిద్యయా।

నాభ్యాదిగుహ్యపర్యన్తమాలిమ్పేచ్ఛిఖిలివిద్యయా।। 14.29 ।।

గుహ్యాదిజానుపర్యన్తమాలింపేద్వారివిద్యయా।

జానుప్రభృతిపాదాన్తమాలిమ్పత్క్షితివిద్యయా।। 14.30 ।।

* దేవ్యాదీనాం మృదాలేపేవిద్యానిర్దేశః*

దేవీనాం చ శ్రియాదీనాం బ్రహ్మాదీనాం తథైవ చ।

ఆలేపనం ప్రకుర్వీత కాలేఽస్మిన్ భూతవిద్యయా।। 14.31 ।।

గురవే దక్షిణా దేయా స యథాతుష్టిమాప్నుయాత్।

* రజ్వాదివేష్టనమ్*

బిమ్బస్య నాహమానం యచ్చూలమూనమపోహ్య తత్।। 14.32 ।।
(7)అష్టధాకృత్య తేషు త్రిన్ రజ్వాచా వేష్టయేద్గుణాన్।
మృద్భిరాలేపయేత్ర్యంశం ద్వ్యావస్త్రకటశర్కరైః।। 14.33 ।।
(7.అష్టధాకృతమేతేషు త్రిరజ్వా.)

నారికేలత్వచా మృతాన్నం ద్వితీయాం మిశ్రయేత్పునః।
క్రమేణపరిమాణం చ ముఖబాహూరువక్షసామ్।। 14.34 ।।
నాడీకల్పనమ్

నాడీమిడాం పిఙ్గలాం చ సుషుమ్నాం తస్తుభిః కృతామ్।
సితపీతారుణైస్తాభిర్వేష్టయేద్విష్ణు విగ్రహమ్।। 14.35 ।।
(8) నాలికేరత్వచం సూక్ష్మం ఛిత్వాచ్చిత్వా చ మృత్తికామ్।
తృతీయాం మిశ్రయేత్తాం చ లేపయేత్పూర్వశోషణే।। 14.36 ।।
(8.నాలికేరత్వచాం సారమ్.)

హస్తం చ సాంగులోపేతం కృత్వాలోహేన బన్ధయేత్।
(9) కర్ణావర్తం తతః కుత్వాలోహేన పరివిన్యసేత్।। 14.37 ।।
(9.గర్తావర్తమ్.)

శరీర (10) పోషణం కుర్యాద్బేదరన్ధ్రవివర్జితమ్।
(10.శరీరశోషణమ్.)

* మృత్తి కాకటశర్కరయోర్లేపనేవిధిః*

హస్తేన మృత్తికా దద్యాత్కూర్చేన కటశ ర్కరామ్ ।। 14.38 ।।
కటశర్కరచూర్ణాని త్రిఫలాకృషితామ్బునా।
పిష్ట్వా పూపాకృతిం కృత్వాశోషయేదాత పేన తాః ।। 14.39 ।।
పునస్సమ్పేషయేత్పిణ్డాన్ కపిత్థరసవారిణా।
చతుస్త్రిః పఞ్చకృత్వో వా కృత్వైవం పేషయేత్పునః ।। 14.40 ।।
కార్పాసతూలమి లితాన్ కపిత్థరసవారిణా।
తావత్సమ్పేష యేద్యావద్బాహుభ్యాం బాహ్యమాత్రకమ్ ।। 14.41 ।।
* పిష్టకల్పనమ్*

(11) ప్రత్రికాయాస్సముద్ధారే పేషణీ న పతేద్యపి।
కల్కం సుపిష్టం కూర్చేన శనై రేవ పరామృశేత్ ।। 14.42 ।।
(11.ఘటికాయా.)

తతః కరణ్డికాగ్రేణ లిస్తాఙ్గాని చ లేపయేత్।
పూర్ణేష్వఙ్గేషు సర్వేషు పటేనాచ్ఛాదయేద్ధృఢమ్ ।। 14.43 ।।
కార్పాపజం దృఢం చేలం లోమాదిభిరదూషితమ్।
ధ్యాన్యరాశిషు సంస్థాప్య వాచయిత్వా శిషం పునః ।। 14.44 ।।
ధ్యానేన శుద్ధిం సమ్పాద్య పుజయేద్వాయువిద్యయా।
మూలమన్త్రేణ జుహుయత్సమిదాజ్యేన వై శతమ్ ।। 14.45 ।।
చరుం పురుషసూక్తేన జుహుయాత్షోడశాహుతీః।
ముహూర్తేశోభనే ప్రాప్తే (12) పటేనాచ్ఛాద్యలేపయేత్ ।। 14.46 ।।
(12.పటేశంలేప యేత్పునః)

(13) యా శర్కరా పటే తస్మిన్ తయైవాకల్పయేత్తతః।
శుక్లమృత్తికయా లేపః కపిత్థరసమిశ్రయా।। 14.47 ।।
(13.కటిశర్కరాం పటే.)

* వర్ణలేపవిధిః*

వర్ణాలేపం తతః కుర్యాచ్ఛిల్పిశాస్త్రవిచక్షణైః।
శ్వేతం పీతం తథా రక్తం హరితం కృష్ణమేవ చ।। 14.48 ।।
పంచవర్ణం వృథివ్యాది వర్ణానామధిదేవతాః।
ఉత్తమా ధాతవః ప్రోక్తాః మధ్యమా వృక్షసమ్భవాః।। 14.49 ।।
సంయోగజాస్స్యురధమాస్త్రైవిద్యమపరం శృణు।
వర్ణం చాప్యనువర్ణం చ సంస్కారం చ తథైవచ।। 14.50 ।।
త్రివిధో వర్ణసంయోగశ్శాస్త్రేషు సముదీరితః।
వర్ణ ఇత్యుచ్యతే శుద్ధో (14) రాజవత్తాని కారయేత్।। 14.51 ।।
(14.ఆవర్తాదీని తారయేత్.)

అనుకారే చ యే వర్ణాః ప్రాయశశ్శుద్ధివర్జితాః।
అనువర్ణా ఇమే ప్రోక్తాస్సఙ్కీర్ణాన్ కథయామి తే।। 14.52 ।।
శూక్లో రక్తశ్చ పీతశ్చ కృష్ణశ్చైవ చతుర్విధః।
సఙ్కరాస్తే చ చత్వారః ప్రత్యేకం ద్వివిధాః స్మృతాః।। 14.53 ।।
శుక్లశ్చైవ వలర్క్షశ్చ శ్వేతో ద్వివిధ ఉచ్యతే।
శఙ్ఖగోక్షీరకున్దాభశ్శుక్ల ఇత్యభి (15) సంజ్ఞితః।। 14.54 ।।
(15. ధియతే.)

ముక్తాస్పటిక (16) చన్ద్రాభో వళర్క్ష ఇతి సంజ్ఞితః।
రక్తశ్చాప్యరుణశ్శోణ ఇతి భేదేన కథ్యతే।। 14.55 ।।
(16.వజ్రాభో వర్ణాభో.)

జపాశోణితసఙ్కా శో రక్తమర్ణేఽరుణోమతః।
కింశుకాశోకసఙ్కా శశ్శోణ ఇత్యభిధీయతే।। 14.56 ।।
హరితశ్చైవ పీతశ్చ పీతవర్ణో ద్విధా భవేత్।
మనశ్శిలాహరీతాలనిభో హరిత ఉచ్యతే।। 14.57 ।।
హరిద్రాకుఙ్కుమాభస్తు పీత ఇత్యభి (17) సంజ్ఞితః।
శ్యామశ్చ కృష్ణ (18) వర్ణశ్చ కృష్ణవర్ణో ద్విధా భవేత్।। 14.58 ।।
(17.ధీయతే.)(18.సంజ్ఞశ్చ.)

దూర్వామరతకాభశ్చ శ్యామ ఇత్యభి (19) సంజితః।
ఇన్ద్రనీలనిభః కృష్ణః కృష్ణవర్ణః ప్రకీర్తితః।। 14.59 ।।
(19. వశ్రుతః)

శుక్లేన మిశ్రితో రక్తో బభ్రురిత్యభిదీయతే।
శుక్లేన మిశ్రితః కాపో వర్ణకః పరికీర్తితః।। 14.60 ।।
పీతేన మిశ్రతః కృష్ణః కాళ ఇత్యర్భిధీయతే।
పీతకృష్ణయుతశ్శుక్లః కర్బురస్సముదాహృతః।। 14.61 ।।
ఏనం సఙ్కరజాన్వర్ణానుహాపోహేన యోజయేత్।
ఉక్తోయం వర్ణసంక్షేపస్తైః కుర్యా (20) చ్చోదితైః క్రమాత్।। 14.62 ।।
(20.భోధితైః)

* మూర్తికల్పనపరిపాటీ*

ప్రథమో దారుసఙ్ఘాతో ద్వితీయం రజ్జువేష్టనమ్।
మృదాలేపస్తృతియస్తు తురియం నాదిబన్ధనమ్॥ 14.63 ॥
పఞ్చమో రజ్జువేష్టస్స్యాన్నాలికేరత్వచా పునః।
మిశ్రితా ముత్తికా షష్ఠీసప్తమం రజ్జువేష్టనమ్॥ 14.64 ॥
అష్టమశ్శర్కరాలేపో నవమం పటయోజనమ్।
భూషణం దశమం ప్రోక్తం ఏకదశమతః పరమ్॥ 14.65 ॥
శూక్లాలేపనముద్దిష్టం ద్వాదశం వర్ణయోజనమ్।
ద్వాదశైతే చ నిర్దిష్టాః ప్రతిమాకరణేఽబ్జజ॥ 14.66 ॥
* లేపశోషణావధిః*

కాలేన (21) వర్షమాత్రేణ వస్తు శుష్యతి నాన్యథా।
* విధ్యనుసారశుష్కమూర్తేరాయః*

సహస్రం (22) వత్సరాన్ యాతి మాసైర్ద్వాదశభిః కృతైః॥ 14.67 ॥
(21. మాసమాత్రేణ వస్తు శుధ్యతి.)(22. వత్సరం యాతి.)

ద్వాభ్యామయుతమాయుత్స్యాత్త్రిభిర్లక్షం ప్రతిష్ఠితమ్।
హేమ్నైవ పోషణం సర్వం వర్ణానాం దీప్తికారకమ్॥ 14.68 ॥
ఆలేఖ్యే (23) చ పటే భిత్తౌ లిఖితే ఫలకేపి చ।
వర్ణ యోగస్సముద్దిష్టో ద్రవ్యోత్పత్తిస్తథేవ చ॥ 14.67 ॥
* యుగభేదేనర్తీ నాంవర్ణభేదః*

మూర్తీనాం యుగభేదేన వర్ణభేదో విధీయతే।
కృతే వళర్ణ్ర స్త్రైతాయామరుణో ద్వాపరే పునః।। 14.68 ।।
పీతః కలౌ ఘనశ్యామః వాసుదేవః వరః పుమాన్।
రక్తస్స్రజ్కర్ణో దేవః ప్రద్యుమ్నః కనకప్రభః।। 14.69 ।।
శ్యామో నిరుద్ధః కథితః కృతాదిషు చతుర్ష్వపి।
* ద్వాదశమూర్తివర్ణాః*

కేశవః కనకప్రఖ్యస్స్యా దర్జునసమాకృతిః।। 14.70 ।।
నారాయణశ్శ్యామవర్ణో మాధవస్స్ఫటికప్రభః।
గోవిన్దః పద్మకింజల్కనిభో విష్ణురుదాహృతః।। 14.71 ।।
అరుణామ్బుజసఙ్కాశో మధుసూదన ఉచ్యతే।
త్రివక్రమశ్శిఖినిభో వామనో భాలసూర్యవత్।। 14.72 ।।
శ్రీధర (24) స్సితపద్మాభో హృషీకేశస్తటిత్ప్రభః।
పద్మనాభశ్శ్యామవర్ణో బన్ధూకకుసుమచ్ఛవిః।। 14.73 ।।
(24.పీతపద్మాభః)

దామోదరో ద్వాదశై తే కథితాః కేశవాదయః।
* చతుర్వింశతిమూర్తివర్ణాః*

వాసుదేవాదిమూర్తీనాం యో వర్ణః పూర్వమీరితః।। 14.74 ।।
స ఏవ వాసుదేవాదిచతుర్ణాం తదుభావమ పి।
శుద్ధస్ఫటికసఙ్కాశో విజ్ఞేయః పురుషోత్తమః।। 14.75 ।।
అధోక్షజశ్శ్యామవర్ణో నృసింహో హేమసన్నిభః।
పీతవర్ణోఽచ్యుతోతీవ రక్తవర్ణోజనార్దనః।। 14.76 ।।

ఉపేన్ద్రశ్శ్యామలః ప్రోక్తో హరిః పీతనిభః స్మృతః।
కృష్ణః కృష్ణామ్బుదప్రఖ్యశ్చతుర్వింశతిమూర్తియః।। 14.77 ।।

* శ్రియాదిదేవీనాం వర్ణాః*

సువర్ణ (25) నికషాభా శ్రీశ్శ్యామా భూరర్జునచ్ఛవిః।
సరస్వతీ తితా రక్తా ప్రితిశ్శ్యమనిభా (26) కృతిః।। 14.78 ।।

(25.నిభశోభా) (26. రతిః)

కీర్తీ రక్తా భవేచ్ఛాన్తిస్స్ఫటికాభా సమీరితా।
తుష్టిః పీతా భవేత్పుష్టిశ్శ్యామా (27) దేవ్యస్సమ్మతా స్తుతా।। 14.79 ।।

(27.దేవస్య సమ్మతా.)

* మత్స్యాదిమూర్తీనాంవర్ణాః*

మత్స్యస్స్ఫటికసఙ్కాశః కూర్మః కాఞ్చనసన్నిభః।
వరాహశ్శామలనిభో వలర్ణకృతిరేవ వా।। 14.80 ।।
నృసింహశ్చన్ద్రవర్ణాభః ప్రహ్లాదః కాఞ్చనప్రభః।
వావనశ్శ్య మలనిభః కాలవర్ణో మహాబలిః।। 14.81 ।।
జామదగ్న్యస్సువర్ణాభః రాఘవశ్శ్యామలాకృతిః।
భరతశ్శ్యామలో వర్ణో లక్ష్మణః కనకప్రభః।। 14.82 ।।
శత్రుఘ్నో రక్తవర్ణాభస్సీతా హేమనిభాకృతిః।
మాణ్డవీరక్తవర్ణాభ ఊర్మిలా శ్యామలప్రభాః।। 14.83 ।।
శ్రుతకీర్తిస్సితాఙ్గీ చ హనూమాన్ కనకప్రభః।
అఙ్గదో రక్తవర్ణాభస్సుగ్రీవో హేమపిఙ్గలః।। 14.84 ।।

గుహశ్చ నిలవర్ణాభః కాలవర్ణో విభీషణః।
నీలో నీలనిభః ప్రోక్తో జామ్బవన్ కనకప్రభః।। 14.85 ।।
బలః క్షీరనిభశ్చైవరక్తవర్ణా చ రేవతీ।
మేఘశ్యామో భవేత్కృష్ణో రుక్మిణీ కనకప్రభాః।। 14.86 ।।
సత్యభామా భవేత్ శ్యామా కల్కీ రక్తనిభః స్మృతః।
* అనంతగరుడాదీనాంవర్ణాః*

అనన్తః క్షీరసఙ్కశః యద్వా హేమసమాకృతిః।। 14.87 ।।
గరుడః కనకప్రఖ్యో బ్రహ్మా కనకసన్నిభః।
విష్ణు శ్యామనిభః ప్రోక్తః రుద్రశ్శోణితసన్నిభః।। 14.88 ।।
హయగ్రీవో వలర్క్షస్స్యాత్సేనానీ శ్యామలాకృతిః।
రక్తవర్ణో భవేచ్చణ్డః ప్రచణ్డశ్శ్వేత (28) సన్నిభః।। 14.89 ।।
(28.వర్ణకః)

జయః పీతస్తతశ్శ్యామో విజయః పద్మసన్నిభః।
పద్మీ గదాధారో హేమః కృష్ణః ఖడ్గధరో భవేత్।। 14.90 ।।
శార్ఙ్గధారీ హేమనిభశ్శ్వేతో వజ్రధరో (29) మతః।
శ్యామో ముసలధారీ స్యాత్పాశధృక్కనకప్రభః।। 14.91 ।।
(29.భవేత్.)

కృష్ణోఽఙ్కుశధరో ధాతా రక్తపీతవపుర్ధరః।
విధాతా ధవలో భద్రస్సుభద్రో హ్యారుణచ్ఛవి।। 14.92 ।।
కృతాన్తశ్శ్యామలో రక్తస్సురవిధ్యంసనః స్మృతః।
కుభేరాక్షో భవేత్పీతః కుభేరో రక్త (30) దేహభృత్।। 14.93 ।।

(30.వర్ణభృత్.)

దుర్జయః కృష్ణవర్ణాభః (31) ప్రభవశ్శ్వేతసన్నిభః।
స్యాద్విశ్వభాననో రక్తః పుష్కరశ్శ్వేతదేహభృత్।। 14.94 ।।
(31. ప్రబలః)

సమ్భవశ్శ్యామలః ప్రోక్తః ప్రభవో రక్తసన్నిభః।
సుశోభనో భవేత్ శ్యామస్సుభద్ర(32) శ్యామ వర్ణభక్।। 14.95 ।।
(32. శ్వేతవర్ణం)

కుముదశ్శ్వేతవర్ణాభః కుముదాక్షోగ్నిసన్నిభః।
పుణ్డరీకస్సితః ప్రోక్తః వామనశ్శ్యామలాకృతిః।। 14.96 ।।
రక్తో భవేత్ శఙ్కుకర్ణస్సర్వనేత్రోఽసితప్రభః।
సుముఖశ్శ్యామలః ప్రోక్తః రక్తాభస్సుప్రతిష్ఠితః।। 14.97 ।।
రక్తస్సూర్యస్సితశ్చన్ద్రో భౌమో రక్తస్సితో బుధః।
బృహస్పతిస్సువర్ణా భశ్శుక్రశ్శుక్లశ్శనైశ్చరః।। 14.98 ।।
కృష్ణస్తామ్రస్తథా రాహుః కేతుః కుష్ణ ఉదాహృతః।
కామో రక్తస్సితో హస్తివక్త్రో రక్తషడాననః।। 14.99 ।।
దుర్గా శ్యమా సువర్ణాభః ధనదః క్షేత్రపాలకః।
నీలో బ్రాహ్మీ సువర్ణాభా రక్తా మాహేశ్వరీ భవేత్।। 14.100 ।।
కౌమారీ రక్త (33) వర్ణాభా వైష్ణవీ శ్యామలప్రభా।
వారాహీ శ్యామవర్ణభా (34) ఇన్ద్రాణీ శ్యామలా కృతిః।। 14.101 ।।
(33. వర్ణాస్యాత్.) (34.మానోన్ద్రి.)

చాముణ్డా రక్తవర్ణాభా వీరభద్రో ఽరుణద్యుతిః।
జ్యేష్ఠా నీలా భవేదిన్ద్రశ్శ్యామోఽగ్నిరరుణ (35) ప్రభః।। 14.102 ।।
(35.స్స్మృతః)

యమః కాలో ధనిరృతిర్నీలస్స్యామః ప్రచేతనః।
వాయుర్ధూమ్రస్సీనత (36) శ్చన్ద్రః రక్తో రుద్ర ఉదాహృతః।। 14.103 ।।
(36.కృతిః)

పురుషశ్శ్యామలో హేమద్యుతిస్స్యాదచ్యుతస్స్మృతః।
* వసూణాంవర్ణాసఙ్గ్రహః*

సితో రక్తస్తథా పీతశ్శ్యామో (37) రక్తస్సితప్రభః।। 14.104 ।।
(37. రక్తాసిత)

బభ్రుః పీతో ధరాదీనాం వసూనాం వర్ణసఙ్గ్రహః।
* పితౄణాంవర్ణసఙ్గ్రహః*

రక్తశ్శ్వేతః (38) ప్రభా పీతశ్శ్యామశ్శ్వేతో రుణప్రభః।। 14.105 ।।
(38.శ్వేతప్రభాపి తా శ్యామశ్శ్వేతో రుణద్యుతిః)

బభ్రుః పితౄణాం వర్ణోఽయం క్రమేణ సముదాహృతః।
* మరుతాంవర్ణసంగ్రహః*

ధూమ్రో రక్తస్తథా పీతశ్శ్యామశ్శ్వేతోఽ(39) రుణోఽసితః।। 14.106 ।।
(39.సితోఽరుణః)

వర్ణోఽయం మరుతాముక్తస్సప్తానామానుపూర్వశః।

* ఋశీణాంవర్ణసంగ్రహః*

కనకశ్యామలః పీతః కృష్ణో చరక్తస్సితోఽసితః।। 14.107 ।।

వర్ణః క్రమేణ సప్తానామృషీణాం సముదాహృతః।

రక్తః పీతస్సితశ్యామో రక్తపితస్సి (40) తా సితః।। 14.108 ।।

(40.తద్యుతిః)

విశ్వాదిపరివారాణాం వర్ణానుక్రమణం కృతమ్।

అప్సరసాంవర్ణసఙ్గ్రహః

శ్వేతాభా కనకాభా చ శ్యామా చ కనకప్రభా।। 14.109 ।।

రక్తా కృష్ణా చ పీతా చ రూపమప్సరసాం (41) మతమ్।

* ఆదిత్యాసంవర్ణాః*

రక్తః పీతోఽరుణశ్యామశ్శ్వేతో బభ్రుశ్చ కర్బురః।। 14.110 ।।

(41. సామిదమ్.)

(42) వర్ణతో హరితశ్శ్వేత (43) శోణః కున్దనిభస్తథా।

ఆదిత్యానామయం వర్ణో ద్వాదసానాం క్రమాత్ స్మృతః।। 14.111 ।।

(42.వర్ణకో) (43.శ్శ్వేతః)

* రుద్రాణాంవర్ణాః *

శోణశ్చ హరితో నీల శ్వేతశ్శ్యామలదీధితిః।
పీతః కాలస్తతా బభ్రుః (44) వర్ణకః పాటలోఽసితః।। 14.112 ।।
(44.శబలా పాటలాసితాః)

ఏకదశానాం రుద్రాణాం వర్ణోఽయం (45) సముదీరితః।
* అశ్వినోర్వర్ణ*

అశ్వినౌ చారుణౌ పీతౌ మార్కణ్డేయస్తథా భవేత్।। 14.113 ।।
(45. సముదాహృతః.)

* నారదభృగ్వాదీనాంవర్ణాః*

నారదస్స్ఫటికః పీతో భృగుర్దక్షస్తథాసితః।
రక్తో మనుస్సనన్దశ్చ శ్యామలః కనకస్తథా।। 14.114 ।।
(46) పీతస్సవత్కుమారశ్చ రక్తో హాహా చ పీతలః।
హూహూరక్తస్తథా శ్యామః ముమ్బరుః కిన్నరశ్శుకః।। 14.115 ।।
(46.సితస్సనత్కునర.)

రక్తః కింపురుషశ్శ్యామశ్చిత్ర సేన స్తథా భవేత్।
పీతో విశ్వావసుః ప్రోక్తో మధుశ్చ (47) మధువర్ణకః।। 14.116 ।।
(47.సితవర్ణకః)

కైటభశ్శ్యమలః ప్రోక్తో వర్ణోనుక్తోఽవగమ్యతామ్।
ఇతి శ్రి పాఞ్చరాత్రే మహపనిషది పాద్మసంహితాయాం

చతుర్దశోఽధ్యాయః

-------------***********--------------

పాద్మసంహితాయామ్.

పంచదశోధ్యాయః

* స్థితాదిమూర్తినిర్దేశః*

శ్రీభగవాన్----

భేదనథాతో వక్ష్యామి ప్రతిమాను స్థితాదిషు।
స్థితా మూర్తి స్తథాసీనా యానారూఢా తథైవ చ।। 15.1 ।।
తాప్త్రిస్రో ద్వివిధాః ప్రోక్తా భోగయేగప్రభేదతః।
శయానస్య తు పూర్వోక్తౌ (1) సర్గసంహారకారిణౌ।। 15.2 ।।
(1.సర్వ.)

ద్వౌ చాపరౌ చతుర్భేదశ్శయానః కమలాసన।
ఏకైకా ద్విత్రిధా భేదా ఉత్తమాధమమధ్యమాః।। 15.3 ।।
* భోగమూర్తిః తత్ర ఉత్తమా*

దివ్యే భోగే స్థితం దేవం శఙ్ఖచక్రగదాధరమ్।

శ్రీభూమిసహితం యుక్తమర్చనా పీఠపర్శ్వయోః।। 15.4 ।।
సనన్దసనకర్షిభ్యం కృతాఞ్జలిపుటౌ స్థితౌ।
ఉత్థితౌ వామజానుభ్యామితరాభ్యాం ప్రతిష్ఠితౌ।। 15.5 ।।
పాదయోరుభయో (2) రుగ్రే తవుభౌ కారయేత్సుధీః।
అర్చనాపీఠికా (3) పార్శ్వభూతలేష్వేవమాసనమ్।। 15.6 ।।
(2.రగ్రం సంయుక్తమ్.) (3.పార్శ్వే భూతలేష్వేకమాసనమ్)

దక్షిణోత్తరయోర్భిత్తి పాశ్వయోర్బ్రహ్మశఙ్కరౌ।
వృషతః పుష్పవన్తౌతౌ దక్షిణోత్తరపార్శ్వయోః।। 15.7 ।।
భిత్తిం సమాశ్రితౌ కుర్యాత్సనన్దసనకౌ తథా।
బాలవేషధరౌ వామం ప్రసార్య చరణం స్థితౌ।। 15.8 ।।
నికుఞ్చ్య దక్షిణం పాదం దక్షిణం కరముత్క్షిపన్।
సనాలమమ్బుజం ఫుల్లం వామహస్తతలే దధత్।। 15.9 ।।
సనకర్షిస్సనన్దస్తు యథోక్తాదన్యథాస్థితిః।
సూర్యాచన్ద్రమసౌ చాపి కరపాదక్రమాత్తథా।। 15.10 ।।
చామరవ్యజనే భిత్తౌ శ్వేతచ్ఛత్రే చ మౌక్తికే।
భిత్తిపార్శ్వే ప్రభాం కుర్యాద్యథాలక్షణసంయుతామ్।। 15.11 ।।
కల్పకానోకహం వృక్షే భిత్తిపార్శ్వే ప్రకల్పయేత్।
భిత్తిపార్శ్వ తు పురతో రతిశాన్తీ ప్రకల్పయేత్।। 15.12 ।।
సంవీజయన్త్యౌ తం దేవం చామరాభ్యాం చతుర్ముఖ।
హాహాహూహూశ్చ (4) గన్ధర్వో గరుడో నారదస్తథా।। 15.13 ।।
(4.గన్ధర్వో.)

దేవతాశ్చాపి మునయస్సన్తి యత్ర నికేతనే।

భోగస్థానం తు తద్విద్యాదుత్తమం కమలాసన।। 15.14 ।।

* మధ్యమాభోగమూర్తిః*

మహీస్థానే పతత్రీన్ద్రం మహీం చ సనకాసనే।

మార్కణ్డేయాసనాన్తేతు (5) ఆభేసౌ బ్రహ్మశఙ్కరౌ।। 15.15 ।।

(5.భానయేద్బ్రహ్మశఙ్కరౌ.)

అన్యే చ యత్ర పూర్వోక్తాః భోగస్థానే స మద్యమః।

* జఘన్యాభోగముర్తిః*

దేవశ్చతుర్భుజస్సార్ధం శ్రీధరాభ్యామవస్థితః।। 15.16 ।।

(6) దక్షిణే వరదం వామం సింహకర్ణమథాపి వా।

ఊరుమూలాశ్రితం వాపి శఙ్ఖచక్రధరౌ పరౌ।। 15.17 ।।

(6."దక్షిణే" ఇదం పద్మంక్వచిన్న.)

బ్రహ్మేశానౌ తు సాభాసౌ సర్వమన్యద్యథోదితమ్।

భోగస్థానే యత్ర భవేజ్జఘన్యం తత్ప్రచక్షతే।। 15.18 ।।

* యోగస్థానమూర్తలక్షణమ్. తత్ర ఉత్తమమ్*

శ్రీభూమిసహితో దేవశ్శఙ్కచక్రగదాధరః।

అర్చనాపీఠికాపార్శ్వే మార్చణ్డేయో భృగుస్తథా।। 15.19 ।।

సర్వమన్యద్యథోక్తం (7) చ యోగస్థానం తదుత్తమమ్।

* మధ్యమాయోగమూర్తిః*

నారదో ద్రుహిణస్థానే శివస్థానే ఖగేశ్వరః।। 15.20 ।।

(7. తే తద్యోగస్థానముత్తమమ్.)

అర్చనాపీఠపార్శ్వే తు బ్రహ్మేశానౌ కృతాఞ్జలీ।

యథోక్తమన్యత్సర్వం చ యోగస్థానే స మధ్యమః।। 15.21 ।।

* జఘన్యాయోగమూర్తిః*

దేవశ్చతుర్భుజో దివ్యే భాగే బ్రాహ్మేఽథవా యది।

(8) అభయం దక్షిణం హస్తం వరదం స్వాగతం తు వా।। 15.22 ।।

(8.అభయమిత్యర్థం క్వచిన్న.)

ఊరుమూలాశ్రయం వామం సపల్లవమథాపి వా।

గదాముద్రమథో వాపి శఙ్ఖచక్రధరౌ పరౌ।। 15.23 ।।

(9) బ్రహ్మేశానాదిరహితం నీచ సా యోగసంస్థితిః।

* భోగాసనే తు అసీనా మూర్తిః తత్ర ఉత్తమా*

(9.బ్రహ్మేశాభ్యాం చ.)

(10) స్థానప్రభేదః కథితస్సంప్రత్యాసీన ఉచ్యతే।। 15.24 ।।

(10. స్థితేః ప్రభేదః)

(11) శ్రీభూమిభ్యాం సహాసీవస్సింహవిష్టరమాశ్రితః।

బ్రహ్మేశానౌ భిత్తపార్శ్వే స్థితౌ యద్వా సుఖాసనౌ।। 15.25 ।।

(11. శ్రీధరాభ్యమ్.)

(12) భుగుం చ నారదం చ ద్వౌ భిత్తిపార్శ్వే సమాచరేత్।

(12. భృగుశ్చనారదశ్చైవ భిత్తి పార్శ్వే సమాచరౌ.)

అర్చనాపీఠికాపార్శ్వే రతిశాన్తీ కృతాఞ్జలీ ।। 15.26 ।।

పృష్ఠతశ్చన్ద్రసూర్యాది సర్వమన్యద్యథోదితమ్।

భోగసనం తదుచ్చైస్స్యా

* ఆసీనామధ్యమా*

దాసీనస్సింహవిష్టరే ।। 15.27 ।।

వామోత్సఙ్గే శ్రియం దేవీం సమారోప్య చతుర్భుజః।

వామహస్తేన చాశ్లిష్య యద్వా భూమిం యథో(13) దితమ్ ।। 15.28 ।।

(13.చితమ్.)

సాభాసావర్ధచిత్రౌ వా బ్రహ్మేశౌ భిత్తిపార్శ్వయోః।

పూజాసికాముభయతః కార్యౌ చ భృగులారదౌ ।। 15.29 ।।

దక్షశ్చైవ మనుశ్చౌబౌ సచామరకరౌ స్థితౌ।

పృష్ఠతశ్చన్ద్రసూర్యాది భోగే మధ్యమమాసనమ్ ।। 15.30 ।।

* ఆసీనాజఘన్యా*

ఆసీనస్సహదేవీభ్యాం బ్రహ్మేశౌ భిత్తిపార్శ్వయోః।

భిత్తిపార్శ్వే రతిశ్శాన్తిస్సవాలవ్యజనే స్థితే ।। 15.31 ।।

భోగాసనం తదధమం

* ఆసీనేయోగాసనమ్ తత్ర ఉత్తమమ్*

యోగాసనమథోచ్యతే।
సింహాసనే సుఖాసీనం బ్రహ్మేశౌ భిత్తిర్శ్వయోః।। 15.32 ।।
రతిస్సరస్వతీ చ ద్వే సితవాలధివీజనే।
అర్చనాపీఠికాపార్శ్వే (14) శ్రీభూమీ చ కృతాఞ్జలీ।। 15.33 ।।
(14. శ్రీ భూమ్యౌ. శ్రీమహ్యౌ.)

పృష్ఠతశ్చన్ద్రసూర్యాది యాగాసనమిదం వరమ్।
* ఆసినేయోగేమధ్యమమ్*

సింహాసనే సుఖాసీనాం బ్రహ్మేశౌ భిత్తిపార్శ్వయోః।। 15.34 ।।
ఆశీనే శ్రీ మహీదేవ్యౌ సచామరకరేస్థితే।
అర్చనాపీఠికాపార్శ్వే(15) శ్రీభూమ్యౌ చ కృతాఞ్జలీ।। 15.35 ।।
(15. రతిశాన్తి కృతాంజలీ.)

దక్షశ్చైవ మనుశ్చైవ భిత్తిపార్శ్వే కృతాఞ్జలీ।
పృష్ఠతశ్చన్ద్రసూర్యాది (16) యోగే తన్మధ్యమాసనమ్।। 15.36 ।।
(16. యౌగికం మధ్యమాసనమ్.)

* జఘన్యమాసనమ్*

సింహాసనే సుఖాసీనో దేవ ఏకశ్చతుర్భుజః।
త్యక్త్వాసర్వం పరికరం చన్ద్రసూర్యాది వృష్ఠతః।। 15.37 ।।
దివ్యే బ్రాహ్మేఽథవా భాగే యోగే తన్నీచమాసనమ్।
* శేషాసనమ్. తత్రోత్తమమ్*

శోషాసనమథో వక్ష్యే యథావదవధారయ।। 15.38 ।।
సువృత్తం భోగినో భోగం మణ్డలేన స్థితం త్రివృత్।
కిఞ్చిద్వృత్తాయతం వా తు సమున్నమ్య (17) స్థితం శిరః।। 15.39 ।।
(17. సమున్నాహ్య.)

తత్ర శ్రీభూమిసహితో విష్టరే తు సుఖసనః।
రతిస్సరస్వతీ చ ద్వే పూజావిష్టరపార్శ్వయోః।
దేవై ర్దేవగణైశ్చైవ ఋషిభిర్భిత్తిపార్శ్వయో।।15.40 ।।
కృతాఞ్జలిపుటాస్సర్వే శేషాసనమిదం పరమ్।
* శేషాసనేమధ్యమమ్*

దేవశ్చతుర్భుజాసీనః వామోత్సఙ్గార్పితప్రియః।। 15.41 ।।
మార్కణ్డేయో మహీ చైవ పూజా(18) విష్టరపార్శ్వయోః।
భృగుశ్చ నారదశ్చైవ తిష్ఠతస్తితచామరౌ।। 15.42 ।।
(18. పూజాపీఠస్య.)

పృష్ఠతశ్చన్ద్రసూర్యాది శేషే తన్మధ్యమాసనమ్।
* జఘన్యంశేషాసనమ్*

శ్రియా దేవ్య సమాసీనః పూజాపీఠస్య పార్శ్వయోః।। 15.43 ।।
బ్రహ్మా చ వసుధా చైవ ధర్మో (19) దేవో వృషధ్వజః।
(19. యమో దేవో. యద్వాదేవో.)

దేవస్య పురశ్శ్రీమాన్ మార్కణ్డేయః కృతాఞ్జలిః।। 15.44 ।।

పృష్ఠతశ్చన్ద్రసుర్యాది శేషే తన్నీచమాసనమ్।

* శయనాసనే ఉత్తమమ్*

స్థిత్యాసనభిదః ప్రోక్తాః శయనస్య భిదాం శృణు।। 15.45 ।।

అనన్తభోగశయనే మృద్వాస్తరణకల్పితే।

సోపధానే శిరః పార్శ్వే పాదపార్శ్వే తథైవ చ।। 15.46 ।।

శీర్షేఽస్మిన్భోగమాస్థాయ పరమాత్మా సనాతనః।

దేవ్యోరుత్సఙ్గయోః పాదౌ ప్రసార్య సుఖవాహనౌ।। 15.47 ।।

దేవ్యౌ దేవస్య వక్త్రాబ్జం వీక్షమాణే సుఖాసనే।

అర్చనాపీఠపార్శ్వే తు రతిశాన్తీ కుతాంజలీ।। 15.48 ।।

ఇన్ద్రాదీన్ పాదపర్శ్వే తు భిత్తౌ చ పరికల్పయేత్।

పృష్ఠతో భిత్తిపార్శ్వే తు శఙ్ఖార్దిన్ దేహసంయుతాన్।। 15.49 ।।

దేవస్య మౌలిపార్శ్వే తు భిత్తౌ బ్రహ్మాదిమూర్తయః।

సనన్దసనకాద్యన్యాన్ యథాపూర్వం ప్రకల్పయేత్।। 15.50 ।।

దేవస్య పురతో భిత్తౌ హాహాహూహూస్తథైవ చ।

చిత్రసేనశ్చిత్రరథో నృత్తగీతక్రియాపరౌ।। 15.51 ।।

విష్ణులోకోద్భవాః కన్యాః బ్రహ్మలోకసముద్భవాః।

రుద్రాదిలోకజః కన్యా నానావిభ్రమసంయుతాః।। 15.52 ।।

తుమ్బురుర్నారదశ్చైవ గరుడః కిన్నరస్తథా।

వీణాదిభిర్వాదయన్తస్తథోపరిమాహర్షయః।। 15.53 ।।

చిత్రరూపేణ సర్వే స్యుశ్శయనే భగముత్తమమ్।

* శయనేమధ్యమమ్*

శ్రి మహ్యౌ మూర్న్ధ పార్శ్వే తు బాహ్వోర్మూలం సమాశ్రితే।। 15.54 ।।

పాదపార్శ్వే రతిశ్శాన్తః పాదస్పృష్టే సుఖాసనే।
సనత్కుమారసనకౌ అర్చనాపీఠపార్శ్వయోః।। 15.55 ।।
అర్ధచిత్రేణ భిత్తిస్థౌ భాగశయ్యా తు మధ్యమా।
* జఘన్యంశయనాసనమ్*

శ్రీః పాదపద్మయుగలం కరాభ్యాం వాహయేత్సుఖమ్।। 15.56 ।।
అర్చనాపీఠికాపార్శ్వే రతిశ్చైవ వసున్ధరా।
చిత్రాభాసేన కుడ్యస్థే భోగశయ్యాఽధమాభవేత్।। 15.57 ।।
* శయనేయోగాసనమ్ తత్ర ఉత్తమమ్*

అనన్తభోగశయనే త్యక్తసర్వపరిగ్రహః।
యోగమాస్థాయ శయితస్స్వయమేవ పరః పుమాన్।। 15.58 ।।
శ్రీవత్సాఙ్కః ప్రసన్నాస్యః నిలజీమూతసన్నిభః।
ద్విభుజో యేగశయనముత్తమం సముదాహృతమ్।। 15.59 ।।
* యోగశయనేమధ్యమమ్*

సేవితో వైనతేయేన సన్నివిష్టేన పార్శ్వతః।
చతుర్భుజః పరికరైరన్యైస్సర్వైర్వివర్జితః।। 15.60 ।।
మధ్యమం యోగశయనముచ్యతే తచ్చతుర్ముఖ।
* జఘన్యం యోగశయనమ్*

ద్వాభ్యాం భుజాభ్యాం సహితస్త్యక్తసర్వపరిగ్రహః।। 15.61 ।।
అర్చనాపీఠికాపార్శ్వే శ్రీభూమీ తు కృతాంజలీ।
అధమం యోగశయనం సంహారశయనం శృణు।। 15.62 ।।

* సంహారశయనే ఉత్తమమ్*

అనన్తభోగశయనే అనన్తఫణమణ్డితే।
శయితోఽష్టభుజో దేవః భ్రుకుటీకటిలాననః।। 15.63 ।।
దంష్ట్రాకరాలం బిభ్రాణో ముఖమేకం (20) భయానకమ్।
(21) ప్రలయామ్భోధినిర్ఘోషగభీరభయదధ్వనిమ్।। 15.64 ।।
(20.భయఙ్కరమ్।) (21) ప్రలయామ్బుదనిర్ఘోషం గమ్భీర)

వమన్తమాన్తరం వహ్నిం ముఖవాయుసమీరితమ్।
సంహారశయనం శ్రేష్ఠమిదమాహుర్మనీషిణః।। 15.65 ।।
* సంహారశయనేమధ్యమమ్*

దంష్ట్రాకరాలవదనం భ్రుకుటీకుటిలేక్షణమ్।
చతుర్భుజం (22) గదాఖడ్గశఙ్ఖమద్మవిభూషితమ్।। 15.66 ।।
(22. గదాశఙ్కచక్రచాప)

అర్చనాపీఠికాపార్శ్వే శ్రీఖగౌన్ద్రౌ కృతాంజలీ।
మధ్యమా సంహృతౌ శయ్యా కనిష్ఠం శయనం శృణు।। 15.67 ।।
* కనిష్ఠాసంహారశయనమ్*

కేశైరలకసఙ్ఘైశ్చ విరాజితశుభాననమ్।
నీలజీమూతసఙ్కాశం (23) మధ్యే హరితపఙ్కజమ్।। 15.68 ।।
(23.మధ్యేభరిత; పద్మజః మధ్యేవారీనిధేఽబ్జజ. ఇతి చ కోశాన్తరే.)

సర్గశయ్యా చతుర్దిక్షు భిత్తౌ వారినిధం లిఖేత్।

బ్రహ్మాణం చ చతుస్తాలే శయనాద్భిత్తిపార్శ్వతః।। 15.69 ।।
ఉపరిష్ఠాదభిముఖం నాభేర్నారాయణస్య చ।
చతుర్ముఖం చతుర్బాహుం (24) జటాముకుటసంయుతమ్।। 15.70 ।।
(24.జటాజూట సమన్వితమ్.)

ద్వాభ్యాం కరాభ్యాం ముఖ్యాభ్యాం కృతాంజలిపుటం స్థితమ్।
దర్శయన్తం కరాభ్యాం వా యోగముద్రాం చతుర్ముఖ।। 15.71 ।।
ఉత్తరాభ్యాముదస్తాభ్యా మక్షమాలాం సకుణ్డికామ్।
ధారయన్తం సరసిజే స్వస్తికాసనబన్ధనమ్।। 15.72 ।।
దేవస్య శిరసః (25) పృష్ఠే శ్రియం తస్యాక్షిలక్షికామ్।
వామజానుం సమున్నమ్య దక్షిణేన ప్రతిష్ఠితామ్।। 15.73 ।।
(25. పురతః పృష్ఠే.)

దక్షిణం పుష్పహస్తం తు వామహస్తం వసుప్రదమ్।
(26) అనన్తశయనేఽధస్తాత్పూజాపీఠస్య పార్శ్వయోః।। 15.74 ।।
(26. ఆనన్తశయనాధస్తాదర్చనాపీఠ।)

నారదం సనకం చైవ మానుషే తు కృతాంజలీ।
పాదపార్శ్వే మహీం దేవీం పాదస్పృష్టాం తు కారయేత్।। 15.75 ।।
ఉపరిష్టాత్సముద్రాణాం శఙ్ఖాదీన్ దేహసంయుతాన్।
దేవస్య పృష్ఠభిత్తౌ తు దేహలబ్ధాఙ్గులేన చ।। 15.76 ।।
చతుర్వింశాఙ్గులోత్సేధాన్ శఙ్ఖాద్యాయుధధారిణః।
శఙ్ఖచక్రగదాఖడ్గధనుః పఞ్చాయుధాని చ।। 15.77 ।।
ద్విహస్తాన్ పురుషాకారాన్ స్వచిహ్నాఙ్కితమస్తకాన్।

శఙ్ఖాధారం ప్రకుర్వీత (27) లమ్బకుఖిం సితప్రభమ్।। 15.78 ।।

(27. నీలం కుక్షీం)

రక్తవర్ణం వివృత్తాక్షం కుర్యాచ్చక్రధరం (28) పరమ్।

గదాధారం మహాకాయం వృత్తాక్షం పీతలప్రభమ్।। 15.79 ।।

(28.హారిమ్.)

స్త్రీవేషా ఖడ్గధారీ తు సుస్తవా శ్యామలప్రభా।

శార్ఙ్గధృగ్హేమవర్ణాభః మహాకాయో మహోదరః।। 15.80 ।।

వైన తేయస్సువర్ణాభః పక్షమణ్డలమణ్డితః।

నానాకఞ్చుక (29) సంయుక్తాః నానామ్బరధరా ఇమే।। 15.81 ।।

(29.నానానాటక.)

దంష్ట్రాకరాలవదనాః భ్రుకుటీకుటిలేక్షణాః।

కరణ్డికాముకుటినస్సర్వాభరణభూషితాః।। 15.82 ।।

వామైః కరైస్తర్జయన్తః ఇతరైర్బద్ధముష్టయః।

ధావన్తోఽభిముఖం సర్వే మధుకైటభయోర్ద్వయోః।। 15.83 ।।

అధస్తాత్పాదయోః పార్శ్వే కారయేన్మధుకైటభౌ।

మధుశ్యామౌ మహాకాయౌ కరణ్డిముకుటోజ్జ్వలౌ।। 15.84 ।।

జానుమాత్రం సముద్రస్థౌ ఖణ్డదణ్డాయుధోద్యతౌ।

దంష్ట్రాకరాలవదనౌ భ్రుకుటీకటిలేక్షణౌ।। 15.85 ।।

అనన్తఫణివక్త్రాగ్నిజ్వాలాభిః పరి (30) తాపితౌ।

(31) భీతౌ పలాయితౌ వజ్రకల్పైర్ముష్ఠిభిరాహతౌ।। 15.86 ।।

(30.పరితో వృతో)(31. భిత్తౌ భితౌ పలామన్తౌ వజ్రముష్టిభిరాజాతౌ)

దేవస్య పూర్వభిత్తౌ తు ప్రాదుర్భావన్ప్రకల్పయేత్।
పుష్టిస్తుష్టిస్తథా కీర్తీ రతిశ్శాన్తస్సరస్వతీ।। 15.87 ।।
ప్రసూనమఞ్జరీహస్తాస్తితచామరవీజనాః।
సర్వేషాముపరిష్ఠాత్తు కుర్యాజ్జలదపద్ధతిమ్।। 15.88 ।।
ఉపరిష్ఠాచ్చ మేఘానాం దేవాశ్చ ఋషయస్తథా।
ఇన్ద్రాయదశ్చ దిక్పాలాః ఋషయ(32) స్సప్తదణ్డినః।। 15.89 ।।
(32. స్సప్తవర్ధనాః)

సోత్తరీయాశ్చ సర్వే తే రచితాంజలయః స్థితాః।
మూర్ధ్ని పార్శ్వే చ విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చైవ చతుర్భుజౌ।। 15.90 ।।
దేవస్య పురతో భిత్తౌ కుర్యాన్మేఘ (33) పథోపరి।
హాహాహూహూశ్చ (34) గన్ధర్వౌ కిన్నరస్తుమ్బురుస్తథా।। 15.91 ।।
(33. పయోవహాన్.) (34. గరుడః)

(35) సర్వే చాప్సరసఙ్ఘాతా నృత్తగీతరతాస్సదా।
అనన్తశయనే రమ్యే పూర్వవత్తత్ర కల్పితే।। 15.92 ।।
(35. సర్వాశ్చాప్సరస్సఙ్ఘాః)

చతుర్భుజశ్శ్యామవర్ణశ్శఙ్ఖచక్రగదాధారః।
పీతామ్బరధరస్సౌమ్యః కర్ణాన్తాయతలోచనః।। 15.93 ।।
దక్షిణే చ భుజే మౌలిం ప్రసారితతలాఙ్గులౌ।
నిధాయ మౌలిపట్టాన్తం ప్రసారితభుజేతరః।। 15.94 ।।
శయితో రాజవద్దేవః కిఞ్చిద్ద్వారనిరీక్షకః।

సర్వే చిత్రేణ రూపేణ భిత్తిస్థాః పూర్వమీరితాః।। 15.95 ।।

(36) ఉత్తమం సృష్టిశయనమేతదాహుర్మనీషిణః।

* మధ్యమాసృష్చిశయ్యా*

బాహుద్వయసమోపేతశ్శ్యామలః కోమలాకృతిః।। 15.96 ।।

(36.ఉత్తమం సర్గశయనమ్. ఇత్థం శ్రీసృష్టి ఇతి చ.)

పృష్ఠతస్స్కన్ధపార్శ్వే తు (37) ప్రాక్చ పద్మా ప్రతిష్ఠితా।

బ్రహ్మాణం భిత్తిపార్శ్వే తు (38) చిత్రేణైవ ప్రకల్పయేత్।। 15.97 ।।

(37. ప్రాగ్వత్పద్మా ప్రకీర్తితా.) (38. చిత్రాభాసేన.)

(39) సనకం చ మహీం చైవ పూజాపీఠస్య పార్శ్వయోః।

అర్ధచిత్రేణ శేషాస్స్యుస్సృష్టిశయ్యా తు మధ్యమా।। 15.98 ।।

(39. సనక ఇత్యాది పద్యద్వయం క్వచిన్న.)

* కనీయసిసర్గశయ్యా*

శ్రియం మహీమధస్తాచ్చ భూతలే పీఠపార్శ్వయోః।

బ్రహ్మాణం భిత్తిపార్శ్వే తు చిత్రాభాసేన కల్పయేత్।। 15.99 ।।

భజద్వయసమోపేతః పద్మనాభశ్చతుర్ముఖ।

ప్రలయోదధిమధ్యస్థశ్శయితా విశ్వకారణమ్।। 15.100 ।।

అభాసేనై వ కుడ్యస్థా (40) సర్గశయ్యా కనీయసీ।।

(40. స్సర్వే.)

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే స్థిత్యాసనాది భేధనిర్ణయో నామ

పంచదశోఽధ్యాయః.

--------------*********----------------

పాద్మసంహితాయామ్.

షోడశోఽధ్యాయః।

* యానారూఢమూర్తిలక్షణమ్ తత్ర ఉత్తమమ్*

శ్రీభగవాన్----

యానారూడస్య భోదోఽయం అధునా సంప్రదర్శ్యతే।

వైన తేయం సువర్ణాభం పక్షమణ్డలమణ్డితమ్।। 16.1 ।।

(1) నీలాగ్రనాసాసంయుక్తం నాగేన్ద్రాభరణై ర్యుతమ్।

స్కన్థే (2) చారుహ్య చరణం వామమాకుఞ్చ్య దక్షిణమ్।। 16.2 ।।

(1. నీలనాసాగ్ర.) (2. చారోప్య.)

ప్రసార్య చరణం దేవో భుజాష్టకసమన్వితః।

చక్రపద్మాసివిశిఖాన్ ధారయన్ దణిణైః (3) కరైః।। 16.3 ।।

(3. భుజైః)

శఙ్ఖం కౌమోదకీం చర్మ చాపమన్యైః కరైర్దధత్।
పృష్ఠతో భిత్తిపార్శ్వే తు ఆతపత్రం సురద్రుమమ్ ।। 16.4 ।।
సవన్దసనకౌ భిత్తౌ పార్శ్వయోశ్చన్ద్రభాస్కరౌ।
యథా (4) స్వావాహనే దేవస్సమారుహ్య స్థితా యది ।। 16.5 ।।
(4. నృవాహనే.)

అర్చనాపీఠికాపార్శ్వే శ్రీమహ్యౌ తు కృతాంజలీ।
సురాసురమునీన్ నాగాన్ సిద్ధవిద్యాధరాం స్తథా ।। 16.6 ।।
గన్ధర్వాప్సరసో మేఘాన్ కారయోద్భిత్తిభూమిషు।
సర్వే చిత్రేణ సంయుక్తా యానారోహణముత్తమమ్ ।। 16.7 ।।
* మధ్యమామూర్తిః*

దేవం చతుర్భుజం కృత్వా శఙ్ఖచక్రగదాధరమ్।
వామోత్సఙ్గే సమారోప్య రతిం దాడిమసన్నిభామ్ ।। 16.8 ।।
పాశాఙ్కుశధరాం దేవీం కామవిహ్వలలోచనామ్।
అర్చనాపీఠికాపార్శ్వే శ్రియం భూమిం చ కారయేత్ ।। 16.9 ।।
నారదశ్చ భృగుశ్చైవ కృడ్యే చామరధారిణౌ।
ప్రీతం సరస్వతీం శాన్తిం కల్పయేత్ (5) యామ్యభూమిషు ।। 16.10 ।।
(5. ద్యస్య.)

పుష్టిం తుష్టిం చ కీర్తం చ కుడ్యే వామే చ కారయేత్।
పుష్పమఞ్జరిహస్తాశఅచ సితచామరవీజనాః ।। 16.11 ।।
అర్ధచిత్రేణ వా సర్వే ఆభాసేనైవ వా విధిః।
(6) మధ్యమో వాహనారోహశ్శృణునీచం చతుర్ముఖ ।। 16.12 ।।

(6. మధ్యమం యానమారోహం.)

* జఘన్యామూర్తిః*

చతుర్భుజం విశాలాక్షం భిన్నాఞ్జనచయప్రభమ్।
ముఖ్యాభ్యాం చైవ హస్తాభ్యాం శార్ఙ్గపఞ్చశరానపి।। 16.13 ।।
ఊర్ధ్వాభ్యామితరాభ్యాం చ శఙ్ఖం చక్రం చ ధారయన్।
(7) నిష్టప్తకనకప్రఖ్యాం వామోత్సఙ్గసమర్పితామ్।। 16.14 ।।
(7. నిష్టప్తకాఞ్చన.)

లావణ్యామృతతోయేన సిఞ్చన్తీమివ సర్వతః।
దక్షిణం పుష్పహస్తం వా వామహస్తం వసుప్రదమ్।। 16.15 ।।
అర్చనాపీఠికాపార్శ్వే రతిం శాన్తిం చ కారయేత్।
చిత్రాభాసేన కుడ్యస్థాః నీచం యానాధిరోహణమ్।। 16.16 ।।
* విశ్వరూపమూర్తిః తత్ర ఉత్తమా*

విశ్వరూపం ప్రవక్ష్యామి శృణు పఙ్కజసమ్భవ ।
ద్విపాదమేకకణ్ఠం చ చతుర్దిక్షు చతుర్ముఖమ్।। 16.17 ।।
వాసుదేవముఖాదూర్ధ్వం సర్వదేవముఖాని తు।
సఙ్కర్షణముఖాదూర్ధ్వం సర్వర్షీణాం ముఖాని చ।। 16.18 ।।
ప్రద్యుమ్నస్య ముఖాదూర్ధ్వం దైత్యదానవరక్షసామ్।
అనిరుద్ధముఖాదూర్ధ్వం నాగగన్ధర్వకిన్నరాః।। 16.19 ।।
ముఖాన్యేతాని చాన్యాని (8) యథావిభవమాదరాత్।
కర్తవ్యాని చతుర్వక్త్ర (9) సమర్థాని విచక్షణైః।। 16.20 ।।

(8.ముఖాన్యేతాని చేన్ద్రాది.) (9. సముస్థాని.)

ఉపరిష్టాచ్చ వక్త్రాణాం కిరీటమతిశోభనమ్।
కుర్యాద్యుగపదుద్భూతం సహస్రాదిత్యవర్చసమ్॥ 16.21 ॥
అనేకభుజసంయుక్తం అనేకాయుధభూషితమ్।
అర్చితం బ్రహ్మరుద్రాభ్యాం భిత్తిభూమిషు దేవతాః॥ 16.22 ॥
చిత్రేణ సర్వే విహితాః విశ్వరూపస్స ఉత్తమః।
* మధ్యమామూర్తిః*

సర్వే యథోక్తాః కుడ్యస్థాః అర్ధచిత్రేణ చేత్కృతాః॥ 16.23 ॥
సనన్దసనకౌ కుర్యాత్పూజాపితస్య పార్శ్వయోః।
మధ్యమా విశ్వమూర్తిస్స్యాత్

* జఘన్యా విశ్వమూర్తిః*

జఘన్యామపిసంశృణు॥ 16.24 ॥
ఆభాసేనైవ కుడ్యస్థాః దేవ్యో పూజాసనే స్థితే।
చతుర్భిర్బాహుభిర్యుక్తః వాసుదేవశ్చ శాశ్వతః॥ 16.25 ॥
ముఖ్యాభ్యాం ధారయన్ సర్వదక్షిణాభ్యాం గదామ్బుజే।
ఊర్ధ్వాభ్యామితరాభ్యాం తు శఙ్ఖచక్రే యథారథమ్॥ 16.26 ॥
అథవా దక్షిణో హస్తః వరదోఽభయదోపి వా।
గదాం వినా వామహస్తః కటిదేశావలమ్బితః॥ 16.27 ॥
ద్విభుజో వా బహుభుజో యుక్తో నేకై స్తథాననైః।
(10) ఏకేన వా సితో వర్ణే వాసుదేవస్సనాతనః॥ 16.28 ॥

(10. ఏకోన.)

ఏవం నారాయణోఽ(11)నాదిర్నీలనీరదసన్నిభః।

* చతుర్వంశతిమూర్తిలక్షణమ్*

చతుర్వింశతిమూర్తీనాం లక్షణం వక్ష్యతేఽధునా।। 16.29 ।।

(11. నామనీలజీమూత.)

కేశవస్యామ్బుజం శఙ్ఖం చక్రం దణ్డస్తథాయుధమ్।

ప్రాదక్షిణ్యేన బాహూనామన్యేషాముచ్యతే క్రమాత్।। 16.30 ।।

నారాయణశ్శఙ్ఖపద్మగదాచక్రధరః స్మృతః।

మధవో గదయా సార్ధం చక్రశఙ్ఖమ్బుజాయుధః।। 16.31 ।।

గోవిన్దశ్చక్రదణ్డాబ్జశఙ్ఖాయుధధరో భవేత్।

విష్ణుర్గదాబ్జశఙ్ఖారిధరస్స్యాన్మధుసూదనః।। 16.32 ।।

చక్రశఙ్ఖాబ్జదణ్డాస్త్రధరః కార్యస్త్రివిక్రమః।

(12) పద్మదణ్డారిశఙ్ఖాస్త్రో వామనశ్శఙ్ఖచక్రధృక్।। 16.33 ।।

(12. మద్మశఙ్ఖాపిదణ్డాస్త్రః)

గదాబ్జపాణిశ్చతథా శ్రీధరో ధృతవారిజః।

సార్ధం చక్రగదాశఙ్ఖైః హృషీకేశమతశ్శృణు।। 16.34 ।।

గాచక్రాబ్జశఙ్ఖాస్త్రధరః పఙ్కజ (13) నాభకః।

(14) పద్మచక్రామ్బుజగదాధరో దామోదరః స్మృతః।। 16.35 ।।

(13. నాభిధృక్.) (14.శఙ్ఖచక్రాబ్జదణ్డాస్త్రధరో.)

అబ్జశఙ్ఖగదాచక్రధరో ద్వాదశమూర్తయః।

ఏతాః కౌమోదకీశఙ్ఖచక్రామ్భోజధరాః స్మృతాః।। 16.36 ।।

వాసుదేవో జగద్యోనిస్సఙ్కర్షణమతశ్శృణు।

గదాశఙ్ఖాబ్జచక్రాణి ధారయన్తం చతుర్భుజమ్।। 16.37 ।।

ప్రద్యుమ్నశ్చక్రశఙ్ఖాభ్యాం సహ దణ్డసరోజవాన్।

అనిరుద్ధో।ఽరిదణ్డాబ్జ (15) పద్మపాణిశ్చతుర్భుజః।। 16.38 ।।

(15. అనిరుద్ధోఽరిదణ్డాస్త్రశఙ్ఖ.)

(16) చక్రమద్మామ్భుజైస్సార్ధం గదావాన్ పురుషోత్తమః।

అధోక్షజః పద్మదణ్డశఙ్ఖచక్రధరః స్మృతః।। 16.39 ।।

(16. చక్రపద్మధరశ్శఙ్ఖ.)

నృసింహశ్చక్రజలజగదశఙ్ఖధరః స్మృతః।

అచ్యుతో దణ్డపద్మారిశంఖహస్తశ్చతుర్భుజః।। 16.40 ।।

జనార్దనః పద్మచక్రశంఖదణ్డశ్చతుర్భుజః।

ఉపేన్ద్ర (17) శ్శఙ్ఖదణ్డారిపద్మాయుధవిభూషితః।। 16.41 ।।

(17. పద్మదణ్డాదిశఙ్ఖాయుధ।)

శంఖచక్రాబ్జదణ్డాస్త్రః హరిస్స్యాత్కమలాసన।

కృష్ణశ్శంఖగదాపద్మచక్రపాణిశ్చతుర్భుజః।। 16.42 ।।

దక్షిణం హస్తమారభ్య పాదక్షిణ్యేన కారయేత్।

మూర్తిచిహ్నాని శంఖాదీన్యాయుధాని విచక్షణః।। 16.43 ।।

వాసుదేవః పద్మనాభః నారాయణజనార్దనౌ।

ఏతేషాం వర్ణభేతోఽస్తి న విశేషోస్తి చాయుధైః।। 16.44 ।।

పీతామ్బరధరాస్సర్వాశ్చతుర్వింశతిమూర్తయః।
శ్రీవత్సకౌస్తుభాకల్పవనమాలావిభూషితాః।। 16.45 ।।
భోగార్థిన శ్చేద్విత్తిస్థాన్(18) దేవీభ్యాం స్థాపయేత్సహ।
వినా తాభ్యాం మోక్షకామాః స్థాపయేయుర్యథా (19) విధి।। 16.46 ।।
(18.స్థం)(19. రుచి.)

ఆసనస్థానశయనయానాదిషు యథావిధి।
* బ్రహ్మాదిమూర్త్యష్టకమ్*

అష్టౌ వక్ష్యే పరా యూర్తీస్తాను బ్రాహ్మీ ప్రశస్యతే।। 16.47 ।।
ప్రాజాపత్యా ద్వితీయా తు తృతీయా వైష్ణవీ మతా।
దైవీ చతుర్థీ తదను మూర్తరార్షీచతుర్ముఖ।। 16.48 ।।
షష్ఠీ తు మానుషీ జ్ఞేయా సప్తమీ మూర్తరాసురీ।
పై శాచీ మూర్తరన్యా స్యాత్తాసాం లక్షణముచ్యతే।। 16.49 ।।
* బ్రాహ్మీ*

ప్రథమాష్టభుజా తప్తతపనీయసమద్యుతిః।
భుజేషు ముఖ్యో వరదో దక్షిణేష్వితరేత్రయః।। 16.50 ।।
చక్రాసిభాణైస్సంయుక్తో వామే హస్తచతుష్టయే।
శఙ్ఖం గదాం తథా చర్మ శార్ఙ్గం కుర్యాచ్చతుర్ముఖ।। 16.51 ।।
పీతామ్బరధరో దేవః వనమాలావిభూషితః।
మరీచినా చ భృగుణా పూజితశ్చ మహర్షిణా।। 16.52 ।।
* ప్రాజాపత్యా*

శంఖకున్దేన్దువర్ణాభః పీతవాసాశ్చతుర్భుజః।
శంఖచక్రగదాపాణిరభయేన విరాజితః।। 16.53 ।।
వనమాలాధరస్సౌమ్యస్సనకేన (20) సుపూజితః।
సనత్కుమారేణ తథా మూర్తిరేషా ప్రజాపతేః।। 16.54 ।।
(20. సమన్వితః)

* వైష్ణవీ?*

భిన్నాఞ్జనచయస్సౌమ్యశ్శంఖచక్రగదాధరః।
పీతామ్బరధరో దేవో వనమాలావిభూషితః।। 16.55 ।।
వరదో దక్షిణో హస్తస్స్వాగతా (21) భయతోఽపి వా।
వామేన స్పృష్టకటాభూశ్శ్రీభూమిభ్యాం సహ స్థితః।। 116.56 ।।
(21. స్వాగతోఽభయ)

నారదేనాపి భృగుణా వైష్ణవీ మూర్తిరర్చితా।
* దైవీ*

శంఖచక్రగదాపద్మం ధారయన్తం చతుర్భుజమ్।। 16.57 ।।
శ్యామలం పీతవసనం వనమాలావిభూషితమ్।
అర్చితం బ్రహ్మరుద్రాభ్యాం దైవీ మూర్తరసౌ భవేత్।। 16.58 ।।
* ఆర్షీ*

శుద్ధస్పటికసఙ్కాశా పీతవస్త్రా చతుర్భుజా।
దక్షిణే జ్ఞానముద్రా చ శంఖచక్రగదాధరా।। 15.59 ।।

శ్రీవత్సాఙ్కా ప్రసన్నస్యా వనమాలావిభూషితా।

సనన్దసనకాభ్యాం చ పూజితా మూర్తిరాబ్రుషీ।। 15.60 ।।

* మానుషీమూర్తిః*

మానుషీ మూర్తిరధునా (22) కథ్య తే కమలాసన।

చతురశ్రాయతే ధామ్ని దివ్యే భాగే భుజద్వయమ్।। 15.61 ।।

(22. వక్ష్యతే.)

శంఖచక్రధరం సౌమ్యం స్థాపయేన్మకుటోజ్వలమ్।

దేవస్య దక్షిణే పార్శ్వే శ్రియం దేవీం ప్రకల్పయేత్।। 15.62 ।।

తస్యా దక్షిణ (23) తో భాగే బలభద్రం తు కారయేత్।

దక్షిణే బలభద్రస్య ప్రద్యుమ్నమపి కారయేత్।। 16.63 ।।

(23. దిగ్భాగే.)

దేవస్య వామపార్శ్వే తు అనిరుద్ధం ప్రకల్పయేత్।

తస్య పార్శ్వే తు వామే తు సామ్బం కుర్యాచ్చతుర్ముఖ।। 16.64 ।।

బ్రహ్మాణం దక్షిణే కుడ్యే సర్వే తు వినతాత్మజమ్।

స్థానకే స్థానకాః ప్రోక్తా ఆసీనేఽపి తథా భవేత్।। 16.65 ।।

చతుర్భుజా తు కర్మార్చా ద్విభుజా వాపి సా భవేత్।

(24) ఉత్సర్వార్చా ప్రతికృతిస్సర్వాచైవ చతుర్భుజా।। 16.66 ।।

(24.ఉత్సవార్థా.)

(25) మానుష్యం వాసుదేవస్య ప్రోక్తం సఙ్క్షేపతో విధిః।

* ఆసురీ*

ఆసురీ మూర్తిరసితా ఏకవక్త్రా చతుర్భుజా।। 16.67 ।।

(25. మానుష్యో వాసుదేవస్య ప్రోక్తః మానస్య వాసుదేవస్య ఇతి చ క్వచిత్.)

దంష్ట్రాకరాలవదనా భ్రుకుటీ కుటిలేక్షణా।

ముఖ్యే కరద్వయే భాణం ధనురుధ్యేఽరిశంఖకమ్।। 16.68 ।।

శార్ఙ్గహస్తం లలాటాన్త (26) ముద్ధరేద్బాణహస్తకమ్।

నాభ్యన్తం కటిసూత్రాన్తం భఙ్గత్రయసమన్వితమ్।। 16.69 ।।

(26. న్తం దక్షిణం భాణ భాణషస్తకమ్. దక్షిణం వాసు.)

* పైశాచీ*

పైశాచీమూర్తిరాద్యా తు ఖఢ్గకౌమోదకీ (27) తథా।

వరదాభయదం ముఖ్యం కాలవర్ణం కరద్వయమ్।। 16.70 ।।

(27. ధరా.)

దంష్ట్రాకరాలవదనం భ్రుకుటీకుటిలేక్షణమ్।

అష్టౌ చ మూర్తయస్సర్వాస్సర్వాభరణభూషితాః।। 16.71 ।।

శ్రీవస్సకౌస్తుభోరస్కాః వనమాలా విభూషితాః।

* ఆసాం ప్రతిష్ఠాయాః ఫలమ్*

(28) స్థాపితా బ్రహ్మణోమూర్తిః బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే।। 16.72 ।।

(28. స్థాపయిత్వా బ్రహ్మమూర్తిమ్.)

ప్రాజాపత్య ప్రతిష్ఠాయాం ప్రజాభిర్వర్ధతే భృశమ్।

అన్తే ప్రజాపతిపదం లభతే నాత్ర సంశయః ।। 16.73 ।।
స్థాపితా వైష్యవీమూర్తిరచిరాన్మోక్షదా భవేత్।
దైవీ దేవత్వఫలదా సర్వకామసమృద్ధిదా ।। 16.74 ।।
ఆర్షీ మూర్తర్మహర్షిత్వ ప్రాప్తయే భవతి ధ్రువమ్।
శాపానుగ్రహసామర్థ్యమపి తస్య భవిష్యతి ।। 16.75 ।।
మానుషీ మూర్తిరచురాద్యశసే మహతే భవేత్।
త్రైలోక్యైశ్వర్యసమ్పచ్చ సర్వకాలం భవిష్యతి ।। 16.76 ।।
ఆసురీం మూర్తిమారాధ్య రక్షసాం దితిజన్మనామ్।
భూతాదీనాం చ సర్వేషాం ఆధిపత్యం సమశ్నుతే ।। 16.77 ।।
పైశాచమూర్తయజనే పిశాచాసురరాక్షసాః।
వశ్యా భవన్తి సర్వే చ సర్వకామసమృద్ధిదాః ।। 16.78 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయామ్

క్రియాపాదే (29) యానారూఢ విశ్వరూపాదిలక్షణం నామ

షోదశోఽధ్యాయః

(29. చతుర్వింశాష్ట మూర్తిలక్షణం నామ. చతుర్వింశతిమూర్తిలక్షణం నామ.)

--------------******************-----------

పాద్మసంహితాయామ్.

సప్తదశోఽధ్యాయః

* మత్స్యాదిమూర్తినిరూపణమ్*

శ్రీభగవాన్----

మత్స్యాతిదశమూర్తినాం లక్షణం కథ్యతేఽధునా।
ఈషద్ద్వైస్థూల (1) చిత్రాణి త్రైస్థైర్వ క్రైర్యుతాని చ ।। 17.1 ।।
(1. గాత్రాణి.)

* మత్స్యమూర్తి)*

తత్ర మత్స్యస్య కాయశ్చ దైర్ఘ్యాద్వై షోడశాఙ్గులమ్।
దశాఙ్గులం తు వైపుల్యాన్మీనాఖ్యం పరికల్పయేత్।। 17.2 ।।
(2) శూలం మత్స్యాకృతిం కృత్వా శిలామృత్కాష్ఠజం తు వా।
(2. శూర్పమ్.)

అర్ధచిత్రేణ వాకుర్యాచ్చిత్రాభాసేన వా పునః।। 17.3 ।।
సముద్రంతు లిఖేద్భిత్తౌ (3) పద్మస్యోపరి కల్పయేత్।
పఞ్చాయుధాన్ లిఖేద్భిత్తౌ (4) ఛత్రాదీన్పరికల్పయేత్।। 17.4 ।।
(3. పద్మం చోపరి.) (4. పఞ్చాయుదాని చ లిఖేచ్చక్రాదీన్ కల్పయేత్పునః।)

నారదేనాపి మనునా సమభ్యర్చితమాదరాత్।
(5) కర్మార్చాదీని బింబాని సౌమ్యవక్త్రాశ్చతుర్భుజాః।। 17.5 ।।
(5. కర్మార్చాదిషు బిమ్బస్య.)

ఆసీనా వా స్థితా వాపి శంఖచక్రగదాధరాః।

* కూర్మమూర్తిః*

కూర్మవత్కూర్మ(6) మూర్తిం తు కల్పయేత్కమలాసన।। 17.6 ।।

(6. రూపం)

తపనీయనిభం కూర్మం విస్తారం ద్వాదశాఙ్గులమ్।
శిలామృత్కాష్ఠజం పద్మపీఠే సంస్థాపయేత్ప్రభుమ్।। 17.7 ।।
ఆభాసే వార్ధచిత్రే వా క్షీరోదమథనం లిఖేత్।
కచ్ఛపేన్ద్రస్య పృష్ఠే తు మన్దరం పర్వతోత్తమమ్।। 17.8 ।।
తస్య దక్షిణపార్శ్వే తు వాసుదేవం సనాతనమ్।
మన్దరస్య గిరేరగ్రే న్యస్తహస్తం జగద్గురుమ్।। 17.9 ।।
వామపార్శ్వ గిరేస్తస్య బ్రహ్మాణం సహ శఙ్కరమ్।
వాసు కేః పూర్వభాగం తు గృహ్ణన్త్య (7) సురరాక్షసాః।। 17.10 ।।

(7. గృహ్ణన్త్వ.)

పుచ్ఛభాగం తు గృహ్ణన్తి వాకేర్దేవతాగణాః।
(8) కర్మార్చాదీని బిమ్బాని సౌమ్యవక్త్రాశ్చతుర్భుజాః।। 17.11 ।।

(8) కర్మార్చాదిషు బిమ్బస్య.)

* వరాహమూర్తిః*

విష్ణోర్మహావరాహస్య నిర్మాణమధునోచ్యతే।
నరవత్కణ్ఠపర్యన్తం వక్త్రసృష్ఠిర్వరాహవత్।। 17.12 ।।
చతుర్భుజం శఙ్ఖచక్రధారిణం స్ఫటికప్రభమ్।

పీతవస్త్రం ముకుటినం శ్యామలాకృతిమేవ వా।। 17.13 ।।

(9) సతిర్యక్సంస్థితం సూత్రే ద్రైవికే స్థాపయేత్పదే।

శయనం యానకం చైవ వరాహస్య తు నేష్యతే।। 17.14 ।।

(9. పీతివత్.)

స్థాపయేదేకబేరం తు శఙ్ఖచక్రగదాధారమ్।

ఆసనేఽపి తథా రూపం బ్రహ్మస్థానే ఋజుర్భవేత్।। 17.15 ।।

దివ్యే తు స్థానకే చైవ ఋజ్వఙ్గం నైవ కారయేత్।

ఉద్ధృత్య ధరణీం దేవీం వావహస్తస్య కూర్పరే।। 17.16 ।।

కటిప్రదేశమాలమ్బ్య పాణినా దక్షిణేన తు।

జిఘ్రన్ (10) దేవ్యాః స్తనం దేవశ్శ్రీవత్సాఙ్కః కిరీటవాన్।। 17.17 ।।

(10. భూమ్యాః)

కృతాఞ్జలిపుటా దేవీ శ్యామవర్ణా సుమధ్యమా।

కల్పనీయా మహీ దేవీ దేవే తిష్ఠతి పద్మజ।। 17.18 ।।

ఆసీనే తు తథాసీనా పుష్పహస్తా వసున్ధరా।

వామే పార్శ్వే ప్రతిష్ఠాప్యా వరాహవపుషో హరేః।। 17.19 ।।

ఆరోపితవ్యా దేవస్య వామోత్సఙ్గే వసున్ధరా।

ఆలిఙ్గితా చ హస్తేన వామేన ప్రేక్షితాననా।। 17.20 ।।

కర్మార్చనాదిప్రతిమా ఆసీనా వా స్థితాపి వా।

దేవ్యా సహ క్రోడవక్త్రా (11) సౌమ్యవక్త్రా చతుర్భుజా।। 17.21 ।।

(11.సౌమ్యా వా స్యాత్. ఇతిక్వచిత్.)

* నృసింహమూర్తిః*

నృసింహామూర్తిర్బహుధా తత్ర కాచిత్ర్ప (12) దర్శ్యతే।
వక్తం కేసరిణో వక్త్రం వ్యాత్తాస్యం దంష్ట్రయా యుతమ్।। 17.22 ।।
(12. శస్యతే.)

భ్రుకుటీకుటిలం భీమం త్రిణేత్రం ముకుటోజ్జ్వలమ్।
అఙ్గాన్తరం నరస్యేవ చతుర్భుజముదా (13) యుధమ్।। 17.23 ।।
(13. హృతమ్.)

రక్తకఞ్చుకసంయుక్తం శ్రీవత్సాఙ్కవిరాజితమ్।
శుద్ధస్ఫటికసంకాశం శఙ్ఖచక్రవిరాజితమ్।। 17.24 ।।
పర్యఙ్కబన్ధసంయుక్తమాసీనం సమ్యగాసనే।
ప్రసార్య జానునోర్ధ్వస్థౌ ముఖ్యౌ విస్తారితాఙ్గులీ।। 17.25 ।।
దమ్భోలిభీమనఖినౌ భాగే దివ్యే ప్రతిష్ఠితమ్।।
ఏకభేరవిధానం చేదాసీనో వా స్థితోఽపి వా।। 17.26 ।।
శఙ్ఖచక్రగదాపాణిః స్థిత శ్చేత్కమలాసన।
అథవా ద్వైవికే భాగే సింహవిష్టరవిష్ఠితమ్।। 17.27 ।।
శ్రీభీమిభ్యాం సహాసీనాం బద్ధపర్యఙ్కబన్ధనమ్।
యద్వా భూమితలే పాదమేకం సంస్థాప్యదక్షిణమ్।। 17.28 ।।
అపరేణ సుఖాసీనో విష్టరే విపులే దృఢమ్।
యద్వా (14) ప్రసార్య జానూర్ధ్వముత్క్షిప్యోపరి జానునః।। 17.29 ।।
(14.ప్రసవ్య.)

వాహస్తం ప్రసార్యాన్యహస్తం కృత్వాఽభయప్రదమ్।

దక్షిణం (15) జానునోఽధస్తాత్ స్థాపయిత్వా తథాసనే ।। 17.30 ।।

(15. జాను చాధస్తాత్)

శ్రీభూమిసహితో దివ్యే తిర్యగ్భాగే యథాపురమ్।

యద్వాష్టభూజసంయుక్తం నృసింహం (16) పరికల్పయేత్ ।। 17.31 ।।

(16.సంప్రకల్పయేత్.)

చక్రం ఖఢ్గం చ బాణం చ అభయం దక్షిణే భుజే।

పాఞ్చజన్యం గదాం శార్ఙ్గం వామ (17) బాహ్యేషు కారయేత్ ।। 17.32 ।।

(17. బాహౌ తు.)

జానూపరి తథా వామం హస్తమేకం ప్రసారయేత్।

యద్వా భుజయుగం జానుద్వయస్యోపరి కల్పయేత్ ।। 17.33 ।।

అథవా సోడశభుజో నరసింహః ప్రశస్యతే।

చక్రం ఖఢ్గం సపరశురం శూలం బాణం తథాఙ్కుశమ్ ।। 17.34 ।।

వజ్రం చ దక్షిణభుజప్రదేశేష్విత పేష్వపి।

శఙ్ఖం చర్మ గదాం శక్తిం శార్ఙ్గం పాశం చ తోమరమ్ ।। 17.35 ।।

శిష్టౌ కరౌ యథాపూర్వం స్థాపయేజ్జానునోర్ధ్వయోః।

వామ (18) జానూర్ధ్వకం కుర్యాదధస్తాదితరం పునః ।। 17.36 ।।

(18. జానుయుగమ్.)

ఉత్సఙ్గే దేవదేవస్య హిరణ్యకశిపుం రిపుమ్।

నఖైర్విదారితోరస్కం స్రవద్రుధిర (19) పఙ్కిలమ్.। 17.37 ।।

(20) రుధిరస్తోమసంభూత (21) సిరాణాం గ్రామసఙ్కులమ్।

కుర్యాచ్చ దక్షిణే పార్శ్వే విధిమన్యత్ర శఙ్కరమ్।। 17.38 ।।

(19.పిఙ్గలమ్.) (20. కురతే ప్రేతకార్యాణి ఏతం ప్రా స్య సర్వశః। మదఙ్గస్పర్శనేనాఙ్గలోకాన్ పశ్యతి సుప్రజాః।। ఇదం పద్మం క్వచిత్కోశే పఙ్త్తిలమ్----రుధిరస్తోమ ఇత్యనయోర్మధ్యే దృశ్యతే. కుత ఏతదత్రాక్షిప్తమి తిన జ్ఞాయతే.) (21. హిరణ్య.)

ప్రహ్లాదం గరుడం చాపి పార్శ్వయో స్తత్ర కారయేత్।

స్వతన్త్రే నరసింహే తు కర్మబిమ్బాని కారయేత్।। 17.39 ।।

చతుర్భుజం వా సర్వత్ర చాసీనాం సుస్థితం తు వా।

శ్రీభూమిసహితం వాపి(22) రహితం వాపి కారయేత్।। 17.40 ।।

22. నృసింహం తత్ర.)

(23) కర్మార్చనాదిప్రతిమాం సౌమ్యవక్త్రాం చతుర్భుజాం।

* వామనమూర్తిః*

వామనస్య హరేర్మూర్తం బహుధా సంప్రచక్షతే।। 17.41 ।।

(23. కర్మార్చాశ్చాథవా కుర్యాత్.)

వామనం వామనాకారం శ్యామలం దణ్డధారిణమ్।

ద్విభుజం మేఖలాదామశోభితం శోభనాకృతిమ్।। 17.42 ।।

కౌపీనాచ్ఛాదనధరం మృగాజినధరం విభుమ్।

యజ్ఞోపవీతినం కాకపక్ష (24) సంయుతకున్తలమ్।। 17.43 ।।

(24. మం)

ఈషత్కుఞ్చితసవ్యాఙ్ఘ్రిం (25) దక్షిణేన ఋజు స్థితమ్।

దక్షిణేన తు హస్తేన యాచమానం వసున్ధరామ్।। 17.44 ।।

(25. దక్షిణే భుజ సంస్థితమ్.)

శోభితం శోభనాకారం స్థితం వా శయనాసనమ్।
(26) అథవా గరుడారూఢం కల్పయేత్కమలాసన।। 17.45 ।।
(26. స్థితం శయానమాసీనమథవా గరుడణ స్థితమ్)

ఏకబేరవిధానం చేత్ స్థాపయేద్బ్రహ్మణః పదే।
బహుబేరవిధానం తు త్రైలోక్యాక్రమణోద్యతమ్।। 17.46 ।।
విష్ణుం ప్రకల్పయేద్దివ్యే భాగేఽష్టభుజసంయుతమ్

చతుర్భుజం వా బహుభిర్బాహుభిర్వా సమన్వితమ్।। 17.47 ।।
తస్య దక్షిణపార్శ్వే తు వామనం వామనాకృతిమ్।
తస్యాపసవ్యే ద్వై త్యేన్ద్రం బలిం కరకధారిణమ్।। 17.48 ।।
భువనత్రయదాతారం సభార్యం సపురోహితమ్।
వామపార్శ్వే తు పక్షీన్ద్రం ముష్టినా శుక్రఘాతినమ్।। 17.49 ।।
వామభిత్తౌ విధాతార ముపరిష్టాదవస్థితమ్।
క్రమమాణస్య దేవస్య సవ్యాఙ్ఘ్రిక్షాలనోద్యతమ్।। 17.50 ।।
పాదోదకసముద్భూతాం గఙ్గామాకాశగామినీమ్।
తర్జన్యా వామయా చాపి నిర్దిశన్తం సముద్ధృతమ్।। 17.51 ।।
చరణం సవ్యమత్యుచ్చైశ్శ్యామలం పీతవాససమ్।
శఙ్ఖచక్రగదా (27) ఖడ్గధనుః పాశాదిధారిణమ్।। 17.52 ।।
(27. శార్ఙ్గధనుః పాశాది)

జామ్బవన్తం చ భిత్తౌ తు భేరీతాడనతత్పరమ్।

దేవర్షిగణసఙ్ఘాతాన్ కృతాఞ్జలిపుటాన్ స్థితాన్ II 17.53 II
భిత్తౌ కృత్వాతతః కర్మాద్యర్చాం చైవ చతుర్భుజామ్ I
* భార్గవరామమూర్తిః*

కుర్యాద్భార్గవరామస్య నిర్మాణమధునోచ్యతే I
ఆసీనం ద్విభుజం శాన్తం జటాముకుటధారిణమ్ II 17.54 II
పరశుం సశరం చాపం దక్షిణేతరహస్తయోః I
ధారయన్తం సువర్ణాభం బ్రాహ్మ్యా లక్ష్మ్యా విరాజితమ్ II 17.55 II
శ్రీవత్సేనాఙ్కితోరస్కం సోపవీతో త్తరీయకమ్ I
స్థితం వా కల్పయేద్దేవమేకబేరం విధేః పదే II 17.56 II
బహుబేరే పదే దివ్యే దేవీం వామే ప్రకల్పయేత్ I
చతుర్భుజా చ కమార్చా జామదగ్న్యేన వాసమా II 17.57 II
భఙ్గత్రయసమేపేతం త్రయస్త్రింశత్సులక్షణమ్ I
యద్వా చతుర్భుజం కుర్యాజ్జామదగ్న్యం చతుర్ముఖ II 17.58 II
శఙ్ఖచక్రధరం శార్ఙ్గశరహస్తం యథాపురమ్ I
* శ్రీ రామమూర్తిః*

రామస్య రాఘవస్యాథ లక్షణం వక్ష్యతేఽధునా II 17.59 II
త్రిభఙ్గం ద్విభుజం రమ్య శ్యామవర్ణం కిరీటినమ్ I
శ్రీవత్సాఙ్కం ప్రసన్నాభం యద్వా రామం చతుర్భుజమ్ II 17.60 II
ఋజు స్థితం దక్షిణేన చరణేనేతరేణ తు I
కుఞ్చితేనాఙ్ఘ్రిణా స్తోకం శరశార్ఙ్గధనుర్ధరమ్ II 17.61 II
ఉద్ధరేచ్చ లలాటాన్తం వామహస్తం ధనుర్ధరమ్ I
అన్తరాలం ముఖమితం శరహస్తం తు దక్షిణమ్ II 17.62 II

కటిసూత్రసమం కుర్యాన్ముఖమానం సగోలకమ్।
అన్తరాలం భవేన్ముష్కేః కటిసూత్రస్య చ ద్వయోః।। 17.63 ।।
అపరాభ్యాం చ హస్తాభ్యాం శఙ్ఖం చక్రం చ ధారయేత్।
ముఖం దక్షిణతో భఙ్గం మధ్యకాయం తు వామతః।। 17.64 ।।
కట్యాం దక్షిణతో భఙ్గః కిఞ్చిద్భఙ్గత్రయం మతమ్।
కమ్బుగ్రీవం మహూరస్కం త్రయస్త్రింశత్సులక్షణమ్।। 17.65 ।।
పఞ్చదీర్ఘం చతుర్హ్రస్వం పఞ్చసూక్ష్మం షడున్నతమ్।
సప్తరక్తం త్రిగమ్భీరం త్రివిస్తీర్ణం (28) ప్రశస్యతే।। 17.66 ।।
(28. యథాతథా)

బాహూ నేత్రాన్తరం చైవ హనుర్నాసా తథైవ చ।
స్తనయోరన్తరం చైవ పంచదీర్ఘం ప్రశస్యతే।। 17.67 ।।
గ్రీవా ప్రజననం పృష్ఠం హ్రస్వే జఙ్ఘ చ పూజ్యతే।
సూక్ష్మాణ్యఙ్గులిపర్వాణి కేశదన్తనఖత్వచః।। 17.68 ।।
ఇమాని పంచ సూక్ష్మాణి కథితాని మయాఽనఘ।
కక్షః కూక్షిశ్చ వక్షశ్చ ఘ్రూణం స్కన్ధో లలాటికా।। 17.69 ।।
షడున్నతమిదం ప్రోక్తం సప్తరక్తమతః శృణు।
(29) పాణిపాదతలం రక్తం నేత్రాద్యన్తం నఖాని చ।। 17.70 ।।
(29. పాణిపాదతలే రక్తే.)

తాలుజిహ్వాఽధరేష్ఠం చ సప్తరక్తా ఇమే స్మృతాః।
స్వరస్సత్త్వం చ నాభిశ్చ త్రిగమ్భీరం ప్రశస్యతే।। 17.71 ।।
ఉరశ్శిరో లలాటశ్చ త్రివిస్తిణం ప్రకీర్తతమ్।
ఏవం లక్షణసంయుక్తం సర్వలోకసుఖావహమ్।। 17.72 ।।

కుర్యాద్ధాశరథిం రామం మానాదిత్రయసంయుతమ్।
* లక్ష్మణాదీనాంస్థితిః*

లక్ష్మణం కారయోద్వామే తథా లక్షణలక్షితమ్।। 17.73 ।।
జానకీం దక్షిణే పార్శ్వే దేవీం (30) వేదిసముస్థితామ్।
భరతం దక్షిణే భిత్తౌ ససుగ్రీవవిభీషణ్।। 17.74 ।।
(30. వేదసమాశ్రితామ్.)

శత్రుఘ్నం చాఙ్గదం చైవ హనూమన్తం చ వామతః।
దివ్యే భాగే స్థిత స్యేవ పరివారాదికల్పనమ్।। 17.75 ।।
భద్రాసనే (31) సమాసీనం త్యక్త్వా తత్సశరం ధనుః।
(31. సుఖాసీనమ్)

అభయో దక్షిణో హస్తో వామస్తు వరదో భవేత్।। 17.76 ।।
జానకీ తు సూఖాసీనా భవేద్ధక్షిణపార్శ్వతః।
లక్ష్మణో వామపార్శ్వే తు స్థితశ్చ రచితాఞ్జలిః।। 17.77 ।।
యద్వా మహార్ఘశయనే (32) శయానం పరికల్పయేత్।
(33) పృష్ఠతో మౌలిపార్శ్వే తు జానకీ స్యాత్సుఖాసనా।। 17.78 ।।
(32. శయితమ్.) (33. తత్పృష్ఠతో వామపార్శ్వే.)

కుడ్యస్థాః పూర్వవత్సర్వే కర్తవ్యా లక్ష్మణాదయః।
పవనాత్మజమారూఢో యానం వా సశరాసనః।। 17.79 ।।
ఏకబేరవిధానే తు రాఘవో బ్రహ్మణః పదే।
శరచాపధరం కుర్యాత్ స్థితం లక్షణలక్షితమ్।। 17.80 ।।

అథవాఽభయదం హస్తం (34) దక్షిణం దక్షిణేతరమ్।
కటిస్పృశం కరం కుర్యాద్వరదం వా యథారుచి।। 17.81 ।।
దక్షిణోత్తరయోర్భిత్త్యోః పరివారా యథాపురమ్।
రామస్య భ్రూప్రదేశాన్తం భరతం పరికల్పయేత్।। 17.82 ।।
లక్ష్మణం చ కపోలాన్తం చుబుకాన్తమథాపి వా।
శత్రుఘ్నం కణ్ఠమధ్యాన్తం సర్వే చాపశరాన్వితాః।। 17.83 ।।
భఙ్గాదయశ్చ తద్వత్స్యుః కేశ (35) బన్ధసన్వితాః।
ముఖద్విగుణా (36) యామమధ్యర్ధం వా సమున్నతమ్।। 17.84 ।।
(35. వర్మ.) (36. యామం మధ్యం భాహ్వోః)

కేశబన్ధో భవేదేషాం శ్రీవత్సరహితా స్తథా।
వామం యష్టిధరం హస్తం దక్షిణం భరతస్య వా।। 17.85 ।।
వామం దేవ్యా భుజే న్యస్తం స్వాతన్త్యే పరికల్పయేత్।
శత్రుఘ్నో లక్ష్మణశ్చాపి స్వాతన్త్ర్యే భరతో యథా।। 17.86 ।।
భరతశ్శ్యామలాకారో లక్ష్మణః కనకప్రభః।
శత్రుఘ్నో రక్తవర్ణాభశ్శ్రీమల్లక్షణసంయుతః।। 17.87 ।।
మాణ్డవీ భరతస్య స్యాదూర్మిలా లక్ష్మణస్య తు।
శ్రుతకిర్తిర్భవేద్దేవీ శత్రుఘ్నస్యామ్బుజాసన।। 17.88 ।।
సీతా శ్రీరివ కర్తవ్యా కల్యాణబహులక్షణా।
కరణ్డికామౌలిధరా (37) కబరీవాలకై ర్యుతా।। 17.89 ।।
(37. కబలీజాలకై)

బిభ్రాణా వామహస్తేన నరసీరుహకుట్మలమ్।
ఊరుప్రదేశవిశ్రాన్తవామేతరభుజాఽథవా।। 17.90 ।।

(38) ఊరుప్రదేశవిశ్రాన్తసవ్యహస్తసరోరుహా।
సవ్యేత రేణ బిభ్రాణా (39) రక్తకఇుప్చకబన్ధనా।। 17.91 ।।
(38. జానుప్రదేశ.) (39. రక్తపజ్కజకుట్మలమ్.)

హిరణ్యవర్ణా సీతా స్యాన్మాణ్డవీ పాటలప్రభా।
ఊర్మిలా శ్యామవర్ణాభా శ్రుతకీర్తిస్సితప్రభా।। 17.92 ।।
(40) ధమ్మిల్లసంయుతా దేవ్యో (41) భరతాదేశ్చతుర్ముఖ।
హనూమాన్వారనాకారః కర్తవ్యో హేవసన్నిభః।। 17.93 ।।
(40. సంపూల్లసంయుతా దేవ్యో రక్తవేషాః) (41. రక్తదేహాః।)

కుఇ్చితాగ్రమహావాలం ప్రహ్వకాయమవస్థితమ్।
ఆస్యం పిధాయ హస్తేన దక్షిణేనేతరేణ తు।। 17.94 ।।
వస్త్రప్రదేశమాచ్ఛాద్య వినీతపదవస్థితమ్।
కేశబన్ధయుతం కుర్యాదుచ్ఛ్రాయస్తస్య వక్ష్యతే।। 17.95 ।।
రామస్య బాహుపర్యాన్త (42) మున్మానం త్ర్యంశమేవ వా।
(42.ముపానత్ర్త్యంశ)

అర్ధం వా పాదమథవా యథావిభవమున్నతిః।। 17.96 ।।
సుగ్రీవం వానరాకారం రామబాహుసముచ్ఛ్రయమ్।
(43) ప్రాఞ్జలిం వేత్రసహితం స్థితం ముకుటధారిణమ్।। 17.97 ।।
(43. సాఞ్జలిం వస్త్రం)

హారాదిభూషణై ర్యుక్తం కుర్యాత్కనకపిఙ్గలమ్।
అఙ్గదం వానరాకారం రామమానార్ధమున్నతమ్।। 17.98 ।।

కృతాఞ్జలిపుటం వేత్రక్షురికామౌలిధారిణమ్।
కేశబన్ధయుతం వాపి బన్ధుజీవసమద్యుతిమ్।। 17.99 ।।
విభీషణం మహాకాయం ఘోరం కాలాయసప్రభం।
దంష్ట్రాకరాలవదనం భ్రుకుటీకుటిలేక్షణమ్।। 17.100 ।।
రక్తాక్షం ముకుటోపేతం కృతాఞ్జలిపుటం స్థితమ్।
రామస్య బాహుపర్యన్తం సముచ్ఛ్రాయం ప్రకల్పయేత్।। 17.101 ।।
కృతాంజలిపుటం సౌమ్యం నిషాదాధిపతిం గుహమ్।
నీల (44) నీరద సఙ్కాశం రామమానార్ధమున్నతమ్।। 17.102 ।।
(44.జీమూత.)

స్వాతన్త్ర్యం పారతన్త్ర్యం చ రఘువస్యోభయం భవేత్।
దివ్యే భాగేఽథవా బ్రాహ్మే గర్భగేహే స్థితో యది।। 17.103 ।।
స్వతన్త్రో రాఘవః ప్రోక్తః పదే పూర్వోదితే యది।
చతుర్భుజో గర్భగేహే (45) కల్పితః కమలాసన।। 17.104 ।।
(45. విశేషాత్.)

పశ్చాద్విమానశోభార్థం కల్పితః పరవానయమ్।
స్వతన్త్రే రాఘవే భిమ్బాన్ కర్మాద్యర్థం ప్రకల్పయేత్।। 17.105 ।।
అన్యాంస్తత్సదృశం రామం లక్ష్మణం జనకత్మజామ్।
సింహాసనే సహైకస్మిన్ ప్రభయా చ (46) పరిష్కృతాన్।। 17.108 ।।
యద్వా చతుర్భుజాన్కుర్యా (47) త్కర్మాద్యర్చాం చతుర్ము।
(46. విశేషాత్.) (47. పరిష్కృతమ్.)

దౌవారికాంశ్చ స్వాతన్త్ర్యే కల్పయేద్ద్వారపార్శ్వయోః।। 17.109 ।।

నలం చ దక్షిణే పార్శ్వే జామ్బవన్తం తథోత్తరే।
జామ్బవాన్ స్వర్ణవర్ణాభో నలశ్శుక్లసమప్రభః।। 17.110 ।।
క్షురికావేత్రహస్తౌ చ బద్ధనల్యాణకఞ్చుకౌ।
నీలం (48) సేనాపతిం కృత్వా విష్వక్సేనపదే న్యసేత్।। 17.120 ।।
(48. సేనాపతిం చాపి.)

గుహో వా తత్ర సంస్థాప్యో విష్వక్సేనోఽథవా స్వయమ్।
రామస్య పురతః కల్ప్యః మారుతిర్ముఖమణ్డపే।। 17.121 ।।
గరుడో వా యథాపూర్వం పరివారాన్ ప్రకల్పయేత్।
రామస్య బలభద్రస్య లక్షణం వక్ష్యతేఽధునా।। 17.122 ।।
ద్విభుజం ధవలం దివ్యే భాగేఽథ పరికల్పయేత్।
ముసలం లాఙ్గలం చైవ ప్రసవ్యేతరహస్తయోః।। 17.123 ।।
బిభ్రాణమథవా న్యస్తవామహస్తం కటిస్థలే।
దక్షిణాభయదం యద్వా చతుర్భుజముదాయుధమ్।। 17.124 ।।
హలం చ దక్షిణే హస్తే వామే చ ముసలాయుధమ్।
ధారయన్తం విభుం నిలవసనం శఙ్ఖచక్రిణమ్।। 17.125 ।।
కిరీటినం బద్ధకేశమథవా వామపార్శ్వతః।
రేవతీం కల్పయేద్దేవీం దక్షిణే వా యథారుచి।। 17.126 ।।
కరణ్డికామకుటినీమథవా కబరీధరామ్।
అసితాం పారతన్త్ర్యే చ స్వాతన్త్ర్యే చ యథాపురమ్।। 17.127 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే మత్స్యాదిమూర్తి లక్షణం నామ

సప్తదశోధ్యాయః

-------------*************-------------

పాద్మసంహితాయామ్.

అష్టాదశోఽధ్యాయః।
* శ్రీకృష్ణమూర్తిః*

శ్రీభగవాన్-----

యాదవస్యాథ కృష్ణస్య నిర్మాణమధునోచ్యతే।
కల్యాణలక్షణయుతం త్రిభఙ్గం సింహవిష్టరే।। 18.1 ।।
తిష్ఠన్తం రుక్మిణీసత్యభామాభ్యాం సహితం ప్రభుమ్।
ఈషత్కుఞ్చితవామాఙ్ఘ్రిం సుస్థితేతరమద్భుతమ్।। 18.2 ।।
మేఘశ్యామం విశాలాక్షం పీతవస్త్రం చతుర్భుజమ్।
(1) దేవీసవ్యభుజన్యస్తవామహస్తసరోరుహమ్।। 18.3 ।।
(1.దేవీభ్యాం ద్విభుజన్యస్త.)

అధోముఖం తు హస్తాగ్రం నాభిసూత్రసమన్వితమ్।
వామేతరకరస్పృష్టక్రీడాయష్టిమనోహరమ్।। 18.4 ।।
తత్కరం కటిసూత్రాన్త (2) ముదస్తే తు కరద్వయమ్।
శఙ్ఖచక్రధరం కుర్యాద్ద్విభుజం వా యథోదితమ్।। 18.5 ।।
(2. ముద్ధృతే చ కరద్వయే.)

శ్రీవత్సాఙ్కం ప్రసన్నాభం వరేణ్యం ముకుటోజ్వలమ్।
బద్ధాలకభరం వాపి భాగే దివ్యే ప్రకల్పయేత్।। 18.6 ।।
రుక్మిణీం దక్షిణే పార్శ్వే సత్యభామామథోత్తరే।
వినతానన్దనం వాపి సత్యాస్థానే ప్రకల్పయేత్।। 18.7 ।।
ఆసీనం వా సుఖం సార్ధం దేవీభ్యాం సహ విష్టరే।
వాహస్తేన వరదం దక్షిణేనాభయప్రదమ్।। 18.8 ।।
యద్వా శయీత నృపవత్పర్యఙ్కే శోభితే భృశమ్।
భోగీన్ద్రశయనే వాపి మహాపర్యఙ్కమణ్డితే।। 18.9 ।।
పృష్ఠతో మౌలిపార్శ్వే తు రుక్మిణీం కారయేత్సుధీః।
సత్యభామా భవేత్పాదసంవాహనసముద్యతా।। 18.10 ।।
సంవహయంత్యౌ వా దేవ్యౌ హస్తాభ్యాం పాదపఙ్కజమ్।
తార్క్ష్యారూఢం చతుర్బాహుం బిభ్రాణం శరకార్ముకమ్।। 18.11 ।।
ముఖ్యాభ్యామపరాభ్యాం చ శఙ్ఖం చక్రం చతుర్ముఖ।
ఆరోప్య సత్యభామాం వా వామోత్సఙ్గే చతుర్భుజమ్।। 18.12 ।।
ఆరుహ్య యాన్తం పక్షీన్ద్రం ద్విభుజం వా యథారుచి।
యద్వాఽర్జునస్య సారథ్యం కుర్వాణం పరికల్పయేత్।। 18.13 ।।
రథస్థితం చతుర్బాహుం ప్రతోదప్రగ్రహౌ దధత్।
వామహస్తేన ముఖ్యేన దక్షిణేన కరేణ తు।। 18.14 ।।
కపిధ్వజాయ ప్రహ్వాయ పరవిద్యాముదీరయన్।
అపరాభ్యాం చ హస్తాభ్యాం శఙ్ఖచక్రధరం ప్రభుమ్।। 18.15 ।।
కిరీటినం విశాలాక్షం శ్రీవత్సాఙ్కితవక్షసమ్।
ద్విభుజం బద్ధకేశం వా కుర్యాత్కమలసమ్భవ।। 18.16 ।।
పార్థం చ ప్రాంజలిం ప్రహ్వం సేషుం సేషుధికార్ముకమ్।
కిరీటినం శ్యామవర్ణం కల్పయేత్స్యన్దనస్థితమ్।। 18.17 ।।

విశ్వరూపం తు వా కుర్యాత్కేశవం కేశిసూదనమ్।
బృన్దావనగతం కృష్ణం గవామనుచరం ప్రభుమ్ ।। 18.18 ।।
ఈషత్కుఞ్చితవామాఙ్ఘ్రిమితరేణ ఋజు స్థితమ్।
గచ్ఛన్తమపి గాయన్తం వంశేన పరమాద్భుతమ్ ।। 18.19 ।।
ఈక్షమాణం మనాక్సవ్యే పార్శ్వే పుష్పావతంసితమ్।
విచిత్రపుష్పగ్రథితవనమాలావిభూషితమ్ ।। 18.20 ।।
బర్హిబర్హైశ్చ రుచిరైర్వత్సదామవిభూషణైః।
భూషితం దేవగన్ధర్వసిద్ధచారణసేవితమ్ ।। 18.21 ।।
కదమ్బమూలే వా మధ్యందినే కృత్వా ప్రతిష్ఠితమ్।
వ్యత్యాసేన స్థితం పద్భ్యాం వామేన ఋజునా స్థితమ్ ।। 18.22 ।।
దక్షిణప్రపదే (3) నాన్యపృష్ఠభాగస్పృశా స్థితమ్।
గోభిస్సవత్సైస్సర్వతరిణైః పక్షిభిశ్చ సమావృతమ్ ।। 18.23 ।।
(3.నాఙ్ఘ్రి.)

ఋషిభిర్దేవగన్ధర్వైః కిన్నరాద్యైశ్చ సేవితమ్।
ఫణీన్ద్రం కాలియం యద్వా ఫణాపఞ్చకసంయుతమ్ ।। 18.24 ।।
పురతః పరుషాకారం నాగాకారం చ పృష్ఠతః।
కృతాఞ్జలిం దురాధర్షమాక్రమ్య శిరసి స్థితమ్ ।। 18.25 ।।
వామపాదేన గృహ్ణన్తం పుచ్ఛం వామేన పాణినా।
(4) దక్షిణాభయదం హస్తం నృత్యన్తం కారయేద్బుధః ।। 18.26 ।।
(4. దక్షిణేనాప్యభయదమ్.)

(5) అథవా కృతతాటంకం కుర్వాణం నాట్యమద్భుతమ్।
మహిషీతం నాగరాజస్య (6) భిక్షమాణాం స్వకం పతిమ్ ।। 18.27 ।।

(5.అథవేత్యర్థం బహుషు న దృశ్యతే.) (6. వీక్షమాణామ్.)

కృతాఞ్జలిపుటాం దేవీం తత్పార్శ్వే వేపితాం స్థితామ్।
రాసమణ్డలమధ్యస్థం యద్వాకుర్యాజ్జగద్గురుమ్।। 18.28 ।।
(7) దేవ్యోర్గృహీత్వా హస్తాభ్యాం కరాగ్రం మధ్యతః స్థితమ్।
నృత్యన్తం బహుసాహస్రగోపకన్యాభిరావృతమ్।। 18.29 ।।
(7. దేవ్యౌ గృహీత్వా.)

నవనీతాయ నృత్యన్తం సర్వేన ఋజునా స్థితమ్।
ఉద్ధృత్య దక్షిణం పాదం విపరీతమథాపి వా।। 18.30 ।।
(8) కారయేద్వామహస్తం తు చుబుకాన్తసముచ్ఛ్రయమ్।
అభీతిదం దక్షిణేన వరదం వా యథారుచి।। 18.31 ।।
(8.ప్రసారయేద్వామహస్తం)

మధ్యతః స్తననాభ్యోశ్చ వరదో హస్త ఇష్యతే।
యాదవేన్ద్రేణ కృష్ణేన క్రిడయా యద్యథాశ్రితమ్।। 18.32 ।।
కల్పయిత్వా వపున్తత్తదారాధ్యాం విభవార్థిభిః।
ఏకబేరవిభానాం చేత్ స్థాపయేద్బ్రహ్మణః పదే।। 18.33 ।।
కర్మార్చాదీని బిమ్బాని కల్పయేద్రఘువీరవత్।
రుక్మిణీస్యభామాభ్యాం సహ పీఠే ప్రకల్పయేత్।। 18.34 ।।
రుక్మిణీ కనకప్రఖ్యా (9) సత్యాఽన్యా శ్యామలా భవేత్।
కరణ్డికామకుటినీ యద్వా ధమ్మిల్లధారిణీ।। 18.35 ।।
(9.సత్యాఖ్యా)

సత్యభామా కరే పద్మం ధారయేద్దక్షిణే పరమ్।

ఊరౌ విశ్రామయేదన్యం ధారయేదన్యథాఽథవా।। 18.36 ।।

యథోక్తతరవిన్యాసకల్పనం కమలాసన।

బాల్యేఽపి యా యా దేవీ స్యాత్యా సా కల్ప్యా యథావిధి।। 18.37 ।।

* కల్కిమూర్తిః*

నిర్మాణమధునా వక్ష్యే కల్కి విష్ణోర్మహాత్మనః।

పిఙ్గశ్మశ్రుం వివృత్తాక్షం రక్తాభం హయవహనమ్।। 18.38 ।।

ద్విభుజం చర్మవసనం ఖడ్గఖేటకధారిణమ్।

జటాముకుటసంయుక్తం బ్రహ్మలక్ష్మ్యా విరాజితమ్।। 18.39 ।।

పైశాచే యానకం కుర్యాద్దివ్యే భాగే స్థితిర్భవేత్।

యద్వా చతుర్భుజం కుర్యాన్ముఖ్యాభ్యాం ఖడ్గఖేటకౌ।। 18.40 ।।

అపరాభ్యాం శఙ్ఖచక్రం హస్తాభ్యాం దధతం హరిమ్।

ఆసనే ఖేటకం ఖడ్గం న కుర్వీత కదాచన।। 18.41 ।।

అభయం వరదం చైవ కరయుగ్మం ప్రకల్పయేత్।

శయనం నేష్యతే తన్య కల్కివిష్ణో ర్మహాత్మనః।। 18.42 ।।

ఏకబేరవిధానం చేత్కల్పయేద్బ్రహ్మణః పదే।

ఆసీనాం స్థానకం చైవ భాగే దివ్యే ప్రకల్పయేత్।। 18.43 ।।

తస్య దక్షిణపార్శ్వే తు యాజ్ఞవల్క్యం పురోహితమ్।

నారదం దక్షిణే (10) పార్శ్వే భిత్తిభూమిషు దేవతాః।। 18.44 ।।

(10. భాగే.)

కల్పయేజ్జఙ్గమాన్ బిమ్బాన్ ద్విజాన్వా చతుర్భుజాన్।

అభయం వరదం చైవ ద్వౌ భుజౌ పరికల్పయేత్।। 18.45 ।।

చతుర్భుజే శఙ్ఖచక్రే ద్వయోరపరయోర్భవేత్।
* కర్మబింబసామాన్యలక్షణమ్.*

శ్రీవత్సేవాఙ్కితోరస్కాన్ జటాముకుటసంయుతాన్।। 18.46 ।।
కిరీటినో వా కుర్వీత కర్మబిమ్బాంశ్చ లోహజాన్।
విష్ణోరంశావతారాణాం కమాన్ (11) ర్చాద్యాస్తు కౌతుకాః।। 18.47 ।।
(11.ద్యర్థాశ్చ.)

కల్పనీయాశ్చతుర్హస్తాః ద్విభుజా వా యథారుచి।
దశతాలేన మీయన్తేవరాహాద్యాశ్చమూర్తయః।। 18.48 ।।
బాహ్యాంశ్చాభ్యన్తరాంశ్చైవ పరివారాన్ ప్రకల్పయేత్।
ఆదిమూర్తేర్యథా తద్వత్ న విశేషోస్తికశ్చన।। 18.49 ।।
* లక్ష్మీనారాయణమూర్తిః*

లక్ష్మీనారాయణం కుర్యాద్భుజాష్టకసమన్వితమ్।
యద్వా చతుర్భుజం శఙ్ఖచక్రాద్యాయుధభూషితమ్।। 18.50 ।।
వామభాగే తు హస్తాభ్యాం వరదం పఙ్కజం తు వా।
ఇతరాభ్యాం చ హస్తాభ్యామభయం చక్రమేవ వా।। 18.51 ।।
* అభిన్నాలక్ష్మీనారాయణమూర్తిః*

వపుషో (12) దక్షిణే భాగే విష్ణుర్వామే సరోరుహా (13) ।
పీనస్తనతటో వామశ్శ్రీ వత్సాఙ్కస్తథేతరః।। 18.52 ।।
(12.దక్షిణో భాగో విష్ణోర్వామః) (13.సరోరుహా----లక్ష్మీః)

వామో హేమనిభశ్శ్యామో దక్షిణో భాగ ఇష్యతే।
ఆసీనం వా శయానం వా గరుడారూఢమేవ వా।। 18.53 ।।
* యజ్ఞమూర్తిః*

స్థితం వా కల్పయేద్దేవం యజ్ఞమూర్తిమతశ్శృణు।
(14) తిశీర్షం చ త్రిపాదం చ చతుశ్శృఙ్గం చతుర్ముఖ।। 18.54 ।।
(14. ద్విశీర్షంచతిపాదం చ చతురఙ్గమ్.)

సప్తహస్తం జపా (15) తుల్యం వనమాలావిభూషితమ్।
అభీతిదో ముఖ్యహస్తో దక్షిణోఽన్యో వరప్రదః।। 18.55 ।।
(15. సామ్యమ్.)

పఞ్చోత్తరకరాశ్చ స్రుక్స్రువాద్యాయుధభూషితాః।
* ఏకద్విత్ర్యాదిమూర్తిభేదః*

ఏకమూర్తిర్వాసుదేవ్ లక్ష్మీనా?రాయణః పరః।। 18.56 ।।
తౌ ద్విమూర్తిస్త్రిమూర్తిస్తు సత్యశ్చాచ్యుతపూరుషౌ।
చతుర్మూర్తిర్వాసుదేవో భవేత్సఙ్కర్షణ స్తథా।। 18.57 ।।
ప్రద్యుమ్నశ్చానిరుద్ధశ్చ పఞ్చమూర్తిమతశ్శృణు।
సత్యాచ్యుతౌ తథానన్తః వాసుదేవశ్చ పూరుషః।। 18.58 ।।
షణ్మూర్తిరన్నాధిపతిశ్శక్తీశః కాలనేమిజిత్।
త్రైలోక్యమోహనో యజ్ఞవరాహ శ్చేతి పంచమః।। 18.59 ।।
శఙ్ఖోదరో నృసింహశ్చ సప్తమూర్తిరథోచ్యతే।
చతస్రో వాసుదేవాది మూర్తయః పూర్వమీరితాః।। 18.60 ।।

పూషాదయస్తథా తిస్రస్సప్తమూర్తిరుదాహృతా।
హయగ్రీవో ముకున్దశ్చ బభ్రుశ్చైవ వృషాకపిః।। 18.61 ।।
శౌరిశ్చ (16) దాశార్హశ్చైవ వైకుణ్ఠః పురుషస్తథా।
అష్టమూర్తిరితి ప్రోక్తోనవమూర్తరథోచ్యతే।। 18.62 ।।
(16.దాళహశ్చైవ.)

చతస్రః కథితాః పూర్వం వాసుదేవాదయ స్తథా।
నారాయణో హయగ్రీవో విష్ణుర్వ్యూహరిసూకరౌ।। 18.63 ।।
ష౦డన్నేశాదయః ప్రోక్తాః వాసుదేవాదిమూర్తయః।
చతస్రో దశమూర్తిస్స్యాదాదిమూర్తిరిమా దశః।। 18.64 ।।
స్యాదేకాదశమూర్తిస్స్యాత్రోప్క్తా ద్వాదశమూర్తయః।
చతస్రో వింశతిశ్చైవ మూర్తయః పూర్వమీనితాః।। 18.65 ।।
* పఞ్చమూర్తిప్రతిష్ఠావిధిః*

పంచమూర్తి (17) (******?) సముదీర్యతే।
స్థాపయేద్వాసుదేవాభ్యాం మూర్తిం గర్భం గృహే సుధీః।। 18.66 ।।
(17. ప్రతిష్ఠాయా.)

దివ్యే భాగేథవా బ్రాహ్మే బహిః ప్రాగ్దిశి పూరుషమ్।
సత్యమూర్తిం దక్షిణస్యాం ప్రతీచ్యామచ్యుతం యథా।। 18.67 ।।
అనన్తాఖ్యముతీచీనే చలాం వా యతివాఽచలామ్।
ధామ్నోఽన్తర్వాసుదేవస్స్యాచ్చతుర్మూర్తిషు పూర్వవత్।। 18.68 ।।
సఙ్కర్షణం దక్షిణస్యాం బహిర్దిశి నివేశయేత్।
ప్రద్యుమ్నం చ ప్రతీచీనే కౌబేర్యామనిరుద్ధకమ్।। 18.69 ।।

యాం యాం దిశమధిష్ఠాయ స్థితాః పూర్వోక్తమూర్తయః।
తత్తద్దిగాభిముఖ్యేన కల్పయేత్కమలాసన।। 18.70 ।।
ద్వారం వాతాయనం వాపి కుర్యాద్భిత్తింన (18) కల్పయేత్।
శఙ్ఖచక్రగదాయుక్తా ముఖ్యైరభయదా కరైః।। 18.71 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదో మూర్తిభేద కథనం నామ

అష్టాదశోఽధ్యాయః

-------------*****************--------------

పాద్మసంహితాయామ్.

ఏకోనవింశోఽధ్యాయః

* కర్మాధ్యర్చామూర్తిమానవిధిః *

తత్రబహుబేరమానమ్.

శ్రీభగవాన్----

కర్మార్చాదిప్రకృతిప్రకారః కథ్యతేఽధునా।
కర్మార్చా చోత్సవార్చా చ బల్యర్చా చ తథైవ చ।। 19.1 ।।
స్నానతీర్థోభయార్చా చ స్వాపోత్థానార్చయా సహ।

ప్రతిమాష్షడ్విధాతవ్యాః పూజాయాముత్తమా భవేత్।। 19.2 ।।
తిసృభిర్మధ్యమా జ్ఞేయా (1) ఆద్యా యా చరమా భవేత్।
బహుబేరే విధిరయం కథితః కమలసన।। 19.3 ।।
* ఏకబరమానమ్*

ఏకబేరే తు కర్మార్చాస్నపనార్చా చ నేష్యతే।
ధ్రువబేరసముచ్ఛ్రాయే విభక్తే దశదా సతి।। 19.4 ।।
ఏకాం శేన ప్రతికృతేః కర్మార్చాయాస్సముచ్ఛ్రయః।
ద్వాదశాం శేన యద్వా స్యాత్ షోడశాం శేన వా భవేత్।। 19.5 ।।
యద్వాఽష్టాదశభాగేన చతుర్వింశాంశమేవ వా।
మహాబేరాఙ్గులాపేక్ష్యా యద్వా తస్యాస్సమున్నతిః।। 19.6 ।।
చతుర్వింశాఙ్గులా యద్వా భవేదష్టాదశాఙ్గులా।
షోడశాఙ్గులమానా వా యద్వా స్యాద్ద్వాదశాఙ్గులా।। 19.7 ।।
అష్టాఙ్గులాఽథవా యద్వా షడంగులసముచ్ఛ్రయా।
చతురఙ్గులమానా వా యద్వామానాంగులేన తు।। 19.8 ।।
పూర్వోక్తాంగులమానాని కర్తవ్యాని యథారుచి।
* బల్యాది మూర్తిమానమ్*

బలితీర్థప్రతికృతిశ్శయనోత్థానకౌతుకమ్।। 19.9 ।।
కర్మార్చాసంమితోత్సేధః కథితః కమలాసన।
కర్మబిమ్బసముత్సేధస్త్రిగుణః పరిశిష్టయోః।। 19.10 ।।
స్నపనోత్సవకార్యార్థం బిమ్బయోరుభయోరపి।
భఙ్క్త్వా త్రిధా చతుర్ధా వా ధ్రువబేరసముచ్ఛ్రయమ్।। 10.11 ।।
ఏకభాగే నలోత్సేధం కుర్యాదుత్సవకౌతుకే।

ఉత్సవార్చాతృతీయాంశం తుర్యాంశం వామ్బుజాసన।। 10.12 ।।
కర్మకౌతుకమానం స్యాద్బహ్వర్చా (1) దేరయం క్రమః।
ఏకబేరే తదర్ధా తు తత్తు (2) ర్యాంశకమేవ వా।। 10.13 ।।
(1. చేదయమ్.) (2. తత్తుర్యోనాంశికాపి వా. తత్తురీయాంశికాపివా.)

ఉత్సవార్చాతృతీర్యాంశసముత్సేధౌఽథవా భవేత్।
* స్థానయానాసనబింబవదేవకర్మార్చా*

స్థానయానాసనవిధౌ ధ్రువబిమ్బం యథాకృతమ్।। 19.14 ।।
కర్మార్చాదీని తద్వత్స్యాత్ ధ్రువే తు శయితే పునః।
తిష్ఠేద్వాసీత వా కామం కర్మాద్యర్చా చతుర్ముఖ।। 19.15 ।।
* నిత్యోత్సవప్రతికృతిస్సర్వత్రైవ స్థితా భవేత్*

అర్చాయామం త్రిధా కృత్వా (3) పద్మేమేకేన కల్పయేత్।। 19.16 ।।
(3. విస్తారతులితాయతి.)

ఉపానహాదిపఞ్చాఙ్గయుక్తం వృత్తం సుఖావహమ్।
చతురశ్రం మనోహారి విస్తారతులితాయతి।। 19.17 ।।
తృతీయభాగవిహితప్రభశఙ్కుద్వయాఙ్కితమ్।
పీఠోత్సేధం తిధా కృత్వా పద్మమే కేన కల్పయేత్।। 19.18 ।।
తలైర్ద్వాదశభిర్యుక్తమష్టాభివాన్ యథారుచి।
తావదూర్ధ్వదలోపేతం మధ్యే విపులకర్ణికమ్।। 19.19 ।।
ఉపచ్ఛదసమాయుక్తిమీషత్పామ్బుజాకృతి।
పాదమానం దలాయామం కేవలం వా సరోరుహమ్।। 19.20 ।।

పీఠం వా (4) కేవలం వాపి సుషిరం నైవకారయేత్।
స్థితస్య కౌతుకస్యేదం పీఠనిర్మాణమీరితమ్॥ 19.21 ॥
(4. పి యథాకామం)

* ఆసీనపీఠమానమ్.*

ఆసీనస్యాయతం వృత్తం చతురశ్రం యదాయతమ్।
ప్రతిమార్ధసముత్సేధం తత్త్రతీయాంశమేవ వా॥ 19.22 ॥
(5) పద్మం బహుదలోపేతం మధ్యే విపులకర్ణికమ్।
సకుఞ్చితప్రసవ్యాఙ్ఘ్రిరధస్తాల్లమ్బితేతరః॥ 19.23 ॥
(5. పద్మమష్టదలోపేతం)

అధ్యాసీతాసనం దేవో యథోక్తం కమలాసన।
లమ్బమానపదాధారం కమలం పరికల్పయేత్॥ 19.24 ॥
* శ్రీభూమ్యోస్సన్నివేశః*

శ్రీర్దక్షిణే ధరా వామే దేవ్యౌ దేవస్య కల్పయేత్।
కర్మాదిబిమ్బషట్కం స్యాచ్ఛ్రీభూమిసహితం సదా॥ 19.25 ॥
* శ్రీదరాదేవ్యోరాసనస్థితివికల్పః*

ఏకస్మిన్విష్టరే స్యాతాం పృథగ్వా వల్లభే ఉభే।
వామం సఙ్కోచ్య చరణమితరం లమ్బయేదధః॥ 19.26 ॥
శ్రీర్ధరా త్వ్వ్యథా (6) సీనా స్థితే దేవే తథా స్థితా।
* ప్రభాయాః మానాది*

వృత్తాం వృత్తాయతాం వాపి ప్రభాం బిమ్బానుసారతః।। 19.27 ।।
(6. సీనేస్థితేదేవేతథాస్థితే.)

కుర్యాన్మనోహరాం యస్మాత్తేజోరాశిః ప్రభా మతా।
ద్వ్యఙ్గులం కాణ్డమానం స్యాత్పుష్పక్షేత్రం తదర్ధకమ్।। 19.28 ।।
అర్ధాఙ్గులం భవేత్క్షేత్రం కాణ్డం తదనుపూర్వవత్

వేత్రం తదను భూయోఽపి జ్వాలామాలోపరిస్థితా।। 19.29 ।।
అర్ధాఙ్గులాన్తరాలాస్స్యుర్జ్వాలాః పఞ్చశిఖాస్తథా।
త్రిశిఖా వా యథాయోగం దక్షిణావర్తశోభితాః।। 19.30 ।।
* ప్రభాయాంమీనాదిమూర్తికల్పనమ్*

యుగ్మా వా స్యురయుగ్మా వా కాణ్డే కాణ్డే ప్రకల్పయేత్।
దశావతారమూర్తీర్వా మీనాద్యాః కేశవాదికాః।। 19.31 ।।
ప్రభాయాః పార్శ్వయోః పృష్ఠే శఙ్కునాలం ప్రకల్పయేత్।
* తోరణప్రభా*

బిమ్బే యానాధిరూఢే కర్తవ్యా తోరణప్రభా।। 19.32 ।।
అన్తర్బహిశ్చ దార్ఢ్యార్థమాయసం తు నివేశయేత్।
* బింబప్రభాసనానిలోహజాన్యేవ.*

బిమ్బం ప్రభామాసనం వా లోహజం పలికల్పయేత్।। 19.33 ।।
* లోహమూర్తి నిర్మాణక్రమః*

ద్రావయిత్వా మధూచ్ఛిష్టం ప్రతిమాం తేన కల్పయేత్।
ధాన్యారాశిం వినిక్షిప్య తదూర్ధ్వే తిలతణ్డులమ్।। 19.34 ।।
చక్రాబ్జం తు లిఖేత్తస్మిన్ప్రాగగ్రాన్నిక్షిపేత్కుశాన్।
వస్త్రం చ నూతలనం తస్మిన్విస్తీర్య ప్రతిమాం క్షిపేత్।। 19.35 ।।
ప్రాచీనశిరసం పశ్చాజ్జుహుయాదనలే గురుః।
పుష్పైస్సమిద్భిర్లాజైశ్చ సర్పిషాష్టోత్తరం శతం।। 19.36 ।।
జుహుయాన్మూలమన్త్రేణ నృసూక్తేన చరుం పునః।
హుత్వైవం విధినాచార్యస్స్రగ్వీ కనకభూషణః।। 19.37 ।।
సంపాతాజ్యేన సంసిచ్యేత్ప్రతిమాం తత్వపద్ధతిమ్।
ధ్యాయేత్తత్ర శుభే లగ్నే పూజయేన్మూలవిద్యయా।। 19.38 ।।
యజమానో గురుం పూహ్య బహుభిస్తోషయోద్ధనైః।
బ్రాహ్మణాన్ విదుషో విత్తైర్బహుభిః పరితోషయేత్।। 19.39 ।।
స్థిపతిః ప్రతిమాం కుర్యాద్రథకారాభ్యనుజ్ఞయా।
మానోన్మానప్రమాణైస్తాం ప్రతిమాం కారయేచ్ఛుభామ్।। 19.40 ।।
మృదా లేపం తతః కుర్యాచ్ఛిల్పశాస్త్రానుసారతః।
* లోహవికల్పః*

సువర్ణం రజతం తామ్రం విశుద్ధం లోహముత్తమమ్।। 19.41 ।।
అథయ ధాన్య (7) రాశ్యాం తు పూర్వవన్న్యాసకల్పనమ్।
పూర్వవచ్చైవ జుహుయాదాచార్యాశ్చోదితక్రమాత్।। 19.42 ।।
(7. రాశ్యాదౌ.)

ద్రావయిత్వా తతశ్శుద్ధం లోహం న్యాయసమార్జితమ్।
స్థపతిః ప్రతిమాం తేన కుర్యాచ్ఛాస్త్రోక్తవర్త్మనా।। 19.43 ।।

లోహజాం ప్రతిమాం చైవం కల్పయేత్పరమాత్మనః।
స యాతి పరమం స్థానం పునరావృత్తివర్జితమ్ ।। 19.44 ।।
* ప్రతిమాయాహస్తాది వైకల్యేశాన్తి*

ప్రతిమాహస్తపాదాదివైకల్యే శాన్తిమాచరేత్।
ఆచార్యో దనహూమాద్యైస్తతశ్శాన్తిర్భవిష్యతి ।। 19.45 ।।
సమాదధ్యాదవయవాన్ వికలాన్ స్థపతిః పునః।
* చిత్రార్ధ చిత్ర చిత్రాభాసాది నిరూపణమ్*

చిత్రం చాప్యర్ధచిత్రం చ చిత్రాభాసమితి త్రిధా ।। 19.46 ।।
కౌతుకం తత్ర దృశ్యన్తే యస్మిన్నవయవాస్స్ఫుటమ్।
సర్వే సమన్తాచ్చిత్రం తు తద్విజ్ఞేయం చతుర్ముఖ ।। 19.47 ।।
హస్తాద్యవయవా యస్మిన్పురోభాగే సమీక్షితుమ్।
శక్యం నాపరభాగే తు తదర్ధం చిత్రమిష్యతే ।। 19.48 ।।
రూపితా ప్రతిమా యా తు వర్ణైరేవ సితాదిభిః।
కుడ్యాదౌ చిత్రమాభాసం తత్కౌతుకముదాహృతమ్ ।। 19.49 ।।
చిత్రముత్కృష్టమిత్యుక్త మర్ధం మధ్యమముచ్యతే।
ఆభాసమధమం విద్ధి మన్దిరే వాథ వేశ్మని ।। 19.50 ।।
స్థాపయేద్ధ్రువభిమ్బార్ధం పూర్వాలాభే యథోత్తరమ్।
* ప్రతిమానాం తాలాదిమానమ్*

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి ప్రతిమామానలక్షణమ్ ।। 19.51 ।।
ఏకాదిదశపర్యన్తం సఙ్ఖ్యయోపేయుషాం భిదామ।
తాలానాముత్తమాదీనాం రూపావిష్కృతిపూర్వకమ్ ।। 19.52 ।।

యత్కిఞ్చిత్ప్రతిమామానం విభజ్య దశదా పునః।
ఏకం ద్వాదశదా భక్త్వా తత్రైకాంశోఽఙ్గులః స్మృతః।। 19.53 ।।
అఙ్గులం చాష్టధా కృత్వా తత్రైకాంశో యవః స్మృతః।
తేనై వాఙ్గులమానేన అఙ్గప్రత్యఙ్గకల్పనా।। 19.54 ।।
ద్వాదశాఙ్గులకం మానం తాలాఖ్యమిహ కథ్యతే।
ద్వాదశాఙ్గులకస్తాలో ముఖ్యశ్చేతి ప్రతీర్తితః।। 19.55 ।।
ద్వ్యఙ్గులం గోలకం జ్ఞేయం కలేతి వ్యపదిశ్యతే।
ఏకాఙ్గులం భవేన్మాత్రా భాగో మాత్రాచతుష్టయమ్।। 19.56 ।।
ఉత్తమాధమమధ్యాని తాలాని కమలాసన।
ఏకాదిదశపర్యన్తం సఙ్ఖ్యయా చ్ఛేదయన్తి చ ।। 19.57 ।।
మీయతే దశతాలేన వాసుదేవస్సనాతనః।
సవార్ధతాలౌ బ్రహ్మేశౌ నవతాలేన దేవతాః।। 19.58 ।।
అష్టార్ధతాలౌ ద్వారస్థాః కుముదాదిగణాస్తథా।
అష్టతాలాంశ్చ మనుజాన్ పిశాచాదీంశ్చ సప్తకాన్।। 19.59 ।।
షట్తాలాన్ కుబ్జకాన్ విద్ధి పంచతాలాంస్తు వామనాన్।
చతుస్తాలాని భూతాని త్రితాలాః కిన్నరాస్తథా।। 19.60 ।।
మత్స్యా ద్వితాలకా జ్ఞేయాస్తాలేనై కేన పన్నగాః।
దశతాలం చతుర్వింశదఙ్గులీనాం శతం భవేత్।। 19.61 ।।
ఉత్తమం మధ్యమం వింశత్కనిష్ఠం షోడశ స్మృతమ్।
నవతాలం తు తచ్ఛ్రేష్ఠం యచ్ఛతం ద్వాదశాధికమ్।। 19.62 ।।
అష్టాధికం శతం మధ్యం కనీయశ్చతురుత్తమమ్।
అష్టతాలాం శతం శ్రేష్ఠం మధ్యమం షణ్ణవత్యపి।। 19.63 ।।
(8) చతుర్ధహీనమధమమష్టతాలం ప్రకీర్తితమ్।
ఉత్తమాదిక్రమోఽన్యేషు సప్తతాలాదిషూహ్యతే।। 19.64 ।।

(8. తచ్చతుర్థిన.)

చతుశ్చతుర్విహీనాం చేత్క్రమాదఙ్గులిభిర్భవేత్।
పూర్వం పూర్వం యథోక్తం తత్త్రైవిధ్యమవగమ్యతామ్ ।। 19.65 ।।
(9) త్రయోదశార్ధాఙ్గులికం దశతాలోత్తమే ముఖమ్।
అర్ధేనాఙ్గులినా పీనం మధ్యమం సంప్రచక్షతే ।। 19.66 ।।
(9. తియార్ధాఙ్గులికం నామ.)

అర్ధేనాఙ్గులినా హీనమేకైకమితరేష్వపి।
ధ్రువాయాముత్తమం తాలమర్చాయాం మధ్యమం భవేత్ ।। 19.67 ।।
అధమం పరివారాణాం సర్వేషాం కమలాసన।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే లోహజప్రతిమా నిర్యాణ తాలవిభాగో నామ

ఏకోనవింశోఽధ్యాయః

--------------***************-------------

పాద్మసంహితాయామ్.

వింశోఽధ్యాయః

శ్రీభగవాన్---

* ప్రతిమామానవిధిః*

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి ప్రతిమామానముత్తమమ్।

మానం ప్రమాణమున్మానం (1) ఇతి మానం త్రిధా భావేత్।। 20.1 ।।

(1. పరిమాణోప మానకమ్। లంబామానం షడేతాని మానాని కథయామ్యహమ్। ఇతి కేషుచిత్కోశేషు పాఠోదృశ్యతే.)

మానముత్సేధమానం స్యాదున్మానం నహనం మతమ్।

మానం చ తిర్యగూర్ధ్వం యత్తత్ప్రమాణమిహోచ్యతే।। 20.2 ।।

(2) తత్ర ప్రతికృతేస్తావత్తదఙ్గానాం కథ్యతే।

ఉత్సేధమానం మూర్ధాది పాదాన్తమనుపూర్వశః।। 20.3 ।।

(2. తస్యాః)

(3) లద్ధానాం దేహతస్తావదఙ్గులీనాం శతేన తు।

(4) చతుర్వింశతిమానేన ప్రతిమాం పరికల్పయేత్।। 20.4 ।।

(3.లబ్ధోనదేహీనాం తావత్। లబ్ధానాం దేహినామ్.) (4. చతుర్వంశేన.)

ఉష్ణీషమఙ్గులమితం కేశాన్తం త్ర్యఙ్గులం మతమ్।

(5) దృకూన్రాన్తం తదారభ్యషట్త్రింశద్యవసమ్మితమ్।। 20.5 ।।

(5. ఉత్కూన్రాన్తమ్.)

తద్వన్నాసాపుటాన్తం స్యాత్తద్వచ్చ చిబుకావధి।

తేన కేశాన్తమారభ్య ముఖమానం చతుర్ముఖ।। 20.6 ।।

అష్టోత్తరం యవశతం చిబుకావయవావధి।

గలమర్ధాఙ్గులం సార్ధం త్ర్యంగులం (6) కణ్ఠమిష్యతే।। 20.7 ।।

(6.కర్ణ.)

హిక్కాసూత్రం సమారభ్య హృదయాన్తం (7) ముఖే స్థితమ్।
తతః ప్రభృతి నాభ్యన్తం సార్ధం సత్రిదశాఙ్గులమ్।। 20.8 ।।
(7.ముఖోన్నతం)

తతః ప్రభృతి మేఢ్రాన్తం తద్వదుత్సేధమిష్యతే।
తన్మూలాజ్జానుపర్యన్తం త్రిన్యూనం త్రిదశాంగులమ్।। 20.9 ।।
చతురఙ్గులముత్సేధం జానుమణ్డలమిష్యతే।
అఙ్ఘ్రాన్తం జానునోఽధన్తాదూరుతుల్యమితీరితమ్।। 20.10 ।।
తతస్తాలాన్తముత్సేధం చతురంగులసంమితమ్।
దేహాఙ్గులాని యావన్తి దశ తాలేఽభిపూజితే।। 20.11 ।।
విభజ్య తావన్త్యుక్తాని మధ్యమే శ్రూయతాం క్రమః।
త్రయోదశాంగులం వక్త్రం త్రిస్థానం చ తదంగులమ్।। 20.12 ।।
షడ్వింశత్యంగులోత్సేధమురుమానముదాహృతమ్।
తద్వజ్జఙ్ఘాసముత్సేధం ఉత్తరేణేతరత్సమమ్।। 20.13 ।।
అధమే దశతాలే తు ముఖం శతయవం మతమ్।
త్రిస్థానం (8) తావదేవస్యాదూరుర్యవశతద్వయమ్।। 20.14 ।।
(8.త్రిస్థానస్య తదేవ స్యాత్.)

జఙ్ఘా చ తత్సమోత్సేధా ముఖ్యేనాన్యత్సమం మతమ్।
వింశద్యవశతం పాదద్రాఘిమా కమలాసన।। 20.15 ।।
(9) అఙ్గుష్ఠం వేదమాత్రం స్యాత్తదాయామా చ తర్జనీ।
ఏకత్రింశద్యవాయామా మధ్యమాఙ్గులిరిష్యతే।। 20.16 ।।

(9. అంగుష్ఠే త్ర్యంగులాయామం)

త్రింశద్యవాఽనామికాస్యాత్కనిష్ఠా త్ర్యంగులాపి చ।
యవైశ్చ పఞ్చభిర్యక్తా పార్ష్ణి చ చతురఙ్గులా।। 20.17 ।।
(10) హిక్కా తయోరధో బాహురఙ్గులీ సప్తవింశతిః।
తతశ్చ మణిబన్ధాన్తం షడ్వింశత్యంగులాయతమ్।। 20.18 ।।
(10.హిక్కాన్తయేరధో.)

యవద్వయేన చ యుతం మణిబన్ధాత్తలం పునః।
మధ్యమాంగులమూలాన్తం పఞ్చాశద్యవసంమితమ్।। 20.19 ।।
పఞ్చాంగులమథాంఙ్గుష్ఠం తర్జనీ తద్వదాయతా।
షడ్యవై శ్చాధికాయామా మధ్యమా తు ష఼డంగులా।। 20.20 ।।
ఆయతా షడ్యవై శ్చాపి తత్సమానామికా మతా।
కనిష్ఠాఙ్గుష్ఠతులితా మాంపలగ్నవఖావధి।। 20.21 ।।
ఏకాఙ్గులా సఖాయామా (11) శిష్టా షడ్యవసంమితా।
బాహువచోపబాహుస్స్యాచ్చతురఙ్గులమాయతః।। 20.22 ।।
(11. శిఖా.)

చతుర్యపం చోర్ధ్వ (12) కణం నాలం చఞ్చాఙ్గులాయతమ్।
లిఙ్గం పఞ్చాఙ్గులాయామం ముష్కం తు చతురఙ్గులమ్।। 20.23 ।।
(12. కర్ణమ్.)

సార్ధాష్టాఙ్గులివిస్తారం లలాటం తదనన్తరమ్।
ద్వాదశాంగులవిస్తారం బాలచన్ద్రసమా (13) కృతి।। 20.24 ।।

(13.కులమ్.)

తతస్తు కర్ణయోర్మధ్యం సార్ధం సత్రిదశాంగులమ్।
దశాంగులమధస్తస్య విస్తారం చిబుకస్య తు।। 20.25 ।।
సపాదం ద్వ్యంగులం పూర్ణం చాపతుల్యాకృతిర్భవేత్।
మూలమధ్యాగ్రవిస్తారః గ్రీవాయాః క్రమశో భవేత్।। 20.26 ।।
(14) నవాంగులం తథైకోనం సార్ధం సప్తాంగులి స్తథా।
(15) హిక్కాన్తతో రథో బాహుమూలయోరన్తరం భవేత్।। 20.27 ।।
(14. నవాఙ్గులస్తథైకోనః సాధన సప్తాఙ్గులిః) (15. హిక్కాన్తతోరధో' ఇత్యేవ లేఖనసరణిరస్తిక్వచిత్ క్వచిత్ హిక్కాన్తయోరిత్యస్తి.)

యవైశ్చతుర్భిర్విస్తీర్ణం సచత్వారింశదంగులమ్।
కక్షయోర్మధ్యవిస్తారస్త్ర్యంగులస్సార్ధవింశతిః।। 20.28 ।।
అష్టా(16) దశాంగులం మానం స్తనయోరపి చాన్తరమ్।
షోడశాంగువిలస్తారం తున్దమధ్యముదాహృతమ్।। 20.29 ।।
(16. దశాఙ్గులమితమ్.)

అష్టాదశాంగులా శ్రోణీ రధరోదర? మిష్యతే।
కటిప్రదేశవిస్తారస్త్ర్యాఙ్గులస్తార్ధవింశతిః।। 20.30 ।।
ఊరుమూలస్య విస్తారస్సార్ధం సత్రిదశాఙ్గులమ్।
అగ్రమేకాంగులం సార్ధద్వ్యంగులం మధ్యమిష్యతే।। 20.31 ।।
ద్వ్యంగులో మూలవిస్తారో లిఙ్గస్య సముదాహృతః।
విస్తీర్ణం త్ర్యంగులం మూలం మధ్యమర్ధాధికం పునః।
విస్తీర్ణమగ్రముష్కస్య ద్వాత్రింశద్యవసంమితమ్।। 20.32 ।।
విస్తీర్ణమేకాదశభిరంగులై రూరుమధ్యమమ్।

అగ్రం దశభి (17) రేతస్య విస్తీర్ణం కమలాసన।। 20.33 ।।
సవాంగులం జానుచక్రం పార్శ్వమర్ధేన్దుసన్నిభమ్।
(17. రేవస్యాత్.)

మూలం నవాష్టౌ మధ్యం స్యాజ్జఙ్ఘాగ్రం సార్ధసప్తకమ్।
(18) విస్తీర్ణో నలకాభాగః సార్ధైశ్చ చతురంగులైః।। 20.34 ।।
(18.విస్తీర్ణనవకాభోగః)

అక్షిమూలస్య విస్తారస్త్ర్యంగులస్సచతుర్యవః।
సార్ధపఞ్చాంగులం మధ్యమగ్రం సార్ధషడంగులమ్।। 20.35 ।।
సార్ధమష్టాంగులం మూలం బాహూ సప్తాంగులౌ పునః।
మధ్యాగ్రే తుల్యవిస్తారే ప్రకోష్ఠావయవః పునః।। 20.36 ।।
సార్ధేన సప్తభిర్మూలే విస్తీర్ణం సార్ధపఞ్చభిః।
మధ్యే చతుర్భిరగ్రే స్యాన్మణిబన్ధస్య తూచ్యతే।। 20.37 ।।
పంచాగులార్ధసహితః తద్వత్కరతలం స్మృతమ్।
అంగుష్ఠే మూలవిస్తారో ద్వ్యంగులో మధ్యమాంగులిః।। 20.38 ।।
(19) సషడ్యవం తు ముష్ట్యగ్రమంగులేనైవ సంమితమ్।।
తర్జన్యామూలవిస్తారో నవభిస్సంమితో యవైః।। 20.39 ।।
(19. సష్డయవమముష్యాగ్రమఙ్గనమన్వితమ్.)

మధ్య మేకాంగులం సప్తయవమగ్రముదాహృతమ్।
మూలం దశయవం మధ్మం మధ్యమాయా యవా నవ।। 20.40 ।।
అగ్రమేకాంగులం ప్రోక్తమితరా తర్జనీసమా।
మూలమష్టౌ కనిష్ఠాయాః (20) యవాస్సప్తైకమధ్యమా।। 20.41 ।।

(21) షడ్యవాంగులమగ్రేభ్యః పాదోనా సఖవిస్తృతిః।

(20. యవాస్సప్తైన మధ్యమమ్.) (21. షడ్యవాన్వతమగ్రం స్యాత్.)

మధ్యే కరతలే రేఖా మధ్యమామూలముత్థితా॥ 20.42 ॥

కనిష్ఠామూలమారభ్య రేఖా మధ్యమగా భవేత్।

మధ్యమాంగులితర్జన్యోర్నిర్మాతవ్యా విచక్షణైః॥ 20.43 ॥

అంగుష్ఠమూలమారభ్య (22) తర్జన్యన్తశ్చ మధ్యమా।

తయోశ్చ రేఖయోర్మధ్యే తర్జనీమూలగామినీ॥ 20.44 ॥

(22. తర్జిన్యాఙ్గుష్ఠమధ్యగా.)

రేఖా కల్ప్యా యథాశాస్త్రం శాస్త్రాభిజ్ఞేన శిల్పినా।

లలాటస్య చ విస్తారస్సపాదద్వ్యంగులో భవేత్॥ 20.45 ॥

తస్యాధస్తాద్భ్రువౌ కల్ప్యౌ చత్వారింశద్యవాయతౌ।

మధ్యే యవేన విస్తీర్ణే యూకాగ్రే చాపసన్నిభే॥ 20.46 ॥

తయోర్మధ్యం నవయవం అష్టాదశయవాయతమ్।

చక్షుః నీనికాయామో విస్తారశ్చ యనః స్మృతః॥ 20.47 ॥

అంగులం శ్వేతబిమ్బస్య విస్తారం కృష్ణమణ్డలమ్।

యవోనమంగులం జ్యోతిస్తన్మధ్యే యవసంమితమ్॥ 20.48 ॥

యూకమానా తు తన్మధ్యే దృష్టిః పక్ష్మావలీ పునః।

ఊర్ధ్వా సమన్వితా సార్ధత్ర్యంగులా దశభిర్యవైః॥ 20.49 ॥

విస్తీర్ణాతు (23) యవాయామా విస్తారస్తు తదర్ధకః।

అశీతిః పక్ష్మరోమాణి వక్రాగ్రాణ్యసితాని చ॥ 20.50 ॥

(23. తదయామా.)

ద్వ్యంగులం చక్షుషోర్మధ్యం మధ్యం చ శ్రుత్యపాఙ్గయోః।
చత్వారింశద్యవం (24) కర్ణవిస్తారో ద్వ్యఙ్గులో భవేత్।। 20.51 ।।
(24. శ్రోత్ర.)

ఊర్ధ్వం కర్ణస్య చాయామస్సహార్ధచతురంగులః।
నాలం పఞ్చాంగులమితం విస్తారషడ్యవః పునః।। 20.52 ।।
పశ్చాచ్చతుర్యవా నాలీ నాలతుల్యం చతుర్ముఖ।
శ్రమణస్య (25) చ పిప్పల్యాః మధ్యగర్తం చతుర్యవమ్।। 20.53 ।।
(25. హి వైపుల్యం)

(26) త్రివక్త్రకర్ణపిప్పల్యా గల్లపాత్రమివ స్థితమ్।
బన్ధనం త్ర్యంగులం రన్ధ్రం నేత్రసూత్ర (27) సమున్నతమ్।। 20.54 ।।
(26. శ్రీవత్సం కర్ణపిప్పల్యా భల్లపాత్రమవ గల్లపత్ర.)

(27. సమం మతమ్.)

నాసికామూలమధ్యాగ్రవిస్తారః కథ్యతే క్రమాత్।
అంగులం (28) చాంగులం సార్ధద్వ్యంగులం సచతుర్యవమ్।। 20.55 ।।
(28. ద్వ్యఙ్గులం యద్వా)

అంగులేనోన్నతం మూలం తేన సార్ధేన మధ్యమమ్।
ద్వాభ్యాం యవాభ్యాం మూలేన ద్వ్యంగులేనాగ్రమున్నతమ్।। 20.56 ।।
షడ్యవం సుషిరం తస్య పుటమధ్యం చతుర్యవమ్।
పుటపార్శ్వస్య విస్తారో ద్వియవః పరికీర్తితః।। 20.57 ।।

ఉత్సేధోఽర్ధాంగులస్తస్య నాసికా తిలపుష్పవత్।
ఉత్తరోష్ఠాయతం సార్ధం చతురంగులమిష్యతే।। 20.58 ।।
విస్తారోఽర్ధాంగులస్తస్య పరం సార్ధాంగులాయతమ్।
విస్తీర్ణమంగులం తస్య పాలీ చైకయవా మతా।। 20.59 ।।
(29) చిబుకోష్ఠౌ దశయవౌ విస్తారాయామసంమితౌ।
(29.చిబుకోష్ఠాదశయవౌ.)

(30) గుల్పం పాదాఙ్గులోత్సేధం దర్పణోదరసన్నిభమ్।। 20.60 ।।
(30.గణ్డమ్.)

విస్తీర్ణావయవౌ తుల్యౌ రాజదన్తౌ చతుర్యవౌ।
ద్వాత్రింశద్దశనాః కల్ప్యాః యథాశాస్త్రోక్తవర్త్మనా।। 20.61 ।।
జిహ్వా షడఙ్గులాయామా విస్తీర్ణా త్ర్యఙ్గులా భవేత్।
రేఖాత్రయాఙ్కితా (31) గ్రీవా హిక్కా (32) సూత్రాత్ స్తనస్థితి।। 20.62 ।।
(31. లీఢా) (32.సూత్రసమస్థితిః.)

ఏకాదశాంగులం వృత్తం ద్వ్యంగులం స్తవమణ్డలమ్।
చతుర్యవం చూచుకం స్యాత్ స్తనమణ్డలమధ్యగమ్।। 20.63 ।।
చతుర్యవం నాభిగర్తం దక్షిణావర్తమిష్యతే।
అధ్యర్ధమంగులం వృత్త మక్షమర్ధాంగులోన్నతమ్।। 20.64 ।।
ఉష్ణీషాత్పృష్ఠకేశాన్తమేకాదికదశాంగులమ్।
ఉష్ణీషాత్పర్శ్వకేశాన్తం ద్వాదశాంగులమానకమ్।। 20.65 ।।
కర్ణయోరన్తరం విద్యాత్ సార్ధం సత్రిదశాఙ్గులమ్।
ములమధ్యాగ్రభాగేషు పృష్ఠగ్రీవా యథాక్రమమ్।। 20.66 ।।

విస్తీర్ణా నవభిస్తార్ధేనంగులైర్నవభిస్తథా।

అష్టాభిశ్చ భవేత్తస్యా అధస్తాత్క కుదస్థితిః।। 20.67 ।।

ఆయామోత్సేధవిస్తారైః కకుదం తచ్చతుర్యవమ్।

షట్త్రింశదంగులం బాహ్వో ర్మధ్యం విస్తారపృష్ఠతః।। 20.68 ।।

షడ్వింశతిశ్చాంగులానాం కక్షయోరన్తరం భవేత్।

పృష్ఠమధ్యస్య విస్తరో బ్రహ్మన్ సప్తదశాంగులః।। 20.69 ।।

విస్తీర్ణా పఞ్చవింశత్యా శ్రోణీ పార్శ్వౌ తథాంగులైః।

కటిప్రదేశవిస్తారష్షడ్వింశత్యంగులో భవేత్।। 20.70 ।।

షట్త్రింశదఙ్గులం మధ్యే కకుదస్య కటేస్తథా।

(33) ద్వ్యంగులోన్నతమేతస్య స్ఫిచౌ తన్మధ్యమంగులమ్।। 20.71 ।।

(33. ద్వ్యఙ్గులౌ శతమేతస్య.)

(34) అఙ్గులం స్తనయోర్మూలం మధ్యం సప్తాఙ్గులం భవేత్।

అగ్రం త్ర్యంగులవిస్తారమూర్వోర్మూలాదిషు త్రిషు।। 20.72 ।।

(34. అష్టాంగులస్త.)

భవేత్క్రమేణ విస్తారస్సార్ధస్సత్రిదశాంగులః।

ద్వాదశాంగులయుక్తస్యాత్తథైవ ద్వాదశాంగులః।

జాన్వష్టాంగులవిస్తారం సార్ధమష్టాంగులం భవేత్।। 20.73 ।।

జఙ్ఘామధ్యం సువిస్తీర్ణం (35) నాలికా చతురంగులా।

చతుర్యవాధికా చైవ గుల్ఫశ్చ చతురఙ్గులః।। 20.74 ।।

(35.నలకా.)

విస్తారమానం త్రిగుణం సర్వేషాం నహనం మతమ్।

అభితిదో వా వరదో ముఖ్యో వామేతరః కరః।। 20.75 ।।

స్తనసూత్రసమం కార్యం అఙ్గులాగ్రం కరస్య తు।

తయోర్భవేదన్తరాలం ద్వాదశాఙ్గులమబ్జజ।। 20.76 ।।

అంగుష్ఠతర్జనీమధ్యే సనాలం కమలం భవేత్।

వరదే కమలాకారం లిఖేత్కరతలోదరే।। 20.77 ।।

అధోముఖే వామహస్తే ముఖ్యే కుర్యాద్గదాం శుభామ్।

చతుస్తాలాయతాం మూలే స్థూలామగ్రే కృశామృజుమ్।। 20.78 ।।

త్ర్యంగులం మూలనహనమగ్రే సహనమంగులమ్।

ద్వ్యంగులం సార్ధమితరద్గదామధ్యం చతుర్ముఖ।। 20.79 ।।

కటిప్రసవ్యం కరయోరన్తరం ద్వ్యఙ్గులం భవేత్।

కటిస్పృశం కరం కుర్యాత్ప్ర సవ్యం గదయా వినా।। 20.80 ।।

ఉద్ధరేద్బాహుసీమాన్తమూర్ధ్వహస్తౌ ధృతాయుధౌ।

బాహుప్రకోష్ఠయోర్మధ్యం మూలమష్టాంగులం భవేత్।। 20.81 ।।

మధ్యం దశాంగులమితమగ్రమానం ముఖం స్మృతమ్।

ఊర్ధ్వే హస్తద్వయాఙ్గుష్ఠో సహానామికయా నతమ్।। 20.82 ।।

తర్జనీమధ్యమాభ్యాం తు (36) ధారయన్తం తథామ్బుజమ్।

చక్రం సుదర్శనం వృత్తం ద్వాదశాఙ్గులమానకమ్।। 20.83 ।।

(36. ధారయోచ్చక్రమంబుజమ్.)

అష్టాంగులమరక్షేత్రం ద్వ్యంగులా చక్రపిణ్డికా।

తద్వృత్తాన్యన్నేమివలయం చతుర్జ్వాలాసమన్వితమ్।। 20.84 ।।

(37) నాభావుభయతో జ్వాలా త్రిశిఖావర్తశోభితా।

అధ్యర్ధద్వ్యఙ్గులోత్సేధా విస్తీర్ణార్ధాదికాంగులా।। 20.85 ।।

(37. నాసా హ్యుభయతే. తాసాముభయ నాసాముఖం యతో.)

అరాణి యవతుల్యాని నేత్రతుల్యాని వా పునః।
అష్టౌ ద్వాదశ వా షడ్వా షడ్జ్వాలం శఙ్ఖమిష్యతే।। 20.86 ।।
విస్తారోఽష్టాంగులస్తస్య ద్వాదశాంగులమాయతమ్।
ప్రదక్షిణావర్తయుతం జ్వాలాగ్రం శఙ్ఖచక్రయోః।। 20.87 ।।
కేశాన్తేన సమం యద్వా నేత్రసూత్రేణ తత్సమ్।
సార్ధాంగులాన్తరాదూర్ధ్వం జానునీ ద్వ్యంగులాన్తరే।। 20.88 ।।
జఙ్ఘయోర్వ్యంశతియవమన్తరాలం ప్రశస్యతే।
అక్షయోస్త్ర్యంగులం (38) మధ్యం తయోస్సప్తాంగులం భవేత్।। 20.89 ।।
(38.మధ్యే స్తనయోస్సప్తచాఙ్గులమ్.)

చరణాంగుష్ఠయోర్మధ్యం నవాంగులముదాహృతమ్।
ఋజుస్థితస్య చరణం శయ్యాయాం ఋజు దక్షిణమ్।। 20.99 ।।
ఇతరత్కుంచితం సప్తవింశత్యంగులమన్తరమ్।
అంగుష్ఠయోర్గుల్ఫమధ్యం చతురంగుల మిష్యతే।। 20.91 ।।
జాన్వన్తరాలముదితం సార్ధం సత్రిదశాంగులమ్।
సవ్యేతరకరం మౌలేరగ్రాన్తం వినివేశయేత్।। 20.92 ।।
ప్రసారయేద్వామహస్తం ఆజానుకమలాసన।
దక్షిణే కమలం వామే గదాం హస్తే ప్రకల్పయేత్।। 20.93 ।।
భిధ్యతే ప్రతిమాభంగైస్త్రిభిరేతైశ్చతుర్ముఖ।
అభఙ్గసమభఙ్గాభ్యామతిభఙ్గేన చైవ హి।
శిరోమధ్యే నాసికాగ్రే ఆస్యమధ్యే గలస్య చ।। 20.94 ।।
మధ్యే చ హృదయే నాభౌ మధ్యే లిఙ్గస్య (39) వామతః।
భాగేషడఙ్గులే చోరౌ వామే మధ్యే చ గుల్ఫయోః।। 20.95 ।।

(39. మానతః)

లమ్బయేత్సూత్రమాభఙ్గం భిన్నా చ ప్రతిమా మతా।
యథోక్త ప్రతిమామానా (40) దూనా వా త్రిభిరఙ్గులైః।। 20.96 ।।
(40. దూనైవ.)

శిఖామణిగతం సూత్రం వామ (41) పూరిగమధ్యగమ్।
వామే లలాటే మకరే వామే వామే చ చక్షుషి।। 20.97 ।।
(41.పూరిత.)

నాభౌ మధ్యే (42) నలకయోర్మధ్యే చ యది లమ్బయేత్।
సమభఙ్గవిశిష్టా సా న్యూనైషా చతురఙ్గులైః।। 20.98 ।।
(42. నాలగయోః)

మూర్ధ్ని వామే లలాటే చ వామనేత్రస్య మధ్యగమ్।
ఆస్యమధ్యే తథా నాభౌ దక్షిణే గుల్ఫమధ్యగమ్।। 20.99 ।।
సూత్రం ప్రలమ్బయేదేవం అతిభఙ్గా తు సా మతా।
న్యూనా పఞ్చాఙ్గులై రేషా ప్రతిమా పూర్వమా నతః।। 20.100 ।।
(43) అతిభఙ్గశ్శయానాయాః ప్రశస్తోరామకృష్ణయోః।
(43. అతి భఙ్గశ్శయానస్య.)

* కిరీటాదీనాంమానమ్.*

(44) సహజానాం భూషణాదికిరీటానాం చతుర్ముఖ।। 20.101 ।।

(44. భఙ్గానాం తు కిరీటాదిభూషణాం తథైవ చ।)

వక్ష్యామి మానమధునా యథాతథమనుక్రమాత్।
చతుర్వింశాఙ్గులాయామం (45) యద్వా పఞ్చదశాఙ్గులమ్।। 20.102 ।।
(45. కరిటమథవా భవేత్ అష్టా దశాఙ్గులాయామం యద్వా పంచదశాఙ్గులమ్)

మూలమధ్యాగ్రనహనం కిరీటస్య యథాక్రమమ్।
త్రింశతా సప్తభిర్ద్వాభ్యాం ఏకేనాపి తథాఙ్గులైః।। 20.103 ।।
తస్య మధ్యే చతుర్దిక్షు పూరితాని తథాఙ్గులైః।
తస్య మధ్యే చతుర్దిక్షు పూరితాని ప్రకల్పయేత్।
శోభయేచ్చ మహారత్నై (46) రగ్రే చైకశిఖా మణిం।। 20.104 ।।
(46. రగ్రేర్దేశ్చ మహామణిః)

చతుర్దశాఙ్గులోత్సేధం కల్పయేత్కేశబన్ధనమ్।
మూలపట్టం కిరీటస్య విస్తీర్ణం ద్వ్యంగులం భవేత్।
ఏకాంగులమమూష్యాగ్రం త్ర్యంగులం చ శిఖామణిః।। 20.105 ।।
పద్మమష్టదలం కుర్యాదధస్తాచ్చ శిఖామణేః।
ద్విగోలకాయతం చిత్రైరన్యైరపిచ శోభయేత్।। 20.106 ।।
శిరసః పృష్ఠభాగే స్యాచ్చిరశ్చక్రం తు చక్రవత్।
వినాకృతం తు జ్వాలాభిః పద్మం యద్వా యథారుచి।। 20.107 ।।
ప్రకల్ప్యం మధ్యతో దామ (47) చక్రే గోలకమాయతమ్।
నహసం (48) ద్వ్యంగులం తస్య నాలం స్యాద్గోలకాయతమ్।। 20.108 ।।
(47. చక్రగోలక.)(48. త్ర్యంగులం)

మకరం గోలకోత్సేధం కుర్యా దష్టాఙ్గులాయతమ్।
తద్వక్త్రాత్సుమనోదామ నిస్సృతం బాలచన్ద్రవత్॥ 20.109 ॥
ద్వ్యఙ్గులం కర్ణసుమనః కర్ణదామ చ లమ్బయేత్।
హారం త్ర్యంగులవిస్తారమగ్రయోర్నేత్రబన్ధనమ్॥ 20.110 ॥
మూక్తావిభూషితం మధ్యే (49) మహారత్నపరిష్కృతమ్।
(49. హారన్త్ర పరిష్కృతమ్.)

కుర్యాచ్చ దక్షిణే వక్షస్థసలే శ్రీవత్సమఙ్గులమ్॥ 20.111 ॥
అర్థాధికం త్రికోణం చ తన్మధ్యే కమలాలయామ్।
ద్విహస్తాముద్యదమ్భోజధారిణీం శ్రియమద్భుతామ్॥ 20.112 ॥
అపరాభ్యాం చ హస్తాభ్యాం వరాభయసమన్వితామ్।
కిరీటహారకేయురసర్వాభరణభూషితామ్॥ 20.113 ॥
కుర్యాద్గోలకవిస్తారం ముఖే పఞ్చాఙ్గులాయతమ్॥
త్రిగుణం బ్రహ్మసూత్రం స్యాన్నాభేశ్చాపి ప్రదక్షిణమ్॥ 20.114 ॥
ఏకాంగులం చోత్తరీయం నేత్రబన్ధేన బన్ధయేత్।
విస్తీర్ణం ద్వ్యఙ్గులం మధ్యే త్వగ్రమేకాఙ్గులం భవేత్॥ 20.115 ॥
ముక్తాదామపరిష్కారం సర్వాభరణభూషితమ్।
కుక్షిబన్ధనమాశ్చర్యం నేత్రబన్ధేన యోజయేత్॥ 20.116 ॥
(50) ముక్తాదామ చ కేయూరం కుర్యాత్పూరితసన్నిభమ్।
సప్తాఙ్గులైశ్చ విస్తీర్ణం నానారత్నపరిష్కృతమ్॥ 20.117 ॥
(50. మూఖాయామం చ కేయూరం కుర్యాత్తత్ర పృథాదరమ్.)

గులికాంగులవిస్తీర్ణా ఆయతాద్వ్యంగులేన చ।
గులికానాం త్రయం కుర్యాన్నేత్రబన్ధేన బన్ధయేత్॥ 20.118 ॥

సర్వరత్నపరిష్కారాన్ వలయాం స్త్రీన్ ప్రకల్పయేత్।
ఏకాఙ్గులపరీణాహాన్ కటకైశ్చోపశోభితాన్।। 20.119 ।।
సౌవర్ణాన్యంగులీయాని బన్ధానేకమణీని చ।
పరిణాహో భవేత్తేషాం ద్వియవస్త్రియవో పి వా।। 20.120 ।।
(51) మధ్యమామఙ్గులిం నైవ మణ్డయేదఙ్గులీయకైః।
త్ర్యంగులః కటిసూత్రస్య విస్తారో రత్నశోభితః।। 20.121 ।।
(51. మధ్యమఙ్గులికమ్)

తన్మధ్యే (52) మకరీ చైవ పఞ్చాంగులసమాయతా।
(52.త్రివలీ.)

చుతురంగులవిస్తారా దంష్ట్రాకుటిలమాననమ్।। 20.122 ।।
వృత్తాక్షం భ్రుకుటీయుక్తమాస్యనిస్సృతమౌక్తికమ్।
కుర్యాన్మౌక్తికదామాని త్రీణ్యాగుల్ఫం ప్రకల్పయేత్।। 20.123 ।।
పాదాకల్పం త్రికటకం ద్వ్యంగులం పరిణాహతః।
నూపురం చ తథా కుర్యాత్కిఙ్కిణీజాలమణ్డితమ్।। 20.124 ।।
వస్త్రం చ పీతపూర్వం తదాగుల్ఫం పార్శ్వలమ్బితమ్।
కల్పయేద్వనమాలాం తు నానాపుష్పసముజ్జ్వలామ్।। 20.125 ।।
నానారత్నమయీం వాపి యద్వా కేవలపఙ్కజామ్।
కర్ణతశ్చరణం యావల్లమ్బయేదద్భుతాకృతిమ్।। 20.126 ।।
అథవా (53) వల్లికాకారాం నాహతశ్చతురఙ్గులామ్।
ప్రద్యోతనసహస్రాభం ద్యోతమానం చ కౌస్తుభమ్।। 20.127 ।।
(53. వల్కలాకారామ్.)

(54) లమ్బయేదురసి స్వచ్ఛమిన్దిరాసోదరం మణిమ్।

రూపస్యా (55) భరణానాం చ నియమస్సంప్రదర్శితః।। 20.128 ।।

(54. కల్పయేదురసి.) (55. భరణాదీనామ్.)

(56) న హ్యశేషేణ రూపం మే ప్రతికర్మాణి వా పునః।

నిర్మాతుం భవతా శక్యం కిముతాన్యైః కుశిల్పిభిః।। 20.129 ।।

(56. తేనేహాశేష రూపం మే.)

తథాపి శాస్త్రాణ్యాలోచ్య తత్ జ్ఞైశ్శాస్త్రం విమృశ్యచ।

న్యూనాతిరేకరహితం బిమ్బం కుర్యాద్యథాతథమ్।। 20.130 ।।

న్యూనాతిరేకే వా దోషో (57) మహాన్ వక్తుం న శక్యతే।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే ప్రతిమామాన (58) విధిర్నామ

వింశోఽధ్యాయః

(57. మయావేత్తుమ్.) (58.ప్రతిమాలక్షణ భుషణ లక్షణం నామ.)

--------------*****************------------

పాద్మసంహితాయామ్.

ఏకవింశోఽధ్యాయః

శ్రీభగవాన్----

* శ్రీయాదిదేవీమూర్తిమానమ్*

అథ శ్రియాది దేవీనాం (1) నిర్మాణవిధిరుచ్యతే।
దశతాలాదినా యేన తాలమానేన (2) కల్ప్యతే।। 21.1 ।।
(1. నిర్మణమధునోచ్యతే.) (2. కల్పితః)

దేవో దేవ్యశ్శ్రియాద్యాస్తు కల్పనీయా (3) శ్చతుర్ముఖ।
తదనన్తరతాలేన నాధికేన సమేన వా।। 21.2 ।।
(3. స్తథాబ్జజ.)

యావన్త్యో యాశ్చ యన్మానా శ్శ్రియాదేశ్శూలయష్టయః।
తన్మానాస్తాశ్చ తావత్యః కథ్యన్తే సంప్రతి క్రమాత్।। 21.3 ।।
పఞ్చతాలమితాయామా వంశయష్టిశ్చతుర్ముఖ।
విస్తారస్త్ర్యఙ్గులో మూలే (4) సహ షడ్బిర్యవైరపి।। 21.4 ।।
(4. సద్విషడ్బి.)

మధ్యతస్త్ర్యంగుల (5) స్సార్ధస్త్ర్యఙ్గులః పునరగ్రతః।
చతుర్దశాంగులో మధ్యే మూలే పఞ్చదశాంగులః।। 21.5 ।।
(5. స్సాష్ట.)

నాహోఽగ్రే వంశయష్టేస్స్యాత్సార్ధం సత్రిదశాంగులమ్।
చతురశ్రస్సువృత్తో వా దణ్డః కల్ప్యశ్చ శిల్పిభిః।। 21.6 ।।

అఙ్గులైస్సప్తవింశత్యా వక్షోదణ్డస్సమాయతః।
విస్తారో మధ్యమస్తస్య త్ర్యఙ్గులష్షడ్యవాధికః।। 21.7 ।।
అంగులైర్ద్దశభిర్నాహ (6) స్సహ పఞ్చభిరంగులైః।
కింశుకస్యేవ ముకులం తస్యాగ్రే ద్వే ప్రకల్పయేత్।। 21.8 ।।
(6.సప్తపంచభి)

బాహుమూలం చతుర్వింశత్యంగులాయామమిష్యతే।
(7) త్ర్యంగులార్ద్ధాదికో మూలవిస్తారస్తస్య కల్ప్యతే।। 21.9 ।।
(7.అఙ్గులోఽర్ద్ధా)

(8) త్ర్యంగులో మధ్యవిస్తారస్తస్యాగ్రం ద్వ్యగులం భవేత్।
అష్టాదశాంగులాయామః ప్రకోష్ఠస్తస్య మూలతః।। 21.10 ।।
(8.అఙ్గులో,)

విస్తారస్త్ర్యంగులో మధ్యే ద్వ్యంగులస్సచతుర్యవః।
(9) ద్వ్యంగులోగ్రే తయోర్మూలశూలయోస్సుషిరం భవేత్।। 21.11 ।।
(9.ద్వ్యఙ్గులం ప్రోత.)

ఆయామః కటిదణ్డస్య భవేత్పఞ్చదశాంగులః।
విస్తారో మధ్యమస్తస్య త్ర్యంగులస్సహషడ్యవః।। 21.12 ।।
నహనం మధ్యతస్తస్య (10) భవేత్పఞ్చదశాంగులమ్।
షడంగులః పార్శ్వయష్టేః పరిణాహః ప్రకీర్తితః।। 21.13 ।।
(10. భవేత్తద్వాద.)

పార్శ్వదణ్డౌ కటివక్షశ్శూ లయోర్వినియోజయేత్।
షడ్వింశత్యంగులాయామమురశ్శూలముదాహృతమ్।। 21.14 ।।
త్ర్యంగులో మూలవిస్తారస్తస్యాగ్రం ద్వ్యంగులం భవేత్।
విస్తీర్ణం ద్వ్యంగులం (11) మధ్యం శూలస్య చ చతుర్యవమ్।। 21.15 ।।
(11. మధ్యశూలస్య.)

పూరుశూలసమాయామం జఙ్ఘా శూలం ప్రకల్పయేత్।
సుషిరం చ తయోర్మూలమగ్రం మిథునమేతయోః।। 21.16 ।।
అనుక్త పరిణాహానాం త్రిగుణం నహనం మతమ్।
త్రయోదశవిధం శూలం కృత్వా పూర్వోక్తమానకమ్।। 21.17 ।।
జలాధివాసాద్యఖిలం(12) కుర్యాచ్ఛ్రీస్థాపనే యథా।
స్వాతన్త్ర్యేచ పారతన్త్ర్యే రత్నన్యాసపురస్సరమ్।। 21.18 ।।
(12.కుర్యాచ్ఛుద్ధాపరస్తథా)

శూలాదిస్థాపయేద్రజ్జువేష్టనాది యథాపురమ్।
కుర్యాదావర్ణలేపాన్తం మానాగ్యథ నిదర్శ్యతే।। 21.19 ।।
ఉత్సేధమంగులశతం వింశమాస్థాయ కథ్యతే।
ఉష్ణీషమఙ్గులమితం త్ర్యంగులం చ శిరోభవేత్।। 21.20 ।।
సార్ధం త్రిభిర్యవైరక్షిసూత్రాన్తం చతురంగులమ్।
సఙ్గమాత్పుటసూత్రాన్తం తద్వదమ్బోరుహాసన।। 21.21 ।।
చిబుకాన్తం పుటాదర్వాక్సపాదచతురంగులమ్।
చతురఙ్గులమానాస్యాద్గ్రీవా హిక్కా (13) గుణాత్తతః।। 21.22 ।।
(13. గుణాత్తథా.)

త్రయోదశాంగులమితం స్తనసూత్రాన్తమీరితమ్।
అతోను నాభిసీమాస్తం భవేత్పంచదశాఙ్గులమ్।। 21.23 ।।
శ్రోణీ షడంగులాయామా యోనిస్సార్ధాఙ్గులిత్రయమ్।
కటిమానం భవేత్సార్ధం త్ర్యఙ్గులం (14) చోరురాయతా।। 21.24 ।।
(14. చోరుమానకమ్)

అఙ్గులైః పంచవింశత్యా సార్ధైర్జఙ్ఘా చ తత్సమా।
(15) సార్ధం చ త్ర్యఙ్గులం జానుస్తద్వదక్షతలావధి।। 21.25 ।।
(15. సార్ధం సత్ర్యఙ్గులమ్.)

విస్తారోఽష్టాఙ్గులస్తస్య ద్వాదశాంగులమాయతమ్।
ప్రదక్షిణావర్తయుతం జ్వాలాగ్రం శఙ్ఖచక్రయోః।। 21.26 ।।
కేశాన్తేన సమా యద్వా యద్వా సూత్రేణ తత్సమమ్।
సార్ధాన్తరాంశునా పూర్వా గుఞ్జాని ద్వ్యఙ్గులాన్తరే।। 21.27 ।।
జఙ్ఘయోర్వింశతియవమన్తరాలం ప్రచక్షతే।
అక్షయోస్త్ర్యంగులం మధ్యం స్తనయోస్సప్తమాంగులమ్।। 21.28 ।।
చరణాంగుష్ఠయోర్మధ్యం నవాంగులముదాహృతమ్।
అక్షాత్పరతరం తాలమంగుష్ఠం త్రిభిరంగులైః।। 21.29 ।।
అర్ధేన (16) చాయతం ద్వే చ తర్జనీ స్యాద్యవాధికా।
యవోనా మధ్యమాన్యే ద్వే యవహీనే యథాక్రమమ్।। 21.30 ।।
(16. వాయతం తద్వత్.)

పార్ష్ణిపార్శ్వపరిచ్ఛేదో భవేచ్చ చతురంగులః।
గుల్ఫం తథాపరిమితం తద్వింశత్యంగులాయతమ్।। 21.31 ।।

(17) హిక్కాం తయోరధో బాహుస్సహార్ధైకోనవింశతిః।
అంగలాని ప్రకోష్ఠం స్యాత్తదాయామష్టడంగులః।। 21.32 ।।
(17. హిక్కాన్తతోరధో.)

తద్వచ్చ మధ్యమా శిష్టా సార్ధపంచ దశాంగులా।
దశాంగులం శిరోమానం విస్తారోఽష్టాగుంలో భవేత్।। 21.33 ।।
లలాటస్య పురోను స్యాదశీతియవసంమితమ్।
అష్టాశీతియవం మానం తదనన్తరమిష్యతే।। 21.34 ।।
ఆయామశ్శ్రవణస్య స్యాద్ద్వాత్రింశద్యవసంమితః।
నాలాయామస్త థాచోర్ధ్వం పిప్పల్యా ద్వియవో మతః।। 21.35 ।।
నాలస్య మూలవిస్తారష్షడ్యవైస్తులితో భవేత్।
అగ్రం చతుర్యావం గ్రీవా మూలం చైవ ష౯ంగులమ్।। 21.36 ।।
సార్ధం పఞ్చాంగు (18) లార్ధాగ్రం స్కంధం చ ద్వ్యంగుల భవేత్।
హిక్కాన్తయోరధో బాహ్వోర్మూలం ద్వాత్రింశదంగులమ్।। 21.37 ।।
(18.లైరగ్రం స్కన్ధాన్తం)

అష్టాదశాంగులమురస్తనయోరపి మణ్డలమ్।
అంగులైః పఞ్చదశభిః పరిచ్ఛిన్నం యథాతథమ్।। 21.38 ।।
నవాంగులం చ విస్తార ఉత్సేధశ్చాపి తాదృశః।
ద్వాదశాంగులవిస్తారస్తనయోర్మధ్యమిష్యతే।। 21.39 ।।
కృష్ణమణ్డలవిస్తారో ద్వ్యంగులం చతురానన।
నాహస్తు కుక్షిమధ్యస్య స్యాత్త్రయస్త్రింశదంగులః।। 21.40 ।।
శ్రోణీమధ్యపరీణాహ (19) స్సప్తపంచదశాంగులః।
కటిమధ్యపరీణాహో వింశత్యా (20) సైకయాంగులైః।। 21.41 ।।

(19.సప్తసప్త.) (20. సహితోఽఙ్గులైః)

షట్త్రింశదంగులో నాహస్తథా స్యాదూరుమూలయోః।
త్రింశదంగులనాహస్తు భవేదూర్వోస్తు మధ్యమః।। 21.42 ।।
చతుర్భిస్సహ వింశత్యా జానునాహస్తథాంగులైః।
సహనం జఙ్ఘయోరేకవింశత్యంగులమిష్యతే।। 21.43 ।।
ద్వావింశత్యంగులస్సార్ధో నాహమధ్యే చ జఙ్ఘయోః।
సహనం జఙ్ఘయోరగ్రం భవేదేకాదశాంగులమ్।। 21.44 ।।
ఏకాదశాంగులం చాక్షవృత్త (21) మణ్డలనాహనమ్।
(22) ఏకాంగులం చాక్షవృత్తం మధ్యమం నహనం మతమ్।। 21.45 ।।
(22. ఏకాఙ్గులం ఇత్యర్ధ్యం క్వచిదేవ కోశేఽస్తి.)

ష఼డంగులం తలాగ్రం స్యాదుత్సేధశ్చతురంగులః।
ద్వ్యంగులోఽఙ్గుష్ఠవిస్తారస్తర్జ (23) న్యేకాంగులా భవేత్।। 21.46 ।।
(23. న్యేకాదశాంగులా.)

మధ్యమాదితరాంగుల్యో యవహీనాః క్రమాత్పునః।
అంగుష్ఠనఖవిస్తారస్త్ర్యంగులః పరికీర్తతః।। 21.47 ।।
తర్జనీ పాదహీనా న్యాత్క్రమాదన్యా (24) యవోన్నతాః।
అష్టాదశాఙ్గులం మధ్యం మూలాం బాహ్వోస్త్రయాధికం।। 21.48 ।।
(24. యవోనితాః)

ప్రకోష్ఠమూలనహనం భవేత్పంచదశాంగులమ్।
ద్వాదశాంగులమధ్యాన్తం మణిబన్ధో నవాంగులః।। 21.49 ।।

విస్తీర్ణం (25) తాలమధ్యర్ధం చతురంగులమిష్యతే।
అంగుష్ఠమూల (26) మధ్యర్ధమంగులం నఖమఙ్గులమ్।। 21.50 ।।
(25. తలమధ్య।) (26. మధ్యర్ధం త్ర్యఙ్గులమ్.)

నిస్సృతం త్రియవం ప్రోక్తం పర్వద్వయసమన్వితమ్।
తర్జన్యంగులవిస్తారస్సహోష్ఠాంశాంగులో భవేత్।। 21.51 ।।
సపాదాఙ్గులవిస్తారా మధ్యమాఙ్గులిరిష్యతే।
అష్టసప్తయవైశ్శిష్టేస్త్రిపర్వా చ చతుష్టయీ।। 21.52 ।।
పార్శ్వే కేశాన్తముష్ణిషాదారభ్య స్యాద్ధశాంగులమ్।
ఆరభ్య పార్శ్వ కేశాంతాత్స పాద ద్వ్యఙ్గులే భ్రువౌ।। 21.53 ।।
ష్డంగులా యథా భ్రూస్స్యాద్యవమధ్యాగ్ర (26) యూకకా।
అన్తరాలం నవయవం భ్రువో (27) స్త్ర్యంగులమీక్షణమ్।। 21.54 ।।
(26.యూషికా.) (27. ర్ద్వ్య)

అంగులాయామవిస్తారా వేదితవ్యా కనీనికా।
యవోనమంగులం కృష్ణజ్యోతిర్యూక ప్రమాణకమ్।। 21.55 ।।
పరితః కృష్ణబిమ్బస్య అంగులం శ్వేతమణ్డలమ్।
మధ్యతోంగులవిస్తారం నయనం శూర్పమీనవత్।। 21.56 ।।
ఊర్ధ్వపక్ష్మాయతాసార్ధత్ర్యంగులాపాదవిస్తరా।
త్ర్యంగులాయామమితరద్విస్తారో యవసంమితః।। 21.57 ।।
అశీతః పక్ష్మరోమాణి శతాని కుటిలాని చ।
ద్వ్యంగులం చక్షుషోర్మధ్యం నాసికామూలమంగులమ్।। 21.58 ।।
విస్తీర్ణమున్నతం వాపి మధ్యమధ్యర్ధమంగులమ్।
(28) అగ్రం ద్వ్యఙ్గులమధ్యర్ధం షడ్యవం శుషిరం భవేత్।।

ఆపాఙ్గాత్కర్ణమూలాన్తం చత్వారింశద్యవం మతమ్।। 21.59 ।।

(28. అగ్రం ద్వయాం గులం మధ్యమ్.)

ద్వ్యఙ్గులః కర్ణవిస్తారో వివరం చ చతుర్యవమ్।

చతురఙ్గులమద్ధర్ధమోష్ఠముత్తరమాయతమ్।। 21.60 ।।

యవవిస్తారమధరమేకాంగులసమాయతమ్।

ద్వ్యఙ్గులం చైవ విస్తారం చిబుకం ద్వ్యంగులాయతమ్।। 21.61 ।।

(29) ఆపీడా నాసికాయుక్తా కరణ్డముకుటాన్వితా।

కర్ణికా (30) మణికేయూర కటకత్రయహారిణీ।। 21.62 ।।

(29. ముకానాసికయా.) (30. కర్ణ.)

రత్నకూర్పాసరశనా పుష్పామ్బరపరిష్కృతాః।

స్తనబన్ధతులాకోటీ సర్వాభరణభూషితా।। 21.63 ।।

లజ్జాభఙ్గేన దేవస్య పార్శ్వే వామేతరే స్థితా।

హస్తేవ వాహిజం పుల్లం వామేన కిల బిభ్రతీ।। 21.64 ।।

ఊరుప్రదేశవిశ్రాన్తసవ్యేతరకరామ్బుజా।

యద్వా స్యథాహస్తయోస్యాన్నిష్టప్తకనకప్రభా।। 21.65 ।।

(31) ఆసనేఽభయదో హస్తో దక్షిణో వరదోఽపరః।

దక్షిణే పద్మమథవా సవ్యః కటకముద్రితః।। 21.66 ।।

(31.అసీనా.)

పారతన్త్యే విధిరయం స్వాతన్త్ర్యేత్వూచ్యతే యథా।

(32) చతుర్భుజాం జఘన్యాభ్యాం హస్తాభ్యామఙ్జధారిణీం।। 21.67 ।।

(32.ఇతః వసున్ధరావిశేణాని సర్వాణిద్వితీయాద్ధాని కోశాన్తరేదృశ్యన్తై తదా అన్వయోమృగ్యః)

శఙ్ఖచక్రధరాం (33) వాపి ముఖ్యాభ్యాం వరదాయినీమ్।
అభీతిదాం చ కోటీరధారిణీం భయవర్జితామ్।। 21.68 ।।
(33.పాణిముఖ్యాభ్యామ్.)

వసున్ధరాహ్వయాం దేవీం ద్విహస్తాం కనకప్రభామ్।
దక్షిణాభయదామన్యహస్తేన వసుదాయినీమ్।।
గృహీతదాడిమఫలాం యద్వా వామకరేణ వా।। 21.69 ।।
చిన్తారత్నం ధారయన్తీం హేమసింహాసనే స్థితామ్।
వామపాదేన సంస్పృష్టనిధికుమ్భామలంకృతామ్।। 21.70 ।।
కల్పకానోకహచ్ఛాయాం సమాశ్రిత్య స్థితాం తథా।
వామే పార్శ్వే మహీం దేవీం ద్విహస్తాం శ్యామలంప్రభామ్।। 21.71 ।।
స్తనబన్ధ (34) విహీనాం వా కుణ్డలాపీడవర్జితామ్।
సుస్థితాం సవ్యపాదేన చాన్యేన స్తోకకుఞ్చితామ్।। 21.72 ।।
(34.విహీనైషా.)

పుష్పం దక్షిణహస్తేవ ధారయన్తీం శుచిస్మితామ్।
ఊరుప్రదేశవిశ్రాన్తవామహస్తా మలంకృతామ్।। 21.73 ।।
సోత్తరీయాం యథాయోగం స్వాతన్త్ర్యే శ్రీరుదాహృతా।
(35) యోగలక్ష్మీస్తు శ్రీవత్సం భోగలక్ష్మీ ర్ద్విపార్శ్వయో।।
వీరలక్ష్మీస్తు వై శేషం పృథగ్భవనకల్పనమ్।। 21.74 ।।
(35.సోత్తరీయా యథాయోగం స్వాతంత్ర్యే శ్రీసమా మతా ఇత్యన్యదప్యర్ధం క్వచిదధికమస్తి.)

రతిస్సరస్వతీ తుష్టిర్దేవ్యో దేవస్య దక్షిణే।

(36) రతిస్సిన్దూర సఙ్కాశా స్ఫటికాభా సరస్వతీ।। 21.75 ।।
(36. తరిర్విడూర)

హరితాలనిభా (37) తుష్టిశ్శ్రీవదభరణాదయః।
పారతన్త్ర్యే విధిరయం స్వాతంత్ర్యే తూచ్యతే విధిః।। 21.76 ।।
(37. తుష్టిః ప్రాగ్వదా)

రత్యాదయశ్చ తుర్హస్తా ముఖ్యౌ స్యాతాం రతేః కరౌ।
వరదాభయదావన్యౌ పాశాఙ్కుశధరౌ పునః।। 21.77 ।।
ముఖ్యౌ హస్తౌ సరస్వత్యా దక్షిణో జ్ఞానముద్రితః।
విజ్ఞానపుస్తకం వామే జఘన్యే దక్షిణేకరే।। 21.78 ।।
అక్షసూత్ర (38) ధరం వామే సర్వే వజ్రాదయః స్థితాః।
తుష్టేశ్చ పూర్వవన్ముఖ్యౌ జఘన్యౌ శఙ్ఖమమ్బుజమ్।। 21.79 ।।
(38.ధరోవామే సర్వే వస్త్రాదయః)

కీర్తః ప్రీతిశ్చ శాన్తిశ్చ వామే దేవస్య సంస్థితాః।
వామాఙ్ఘ్రయస్సుస్థితాస్స్యురీషదన్యేన కుఞ్చితాః।। 21.80 ।।
ఊరుప్రదేశవిశ్రాన్తా వామాః పుష్పధరాః పరే।
కీర్తస్స్ఫటికవర్ణాభా నీలాభా ప్రీతిరిష్యతే।। 21.81 ।।
శాన్తిశ్శ్యామనిభా చైవ సర్వాలఙ్కార శోభితా।
పారతన్త్ర్యే విధిరయం స్వాతన్త్

పాద్మసంహితాయామ్.

ద్వావింశోధ్యాయః

* పరివారాణాం రూపవర్ణాదినిరూపణమ్*

శ్రీభగవాన్---

రూపం వర్ణం తథాకల్పం హస్తముద్రాం తథైవ చ।
హస్తసఙ్ఖ్యాం యథా యోగమవ్యచ్చాపి చతుర్ముఖ।। 22.1 ।।
అధునా పరివారాణాం ప్రవక్ష్యామి యథాతథమ్।
* హయగ్రీవః*

హయగ్రీవం చతుర్బాహుం శుద్ధస్ఫటికసన్నిభమ్।। 22.2 ।।
అశ్వవక్త్రం ముకుటినం ధౌతవస్త్రోత్తరీయకమ్।
ముఖ్యేనై కేన వరదం దక్షిణేనేతరేణ తు।। 22.3 ।।
విజ్ఞానపుస్తకధరం జఘన్యే చ కరద్వయే।
(1) అక్ష సూత్రం చ శఙ్ఖం చ బిభ్రాణం సుపరిష్కృతమ్।। 22.4 ।।
(1.కుణ్డికామక్షసూత్రం చ.)

(2) కల్పయేత్పురుషాకార (3) మనన్తరం చ కిరీటినమ్।
భోగిభోగే సుఖాసీనాం పృష్ఠతః ఫణమణ్డలైః।। 22.5 ।।
(2. కారంనదన్తమ్.) (3. కల్పయేద్దక్షి హస్తమ్.)

ఉన్నమద్భిః కృతచ్ఛాయం చతుర్హస్తం సితప్రభమ్।
యద్వా తు శ్యామలో వర్ణం అనన్తస్య ప్రకీర్త్యతే।। 22.6 ।।
ప్రకల్పయే న్ముఖ్యహస్తం (4) వరదం వామహస్తకమ్।

గదాధారం కటీదేశమనలంబ్యాథ వా స్థితమ్ ।। 22.7 ।।

(4. దధానంశఙ్ఖచక్రకే.)

జఘన్యాభ్యాం చ హస్తాభ్యాం శఙ్ఖ చక్రధరో భవేత్ ।

* గరుడః*

గరుడం కనకప్రఖ్యం నీలనాసాగ్రసంయుతమ్ ।। 22.8 ।।

దక్షిణేతరవిస్తీర్ణం విచిత్రపృథువక్షసమ్ ।

దంష్ట్రాకరాలవదనం భ్రుకుటీకుటిలేక్షణమ్ ।। 22.9 ।।

కరణ్డికా ముకుటినాం సర్వాభరణ భూషితమ్ ।

విచిత్రకఞ్చుకధరం భుజగేంద్రై రలంకృతమ్ ।। 22.10 ।।

హృదిపుష్పాంజలిధరం స్థితమాసీన మేవ వా ।

దక్షిణేతరయోరేక పాదయోః కుఞ్చితం భవేత్ ।। 22.11 ।।

పృష్ఠతోఽన్యో యథాయోగం యద్వా పద్మాసనం భవేత్ ।

* సూర్యః*

మార్తాణ్డం ద్విభుజం రక్తం రక్తామ్బరధరం స్థితమ్ ।। 22.12 ।।

పృష్ఠభాగే శిరశ్చక్రం స్థానే విపులమణ్డలమ్ ।।

బిభ్రాణం కమలద్వన్ద్వం హస్తాభ్యాం చ కిరీటినమ్ ।। 22.13 ।।

ఉరః ప్రదేశే విపులే స్యమన్తకమహామణిమ్ ।

ఆసీనాం వా సుఖం బిమ్బేపద్మేఽష్టదలసంయుతే ।। 22.14 ।।

* సోమః*

పూర్వాదౌ వారిజదలే మేషప్రభృతిరాశిభిః ।

సేవితం కల్పయే (5) త్సోమం ద్వాభ్యాం కుముదధారిణమ్ ।। 22.15 ।।

(5. ద్దేవీం దుర్గాం కుముదధారిణీమ్ ।)

* కామః*

కామం రక్తనిభం రక్తప్రసవామ్బరధారిణమ్ ।

హస్తాభ్యామైక్షం చాపం బిభ్రాణం సుమనశ్శరాన్ ।। 22.16 ।।

చతుర్భుజం చతుర్వక్త్రం జటాముకుటధారిణమ్ ।

వరాభయప్రదం ముఖ్యహస్తాభ్యామన్యహస్తయోః ।। 22.17 ।।

కుణ్డికామక్షసూత్రం చ బిభ్రాణం చ సుఖాసనమ్ ।

* గజాననః*

గజాననం చతుర్బాహుం లమ్బకుక్షిం సితప్రభమ్ ।। 22.18 ।।

కరణ్డికా ముకుటినం లమ్బయజ్ఞోపవీతినమ్ ।

వామహస్తేన ముఖ్యేన సంగృహీతమహాఫలమ్ ।। 22.19 ।।

ఇతరేణ తు హస్తేన భగ్నదసన్తపరిగ్రహమ్ ।

అపరాభ్యాం చ హస్తాభ్యాం పాశాఙ్కుశ(6) ధరం ప్రభుమ్ ।। 22.20 ।।

(6. ముదాయుధమ్ వరాయుధమ్.)

* షణ్ముఖః*

షణ్ముఖం చ చతుర్బాహుం దాడిమీకుసుమప్రభమ్ ।

వరాభయప్రదౌ ముఖ్యౌ జఘన్యౌ శక్తితో మరౌ ।। 22.21 ।।

కల్పయేచ్ఛ్యామలాం (7) కాత్యాం చతుర్భిర్బాహుభిః క్రమాత్ ।

గదాధరామభయదాం శఙ్ఖచక్రవరాయుధాం।। 22.22 ।।

(7.కన్యాం)

హారకేయూర (8)ముకుటనూపురాదివిభూషితామ్।

అథవాష్టభుజాం గుర్గాం దక్షిణే దోశ్చతుష్టయే।। 22.23 ।।

(8.కటక)

అభీతిశరవిస్త్రింశ చక్రమణ్డలమణ్డితామ్।

వామే గదా ధనుః ఖడ్గశఙ్ఖయుధ ధరాం వరాం।। 22.24 ।।

అథవా ద్వాదశభుజాం విశేషస్సముదీర్యతే।

దక్షిణే పరశుం శూలం వామే పాశాఙ్కుశౌ తథా।। 22.25 ।।

ఘణ్టేతి పఞ్చ పూర్వాణి యద్వా (9) ద్వాదశబాహుకామ్।

అనుక్తమాయుధం కల్ప్యం భుజే న్యస్మిన్ చతుష్టయే।। 22.26 ।।

(9.షోదశబాహుకామ్)

ద్వాత్రింశదపి వా హస్తా (10) శస్త్రమూహ్యం తు చోదితమ్।

* ధనదః*

లమ్బోదరం మహాకాయం కల్పయేద్ధనదం తతః।। 22.27 ।।

(10. శాస్త్రాబుధ్యామయోదితమ్.)

నిష్టప్తకనకప్రఖ్యం వరదం దణ్డినం తథా।

* ధనదస్యపరివారః*

తస్యదక్షిణతః పార్శ్వే జృమ్భలో మాణిభ్రద్రకః।। 22.28 ।।

కల్ప్యశ్శఙ్ఖనిధించైవ వామేపార్శ్వే తు కల్పయేత్।

నలకూబరమమ్భోజనిధిం చ శిబికుణ్డలమ్।। 22.29 ।।

(11) జృమ్భలో హేమవర్ణాభో మణిభద్రో మణిప్రభః।

నలకూబరనామా తు శ్యామ వర్ణః ప్రకీర్తితః।। 22.30 ।।

(11. జృంభలం మహాభద్రమ్.)

శిబిః కుణ్డలవాన్ రక్తస్సర్వే భీతివరప్రదాః।

* రుద్రః*

రుద్రం త్రినేత్రమరుణం జటాముకుటధారిణమ్।। 22.31 ।।

చతుర్భుజం నీలకణ్ఠమిన్దు రేఖా (12) విభూషితమ్।

వై య్యాఘ్ర చర్మవసనం సర్వాభరణభూషితం।। 22.32 ।।

(12.వతంసకమ్.)

కరాభ్యామపి ముఖ్యాభ్యాం వరదాభయదం స్థితమ్।

అపరాభ్యాం చ హస్తాభ్యాం భిభ్రాణం పరశుం మృగమ్।। 22.33 ।।

* క్షేత్రపాలః*

క్షేత్రపాలం చతుర్బాహుం కరణ్డిముకుటోజ్వలమ్।

దంష్ట్రాకరాలవదనం భ్రుకుటీకుటిలేక్షణమ్।। 22.34 ।।

వామే కరే దణ్డధరం ముఖ్యే వామేతరేకరే।

దధానం తర్జనీముద్రాం పాశాఙ్కుశమముఖ్యోః।। 22.35 ।।

* విష్వక్సేనః*

విష్వక్సేనం చతుర్బాహుం శ్యామవర్ణం కిరీటినమ్।
లమ్బోదరం చ ముఖ్యేన కరేణాభయదాయినమ్।। 22.36 ।।
దక్షిణేన ప్రసర్వ్యేన సమాలమ్బ్య కటిం స్థితమ్।
ఆసీనమపరాభ్యాం చ హస్తాభ్యాం శఙ్ఖచక్రిణమ్।। 22.37 ।।
అథవా పూర్వకరయోర్గదామేకత్ర కల్పయేత్।
అన్యత్ర తర్జనీముద్రాం యద్వా దక్షిణహస్తయోః।। 22.38 ।।
ముఖ్యేఽభీతిరముఖ్యే తు చక్రమన్యత్ర హస్తయోః।
గదాం ముఖ్యే జఘన్యే తు శఙ్ఖం చ ప్రికల్పయేత్।। 22.39 ।।
శఙ్ఖచక్రధరం యద్వా స్థితం ముఖ్యే కరద్వయే।
బిభ్రాణం క్షురికాం వేత్రం కృతాఞ్జలిపుటం స్థితమ్।। 22.40 ।।
?* విష్వక్సేనమహిషీ*

దేవీం చ విష్వక్సేనస్య వామపార్శ్వే ప్రతిష్ఠితామ్।
నామ్నా (13) పుష్పధరాం కుర్యాత్కమలామివ లక్షితామ్।। 22.41 ।।
(13.సూత్రవతీం)

* బ్రాహ్మ్యదిమూర్తయః*

బ్రాహ్మ్యది మాతరస్సర్వా బ్రహ్మాద్యాత్మీయశక్తయః।
రూపవర్ణాయుధాదీని బ్రహ్మాదీనాం భజన్తి తాః।। 22.42 ।।
* వీరభద్రః*

రుద్రరూపీ వీరభద్రస్తాసాం పశ్చాత్ స్థితో భవేత్।

* వినాయకః*

ప్రాగ్భాగే విఘ్నరాట్ తాసా (14) మగ్రం చాపి భుజద్వయమ్।। 22.43 ।।
(14.శ్రియం చాపి)

పార్శ్వతః స్థితయోస్సఖ్యోర్న్యస్య స్కన్ధే స్థితంభవేత్।
* అజాముఖాః*

(15) ఆసన్న ప్రసవాపార్శ్వే ఒజాముఖాః పురుషాః స్థితాః।। 22.44 ।।
(15.అసనంప్రసవమ్ ఇతి పాఠభేదః)

దివ్యాయుధధరా హ్యష్టౌ స్వచిహ్నాఙ్కితమస్తకాః।
చక్రీ ముసలవాన్ శఙ్ఖీ ఖీఢ్గీ చైవ గదాధరః।। 22.45 ।।
శార్ఙ్గీ పద్మీ తథావజ్రీ (16) నరాకారా ద్విపాణయః।
దక్షిణే తర్జనీముద్రా వా మః కట్యవలమ్బితః।। 22.46 ।।
(16. ధనుకారా)

* ఆదిత్యాః*

ఆదిత్యా ద్వాదశ తథా తద్రూపాది దినేశవత్।
ద్విహస్తా వసవస్సర్వేకరణ్డముకుటాన్వితాః।। 22.47 ।।
* పితరః*

దణ్డినస్తోమరధరాః పితరశ్చ ద్విపాణయః।
(17) దణ్డాయుధా వామహస్తే దక్షిణాభయదాశ్చ తే।। 22.48 ।।

(17.దణ్డాయుధమ్)

* విశ్వేదేవాః*

కరణ్డీకాముకుటినో విశ్వేదవాశ్చ తాదృశాః।

* సప్తర్షయః*

అత్రిర్భృగుశ్చ కుత్సశ్చ వసిష్ఠో గౌతమస్తథా।। 22.49 ।।

కాశ్యపశ్చాఙ్గిరాశ్చైవ ఏతే సప్తర్షయః స్మృతాః।

సప్తర్షయః కరే సర్వే బిభ్రాణా జ్ఞానపుస్తకమ్।। 22.50 ।।

విజ్ఞానముద్రామన్య త్ర జటాముకుటధారిణః।

లక్ష్మ్యా విరాజితా బ్రాహ్మ్యా

* రుద్రపారిషదాః*

రుద్రాస్త్వేకాదశ (18) స్మృతాః।। రుద్రవత్ ।। 22.51 ।।

(18.స్థితాః)

* విష్ణు పారిషదాః*

కుముదాద్యాస్తు విష్ణుపారిషదేశ్వరాః।

కరైశ్చతుర్భిర్బిభ్రాణాశ్శఙ్ఖచక్రగదా స్తథా।। 22.52 ।।

దక్షిణే తర్జనీముద్రా పీతవస్త్రాః కిరీటినః।

* ఉపేంద్రాదయః*

ఉపేన్ద్రాద్యష్టకాం చాపి ద్విహస్తమరిశఙ్ఖగమ్।। 22.53 ।।

విశ్వాదయశ్చ ద్విభుజా గదాఖడ్గాస్త్రధారిణః।

కరణ్డికాముకుటినస్సర్వాభరణభూషితాః।। 22.54 ।।

* అశ్వినౌ*

అశ్వినౌ సదృశౌ రక్తౌ సుధాకలశధారిణౌ।

కరణ్డికాముకుటినౌ ద్విహస్తౌ భుషితౌ భృశమ్।। 22.55 ।।

* ఇంద్రా ది దిక్పాలాః*

శ్యామః కిరీటీ ద్విభుజో వాసవో వజ్రిదక్షిణః।

వామావలమ్బితకటి స్సర్వాకల్ప పరిష్కృతః।। 22.56 ।।

జ్వాలామణ్డలమధ్యస్థో జ్వాలనో ద్విభుజో భవేత్।

వరదశ్శక్తిహస్తశ్చ కరణ్డిముకుటోజ్వలః।। 22.57 ।।

వై వస్వతశ్చ ద్విభుజః కిరీటి (19) మేచకచ్ఛవిః।

దక్షిణా భయదో దణ్డీ (20) నిరృతిర్భీమదర్శనః।। 22.58 ।।

(19. మేఘసచ్ఛవిః) (20.నికృతి.)

దంష్ట్రాకరాలవదనో భ్రుకుటీ కుటిలేక్షణః।

(21) దక్షిణో భీతిరుత్ఖడ్గో కరణ్డిముకుటోజ్వలః।। 22.59 ।।

(21.దక్షిణేఖఢ్గమన్యచ్చ-----దక్షిణో ఖఢ్గమస్యః)

వరుణశ్శ్యామలః పాశహస్తో వామేఽభయప్రదః।

కరండిముకుటశ్చైవ వాయుర్ధూమ్రో (22) ద్విబాహుకః।। 22.60 ।।

(22.ద్విహస్తకః)

అఙ్గుణో దక్షిణే హస్తే వామః కట్యవలమ్బనః।
మరుతో వాయునా తుల్యాస్సోమస్సోమవదిష్యతే।। 22.61 ।।
ఈశానో రుద్రవత్కల్ప్యస్తేషాం వాహనముచ్యతే।
* బ్రహ్మాదీనాం వాహనాని.*

హంసో విధారూ రుద్రస్య వృషస్సూర్యస్యఘోటకః।। 22.63 ।।
మకరశ్శూర్పకారాతేశ్శక్తిపాణేశ్చ బర్హిణః।
దుర్గాయాః కేసరీ ప్రోక్తో విఘ్నరాజస్య మూషకః।। 22.64 ।।
నరో యక్షాధిరాజస్య శునాపీరస్య కుంజరః।
అఘ్నేర్మేషః కృతాం తస్య లులాయో వాహనం భవేత్।। 22.65 ।।
పిశాచో నిరృతేర్యానం మకరో వరుణస్య తు।
ప్రాణస్య హరిణః ప్రోక్తస్స ఏవ మరుతామపి।। 22.66 ।।
* మూలపరివారబేరయోర్మానభేదః*

ఉచ్ఛ్రాయం మూలబేరస్య చతుర్ధా విభజేత్తతః।
(23) తత్రైకభాగముచ్ఛ్రాయం పరివారేషు కల్పయేత్।। 22.67 ।।
(23.త్రిష్వేకభాగముచ్ఛ్రాయం---త్రిద్వ్యేక---తద్ద్వైక.)

(24) మానాఙ్గులేన వా యద్వా దేహలబ్ధాఙ్గులేన వా।
(24. వామాఙ్గులేన)

అష్టాఙ్గుల సముచ్ఛ్రాయం ద్వాదశాఙ్గులమేవ వా।। 22.68 ।।
ద్విగుణం వా యథాయోగముచ్ఛ్రాయం పరికల్పయేత్।

స్థానే మూలప్రతికృతేః పరివారాశ్చ తే స్థితాః।। 22.69 ।।
ఆసీనాశ్చాసనే తస్య శయ్యాయాం శయనం వానా।
అసీనా వా స్థితా వాపి (25) కామచారాశ్చతుర్ముఖ।। 22.70 ।।
(25.పరివారా.)

ప్రలమ్బఫలకాయామ ఘనవిస్తార (26) నిర్ణయమ్।
కథ్యతే పంచతాలస్యాదాయామో ఘనమఙ్గులమ్।। 22.71 ।।
(26.కర్ణికాః)

అర్ధాయామం చ విస్తారం కుర్యా త్తత్సుకృతం యథా।
ప్రతిమాస్తదఙ్గానాం కౌటిల్యార్జవసిద్ధయే।। 22.72 ।।
లమ్బమానం యదుచ్ఛ్రిష్టం తదర్ధం కమలాసన।
శిఖామణ్యాదిసుషిరమనేకం తత్రకల్పయేత్।। 22.73 ।।
సూత్రాణి సుషిరై స్తైస్తైర్లమ్బయేచ్చ (27) పృథక్స్వయమ్।
జానీయాదార్జవం తేన ప్రత్యఙ్గమవిచారయన్।। 22.74 ।।
(27.పృథక్ పృథక్.)

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే పరివార (28) విధిర్నామ

ద్వావింశోఽధ్యాయః

(28.విధానం నామ.)

--------*************----------

పాద్మసంహితాయామ్

త్రయోవింశోఽధ్యాయః

* పూజోపకరణాని*

శ్రీభగవాన్----

ఆరాధనోపకరణం తస్య లక్షణమేవ వా।
ఉచ్యతే సంప్రతి బ్రహ్మన్ (1) శ్రూయతాం తదశేషతః।। 23.1 ।।
(1.ఉచ్చ్రాయం)

లోహజాన్ దీపికాస్తంభాన్ చతుర్హస్తసముచ్ఛ్రయాన్।
త్రిహస్తానేకహస్తాన్వా ద్విహస్తాన్వా యథాబలమ్।। 23.2 ।।
(2) తామ్రజాన్వా రాజతీయానయుగ్మైస్స్నేహధారణైః।
యుగ్మైర్వా (3) వృత్తివిస్తీర్ణై ర్బహ్వగ్రైర్వా పరిష్కృతాన్।। 23.3 ।।
(2.తాలవాలాన్ దర్శనీయా.) (3.వృత్తవిస్తారబహ్వగ్రైర్వా)

స్నేహధారాగ్రతః క్లప్తపద్మకోశైరలంకృతాన్।
కుర్యాదర్ఘ్యాదిపాత్రాణి సౌవర్ణానీతరాణి వా।। 23.4 ।।
రాజతాన్యుభయాభావే శుద్ధతామ్రమయాని వా।
పైశాచలోహవర్జ్యాని యథావిత్తానుసారతః।। 23.5 ।।
వ్యాకోచ పంకజాభాని చక్రాద్యఙ్కాని మధ్యతః।

ప్రస్థమానావరద్రవ్యపూవయోగ్యాన్తరాణి చ।। 23.6 ।।
శఙ్ఖశుక్తిస్వభావాని యద్వా పాత్రాణి కల్పయేత్।
నై వేద్యపాత్రాణి తథా సౌవర్ణానీతరాణి వా।। 23.7 ।।
(4) రజతన్యోభయభావే శుద్ధతామ్రమయాని వా।
హవిర్ద్రవ్యప్రమాణాని వృత్తాని పరికల్పయేత్।। 23.8 ।।
(4.రాజతాన్యుభయా.)

దర్వీం హస్తాయతామగ్రమూలయోర్మణ్డలాకృతిమ్।
పానీయపాత్రం సౌవర్ణమథవా కలధౌతజమ్।। 23.9 ।।
వృత్తాయతం సువృత్తం వా భవేదాయతమేవ వా।
(5) ప్రస్థమాత్రప్రమాణామ్బః పూరయోగ్యాన్తరాం శుభామ్।।
(5." ప్రస్థమాత్ర" ---కృతామ్బుజమ్" ఇత్యన్తంపద్యద్వయం క్వచిన్న)

పాదమానానుసారేణ పాదుకే రైమయే శుభే।
యద్వా రౌప్యమయే తామ్రమయే వా పాదసన్ని భే।
తదాధారం చ తల్లోహం నృత్తంమధ్యే కృతామ్బుజమ్।
పాదావనేజనజలగ్రహణం పాత్రమద్భుతమ్।। 23.10 ।।
(6) త్రిపాద్వృత్తం సరోజాభం హైమం రాజతమేవ వా।। 23.11 ।।
(6.త్రివృత్తం వా.)

తామ్రం సచక్రచరణమపి వా పావనం సతామ్।
ఆచామవారిగ్రహణపాత్రముత్తమలోహజమ్।। 23.12 ।।
సరోజకర్ణికాకారం కుర్యాదద్భుతదర్శనమ్।
కజ్కతం కనకం రూప్యమపివా షాఙ్గులాయతమ్।। 23.13 ।।

షడఙ్గులాయతం యద్వా తదర్ధాఙ్గులవిస్తృతమ్।
వింశత్యా దశనై ర్యుక్తం భవేదుభయతో ముఖమ్।। 23.14 ।।
యద్వా షోడశభిర్దన్తైరష్టాభిర్వా త్రియంగులమ్।
సౌవర్ణమంజనక్షోదభాజనం పుంమృగాకృతి।। 23.15 ।।
సిహ్మాకారం భవేద్యద్వా హంసాకారమథాపి వా।
శిరోబిలం శలాకా చ ద్వాదశాఙ్గులమాయతా।। 23.16 ।।
అష్టాంగులా వా సౌవర్ణీ భవేదుభయతో ముఖా।
ముఖం చ కేసరఫలప్రతిమం సంహతం భవేత్।। 23.17 ।।
దర్పణం ప్రతిమాయానం తదర్ధం వాసుశో భనమ్।
వృత్తం కాంస్యంమహారత్నఖచితం వా యథావసు।। 23.18 ।।
పాదయుక్తమయుక్తం వా ముఖమానమథాపి వా।
కార్తస్వరమయీ వృత్తా రాజతీ వా (7) థ పావనీ।। 23.19 ।।
(7.యథావను.)

అరత్నిమానవిస్తారా మధ్యేఽష్టదలసంయుతా।
ప్రతిపద్మదలం మధ్యే సుషిరాణి శతం భవేత్।। 23.20 ।।
(8) కర్ణికాయాం కేసరేషు (9) విష్టరేషు శతం భవేత్।
అష్టోత్తరశతం భూయః పర్యన్తదలమధ్యతః।
ఖచితం చ మహారత్నై రేనం ధారాసహస్రకమ్।। 23.21 ।।
(8.ఇదమర్ధంక్వచిన్న.) (9.వివరాణామ్.)

ధారాష్టకేన సంయుక్తమభిషేకాయ కల్పయేత్।
(10) బిమ్బానుగుణమానం వా తాలమానావరాన్తకమ్।। 23.22 ।।
(10.శఙ్ఖవద్మాదిబిమ్బానాం వా న్యేమానా.)

(11) అథ వక్ష్యామి సంక్షేపాత్పతాకాలక్షణం ద్విజ।
అష్టతాలాయతం వస్త్రం దశతాలాయతం తు వా।। 23.23 ।।
(11."అథనక్ష్యామి" ---"సంస్కృత్య యోజయేత్" ఇత్యన్తం క్వచిన్న.)

ఆయామసమవిస్తీర్ణ క్షౌమం కార్పాసంజం తు వా।
సుశ్లక్ష్ణం శోభనాకారం నానావర్ణవిచిత్రితమ్।। 23.24 ।।
విధాయ సూత్రమార్గేణ చతురశ్రం పురాసమమ్।
విభజ్య కోణసూత్రాభ్యాం పూర్వభాగం తు లోపయేత్।। 23.25 ।।
దక్షిణోత్తరపాశ్చాత్త్యైర్భాగై రేకసితాం నయేత్।
తస్యాః పశ్చిమపార్శ్వే తు యష్టిం సంస్కృత్యయౌజయేత్।। 23.26 ।।
వ్యాకోచ పఙ్కజాకారం శుద్ధముత్తమలోహజమ్।
అఢకా (12) పూరమానామ్బః పూరయోగ్యమహాబిలమ్।। 23.27 ।।
(12.పరిమాణ----వరమానా)

హస్తదీర్ఘజలస్రావీ పార్శ్వమానోపశోభితమ్।
కల్పయేదపరం స్నానపాత్రం ముక్తాపరిష్కృతమ్।। 23.28 ।।
యద్వా శఙ్ఖనిభాకారమగ్రతోజలనాలకమ్।
ధూపపాత్రం సరోజాభం సువర్ణాదివినిర్మితమ్!।। 23.29 ।।
(13) హస్తమానాన్తరాలం స్యాన్నాలయుక్తం త్రిపాత్ ద్విపాత్।
పాదయోరపి (14) తత్తత్స్యాదుత్సేధశ్చతురంగులః।। 23.30 ।।
(13.హస్తమానాయతా తాలమానయుక్తా.) (14.తస్యస్యా.)

అనేక సుషితం తస్యవిధానం సహజం భవేత్।

అథ వా వికసత్పద్మ (15) సదృశాకారశోభితమ్ ।। 23.31 ।।

(15.సముద్రా)

(16) ఇన్దునాలం తథా(ఙ్ఘ్రౌ చ దణ్డాగ్రే సుప్రతిష్ఠితమ్ ।

దీపపాత్రం తథా నాళమధ్యే కుముదకుట్మలమ్ ।। 23.32 ।।

(16.భుజనాలం తథాఙ్ఘ్రౌ బుజునాలంతథాన(ఙ్ఘ్రి.)

వర్త్యాధారైశ్శతేనాపి యుక్తమష్టభిరేవ వా ।

విశత్యా వాష్టభిశ్చైవ ద్వాభ్యాం వా దశభిశ్చతతమ్ ।। 23.33 ।।

అష్టభిర్వా యథాశక్తి కల్పయేచ్ఛిల్పవిత్తమః ।

శబ్దబ్రహ్మమయీ ఘణ్టా హస్తోత్సేధప్రమాణికా ।। 23.34 ।।

బ్రహ్మణ్డగోలకాకారస్సారాష్టావయవో భవేత్ ।

అధోముఖస్తాలమానవిస్తారోత్సేధసంమితః ।। 23.35 ।।

ప్రదీపతుల్యసంస్థాన స్తీక్ష్ణాభ్యన్తరతాలుకః ।

(17) తాలోనదణ్డమూలే స్యాదగ్రే సు స్థితపక్షిరాట్ ।। 23.36 ।।

(17.తాలేన దణ్డో.)

చక్రాగ్రం పఙ్కజాగ్రం వా ఘణ్టైషా పరికీర్తితా ।

నాలబన్ధాశ్చత్రోఽన్యా ఘణ్టా ప్రతిదిశం కృతా ।। 23.37 ।।

ఏతస్యా మేవ ఘణ్టాయాం యద్వా విత్తానుసారతః ।

నీరాజనక్రియా పాత్యో హేమాది ద్రవ్యనిర్మితాః ।। 23.38 ।।

త్రితాలాయత విస్తీర్ణా వృత్తమధ్యసరోరుహః ।

నవవాసప్తవా పంచ తిస్రశ్చైకాపి భవేత్ ।। 23.39 ।।

బలిపాత్రం చతుస్తాలం హేమాది ద్రవ్యనిర్మితమ్ ।

వృత్తం వా చతురశ్రం వా బహ్వశ్రం వా యథారుచి।। 23.40 ।।

మధ్యతోఽష్టదళాంభోజమథవా షోడశచ్ఛదమ్।

ద్వాదశచ్ఛదసం యుక్తమపి వా పరికల్పయేత్।। 23.41 ।।

ముక్తాతపత్రం ధవలం శశిభిమ్బసమ ప్రభమ్।

సితాతపత్రాణి తథా (18) బర్హిపత్ర మయాని చ।। 23.42 ।।

(18.బలిపాత్ర.)

ఆతపత్రాణ్యనేకాని హైమదణ్డాని పద్మజ।

వ్యజనాని చ భూయాంసి కల్యాణాని మహాన్తి చ।। 23.43 ।।

చామరాణి చ శుభ్రాణి రత్నాకల్పమయాని చ।

చతుష్ట (19) మేకదంభాని పూజాఙ్గాని యథాయథమ్।। 23.44 ।।

(19.మేఘడం)

కల్పయేన్నాగ లతికా దలపాత్రం చ రై మయమ్।

అరత్నిమానవిస్తీర్ణం తన్మానోత్సేధదణ్డకమ్।। 23.45 ।।

సపర్యావిష్టరం బ్రహ్మన్ హస్తమానోన్నతం శుభమ్।

తద్వా న్యూనసముత్సేధం యద్వా విత్తానుసారతః।। 23.46 ।।

అరత్నిమాత్ర విస్తారం తన్మానాయామకల్పనమ్।

సంహ్మపాదయుతం యద్వా హస్తిపాద చతుష్టయమ్।। 23.47 ।।

శార్దులపాదమథవా హేమరత్న పరిష్కృతమ్।

చతురశ్రం మధ్యక్లృప్త సరసీరుహచిత్రితమ్।। 23.48 ।।

సచక్రం పీఠసహితం మార్గయుక్తం సగాత్రకమ్।

యద్వా చక్రవినిర్ముక్తైం మార్గే (20) హస్తైః పరిష్కృతమ్।। 23.49 ।।

(20.హంసైః)

తపనీయ్యమయం యద్వా రజతాదివిర్మితమ్।।
దారుజం వా మణిచ్ఛన్నం స్వర్ణ (21) పట్టైర్విరాజితమ్।। 23.50 ।।
(21.పట్టపరిష్కృతమ్.)

స్నానాసనం చ పూర్వోక్తవిస్తారోత్సేధసంమితం।
(22) ద్విగుణం చాయతం క్లప్తం మకరాస్యామ్బునాలకమ్।। 23.51 ।।
(22.ద్విగుణాస్యం కగమయ)

చతురఙ్గులపర్యన్తం తాలోత్సేధవిరాజితమ్।
(23) కుర్యాచ్ఛపూర్వ వత్తస్య దర్శనీయమనుత్తమమ్।। 23.52 ।।
(23.చరణం)

అలఙ్కారాసనంచాపి పూర్వో క్తచరణై ర్యుతమ్।
ద్విగుణాయామవిస్తారం హేమరత్న విభూషితమ్।। 23.53 ।।
పాదహీనం చతుస్తాల విస్తారం ద్విగుణాయతమ్।
ఘనం చ ద్వ్యంగులం తస్య భోజనాసనమీరితమ్।। 23.54 ।।
యాత్రాసనం చ విస్తీర్ణం ద్విహస్తం హ్రస్వపాదకమ్।
ద్విగుణం చాయతం తస్య సాలం తాలోన్నతం భవేత్।। 23.55 ।।
యానవిష్టరసాలస్య మధ్యే ద్వారం ప్రకల్పయేత్।
అవతారకథోపేతం హేమరత్నపరిష్కృతమ్।। 23.56 ।।
ఆసనాని యథోక్తాని లోహజాని చతుర్ముఖ।
దారుజాని యథాలాభం కల్పయేచ్ఛిల్పవిత్తమః।। 23.57 ।।
యద్వా సనానామాయామో విస్తారశ్చోన్నతిస్తథా।

అర్చాప్రమాణానుగుణం కల్పయేదితి నిర్ణయః।। 23.58 ।।

యత్రాసనం రథం వాపి కుర్యాద్విత్తానుసారతః।

సితాసితారుణామిశ్రతుకులపరికల్పితాన్।। 23.59 ।।

ధ్వజాన్ కార్తస్వరమయై ర్దండై (24) శ్చాపి విరాజితాన్।

వాహనాని చ దేవానాం దణ్డాగ్రే పరికల్పయేత్।। 23.60 ।।

(24.శ్చపరికల్పితాన్)

(25) ప్లాక్షాన్వా వైణవాన్ దణ్డాన్ కేవలాన్పరికల్పయేత్।

జలద్రోణీం కటాహం చ హేమాది ద్రవ్యనిర్మితమ్।। 23.61 ।।

(25.లాక్షా.)

అగాధమభిషేకార్థం దేవస్య పరికల్పయేత్।

నానావిధాని వాద్యాని వీణాదీని చ కల్పయేత్।। 23.62 ।।

అర్ఘ్యపాద్యాది పాత్రాణాం పాత్రమానానుసారతః।

చరణాని సువర్ణాది ద్రవ్యక్లప్తాని (26) కారయేత్।। 23.63 ।।

(26. కల్పయేత్.)

ఇతి శ్రిపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది

క్రియాపాదే పూజోపకరణ (27) లక్షణం నామ

త్రయోవింశోఽధ్యాయః

(27.విధానం.)

------------*********--------------

పాద్మసంహితాయామ్

చతుర్వింశోఽద్యాయః

* ఆచార్యలక్షణాఙ్కురార్పణాది*

శ్రీభాగవాన్----

ఆచార్యలక్షణం బ్రహ్మన్ కథయామి యథాతథామ్।
(1) ఆదౌ తు బ్రాహ్మణో విద్వాన్ పఞ్చరాత్రపరాయణః।। 24.1 ।।
(1.ఇతమర్ధంక్వచిన్న.)

సర్వదోషవినిర్ముక్తమశేషగుణభాజనమ్।
ఆచార్యం వరయేత్పూర్వం తదధీనా హిసిద్ధయః।। 24.2 ।।
న్యూనాతిరేకనిర్ముక్తకల్యాణావయవశ్శుచిః।
కల్యాణహస్తశ్శ్రుతవాన్ వృత్తవాన్ శీలవానపి।। 24.3 ।।
ఆమ్నాయేచన్దసి తథా బ్రాహ్మణో ధర్మవత్సలః।
పంచ కాలవిధానజ్ఞస్తకత్కర్మనియతః క్షమీః।। 24.4 ।।
జితేన్ద్రియః (2) ప్రశ్రీమానుహాపోహవిచక్షణః।
షట్కర్మకృత్ షడధ్వజ్ఞఞ్షడఙ్గవిదలోలుపః।। 24.5 ।।
(2.ప్రభుర్ధీమాన్.)

షోడశన్యాచతురస్సామ్యస్సిద్ధాన్తభేదవిత్।

ఋజుర్దయావాన్ (3) బ్రహ్మజ్ఞత్సత్యవాక్ శిష్టసంమతః।। 24.6 ।।

(3.ధర్మజ్ఞస్సత్యవాగిష్ట కర్మకృత్.)

వ్యాఖ్యాతా ధృతిమానార్యః పూర్వభాషీ ప్రియంవదః।

స్మితపూర్వాభిభాషీ చ సాత్వికో న్యాయవిత్తమః।। 24.7 ।।

దర్శనీయో యువా వాది వా దేషు చ విచక్షణః।

కుశాగ్రీయమతిశ్శాన్తః (4) నీతిజ్ఞో దేశకాలవిత్।। 24.8 ।।

(4.కృతజ్ఞః కాలదేశవిత్.)

అనసూయో జితద్వన్ద్వస్సమస్సర్వేషు జన్తుషు।

వ్యసనాభ్యుదయే శశ్వదేకరూపస్సదవ్యయః।। 24.9 ।।

మితభాషీ ధ్యానపరో ద్వాదశాక్షరచిన్తకః।

మానసారాధనపరః పంచరాత్రపరాయణః।। 24.10 ।।

స్వతన్త్రో వృద్ధసేవీ చ (5) రూపవానపి చాస్తికః।

అబ్రహ్మనిన్దకస్సర్వస్మృతిమాన్ కీర్తిమానపి।। 24.11 ।।

(5.త్రపావానపి.)

సర్వాపవాదనిర్మక్తస్సర్వకల్యాణలక్షణః।

(6) సర్వశాస్త్రార్థవేత్తా చ దీక్షితశ్చక్రమణ్డలే।। 24.12 ।।

(6.సర్వవ్యాదివినిర్ముక్తః)

గృహస్థో బ్రహ్మచారీ చ వానప్రస్థోఽథవా భవేత్।

అధికారీ భవేదేష యథోక్తగుణభాజనమ్।। 24.13 ।।

ఆచార్యత్వే తథార్త్విహ్యే తాదృశానేవ భూసురాన్।

గుణైస్సర్వైస్సముదితాన్ కర్మనిర్వహణక్షమాన్।। 24.14 ।।

వరయేద్గురుణా (7) సార్ధం యజమానః ప్రయత్నవాన్।

(8) వటుర్యువా సమోవృద్ధశ్చతుర్ధాపరికథ్యతే।। 24.15 ।।

(7.సర్వం యజమానస్సభజయన్) (8."వటుర్యవా"----" ప్రదాపయేత్" ఇత్యన్తం క్వచిన్న)

ద్వయోర్విభాగితస్సమ్యక్సవిభాగశ్చ కథ్యతే।

వర్షాత్ షోడశకాదర్వాక్ వటురిత్యభిధీయతే।। 24.16 ।।

వటుర్వ్యావా సమో వృద్ధో యోగ్యో నిత్యార్చనావిధౌ।

నై మిత్తికే సాఙ్గురే తు సమశ్శ్రేష్ఠతమేనవా।। 24.17 ।।

సమయే జమానస్తు గాం భువం కాంచనం తథా।

నాలికేరం చ కర్మాదవాచార్యాయ ప్రదాపయేత్।। 24.18 ।।

ఋత్విజష్షోడశ బ్రహ్మన్ యద్వాష్టౌ చతురోపి వా।

ఆచార్యేణయ థోక్తైన ఋత్విగ్భిశ్చ యథోదితైః।। 24.19 ।।

స్థాపయేన్మన్దిరే విష్ణు యజమానః ప్రయత్నవాన్।

సర్వాన్ కామానవాప్నోతి నాత్రికార్యా విచారణా।। 24.20 ।।

అన్యథా చేద్ధరిం ధామ్ని స్థాపయేన్మూఢచేతనః।

నై వేష్టం ఫలమాప్నోతి మ్రియతే చా చిరాత్స్వయమ్।। 24.21 ।।

న చ ధామ చిరస్థాయి న చ రాష్ట్రం నరాధిపః।

నసన్నిధత్తె భగవాన్ న చ ప్రీణాతి చేజ్యయా।। 24.22 ।।

నై వాధికారీ నస్యాపీ బ్రాహ్మణో వ్యక్తలక్షణః।

ఇతరేపి త్రయోవర్ణాః యజనే వాధికారిణః।। 24.23 ।।

న కుణ్డ గోలౌ నై వాన్యే భవేయురనులోమజాః।

కర్మాధికారిణో నైవ వ్రాత్యా వై బ్రహ్మయోనయః।। 24.24 ।।

నై తేషామదికారోఽస్తి సూతాదీనాం చతుర్ముఖ।

* అఙ్కురార్పణమ్*

ప్రతిష్ఠా కర్మణః పూర్వ మఙ్కురారోపణం భవేత్।। 24.25 ।।
న కర్మఫలదం బ్రహ్మన్ అఙ్కరరోపణం వినా।
తస్మాదారభ్యమాణేషు (9) ప్రతిష్ఠాదిషు కర్మసు।। 24.26 ।।
(9.కర్షణాదిషు.)

ప్రాగేవ వాపయేద్బీజాన్ అఙ్కురార్థం యథావిధి।
ద్వాదశాహే నవాహే వా సప్తాహే పఞ్చమేఽహని।। 24.27 ।।
తృతీయేఽహని వా కుర్యాత్కర్మారమ్భదినం ప్రతి।
పాలికసు శరావేషు ఘటికాసు చ వాపయేత్।। 24.28 ।।
అఙ్గురాణి ప్రశస్తాని పాత్రేషు త్రివిధేష్వపి।
సాఙ్గులం హస్తముత్సేధం పాలికానామథాననమ్।। 24.29 ।।
షోడశాఙ్గులవిస్తారం బిలం సప్తాంగులం భవేత్।।
పాదపీఠస్య విస్తార (10) మధశ్చైవాంగులం భవేత్।। 24.30 ।।
(10.మధశ్చాష్టాఙ్గులమ్.)

ఉన్మత్తకుసుమాకారం వక్త్రమమ్భోజసన్నిభమ్।
ద్వావింశాంగుల (11) మాయామో ఘటికానాంప్రకీర్తితః।। 24.31 ।।
(11.ముత్సేధం)

ఘటికాః పఞ్చవక్త్రాస్స్యుస్తన్మధ్యే తు ఘుటాకృతిః।
షడఙ్గులం చ విస్తీర్ణం ఏతానాం మధ్యమం ముఖమ్।। 24.32 ।।
చతుష్టయం చతుర్దిక్షు చతురంగులమాననమ్।

వింశత్యంగులముత్సేధం విస్తారం ద్వాదశాంగులమ్ II 24.33 II

శరావేషు విజానీయాద్యద్వా మానం యథావసు I

(12) హేమాది లోహజాస్సర్వాః మృణ్మయా వా యథావసు II 24.34 II

(12." హేమాది---యథావను" ఇత్యర్ధంక్వచిన్న)

షట్త్రింశత్పాలికాశ్చైవ షట్త్రింశద్ఘటి కాస్తథా I

శరావాశ్చాపి షట్త్రింశదేవమష్టోత్తరం శతమ్ II 24.35 II

ఉత్తమా క్లృప్తిరుదితా జఘన్యా క్లృప్తిరుచ్యతే I

ప్రత్యేకం షోడశ గ్రాహ్యా భవేయుర్ద్వాదశాపి వా II 24.36 II

అష్టౌ వా స్యుశ్చతస్రో వా శరావఘటపాలికాః I

సర్వార్థే పాలికా యద్వాషోడశాష్టౌ యథాబలమ్ II 24.37 II

చతస్రో వా తతస్తాసు మఙ్గలాఙ్కులకల్పనా I

అయుగ్మా మానుషే కార్యా దైవేయుగ్మాస్తు పాలికాః II 24.38 II

అఙ్కులావాపనస్థానే మణ్డపం పరికల్పయేత్ I

శుభే వివిక్తేఽభిమతే దేశే వై దేశి కోత్తమః II 24.39 II

చతుర్దిక్షు చతుర్ద్వారం చతుర్వదనమాలికమ్ I

దర్భమాలాపరిక్షిప్తం ముక్తాదామవిరాజితమ్ II 24.40 II

(13) వితానక్షౌమవిస్తారం గోమయాలిప్తభూతలం I

ప్రదీపమాలావితతమక్షతైశ్చాపినర్వతః II 24.41 II

(13.వితత.)

సుధాచూర్ణైశ్చ ధవలై శ్చిత్రితాభ్యన్తరస్థలమ్ I

మణ్డపం కల్పయిత్వైవం గృహ్ణీయాత్తత్రమృత్తికామ్ II 24.42 II

ఖనిత్రం క్షాలయిత్వాద్భిరాచ్ఛాద్య నవవాససా I

(14) విష్వక్సేనమథో వాపి వైనతేయమథాపివా।। 24.43 ।।

(14."విష్వక్సేన----మథాపివా" ఇత్యర్ధంక్వచిన్న దృశ్యతే.)

సుమనోభిరలంకృత్య ఋత్విగ్భిర్వాహయేద్గురుః।

గజస్కన్ధం రథం వాశ్వ మారూఢో వాహకో నయేత్।। 24.44 ।।

ఛత్రధ్వజపతాకాభిస్సార్ధ మఙ్గురభాజనైః।

త్రివిధైర్మఙ్గలైస్తూర్యైం రపిచోద్ఘోష్యసర్వతః।। 24.45 ।।

భక్తైర్భాగవత్తైస్సార్ధం యతిభిర్మునిభిస్తథా।

నిష్క్రమ్య శాకునం సూక్తం పాఠయన్ భహ్వృచానపి।। 24.46 ।।

ప్రాచీముదీచీం వా దూరాం దిశంగత్వా మనోహరే।

శుచౌ దేశే మృదం శుద్ధాం ఖనిత్రేణ సముద్ధరేత్।। 24.47 ।।

అస్త్రమన్త్రేణ ధరణీం సంప్రోక్ష్య ప్రథమం గురుః।

మహీసూక్తేన సంస్పృశ్య ధాయన్నే కాగ్రచేతసా।। 24.48 ।।

మూర్తిం దేవస్య వారాహీం అభ్యర్చ కుసుమైర్భువమ్।

(15) అస్త్రామ్బునా ప్రోక్షితేన పుష్పైరభ్యర్చితేన చ।। 24.49 ।।

ఖనిత్రేణ ఖనేద్భూమిం ప్రాఙ్ముఖః క్రోడవిద్యయా।

(15.అస్త్రా--ర్చితేన చ" ఇదమప్యర్ధం కోశాన్తరేనాస్తి.)

లోహజే భాజనే మృత్స్నాం వేత్రజే వాథ భాజనే।। 24.50 ।।

గృహీత్వా ములమన్త్రేణ వేష్టయిత్వా చ వాససా।

ప్రత్యగ్రేణ తథా నద్యా వాలుకాన్ గోమయాం స్తథా।। 24.51 ।।

గోకులాత్పూర్వనత్పాత్రే గృహీత్వా చ్ఛాద్య చాంశుకైః।

యానే (16)హయే గజే వాపి సమారోప్య గురుస్స్వయమ్।। 24.52 ।।

ఋత్విగ్భిస్సహితైస్సూక్తమధీయానైశ్చ శాకులమ్।

(16.గజేరథే)

శ్రీసూక్తం భూమిసూక్తం చ తూర్యాణ్యపి చ ఘోషయేత్।। 24.53 ।।

గత్వా ప్రదక్షిణం గ్రామం ప్రవిశేన్మణ్డపం తతః।

ఆచార్యామూర్తిపాశ్చైవ (17) నూతనక్షౌమవాససః।। 24.54 ।।

(17.కృతస్నానః కృతాహ్నికః)

సోత్తరీయాస్స్వలంకారాస్సోష్ణీషాస్సాఙ్గులీయకాః।

సురభీకృతసర్వాఙ్గాస్స్రగ్విణో మృష్టకుణ్డలాః।। 24.55 ।।

(18) శ్వేతయా మృత్స్నయా సమ్యక్పరిక్లిప్తోర్ధ్వపుణ్డ్రకాః।

(19) పవిత్రపాణయస్స్నాతాః ప్రాణాయామపరాయణాః।। 24.56 ।।

(18.శ్వేత----కాః ఇదమర్ధం క్వచిన్న) (19.పవిత్రపాణిర్నియతాః)

కృతాచామాః కృతన్యాసాః జప్తమన్త్రా (20) యథాతథమ్।

(21) తదర్ధమర్ధయిత్వా తు యజమానసమన్వితాః।। 24.57 ।।

(20.యథాయథమ్) (21."తదర్ధ----విధా ఇతి మేకం పద్యం కేషుచిన్నలభ్యతే.)

భగవన్తం జగద్యోనిం పూజయిత్వా విధనతః।

సంప్రోక్ష్య పాలికాక్షేత్ర మద్భిశుద్ధాభిరఞ్జసా।। 24.58 ।।

చన్దనార్ద్రాణి సూత్రాణి స్ఫాలయేయురనుక్రమాత్।

ప్రాగాయతాని ప్రథమం ఋజూని ద్వాదశ స్ఫుటమ్।। 24.59 ।।

తథోదగాయతాగ్రాణి దశ పఞ్చ చ కల్పయేత్।

ఆశాస్వష్టాసు మధ్యేచ శరవఘటపాలికాః।। 24.60 ।।

ద్వాదశ ద్వాదశ స్థాప్యాశ్శతమష్టోత్తరం తథా।

ఆగ్నేయే నైఋతే భాగే తథా యమ్యే చ పాలికాః।। 24.61 ।।

ఘటికా వారుణే బ్రాహ్మే తథా పౌరన్దరే పి చ।

శరా వా మారుతే సౌమ్యేరౌద్రే చాపి యథావిధి।। 24.62 ।।

ప్రాగ్రాయతాని నవ వా సూత్రాణి పరికల్పయేత్।

(22) ద్వాదశైవేతరాణు స్యుశ్శరావఘటపాలికాః।। 24.63 ।।

(22.ద్వాదశైతేతరాణి)

అష్టౌ చ చత్వారింశచ్చ యద్వా సూత్రాణి కల్పయేత్।

నవైవ ద్విప్రకారాణి షట్ త్రింశత్పాలికాదయః।। 24.64 ।।

ప్రాగాయతాని నవ వా ఉధీచీనాయతాని షట్।

చతుర్వింశతిపాత్రాణి యద్వా ప్రాగయతాని చ।। 24.65 ।।

చత్వారి సూత్రాణ్యన్యాని పంచ ద్వాదశ కల్పనే।

సర్వార్థపక్షే ప్రథమే పంచైవ ద్వివిధాన్యపి।। 24.66 ।।

యద్వేన్ద్రకుమ్భం పరితః పాలికాష్షోడశస్థితాః।

(23) ద్వాదశాపి తథైవాష్టౌ చతస్రో (24) వా దిశం ప్రతి।। 24.67 ।।

(23.పాలికాపి) (24.విదిశం ప్రతి.)

సూత్రపాత్రేషు సర్వత్ర ప్రత్యకోస్మఘటస్థితిః।

శక్త్యపేక్షం పాలికానాం పక్షభేదః ప్రదర్శితః।। 24.68 ।।

ప్రక్షాల్య విష్ణుగాయత్ర్యా శరవఘటపాలికాః।

సహదేవీ చ దూర్వా చ సార్ధమశ్వత్థపల్లవైః।। 24.69 ।।

కణ్ఠేషు పాలికాదీనాం బన్ధనీయాశ్చతుర్ముఖ।

కుశకాశతృణై సైషాం బిలమూలాని పూరయేత్।। 24.70 ।।

బిలాని ప్రథమం మృద్భిర్వాలుకాభిరనన్తరమ్।

కరీషచూర్ణైరుపరి సమృద్ధం పూరయేద్బిలమ్ II 24.71 II

పాదేషు పాలికాదీనాం శాలిస్త్రీవ్రీహీనథాపి వా I

ఆఢకం వా తదర్ధం వా ప్రస్థం వా తిలతణ్డులాన్ II 24.72 II

ప్రతిపాదం వినిక్షిప్య చతురశ్రమథాపి వా I

వృత్తం విస్తారయేత్పూర్వం పాలికార్థీన్ తతః క్రమాత్ II 24.73 II

న్యసేత్పాదేషు ధాన్యేషు మన్త్రైరేత్రై (25) ర్యథాక్రమమ్ I

స్థానే యథోక్తై ఘటికాః పారమేష్ఠ్యా తు విద్యయా II 24.74 II

(25.యథాతథమ్.)

(26) పురుషాఖ్యేన మన్త్రేణ పాలికాస్తదనన్తరమ్ I

శరావాన్విశ్వమన్త్రేణ పాఙ్ముఖో వాప్యుమఙ్ముఖః II 24.75 II

(26. పురుషాహ్వాయ.)

బ్రహ్మాదీశానపర్యన్తం న్యాసస్సైషామను క్రమాత్ I

వాసోభిర్వేష్టయేత్సర్వాన్ ప్రత్యేకం మూలవిద్యయా II 24.76 II

ప్రతివ్యూహం తు వా శక్త్యా ఛాదయేద్వాససోపరి I

స్థానే పశ్చాత్తు సర్వేషాం (27) సోమకుమ్భం నివేశయేత్ II 24.77 II

(27.సోదకుంభం నివేదయేత్.)

ధాన్యరాశౌ యథాపూర్వమావేష్ట్య నవాససా I

గన్ధోదకేన సంపూర్ణేతస్మిన్ (28) రత్నాని (29) విన్యసేత్ II 24.78 II

(28.వృత్తాని పూరయేత్---నిక్షి పేత్) (29.వృత్తాని.)

నీవారాశ్శాలయో ముద్గాశ్శ్యామాకాశ్చ ప్రియఙ్గవః I

యవాస్తిలాశ్చ గోధూమాః యేచాన్యే యాజ్ఞికా మతాః।। 24.79 ।।

తేశాం భీజాని నిక్షిప్య పాత్రే మహతి నుతనే।

తత్పాత్రం మూర్ధ్ని విన్యస్య తూర్యఘోషపురస్సరమ్।। 24.80 ।।

పరీత్య మన్దిరం పాత్ర శాలి (30) ద్రోణార్ధశోభితే।

పాగ్దేశే పాలికాదీనాం నివేశ్య సుసమాహితః।। 24.81 ।।

(30.ద్రోణార్ధతణ్డులే)

పయోభిః క్షాలయేద్ధాన్యభీజాని వివిధాని చ।

ప్రచ్ఛాద్యనవవస్త్రేణ పుర్ణాహం కారయే(31) త్పునః।। 24.82 ।।

(31.త్తతః)

(32) శఙ్ఖభేర్యాదినాదేన వాదయిత్వా దిశోదశ।

ధ్యాత్వా చ పాలికాదీనామధిదేవాననుక్రమాత్।। 24.83 ।।

(32.శఙ్ఖతూర్యాది.)

ఘటికానాం విధాతారం పాలికానాం జనార్ధనమ్।

ఈశానం చ శరావాణాం (33) ద్యాత్వాభ్యర్చ్య యథావిధి।। 24.84 ।।

(33.ఫృతారోపణమాచరేత్)

తోరణాని ధ్వజాంశ్చైవ ద్వారకుమ్భాంశ్చ దేశికః।

కుముదాది గణాంశ్చైవ సమభ్యర్చయథావిధి।। 24.85 ।।

ర్చయేత్పాలికాదీనామధి దేవాననుక్రమాత్।

సోమకుమ్భే తతస్సోమం యజేదావాహ్య చ స్వయమ్।। 24.86 ।।

(34) నివేద్య పాయసం హవ్యం జుహుయాత్సర్పిషాశతమ్।

చతస్రస్సమిధశ్చైన మూలమన్త్రేణ మన్త్రవిత్ ।। 24.87 ।।

(34.నివేద్యపాయసాన్నం వా సుద్ధాన్నం వా యథారుచి। జీజానాం సాధనర్థం తు జుహుయాత్సర్పిషా శతమ్. తత్సఙ్ఖ్యాస్సమిధశ్చేతి మూల.)

చరుం పురుషసూక్తైన పూర్ణాహుత్యన్తమాచరేత్।

ఘృతేన సోమమన్త్రేణ జుహుయాచ్ఛతమాహుతీః ।। 24.88 ।।

సంపాతాజ్యేన సంస్పర్శ్య స్పర్శమన్త్రేణ పాలికాః।

సంపాతాజ్యావ శేషం చ బీజపాత్రే వినిక్షి పేత్ ।। 24.89 ।।

సోమమన్త్రం శతం వారాన్ జప్త్వా విప్రాభ్యనుజ్ఞయా।

ముహూర్తేశోభనే భీజాన్ వాపయేత్పాలికాదిషు ।। 24.90 ।।

బ్రహ్మాదీశానపర్యన్తం ద్వాదశాక్షరవిద్యయా।

ఆచార్యానుమతా (35) శ్చాన్యేవైష్ణవా (36) ధ్యానమాస్థాతాః ।। 24.91 ।।

(35.స్సర్వే.) (36.స్థానమాస్థితాః)

ఆవపేయురమీ తూర్ష్ణీం సిఞ్చేత్కుమ్భస్థవారిభిః।

(37) పిధానైశ్చాదయేత్సర్వం దద్యాద్దిక్షు (38) బలింతతః ।। 24.92 ।।

(37.పిధాయచ్ఛాదయేద్వస్త్రైః) (38.సమం తతః)

రక్షిభ్యః కుముదాదిభ్యో బలిం దద్యాద్దివానిశమ్।

(39) యజేత సోమం తత్కుమ్భే పాయసేన దివానిశమ్ ।। 24.93 ।।

(39. ఇదం పద్యం క్వచిన్న.)

దీపాంశ్చారోపితాన్రక్షేదనిర్వాణాం యథా తథా।

ద్విజేన్ద్రాంస్తోషయేదిష్టైస్తామ్బూలైస్సుమనః ఫలైః ।। 24.94 ।।

గురుం చ తోషయేద్వస్త్రైర్యజమానః ప్రయత్నవాన్।

సద్యో వా ధాన్యభీజాని యథోక్తవిధినా వపేత్।। 24.95 ।।

హరిద్రా వారిభిస్సిఞ్చేదఙ్కురాణ్యభి వృద్ధయే।

(40) సోమకుంభజలేనాపి నిత్యం సిఞ్చేతపాలికాః।। 24.96 ।।

(40.ఇదమర్ధం క్వచిదధికమస్తి.)

అఙ్కురేషు చ పీతేషు శుక్లేషు చ తథా (41) శుభమ్।

విద్యాదృజుం ప్రరూఢేషు విపరీతేషు చాశుభమ్।। 24.97 ।।

(41.యజుమ్ విద్యాచ్ఛుభమ్.)

కర్మార్థమఙ్కు రాణ్యాదౌ యస్సమారోపయేద్గురుః।

స ఏవ కర్మకార్త్స్న్యేన కుర్యాత్త్రాజ్ఞోఽపి నేతరః।। 24.98 ।।

అనుజ్ఞయా వా తత్పుత్రశ్శిష్యో వా తత్సమాచరేత్।

ఋత్విజో వాపితత్కర్మ యద్యశక్తోగురుర్భవేత్।। 24.99 ।।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది

క్రియాపాదే ఆచార్యలక్షణాఙ్కురార్పణ విధిర్నామ

చతుర్వింశోఽధ్యాయ।

------------*************----------------

పాద్మసంహితాయామ్

పంచవింశోఽధ్యాయః

ప్రతిష్ఠోపకరణాని

శ్రీభగవాన్---

అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి ప్రతిష్ఠావిధిముత్తమమ్।
* ముఖ్యకాలనిరూపణమ్*

అయనం చోత్తరం ముఖ్యం జఘన్యం దక్షిణాయనమ్।। 25.1 ।।
స్థాపనం ధ్రువబేరస్య ముఖ్య ఏవ సదేష్యతే।
జఙ్గమస్థాపనే ముఖ్యే జఘన్యే (1) చాపి వా భవేత్।। 25.2 ।।
(1.జఘన్యే వాయునే.)

మాఘమాసే భాద్రపదే ప్రతిష్ఠం మాసి వర్జయేత్।
గురావస్తం గతే శుక్రే వ్యతిపాతే చ వర్జయేత్।। 25.3 ।।
సఙ్క్రాన్తౌ దుర్దినేచైవ గ్రహణే సోమసూర్యయోః।
పారస్తాచ్చ పురస్తాచ్చ షోడశాహాని వర్జయేత్।। 25.4 ।।
అతిచారే తథా మాసే పర్వయుగ్మయుతే తథా।
అప్రశస్తేషు యోగేషు కాణస్థూణాన్ధభేషు చ।। 25.5 ।।
ఏవమాదిషుచాన్యేషు గర్హితేషు న తల్పయేత్।
రాజ్ఞో రాష్ట్రస్యచాన్యస్య గ్రామస్య చ గురోస్తథా।। 25.6 ।।
యజమానస్య ధిష్ణ్యస్య శుభేష్వనుగుణేషు చ।
తిథినక్షత్ర వారేషు ముహూర్తేషు శుభేషు చ।। 25.7 ।।
ప్రథమా చ ద్వితీయా చ పఞ్చమీ చ త్రయోదశీ।
తృతీయా సప్తమీ షష్ఠీద్వాదశ్యైకాదశీ తథా।। 25.8 ।।
దశమీపూర్ణిమాసీ చ శుక్లపక్షే శుభాస్త్విమాః।

కృష్ణే తు పఞ్చమీయావత్తిథయప్సంప్రకీర్తితాః।। 25.9 ।।
త్రిషూత్తరేషు రేవత్యామశ్విన్యాం రోహిణీషు చ।
పుష్యేపునర్వసౌ చాపి హస్తే చ శ్రవణే తథా।। 25.10 ।।
దేవస్య స్థాపనం కుర్యాద్విష్ణోరభ్యుదయా వహమ్।
సోమే బృహస్పతిశ్చైవ భార్గవోఽథ బుధస్తథా।। 25.11 ।।
ఏతే సౌమ్యగ్రహాః ప్రోక్తాః ప్రశస్తాః స్థాపనం ప్రతి।
సైంహికే (2) యార్క వారాశ్చరిక్తో వా స్థాపనే పరే।। 25.12 ।।
(2.నార్కసౌరాశ్చ.)

రాశౌ తృతీయే షష్ఠే వా స్థితాశ్చేత్ శుభశంసినః।
ద్వితీయే చ తృతీయే చ తథా పఞ్చమషష్ఠయోః।। 25.13 ।।
సప్తమే నవమే చైవ రాశౌ చై కాదశే పునః।
స్థితస్సుఖకరశ్చన్ద్రః షట్సప్తదశమస్థితః।। 25.14 ।।
భయకృద్భార్గవో జ్ఞేయశ్చన్ద్రః క్రూరైర్నిరీక్షితః।
అతిథౌ వాన్యకాలేషు న (3) ప్రశస్తశ్చతుర్ముఖ।। 25.15 ।।
(3.న ప్రశస్తాని పద్మజ.)

బహునాత్ర కిముక్తేన సహ మౌహూర్తికైర్గురుః।
స్థాపనం దేవదేవస్య కుర్యాత్కాలేఽభిపూజితే।। 25.16 ।।
* అధివాసమణ్డపస్థానమ్*

ప్రాసాదస్యాగ్రతః కుర్యాదధివాసన మణ్టపమ్।
ప్రథమావరణే కుర్యాతే ద్వితీయావరణేపి వా।। 25.17 ।।
తృతీయావర్ణే వాపి దేశే యోగ్యావకాశకే।

(4) ఆశాస్వష్టాస్వభిమతే దేశే మణ్టపకల్పనమ్।। 25.18 ।।

(4.అష్టాస్వభిమతే దేశే దిషు మణ్డపకల్పనం)

విస్తీర్ణం దశభిర్హస్తైస్తావద్భిశ్చాయతం కరైః।

చతుర్దిక్షుచతుర్ద్వారం మణ్డపం పరికల్పయేత్।। 25.19 ।।

* కుణ్డకల్పనమ్*

తన్మధ్యే పఞ్చహస్తా స్యాద్వేదీ హస్త (5) సముచ్ఛ్రుతా।

చతురశ్రేష్టకచితా కుణ్డాని పరితస్తతః।। 25.20 ।।

(5.సముచ్ఛ్రయా.)

దేవికాయాస్త్రితాలే సమాని విషమాణి వా।

చతురశ్రం చతుర్వింశదఙ్గులం భుతలం ఖనేత్।। 25.21 ।।

విస్తారాయామసదృశం పరితః ఖాతభూతలమ్।

ద్వ్యంగులం తద్బహిః కల్ప్యం మేఖలాత్రయమైష్టకమ్।। 25.22 ।।

(6) కుణ్డస్య ప్రకృతేరర్వాక్ చత్వారో మేఖలాస్తు వా।

కుణ్డప్రకృతిరుచ్ఛ్రాయమంగులానాం చ వింశతిః।। 25.23 ।।

(6."కుణ్డస్య" ఇతి పద్యం క్వచిన్న.)

అధస్తాదున్నతా తస్య షోడశాంగులమేఖలా।

తాలోత్సేధమితాపూర్వా మధ్యమాష్టాంగులోన్నతా।। 25.24 ।।

తదన్వేనోచ్ఛ్రుతా చాన్యా విస్తారశ్చతురంగులః।

సర్వాసాం సాత్వికీ చాద్యా మధ్యమా రాజసీ మతా।। 25.25 ।।

(7) అన్యా చ తామసీ జ్ఞేయా తదన్యా త్రిగుణాత్మికా।

పశ్చిమే ప్రకృతే రూర్ధ్వేయోనిః పఞ్చదశాంగులా।। 25.26 ।।

(7. ఆన్త్యా)

ఆయతా మూలమారభ్య విస్తీర్ణా క్రమశో భవేత్।

(8) అఙ్గులైర్దశభిష్షడ్భిశ్చతుర్భిర్ద్వ్యఙ్గులేన చ।। 25.27 ।।

(8."అఙ్గులైః---వద్భవేత్" ఇతి పద్యం కేషు చిన్నాస్తి.)

ఏకేన చాగ్రే (9) కల్ప్యైవ మేఖలోపరి శోభనా।

యోనివత్సన్ని వేశేన పిప్పలచ్ఛదవద్భవేత్।। 25.28 ।।

(9.కల్ప్యైవమ్.)

క్రమేణ నిమ్నా ప్రత్యక్స్థా కుణ్డస్యాగ్రే నివేశితా।

అగ్రేచ యోనే ర్నాలంస్యాత్ చతురంగులమాయతమ్।। 25.29 ।।

త్ర్యఙ్గులం నహనం మూలే ముఖే చైవ షడఙ్గులమ్।

కాహలాకారవత్కుర్యాద్యమస్య దిశి వా భవేత్।। 25.30 ।।

యోని ర్హోతా యది భవేదుదీచీన ముఖస్స్వయమ్।

వినా వా జుహుయాద్యోని మోక్షాయ త్వరతే యది।। 25.31 ।।

కుణ్డమానే ద్విహస్తాదౌ (10) మేఖలాది చ తాదృశమ్।

యద్వైకమేఖలం కుణ్డం (11) కర్తా సత్వరితో యది।। 25.32 ।।

(10.మేబలాద్యపి) (11.కర్తాస్య త్వరితో)

కుణ్డార్ధం కోణభాగార్ధం ద్వయం తేనైవ సంమితమ్।

సూత్రమారభ్య కుణ్డస్య మధ్యం దక్షిణతో దిశి।। 25.33 ।।

స్థాపయిత్వా పురః పశ్చాత్సూత్రార్ధం భ్రామయేత్తతః।

అర్ధచన్ద్రవదేతేన కుణ్డమావిష్కృతం భవేత్ ।। 25.34 ।।
కుణ్డార్ధాదవశిష్టం యత్కోణే తస్యార్ధమేవ చ।
కుణ్డార్ధం చ ద్వయం తేన సంమితం సూత్రమాయతమ్ ।। 25.35 ।।
(12) తత్కుణ్డమధ్యే సంస్థాప్య స్థాపయేద్దిషు సర్వతః।
వృత్తకుణ్డం భవేత్తేన సన్నివిష్టం సరోజవత్ ।। 25.36 ।।
(12.కుణ్డమధ్యే తు సంస్థాప్యభ్రామయేత్.)

దలాని మేఖలాస్థానే కల్పయేద్వాదశాష్ట వా।
విభజ్య పఞ్చధా కుణ్డం బహిర్భాగం ద్వయాయతమ్ ।। 25.37 ।।
సూత్రం కుణ్డస్య మధ్యే తు స్థాపయిత్వా థపార్శ్వయోః।
గమయేత్సూత్ర (13) పా తాన్తం త్రికోణం తేన కల్పయేత్ ।। 25.38 ।।
(13.పాతం తు.)

సంవిభజ్యాష్టధా కుణ్డం భాగేనై కేన వర్ధయేత్।
ఉభాభ్యామపి భాగభ్యాం తస్మాన్మధ్యం ప్రగృహ్య చ ।। 25.39 ।।
లాఞ్ఛయేత్ (14) షట్సు కోణేషు తత్ర షట్సూత్రపాతలనమ్।
కృత్వా తత్ర భవేత్కుణ్డం షట్కోణం కమలాసన ।। 25. 40 ।।
(14.సర్వ.)

చతుర్వింశతి (15)భాగం తు కృత్వా క్షేత్రం (16) పురోదితమ్।
ఏకభాగం బహిః పశ్చాత్ సర్వత్రైవ నివేశయేత్ ।। 25.41 ।।
(15.భాగాన్తమ్) (16.పురస్కృతమ్.)

మధ్యాత్కోణాద్గృహీత్వైవం పశ్చాత్తద్దిక్షు లాఞ్ఛయేత్।

తతస్తత్సూత్ర సంయోగాదష్టకోణం భవేత్ స్ఫుటమ్ ।। 25.42 ।।

పఞ్చకోణ విభాగేన సూత్రపాతో విధీయతే।

(17) పఞ్చాదశాంగులం సూత్రం కోణే కోణే తు పాతయేత్ ।। 25.43 ।।

(17.సప్తాదశా.)

కోణాన్తరాణి కుర్వీత అష్టాదశభిరఙ్గులైః।

(18) సూత్రయేత్పూర్వదిక్సూత్రం పంచకోణేతు పాతయేత్ ।। 25. 44 ।।

(18.సూత్రయేదష్టదిక్సూత్రం)

దశాఙ్గులం మధ్యమం తు భ్రామయేత్సమసూత్రకమ్।

దశాంఙ్గులం తథాయోనిం కుర్యాదశ్వత్థపత్రవత్ ।। 25.45 ।।

యాదృగ్విధం భవేత్కుణ్డం తాదృగేవ తు మేఖలా।

యోనిం కుణ్డేషు సర్వేషు కల్పయేత్కమలాసన ।। 25.46 ।।

యోనికుణ్డేన యోనిస్స్యాత్పద్మకుణ్డేన పఙ్కజమ్।

పద్మం కుణ్డేషు సర్వేషు ఖాతమధ్యే ప్రకల్పయేత్ ।। 25.47 ।।

(19) పూర్వోక్తేతుదలస్థానే అరాణి పరికల్పయేత్।

చక్రకుణ్డం భవేత్తేన పద్మకుణ్డం తదేవ తు ।। 25.48 ।।

(19." పూర్వోక్తై----తదేవతు" ఇదం పద్యం క్వచిన్నాస్తి)

తతోఽగులివశాద్వద్వా కుర్యాత్కుణ్డాని పద్మజ।

(20) పూర్వదిక్చాపకుణ్డం చ పశ్చిమే జ్యాం ప్రకల్పయేత్ ।। 25.49 ।।

(20." పూర్వ----ప్రకల్పయేత్" ఇదమర్ధం కేషు చిన్నదృశ్యతే.)

చతుర్వింశాఙ్గులం సూత్రం విస్తారాయామ (21) సంయుతమ్।

చతురశ్రసమాయుక్తం చతురశ్రం విధీయతే।। 25.50 ।।
(21. తస్సమమ్)

షష్ట్యఙ్గులం భవేచ్చాపం (22) జ్యాతు షట్త్రింశదంగులా।
చాపకుణ్డం భవేదేవం (23) ద్వాత్రింశత్వఙ్గులం పునః।। 25.51 ।।
(22.సజ్యంషట్త్రింశదంగులం) (23.పఞ్చత్రింశాఙ్గులం)

పాతయోస్త్రిగుణే నత3 త్రికోణం (24) విద్యతే స్పుటమ్।
పఞ్చాదశాంగులం సూత్రం మధ్యతో భ్రామయేత్తతః।। 25.52 ।।
(24. విన్యసేత్.)

వృత్తకుణ్డం భవేదేవం పద్మకుణ్డం తదేవ తు।
పద్మం పద్మ (25) సమాకారం కర్ణకాదలసంయుతమ్।। 25.53 ।।
(25. సమం కార్యమ్.)

యథా వృత్తప్రమాణం హి తథా పద్మస్య లక్షణమ్।
* చతుష్కణ్డాదివిధిః*

చతురశ్రం భవేత్కుణ్డం వేద్యాః ప్రాచినభుతలే।। 25.54 ।।
కుణ్డం దక్షిణతో విద్యాదర్ధచన్ద్రసమాకృతి।
వృత్తం తు పశ్చిమే దేశే ఉత్తరే కమలాకృతి।। 25.55 ।।
యద్వా త్రికోణం తత్ర స్యా (26) చ్చతుష్కుండం ప్రకల్పయేత్।
ఇన్ద్రేశానాస్తరే పద్మం యద్వా చ చతురశ్రకమ్।। 25.56 ।।
(26.చతుష్కుండప్రకల్పనే)

(27) ప్రాక్ప్రత్యక్కమలం కుణ్డం పఞ్చకుండ విధౌ భవేత్।
దిశ్యగ్నేర్యోనికుంణ్డం స్యాత్రికోణం తు త్రిచక్షుషః।। 25.57 ।।
(27.ప్రాగ్భవేత్కమలమ్)

సప్తకుణ్డవిధానోఽయం ప్రకారః కమలాసన!

చతురశ్రం భవేత్ప్రాచ్యామగ్నేర్దిశి భగాకృతి।। 25.58 ।।
చాపాకృతి యమస్య స్యాత్ షడశ్రం నిరృతేర్భవేత్।
వరుణస్య భవేద్వృత్తం పఞ్చాశం (28) మాతరిశ్వనః।। 25.59 ।।
(28. మరుతో దిశి.)

త్రికోణం నరవాహస్య ఈశానస్యాష్టకోణకమ్।
చతురశ్రస్య కుణ్డస్య ప్రాగ్దేశే కమలాకృతి।। 25.60 ।।
నవకుణ్డవిదౌ (29) క్లృప్తిరియం విషయమ వహ్నిషు।
సమవర్హ్నిషు పూర్వాది దిక్షు కుణ్డం క్రమాద్భవేత్।। 25.61 ।।
(29.క్లప్తిస్తిర్యగ్నిషమవృత్తిషు.)

చతురశ్రం (30) తతశ్చాపం వృత్తం కోణత్రయాన్వితమ్।
చతుష్కుణ్డవిధానే స్యాత్ షట్కుణ్డే తూచ్యతే విధిః।। 25.62 ।।
(30.చ తచ్చాపమ్.)

చత్వారి పూర్వవత్కృత్వా దిశ్యగ్నేర్యోనికల్పనమ్।
షడశ్రం (31) దిశి కుణ్డం స్యాత్షడర్ధనయనస్య తు।। 25.63 ।।

(31.యోని)

అష్టకుణ్డే త్వష్టదిక్షు (32) కుణ్డాన్యష్టౌ యథాక్రమమ్।
చతురశ్రం భగాకారం చాపాకారం షడశ్రకమ్।। 25.64 ।।
(32.కుర్యాదష్టౌ.)

వృత్తం పఞ్చాశ్రముదితం త్రికోణం చాష్టకోణకమ్।
త్రీణి త్రీణి చ కుణ్డాని యద్వా దిషు ప్రకల్పయేత్।। 25.65 ।।
కమలం చత్రికోణం చ దిక్షు కుణ్డస్య పార్శ్వయోః।
కల్పయేచ్చ చతుర్దిక్షు ద్విషట్కేఽగ్నివిభిర్భవేత్।। 25.66 ।।
* మూర్తిసఙ్ఖ్యానుగుణమగ్నికల్పనమ్*

పఞ్చమూర్తి ప్రతిష్ఠాయాం నవాగ్నిం పరికల్పయేత్।
పంచవాసప్తవా వహ్నిం చతుర్మూతౌ తు కల్పయేత్।। 25.67 ।।
అష్టషడ్వాథ (33) చతురః కల్పయేజ్జాతవేదసః।
అథవా ద్వాదశాప్యగ్నీ కల్పయేత్కమలాసన।। 25.68 ।।
(33.చత్వారి.)

ఏకమూర్తౌ వీతిహోత్రాః యుగ్మాస్యురథ (34) వేతరే।
* ప్రపానిర్మాణమ్*

ప్రపాయాం వేదిమథవా మహత్యాం కమలాసన।। 25.69 ।।
(34.వా భవేత్.)

షోడశప్తమ్బ (35) పరమాం ప్రపాం యద్వా ప్రకల్పయేత్।
ద్వారాణి దిక్షు చత్వారి ప్రపాయాః పరికల్పయేత్।। 25.70 ।।
(35.మపరం)

తిరస్కరిణ్యా పరితశ్చాదయేన్మణ్డపా (36) న్తరమ్।
స్నానమణ్డపమైశాన్యాం దిశి తస్య ప్రకల్పయేత్।। 25.71 ।।
(36.దికమ్)

స్నానవేదీ చ తత్ర స్యాత్ప్రాగ్భాగే హస్తసంమితా।
ద్విహస్తా వా త్రిహస్తా వా హ స్తమాత్రసముచ్ఛ్రయా।। 25.72 ।।
యద్వా తాలసముత్సేధా చతురశ్రా మనోహరా।
దిగ్భాగే జలకుల్యా తు సౌమ్యే నిమ్నా మనోహరా।। 25.73 ।।
* హెూమసాధనాని*

స్రుక్స్రువౌ లక్షణోపేతౌ హెూమార్థం పరికల్పయేత్।
పాలాశీం ఖాదిరీం వాపి స్రుచం యద్వాఽన్యవృక్షజామ్।। 25.74 ।।
యాజ్ఞీయాం కల్పయేచ్ఛిల్పీ బాహుదణ్డసమాయతామ్।
(37)హేమాదిలోహజం వాపి దారుజాం వాపి భూషితామ్।। 25.75 ।।
(37.స్వర్ణాది)

ద్వితాలసంమితాం వాపి సాంగులాం కమలాసన।
త్రిధా విధాయతాం భూయస్తృతీయేఽమ్శే ద్విధా కృతే।। 25.76 ।।
ఉపర్యంశం పునః కుర్యాత్ పఞ్చధా చతురంశకైః।
భవేత్త్రుస్చోఽగ్రం తన్మూలం విస్తారేణ షడంగులం।। 25.77 ।।

అగ్రమేకాంగులం క్రోడవక్త్ర వత్పరికల్పయేత్।
పంచాం శేనవశిష్టేన భాగేన గలకల్పనమ్।। 25.78 ।।
గలం ద్వ్యంగులవిస్తారముభయోస్తస్య పార్శ్వయోః।
అర్ధాంగులం భవేన్నిమ్నం విస్తారాయామతత్సమమ్।। 25.79 ।।
(38) త్యజేదంశమశేషేణ సూత్రపాతాద్బహిః స్థితమ్।
గలస్యాధోఽవశిష్టాంశో వృత్తౌ వా చతురశ్రకః।। 25.80 ।।
(38.త్యజేదన్య.)

విస్తారాయామసదృశం స్యాద్గర్తం తస్య మధ్యతః।
వృత్తం తృతీయభాగేన సంమితం శోభనాకృతి।। 25.81 ।।
గధాం విస్తారసదృశం గర్తస్య పరికీర్త్యతే।
గర్తభాహ్యం త్రిధా కృత్వా ప్రథమేఽష్టదలస్థితి।। 25.82 ।।
మధ్యమేంశే చతుర్ధా తు (39) విభజేన్నాభిమణ్డలమ్।
ప్రథమే పరికల్ప్యం స్యాదమ్భోరుహ (40) నికేతన।। 25.83 ।।
(39.విహితే.) (40.నికేతనమ్.)

ద్వాభ్యాం తు మధ్యమాంశాభ్యాం షడరం ద్విగుణం తు వా।
అవశిష్టేన భాగేన నేమిమణ్డలకల్పనమ్।। 25.84 ।।
(41) శఙ్ఖాంశ్చతుర్షు కోణేషు (42) చతురశ్ర ప్రకల్పనే।
యవోన్నతా బహిః కార్యా మేఖలా చ చతుర్య వా।। 25.85 ।।
(41.శఙ్ఖాశ్చతుర్షు కోణేషు.) (42.చతురశ్రం ప్రకల్పయేత్.)

ఆరభ్య గర్థమగ్రాన్తం వివరం సర్పిషో భవేత్।
సరోజవృష్ఠసమం పృష్ఠభాగం ప్రకల్పయేత్।। 25.86 ।।

కూర్మపృష్ఠసమం యద్వా చతురశ్రం సపీఠికా।
అధస్థాద్విగుణస్తస్య దణ్డాయామం ప్రచక్షతే।। 25.87 ।।
తద్దణ్డమష్టధా కృత్వా మూలభాగేన కల్పయేత్।
అధస్తాత్కుమ్భమర్ద్దేన (43) శిష్టేనోపరి పంకజమ్।। 25.88 ।।
(43.ఇష్టేనో.)

మూలం ప్రకల్పయేదేవం పద్మే దణ్డః ప్రతిష్ఠితః।
ఆధారం వా వినా దణ్డో వలయైస్త్రిభిరఙ్కితః।। 25.89 ।।
వృత్తోఽథవా తదర్ధాశ్రస్తదగ్రమపి పఙ్కజమ్।
త్రిభిర్వా వలయైర్యుక్తం నాహనం (44) చాంగులం భవేత్।। 25.90 ।।
స్రువం చ హస్తమానం స్యాత్తదగ్రం ద్వ్యంగులం భవేత్।
(44.చ షదంగులం)

వాసంకాపుటవద్గర్తద్వయయుక్తం సువృత్తకమ్।। 25.91 ।।
గర్తమర్ధాంగులం నిమ్నం విస్తీర్ణం చార్ధమఙ్గులం।
అంగులేనావశిష్టేన పరితో (45) గోలకల్పనమ్।। 25.92 ।।
(45.గల)

బిలయోః పృష్ఠభాగేతు మధ్యురేఖా యవోన్నతా।
అయుగ్మవలయం కణ్ఠే యవమాత్రోన్నతం శుభమ్।। 25.93 ।।
దణ్డం చ పరిశిష్టేన గోలాఙ్గూలాకృతిర్భవేత్।
మూలం ద్వ్యంగులవిస్తీర్ణం లోహజో దారుజోపివా।। 25.94 ।।
* స్రుక్స్రువాద్యర్థే వర్జ్యందారు *

స్ఫూటితం (46) సక్తిమిం భిన్నమూర్ధ్వశుష్కం సకోటరమ్।
స్వయం నిపతితం వృక్షం స్రుక్స్రువార్థే పరిత్యజేత్।। 25.95 ।।
(46.క్రిమభిర్భగ్నమ్.)

స్వీకుర్యాచ్చే త్ప్రమాదేన భూయాన్ దోషః ప్రసజ్యతే।
* మంటపద్వారాద్యలంకారః*

ద్వారేషు మణ్డపస్య స్యాత్తోరణానాం చతుష్టయమ్।। 25.96 ।।
అశ్వత్థో దుమ్బురవటక్లక్షైః ప్రాగాది తోరణాః।
ఏ కేనవా(47) యథోక్తేనఅలాభేచన్దనద్రుమః।।25.97 ।।
(47.యథోక్తానాలాభే చన్దనస్రుచః)

(48) సప్తహస్తాయతాః పాదాః పఞ్చహస్తాయతాపి వా।
అయుగ్మైరాయతాః పాదాః (49) హస్తేనార్ధేన పట్టికా।। 25.98 ।।
(48." సప్త----పట్టికా" ఇదం పద్యం కేషు చిన్నాప్తి.)(49.పాదేనార్ధేన.)

త్రీణి త్రీణి చ శూలాని తోలణం తోలరణం ప్రతి।
శూలాని చ ద్వితాలాని నహశ్చాష్టాంగులో భవేత్।। 25.99 ।।
పట్టికా పాదనహనం ద్వావింశత్యంగులం భవేత్।
వృత్తాన్వా చతురశ్రాన్వా పాదాంశ్చ పరికల్పయేత్।। 25.100 ।।
కలశం దక్షిణావర్తం శఙ్ఖం చక్రం ధ్వజం తథా।
పటహం కార్ముకం నాగం తేషు పాదేషు కల్పయేత్।। 25.101 ।।
కారయేన్మఙ్గలాన్యష్టౌ ఫలకేషు యథాతథమ్।
లోహజేష్వథవా యజ్ఞవృక్షజేషు యథావసు।। 25.102 ।।

ద్వావింశత్యంగులాయామం తదర్ధేన చ విస్తృతమ్।
ఫలకం ద్వ్యంగులఘనం పిఠే పిఠే ప్రతిష్ఠితమ్॥ 25.103 ॥
(50) ఫలకేషు (51) లిఖేత్తత్ర శ్రీవత్సాద్యష్టమఙ్గలమ్।
శ్రీవత్సం పూర్ణకుమ్భం చ భేరీం దర్పణమణ్డలమ్॥ 25.104 ॥
(50.పాదేనార్ధేన.) (51.ఫలకే వివిధా తత్ర శ్రీలత్సాద్యష్టకం లిఖేత్)

మత్స్యయుగ్మం చ శఙ్ఖం చ చక్రం కాశ్యపనన్దనమ్।
పద్మాసనస్థితం సౌమ్యం ద్వాదశాంగులమాయతమ్॥ 25.105 ॥
తత్తద్రూపానుసారేణ విస్తీర్ణం పార్శ్వయోర్ద్వయోః।
ప్రదీపం చామరం మూర్ధ్న ఛత్రం చ పరికల్పయేత్॥ 25.106 ॥
బిమ్బప్రమాణానుగుణం స్నానపీఠముదుమ్బరమ్।
(52) దృఙ్మోక్షపీఠం చ తథా జలాధి (53) వసనస్య చ॥ 25.107 ॥
(52.విధౌ తత్ర) (53.వృక్షం చ ఫీఠం)

పీఠం బిమ్బానుగుణ్యేన కల్పయేదవిచారయన్।
ఋత్విజాం చ తథాపీఠమాచార్యస్య చ కల్పయేత్॥ 25.108 ॥
పాతుకే పాదసదుశే యజ్ఞవృక్షేణ కల్పయేత్।
(54) ఉపకుమ్భం చ కలశం కరకం మణికం తథా॥ 25.109 ॥
(54. సుధాకుమ్భం)

దీపస్తమ్భాన్ ఘృతాదీని స్నాన ద్రవ్యాణ్యశేషతః।
(55) చన్దనాని సుగన్ధాని వస్త్రాణి వివిధాని చ॥ 25.110 ॥
(55. చన్దనాదీని చ ద్యవ్యాణ్యన్యాని.)

సమిత్పుష్పకుశాదీని ధ్యాన్యాని వివిధాని చ।
సువర్ణ రత్నలోహాని గాస్సవత్సా మనోహరాః।। 25.111 ।।
సమ్భారానేవమన్యాంశ్చ సమ్భృత్యావ్యగ్రమానసః।
ఆరభేత యథాశాస్త్రం ప్రతిష్ఠాం దేశికోత్తమః।। 25.112 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే ప్రతిష్ఠోపకరణం నామ

పఞ్చవింశోఽధ్యాయః।

-------------**************-------------

షడ్వింశోఽధ్యాయః

* ప్రతిష్ఠావిధిః*

బ్రహ్మః---

వ్యాపినో దేవదేవస్య ప్రతిష్ఠా కీదృశీ మతా।
భగవన్ సంశయానస్య మమ (1) నిశ్చయతో వద।। 26.1 ।।
(1.నిశ్చయదో భవ.)

శ్రీభగవాన్---

(2) సర్వస్య భూతజాతస్య హరిరాత్మాస్థితోఽపి నన్।
మన్త్ర వీర్యాచ్చ మాహాత్మ్యాత్ స్థాపకస్య గురోస్తథా।। 26.2 ।।

(2.సర్వభూతస్య జాతస్య)

ప్రతిమాయాం ప్రకర్షేణ సన్నిధత్తే హరిస్స్వయమ్।
కామానశేషాంస్తత్రై వ హరిమర్ధయతే జనః।। 26.3 ।।
తేన ప్రతిష్ఠా నా మేదమన్వర్థం వర్తతే భువి।
యథా చ వహ్నిర్దహనో న దహన్వ్యాప్య తిష్ఠతి।। 26.4 ।।
అరణీమథనాద్భూయో జాయమానః ప్రదుశ్యతే।
దహనాదీని కర్మాణి కరోతి చ యథాతథమ్।। 26.5 ।।
తథా సర్వగతో విష్ణురదృశ్యః ప్రాకృతైర్జనైః।
దృశ్యతే చ ప్రతికృతౌ మన్త్రిణో మన్త్రగౌరవాత్।। 26.6 ।।
తస్మాత్సర్వాత్మనా విష్ణుం ప్రతిష్ఠాప్యాభిపూజయేత్।
శిల్పిభిర్నిర్మితే బిమ్బే శాస్త్రదృష్టేన వర్త్మనా।। 26.7 ।।
కర్మార్చా పీఠికాయాం చ రత్నాదిన్యసనే కృతే।
ఉద్ఘాటితే నయనే యథార్థం సర్వశాన్తిదే।। 26.8 ।।
స్థూలసూక్ష్మేషు చాన్యేషు ప్రతిమాఙ్గేషు (3) సర్వతః।
(3.సర్వదా----సర్వశః)

సుకృతేషు యథాశాస్త్రం కర్మాన్తే దేశికోత్తమః।। 26.9 ।।
రథకారేణ విదుషా సునిరూప్య నిరూపకః।
ధనైశ్చ కర్మానుగుణం స్థపతీన్ పరితోష్యచ।। 26.10 ।।
రథకారం చ (4) వివిధైర్మనః ప్రీతివివర్ధనైః।
గతేషు శిల్పిషు తథా రథకారే చ నిర్గతే।। 26.11 ।।
(4.విభవైః)

అన్తర్బహిశ్చ సదనే శోధితే మార్జనాదినా।
ప్రజ్వాలితైర్దర్భపుంజైః పర్యగ్నికరణే కృతే।। 26.12 ।।
ప్రాకారే మణ్డపే ధామ్ని గోపురే మార్జనాదినా।
శుద్ధీకృతే తథా గవ్యైః పంచభిః ప్రోక్షితే సతి।। 26.13 ।।
పుణ్యాహం వాచయిత్వాథ బ్రహ్మణై (5) ర్మన్త్రవిత్తమైః।
అబ్లింగా భిశ్చ భూయోపి గర్భగేహం బహిస్తథా।। 26.14 ।।
(5.ర్వేదవిత్తమైః)

ఋగ్భిస్తంప్రోభయేత్సర్వమాచార్యస్స (6) ర్వభూసురైః।
ప్రదీపితై ర్గోఘృతైశ్చ ప్రదీపై ర్భజుభిస్తథా।। 26.15 ।।
(6.స్సహ)

సర్వతో దీపితే ధామ్ని కాలాగురుముఖై స్తథా।
గన్ధద్రవ్యైర్ధూపయిత్వా సుధాచూర్ణై స్తథాక్షతైః।। 26.16 ।।
పుష్పైర్దూర్వాబ్కురైశ్చాపి సర్వతో ధామ్నిభూషితే।
తతోఽపరాహ్ణసమయే శాన్తి హోమం సమాచరేత్।। 26.17 ।।
మానోన్మానప్రమాణాదేర్హానిర్వా వృద్ధిరేవ వా।
దుర్విజ్ఞేయం తదఖిలం హోమాచ్ఛామ్యతి నిశ్చయమ్।। 26.18 ।।
శమీపల్లవ (7) సంయుక్తా నక్షతాన్ దేశికస్స్వయమ్।
సప్తవ్యాహృతిభిశ్చైవప్రత్యేకం జుహుయాచ్ఛతమ్।। 26.19 ।।
(7.సంయుక్తానక్షతాని గురుః)

చరుం నృసూక్తేన తథా జుహుయాత్ షోడశాహుతీః।
పఞ్చోపనిషదా చైవ సర్పిషా జుహుయాచ్ఛతమ్।। 26.20 ।।

ప్రతిమాసన్నిధావేనం హుత్వా పూర్ణావసానికమ్।
ఉపతిష్ఠేత తదను మన్త్రేణానేవ దేశికః।। 26.21 ।।
నమస్తుభ్యం భగవతే జాతవేదస్స్వరూపిణే।
నారాయణాయ హవ్యస్య కవ్యస్య చ యథాతథమ్।। 26.22 ।।
(8) హర్త్రే యష్టవ్యదేవానామాత్మనే పరమాత్మనే।
సన్నిధత్స్వచిరం దేవ ప్రతిమాయాం హితాయనః।। 26.23 ।।
(8. హోత్రే.)

విజ్ఞాప్యాధోక్షజం దేవమేవం ప్రాంజలిరానతః।
సదర్భం నవవస్త్రేణ ప్రతిమాం మూలవిద్యయా।। 26.24 ।।
ఆచ్ఛాదయేదుత్తరీయ (9) మపిదధ్యాత్తథా గురుః।
అర్ఘ్యం పాద్యం తథాచామం గన్ధం (10) ధూపం తథైవ చ।। 26.25 ।।
(9.మర్ఘ్యం దద్యా.) (10.పుష్పం చ దీపకమ్.)

దీపం సుమనసస్సర్వం గాయత్ర్యా విష్ణుపూర్వయా।
దద్యాచ్ఛ్రీయాదిదేవీనాముక్తం సర్వస్వవిద్యయా।। 26.26 ।।
బ్రహ్మాదిపరివారాణామన్యేషాం చ స్వవిద్యయా।
(11) కౌతుకం దక్షిణే హస్తే బధ్నీయాన్మూలవిద్యయా।। 26.27 ।।
(11.కౌతుక' మిత్యాదిసార్ధం పద్యం క్వచిన్న.)

తయైవ విద్యయా సప్త వారాన్ (12) కృత్వాభిమన్త్రణమ్।
బధ్వా సమర్చయేద్దేవం పుణ్డరీకాక్షవిద్యయా।। 26.28 ।।
(12.సూత్రాభిమన్త్రతమ్.)

ఛాయాధివాససిధ్యర్థం దేవస్య పురతస్తతః।
జలద్రోణీం కటాహం వా స్థాపయేల్లోహనిర్మితమ్॥ 26.29 ॥
మృణ్మయం వా యథాలాభం భాజనం ధాన్యసఞ్చయే।
పూరయేద్గన్ధతో యోన శుద్ధస్పటికవర్చసా॥ 26.30 ॥
జలే చ నిక్షిపేత్కూర్చ మష్టావింశతిదర్భకమ్।
అర్చయేచ్చ హరిం కూర్చే భావయేన్మూల విద్యయా॥ 26.31 ॥
సంహారక్తమమాచార్యః స్మృత్వా కుర్చం జలే స్వయమ్।
శాయయిత్వా ప్రాక్చిరసం చక్రముద్రాం ప్రదర్శయేత్॥ 26.32 ॥
కూర్చం శ్రీధరయోర్ద్ర ర్భైస్త్రిభిస్స్యాద్రుద్రవేధసోః।
పంచవింశతిభిః కార్యం ద్వాభ్యామన్యామృతాశినాం॥ 26.33 ॥
రక్షాకుమ్భం చ తత్రైవ యమస్య దిశీ కల్పయేత్।
సంవేష్ట్య నవవస్త్రాభ్యామేకేన కరకం తథా॥ 26.34 ॥
బ్రహ్మణం పూజయేత్కుమ్భే కరకే చ సుదర్శనమ్॥
పరితః కలశానష్టౌ నిదధ్యాద్వస్త్రవేష్టితాన్॥ 26.35 ॥
సాపిధానాన్ (13) సవస్త్రాంశ్చ (14)సరత్నాన్ కూర్చసం (15) యతాన్।
ఇన్ద్రాది దిక్పతీన్ (16) తేషు పూజయేదష్ట చాష్టసు॥ 26.36 ॥
(13.సరత్నాంశ్చ) (14.సలోహాన్) (15.సలోహాన్.) (16.చైవ.)

సర్వోర్వీణేన వస్త్రేణ నవేన ప్రతిమాం (17) తదా।
ఛాదయిత్వా సమన్తాచ్చ సిద్ధార్థాన్ వికిరేత్క్షితౌ॥ 26.37 ॥
(17.తతః)

రక్షోహణేతి మన్త్రేణ రక్షాం ముర్యాత్సమన్తతః।
ఆరోపయేదనిర్వాణాన్ ప్రదీపాన్బహువర్చనః॥ 26.38 ॥

ప్రవర్తయేత్త్ర యీఘోషం బ్రహ్మణై ర్వేదపారగైః।
చక్రమన్త్రం చ వలజే విన్యస్యాభ్యర్చయేద్గురుః।। 26.39 ।।
ప్రాదక్షిణ్యేన సదనాత్ నిష్క్రమేత్సహమూర్తిపైః।
యస్యాః ప్రతికృతేస్స్నాన్నాధివాసో జలే భవేత్।। 26.40 ।।
తస్యాశ్చా యాధివాసో యం కథితః కమలాసన।
దారులోహ శిలామయ్యాః ప్రతిమా యాః పృథగ్విధాః।। 26.41 ।।
తాసాం జలాధివసనం సాక్షాదేవం విధీయతే।
లోహజప్రతిమానాం తు పూర్వం వార్యధివాసనాత్।। 26.42 ।।
కృత్వా సరో (18) జలం ఖాత మధివాసం సమాచరేత్।
వృత్తాకారం శాలిభారం నిధాయోపరి తణ్డులాన్।। 26.43 ।।
(18.జసంఘూతమ్.)

తదర్ధముపరిష్టాచ్చ తణ్డులార్ధం తిలాన్ క్షిపేత్।
తిలేషు పద్మవిన్యాసం కృత్వాస్తీర్య కుశాన్ పునః।। 26.44 ।।
ప్రాగగ్రం నూతనపటం తేషాముపరి నిక్షిపేత్।
సపద్మం కేవలం వాపి (19) పీఠం విన్యస్య తత్ర తు।। 26.45 ।।
(19.తేషాముపరి నిక్షిపేత్। సరత్నం కేవలం వస్త్రం పీఠం విన్యస్య తత్ర తు. ఇతి చ)

రత్నాన్యపి చ (20) లోహాని గాయత్ర్యా విష్ణుపూర్వయా।
వివ్యస్య జుహుయాదగ్నౌ సర్పిషాష్టోత్రం శతమ్।। 26.46 ।।
(20.లోహదీన్)

నృసూక్తేన చరుం చైవ పుణ్యాహం చైవ వాచయేత్।
దేవమారోపయేత్తస్మిన్ పీఠే మన్త్రముదీరయేత్।। 26.47 ।।

సుప్రతి ష్ఠేన మనసా గురుర్ధ్యాయేజ్జగద్గురుమ్।
(21) ప్రతిష్ఠితోఽసీతి సామ పఠేచ్చ తదనన్తరమ్॥ 26.48 ॥
(21.ప్రతిష్ఠాసీతివైసామ.)

దృఢబన్ధం స్థపతినా కారయేత్కమలాసన।
ఉద్ఘాటయేచ్చ నయనే ప్రతిమాయాః యథావిధిః॥ 26.49 ॥
(22) తోషయేద్రథాకారాదీన్ ధనేన మహతా పునః।
శమీపత్రాక్షతైర్హోమం కృత్వాభ్యజ్య చ పర్పిపా॥ 26.50 ॥
(22. తోషితం స్థిపతిం కృత్వా.)

(23) ఘృతస్నానేతి మన్త్రేణ చూర్ణై (24) శ్చోద్వర్త్య సర్వతః।
ప్రక్షాల్యవారిభిశ్చోష్ణైః కుశైర్నూతనవాససా॥ 26.51 ॥
(23.ఘృతవత్యేతి.) (24.శ్చోద్ధృత్య.)

సంవేష్టయేత్ప్రతికృతిం యథాపూర్వమనుక్రమాత్।
ఉపవీతోత్తరీయాదిప్రదానాని యథాపురమ్॥ 26.52 ॥
(25) ఆచమ్య చ ప్రతిసరం (26) బన్ధయిత్వా చ మఙ్గలమ్।
తతో రథాదికే యానే (27) సమారోప్య చ మూర్తిపాః॥ 26.53 ॥
(25.అబధ్యచ ప్రతిసరం బధ్వా సిద్ధార్థ మఙ్గలమ్.) (26.బన్ధయిత్వార్ధఙ్గలమ్.)
(27.మూర్తిమారోప్య.)

పఠేయుస్సామ (28) గానజ్ఞైస్సార్ధమన్యైశ్చ భూసురైః।
రథన్తరాదికం శ్రేష్ఠం పౌరుషం సూక్తముత్తమమ్॥ 26.54 ॥
(28.సామజ్ఞైః)

నారాయణానువాకం చ సూక్తం శాకునమేవ చ।
ఆమనేయః ప్రతిదిశం సూక్తం రక్షోఘ్న మేవ చ।। 26.55 ।।
పాణ్డురేణాతపత్రేణ చామరేణ సితేన చ।
చీనాంశుకమయై (29) శ్చత్రైర్ధ్వజైర్బర్హమయైస్తథా।। 26.56 ।।
(29.శ్చిత్రైశ్చత్రైర్బర్హ.)

వ్యజనైరపి కల్యాణైర్ధ్వజైర్నానావిధైరపి।
తూర్యై ర్బహువిధైర్నృత్తైర్గేయైశ్చాపి సమన్తతః।। 26.57 ।।
మహతా జనసఙ్ఘేన బ్రాహ్మణానామితస్తతః।
(30) నృపోపచారైరపరై (31) రుపచర్య యథావిధి।। 26.58 ।।
(30.మహోపచారై) (31.రుపచారైస్తథావిధైః)

ప్రతిమాం గ్రామధామాది ప్రాదక్షిణ్యేన చానయేత్।
* జలాధివాసవిధిః*

జలాధివాసదేశాన్తమాసాద్య శిబికాదికాత్।। 26.59 ।।
అవరోప్య జలాభ్యర్ణే ప్రపాయాం సిహ్మవిష్టరే।
ప్రాఙ్ముఖం సమవస్థాప్య యద్వా స్థాప్య ఉదఙ్ముఖమ్।। 26.60 ।।
నదీషు దీర్ఘికాయాం వా తటాకే నిర్ఝరేఽపి వా।
జలాధివాసనం కుర్యాత్ప్రసన్నే సలిలేఽపి వా।। 26.61 ।।
అల్పతోయే స్మశానాన్తే లవణో (32) దకదూషితే!

కషాయే కటుకే చైవ తిక్తే ఫేనైశ్చ దుషితే।। 26.62 ।।
(32.దధి)

చైత్యవృక్షసమీపే చ నీచైరధ్యాసితే తథా।
ఊషరే శైవలయుతే వర్ణాన్తరయుతే తథా।। 26.63 ।।
ఏవమాదిషు దుష్టేషు ప్రతిమాం నాధివాసయేత్।
జలమధ్యే ప్రపాం కుర్యాద్బహుస్తమ్భసమన్వితామ్।। 26.64 ।।
చతుర్ద్వారసమోపేతాం చతుస్తోరణభూషితామ్।
వితానధ్వజసంయుక్తాం దర్భమాలాపరిష్కృతామ్।। 26.65 ।।
ముక్తాదామసమాయుక్తాం స్రగ్విణీం (33) దీపదీపితామ్।
ఫలైర్నానాదిద్రైర్యుక్తాం తత్రాధివసనం చరేత్।। 26.66 ।।
(33.ధూప)

పుణ్యాహవ చ (34) నం పూర్వం (35) పువర్నద్వాదిషు స్థితా।
(36) ఆపః పురుషమన్త్రేణ (37) సంశోష్య గురురాత్మవాన్।। 26.67 ।।న

(34.నాత్పూర్వం)(35.పూర్వాన్న.) (36.ఆపః పునస్తు) (37.సంశోధ్య)

అగ్నిమన్త్రేణ దగ్ధ్వా చ చన్ద్రకోటిసమప్రభమ్।
నివృత్తి మన్త్రం తద్ధ్యాయేత్తస్మాద్ధ్యానాద్వినిర్గతైః।। 26.68 ।।
జలైరమృతకల్పైశ్చ పువర్వద్యాది పూరయేత్।
తస్మిన్ జలే మహాపీఠం చతురశ్రం సమాయతమ్।। 26.69 ।।
విన్యస్యాస్తరణోపేతం సోపధానం నవం శుభం।
ప్రకల్పయేద్యోగపీఠం తస్యోపరి యథాక్రమమ్।। 26.70 ।।
గన్ధపుష్పాదినా పీఠమర్చయిత్వా సమాహితః।
ద్వారతోరణకుమ్భాది యష్టవ్యం తదన న్తరమ్।। 26.71 ।।

పఠద్భిశ్శాకునం సూక్తం బ్రాహ్మణైస్సహమూర్తిపైః।
ఆదాయ ప్రతిమాం పశ్చాదాచార్యస్తీరదేశతః।। 26.72 ।।
సంహారక్రమమాచార్యః స్మృత్వా తోయే ప్రవేశయేత్।
ఉదఙ్ముఖం ప్రాక్ఛిరసం ప్రతిమాం శాయయేత్తతః।। 26.73 ।।
వేష్టితాం నవవస్త్రేణ (38)ఆపాదతలమస్తకమ్।
స్థాపితాన్ పూర్వవత్తీరే కుమ్భాదీనపి పూజితాన్।। 26.74 ।।
(38.మహతా పాదమష్తకమ్.)

జలే నివేశయేత్తద్వత్తీరే తద్వద్యథాక్రమమ్।
దర్శయేచ్చక్రముద్రాం చ రక్షాముద్రాం చ దర్శయేత్।। 26.75 ।।
తీరే చతుర్విధం వాద్యం వాదయేత్సర్వ తోదితమ్।
ఋచో యజూంషి సామాని పురాణాని చ భూసురాః।। 26.76 ।।
ఆమనేయురనిర్వాణాన్ (39) ప్రదీపానపి కారయేత్।
స్నానపానాదికం సర్వం తతః ప్రభృతి నాచరేత్।। 26.77 ।।
(39.ప్రదీపాన్ ధూపదీపాకాః ప్రదీపానపి దీపితాన్)

ఏకరాత్రం త్రిరాత్రం వా జలమధ్యేఽధివాసయేత్।
(40) యామం యామార్ధకం వాపి జలవాసం సమాచరేత్।। 26.78 ।।
(40.యామం----ఇత్యాది పద్యం స్వచిన్న.)

గృహార్చాస్థాపనే కాలే సద్య ఏవ సమాచరేత్।
జలాధివసనే చైవ తథా నయనమోక్షణే।। 26.79 ।।
శయనే వేదికాయాం చ న కాలః కమలాసన।
ప్రదోషేష్వధివాస స్యాచ్ఛయనం చ మహానిశి।। 26.80 ।।

ప్రతిష్ఠాం చ దివా కుర్యాన్ముహూర్తే శాస్త్రచోదితే।
నద్యాద్యభావే బిమ్బస్య జలాధివసనం భవేత్॥ 26.81 ॥
జలద్రోణ్యాం కటాహే వా సముద్ధృత్య మహజ్జలమ్।
యథాసమ్భవమన్యస్మిన్ మృణ్యయాదౌ (41) విధీయతే॥ 26.82 ॥
సద్యో వా తోయవాసం స్యాత్పూర్వస్తాదధివాసనాత్॥
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే జలాధివాసవిధిర్నామ

షడ్వింశోఽధ్యాయః

------------**************------------

పాద్మసంహితాయామ్.

సప్తవింశోఽధ్యాయః

శ్రీభగవాన్----

* ప్రతిష్ఠావిధిశేషః*

ప్రతిమామధివాస్యేవమప్సు పూర్వోక్తవర్త్మనా।
అపరేద్యుః ప్రభాతాయాం శర్వర్యాం మణ్టపాదికే॥ 27.1 ॥
శేధితే రథకారేణ శోభితే చ యథాతథమ్।
తోషితే రథకారే తు మనః ప్రహ్లాదనైర్ధనైః॥ 27.2 ॥

ఆచార్యో (1) మూర్తి పాశ్చైవ కృతకృత్యా జితేన్ద్రియాః।
సవామ్బరధరాస్సర్వే ధృతఫఙ్చాఙ్గ భూషణాః।। 27.3 ।।
(1.మూర్తపాలాశ్చ)

గన్ధమాల్యధరా భద్రాస్సోత్తరీయ (2) పరిచ్ఛదాః।
ధృతోర్ధ్వపూణ్డ్రరచనాస్సోష్ణీషా మృష్టకుణ్డలాః।। 27.4 ।।
(2. పరిష్కృతాః)

ఆదిష్టా యజమానేన జీవాజీవాత్మకైర్ధనైః।
* వాస్తుపురుషనిరూపణమ్*

వాస్తుహోమం ప్రకుర్వీరన్ కర్మ దైవం యథాభవేత్।। 27.5 ।।
వాస్తు ర్నామ చతుర్వక్త్రభార్గవ స్స్వేదసమ్భవః।
అభ్యద్రవత్సురాన్ హంతుమాత్మనో బలదర్పితః।। 27.6 ।।
సదేవైస్తాడితస్తూర్ణ మపితద్భువి విహ్వలః।
విస్తస్తాఙ్గస్స చ ప్రాణాన్ ధారయత్యేవ వాస్తుకః।। 27.7 ।।
(3) అధోముఖం ప్రాక్ఛిరసం విన్యసేద్వాస్తుపూరుషమ్।
(4) ప్రసార్య పాణిపాదౌ ద్వౌ కోణభూమిప్రకల్పితౌ।। 27.8 ।।
(3.అధో ముఖం----ఇతి పద్యం క్వచిన్న.)(4.ప్రసాధ్య)

తమర్చయేత్ప్రయత్నేన కర్మ దైవం యథా భవేత్।
అనర్చితే వాస్తుదేవే కృతం కర్మాసురం భవేత్।। 27.9 ।।
మణ్టపే దక్షిణే పార్శ్వే వాస్తుదేవం లిఖేద్భువి।
సప్తదర్భ (5) యుతం కూర్చం కృత్వా తత్ర వినిక్షిపేత్।। 27.10 ।।

(5.కృతమ్)

తత్రార్చ యేద్వాస్తునాథం గన్ధపుష్పాదిభిః క్రమాత్।
వాస్తుదేవస్య శిరసి పూజయేదంశుమాలినమ్ ।। 27.11 ।।
ఝుషధ్వజం బాహుమూలే కుమారం కూర్పరే తథా।
హస్తే వినాయకం పాదయుగలే చాశ్విదేవతే ।। 27.12 ।।
మధ్యే చన్ద్రం తథా వార్ష్ణ్యః దుర్గాం మాతౄంశ్చర్పరే।
బాహుమూలే తథా స్థాణుం హృదయే మామవస్థితమ్ ।। 27.13 ।।
బ్రహ్మణం నాభిదేశే చ దిక్పాలాన్ స్వాసు దిక్షు చ।
క్షేత్రేశముత్తరే పార్శ్వే వాస్తు (6) దేవస్య పూజయేత్ ।। 27.14 ।।
(6.నాథస్య)

పశ్చిమే వాస్తునాథస్య దేశే చ జుహుయాద్గురుః।
పఞ్చోపనిషదా సర్పిస్సహస్రం శతమేవ వా ।। 27.15 ।।
శమ్యపామార్గఖదిరసమిద్భిర్జుహుయాత్తతః।
మూలమన్త్రేణ తస్మన్తవర్ణసఙ్ఖ్యాభిరాత్మవాన్ ।। 27.16 ।।
చరుం పురుషసూ క్తేన జుహుయాత్ షోదశాహుతీః।
చరుణా వాస్తుదేవానాం జుహుయాచ్చ సకృత్సకృత్ ।। 27.17 ।।
బలిం చ దత్వా దేవేభ్యో క్షేత్రాధిపతయే తథా।
కర్మారమ్భే ప్రతిష్ఠాయాం మణ్టపే సదనే తథా ।। 27.18 ।।
వాస్తుయాగ క్రమః ప్రోక్తస్సర్వత్ర కమలాసన।
మార్జనం గోమయాలేవః ప్రోక్షణం మణ్టపే భవేత్ ।। 27.19 ।।
సుధాచూర్ణైరక్షతైశ్చ మణ్డయిత్వా భువస్థలమ్।
సిద్ధార్థాన్ వికిరేద్ధిక్షు అస్త్రమన్త్రాభిమన్త్రితాన్ ।। 27.20 ।।

* సన్నిధ్యనర్హాః జనాః*

నాస్తికాన్ భిన్నమర్యాదాన్ దేవబ్రాహ్మణ (7) నిన్దకాన్।
పాపరోగయుతాన్ మర్త్యాన్ ని న్దితాన్ పిశునాం స్తథా।। 27.21 ।।
(7.దూషకాన్)

పాషణ్డినో హీనవృత్తీన్ ప్రతిలోమాన్ సమత్సరాన్।
లుద్బాన్మూర్ఖానవిదుషో బహిర్నిర్వాసయే (8) త్తదా।। 27.22 ।।
(8.తతః)

స్థూణాంశ్చ మణ్డపే తస్మిన్ వాసోభిర్వేష్టయేన్నవైః।
వితానయేచ్చుభేర్వస్త్రైః పతాకాభిశ్చ భూషయేత్।। 27.23 ।।
ముక్తాదామభిరన్యైశ్చ ఫలైః పుష్పైశ్చ (9) పల్లవైః।
పరితో దర్భమాలాభిర్మణికాఞ్చనభూషణైః।। 27.24 ।।
(9.పుల్లకైః)

శోభయేన్మణ్డపం సర్వం యథావిత్తానుసారతః।
ఖాత్వా ద్వితాలమవటం తోరణాని (10) చతుర్దిశం।। 27.25 ।।
(10.ర్దిశి.)

స్థాపయేద్వారదేశేషు (11) పూర్వాదిషు యథాక్రమమ్।
అశ్వత్థతోరణం ప్రాచ్యాం ఔదుమ్బరమనన్తరమ్।। 27.26 ।।
(11.ధర్మా)

నైయ్యద్రోధం చ పాశ్చాత్యం ప్లాక్షం చ తదనన్తరమ్।
సర్తకైర్గాయకైశ్చైవ వైణికై ర్వంశకైస్తథా।। 27.27 ।।
వాదిత్రకుశలైశ్చాన్యైస్తథా వాదవిచక్షణైః।
(12) శోభితం సర్వతోదిక్షుబ్రహ్మఘోషైశ్చ నాదితమ్।। 27.28 ।।
(12.శోధితం సర్వతో దిక్షు శోభయేన్మణ్డపం దిక్షు)

దీపైస్తథా (13) పాలికాభిస్సాఙ్కు రాభిశ్చ సర్వతః।
చన్దనాగరుర్పూర (14) ధూపైః పరిమలీకృతమ్।। 27.29 ।।
(13. మాలికాభిః)(14.పూరైః)

కృత్వైవం మణ్టపం సమ్యగపరాహ్ణే గురుస్స్వయమ్।
ఉత్థాప్య బిమ్బముదకాత్కుమ్బం చ కలశాన పి।। 27.30 ।।
(15) ఉద్వాస్య దేవతా (16) స్తస్మాత్తద్బిమ్బం తీరవిష్టరే।
ప్రాఙ్ముఖం సమవస్థాప్య వారిభః క్షాలయే (17)త్తదా।। 27.31 ।।
(15.ఉద్ధాప్య) (16.స్తత్ స్థాః) (17.సర్వ)

లోహజం చేద్విశుధ్యర్థం తిన్త్రిణీ ఫలవారిణా।
వస్త్రాభరణపుష్పాద్యైరలంకృత్య మనోహరైః।। 27. 32 ।।
యానమారోప్య తద్బిమ్బం యథా (18) పూర్వమశేషతః।
కృత్వా మఙ్గలతుర్యాది గమయేద్యాగమణ్టపమ్।। 27.33 ।।
(18.నర్వ)

మణ్టపస్యోత్తరేభాగే విష్టరే (19) వినివేశయేత్।
ఆచర్యో మూర్తిపైస్సార్ధం ప్రవిశేద్గర్భమన్దిరమ్।। 27.34 ।।

(19.సన్ని)

బహుబేరవిధానం చేద్విధిరేష విధీయతే।
ప్రాక్చాధివాసితం కూర్చం జలాత్తస్మాత్సముద్ధరేత్।। 27.35 ।।
బిమ్బాచ్చవస్త్రాభరణమాల్యాన్యపనయేద్గురుః।
నయనోన్మీలనం కృత్వాధ్రు వబేరస్య శాస్త్రతః।। 27.36 ।।
దర్శయేదష్టధాన్యాని గాశ్చకన్యాస్సలక్షణాః।
ఉన్మీలనం శ్రియాదీనామేవ శాస్త్రోక్తవర్త్మనా।। 27.37 ।।
కలశైస్సప్తదశభిర్ఘృతాది ద్రవ్యసంయుతైః।
ఛాయాస్నపనమాదర్శే సకూర్చే కల్పయేద్గురుః।। 27.38 ।।
పృథక్శ్రియాధి దేవీనాం స్నపనం నవభిర్ఘటైః।
బ్రహ్మేశౌ సప్తకలశైః ఋషీణామపి పఞ్చభిః।। 27.39 ।।
త్రిభిశ్చ దేవతానాం స్యాదేకేన కలశేన వా।
నీరాజనా న్నైర్వస్త్రాద్యైరుపచారైస్సమర్చయేత్।। 27.40 ।।
ధ్రువబేరస్య హృదయే తస్య దీపమణి ప్రభమ్।
విన్యస్య మన్త్రమాచార్యో ద్వాదశాక్షరసంజ్ఞితమ్।। 27.41 ।।
బింబమాచ్ఛాదయేద్వస్త్రైః కమ్బలైర్వా సమన్తతః।
ఏవం కుర్యాచ్ఛ్రి యాదీనాం తతో నిర్గత్య మన్దిరాత్।। 27.42 ।।
మణ్టపస్థాం ప్రతికృతిం ఛాదయేత్కమ్బలాదిభిః।
రైమయం రాజతం వాపి పాత్రమాఢకపూరితమ్।। 27.43 ।।
ధాన్యరాశౌ నిధాయాగ్రే పూరయేత్తద్యథాక్రమమ్।
మధునా సర్పిషా చైవ పూరయేచ్ఛాదయేత్తతః।। 27.44 ।।
వాససా పరిశుద్ధేన (20) ప్రాత్రయోచ్చ తయోః పునః।
అర్చయేద్భాస్కరం పూర్వే పశ్చిమే శశినం తథా।। 27.45 ।।

(20.పాత్రయోచ్చాదయేత్)

మన్త్రేణ మధువాతేతి సర్పిరాద్యభిమన్త్రయేత్।
అష్టాఙ్గులా శలాకాస్యాద్రై మయీ చాథ రాజతీ।। 27.46 ।।
అష్టధాన్యాని పరితః పాత్రేషు వినివేశయేత్।
గాః కన్యకాశ్చ రుచిరాః భూషణైశ్చాపి భూషితాః।। 27.47 ।।
ఆనీయ స్థాపయేత్పార్శ్వే బ్రహ్మఘోషైశ్చ ఘోషయేత్।
మధ్వక్తముఖయా నేత్రం రైమయ్యా చ శలాకయా।। 27.48 ।।
దక్షిణం ప్రోల్లిఖేద్వామం సర్పిషాక్తశలాకయా।
రాజత్యా విలిఖేన్నేత్రం తచ్చక్షురితి సంపఠన్।। 27.49 ।।
వ్యపోహ్యాచ్ఛాదనపటం దర్శయేన్మధుసర్పిషీ।
అష్టధాన్యాని గాశ్చైవ కన్యకాః పురత స్థితాః।। 27.50 ।।
గురవే గాః ప్రయచ్ఛేత గోవిన్దః ప్రీయతామితి।
పాత్రయుగ్మం శలాకే చ దద్యాద్ధాన్యాష్టకం తథా।। 27.51 ।।
నేత్రోన్మీలనవేలాయాం వాద్యఘోషేణ ఘోషయేత్।
గురవే దక్షిణాం దద్యాజ్జీవాజీవధనాత్మికామ్।। 27.52 ।।
కౌతుకం బన్ధయేద్బిమ్బే స్నపనార్థం యథావిధి।
మూలమన్త్రేణ తద్బిమ్బం సముత్థాప్య నయేత్తతః।। 27.53 ।।
ఋత్విగ్భిః శ్శాకునం సూక్తమధీయానైశ్చ భూసురైః।
స్నానమణ్డపభూభాగే తత్రోదుమ్బరవిష్టరే।। 27.54 ।।
క్షౌమాస్తరణసంయుక్తే స్థాపయేత్రృత్య (21) గాననమ్।
భద్రాది మన్త్రమాచార్యాస్స్వయముచ్చార్య మన్త్రవిత్।। 27.55 ।।
(21.గాసనమ్.)

వింశత్యేకోనమృద్భిస్తు పుణ్యక్షేత్రాది జన్మభిః।

ఉదఙ్ముఖః స్థితో మృద్భిరాలిప్య ప్రతిమాం తతః।। 27.56 ।।

మూర్ధానం దివ ఇత్యేతామృచముచ్చారయేచ్ఛుభైః।

జలైరిమం మే వరుణ ఇత్యుచ్చార్య సమూర్తిపః।। 27.57 ।।

క్షాలయేత్కౌతుకం సర్వం కలశైస్నాపయేద్గురుః।

దేవస్య పురతః స్థాప్య సూత్రవస్త్రాది వేష్టితాన్।। 27.58 ।।

(22) సకూర్చాన్ పల్లవైర్యుక్తాన్ కలశాన్ ధాన్యరాశిషు।

పాద్యాభిషేచనం కుర్యాదిదం విష్ణురితీరయన్।। 27.59 ।।

(22.సకూర్చమల్లకై)

(23) ఆపోహిష్ఠేతి మన్త్రేతి తథార్ఘ్యేణాభి (24) షేచనమ్।

(25) ఇమంమే వరుణ ఇత్యేవ తథా ౽౽చమనవారిణా।। 27.60 ।।

(23.ఆపోవా ఇతిమన్త్రేణ---ఆప ఇత్యేతిమన్త్రేణ) (24.షేచయేత్) (25.ఇయనై వరుణ ఇత్యేవ మన్త్రేణాచామ)

పవిత్రం తేతి మన్త్రేణ పఞ్చగవ్యాభిషేచనమ్।

(26) ఘృతస్నాతేతి సామ్నా చ ఘృతేవై వాభిషేచయేత్।। 27.61 ।।

(26.ఘృతవత్యేతి)

దధిక్రావ్ణేతి మన్త్రేణ దధిస్నపనమాచరేత్।

ప్రయోవ్రతేన సామ్నా చ పయసా స్నపనం భవేత్।। 27.62 ।।

మధువా తేతి మన్త్రేణ (27)మధునా స్నపయేద్గురుః.

యజ్ఞాయజ్ఞేతి మన్త్రేణ కషాయామ్భోభి (28) షేచనమ్।। 27.63 ।।

(27.మధుస్న పనమాచరేత్) (28.షేచయేత్)

మానస్తోకే త్ర్యృచా (29) తోయైరుష్ణైశ్చ (30) వాభిషేచనమ్।
వషట్ తే విష్ణవిత్యాదిమన్త్రేణ మణివారిణా।। 27.64 ।।
(29. నీరై.)(30.వాభిషేచయేత్)

ఫలనీత్యనువాకేన (31) స్నాపయేత్తు ఫలాంభసా।
హిరణ్యగర్భమన్త్రేణ (32) స్నాపయేల్లోహవారిణా।। 27.65 ।।
(31.స్నానం యుత్తుఫలాబునా.)(32.కలశైః)

(33) శన్నో దేవీరితి స్నానం మన్త్రిత్రైర్మార్జనామ్బుభిః।
గన్ధద్వారేతి మన్త్రేణ దన్ధామ్బుకలశేన తు।। 27.66 ।।
(33.శంనోదేవీతిమన్త్రేబ మార్జనం చాభిషేచయేత్)

త్రాతారమితి సామ్నా చ భవేదక్షతవారిణా।
యవామ్బుకల శేన స్యాదిదం విష్ణురితి త్యృచా।। 27.67 ।।
వృసూక్తేన చ శుద్ధాభిరద్భిరన్తేఽభిషేచయేత్।
ఉపచారైశ్చ వస్త్రాదిప్రదానాద్యైస్సమర్చయేత్।। 28.68 ।।
పూర్వే వా దక్షిణేభాగే శయ్యాం వేద్యాం ప్రకల్పయేత్।
ప్రోక్షయేద్వేదికాం పూర్వం ద్వాదశాక్షరవిద్యయా।। 28.69 ।।
ప్రాగగ్రానుదగ గ్రాన్వా దర్భాన్ సంప్తీర్యషుష్కలాన్।
శాలీనాం (34) పఞ్చభారాణి తణ్డులానర్ధసంమితాన్।। 27.70 ।।
(34.నవభారాణి. నవభారాణాం ఇతి చ.)

(35) ఉపరిష్టాత్ క్షిపేత్తేషాం తిలానుపరి నిక్షిపేత్।

(36) తదర్ధాన్ చతురశ్రాన్వా వృత్తాన్వా తాన్వికీర్య చ।। 27.71 ।।

(35.ఉపరిష్టాచ్చతేషాం తు) (36.తదర్ధం చతురశ్రం వా వృత్తం వా.)

చర్మ వైర్యాఘ్రముపరి (37) తిలానామపి నిక్షిపేత్।

తూలికాం నిక్షిపేత్తస్మిన్ మృద్వాస్తరణభూషితామ్।। 27.72 ।।

(37.తిలానుపరి)

కమ్బలానుపరిష్టాచ్చ క్షౌమం తదుపరి క్షిపేత్।

చిత్రాణి వస్త్రాణి తథా శుక్లాని చ తథోపరి।। 28.73 ।।

(38) కాష్ఠజం సుదృఢం స్నిగ్ధం చతుర్హస్తసమన్వితమ్।

చతుష్పాదసమాయుక్తం చతురశ్రాయతం తతః।। 28.74 ।।

(38." కాష్ఠ" ఇత్యాది" పరిచ్ఛదమ్" ఇత్యన్తం కేషు చిత్కోశేషు నాస్తి)

ఖట్వాసంజ్ఞితపర్యఙ్కం తదూర్ధ్వే స్థాపయేత్తతః।

దుకూలం మృదుతల్పం చ విన్యసేత్సోపరిచ్ఛదమ్।। 27.75 ।।

(39) ఉపధానాని చిత్రాణి శయనాఙ్గాని కల్పయేత్।

కస్తూరికాదిగన్ధైశ్చ సుగన్ధైరధివాసితామ్।। 27.76 ।।

(39.సోపధానాని.)

సుదన్ధపుష్పాస్తరణాం నానాలఙ్కారశోభితామ్।

శయ్యాం కృత్వైవమేతస్యాం దేవమానీయ సాయయేత్।। 27.77 ।।

సూక్తాని పౌరుషాదీని ప్రశస్తాని యథాతథమ్।

(40) అధీయానైర్విప్ర (41) వర్యైస్సార్ధమన్యైశ్చ (42) మఙ్గలైః।। 27.78 ।।

(40." అధీయానైః----యథాతథమ్ ఇదమపి శ్లోకద్వయం క్వచిన్న దృశ్యతే) (41.వర్ణైః)
(42.భూసురైః)

తూర్యశబ్దైర్యథాపూర్వం మూర్తిపాశ్చగురుస్స్వయమ్।

ఉత్తిష్ఠే త్యాదిమన్త్రేణ సముత్థాప్య చ కౌతుకమ్।। 27.79 ।।

శయ్యావేదిభువం నిన్యుర్బహిః కుణ్డం యథాతథమ్।

ప్రాదక్షిణ్యేన (43) శనకై శ్చయ్యాయాం శాయయేద్గురుః।। 27.80 ।।

(43.కలశమ్.)

(44) ఇదం విష్ణురితి ప్రోచ్య విశ్వతశ్చక్షురిత్యపి।

ప్రాక్చిరో దక్షిణావక్త్రం యద్వా స్యాన్మన్దిరాననమ్।। 27.81 ।।

(44.యద్వైష్ణపమితి)

శిరో వా దక్షిణాశాయామిత్థం శయన కల్పనమ్।

కమ్బలేనాథవా వస్త్రైశ్చాదయేత్ప్రతిమామపి।। 27.82 ।।

యువాసువాసా ఇత్యాది బ్రువన్విష్వక్చతుర్ముఖ।

అశ్వత్థతోరణం ప్రాచ్యాం యజేత తదనన్తరమ్।। 27.83 ।।

(45) ఋగ్రూపమిన్ద్రదైవత్యం సుశోభనసమాహ్వయమ్।

యామ్యే త్వౌదుమ్బరం (46) స్యాత్తు యాజుషం యమదైవతమ్।। 27.84 ।।

(45.ఋగ్వేదమిన్ద్ర.) (46.శ్రాద్ధదైవతం యజుషా స్థితమ్. యాజ్యం)

నామ్నా సుభద్రం వారుణ్యాం న్యగ్రోధం (47) సోమవారుణమ్।

(48) సుదన్ధసంజ్ఞంకౌబేర్యాం ప్లక్షం నామ్నా సుహోత్రకమ్।। 27.85 ।।

(47.సుబన్ధుసౌఖ్యమ్. సుగన్ధసంజ్ఞమ్) (48.దౌవారికాత్మనా ధ్యాయన్)

సోమదైవత్యముద్దిష్టం యజేదాథర్వణం గురుః।

ధ్వజద్వయం ద్వారపార్శ్వ స్థితం రత్నసమాహ్వయమ్॥ 27.86 ॥
(49) దౌవారికాన్మహాభాగాన్ యజేత కమలాసన।
కుముదః కుముదాక్షశ్చ ద్వారపాలౌ పురః స్మృతౌ॥ 27.87 ॥
(49.దౌవారికాత్మనా ధ్యాయన్)

దక్షిణస్యాం ధ్వజౌ పీతౌ (50) పుణ్డరీకాక్షవామనౌ।
ద్వార్స్థౌ ప్రతీచ్యాం నీలభౌ ధ్వజౌ దౌవారికౌ పునః॥ 27.88 ॥
(50.పుణ్డరీకాఖ్య)

శఙ్కుకర్ణస్సర్వనేత్రస్తథోదక్పాణ్డారౌ ధ్వజౌ।
సుముఖం సుప్రతిష్ఠం చ ద్వార్స్థౌ ధ్యాయోద్ధ్వజాంశుతే॥ 27.89 ॥
అష్టౌ కుమ్భంశ్చ పూర్వాదిద్వారేషు వినివేశయతేత్।
ద్వౌ ద్వౌ సవస్త్రాన్ సాశ్వత్థపల్లవాన్ (51) సపిధానకాన్॥ 28.90 ॥
(51.సాక్షతోదకాన్)

ధన్యరాశిషు మన్త్రేణ ఇదంవిష్ణురితి స్వయమ్।
నామాని తేషాం క్రమశః కథ్యం తే తాని సంశృణు॥ 28.91 ॥
పూర్ణశ్చ పుష్కరశ్చైవ స్యాతామానన్దనన్దనౌ।
రసేనస్సు షేణశ్చ సమ్భవః ప్రభవస్తథా॥ 28.92 ॥
రత్నాని చాష్టౌ క్రమశః కుమ్భేషు వినివేశయేత్।
పద్మరాగం ప్రవాలం చ (52) వజ్రం వైడూర్యమేవ చ॥ 27.93 ॥
(52.వాలవాయజమేవ చ.)

పుష్యరాగం తథానీలమణిం మరతకం తథా।

ముక్తాస్ఫటికముద్దిష్టం సర్వం మన్త్రేణ నిక్షిపేత్।। 27.94 ।।
(53) తోరణధ్వజ కుమ్భాదీన్ పూర్వోక్తాన్ వృథగర్చయేత్।
తోరణాని చ వాసోభిః నవైరాచ్ఛాదయేత్పృథక్।। 27.95 ।।
(53.పూర్వోక్తాగ్నన్ధపుష్పాద్యై) పృథగభ్యర్చయోద్గురుః)

పూర్వాదౌ వలజే విప్రాన్ బహ్వృచాధ్వర్యు సామగాన్।
అథర్వాఙ్గిరసాభిజ్ఞాన్ (54) అపరాన్వేదపారగాన్।। 27.96 ।।
(54.స్త్ర్యవరా)

తత్తద్వేదారదీయానాన్ (55) తత్తద్దిక్షు నివేశయేత్।
ఆచార్యో హృదయే దేవమచ్యుతం సుసమాహితః।। 27.97 ।।
(55.నిశాయాం వి.)

ధ్యాయేత్తూర్యాది ఘోషైశఅచ పరితః పరిఘోషయత్।
మూర్తికుమ్భాంశ్చ పరితస్సపిధానాన్ నవస్త్రకాన్।। 27.98 ।।
అష్టౌ ప్రాగాదికాష్ఠాసు ధాన్యరాశిషు పూరితాన్।
అద్భిశ్శుద్ధాభిరశ్వత్థపత్రయుక్తాన్ (56) సరత్నకాన్।। 27.99 ।।
(56.సవస్త్రకాన్)

తేషు శఙ్ఖం చ చక్రం చ గదాం పద్మం ధ్వజం తథా।
శ్రీవత్సం గరుడం కూర్మం జామ్బునదమయం క్షిపేత్।। 27.100 ।।
మధ్యే మధ్యే చ కుమ్భానాం శ్రివత్సాద్యష్టమఙ్గలమ్।
పాలికాస్సాఙ్కురా వేదిం పరితః స్థాపయేత్తతః।। 27.101 ।।
విష్ణ్వాదిమూర్తీరష్టౌ చ కుమ్భే(57) ష్వావాహ్య పూజయేత్।

(58) మహాకుమ్భం చ దేవస్య నిక్షి పేత్పశ్చిమోత్తరే।। 27.102 ।।

(57.ష్వష్టసు.) (58.మహాకుమ్భస్థ దేవస్య)

ధాన్యరాశౌ సాపిధానం ద్రోణం గన్ధామ్బుపూరితమ్।

హేమరత్నాదికం యుగ్మవస్త్రేణాచ్ఛాదితం పునః।।। 27.103 ।।

సకూర్చపిప్పలదలాం పార్శ్వే తస్య గళన్తికామ్।

ససూత్రవస్త్రసఞ్ఛన్నాం కూర్చయుక్తాం నివేశయేత్।। 27.104 ।।

సాపిధానాం శివామ్భోభిః పూరితాం నిగమాదినా।

పాయసాన్నేన చ తథా బ్రాహ్మణాన్ భగవన్మయాన్।। 27.105 ।।

భోజయేద్ద్వాదశమితానధికాన్వా యథావసు।

తిలాన్ వాసాంసి సూక్ష్మాణి సువర్ణం గాశ్చ దక్షిణాః।। 27.106 ।।

తేభ్యో దద్యాద్భుక్తవద్భ్యో యజమానస్సమాహితః।

ఆరభేయుస్తతో హోమం ఋత్విజో గుర్వనుజ్ఞయా।। 27.107 ।।

అశ్వత్థాచ్చ శమీగర్భాదరణీ మహరేత్తతః।

మథిత్వాగ్ని ముపాదాయ సూర్యకాన్తాశ్మనో పి వా।। 17.108 ।।

లౌకికం వాగ్ని (59) మాదాయ ద్వాదశాక్షరవిద్యయా।

ప్రోక్ష్య ధ్యాత్వా చ దవ్యాగ్నిం ప్రత్యక్కుణ్డే సమిన్ధయేత్।। 17.109 ।।

(59.మానీయ.)

పర్యగ్నికరణం కుర్యాత్కుణ్డానాం దర్భముష్టిభిః।

(60) కుణ్డేష్వన్యేషు దహనం ప్రత్యక్కుణ్డాత్సముద్ధరేత్।। 27.110 ।।

(60. కుణ్డేష్వేతేషు)

అగ్రే సంస్కృత్య దహనమన్యకుణ్డే విహాయన్ చ।

అగ్ని మధ్యస్థపద్మస్థం తం తం దేవమనుస్మ రేత్।। 27.111 ।।
వసుదేవం చతుష్కోణే చాపే సఙ్కర్షణం తథా।
వృత్తౌ ప్రద్యుమ్న నామానమనిరుద్ధం త్రికోణకే।। 27.112 ।।
ఇతోఽధికేషు కుణ్డేషు కల్పితేషు యథాతథమ్।
ముగ్మేష్వయుగ్మేషు తథా దేవతాః పూర్వమీరితాః।। 27.113 ।।
ప్రాగాదిషు చ కుణ్డేషు క్రమేణ సమిధః స్మృతాః।
పాలాశదూర్వఖదిరబిల్వోదుమ్బరభూరుహామ్।। 27.114 ।।
ఆగ్నేయాది విధిక్షు స్యుః పిప్పలప్లక్షసమ్భవాః।
న్యగ్రోధప్రభవాశ్చైవ కాశ్మర్యప్రభవాన్తథా।। 27.115 ।।
పాలాశసమిధోఽన్యత్ర భూయసాం (61) పలికల్పనే।
ఉక్తాభావే తు సర్వత్ర పాలాశ సమిదో మతాః।। 27.116 ।।
(61.పరికల్పయేత్)

చతస్రో ధేనవస్థాప్యాః దక్షిణద్వార్యుదఙ్ముఖాః।
గఙ్గా సరస్వతీ గోదా యమునా (62) రూపధారిణీ।। 27.117 ।।
(62.నామః)

దుగ్దైస్తదీయైశ్రపణం చరూణామహుతీస్తథా।
శ్రపయేత్పయసా పూర్వం శాలితణ్డులమాఢకమ్।। 27.118 ।।
కృసరైర్దాక్షిణాత్యాగ్నౌ పాశ్చాత్యే గుడమిశ్రితమ్।
ఉదీచ్యాగ్నౌ హరిద్రన్నం దుగ్ధాన్న మితరాగ్నిషు।। 27.119 ।।
సమిద్భిరాజ్యైశ్చ రుభిర్బీజైర్హోమః క్రమాత్ స్మృతః।
ప్రత్యేకం శతమష్టౌ చ హోమస్స్యాత్సమిధాదిభిః।। 27.120 ।।
తిలశాలియవా వేణు హోమబీజాన్యనుక్రమాత్।

తిలైరితరకుణ్డేషు త్రైర్వా సర్వత్ర పద్మజః।। 27.121 ।।
హోతార (63) శ్చసమాసీనాస్సోత్తరీయాస్వలంకృతాః।
ప్రాఙ్ముఖా జుహుయుస్సర్వే గుర్వాదిష్టేన వర్త్మనా। 27.122 ।।
(63.శ్చాసనా)

తేషు (64) జుహ్వత్సు ఋత్విక్షు యజేత గురురాత్మవాన్।
మహాకుమ్భే పరం జ్యోతిశ్చేతస్య ఘనమక్షరమ్।। 27.123 ।।
(64.కుణ్డేషు)

సర్వగం మూలమన్త్రేణ సమావాహ్యాచ్యుతం హరిమ్।
సకలీకృత్య చార్ఘ్యాద్యైరర్చయేన్నిగమాదినా।। 27.124 ।।
సుదర్శనం చ కరకే సహస్రాదిత్యసన్నిభమ్।
సహస్రారం సహస్రేణ జ్వాలాభిరభివేష్టితమ్।। 27.125 ।।
ఆవహ్య స్వేన మన్త్రేణ పూజయేత్కమలాసన।
స్వస్తి కాసనమాబధ్య శయానాం ప్రతిమామను।। 27.126 ।।
ఆసీత దేశికస్సృష్టిసంహారక్రమవిత్తమః।
అర్చాం చ తాం భూతమయాం (65) మంహారక్రమమాస్థితః।। 27.127 ।।
(65.సంహత్య)

పునస్సృష్టిక్రమేణైవ సృజేత్తద్ధ్యానమాస్థితః।
ప్రాచినకుణ్డే జుహుయాత్తత్త్వాని కపిలాఘృతైః।। 27.128 ।।
ప్రత్యేకమష్టోత్తరశతం తత్వేశ్వాహుతయః స్మృతాః।
అష్టోత్తరా వింశతివాన్ యద్వాష్టౌ శక్త్యపేక్షయా।। 27.129 ।।
జీవాదికః తత్వహోమ స్స్వాహాన్తైస్స్వస్వనామభిః।

మకారం స్ఫటికాభాసం జీవం వ్యాపకంమాదితః।। 27.130 ।।
ఆహుత్యన్తే ప్రతికృతౌ విన్యసే (66) త్ర్పణవం తతః।
జీవో పాధిం భకారం తు సితం న్యస్యేద్యథాపురమ్।। 27.131 ।।
(66.త్ర్పాణమన్తతః)

బకారం స్ఫటికాభాసం (67) బుద్ధితత్వమనన్తరమ్।
అహఙ్కారం పాటలాభం ఫకారం హృది విన్యసేత్।। 27.132 ।।
(67.మతి)

మనస్సితా సితనిభం పకారం హృదయే తథా।
నకారం శబ్దతన్మాత్రం శ్రోత్రే శుక్లనిభం తథా।। 27.133 ।।
ధకారం లోహితం స్పర్శ తన్మాత్రం ప్రతిమాత్వచి।
దకారం రూపతన్మాత్రం దృశోర్జ్యోతిర్మయం తథా।। 27.134 ।।
థకారం రసతన్మాత్రం పాణ్డరాభం చ తాలుని।
తకారం గన్ధతన్మాత్రం నాసికాయాం తథాసితమ్।। 27.135 ।।
ణకారం పాలనిభం శ్రోత్రాత్మానం చ కర్ణయోః।
ఢకారం హేమతుల్యాభం త్వగాత్మానం తథా త్వచి।। 27.136 ।।
డకారం నేత్రయోః కృష్ణం నేత్రాత్మానమనన్తరమ్।
గౌరం ఠకారం జిహ్వయాం జిహ్వాత్మానం చతుర్ముఖ।। 27.137 ।।
ట కారమసితం ఘ్రూణ రూపం ఘ్రాణేన్ద్రి (68) యం తథా।
సితం ఞకారం వాగ్రూపం నాగాధారే నివేశయేత్।। 27.138 ।।
(68. యే న్యసేత్)

రక్తం ఝకారం కరయోః కర్మాత్మానం (69) నివేశయేత్।

రక్తం జకారం పదయోః పదాత్మానం నివేశయేత్ ।। 27.139 ।।

(69. చతుర్ముఖ)

ఛకారస్య చరక్తస్య (70) న్యాసః పాయౌ తదాత్మనః ।

చకారం మేహనే హేమవర్ణం మోహనరూపిణమ్ ।। 27.140 ।।

(70. న్యాసోఽపాసే.)

జకారం పృధివీతత్వం పీతాభాం చతురశ్రకమ్ ।

పాదేచ జానుపర్యన్తే హుత్వాన్తే వినివేశయేత్ ।। 27.141 ।।

ఘకార మర్ధ (71) శీతాంశుం తుల్యాకారం జలాత్మకమ్ ।

స్ఫటికాభం తదూర్ధ్వేతు గుహ్యాన్తే వినివేశయేత్ ।। 27.142 ।।

(71. శీతాంశుసామ్యా)

గకారం లోహితం కోణైస్త్రిభిర్యుక్తముపర్బుధమ్ ।

గుహ్యాత్ప్రభృతినాభ్యన్తం విన్యసేద్దేశికోత్తమః ।। 27.143 ।।

ఖకారం వేదికాకారం ధూమ్రాభం శ్వసనాత్మకమ్ ।

నభేరుపరి ఘోణాన్తం హుత్వాన్తే వినివేశయేత్ ।। 27.144 ।।

(72) నిరాకారం కకారం చ నభోఞ్జనశీలా (73) మయమ్ ।

నాసికోపరి మూర్ధాన్తమాహుత్యన్తే నివేశయేత్ ।। 27.145 ।।

(72.కకారమఞ్చననిభం నిరాకారం నభాత్మకమ్) (73.నిభమ్)

తత్వహోమం చ తన్న్యాసం కృత్వైవం తదనన్తరమ్ ।

ప్రాణాది దశవాయూనాం (74) న్యసనం స్యాదిడాదిషు ।। 27.146 ।।

(74. సుషుమ్నాదిష్వథన్యసేత్ ।)

(75) బ్రహ్మాది పరివారేషు దేవీషు కమలాదిషు।

(75. అత్రశ్లోకద్వయమధికం లిఖితం క్వచిత్కోశే దృశ్యతే తద్యథాః----

సుషుమ్నా పిఙ్గలా పూషా హస్తి జిహ్వా శయస్వినీ।

అలంబుసేడా గాన్ధారీ కౌశిక్యపి కుహూరపి।।

ప్రాణోపానస్సమానశ్చ వ్యానోదాన ధ్న ఞ్జయాః।

కృకరో దేవదత్తోఽథ నాగకూర్మౌ ధశానిలాః।।

ఇద మేవ పద్యద్వయం అన్యేషు కోశేషు ఉత్తరత్ర (159 శ్లో) అక్షరన్యాస విధానానన్తరం నివిష్టం దృశ్యతే.)

తత్వన్యాసో యథోక్తేన మార్గేణ స్యాచ్చతుర్ముఖ।। 27.147 ।।

సుదర్శనాద్యాయుధాని వనమాలాది కాన్యపి।

న్యస్యేద్యథాయథం (76) మన్త్రైః ప్రతికార్యేషు శార్ఙ్గిణః।। 27.148 ।।

(76.మన్త్రీ)

న జఙ్గమేషు బిమ్బేషు షోదశన్యాసమాచరేత్।

ప్రణవస్య వ్యాహృతీనామకారాద్యక్షరస్యచ।। 27.149।।

ఋక్షాణామపి కాలస్య (77) వాసరాద్యయనస్య చ।

బ్రహ్మణా దేశ్చవర్ణస్య తోయస్య నిగమస్య చ।। 27.150 ।।

(77.వత్సరాద్యాత్మన స్తథా.)

దేవతానాం విరాజశ్చ క్రతూనాం చ గుణస్య చ।

(78) సత్వాదేశ్చైవ మూర్తీనాం శక్తీనాం షడ్గుణస్య చ।। 27.151 ।।

(78.మత్స్యాదేశ్చైవ శక్తీనాంతత్వాదేః శ్చైవమూర్తీనాం)

లోకానాం న్యసనం కుర్యాత్ షోడశానామితి క్రమాత్।
(79) అకారాద్యాత్మకం హుత్వాప్రవం తదనన్తరం।। 27.152 ।।
(79.కకారాణ్యాత్మనాం)

అకారం హృదయే విష్ణో (80) ర్న్యస్యేద్భాగే తు దక్షిణే।
ఉకారం బ్రహ్మణో రూపం వామే (81) న్త్యం శంకరాత్మకమ్।। 27.153 ।।
(80.ర్న్యాసో) (81.శాన్యంకరా)

హోమేన తర్పయిత్వా స్తే ప్రణవం వినివేశయేత్।
వ్యాహృతీనాం (82) చ తిసృణాం పాదేహృది శిరస్యపి।। 27.154 ।।
(82.చతసౄణాం)

న్యాసం కుర్యా దకారాదిస్వరాన్న్యస్యేత్త్రక్రమాద్గురుః।
రసనాయాం ముఖే దృష్ట్యోశ్శ్రోత్రయో (83) ర్నాసికాపుటే।। 27.155 ।।
(83.ర్నాసికాద్వయే)

దన్తపఙ్క్తౌ తథాచోష్ఠద్వయే చాస్యే లలాటకే।
తాలున్యథ యకారా దేర్న్యాసం కుర్యాదతన్ద్రితః।। 27.156 ।।
త్వచి దృష్ట్యోర్నాసికాయాం దశనాగ్రే తథా శ్రుతౌ।
ఉదరే చతథా కట్యాం హృదయే నాభిమణ్డలే।। 27.157 ।।
మేహనే తర్పయిత్వాన్తే హోమేన న్యాస ఇష్యతే।
పఞ్చ (84) వారాన్ కకారాదీన్ అఙ్గులీషు చ జఙ్ఘయోః।। 27.158 ।।
(84.వర్గాన్ కకారాదేః)

భుజయోర్న్యసనం కుర్యాదక్షరన్యాస ఈదృశః।

(85) సుషుమ్నా పిఙ్గలా పూషా హస్తి జిహ్వా యశస్వినీ।। 27.159 ।।

(85."సుషుమ్నా" ఇత్యాది "ద్విజోత్తమైః" ఇత్యన్తసార్ధసప్తపద్యాని కేవలం క్వచిత్కోసేదృశ్యన్తె)

అలమ్బుసైవ గాన్ధారీ కాశినీ చ కుహూరపి।

ప్రాణాపానసమానాశ్చ వ్యానోదనౌ చ పాయవః।। 27.160 ।।

నాగః కూర్మశ్చ కృకరో దేవదత్తో ధనంజయః।

అథనా మాతృకా న్యాసమేవ మేవ సమాచరేత్।। 27.161 ।।

అకారం తాలుని న్యస్య ముఖే చాకారమేవ చ।

ఇ ఈ లోచనయోర్న్స్యస్య ఉ ఊ శ్రవణ యోస్తథా।। 27.162 ।।

ఏ ఓ దశనపఙ్క్తౌ చ ఓఔ ఓష్ఠగతౌ స్మరేత్।

అ మిత్యేవ లలాటే తు అః కారం రసనే తథా।। 27.163 ।।

యకారం త్వగ్గతం న్యస్య రేఫం చక్షుషి విన్యసేత్।

లకారం నాసికాయాం తు వకారం దశనాగ్రతః।। 27.164 ।।

శ్రోత్రే శకారం విన్యస్య షకారముదరే తథా।

సకారం కటిదేశేతు హకారం హృదయే తథా।। 27.165 ।।

క్షకారం నాభిదేశే తు విన్యసేద్ద్విజసత్తమః।

పవర్గో బాహురేకస్తు తవర్గస్తు ద్వితీయకః।। 27.166 ।।

టర్గశ్చ టవర్గశ్చ జఙ్ఘౌద్వయముదాహృతమ్।

కనర్గోఽఙ్గులయస్సర్వా విజ్ఞాతవ్యా ద్విజోత్తమ।। 27.167 ।।

ఋక్షాణి రోహిణ్యాదీని న్యసేదేషు యథాక్రమమ్।

హృదయే మూర్ధ్ని కేషేషు లలాటే వదనే తథా।। 27.168 ।।

నాసికాయాం చ దన్తేషు శ్రోత్రే బాహ్వోః కరద్వయే।

స్తనయోరుదరే కట్యాం మోహనే వృషణే తథా।। 27.169 ।।

పాయాపూర్వో ర్జఙ్ఘయోశ్చ పాదయోరగ్రపాదయోః।
సూర్యాదయో గ్రహాశ్చాన్యే తథా సప్తర్షయోర్ధ్రువః।। 27.170 ।।
ఏతాశ్చ వ్యోమని యథా తథా దేవే నివేశయేత్।
త్రుట్యాది కల్పపర్యన్తాః కాలభేదాశ్చతుర్ముఖ।। 27.171 ।।
స్థూలసూక్ష్మా యథాయోగం న్యసనీయాస్సుమేధసా।
ముఖ బాహురు పాదేషు దేవస్య బ్రాహ్మణాదయః।। 27.172 ।।
న్యసనీయాస్సరిత్కూపవాపీతో యాది నిర్ఝరాః।
నివేశనీయా దేవస్య దేహే వేదా ఋుగాదయః।। 27.173 ।।
అఙ్గాని చ తదర్థాని శాస్త్రాణి వివిధాని చ।
ద్రేవతాని తథా న్యాని చతుర్ముఖ ముఖాని చ।। 27.174 ।।
ఋుషీనపి తథా ముఖ్యానన్యచ్చాపి విభూతిమత్।
(86) దేవే వినేశయేత్సర్వం త్రైలోక్య సచరాచరమ్।। 27.175 ।।
(86.దేహే)

స్వర్లోకం శిరసి న్యస్యేన్నేత్రయోశ్చన్ద్రభాస్కరౌ।
నాసికాయాం తథావాయుం దిశో భాహుషు హృద్గతాన్।। 27.176 ।।
ఋుషీంశ్చ (87) వ్యోమచ వపుష్యన్తరాత్మని దేవతాః।
మేఘాశ్చ కేశా విజ్ఞేయాః నక్షత్రాణి చ భూషణమ్।। 27.177 ।।
(87.వ్యోమ్ని చరతః పురుహూతాదిదేవతాః।)

ముఖమగ్నిస్తథా వాణీ శుద్ధవర్ణా సరస్వతీ।
వైరాజన్యా స ఇత్యేషః కథితః కమలాసన।। 27.178 ।।
అశ్వమేధాదయస్సర్వే క్రతవశ్చ యథాతథమ్।
సర్వాఙ్గేషు నిధాత్వ్యాస్తస్మిన్ క్రతుమయేఽచ్యుతే।। 27.179 ।।

సత్త్వం రజస్తమశ్చేతి న్యసనీయం గుణత్రయమ్।
మత్స్యాది దశమూర్తీనాం న్యసనం తదనన్తరమ్।। 27.180 ।।
దేవీనాం చ శ్రియాదీనాం న్యాసః కార్యో యథాక్రమమ్।
విజ్ఞానాది గుణాష్షట్చ వినివేశ్యాస్సమాధినా।। 27.181 ।।
లోకాశ్చతుర్దశ తథా పాదాదిషు యథాక్రమమ్।
మూర్ధ పర్యన్తమఙ్గేషు దేవదేహే (88) యథావిధి।। 27.182 ।।
(88. యథాక్రమమ్)

న్యసనీయాశ్చతుర్వక్త్రగురుణా శాస్త్రచక్షుషా।
కృత్త్వైవం షోడశన్యాసం శాన్తి హోమం సమాచరేత్।। 27.183 ।।
మధునా భూరితి ప్రాచ్యే కుణ్డే హుత్వా శతాహుతీః।
సంపాతేనస్పృశేత్పాదౌ దేవస్య భువ ఇత్యతః।। 27.184 ।।
దక్షిణాగ్నౌ తథా హూత్వా పయసా జఠరం స్పృశేత్।
దధ్నాతు పశ్చిమే కుణ్డే హుత్వా స్వరితి సంస్పృశేత్।। 27.185 ।।
వక్త్రం సమస్తైనాజ్యేన హుత్వోదీచీనపావకే।
శీరస్పృశేచ్చ సంపాతైరఙ్గం చ సకలం హరేః।। 27.186 ।।
గుడేవాహ్యేన మధువా కుణ్డే తస్మిన్ గురుస్స్వయమ్।
హుత్వా చ విష్ణుగాయత్ర్యా సంపాతేన ముఖం స్పృశేత్।। 27.187 ।।
పాలాశ ఖాదిరాశ్వత్థబిల్వశాఖాభిరంబుభిః।
సిఞ్చేయుర్మూర్తపా (89) స్సమ్యగ్వేదీదిక్కలశస్థితైః।। 27.188 ।।
(89.స్సర్వేవేదికా కలశస్థితైః----వేదికాం)

అభింగైః పావనై

(90) కుర్యాద్యథాక్రమం మన్త్రైర్బ్రాహ్మణాః ప్రయతవ్రతాః।
త్రాతారమిత్యయాశ్చాగ్నే యతులూక ఇతి క్రమాత్॥ 27.191 ॥
(90.జుహుయుర్యథా)

(91) ఆసనస్తేతి చ తథా ఇమం మే త్యాదివారుణైః।
(92) అనోనియుద్భిరితి చ మన్త్రస్సనై పయాగేంసి చ॥ 27.192 ॥
(91.అనూన్యనేతి అసూన్ పచేతిచ. అసున్వంతేతిచ.) (92.అనూనయుగ్భి)

తమీశానమితి (93) త్రైస్త్రైర్మన్త్రై రిన్ద్రాది దైవతాః।
జుహుయః పరివారార్థాం బ్రహ్మణాంశ్చాపి తోషయేత్॥ 27.193 ॥
(93. స్వైస్వై)

పిణ్డికామధివాస్థాథ వేష్టయేన్నవవాససా।
నిక్షిప్య భాజనే లోహాన్ సరత్నాన్ ధాతుబీజకాన్॥ 27.194 ॥
భాజనం వాససా వేష్ట్య ధాన్యరాశిషు నిక్షిపేత్।
బిమ్బాని గరుడాదీనాం (94) స్నాపయేన్న వవాససా॥ 27.195 ॥
(94.స్థాపయే.)

ఆచ్ఛాదయేద్ధాన్యరాశౌ శాయయేచ్చ యథాపురమ్।
దిగ్దేవతానాం పీఠాని (95) బల్యర్థాన్యధివాసయేత్॥ 27.196 ॥
(95.బల్యక్షా)

(96) శయనాం ప్రతిమాం వేద్యాముత్థాప్యాధిని కేతనమ్।
అర్చయేత్పాయనద్యన్నం సన్ని వేద్య చతుర్విధమ్।। 27.197 ।।
(96.శయనాత్ప్రతిమాం)

నివేద్య చ మహాకుమ్భే దిక్షు దద్యాద్బలిం తతః।
పలలం రజనీచూర్ణం సలాజం దధి సక్తుకమ్।। 27.198 ।।
బల్యన్న మేతైస్సంయోజ్య బలిగాధా ఇమాః పఠేత్।
ఆద్యాశ్చ (97) కర్మజాశ్చైవ యే భూతాః ప్రాగ్దిశి స్థితాః।। 27.199 ।।
(97.పూజ్యాశ్చ)

ప్రసన్నాః పరితుష్టాస్తే గృహ్ణం తు బలి కాఙ్క్షిణః।
వృక్షేషు పర్వతాగ్రేషు యే విదిక్షు చ సంస్థితాః।। 27.200 ।।
భూమౌ వ్యోమ్ని స్థితా యే చ బలిం గృహ్ణంతు తేఽపి చ।
వైనాయకాః క్షేత్రపాలాః యే చాన్యే బలికాఙ్క్షిణః।। 27.201 ।।
పూషాద్యాః పార్షదాశ్చైవ ప్రతిగృహ్ణ న్త్విమం బలిమ్।
చణ్డాద్యాః కుముదాద్యాశ్చ యే భూతా (98) స్సర్వదిక్ స్థతాః।। 27.202 ।।
(98.స్సర్వతః)

ఆగచ్ఛన్తు పదే గృహ్ణన్తు త (99) ఇమే బలిమ్।
స్వప్నాధిపతి మన్త్రేణ హుత్వా చాష్టోత్తరం శతమ్।। 27.203 ।।
(99.మిమం బలిమ్)

హేమసూత్రం ప్రతిసరం ప్రతిష్ఠావిధి స్థియే।

పుణ్యాహపూర్వం బధ్నీ యాద్ధస్తే దేవస్య దక్షిణే।
బాలబిమ్బం తు సంపూజ్య తచ్ఛక్తిమపి దేశికః॥ 27.204 ॥
సమావాహ్య మహాకుమ్భే ధాన్యరాశిషు నిక్షిపేత్।
పూర్ణాహుతిం చ జుహుయుః కుణ్డే కుణ్డే చ మూర్తిపాః॥ 27.205 ॥
పద్మోత్పలవదామేదో దూమో హుతభుజో యది।
రక్తశ్వేతస్తథా (100) పీతో ధుమస్స్యా చ్ఛుభదో భవేత్॥ 27.206 ॥
(100.నీలో)

జ్వాలాశ్చ దక్షిణావర్వాశ్శుభం శంసన్తి నిశ్చితమ్।
తుర్యమఙ్గలసన్నాదైర్బ్రహ్మఘోషైశ్చ (101) ఘోషితైః॥ 27.207 ॥
(101.మఙ్గలైః)

(102) స్వాపయేత్తాం నిశాం సర్వాం యజమానో గురుశ్చ తౌ।
స్వప్నార్థం దర్భశయ్యాయాం (103) శయీరన్మూర్తిపాశ్చతే॥ 27.208 ॥
(102.యాపయేత్) (103.శయేయుః)

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే శయనాదివాసాది విధానాదయోనమ

సప్తవింశోఽధ్యాయః।
--------------*************------------

పాద్మసంహితాయామ్

అష్టావింశోఽధ్యాయః

* ప్రతిష్ఠావిధిః*

శ్రీభగవాన్---

తతః ప్రభాతే విమలే దృష్టే చ రవిమణ్డలే।
పుణ్యే ముమూర్తే పుణ్యర్క్షే పుణ్యవారే తథా తిథౌ ।। 28.1 ।।
కల్యాణదర్శనే రాత్రావారభేతావిచారయన్।
ప్రతిష్ఠాం దేవ దేవస్య దుస్స్వప్నే శాన్తిమాచరేత్ ।। 28.2 ।।
ఏక బేరే వాస్తుహోమం కుర్యాద్ద్వారస్య దక్షిణే।
పార్శ్వే చ స్థణ్డిలం కృత్వా ప్రవిశేద్గర్భమన్దిరమ్ ।। 28.3 ।।
తన్మధ్యే చతురశ్రాం వా వృత్తాం (1) వా తచ్చిలాం క్షిపేత్।
హస్తమాత్రాయతాం శుద్ధాం తావద్వ్యస్తారసంయుతామ్ ।। 28.4 ।।
(1.వాథ శలాం)

చతురావరణాం నిమ్నాం గాయత్ర్యా విష్ణుపూర్వయా।
తయైవ వాస్తుహోమాగ్నౌ చరుసర్పిస్సమిచ్చతైః ।। 28.5 ।।
జుహుయాద్రత్న విన్యాససిధ్యర్థం దేశికోత్తమః।
ప్రధమావర్ణే బీజనష్టౌ గర్తేషు నిక్షిపేత్ ।। 28.6 ।।
యవాశ్చ వ్రీహయశ్చైవ నిష్పావాశ్చ ప్రియఙ్గవః।
తిలాశ్చ మాషాశ్చ తథా నీవారాశ్శాలయత్తథా ।। 28.7 ।।
వజ్రాదీని చ రత్నాని ద్వితీయవర్ణే తథా।
వజ్రం చ మౌక్తికం చైవ వైడూర్యం జలజం తథా ।। 28.8 ।।

స్ఫటికం (2) పుష్యకం చైవ చన్ద్రకాన్తం తథా పరమ్।
ఇన్ద్రనీలం చ పూర్వాది (3) ష్వాశాసు వినివేషయేత్ ।। 28.9 ।।
(2.పుష్యరాగం చ) (3.దిక్ష్వష్టసు నివేశయేత్।)

ధాతూన్ తుతీయావణే తథైవ వినివేశయేత్।
మనశ్శిలాం హరీతాలమఞ్జనం తదనన్తరమ్ ।। 28.10 ।।
శ్యామం చ సీసకం చైవ సౌ రాష్ట్రం రో చనం తథా।
గైరికం చాష్టకం లోహాన్ చతుర్థావర్ణే పునః ।। 28.11 ।।
(4) గర్తేషు నిక్షి పేత్స్వర్ణం రూప్యం తామ్రం తథైవ చ।
అయశ్చ త్రపుకం చైవ మూర్మం కనకనిర్మితం ।। 28.12 ।।
(4.నిమ్నేషు)

శఙ్ఖం చక్రం చ సౌవర్ణం లోహన్యాసోఽయమీరితః।
శాలిభీజం పారదం చ బ్రహ్మరాగం చ కాఞ్చనమ్ ।। 28.13 ।।
మధ్యే న్యస్యే ద్గర్తభాగే తతస్త్రిశిలయా దృఢమ్।
శ్రీసూక్తైన పిధాతవ్యం సుధయా దార్ఢ్యమాచరేత్ ।। 28.14 ।।
పుణ్యాహం వాచయేత్పశ్చాద్వైష్ణవైర్మన్త్రవిత్తమైః।
స్త్రీశిలా పద్మమధ్యేతు ప్రణవస్యసనం భవేత్ ।। 28.15 ।।
కర్ణికాయాం స్వరన్న్యాసం వ్యంజనన్యసనం దలే।
దలేషు శక్తయశ్చాష్టౌ నవమీ కర్ణికా (5) భువి ।। 28.16 ।।
(5.మపి)

* విమలాది శక్తయః*

విమలోత్కర్షిణీ జ్ఞానా క్రియా యోగేతి శక్తయః।
ప్రహ్వీ సత్యా తథేశానాఽనుగ్రహా నవమీస్మృతా ।। 28.17 ।।
* పిండికాపూజనమ్*

పిణ్డికాం (6) పూజయేత్పశ్చాద్గన్ధపుష్పాదిభిః క్రమాత్।
అహతైశ్చైవ వాసోభిర్లక్ష్మీరూపాం చ పిణ్డికామ్।। 28.18 ।।
(6.పూరయేత్)

ప్రచ్ఛాద్య ద్వారి చాస్త్రస్య న్యాసం కృత్వా బహిర్గురుః।
నిర్గత్యశయ్యా (7) వేద్యర్థం పూజయేద్రత్నవారిణా।। 28.19 ।।
(7.వేదిస్థం పూజయేద్యత్నవాన్ హరిమ్।। ద్వారర్థ)

(8) ధ్వజతోరణకుమ్భస్థా దేవతా విసృజేత్తతః।
ఆరోప్య చాగ్నిం హృదయే మహాకుమ్భం సముద్ధరేత్।। 28.20 ।।
(8.ద్వారతోరణ)

మూర్తికుమ్భాంస్తథా చాష్టౌ మఙ్గలాన్యస్త్రకర్కరీమ్।
గృహీత్వా మూర్తిపాస్సర్వే గచ్ఛేయుర్మన్దిరం ప్రతి।। 28.21 ।।
గనస్త్రీనిర్గల ద్వారి ధారయా సంతతోత్థయా।
అగ్రత స్సేచయేన్మార్గం బ్రాహ్మణానామనుజ్ఞయా।। 28.22 ।।
దేవముత్థాప్య (9) హస్త్యాదౌ ప్రాదక్షిణ్యేన మన్దిరమ్।
(10) ఆచార్యప్రముఖాస్సర్వే విశేయుర్మూర్తిపా స్తథా।। 28.23 ।।
(9.హస్తాదౌ) (10.ఆచార్యః ప్రాఙ్ముఖాః)

ఛత్రధ్వజపతా కాద్యైర్మఙ్గలై (11) రఖిలైస్సహ।
తూర్యవాదిత్రనిర్ఘోషైర్బ్రహ్మఘోషైశ్చచ ఘోషితైః।। 28.24 ।।
(11. ర్వివిధైస్సహ)

బ్రాహ్మణైశ్చాప్యనూచానైరధీయానైశ్చ మూర్తిపైః।
సార్థం గురుస్స్పృశన్యాసం (12) ప్రవిశేన్మూలమన్దిరమ్।। 28.25 ।।
(12.ప్రవిశేద్గర్భ మందిరమ్)

అర్ఘ్యపాద్యాదిభిర్దేవమర్చ యేద్ద్వారి దేశికః।
అన్తః ప్రవేశయేద్దేవం (13) పీఠికాం చ ప్రదక్షిణమ్।। 28.26 ।।
(13.పిణ్డికాం)

గత్వా మూహుర్తే సంప్రాప్తే స్థాపయే (14) ద్విష్ణు మవ్యయమ్।
(15) ప్రతిష్ఠాసీతి వైసామ్నా దేశికో బ్రహ్మణ్తేస్సహ।। 28.27 ।।
(14.ద్దేవమవ్యయమ్) (15.ప్రతిష్ఠితోऽసీతి)

ఆత్వాహార్షమిష్యేతత్సూక్తం చ సహమూర్తిపాః।
ధ్రువా ద్యౌరితి మన్త్రేణ పఠేయుర్గుర్వనుజ్ఞయా।। 28.28 ।।
ఆచార్యః పురతః స్థిత్వా సర్వేణ స్థాపయేద్ధరిమ్।
పీఠమధ్యగతే గర్తే బిమ్బశఙ్కుం నివేశయత్తే।। 28.29 ।।
ఊర్ధ్వలమ్బితసూత్రేణ పశ్యేచ్చ సమతాం స్థితేః।
(16) పీఠికా నాలరన్ధ్రం చ అష్టబన్ధేన పూరయేత్।। 28.30 ।।
(16. పిణ్డికా.)

* అష్టబంధన ద్రవ్యాణి *

(17) లాక్షా సజ్జరసం చైవ గుగ్గులం చ గుళం తథా।
సర్వేషామర్ధత స్తైలం పాచయేన్మృదువహ్నినా।। 28.31 ।।
(17.శ్లక్ష్ణపాషాణ చూర్ణం చ కురువిన్దం చ మాక్షికమ్। తైలేన పాచితమ్ ఇత్యాది

లాక్షాసజ్జరసం సిక్థం కురువిన్దం చ గుగ్గులుమ్।
గైరికం గుడతైలం చ అష్టబంధన మిష్యతే।। ఇతి చ పాఠః।.)

ఘనచూర్ణం మధూచ్ఛిష్టం కురువిన్దం చ గైరికమ్।
ఏకైకం చ సమాం శేన గ్రహ్యం సజ్జరసం తథా।। 28.32 ।।
తైలేన పాచితం సార్ధమష్టబన్ధన మిష్యతే।
(18) స్థాపయిత్వాదృఢం తేన పుణ్యాహమపి వాచయేత్।। 28.33 ।।
(18.పాచయిత్వాపృథక్.)

* అవాహనమ్*

ఆవహయేత్తతో దేవం తమసః పరమవ్యయమ్।
ఆనన్దం సర్వగం నిత్యం వ్యోమాతీతం పరాత్పరమ్।। 28.34 ।।
పరీచి చక్రమధ్యస్థం వాసు దేవమజం విభుమ్।
మూలమన్త్రేణ విశ్వేశమావాహ్య గురురాత్మవాన్।। 28.35 ।।
బ్రహ్మరన్ధ్రేణ బిమ్బాన్తః ప్రవిష్టం పరిచిన్తయేత్।
కుమ్భస్థం పరమాత్మానం ప్రతిమాయాం నివేశయేత్।। 28.36 ।।
మన్త్రన్న్యాసం తతః కుర్యాన్మూలమన్త్రేణ దేశికః।

యా చేత దేవం సాన్నిధ్యం పరివారాన్ ప్రకల్పయేత్।। 28.37 ।।
సమారాధ్య తతో దేవం పాయసాన్నం నివేదయేత్।
* త్ర్యహం కవాటబన్ధన కారమమ్.*

ప్రచ్ఛాద్య నూతనైర్వస్త్రైః ప్రతిమాం కమ్బళేన వా।। 28.38 ।।
త్రియహం బన్ధయేద్ద్వారం కవాటేన సుసంవృతమ్।
దేవర్షిపితరస్సిద్ధా (19) స్తధాన్యే దేవయోనయః।। 28.39 ।।
(19.స్తువానా)

అర్చన్తి దేవం త్రియహం త్రిరాత్రాన్తే తు మానవాః।
బ్రాహ్మణాం స్తోయేద్విత్తైర్భోజనైశ్చ గవాదిభిః।। 28.40 ।।
చతుర్థే஽హని సంప్రాప్తే స్నపనం ప్రాతరిష్యతే।
తద్దినే ధ్వజముత్థాప్య ప్రరభేత మహోత్సవమ్।। 28.41 ।।
ఏకబేరే విధిరియం కథితః కమాలసన।
* బహుబేరవిధిః*

బహుబేరవిధానం చేత్కర్మాద్యర్చాం సముద్ధరేత్।। 28.42 ।।
మహాకుమ్భం చ తత్తాలే మఙ్గలాన్యష్ట దేశికః।
ఋత్విగ్భిస్సహ విద్వద్భిర్భక్తైర్భాగవతైరపి।। 28.43 ।।
ఉద్ధృత్య చాస్త్రకరకమగ్రే గచ్ఛేద్గురుస్స్వయమ్।
అనుధారాపదేనైవ దేవాగారం ప్రవేశయేత్।। 28.44 ।।
ప్రతిమా஽చార్యయోః కశ్చిన్నగచ్ఛేదన్తరా పథి।
ద్వారదేశే తు సంప్రాప్తే దద్యాత్పాద్యం చ (20) కౌతుకే।। 28.45 ।।
(20.పాదుకే।। కర్మార్చనాదిపీఠేషు)

కర్మార్చాదీనాం స్థాననిర్దేశః

కర్మార్చామర్చనాపీఠే నృసూక్తేన నివేశయేత్।
(21) ఉత్సవాద్యర్థబిమ్బాని పార్శ్వయోర్వినివేశయేత్ ।। 28.46 ।।
(21.ఉత్సవస్యాఘ్ర)

(22) కర్మార్చాం స్థాపయేద్బ్రాహ్మే వామే తు ముఖకౌతుకమ్।
తీర్థం స్నపనబిమ్బం వా ఉత్తరే స్థాపయేద్గురుః ।। 28.47 ।।
(22."కర్మార్చాం" ఇతి శ్లోకద్వయం కేషు చిన్నదృశ్యతే)

శయనోత్థానబిమ్బం చ బలిబిమ్బం చ దక్షిణే।
లౌహికీం లోహజం బిమ్బం స్థాపయేదిష్టభుమిషు ।। 28.48 ।।
ధారావశిష్టం యత్తోయం (23) తచ్చరావే వినిక్షిపేత్।
శలాకామాత్రయా చైవ ధారయాఽ(24) చ్ఛిద్రయా పునః ।। 28.49 ।।
(23.తచ్చరావేషు) (24.ఽచ్ఛిన్నయా)

పరితః పరిషేకం చ విదధ్యాన్మూలవిద్యయా।
ధాన్యరాశిషు కుమ్భం శ్చ విన్యస్యావాహయేద్ధరిమ్ ।। 28.50 ।।
ఆవహనం మూలబేరాత్కర్మాద్యర్చాసు కల్పయేత్।
ముహూర్తే శోభనే ప్రాప్తే దేశికః కమలాసన ।। 29.51 ।।
(25. ఇదమర్థం క్వచిదస్తి)

పురతో మూలభేరస్య బద్ధపద్మాసన (26) స్థితః।

ప్రాణానాయమ్య శుద్ధాత్మా ధ్యాయేద్బ్రహ్మ సనాతనమ్।। 29.52 ।।

(26. స్థిరః)

* ధ్యానప్రకారః*

వాసుదేవమజం శాన్తముజ్వలం సన్తతోదితమ్।

అనాదిమధ్యనిధన మేకం చలం స్థిరమ్।। 29.53 ।।

చిద్ఘనం పరమానన్దం తమసః పరమవ్యయమ్।

జ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్య వీర్యతేజస్సమన్వితమ్।। 29.54 ।।

అపాదపాణిమస్పృశ్యమ చక్షు శ్శ్రవణాదికమ్।

నర్వత్ర కరవాక్పాదం సర్వతోక్షి శిరోముఖమ్।। 29.55 ।।

గతాగతవినిర్ముక్తం రవికోటిసమప్రభమ్।

చైతన్యం సర్వగం నిత్యం (27) వ్యోమాతీతం తదద్భుతమ్।। 29.56 ।।

(27. వ్యోమాతీం పరాత్పరమ్)

తత్సామాన్యం జగత్యస్మిన్మూల (28) మన్త్రాత్మకం పరమ్।

ఏవం విధం సదావిష్ణుమాహ్లోదం ప్రణవాత్మకమ్।। 28.57 ।।

(28. మష్టాక్షరమ్. మన్త్రాక్షరమ్)

తం నియుజ్య (29) మహావిష్ణుం మతం విష్ణౌ నివేశయేత్।

విష్ణుం చ హృదయే పద్మే సమావాహ్యార్చయేత్క్రమాత్।। 28.58 ।।

(29. మహావిష్ణౌ తం విష్ణుమ్----తద్విష్ణౌ వినియోజయేత్ ఇతి చ పాఠః)

సమావాహ్య (30) శ్రియా పశ్చాన్మన్త్రేణ పురుషాత్మనా।

అఞ్జలిస్థే తతః పీఠే ధ్యాయేద్వాశ్వాత్మనా గురుః।। 28.59 ।।
(30. ధియా)

తేజోనిదానమధ్యేయం నారాయణమజం విభుమ్।
నివృత్తమన్త్ర ముచ్చార్య ప్రతిమాయాం నివేశయేత్।। 28.60 ।।
బ్రహ్మరన్ధ్రేణ మార్గేణ ప్రవిష్టం ప్రతిమాకృతౌ।
వ్యాప్య స్థాతం స్మ రేత్సర్వం మన్త్రేణ కమలాసన।। 28.61 ।।
* కుంభగతశక్తీనాం దేవే యోజనమ్*

మహాకుమ్భగతాం శక్తి దేవేన సహయోజయేత్।
మూర్తికుంభగతాంశ్చాపి తథా బాలే చ కౌతుకే।। 28.62 ।।
యా శక్తిస్తాం చ దేవేన యోజయే (31)త్ర్పతిమాత్మనా।
బ్రహ్మరన్ధ్రం చ తా రేణ పిదధ్యా (32) త్ప్రతిమాత్మనః।। 28.63 ।।
(31.త్పరమాత్మనాః) (32.త్పరమాత్మనః)

ఆత్మనోఽభిముఖం కుర్యాత్పుణ్డరీ కాక్షవిద్యయా।
ప్రణమ్య కిఞ్చిదుత్థాయ దర్శయేత్స్వాగతం గురుః।। 28.64 ।।
* న్యాసవిభేదః*

మన్త్రన్యాసం తతః కుర్యాన్మూలమన్త్రేణ దేశికః

స్థితిన్యాసః స్థితౌ కార్య స్సృష్టిన్యాసస్తథాసనే।। 28.65 ।।
శయ్యాయాం సంహృతిన్యాసస్సంహారశయనం యది।
సృష్టిన్న్యాసో భవేత్సృష్టిశయనే కమలాసన।। 28.66 ।।

భోగే యోగే చ శయనే స్థితిన్యాసః ప్రశస్యతే।
విశ్వరూపే స్థితిన్యాసః యానారూఢే త్రయం భవేత్।। 28.67 ।।
స్థితిన్యాసోఽథవా కార్యస్సర్వత్రైవాసనాదిషు।
శ్రియాదీనాం చ దేవీనాం బ్రహ్మాదీనాం తథైవ చ।। 28.68 ।।
మహాకుమ్భజలేనైవ (33) ప్రోక్షయేత్స్వస్వవిద్యయా।
(34) సృష్టిశ్చ సర్గన్యసనం న్యాసో రుద్రస్య సంహృతిః।। 28.69 ।।
(33.ప్రోక్షణమ్) (34.విధేశ్చ)

శ్రియాదీనాం తథా న్యేషాం షడఙ్గన్యాసమాచ రేత్।
మహాకుమ్భం సముద్ధృత్య దేశికో మూర్తిపైస్సహ।। 28.70 ।।
ప్రోక్షణం తజ్జలైః కుర్యాచ్చణ్డాదేరపి తత్ క్షణే।
బలీఠే క్షిపైత్తోయమవశిష్టం గురుస్స్వయమ్।। 28.71 ।।
మహానసాగ్నిగుణ్డే చ (35) తథాధిశ్రపణేషు చ।
తథా చ గార్హపత్యాగ్నిం స్థాపయేచ్ఛాస్త్రవర్త్మనా।। 28.72 ।।
(35.తథాధిశ్రయణేషు)

* సాన్నిధ్య ప్రార్థనా*

దేవపార్శ్వం సమాసాద్య దణ్డవత్ప్రణమేత్ క్షితౌ।
గాథాయుదీరయే దేనాం రచి తాఞ్జలి సంపుటః।। 28.73 ।।
యజమానేన సహితః ప్రహ్వస్తిష్ఠన్ గురుస్స్వయమ్।
భక్తవత్సల భక్తానామభిప్రేతార్థసాధక।। 28.74 ।।
ప్రార్థయే త్వామహం దేవ మదనుగ్రహ కామ్యయా।
సన్నిధస్స్వ చిరం స్థానే కల్పితే శ్రద్ధయా మయా।। 28.75 ।।

ప్రసీద దేవ దేవేశ పూజామపి గృహాణ మే।
గ్రామస్య రాజ్ఞో రాష్ట్రస్య ప్రజానామిన్దిరా (36) వర।। 28.76 ।।
(36.వహ)

దేహి పుష్టిం చ తుష్టిం చ గతిం చ పరమాం తథా।
ఇతి నిజ్ఞాప్య దేవాయ (37)దేశికస్తన్త్రపారగః।। 28.77 ।।
(37.వాసు దేవాయ దేశికః)

* యజమానేన భగవతే సర్వస్య సమర్పణమ్*

మధుపర్కోపచారాన్చే గుర్వనుజ్ఞాపురస్సరమ్।
దద్యాద్గోభూసురర్ణాది యథావిత్తాను సారతః।। 28.78 ।।
దేవస్య దక్షిణే హస్తే తో యపూర్వం యథావిధి।
భక్తినమ్రేణ శిరసా పూజోపకరణాని చ।। 28.79 ।।
ఆత్మానం పుత్రపౌత్రాది దారాన్ హస్త్యాది వాహనమ్।
దాసీదాసం చ సర్వస్వం దద్యాద్దేవస్య పాదయోః।। 28.80 ।।
(38) జీవాజీవధనైర్దేవో దత్తైరారాధ్యతే యథా।
యజమానేన సర్వస్వైర్భగవాన్ పురుషోత్తమః।। 28.81 ।।
(38.జీవయన్థర్మర్య దేవో।)

తథా భాగవతం సర్వైర్ధనైరారాధయేత్సదా।
స్థాపకో దేవదేవస్య యః పూర్వో దేశికోత్తమః।। 28.82 ।।
తేనైవారాధనం కార్యం తద్వంశైరపి నిర్గుణైః।
పూజాప్రీతికరీ సైవ దేవస్య కమలాసన।। 28.83 ।।

విత్తానుసారతో విద్యాన్కల్పయోద్ధామ సంపదమ్।
అథవా విభవేనైవ యజమానః ప్రకల్పయేత్।। 28.84 ।।
(39) ఆదౌ విభూతివిస్తారో యాదృశః పరిక్లపితః।
సఙ్కోచమన్తరేణైవ కుర్యాత్తాదృశసమ్పదమ్।। 28.85 ।।
(39.య ఆదౌభూతి విస్తారః)

దేవ (40) భూత్యనుసా రేణ రక్షేద్దేవోపజీవినః।
న క్లేశయేద్భాగవర్తాన్ తథైవ పరిచారకాన్।। 28.86 ।।
(40.భూమ్యను)

ప్రతిష్ఠాన్తే చ దేవస్య (41) తూర్యైర్నానావిధైరపి।
ఘోషయేత్సర్వతో దిక్షు బ్రహ్మఘోషైశ్చ ఘోషయేత్।। 28.87 ।।
(41.నానావిధరవైరపి)

నృత్తైర్గేయైశ్చ వివిధైస్తోత్రైర్నానావిధైరపి।
తోషయేద్దేవ దేవేశముపచారైః పృథగ్విధైః।। 28.88 ।।
చతుర్విధం (42) తథా వాన్నం నివేద్య విధిపూర్వకమ్।
(43) నిత్యాగ్నిం చ ప్రతిష్ఠాప్య కుణ్డే చ చతురశ్రకే।। 28.89 ।।
(42.నివేద్యాన్నం) (43."నిత్యాగ్ని" "భూతానాం చ యథాక్రమమ్" ఇత్యన్తం బహుషున)

హుత్యాగ్నౌ సమిధాజ్యాన్నైర్మూలేన ప్రణవాదినా।
పూర్ణాహుతిం తతో హుత్వా తత్తదవరణేషు చ।। 28.90 ।।
బలిపీఠాని సంస్కృత్య ప్రతిష్ఠాప్య యథాక్రమమ్।
(44) తేషు నిత్యం బలిం దద్యాద్భూతానాం చ యథాక్రమమ్।। 28.91 ।।

(44. హుత్వాచాన్నైః)

* బహుబేర విధానే కవాటబంధన నిషేధః*

బహుబేరవిధానే తు కవాటం న (45) చ బన్ధయేత్।

(46) దేవర్షిపితరస్సిద్ధాస్తువానా దేవయోనయః।। 28.92 ।।

(45.విమోచయేత్) (46."దేవర్షి"-----ఇత్యాది "స్నపనం పరికల్పయేత్" ఇత్యన్తం అస్మిన్నేవాధ్యాయే 39 కమపద్యానన్తరం నిరూపితం దృశ్యతే అత్ర పునః నిరూపితం ఏతచ్చకేషు చిదేవ దృశ్యతే)

అర్చన్తి దేవం త్రియహం త్రిరాత్రాన్తే తు మానవాః।

బ్రాహ్మణాం స్తోషయేద్విత్తైర్భోజనైశ్చ గవాదిభిః।। 28.93 ।।

చతుర్థే దివసే ప్రాప్తే స్నపనం పరికల్పయేత్।

ఉత్తమత్రితయేవాపి మధ్యమత్రితయేన వా।। 28.94 ।।

కలశైస్స్నాపయేద్దేవం (47) చతుస్థానార్చనం భవేత్।

ఉత్సవం కారయేదన్తే ధ్వజారోహణపూర్వకమ్।। 28.95 ।।

(47. చతుస్థానగతం యజేత్)

(48) ఆచార్యం పూజయేత్తస్మిన్ ప్రతిష్ఠాదివసే ప్రభుః।

సువర్ణకుసుమైర్వస్త్రైర్నూతనైరఙ్గులీయకైః।। 28.96 ।।

(48. ఆచార్యః పూజయేత్తస్మిన్ ప్రతిష్ఠాదివసే ప్రభుమ్।।)

కేయూరహారవలయైరుపవీతోత్తరీయకైః।

(49) క్షేత్రారామగృహైర్విత్తైర్జీవాజీవ ధనైస్తథా।। 28.97 ।।

(49.క్షేత్రగ్రామ)

(50) దాసీదాసేన చతథా హస్త్యశ్వశిభికాదిభిః।
(51) ఏవం ప్రకారైరన్యైశ్చ తోషయేద్గురుమాత్మవాన్।। 28.98 ।।
(50.దాసీదాసాదిభిశ్చైవ) (51."ఆత్మానా" ఇత్యాది పద్యద్వయం క్వచిన్న)

ఆత్మానం ప్రత్ర పౌత్రాంశ్చ దేవే తద్వన్ని వేదయేత్।
మాతృత్వేన పితృత్వేన బన్ధుత్వేన గురూత్తమమ్।। 28.99 ।।
కఖాత్మత్వేన సమ్భావ్య ప్రణమ్య చ పునః పునః।
సహస్రం ధేనవో దేయాః దక్షిణా గురువే తదా।। 28.100 ।।
సహస్రనిష్కమథవా దక్షిణా చోత్తమోత్తమా।
తదర్ధా మధ్యమా జ్ఞేయా తదర్ధా చాధమా మతా।। 28.101 ।।
(52) అథవా దక్షిణా దేయా శతం హేమ్నామనుత్తమమ్।
(53) దశనిష్కమశక్తర్స్తు (54) తదర్ధం పాదమేవ వా।। 28.102 ।।
(52."అథవా" ఇత్యార్ధం క్వచిన్నస్తి) (53.శతనిష్క) (54.తదర్ధం వార్ధమేవవా)

యథావిత్తానుసారేణ దక్షిణా పరికీర్తితా।
కర్మణాం కర్షణాదీనా మఙ్గత్వేన యదహృతమ్।। 28.103 ।।
తదిష్టశిష్టం సకలం గురో రేవ ధనం భవేత్।
ఋత్విజామపి సర్వేషాం తథామ్నాయేష్వధీతినామ్।। 28.104 ।।
బ్రాహ్మణానాం చ విదుషాం భక్తానాం పురుషోత్తమే।
తథైకాయననిష్ఠానాం ద్విషట్కనియతాత్మనామ్।। 28.105 ।।
వాసుదేవైకనిష్ఠానాం నిషన్మార్గవిదామపి।
యతీనాం బ్రహ్మచారీణాం వనస్థాశ్రమవాసినామ్।। 28.106 ।।
అన్యేషాం విష్ణుభక్తానామస్మిన్నర్థేనుయాయినామ్।

విష్ణ్వర్థనిరతానాం చ సదస్యానాం చ దక్షిణా।। 28.107 ।।

దేయా గోభూహిరణ్యాది రూపా విత్తానుసారతః।

కాలాజ్ఞానాం తథా నృత్తగీతవాద్యాది కుర్వతామ్।। 28.108 ।।

యథార్హం విత్తవాసోభిః కుర్యాత్తృత్పిం యథేప్సితమ్।

(55)గురుః పాత్రం సమానీయ హేమాదిద్రవ్యనిర్మితమ్।। 28.109 ।।

(55." గురుః" ఇత్యాది " కృత్యేన చేతసా" ఇత్యన్తం క్వచిన్న)

ప్రక్షాళ్య విష్ణుగాయత్ర్యా ధాన్యరాశౌ స్వమన్త్రతః।

దేవస్య పురతః స్థాప్య పూరయేద్గన్ధవారిణా।। 28.110 ।।

అష్టాక్ష రేణాభిమన్త్ర్య (56) షడర్ణేన ద్విరష్టకమ్।

పఇ్చోపనిషద్భైర్మన్త్రైరావాహ్యాత్మగతం విభుమ్।। 28.111 ।।

(56.ద్విషడర్ణేన మన్త్రకమ్)

ప్రణవేన సమభ్యర్చ్య గన్ధపుష్పాక్షతాదిభిః।

తతః కర్తారమాహూయ విశుద్ధం దేవసన్ని ధౌ।। 28.112 ।।

తం దేవాభిముఖం స్థాప్య ప్రణతం వినయాన్వితమ్।

సాధితార్ఘ్యజలాత్తస్మాత్సార్ఘ్యతో యంప్రసూనకమ్।। 28.113 ।।

తస్య హస్తే ప్రపూర్యాథ ఇమాం గాథామూదీరయేత్।

త్వయా వినా న మేకిఇ్చిన్మాం వినాతవకస్తథా।। 28.114 ।।

తస్మాన్మా మాత్మసాత్కర్తుం ప్రసీద పరమేశ్వర।

భూమౌ స్ఖలితపాదానాం భూమి రేవావలమ్బనమ్।। 28.115 ।।

(57) త్వయ్యేవ ప్రతిపన్నానాం త్వమేవ శరణం విభో।

ఇతి విజ్ఞాప్య దేవేశమాచార్య స్స్వస్థమానసః।। 28.116 ।।

(57.త్వయివిప్రతిపన్నానాం)

ద్వాదశాక్షరముచ్చార్య భగవత్పాదపఙ్కజే।
నివేద్య కర్తురాత్మానం సార్ఘ్య పుష్ప పురస్సరమ్।। 28.117 ।।
త్రికృత్వః ప్రణ మేద్దేవం నివేద్యాత్మానమవ్యయే।
స తేనానుగృహీతస్సన్ సంయాయాద్గురుణా బహిః।। 28.118 ।।
* గురుపూజా*

నమస్కృత్వా గురుం దేవం కృతకృత్యేన చేతసా।
తం గురుం యానమారోప్య తుర్య ఘోషపురస్సరమ్।। 28.119 ।।
నీత్వా ప్రదక్షిణం గ్రమం స్వగృహే సన్నివేశయేత్।
* దేవప్రతిష్ఠాయాః ఫలమ్*

య ఇత్థం స్థాపనం కుర్యాద్దేవ దేవస్య శార్ఙ్గిణః।। 29.120 ।।
స యాతి (58) పరమం స్థానమక్షయం కమలాసన।
పునాతి వంశజాంశ్చైవ పురుషానేకవింశతిమ్।। 29.121 ।।
(58.బ్రహ్మణః)

నిష్కామా యే తు సదనే పురుషాః పురుషోత్తమమ్।
స్థాపయన్ని ఫలం తేషామపునర్భ వలక్షణమ్।। 29.122 ।।
సకామానాం తు మర్త్యానాం (59) పునరావృత్తిలక్షణమ్।
స్వర్గాది తత్తద్భోక్తవ్యమారమ్భే (60) తత్తదిష్యతే।। 29.123 ।।
(59.ఫలమావృత్తిలక్షణమ్) (60.యద్యది)

బ్రహ్మహత్యాది పాపానామన్యేషాం నిష్కృతిర్మతా।

ఉపకుర్వన్తి యే మర్త్యాః వాఙ్మనః కాయకర్మభిః।। 28.124 ।।

ఆవృత్తిలక్షణం తేషాం ఫలం స్వర్గాదిరిష్యతే।

(61) శ్రియాదీనాం చ దేవీనాం దేవేన సహ కల్పనే।। 28.125 ।।

(61.శ్రియాదిషు చ దేవీషు దేవీ చ పరికల్ప్యతే। ఉద్వాహకర్మ శాస్త్రోక్తం కుర్యాదంకురపూర్వకమ్।। భక్తి.)

నోద్వాహకర్మ కర్తవ్యం పృథక్ చేత్ స్థాపనం తయోః।

ఉద్వాహకర్మ శాస్త్రోక్తం కుర్యాదఙ్కురపూర్వకమ్।। 28.126 ।।

భక్తిశక్తివశాద్దేవం యథావిత్తానుసారతః।

యథా చ స్థాపనా భక్తైస్సాస్మృతా నుగ్రహా ఇతి।। 28.127 ।।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే ప్రతిష్ఠావిధిర్నామ అష్టావింశోऽధ్యాయః।

------------****************---------------

పాద్మసంహితాయామ్

ఏకోనత్రింశోऽధ్యాయః

మీనాది దశమూర్తి ప్రతిష్ఠా విధిః

శ్రీభగవాన్---

మీనాదిదశమూర్తీనామధునా స్థాపనం ప్రతి।

విశేషః కథ్యతే బ్రహ్మన్ ఉపస్థానాదిలక్షణః।। 29.1 ।।

* మీనమూర్తిః*

సామ్నా చ వారుణేనైవ సూక్తేన పురుషాత్మనా।
స్థాపయేన్మీనవపుషం వాసుదేవమనామయమ్॥ 29.2 ॥
ఆవహ్య తస్మిన్ దేవేశముపతిష్ఠేత మన్త్రవిత్।
మీనాత్మనే నమస్తుభ్యం వేదరక్షావిధాయినే॥ 29.3 ॥
ప్రలయార్ణవ దుర్వార వారిపూరవిహారిణే।
వారుణేనైవ సుక్తేన తథాష్టాక్షరవిద్యయా॥ 29.4 ॥
స్థాపయిత్వా మహాకుమ్భం తస్మిన్న వాహయేద్ధరిమ్।
(1) ఉపతిష్ఠేత కర్మాన్తే గాథయా వక్ష్యమాణయా॥ 29.5 ॥
(1.ఉపతిష్ఠేతి)

తుభ్యం నమస్క్రియాం కుర్మః కూర్మరూపాయ వేధసే।
(2) ధారణా న్మన్దరస్యా ద్రేర్విబుధానన్దదాయినే॥ 29.6 ॥
(2.ధారిణే మన్ధ)

* వరాహమూర్తిః*

వాపయిత్వా చ వాహారీం మూర్తిమావహయేద్ధరిమ్।
క్రోడాత్మనే నమస్తుభ్యం (3) యజ్ఞరూపాయ వేధసే॥ 29.7 ॥
(3.యజ్ఞదేహాయ)

దంష్ట్రాగ్ర విధృతా (4) శేష ధారిణీ ధరణీధర।
* నృసింహః*

నృసింహరూపిణం దేవం స్థాపయేద్దేశికోత్తమః।। 29.8 ।।

(4.శేషాధరణీ, శేషధరణేః)

(5) యుఞ్జీతేత్యనువా కేన సమావాహ్య జనార్దనమ్।

గధాముదీరయే దేనాం కర్మాన్తే దేశికోత్తమః ।। 29.9 ।।

(5.యుఞ్జన్తీత్య)

నిశాతనఖదమ్భోలి దలితాసురవక్ష సే।

దర్శితాశ్రితవాత్సల్య నృసింహవపుషే నమః।। 29.10 ।।

* వామనః*

యుఞ్జన్తీత్యనువా కేన స్థాపయిత్వా చ వామనమ్।

తస్మిన్నా వాహ్య దేవేశముపతిష్ఠేత దేశికః।। 29.11 ।।

(6) బలిద్విషే నమస్తుభ్యం (7) యజ్ఞరూపాయ వేధసే।

వామనాయ మహామాయా వఞ్చితాశేష (8) మానవ।। 29.12 ।।

(6.బలిద్వేషిన్) (7.పరిత్రాతవలద్విషే) (8.వాఙ్మనః)

* జామదగ్న్యః*

జామదగ్న్యం నృనూక్తేన స్థాపయిత్వాజనార్దనమ్।

గాధయాచోపతిష్ఠేత ప్రాంజలిః (9) ప్రణతః స్థితః।। 2.13 ।।

(9.ప్రణమన్)

త్రిస్సప్తకృత్వః క్షత్రాణాం నిహన్త్రే తిగ్మతేజసే।

నమస్తుభ్యం భవవతే పరశ్వథవిధారిణే।। 2.14 ।।

* శ్రీ రామః*

రామం చ సహ వైదేహ్యా సహితం లక్ష్మణాదిభిః।

స్థాపయేత్కాలభేదేన యద్వా స్థాపనమాచరేత్।। 2.15 ।।

రాం పురుషసూక్తేన స్థాపయిత్వా యథావిధి।

గధయా చోపతిష్ఠేత రామం రఘుకులోద్బనమ్।। 29.16 ।।

నమస్తుభ్యం భగవతే రాఘువాయ మహాత్మనే।

రావణాది జగద్వైరి నిబర్హణ మహౌజసే।। 29.17 ।।

రామమూర్తం ప్రతిష్ఠాప్య పరివారాత్మనా తతః।

(10) వాయ్వాది దేవతనయాన్ హనూమత్ర్పముఖాన్ పునః।। 29.18 ।।

(10.యద్వాదిదేవ)

తత్తద్దేవం (11) సమభ్యర్చ్య స్థాపయేత్తద్వదేవ తాన్।

విభీషణం గుహం చైవ (12) పృథగేవ హి దేవతాః।। 29.19 ।।

(11.సమావాహ్య) (12.వృథగ్యుగపదేవ వా)

స్థాపయేద్విశ్వమన్త్రేణ రామప్రీతికరాపుభౌ।

భరతం కల్పయేత్ప్రాచ్యాం దక్షిణే జానకీం పునః।। 29.20 ।।

ప్రతీచ్యాం జామ్బవన్తం చ ఉత్తరే లక్ష్మణం తథా।

సుగ్రీవం చాగ్నికోణే నైఋత్యాం తు విభీషణమ్।। 29.21 ।।

వాయవ్యే తు నలం న్యస్యేదైశాన్యే శత్రుమర్దనమ్।

(13) వసిష్ఠాద్యృషిముఖ్యానాం ద్వితీయావరణే స్థితిః।। 29.22 ।।

(13.వసిష్ఠ ప్రముఖాస్సర్వే ద్వితీయావరణే స్థితాః వసిష్ఠమృషి ముఖ్యానాం)

తృతీయావరణే పశ్చాల్లోకపాలాన్ ప్రకల్పయేత్।
స్థానే ఖగాది రాజస్య హనూమన్తం ప్రకల్పయేత్।। 29.23 ।।
విష్వక్సేనపదే నీలం గుహం వా తత్ర కల్పయేత్।
రాఘవస్యార్చనాయాం తు విశేషోఽయం ప్రకీర్తితః।। 29.24 ।।
ఖగేశం మారుతిం వాఽపి లిఖిత్వా ధ్వజముద్ధరేత్।
ఉత్సవే తు విశేషోఽయమీరితః కమలాసన।। 29.25 ।।
* బలరామః*

రామస్య రౌహిణేయస్య ప్రతిష్ఠా చ యథాపురమ్।
ఉపస్థానే విశేషోఽస్తి శ్రూయతాం స చ కథ్యతే।। 29.26 ।।
బలినే బలభద్రాయ (14) హలస్ఫురిత బాహవే।
తుభ్యం (15) మాలేవ మహతీ భూమిర్యేన సిరోద్ధృతా।। 29.27 ।।
(14.నమశ్శేషమహామతే) (15.మాతేవ మహతీ ధరా యేన శిరోధృతా)

శ్రీకృష్ణః

వసుదేవసుతస్యాపి స్థాపనం వాసుదేవవత్।
వృష్ణివర్యాయ కృష్ణాయ నమస్తుభ్యం మధుద్విషే।। 29.28 ।।
భూభారభూతకం సాది మహాసురనిఘాతినే।
సత్యభామాది దేవీనాం స్థాపనోద్వాహనాదికమ్।। 29.29 ।।
శ్రీభూమ్యోరివ కర్తవ్యం విశేషోఽస్తి న కశ్చన।
* కల్కిః*

కల్కివిష్ణు ప్రతిష్ఠాపి యథాపురముదీరితా।। 29.30 ।।
ఉపతిష్ఠేత కర్మాన్తే గాథయా స్తుతిరూపయా।
మ్లేచ్ఛానామపి సంహర్త్రే సాధూనాం స్థితిహేతవే।। 29.31 ।।
నమస్తుభ్యం భగవతే భూసురాన్వయ జన్మనే।
మీనాదిమూర్తీనాం షోడశన్యాస నిషేధః

నేష్యతే షోడశన్యాసో మీనాది దశమూర్తిషు।। 29.32 ।।
శిలామయాది మూర్తీనాం (16) వర్ణైశ్చిత్రవిధిర్యది।
జలాధివాసనాద్యుక్తం కృత్వా సర్వమశేషతః।। 29.33 ।।
(16.లావణ్యైశ్చ)

నిర్మితే (17) చిత్ర కరణే కుర్యాదావాహనాదికమ్।
ధ్రువబిమ్బస్థితేః పశ్చాత్కర్మాద్యర్చాస్థితిర్యది।। 29.34 ।।
(17.కరణే కుర్యాదావాహనమథోదితమ్)

సిద్ధాన్తభేదబిమ్బానాం పృథక్చయనమిష్యతే।
అభేదే వేదికాశయ్యా సహైవ స్యాచ్చతుర్ముఖ।। 29.35 ।।
నేష్యతే షోడశన్యాసో లోహజే జఙ్గమే పునః।
ఆవాహనం మూలబేరా (18) త్కర్మాద్యర్చాసు కల్పయేత్।। 29.36 ।।
(18.త్కర్మార్చాసు నకల్పయేత్)

(19. కర్మార్చాం స్థాపయేద్బ్రహ్మన్ యామ్యే తు మమ కౌతుకమ్।
(20) తీర్థస్నానాది బిమ్బం నా ఉత్తరే స్థాపయేద్గురుః।। 29.37 ।।
(19.కర్మార్చాం స్థాపయేద్బ్రాహ్మే యాత్మే తు ముఖ) (20.తీర్థ స్నపన బింబే చ.)

శయనోత్థానబిమ్బం చ బలిబిమ్బం చ దక్షిణే।
లౌకికం లోహజం బిమ్బం స్థాపయేదిష్టభూమిషు।। 29.38 ।।
యద్వో (21) ద్వహనబిమ్బాని స్థాపయేద్ద్వారపార్శ్వయోః।
మణ్టపే వాఽభిషేకార్థే దక్షిణాభిముఖాని చ।। 29.39 ।।
(21.త్సర్వార్థం)

జలాధివాసనే సాక్షాదయోగ్యానాం చతుర్ముఖ।
చిత్రాభాసార్థ చిత్రాది ప్రతిమానాం యథాయథమ్।। 29.40 ।।
ఛాయాధివాసనం కుర్యాత్ స్నానం చాదర్శమణ్డలే।
వేద్యాం శయన (22) మన్యేషాం కూర్చద్వారేణ కల్పయేత్।। 29.41 ।।
(22.మప్యేషామ్)

అవశిష్టం యథాపూర్వం సకలం పరికల్పయేత్।
నేష్యతే షోడశన్యాసశ్చతుర్థస్నపనం తథా।। 29.42 ।।
* వటపత్రశాయీ*

మాయామయ మహావృక్షన్యగ్రోధ దలశాయినః।
దేవస్య స్థాపనవిధౌ విశేషః కథ్యతేఽధునా।। 29.43 ।।
(23) గర్భోదవసితద్వారి లిఖిత్వోపరి వారిధిమ్।
తత్ర న్యగ్రోధవృక్షస్య దలే కోమలరూపిణమ్।। 29.44 ।।
(23.గర్భదేశస్య తద్వారి)

శయానం బాలవపుషం శ్యామలం కమలేక్షణమ్।

మార్కణ్డేయం మహీం దేవీం కారయేత్పాదపార్శ్వయోః।। 29.45 ।।
ఏవం విలిఖితే బాలే బాలపర్యఙ్కశాయిని।
చిత్రాభానోక్తవిధినా స్థాపయేద్గురురాత్మవాన్।। 29.46 ।।
దేవేన దేవ్యో (24) యుగప త్ప్రతిష్ఠాయాం యథాపురమ్।
సహైవ శయనం వేద్యాం కాలభేదే తు తత్పృథక్।। 29.47 ।।
(24.విధివత్)

* కుణ్డభేదాః*

కుణ్డం సరసిజాకారం ప్రాచ్యాం చాపం తు దక్షిణే।
వృత్తాం తు పశ్చిమే భాగే యోఽన్యాకార (25) ముదక్తథా।। 29.48 ।।
(25.ముదగ్దిశి)

కుణ్డే విశేషః కథితస్స్నపనం చ తయోః పునః।
* శ్రీయాదయః*

శ్రీసూక్తేన శ్రియం దేవీం భూసూక్తేన భువం తథా।। 29.49 ।।
స్నాపయేదర్చనం చాపి తయోస్తాభ్యాం చ శాయయేత్।
ప్రాగాది తోరణే పూజ్యా బలాకి న్యధిదేవతా।। 29.50 ।।
(26) నవమాలాలిన్యథో తత్ర సమారాధ్య విభీషికామ్।
శాఙ్కరీ దేవతా పశ్చాద్ద్వారకుమ్భేష్వనుక్రమాత్।। 29.51 ।।
(26.వనమాలాది దేవాన్ తాన్ సమారాధ్యా భిషేకికాన్)

దేవతాద్వన్ద్వయజనం (27) ప్రతిష్ఠాదీన్ సమర్చయేత్।

ప్రథమం తదను శ్రద్ధాం కాన్తిం చ తదనన్తరమ్।। 29.52 ।।

(27.జ్యేష్ఠాదేవ్యోః)

(28)క్రియాం సృష్టిం చ పశ్చాత్తు క్షమాం వృద్ధిం చ దేవతామ్।

ప్రాచ్యాదిషు పతాకాసు దేవాతాద్వన్ద్వమర్చయేత్।। 29.53 ।।

(28.క్రియాం శక్తిం చ పశ్చాత్తు క్షమామూర్తి జయాం తథా)

(29) ధృతిం చ లజ్జాం చ పురో జయాం మాయాద్వయం తతః।

సావిత్రీం చ క్షమాం చ ద్వే (30) శుద్ధాం శ్రిద్ధామనన్తరమ్।। 29.54 ।।

(29.సృష్టిం) (30. శ్రిద్ధాం విద్యా)

లక్ష్మీస్సరస్వతీ చైవ పుష్టిస్తుష్టిశ్చ శక్తయః।

ప్రాగాది హౌమకుణ్డేషు హోతవ్యాః ప్రోక్తవర్త్మనా।। 29.55 ।।

వాగీశ్వరీ (31) క్రియా కీర్త్రర్లక్ష్మీః సృష్టిస్తథైవ చ।

ప్రహ్వీ సత్యా తథా బ్రాహ్మీ యష్టవ్యాః కలశేష్విమాః।। 29.56 ।।

(31.క్రియాశక్తిః)

మహాకుమ్భే శ్రియాం దేవీం యజేత కమలాసన।

షోడశన్యాసరహితం శేషం ప్రాగ్వత్సమాచరేత్।। 29.57 ।।

అస్వాతతన్త్యే విధిర్హ్యేష సాతన్త్యే త్వభిధీయతే।

గ్రామే వా వగరే వాపి పట్టణే వాఽఽలయేఽపి వా।। 29.58 ।।

శ్రియః స్థానం విధాతవ్యం గ్రామాద్యభిముఖం యథా।

పుష్టిం పుష్టిం చ సావిత్రీం వాగ్దేవీం చ చతుర్ముఖ।। 29.59 ।।

విమానస్య చతుర్దిషు దిఙ్మూర్తీః పరికల్పయేత్।

కోణేషు వైనతేయం వా సింహం వాఽపి యథారుచి।। 29.60 ।।
దివ్యే భాగేఽథ వా బ్రహ్మే ఽ(32)ప్రతిచ్చాయాం శిలాదిభిః।
స్థాపయేత్పరివారాంశ్చ ద్వారపార్శ్వే యథాక్రమమ్।। 29.61 ।।
(32.ప్రతిష్ఠాయాం)

చణ్డీం చైవ ప్రచణ్డీం చ ప్రథమద్వారపార్శ్వయోః।
తతోఽర్ధమణ్డపద్వారే దక్షిణే చ బలాకినీమ్।। 29.62 ।।
వనమాలాముదీచీనే గోపురే ప్రథమే పునః।
విభీషికాం శాఙ్కరీం చ దక్షిణోత్తరపార్శ్వయోః।। 29.63 ।।
ద్వితీయే గోపురద్వారే శఙ్ఖపద్మనిధీ ఉభే।
శృతీయే గోపురద్వారే నలకూబలజృమ్భలౌ।। 29.64 ।।
చతుర్థే గోపురద్వారే దక్షిణే శిబికుణ్డలౌ।
ఉత్తరే మాణిభద్రం చ కల్పయేత్కమలాసన।। 29.65 ।।
జయా చ విజయా చైవ పశ్చిమద్వారపాలికే।
సుముఖీం స్థాపయేద్విష్వక్సేనస్థానే చతుర్భుజామ్।। 29.66 ।।
వేత్రహస్తాం దక్షిణేన తర్జనీం చాఽపి కుర్వతీమ్।
అపరాభ్యాం ధారయన్తీం పద్మం పీతనిభం తథా।। 29.67 ।।
స్థాపయేద్వైనతేయం చ ప్రాసాదముఖమణ్డపే।
ఆదిమూర్తేరివ భవేత్పరివా ప్రకల్పనమ్।। 29.68 ।।
అన్యాసామపి దేవీనాం స్వాతన్త్ర్యే విధిరీదృశః।
చతుర్థస్నపనం కుర్యాదుత్సవం చాఽపి దేవవత్।। 29.69 ।।
దేవీనాం చ శ్రియాదీనామిత్థం యః స్థాపకో నరః।
సర్వాన్ కామానవాప్నోతి పరత్రే హ చ మోదతే।। 29.70 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే మీనాది ప్రతిష్ఠావిధిర్నామ

ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః

---------------*************------------

పాద్మసంహితాయామ్

త్రింశోఽధ్యాయః

* శ్రియాదీనాం పాణిగ్రహణ విధిః*

శ్రీభగవాన్---

అథ శ్రియాఽఽది దేవీనాం పాణిగ్రహణముచ్యతే।
సర్వకల్యాణజననం సర్వదుఃఖ (1) వినాశనమ్।। 30.1 ।।
(1.విమోచనమ్)

ఆయుర్వృద్ధకరం నృణాం అభిప్రేతార్థ సాధకమ్।
యథోక్తదివసే కుర్యాదఙ్కురాణాం సమర్పణమ్ ।। 30.2 ।।
ఉద్వాహదివసే ప్రాప్తే ముహూర్తే దేశికోత్తమః।
పృథగ్దేవస్య దేవ్యోశ్చ బధ్నీయా (2) త్కర్మకౌతుకమ్।। 30.3 ।।
(2.త్కరకౌతుకమ్)

(3) ఆచ్చాద్యానాహతక్షౌమం సోత్తరీయం ప్రసాధితమ్।
ఆరోప్య శిబికాం గ్రామం ప్రాదక్షిణ్యేన (4) తాం నయేత్।। 30.4 ।।
(3.ఆచ్చాదితాహత)(4.కారయేత్)

వైవాహికం చ సదనమాలయం వా ప్రవేశయేత్।
ఆరాధ్య దేవమఘ్యాన్ ద్వైరానీయ స్థణ్డిలేఽనలమ్।। 30.5 ।।
(5) ప్రవేశ్యాన్తర్గృహే దేవమాసనే వినివేశయేత్।।
ఆభ్యర్చ్య చ హరిం తత్ర దేవీం నూతనపాససా।। 30.6 ।।
(5.ప్రవేశ్య తద్గృహమ్)

(6) యువా సు ఇతిమన్త్రేణ పరిధాయ ప్రదక్షిణమ్।
(7) భూషయేచ్చ శ్రియం దేవీం పుష్పైరాభరణైస్తథా।। 30.7 ।।
(6.యవాసువాసామన్త్రేణ)(7.భూషణైః)

దేవీం దేవేన యుఞ్జీత ప్రణవేన గురుస్స్వయమ్।
దద్యాచ్చ దేవీం దేవాయ వారిపూర్వం యథావిధిః।। 30.8 ।।
యజమానస్సువర్ణోర్వీం గవాదిసహితాం తదా।
స్వగోత్రనామ్నా కథితా (8) మిమాం శ్రియమనుత్తమామ్।। 30.9 ।।
(8.మప్స)

తతః పాణిగృహీతాం తాం దేవీం దేవం చ మన్దిరాత్।
నీత్వా వైవాహికం స్థానముత్తరాశాముఖో గురుః।। 30.10 ।।
క్రమేణాఘారహోమార్దీన్ కుర్యాద్విధ్యుక్తవర్త్మనా।
(9) సమిధం చ నృసూక్తేన జుహుయాత్ షోడశాహుతీః।। 30.11 ।।

(9.సమిద్భిశ్చ)

చతుణా విష్ణుగాయత్ర్యా చతుర్విం శాహుతిర్భవేత్।
శ్రీసూక్తేన ఘృతం హుత్వా భూమ్యాశ్చ యుగపద్యది।। 30.12 ।।
ఉభయోశ్చ విధాతవ్యం పృథగేవాఙ్కురాదికమ్।
(10) ఉభయో రేకకర్తృత్వే ప్రాప్తే పఙ్కజసమ్భవ।। 30.13 ।।
(10.ఉభభ్యామేక)

తత్రాऽపి పృథగేవాऽऽభ్యాం వైవాహికమథాऽऽచరేత్।
ఏకకాలే క్రియాం తి ష్ఠేత్సర్యా యాద్భిన్నమాచరేత్।। 30.14 ।।
ఆనుపూర్వ్యవశేనైవ విభక్తం స్యాద్యథా తథా।
యద్వా ముహూర్తభిన్నే తు భిన్నం వైవాహికం భవేత్।। 30.15 ।।
ముహూర్తే యౌగపద్యే చేదానుపూర్వ్యాత్క్రియాం నయేత్।
శ్రీభూమ్యోర్భిన్న కర్తృత్వే యౌగపద్యోద్వహే యది।। 30.16 ।।
తత్రాऽపి విధి రేవం స్యాదుభాభ్యాం (11) విధిరేవ హి।
యౌగపద్యోద్వహే దేవే సకృత్ప్రతిసరం భవేత్।। 30.17 ।।
(11.పృథగేవ)

ఏకాऽగ్నౌ వా ప్రకర్తవ్యం భిన్నాऽగ్నౌ వా యథారుచి।
ఉల్లేఖనాऽऽదిప్రాక్తన్తం (12) ప్రాక్లృప్తమకృతం న చ।। 30.18 ।।
(12.ప్రక్లృప్తమసకృత్)

ప్రతివ్యక్తి క్రియాం సర్వాం పృథగేవ సమాచరేత్।
పూర్వం శ్రియైతతో భూమ్యై పర్యాయేణ క్రియాం నయేత్।। 30.19 ।।

సమిధో మూలమన్త్రేణ జుహుయాత్ షోడశాహుతీః।
చరుణా విష్ణుగాయత్ర్యా చతుర్విం శాహుతిర్భవేత్।। 30.20 ।।
ఘృతం పురుషసుక్తేన (13) భుమిసూక్తేన వా పునః।
లాజహోమం తథా (14) వహ్నేః ప్రదక్షిణమనుక్రమాత్।। 30.21 ।।
(13.విష్ణు) (14.వహ్నౌ)

కృత్వా సర్వమశేషేణ లాజశేషం గురుస్స్వయమ్।
ప్రణవేన (15) సకృద్ధుత్వా పఞ్చవారుణికైస్తతః।। 30.22 ।।
(15. సముద్ధృత్య)

పఞ్చోపనిషద్రైర్మన్త్రైర్ద్వాదశాక్షరవిద్యయా।
పూర్ణాహుత్యంతమఖిలం కృత్వా విప్రాంశ్చ తోషయేత్।। 30.23 ।।
అర్ఘ్యాద్యైరర్చయేద్దేవం ఘృతారోపణమాచ రేత్।
ఘృతం దూర్వాఙ్కురం పాత్రే చన్దనం శాలితణ్డులమ్।। 30.24 ।।
కరాభ్యాం సర్వమాదాయ సర్వేచైవ సభసదః।
దేవస్య దేవ్యోశ్చాఽఙ్గేషు క్షిపేయురితి మఙ్గలమ్।। 30.25 ।।
ఘృతం సుశోభన మితి సిఞ్చేయుః పాదయోస్తతః।
కట్యాం సుభద్రమిత్యుక్త్వా మూర్ధ్ని చైవ సుమఙ్గలమ్।। 30.26 ।।
ఏవం దూర్వాది సకలం క్షిపేయురనుపూర్వశః।
మధుపర్కం ప్రదద్యాచ్చ రసేనాఽస్మీతి చోచ్చరేత్।। 30.27 ।।
లక్ష్మీపతిం చ హారాద్యైరలఙ్కారైః ప్రసాధయేత్।
మాల్యానులేపనైశ్చాఽపి యథా రైరపి పూజయేత్।। 30.28 ।।
ధేనుం చ దద్యాద్ధరయే యజమానః ప్రణామవాన్।
ఆచార్యాయ యథావిత్తం ప్రదద్యాదాత్మనః ప్రియమ్।। 30.29 ।।

నీ రాజనవిధానాన్తే నిక్షిపేద్దిక్షు పిణ్డికాః।
అన్యచ్చ మఙ్గలం సర్వం కుర్యాల్లౌకికవర్త్మనా।। 30.30 ।।
శ్రీభూమిసహితం దేవం (16) కుర్యాద్గ్రామ ప్రదక్షిణమ్।
ఆరోప్య మణ్డపే దేవ్యౌ దేవం రాజవదాచరేత్।। 30.31 ।।
(16.నీత్వాగ్రామం)

మహాహవిర్నివేద్యాన్తే బ్రహ్మణానపి భోజయేత్।
దివసే దివసే కుర్యా(17) త్స్నానపూర్వకముత్సవమ్।। 30.32 ।।
(17.స్నపనంపూర్వ)

చతుర్థాపరరాత్రే తు శేషహోమం సమాచరేత్।
సమిధాజ్య చరుప్రాయైరష్టోత్తర శతాహుతీః।। 30.33 ।।
జుహుయాన్మూలమన్త్రాభ్యాం పఞ్చోపనిషద్రైరపి।
దినే తు పఞ్చమే దేవం తైలేనఽభ్యఞ్జయేద్ధరిమ్।। 30.34 ।।
శ్రీభూమిసహితం దేవం స్నాపయేద్విధిపూర్వకమ్।
మహాహవిర్నివేద్యాఽన్తే గ్రామే కుర్యాన్మహోత్సవమ్।। 30.35 ।।
తత్ర శ్రీభూమిసహితం (18) ప్రత్యహం మన్దిరేఽర్చయేత్।
దేవీనామితరాసాం చ వివాహవిధిరీదృశః।। 30.36 ।।
(18.ప్రత్యేకం మణ్డపే)

జామదగ్న్యేఽది దేవీనాం వివాహః స్మార్తవర్త్మనా।
* మణ్డపాది ప్రతిష్ఠావిధిః*

(19) వివహామణ్డపాదీనాం ప్రతిష్ఠావిధిరుచ్యతే।। 30.37 ।।

(19.విమాన)

ప్రాసాదస్యాగ్రతః వృష్ఠే పార్శ్వయోర్వా యథారుచి।
వేదిం కుర్యాచ్చతుర్హస్తాం హస్తోచ్ఛ్రాయాం మనోహరామ్।। 30.38 ।।
కుణ్డాని పరితో వేద్యా అష్టౌ చత్వారి వా పునః।
తోరణద్వారకలశధ్వజాదీని యథాపురమ్।। 30.39 ।।
కృత్వాదిఙ్మూర్తినయనాన్యున్మీల్య చ యథావిధి।
ఆశామూర్తిం విమానం చ దర్పణే స్నాపయేద్గురుః।। 30.40 ।।
రాజా చేద్యజమానస్స్యాత్పాత్రాణి కలశాని చ।
హైమరాజతతామ్రాణి యద్వా కార్యాణి నాఽన్యథా।। 30.41 ।।
బ్రాహ్మణాదిషు వర్ణేషు యజమానేషు పద్మజ।
మృణ్మయాన్యపి పాత్రాణి యథా విభవవిస్తరం।। 30.42 ।।
వాసోభిశ్శోభనైర్ధామ చ్ఛాదయేదహతైస్తతః।
వేదిమధ్యే వినిక్షిప్య శాలిభారాన్యథోదితాన్।। 30.43 ।।
తణ్డులాంశ్చ తిలాన్ సర్వాన్ పూర్వోక్తపరిణామకాన్।
ఉపరిష్టాచ్చ విన్యస్య మహాకుమ్భం హిరణ్మయమ్।। 30.44 ।।
మూర్తికుమ్భాంశ్చ పరితస్తన్మయానష్ట నిక్షిపేత్।
హేమ (20) నిష్కప్రమాణం చ ప్రతిముమ్భం వినిక్షిపేత్।। 30.45 ।।
(20.నిష్కం చ కర్తవ్యమ్)

నవరత్నం చ (21) సూత్రాతి వేష్టి తేషు యతాయథమ్।
అర్చయిత్వా చ తానష్టమఙ్గలాని వినిక్షిపేత్।। 30.46 ।।
(21. వస్త్రాదీన్)

మూర్తిః హెూమం చ జుహుయాన్మహాకుమ్భే నివేదనమ్।
చతుర్విధస్య హవిషస్తథాఽన్యదపి పూర్వవత్।। 30.47 ।।
* మందిరాంగానాం ధ్యాన ప్రకారః*

శోధితే సదనే తస్మిన్ శోషణాఽలేపనాదిభిః।
ధ్యాయేద్రత్నస్థలం ధామ తప్తహేమవినిర్మితమ్।। 30.48 ।।
తత్ర (22) జీవమపి ధ్యాయేద్వ్యాపకం తదు (23) పాధికమ్।
బుద్ధం చ పిణ్డకాం పాదాన్ (24) అహఙ్కారం తథైవ చ ।। 30.49 ।।
(22.జీవ మహీం) (23.పానకమ్) (24.అహఙ్కారాం)

పాదౌ పాదశిలాజజ్ఞే గర్భగేహం తథోదరమ్।
స్తమ్భాన్బహూన్ కటిం చాఽపి తథైవ కటిమేఖలామ్।। 30.50 ।।
జిహ్వా కర్ణం తథా నేత్రం (25) ప్రదీతిద్వార్శ్చ(?) మేహనమ్।
అపానం జలనిర్యాణం (26) నాసికా నాసికా మతా।। 30.51 ।।
(25. ప్రతీపద్వాశ్చ) (26.నాభికాం నాసికాం తథా)

గవాక్షమక్షి గ్రీవాం చ గ్రీవాన్ స్కన్ధాన్కపోలకౌ।
శిరశ్చ కలశం మాంసం ప్రలేపం స్పర్శనం సుధామ్।। 30.52 ।।
అస్థీని చ శిలా (27) స్థస్థాః స్నాయుర్దారుశిఖాధ్వజాన్।
కేశరోమాణి కూర్చం చ ధ్యాయేద్ధామ పుమాకృతిమ్।। 30.53 ।।
(27.స్తస్థాన్ స్నాయుందారుశిలాధ్వజాన్)

హుత్వా హుత్వా చ శక్తీనాం న్యసనం సదనే హరేః।
పూర్ణశక్తిం ప్రకృత్యాఖ్యాముపానహి వినిక్షిపేత్।। 30.54 ।।

శాన్తిం జగత్యాం కుముదే పృథివీం తదనన్తరమ్।

వాగీశ్వరీం గలే చైవ పట్టికాయాం మతిం తథా।। 30.55 ।।

పఞ్చాఙ్గకల్పనే శక్తి న్యసనం సముదాహృతమ్।

ద్వాదశాఽఙ్గే తు సదనే శక్తిం కీర్త్యసంజ్ఞితామ్।। 30.56 ।।

మహత్యాం పట్టికాయాం చ (28) గలే పుష్టిమనన్తరమ్।

(29) మహీం చ వాజనే వేద్యాం తుష్టిం సృష్టిం తథాఽఙ్ఘ్రిషు।। 30.57 ।।

(28. దలే)(29.మహీం న చవనే పట్యాం పుష్టిం తుష్టిం చ యజనే, మహీం చ యజనే.......)

మాయాత్మికాం కపోతేషు భూతమాలాను మోహినీమ్।

ద్వాదశాఽఙ్గేవిమానే తు శక్తిన్యాస ఉదాహృతః।। 30.58 ।।

అష్టాదశాఙ్గసదనే హరేస్సంప్రతి కథ్యతే।

కూటే న్యసేన్మహాలక్ష్మీ మపరే వసుధాం తథా।। 30.59 ।।

శిలాయాం చ మహీశక్తిం ప్రస్తరే చాఽతిమోహినీమ్।

స్వాహాం వేద్యాం శ్రియం ధామ్ని శక్తిన్యాసోఽయమీరితః।। 30.60 ।।

శాన్తిహోమాది సకలం కర్మ కార్యం యథాపురమ్।

దిఙ్మూర్తీనాం చ సర్వాసాం తత్వన్యాసాది పూర్వవత్।। 30.61 ।।

బ్రహ్మణానాం సహస్రాణి శతం వాఽపి యథాబలమ్।

భోజయేద్భుక్తవద్భ్యోఽపి తేభ్యో దద్యాద్ధనాదికమ్।। 30.62 ।।

విమానపట్టికాయాం తు పఞ్చవింశతి తన్తుభిః।

బధ్నీ యాత్కౌతుకం దిక్షు దామ్నశ్చతసృషు క్షి పేత్।। 30.63 ।।

* మహాకుంభ ప్రోక్షణమ్*

బలిం యథాపురం బ్రహ్మఘోషైర్దిక్షు చ ఘోషయేత్।

తతః ప్రభాతసమయే యుహూర్తే శోభనే గురుః।। 30.64 ।।

మహాకుమ్భం సముద్ధృత్య ప్రాదక్షిణ్యేన మన్దిరమ్।
(30) నీత్వా దక్షిణతః కుమ్భం స్థాపయిత్వా సమాహితః।। 30.65 ।।
(30.గత్వా)

ఉదఙ్ముఖో గురుర్ధ్యాత్వా శక్తిం కుమ్భజలే స్థితామ్।
విమానే మూలమన్త్రేణ వినివేశ్య చతుర్ముఖః।। 30.66 ।।
దిఙ్మూర్తీః స్వస్వమన్త్రైశ్చ ప్రోక్షయేత్కుమ్భవారిభిః।
అన్యేషామపి దేవానాం ధామ (31) స్థానం యథావిధి।। 30.67 ।।
(31.స్థానాని సర్వతః)

ప్రోక్షయేత్కుమ్భ (32) తోయైశ్చ విద్యయా చ స్వయా స్వయా।
ప్రాసాదం పూజయేత్పూర్వం (33) దిఙ్మూర్తీశ్చ యథాతథమ్।। 30.68 ।।
(32.పాథోభఇర్విద్యయాఽఽచార్యకస్తయా) (33.మూర్తిభశ్చ)

విష్ఠితాయాం ప్రతిష్ఠాయాం ప్రాసాదస్య యథావిధి।
ఆచార్యాయ శతం నిష్కం తదర్ధం పాదమేవ వా।। 30.69 ।।
దద్యాచ్చ దక్షిణామన్తే యథావిత్తానుసారతః।
యజమానో మహీం పశ్చాత్సహస్రం స్వర్ణదక్షిణామ్।। 30.70 ।।
ఉత్తమాం గురవే దద్యాన్మధ్యమాం తు తదర్ధకామ్।
ఆధమాం పాదమాత్రం తు మూర్తిపానపి తోషయేత్।। 30.71 ।।
ధన్తైర్వస్త్రాదిభిశ్చైవ మనః (34) ప్రహ్లాద కారణైః।
భూసురానితరాంశ్చాపి తోషయేద్భోజనాదిభిః।। 30.72 ।।
(34.ప్రహ్లాదనైరపి)

ఏవం యః స్థాపయేద్విష్ణోర్విమానం ఫలనిస్పృహః।

తస్య ముక్తిః కరతలే స్థితా నైవాఽత్ర సంశయః।। 30.73 ।।

ఫలకామనయా యస్తు స్థాపయేద్ధామ వైష్ణవమ్।

తస్య సమ్పత్తిరతులా మనోరథపథాఽతికా ।। 30.74 ।।

మణ్డపస్థాపనాయాం తు వేదినిర్మాణపూర్వకమ్।

క్రియావిశోధనాద్యన్తం కృత్వా నిరవశేషతః।। 30.75 ।।

ప్రాసాదస్థాపనోక్తేన వర్త్మనా దేశికోత్తమః।

మణ్డపం విశ్వకర్మీయం సర్వరత్నపరిష్కృతమ్।। 30.76 ।।

సౌవర్ణైర్బహుభిస్తమ్భై (35) ర్నానారత్నపరిష్కృతైః।

(36) ఉత్తమ్భితం గురుర్ధ్యాత్వా శక్తిన్యసనమాచరేత్।। 30.77 ।।

(35.ర్నవరత్నైర్విరాజితమ్) (36.ఉత్తమం తద్గురు, ఉపయుక్తం గురుః)

ఉపానం ప్రకృతిశ్శక్తిర్జగతీ చ వసున్ధరా।

వప్రా చైవ క్రియాశక్తిర్గ్రీవా వాగీశ్వరీ మతా।। 30.78 ।।

ప్రీతిః కమ్పం తథా తుష్టిః కుముదం పట్టికా క్షమా।

స్తమ్భపాదశిలా బ్రాహ్మీ శక్తిస్తమ్భాశ్చ వైష్ణవీ।। 30.79 ।।

పోతికా కమలా శక్తిరుత్తరా శాన్తిరిష్యతే।

రతిశ్చ వాజనం మాయా మదీయా కమలాసన।। 30.80 ।।

(37) కీర్తిర్మతా వర్ణపట్టిస్తథా (38) కంపశ్చ మోహినీ।

తులా పద్మా తథా శాన్తిశ్శక్తిస్సోపానపఙ్క్తయః।। 30.81 ।।

(37.కీర్తిర్మాయా) (38.కల్పంచ)

చతుర్షు మణ్టపద్వార్షు తోరణాని సమర్చయేత్।

శాన్తి హోమాదికం (39) సర్వం కథితం కమలాసన।। 30.82 ।।

(39.సర్వమితరత్పూర్వవత్తథా)

తతః ప్రభాతే కుమ్భస్థాశ్శక్తీస్తన్మణ్డపే గురుః।
న్యస్య వ్యాపకరూపేణ మణ్డపం చిన్తయేత్తతః।। 30.83 ।।
చిత్రాణి చిత్రాభాసాని తత్స్థాని ఘటవారిణా।
ప్రోక్షయే (40) త్స్వేన మన్త్రేణ (41) సర్వం న్యస్య యథాపురమ్।। 30.84 ।।
(40. న్మూలమాత్రేణ)(41.సర్వమన్యద్యథా)

గురవే దక్షిణాం దద్యాద్యజమానో యథాపురమ్।
మణ్డపస్థాపనం (42) యస్తు కరోతి మధువిద్విషః।। 30.85 ।।
(42.సర్మక్ యః కరోతి మధుద్విషః)

స భుక్త్వా విపులాన్భోగా నిహ లోకే పరత్ర చ।
మోదతే దేవ దేవస్య ప్రాసాద మణి మణ్డపే।। 30.86 ।।
* ఆస్థానమండపాది ప్రతిష్ఠా విధిః *

ఆస్థానమణ్డపాదీనాం ప్రతిష్ఠావిధిరుచ్యతే।
వాస్తు యోగో బలిశ్చైవ గవ్యైః పఞ్చభిరుక్షణమ్।। 30.87 ।।
పర్యగ్నికరణం చైవ తథా పుణ్యావహచనమ్।
స్థాపనం చైవ కుమ్భస్య అగ్నౌ (43) చైకత్ర చాహుతిః।। 30.88 ।।
(43.చైవత్య్రచా)

ముహూర్తే ప్రోక్షయే (44) త్పశ్చాత్సద్యో వా సకలం చరేత్।
శతనిష్కం తదర్ధం వా దక్షిణా పరికీర్తితా।। 30.89 ।।

(44.త్రాప్రైసద్యో)

ఫలం చ పూర్వవత్కర్తుః కిఞ్చిన్న్యూనం చతుర్ముఖ।
ప్రతిష్ఠా గోపురస్యాఽపి మన్దిరస్యేవ నాఽన్యాథా।। 30.90 ।।
ప్రాకారస్య ప్రతిష్ఠాయాం కృత్వా సర్వం యథాపురమ్।
(45) ఘర్మమన్త్రేణ కుమ్భస్థవారిణా ప్రోక్షయేద్గురుః।। 30.91 ।।
(45.వర్మ)

శతం తదర్ధం పాదం వా స్వర్ణనిష్కాణి దక్షిణా।
బలిపీఠస్య నిర్మాణం స్థాపనం చాఽధునోచ్యతే।। 30.92 ।।
గర్భగేహసమాయామవిస్తారా బలిపీఠికా।
తదర్ధా తత్తురీయా వా పఞ్చ (46) సఙ్ఖ్యం శకాఽపి వా।। 30.93 ।।
(46.నూచ్యధికాపి)

యద్వా నవస్వేకభాగా యద్వా హస్తవశాద్భవేత్।
ఏకహస్తా(ం) వరా పఞ్చ పరమా వా యథాబలమ్।। 30.94 ।।
విస్తారద్విగుణోత్సేధా (47) త్రిగుణాఽర్ధాఽధికాపి వా।
విస్తారతుల్యోచ్ఛ్రాయా వా పఞ్చాఙ్గపరికల్పనా।। 30.95 ।।
(47.ద్విగుణాభ్యధికా)

కపోతభూతహంసాది మాలికా (48) భిరలంకృతా।
త్రిధా కృత్వాఽగ్రవిస్తారం భాగాభ్యాం పఙ్కజం భవేత్।। 30.96 ।।
(48.భ్యదికా భవేత్)

పీఠకోణేషు గరుడాన్ సింహాన్వా పరికల్పయేత్।
విఘ్న రాట్ తస్య జనకః పక్షిరాట్ కన్యకాఽపి చ।। 30.97 ।।
యథాక్రమేణ ప్రాగాది దిక్షు తన్మూర్తయః స్మృతాః।
సోపానపఙ్తయః పార్శ్వే కల్పనీయా యథోన్నతిః।। 30.98 ।।
గోపురద్వారవిస్తారస్త్రిగుణా వా చతుర్గుణా।
బహిః పురస్తాద్ద్వారస్య బలిపీఠస్య కల్పనమ్।। 30.99 ।।
వాస్తు హోమాదికం సర్వం శాన్తిహోమావసానికమ్।
క్రియాకలాపమాచార్యః కుర్యాన్మన్దిరవత్ క్రమాత్।। 30.100 ।।
ప్రభాతసమయే ప్రాప్తే ముహూర్తే శోభనే గురుః।
కుమ్భస్థవారిభిః పీఠం ప్రోక్షయేన్మూలవిద్యయా।। 30.101 ।।
దేవతాశ్చైవ తత్రస్థాః ప్రోక్షయేదాత్మవిద్యయా।
ప్రోక్షయోత్కర్ణికాం చాపి నమస్తేత్యాది విద్యయా।। 30.102 ।।
అష్టానాం కుముదాదీనాం స్వైస్వైరనుచరైస్సహ।
(49) ప్రార్థయేత తదా తత్ర సన్నిధి మన్త్రపూర్వకమ్।। 30.103 ।।
(49.ప్రార్థయేత్సర్వదా)

పీఠమేవ ప్రతిష్ఠాప్య కుర్యాన్నిత్యోత్సవం పునః।
గురువే దక్షిణా దేయా శతనిష్కావరాత్మికా।। 30.104 ।।
ఏవం యః స్థాపయేత్పీఠం విష్ణుభూతాఽఽలయం వరమ్।
సర్వదుః ఖవినిర్ముక్తః ప్రాప్నోతి పరమం పదమ్।। 30.105 ।।
బలిపీఠప్రతిష్ఠా

(50) బలిపీఠప్రతిష్ఠాం చ వక్ష్యామి కమలాసన।
తస్యోత్సేధం సముద్దిష్టం గర్భాగారం సమన్తతః।। 30.106 ।।

(50. " బలిపిఠ ప్రతిష్ఠాం " ఇత్యారభ్య---ఉత్తరత్ర అధ్యాయానై" మహాసన ప్రతిష్ఠాయాం " ఇత్యన్తం కేషు చిత్కో శేషు న దృశ్యతే)

ఆయతం విస్తృతం వాఽపి గర్భాగారస్య మధ్యమే।
ఉత్సేధే దశభాగే తు సప్తాంశం సముదాహృతమ్।। 30.107 ।।
సప్తవింశతిభాగే తు విభక్తేతు సముచ్ఛ్రయే।
ద్వియంశం పాదుకం జ్ఞేయం జగతీ చతురంశికా।। 30.108 ।।
త్రియంశం యుముదం జ్ఞేయమేకాంశం పట్టికా భవేత్।
షడ్భాగం కర్ణమిత్యుక్తం ద్వ్యంశకం గళకమ్పయోః।। 30.109 ।।
చతురంశైర్విభాగశ్చ వంశైశ్చైవాత్ర వర్తికా।
ద్వ్యంశార్ధం పద్మపుష్పం తు ఏకార్ధం ష్ఠపకర్ణికా।
ఏవం సమ్యగ్విదిత్వాతు భాగే భాగే వినిర్దిశేత్।। 30.110 ।।
త్ర్యంశహస్తప్రమాణేన త్రిహస్తా చాఽధికాఽపి వా।
పఞ్చహస్తాఽధికం వాఽపి గోపురాత్ప్రాగ్విధీయతే।। 30.111 ।।
మధ్యే భూతం చ కర్తవ్యం చతుస్తాలప్రమాణతః।
సుఖాసీనమిదం శ్రేష్ఠం పరావృత్తం చ కారయేత్।। 30.112 ।।
అనిరుద్ధాయ దృషదే వత్సరాయేతి హూయాతామ్।
తథావక్లృప్తహస్తాయ చాముణ్డాయ తథైవ చ।। 30.113 ।।
నైన్యాయేతి వరాయేతి చోదరాయ తతః పరమ్।
తత్రైవోదరబన్ధాయ నాడిభ్యామితి వై పునః।। 30.114 ।।
వసుశ్చైవ చ వాస్తుభ్యో వాస్తుముష్కాయ వై పునః।
ప్రజనాయ జిరిత్రేభ్య శ్రోణీభ్యామితి వై పునః।। 30.115 ।।
తటాకాయ చ వంశాయ వంశధారిభ్య ఏవ చ।
ప్రజాపతయ ఇత్యుక్త్వా ధృష్ణవేతి చ భుతయః।। 30.116 ।।
శుకాయ శుకవాసిభ్య ఊరుభ్యామితి చోచ్చరన్।

సిరాభ్యశ్చాస్థిబన్ధేభ్యో ముఖేభ్యశ్చేతి హూయతామ్।। 30.117 ।।
సాక్షిభ్యో జాను మూలేభ్యో జానుమూలేభ్య ఇత్యపి।
గుల్ఫేభ్యశ్చైవ పార్ష్ణిభ్యశ్చరణేభ్యస్తలేఽపివా।। 30.118 ।।
పాదాఙ్గులిభ్యః పాదేభ్యశ్చరణాఽగ్రతలాయ చ।
తలాయోర్ధ్వతలాయేతి త్వగ్భ్యస్స్వాహేతి హూయతామ్।। 30.119 ।।
త్వరాసిభ్యశ్చ హుత్వా తు జుహుయాచ్చ తతః పరమ్।
రోమకుపేభ్య ఇత్యుక్త్వా ప్రసేభ్యో రసదాయ చ।। 30.120 ।।
రత్నాయ రత్న వాసిభ్యో మేదసే చ తథా పునః।
జీవాయ వాస్తునే చైవ అస్థిమజ్ఞాయ వై పునః।। 30.121 ।।
జుహుయాన్మజ్జవాసిభ్యో త్తమాఙ్గాయ వై పునః।
ధాతా వై చైవ దాతుభ్యో ధాతురూపేభ్య ఇత్యపి।। 30.122 ।।
జుహుయాదుపధాతుభ్యః పశ్చాత్వచ ఇతి బ్రువన్।
సర్వరూపాయ గ్రీవాయ ధనదాయ తథాఽఽత్మనే।। 30.123 ।।
సర్వేశ్వరాయ యజ్ఞాయ పురపాయ చ హూయతామ్।
ఉపపీఠం వినా పీఠం కర్తవ్యం ద్విజసత్తమ।। 30.124 ।।
ఆమోదం ప్రాక్పృధగ్యష్ట్వా తద్భూతం భువనాత్మకమ్।
ప్రమోమో యామ్యదిక్పద్మే తద్భూతమనలాత్మ కే।। 30.125 ।।
ప్రముఖం పశ్చిమే పద్మే తద్భూతం స్యాజ్జలాత్మకే।
ఉన్ముఖం సోమదిగ్భాగే వాయుభూతం తదేవ హి।। 30.126 ।।
అవిఘ్నం కరణోర్ధ్వం తు వ్యోమాత్మకముదాహృతమ్।
భూమ్యన్తరిక్షస్వర్గం చ సర్వభూతగుణాత్మకమ్।। 30.127 ।।
* మహాపీఠః *

తత్సమాత్మకమిత్యుక్తం మహాపీఠం ద్విజోత్తమ।

ప్రాసాదస్య తు విస్తారం యస్తు దణ్డ మివోచ్యతే।। 30.128 ।।
మూలహర్మ్యం సమారభ్య షష్ఠదణ్డసమానతః।
దశ ద్వాదశ దణ్డైర్వా మనుదణ్డావసానకమ్।। 30.129 ।।
షోడశైర్ద్వాదశైర్వాఽపి మహాపీఠం ప్రకల్పయేత్।
అథవాఽన్యప్రకారేణ పీఠస్థానం విధీయతే।। 30.130 ।।
తృతిసాలే చతుస్సాలే పఞ్చసాలేఽశ్రమధ్యమే।
మహాపీఠం ప్రకర్తవ్యం తస్య లక్షణముచ్యతే।। 30.131 ।।
అథవా వ్యోమహస్తం తు అధమం పిఠవిస్తృతమ్।
ద్విహస్తం మధ్యమం ప్రోక్తం త్రిహస్తం శ్రోష్టముచ్యతే।। 30.132 ।।
తద్విస్తరసమం తుఙ్గం తుఙ్గం సప్తాఽష్టవింశతిః।
ఉపానోచ్చం ద్విభాగం స్యాత్షడంశం జగతీ భవేత్।। 30.133 ।।
కుముదోచ్చం తు భూతాంశం కమ్పమేకాంశముచ్యతే।
వేదాంశం కణ్ఠమానం తు ఊర్ధ్వకమ్పం శివాంశకమ్।। 30.134

మహాపట్టీ గుణాంశం తు ద్విభాగం వా వి శేషతః।
వేదాంశం పద్మభాగం తు ద్విభాగం కర్ణికోదయమ్।। 30.135 ।।
అథవా కర్ణికోత్సేధం గుణాంశం ద్విజసత్తమ।
పద్మోచ్చం పద్మభాగం తు మహాపట్టీ ద్విభాగికా।। 30.136 ।।
ఉపానోచ్చం శివాం శేన శేషం పూర్వవదేవ హి।
అధ్వా పీఠోయం విప్ర ధరాతాలం యథాకురు।। 30.137 ।।
తదుర్ధ్వే పరిమానం తు పీఠోచ్చాన్యంశముచ్యతే।
అధిష్ఠానోక్తమార్గేణ వేశనిష్క్రాన్తమాచరేత్।। 30.138 ।।
పద్మతారే యుగాంశం వా భూతాంశం కర్ణికాయతమ్।
పీఠాకారం యుగాగ్రం వా కర్తవ్యం మఙ్గలామ్బుజమ్।। 30.139 ।।

లోహజం శైలజం వాఽపి ఇష్టికామయ మేవ వా।
అంశస్యోపరి పీఠోచ్చ ముపపీఠోపనాత్కురు।। 30.140 ।।
తదూర్ధ్వే తు మహాపీఠం ఉక్తవ్యం సోదయాన్వితమ్।
ఉపపీఠే వినా పీఠం కర్తవ్యం స్యాద్ద్విజోత్తమ।। 30.141 ।।
నేత్రం రసం చ భూతం చ ఏకం వేదం చ భాగికమ్।
గుణం వేదం చ నేత్రం చ ఉపనాది ప్రమాణవత్।। 30.142 ।।
ఏక వేదగుణం చైవ కర్ణం చైకం చ నేత్రవత్।
ఏకం గుణగణం చైవ బలిపీఠప్రమాణతః।। 30.143 ।।
ప్రభభస్యాఽగ్రతః కుర్యాత్ప్రాసాదాత్మా ప్రమాణవత్।
ద్వారస్థానం తదగ్రే తు తస్మి పాత్రశివాలయమ్।। 30.144 ।।
ఏతే వృషాచలం సర్వశాన్తం వామే తు గోపురాత్।
బలిపీఠం

అథ వక్ష్యే విశేషేణ బలిపీఠస్య లక్షణమ్।। 30.145 ।।
లిఙ్గోదయసమం శ్రేష్ఠం తదర్ధం కన్యసంభవేత్।
తయోర్మధ్యేఽష్టధా కృత్వా నవమానం ప్రకీర్తితమ్।। 30.146 ।।
తథవా పిణ్డికోత్సేధం కన్యసం పీఛవిస్తృతమ్।
తత్తారమధ్యమం జ్ఞేయం తన్మాస్రంచోత్తమం స్తృతమ్।। 30.147 ।।
తదర్ధమధమం జ్ఞేయం తయోర్మధ్యేఽష్టభాజితే।
నవధా పీఠవిస్తారః ఉత్సేధస్తత్సమే భవేత్।। 30.148 ।।
అష్ట వా ద్వారవిస్తారమధమం పిఠవిస్తృతమ్।
ద్విగుణం మధ్యమం ప్రోక్తం త్రిగుణం చోత్తమం భవేత్।। 30.149 ।।
అథవా ద్వారతుఙ్గార్ధం కన్యసం పీఠవిస్తృతమ్।
త్రిపాదం మధ్యమం ప్రోక్తం తత్సమం చోత్తమం భవేత్।। 30.150 ।।

అధమోత్తమయోర్మధ్యే నవమానం ప్రకీర్తితమ్।

ధరాతలసమోత్సేధమధమం పీఠవిస్తృతమ్।। 30.151 ।।

త్రిగుణం మధ్యమం ప్రోక్తం తయోర్మర్ధ్యేఽష్టభాజితే।

నవధా పీఠతుఙ్గం తు విస్తారం తత్సమం భవేత్।। 30.152 ।।

త్రిహస్తముత్తమవ్యాసమేకహస్తం తు కన్యసమ్।

ద్వికరం మధ్యమం జ్ఞేయం పీఠవ్యాసం ప్రకీర్తతమ్।। 30.153 ।।

పఞ్చవింశాఙ్గులారభ్య ద్విద్వ్యఙ్గుల వివర్ధనాత్।

ఏ కాశీత్యఙ్గులాన్తం యతీ్పఠవ్యాసః ప్రకీర్తతః।। 30.154 ।।

ఉపాన బాహ్యే విస్తారః ఉత్తమస్సంప్రకీర్తతః।

జగతీబవ్యవిస్తారః మధ్యమస్సం ప్రకీర్తతః।। 30.155 ।।

కుముదాన్తే ప్రకర్తవ్యం విస్తారమధమం స్మృతమ్।

ప్రాసాదోక్తక్రమేణైవ మహాఫీఠోదయం తు వా।। 30.156 ।।

మహాపీఠోదయం సప్త చత్వారింశద్విభాజితే।

పర్వతాంశం జగత్యుచ్చం సప్తంశం కుముదోచ్చయమ్।। 30.157 ।।

శివాంశం కమ్పమానం స్యాదిన్ద్రభాగం గళోదయమ్।

కమ్పతుఙ్గం శివాంశం స్యాత్తత్సమం త్వమ్బుజోదయమ్।। 30.158 ।।

కపోతోచ్చం తు వేదాంశం ద్విభాగం ప్రస్తరోదరమ్।

సార్ధాంశం కమ్పతుఙ్గం స్యాత్సార్ధషట్కమలోదయమ్।। 30.159 ।।

వేదాశం కర్ణికోత్సేధం ద్విగుణం తస్య విస్తరమ్।

అథవా పీఠతుఙ్గం తు పఞ్చభాగవిభాజితే।। 30.160 ।।

ఏ కాంశం వేదికోత్సేధమేకాంశం కుముదోదయమ్।

శివాంశం కర్ణతుఙ్గస్స్యాదర్ధాంశం పట్టికోదయమ్।। 30.161 ।।

ఏ కాంశం కమలోత్సేధమర్ధాంశం కర్ణికోదయమ్।

ద్విగుణం తస్య విస్తారం సపాదాధికమేవ వా।। 30.162 ।।

మహానస ప్రతిష్ఠాయాం వాస్తుహోమాదికే కృతే।
కుమ్భమేకం ప్రతిష్ఠాప్య ధాన్యరాశిషు పూర్వవతే।। 30.163 ।।
సమిధాజ్య (51) చరుం ప్రాగ్వజ్జుహుయాన్మూలవిద్యయా।
తత్రస్థదేవతానాం తు తత్త్వన్యాసం సమాచరేత్।। 30.164 ।।
(51.చర్రూ హుత్వా పాయసైర్మూలవిద్యయా.)

బ్రాహ్మణాన్ భోజయేచ్ఛక్త్యా దద్యాచ్చైవ తు దక్షిణామ్।
పేషణాద్యఙ్గజాతాని క్షాళయిత్వాఽధివాసయేత్।। 30.165 ।।
తతః ప్రభాతసమయే ముహూర్తే శోభనే గురుః।
అగ్నిమీడేతి మన్త్రేణ చుల్లీష్వగ్నిం నిధాపయేత్।। 30.166 ।।
పచేయః (52) పాచనాదీని హవీంషి పరిచారకాః।
కుణ్డే చ నిత్యహోమార్థం స్థాపయేదగ్నిమగ్ని మాన్।। 30.167 ।।
(52.పాయసాదీని)

ప్రాగుక్తేనైవ మన్త్రేణ పురస్తాన్మన్త్ర పూర్వకమ్।
న్యసేత్కుమ్భజలేనైవ క్రమాచ్చణ్డాది దేవతాః।। 30.168 ।।
ద్వారే చణ్డం ప్రచణ్డం చ క్షేత్రపాలం ఖగేశ్వరమ్।
ద్వారస్య దక్షిణే పార్శ్వే గణానామపి నాయకం।। 30.169 ।।
జృమ్భలం మాణిభద్రం చ శిబిం కుణ్డల మేవ చ।
ద్వారస్య చోత్తరే పార్శ్వే పార్శ్వేష్వన్యేషు చక్రమాత్।। 30.170 ।।
ప్రాసాదద్వారవద్ద్వారే లక్ష్మ్యాది పరికల్పనమ్।
చుల్యాశ్చ వామేతరయోర్ధర్మాధర్మౌ చ పృష్ఠతః।। 30.171 ।।
(53) విధాతారం తథా (54) దీర్ఘచుల్యా ఉభయ పార్శ్వయోః।
ధర్మాధర్మద్వయం న్యస్యేత్పాత్రాణి (55) సమలాన్యపి।। 30.172 ।।

(53.విఘాతారం) (54.దీపం చుల్యా) (55.కమలాన్యపి)

శ్రీసూక్తైనామ్భసా ప్రోక్ష్య మఙ్గళాన్యపి కారయేత్।
గురవే దక్షిణాం దద్యాద్యజమానో యథాబలమ్।। 30.173 ।।
* పాకశాలాదికల్పనే ఫలమ్ *

యః కల్పయోద్ధ సవతీం భక్తీమాన్విష్ణుమన్దిరే।
స భుక్త్వా విపురాన్ భోగాన్ ప్రేత్య స్వర్గమవాప్నుయాత్।। 30.174 ।।
ధాన్యాగారం ధనాగారం సారస్వతగృహం తథా।
తథా మజ్జనశాలా చ పుష్పపానీయమన్దిరమ్।। 30.175 ।।
తమ్బూలకల్పనగృహం (56) వాద్యస్థానం చతుర్ముఖ।
(56) స్థనం చ యచ్చ ధామాఙ్గం కల్పితం శిల్పవిత్తమైః।। 30.176 ।।
(56.చేలాస్థానం) (57.స్థానమన్యచ్చ)

ఆచార్యో వాస్తుహోమాది శాస్త్రోక్తవిధిపూర్వకమ్।
క్రియా కలాప మఖిలం (58) కుర్యాత్పూర్వోక్తయా దిశా।। 30.177 ।।
(58.కుర్యాచ్చాస్త్రోక్త వర్త్మనా)

ఆచార్య దక్షిణాచైవ దేయా విత్తానుసారతః।
వాపీకూపతటాకానాం ప్రతిష్ఠానే చికీర్షితే।। 30.178 ।।
తేషాం పశ్చిమదిగ్భాగే వేదిం కుర్యా (59) చ్చ పూర్వవత్।
జలాధిదైవతం (60) హృద్యమల్పకాయవినిర్మితమ్।। 30.179 ।।
(59.చ్చతుష్కరామ్) (60.హృద్యం కల్ప్యకాయ)

లోహజైః కలశైస్తత్ర స్నాపయేద్దేశికోత్తమః।
మన్త్రైర్వరుణదైవత్యైశ్శయనే శాయయేత్తతః।। 30.180 ।।
తమర్చయేన్మహాకుమ్భే చతుర్ష్వేకత్ర వా పునః।
కుణ్డేషు జుహుయాన్మన్త్రైస్తద్దైవత్యైర్ఘృతాదిభిః।। 30.181 ।।
వారుణాని చ సూక్తాని దిక్షు పాఠ్యాని భూసురైః।
ప్రభాతే శోభనే లగ్నే (61) శోభితే పూర్వ (62) వజ్జలైః।। 30.182 ।।
(61.శోధితే) (62.వజ్జలే)

పుణ్యాహం వాచయిత్వాఽనై ధ్యాయేదమృతవారిభిః।
పూరితం తత్తటాకాదీన్ కురురేకాగ్రమానసః।। 30.183 ।।
మహాకుమ్భజలం తత్ర (63) వారుణం చ వినిక్షిపేత్।
మీనాది జలయోనీంశ్చ లోహజం తత్ర నిక్షిపేత్।। 30.184 ।।
(63.వారీణాం)

గఙ్గాదిసరితస్తత్ర మన్త్రైరావాహయేజ్జలే।
భుక్తేషు బ్రాహ్మణేష్వర్థై స్తర్పితేషు యథావసు।। 30.185 ।।
దక్షిణా గురవే దేయా దశనిష్కావరా తతః।
కరోతి యస్తటాకాది (64) ప్రతిష్ఠానం జలాశయే।।
(64.ప్రతిష్ఠాం తజ్జలా)

స నిత్య (65) తృత్పస్సుచిరం లోకే వసతి వారుణే।। 30.186 ।।
(65. తృత్పిరుచిరే)

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే లక్ష్మ్యాదిపాణిగ్రహణ (66) విమానాది ప్రతిష్ఠా

విధిర్నామ త్రింశోऽధ్యాయః।
(66. విమానమణ్డప బలిపీఠ మహానసాది ప్రతిష్ఠావిధానం నామ.)

---------------*******************-----------------

పాద్మసంహితాయామ్

ఏకత్రింశోऽధ్యయః

* ప్రభాదీనాం ప్రతిష్ఠా విధిః *

శ్రీభగవాన్---

కాలాన్తరే ప్రభాదీనాం ప్రతిష్ఠావిధిరుచ్యతే।
జలాధివాసాద్యఖిలం కర్మ కృత్వాయథాపురమ్।। 31.1 ।।
ధ్యానకాలే తు సంప్రాప్తే ధ్యాయే (1) దేవం గురుస్స్వయమ్।
జ్వాలామాలాసహస్రాఢ్యాం విద్యుత్సఙ్ఘాతసన్నిభామ్।। 31.2 ।।
(1. ద్దేవమ్)

ప్రభాం ధ్యాత్వాస్పృశేత్ శాన్తి హోమాన్తేరహోమసర్పిషా।
ప్రభాతే మూలమన్త్రేణ ప్రోక్షయోత్కుమ్భవారిణా।। 31.3 ।।
ముహూర్తే యోజయేచ్చాపి కారయేచ్చ మహోత్సవమ్।

దక్షిణా గురవే దేయా యథావిభవ (2) మానతః।। 31.4 ।।

(2.మన్వితః)

ప్రభాయాం దేవదేవ్యాదీన్ యోజయేదుక్తవర్త్మ నా।

(3) స తు సాయుజ్యమాప్నోతి కామానపి యథేప్సితాన్।। 31.5 ।।

(3.తత్సాయుజ్యమవా)

(4) పీఠం సంస్థాప్య తత్రైవ న్యస్యేద్యోగాసనం గురుః।

హుత్వామన్త్రైః క్రమాత్పద్మస్థాపనే విధిరీదృశః।। 31.6 ।।

(4.పీఠేస్థాప్యేతు)

యోజయే (5) చ్చాపి పీఠాదీన్ తత్రస్థాం సమయే గురుః।

ఏవం పీఠాది దేవార్ధం యః కల్పయతి మానవః।। 31.7 ।।

(5.ద్యోగ)

స ప్రతిష్ఠామవాప్నోతి పరత్రేహ చ శాశ్వతీమ్।

* ఘంటా ప్రతిష్ఠాది*

మణ్టాం చ పఞ్చగవ్యేన స్నాపయిత్వా యథోదితైః।। 31.8 ।।

పఞ్చవారుణికైర్మన్త్రైర్నవ వస్త్రేణ వేష్టయేత్।

స్థణ్డిలే శాలిభారం చ నిక్షిప్య తిలతణ్డులాన్।। 31.9 ।।

తదూర్ధ్వే నవవస్త్రం చ సదర్భం న్యస్య తత్ర వైః।

శాయయిత్వా చ తాం ఘణ్టాం ఛాదయేన్నవావాససా।। 31.10 ।।

కుమ్భమేకం సమభ్యర్చ్య (6) కుమ్భే వా స్థణ్డిలేఽపివా ।

ఘణ్టామన్త్రేణ జుహుయాదాచార్యస్సమిధాదిభిః।। 31.11 ।।

(6.గుణ్డేవా)

శోషణాదీని కార్యాణి తాం యథోక్తం విచిన్తయేత్।

శాన్తి హోమావసానే చ స్పృశేత్తాం హోమసర్పిషా।। 31.12 ।।

ప్రభాతే (7) మన్త్రతోయేన తాముక్షేన్మన్త్ర పూర్వకమ్।

ఏవం సుసంస్కృతాం ఘణ్టాం(8) చాలయేత్సర్వ కర్మసు।। 31.13 ।।

(7.కుమ్భ) (8.నాదయేత్.)

ఉద్ఘాటనే కవాటస్య ప్రస్తుతే పూజనే తథా।

ఆవహనేఽర్ఘ్యే స్నపనే పుష్పే ధూపే చ దీపకే।। 31.14 ।।

నీ రాజనే యవనికాసముద్ధారే నివేదనే।

హోమ భూతబలౌ కర్మణ్యుద్వాహే (9) చలనం మణేః।। 31.15 ।।

(9.చాపికర్మణి)

(10) ఉత్సాదనం పిశాచాదేః ప్రీణనం చ హరేః పరమ్।

సన్నిధనమమర్త్యానాం ఘణ్టాయాశ్చలనాద్భవేత్।। 31.16 ।।

(10.ఉచ్చాటనం)

అసంస్కృతాయాశఅచలనే గ్రామాదేశ్చలనం భవేత్।

నిష్ఫలా చాపి పూజా స్యాత్పరస్య పరమాత్మనః।। 31.17 ।।

(11) (ఘణ్టాం ప్రయచ్ఛేద్ధరయే జాయతే కీర్తమాన్నరః)।

ఘణ్టా సంస్కారవద్ధూపదీప (12) పాత్రస్య సంస్కృతిః।। 31.18 ।।

(11.ఇదమర్థం క్వచిన్న) (12.ప్రాత్రాది)

భేర్యాదీనాం చ సంశుద్ధిః పఞ్చగవ్యైః ప్రశస్యతే।
రథాదియానజాతస్య సంశుద్ధిరియమిష్యతే।। 31.19 ।।
మన్త్రేణ ప్రోక్షణాచ్ఛుద్ధిశ్ఛత్రాదీనా మపీష్యతే।
సర్వత్ర భోజయే (13) ద్విప్రాన్ పుణ్యాహంచాపి (14) కారయేత్।। 31.20 ।।
(13.ద్విద్వాన్) (14.వాచయేత్)

దక్షిణా చాపి గురవే దేయా విత్తానుసారతః।
అక్షమాలా ప్రతిష్ఠా

అక్షమాలా ప్రతిష్ఠాంచ తద్భేదాంశ్చ యథాతథమ్।। 31.21 ।।
జపే ఫలం చ సకలమధునా కథ్యతేఽబ్జజ।
సర్వరత్నైశ్చ లోహైశ్చ స్ఫటికైస్త్రివిధైరపి।। 31.22 ।।
జలజైస్తలజైర్వాపి కారయేదక్షమాలికాః।
ఆక్షాస్థిమాత్రా మణయశ్శ్రేష్ఠాస్స్యుర్జపకర్మణి।। 31.23 ।।
ధాత్రీఫలాస్థిమాత్రాస్తు మధ్యమాః కమలాసన।
బదరాస్థి ప్రమాణాస్తు కనిష్ఠా మణయః స్మృతాః।। 31.24 ।।
అష్టోత్తర శతం సఙ్ఖ్యా మణీనాం శ్రేయసీ భవేత్।
తదర్ధసఙ్ఖ్యా కథితా మధ్యమా చరమా పునః।। 31.25 ।।
సప్తవింశతిసఙ్ఖ్యా చ తైర్భవేదక్షమాలికా।
స్వర్గాపవర్గదం రత్నం సౌవర్ణం విభవప్రదమ్।। 31.26 ।।
రాజతం కీర్తధనదం తామ్రం శాన్తికరం భవేత్।
త్రాపుషైర్మణిభి (15) ర్జప్యం యక్షాంశ్చాపి వశం నయేత్।। 31.27 ।।
(15.ర్యక్షాన్యక్షీ)

సీసాక్షమాలయా రక్షో వశే కుర్యాచ్చతుర్ముఖ।
(16) పీడయేచ్చ తథా శత్రూన్ కాంస్యైస్సర్వాన్ వశం నయేత్।। 31.28 ।।
(16.పిణ్డయేచ్చాపి)

(17) (ఆయసైశ్చాఽపి భూతాని జాపకస్స్వవశం నయేత్)।
స్పటికం మోక్షదం జప్తుస్సర్వదో ద్యుమణేర్మణిః।। 31.29 ।।
(17.ఇదమర్ధం క్వచిన్న)

ఇన్ద్రోర్మణిస్తథైవ స్యాదక్షాస్స్యు(18) ర్జలజాః పునః।
పుత్రదః పుత్రదీపస్స్యాదిన్ద్రాక్షస్సర్వకామదః।। 31.30 ।।
(18.స్థలజా)

విభీతకాక్షరుద్రాక్ష నిమ్బాక్షాశ్చాభిచారకాః।
బ్రహ్మవర్చసకామస్య కుశగ్రన్థిః ప్రశస్యతే।। 31.31 ।।
రాహ్య కామస్య పద్మాక్షైర్జప్తుస్సిధ్యతి తద్ధ్రువమ్।।
సితామ్బో జాక్షమాలా తు (19) జప్తుర్న శ్రేయసప్రదాః।। 31.32 ।।
(19.సూత్రేని)

భుక్తిముక్తిప్రదా శఙ్ఖా ముక్తాముక్తిఫలప్రదా।
జలజైర్మణిభిర్మాలా జప్తురిష్టం ఫలప్రదా।। 31.33 ।।
అక్షాన్యథోక్తాన్ సంగృహ్య (20) వృత్తాన్ దోషవివర్జితాన్।
ప్రక్షాల్య పఞ్చభిర్గవ్యైః పఞ్చ వేదాన్తవిద్యయా।। 31.34 ।।
(20.విశుద్ధాన్దోషవర్జితాన్)

ఆరోపయేద్ధేమసూత్రే (21) త్రిగుణైస్త్రిగుణీకృతే।
సూత్రే వా రాజతే క్షౌమే (22) శణ కేశాదివర్జితే।। 31.35 ।।
(21.ద్విగుణే త్రిగుణీ) (22.శాణ)

కార్పాసే వా యథాలాభం క్షాళితే పరిశోధితే।
పృష్ఠేన పృష్ఠభాగే చ ముఖభాగే ముఖే న చ।। 31.36 ।।
పరస్పరేణ సంబద్ధా మణయస్సదృశాశ్శుభాః।
సూత్రేణ వా సువర్ణేన మధ్యే (23) బద్ధే తథాన్తరమ్।। 31.37 ।।
(23.మధ్యే తు సాన్తరః।। ప్రోతా స్సూత్రేణ తాం)

ప్రోతసూత్రేషు తైః కల్ప్యా మాలికా కటకాకృతిః।
మణిమన్యం (24) తు బధ్నీ యా న్మాలాగ్రన్థౌ మహత్తరమ్।। 31.38 ।।
(24.బధ్నీయాన్మహాన్తం మ...త్తరమ్)

మేరుసంజ్ఞా మణేస్తస్య (25) భ వేద్దక్షిణతో గతిః।
పుణ్యాహం వాచయిత్వాఽన్తే మాలాం స్థాప్యామ్బుజోదరే।। 31.39 ।।
(25.జపే)

విలిప్య కుఙ్కుమాద్యైస్తామక్షమాలాం చతుర్ముఖ।
శాలిభారం చ నిక్షిప్య తిలతణ్డులసంయుతమ్।। 31.40 ।।
లిఖిత్వా తత్ర చక్రాబ్జమా స్తీర్య కుశవస్త్రకమ్।
తత్రాఽక్షమాలాం విన్యస్య ఛాదయేన్నవవాససా।। 31.41 ।।
యజేత కుమ్భే తన్మన్త్రం హేమవస్త్రాది సంయుతే।

హోమమేకత్ర కుర్వీత కుణ్డే వా స్థణ్డిలేఽపి వా।। 31.42 ।।
సమిచ్చతుఘృతైరష్టౌ శతం చ స్వస్వ విద్యయా।
ధ్యానేన శోషణాదీని కృత్వా (26) న్యచ్చ యథాపురమ్।। 31.43 ।।
(26.కుణ్డేః)

తన్మధ్యే పురుషం ద్యాయేద్బద్ధాఞ్జలిమవస్థితమ్।
చతుర్భుజం వళర్ణాభం వరదాభయహస్తకమ్।। 31.44 ।।
అక్షమాలాం చ బిభ్రాణం శిఖాగ్రే కటకాకృతిమ్।
శాన్తి హోమావసానే చ సంస్పృశే దక్షణాలికామ్।। 31.45 ।।
ప్రాప్తే ముహూర్తే తత్త్వాని న్యస్యేత్సృష్టిక్రమాద్గురుః।
యా పరా వైష్ణవీ శక్తిరభిన్నా పరమాత్మనః।। 31.46 ।।
తేజసాఽఽదిత్యసఙ్కాశాం ప్రాగ్వత్ స్మృత్వా హృదమ్బుజే।
ధ్యాయేత్తతో బ్రహ్మరన్ధ్రా దుద్గచ్చన్తీం శనైశ్శనైః।। 31.47 ।।
ఆవహ్య చాఽక్షమాలాయా (27) మన్త్రేణ స్వేనమన్త్రవిత్।
మూలమన్త్రేణ కుమ్భస్థవారిణా ప్రోక్షయేద్గురుః।। 31.48 ।।
(27.మక్షమన్త్రేణ)

సన్నిధం చాఽక్షమాలాయాం యాచేత పరమాత్మనః।
సన్నిధత్తాం భవానస్మిన్ భక్తానుగ్రహకామ్యయా।। 31.49 ।।
జపాఽక్షమాలావలయే గాధామేనాం సముచ్చరన్।
తత్రాఽక్షమాలాం బిభ్రణం ధ్యాత్వా దేవం (28) జనార్ధనమ్।। 31.50 ।।
(28.చతుర్భుజమ్)

(29) శిష్యస్య యజమానస్య హస్తే దద్యాద్గురుస్స్వయమ్।

ప్రణమ్య ప్రతిగృహ్ణీయాత్ శిరసా తాం సమాహితః।। 31.51 ।।

(29.ఇష్ట్వా చ)

విద్యామివ యథావిత్తం దద్యాచ్చ గురుదక్షిణామ్।

తస్మిన్ ముహూర్తే తాం విద్యాం సఞ్జపేదక్షమాలయా।। 31.52 ।।

(30) ఆదౌ యమక్షమాలాయాం మన్త్రం స్థాపితవాన్ గురుః।

తమేవ మన్త్రం గణయేన్న (31) యం కఞ్చన మాలయా।। 31.53 ।।

(30.ఆదావేవాక్ష) (31.కథంచన?)

అప్రతిష్ఠాపితా యా చ తయా నైవాఽక్షమాలయా।

జపం కుర్వన్నరో మోహాత్కుర్వన్నైవాఽశ్ను తే ఫలమ్।। 31.54 ।।

ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే ప్రభా ఘంటాక్షమాలా ప్రతిష్ఠావిధిర్నామ

ఏకత్రింశోఽధ్యాయః

-------------*****************-------------

పాద్మసంహితాయామ్

ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః

* గృహార్చావిధిః*

* తత్రలోహదార్వాదిభేదేన ఫలమ్ *

శ్రీభగవాన్----

గృహార్చాస్థాపనం వక్ష్యే యథావత్కమలాసన।
సౌవర్ణీ రాజతీ వాఽపి (1) ప్రతిమా స్యాద్ద్విజన్మనామ్।। 32.1 ।।
(1.ప్రతిమా)

ఆరకూటమయీ యద్వా యద్వా తామ్రమయీ భవేత్।
లోహజాః ప్రతిమాస్సర్వాస్సర్వ కామఫలప్రదాః।। 32.2 ।।
(2) శిలాబిమ్బం దారుబిమ్బం స్వగృహే నార్చయేద్బుధః।
పిశాచాది వశీకారే ప్రతిమా చాయసీ మతా।। 32.3 ।।
(2.శిలాబింబం ఇత్యేకం అర్ధం క్వచిన్న)

ఉచ్చాటనకరీ కాంస్యప్రతిమా కమలాసన।
(3) త్రిలోహజా శత్రుజయా సీసకోస్థాఽమయప్రదా।। 32.4 ।।
(3.లోహజా శత్రువిజయా)

(4) రత్న జప్రతిమాస్సర్వాస్సర్వకామ ఫలప్రదాః।
చన్ద్రకాన్తస్ఫటికజా సౌమ్యా ప్రతికృతిర్మతా।। 32.5 ।।
(4.రాజత)

ఆగ్నేయీ మిత్రమణిజా అన్యా స్ఫటికజా ద్విధా।
పాలగ్రామశిలా శ్వేతా సౌమ్యా (5) సౌమ్యఫలప్రదా।। 32.6 ।।

(5.సర్వ)

శ్రీకరీ పీతవర్ణా చ రక్తా కామప్రదా మతా।
కృష్ణా పుష్టిప్రదా నిత్యం పిఙ్గలా (6) రోగదా సదా।। 32.7 ।।
(6.రోగ్యదా)

శిలాశ్చ క్రసరిజ్జాతాస్సర్వా మోక్షఫలప్రదాః।
మూర్తిభిర్గర్భితాస్సర్వా శ్శిలాశ్చక్ర సరిద్భవాః।। 32.8 ।।
ప్రాదుర్భావైశ్చ మీనాద్యైస్తథా దివ్యాయుధైరపి।
లాఞ్ఛితాః కౌస్తుభాద్యైశ్చ భూషణైః కమలాసన।। 32.9 ।।
అఙ్కితాః పూజనీయాశ్చ భుక్తిముక్తిఫలార్థిభిః।
సర్వాస్స్వయమ్భువా జ్ఞేయాశ్శిలాశ్చ క్రసరిద్భవాః।। 32.10 ।।
నిత్యం సన్నిధి రేతాసు పరస్య పరమాత్మనః।
న ప్రతిష్ఠా విధాతవ్యా న చైవాఽఽవాహనాదికమ్।। 32.11 ।।
సాలగ్రామశిలా యత్ర పూజ్యతే భగవన్మయైః।
తద్దేశే యోజనాదర్వాఙ్మృతో నిర్వాణమశ్ను తే।। 32.12 ।।
ద్వారవత్యాశ్చిలాశ్చాపి సాలగ్రామశిలాసమాః।
ద్రుమజాతిప్రతికృతిస్సభాజ్యా కామనవశాత్।। 32.13 ।।
ప్రతిమా చన్దనమయీ పూజితా శ్రియమావహేత్।
ప్రతిమా చాఽగరుమయీ భుక్తిముక్తి (7) ఫలప్రదా।। 32.14 ।।
(7.ప్రదా శుభా.)

దేవదారుమయం బిమ్బం సర్వదం భవనేఽర్చితమ్।
బిల్వజా ప్రతిమా లక్ష్మీమతులామానహేత్సదా।। 32.15 ।।

బ్రహ్మవర్చసకామేన బ్రహ్మవృక్షసముద్భవా।
శమీప్రతికృతిస్స్వర్గ్యా నమేరుస్సుఖదాభవేత్।। 32.16 ।।
అన్నాదికామైః ప్రతిమా పూజ్యోదుమ్బరదారుజా।
అశ్వత్థనిర్మితా పూజ్యా రాజ్యకామేన ధామని।। 32.17 ।।
న్యగ్రోధనిర్మితం బిమ్బం (8) సర్వత్ర భవనేఽర్చితమ్।
ప్లక్షజం జీవధనదం సర్వోపకరణావహమ్।। 32.18 ।।
(8.వంశవిచ్ఛేదకారకం, సర్వదాభవనేఽర్చితమ్)

పియఙ్గు నిర్మితం బిమ్బం శ్రీవశ్యం భవనేర్చితమ్।
పుత్రదీపమయం ప్రత్రకారకం ముక్తిదం తథా।। 32.19 ।।
మన్త్రాది సాధనే యుక్తాం సరలార్చాం సమర్చయేత్।
తమాలజాతిప్రతిమా సర్వలోక సుఖావహా।। 32.20 ।।
చూతజాఽరోగ్యదా పుత్ర (9) విత్తజా బదరీకృతా।
(10) వసప్రతిమా బ్రహ్మన్ బహుపుత్రా సమర్చితా।। 32.21 ।।
(9.వృద్ధితా) (10.పనస ప్రతిబింబం చ బహుపుత్రదమర్చితమ్)

క్షీరణీ ధనదా జ్ఞేయా సప్తలా దుఖనాశినీ।
ధనజం జాతిజం బిమ్బం (11) స్పన్దజం సుఖకారణమ్।। 32.22 ।।
(11.స్పర్శనం)

(12) తిమిదం ధనజం బ్రహ్మన్ కదమ్బం జ్ఞానకారణమ్।
కురవః పుష్పిఫలదస్తిలకస్సర్వకామదః।। 32.23 ।।
(12.త్రిమిశం ధనదమ్)

మధూకస్సిద్ధిదశ్చాహురసనశ్శ్రీకరస్సదా।
పుష్టిదో జమ్బువృక్షస్తు పున్నాగః పుష్టివర్ధనః।। 32.24 ।।
(13) రోగదో రాజవృక్షశ్చ కాదిరశ్చాక్షినాశనః।
నిమ్బవృక్షప్రతికృతిర్విద్వేషణ కరీ మతా।। 32.25 ।।
(13.అరతోజాతి కరజోజాతి వృక్షశ్చ)

విభీతికా శల్మలీ చ కల్ప్యతే (14) కమలాసన।
గజోత్పాటికాగౌరార్క మూలకల్పితకౌతుకమ్।। 32.26 ।।
(14.కలహాయ సా)

వైనాయకమభిప్రేతసకలార్థ ప్రసాదకమ్।
మాత్రాఙ్గులివశేనైవ గృహార్చామానకల్పనమ్।। 32.27 ।।
నాధికం హస్తమానాచ్చ న న్యూనం ద్వాదశాఙ్గులాత్।
కౌతుకం భవనేఽభ్యర్చ్యం శిలాదార్వాదిజం ధ్రువమ్।। 32.28 ।।
అఙ్గులైః ప్రతిమామానం వర్ణానాముచ్యతే క్రమాత్।
హస్తమానమితార్చా స్యాద్భవనే పూర్వజన్మనః।। 32.29 ।।
అఙ్గులై రేకవింశత్యా ప్రతిమా వసుధాపతే।
విశామేకోనవింశత్యా (15) ద్వాభ్యాం సూద్రస్య హీనయా।। 32.30 ।।
(15.ప్రతిమా కమలాసన)

అర్ధచిత్రం తదభాసం భవనే భుక్తివర్ధనమ్।
ద్వాదశాఙ్గులమానార్చా లోహజా పూర్వజన్మనః।। 32.31 ।।
నవాఙ్గులా క్షత్రియస్య విశస్సప్తాఙ్గులా మతా।
పఞ్చాఙ్గులా చతుర్థస్య ప్రతిమా భవనే భవేత్।। 32.32 ।।

ప్రతిమా యన్మయీ క్లృప్తా ప్రభాపీఠాది తన్మయమ్।
యద్వా సోవర్ణబిమ్బస్య రాజతం తామ్రమేవ వా।। 32.33 ।।
లో హేన చేదుత్తమేన ప్రతిమా నిర్మితా భవేత్।
తదనన్తరలోహేన ప్రభాపీఠాదీ కల్పయేత్।। 32.34 ।।
త్రిలోహజాయామర్చాయాం సువర్ణం వా ప్రభాదికమ్।
రత్నస్ఫటికజానాం తు ప్రతిమానాం ప్రభాదికమ్।
లోజహం స్మర్యతే బ్రహ్మన్ రహస్యమిదమీరితమ్।। 32.35 ।।
గృహే సంహారశయనమర్చయేన్నకదాచన।
భగవన్మూర్తయస్త్వన్యా స్సర్వాః పూజ్యా తథాతథమ్।। 32.36 ।।
(16) శ్రీ భూమి సహితం దేవం శ్రియా కేవలయాఽపి వా।
సహితాం పూజయే (17) న్నిత్యం భక్త్యా పద్మని కేతన।। 32.37 ।।
(16.శ్రియాం భూమిం సమభ్యర్చ్య) (17.ద్భుక్తి ముక్తికామో నికేతనే)

* గృహే పూజాస్థాననిర్దేశః*

పూజాస్థానం (18) గృహస్యోక్తం మారుత్యాం దిశి నాఽన్యథా।
అర్చయేద్భవనేష్వర్చాం యజమానో యథోదితామ్।। 32.38 ।।
(18.గృహే చోక్తం నిరృత్యాం)

తత్రప్రతిష్ఠార్థమాచార్యమభ్యర్థ్యాఽఽగమయోద్గృహమ్।
అఙ్కణే వా నదీతీ రే క్షేత్రే యద్వా సుపూజితే।। 32.39 ।।
వేదికాం పరితః క్లృప్తే హోమకుణ్డచతుష్టయే।
ఏకస్మిన్ వా గురుః కుర్యాత్ప్రతిష్ఠా కర్మాపూర్వవత్।। 32.40 ।।
అఙ్కురానర్పయిత్వాగ్రే జలే చైవాధివాసనమ్।

నయనోన్మీలనం చాఽపి కుర్యాఽత్పూర్వోక్తవర్త్మవా।। 32.41 ।।
పాద్యమర్ఘ్యం తథాచామం పఞ్చగవ్యం (19) తథా దధి।
(20) పయోమధుకషాయం చ ఉష్ణామ్బుః ఫలవారి చ।। 32.42 ।।
(19.ఘృతమ్) (20.పయోమధుక్షాళనం చ)

మార్జనామ్బ్వాక్షతామ్బుశ్చ రత్నామ్బో లోహవారి చ।
గన్ధామ్బుశ్చ యవామ్బుశ్చ క్రమేణాఽనేన పద్మజ।। 32.43 ।।
స్నాపయేచ్చ నృసూక్తేన తథేదం విష్ణురిత్యృచా।
స్నపనం కారయేద్వార్వాన్ మన్త్రైః ప్రాగుక్తవర్త్మనా।। 32.44 ।।
శయనాదికమన్యచ్చ క్రియాజాతం యథాపురమ్।
మహాప్రతిష్ఠా విధివత్కర్మ కుర్యాద్గురుస్స్వయమ్।। 32.45 ।।
ప్రతిమాస్థాపనస్థానే రత్నన్యాసాది పూర్వకమ్।
ప్రాప్తై ముహూర్తే ప్రతిమా స్థావరాం చేదభీప్సితామ్।। 32.46 ।।
స్థానే తాం స్థాపయిత్వైవం కుర్యా (21) ధావాహనాదికమ్।
(22) జఙ్గమా చేదభిమతా వేద్యా మావహనాదికమ్।। 32.47 ।।
(21.దౌదహ) (22.ప్రార్థయీత మనీషీ.)

కుర్యాత్తదను తాం స్థానే స్థాపయేద్విధిపూర్వకమ్।
చణ్డప్రచణ్డౌ వలజే క్షేత్రపాలం ఖగేశ్వరమ్।। 32.48 ।।
విఘ్నేశం వాస్తునాథం చ దుర్గాం వా తత్ర కల్పయేత్।
గుహం చ విష్వక్సేనం చ శఙ్ఖపద్మనిధీ తథా।। 32.49 ।।
ఆచార్యచోదితో భూమౌ పతిత్వా దణ్డవత్స్వయమ్।
యాజమానః (23) ప్రార్థయేత్తమభీప్సితమ్ శేషతః।। 32.50 ।।
దాసోఽస్మి తవ దేవేశ సపుత్రగణభాన్ధవః।

సన్నిధస్స్వగృహో యావదన్యవాయో మమాఽచ్యుత।। 32.51 ।।

(23. ప్రార్థయీత మనీషీ)

పూజాం మయా యథాశక్తి విహితాం వికలామపి।

(24) గృహ్ణీష్వ భగవన్ భక్తజనానుగ్రహ కామ్యయా।। 32.52 ।।

(24.భగవన్ గృహాణ భగవన్ మదను.)

యాచిత్వా దేవదేవేశ మిత్థమాచార్య సన్నిదౌ।

గురవే దక్షిణాం దద్యాద్యథావిభవిస్తరమ్।। 32.53 ।।

యథా చ తృప్తిరస్య స్యాత్ ఋత్విజామపి పూర్వవత్।

బ్రాహ్మణాన్ భోజయేచ్ఛక్త్యా తేభ్యో దద్యాచ్చ దక్షిణామ్।। 32.54 ।।

స్థాపయిత్వాఽర్చయేద్దేవం భక్తిమాన్ భక్తవత్సలమ్।

భుక్త్వా భోగాన్ సువిస్తీర్ణాన్ ప్రేత్య నేహాఽభిజాయితే।। 32.55 ।।

భవనే స్థాపితో విష్ణుః పుష్ణాతి కులమాత్మనః।

మన్దిరే తు గజత్సర్వం పుష్ణాతి స్థాపితో హరిః।। 32.56 ।।

శ్రీ వత్సకౌస్తుభోష్ణీషవనమాలా చతుష్టయమ్।

ప్రధాన భుషణం విష్ణోః ప్రతిష్ఠాప్య యథావిధి।। 32.57 ।।

శ్రీవత్సం స్థాపయిత్వాగ్రే (25) శాలిభరారే సశాటకే।

నివేశ్య ప్రళయం (26) సర్గం మహాకుమ్భం యజేద్గురుః।। 32.58 ।।

(25.శాలి తణ్డుల శాటకే) (26.సర్వం ధ్యాత్వా.)

కుణ్డే శ్రీవత్సమన్త్రేణ నళినాకారకల్పితే।

జుహుయాత్సమిధా (27) ఘారచతుభిశ్శతమష్ట చ।। 32.59 ।।

(27.ధాజ్యేన.)

వారాన్న్యసేశ్చ (28) తత్త్వాని శాన్తిం హుత్వాస్పృశేచ్చతమ్।
సంప్రోక్ష్య కుమ్భతోయేన ముహూర్తే హరివక్షసి।। 32.60 ।।
(28.చత్వారి.)

నివేశయేద్దక్షిణా చ దేయా నిష్కత్రయాఽవరా।
గురవే యజమానే మనః ప్రీతివివర్ధనీ।। 32.61 ।।
యో భూషయతి దేవేశం శ్రీవత్సప్రతికర్మణా।
స లక్ష్మీం లభతే నిత్యాముత్తమాం నాఽత్ర సంశయః।। 32.62 ।।
కౌస్తుభం స్వేన మన్త్రేణ స్థాపయిత్వా యథాపురమ్।
హరిమా కల్పయేత్తేన ముహూర్తే దేశికోత్తమః।। 32.63 ।।
యజమానశ్చ గురవే ప్రయచ్చేద్దక్షిణాం శుభామ్।
యః కౌస్తుభేన దేవేశం మణ్డయే (29) దశ్నుతే శ్రియమ్।। 32.64 ।।
(29.త్సవిశేత్)

వనమాలాం చ సౌవర్ణీం నానారత్న (30) పరిష్కృతామ్।
స్థాపయిత్వోక్తమార్గేణ ముహూర్తే శభనే గురుః।। 32.65 ।।
(30.సమన్వితామ్)

కర్ణే ప్రలమ్బయోద్విష్ణోస్సర్వసమ్పత్కరీం నృణామ్।
దక్షిణాం కురవే దద్యాద్యజమానోఽపి పుష్కలామ్।। 32.66 ।।
యశ్చ చభుషయతి శ్రీశం మనుజో వనమాలాయా।
షోఽశ్ను తే దుర్లభాన్ కామాన్ సర్వానేవన శంశయః।। 32.67 ।।
ప్రేత్య లోకాన్ సువిపులాన్ స్వర్గాదీన్ సోఽశ్నుతేఽక్షయాన్।

శుద్ధజామ్బూనదమయం కిరీటం (31) మణిభిశ్చితమ్ ।। 32.68 ।।

(31.మణినిర్మితమ్)

(32) చేతసా భక్తియుక్తేన యథార్థం మధువిద్విషః।

కలశైస్సప్తదశభిస్స్నాపయిత్వా స్వవిద్యయా ।। 32.69 ।।

(32.బహునేహ కిముక్తేన.)

శాలిభారేషు విన్యస్య వేష్టయిత్వా చ వాససా।

అహతేన పునః పుమ్భో యజేదావాహ్య విద్యయా ।। 32.70 ।।

జుహుయాచ్చ చతుర్దక్షు విద్యయా చ స్వయా గురుః।

స్పృష్ట్వా చ శాన్తిహోమాన్తే ప్రభాతే కుమ్భవారిణా ।। 32.71 ।।

సంప్రోక్ష్య స్వేన మన్త్రేణ దత్త్వా చ గురుదక్షిణామ్।

ప్రాప్తే ముహూర్తే దేవేశమాసీనం (33) భూపవిష్టరే ।। 32.72 ।।

(33.భద్ర)

స్నాపయేద్రాజనద్దేవమారాద్యా కల్పభూషణైః।

బ్రాహ్మణేషు చతుర్వేదా నధీయానేషు సర్వతః ।। 32.73 ।।

నానావిధేషు వాద్యేషు చతుర్దిక్షు నదత్సు చ।

వన్దారుషు చ దేవేశం స్తోత్రైరుచ్చావచైర్భృశమ్ ।। 32.74 ।।

స్తువస్తు భక్తినమ్రేషు శ్రీభూమిసహితం హరిమ్।

ప్రస్తూయమానేష్వన్యేషు మఙ్గలేషు సమన్తతః ।। 32.75 ।।

కుణ్డేషు పురతో హుత్వా పూర్వవత్సమిదాదీభిః।

చతుర్దిక్షు చ (34) తుర్ద్వారి ఏ కాగ్నేః కోణతః స్థితే ।। 32.76 ।।

(34.చత్వార ఏకోగ్నిః కోణతస్థితః)

పఞ్చోపనిషద్బైర్మన్త్రైః కిరీటం దేవమూర్ధని।
ఆరోపయేయురాచార్యాః మూర్తిపాశ్చ విచక్షణాః।। 32.77 ।।
ముఞ్చేయుః పుష్పవృష్టిం చ తూర్యఘోషపురస్సరమ్।
మహద్భిరుచారైశ్చ గురుణాఽభ్యర్చితం హరిమ్।। 32.78 ।।
బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దత్వా సుఖాసీనాం మహాసనే।
యానమారోప్య హస్త్యాది శ్వేతచ్ఛత్ర విరాజితమ్।। 32.79 ।।
వీజ్యమానం చ గౌరేణ చామరేణ సమన్తతః।
గ్రామం ప్రదక్షిణం నీత్వా మన్దిరే వినివేశయేత్।। 32.80 ।।
యః కిరీటేన (35) దేవేశమాకల్పేన ప్రసాధయేత్।
త్రయాణామపి లోకానామాధిపత్యం స విన్దతి।। 32.81 ।।
(35.లక్ష్మీశం)

హారాదిభిర్భూపురాన్త్రైర్భూషణైస్తపనీయజైః।
క్షాళితైర్గన్ధతో యేన ద్వాదశాక్షరవిద్యయా।। 32.82 ।।
ధాన్యరాశిషు సంస్థాప్య హెూమం చ సమిదాదిభిః।
(36) స్పృష్ట్వా కల్పం జపేన్మన్త్రం దేశికో ద్వాదశాక్షరమ్।। 32.83 ।।
(36.స్మృత్వా మన్త్రమ్.)

మూహూర్తే భూషయేత్తేన దేవేశం విద్యాయా తయా।
యే భూషయతి దేవేశం సోఽపి కార్యాన్ సమశ్నుతే।। 32.84 ।।
* పంచాయుధమాన ప్రతిష్ఠాది*

పఞ్చాయుధానాం దివ్యానాం ప్రతిష్ఠా వక్ష్యతేఽధునా।

చక్రస్య తావత్సర్వేషు (37) ముఖ్యస్య కమలాసన॥ 32.85 ॥
(37.మధ్యేషు)

వక్ష్యతే స్థాపనం తస్య యానం రూపం చ (38) యాదృశమ్।
విస్తృతం హస్తమానేన యద్వా సప్తదశాఙ్గులమ్॥ 32.86 ॥
(38.తాదృశమ్)

అష్టాదశాఙ్గులం యద్వా వింశత్యఙ్గులమేవ వా।
చతుర్దశాఙ్గులం యద్వా షోడశద్వాదశాఙ్గులమ్॥ 32.87 ॥
మూలబిమ్బాననసమం సహస్రారం సముజ్వలమ్।
యద్వా శతారమథవా చతుర్వింశత్యరాన్వితమ్॥ 32.88 ॥
ద్వాదశారమథాష్టారమథవా (39) షడరం పరమ్।
సహస్రజ్వాలమథవా షడ్జ్వాలం నాభిమణ్డితమ్॥ 32.89 ॥
(39.షడరావరమ్)

(40. త్రిలోహ నిర్మితం చక్రం నాలపీఠసమన్వితమ్।
కృత్వా కరణ్డముకుటం బిభ్రాణం వా సుదర్శనమ్॥ 32.90 ॥
(40.త్రికోణ)

చతుర్భుజధరం క్రుద్ధం భ్రుకుటీకుటిలాననమ్।
పురుషం ద్విభుజం యద్వా దక్షిణేనాపి తర్జనమ్॥ 32.91 ॥
స్పృశన్తం కటిమన్యేన ఇతరాభ్యాం కృతాఞ్జలిమ్।
ముఖ్యాభ్యాం తు కరాభ్యాం వా సుస్థితం పద్మవిష్టరే॥ 32.92 ॥
అధివాస్య జలే పూర్వం స్థాపయిత్వా చ మణ్డపే।

శయయిత్వా చ శయనే ఇష్ట్వా కుమ్భే స్వవిద్యయా ।। 32.93 ।।

ద్యాయన్పురుషమత్యుగ్రం ద్విభుజం రక్తవాససమ్ ।

రక్తదంష్ట్రానసనం నాభో (41) సంస్థితం గురురీదృశమ్ ।। 32.94 ।।

(41.సుస్థితం గురు)

చతుర్దిక్షు చ కుణ్డేషు చక్రమన్త్రేణ మూర్తిపాః ।

జుహుయుస్సమిధాఘారం చరుబిః కమలాసన ।। 32.95 ।।

(42) కుణ్డేష్వేకత్ర పురతస్తోరణాదీని పూర్వవత్ ।

అర్చయిత్వా తతశ్చక్రం (43) శోషయేచ్చోషణాదిభిః ।। 32.96 ।।

(42. కుణ్డే వై తత్ర పురతః) (43.శోధయే)

స్పృష్ట్వాతు శాన్తిహెూమాన్తే నాభ్యాద్యవయవాన్ క్రమాత్ ।

మూహూర్తే కుమ్భతోయేన శిఞ్చేదాత్మీయా విద్యయా ।। 32.97 ।।

చతుర్ణామిత రేషాం చ శఙ్ఖాదీనాం యథాపురమ్ ।

(44) ప్రతిష్ఠాపనమాచార్యః స్వైర్మన్త్రైరనుపూర్వశః ।। 32.98 ।।

(44.ప్రతిష్ఠా స్థాన)

గురవే దక్షిణా దేయా దశనిష్కావరా తతః ।

పంచాయుధాని (45) నిర్మాయ యః స్థాపయతి మానవః ।। 32.99 ।।

(45.దేవాయ)

స విష్టపత్రయే దీమాన్ న భిభేతి కుతశ్చన ।

(46) భుఙ్క్తే చ భోగాన్ (47) విస్తీర్ణాన్ యోదతే చ త్రివిష్టపే ।। 32.100 ।।

(46. భూక్త్వా చ భోగన్ విపులాన్) (47.విమలాన్)

చణ్డాది ద్వారపాలానాం ప్రతిష్ఠావిధిరుచ్యతే।
జలాదివాసనం పూర్వం మణ్డపే స్నపనం తథా।। 32.101 ।।
శయ్యాయాం చాపి శయనం కుమ్భే చైకత్ర పూజనమ్।
హోమశ్చతుర్షు కుణ్డేషు కుణ్డే వైకత్ర పద్మజ।। 32.102 ।।
తత్త్వన్యాసం తథాశాన్తిహోమాఞ్జస్పర్శనం తథా।
ప్రోక్షణం కుమ్భతోయేన విద్యయా చ స్వభీజయా।। 32.103 ।।
గురవే దక్షిణా చాఽపి దేయా విత్తానుసారతః।
చణ్డాదీన్ స్థాపయేన్మత్మర్త్య (48) శ్చైతత్సారూప్యమశ్నుతే।। 32.104 ।।
(48. స్తైస్సాయుజ్య మవాప్నుయాత్)

* వైన తేయాది ప్రతిష్ఠా*

వైనతేయప్రతిష్ఠాయాం విశేషో వక్ష్యతేఽధునా।
ప్రాచ్యాం (49) జుహ్వన్ బృహత్సామ్నా తస్యం ధ్యాయేద్గురుస్తతః।। 32.105 ।।
(49.హువేద్రృహ్మసామ్నా0

దక్షిణస్యాం సుపర్ణం తు సౌపర్ణ్యా విద్యయా (50) హువేత్।
ప్రతీచ్యాం గరుడం కుణ్డే ధ్యాయేద్ధోమో రథన్తరైః।। 32.106 ।।
(50.గురుః)

తార్క్ష్యధ్యానముదీచీనే గాయత్ర్యా చ స్వయా హుతిః।
పురస్తాదుపరిష్టా చ్చ శుభం (51) కర్మయథాపురమ్।। 32.107 ।।
(51.సిష్ఠం)

స్థాపకో వైనతేయస్య లభతే తత్సమీపతామ్।
ఆదిత్యస్య ప్రతిష్ఠా చ విధాతవ్యా యథాపురమ్।। 32.108 ।।
విశేషస్తూచ్యతే కశ్చిద్యథావదవధారయ।
(52) ఆవహనం స్వగాయత్ర్యాతయా కుణ్డేషు చాహుతిః।। 32.109 ।।
(52.ఆరాధనం)

బిభ్రాడిత్యనువా కేన సావిత్ర్యా స్థాపనం తథా।
మార్యస్య మూలమన్త్రేణ కుమ్భతోయేన సేచనమ్।। 32.110 ।।
స్థాపకస్తస్య తల్లోకే రాజతే ముక్తకిల్బిషః।
బ్రహ్మాదీనాం చ సర్వాసాం దేవతానాం యథాపురమ్।। 32.111 ।।
స్వాతన్త్ర్యే పారతన్త్ర్యే చ స్వైర్మన్త్రైః స్థాపనం భవేత్।
దుర్గా చ మాతరస్సప్త యాః కాశ్చిద్దేవతాస్త్రియః।। 32.112 ।।
ప్రతిష్ఠా తాసులక్ష్మీవన్మన్త్రైస్స్వైస్వైర్విష్యతే।
* విష్వక్సేనోత్పత్తి స్థాపనాది*

బ్రహ్మ----

విష్వక్సేవస్య భగవన్ ఉత్పత్తిః (53) కారణాత్కృతః।
స్థాపనం చ కథం తస్య కథ్యతాం యద్యనుగ్రహః।। 32.113 ।।
(53.కారణం తథా)

శ్రీ భాగవాన్----

దౌవారికేషు సర్వేషు యశ్చణ్డః ప్రథమో భవేత్।

స దేవాసురయోర్యుద్ధే బలీ దణ్డధరస్స్వయమ్।। 32.114 ।।
జఘాన దైత్యాన్ దేవార్థమాత్మనాఽభి ప్రచోదితః।
తస్య తుష్టోహ మదదాం మత్స్వరూపసరూపతామ్।। 32.115 ।।
ఐశ్వర్యం కుముదాదీనాం బలం చాఽప్రతివారితమ్।
విష్వక్సేనసమాఖ్యాం చ సర్వసేనాధిపోచితామ్।। 32.116 ।।
నైవేద్యస్య చతుర్థాంశం సర్వస్యోపహృతస్య మే।
చణ్డస్య చ పదేత్యుగ్రమన్యం స్థాపిత (54) వానహమ్।। 32.117 ।।
(54.వాన్ప్సనః)

ఇత్థం బ్రహ్మన్ తదుత్పత్తిః స్థాప్యశ్చ మమ సన్నిధౌ।
స్థాపనం చ స్వమన్త్రేణ తస్యేష్టం యద్వదాత్మనః।। 32.118 ।।
దక్షిణా గురవే దేయా స్థాపకస్య ఫలం తథా।
ప్రతికాయం చ భక్తానాం కృత్వా స్థాపనమాచరేత్।। 32.119 ।।
స్వతన్త్రం (55) వాఽన్యతన్త్రం వా యథాలాభం శిలాదిభిః।
కృతాఞ్జలిపుటం సౌమ్యం స్థితమాసీనమేవ వా।। 32.120 ।।
(55.స్వామితన్త్రం వా)

యథావర్ణం యథారూపం యథాచాశ్రమధర్మిణామ్।
యథాపయోరూపధరం పద్మపిఠే ప్రతిష్ఠితమ్।। 32.121 ।।
కృతలక్షణసమ్పన్నం శిల్పిభిస్సుపరీక్షితమ్।
యద్వా కర్మానురూపేణ ప్రతికాయం ప్రకల్పయేత్।। 32.122 ।।
స్థాపయేదఙ్కు రానాదావర్పయిత్వా శుభే దినే।
అయుగ్మాః పాలికాః కార్యాశ్శరావఘటవర్జితాః।। 32.123 ।।
అధివాసనమారభ్య పూర్వవత్కర్మపద్ధతిః।

ఉపచారస్తథా హోమః కుమ్భయాగశ్చ సేచనమ్ ।। 32.124 ।।

పరేణ బ్రహ్మణా కార్యం మన్త్రైశ్చాన్యైస్సుపూజితైః।

తోరణాదీన్యజోత్పూర్వం న వేదికలసానపి ।। 32.125 ।।

ముహూర్తే ప్రోక్షయేత్కుమ్భవారిణా దేశికోత్తమః।

స్వతన్త్రే మన్దిరం కల్ప్యం సింహదిఙ్మూర్తివర్జితమ్ ।। 32.126 ।।

దక్షిగురోశ్చ ప్రతిమాం స్థాపయేన్మన్త్ర సిద్ధయే।

దీక్షిణా గురవే దేయా తర్పణీయాశ్చ భూసురాః ।। 32.127 ।।

ఆవర్జనీయం సర్వత్ర ధనైర్బ్రాహ్మణతోషణమ్।

ఘణ్యాహవాచనం విప్రైస్స్వాధ్యాయాధ్యాయనం తథా ।। 32.128 ।।

దక్షిణా చ గురో (56) ర్గుర్వీ యజమానధనోచితా।

ఏత్తైర్యథోదితైర్యుక్తం (57) హీనమన్యేన దూష్యతి ।। 32.129 ।।

(56.తోరణాద్యైర్యజేత్పూర్వం న వేదికలశాష్టకం) (57.ర్విప్రxxxxనమన్యైర్న.)

స్థాపనం ప్రతికాయానాం బ్రహ్మన్నె వాఽత్ర సంశయః।

సత్యహం (58) చార్చనం తేషాం ఉపచారైః పృథగ్విధైః ।। 32.130 ।।

(58.చార్చయేద్ధమాన్)

కర్తవ్యముత్సవం చాఽపి ధ్వజారోహణవర్జితమ్।

నపరోమో న బలి స్తీర్థం స్వాతన్త్ర్యే విధిరీదృశః ।। 32.131 ।।

పారతన్త్ర్యేతు భక్తావా ముత్సవః కమలాసన।

దేవస్యోత్సవమధ్యే చ ప్రక్రానా వాఽథ (59) నిర్మితే ।। 32.132 ।।

(59.నిశ్చితే)

తస్మిన్ కార్యేకృతే తస్మిన్ ప్రీయతే హి జనార్దనః।

రాజ్ఞో రాష్ట్రస్య సర్వస్య బ్రాహ్మణానాం గవామపి ।। 32.133 ।।
జాయితే భుయసి సమ్ప్రదుత్సవే విహితే సతి।
ఇతి బ్రహ్మన్ క్రియాస్సర్వాః కథితాః పృచ్ఛతస్తవ ।। 32.134 ।।
దయయా పరయా భూయః కిమన్యచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛసి।
సంవర్తః----

మహోపనిషదం శాస్త్రం చతుర్వేద సమన్వితమ్।
సంక్షిప్య చ శతాధ్యాయాత్పద్మేన కపిలాచ్ఛ్రుతం ।। 32.135 ।।
తదేవ కణ్వస్సంక్షిప్య శ్రిద్ధధానస్య తే మయా।
ద్వాత్రింశదధ్యాయయుతం (60) శుభం వై సారవత్తరమ్ ।। 32.136 ।।
(61) పద్మాత్ శ్రుతమిదం శాస్త్రం తథా పద్మాహ్వయం మతమ్।
(60. కథితమ్) (61. పద్మోదితతయా శాస్త్రమిదం పాద్మదాహృతంxxxxxxxxxx)

ఇదం చ దేయం పరమం రహస్యమనసూయవే ।। 32.137 ।।
శ్రద్ధధానాయ భక్తాయ శుచయే దీక్షితాయ చ।
బ్రహ్మణాయ ప్రపన్నాయ శ్రోత్రియాయ చ ధీమతే ।। 32.138 ।।
యద్వా జ్యేష్ఠాయ పుత్రాయ న విద్యమరయే వదేత్।
నమో బ్రహ్మణ్య దేవాయ శ్రిధరాయావ్యయాత్మనే ।।
ఋగ్యజుస్సామరుపాయ శతరూపాయ విష్ణవే ।। 32.139 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

క్రియాపాదే సంవర్తప్రోక్తాయాం సంహితాయామ్

గృహార్చాస్థాపనవిధిర్నామ

ద్వాత్రింశోఽద్యాయః

క్రియాపాదస్సమాప్తః

శ్రీ పాద్మసంహితాయాం

శ్రీ పాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

యోగపాదః

ప్రథమోఽధ్యాయే.

* నిశ్రేయససాధనయోగ నిరూపణమ్*

బ్రహ్మః---

భగవన్ యోగయుక్తస్య నిశ్రేయసముదీరితమ్।
పురుషస్య దయాసిన్ధో జ్ఞానినః పురుషోత్తమ।। 1.1 ।।
స యోగః కథ్యతాం భూయ శ్శ్రోతవ్యం యది మద్విధైః।
యది నానుగ్రహోఽస్మాసు భజమానేషు విద్యతే।। 1.2 ।।

* యోగద్వైవిధ్యమ్ *

శ్రీభగవాన్----

అవ్యాకులస్య చిత్తస్య (1) బన్ధనం విషయే క్వచిత్।
యత్సయోగశ్చతుర్వక్త్రస చ ద్వైవిధ్యమశ్నుతే।। 1.3 ।।
(1. సన్ధానమ్)

* విభక్తయోః ప్రత్యేకం లక్షణమ్*

కర్మ కర్తవ్యమి త్యేవం విహితేష్వేవ కర్మసు।
బన్ధనం మనసో నిత్యం కర్మయోగస్స ఉచ్యతే।। 1.4 ।।
యత్తు చిత్తస్య సతతమర్థే శ్రేయసి బన్ధనమ్।
జ్ఞానయోగస్స విజ్ఞేయ స్సర్వసిద్ధికరశ్శుభః।। 1.5 ।।
* సముచ్చితయోస్తయో ర్మోక్షసాధనత్వమ్ *

యస్యోక్తలక్షణే యోగే (2) ద్వివిధేఽవస్థితం మనః।
స యాతి పరమం శ్రేయో మోక్షలక్షణమఞ్జసా।। 1.6 ।।
(2. వివిధే చ స్థితాత్మనః మద్విధే చ స్థితం మనః ఇతి చపాఠౌ)

* యోగాఙ్గనిరూపణమ్*

యమాదిరఙ్గం పూర్వస్య వైరాగ్యాది పరస్యతు।
అష్టౌ యమాదయో యోగాః యమోఽహింసాదిలక్షణః।। 1.7 ।।
అహింసా సత్యమస్తేయం బ్రహ్మచర్యం దయార్జవమ్।

క్షమాధృతిర్మితాహారో శౌచం చేతి యమా దశ।। 1.8 ।।

(3) తపః ప్రభృతిరూపస్తు నియమః కథ్యతే పునః।

తపశ్చ తుష్టిరాస్తిక్యం దానమారాధనం హరేః।। 1.9 ।।

(3. తతః ప్రభృతిరూర్ధ్వంతు.)

సిద్ధాన్తశ్రవణం హ్రీశ్చ జప ఇత్యాదిలక్షణః।

ఆసనాదీని సర్వాణి స్వస్తికాదీని సంప్రతి।। 1.10 ।।

వర్ణ్యన్తే స్వస్తికం పాదతలయోరుభయోరపి।

పూర్వోత్తరే జానునీ ద్వే కృత్వాఽఽసనముదీరితమ్।। 1.11 ।।

సీవన్యా దక్షిణే పార్శ్వే సవ్యం సవ్యే తు దక్షిణమ్।

గుల్ఫం కృత్వాఽఽసనం తచ్చ స్వస్తికం కథ్యతే బుధైః।। 1.12 ।।

ఆరోప్య చోర్వోశ్చరణౌ తదఙ్గుష్ఠద్వయం పునః।

వ్యుత్క్రమేణైవ హస్తాభ్యాం గృహ్ణీయాత్తత్త దాసనమ్।। 1.13 ।।

బద్ధపద్మాసనం జ్ఞేయమాసనేషు సుపూజితమ్।

ఏకం చరణమన్యస్మిన్నూరావారోప్య నిశ్చలః।। 1.14 ।।

ఆస్తే యదిదమేనోఘ్నం వీరాసనముదాహృతమ్।

సివినీం గుల్ఫదేశాభ్యాం నిపీడ్య వ్యుత్క్రమేణ తు।। 1.15 ।।

ప్రసార్య జానునోర్హస్తావాసనం సింహపూర్వకమ్।

గుల్ఫౌ చ వృషణస్యాధఃసీవన్యుభయపార్శ్వయోః।। 1.16 ।।

నివేశ్య పాదౌ హస్తాభ్యాం దృఢం బధ్వా యదా సనమ్।

భద్రాసనం తద్విజ్ఞేయం సర్వపాపప్రణాశనమ్।। 1.17 ।।

గుల్ఫం సవ్యేతరం సవ్యే వృషసార్శ్వే విధాయ చ।

(4) గుల్ఫం తథేతరం వృషపార్శ్వేఽన్యస్మిన్నిధాయ చ।। 1.18 ।।

(4. నవ్యేతరే వృష్టపార్శ్వే సవ్యశుల్ఫంతథైవచ.)

ఆసనం గోముఖం యద్వద్గోముఖాసనమిష్యతే।
సీవనీపార్శ్వముభయం గుల్ఫాభ్యాం వ్యుత్క్రమేణతు ।। 1.19 ।।
నిపీడ్యాసన మేతచ్చ ముక్తాసన ముదాహృతమ్।
మేఢ్రస్యో పరి నిక్షిప్య సవ్యం గుల్ఫం తథేతరమ్ ।। 1.20 ।।
నివేశ్యోపరి గుల్ఫస్య యద్వా ముక్తాసనం భవేత్।
అవష్టభ్య ధరాం సమ్యక్తలాభ్యాం హస్తయోర్ద్వయోః ।। 1.21 ।।
కూర్పరౌ నాభిపార్శ్వే చ స్థాపయిత్వా మయూరవత్।
సమున్నమ్య శిరః పాదౌ మయూరాసనమిష్యతే ।। 1.22 ।।
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

యోగపాదే ఆసనభేదలక్షణం నామ

ప్రథమోఽధ్యాయః

------------************---------------

పాద్మసంహితాయామ్.

ద్వితీయోఽధ్యాయః

నాడీశుద్ధిః

శ్రీభగవాన్------

యమైశ్చ నియమైశ్చైవ యోగాఙ్గైరాసనై రపి।
సుసంయతో నాడీశుద్ధౌ ప్రాణాయామో విధీయతే।। 2.1 ।।
దేహమానం స్వాఙ్గులీభిష్షణ్ణవత్యఙ్గులాయతమ్।
ప్రాణశ్శరీరాదధికో ద్వాదశాఙ్గులమానతః।। 2.2 ।।
దేహస్థమనిలం దేహసముద్భూ తేన వహ్నినా।
న్యూనం సమం వా యోగేన కుర్వన్బ్రహ్మవిదిష్యతే।। 2.3 ।।
దేహమధ్యే శిఖిస్థానం తప్తజామ్బూనదప్రభమ్।
త్రికోణం ద్విపదామన్యచ్చతురశ్రం చతుష్పదామ్।। 2.4 ।।
వృత్తం విహఙ్గమానాం తు షడశ్రం జలజన్మనామ్।
అష్టాశ్రం స్వేదజానాం తు తస్మిన్ దీపవదుజ్జ్వలః।। 2.5 ।।
వై శ్వానరోఽగ్నిః పచతి ప్రాణాపానసమా (1) యుతః।
చతుష్ప్రకారమశనం దేహమధ్యేఽభధీయతే।। 2.6 ।।
(1.శ్రయః)

అపానాద్వ్యఙ్గులాదూర్ధ్వమధో మేఢ్రస్య వామతః।
దేహమధ్యం మనుష్యాణాం (2) మేఢ్రమధ్యం చతుష్పదామ్।। 2.7 ।।
(2. హృన్మధ్యం తు.)

ఇతరేషాం తున్దమధ్యం సర్వేషామేవ పద్మ జ।
కన్దస్థానం మనుష్యాణాం దేహమధ్యే నవాఙ్గులమ్।। 2.8 ।।
చతురఙ్గలముత్సేధం చతురఙ్గుల మాయతమ్।
అణ్డాకృతి స్తిరశ్చాం చ ద్విపదాం చ చతుష్పదామ్।। 2.9 ।।
తున్దమధ్యం తదిష్టం వై తన్మధ్యం నాభిరిష్యతే।
తత్ర చక్రం ద్వాదశారం ఆహూర్మాసా నరాణి తు।। 2.10 ।।

విష్ణ్వాది మూర్తయస్తేషు ద్వాదశ ద్వాదశస్వపి।
ఆహం తత్ర స్థితం చక్రం భ్రామయామి స్వమాయయా।। 2.11 ।।
అరేషు భ్రమతే జీవః క్రమేణ కమలాసన।
తన్తుపఞ్జరమధ్యస్థా యథా భ్రమతి లూతికా।। 2.12 ।।
ప్రాణారూఢశ్చరతి చ జీవ స్తేన వినా న హి।
(3) తస్యోర్ధ్వే కుణ్డలీస్థానం నాభేస్తిర్యగధోర్ధ్వతః।। 2.13 ।।
(3. తన్మధ్యే.)

అష్టప్రకృతిరూపా సా చాష్టధా కుణ్డలీకృతా।
యథావద్వాయుచారం చ జ్వలనాది చ నిత్యశః।। 2.14 ।।
పరితః కన్దపార్శ్వేతు నిరుధ్యైవ సదా స్థితా।
ముఖేనై వ సమావేష్ట్య బ్రహ్మరన్ధ్రముఖం తదా।। 2.15 ।।
యోగకాలే చ మరుతా నాగ్నినా చోదితా సతీ।
స్ఫురితా హృదయాకాశే నాగరూపా మహోజ్వలా।। 2.16 ।।
వాయుర్వా యుముఖేనైవ తతో యాతి సుషుమ్నయా।
కన్దమధ్యే స్థితా నాడీ సుషుమ్నా సుప్రతిష్ఠితా।। 2.17 ।।
పద్మసూత్రప్రతీకాశా ఋజురూర్ధ్వ ప్రవర్తినీ।
బ్రహ్మణో వివరం యావద్విద్యుదాభా సనాలికా।। 2.18 ।।
వైష్ణవీ బ్రహ్మనాడీ చ నిర్వాణప్రాప్తి పద్ధతిః।
ఇడా చ పిఙ్గలాచైవ తస్యాస్సవ్యేతరేస్థితే।। 2.19 ।।
ఇడా సముత్థితా కన్దాద్వామనాసాపుటావధి।
పిఙ్గలా చోత్థితా తస్మాదన్యనాసా పుటావధి।। 2.20 ।।
గాన్ధారీ హస్తిజిహ్వా చ ద్వే చాన్యే నాడికే స్థితే।
పురతః పృష్ఠత స్తస్యా వామేతరదృశౌ ప్రతి।। 2.21 ।।

పూశా యశస్వినీ నాడ్యౌ తస్మాదేవ సముత్థితే।
సర్వేతరశ్రుత్యవధి పాయుమూలాత్త్వలమ్బుసా।। 2.22 ।।
(4) అధోముఖా కుహూనాడీ మేఢ్రాన్తావధిరాయతా।
పాదాఙ్గుష్ఠావధిః కన్థా (5) ద్యథా యాతా చ కేశినీ।। 2.23 ।।
(4.అధో గతా శుభా నాడీ.) (5. దధో యాతా.)

దశప్రధానభూతాన్తాః కథితాః కన్దసమ్భవాః।
తన్మూలా బహవో నాడ్యః స్థూలాసూక్ష్మాస్తు నాడికాః।। 2.24 ।।
ద్విసప్తతిసహస్రాణి స్థూలాసూక్ష్మాస్తు పద్మజ।
సంఖ్యాతుం నైవ శక్యనై స్థూలమూలాః పృథగ్విధాః।। 2.25 ।।
యథాశ్వత్థదలే సూక్ష్మాః స్థూలశ్చ వితతా స్తథా।
ప్రాణోఽపానస్సమానశ్చ ఉదానో వ్యాస ఏవ చ।। 2.26 ।।
నాగః కూర్మశ్చ కృకరో దేవదత్తో ధనఞ్జయః।
చరన్తి దశ నాడీషు దశ ప్రాణాది వాయవః।। 2.27 ।।
ప్రాణాదిపఞ్చకం తేషు ప్రధానాం తత్ర చ ద్వయమ్।
ప్రాణ ఏవాథవా శ్రేష్ఠో జీవాత్మానం భిభర్తియః।। 2.28 ।।
ఆస్యనాసికయోర్మధ్యం హృదయం నాభిమణ్డలమ్।
పాదాఙ్గుష్ఠమితి ప్రాణస్థానాని కమలాసన।। 2.29 ।।
అపానశ్చరతి బ్రహ్మన్ గుదమేఢ్రోరుజానుషు।
సమానస్సర్వగా త్రేషు సర్వవ్యాపీ వ్యవస్థితః।। 2.30 ।।
ఉదానస్సర్వసన్ధిస్థః పాదయోర్హస్తయోరపి।
వ్యానశ్శ్రోత్రోరుకట్యాం చ గుల్ఫస్కన్ధగలేషు చ।। 2.31 ।।
నాగాదివాయవః పఞ్చ త్వగస్థ్యాదిషు సంస్థితాః।
తున్దస్థం జలమన్నం చ (6) రసనాగ్ని సమికృతా।। 2.32 ।।

(6. రసాని చ సమికృతమ్.)

తున్దమధ్యగతః ప్రాణాస్తాని కుర్యాత్పృథక్పృథక్।
ఇత్యాదిచేష్టయా ప్రాణః కరోతి వపుషి స్థితిమ్॥ 2.33 ॥
అపానవాయుర్మూత్రాదేః కరోతి చ వసర్జనమ్।
ప్రాణాపానాది చేష్టది క్రియతే వ్యాసవాయునా॥ 2.34 ॥
(7) ఉజ్జీర్యతే శరీరస్థముదానేన నభస్వతా।
పోషణాదిశరీరస్య సమానః కురుతే సదా॥ 2.35 ॥
(7.ఉన్నీయతే శరీరస.)

ఉద్గారాదిక్రియా నాగః కూర్మాక్ష్యాదినిమీలనమ్।
కృకరస్తు క్షుతః కర్తా దత్తో నిద్రాదికర్మకృత్॥ 2.36 ॥
మృతగాత్రస్య శోభది ధనంజయ ఉదాహృతః।
నాడీభేదం మరుద్భేదం మరుతాం స్థానమేవ చ॥ 2.37 ॥
చేష్టాశ్చ వివిధా స్తేషాం జ్ఞాత్త్వైవం కమలాసన।
శుద్ధౌ యతేత నాడీనాం వక్ష్యమాణేన వర్త్మనా॥ 2.38 ॥
ఇతి శ్రీపాఞ్చరాత్రే మహొపనిషది పాద్మసంహితా యాం

యోగపాదే నాడీస్వరూపకథనం నామ

ద్వితీయోధ్యాయః।

---------**************-----------

పాద్మసంహితాయామ్.

తృతీయోఽధ్యాయః

ప్రాణాయామవిధిః

శ్రీభగవాన్----

త్రైవర్ణిక స్స్వవర్ణోక్తై రాశ్రమానుగుణై స్తథా।
ఆచారై రాచరన్యుక్తై ర్వాసుదేవార్చనే రతః।। 3.1 ।।
వివిక్తం దేశమాసాద్య సర్వసంబాధవర్జితమ్।
యోగాఙ్గద్రవ్యసమ్పూర్ణం తత్ర దారుమయే శుభే।। 3.2 ।।
ఆసనే కల్పితే దర్భవాసః కృష్ణాజినాదిభిః।
తాలమాత్రసముత్సేధే తాలద్వయసమాయుతే।। 3.3 ।।
ఉపవిశ్యాసనే వశ్యే స్వస్తికాది యథారుచి।
బధ్వా ప్రాగాననస్సమ్యక్ ఋజుకాయస్సమాహితః।। 3.4 ।।
నాసాగ్రవ్యస్తనయనో దన్తైర్దన్తానసంస్పృశన్।
రసనాం తాలుని వ్యస్య శ్లథబాహుద్వయాన్వితః।। 3.5 ।।
ఆకుఞ్చితశిరాః రిఞ్చిత్ నిబధ్నన్ యోగముద్రయా।
హస్తౌ యథోక్త విధినా ప్రాణాయామం సమాచరేత్।। 3.6 ।।
* ప్రాణాయామ లక్షణమ్ *

రేచనం పూరణం వాయోః రోధనం రేచనం తథా।
(1) చతుర్భిః క్లేశనం వాయోః ప్రాణాయామ ఉదీరితః।। 3.7 ।।
(1. ప్లావనం రేచనం వాయోః)

హస్తేన దక్షిణేనై వ పీడయన్నాసికాపుటమ్।
ఇడయాపూర యేదన్తర్వా యుమాత్మని కుమ్భయేత్।
శనైశ్శనై రథ బహిః క్షి పేత్పిఙ్గలయానిలమ్।। 3.8 ।।
ద్వాత్రింశన్మాత్రయటా కుక్షౌ పూరయేదిడయానిలమ్।
భూయష్షోడశమాత్రాభిశ్చతుష్షష్ట్యాతు మాత్రయా।। 3.9 ।।
సమ్పూర్ణకుమ్భవద్దేహం (2) పూరయేన్మాతరిశ్వనా।
పూరణాన్నాడయస్సర్వాః పూర్యన్తే మాతరిశ్వనా।। 3.10 ।।
(2. కుమ్భయేన్మాతరిశ్వనా.)

* ప్రాణాయామఫలమ్ *

ఏవం కృతేసతి బ్రహ్మన్ చరన్తిదశ వాయవః।
హృదయామ్భోరుహం చాపి వ్యాకోచం భవతి స్ఫుటమ్।। 3.11 ।।
పూరణేన తథా కుమ్భ్య కరణా (3) దున్ముఖం స్థితమ్।
గలకూపవిరూఢం తు తదధోముఖమమ్బుజమ్।। 3.12 ।।
(3. దుజ్జ్వలమ్.)

నాలం (4) తాలనిభం తస్య దలాష్టకసమన్వితమ్।
కదలీ పుష్పసఙ్కాశం చన్ద్రకాన్తసమప్రభమ్।। 3.13 ।।
(4. తాలబతమ్.)

సన్ధ్యయోర్మధ్యరాత్రే చ ప్రాణాయామాంస్తు షోడశ।
ఏకాహమాత్రం కుర్వాణస్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే।। 3.14 ।।
కిమన్యైర్బహుభిః ప్రోక్తైః ప్రాణాయామపరాయణాః।

నిర్ధూతసర్వపాప్మానో వత్సరత్రయపూరణే।। 3.15 ।।
పశ్యన్తి మామపి బ్రహ్మన్ హృదయామ్భోరుహేస్థితమ్।
సంవత్సరత్రయాదూర్ధ్వం ప్రాణాయామపరో నరః।। 3.16 ।।
యోగసిద్ధో భవేద్యోగీ వాయుజిద్విజితేన్ద్రియః।
అల్పాశీ స్వల్పనిద్రశ్చ తేజస్వీ బలవాన్భవేత్।। 3.17 ।।
అపమృత్యుమతిక్రమ్య దీర్ఘమాయురవాప్ను యాత్।
ప్రస్వేదజననం యస్య ప్రాణాయామేషు సోఽధమః।। 3.18 ।।
కమ్పనం వపుషో యస్య ప్రాణాయామేషు మధ్యమః।
ఉత్థానం వపుషో యస్య స ఉత్తమ ఉదాహృతః।। 3.19 ।।
అధమే వ్యాధిపాపానాం నాశస్స్యాన్మధ్యమే పునః।
పాపరోగమహావ్యాధి నాశస్స్యాదుత్తమే పునః।। 3.20 ।।
అల్పమూత్రో ల్పవిష్ఠశ్చ లఘుదేహో మితాశనః।
(5) వశ్యేన్ద్రియః పటుమతిః కాలత్రయవిదాత్మవాన్।। 3.21 ।।
(5.పట్విన్ద్రియః)

రేచకం పూరకం ముక్త్వా కుమ్భీకరణమేవయః।
కరోతి త్రిషులోకేషు నైవ తస్యాస్తిదుర్లభమ్।। 3.22 ।।
నాభకన్దే చ నాసాగ్రే పాదాఙ్గుష్ఠే చ యత్నవాన్।
ధారయన్మనసా ప్రాణాన్ సన్ధ్యాకాలేషు సర్వదా।। 3.23 ।।
సర్వరోగవినిర్ముక్తో (6) భవేద్యోగీ గతక్లమః।
కుక్షిరోగవినాశస్స్యాత్ నాభికన్దేషు ధారణాత్।। 3.24 ।।
(6. జీవేద్యోగీ.)

నాసాగ్రే ధాణాద్దీర్ఘ (7) మాయుష్యం దేహలాఘపమ్।

పాదాఙ్గుష్ఠే భవేద్ధృత్యా వాయోః కమలసంభవ।। 3.25 ।।

(7. మాయువైన్.)

వాయుమాకృష్య జిహ్వాగ్రే పిబన్నశ్రమదాహాభాక్।

బ్రాహ్మే ముహూర్తే సంప్రాప్తేవాయుమాకృష్యజిహ్వయా।। 3.26 ।।

పిబత స్త్రిషుమానేషు వాక్సిద్ధిర్మహతీభవేత్।

అభ్యస్యతశ్చషణ్మాసా న్మహారోగవినాశనమ్।। 3.27 ।।

యత్ర యత్ర ధృతో వాయురఙ్గే రోగాదిదూషితే।

ధారణాదేవ మరుతస్తత్తదారోగ్యమశ్రుతే।। 3.28 ।।

మనసో ధారణాదేవ శ్వసనో ధారితో భవేత్।

* మనసస్థైర్య నిరూపణమ్ *

మనస్థాపనా హేతురుచ్యతే కమలాసన।। 3.29 ।।

కరణాని సమాహృత్య విషయేభ్యస్సమాహితః।

(8) అపానమూర్ధ్వమాకృష్య వస్తేరుపరి ధారయేత్।। 3.30 ।।

(8.అసానాదుర్ధ్వ.)

బధ్నన్కరాభ్యాం శ్రోత్రాతి కరణాని యథాతథమ్।

యుఞ్జానస్య యధోక్తేన వర్త్మనా స్వవశం మనః।। 3.31 ।।

* వాయుజయః *

మనస్పృష్టస్సవై వాయుస్స్వవ శేస్థాప్యతే సదా।

నాసికాపుటయోః ప్రాణః పర్యాయేణ ప్రవర్తతే।। 3.32 ।।

తిస్రశ్చ నాడికాః ప్రాణస్తావత్యశ్చ (9) చరత్యయమ్।

(10) శంఖినీవివరే యామ్యే ప్రాణః ప్రాణభృతాం సతామ్ ।। 3.33 ।।

(9.చరన్త్యపి.) (10. శిత్వినీవివరే బాహ్యే.)

తావన్తశ్చ పునః కాలం సౌమ్యే చరతి సన్తతమ్।

ఇత్థం క్రమేణ చరతా వాయునా వాయుజిన్నరః।। 3.34 ।।

అహశ్చ రాత్రిం పక్షం చ మాసబుుత్వయనాదికమ్।

అన్తర్ముఖో విజానీయాత్కాలభేదనం సమాహితః।। 3.35 ।।

అఙ్గుష్ఠాదిస్వావయవస్ఫురణాదర్శనైరపి।

అరిష్టైర్జీవితస్యాపి జానీయాత్క్షయమాత్మనః।। 3.36 ।।

జ్ఞాత్వా యతేత కైవల్యప్రాప్తయే యోగవిత్తమః।।

ఇతి శ్రీ పాఞ్చరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

యోగపాదే పఞ్చభూతస్థాన నిర్ణయోనామ

తృతీయోఽధ్యాయః।

------------*************-----------

పాద్మసంహితాయామ్

చతుర్థోఽధ్యాయః

* అరిష్ఠనిరూపణమ్*

బ్రహ్మః----

భగవన్ కాన్యరిష్టాని (1) కథం తైర్జీవితక్షయః।
సూచ్యతే సంశయస్యాస్య ఛేదనే కారణం భవాన్।। 4.1 ।।
(1. కథ్యాన్తై జీవితక్షయే.)

* అరిష్టప్రకారాః *

శ్రీభగవాన్----

పాదాఙ్గుష్ఠే కరాఙ్గుష్ఠే స్ఫురణం యస్య నశ్యతి।
తస్యసంవత్సరాదూర్ధ్వం జీవితస్య క్షయో భవేత్।। 4.2 ।।
మణిబన్ధే తథా గుల్ఫే స్ఫురణం యస్య నశ్యతి।
(2) షణ్మాసావధిరేతస్య జీవితస్య స్థితిర్భవేత్।। 4.3 ।।
(2. షణ్మాసాభ్యన్తరే తస్య జీవతస్య భవేత్.)

కూర్పరేస్ఫురణం యస్య తస్య త్రైమాసికీ స్థితిః।
కక్షే మేహనపార్శ్వే చ స్ఫురణాద్యుపలమ్భనే।। 4.4 ।।
మాసావధిర్జీవితస్య తదర్ధం స్వేదదర్శనే।
అశ్రుతే జాఠరే ఘోషే దినాని దశ జీవితమ్।। 4.5 ।।
జ్యోతిః ఖద్యోతవద్యస్య తదర్ధం తస్య జీవితమ్।
జిహ్వాయా దర్శనే త్రీణి దినాని స్థితిరాత్మనః।। 4.6 ।।
(3) నాసాగ్రా దర్శనే మృత్యుః ద్విదినే నైవ సంశయః।
* అరిష్టజ్ఞానానన్తరకర్తవ్యాని *

ఏవమాదీన్యరిష్టాని దృష్ట్వాయుః క్షయకారణమ్।। 4.7 ।।

(3. జ్వాలాగ్రా.)

నిశ్రేయసాయ యుఞ్జీత జపధ్యానపరాయణః।

* ప్రత్యాహారప్రకారద్వయమ్ *

మనసా త్మన్యనుష్ఠానం యదిదం నిత్యకర్మణామ్।। 4.8 ।।

ప్రత్యాహారస్సవిజ్ఞేయో యోగాఙ్గత్వేన సేవితః।

యద్వాష్టాదశభేదేషు మర్మస్థానేషు ధారణమ్।। 4.9 ।।

స్థానాత్ స్థానం సమాకృష్య సా ప్రత్యాహృతి రిష్యతే।

* అష్టాదశమర్మస్థానాని.*

పాదాఙ్గుష్ఠం తథాగుల్ఫం జఙ్ఘామధ్యం తథైవ చ।। 4.10 ।।

మధ్యమూర్వోశ్చ మూలం చ పాయుః హృదయమేవచ।

మేహనం దేహమధ్యం చ నాభిం చ గలకూబరమ్।। 4.11 ।।

తాలుమూలం చ మూలం చ ఘ్రాణస్యాక్ష్ణోశ్చ మణ్డలమ్।

(4) భ్రువోర్మధ్యం లలాటం చ మూర్ధాచాపి తతః పరమ్।। 4.12 ।।

(4. భ్రువోర్మధ్యం లలాటస్య మూలమూర్ధ్వం చ జానునోః। ఇతి శ్వచిత్।)

మూలం చ కర్మయోర్మూలం మర్మాణ్యేతాని పద్మజ।

* ధారణాలక్షణమ్*

పఞ్చభూతమయే దేహే భూతేష్వేతేషు పఞ్చసు।। 4.13 ।।

మనసో ధారణం యత్తద్యుక్తస్య చ యనూదిభిః।

ధారణా సా చ సంసారసాగరోత్తార కారణమ్।। 4.14 ।।

* శరీరేపఞ్చభూతస్థానవిభాగః *

ఆజానుపాదపర్యన్తం పృథివీస్థానమిష్యతే।
పిత్తలా చతురశ్రా చ వసుధా వజ్రలాఞ్ఛితా॥ 4.15 ॥
స్మర్తవ్యా పఞ్చఘటికా స్తత్రారోప్య ప్రభఞ్జనమ్।
తస్యోపర్యూరుమూలాన్తం వారిస్థానం చతుర్ముఖ॥ 4.16 ॥
అర్ధచన్ద్రసమాకారం శ్వేతమమ్బుజలాఞ్ఛితమ్।
స్మర్తవ్యమమ్భే శ్వసనమారోప్య దశ నాడికాః॥ 4.17 ॥
ఆనాభిదేహమధ్యాన్త మగ్నిస్థానముదాహృతమ్।
తత్ర సిన్దూరవర్ణోఽగ్ని (5) స్త్ర్యశ్రాఙ్కో దశ పఞ్చ చ॥ 4.18 ॥
(5. ర్జ్వలన్సన్దశ.)

స్మర్తవ్యో నాడికాః ప్రాణం కృత్వాకుమ్భే కధారితమ్।
నా భేరుపరి నాసాన్తం వాయుస్థానం తు తత్రవై॥ 4.19 ॥
వేదికాకారవద్ధూమ్రో బలవాన్భూతమారుతః।
స్మర్తవ్యః కుమ్భకే నైవ ప్రాణమారోప్య మారుతః॥ 4.20 ॥
ఘటికా వింశతిస్తస్మాద్ఘ్రాణాద్బ్రహ్మబిలావధి।
వ్యోమస్థానం నభస్తత్ర భిన్నాఞ్జనసమప్రభమ్॥ 4.21 ॥
ధ్యాయోన్మారుతమారోప్య కుంభకేనైన యత్నవాన్।
విశ్వమ్భరాంశే (6) దేహస్య చతుర్బాహుమలఙ్కృతమ్॥ 4.22 ॥
(6. దేవేశమ్.)

అనిరుద్ధం హరిం యోగీ యజేత భవముక్తయే।
అబంశే పూరయేద్యోగీ నారాయణముదగ్రధీః॥ 4.23 ॥

ప్రద్యుమ్నమగ్నౌ వాయ్వంశే సఙ్కర్షణమతః పరమ్।
వ్యోమాం శే పరమాత్మానం వాసుదేవం సమర్చయేత్।। 4.24 ।।
అచిరాదేవతత్ప్రాప్తి ర్యుఞ్జానస్య న సంశయః।।
ఇతి శ్రీ పాంచరాత్రే మహోపనిషది పాద్మసంహితాయాం

యోగపాదే పఞ్చభూతస్థానిర్ణ యోనామ

చతుర్థోఽధ్యాయః।

------------*************---------------

పాద్మసంహితాయామ్.

పఞ్చమోఽధ్యాయః।

* ధ్యానలక్షణమ్ *

శ్రీభగవాన్---

బధ్వాయోగాసనం పూర్వం హృద్దేశే రచితాఞ్జలిః।
నాసాగ్రవ్యస్తనయనో జిహ్వాం కృత్వాచ చ తాలుని।। 5.1 ।।
దన్తైర్దత్తానసంస్పృశ్య (1) ఊర్ధ్వకాయస్సమాహితః।
(2) సంహరేదిన్ద్రియగ్రామం తతో బుద్ధ్యా విశుద్ధయా।। 5.2 ।।
(1. ఋజుకాయస్సమహితః) (2. సంయమ్య చేన్ద్రియగ్రామం)

చిన్తనం వాసుదేవస్య పరస్య పరమాత్మనః।
సరూపస్యాప్యరూపస్య స్వహృదమ్బురుహాసనే।। 5.3 ।।

యత్తద్ధ్యానం ప్రశంసన్తి కైవల్యఫలదం సదా।
* ధ్యానఫలమ్ *

యామమాత్రం వాసుదేవం చిన్తయేత్కుమ్భకేన యః।। 5.4 ।।
సప్తజన్మకృతం పాపం తస్య వశ్యతి యోగినః।
* జాగ్రదాదివృత్తీనాంస్థానాని *

నాభికన్దాత్సమారభ్య యావద్ధృదయగోచరమ్।। 5.5 ।।
జాగ్రద్వృత్తిం విజానియాత్కణ్ఠస్థం స్వప్రముత్తమం।
సుషుప్తం తాలుమధ్యస్థం తుర్యం భ్రూమధ్యసంస్థితమ్।। 5.6 ।।
తుర్యాతీతం పరం బ్రహ్మ బ్రహ్మరన్ధ్రే తు లక్షయేత్।
జాగ్రద్వృత్తైస్సమారభ్య యావద్ర్బహ్మబిలా న్తరమ్।। 5.7 ।।
(3) తత్రోదయం తురీయం స్యాత్తు ర్యాన్తే విష్ణురుచ్యతే ।
* ధ్యేయశుభాశ్రయ స్వరూపమ్ *

ధ్యాయే చ్చైవం సమాయుక్తః వ్యోమ్ని చాత్యన్తనిర్మలే।। 5.8 ।।
(3. సదోదయంతు తుర్యం స్యాత్తుయాన్.)

సూర్యకోటిద్యుతిధరం నిత్యోదితమధోక్షజమ్।
హృదయామ్బురుహాసినం ధ్యాయేద్వా విశ్వరూపిణమ్।। 5.9 ।।
అనేకాకారఖచితం అనేకవదనాన్వితమ్।।
అనేకభుజసంయుక్త మనేకాయుధమణ్డితమ్।। 5.10 ।।
నానారూపధరం దేవం శాన్తముగ్రముదాయుధమ్।
అనేక నయానాకీర్ణం సూర్యకోటిసమప్రభమ్।। 5.11 ।।

ధ్యాయతో యోగినస్సర్వం (4) యతోఽజ్ఞానం వినశ్యతి।
హృత్పుణ్డరీక మధ్యస్థం చైతన్యం జ్యోతిరవ్యయమ్।। 5.12 ।।
(4.మనోజ్ఞనం విశుధ్యతి.)

కదమ్బ (5) ముకులాకారం (6) తుర్యాన్తాన్మణ్డలాత్పరమ్।।
అనన్తమానన్దమయం చిన్మయం భాస్వరం విభుమ్।। 5.13 ।।
(5. గోలకాకారం) (6. తృతీయత్.)

నివాతదీపసదృశమకృత్రిమ మణిప్రభమ్।
ధ్యాయతో యోగిన స్తస్య ముక్తిః కరతలే స్థితా।। 5.14 ।।
విశ్వరూపస్య దేవస్య రూపం యత్కిఞ్చిదేవహి।
స్థవీయస్సూక్ష్మమన్యద్వా పశ్యన్ హృదయపఙ్కజే।। 5.15 ।।
ధ్యాయతో యోగినో వస్తు నాక్షాదేవ ప్రకాశతే।
అణిమాదిఫలం చైవ (7) సకలం కా కథా పరే।। 5.16 ।।
(7. సుఖేనై వోనజాయతే---సులభం కా కథా పరే.)

* సమాధిః *

జీవాత్మనః పరస్యాపి యద్యైక్య ముభయోరపి।
సమాదిస్సతు విజ్ఞేయ (8) స్సాధ్వర్థానాం ప్రసాధకః।। 5.17 ।।
(8.స్సర్వార్థానాం)

* ధ్యానప్రకారః *

అహమేవ పరంబ్రహ్మ తదితి ధ్యానమాస్థితః।

స్థాణుభూతో దృఢశ్శశ్వద్విషయా న్నావబుధ్యతే।। 5.18 ।।
యథా బాహ్యజలం వారాం ప్రవిష్టం నిశ్చలం నిధిమ్।
చలస్వభావం త్యజతి తథాజీవః ప్రలీయతే।। 5.19 ।।
పరమాత్మని వైకుణ్ఠే సమాధిస్థస్య యోగినః।
* పరతత్వాభిలాషోపాయః *

అచిరాత్పరమే తత్వే హ్యభిలాషః ప్రవర్తతే।। 5.20 ।।
తముపాయం ప్రవక్ష్యామి శ్రూయతాం కమలాసన।
ద్వాదశాక్షరమభ్యస్య పరమాత్మధియా హరిమ్।। 5.21 ।।
(9) అసూర్యభూమౌ లిఖీతే చక్రపద్మే సులక్షణే।
తస్యోపరి సువిస్తీర్ణే సమాసీనః కుశాసనే।। 5.22 ।।
(9.అసూచ్య---అలోచ్య.)

బధ్వా (10) పద్మాసనం యోగీ సితే పక్షే తథోత్తరే।
అయనే (11) శ్వసనం పూర్వం ధారయిత్వా యథాపురమ్।। 5.23 ।।
(10. యోగాసనం.) (11. చాసనం పూర్వం)

దేహమధ్యస్థితం వహ్నిం దీపయిత్వా సముజ్జ్వలమ్।
హృత్పుణ్డరీక మధ్యస్థం స్మరన్బ్రహ్మ సనాతనమ్।। 5.24 ।।
విద్యుత్సహస్ర సఙ్కాశం యుగాన్తానలసన్నిభమ్।
తన్మయం చ స్వచైతన్యం కృత్వా తద్వహ్నిరశ్మిభిః।। 5.25 ।।
భూతదేహం దహేత్కృత్స్నం దగ్ధ్వా మన్త్ర స్వరూపధృక్।
ముక్తాణ్డ ఇవ పక్షీశ ఆసీనం చన్తయేచ్ఛనైః।। 5.26 ।।
శనైః పరిణతాం మన్త్రతనుం తేజోమయీం సదా।

చిన్మయీం సర్వగాం శబ్దస్వరూపాం భావయన్నపి।। 5.27 ।।
శనైశ్శనై రస్థిరాం చ వినివార్య తత స్స్వయమ్।
* బ్రహ్మసంపన్నస్య అపువరావృత్తిః *

బ్రహ్మ సంపద్యతే యోగీ న భూయస్సంసరే దిహ।। 5.28 ।।
* ఉక్తార్థనిగమనం అధికారి ఫలాదినిరూపణమ్*

ఇత్యేవం యోగసరోఽయం కథితః కమలాసన।
నిత్యం క్రియా తత్పరాణాం సంసారచకితాత్మనామ్।। 5. 29 ।।
మద్భక్తానాం దీక్షితానాం వాచ్యోఽయముపసీదతామ్।।
ఇదం (12) భవహరం పుణ్యం యోగం సర్వార్థసిద్ధిదమ్।। 5.30 ।।
(12. పాపహరమ్.)

యో ధీతే గుర్వనుజ్ఞాతస్సయాతి పరమాం గతిమ్।।
ఇతి శ్రీ పాఇ్చరాత్రే మహూపనిషది పాద్మసంహితాయాం

యోగపదే యోగలక్షణం నామ

పఇ్చమోఽధ్యాయః

యోగపాదస్సమాప్తః.

---------------*************----------------